

Ayətullah Şəhid
Seyid Əbdəlhüseyn Dastgəyb

BÖYÜK GÜNAHLAR

1-3

BÖYÜK GÜNAHLAR 1-3

*Ayətullah
Seyid Əbdülhüseyn Dəstğeyb*

BİSMİLLAHİR RƏHMANİR RƏHİM

Kitabın adı: Böyük günahlar

Müəllif: Ayətullah Seyid Əbdülhüseyn Dəstgəyb

Tərcümə edənlər:

1-ci bölmə: Məsum Əlizadə

2-ci bölmə: İlqar İsmayilov

Ədəbi redaktor: Mərdan Zəlov

نام کتاب: گناہان کبیرہ
نویسنده: آية الله سيد عبد الحسين دستغيب
مترجمان: معصوم عليزاده و ايلقار اسماعيل اف
ويرايش: مردان زال اف

ناشر: اندیشه هادی

تیراژ :

شابک:

*Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlar İş Üzrə dövlət Komitəsi DK
71/B sayılı 25 fevral 2014-cü il tarixli məktubu ilə kitabın çap
olunmasına və idxalına razılıq verilmişdir.*

Kitabın çap hüquqları qorunur

ÖN SÖZ

TƏQVA QURTULUŞ YOLUDUR

Xoşbəxtliyə çataraq nicat tapmaq, eyni zamanda, bədbəxtlik və fəlakətdən amanda qalmağın yeganə yolu təqvalı olmaqdır. Bu məsələ iman əhlinin nəzərində tamamilə aydındır. Quran ayələri və Əhli-beytdən (ə) nəql olunan rəvayətlərə istinadən bəzi məsələləri xatırlatmaq məqsədilə təqvanın xüsusiyyət və müsbət təsirlərini nəzərinizə çatdırırıq:

QURANDA TƏQVA

1. Təqva Allah-taalanın bütün asimani kitablarda Adəm övladına etdiyi tövsiyədir:

وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ

"Şübhəsiz, sizdən əvvəl səmavi kitab verilənlərə və sizə təqvanı tövsiyə edirəm. Allahın əmrləri ilə müxalifət etməkdən çəkinin!" ^[1]

2. Təqva Allah-taalanın təriflədiyi bir işdir:

وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ

"Əgər səbr edib təqvalı olsanız, bu, din işlərinin möhkəmlik və sabitlik nişanələri, yaxud imanın həqiqətlərindəndir." ^[2]

3. Təqva şeytanın məkrli hiylələrindən insanın qorunmasıdır:

وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا

"Əgər səbr edib təqvalı olsanız, onların məkr və hiylələri sizə heç bir zərər yetirə bilməz." ^[3]

4. Təqva bütün işlərdə Allahın insana yardım etmə vasitəsidir:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقُوا

"Həqiqətən, Allah təqvalı şəxslərlədir:" ^[4]

5. Təqva insanın qurtuluş səbəbi və ona güman etmədiyi yerdən halal ruzinin verilməsi amilidir:

1. "Nisa" surəsi, 130-cu aya.

2. «Ali-Imran» surəsi, 186-cı aya.

3. «Ali-Imran» surəsi, 120-ci ayə.

4. «Nəhl» surəsi, 128-ci ayə.

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

"Kim Allah qarşısında təqvalı olub günaha düçar olmasa, Allah onun üçün (çətinliklərdən) çıxış yolu yaradar, güman etmədiyi yerdən ona ruzi bağışlayar. "[1]

6. Təqva sayəsində Allah-taala bəndələrin əməllərindəki nöqsanları aradan qaldırır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ

"Ey iman gətirənlər, (günah işlər qarşısında) Allahdan qorxub təqvalı olun və düzgün danışın ki, Allah sizin işlərinizi islah etsin - günahlarınızı bağışlasın, yaxşı əməllərinizi qəbul etsin. "[2]

7. Təqva insanın günahlarının bağışlanmasına səbəb olur:

وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"Sizin günahlarınızı bağışlayar. "[3]

8. Təqva Allah-taalanın bəndələri sevməsinə vəsilədir:

فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

"Allah-taala təqvalıları sevir. "[4]

9. Təqva nəticəsində əməllər qəbul edilir:

إِنَّمَا يَنْتَقِلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

"Allah (yaxşı əməlləri) yalnız təqvalılardan qəbul edir. "[5]

10. Təqva bəndələrin Allah dərgahında ehtirama layiq olmasına səbəb olur:

إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ

"Həqiqətən, Allah yanında (dərgahında) sizin ən hörmətliniz ən təqvalı olanınızdır. "[6]

11. Təqva insana elm və mərifət nurunun verilməsinə səbəb olur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا

"Ey iman gətirənlər! Əgər təqvalı olsanız, Allah sizin üçün bir nur verər ki, onunla haqqı batıldən seçə bilərsiniz. "[7]

12. Təqva əcəl çatan zaman mələklərin insana gözəl müjdələr verməsinə səbəb olur:

الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ

1. «Talaq surəsi, 2-ci ayə.

2. «Əhzab» surəsi, 71-ci ayə.

3. «Əhzab» surəsi, 71-ci ayə.

4. «Ali-Imran» surəsi, 76-cı ayə.

5. «Maidə surəsi, 27-ci ayə.

6. "Hucurat" surəsi, 13-cü ayə.

7. "Ənfal" surəsi, 29-cu ayə.

"İman gətirib təqvalı olan şəxslər üçün həm dünya həyatı, həm də axirətdə gözəl müjdələr vardır: "[1]

13. Təqva ilahi əzabdan nıcatdır:

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا

"Sonra təqvalı olan şəxsləri xilas edərək, "[2]

Bir sözlə, Quranda təqvaya işarə olunan və onun gözəl nəticələrini nəzərə çatdıran ayələr çoxdur. Biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN RƏVAYƏTLƏRDƏ TƏQVA

Peyğəmbər (s) və Əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədis və rəvayətlərdə də təqva ilə bağlı tövsiyələr çoxdur. Əmirəl-möminin Əlinin (ə) xütbələrində təqva və müttəqilər (təqvalılar) barəsində söhbət açılmadığını çox nadir hallarda müşahidə etmək olar. Təbərrük üçün o həzrətin bir cümləsini qeyd edirik:

فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ مِفْتَاحُ سِدَادٍ وَذَخِيرَةٌ مَعَادٍ وَعِشْقٌ مِنْ كُلِّ مَلَكَةٍ وَنَجَاةٌ مِنْ كُلِّ هَلَكَةٍ، بِهَا يُنَجِّحُ الطَّالِبُ وَيُنْجُوا الْهَارِبُ وَتُنَالُ الرِّغَائِبُ

"Həqiqətən, təqva dində doğruluq açarı, qiyamət azuqəsi, hər növ çirkin xasiyyət, əməl və azgınlıqdan qurtuluş yoludur. Məhz təqva sayəsində hacət istəyənlərin hacəti yerinə yetirilər, insan cəzadan xilas və çoxlu nemətlərə nail ola bilər: "[3]

MƏNİM DOSTLARIM TƏQVALILARDIR

Allahın Rəsulundan (s) o həzrətin öz qohum-əqrəbasına belə buyurduğu nəql olunmuşdur:

لَا تَقُولُوا إِنَّ مُحَمَّدًا مِّنَّا فَإِنَّ اللَّهَ مَا أَوْلِيَّائِي مِنْكُمْ وَلَا مِنْ غَيْرِكُمْ إِلَّا الْمُتَّقُونَ

"Deməyin ki, Məhəmməd bizdəndir! Allaha and olsun, siz və digərlərinin arasında mənim dostlarım yalnız təqvalılardır. "[4]

TƏQVALI OLMAQDAN BAŞQA, BİR ÇARƏ YOXDUR!

Seyyidüş-şühəda imam Hüseyn (ə) belə buyurur:

أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ تَعَالَى فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ ضَمَّنَ لِمَنْ اتَّقَاهُ أَنْ يُحَوَّلَهُ عَمَّا يَكْرَهُ إِلَى مَا يُحِبُّ وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ، فَإِنَّكَ أَنْ تَكُونَ مِمَّنْ يَخَافُ عَلَى الْعِبَادِ مِنْ ذُنُوبِهِمْ وَيَأْمَنُ الْعُقُوبَةَ مِنْ ذَنْبِهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَا يُخَدِّعُ عَنْ جَنَّتِهِ وَلَا يُنَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ

"Sizə təqvanı tövsiyə edirəm. Həqiqətən, Allah-taala təqvalı şəxs üçün onun xoşlamadığı şeyləri sevdiyi şeylərə çevirməyə və güman etmədiyi yerdən ruzi verməyə zəmanət vermişdir. Şühəsisiz, Allah-taala öz cənnəti

1. "Yunis" surəsi, 64-65-ci ayələr.

2. "Məryəm" surəsi, 71-ci ayə.

3. Sübhî Saleh, "Nəhcül-bəlağə" 230-cu xütbə, səh.351.

4. "Biharul-ənvar".

barəsində heç vaxt aldanmaz (yəni, heç bir şəxs hiylə və məkrlə cənnətə daxil ola bilməz). Allah yanındakı savablara hansısa bir şəxs yalnız bəndəçilik və itaət sayəsində nail ola bilər: "[1]

Kitabın müqəddiməsində ixtisarı gözlədiyimizdən, bəyan etdiklərimizlə kifayətlənirik. Hazırda "təqvanın mənası", "həqiqət" və "məhiyyəti" kimi daha mühüm məsələləri araşdırırıq.

TƏQVANIN MAHİYYƏT VƏ HƏQİQƏTİ

"Təqva" kəlməsi "bir şeyi saxlamaq", "ondan çəkinmək" mənasında olan "viqayə" kökündən alınmışdır. Dini terminologiyada isə insanın «onu axirətdə ziyana uğradan bütün şeylərdən çəkinməsi», başqa sözlə, «Allah-taalanın əmr etdiyi şeyləri yerinə yetirmək və qadağan etdiyi şeylərdən çəkinmək nəzərdə tutulur.

İmam Sadiqdən (ə) təqvanın mənası barəsində soruşulduqda, həzrət buyurdu:

سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنْ تَفْسِيرِ التَّقْوَى فَقَالَ: أَنْ لَا يَفْقُذَكَ حَيْثُ أَمَرَكَ وَلَا يَرَاكَ حَيْثُ نَهَاكَ

"Təqva Allahın əmr etdiyi işlərdə sənə hazır olman və çəkəndirdiyi işlərdə isə iştirak etməməyindir. "[2]

Yəni, Allahın əmr etdiyi işləri yerinə yetirməli və qadağan etdiyi şeylərdən uzaq olmalısən. Buna əsasən, təqva iki yönə malikdir:

Birincisi, Allahın əmrlərinə itaət edib vacib əməlləri yerinə yetirmək. İnsan çalışmalıdır ki, heç bir vacib^[3] əməli tərk etməsin.

Növbəti mərhələdə isə insan vacib əməllərdən sonra bacardığı qədər müstəhəb^[4] əməlləri yerinə yetirsin.

İkincisi, Allahın haram^[5] edərək çəkəndirdiyi şeylərdən uzaq olmaqdır. Yəni, insan Allah tərəfindən haram və qadağan edilən, onun qəzəbinə səbəb olan işləri tərk etsin. Bundan sonra məkrüh^[6] əməlləri tərk etməyə çalışmalıdır.

Kim təqvanın üstün məqamına nail olmaq istəyirsə, onun ikinci yönünə, yəni haram və günah işlərdən çəkinməyə daha çox diqqət yetirməlidir. Əgər insan haram işlərdən çəkinərsə, yaxşı əməli az olmasına baxmayaraq, qəbul olunacaq və əməl sahibini Allah dərghahına yaxınlaşdıracaqdır, çünki Allah-taala əməli yalnız təqvalılardan qəbul edir.

İmam Sadiq (ə) buyurur:

إِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ يَكْفِي مِنَ الدُّعَاءِ مَعَ الْبِرِّ مَا يَكْفِي الطَّعَامَ مِنَ الْمِلْحِ

1. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.678 və "Rovzətul-kafi"

2. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.678.

3. Vacib əməllər yerinə yetirilməməsi Allahın qəzəbi və ilahi əzaba səbəb olan əməllərdir.

4. Müstəhəb əməllər yerinə yetirilməsinin savabı olan, lakin tərk olunarsa, ilahi cəzaya səbəb olmayan əməllərdir.

5. Haram əməllər yerinə yetirilməsi ilahi cəzaya səbəb olan əməllərdir.

6. Məkrüh əməllər Allah-taalanın bəyənmədiyi və tərk olunması daha yaxşı olan əməllərdir. Əgər yerinə yetirilərsə, heç bir cəzaya səbəb olmaz.

7. «Maidə» surəsi, 27-ci ayə.

"Həqiqətən, Allah (əməli) təqvalılardan qəbul edir. Allahın qəbul etdiyi dua ilə yanaşı olan yaxşı əməl xörəyə kifayət edən duz kimidir. "[1]

Yəni, xörəyin dadlı və ləzzətli olması üçün azacıq duz kifayət etdiyi kimi, şəxsin hətta azacıq duasının qəbul olunması üçün təqvalı olması lazımdır.

GÜNAH İNSANIN YAXŞI ƏMƏLLƏRİNİ PUÇ EDİR

Bəzi günahlar insanın yaxşı əməllərini puç edib təsirdən salır (bu məsələ gələcək bəhslərdə qeyd olunacaqdır). Bir sözlə, günahdan çəkinmək yaxşı əməli yerinə yetirməkdən də mühüm bir işdir. Günahı tərk etməyin daha əhəmiyyətli olmasının isbatı ilə bağlı bir neçə rəvayətə diqqət yetirin:

1. Peyğəmbər (s) buyurur:

تَرَكَ لُقْمَةَ الْحَرَامِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ صَلَاةِ الْفَيِّ رَكْعَةٍ تَطُوعًا

"Bir tikə haram yeməyi tərk etmək Allah yanında iki min rükət müstəhəb namazdan daha sevimlidir. "[2]

2. İmam Sadiq (ə) buyurur:

قَالَ الصَّادِقُ: رَدُّ دَائِقٍ حَرَامٍ يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ حَجَّةً مَبْرُورَةً

"Bir dirhəm haram pulu (özgəsinin pulunu öz sahibinə) qaytarmağın savabı Allah yanında qəbul olunmuş yetmiş həccə bərabərdir. "[3]

3. O həzrət yenə buyurur:

جُدُّوا وَاجْتَهِدُوا وَإِنْ لَمْ تَعْمَلُوا فَلَا تَعْصُوا فَإِنْ مِنْ بَيْنِي وَ لَا يَهْدُمْ يَرْتَفِعَ بَنَاءُهُ وَ إِنْ كَانَ يَسِيرًا وَ إِنْ مِنْ بَيْنِي وَ يَهْدُمْ يُوْشِكُ أَنْ لَا يَرْتَفِعَ لَهُ بَنَاءٌ

"(Yaxşı əməl etməkdə) təlaş göstərin. Əgər yaxşı əməl etməsəniz belə, heç olmasa, günah etməyin. Həqiqətən, bir şəxs bina düzəltmə və onu dağıtmasa, binası hətta ucalmamış olsa da belə yüksələr. Amma bina düzəldib onu dağıdan şəxs üçün heç bir bina olmaz. "[4]

CƏNNƏT AĞAQLARI VƏ YANDIRICI OD

4. Peyğəmbər (s) buyurur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ غَرَسَ اللَّهُ لَهُ بِهَا شَجَرَةً فِي الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ: إِذَا شَجَرْنَا لِكَثِيرٍ، قَالَ (ص) نَعَمْ وَ لَكِنْ إِيَّاكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا إِلَيْهَا نِيرَانًا فَتَحْرِقُوهَا

"Hər kəs "subhanallah" desə, Allah onun üçün cənnətdə bir ağac əkər. " Qüreyşdən olan bir nəfər ayağa qalxıb dedi: "Onda bizim cənnətdə nə qədər də çox ağacımız vardır!" Həzrət buyurdu: "Bəli, amma ehtiyatlı olun ki, onlara od göndərüb hamısını yandırmayasınız. "[5]

5.

1. "Uddətud-dai", səh.293.

2. "Uddətud-dai", səh. 128.

3. "Uddətud-dai".

4. "Uddətud-dai", səh.294.

5. "Uddətud-dai", səh.248.

وَأِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْإِيمَانَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ

"Ataş odunları yandırır yox etdiyi kimi, həsəd də imanı aradan aparır. "[1]
6.

لَيَحِثَّنَ أَقْوَامٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُمْ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَجِبَالٍ تَهَامَةٌ فَيُؤْمَرُ بِهِمْ إِلَى النَّارِ فَقِيلَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ امْضُوا؟ قَالَ كَانُوا يُصَلُّونَ وَيَصُومُونَ وَيَأْخُذُونَ وَهَذَا مِنَ اللَّيْلِ لَكِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا لَحَ لَهُمْ شَيْءٌ مِنَ الدُّنْيَا وَتَوَّأَ عَلَيْهِ

"Qiyamət günü bəzilərinin Məkkə dağları qədər yaxşı əməlləri olmasına baxmayaraq, cəhənnəmə doğru aparılması əmr olunur."

Soruşuldu: "Ey Allahın Rəsulu (s)! Onlar namaz qılanlardırmı?"

Buyurdu: "Bəli, onlar namaz qılır, oruc tutur, gecənin bir hissəsini oyaq qalıb ibadətlə məşğul olurdular. Lakin dünya malından bir şey əldə etdikləri zaman onun halal-haram olmasına baxmazdılar. "[2]

CAMAATIN HAQQI DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR

7. Peyğəmbər (s) buyurub:

أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ أَنْ أَنْذِرَ قَوْمَكَ لَا يَدْخُلُوا بَيْتًا مِنْ بُيُوتِي وَ لِأَحَدٍ مِنْ عِبَادِي عِنْدَ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَظْلَمَةٌ فَإِنِّي أَعْنَهُ مَا دَامَ قَائِمًا يُصَلِّي بَيْنَ يَدَيَّ حَتَّى يَرُدُّ تِلْكَ الْمَظْلَمَةَ

"Allah mənə əmr etmişdir ki, öz qövmümü qorxudub (Allahın adından) onlara belə deyəm: "Nə qədər ki, sizin yanınızda başqasının haqqı vardır, (yəni ona zülm etmisinizsə,) mənim evlərimə (məscidlərə) daxil olmayın! Nə qədər ki, onu öz sahibinə qaytarmamışlar, mənim hüzzurumda dayanıb namaz qıldıkları müddətdə mən ona lənət göndərirəm. "[3]

8. Allahın Rəsulu (s) buyurur:

إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا يُنَادِي عَلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ كُلِّ لَيْلَةٍ : مَنْ أَكَلَ حَرَامًا يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا

"Allahın bir mələyi vardır ki, hər gecə Beytul-Müqəddəsin üzərində nida edib deyir: "Hər kəs haram yesə, onun heç bir əməli nə vacib, nə də müstəhəb qəbul olunmaz. "[4]

9.

لَوْ صَلَّيْتُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَأَوْنَادٍ وَصُمْتُمْ حَتَّى تَكُونُوا كَالْحَنَائِيَا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْكُمْ إِلَّا بِوَرَعٍ كَاجِرٍ

"Bəndə yerə çalınan mıxlar kimi quruyub qalana qədər ayaq üstə dayanıb namaz qılsa, zəiflikdən yonulmuş çubuqlara bənzəyəndə və qəddi kaman kimi бүкүләнә qədər oruc tutsa, Allah onun əməllərini yalnız onu günahdan saxlayan təqva ilə yanaşı olduğu zaman qəbul edər. "[5]

1. "Üsuli-kafi", səh.231, "Uddətud-dai", səh.294 (azacıq fərqlə nəql olunmuşdur)

2. "Uddətud-dai", səh.295.

3. "Uddətud-dai", səh. 129.

4. "Uddətud-dai", səh. 140,

5. Yenə orada.

GÜNAH DUANIN QƏBUL OLUNMASININA MANE OLUR

10.

وَعَنْهُ (ع) مَرَّ مُوسَى (ع) بِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ وَهُوَ سَاجِدٌ وَانْصَرَفَ مِنْ حَاجَتِهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَقَالَ: لَوْ كَانَتْ حَاجَتُكَ بِيَدِي لَفَضَيْتُهَا لَكَ فَأَوْ حَى اللَّهُ إِلَيْهِ: يَا مُوسَى لَوْ سَجَدَ حَتَّى انْقَطَعَ غُنْفُهُ مَا قَبِلْتُ أَوْ يَتَحَوَّلَ عَمَّا أَكْرَهُ إِلَى مَا أُحِبُّ

Həzrət Musa (ə) öz səhabələrindən birinin yanından keçəndə, onun səcdə halında olduğunu gördü. İşini qurtarıb qayıdanda, yenə də onun səcdə halında olduğunu gördü və buyurdu: "Əgər sənin istəyin mənim əlimdə olsaydı, hökmən onu yerinə yetirərdim!"

Allah ona vəhy edib bildirdi ki, əgər boynu qırılana qədər səcdə etsə, yenə də onun duasını qəbul etməyəcəyəm. Yalnız mənim xoşlamadığım işlərdən əl çəkib sevdiyim işlərə doğru yönəldiyi zaman duasını qəbul edərdəm. ^[1]

Yəni, belə bir şəxs günahdan uzaqlaşaraq ibadətləri yerinə yetirməlidir. Əks halda, günahlar duasının qəbul olunmasının qarşısını alacaq.

HƏQİQİ İBADƏT GÜNAHIN TƏRK OLUNMASIDIR

11.

أَصْلُ الدِّينِ الْوَرَعُ. كُنْ وَرِعًا تَكُنْ عَبْدَ النَّاسِ كُنْ بِالتَّقْوَى أَشَدَّ اهْتِمَامًا مِنْكَ بِالْعَمَلِ بغيره فَإِنَّهُ لَا يَقْبَلُ عَمَلٌ يَتَقَبَّلُ لِقَوْلِ اللَّهِ: إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

"Dinin təməli günahdan uzaq olmaqdır. Günahdan uzaq ol ki, camaatın arasında ən abid şəxs olasan. Təqvalı ol və yaxşı əməlləri təqva ilə yerinə yetirməyə çalış və digər işlərdən çəkin! Həqiqətən, Allah yalnız təvalılardan əməli qəbul edir."

Əgər günahdan uzaqlaşsan, əməlin az olsa belə qəbul olunacaqdır. Əməl miqdarından asılı olmayaraq Allah tərəfindən qəbul olunduğundan, dəyərlidir.

Buna əsasən, iman əhli tamamilə ehtiyatlı olmalı və onları Allah dərgahı, eyni zamanda, Ali-Məhəmmədin (s) qonşuluğundakı yüksək məqamlara çatdırılacaq saleh əməllərin günah sayəsində məhv olmasından çəkinməlidirlər. İnsanın öz əli ilə sərmayəsini əldən verib zay etməsi necə də böyük ziyanlıqdır!

YAXŞI ƏMƏLLƏR GÜNAH SAYƏSİNDƏ TOZ KİMİ HAVAYA SOVRULAR

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ قَدَمْنَا إِلَى مَا عَمَلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هُبَاءً مَنْثُورًا قَالَ: أَمَّا وَاللَّهِ وَ إِنْ كَانَ أَعْمَالُهُمْ أَشَدَّ بَيَاضًا مِنَ الْفَيَاطِي وَ لَكِنْ كَانُوا إِذَا عُرِضَ لَهُمْ حَرَامٌ لَمْ يَدْعُوهُ

İmam Sadiqdən (ə) "Biz (onların küfr halında) etdikləri (sədəqə, camaata xidmət, xeyirli ixtiralar və bu kimi yaxşı) əməllərə üz tutacaq və

1. "Uddətud-dai", səh. 125.

onları (havada) dağınıq toz-torpaq edəcəyik." ayəsi barədə soruşulduqda, həzrət buyurdu: "Agah ol, and olsun Allaha, onların əməlləri (öz hallarına) daha faydalı, Misirin ağ parçalarından da ağ idi, lakin nə zaman günahla qarşılaşırdılar, onu tərk etməzdilər." ^[1]

Yəni, onlar təqvaya sahib olmadıqları və haram işlər gördükləri üçün pak əməlləri toz kimi havaya səpələndi. Onların heç bir dəyər və qədir-qiyəməti olmadı. Mərhum Əllamə Məclisi bu hədisin şərhində yazır: "Bu hədis insanın ibadətlərinin etdiyi günahlar sayəsində məhv olub aradan getməsinə göstərir."

İmam Sadiq (ə) buyurur:

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع): أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى (ع): إِنَّ عِبَادِي لَمْ يَتَّقُوا إِلَيَّ بِشَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ ثَلَاثِ خِصَالٍ قَالَ مُوسَى (ع): يَا رَبِّ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ تَعَالَى: يَا مُوسَى الذُّهُدُ فِي الدُّنْيَا وَالْوَرَعُ عَنِ الْمَعَاصِي وَالْبُكَاءُ مِنْ خَشْيَتِي. قَالَ مُوسَى (ع): يَا رَبِّ فَمَا لِمَنْ صَنَعَ ذَلِكَ؟ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: يَا مُوسَى أَمَّا الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا فَفِي الْجَنَّةِ وَأَمَّا الْبُكَاءُ مِنْ خَشْيَتِي فَفِي الرِّفِيعِ الْأَعْلَى لَا يُشَارِكُمْ فِيهِ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ وَأَمَّا الْوَرَعُونَ عَنِ الْمَعَاصِي فَإِنِّي أَقْتِسُ النَّاسَ وَ لَا أَقْتِسُهُمْ

"Allah-taala həzrət Musaya (ə) belə vəhy etdi: "Həqiqətən, bəndələr mənim dərgahıma ən yaxşı şəkildə üç yolla yaxınlaşa bilərlər.

Həzrət Musa (ə) soruşdu: "İlahi, o üç yol hansıdır?"

Allah buyurdu: "Dünyada zahidlik (yəni, dünya malına aldanıb ona bel bağlamamaq), günahlardan çəkinmək (təqva) və mənim qorxumdan ağlamaq."

Həzrət Musa (ə) dedi: "İlahi, bu işləri yerinə yetirən şəxslərin mükafatı nədir?"

Allah buyurdu: "Dünyada zahid olanların yeri cənnətdir. Mənim qorxumdan ağlayanların yeri elə yüksək məqamdır ki, həmin məqamda kimsə onlarla şərik deyildir. Mənim günah saydığım işlərdən çəkinib təqvalı olanlara gəldikdə isə, (qiyamət günü) məxluqatın əməllərini haqq-hesab etdiyim zaman onların əməllərini təftiş etməyəcəyəm." ^[2] (Yəni, belə şəxslər hesab-kitab olmadan birbaşa cənnətə daxil olacaqlar.)

GÜNAHIN NÖVLƏRİ

Əgər bir şəxs kəbirə (böyük) günahlardan çəkinsə, onun səgirə (kiçik) günahları da bağışlanacaq və bu barədə haqq-hesab edilməyəcək, Allah-taala öz mərhəməti ilə onları əfv edəcəkdir. "Nisa" surəsində buyrulur:

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا

"Əgər sizə qadağan olunmuş böyük günahlardan çəkinsəniz, sizin (kiçik) günahlarınızı bağışlayar (kəbirə günahlardan çəkinməyinizi səgirə günahların kəffarəsi edər) və sizi cənnət kimi şərəfətli və üstün yerdə yerləşdirərik." ^[3]

1. "Uddətud-dai" və "Kafi" kitabları.

2. "Uddətud-dai", səh. 158.

3. "Nisa" surəsi, 31-ci ayə.

CƏNNƏT QAPILARI TƏQVALILARIN ÜZÜNƏ AÇIQDIR

Peyğəmbərdən (s) belə bir hədis nəql olunur: "Canım ixtiyarında olan Allaha and olsun, hər bir bəndə gündəlik beş vacib namazı vaxtında qılsa, Ramazan ayının orucunu tutsa və kəbirə günahlardan çəkinsə, cənnət qapılarını hökmən onun üzünə açarlar." Sonra o həzrət yuxarıdakı ayəni tilavət etdi. "[1]

Bir şəxs kəbirə günahlar etdikdən sonra tövbə etməsə, fasiq (ədalətdən düşmüş) sayılır. Camaat namazında ona iqtida etmək olmaz. Məhkəmələrdə şahidliyi qəbul deyil və öldükdən sonra ilahi cəzaya layiqdir. Allahın rəhmətinin onun halına şamil olması istisnadır. Bu rəhmətdən biri də həzrət Məhəmməd (s) və onun Əhli-beytinin (ə) şəfaətidir. O həzrətin özü buyurub:

إِذْ خَرْتُ شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي

"Öz şəfaətimi ümmətimin kəbirə günah sahibləri üçün ehtiyat saxlamışam. "[2]
Həmçinin, buyurub:

إِنَّمَا شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي فَأَمَّا الْمُحْسِنُونَ فَمَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ

"Mənim şəfaətim ümmətimin kəbirə günah edən şəxsləri üçündür. Amma əməlisaleh şəxslərə gəldikdə isə, (yəni kəbirə günahları tərk edənlər) onlardan sorğu-sual edilməyəcəkdir. "[3]

**ŞƏFAƏT İNSANI GÜNAH İŞLƏRƏ
CÜRƏTLƏNDİRMƏMƏLİDİR**

Şəfaətin həqiqət olması barədə heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Belə ki, Allah-taala Peyğəmbər (s) və onun pak Əhli-beytinin (ə), eləcə də, sair şəfaətçilərin yüksək məqamını göstərmək üçün kəbirə günah sahiblərini onlara xatir bağışlayacaq, onların şəfaətləri sayəsində dostlarının da məqamları yüksələcəkdir. Bu mətləb Quranda, eləcə də, mütəvatir şəkildə nəql olunan hədislərdə danışılmaz məsələlərdən biridir. Bu haqda geniş söhbət açmaq kitabın həcmindən kənardır. Diqqət etməliyik ki, şəfaət insanın günah işlərə cürətlənməsi və tövbəyə etinasız yanaşmasına səbəb olmamalıdır.

NİCAT TAPMAQ ÜMİDİ İLƏ ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK (İNTİHAR)!

Şəfaətə ümid bəsləyərək tövbə etməmək, yaxud günah işə mürəkib olmaq təbib və onun müalicə edəcəyinə ümid edərək zəhər içmək və intihar etmək kimidir. Əlbəttə, belə işlər əqlin hökmünə tamamilə ziddir, çünki insan əvvəla, zəhər içdikdən sonra təbib taparaq müalicə olacağına əmin deyildir. İkincisi, həmin dərmanların da müalicəyə müsbət təsir göstərüb-göstərməməsi də dəqiq şəkildə bilinmir. Zəhərin qana keçərək qəlbi fəaliyyətdən salmış olması da mümkündür. Nəticədə, günah edən

1. "Minhacus-sadiqin təfsiri.

2. "Biharul-ənvər", 3-cü cild; "Uddətud-dai".

3. "Biharul-ənvər", 3-cü cild; "Uddətud-dai".

şəxs öldükdən sonra dərhal şəfaətdən bəhrələnməyəyinə əmindirmi?

ÖLÜM ÜÇ ŞEYDƏN BİRİ İLƏDİR

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْجَوَادِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع): صِفْ لَنَا الْمَوْتَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتُمْ هُوَ أَحَدُ ثَلَاثَةِ أُمُورٍ يَرُدُّ عَلَيْهِ: إِمَّا بِشَارَةَ بِنِعَمِ الْأَبَدِ وَ إِمَّا بِشَارَةَ بَعْدَابِ الْأَبَدِ وَ إِمَّا تَحْزِينَ وَ تَهْوِيلَ وَ أَمْرُهُ مَبْهُمٌ لَا يَدْرِي مِنْ أَى الْفَرْقِ هُوَ، فَأَمَّا وَلَيْنَا الْمُطِيعُ لِأَمْرِنَا فَهُوَ الْمُبَشِّرُ بِنِعَمِ الْأَبَدِ وَ أَمَّا عَدُونَا الْمُخَالِفُ عَلَيْنَا فَهُوَ الْمُبَشِّرُ بِعَذَابِ الْأَبَدِ وَ أَمَّا الْمُبْهَمُ أَمْرُهُ الَّذِي لَا يَدْرِي مَا حَالُهُ فَهُوَ الْمُؤْمِنُ مِنَ الْمُسْرِفِ عَلَى نَفْسِهِ لَا يَدْرِي مَا يُوُولُ إِلَيْهِ حَالُهُ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مُبْهَمًا مَخُوفًا ثُمَّ لَنْ يُسَوِّيهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَعْدَائِنَا لَكِنْ يُخْرِجُهُ مِنَ النَّارِ بِشَفَاعَتِنَا فَأَعْمَلُوا وَ أَطِيعُوا وَ لَا تَتَكَلَّوْا وَ لَا تَصْنَعُوا عُقُوبَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّ مِنَ الْمُسْرِفِينَ مَنْ لَا تَلَحُّهُ شَفَاعَتُنَا إِلَّا بَعْدَ ثَلَاثِمِائَةِ أَلْفِ سَنَةٍ

Əmirəl-möminin Əlidən (ə) ölümün xüsusiyyətləri barəsində soruşulduqda buyurdu:

"Siz doğrudan da, bilikli və agah şəxsin yanına gəlmisiniz. Ölüm üç şeydən biri ilə gəlir: "Ya əbədi nemətlərə müjdə verilir, yaxud əbədi ilahi əzab vədəsi verilir, yaxud da insanın vəziyyəti müəmmalı şəkildə olur və o, qorxu içində qalır. Belə bir şəxs əvvəlki iki dəstənin hansından olmasını dəqiq şəkildə bilmir." Bizə tabe olub günah etməyən şəxslərə əbədi nemətlər, bizimlə müxalifətçilik edən düşmənlərimizə isə əbədi əzab müjdəsi verilir. Amma vəziyyəti naməlum olanlar, başına nə müsibətlər gələcəyi bilinməyənlər özlərinə zülm etmiş (günahkar) möminlərdir. Onun əcəli çatanda müəmmalı şəkildə, qorxu və həyəcan, qəm-qüssə içərisində olacaqdır. Ondan sonra, Allah onu bizim düşmənlərimizlə bir yerə toplamayacaq, əksinə onu bizim şəfaətimizlə cəhənnəm odundan xilas edəcəkdir. Belə isə əməl edin, Allahın əmrlərinə tabe olun, ilahi əzabı kiçik sanmayın. Həqiqətən, bəzi günahlar vardır ki, onun sahibi bizim şəfaətimizə yalnız üç yüz min ildən sonra nail ola bilər." [1]

Əmr ibn Yezid deyir:

قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع): إِنِّي سَمِعْتُكَ وَأَنْتَ تَقُولُ: كُلُّ شَيْعَتِنَا فِي الْجَنَّةِ عَلَى مَا كَانَ فِيهِمْ قَالَ (ع) صَدَقْتُكَ كُلُّهُمْ وَاللَّهِ فِي الْجَنَّةِ. قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ الدُّنُوبَ كَثِيرَةً كَبَائِرُ، قَالَ (ع) أَمَّا فِي الْقِيَامَةِ فَكُلُّكُمْ فِي الْجَنَّةِ بِشَفَاعَةِ النَّبِيِّ الْمُطَاعِ أَوْ وَصِيِّ النَّبِيِّ وَلِكُنِّي وَاللَّهِ اتَّخَوْفَ عَلَيْكُمْ فِي الْبَرَزِ، قُلْتُ وَمَا الْبَرَزُ؟ قَالَ (ع) الْقَبْرُ مِنْذُ مَوْتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

İmam Sadiqə (ə) dedim: "Sizdən sizin şiələrinizin hamısının, hətta günahları da olsa belə, cənnətdə olacaqlarını buyurduğunuzu eşitmişəm."

Həzrət buyurdu: "Düz demişəm. Allaha and olsun, onların hamısı cənnətdə olacaq."

Mən soruşdum: «Sizə fəda olum, axı onların günahları çox və böyükdür?! »

Həzrət buyurdu: «Qiyamətdə Peyğəmbər (s) və onun canişinlərinin şəfaəti ilə hamınız cənnətdə olacaqsınız, lakin Allaha and olsun, mən bərzəx barəsində sizdən nigaranam. »

Dedim: «Bərzəx nədir?»

1. "Biharul-ənvār", 3-cü cild, "Məanil-əxbar"ın 288-ci səhifəsindən nəqlən

Həzrət buyurdu: «Bərzəx qəbirdir və ölüm zamanından qiyamətə qədər davam edir.»^[1]

QIYAMƏT GÜNÜ GÖZLƏRİNDƏN YAŞ ƏVƏZİNƏ QAN VƏ ÇİRK AXIDARLAR

Allahın Rəsulu (s) İbn Məsuda belə vəsiyyəət etmişdir:

لَا تُحَقِّرَنَّ ذَنْبًا وَلَا تُصْغِرَنَّهٗ وَاجْتَنِبِ الْكِبَائِرَ فَإِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَظَرَ إِلَى ذُنُوبِهِ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ وَقِيحًا يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًّا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا

"Günahı əsla kiçik hesab etmə və böyük günahlardan çəkin, çünki qiyamət günü bəndə öz günahlarına baxan zaman gözlərindən çirkli qan axar. Allah-taala buyurur: "Qiyamət elə bir gündür ki, hər kəs özünün yaxşı və pis əməllərini öz yanında hazır görər, onunla günahlarının arasında uzun məsafə olmasını arzu edir.""^[2]

Peyğəmbər (s) yenə buyurub:

إِنَّ الْعَبْدَ لِيُحْبَسَ عَلَى ذَنْبٍ مِنْ ذُنُوبِهِ مِائَةَ عَامٍ

"Bəndə özünün bir günahı üçün yüz il müddətində saxlanılacaqdır."^[3]

ŞƏFAƏT NAMAZI YÜNGÜL SAYAN VƏ ONA ETİNASIZ YANAŞANLARA NƏSİB OLMAZ

Bəzi hədislərdə aşkar şəkildə kəbirə günahların bəzisinin, misal üçün, namazı yüngül saymaq, ona etinasız yanaşmağın öz sahibini şəfaətdən məhrum etməsi bildirilmişdir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

قَالَ لَا تَنَالُ شَفَاعَتَنَا مَنْ اسْتَخَفَّ بِصَلَوَاتِهِ

"Bizim şəfaətimiz namazı yüngül sayanlara çatmayacaqdır."^[4]

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

لَيْسَ مِنِّي مَنْ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاةِ لَا يَرُدُّ عَلَى الْخَوْضِ لَا وَاللَّهِ

"Namazı yüngül sayanlar məndən deyildir. Allaha and olsun! Belə bir şəxs mənə qovuşmayacaqdır!"^[5]

Şəfaət ümidi ilə günahlardan çəkinməmək, günah əməllər etməkdə cürətlənmək və tövbəni təxirə salmağın cəhalət və qürurdan qaynaqlandığı məlumdur.

ÇOXLU GÜNAH QƏLBDƏN İMANI APARIR VƏ QƏLBİ QARALDIR

Şəfaət barəsində qeyd olunanlar fərdin imanlı şəkildə dünyadan getdiyi hallara şamildir. Bəzi hallarda şəxs çoxlu günah etdiyi və tövbəni təxirə saldığı üçün iman nuru onun qəlbindən tamamilə çıxır, qəlbi zülmət və

1. "Kafi" kitabı, 3-cü cild, səh.242.

2. "Biharul-ənvār", 17-ci cild.

3. "Üsuli-kafi" 2-ci cild, səh.372.

4. "Biharul-ənvār", 82-ci cild, səh.222.

5. "Biharul-ənvār", 82-ci cild, səh.224

şəkk-şübhə ilə dolur, hətta Allahı da inkar edir. O, belə halda ölərsə, onun məsəli qətlinə səbəb olacaq qədər zəhər içən və təbibə çatmamışdan qabaq həlak olan şəxsin məsəli kimidir. Təbib ölünü necə müalicə edə bilər? Deməli, şəfaət edənlərin də şəfaəti ona heç bir fayda verməyəcək: ^[1]

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ

Bu mətləbin sübutu üçün bir hədis və bir ayəni qeyd etməklə kifayətlənirik. "Rum" surəsinin 9-cu ayəsində buyrulur:

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوْأَىٰ أَنْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ

"Pis əməllər edənlərin (günah işlər görənlərin) son aqibəti bu oldu ki, bizim ayələrimizi inkar və məsxərə etdilər." ^[2]

İmam Baqir (ə) buyurub:

مَا مِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ بَيَضَاءٌ فَإِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا خَرَجَ فِي النُّكْتَةِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ فَإِنْ تَابَ ذَهَبَ ذَلِكَ السَّوَادُ وَإِنْ تَمَادَى فِي الذَّنْبِ زَادَ ذَلِكَ السَّوَادُ حَتَّى يُعْطِيَ الْبَيَاضَ فَإِذَا عُطِيَ الْبَيَاضُ لَمْ يَرْجِعْ صَاحِبُهُ إِلَى خَيْرٍ أَبَدًا وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

"Elə bəndə yoxdur ki, qəlbində ağ bir nöqtə olmasın. O, günah etdikdə, həmin ağlığın üzərinə qara bir nöqtə əlavə olunur. Tövbə edərsə, həmin qaraltı aradan qalxır. Əgər günahları davam etdirərsə, həmin qaralıq qəlbinin hər yerini bürüyər, sonda qəlbindəki ağlıq tamamilə aradan gedər. Belə olan halda, həmin qəlbin sahibi heç vaxt səadətə çatmaz. Bu da Allah-taalanın buyurduğu aşığıdakı ayənin mənasıdır:

"Xeyr! Belə deyildir, əksinə onların yerinə yetirdikləri pis əməllər onlara qələbə çalmış, qəlbləri paslanmışdır." ^[3]

MOİZƏNİN HEÇ BİR TƏSİRİ OLMUR

Kəbirə günah sahiblərinin qəlbi günah zülməti ilə qaralır və paslanır. Belə olan halda, haqqı görüb mərifət əldə etmək, səadət və haqqın qəbul edilməsi onlara nəsisb olmur. Buna görə də, imam Sadiq (ə) buyurub:

قَالَ (ع) : مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَا يَعْمَلُهَا فَإِنَّهُ رُبَّمَا عَمِلَ الْعَبْدُ السَّيِّئَةَ فَبَرَأَهُ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَىٰ فَيَقُولُ وَ عِزَّتِي وَجَلَالِي لَا أَغْفِرُ لَكَ بَعْدَ ذَلِكَ أَبَدًا

"Kim günah etmək istəsə, onu yerinə yetirməsin. Həqiqətən, bəzən bəndə elə bir günah əməl edir ki, Allah onu görüb buyurur: «Öz izzət və cəlalıma and olsun, bundan sonra səni heç vaxt bağışlamayacağam.»" ^[4]

Yəni, bu günah səbəbi ilə bəndə Allahın lütf və mərhəmətindən məhrum olur, heç vaxt tövbə edə bilmir və nəticədə bağışlanmır.

Mərhum Əllamə Məclisi bu hədisin şərhində yazır: «İmamın bu fərmaru

1. «Muddəssir» surəsi, 48-ci ayə.

2. "Rum" surəsi, 9-cu ayə.

3. "Kafi", 2-ci cild, səh.209, "Babuz-zunub" bölməsi, 20-ci cild.

4. "Kafi", 2-ci cild, səh.209.

bəndəni bütün günahlardan çəkindirmək üçündür, çünki hər bir günahın bu qismdən olması ehtimalı vardır.»

KEÇMİŞ PİS ƏMƏLLƏRDƏN QORXMAQ

İman əhli özünün keçmişdə etdiyi pis əməllərindən qorxub ağlamalıdır. Çünki heç vaxt bu qismdən olan günahların bir daha ondan baş verməyəcəyinə əmin və arxayın ola bilməz. İmam (ə) bu günahın hansı qismdən olduğunu bəyan etməmişdir. Həmin günah sahibinin Allah-taalanın lütf və bağışlamasından məhrum olmasına səbəb olur. Bu qismdən olan günahın nişanəsi insanda tövbə etmək və Allah dərgahına yönəlməyə rəğbətə olmamasıdır. Beləliklə, bəndə Allah dərgahına üz tutaraq yalvarıb ah-nalə etməli, tövbə qapısından daxil olmalıdır. Yadında olan günahlardan xüsusi şəkildə, unutduğu günahlardan isə ümumi şəkildə tövbə edərək bu əməlləri tələfi etməlidir. (Günahlardan tövbə etməyin qaydası sonrakı fəsillərdə qeyd olunacaqdır.)

ŞƏFAƏT QÜRURU DEYİL, ÜMİDƏ SƏBƏB OLMALIDIR

Qeyd olunanlardan aydın oldu ki, şəfaət insanların günah etməklə qürurlanıb bu işlərə cürətlənməsinə səbəb olmamalı, əksinə onları tövbə edib Allaha tərəf qayıtması, daha sonra saleh əməllər etməsinə ümidvar və təşviq etməlidir. Əhli-beytin (ə) şəfaətinə ümidvar, üstün məqamlara nail olmaq Allah-taalaya yaxınlaşmaq məqsədi ilə olmalıdır. Digər tərəfdən, bu məsələlər insanı günah etməyə cürətləndirməməlidir. Bunun Allah qarşısında qorxuya malik olmaqla heç bir ziddiyyəti yoxdur. Daha aydın desək, bir şəxs Allah-taalanın lütfünə, şəfaətinə ümidvar olmaqla yanaşı, qorxu halında da olmalı və ehtimal etməlidir ki, şəfaət çox uzun bir müddətdən sonra onun soracağına gələ bilər. Yəni, ona bərzəx aləmində uzun müddət əzaba düşər olduqdan sonra şəfaət edilə bilər. Eyni zamanda, bu qorxu halında olmaq şəxsin Əhli-beytə (ə) daha artıq məhəbbət göstərərək onlara təvəssül etməsinə səbəb olur.

ƏHLİ-BEYT (Ə) ŞİƏLƏRİ

Əhli-beyt (ə) şiiyələri və onları sevənlərin nicat tapması haqda qeyd olunan rəvayətlərdə onların cəhənnəm əzabında yanmayacaqları bildirilir. Bu məsələlər fərdlərin o kəsləri daha çox sevməsi və onlara ümidvar olmasına səbəb və günah işlərə cürətlənib qürur hissi keçirmələrinə mane olmalıdır. Bu hədislər iki qismdir: Biri şiiyələr, digəri isə Əhli-beytə (ə) məhəbbət göstərərək onlarla dostluq edənlər haqdır. Şiiyəlik məqamı çox yüksək bir məqamdır. Belə ki, elm və əməl meydanlarında yüksək və parlaq məqamlara malik olan böyük şəxsiyyətlər belə, özlərini Əhli-beyt (ə) şiiyəsi adlandıрмаğa layiq görməmişlər. Misal üçün, imam Baqir (ə) və imam Sadiqin (ə) ən mötəbər və böyük səhabələrindən olan Məhəmməd ibn Müslimin adını qeyd etmək olar. Hər iki imam müəyyən məsələləri soruşmaq üçün şiiyələri onun yanına göndərirdi. Rical elmində də qeyd olunur ki, şiiyələrin arasında heç kəs Məhəmməd ibn Müslimdən daha elmi və savadlı deyildi. Lakin bu böyük şəxsiyyət Əbu Küreybə Əzudi ilə birlikdə Şurəyk qazinin yanına gedərkən qazi onlara tünd nəzərlə baxıb dedi: «Bu

iki şəxs Cəfəri məzhəbli və Fatimidir, (yəni Əhli-beyt (ə) şialəridir.)!» Hər ikisi ağlamağa başladıqda, qazi soruşdu: «Nə üçün ağlayırsınız?»

Dedilər: «Sən bizi böyük bir məqamla yad etdin. O, (Cəfər ibn Məhəmməd Sadiq (ə)) bizim kimi təqvası az olan şəxslərin onların şiası adlandırılmasına razı deyil. Əgər o, mərhəmət edib bizləri şialiyə qəbul etsə, bizə minnət qoymuş olar.»

HƏQİQİ ŞİƏLƏR İMAMLARIN ARDICILLARIDIR

Əlbəttə, özlərinin bütün əməl və rəftarlarında imamlara tabe olan şəxsləri həqiqi şia adlandırmaq olar. İmam Museyi-Kazim (ə) buyurub:

إِنَّمَا شِيعَتُنَا مَنْ شِيعَنَا وَاتَّبَعَ آثَارَنَا وَاقْتَدَى بِأَعْمَالِنَا

"Həqiqətən, bizim şialərimiz yalnız bizə tabe olan, bizim göstərişlərimizə itaət və bizim əməllərimizə iqtida edən şəxslərdir."^[1]

Bir gecə imam Əli (ə) məsciddən çıxıb yola düşdü. Ay işığında hər yer görünürdü. Bir dəstə adam onun arxasınca düşüb gedirdi. Həzrət onlara baxıb soruşdu: «Siz kimsiniz?»

Dedilər: «Biz sizin şialərinizik.» Həzrət onların üzünə mənalı bir nəzər salıb buyurdu: «Bəs nə üçün şialik əlamətlərini sizdə görmürəm?» Dedilər: «Ey Əmirəl-möminin, şialiyin əlaməti nədir?» Buyurdu:

قَالَ (ع): صَفَرُ الْوُجُوهِ مِنَ السَّهَرِ عَمَشَ الْعُيُونِ مِنَ الْبُكَاءِ حَدَبَ الظُّهُورِ مِنَ الْفَيْامِ حَمَصَ الْبُطُونِ مِنَ الصِّيَامِ ذَبَلَ الشَّفَاةُ مِنَ الدُّعَاءِ عَلَيْهِمْ غَيْرَةُ الْخَاشِعِينَ

"Şialər gecələr çox ayıq qaldıqlarına görə, üzləri saralar, gözləri zəifləyər, (çox ağladıqlarına görə) ondan su axar, ibadətə çox dayandıqları üçün belləri əyilmişdir, çox oruc tutduqlarına görə, qarınları bellərinə yapışmışdır, çoxlu dua etdiklərinə görə dodaqları qurumuşdur."^[2]

Bu barədə əlavə məlumat üçün üç rəvayəti qeyd edirik:

ŞİƏLİK İDDİASI ETMƏK KİFAYƏT DEYİLDİR!

1. Cabir imam Baqirin (ə) belə buyurduğunu nəql edir:

عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ لِي يَا جَابِرُ ايْكُتَفَى مَنْ انْتَحَلَ النَّشِيعَ أَنْ يَقُولَ بِحُبِّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَوَ اللَّهِ مَا شِيعَتُنَا إِلَّا مَنْ اتَّقَى اللَّهَ وَأَطَاعَهُ

"Özünü şia adlandıran bir şəxsin şia olması üçün "Əhli-beyti sevirəm!" deməsi kifayət edərmi?! Allaha and olsun, bizim şialər yalnız Allahdan qorxub onun əmrlərinə itaət edənlərdir:"^[3]

1. "Biharul-ənvar".

2. "Biharul-ənvar", (Şeyx Tusinin "Əmali" və Şeyx Mufidin "İrşad" kitablarından nəqlən.)

3. "Kafi", 2-ci cild, səh.60.

ŞİƏLƏR HAMIDAN ARTIĞ TƏQVALI OLAN VƏ ALLAHDAN DAHA ÇOX QORXANLARDIR

2. İmam Sadiq (ə) Müfəzzəl ibn Ömərə buyurdu:

عَنْ مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع): إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ أَصْحَابِي فَانْظُرْ إِلَى مَنْ اشْتَدَّ وَرَعُهُ وَ خَافَ خَالِقَهُ وَ رَجَا ثَوَابَهُ وَ إِذَا رَأَيْتَ هَؤُلَاءِ، هَؤُلَاءِ أَصْحَابِي

"Əgər bizim səhabələrimizi tanımaq istəsən, günahlardan daha çox çəkinənlərə, yaradandan daha çox qorxanlara, onun savab verəcəyinə daha çox ümidvar olanlara bax. Onlar bizim səhabələrdir. "[1]

3. İmam Sadiq (ə) buyurub:

ثُمَّ قَالَ: يَا عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، لَيْسَ مِنَّا - وَ لَا كَرَامَةٍ - مَنْ كَانَ فِي مِصْرٍ فِيهِ مِائَةٌ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ وَ كَانَ فِي ذَلِكَ الْمِصْرِ أَحَدٌ أَوْ رَعٍ مِنْهُ

"Əgər yüz min nəfərlik bir şəhərdə bizim şiələrdən biri olsa və həmin yüz min nəfərin içərisində ondan daha təqvalı (amma şiə olmayan) bir şəxs olsa, həmin şəxs (yəni şiə) bizdən deyildir. "[2]

Yəni, Əhli-beyt şiələri yaşadığı yerin əhalisi arasında hamıdan imanlı və təqvalı olmalı, hamıdan artıq saleh əməllər etməlidir. Allah-taala belə şəxsləri "xəyrul-bəriyyəh" (insanların ən yaxşısı) adlandıraraq buyurur:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ

"İman gətirib, saleh əməl edənlər insanlar arasında ən yaxşılardır. "[3]

Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuşdur ki, "xəyrul-bəriyyə" həzrət Əlinin (ə) şiələridir. Hədisdə buyurulur:

قَالَ (ص): هُمْ أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ تَأْتِي أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَاضِينَ مَرْضِيَّيْنِ

"Ey Əli, "xəyrul-bəriyyə" sən və sənin şiələridir. Sən və şiələrin qiyamət günü məhşərə gələndə, Allah-taalanın sizə verdiyindən razı olacaqsınız, Allah da sizdən razı olacaqdır. "[4]

VİLAYƏT

Şübhəsiz, kim Əhli-beytin (ə) vilayət və rəhbərliyini qəbul etsə, nicat əhlidir və peyğəmbərlər, pak imamlarla birlikdə olacaqdır. İmam Rza (ə) buyurub:

حَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَبْعَثَ وَلِيَّنَا مُشْرِفًا وَجْهَهُ نَبِيرًا بُرْهَانَهُ ظَاهِرَةً عِنْدَ اللَّهِ حُجَّتُهُ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يَجْعَلَ وَلِيَّنَا مَعَ النَّبِيِّينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ وَ حَسَنَ أَوْلِيَكَ رَفِيقًا

"Allaha vacibdir ki, qiyamət günü bizim dostlarımızı seçsin. Onların üzləri nurani, qəlbləri aydın, höccətləri Allah yanında aşkar olacaqdır. Allaha vacibdir ki, bizim vilayətimizi qəbul edənləri peyğəmbərlər, siddiqlər,

1. "Kafi" kitabı.

2. "Kafi", 2-ci cild, 10-cu hədis, "Vərə" bölməsi.

3. "Bəyyinə" surəsi, 8-ci aya.

4. "Təbəri təfsiri", "Mənaqibi-Xarəzmi", "Əs-Səvaiq" kitabları.

şəhidlər və əməlisaleh insanlarla birlikdə qiyamətə gətirsin. Onlar necə də yaxşı dostlardır! "[1]

Burada «vilayət kəlməsinin əsl mənasının nə olduğunu bilmək lazımdır. "Məcməul-bəhrəyn" kitabında "vilayət" kəlməsi barəsində belə yazılır:

الْوَلَايَةُ بِالْفَتْحِ مَحَبَّةُ أَهْلِ الْبَيْتِ (ع) وَ اتِّبَاعُهُمْ فِي الدِّينِ وَ امْتِنَالُ أَوَامِرِهِمْ وَ اعْتِقَادُ إِمَامَتِهِمْ فَذَلِكَ مِنْ أَصُولِ الدِّينِ لَا مِنْ فُرُوعِ الدِّينِ

"Vilayət Əhli-beytlə (ə) dostluq edib məhəbbət bəsləmək, dini işlərdəki əmrlərinə tabe olmaq, onların getdiyi yolla addımlayıb əməl və əxlaqlarını mənimsəməkdir. Onların haqqını tanımaq, haqq imam olmalarına etiqad bəsləmək məsələsinə gəldikdə isə, o, fəruid-dindən deyil, üsulid-dindəndir." [2]

Deməli, vilayət Əhli-beytə (ə) məhəbbət bəsləyib onların göstərişlərinə kamil şəkildə itaət etməkdən ibarətdir. Sözümlə şəhid olaraq Zürrənin imam Baqirdən (ə) nəql etdiyi hədisi qeyd edirik. Məhəbbət həm də "vilayət" və "imama itaət etmək" kimi ifadə olunmuşdur:

ذُرْوَةُ الْأَمْرِ وَسَنَامُهُ وَ مِفْتَاحُهُ وَبَابُ الْأَشْيَاءِ وَ رِضَا الرَّحْمَانِ الطَّاعَةَ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ

"Bütün işlərin başı, açarı, bütün şeylərin qapısı, Rəhman Allahın razılığı imamı tanıdıqdan sonra ona itaət etməkdir (vilayətini qəbul etməkdir.)"

HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) VİLAYƏTİ ALLAHIN ALINMAZ QALASIDIR

Yuxarıda qeyd olunan bu mənə Şeyx Səduqun imam Rzadan (ə) "silsilə-tuz-zəhəb" sənədilə (yalnız Peyğəmbər (s) və imamlara istinad etməklə) nəql etdiyi bir hədisdən də başa düşülür. Hədisdə deyilir:

وَلَايَةُ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ جِصْنِي أَمِنْ مِنْ عَذَابِي

"Əli ibn Əbu Talibin vilayəti mənim qalamdır. Hər kəs mənim qalama daxil olsa, əzabımdan amanda qalar." [3]

Şübhəsiz, Peyğəmbərin (s) pak və ismətli Əhli-beytinin (ə) vilayət qalasına daxil olmaq şeytan və onun vəsvələri, nəfsi istəklərdən uzaqlaşmaq, onların düşmənlərinə tabe olmamaq və onlara sığınmaqdan ibarətdir. Bir sözlə, bəndə özünün bütün işlərində onlara tabe olmalıdır.

Ayındır ki, Allahın bu qalasına sığınmaq sadəcə sözdə deyil, əməldə olmalıdır. Hər kəs kimə tabe olsa, şübhəsiz, onun qalasına daxil olmuş sayılır. Deməli, günahkar şəxslər günah etdiyi halda həzrət Əlinin (ə) qalasından çıxaraq şeytan və nəfsin tələsinə düşmüş olur.

YIRTICI ŞİRDƏN QALAYA SIGINMAQ

Böyük şəxsiyyətlərin bəzisi belə buyurub: «Dildə Allaha pənah apararaq "əuzu billahi minəş-şeytanir-racim" deyən, lakin əməldə şeytana tabe olan bir şəxsin məsəli şirlə qarşılaşan zaman yaxınlığında bir qala olan

1. "Biharul-ənvar".

2. "Məcməul-bəhrəyn"

3. "Uyuni xəbər-Rza".

şəxsə bənzəyir. Belə ki, həmin şəxs şirə xitab edərək deyir: «Ey şir, əgər gəlsən, mən bu qalaya sığınacağam. Bunu deməsinə baxmayaraq, heç vaxt yerindən hərəkət edib qalaya tərəf getmir. Şübhəsiz, bu sözlərin heç bir faydası yoxdur və şir öz işini görəcəkdir. Amma insan qalaya qaçıb sığınsa, onda başqa məsələ. »

Deməli, bütün təhlükələrdən amanda qalmaq istəyən bir şəxs Əmirəl-möminin Əliyə (ə) tabe olmaqdan ibarət olan bir qalaya daxil olmalıdır. Bir şəxsin əməldə şeytana aldanaraq dildə "Mən həzrət Əlinin (ə) vilayətini qəbul edirəm." deməsinin heç bir faydası və müsbət nəticəsi yoxdur.

TƏKCƏ SÖZ KİFAYƏT EDƏRMİ?

İmam Baqir (ə) şiələrin xüsusiyyətlərini qeyd edərkən buyurdu:

فَقَالَ (ع) يَا جَابِرُ لَا تَذْهَبَنَّ بِكَ الْمَذَاهِبُ حَسِبَ الرَّجُلُ أَنْ يَقُولَ أُحِبُّ عَلِيًّا وَآتَوْلَاهُ ثُمَّ لَا يَكُونُ مَعَ ذَلِكَ فَعًا لَأَقْلُو قَالَ إِنِّي أُحِبُّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَرَسُولُ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ عَلَى ثُمَّ لَا يَتَّبِعُ سِيرَتَهُ وَلَا يَعْمَلُ بِسُنَّتِهِ مَا نَفَعَهُ حُبُّهُ إِيَّاهُ شَيْئًا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْمَلُوا بِمَا عِنْدَ اللَّهِ لَيْسَ بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَ أَحَدٍ قَرَبَةٌ، أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَكْرَمُهُمْ عَلَيْهِ أَنْفَاهُمْ وَأَعْمَلُهُمْ بِطَاعَتِهِ. يَا جَابِرُ وَاللَّهِ مَا يُتَّقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَّا بِطَاعَةٍ وَمَا مَعَنَا بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَلَا عَلَى اللَّهِ أَحَدٌ مِنْ حُجَّتِهِ مَنْ كَانَ لِلَّهِ مُطِيعًا فَهُوَ لَنَا وَلِيِّ وَمَنْ كَانَ لِلَّهِ عَاصِيًا فَهُوَ لَنَا عَدُوٌّ مَا تَنَالُ وَلَا يَتَنَا إِلَّا بِالْعَمَلِ وَالْوَرَعِ

"Bir şəxsin dildə "Mən Əlini (ə) sevir və onun vilayətini qəbul edirəm." deməsi onun şiə olmasına kifayət edərmi?! Halbuki, etiqadının tələbinə uyğun olaraq Əhli-beytə (ə) tabe olmur. Əgər şiələrin müxalifləri "Mən Məhəmmədi (s) sevirəm, Məhəmməd də Əlidən üstündür, deməli, mən də şiələrdən fəzilətliyəm." deyərsə, şiə olan şəxsin bu sözlərin əleyhinə nə kimi dəlili ola bilər? Əgər o, "Həzrət Məhəmmədi (s) sevmək sadəcə dildə deyil, həm də əməldə ona tabe olmaqdır və o həzrət də Əhli-beytə tabe olmağı əmr etmişdir." desə, cavabında deyər: "Həzrət Əlini sevmək də sadəcə dildə deyil, onun əmrlərinə tabe olmaqdır."

Həzrət Məhəmmədi (s) sevmək əməldə ona tabe olmadıqlarına görə müxaliflərə heç bir fayda vermədiyi kimi, həzrət Əlini (ə) sadəcə dildə sevdiyini iddia edərək əməldə ona tabe olmayanlara bu məhəbbət heç bir fayda verməyəcəkdir." Sonra buyurub: "Allahın heç kəslə qohumluğu yoxdur. Allah dərgahında ən sevimli və üstün olan şəxslər hamıdan çox təqvalı olan və Allaha daha çox itaət edənlərdir. Əgər bizim şiələrin əməli olmasa, bizim onu cəhənnəm odundan azad etmək üçün bəraətimiz yoxdur. Onun sadəcə "şiəyəm" deməsi ilə Allah qarşısında heç bir höccəti olmayacaqdır. Allah ona əzab vermək istəsə, hökmən verəcəkdir, çünki Allah şiəlik iddiasında olanları bağışlamaq vədəsi verməmişdir. Hər kəs Allaha itaət etsə, bizim dostumuzdur, (yəni bizim vilayətimizi qəbul edir). Hər kəs günah əməllər etsə, bizim düşmənimizdir. Bizim vilayətimiz yalnız yaxşı əməl edən və təqvalı olanlara çatır."

ƏLLAMƏ MƏCLİSİNİN TƏQVA VƏ ONUN QİSMLƏRİ BARƏSİNDƏ BUYURDUQLARI

Əllamə Məclisi buyurub: Vərə (təqvanın ən yüksək mərtəbəsi) dörd

1. "Kafi", 2-ci cild, səh.60.

mərhələdən ibarətdir:

1. Tabeinin təqvası; Bu, haram işlərdən çəkinməkdir.
2. Saleh şəxslərin təqvası; Bu da harama düşməmək üçün hətta şübhəli şeylərdən çəkinməkdir.
3. Müttəqilərin təqvası; Bu da harama düşməmək üçün hətta mübah işləri belə tərk etməkdən ibarətdir. Misal üçün, qeybətə düşməmək məqsədi ilə hal-əhval tutmamaq.
4. Salıqlərin təqvası; O da dəyərli ömrün bihudə işlərdə-hətta haram olmasalar belə, zay olmasından qorxaraq Allahdan başqa, digərlərindən üz döndərməkdir.

MƏHƏBBƏT

Əhli-beytdən (ə), eləcə də, sünni alimlərindən nəql olunan hədislərdə həzrət Əlinin (ə) dostları barədə çoxlu müjdələr verilmişdir ki, bu da hər bir iman sahibinin ümidinin güclənməsinə səbəb olur. Onlar bu yolla nəfsi istəklər və şeytanın vəsvəsələrinə tabe olmaqdan uzaq olurlar, çünki bir nəfər böyük bir şəxsiyyəti sevsə, onun dostlarını da sevib düşmənlərindən uzaqlaşmalıdır. Şeytani sevmək və nəfsin əmr və göstərişlərinə tabe olmaq Allaha pərəstiş etmək və Əhli-beytə (ə) məhəbbət bəsləməyə mane olur. Əmirəl-möminin Əlinin (ə) dostları bu dostluq və məhəbbət səbəbi ilə şeytandan uzaqdırlar. Nəticədə, məhəbbətin də vilayət kimi insanın günah işlərə cürətlənməsinə səbəb olmaması məlum olur. Əksinə, əgər məhəbbət sağlam məhəbbət olarsa, insanın nəfsə pərəstiş etməsinin qarşısı alınır. Mətləbi bir qədər izah etmək üçün bir neçə hədisi qısa şəkildə qeyd edirik.

MƏHƏBBƏT İNSANIN SABİTQƏDƏM OLMASINA SƏBƏBDİR

İmam Baqir (ə) buyurub:

مَا تَبَتَّ اللَّهُ حُبَّ عَلَى فِي قَلْبٍ أَحَدٍ قَرَأَتْ لَهُ قَدَمَ الْأَتْبَتَهَا اللَّهُ وَتَبَّتْ لَهُ قَدَمٌ أُخْرَى

"Allah-taala bir şəxsin qəlbində Əlinin (ə) məhəbbətinə yer versə və o şəxs düz yoldan azaraq günah etsə, hökmən Allah-taala onu günah işdən saxlayar və qədəmlərini günahdan qoruyar."^[1]

Cabirin Ətiyyə Kufiyə vəsiyyətində deyilir:

إِنْ تَزَلُّ لَهُمْ قَدَمٌ بِكَثْرَةِ دُنُوبِهِمْ تَبَّتْ لَهُمْ أُخْرَى بِمَحَبَّتِهِمْ

"Əgər günahlarının çoxluğu səbəbindən Əhli-beyti sevənlərin bir ayağı büdrəsə (yəni günaha düşsələr), Əhli-beytə məhəbbət bəslədiklərinə görə onların digər ayağı sabitqədəm olar:"^[2]

MƏLƏKLƏRİN HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) DOSTLARI ÜÇÜN BAĞIŞLANMAQ DİLƏMƏSİ

Bir çox rəvayətlərdə qeyd olunur ki, mələklər Əhli-beyt (ə) dostları üçün Allahdan onların günahlarının bağışlanmasını diləyir. "Biharul-ənvar"

1. "Biharul-ənvar".

2. "Səfinətul-bihar",

kitabında sünni vasitəsi ilə Ənəsin Peyğəmbərdən (s) belə nəql etdiyi qeyd olunur:

عَنْ أَنَسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ: خَلَقَ اللَّهُ مِنْ نُورٍ وَجْهَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يَسْتَعْفِرُونَ لَهُ وَلِمُحَبِّتِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

"Allah-taala həzrət Əlinin (ə) üzünün nurundan yetmiş min mələk xəlf etdi ki, qiyamət gününə qədər onun özü və dostları üçün bağışlanmaq diləsinlər. "[1]

Rəvayətlərdə qeyd olunur ki, həzrət Əliyə (ə) məhəbbət bəsləmək özü-özlüyündə bəndənin günahlarını yuyub təmizləyir. Belə ki, Peyğəmbər (s) buyurub:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: حُبُّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يَأْكُلُ الذُّنُوبَ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ (وفى الأخرى) حُبُّ عَلِيٍّ يُحْرِقُ الذُّنُوبَ كَمَا يُحْرِقُ النَّارُ الْحَطَبَ

"Atəş odunları yandırır aradan apardığı kimi, Əliyə (ə) məhəbbət bəsləmək də günahları yandırır aradan aparır. "[2]

BƏLA GÜNAHKARLARI PAKLAYIR

Rəvayətlərdə qeyd olunur ki, Allah-taala Əhli-beytin (ə) günahkar dostlarını ölümündən qabaq günahlardan paklamaq üçün dünyada müxtəlif bəlalara düşür. Əgər bundan sonra günahlarından yenə də qalmış olsa, şəxs çətin can verməklə onlardan qurtulur. Əgər yenə də qalmış olsa, bərzəx aləminin əzab-əziyyətləri vasitəsi ilə günahlardan paklanır ki, məhşər səhrasına pak-pakizə halda gəlsin.

Əgər bir şəxsin günahları həddindən çox olsa və həmin vaxta qədər də paklanıb qurtara bilməsə, müvəqqəti olaraq cəhənnəmə daxil olur və orada paklandıqdan sonra çıxır.

Qəlbində zərrə qədər iman və Əhli-beytə (ə) məhəbbəti olan bir şəxs heç vaxt cəhənnəmdə əbədi qalmayacaqdır, çünki cəhənnəmdə əbədi qalmaq kafirlər və Əhli-beyt (ə) düşmənlərinə məxsusdur.

BƏHRƏLƏNMƏK DOSTLUĞUN MİQDARI QƏDƏRDİR

Nəzərinizə çatdırırıq ki, əzabda az və ya çox qalmaq Əhli-beytə (ə) qarşı məhəbbətin zəif və ya güclü olması ilə əlaqədardır. Əgər bir şəxsin onlara məhəbbəti çox olsa, tez bir zamanda onların şəfaətinə nail olar. Hətta, can verən halda belə Əhli-beyt (ə) onun köməyinə çatar. Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq Seyid Himyərinin həyatından maraqlı bir hadisə qeyd olunur.

1. "Biharul-ənvər".

2. "Biharul-ənvər".

3. Seyyid İsmail Himyəri Əhli-beyt (ə) şairlərindən və məddahlarından biri idi. (Yüz yetmiş üçüncü hicri ilində vəfat etmişdir.) O, həzrət Əlinin (ə) hər bir fəzilətinə dair bir qəsidə qoşmuşdu. Hansı məclisdə iştirak etsəydi, Ali-Məhəmmədin (ə) fəzilətlərindən birini bəyan edərdi. Amma vəfat edərkən təəccüblü və kəramətli bir hadisə baş verdi. Bu hadisə sünni və şiə kitablarında qeyd olunmuşdur. Belə ki, "Əl-Qədir"-in üçüncü cildində, "Əğani", "Mənaqibi sərv", "Kəşful-ğummə", Şeyx Tusinin "Əmali", eləcə də, "Başarətul-Mustafə" və "Rical-Kəşfi" kitablarında nəql olunanların xülasəsini qeyd edirik: Seyyidin

Bəzi hallarda insan dünya malına məhəbbət bəsləyib nəfsani istəklərə aludə olduğu, yaxud Əhli-beytə (ə) məhəbbət bəsləmədiyindən, ölüm zamanı Peyğəmbəri (s) və Əhli-beyti unudur, yalnız sevdiyi şeyi gözləri önündə müşahidə edir.

Bu barədə çoxlu şahidlər mövcuddur. İxtisarı gözlədiyimizdən, onların hamısının sadalamaqdan çəkinir və qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

SEVDA O QƏDƏR GÖZƏLDİR Kİ, İNSANIN CANINI ALIR

Qeyd olunan mətləblərdən belə nəticə alırıq ki, iman əhli Əhli-beytə

vəfatı yaxınlaşdıqda, onun şialərlə müxalif olan qonşuları onun görüşünə gəlir. Seyyid çox nurani bir simaya malik idi və həmin halda nə üçünsə həsrət çəkirdi. Birdən üzü qaralmağa başladı. Qaraltı artaraq üzünün hər yerini bürüdü. Onun düşmənləri sevinib ona tənə vurmağa başladılar.

Sonra o, üzünü Nəcəfi-Əsrəfə doğru tutub dedi: "Ey Əmirəl-möminin, necə razı olarsan ki, sənin dostlarınla bu cür rəftar etsinlər?" Bu cümləni üç dəfə təkrar etdikdən sonra alınının ortasından bir nur zahir oldu, yavaş-yavaş genişlənərək, bütün surətini tutdu. Sanki on dörd gecəlik aya bənzəyirdi. Seyyid Himyəri sevinərək bu şəri oxudu:

كَذَّبَ الرَّاعِمُونَ أَنَّ عَلِيًّا لَنْ يُجِيَّ مُجْبُهُ مِنْ هَنَاتٍ قَدْ وَرَبَّى دَخَلَتْ جَنَّةَ عَدْنٍ وَعِضَالِي الْإِلَهُ عَنْ سَيِّئَاتٍ
فَابْشِرُوا الْيَوْمَ أَوْلِيَاءَ عَلِيٍّ وَتَوَلَّوْا عَلِيَّ حَتَّى الْمَمَاتِ ثُمَّ مِنْ بَعْدِهِ تَوَلَّوْا بَنِيهِ وَأَحَدًا بَعْدَ وَاحِدٍ بِالصَّفَاتِ

"Əlinin (ə) öz dostlarına çətinliklərdən nicat verəcəyinə inanmayanlar yalan demişlər! Allaha and olsun ki, elə indi cənnətə daxil oldum və Allah mənim günahlarımı bağışladı. Ey Əlinin dostları, sizə müjdələr olsun! Öləndə qədər Əlini sevib dost tutun, ondan sonra bir-bir övladlarını sevin, çünki onlar imamətə layiqdirlər."

Daha sonra, Allahın yeganəliyinə, Peyğəmbərin Xatəmul-ənbiya, Əmirəl-möminin Əlinin (ə) isə Peyğəmbərdən (s) sonra haqq canişin olduğuna şəhadət verdi və gözlərini əbədi olaraq yumdu.

"Əl-Qədir"də nəql olunur ki, Kumeyt Əhli-beyt şairlərindən idi. O, can verən halda deyirdi: "Allahummə Ali-Məhəmməd, Allahummə Ali-Məhəmməd". Bu sözləri deyib dünyadan getdi. "Biharul-ənvar"də nəql olunur ki, Abdullah ibn Abbas can verən halda dedi: "Pərvərdigara, mən Əli ibn Əbu Talibi (ə) sevməklə Sənin dərğahına yaxınlaşırım."

1. Şeyx Bəhai belə nəql edir: «Bir şəxs can verirdi. Ona nə qədər "la ilahə illəllah" deməsini israr etdilsə də, o, bu şerləri oxudu:

يَا رَبِّ قَائِلَةً يَوْمًا وَقَدْ نَبِغْتُ أَيْنَ الطَّرِيقُ إِلَى حَمَامٍ مُنْجَابٍ

Sonra məlum oldu ki, onun sağlığında bir gözəl qadın "Məncab" hamamına getmək məqsədi ilə evindən çıxır, amma yolu itirir. Çox axtardıqdan sonra yorulur və həmin kişinin qapısına gəlir. Qadın ondan soruşur: "Məncab hamamı hansı tərəfdədir?" Kişi öz evinin qapısını göstərib deyir: "Bu, hamamın qapısıdır." Xəbərsiz qadın inanaraq evə daxil olur. Kişi dərhal içəridən evin qapısını bağlayır. Qadın şeytani məqsədləri olan bir kişinin toruna düşdüyünü hiss edir. Xilas olmaq üçün zahirdə özünün bu işdən xoşal və qəlbən razı olduğunu bildirib deyir: "Ey filankəs, bir az gözlə, bazardan ətir və yeməli şeylər alıb gətirim. Birlikdə vaxtımızı xoş keçirək."

Kişi də ona inanıb qapını açır. Qadın dərhal qaçıb onun əlindən xilas olur. Görün, günah ölüm zamanı şəhadət kəlmələrinin deyilməsinə necə mane olur! Belə ki, həmin şəxs can verərkən deyir: "Təəssüflər olsun ki, o qadın həmin gün zəhmətə qatlaşaraq "Məncab" hamamını axtarırdı." O kişi zina əməlinə mürtəki olmamışdı, sadəcə olaraq bir qadını öz evində həbs edərək, haram iş görmüşdü."

(ə) daha çox məhəbbət bəsləmək üçün təlaş göstərib çalışmalı və başqa şeylərin məhəbbətini qəlbindən çıxartmalı, xüsusilə böyük günahlardan uzaq olmalıdır ki, pis ölüm və acınacaqlı aqibətlə bu dünyadan getməsin. İmam Sadiq (ə) öz dostlarına belə yazmışdı:

إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يُخْتَمَ عَمَلُكَ بِخَيْرٍ حَتَّى تُقْبَضَ وَأَنْتَ فِي أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَعَظِّمِ اللَّهَ حَقَّهُ أَنْ تَبْدَلَ نِعْمَالَهُ فِي مَعَاصِيهِ وَإِنْ تَغْتَرَّ بِحَمَلِهِ مِنْكَ وَأَكْرَمَ كُلُّ مَنْ وَجَدْتَهُ يَذْكُرُنَا أَوْ يَنْتَحِلُ مَوَدَّتَنَا ثُمَّ لَيْسَ عَلَيْكَ صَادِقًا كَانَ أَوْ كَاذِبًا إِنَّمَا لَكَ نَيْتُكَ وَعَلَيْهِ كَذِبُهُ

"Əgər ömrünün xeyirlə, ən yaxşı əməllərlə qurtarmasını, gözəl aqibətlə ölməyini istəyirsənsə, Allahı böyüklüklə, təzimlə yad et, heç vaxt Onun nemətlərini günah işlərə sərf etmə, Allahın sənə qarşı helmlı olmasından qürurlanma. Biz Əhli-beyti yad edənləri, yaxud bizə dostluğunu izhar edənləri - dostluq iddialarında düz və ya yalanı deməsindən asılı olmayaraq -əzizlə, çünki sən öz niyyətinə görə mükafat alacaqsan, o isə yalan danışarsa, günahı onun öz öhdəsindədir." [1]

GÜNAH ZÜLMƏTİ VƏ TÖVBƏNİN NURU

"Allah iman gətirənlərin rəhbəri, qəyyumudur, onları zülmətlərdən çıxarıb nura doğru yönəldir." - ayəsinin mənası barəsində imam Sadiqdən (ə) soruşdular. Həzrət buyurdu:

"Yəni, Allah onları günah zülmətlərindən çıxarıb tövbə və bağışlanmaq nuruna doğru aparar, çünki onlar adil rəhbərə tabe olub onu sevir və Allah tərəfindən təyin olunan imamların haqqını etiraf edirlər."

عَنِ الصَّادِقِ فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ قَالَ: يَغْنِي مِّنَ ظُلُمَاتِ النُّورِ إِلَى نُورِ التَّوْبَةِ وَالْمَغْفِرَةِ لَوْلَايَتِهِمْ كُلِّ إِمَامٍ عَادِلٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَ قَالَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ عَلَىٰ يَهْدٍ أَنَّهُمْ كَانُوا عَلَىٰ نُورِ الْإِسْلَامِ فَلَمَّا أَنْ تَوَلَّوْا كُلِّ إِمَامٍ جَائِرٍ لَيْسَ مِنَ اللَّهِ حَرْجُوا بَوْلَايَتِهِمْ مِّنْ نُورِ الْإِسْلَامِ إِلَى ظُلُمَاتِ الْكُفْرِ فَأَوْجَبَ اللَّهُ لَهُمُ النَّارَ مَعَ الْكُفَّارِ

Sonrakı "Kafir olanların rəhbər və başçıları isə tağutdur ki, onları nurdan çıxarıb zülmətlərə çəkər." - ayəsinin təfsiri barəsində isə buyurdu: "Bu ayədə yalnız o şəxslər nəzərdə tutulur ki, onlar əvvəlcə İslam nurunda olmuşlar. Sonra Allah tərəfindən haqq olaraq təyin olunmayan rəhbərlərə tabe olduqlarından, İslam nurundan çıxarılıb küfr zülmətinə tərəf aparıldılar. Sonra Allah cəhənnəm əzabını (odunu) kafirlərlə birlikdə onlara vacib etdi." [2]

KƏBİRƏ VƏ SƏGİRƏ GÜNAHIN MƏNASI

Yuxarıda qeyd olunan mətləblərdən aydın olur ki, günah iki qismdir: Kəbirə (böyük) və səgirə (kiçik).

Kəbirə günahlar və onların sayı barəsində alimlər arasında müxtəlif nəzəriyyələr mövcuddur. Onların burada qeyd olunması və tədqiqi bu kitaba sığmaz. Kitabı yazmaqda məqsədimiz ixtisara riayət edərək məlumatları ümumxalq kütləsinə çatdırmaqdır və əlavə məlumat üçün

1. "Biharul-ənvər".

2. "Safi təfsiri", 1-ci, cild, səh.216, "Üsuli-kafi"dən nəqlən.

maraqlananlar "Şərhi-Kafi" və Şeyx Bəhainin "Ərbəin" kitablarına müraciət edə bilərlər. Bu məsələ barəsində böyük alimlərin və mərcəyi təqlidlərin nəzəriyyələrini ehtiva edən kitab mərhum Seyidin "Urvətul-vusqa" kitabıdır. Bu böyük alim həmin məsələni imam camaatın şərtlərində qeyd etmişdir. Həmin kitabda qeyd edilənlərin xülasəsi belədir: Günahın kəbirə olub-olmamasının təyin olunması üçün dörd qayda mövcuddur:

KƏBİRƏ GÜNAH NƏDİR?

1. Quran və hədislərdə böyük günah olması aşkar şəkildə qeyd olunan günahlar - kəbirə günahlardır. (Bu, Əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədislərdə qeyd olunduğu kimi, qırıxdan artıq günaha şamildir.)

2. Quranda, yaxud Peyğəmbərin (s) mötəbər sünnəsində cəhənnəm vədəsi verilən günahlar kəbirə günahlar adlanır. Məsələn: "Kim bir mömini qəsdən qətlə yetirsə, onun cəzası cəhənnəmdir və orada əbədi qalacaqdır."^[1]

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا

Bəzi hallarda birbaşa deyil, müəyyən yollarla əzab vədəsi verilir. Belə ki, Allahın Rəsulu (s) buyurub:

"Kim namazı qəsdən tərk etsə, bütün İslam ümməti ondan uzaqdır."^[2]

مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرَأَتْ مِنْهُ مِلَّةُ الْإِسْلَامِ

Bu rəvayətdə əzab vədəsi işarələrlə deyilir, amma aşkar şəkildə bəyan olunmur.

İkinci mətləb isə imam Baqir (ə) və imam Sadiqdən (ə) nəql olunan aşağıdakı rəvayətdir.

الْكَبَائِرُ كُلُّ مَا أَوْ عَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ

"Kəbirə günah onu yerinə yetirənlərə Allah-taalanın cəhənnəm vədəsi verdiyi günahlardır."^[3]

Sonradan qeyd edəcəyimiz kimi, Əbdüləzimin səhih hədisindən məlum olur ki, kəbirə günahlara əzab vədəsi verilməsi haqda Quran ayələri ilə rəvayətlər arasında heç bir ziddiyyət yoxdur.

3. Hansısa bir günahın, Quran, yaxud mötəbər sünnədə kəbirə günah olması danılmaz məsələlərdən olan başqa bir günahdan daha böyük sayılırsa, əvvəlki günah da kəbirə sayılır. Misal üçün, bir şəxsi haqsız yerə öldürməyin kəbirə günah olması hər iki yolla sübut edilmişdir.

İbn Məhbubun səhih hədisində onun (adamöldürmənin) kəbirə günah olması aşkar şəkildə qeyd edilmişdir. Quranda da ona əzab vədəsi verilmişdir. Deməli, əgər Quranda, yaxud mötəbər sünnədə hər hansı bir günah haqsızlıqla insanın öldürülməsindən daha böyük olarsa, həmin günah da kəbirə günahlardan sayılır. Fitnə-fəsad törədilməsini buna misal göstərmək olar.

1. "Nisa" surəsi, 93-cü ayə.

2. "Camiu-əhadis", 4-cü cild, səh. 74.

3. "Vəsail", "Kitabul-cihad" başlığı, 11-ci cild, səh. 250.

Qurani-Kərimdə buyrulur:

وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ

"Fitnə-fəsad törətmək qatldən də böyükdür."

Deməli, fitnə-fəsad törətməyin özü də şübhəsiz, kəbirə günahlardandır.

4. Hansı günah şəriət yolu gedən dindarların nəzərində böyük sayılsa, biz də onu kəbirə günah hesab etməliyik. Bu şərtlə ki, həmin günah məsumların (ə) dövründə də kəbirə sayılmış olsun. Misal üçün, bir şəxsin məscidi murdarlamağın haram olduğunu bildiyi halda bilərəkdən və məscidə hörmətsizlik etmək məqsədi ilə onun divarını murdarlaması, haram olmasını bildiyi halda və hörmətsizlik etmək məqsədi ilə Qurani-Kərimi zibilliyə tullaması və sairə kimi günahları qeyd etmək olar. Buna görə də, əvvəlcə Quran və hədislərdə kəbirə olması aşkar şəkildə çatdırılan kəbirə günahları qeyd və daha sonra kəbirə olması üç yolla sübuta yetən günahları şərh edəcəyik. Seyid "Urvətul-vusqa" kitabında belə buyurub:

الْمَعْصِيَةُ الْكَبِيرَةُ هِيَ كُلُّ مَعْصِيَةٍ وَرَدَ النَّصُّ بِكَوْنِهِ كَبِيرَةً كَجُمْلَةٍ مِنَ الْمَعَاصِي الْمَذْكُورَةِ فِي مَحَلِّهَا أَوْ وَرَدَ التَّوَعِيدُ بِالنَّارِ عَلَيْهَا فِي كِتَابٍ أَوْ السُّنَّةِ صَرِيحًا أَوْ ضَمَّنًا أَوْ وَرَدَ فِي الْكِتَابِ أَوْ السُّنَّةِ كَوْنُهُ أَكْثَرُ أَوْ أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْمَنْصُوصَةِ أَوْ الْمَوْعُودُ عَلَيْهَا بِالنَّارِ أَوْ كَانَ عَظِيمَةً فِي أَنْفُسِ أَهْلِ الشَّرْعِ

İndi isə şərh etmək istədiyimiz kəbirə günahların mənbəyini bəyan etmək məqsədilə, təbərrük olaraq bir neçə rəvayəti qeyd edirik. Onun şərh və tərcüməsi isə gələcək fəsillərdə nəzərinizə çatdırılacaqdır.

قَالَ الصَّدُوقُ فِي عُيُونِ الْأَخْبَارِ

١ - عَنْ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَسَنِيِّ (ع) قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الثَّانِي قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) يَقُولُ: دَخَلَ عَمْرٌ وَبُنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَلَمَّا سَلَّمَ وَجَلَسَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ. ثُمَّ أَمْسَكَ، فَقَالَ: لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا أَسْكَنْتَكَ؟ قَالَ: أَحِبُّ أَنْ أَعْرِفَ الْكَبَائِرَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ: نَعَمْ يَا عَمْرُو أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ: (١) الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ، وَ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ. (٢) وَبَعْدَهُ الْيَأْسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: لَا يَبْأَسُ مِنْ رُوحِ الْإِلَهِ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ. (٣) ثُمَّ الْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ. (٤) وَمِنْهَا عُقُوقُ الْوَلَدَيْنِ لِأَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ جَعَلَ الْعَاقَ جَبَّارًا شَقِيئًا (٥) وَقَتْلُ النَّسْلِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا... إِلَى آخِرِ الْآيَةِ. (٦) وَقَدْفُتِ الْمُحْصَنَةُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: لَعْنُوا فِي الدُّنْيَا وَلَاخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (٧) وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا. (٨) وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ: وَمَنْ يُؤْلِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبرُهُ الْأَمْتَحَرُّ قَاتِلًا أَوْ مُتَحَيِّرًا إِلَى فِتْنَةٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَ مَاوِيَهُ جَهَنَّمُ وَبُئْسَ الْمَصِيرُ. (٩) وَأَكْلُ الرِّبَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ. (١٠) وَالسَّحَرُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: وَلَقَدْ عَلِمُوا لِمَنْ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي آخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ (١١) وَالزَّيْنُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ: وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَ يَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا. (٢١) وَالْيَمِينُ الْغُمُوسُ الْفَاجِرَةُ لِأَنَّ

1. "Bəqərə" surəsi, ayə 217.

الله عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ. (٣١) وَ الْعُلُولُ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ. (٤١) وَ مَنْعُ الرُّكُوعِ الْمَفْرُوضَةِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ. (٥١) وَ شَهَادَةُ الزُّورِ. وَ كَثْمَانُ الشَّهَادَةِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آتِمٌ قَلْبُهُ. (٦١) وَ شَرْبُ الْخَمْرِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَهَى عَنْهَا كَمَا نَهَى عَنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ. (٧١) وَ تَرْكُ الصَّلَاةِ مُتَعَمِّدًا أَوْ شَيْئًا مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ فَقَدْ بَرَّءَ مِنْ ذِمَّةِ اللَّهِ وَ ذِمَّةِ رَسُولِهِ. (٨١) وَ نَقْضُ الْعَهْدِ وَ قَطِيعَةُ الرَّجْمِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ. (٩١) قَالَ: فَخَرَجَ عَمْرُو وَلَهُ صُرَاخٌ مِنْ بُكَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ: هَلْكَ مَنْ قَالَ بَرَّايَهُ وَ نَارَ عَمَّكَ فِي الْفَضْلِ وَالْعِلْمِ، ائْتَنَّهُ.

"Vəsailuş-şiə", "Cihad" bölməsi, səh. 252; "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 285, "Kəbair" bölməsi.

٢. فِي صَحِيحِ ابْنِ مَحْبُوبٍ قَالَ: كَتَبْتُ مَعِيَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (ع) يَسْأَلُهُ عَنِ الْكَبَائِرِ كَمْ هِيَ؟ وَ مَا هِيَ؟ فَكَتَبَ: (ع) الْكَبِيرُ، مَنْ اجْتَنَبَ مَا وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ كَفَرَ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ إِذَا كَانَ مُؤْمِنًا وَ السَّبْعُ الْمُوجِبَاتُ: قَتْلُ النَّفْسِ الْحَرَامِ، وَ عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَ أَكْلُ الرِّبَا وَ التَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ، وَ قَدْغُ الْمُحَصَّنَةِ، وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَ الْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ ائْتَنَّهُ

"Vəsailuş-şiə", "Cihad" başlığı, "Təyinul-kəbair" bölməsi, səh. 252, 1-ci hədis; "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 276.

وَ فِي رَوَايَةِ أَبِي الصَّامِتِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ أَكْبَرُ الْكَبِيرِ سَبْعٌ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَ قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَ أَكْلُ أَمْوَالِ الْيَتَامَى وَ عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَ قَدْغُ الْمُحَصَّنَاتِ وَ الْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ وَ ائْتَنَّهُ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ

وَ فِي رَوَايَةِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْهُ: (ع) وَ ائْتَنَّهُ حَقًّا وَ فِي رَوَايَةِ أَبِي خَدِيجَةَ عَنْهُ (ع) قَالَ (ع): الْكَبِيرُ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْأَوْصِيَاءِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ مِنَ الْكَبَائِرِ وَ فِي مَرْسَلَةِ الصَّدُوقِ عَدَمُهُ الْحَيْفُ فِي الْوَصِيَّةِ وَ فِي مَرْسَلَةِ كَنْزِ الْفَوَائِدِ عَدَمُهَا اسْتِحْلَالُ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ

"Vəsail", "Cihad" bölməsi, səh. 257-259.

وَ فِي عُيُونِ الْأَخْبَارِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ الرِّضَا (ع) فِيمَا كَتَبَ إِلَى الْمَأْمُونِ وَاجْتِنَابِ الْكَبَائِرِ وَ هِيَ قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى (١) وَ الزِّنَا (٢) وَ السَّرْفَةُ (٣) وَ شَرْبُ الْخَمْرِ (٤) وَ عُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ (٥) وَ الْفِرَارُ مِنَ الرَّحْفِ (٦) وَ أَكْلُ الْمَيْتَةِ وَ الدَّمِ وَ لَحْمِ الْخَنَزِيرِ وَ مَا أَهْلُ لَيْغَرٍ لِعَيْنِ اللَّهِ بِهِ مِنْ غَيْرِ ضَرُورَةٍ (٨) وَ أَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ النَّبِيَّةِ (٩) وَ السُّحْتُ (١٠) وَ الْمَيْسِرُ وَهُوَ الْقِمَارُ (١١) وَ الْبَحْسُ فِي الْمَكِيلِ وَ الْمِيزَانِ (٢١) وَ قَدْغُ الْمُحَصَّنَاتِ (٣١) وَ اللَّوْاطِ (٤١) وَ الْيَأْسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ (٥١) وَ الْأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ (٦١) وَ الْفُتُوتُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ (٧١) وَ مَعُونَةُ الظَّالِمِينَ (٨١) وَ الرُّكُونُ إِلَيْهِمْ (٩١) وَ الْيَمِينُ الْعَمُوسُ (٢) وَ حَبْسُ الْحُقُوقِ مِنْ غَيْرِ غَسْرِ (١٢) وَ الْكِبْدُ (٢٢) وَ الْكِبْرُ (٣٢) وَ الْإِسْرَافُ (٤٢) وَ التَّنْذِيرُ (٥٢) وَ الْخِيَانَةُ (٦٢) وَ الْإِسْتِخْفَافُ بِالْحَجِّ (٧٢) وَ الْمُحَارَبَةُ لِأَوْلِيَاءِ اللَّهِ (٨٢) وَ الْإِسْتِغَالُ بِالْمَلَاهِي (٩٢) وَ الْإِصْرَارُ عَلَى الذُّنُوبِ (٣).

"Vəsail", 11-ci cild, səh. 260, 33-cü hədis,

Bu hədislərin tərcümə və şərh, eləcə də, kəbirə günahlar barəsində nəql olunan sair rəvayətlər sonradan qeyd olunacaqdır.

BİR SUAL VƏ ONUN CAVABI

Bəziləri üçün belə bir sual yarana bilər ki, əvvəla, nə üçün belə bir mühüm məsələ təfəsilatı ilə Qurani-Kərimdə bəyan olunmamış və kəbirə günahların sayı dəqiq şəkildə təyin edilməmişdir?

İkincisi, nə üçün bu barədə mövcud olan rəvayətlərdə müəyyən qədər ixtilaf nəzərə çarpır? Onların bəzilərində kəbirə günahların beş, bəzilərində yeddi, bəzilərində doqquz, bəzilərində iyirmi bir, bəzilərində isə otuz bir olduğu qeyd olunur. İbi Abbas nəql edir ki, kəbirə günahlar yeddi deyil, yeddi yüzə yaxındır. Birinci sualın cavabında aşağıdakıları qeyd etməliyik:

ÇOXLU HİKMƏT

1. Kəbirə günahların dəqiq şəkildə təyin və onun sayının Quranda bəyan edilməməsi Allahın hikməti və onun bəndələrə bir növ mərhəməti sayılır, çünki Allah-taala onların sayını dəqiq şəkildə müəyyən etsəydi, bəndələr yalnız onlardan çəkinməyə çalışar, cəhalət və etinasızlıq üzündən sair günahları törətməyə cürətlənərdilər. Həmçinin, belə təsəvvür edərdilər ki, sair günahlar onların mənəviyyat və ruhiyyəsinə heç bir xəsarət yetirmir. Nəticədə, həmin günahların törədə biləcəyi fəsadlar yayılar, bəndələr Allah-taalanın əmrlərinə qarşı müxalifətə cürətlənərdilər. Öz sahibinə qarşı cürətlənən, onun qadağan etdiyi məsələlərlə müxalifət edən bəndə necə də pis bəndədir! Belə bir bəndənin cürət və həyasızlığı onu kəbirə günahlar törətməyə sövq edir, çünki Allahın kiçik günahları qadağan etməsinə əhəmiyyət verməyib heç bir qorxu hissi keçirməyən şəxs yavaş-yavaş kəbirə günahlar qarşısında da qorxusuz olur və bu günahlar onun üçün adiləşir.

KİÇİK GÜNAHLARA İSRAR ETMƏYİN ÖZÜ DƏ KƏBİRƏ GÜNAHDIR

Kəbirə günahların təyin olunmamasının səbəblərindən biri də səğirə günahların təkrarlanması nəticəsində, onun kəbirə günaha çevrilməsinin qarşısını almaqdır. Şübhəsiz, bu günahların təkrar olunması onu kəbirə günah hökmünə çatdırır. İnşallah "Səğirə günahlara israr etmək" adlı bölmədə bu barədə ətraflı şəkildə məlumat veriləcək.

Deməli, Allah-taalanın bəndələrə qarşı olan lütf və rəhməti tələb edir ki, kəbirə günahların sayı naməlum saxlansın və bu yolla bəndələr sair günahlardan da onların kəbirə olması ehtimalını düşünməklə uzaq olsunlar.

Digər səbəbi də bundan ibarətdir ki, səğirə günahı yüngül saymaq onun kəbirə günaha çevrilməsi ilə nəticələnir. Allahın yardımını ilə bu məsələ də öz növbəsində qeyd olunacaqdır.

FƏSADA YUVARLANMAQ VƏ SAVABDAN MƏHRUM OLMAQ

Kəbirə günahların dəqiq şəkildə təyin olunmamasının səbəblərindən biri də, səğirə günahlar vasitəsi ilə yaranan fəsada düşər və onların tərk olunması ilə qazanılacaq xeyir əməllərdən məhrum olmamaqdır. Həqiqətdə, Allah-taala hər bir pis əməli onun insan və cəmiyyətdə qoyduğu fəsad və İyrənc təsirlərə görə qadağan etmişdir. Əgər bəndə kəbirə günahlardan uzaq olsa, mürtəkib olduğu kiçik günahları da bağışlanacaqdır. Bununla belə, həmin kiçik günahların yaratdığı fəsada düşər olacaq, qəlbi də həmin günahlar qədər qaralacaqdır. Amma sonradan tövbə edib əvəzini

1. "Uyuni əxbarir-Rza", 1-ci cild, səh. 178, 4-cü bölmə.

çıxsə, onda başqa məsələ. Həmçinin, əgər bir bəndə səgirə günahı Allahın qadağan etdiyi əməl olduğuna görə tərk etsə, savaba da layiq olacaqdır. Nəticədə, səgirə günahlar edənlərin onun fəsadına düçar olaraq tərk edilməsindən əldə oluna biləcək savabdan məhrum qalması aydın olur. Bəlkə də, həmin səbəbdən, məsumlar belə buyurub:

هَبْ غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَ الْمُسِيئِينَ فَقَدْ فَاتَهُمْ ثَوَابُ الْمُحْسِنِينَ

"Tutaq ki, Allah-taala günahkarların günahını bağışladı! Amma (bu halda belə) yaxşı əməl sahiblərinin savabı onların əlindən çıxmış olur."

ƏHLİ-BEYTƏ (Ə) MÜRACİƏT ETMƏK LAZIMDIR

2. Quranın sair mətləbləri kimi, bu mətləb də yığcam şəkildə qeyd olunmuş, onun şərh, ətraflı bəyanı isə qəlbləri elm xəzinəsi və ilahi vəhyin nazilolma yeri olan şəxslərə - Allahın Rəsulu (s) və məsum imamlara həvalə edilmişdir. Allah-taala bu kimi məsələlərdə bəndələri onların qapısına göndərmişdir. Belə ki, Quranda buyurulub:

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Sənə zikri (Quranı) nazil etdik ki, onun vasitəsi ilə camaata nazil etdiyimizi bəyan edəsən. Ola bilsin ki, düşünələr!"^[1]

Həmçinin, Əhli-beyt (ə), eləcə də, insanların Quranın şərh barədə onlara müraciət etməsinin zəruriliyi barəsində buyurulur:

فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Əgər bir şeyi bilmirsinizsə, zikr əhlindən soruşun."

NƏ ÜÇÜN "ZİKR ƏHLİ" ƏHLİ-BEYTDİR (Ə)?

Bu barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuş və onlarda «zikr əhli»ndəki məqsədin Peyğəmbərin (s) pak və ismətli Əhli-beyti (ə) olması bildirilmişdir. Xəlifə Məmunun təşkil etdiyi məclisdə imam Rza (ə) "Biz zikr əhliyik!" -deyə buyurduqda, məclisdəki sünni alimləri ona etiraz edib dedilər: "Zikr əhli" dedikdə, yəhudilər və məsihilər, "zikr" dedikdə isə Tövrat və İncil nəzərdə tutulur.

İmam (ə) onların cavabında buyurdu:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَهَلْ يَجُوزُ ذَلِكَ إِذَا يَدْعُونَا إِلَى دِينِهِمْ يَقُولُونَ إِنَّهُ أَفْضَلُ مِنْ دِينِ الْإِسْلَامِ

Bu necə ola bilər?! Allah-taalanın müsəlmanlara bilmədikləri şeylərdə yəhudi və məsihi alimlərinə müraciət etməyi əmr etməsi rəvadırmı?! Halbuki, əgər müsəlmanlardan biri onlara müraciət etsə, onda deyərlər: <<Bizim dinimiz haqq və İslam dinindən fəzilətlidir. Bununla da bizi öz dinlərinə dəvət edəcəklər. Məmun imamdan soruşdu: «Öz müddəanızı isbat edəcək bir Quran ayəsi mövcuddurmu?»>>>> İmam buyurdu:

فَقَالَ (ع) نَعَمْ الذِّكْرُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَنَحْنُ أَهْلُهُ وَ ذَلِكَ بَيِّنٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَيْثُ يَقُولُ فِي سُورَةِ

1. «Nəhl» surəsi, 43-cü aya.

الطلاق فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولَى الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ
فَالذِّكْرُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَنَحْنُ أَهْلُهُ

Bəli, zikr Peyğəmbərdir (s), biz isə onun əhliyi. Quranda bu məsələ qeyd olunur və buyurulur:

"Ey iman gətirənlər, Allah sizə tərəf zikr göndərmişdir. O, bizim aşkar və bəyan edici ayələrimizi sizə izah edib oxuyan bir rəsuldur."

Sünni alimlərindən olan Şəhristani imam Sadiq (ə) və Əmirəl-möminin Əlidən (ə) "Biz zikr əhliyi!" deyərək söylədiklərini nəql edir. Bəzi rəvayətlərdə qeyd olunur ki, Allah-taala mühüm mətləbləri Quranda qısa şəkildə bəyan etmiş və onun geniş şəkildə şərh olunması ilə əlaqədar insanları Əhli-beytə (ə) doğru yönəltmişdir ki, heç vaxt onlardan ehtiyacsız olduqlarını güman etməsinlər. Nəticədə, onlara sarılaraq Əhli-beytin (ə) vilayəti sayəsində həqiqi səadətə nail olsunlar.

İKİNCİ İRADIN CAVABI

Yuxarıda qeyd olunan və digər rəvayətlərə müraciət etməklə məlum olur ki, bizim imamlarımız kəbirə günahların sayını bəyan etmək məqamında olmamışlar. Yəni, sual verənlərin cavabında onların məqsədi bütün kəbirə günahları saymaq olmamışdır. Qeyd olunan hikmətə əsasən, bəzi hallarda, (o cümlədən, Əllamə Hillinin səhih hədisinə görə) imam Sadiq (ə) buyurub: "Kəbirə günahlar Allah-taalanın onları edənlərə cəhənnəm vədəsi verdiyi günahlardır." ^[1]

DAHA BÖYÜK OLAN KƏBİRƏ GÜNAHLAR

Bəzi hallarda soruşan şəxsin cavabında sair günahlardan daha böyük olan bir neçə kəbirə günah qeyd olunur. Misal üçün, Əbi Samit və Abdullah ibn Sənanın imam Sadiqdən (ə) nəql etdikləri hədisdə deyilir: "Kəbirə günahların ən böyüyü Allaha şəriq qoşmaqdır." ^[2]

Bəzi hallarda o həzrət sual verib soruşan şəxsin nəzərində kəbirə hesab olunmayan günahları bəyan etmiş, amma sual edən şəxsin kəbirə hesab etdiyi günahların adını qeyd etməmişdir.

KƏBİRƏ GÜNAH BAŞQA ÜNVAN İLƏ

Bəzi hallarda isə bəzi kəbirə günahların adını qeyd etməkdən çəkinirdilər, çünki həmin günah başqa bir kəbirə günahın daxilində yerləşir və ikinci günahın kəbirə olması da tamamilə aydındır. Misal üçün, Übeyd ibn Zürrə imam Sadiqin (ə) belə buyurduğunu nəql edir:

فَقَالَ هُنَّ فِي كِتَابِ عَلَى (ع) سَبْعٌ: الْكُفْرُ بِاللَّهِ وَقَتْلُ النَّفْسِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَكَأْلُ الرَّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَالْفِرَارُ مِنَ الرَّحْبِ وَالتَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ، قَالَ: فَقُلْتُ: هَذَا أَكْبَرُ الْمَعَاصِي فَقَالَ: نَعَمْ، فَقُلْتُ: فَأَكْلُ الدَّرْهِمِ مِنْ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا أَكْبَرُ أَمْ تَرَكُ الصَّلَاةَ فِي الْكِبَائِرِ، قَالَ أَيْ شَيْءٍ أَوَّلَ مَا قُلْتُ لَكَ؟ قُلْتُ الْكُفْرُ قَالَ (ع): فَإِنْ تَرَكْتَ الصَّلَاةَ كَافِرٌ يَغْنَى مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ

Əmirəl-möminin Əlinin (ə) kitabında kəbirə günahların sayının yeddi

1. "Vəsail", 11-ci cild, səh.249.

2. "Vəsailuş-şiə", cihad kitabı, 11-ci cild, səh.54-58.

olması qeyd olunmuşdur. Onları saydıqdan sonra bir nəfər soruşdu ki, yetim malından bir dirhəm zülm və haqsızlıq üzündən yemək daha böyük günahdır, yoxsa namazın tərk olunması?

İmam (ə) buyurdu: «Namazın tərk olunması. »

O, şəxs soruşdu: «Onda nə üçün onu kəbirə günahlar cərgəsində qeyd etmədiniz? »

İmam (ə) buyurdu: «Sənə dediyim birinci kəbirə günah nə idi?»

O şəxs dedi: «Küfr. »

İmam (ə) buyurdu: «Namazı tərk edən şəxs kafirdir.

Namazı tərk edənlər kafirlər cərgəsinə daxil olduğundan, imam (ə) onu ayrıca şəkildə qeyd etməmişdir. Deməli, məlum olur ki, bu hədis kəbirə günahların ayrılıqda şərh etmək məqamında deyilmiş və onların sayını qeyd olunanlarla xülasələndirmir. Yəni, bu hədis ondan başqalarının varlığını heç vaxt inkar etdirərək kəbirə günahların qeyd olunanlarla bitdiyini bəyan etmir. Qeyd olunduğu kimi, imam Sadiq (ə) Qurandan 19 dənə kəbirə günah saydıqdan sonra, Əmr ibn Übeyd onu eşitməyə təqət gətirə bilmir, nalə edərək imamın yanından çıxıb gedir. Bəlkə də, bir qədər dözsəydi, imam (ə) onun üçün yenə də sadalayacaqdı.

Bu kitabı yazmaqda məqsədimiz kəbirə günah olduğu tamamilə məlum olan günahları şərh etməkdir. Heç də kəbirə günahların burada qeyd olunanlarla bitdiyini iddia etmirik. Başqa sözlə desək, bu kitabda kəbirə günah olması yüz faiz məlum olmayan və naməlum şəkildə saxlanan günahların səğirə olması da tamamilə məlum deyil. Təqva əhli onların hamısından uzaq olmalıdır. Çünki həmin günahların kəbirə olması və bizim üçün sübuta yetməməsi mümkündür. Bu müqəddimədən sonra kəbirə günah olması aşkar şəkildə bəyan olunan günahları araşdırıb izah edirik.

1. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.278, babul-kəbair; "Vəsailuş-şiə", 11-ci cild, səh.254.

I *BÖLMƏ*

AŞKAR ŞƏKİLDƏ
BƏYAN OLUNAN
KƏBİRƏ GÜNAHLAR

1. ALLAHA ŞƏRİK QOŞMAQ

Kəbirə günahların birincisi Allah-taalaya şərik qoşmaqdır. Onun kəbirə günah olması Peyğəmbərdən (s), həzrət Əli (ə), İmam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunmuşdur. Bu barədə imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الشِّرْكُ بِاللَّهِ

"Kəbirə günahların ən böyüyü Allaha şərik qoşmaqdır."^[1]

Bu günahın ən böyük kəbirə günah olmasının sübutu Quranda belə buyurulmasıdır:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ....

"Allah-taala, Ona şərik qoşulmasını heç vaxt bağışlamır, ondan başqa digər günahları istədiyi şəxslər üçün bağışlayır."^[2]

Əgər bir şəxs müşrik halda dünyadan getsə, onun günahı heç vaxt bağışlanmayacaqdır.

Lakin şirkdən başqa, digər günahı olan şəxslərin bağışlanması mümkündür (Əlbəttə, tövbə etmək məsələsini yaddan çıxarmaq olmaz və bu ayədə məqsəd şəxsin tövbə etməməsidir.

Əgər tövbə etmiş olsa, günahı bağışlanar).

Quranda yenə buyurulur:

إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

"Kim Allaha şərik qoşsa, Allah cənnəti ona haram edər. Onun yeri cəhənnəmdir və

zalımlar üçün heç bir köməkçi yoxdur."^[3]

Başqa bir ayədə buyurulur:

لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Heç vaxt Allaha şərik qoşma, həqiqətən, şirk böyük zülmüdür."^[4]

Quranın digər ayəsində buyurulur:

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا

Kim Allaha şərik qoşsa, hökmən yalan demiş və böyük günaha düşər olmuşdur"^[5]

Şirkin kəbirə günah olması hər bir müsəlmana məlum olduğundan, bu

1. "Vəsalliuş-şiə", cihad bölməsi, 11-ci cild, səh.254; "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.278.

2. Nisa surəsi, 48-ci ayə.

3. «Maidə» surəsi, 72-ci ayə.

4. "Loğman" surəsi, 13-cü ayə

5. Nisa surəsi, 48-ci ayə

barədəki sair ayə və rəvayətləri qeyd etmirik. Əsas məsələ şirk və onun mərtəbələrinin aydın olması və mömin şəxsin onun bütün mərtəbələrindən çəkinməsidir. Belə ki, Allah-taala buyurub:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا

"Allaha ibadət edin və Ona heç nəyi şərik qoşmayın!"^[1]

Müşrik mömin və Allahı yeganə hesab edən şəxslə tamamilə ziddir. Dini əqidənin ilkin qaydası olan tövhidin müxtəlif mərhələləri olduğundan, onun antonimi olan şirkin də eynilə həmin mərhələləri vardır:

1. Allahın zati məqamında olan şirk və tövhid;
2. Allahın sifətləri məqamında olan şirk və tövhid;
3. Allahın felləri məqamında olan şirk və tövhid;
4. Allaha itaət məqamında olan şirk və tövhid;
5. Allaha ibadət məqamında olan şirk və tövhid.

İndi isə Allahın köməyi ilə onların hər bir qismini ətraflı şəkildə araşdırırıq:

1. ALLAHIN ZATI MƏQAMINDA TÖVHİD

Bu, Allahın pak və müqəddəs zatını qədim və əzəli, hissi və qeyri-hissi olmasından asılı olmayaraq, bütün varlıq aləmlərinin yaradanı olan Allahı bütün cəhətlərdən vahid və yeganə hesab etməkdən ibarətdir. Həmin məqamdakı şirk isə bu məqamın çoxsaylı olmasına inanmaqdır. Belə ki, iki tanrıya (məbuda) inananlar deyirlər ki, kainatın bir-biri ilə bərabər olan iki yaradanı vardır, hər ikisi də qədim və əzəlidir: Biri xeyir işlərin (ona "Yəzdan" deyilir), digəri isə bütün şərlərin mənşəyidir (ona "Əhrimən" deyilir). Onların puç əqidələrinin batil olması Quran ayələrindən aşkar şəkildə görünməkdədir.

قُلْ كُلُّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ

"De: "Hər bir şey Allah tərəfindəndir. ""^[2]

Onlara cavab vermək üçün aləmdə əsla mütləq şər olmadığını qeyd etmək kifayətdir. Əvvəllər və hal-hazırda mövcud olanların və gələcəkdə yaradılacaqların hamısı ya tamamilə xeyirdən ibarətdir, yaxud da həmin şeylərdə xeyir əksəriyyət təşkil edir, şər isə onun müqabilində cüzi sayılır. İxtisarı gözlədiyimizdən, məsələni təfəssilatı ilə qeyd etməkdən daşınıırıq.

MƏSİHİLƏR DƏ MÜŞRİKDİR

Aləmdə üç yaradana (ata, oğul və müqəddəs ruh) etiqad bəsləyən məsihilər də müşrik sayılırlar. Belə ki, məsihilər onların hər birinin özünəməxsus səciyyəvi xüsusiyyətlərinin olmasına inanırlar.

"Maidə" surəsində buyrulur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَلَاثَةٌ ۚ ثَلَاثَةٌ ۚ وَ مَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهُ وَاحِدٌ

"Allahın bu üç dənədən (Allah, İsa və Ruhul-quds) biri olmasını deyənlər

1. Nisa surəsi, 36-cı ayə.

2. «Maidə» surəsi, 78-ci ayə.

kafir oldular. Halbuki, (bütün varlıqların yaradanı və mənşəyi olan) yeganə Allahdan başqa, heç bir məbud (tanrı, ibadətə layiq) yoxdur. "[1]

Üçlüyə inam rahman və buddistlərin də əqidəsi ilə uyğun gəlir.

BÜTƏ SİTAYIŞ ETMƏK ALLAHA ŞƏRİK QOŞMAQDIR

Bu məqamdakı şirk növlərindən biri bütperəstlərin arasında yayılmış olan əqidədir. Belə ki, onlar hər bir varlıq üçün ayrıca bir rəbbin olduğuna inanır və deyirlər ki, suyun öz Allahı, havanın öz Allahı və ümumiyyətlə, hər bir şeyin öz Allahı vardır.

Quran onların cavabında buyurub:

أَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

"Pərakəndə halda olan (və heç bir həqiqəti olmayan) məbudlar yaxşıdır, yoxsa yeganə və qahir Allah?" "[2]

2. ALLAHIN SİFƏTLƏRİ MƏQAMINDA TÖVHİD

"Sifətlər məqamında tövhid" dedikdə, məqsəd Allah-taalanın həqiqi zati-ilahi sifətlərinin - həyat, elm, qüdrət, iradə və sair kimi xüsusiyyətlərinin - Allahın zati ilə eyni olduğuna inanmaq və digər varlıqların isə sonradan yaranan olması, xüsusiyyətlərinin onlara sonradan əlavə edilməsini düşünməkdir. Yəni, bu sifətlərin hər biri Allahdan başqasında nəzərdə tutulduqda, Allahın onlara bəxş etdiyi nemət hesab olunmalıdır.

Bu məqamda olan şirk Allahın sifətlərinin Onun zatına əlavə olunmuş hesab etməkdir. Bunun da nəticəsi əşairə firqəsinin inandığı çoxlu sayda qədim varlıqların təsəvvür olunmasıdır. Bu əqidənin batil olması öz növbəsində isbat olunmuşdur və onun bəyanı bizim mövzumuzdan xaricdir.

MƏXLUQATIN GÖZƏL SİFƏTLƏRİNİN MƏNŞƏYİ ALLAHDIR

Əgər hansısa bir məxluqda gözəl sifətlərin hər hansı bir mərtəbəsinin olduğuna və həmin sifətlərin Allah tərəfindən verildiyinə inansaq, onda bu, eynilə tövhiddən ibarətdir. Bizim peyğəmbər və məsum imamların malik olduqları elm, bilik, qüdrət və digər xüsusiyyətləri barədəki əqidəmiz də məhz bundan ibarətdir. Yəni, onların hamısının Allah tərəfindən onlara verildiyini, özlərinin müstəqil şəkildə heç bir şeyə malik olmadıqlarını qəbul edirik.

Xülasə, bütün varlıqlar ilkin xüsusiyyət olan yarışda Allaha möhtac olduqları kimi, ikinci dərəcəli kamal xüsusiyyətlərinə malik olmaqda da Allaha tamamilə entiyaclıdırlar və bu sifətləri onlara məhz Allah vermişdir. Əlbəttə, Allah hər kəsə öz iradəsi və məsləhəti əsasında bəxş edir.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ تُطْفَةِ أُمِّهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Biz insanı (sonradan qanla) qarışan bir nütfdən xəlq etdik, sonra onu

1. Bu mətləbin əlavə izahı, eləcə də, batil olmasının sübutu "Ənisul-əlam" kitabında mövcuddur. Maraqlananlar ona müraciət etsinlər.

2. "Yusif" surəsi, 39-cu ayə.

eşidən və görən etdik. "[1]

NƏFSİN QƏFLƏTDƏN PAKLAŞDIRILMASI

Bütün kamal sifətlərin yalnız Allahın pak və müqəddəs zatında xülasələndiyi, Ondən başqasında isə sonradan əlavə olunan bir şey olduğuna inam hər bir imanlı, ağıllı və insaflı şəxs üçün aydın bir məsələdir. Amma bəzi imanlı şəxslər bəzən qəflət üzündən şirklə qarışıq olan sözlər danışaraq özlərini tərifləyən zaman "mənim elmim", "mənim qüdrətim", "mənim iradəm", "mənim var-dövlətim", "mənim dərrakəm" və sair kimi sözlər danışirlar. Əgər onlar bu sözləri deyərkən "Allahın mənə verdiyi elm", "Allahın mənə bağışladığı qüdrət" və sair deyə nəzərdə tutsalar, bu, eynilə tövhiddir. Əlbəttə, bu, o zaman tövhid sayılır ki, dedikləri həqiqətlə müvafiq olsun. Bunun da əlaməti Allah qarşısında təvazökarlıq, son dərəcədə mütilik, nankorluq nəticəsində həmin nemətlərin əldən çıxmasından qorxmaq, eləcə də, başqalarının onu tərifləməsindən sevinməməkdir.

TƏQVALI İNSANLAR TƏRİFLƏNMƏKDƏN QORXARLAR

Əmirəl-möminin Əli (ə) təqvalıların xüsusiyyətlərini bəyan etdiyi "Həmmam" xütbəsində buyurub:

إِذَا زَكَى أَحَدٌ مِنْهُمْ خَافَ مِمَّا يَقُولُ لَهُ فَيَقُولُ أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنْ غَيْرِي وَرَبِّي أَعْلَمُ بِي مِنِّي بِنَفْسِي، اللَّهُمَّ لَا تُؤَا
خِذْنِي بِمَا يَقُولُونَ وَاجْعَلْنِي أَفْضَلَ مِمَّا يَطْنُونَ وَاعْفُ عَنِّي مَا لَا يَعْلَمُونَ

"Onlardan biri təriflənən zaman, onun barəsində deyilənlərdən (yaxşı sözlərdən) qorxub deyir: "Mən özümü başqalarından yaxşı tanıyıram, Allahım da məni özümdən də yaxşı tanıyır." Sonra Allah dərgahına üz gətirib deyərlər: "İlahi, mənim barəmdə deyilənlər səbəbi ilə məni cəzalandırma, məni onların nəzərdə tutduqlarından daha üstün elə və onların xəbərdar olmadığı günahlarımı bağışla!"[2]

ALLAHIN SİFƏTLƏRDƏ DƏ HEÇ BİR ŞƏRİKİ YOXDUR

Tövhid yolunda addımlayan bir şəxs gecə-gündüz bir neçə dəfə: "Subhanallah" -deyə təkrar etdiyi halda özü, yaxud başqasını Allaha həmd və sənada necə şərik edə bilər? Yəni, mən Allahı hər növ şərikdən pak və münəzzəh bilirəm. Həmçinin, təkrar-təkrar "Əlhəmdü lillah" kəlmələrini deyir. Yəni, hər növ həmd və tərif yalnız Allaha məxsusdur, Ondən başqa heç kəs tərifə layiq deyildir.

Xülasə, tövhid yolunu tutanlar Allahdan başqa, digər varlıqların özlərindən heç nəyə malik olmadıqlarını, zahirdə sahib olduqları şeylərin də yalnız Allah tərəfindən olduğunu, həm zat, həm də sifətlərində Allaha tamamilə möhtac olduqlarını bildiyindən, özü və başqasını tərifləməkdən çəkinərək qorxurlar:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Ey insanlar, hamınız Allaha ehtiyaclısınız. Ehtiyacsız və tərifə layiq isə

1. "İnsan" surəsi, 2-ci ayə.

2. "Nəhcül-bəlağə", (Sübhî Saleh), 193-cü xütbə, səh.304.

yalnız Allahdır. "[1]

Əmirəl-möminin Əli (ə) müvəhhidlərin (iman əhlinin) xüsusiyyətlərini bəyan edərkən bunları vurğulamışdır.

İnsan özünü müstəqil hesab edərək Allaha möhtac olmadığına düşünməməlidir. Məsələn, "mən filan kamal sifətinə malikəm", "mənim filan kamalım vardır" və sair kimi sözlərdən uzaq olmalıdır.

PEYĞƏMBƏRİ-ƏKRƏMİN (S) GÖSTƏRİŞİ

فَقَالَ أَنَا فَغَضِبَ (ص) مِنْ قَوْلِهِ أَنَا فَخَرَجَ (ص) وَهُوَ يَقُولُ مِنَ الْقَائِلِ أَنَا وَهِيَ لَا يَطْلُقُ إِلَّا بِاللَّهِ الَّذِي يَقُولُ
Bir nəfər Allahın Rəsulunun (s) hüsuruna gəlmək üçün qapını döydü.

Həzrət evin içərisindən soruşdu: «Kimsən?»

Dedi: «Mən! »

Peyğəmbər (s) onun bu sözündən qəzəblənib evdən çıxdı və buyurdu: "Mən" deyən kim idi?! Halbuki, bu sözü yalnız Allah-taala deyə bilər:

أَنَا الْجَبَّارُ وَ أَنَا الْقَهَّارُ

"Mənəm Cəbbar, Mənəm Qəhhar." [2]

QARUN DA MÜŞRİK OLDU

Qarun:

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ فَدَّ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا

"Mən sahib olduğum mal-dövləti öz elm və biliyimlə qazanmışam" [3] deyən zaman müşrik oldu. Allah isə onun cavabında buyurdu: "Məgər Allahın ondan əvvəl daha çox qüvvəyə, mal-dövlətə malik olan şəxsləri həlak etdiyini bilmədimi?!"

Əgər özünün bir şeyi vardısı, nə üçün öz həlakətinin qarşısını ala bilmədi?! Məlum olur ki, elm, bilik və sair kimi kamal sifətlər yalnız Allah tərəfindən verilir. [4]

1. "Fatir" surəsi, 15-ci ayə.

2. Seyid Nematullah Cəzairi, "Ənvaru Nömaniyyə", 3-cü cild, səh.43, "Kibr" bölməsi.

3. «Qasas» surəsi, 78-ci ayə.

4. Qeyd olunanlardan "Əlhəmdü lillah" kəlməsinin dəyəri, eləcə də, bu dəyərli kəlmənin savabının sirri aydın olur. Belə ki, Rəsuli Əkrəm (s) buyurur: "Kim "Əlhəmdü lillah" desə, cənnətdə onun üçün bir ağac əkərlər. Kim bu kəlməni yüz dəfə desə, Allah yolunda yüz qul azad edən şəxsdən daha çox savab qazanar."

Həmçinin, buyurur: "Əlhəmdü lillah cümləsi əməl mizanında yeddi qat göylərin və yerlərin ağırlığından daha çoxdur. Hər kəs "Əlhəmdü lillahi kama huvə əhluh deyərsə, əməlləri yazan mələklər deyər: "Pərvədigara, biz onun savabının nə qədər olduğunu bilmirik (çox olduğuna görə)." Allah-taala buyurar: "Həmin mubarək kəlmənin özünü yazın, onun savabı Mənim öhdəmədir." Kim "Subhanallahi və bihəmdih" desə, Allah-taala onun üçün min-min həsənə yazar və əməl dəftərindən min-min günahını silər, onun dərəcəsini min-min yüksəldər."

Bu rəvayətlərdə savabların miqdarındakı nəzərə çarpan müxtəliflik həmin kəlmələri deyən şəxsin vəziyyətinin, həmçinin, iman, yaqin və tovhid müxtəlifliyi ilə əlaqədardır.

3. FELLƏRDƏ TÖVHİD VƏ ŞİRK

Fellərdə tövhidin mahiyyəti insanın bütün mələkut və mülk aləmində yalnız Allah-taalanın həqiqi malik və idarə edən olması, bu mərhələlərin heç birində Allahın şərikinin olmaması, eləcə də, Onun yer və göylərin rəbbi olmasına inanmaqdan ibarətdir:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا

"Yeddi (qat) göyü və bir o qədər də yeri yaradan Allahdır. Allahın hər bir şeyə qadir və bütün şeylərə elmi əhatəsi olduğunu bilməyiniz üçün əmr (hökm) onların arasına nazil olur."^[1]

Bütün bunlar bəşərə indiyə qədər müxtəlif teleskoplar vasitəsilə aşkar olan və sonradan aşkar olunacaq bütün ulduz sistemlərinin hamısının xalığının Allah olmasına insanın inanması üçündür. Müasir dəqiq elmi cihazların vasitəsi ilə milyardlarla ulduz və qalaktikalar kəşf olunmuşdur və onların hər birinin də özünəməxsus sistem və xüsusi nuru vardır. Bu ulduzların hər biri özünün müəyyən olunmuş orbiti üzrə hərəkətdədir və heç vaxt bir-biri ilə toqquşmur"^[2]

وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ

Bu ulduzlardan biri günəşdir. Onun həcmi yerin həcmindən bir milyon üç yüz min dəfə böyükdür. Onun şüaları səkkiz dəqiqə ərzində otuz yeddi milyon fərsəxlik məsafədən yerə gəlib çatır. Yeri işıqlandıraraq bitki və digər canlı varlıqların inkişafına səbəb olur.

ŞƏFFAF SUDAN MİNLƏRLƏ RƏNG İCAD EDİR

O, elə bir Allahdır ki, yeri yarır, ondan müxtəlif növ ətirli güllər cücərdir. Eləcə də, Allah insana həmin ətirli duyması üçün iybilmə qüvvəsi vermişdir. Bitkiləri müxtəlif rəngli etmiş, insana da göz bəxş etməklə onların əyani şəkildə görünməsinə asanlaşdırmışdır ki, bu yolla Allahın əzəmətli və yeganə olduğunu bilsin.

“FALİQUL-HƏBBİ VƏN-NƏVA” (“ƏNAM” SURƏSİ, 95-Cİ AYƏ)

Allah çərdəyi yarır, dəni iki yerə bölərək bir hissəsini yerin dərinliklərində saxlayır, bir hissəsini isə havaya çıxardır və onu inkişaf etdirib böyüdür, onların hamısının eyni su və torpaqdan qidalanmasına baxmayaraq, ondan müxtəlif dadlı meyvələr yaradır. İnsana da dadbilmə qüvvəsi vermişdir ki, bu müxtəlif ləzzətləri hiss etsin və nəticədə Allahının hikmət və əzəmətli olduğunu anlasın.

“Fİ ZULUMATİN SƏLAS” (“ZÜMƏR” SURƏSİ, 6-Cİ AYƏ)

O, müxtəlif canlıları pis iyili nütfədən yaradan Allahdır ki. İnsanı ananın qarnı, bətni və uşaqlıq kimi üç qat zülmətində öz qüdrəti ilə çox qərribə və mürəkkəb şəkildə yaratmışdır. Eləcə də, insana əql və bəsirət

1. «Talaq» surəsi, 12-ci ayə.

2. «Nəhl» surəsi, 12-ci ayə.

gözü vermişdir ki, Pərvərdigarın onu və sair varlıqları necə tərbiyə etdiyini görsün.

ÇİRKLI QANDAN LƏTAFƏTLİ SÜD

تَسْقِيَكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِقًا لِلشَّارِبِينَ

"(Həqiqətən dördəyahlılar(ın yaradılışın)da sizin üçün (böyük) bir ibrət vardır.) Onların qarınlarında olandan mədədə yarı həzm olunmuş yeməklərlə (onların damarlarından axan) qanın arasından sizə içənlərə xoş gələn xalis və təmiz süd içirdirik."

Onlar başqa qidaları yeməkdə aciz olduqları vaxt Allah bu gözəl neməti onlara çatdıraraq həyatlarını davam etdirir. Öldürən də, dirildən də Odur. hər bir şəxsə çatan xeyir və fayda da məhz Onun ixtiyarındadır. Bir şəxsə dəyən zərər və xəsarət Onun iradəsi və izni olmadan mümkün ola bilməz.

قُلْ كُلُّ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ

"De: "Hər şey Allah tərəfindəndir. ""[2]

BƏNDƏLƏRƏ RUZİ VERİB DUALARINI QƏBUL EDİR

Bütün məxluqata ruzi verən yalnız Allahdır. Ruzinin azlığı və ya çoxluğu, ümumiyyətlə, bölüşdürülməsi Onun ixtiyarındadır. Allah onu çağıran bəndələrin duasını qəbul edir, hər şəxsin hacətini verir, istədiyi bəndələrdən pislilikləri dəf edir. Həqiqətdə, "fellərdə tövhid"in mənası "la ilahə illəllah" kəlməsinin bir şəxsi sayılan "la həvlə və la quvvətə illa billah" (Allahdan başqa, heç kəsə qüvvət və qüdrət yoxdur) cümləsinin mənasını dərk etməkdən ibarətdir.

YEGANƏ TƏSİR QOYAN (TƏSİRLİ) ALLAHDIR

Hər bir varlığa verilən həyat neməti Allah tərəfindən olduğu kimi, həyatın başqa xüsusiyyətləri və onların zahir olması da kəmiyyət və keyfiyyət baxımından Allah tərəfindəndir. Varlıqlardakı "imkan" və "hüdəs"dan (xəlf olunmaq və yaranmaq) əlavə, təcrübədə də sübut olunmuşdur ki, təsir qoyan şeylərin əksəriyyəti parçalandıqda həmin təsirin tamamilə əksini verir. (Bu mətləblər "fellərdə şirk" bölməsində bəyan olunacaqdır.)

ALLAHIN İŞLƏRİ SONSUZDUR

Allah bütün çarəsiz və zəiflərin fəryadına yetib onlara çətinliklərdən nicat verir. Bundan əlavə, bütün yaxşılıqlar və gözəlliklər də Onun tərəfindəndir.

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمَصَوِّرُ الرَّزَّاقُ الْمُحْيِي الْمُمِيتُ النَّافِعُ الضَّارُّ الْمُجِيبُ الْمُعْطِي الْمُنْعِمُ

"O, (məxluqatı) xəlf edib yaranan, (onlara) surət verən, ruzi verən, dirildən və öldürən, (layiq olduqları halda) xeyir və zərər çatdıran, duaları

1. «Nəhl» surəsi, 66-cı ayə.

2. "Nisa" surəsi, 78-ci ayə

qəbul edən, varlıq və nemət bəxş edəndir. "[1]

Allahın bu və sair şərəfətli fel və adlarının hamısı onun "Rəbb" məqamına və onlar da bütövlükdə "Rəbbil-ələmin" kimi mübarək kəlməyə qayıdır.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لَكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

"De: "Əgər dərya mənim Rəbbimin (bütün kainat və məxluqlardan ibarət) sözləri(ni yazmaq) üçün mürəkkəb olsa, hətta onun bənzərini (başqa bir dəryanı) köməyə gətirsək belə, şübhəsiz o (dəryalər), Rəbbimin sözləri sona çatmamış qurtarar.." "[2]

İNSANIN BACARIQ VƏ QÜDRƏTİ

İnsanın bütün varlığı Allah tərəfindən olduğu kimi, öz işlərində olan bacarıq və qüdrəti də Allah tərəfindən ona verilmişdir. Yəni, Allah-taala onu öyrəndiyi elm, sahib olduğu bacarıq və iradəsi sayəsində hər hansı xeyir və ya şər işi görə bilməkdə bacarıqlı etmişdir.

İNSANIN QÜDRƏT VƏ BACARIĞI ALLAHIN İRADƏSİNƏ BAĞLIDIR

Əlbəttə, bu bacarıq və qüdrət Allahın iradə və istəyi ilə şərtlənir. İnsanın yerinə yetirməyə tam qadir olduğu işlərdə iradə sahibi olmasına baxmayaraq, onun iradəsinin aradan qaldırılması və yaxud qüdrətinin alınması səbəbi ilə həmin iş gerçəkləşə bilmir. Belə ki, Əmirəl-möminin Əli (ə) "Nəhcül-bəlağə"nin hikmətli kəlamlarında buyurub:

عَرَفْتُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بِقَسْخِ الْعَزَائِمِ وَحُلِّ الْعُقُودِ وَنَفْضِ الْهَمَمِ

"Mən Allahı qərarlarımı ləğv edib əzm və iradəmi (və ya planlarımı) aradan aparması ilə tanıdım." [3]

Həqiqətən, yalnız Allahı təsirlərin mənşəyi hesab etmək, bütün təsirlərin Onun tərəfindən olduğunu bilmək tövhid məqamının necə də yüksək və əzəmətli bir mərtəbəsidir! Tövhidin bu mərhələsinə çox az insanlar nail ola bilər. Hissi və ya qeyri-hissi olmasına baxmayaraq, bütün imkan aləminə (maddi aləmə) yeganə təsir edən Allah olduğuna yəqin etməyin bir neçə müsbət nəticəsi vardır və onların bəzilərini qeyd edəcəyik. Həmin məqamdan biri də Allah qarşısında xovf və qorxuya sahib olmaqdır.

ALLAHDAN QORXMAQ

Mömin şəxs Allahın əzəməti və günahlarının çoxluğundan başqa, heç bir şeydən qorxmamalıdır. Çünki o, əminliklə aralarındakı vücut fərqlərinə baxmayaraq, dünyadakı bütün insan və canlıların hamılıqla Allahın ordusu olması və Allahın izni olmadan heç bir şəxsə xeyir və ya zərər yetirməməsini bilir. Bu halda insan nə üçün başqa şeylərdən qorxmalıdır?!

1. "Üsuli-kafi", 1-ci cild, səh.87, "Hüdusül-əsmə" bölməsi.

2. "Kəhf" surəsi, 109-cu ayə.

3. Sübhi Saleh, "Nəhcül-bəlağə", səh.551, 250-ci hikmət.

Rəvayətlərdə qeyd olunur:

وَحَدُّ الْيَقِينِ أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ شَيْئًا

"Yəqinin həddi Allahla yanaşı digər şeylərdən qorxmamaqdır (yəni, yalnız Allahdan qorxmamaqdır)."^[1]

Peyğəmbər (s) səcdədə etdiyi dualarında belə deyirdi:

إِلَهِي إِنْ لَمْ يَكُنْ غَضَبُكَ عَلَيَّ فَلَا أُبَالِي

"İlahi! Əgər mənə qarşı qəzəbin yoxdursa, daha heç bir şeydən qorxmuram."^[2]

ALLAHA ÜMİDVAR OLMAQ

Tövhid məqamına çatmağın nəticələrindən biri də "rəca" və "ümid" məqamında olmaqdır. Mömin şəxs Allahdan başqasına ümid bəsləməməlidir. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

لَا يَرْجُونَ أَحَدَكُمْ إِلَّا رَبَّهُ

"Sizlərdən heç kim Allahdan başqasına ümidvar olmamalıdır."^[3]

Qeyd olunduğu kimi, hər bir şəxsin varlığı və hər bir xeyrin yalnız Allah tərəfindən olduğundan, həmçinin, hər hansı bir xeyrin kiməsə çatması da Allahın izni ilə baş verdiyindən, Quranda buyurulur: "Biyədihil-xəyr". Xeyir yalnız Allahın ixtiyarındadır..

"Yunis" surəsinin axırında buyurulur:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ

"Əgər Allah sənə zərər çatdırmaq istəsə, onun qarşısını Allahın özündən başqa, kimsə ala bilməz. Əgər sənə bir xeyir çatdırmaq istəsə, heç kəs onun fəzlinə mane ola bilməz."^[4]

Başqa bir ayədə buyurulur:

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ

"Sizə çatan nemətlərin hamısı yalnız Allah tərəfindəndir."^[5]

Məlum olur ki, mülk və mələkut aləmində olanların hamısı Allahın məxluqudur və öz-özlüyündə acizdirlər:

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا

"Göylərdə və yerdə olanların hamısı yalnız Rəhmanın qullarıdır (məxluqlarıdır)."

Əgər kimsə öz işlərində Allahdan başqasına ümid etsə, Allah mərhəməti

1. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.47, "Fazlul-yəqin" bölməsi, 1-ci hədis.

2. "Biharul-ənvər", 15-ci cild.

3. "Nəhcül-bəlağə", 82-ci hikmət, səh.482.

4. «Yunis» surəsi, 107-ci ayə.

5. «Nəhl» surəsi, 53-cü ayə.

səbəbilə onun ümidini boşa çıxarar ki, bir daha Allahdan başqasına ümidvar olmasın. Bu da aşağıdakı hədisin məzmunudur:

لَا قُطْعَنَ أَمَلٍ كُلِّ أَمَلٍ غَيْرِي

«Məndən başqasına ümid edən bütün kəslərin ümidini hökmən boşa çıxararam!»

NEMƏT VERƏNƏ TƏŞƏKKÜR

Tövhidin məqamlarından biri də nemət verən şəxsə təşəkkür edib onu tərifləməkdir. Tövhidə inanan bir şəxs bütün varlıqların həm zatda, həm də sifətdə bütövlükdə Allah-taalanın məxluqu olduğuna yəqin etdikdən sonra, ona və başqalarına çatan hər bir xeyrin Allah tərəfindən olduğunu bilir. Belə olan halda, yalnız Allahı həmd və tərifləyiq görür, kamil agahlıqla "Əlhəmdü lillah" deyir.

VASİTƏLƏRİ DƏ TƏRİFLƏMƏK LAZIMDIR

Bir şəxs nemətin yetişməsindəki vasitələri tərifləməsinə baxmayaraq, heç vaxt onları Allahdan ehtiyacsız və tam şəkildə müstəqil hesab etmir, əksinə buna inanır ki, onlar ilahi xeyrin cərəyanətmə vasitələridir. Eyni zamanda, bu məsələni Allah-taalanın özü buyurmuşdur:

مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعَمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ

"Kim məxluqat arasındakı nemət verənə şükür etməsə, Allaha şükür etməmişdir." [1]

Başqa bir rəvayətdə belə qeyd edilib:

اشْكُرْ كُمْ لِلَّهِ أَشْكُرْكُمْ لِلنَّاسِ

"Allaha ən çox şükür edəniniz camaata ən çox təşəkkür edəninizdir." [2]

Şübhəsiz, əgər bir şəxs hansısa bir varlığı ona xeyir çatdırmaqda tamamilə müstəqil hesab etsə, şirkin mərtəbələrindən birinə düşər olmuşdur.

MƏXLUQATI TƏRİFLƏMƏK MƏQAMINDA MƏXFİ ŞİRK

İmam Sadiq (ə)

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

"Onların əksəriyyəti iman gətirməmiş, əksinə şirkə düşər olmuşlar." [3] - ayəsinin təfsirində buyurub:

وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُ الرَّجُلِ لَوْ لَا فُلَانٌ لَهْلَكْتُ وَلَوْ لَا فُلَانٌ لَضَاعَ عِبَالِي وَلَا بَأْسَ بَأْنُ يَقُولُ لَوْ لَا أَنَّ اللَّهَ مِنْ عَلَيَّ بِفُلَانٍ لَهْلَكْتُ

"Allaha iman gətirən şəxslərin şirkinin bir növü də onların "əgər filankəs olmasaydı, mən həlak olardım", "əgər filan şəxs olmasaydı, mənə

1. "Bihar", 71-ci cild, səh.44.

2. "Səfinətul-bihar" 1-ci cild, səh. 709, "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.81.

3. "Yusif" surəsi, 106-cı ayə.

xeyir çatmazdı", "əgər filankəs olmasaydı, mənim ailəm məhv olardı" kimi sözlər deməsidir."

Bu ifadələrin hamısı göstərir ki, əgər həmin şəxsin batini əqidəsi də bu olsa, onda müşrik sayılır. Sonra həzrət buyurub: "Əgər "Allah mənə minnət qoyub filan şəxsi köməyimə çatdırmasaydı, həlak olardım" - deyərsə, bu eynilə tövhiddir və heç bir maneəsi yoxdur."

İMAM SADIQ (Ə) VƏ ÇOX ŞÜKR EDƏN DİLƏNÇİ

Məsmə ibn Əbdülməlik rəvayət edir ki, imam Sadiq (ə) Minada olarkən bir dilənçi onun yanına gəldi. İmam (ə) ona bir salxım üzüm verilməsini buyurdu. Dilənçi dedi: «Mənim buna ehtiyacım yoxdur! Əgər pul versəniz, qəbul edərdəm.»

Sonra həzrət buyurdu: «Allah sənə bol ruzi versin (amma ona heç bir şey vermədi). »

Sonra başqa bir dilənçi gəldi, həzrət ona üç dənə üzüm giləsi verdi. Dilənçi dedi:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الَّذِي رَزَقَنِي

«Mənə ruzi yetirən Allaha həmd olsun. »

Həzrət buyurdu: «Dayan!» Sonra iki əllərini üzümlə doldurub ona verdi. Dilənçi yenə Allaha şükür etdikdə, həzrət buyurdu: «Hələ getmə! » Sonra qulamına buyurdu: «Nə qədər pulumuz vardır? »

Qulam yanında olan iyirmi dirhəm pulun hamısını ona verdikdə, dilənçi yenə də Allaha şükür etdi və dedi ki, bunların hamısı Allah tərəfindəndir.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هَذَا مِنْكَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

«Həmd olsun aləmlərin Rəbbi olan Allaha. Ey Allah, bunların hamısı Sənin tərəfindəndir, təksən, şərikin yoxdur.» Getmək istədikdə, həzrət buyurdu ki, dayan. Sonra öz köynəyini çıxardıb ona verdi, buyurdu: «Geyin. »

Dilənçi onu geyərək yenə də Allaha şükür etdi ki, onu paltarla təmin edib sevindirdi. Bundan sonra imama üz tutub "Ey Allahın bəndəsi! Allah sənə gözəl mükafat versin" deyərək yola düşdü.

Məsmə deyir: Güman edirdim ki, əgər o şəxs həzrətin özünə təşəkkür etməsəydi və yalnız Allaha həmd-səna etsəydi, həzrət bütün əşyalarını ona verəcəkdə. ^[2]

TÖVHİD VƏ TƏVƏKKÜL

BÜTÜN SƏBƏBLƏR ONLARI YARADAN ALLAHIN İXTİYARINDADIR

Tövhid yolunda addımlayan bir şəxs bütün işlərində mənfəəti cəlb və zərəri dəf etməkdə yalnız Allaha arxalanmalı, ona ümidvar olaraq bütün səbəblərin Onun ixtiyarında və ona tabe olduğunu bilməlidir. Həmçinin, bilməlidir ki, əgər onun üçün bütün xeyir səbəbləri mövcud olsa, lakin

1. "Burhan-təfsiri", 2-ci cild, səh.274; 10-cu hədis, "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.697.

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.555.

Allah istəməsə, ona xeyirin çatması qeyri-mümkündür. Əgər bütün səbəblər aradan qalxsas, lakin Allah hansısa xeyrin ona çatmasını iradə etsə, yenə də ona çatacaqdır. İnsanın zərər ilə nəticələnən bütün səbəblər olsa, lakin Allah ona zərər çatmasını istəməsə, ona heç vaxt xəsarət dəyə bilməz.

TƏVƏKKÜL VƏ TƏVƏKKÜL ETMƏK NƏ DEMƏKDİR?

إِنَّ النَّبِيَّ قَالَ لَجَبْرٌ بَيْلٌ وَمَا التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ؟ فَقَالَ الْعُلَمَاءُ بِأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَا يَضُرُّ وَلَا يَنْفَعُ وَلَا يُعْطَى وَلَا يَمْنَعُ وَاسْتَعْمَالُ الْيَأْسِ مِنَ الْمَخْلُوقِ فَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ كَذَلِكَ لَمْ يَعْمَلْ لِأَحَدٍ سِوَى اللَّهِ وَلَمْ يَرْجُ وَلَمْ يَخَفْ سِوَى اللَّهِ وَلَمْ يَطْمَعُ فِي أَحَدٍ سِوَى اللَّهِ فَهَذَا هُوَ التَّوَكُّلُ

Peyğəmbər (s) Cəbraildən soruşdu: «Allaha təvəkkül etmək nə deməkdir?» Cəbrail dedi: "Təvəkkül məxluqatın müstəqil şəkildə özü tərəfindən bir şəxsə zərər çatdırmamasına, yaxud xeyir verməməsinə, heç bir şeyi bəxş etmə bilməməsinə, Allahın verdiyi bir şeyin qarşısını ala bilməməsinə yaqin etməkdir. Belə bir şəxs məxluqatdan ümitsiz olsa, onda Allahdan başqa, digəri üçün heç bir iş görməz, Ondan başqasına ümidvar olmaz, Allahdan başqa, kimsədən qorxmaz, ondan savayı, kimsədən bir şey gözləməz."

Bir sözlə, əgər kimsə müəyyən mənfəət əldə etmək və ya zərərdən xilas olmaq üçün məxluqata ümidvar olsa, təsirli olmaqda məxluqatı müstəqil hesab edərək onlara etimad etsə, onda həmin səbəbləri Allahın rübubiyyət (Rəbb olmaq) məqamına şərik qoşmuşdur. Amma əgər həmin səbəblərin Allahın ixtiyarında olduğunu bilərək Allaha ümidvar olsa və səbəblərin ardınca getsə, həmçinin, işlərindəki çətinliklərin yalnız Allah tərəfindən həll olunmasını bilsə, onda bu özü təvəkkül və tövhidin mərtəbəsidir.

TÖVHİD VƏ TƏSLİM

Tövhid yolunda olan bir şəxs bütün ilahi müqəddəratların qarşısında qeydsiz-şərtsiz təslim olmalıdır. Onun istər təkvini (izzət, zillət, sağlamlıq, xəstəlik, zənginlik, yoxsulluq, ölüm və həyat kimi), istərsə də, təşrii (vacib və haram kimi) işlərdə dil və ya qəlblə Allaha etiraz edib nəyisə inkar etməyə haqqı yoxdur. Əgər Allahın işlərinə etiraz edib öz xüsusi nəzərini irəli sürsə, "Bu, məsləhətə daha uyğundur", yaxud "Allah nə üçün belə etdi?", yaxud da "Nə üçün belə oldu?" deyərsə, özünü Allahın rübubiyyət işlərinə şərik qoşmuş və özünü Allahdan ağıllı hesab etmiş olur. Misal üçün, "nə üçün yağış yağmadı?", "Nə üçün hava istidir?" Nə üçün Allah mənə çoxlu mal-dövlət və övlad verməmişdir?", "Nə üçün filankəs cavan yaşında öldü, filankəs isə qocalıq halında qalmışdır?" və sair kimi suallar təkvini işlərə dəxalət etməyə misaldır.

Yaxud "Allah nə üçün filan əməli vacib etmiş, filan işi isə haram saymışdır?" kimi suallar təşrii (təkliflə bağlı) əməllərlə əlaqədardır.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَوْ أَنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَتَوْا الزَّكَاةَ وَحَجُّوا النَّبِيَّتَ وَصَامُوا شَهْرَ رَمَضَانَ ثُمَّ قَالُوا لَشَيْئِنَ صَنَعَهُ اللَّهُ أَوْ صَنَعَهُ النَّبِيُّ (ص) إِلَّا صَنَعَ أَوْ وَجَدُوا ذَلِكَ فِي قُلُوبِهِمْ لَكَأَنَّهُمْ

بِذَلِكَ مُشْرِكِينَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ فَلَا وَرَبَّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَعَلَيْكُمْ بِالتَّسْلِيمِ

"Əgər insanlar yeganə və şəriki olmayan Allaha pərəstiş etsələr, namaz qılıb zəkatı ödəsələr, Allah evinin ziyarətinə həccə getsələr, Ramazan ayının bir aylıq orucunu tutsalar, sonra Allahın və ya Peyğəmbərin işlərinə "Nə üçün Allah onun əksini etməyib?" deyər, etiraz etsələr, yaxud bu cür sualları öz qəlbindən keçirtsələr, (hətta dilinə gətirməsələr belə) bu etirazlarla müşrik olurlar. Sonra imam (ə) bu ayəni tilavət etdi: "Xeyr, and olsun Allaha, öz aralarında olan ixtilafli məsələlərdə səni hakim seçməyincə və sənin çıxardığın hökmə heç bir məşəqqət və narazılığa düşər olmadan razı və təslim olmayınca mömin (imanlı) deyillər." [1]

Sonra imam Sadiq (ə) buyurdu: «Siz də təslim olmalısınız.» [2]

Mərhum Məclisi "Kafi"-nin şərhində "Kafi"-nin şərhində yazır: «Bu hədis göstərir ki, Allahın işlərinə narazı olmaq və imamların əmrlərinə təslim olmamaq şirkdir.» [3]

Buna əsasən, iman əhlinin bəla və müsibət zamanı dildə və qəlbən Allahın qəzavü-qədrinə etiraz etməkdən çəkinməsi vacibdir. İnsanın yaxın dostları, qohum-əqrəbası dünyadan gedərkən ah-nalə edib ağlaması onların ayrılığına görə olduqda bəyənilən işdir. Lakin Allahın işinə etiraz edərək "Nə üçün onu dünyadan apardı?" demək haramdır.

TÖVHİD VƏ MƏHƏBBƏT

Tövhidə inanan bir şəxs onun özünə və sair məxluqlara nemət verənin Allah olduğunu, kimdənsə ona çatan şeylərin və bütün səbəblərin Allah tərəfindən və onun ixtiyarında olduğuna yəqin etdikdən sonra, yalnız Allaha qəlbən məhəbbət bəsləyib ona arxalanmalı, Allahdan başqa, heç bir varlığın müstəqil şəkildə təsirli olmadığını bilməlidir. Digər məxluqlara məhəbbət həmin varlıqların Allahın sevimlisi (Allahın sevdini sevmək elə Allahın özünü sevmək deməkdir), eləcə də, onlarla dostluq etmək Allahın əmrini yerinə yetirmək sayıldığı üçün olmalıdır. O cümlədən, mələklər, peyğəmbərlər, imamlar, möminlər, axirət aləmi, cənnət və sairəyə məhəbbət bəsləmək onların Allahın yaratdığı və bəxş etdiyi nemətlər olduğuna görə və nemətlərin şükrünü yerinə yetirməklə Allahın razılığını qazanıb Ona yaxınlaşmaq olar. İnsanın həyat yoldaşı, övladları, mal-dövləti, bir sözlə, dünyadakı həyatı buna misal ola bilər. Belə ki, insan onların sayəsində Allah barəsində mərifət əldə edə və ona bəndəliyi layiqincə yerinə yetirə bilər. Yalnız bu məqsədlə həmin şəxsləri sevmək lazımdır. Nə zaman müəyyən bir varlığa Allahın sevdini üçün deyil, başqa bir səbəbdən və müstəqil olaraq nəzər yetirsə, onda şirkin müəyyən bir dərəcəsinə düşər olmuşdur. Ayə və rəvayətlərdən hər hansı bir şeyi Allahdan çox sevməyin şirk və haram olması anlaşılar. Belə ki, Allah və başqasının məhəbbəti ilə qarşılaşarkən Allahdan başqasına məhəbbəti daha üstün tutmaq haramdır və ilahi cəzaya səbəb olur. Misal üçün, bir şəxs öz mal-dövlətini Allahdan artıq sevərsə və onları Allahın vacib etdiyi yerlərdə xərcləməyə razı

1. "Nisa" surəsi, 64-cü ayə

2. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.298, 6-cı hədis.

3. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.298, "kitabı iman və küfr", 6-cı hədis.

olmazsa, bu, şirk sayılacaqdır.

Bu mətləb "Qəlbi səlim" (Sağlam qəlb) kitabının "dünya məhəbbəti" adlı bölməsində ətraflı şəkildə qeyd olunduğundan, əziz oxucular oraya müraciət edə bilərlər. Burada qeyd olunması zəruri olan məsələlərdən biri əbədi səadətə nail olmaq istəyən şəxsin heç bir şeyin məhəbbətinin Allahı nəzərə almadan müstəqil şəkildə qəlbində yer tutmasına mane olmağa çalışmasıdır. Bu cür mətləbin şahidi olduqca çoxdur. Üç rəvayəti qeyd etməklə kifayətlənirik:

سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْأَمْنُ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ، قَالَ (ع) الْقَلْبُ - ١ - السَّلِيمُ الَّذِي يُلْقَى رَبَّهُ وَلَيْسَ فِيهِ أَحَدٌ سِوَاهُ، قَالَ (ع) وَكُلُّ قَلْبٍ فِيهِ شِرْكٌ أَوْ شَكٌّ فَهُوَ سَاقِطٌ

İmam Sadiqdən (ə) "Qiyamət günü insanın mal-dövləti və övladları ona heç bir fayda verməz. Yalnız Allahın hüsurunda sağlam qəlblə gələn kəslər istisnadır." ayəsi barəsində soruşulduqda, imam (ə) buyurdu: "Sağlam qəlb Allahın hüsuruna gələn zaman onda Allah məhəbbətindən başqa, heç bir şeyin olmadığı qəlbdir. (Sonra buyurdu:) Hansı qəlbə şirk, yaxud şəkk olsa, o, süquta uğrayıb hələ həlak olacaqdır." [1]

2. İmam Sadiq (ə) buyurub:

قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يَقُولُ: لَا يَمْحُضُ رَجُلٌ الْإِيمَانَ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ نَفْسِهِ وَأَبِيهِ وَأُمِّهِ وَلَدِهِ وَأَهْلِهِ وَمَالِهِ وَ مَنْ النَّاسِ كُلِّهِمْ

"Bir şəxs Allahı özü, ata-anası, övladı, həyat yoldaşı, mal-dövləti və bütün insanlardan daha artıq sevməyincə, onun Allaha olan imanı xalis olmaz." [2]

3. Süleyman peyğəmbərin dövründə bir gün erkək sərçə öz həyat yoldaşına deyir: "Nə üçün səninlə cütləşməyimə razı olmursan? Əgər İstəsən, Süleymanın (ə) taxtını öz dimdiyimdə sənənin yanına gətirib dəryalara ataram!"

Külək bu sözləri Süleyman peyğəmbərə çatdırdıqda, təbəssüm edib hər ikisini öz hüsuruna çağırdı. Əvvəlcə erkək sərçəyə dedi: "Bu iddianı həyata keçirə bilərsənmi?"

Sərçə dedi: "Yox, ey Allahın Rəsulu. (Buna görə dedim ki,) hər şəxs özünü həyat yoldaşının yanında zinətləndirib böyük qələmə vermək istəyir. Aşıqı dediklərinə görə danlamazlar."

Süleyman dişi sərçəyə dedi: "Nə üçün ondan üz döndərir və ona etinasızlıq edirsən, halbuki, o, səni sevdiyini iddia edir?"

Dişi sərçə dedi: "Ey Allahın Rəsulu, o, yalan deyir və məni sevmir. Onun iddiası yersizdir, çünki o, mənimlə yanaşı başqasını da sevir." O sərçənin sözü Süleyman peyğəmbərə o qədər təsir etdi ki, qırx gün ağlayıb öz ibadət xanasından çölə çıxmadı. O, dua edib deyirdi: İlahi, mənim qəlbimi Səndən başqasının məhəbbətindən pakla! İlahi, qəlbimi yalnız Öz məhəbbətinlə doldur. [3]

1. "Üsuli-kafi", ixlas babı, 5-ci hədis, səh. 14.

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh. 201.

3. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh. 200.

4. İTAƏTDƏ TÖVHİD VƏ ŞİRK

Mömin bir şəxs onun və sair məxluqatın xalığı, ruzi verəni, tədbir tökəni və idarə edəninin yeganə Allah olduğunu bildikdən, məbud və rübubiyyət işlərinin heç birində Allahın şərikinin olmadığına yəqin etdikdən sonra, əql və imanın hökmü ilə Allaha itaət edib onun əmr və fərmanlarını yerinə yetirmək məqamında belə, Ondan başqa, heç bir şəxsi özünə rəhbər hesab etməz. Yalnız Ona itaət etməyin vacib olduğunu bilərək bütün məxluqatın aciz və zəif olduğunu, özlərindən heç nəyə malik olmadıqlarını dərk edər:

وَلَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً

"Onlar (məxluqlar) özləri üçün heç bir zərər və ya mənfəətə, ölüm və ya həyata malik deyillər."^[1]

Belə bir bəndə nemət sahibin yalnız Allah olduğunu bildiyindən, özü və digər varlıqların rəhbərinin məhz Allah olduğunu düşünür. Ondan başqa, heç kimin hakimiyyətini qəbul etmir, vilayət, hakimiyyət və rəhbərliyin yalnız Allaha məxsus olduğunu bilir. Əgər Allah bir şəxsi seçərək ona İxtiyar versə və camaata rəhbərlik etməyi ona həvalə etsə, onda Allah tərəfindən təyin olunduğundan, həmin şəxsə də itaət etmək vacib sayılır.

İLƏHİ RƏHBƏRLƏR

İlahi vilayət məqamına sahib olan rəhbərlər dedikdə, yalnız peyğəmbərlər, məsum imamlar, imam Zaman (ə) qeybdə olduğu dövrdə isə birinci mərhələdəki xüsusi naibləri, daha sonra ümumi naibləri nəzərdə tutulur. Quranda bu barədə belə buyurulub:

مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ

"Kim Peyğəmbərə (s) itaət etsə, şübhəsiz, Allaha itaət etmiş olur."^[2]

Başqa yerdə buyurulur:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا

"Allah Rəsulunun sizə gətirdiyi hər bir şeyi götürün, sizi çəkəndirdiyi hər bir şeydən çəkinin!"^[3]

Başqa yerdə belə buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ

"Ey iman gətirənlər, Allaha, Onun Rəsuluna və özünüzdən olan əmr sahiblərinə itaət edin!"^[4]

VƏLİYYİ-ƏMR (ƏMR SAHİBLƏRİ) KİMLƏRDİR?

"Əmr sahibləri"ndəki məqsədin kim olması barədə sünni alimləri arasında ixtilaf vardır. Onlar deyirlər ki, məqsəd ümumi şəkildə nəzərdə tutulan hakimlərdir. Lakin onların bu sözü əsassız bir nəzəriyyəyə və dəlil-

1. "Furqan" surəsi, 3-cü ayə.

2. "Nisa" surəsi, 80-cı ayə.

3. "Həşr" surəsi, 7-ci ayə.

4. "Nisa" surəsi, 59-cu ayə.

sübutsuz bir iddiadır, çünki bu nəzəriyyə çoxlu fitnə-fəsada səbəb və bəhsimizdən kənar olmasından əlavə, bir-birinə zidd olan iki nəzəriyyənin bir yerə toplanması ilə də nəticələnir.

MÜTƏ PEYĞƏMBƏRİN HÖKMÜ İLƏ HALAL, ÖMƏRİN HÖKMÜ İLƏ HARAM OLUR

Misal üçün, ikinci xəlifə Ömər ibn Xəttab deyirdi:

مَتَّعَانِ مُحَلِّلَتَانِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ وَأَنَا أَحْرُمُهُمَا

"İki mütə (həcc və qadınların mütəsi) Peyğəmbərin (s) dövründə halal idi, mən onu haram etdim." [1]

Deməli, kim Öməri özünə rəhbər hesab etsə, mütəni həm halal, həm də haram hesab etməlidir, çünki bu hökmü Peyğəmbər (s) vermişdir. Ömər isə özünün etirafına əsasən, bu hökmü haram saymışdır.

PEYĞƏMBƏR (S) HƏZRƏT ƏLİNİ (Ə) SEVMƏYİ, MÜAVİYƏ İSƏ ONA QARŞI DÜŞMƏNÇİLİK BƏSLƏMƏYİ ƏMR EDİR

Digər bir misal: Məlun Müaviyə Əmirəl-möminin Əliyə (ə) qarşı müharibə etməyi vacib bilmişdir. Halbuki, Peyğəmbər (s) bu işi haram edərək "Əli ilə müharibə mənimlə müharibədir" - deyə buyurmuşdur.

Həmçinin, Peyğəmbər (s) o həzrəti sevməyi vacib etdiyi halda, Müaviyə həzrət Əliyə (ə) qarşı kin və düşmənçilik bəsləməyi əmr edirdi. Bundan əlavə, Allah-taala o həzrətə və Əhli-beytdən (ə) olan sair şəxslərə məhəbbət bəsləməyi Peyğəmbərin (s) risalət vəzifəsinin muzdu kimi bəyan etmişdir:

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

"(Ey Peyğəmbər!) De: "Bu risalət müqabilində ən yaxın qohumlarıma məhəbbət bəsləməkdən başqa, sizdən heç bir mizd istəmirəm."" [2]

Allaha və Rəsuluna (s) itaət etmək həzrət Əliyə (ə) məhəbbət bəsləməyi və onunla sülh şəraitində olmağı tələb edir. Müaviyə kimi mənfur şəxsləri rəhbər hesab etmək həzrət Əliyə (ə) qarşı düşmən olub onunla müharibə aparmaq deməkdir.

ULUL-ƏMRİN MÜƏYYƏN ŞƏXSLƏRƏ AİD EDİLMƏSİ

"Ulul-əmr" kəlməsinin bəzi hakimlərə aid edilməsi yuxarıdakı ayənin zahiri mənası ilə uyğun gəlmir. Allah-taala bu ayədə onlara itaət etməyi Özünə və Rəsuluna itaət etməklə eyni səviyyədə bəyan etmiş, onlarla öz Rəsuluna itaət etmək arasında heç bir fərq qoymamışdır. Bu mənə "Ətiü" kəlməsinin təkrar olunmasından məlum olur, çünki həmin kəlmə bağlayıcı "vav" hərfi vasitəsi ilə bəyan olunmuş və onların hər ikisinin itaət olunmaqda eyni səviyyədə olmasını göstərir. Peyğəmbərin (s) əmrlərinə itaət etmək heç bir istisna olmadan vacibdir. Onun bütün əmrləri ümumi olduğundan, ulul-əmrin də bütün əmrlərinə itaət etmək vacibdir. Bu məsələ yalnız əmr sahiblərinin də Allahın Rəsulu (s) kimi bütün xəta, səhv və yanlış fikirlərdən pak və məsum olduğu zaman düzgün ola bilər.

1. "Biharul-ənvər", 8-ci cild

2. "Şura" surəsi, 22-ci ayə.

və nəticədə onlara itaət etməklə Allahın bəndələr üçün nəzərdə tutduğu göstərişlərə xələl dəyməz.

"ULUL-ƏMR" DEDİKDƏ MƏQSƏD ALİMLƏRDİRMİ?

Qeyd olunan mətləblərdən sünni alimlərinin bəzilərinin də nəzəriyyəsinin batil olması tamamilə aşkar olur. Onlar deyirlər ki, "ulul-əmr" də məqsəd alimlərdir. Halbuki, alimlərin heç biri məsum deyil və onların hamısında xəta etmə ehtimalı vardır. Buna görə də, əhli-sünnə alimlərinin bu barədəki nəzərləri müxtəlifdir. Digər tərəfdən, ismət və günahdan amanda qalmaq batini bir məsələ olaraq məxluqatdan gizlin qaldığından, onlar hökmən Allah və Peyğəmbər (s) tərəfindən təyin olunmalıdır, çünki Allah və Peyğəmbər (s) bütün insanların batinini, hətta onların özlərindən də yaxşı ayırd edə bilirlər.

ULUL-ƏMR ON İKİ ŞİƏ İMAMLARIDIR

Sünni və şiə rəvayətçilərinin vasitəsi ilə nəql olunan bir çox hədislərdə ulul-əmr (ümminin rəhbərləri) xüsusi şəkildə təyin olunmuş və onların on iki imam şiələrinin imamlarına aid olduğu bəyan edilmişdir. Təberrük üçün həm sünni, həm də şiələrin vasitəsi ilə mütəvətir şəkildə nəql olunan bir hədisi qeyd etməklə kifayətlənirik.

PEYĞƏMBƏR ULUL-ƏMRİN KİM OLMASINI BƏYAN EDİR

Cabir ibn Abdullah Ənsari nəql edir ki, mən Peyğəmbərdən (s) soruşdum: "Mən Allahı və Onun Rəsulunu tanıyıram, lakin ulul-əmrin kim olduğunu bilmirəm."

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Ey Cabir! Onlar mənim xəlifələrim, məndən sonra müsəlmanların imamlarıdır. Onların birincisi Əli ibn Əbu Talib (ə), ondan sonra Həsən (ə), sonra Hüseyin (ə), onun ardınca Əli ibn Hüseyin (ə) sonra Məhəmməd ibn Əlidir (ə). O, Tövratda "Baqir" (elmləri yaran) adlandırılmışdır. Sən onu görə bilərsən. Onu gördükdə mənim salamımı ona çatdırarsan. Ondən sonra Cəfər (ə), daha sonra Musa (ə), daha sonra Əli (ə), ondan sonra Məhəmməd (ə), ondan sonra Əli (ə), ondan sonra Həsəndir (ə)." Höccət ibnil-Həsənin (ə) adına çatanda Peyğəmbər (s) buyurdu: "Onun adı adım, künyəsi də künyəmlə eynidir. O, Allahın bəndələr arasındakı höccəti, məxluqat arasında qoruyub-saxladığı şəxsdir. Allah-taala yer üzünün şərq və qərbinə onun əli ilə fəth edəcəkdir. O, öz şiələrinin gözündən qeybə çəkiləcəkdir. Hətta, onun qaib olması o qədər uzun sürəcək ki, çox az adam onu təsdiq edəcək. Yalnız qəlbləri Allah tərəfindən iman vasitəsi ilə imtahan olunan möminlər ona iman gətirəcəklər.""

Cabir deyir: "Soruşdum ki, ey Allahın Rəsulu, şiələr onun qeybdə olduğu zaman, ondan bəhrələnmə biləcəklərimi?" Buyurdu: "Bəli. Buludlu havada insanlar günəşdən bəhrələndiyi kimi, şiələr də onun vücudundan bəhrələnəcəklər."

1. "Minhacus-sadiqin təfsiri".

Əlavə məlumat almaq üçün "Gayətul-məram" kitabına müraciət edə bilərsiniz. Orada 59-cu bölmədə, əhli-sünnə vasitəsilə dörd hədis, şiə vasitəsilə on dörd hədis nəql olunmuşdur. Bu hədislərin hamısında Ulul-əmrin on iki imam olduğu qeyd olunmuşdur. 140-cı bölmədə on ikinci imam həzrəti Mehdi və sair imamların imamətinin isbat olunmasında əhli-sünnə

Buna əsasən, Əhli-beytin (ə) əmr və göstərişlərinə itaət etmək də elə Allaha itaət etməkdir.

ADİL MÜCTƏHİDƏ İTƏT ETMƏK

İmam Zamanın (ə) qeybdə olduğu dövrdə səlahiyyətli müctəhid olan fəqihin əmrlərinə itaət etmək vacibdir. Ona itaət etmək imamın özünə itaət etmək kimidir, çünki o, imam tərəfindən təyin olunmuşdur. İmam Zamanın (ə) yazılı məktublarında belə qeyd olunur:

وَأَمَّا الْحَوَاثُ الْوَأَقَعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رَوَاتِ أَحَادِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ

"(Məndən sonra) baş verəcək hadisələrə (məsələlərə gəldikdə isə, onların həll edilməsində bizim hədislərimizi nəql edən müctəhidlərə müraciət edin. Onlar mənim sizə höccətimdir."

O həzrət bütün məxluqat üçün Allahın höccəti sayılır. İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

أَنْظَرُوا إِلَيَّ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ قَدْ رَوَى حَدِيثَنَا وَنَظَرَ فِي خَلَالِنَا وَحَرَمَنَا وَعَرَفَ أَحْكَامَنَا فَارْضُوا بِهِ حَكْمًا فَإِنِّي قَدْ جَعَلْتُهُ عَلَيْكُمْ حَاكِمًا فَإِذَا حَكَمَ بِحُكْمِنَا فَلَمْ يُقْبَلْ مِنْهُ فَإِنَّمَا بِحُكْمِ اللَّهِ اسْتَخَفَّ وَعَلَيْنَا رَدُّ وَالرَّادُّ عَلَيْنَا الرَّادُّ عَلَى اللَّهِ وَهُوَ عَلَى حَدِّ الشَّرْكَ بِاللَّهِ

"Sizin aranızda on iki imam şəri olub biz Əhli-beytə tabe olan, bizim hədislərimizi nəql edən, haram və halal etdiklərimizdə düşüncəyə malik olan, bizim hökmlərimizi tanıyan bir şəxsə nəzər salın. Sonra onun verdiyi hökmə razı olun. Həqiqətən, mən onu sizin üçün hakim təyin etdim. Əgər o, bizim hökmümüzdə əsasən hökm etsə, amma onun hökmü qəbul olunmasa, bu halda Allahın hökmünə etinasızlıq sayılır. Belə şəxslər bizə qarşı çıxmış olurlar. Bizə qarşı çıxanlar da, Allaha qarşı çıxır, Allaha qarşı çıxanlar isə ona şəri qoşmuş olurlar."^[1]

Adil fəqihə itaət etməyin vacib olmasının digər dəlilləri fiqh kitablarında ətraflı şəkildə bəyan olunmuşdur.

TƏQVALI FƏQİHƏ İTƏT ETMƏK

Səlahiyyətli fəqihin şərtlərindən biri də budur ki, dünya malına həris, şan-şöhrət ardınca, yersiz və batil təəssübkeşliklərə tabe olmasın. Aşağıdakı hədisi Şeyx Ənsəri "Ehticac" kitabında "Höccyyətu xəbəri vahid" bölməsində imam Həsən Əsgəridən (ə) nəql edir. Həzrət buyurub:

مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَانِنًا لِنَفْسِهِ حَافِظًا لِدِينِهِ مُخَالِفًا عَلَى هَوَاهُ مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِ أَنْ يُعْلَدُوا

Hədisin xülasəsi budur ki, nə zaman bir fəqih fəqihlikdən əlavə, öz nəfsinə deyil, sözün tam mənasında mövlasına tabe olsa, ona itaət etmək imam Zamana (ə) itaət etmək qədər vacibdir."^[2]

vasitəsilə 160 hədis, şia vasitəsilə 27 nədis nəql edilmişdir.

1. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.413.

2. "Ehticac" (Təbərsi), 2-ci cild, səh.263, imam Həsən Əsgərinin (ə) şərh-halı.

VALIDEYNƏ İTAƏT ETMƏK DƏ ALLAHA İTAƏT ETMƏKDİR

Valideynə itaət edilməsi Allaha itaət sayılır. Belə ki, Qurani-Kərimdə onlara əziyyət verilməsi qadağan edilmiş, əmrlərinə itaət edilməsi vacib edildikdən sonra onlara qarşı ehsan etmək tövsiyə olunmuşdur:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفْ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا وَخَفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذِّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

"Pərvərdigarın belə hökm etdi: "Ondan başqasına sitayiş etməyin və ata-ananıza yaxşılıq edin. Əgər onlardan biri, yaxud hər ikisi sənin yanında qocalıq yaşlarına çatıbsalar (və sənin xidmətinə möhtac olsalar), onlara "uf" kəlməsi belə demə (yəni bezmək və nifrət əlaməti olan sözlər demə), onlara əzab-əziyyət vermə, onlarla ədəblə, gözəl tərzdə danış, təvazökarlıq və mərhəmət qanadlarını onların üzərinə salaraq nəvaziş göstər." [1]

Valideyn haram işə əmr edib vacib işdən çəkindirsə, bu halda onlara itaət etmək olmaz. Qeyd etmək lazımdır ki, valideynin bütün əmr və qadağalarına itaət etmək vacib deyildir. İtaət etməyin şərti bundan ibarətdir ki, onlar övladı haram işə əmr etməsin və vacib iş görməsinin qarşısını almasınlar. Əks halda, Allahın və Onun Rəsulunun (s) əmrlərinə itaət olunması ön planda durur. Bu məsələ Quranda bəyan edilmişdir:

وَإِنْ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

"Əgər onlar (atan və anan) sənə qarşı şərikin qoşmağına çalışsalar, onlara itaət etmə!" [2]

Ata-anaya itaət etməyin vacib hallarından biri də onlarla müxalifət etdikdə əzab-əziyyətə düşmələri və narahat olmalarına səbəb olduqdadır, çünki onlara əziyyət verilməsi Quranın aşkar göstərişinə görə haramdır. Əgər onlar övlada bir şeyi əmr etsələr, yaxud onu bir şeydən çəkindirsələr, o işlərdə müxalifət göstərilməsi valideynin əziyyətə düşməsinə səbəb olarsa, həmin halda itaət olunması vacibdir.

MÜXALİFƏT ETMƏKLƏ ƏZİYYƏT VERMƏK

Valideynlər əgər övlad onların əmr etdikləri, yaxud çəkindirdikləri şeylərə əməl etmədiyi təqdirdə əziyyətə düşməyəcəksə, onda eybi yoxdur. Misal üçün, müəyyən bir şey valideynlərin nəzərində çox da mühüm olmazsa, bu halda onlarla müxalifət etmək haram deyildir. Məsələn, valideyn övladın səfərə getməsinə mane olur, lakin övladın səfərə getməsi ilə onlar narahat olmazlar. Belə olan halda səfər mübah sayılır. Amma övladın səfərə getməsi valideynin əziyyətə düşməsinə səbəb olsa, onda bu səfər haram səfər sayılır və belə səfərlərdə namaz bütöv qılınmalı, oruc da tutulmalıdır.

QADININ ƏRİNƏ İTAƏT ETMƏSİ

Qadının öz ərinin göstərişlərinə itaət etməsi, Allah və Onun Peyğəmbərinin (s) əmri olduğuna görə, Allaha və Peyğəmbərə (s) itaət

1. "İsra" surəsi, 24-25-ci ayələr.

2. "Ənkəbut" surəsi, 7-ci ayə.

sayılır. Quranda buyurulur:

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ

"Kişilər qadınların işlərini bərpa edənlərdir və bu da Allahın qadınlarla müqayisədə onlara verdiyi imtiyaz, (bu imtiyaz aql qüvvəsi, tədbir, dərin düşüncə, təfəkkür və sair kimi qüvvələrdən ibarətdir), həmçinin, kişilərin qadınlara verdiyi nəfəqələr (mehriyyə, yemək, məskən, geyim və sair) səbəbi ilədir. Əməlisaleh qadınlar öz ərlərinin hüquqlarını yerinə yetirməklə Allaha itaət edirlər. Onlar ərləri öz yanlarında olmadıqda (özlərini yad kişilərdən qorumaqda, iffətli olmaqda, eləcə də, ərinin mal-dövlətini qoruyub-saxlamaqda) özlərini hifz edənlərdir. "^[1]

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَوْ أَمَرْتُ أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا

"Heç bir kəsin başqası qarşısında səcdə etməsi caiz deyildir. Əgər caiz olsaydı, qadınlara ərlərinin müqabilində onlara səcdə etmələrini əmr edərdim. "^[2]

QADININ AİLƏ MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ KİŞİNİN HÜQUQLARINI YERİNƏ YETİRMƏSİ VACİBDİR

Qadının ərinə itaət etməsinin vacib olması barədə nəql olunan rəvayətlər olduqca çoxdur. Bunu bilmək lazımdır ki, bütün müstəhəb əməllərdə ərin razılığını cəlb etmək qadın üçün ən yaxşı ibadətlərdən sayılır. Buna baxmayaraq, ərə itaət etmək iki halda vacibdir: Onlardan biri ailə münasibətlərində ərin ehtiyaclarını təmin etmək, digəri isə onun icazəsi ilə evdən çıxmaqdır - hətta öz valideynlərini və qohum-əqrəbasını görmək üçün olsa belə.

Əbu Cəfər (ə) Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ: وَلَا تَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ أَنْ خَرَجَتْ بِغَيْرِ إِذْنِهِ لَعَنَّهَا مَلَائِكَةُ الْأَرْضِ وَمَلَائِكَةُ الْعُصْبِ وَمَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا

"Əgər qadın ərinin icazəsi olmadan evdən çıxsas, evə qayıdana qədər asimanların, yerin mələkləri, habelə Allahın rəhmət və qəzab mələkləri onu lənətləyərler. "^[3]

MÜSTƏHƏB EHSANLAR ƏRİN İCAZƏSİ İLƏ OLMALIDIR

Qadının hətta öz malından olan müstəhəb xərcləri və ehsanları da ərin icazəsini və razılığını qazanmaqla yanaşı olmalıdır. Qadının etdiyi nəzirlərin hamısının düzgün olma şərti ərin razılığı və icazəsinə bağlıdır. Lakin vacib həcc, vacib zəkat, xüms, valideynə yaxşılıq, sileyi-rəhim və sair kimi vacib infaqlarda ərin icazəsi lazım deyildir. Hətta əgər əri bu işlərin qarşısını alsas,

1. "Nisa" surəsi, 34-cü ayə.

2. "Vəsailuş-şiə", nikah kitabı, 81-ci bab. 115-ci səh.

3. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" bölməsi, 79-cu bölmə.

bu halda onun əmrlərinə itaət etmək vacib deyildir. Bir sözlə, əgər qadın (yuxarıda qeyd olunan vacib və ya müstəhəb hallarda) Allahın əmrlərinə itaət etmək məqsədi ilə ərinin sözlərinə itaət etsə, şübhəsiz, Allaha və Onun Rəsuluna (s) tabe olmuşdur və onun bu işi ən yaxşı ibadətlərdən sayılır.

ZALIM HAKİMƏ MÜRACİƏT EDİLMƏMƏLİDİR

Əqli və nəqli dəlillərə əsasən, yalnız Allaha, yaxud Onun təyin etdiyi şəxsə - Peyğəmbərə (s), imamlara (ə) və müəyyən şərtlər daxilində imamın naiblərinə, eləcə də, müqəddəs İslam şəriətində itaət edilməsi zəruri sayılan şəxslərə itaət etməyin vacib olması məlum olduğdan sonra, qeyd etməliyik ki, öz münafiqlik məsələlərində zalım hakimlərə müraciət edən və onların hökmünə tabe olanların məsəli şeytana (büt və büt-pərəstliyə) müraciət edən şəxsin məsəli kimidir. Şəxsin bu yolla əldə etdikləri - hətta onun sahibi haqq olsa da belə - haramdır. İmam Sadiq (ə) bunu aşkar şəkildə buyurmuşdur:

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَنْ تَحَاكَمَ إِلَيْهِمْ فِي حَقٍّ أَوْ بَاطِلٍ فَإِنَّمَا تَحَاكَمَ إِلَى الطَّاغُوتِ وَ مَا يَحْكُمُ لَهُ فَإِنَّمَا يَأْخُذُ سُلْطَانًا وَإِنْ كَانَ حَقًّا ثَابِتًا لَهُ لِأَنَّهُ أَخَذَهُ بِحُكْمِ الطَّاغُوتِ وَ مَا أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يُكْفَرَ بِهِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يُرِيدُونَ أَنْ يُتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ

Quran da bu kimi hallarda yalnız Allaha və Onun Rəsuluna (s) müraciət etməyi bəyan edir, zalım hakimə müraciət etmək isə qadağan olunur. "[1]

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ

"Əgər müəyyən bir şeydə münaqişəniz olsa, onu Allaha və Rəsuluna (s) yönəldin (yəni həll etməkdə onlara müraciət edin)." [2]

ELMİNƏ ƏMƏL ETMƏYƏN ALİMƏ TABE OLMAQ RƏVA DEYİL

Həmçinin, bir şəxs öz dini vəzifələrini, hökmlərini öyrənib şəri vəzifələrini bilmək istəsə, dünya malına, hakimiyyətə həris olan alimə müraciət etməməlidir. Belə alimlərə tabe olmaq qadağan edilmişdir və heç kəsin onlara müraciət etmək haqqı yoxdur. Misal olaraq iki nümunəni qeyd edirik:

DÜNYAPƏRƏST ALİMLƏR HAQQ YOLUNUN QARŞISINI ALANLARDIR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

إِذَا رَأَيْتُمُ الْعَالِمَ مُحِبًّا لِلدُّنْيَا فَاتَّهَمُوهُ عَلَى دِينِكُمْ فَإِنَّ كُلَّ مُحِبٍّ لِدِينِي يَحُوطُ مَا أَحَبَّ وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ لَا تَجْعَلَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ عَالِمًا مَقْنُونًا بِالدُّنْيَا فَيَصُدَّكَ عَنْ طَرِيقِ مَحَبَّتِي فَإِنْ أَوْلَيْكَ قَطَاعَ طَرِيقِ عِبَادِي الْمُرِيدِينَ أَدْنَى مَا أَنَا أَصْنَعُ بِهِمْ أَنْ أَنْزِعَ خَلَاوَةَ مُنَاجَاتِي عَنْ قُلُوبِهِمْ

"Hansısa bir alimin dünyaya məhəbbət bəslədiyini gördüyünüz zaman, onu öz dininizdən hesab etməyin. Həqiqətən, hər kəs nəyi sevsə, onun da gözətçisi olar. Hər kəs dünyaya məhəbbət göstərsə, onun axirətlə heç bir

1. "Vəsailuş-şia", "Qəza" bölməsi, 11-ci bölmə, 99-cu səh.

2. Nisa surəsi, 59-cu ayə

işi olmaz. Allah-taala Davuda vəhy edib buyurdu ki, özünlə Mənim aramda dünyanı sevən bir alimi vasitə seçmə, çünki o, səni Mənimlə dostluqdan uzaqlaşdırar (yəni, səni də özü kimi dünyanı sevən edər). Həqiqətən, bu kimi alimlər bəndələrin Allah yoluna yönəlməsi qarşısında bir maneədir. Onlarla edəcəyimiz ən cüzi müamilə Öz münacatımızın şirinliyini onların qəlbindən çıxarmağıdır. "[1]

YALNIZ ALLAH XATİRİNƏ ELM ÖYRƏNİB FƏQİH OLMAQ LAZIMDIR

İmam Baqir (ə) belə buyurub:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِنَيْهَايَ بِهِ الْعُلَمَاءُ أَوْ يُمَارَى بِهِ السُّفَهَاءُ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَلْيَنْبَوْءَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ الرِّيَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا

"Alimlərin qarşısında öyünmək, səfehlərlə mübahisə aparmaq, yaxud insanların diqqətini (hakimiyyətə çatmaq üçün) özünə cəlb etmək məqsədilə elm öyrənən bir şəxsin oturacağı yer odla dolu olar. Həqiqətən, hakimiyyət yalnız öz əhlinə layiqdir. "[2]

SÜNNİLƏRİN ALİM OLMAYAN AVAM CAMAATI DA MÜQƏSSİRDİR

Həqiqətdə Əhli-beytdən (ə) və onlar tərəfindən təyin olunan alimlərdən ayrılaraq nəfsi istəklər səbəbilə başqalarına müraciət edənlər aşağıdakı ayədə göstərilən şəxslər sırasındadır:

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ

"Öz nəfsi istəyini özünə allah seçmiş şəxsi görmədinmi?" "[3]

5. İBADƏT MƏQAMINDA ŞİRK VƏ TÖVHİD

Allah-taala Öz mərhəmətinin əzəmətinə nümayiş etdirmək üçün bəndələri Özünün geniş rəhmət, bərəkətli və böyük nişanələrə malik nemət süfrəsinə dəvət etmişdir ki, bəndələr onların sayəsində heç bir gözün görmədiyi, qulağın eşitmədiyi və heç bir şəxsin zəhnindən keçmədiyi yüksək məqamlara nail olsunlar:

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ

"Ma lit-turabi və Rəbbil-ələmin" "Torpaqdan yaranan bəşər hara, aləmlərin Rəbbinin dərgahına yaxınlaşmaq hara! "[4] cümləsinin məzmununa əsasən, bəndələr vasitə, ruhi-mənəvi hazırlıq və istedadları olmadan ilahi dərgaha yaxınlaşa bilməzlər. Həmin səbəbdən, Allah-taala Öz hikməti ilə peyğəmbərlər və məsum imamları vasitə seçmiş, onların sayəsində ibadətləri qanun halına salmışdır.

1. "Üsuli-kafi", 1-ci cild, səh.37, 4-cü hədis.

2. "Kafi", 1-ci cild, səh.37, 6-cı hədis.

3. "Casiyə" surəsi, 23-cü ayə.

4. "Səcdə" surəsi, 37-ci ayə.

Kimya elmi misi qızıla çevirməkdə son dərəcə təsirli olduğu kimi, bu ibadətlər də insanların günahdan qaralmış nəfslərinin saflaşdırılması, zülmət qəlblərinin nuraniləşdirilməsində çox təsirlidir. Belə ki, bəndələr nəfslərini bütün mərhələlərdə saflaşdırıb paklığa və nuraniliyə doğru addımlayır, ibadətlərin bərəkəti ilə Rəbbin geniş rəhmət süfrəsindən bəhrələnirlər.

NİYYƏTDƏ XALİSLİK

Allah-taala ibadətlər üçün müəyyən şərtlər qoymuşdur. Onların ən mühüm və əzəmətlisi niyyətdə sadıqlıq və ixlaslı olmaqdır. Allah-taala ixlası ibadətlərin əsas sütunu hesab etmişdir və ixlassız əməlin insana heç bir faydası yoxdur. İxlassız əməl bəndəni Allah dərghahına yaxınlaşdırmamaqla yanaşı, onun rəhmət dərghahından daha da uzaqlaşmasına səbəb olur. Bu məsələ ilə əlaqədar Quran ayələri olduqca çoxdur. Nümunə üçün iki ayəni qeyd edirik:

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

"Onlara yalnız Allaha Onun üçün dinlərini xalis etdikləri halda ibadət etmələri əmr olunmuşdu. "[1]

Yenə buyurulub:

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

"De: "Mənə əmr olunub ki, Allaha dinimi Onun üçün xalis etdiyim halda ibadət edirəm. ""

وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"Onu dini xalis etdiyiniz halda çağırın."

قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي

"De: "Allaha dinimi xalis etdiyim halda ibadət edirəm. ""

فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا

"Kim Allahla görüşəcəyinə ümid edirsə, saleh əməllər etsin və Rəbbinə ibadətdə heç kəsi şərik qoşması. "[2]

RİYAKAR MÜŞRİKDİR

Rəvayətlərdən belə məlum olur ki, riyakar şəxs müşrik, münafiq, eləcə də, Allah-taalanın qəzəbinə düçar olmuş və cəhənnəm əhlidir. Beləliklə, onun riyakarlığının vacib və ya müstəhəb əməllərdə, fərdi, yaxud müştərək şəkildə olmasının heç bir fərqi yoxdur. (Onlar mahiyyət baxımından fərqlənmirlər.) Yəni, yerinə yetirmək istədiyi ibadətdə məqsədi təkcə camaatın nəzərində böyük məqama çatmaq, ehtiram qazanmaq olsa, yaxud məqsədi həm Allahın əmrini yerinə yetirərək onun razılığını cəlb etmək,

1. "Bəyyinə" surəsi, 4-cü ayə.

2. "Kəhf" surəsi, 110-cu ayə

həm də məxluqatın yanında möhtərəm olmaq olsa, yenə də riya sayılır. Əlavə məlumat üçün mövzu ilə bağlı bəzi ayələr qeyd olunacaqdır. Belə ki, "Nisa" surəsində buyurulur:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُتَالَى يُرَاؤُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا مُدْبِذِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَا إِلَى هَؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هَؤُلَاءِ

"Həqiqətən, münafiqlər Allaha qarşı məkr və hiylə işlətdilər, Allah da onların hiylə və məkrlərinə cəza verəcəkdir. Onlar namaza qalxanda yalnız süstlüklə və ikrah üzündən qalxır, özlərini camaata göstərir və riyakarlıq edir, Allahı da çox az yad edirlər. Onlar küfrlə iman arasında tərəddüddədirlər. Nə möminlərlə birlikdədirlər, (çünki batinləri küfr ilə doludur) nə də kafirlərlə (çünki zahirdə İslamı qəbul etmişlər və möminlərə oxşayırlar)." ^[1]

"Maun" surəsində buyurulur:

قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ

"Vay halına namazlarından qafil olan və riyakarlıq edən namazqılanların!" ^[2]

RIYA KİÇİK ŞİRKDİR

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

قَالَ (ص) إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشَّرُّ الْأَصْغَرَ قَالُوا وَمَا الشَّرُّ الْأَصْغَرُ قَالَ (ص) الرِّيَاءُ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جَازَى الْعِبَادَ بِأَعْمَالِهِمْ إِذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاءُونَ فِي الدُّنْيَا فَنُظَرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمُ الْجَزَاءَ

"Sizin üçün qorxduğum ən böyük və qorxulu şey kiçik şirkdir." Soruşdular ki, kiçik şirk nə deməkdir?

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Riya. Qiyamət günü Allah bəndələrin əməllərinin əvəzini verərkən, riyakarlara buyurur: "Kimin üçün əməl etmişsinizsə, onlara da müraciət edin, savabınızı onlardan alın." ^[3]

RIYAKAR YALNIZ ÖZÜNÜ ALDADIR

Peyğəmbərdən (s) qiyamət günü nicat tapanların kim olması barəsində soruşulduqda buyurdu:

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِيمَا النَّجَاةُ غَدًا فَقَالَ (ص) إِنَّمَا النَّجَاةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَإِنَّمَا مَنْ يُخَادِعُ اللَّهَ يَخْدَعُهُ وَيَخْلَعُ مِنَ الْإِيمَانِ وَيَخْدَعُ نَفْسَهُ لَوْ يَشْعُرُ فَقِيلَ لَهُ وَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهَ قَالَ فَيَعْمَلُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الرِّيَاءَ فَإِنَّهُ شِرْكٌ بِاللَّهِ إِنَّ الْمُرَانِيَّ يَدْعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ، حَبِطَ عَمَلُكَ وَبَطَلَ أَجْرُكَ وَلَا خَلَقَ لَكَ الْيَوْمَ فَالْتَمِسْ أَجْرَكَ مِمَّنْ كُنْتَ تَعْمَلُ لَهُ

"Nicat bundadır ki, Allaha qarşı hiylə işlətməyəsiz. Kim Allaha qarşı məkr və hiylə işlətsə, Allah da ona məkr işlədər, yəni onun hiylə və

1. "Nisa" surəsi, 141, 142-ci ayələr.

2. "Maun" surəsi, 4 və 7-ci ayələr.

3. "Məhaccətül-bəyza", 6-cı cild, səh. 140, "Riya" bölməsi.

məkrinin əvəzini ona çatdırar, imanını ondan alar. Əgər Allahı deyil, özünü aldatmasını başa düşsə, gərək riyadan uzaq olsun. Həqiqətən, riyə Allaha şəriq qoşmaqdır. Qiyamət günü riyakar şəxs dörd adla çağırılacaq: Ey kafir, ey fəcir (günahkar), ey gədir (hiyləgər), ey xasir (ziyankar)! Sənin əməlin batil və savabların zay olmuşdur, kimin üçün əməl edirdinsə, öz savablarını da ondan istə"^[1]

CƏHƏNNƏM RİYAKARLARIN ATƏŞİNDƏN NALƏ EDƏR .

İmam Baqir (ə) və imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

وَإِنَّ عَبْدًا عَمِلَ عَمَلًا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ وَالْآخِرَةَ ثُمَّ ادْخَلَ فِيهِ رِضًا أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ كَانَ مُشْرِكًا
"Əgər bəndə müəyyən bir əməli yerinə yetirsə və məqsədi də Allahın razılığını və axirət savabını qazanmaq olsa, amma öz niyyətində məxluqun razılığını da nəzərdə tutsa, müşrik olacaqdır." ^[2]

Allahın Rəsulundan (s) belə nəql olunur:

عَنْ النَّبِيِّ (ص) إِنَّ النَّارَ وَأَهْلَهَا يَعْجُونَ مِنْ أَهْلِ الرَّيَا فَقِيلَ يَارَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَعْجُ النَّارُ قَالَ مِنْ حَرِّ النَّارِ الَّتِي يُعَذِّبُونَ بِهَا

"Cəhənnəm odu və onun əhli riyakarların əlindən nalə edər."

Soruşuldu ki, atəş necə nalə edə bilər?

Buyurdu: "Riyakarlara əzab verilən atəşin istilik və şiddətindən." ^[3]

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مَحَمَّدًا (ص) لِيُخْرِجَ عِبَادَهُ مِنْ عِبَادَةِ عِبَادِهِ إِلَى عِبَادَتِهِ

"Allah-taala həzrət Məhəmmədi (s) Allahın bəndələrini bəndələrə ibadət etməkdən çəkindirib Allaha ibadət etməyə yönəltməsi üçün peyğəmbərliyə seçmişdir." ^[4]

ÖZ SAHİBİNİ ATƏŞƏ DOĞRU SÜRÜKLƏYƏN İBADƏTLƏR

Əbu Bəsir imam Sadiqdən (ə) belə nəql edir: "Qiyamət günü namaz əhli olan bir bəndəni gətirərlər. Ona deyilər: "Dünyada namaz qılarkən məqsədin təriflənmək və barəndə "Necə də gözəl namaz qılır!" deyilməsi olmuşdur." Bu bəndəni cəhənnəmə doğru apararlar. Başqa bir bəndəni gətirərlər, o, Quran əhlidir. Ona deyərlər: "Quran oxumaqda məqsədin bu idi ki, "Filankəs necə də gözəl Quran oxuyur!" deyə təriflənəsən." Onu da cəhənnəmə apararlar. Başqa birisini gətirərlər. O, (dünyada) Allah yolunda cihad edib şəhid olmuşdu. Ona deyərlər: "Sənin məqsədin "filankəs şücaətlidir!" deyə təriflənmək idi." Onu da cəhənnəmə apararlar. Digərini gətirərlər. O, nifaq və riyə əhlidir. Ona deyilər: Məqsədin "Filankəs necə də səxavətlidir!" deyə təriflənmək olmuşdur." Onu da

1. "Məhəccətü'l-bəyza", 6-cı cild, səh. 141.

2. "Biharul-ənvər".

3. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.500.

4. "Səfinətul-binar", 1-ci cild, səh.500.

cəhənnəmə doğru apararlar. "[1]

Mütəvatir hədislərdə riyakar şəxsin müşrik olduğu qeyd olunur. Biz nəql edilən hədislərlə kifayətlənirik.

İXLAS BƏYƏNİLƏN, RİYA İSƏ NİFRƏTOLUNANDIR

Hədislərdən məlum olur ki, riyakar şəxs axirət zərərinə uğrayaraq ilahi savabdan məhrum olmaq və cəhənnəm odunda yanmaqdan əlavə, dünyada da öz məqsədinə çatmayacaqdır. Yəni, camaatın nəzərində qazanmaq istədiyi ehtiram və məqama çatmayacaq, əksinə əksər hallarda onların yanında rüsvay olacaqdır:

خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

"Dünya və axirətdə ziyana uğradı. O, aşkar bir ziyandır."

Bunun əksinə olaraq ixlasla əməl edən şəxs axirət savablarından əlavə, dünyada da bəndələrin nəzərində ehtiramlayıq olacaqdır. "[2]

İmam Sadiq (ə) "Fəməən kanə yərcu liqəə rəbbihi" (Kim Rəbbinin görüşünə ümidvar olsa) ayəsinin təfsirində buyurub:

قَالَ (ع) الرَّجُلُ يَعْمَلُ شَيْئًا مِنَ الثَّوَابِ لَا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّمَا يَطْلُبُ تَرْكِتَةَ النَّاسِ يَشْتَهِي أَنْ يَسْمَعَ بِهِ النَّاسُ فَهَذَا الَّذِي أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ أَسْرَّ خَيْرًا فَذَهَبَتْ الْأَيَّامُ أَبَدًا حَتَّى يُظْهَرَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا وَ مَا مِنْ عَبْدٍ يُسِرُّ شَرًّا فَذَهَبَتْ الْأَيَّامُ أَبَدًا حَتَّى يُظْهَرَ اللَّهُ لَهُ شَرًّا

"Bir şəxs yaxşı əməl edir, lakin onda Allahın razılığını nəzərdə tutmur. Məqsədi camaatın onu tərifləməsidir. O, istəyir ki, camaat onun etdiyi əməllərdən xəbərdar olsun. Belə bir şəxs ibadətdə Allaha şərik qoşmuş olur." (Sonra buyurdu:) "Hansısa bir bəndə öz xeyir əməlini gizlətsə, (yəni, əməlini Allah üçün yerinə yetirsə) hökmən, bir gün Allah onu aşkar edəcəkdir. Hansısa bir bəndə öz şər işlərini gizlətmək istəsə (və məqsədi də batində məxluqatın onu tərifləməsi olsa), hökmən, axırda Allah-taala onun şər işlərini aşkar edəcəkdir." "[3]

XALİS ƏMƏL CİLVƏLƏNƏCƏKDİR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

مَنْ أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالْقَلِيلِ أَنْ يَظْهَرَ اللَّهُ لَهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَرَادَ وَمَنْ أَرَادَ النَّاسَ بِالْكَثِيرِ مِنْ عَمَلِهِ فِي تَعَبٍ مِنْ بَدَنِهِ وَسَهَرٍ مِنْ لَيْلِهِ أَبِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا أَنْ يُقْلِلَهُ فِي عَيْنٍ مَنْ سَمِعَهُ

"Kimin niyyəti yalnız Allahın razılığını qazanmaq olsa, yerinə yetirdiyi az əməli belə, Allah camaat üçün zahir edəcək hətta, bəndələrin gözündə onun yerinə yetirdiyindən də artıq göstərəcəkdir. Kim çoxlu əməl etsə, bədənini, ruhunu məşəqqətə salmaq, gecələr oyaq qalmaq kimi işlərdə məqsədi camaatın onu tərifləməsi olsa, Allah onu eşidənlərin nəzərində kiçildər." "[4]

1. "Ləalil-əxbar", 8-ci bölmə,

2. "Hacc" surəsi, 11-ci ayə.

3. "Kafi", səh. 222, 3-cü hədis.

4. "Kafi", 2-ci cild, 13-cü hədis.

Nəql olunur ki, Bəni-İsraildə bir riyakar şəxs var idi. O, həmişə namazın əvvəl

FİQHİ BAXIMDAN RİYA

Bir şəxs bu kəbirə günaha mürtəkb olduqdan, yəni ibadətdə Allaha şərik qoşduqdan sonra tövbə etmək istəsə, qəlbən peşman olub həmin işi tərk etmək barədə qəti qərara gəlməsi və gələcəkdəki əməllərində ixtlaslı olması vacibdir.

Bu iş üçün birincisi, Allahdan keçmiş əməllərinə görə bağışlanmaq diləməli, ikincisi, riya ilə yerinə yetirdiyi istər riya onun məqsədinin hamısı olsun, istərsə də, bir qismi - bütün əməlləri yenidən xalis niyyətlə təkrar etməlidir. Yəni, istər o əməldə Allahı deyil, başqasını nəzərdə tutmuş olsun, istərsə də, məqsədi həm məxluq, həm də Allah olmuş olsun. Məsələn, vacibi zəkati müstəhəq şəxslərə həm Allahın əmrini yerinə yetirmək, həm də onu alan şəxslərdən mənəfəət qazanmaq, yaxud da həmin şəxslərin zərərini aradan qaldırmaq məqsədi ilə verir və yaxud zəkat verdiyi şəxslər qarşısında hörmət qazanmaq istəyir. Buna əsasən, belə şəxsin tövbə etdikdən sonra zəkati yenidən və yalnız Allah xatirinə verməsi vacibdir.

Əməllərin yenidən təkrar edilməsinin vacib olması məsələsində şəxsin onların hamısında riya etməsi ilə tək cə bir qismində riya etməsi arasında heç bir fərq yoxdur. Hətta, ehtiyata əsasən müstəhəb əməllər də belədir. Məsələn, bir şəxs namazın qunutunu özünü göstərmək məqsədi ilə yerinə yetirsə, eləcə də, namazın özündə riya etməsə belə, amma onun keyfiyyətində, camaatla qılınmasında, yaxud məsciddə olmasında, camaat namazının birinci cərgəsində dayanmasında və sair kimi şeylərdə riya etsə, namazı batildir.

İBADƏTDƏN BAŞQA, DİGƏR HALLARDA RİYA

İbadət yönlərinə malik olmayan dünyəvi işlərdə riya etməyin haram olması barəsində aşkar göstərişlər verilmədiyindən, fəqihlər də onun haram olmasına dair fətva verməmişlər. Amma bu barədə ehtiyat iman əhlinin riyanın bütün mərtəbə və mərhələlərindən, hətta dünyəvi və mübah işlərdə belə, çəkinməsidir, çünki riyanın mənşəyi şan-şöhrət və dünyapərəstlikdir. Dünyəvi işlərdə riyaya yol verilməsi bu xoşagəlməz xüsusiyyətin güclənməsinə səbəb olur, tədricən ibadətlərə də sirayət edir.

Mərhum Feyz Kaşani "Məhəccətül-beyza" kitabında ibadət və sair işlərdə riyanın hökmünü bəyan edərkən buyurub: "Riyakarların riya ilə yerinə yetirdikləri işlər beş qismdir: Bədən, xarici görünüş, danışiq, əməl və sair xarici əşyalardakı riya. Bunlardan hər biri ya axirət və mənəvi, ya da maddi və dünyəvi yönə malikdir.

1. Bədəndə ibadət və axirət işləri ilə əlaqədar olan riya bundan ibarətdir ki, şəxs öz bədənini zəif göstərsin və beləcə camaata Allah qorxusu, az yemək, gecələr oyaq qalmaqdan bu hala düşdüyünü çatdırmaq, yaxud

vaxtlarında hamıdan əvvəl məscidə gəlir, hamıdan sonra evinə qayıdırdı. Həmişə zikrlə, namazla məşğul olur, gündüzləri oruc tuturdu. Bu dövrdə kiminlə görüşürdüsə, onu riyakar adlandırırdı. Nəhayət axırda özü xəsarətə düşdüyünü, ziyana uğradığımı, axirət savabından məhrum olduğumu başa düşdü, keçmiş əməllərindən peşman olub əməlləri ixtlasla yerinə yetirməyə çalışdı. Həmin əməlləri yenidən Allahın razılığı üçün yerinə yetirdi. Ondan sonra kimi görsəydi, onu tərifləyir və onun üçün dua etməsini xahiş edərdi. "Uddətud-dai", 216-cı səh.

dodaqlarının quru olduğunu göstərməklə oruc tutduğunu bildirmək istəsin. Saçlarının səliqəsiz və qarışıq olduğunu göstərməklə axirət işlərinə qərq olduğunu, bu dünyaya ümumiyyətlə diqqət yetirmədiyini və bu işlərə əsla vaxt ayırmadığını çatdırmağa çalışsın. Amma bədəndə dünyəvi işlərlə əlaqədar olan riya bundan ibarətdir ki, özünü gözəl və səliqəli göstərsin, dünya əhlinin yanında öz bədənini pak və təmiz saxlasın.

2. Axirət işləri ilə əlaqədar olaraq xarici görünüşdəki riya bundan ibarətdir: Məsələn, Peyğəmbər (s) sünnəsinə və dini qaydalara çox ciddi yanaşdığını göstərmək üçün saçlarını qırıxsın. Yaxud yol gedərkən başını aşağı salsın, aramla yol getsin və alnındakı səcdə əlamətlərini göstərsin, cod paltarlar geysin, paltarının cırıq və çirkli olmasına diqqət yetirməsin.

Dünyəvi işlərlə əlaqədar olaraq xarici görünüşdəki riya özünü dünya əhlinə göstərmək üçün çox gözəl, bahalı, camaatın diqqətini cəlb edən paltarlar geyməkdədir.

3. Axirət işləri ilə bağlı sözdə riya bundan ibarətdir ki, camaatın arasında həmişə dodaqlarını tərpətib zikrlə məşğul olduğunu, həmişə moizə və nəsihət etdiyini nəzərə çarpdırsın, öz fəzilətini göstərmək üçün elmi təhqiqata başlasın, Quran tilvət etsin, hədis söyləsin və camaatın hüsurunda "əmrbe məruf" (yaxşı işlərə dəvət) və "nəhy əz münkər" (pis işlərdən çəkindirmək) etsin, camaatın günahı qərq olmasından dərindən kədərlənsin.

Amma dünya işləri ilə əlaqədar olaraq sözdəki riya camaatın ona həddən artıq dəyər verməsi üçün onların yanında öz istedadlarını sadalaması, məclislərdə müzakirə edilən məsələlərdə camaatın onun hər şeydən ağıl olduğunu bilməsi üçün öz düşüncə və nəzərini bəyan etməsindən ibarətdir. Eyni zamanda, digərlərinin onu izləməsi ilə bağlı hamı ilə dost olduğunu göstərmək üçün yaltaqlıq etmək də bura daxildir.

4. Axirət işləri ilə əlaqədar əməldəki riya özünü dindar kimi qələmə vermək üçün camaatın yanında namazda uzun surələri oxumaq, rükunu, səcdəni uzatmaq və Allahın hüsurunda xüzu-xüsu izhar etmək, vacib və ya müstəhəb oruc tutmaq, həcc ziyarətinə getmək, özünü camaata göstərmək məqsədi ilə yetimlərə təam və sədəqə verməkdən ibarətdir.

Dünya işləri ilə əlaqədar olaraq əməldəki riya məsələ, səxavətli olduğunu göstərmək üçün öz malının müəyyən məbləğini camaat üçün zəruri olan yerlərdə və onların gözü önündə sərf etmək, yaxud öz var-dövləti ilə öyünmək, hamıdan varlı olduğunu göstərmək üçün böyük və təmtəraqlı qonaqlıqlar təşkil etmək kimi məsələlərə şamil edilir.

5. Digər zahiri işlərdə axirət yönünə malik olan riya alimlər və dindarların məclislərində hazır olmaq, abid və zəhidlərin görüşünə getmək, yaxud onları öz evinə dəvət etməkdən ibarətdir. Eyni zamanda, məqsədi də böyük şəxsiyyətlərlə münasibətdə olduğunu, alim və zəhidlərin onun evinə gəldiyini camaata çatdırmaqdır. Nəticədə həmin məclisə başqa şəxsləri də dəvət edir ki, şan-şöhrətini artırınsın. Başqa bir misal: Bəziləri öz şagirdlərinin sayını artırmaqla camaatın nəzərində daha çox ehtiram qazanmaq istəyir.

Bu işin dünyəvi yönələri camaat arasında nüfuzlu olduğunu göstərmək və beləliklə də, öz məqsədlərini həyata keçirmək üçün hakimlər və iqtidar

sahibləri ilə çox irtibatda olmaqdan ibarətdir."

RİYA NİYYƏTLƏ BAĞLIDIR

Aydındır ki, riya niyyətlə əlaqədar olan işlərdə meydana çıxır. Yəni, hər bir əməl dünyəvi və ya axirətlə bağlı yönə malik olmasından asılı olmayaraq, özünü camaata göstərmək, onların nəzərində yüksək məqam və ehtirama nail olmaq üçün yerinə yetirilsə, riya sayılır. Yuxarıdakı beş qismdə qeyd olunan misallardakı həmin əməllərin özü təkliddə riya deyildir, amma ona əməl edən şəxsin niyyətinə görə riya sayılır. Misal üçün, bədənin səliqəli, təmiz saxlanması Allah-taalanın əmrini yerinə yetirmək məqsədi ilə olsa, ibadətdir, lakin özünü camaata təmiz göstərmək məqsədi daşısa riyadır. Həmçinin, yaxşı paltar geymək, yaxşı mənzildə yaşamaq və s. Allah-taalanın əmrinə tabe olmaq məqsədi ilə olsa, ibadət, özünü camaata göstərmək məqsədi ilə olsa, riyadır.

1. Şirk ilə əlaqədar sair məsələləri bilmək üçün "Qəlbi səlim" (Sağlam qəlb) kitabının "Şirk" bölməsinə müraciət edə bilərsiniz.

2.ÜMİDSİZLİK (MƏYUS OLMAQ)

Kəbirə günahların ikincisi Allahın rəhmətindən ümitsiz olmaqdır: "Əl-Yəsu min rəvhillah". "Rəvh" lüğətdə insanın ləzzət alıb rahatlıq hiss etdiyi mülayim küləyə deyilir. Allah-taalanın rəhmətindən məyus olmaq Onun sonsuz qüdrətinə, kərəm və rəhmətinə etiqadsızlıqdan irəli gəldiyindən, Allah Quranda onu kafirlərin səciyyəvi xüsusiyyəti kimi bəyan etmişdir:

إِنَّهُ لَا يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ^۳

"Allahın rəhmətindən kafirlərdən başqası naümid və məyus olmaz."

İmam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə), imam Cavad (ə) bunu kəbirə günahlardan hesab etmişlər. Kitabın əvvəlində qeyd olunan hədisdə də həmin məsələ bəyan olunmuşdur.

HƏR BİR GÜNAHDAN DA BÖYÜK GÜNAH

Şirkdən sonra heç bir günah Allahın rəhmətindən ümitsiz olmaq qədər böyük deyildir, çünki bəndənin gördüyü hər bir günah işdən sonra Allahın rəhmətindən məyus olmayınca, tövbə edib bağışlanacağına ümid vardır. Lakin ümitsiz şəxs heç vaxt bağışlanmaz, çünki onun Allah tərəfindən bağışlanmasına ümidi yoxdur ki, tövbə də edə bilsin. Bundan əlavə, bağışlanmaqdan ümitsiz olmaq insanın bütün günahları törətməyə cürətlənməsinə səbəb olur, çünki ümitsiz olan bir şəxs deyir: "İndi ki, mənə əzab veriləcəkdir, onda nə üçün özümü dünya ləzzətlərindən məhrum edim?"

Allahın rəhmətindən məyus olmaq ən böyük günahlardan sayıldığı üçün onun qismləri, böyüklük dərəcəsi və bu günahdan tövbə yolları ətraflı şəkildə bəyan olunmalıdır.

SƏBƏBLƏR VƏ SƏBƏBLƏRİN SƏBƏBKARI

Dünya və axirətdə Allah-taala Özünün kamil qüdrət və hikməti ilə zahiri və mənəvi işləri müəyyən səbəblər əsasında qurmuşdur. Misal üçün, doymağı yeyilməli şeylərdən, şofanı təbibə müraciət edib dərmanlardan istifadə etməkdə, yoxsulluqdan xilas olmağı ticarət və çalışmaqda qoymuşdur. Həmçinin, mənəvi işləri, o cümlədən, günahların bağışlanmasını və günahkar şəxslərin ilahi əzabdan qurtuluşunu tövbə və iman əsasında, yəqin məqamına çatmağı məsumlara tabe olmaqda, təqvanın üstün mərtəbələrinə nail olmağı təlaş və təfəkkürdə, Allaha yaxınlaşıb axirət məqamının yüksəlməsini əməlin ixtlasla yerinə yetirilməsində müəyyən

1. "Yusif" surəsi, 87-ci ayə.

etmiş və beləliklə də, səbəblərin yaradıcısı olan Allah Özünü zahir etmişdir. Məxluqatı yaratmaqda məqsəd Allah barəsində elmə yiyələnmək olduğundan, bəzi hallarda zahiri səbəblərin bəşər övladını xəyata uğratması və onlarda həmin səbəblərin müstəqil şəkildə və Allahın izni olmadan təsirqoyma təsəvvürünü yaratması mümkündür. Nəticədə, səbəblərin yaradanını unuda, səbəblər mövcud olduqda şadlana, onlar aradan qalxdıqda isə kədərlənə bilirlər. Bu halda Allahın izni olmadan hər hansı bir səbəbin təsirli, faydalı olmayacağından qafil olurlar. Həqiqətdə, əgər Allah istəsə, hansısa bir şey hətta heç bir səbəb olmadan da meydana gələr.

BƏZİ HALLARDA SƏBƏBLƏR QÜVVƏDƏN DÜŞÜR

Allah-taala bəndələrin bu cür səhvlərə yol verməməsi, səbəblər mövcud olduğu zamanlarda Allahın mərhəmətindən şad olub qüdrətinə arxalanması, zahiri səbəblərə bel bağlamaması, onlar olmasa belə Allahın rəhmət və kərəminə ümidvar olması və heç vaxt məyus olmaması üçün iki iş görmüşdür: Birincisi, bəzən mövcud olan səbəbləri təsir və qüvvədən salmışdır ki, möminlər həmin səbəbləri təsirlilikdə müstəqil sanmasınlar. İkincisi, bəzi hallarda heç bir səbəb olmadan müəyyən bir şeyi yaratmışdır ki, iman əhli heç vaxt sarsılmasın. Allah-taala bu iki işi həm dünya, həm də axirət işlərində həyata keçirir. Onların hər biri üçün bir nümunəni qeyd edirik:

1. OD YANDIRMIR, BIÇAQ KƏSMİR

Maddi məsələlərdəki mövcud səbəbləri təsirsiz edən hallardan biri də, Nəmrud tərəfdarlarının yandırıdığı böyük tonqal idi. Onlar həzrət İbrahimi (ə) bu odda yandırmaq istəyirdilər. Odun yandırılması üçün o qədər odun hazırlamışdılar ki, hətta bir fərsəxlik (6-7 kilometr) məsafədən belə quşlar uça bilmirdilər. İbrahim (ə) özünü də mancanaq vasitəsi ilə oda atmışdılar.

Odun təbii xüsusiyyəti yandırmaqdır, lakin bununla belə Allah həmin xüsusiyyəti ondan almış, onun ziddi olan sərinliyi ona vermişdi. Belə ki, Quranda buyurulan "Və səlamən" kəlməsi olmasaydı, soyuğun şiddətindən həzrət İbrahim (ə) həlak ola bilərdi.

Digər bir misal: Bıçağın işi, adətən, kəsməkdir, lakin həzrət İbrahim (ə) oğlu İsmaili (ə) Allah yolunda qurban kəsmək istədikdə, Allah onun təsirini qüvvədən saldı. Həzrət İbrahim (ə) əsəbləşib bıçağı yerə tulladıqda ondan səs gəldi:

الْخَلِيلُ يَأْمُرُنِي وَالْجَلِيلُ يَنْهَانِي

Cəlil (Allah) buyurub kəsmə, amma sən deyirsən ki, kəsim?!

HƏZRƏT MUSA (Ə) VƏ FİRON

Eləcə də çox hallarda soltanlar və cəmiyyətdə böyük nüfuza malik olan şəxslər bütün səbəblərin olması ilə yanaşı, peyğəmbərləri, möminləri və onların nişanələrini məhv etmək istəmişlər, lakin Allah-taala o səbəblərin təsirini qüvvədən salmışdır. Fironun həzrəti Musaya (ə) qarşı törətdiyi əməllər buna ən canlı sübutlardan biridir.

Firon elə əvvəldən hətta Musanın (ə) nütfəsinin bağlanmamasını istəyirdi. Lakin nütfə bağlandıqdan sonra, doğulduğu zaman onu öldürmək qərarına gəldi. Allah-taala onun bütün fəaliyyətlərini təsirsiz etdi, Musanı (ə) öldürmək üçün hazırladığı səbəbləri (müqəddimə işləri) qüvvədən saldı. Bundan əlavə, Allah Musanı (ə) elə Fironun öz evində, onun öz qucağında böyüdüb boya-başa çatdırdı, Fironu Musanın (ə) qəyyumu etdi.

ƏBRƏHƏ KƏBƏNİ DAĞIDA BİLMƏDİ

Xatəmul-Ənbiya Məhəmmədin (s) doğulduğu ildə Əbrəhə Nəcəsinin əmrilə fil ordusu ilə təpədən-dırnağa qədər silahlanmış bir qoşunla Allah evi Kəbəni dağıtmaq üçün Məkkəyə doğru hərəkət etdi. Bütün səbəblərin varlığını nəzərə alıqda, bu işin həyata keçiriləcəyi qaçılmaz sayılırdı.

Lakin Allah-taala onların səbəblərini təsirdən saldı. Nə qədər çalışdılsa, fillər Məscidül-Hərama daxil olmadı. Digər tərəfdən, qaranquş boyda olan kiçik quşlar mərcimək boyda olan üç daş parçasını: birini dimdiyində, ikisini isə caynaqlarında götürüb qoşunun üzərinə kölgə saldılar. Quşlar qoşunun üzərində dayanıb əsgərlərin hər birinin başına həmin daşlardan birini atırdılar. O daş əsgərlərin başlarını deşib ayaqlarından çıxır və yerə düşürdü. Onların cansız bədənləri yerə sərilirdi. Bu minvalla, bütün qoşun qırılıb qurtardı. Bir-iki nəfər canını qurtarıb bu məsələni soltana xəbər verdi. Həmin halda quşlardan bir neçəsi soltanın başı üzərində peyda oldu və həmin kiçik daşları onun başına atıb onu da məhv etdi. Bu hadisə əhəmiyyətli hadisələrdən olduğuna görə, ərəb tarixinin başlanğıcı sayıldı. Məsələn, tarixdə yazırlar ki, Allahın Rəsulu (s) fil ilində (amul-fil) anadan oldu, qırxıncı fil ilində isə peyğəmbərliyə seçildi və sair.

PEYĞƏMBƏRİ-ƏKRƏMİN (S) QORUNUB-SAXLANMASI

Allahın əzəmət nişanələrindən biri də Allahın Rəsulunun (s) həm Məkkədə, həm də döyüşlərdə qorunub-saxlanmasıdır. Halbuki, müşriklər tərəfindən onun qətlə yetirilməsi üçün lazım olan bütün vasitələr hazırlanmışdı. Zahirə səbəblər baxımından, heç bir çatışmamazlıq yox idi: Həm lazımi qədər silahları, həm də döyüşçüləri vardı. Bu məsələlərin ətraflı şərhə kitabına sığmadığından qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

1. Məşhur həkim Calinus ömrünün axırlarında ishal xəstəliyinə tutuldu. Özünü müalicə etmək üçün uzun müddət ciddi cəhdlə tələş göstərdi. Lakin tələş etdikcə, xəstəliyi günbəgün artmağa başladı. Camaat ona tənə vurub deyirdi ki, ishal üzrə mütəxəssis olan bir şəxs özünü müalicə etməkdə acizdir! Camaatın dil yarasından tənə gəldi, onları çağırırdı, dedi ki, böyük bir qab gətirsinlər. Onu su ilə doldurub hazırladığı dərmandan bir qədər onun içinə tökdü. Sonra qabı sındırdı, camaat suyun bərkidiyini gördü. O dedi: "Bu dərmandan çox qəbul etmişəm. Lakin heç bir faydası yoxdur. Bilin ki, Allahın təqdiri, qəzavü-qədəri gəlib çatanda, heç bir şeyin faydası olmaz." O, elə həmin xəstəliklə də dünyadan getdi.

Ərastu (Aristotel) qızdırmadan, Əflatun (Pluton) iflicdən, Sokrat sel xəstəliyindən, Calinus ishaldan öldü. Halbuki, onların hər biri böyük hikmət sahibi və təbib idi. Qəribə hadisələrdən biri də budur ki, onların hər biri düçar olduqları xəstəlikdə güclü və dərin biliyə malik mütəxəssis idi. Bununla da, hamı bilməlidir ki, "və huvəl-qahiru fəvqə ibadihi" Allah bəndələrinin fəvqündədir. ("Bəhrul-cəvahir")

2. SƏBƏB OLMADAN DA BİR ŞEY VÜCUDA GƏLİR

Heç bir zahiri səbəb olmadığı halda, Allah-taalanın sonsuz qüdrəti ilə vücuda gələn işlər də olduqca çoxdur və biz onları sadalayıb qurtara bilmərik. Misal üçün, Allah-taala bəşərin atası Adəmi (ə) ata-anası olmadan yaratdı. Həzrət Məryəm (ə) heç bir şəxslə yaxınlıq etmədən həzrət İsayə (ə) hamilə oldu, həzrəti Zəkəriyyaya (ə) qocalıq və zəiflik çağında Yəhyanı (ə) bəxş etdi, Həzrəti İbrahimin özü qoca, arvadı Sara da sonsuz olduğu bir dövrdə İshaqı ona əta etdi.

MƏKTƏBƏ GETMƏDƏN HƏZRƏT MƏHƏMMƏDƏ (S) BƏXŞ OLUNAN ELM

Xatəmul-Ənbiya (s) məktəbə gedib müəllim görmədi, lakin Allah onu bəşərin müəllimi etdi, ona verdiyi Quranı ilahi elmlərlə doldurdu. Peyğəmbərlərin bütün möcüzələri, ilahi övliyələrin kəramətləri də bu qəbildəndir. Yəni, təbii qanunların əksinə olaraq heç bir adi vasitə olmadan yaranır və meydana gəlir.

İSTƏKLƏRİ YERİNƏ YETİRİR

Səbəblər olmadan yaranan hadisələrdən biri də bəndələrin dualarının qəbul edilməsi, onlara baş verən qəm-qüssələrin və çətinliklərin aradan qaldırılmasıdır. Çarəsiz qalaraq bütün səbəblərdən məyus olan, lakin Allah-taalanın onların çətinliklərini həll edərək istəklərini həyata keçirdiyi şəxslər, şəfa tapmaqdan məyus olmuş, amma sədəqə vermək və ya dua etməklə şəfa tapmış xəstələr, adi səbəb və vasitələr olmadan var-dövlət sahibi olmuş fəqirlərin sayı nə qədər də çoxdur! Nə qədər bəlalara, qəribə hadisələrə düçar olanlar vardır ki, Allah tərəfindən və güman etmədikləri bir yerdən nicat tapmışlar. Tarix və rəvayət kitabları bu kimi hadisələrlə doludur.

ا. وكم الله من لطف خفي يَدْفِيْ خَفَاهُ عَنْ فَهْمِ الزَّكِيِّ وَكَمْ يُسِرُّ اَنِيْ مِنْ بَعْدِ عُسْرِ وَفَرَجِ كُرْبَةِ الْقَلْبِ الشَّجِيِّ وَكَمْ اَمْرٌ تَسَاءُ بِهَا صَبَاحًا وَتَأْتِيْكَ الْمَسْرَةُ بِالْعَشِيِّ اِذَا ضَاقَتْ بِكَ الْاَحْوَالُ يَوْمًا فَيَقِيْ بِالْوَاكِدِ الْقَرْدِ الْعَلِيِّ

Bu dörd beyt şeir Əmirəl-möminin Əliyə (ə) mənsub edilir. Onun tərcüməsi belədir: Allahın nə qədər də gizli lütf və mərhəməti vardır ki, hətta dəqiq müfəkkirlər belə, onu dərk etməkdə acizdirlər!

Nə qədər də çox asanlıqlar vardır ki, çətinliklərdən sonra gələr, Allah-taala qəmlilərin qəm-qüssəsini və kədərini aradan qaldırar!

Nə çox işlər var ki, sübh çağı onun səbəbinə qəm-qüssə çəkərsən, lakin axşam üstü şadlanıb, sevinərsən.

Dünya işləri sənə ağırlıq gətirdikdə, yeganə və böyük Allaha arxalan və Onun, bu işləri həll edəcəyinə əmin ol.

Bu şerlərin xüsusilə sıxıntı hallarında oxunması çox təsirlidir və onun təsiri təcrübədə sübuta yetmişdir.

Meybudinin "Divan"ının şərhində qeyd olunur ki, bir padşah özünün qiymətli gövhərini xidmətçiyə verir. Onun uşağı gövhəri salıb sındırır. Xidmətçi təşviş hissi keçirir. Mömin bir şəxs ona deyir: Bu dörd beyti sidqi-qəlbədən, ixlasta oxu. Oxuduqdan sonra bir şəxs gəlib deyir: Padşahın qızı xəstələnmişdir, təbiblər deyir ki, o gövhəri əzib ona içirtmək lazımdır. Padşah əmr edir ki, dərhal gövhəri sındırıb, əzin.

3. BƏŞƏRİN AQIBƏTİ

Bütün səbəb və vasitələrin hazır olmasına baxmayaraq, Allah-taalanın onları ləğv edib təsirdən saldığı mənəvi məsələlərə misal kimi, nəfsani riyazətlərin nəticəsində bütün səadət vasitələri hazır olan, yüksək mənəvi dərəcələrə çatan şəxsləri göstərmək olar. Onlar peyğəmbərlərə tabe olmadıqlarından, yaxud bəzi kəbirə günahlar etdiklərindən, onların zəhmətləri hədəre gedir, qazanıb əldə etdikləri səbəb və vasitələr əksinə olaraq onların bədbəxtçiliyinə səbəb olur.

BƏLƏM BAURUN ƏBƏDİ BƏDBƏXTLİYİ

Bələmi-Baura yüksək mənəvi məqamlar və insani kamallara sahib olduğuna baxmayaraq, soltanın istəklərini qəbul etdi və həmin dövrün ilahi peyğəmbəri ilə müxalifətə başladı. Sonunda öz nəfsinə tabe olaraq cəhənnəmin ən aşağı dərəcəsinə layiq görüldü. Allah Quranda onu itə oxşatmışdır:

فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ

"Onun məsəli susuz və ya yorğun itin məsəli kimidir. Ona hücum etsən də dilini çıxarar, boşlasan da (bu şəxsi qorxutmağınla nəsihət verməyin birdir)."^[1] Beləliklə, iman və mərifət əhli yüksək mənəvi məqamlara malik olarkən heç vaxt öz əməl və vəziyyətinə etimad etməməli, həmişə aqabətinin pis və acınacaqlı şəkildə qurtara bilmə ehtimalından qorxmalı və onun yeganə hamisi Allah olmalıdır. Ona nəsibi olan səadət vasitələrinin Allahın izni olmadan müstəqil şəkildə təsirli olmasına inanmamalıdır.

4. AQIBƏT VƏ TALEYİN GÖZƏL ŞƏKİLDƏ SONA ÇATMASI

Heç bir səbəbin mövcud olmadığı bir şəraitdə Allahın fəzl və rəhməti ilə yaranan mənəvi işlər həddindən artıq çoxdur. Bədbəxtliyə səbəb olan bütün vasitələrin yarandığı, maddiyyatın dərin bataqlığında qərq olmuş və Allahdan bixəbər qalmış, lakin ən çətin və pis hallarda belə Allahın rəhmət və mərhəməti sayəsində həmin bədbəxtçilikdən xilas edilən və səadətə çatdırılan insanların sayı həddən artıq çoxdur. Bu səbəblər bütün əql sahiblərini heyretə salır.

FİRONUN SEHRBAZLARI

Buna misal olaraq Fironun sehirbazlarını göstərmək olar. Onlar ən çirkin əməl olan sehirbazlıqla məşğul olurdular. Bu iş də onların bədbəxtliyi üçün tamamilə yetərli idi. Onlar ən pis halda həzrət Musanı (ə) məğlub etmək üçün sehir ilə məşğul olarkən belə, gözlənilmədən Allah-taalanın mərhəməti onlara şamil olur, həqiqəti onlar üçün aşkar edir və bir anda daxilən qəlblərində dəyişiklik və inqilab hiss edirlər. Halbuki, Firon onlara qalib gələcəkləri təqdirdə çoxlu mal-dövlət, mülk, səltənət vəd etmişdi. Onlar bu vədələrin heç birini istəmədilər və Fironun təhdidlərinə etina etmədilər.

1. «Əraf» surəsi, 176-cı ayə.

Firon onlara dedi: "Sizi dara çəkəcəyəm!"

Onlar isə dedilər:

قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

"Heç bir zərəri yoxdur, həqiqətən, biz öz Rəbbimizə tərəf qayıdacağıq."^[1]

ASYA ƏN YAXŞI QADINLARDAN İDİ

Digər bir misal: Fironun arvadı Asya bol nemətlər içərisində, firavanlıqda yaşadığı halda, birdən qəlbində iman nuru saçmağa başladı. Allahın mərhəməti ilə iman o qədər gücləndi ki, Firon tərəfindən qətlə yetirilmək və müxtəlif cəzalara düşər olmaqdan əsla qorxmadı, cürətlə Allaha və Musaya (ə) olan imanını aşkar etdi. Öldürülən zaman isə belə dedi:

رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ

"Ey Rəbbim, mənim üçün cənnətdə Öz yanında bir ev tik və məni Firon və onun əməllərindən xilas et!"^[2]

ƏSHABİ-KƏHF (MAĞARA ƏSHABİ)

Əshabi-Kəhf yeddi nəfərdən ibarət bir dəstə idi. Məşhur tarixi nəzəriyyələrə görə, onlardan altısı Dəqyanus dövlətinin əyan-əşraf və vəzirlərindən idi və Dəqyanusa allahlıq iddiasında kömək edirdilər. Lakin gözlənilmədən onların bəsirət gözü açıldı, Dəqyanusun rüsvayçılığını və onun əqidəsinin batıl olduğunu anladılar. Nəticədə, bütün mal-dövlət və vəzifələrindən əl çəkдилər, şəhərdən qaçaraq bir mağarada gizləndilər. Onların başına gələn əhvalatlar Quranın "Kəhf" surəsində bəyan olunmuş və adları əbədi olaraq tarixdə qeyd edilmişdir.

ÖLÜMDƏN QABAQ QƏFLƏT YUXUSUNDAN AYILMAQ

Kəbirə günahlar nəticəsində aqibətlərinin pis və acınacaqlı şəkildə qurtarması üçün bütün vasitələr hazırlanmış, hətta bir nəfərin belə, onların bu taledən xilas olub səadətə çatmalarına ümid bəsləmədiyi, amma gözlənilmədən ilahi rəhmət sayəsində öz günahlarından peşman olaraq bu dünyadan tövbə etmiş halda gedən günahkarlar nə qədər də çoxdur! Onlar xoşbəxtlərin cərgəsində dirilib məhşərə gələcəklər.

MÜSƏLMAN OLUB ÖLÜRLƏR

Yəhudi dinində olan Məxriq adlı bir şəxs "Ühüd" döyüşündə öz qəbiləsinə dedi: "Məgər bilmirsinizmi ki, Məhəmməd (s) bizə haqq olaraq vədə verilən peyğəmbərdir?"

Dedilər: "Əlbəttə ki, bilirik!"

Dedi: "Belə isə nə üçün ona kömək etmirsiniz?"

Dedilər: "Bu gün şənbə günüdür!"

Məxriq dedi: "Şənbə Musanın (ə) dinində idi və o, İslam dini vasitəsi ilə qüvvədən salınmışdır."

Qəbilə üzvləri onun sözlərini qəbul etmədilər. Özü tək halda

1. "Şuəra" surəsi, 50-ci ayə.

2. "Təhrim" surəsi, 11-ci ayə.

Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib iman gətirdi. Malik olduğu bütün mal-dövlətini Peyğəmbərə (s) təhvil verdi. Özü də müharibə meydanına gedib şəhidlərin cərgəsinə qoşuldu. Peyğəmbərə (s) edilən yardımların əksəriyyəti bu şəxsin mal-dövləti sayəsində idi.

ƏBƏDİ XOŞBƏXTLİK

Əbədi xoşbəxtliyə nail olan şəxslərdən biri də Hürri ibn Yezid Riyahidir. O, əvvəldə imam Hüseyinin (ə) yolunu kəsmiş, onu Kərbəlada düşərgə salmağa məcbur etmiş, Məkkəyə, yaxud Mədinəyə qayıtmasına mane olmuşdu. İmam Hüseyin (ə) də məcburən Kərbəlaya tərəf dönmüşdü. Bu böyük günah zahirdə Hürri üçün heç bir ümid yeri qoymamışdı. Lakin Aşura günü imam Hüseyinin (ə) kömək istəməyərək xütbə söylədiyini eşidəndə Allahın rəhməti sayəsində tövbə edib keçmiş əməllərindən peşman oldu. İmam Hüseyinə (ə) qoşuldu və sonunda Kərbəla şəhidləri sırasında əbədi səadətə yetişdi.

AQIL İNSAN ÜMİDSİZ OLARMI?

Yuxarıda qeyd olunan, eləcə də, minlərlə insanın başına gələn əhvalatları nəzərə aldıqda ağıllı insan öz Pərvərdigarının rəhmətindən, özünün, yaxud başqasının düz yola gəlməsindən naümid ola bilərmi? Həmin səbəbdən, İslam alimləri demişlər: "Müsəlman şəxs qəti şəkildə özünü kafirlərdən və fasiqlərdən üstün hesab etməməli, özünün xoşbəxt, onların isə bədbəxt olmasını güman etməməlidir. Əksinə, elə bir vəziyyətdə olmalı və belə fikirləşməlidir ki, əgər Allahın onun barəsində olan mərhəmətləri davam edərsə və həmin halda, yaxud ondan da yaxşı halda dünyadan gedərsə və ya filan kafir və ya fasiq şəxs də hazırkı vəziyyətində, Allahın qəzəbinə düşər olan halda dünyadan getsə, onda mən ondan yaxşı olaram."

QOCALIQ VƏ RUHİ TƏRƏQQİ

İnsanın mənəvi cəhətdən inkişaf və kamilliyə çataraq merac və insaniyyət üföqlərinə yüksəlməsindən ümitsiz olması haram sayılan məsələlərdəndir. Buna baxmayaraq, mömin şəxs yüksək mənəvi məqamlara nail olmasında cavanlıq, zəkallıq, çalışmaq və sair kimi zahiri səbəblərin təsirli olmasını əsla güman etməməlidir. Əgər bunlar bir şəxsə olmasa, həmin şəxs mənəvi inkişafından məyus olmamalıdır. Çoxları bunların heç birinə malik olmadığına baxmayaraq, ilahi rəhmət sayəsində yüksək mənəvi məqamlara yiyələnmişlər. Füzeyl ibn Əyaz, İmran Şabi, Bərhəm Nəsrani, Sahibi Riyaz və sair kimi şəxslər məhz qocalıq yaşlarında qəflətdən ayılıraq Allahın mərhəməti ilə yüksək məqamlara nail olmuşlar.

MƏYUSLUQ GÜNAHININ BÖYÜKLÜYÜ

Məyusluq rəzilə sifət olan küfrdən, Allah-taalanın məsləhətini inkar etməkdən irəli gəlir, çünki Allahın sonsuz qüdrət, kərəm, elm və sair kimi xüsusiyyətlərini tanıyan, Onun bütün məxluqları yaradıb onları kamilliyə çatdıran, qüdrətinin naməhdud, hikmətinin sonsuz olduğuna inanan, varlıq aləminin hər bir fərdinə zəruri olan şeyləri bəxş etdiyini bilən bir şəxs heç vaxt Allahın rəhmətindən naümid olmamalıdır.

KÖRPƏ İNSANA BİR NƏZƏR

Allah-taala həтта ana bətnində olan körpədən belə qafil qalmamış, lazım olan qida maddələrini ona çatdırmışdır. İnsan ana bətnindən xaric olduqdan sonra, onun mədəsi zərif olduğundan, bu aləmin mürəkkəb qidalarını həzm etməyə qadir olmur. Həmin səbəbdən, Allah-taala ona münasib olan lətif və kalorili qidaları süd şəklində ananın sinəsində yerləşdirmişdir. Körpə mürəkkəb qidaları həzm etmək qüvvəsi əldə edilənə qədər ondan faydalanır, daha sonra dişləri çıxır və sair.

Körpə xilqətin əvvəllərində olduqca zəif və möhtac olduğundan, Allah onun mehr-məhəbbətini ananın qəlbinə salır ki, ana son dərəcə şövqlə və yorulmadan ona xidmət etsin.

BELƏ İSƏ, ÜMİDVAR OLMAQ LAZIMDIR

Bu və bu kimi minlərlə məsələyə diqqət yetirməklə Rəbbimiz olan Allahdan məyus olmaq layiqdirmi?! Belə olan halda insan hər hansı bir işin islah olunmasını, onun üçün maneə yaradan problemlərin həll olunmasını bütün çətinlikləri həll edən Allahdan istəməməlidirmi?

NAÜMİDLİK YA KÜFRDƏN, YA DA XƏBƏRSİZLİKDƏNDİR

Xülasə, naümidlik ya məxfi şəkildə olan küfrdən, yaxud da Allahın işlərinə diqqət yetirməməklə bağlı yaranan qəflətdən qaynaqlanır ki, bu halda şəxs özünü islah etmək fikrinə düşməlidir. Kəbirə günahlardan olan ümitsizlik hər iki qismə şamildir.

Tövhidə inanan bir kəs aləmlərin rəbbi olan Allaha iman gətirdikdən sonra hər hansı bir işində qəflət üzündən Allahın yardım və rəhmətindən məyus olsa, həmin halda kafirlərin məzəmmət olunan sifətlərinə sahib olur. Quranda buyurulur:

إِنَّهُ لَا يَنفَعُ مِنَ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ

"Həqiqətən, Allahın rəhmətindən yalnız kafirlər naümid olurlar. "[1]

HƏR KƏSİN FİTRƏTİ ÜMİD ƏSASINDADIR

Nə qədər ki, şəxs öz ilkin fitrətini korlamayıb və qəlb gözünü (bəsirətini) bağlamayıb, heç vaxt Allahından məyus olmayacaqdır. Onun qəlbində iman nuru parladığı müddətdə əsla öz yaradanından məyus olub, ümidini kəsməyəcək və Ona ümidvar olacaqdır. Əgər qəflət üzündən ümitsizliyə

1. "Yusif" surəsi, 87-ci ayə.

2. "Üyünə xəbər-Rza" kitabında nəql olunur ki, Abdullah Nişapuri belə deyir: ""Mənimlə Həmid ibn Qəhtəbə (Allah ona lənət eləsin) bir məsələmiz var idi. Səfərdən qayıtdıqda mənə çağırırdı. Ramazan ayı idi. Səfər paltarında günorta ikən onun yanına getdikdə, xörək qazanlarının gətirildiyini gördüm. Həmid əllərini yudu, mənə də təklif etdi, əllərimi yudum. Mən Ramazan ayı olduğunu unudub süfrənin başında əyləşdim. Yemək gətirilən zaman yadıma düşdü və dərhal geri çəkildim. Həmid dedi: "Nə üçün xörək yemirsən?" Dedim: "Ey əmir! Ramazan ayıdır. Mən də xəstə deyiləm, başqa bir üzürlü səbəb də yoxdur ki, orucumu açım. Ola bilsin ki, əmir üçün müəyyən üzrlü səbəb vardır: Həmid ağlayaraq dedi: "Mənim də heç bir üzrüm yoxdur, xəstə də deyiləm." Bunu deyib daha da şiddətlə ağlamağa başladı. Yeməyi qurtarandan sonra, nə üçün

düçar olarsa, yadına düşən zaman dərhal peşman olmalı, tövbə etməli, Allah barəsində qəlbən xatircəm olmalıdır. Məhz bu halda kərim və rəhim Allah onu bağışlayacaq, işlərini sahmana salıb islah edəcəkdir.

ağladığını soruşdum. Dedi: *Harun Ər-Rəşid Tusda olanda bir gecə mənim ardımca adam göndərdi. Mən onun yanına getdikdə, gördüm ki, bir şam yanır və yanında da qını yaşıl rəngdə mis qılınc vardır. Məni gördükdə soruşdu: "Əmirəl-mömininə hansı səviyyədə itaət edirsən?"*

Dedim: *"Öz canım və malımla itaət edirəm."* Getməyimə icazə verdi. Bir az keçməmişdi ki, yenidən çağırdı, həmin sualı təkrar etdi. Mən də cavabında dedim: *"Canım, malım, əhl-əyalım və övladım itaət edirəm."* Məni yenə də geri yolladı. Üçüncü dəfə çağırdıqda həmin sualı təkrar etdi. Mən dedim: *"Canım, malım, əhl-əyalım, övladım və dinimlə itaət edirəm."* Təbəssüm edib dedi: *"Bu qılıncı götür, xidmətçinin göstərdiyi şəxslərin boynunu vur."*

Qılıncı götürüb xidmətçi ilə birlikdə yola düşdük. Məni qapısı qıfıllı bir evin yanına gətirdi. Qapını açdıqda, içəridə bir həyət gördüm. Həyətin ortasında dərin bir quyu və üç kiçik otaq var idi ki, hər üçünün qapısı bağlı idi. Xidmətçi birinci qapını açdı. İçəridə həzrət Əli (ə) və xanım Zəhra (ə) övladlarından olan cavanlı-qocalı iyirmi nəfərin zəncirləndiyini gördüm.

Xidmətçi dedi: *"Bunların boynunu vurmalsan."* O, əsirləri bir-bir irəli gətirirdi, mən də boyunlarını vurub həmin quyaya atırdım. Bu iyirmi nəfəri öldürdükdən sonra, ikinci otağın qapısını açdı. Orada da həzrət Əli (ə) övladlarından olan iyirmi nəfər zəncirə vurulmuşdu. Xidmətçinin işarəsi ilə onların da hamsını öldürüb quyuya atdım. Daha sonra üçüncü otağın qapısını açdı. Orada da ələvi xanədanından iyirmi nəfər var idi. Onların da hamısının boynunu vurub quyuya atdım. Axırncı qoca kişi ölməmişdən qabaq mənə dedi:

"Vay olsun sənə! Qiyamət günü Allah Rəsuluna (s) nə cavab verəcəksən? Halbuki, sən onun övladlarından altmış nəfər günahsız insanı öldürmüşsən!"

Bədənim titrəməyə başladı, xidmətçi mənə qəzəbli bir nəzər saldı və məni qorxutdu! Mən o kişini də öldürüb quyuya atdım.

Peyğəmbəri-Əkrəmin (ə) övladlarından altmış nəfər günahsız şəxsi öldürən bir adama oruc-namazın nə faydası olacaq? Mən yəqin bilirəm ki, cəhənnəm odunda əbədi qalacağam. Buna görə də, Ramazan ayında oruc tutmuram.

Rəvayət olunmuşdur ki, həzrət Əli ibn Musar-Rza (ə) Xorasana gəldiyi zaman, Abdullah Nişapuri o məlunun əhvalatını və Allahın rəhmətindən məyus olduğunu nəql etdikdə, imam buyurdu: *"Vay olsun ona! Həmidin Allahın rəhmətindən məyus olmasının günahı altmış nəfər ələvi övladlarını öldürməsindən daha böyükdür."*

Bəli, əgər o məlun bu günahsız seydiləri qətlə yetirərək ağır cinayətə mürtəki b olduqdan sonra, Allahdan ümidini tamamilə üzməsəydi, öz əməllərindən doğrudan da peşman olub ixlasla tövbə və Allah dərgahında acizliklə ah-nalə etsəydi, kərim Allah onun tövbəsini hökmən qəbul edərdi. Peyğəmbər (s), öz əmisi Seyyidüş-şühada Həmzənin qatilinin tövbəsini qəbul etdi. Halbuki, o, Peyğəmbərin (s) qəlbini qana döndərmişdi. O, Həmzənin cənazəsinin bədən üzvlərini kəsmişdi, buna baxmayaraq, Peyğəmbər (s) onun tövbəsini qəbul etdi.

İnşallah, tövbə qapısının həmişə açıq olması barəsində əlavə şahidləri qeyd edəcəyik.

ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ

1. MADDİ İŞLƏRDƏKİ ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ

1. ALLAHIN QÜDRƏTİ

Allah dərgahından naümid olan bir şəxs fikirləşməlidir ki, onun və bütün məxluqatın ehtiyacları sonsuz qüdrətə malik olan Allahın nəzərində çox kiçik və heç bir əhəmiyyətə malik deyildir. Yeri, sair planetləri və bu böyüklükdəki səma cisimlərini yaradıb onları müəyyən sistem əsasında tənzimləyən, onların hər birində Öz qüdrət və əzəmət nişanələrini zahir edərək insan əqlini heyrdə qoyan Allah bu əzəmətlə belə bəndəsinin cüzi həyatını həyata keçirməkdə acizdirmi?!

2. ŞƏXSİ TƏCRÜBƏLƏR

Ümidsizliyə mübtəla olan bir şəxs Allah-taalanın ona qarşı necə mehriban davrandığını xatırlatmalı, bilməlidir ki, insanı uşaqlıq, ana bətni və ananın qarnı kimi üç zülmət qaranlıqda qoruyub bu aləmə gətirən Allah onun vəziyyətindən bir an belə qafil olmamış, ona lazım olan hər bir şey zamanında, hətta istəməmişdən əvvəl dərhal ona bəxş etmişdir. Allah bizi necə böyük təhlükələrdən qorumuş, necə ağır xəstəliklərdən şəfa vermişdir! Nə qədər çətinlikləri bizim üçün asanlaşdırmışdır! Bütün bu nemətlərdən sonra, insan Allahın paxıl, yaxud bizdən xəbərsiz olduğunu güman edirmi?! Allaha bu kimi sözlərdən pənah aparırıq! Əsla belə deyildir!

3. XARİCİ NÜMUNƏLƏR

Ümidsizliyə düşər olan şəxs onun çətinliklərinə bənzər problemlərə düşər olmuş şəxsləri öz nəzərində canlandırsın. Belə ki, həmin şəxslər Allah-taalanın rəhmətindən məyus olmamış, Allah da onların çətinliklərini həll, dərdlərinə çarə etmiş, ehtiyaclarını ödəmişdir. Hətta çoxlu çətinlikləri onların həllini Allahdan istəmədən belə aradan qaldırmışdır. Əgər ümidsizliyə düşər olan şəxsin ehtiyacı övladdırsa və sonsuzluq nəticəsində və ya yaşının çox olduğuna görə övlad sahibi olmaqdan məyusdursa, qocalıq çağlarında və ömürlərinin axırlarında qadir Allahın bəzi şəxslərə övlad bəxş etməsini yada salsın.

HƏZRƏT İBRAHİM (Ə) QOCA VAXTINDA ÖVLAD SAHİBİ OLUR

Həzrəti İbrahim (ə) yüz on iki (bəzi rəvayətlərə görə yüz iyirmi) yaşına çatmışdı, arvadı Saranın da doxsan (yaxud doxsan doqquz) yaşı var idi. Bu vaxta qədər Saradan övlad sahibi olmamışdı. Allah-taala mələkləri göndərdi ki, o həzrətə "Allah Saradan sənə bir oğlan bəxş edəcəkdir." deyə müjdə versinlər.

Quranda buyrulur: "İbrahimin arvadı Sara bu xəbəri eşitdikdə o qədər təəccübləndi ki, təəccübündən barmağını dişlədi və dedi: "Qəribədir! Özüm sonsuz, ərim də qoca kişi olan vaxtda mən necə övlad sahibi ola bilərəm?! Həqiqətən dediyiniz bu şeylər çox qəribədir!"

Mələklər cavabında dedilər: "Allahın işindən təəccüb edirsənmi? . "[1]

Yəni, adi qayda-qanunlar üzündən bu işin qəribə olmasına baxmayaraq, Allahın qüdrət və istəyinə nəzər saldıqda çox asandır. Nəhayət Allah onlara İshaq adlı bir övlad verdi.

HƏZRƏT ZƏKƏRİYYA (Ə) VƏ ÖVLADI YƏHYA (Ə)

Yaxud övlad barəsində ümitsizliyə düşər olan bir şəxs yaşı məşhur tarixi nəzəriyyələrə görə doxsan doqquza, arvadının yaşı isə doxsan səkkizə çatan, o vaxta qədər övlad sahibi olmayan həzrəti Zəkəriyyəni (ə) yada salsın. Həzrəti Zəkəriyyə (ə) Allahın rəhmət və qüdrətindən heç vaxt naümid olmamış, razu-niyaz edərək, demişdi: "Ey Rəbbim! Sümüklərim süstləşmiş (bədənin ən möhkəm sütunları olan sümüklər süstləşəndə sair üzvlərin necə vəziyyətdə olduğu məlumdur) və qocalıq nəticəsində saçım ağarmışdır. Bununla belə, ümitsiz deyiləm. Mən özümdən sonra öz varislərimdən qorxuram, (çünki mənim Bəni-İsraildən olan əmioğlanlarım irs qoyduğum mal-dövlətləri Sənin razılığın olmayan yerlərdə sərf edə bilərlər), arvadım da sonsuzdur və yaşı keçmişdir. Mənə bir övlad nəsib et ki, mənim qoyduğum mal-dövləti irs aparmaqda başqalarından daha öndə olsun, din işlərində mənim vəliəhdim olaraq Ali-Yaqubun mirasına sahib olsun. İlahi, onu layiqli və bəyənılən et! "[2]

Allah-taala da onun duasını qəbul edərək həzrət Yəhyanı (ə) ona nəsib etdi. Hadisənin təfsilatı tarix və təfsir kitablarında qeyd olunmuşdur. Əgər Allahın rəhmətindən məyus olan şəxsin istəyi xəstəlik və bəladan nicat tapmaqdırsa və o, xəstəliyin uzanması və əlacının tapılmaması nəticəsində məyus olmuşdursa, onda bilməlidir ki, əvvəla, xəstəlik onun günahlarının kəffarəsi, günahlardan bağışlanma səbəbi və Allah dərgahında məqamının yüksəlməsi vasitəsidir.

İkincisi, uzun müddət şəfa tapmaqdan naümid olduqdan sonra dua edib sədəqə vermək, yaxud Allaha sığınmaq nəticəsində şəfa tapan insanların vəziyyətinə nəzər salıb onlar haqda məlumat əldə etsin. "[3]

1. "Hud" surəsi, 72-77-ci ayələr; "Zariyat" surəsi, 28-30-cu ayələr

2. "Məryəm" surəsinin ilk ayələri

3. Bu cür şəxslər tarixdə olduqca çoxdur. Nümunə üçün, bir neçə maraqlı hadisəni qeyd edirik. Baş vermiş əhvalatların qeyd olunması oxuculara dərin təsir qoyur.

Abid Ləbibin hadisəsi

"Fərəcun bədə şiddət" kitabında abid Ləbibdən belə nəql olunur: Cavanlıq yaşlarımda bir gün evdə bir ilan gördüm. O, sürüşüb divardakı dəliyə girdi. Onun ardınca gedib quyruğundan tutdum, güclə dartıb çıxartdım ki, öldürəm. Lakin ilanı çıxartdıqda sol əlimdən sancdı. Bir müddətdən sonra qolum tutuldu və bir daha işləmədi. Üstündən bir az keçməmişdi ki, sağ əlim də şil oldu. Daha sonra ayaqlarım hərəkətdən düşdü, sonra gözlərim kor oldu, dilim tutuldu. Bir müddət belə qaldım. Məni bir taxtın üstünə atmışdılar. Qulaqlarımdan başqa bütün hiss üzvlərim fəaliyyətdən dayanmışdı. Yalnız qulaqlarım eşidirdi, o da mənim üçün böyük bir bəla olmuşdu. Mənim barəmdə deyilən nalayiq və yaramaz sözləri, dil yaralarını eşidib cavab verə bilmədiyimdən daha da narahat olurdum. Çox hallarda susuz olurdum, heç kəs mənə su vermirdi. Çox hallarda isə susuzluğum yox idi, amma zorla boğazıma su tökürdülər. Hətta işarə etməyə belə qadir deyildim. Çox hallarda aclıqdan az qalırdım ki, öləm, lakin bir kəs mənə çörək vermirdi. Bəzi hallarda isə tox olduğum halda zorla boğazıma yemək tökürdülər. Bir il bu minvalla

ƏYYUB PEYĞƏMBƏR VƏ CÜRBƏCÜR BƏLALAR

İnsanın bəsirət gözünün daha artıq açılması üçün həzrət Əyyubun (ə) vəziyyətini, başına gələn əhvalatları müəliə etməsi kifayətdir. O həzrət yeddi il (başqa rəvayətə görə isə on yeddi il) fəqirliyə və xəstəliyə düçar olduqdan sonra dedi:

إِلَىٰ مَسْنَىٰ الضُّرِّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

"İlahi, mənə zərər dəymişdir və Sən də rəhm edənlərin ən rəhimlisən." Allah onun duasını qəbul etdi, xəstəliklərinə şəfa verdi, mal-dövlətini yenidən özünə qaytardı. Quranda bu hadisə təfəsilatı ilə qeyd olunmuşdur.

YOXSULLUĞUN DA HİKMƏTLƏRİ VARDIR

Əgər şəxs yoxsulluğa düçar olmuş, qurtuluş yolunun üzünə bağlanması və yoxsulluğun uzun çəkməsi nəticəsində məyus olmuşsa, bilməlidir ki, əvvəla, ona baş verən fəqirliyin müəyyən hikmət və məsləhətləri vardır. Belə ki, əgər şəxsin özü həmin hikmət və məsləhətləri bilsəydi, özü fəqirlik yolunu seçər və həmin bəlalara razı olardı. İkincisi, sübh çağı son dərəcə yoxsulluq və zillətdə olan, lakin axşam var-dövlətlə yiyələnən və firavanlıq və asayışda olanların vəziyyətlərini müəliə etsin. Tarixdə bu cür hadisələr çox baş vermişdir.

YOXSULLUQDAN SONRA VAR-DÖVLƏT

Nümunə üçün, "Fərəcun bədə şiddət" kitabında qeyd olunan qəribə bir əhvalatı nəql edirik. Böyük tacirlərdən biri belə nəql edir: "Həcc səfərimdə idim. İçində üç min dinar qızıl pul və ləl-cavahirat olan kisəmi özümlə aparırdım. Onu belimə bağlamışdım. Mənzillərin birində təbii ehtiyacımı ödəmək üçün getdikdə, özüm də bilmədən həmin kisə açılıb düşdü. Bir neçə fərsəx yol getdikdən sonra baxdım ki, kisə açılıb düşüb. Lakin geri qayıtmaq mümkün olmadı. Mənim mal-dövlətim çox olduğuna görə, üç min dinarın itirilməsi mənim mal-dövlətimə heç bir zərər vurmadı.

keçdi. Belə yaşayış ölümdən qat-qat pis idi. Bir gün bizə bir qadın gəlmişdi. Həyat yoldaşımdan soruşdu ki, Ləbibin vəziyyəti necədir?

Dedi: "Nə sağdır ki, özü rahat olsun, nə də ölüp ki, biz onun əlindən rahat olaq!"

Bu barədə çox danışdı, bildim ki, mənim əlimdən cana yığışmış və öz rahatlığını mənim ölməyimdə hiss edir. Qəlbim qırıldı, son dərəcə yalvarışla, ıxlasla və sidqi-qəlbədən Allaha pənah apardım. Qəlbimdə müinacat edib ya ölməklə, ya da sağalmaqla bu vəziyyətdən xilas olmağımı istədim. Bir neçə an keçməmişdi ki, bədənimin hər yerində ürəyim düyüntüsünü hiss etdim. Bədənimdə şiddətli ağrılar başladı. Gecə ağrılar çəkildi. Mən yuxuya getdim. Ayılan zaman əlimi sinəmin üstündə gördüm. Halbuki, bir il tamam yerdə qalmışcı, onu hərəkət etdirə bilmirdim. Başqaları onu götürüb bir yerdən başqa yerə qoyurdular. Əlimin hərəkətindən təəccübləndim! Fikrimə gəldi ki, əlimi bir az hərəkət etdirim. Əlimi qaldırdım, sinəmin üstünə qoydum. O biri əlimi də hərəkət etdirdim, sonra ayaqlarımın hərəkət edib-etməməsini yoxladıqda, tam sağlam olduğumu gördüm. Taxtdan aşağı endim. Həyatda gəzişərək asimandakı ulduzlara baxdım. Düz bir ildən sonra asimanda sayrısan ulduzları müşahidə etdim. Sevincimdən az qalırdı ki, ürəyim partlasın. İxtiyarsız olaraq bu cümlələri təkrar etdim: "Ya qədiməl-ehsan, ləkəl-həmd!" (Ey ehsanı qədim olan, həmd və sənə yalnız sənə layiqdir!)

Vətənimə qayıtdıqdan sonra bəlalər mənə hər tərəfdən hücum gətirdi, bütün mal-dövlətim tədricən əlimdən çıxdı, izzət dövrənı zillətə çevrildi.

Dost-tanışın yanında xəcalətdən, düşmənlərin dil yarası və tənələrindən, mal-dövlətimin əlimdən gedib vəziyyətimin pisləşməsi səbəbindən vətəndən uzaqlaşdım. Səfərlərin birində bir kəndə çatdım. Dünya malından 1,5 dang (pul vahididir) gümüş pulum var idi. Qaranlıq və yağışlı bir gecə idi. Həyat yoldaşımı həmin kənddə olan karvansaraya apardım. Həmin halda hamiləlik ağrıları başladı. O, mənə dedi: "Mənə bir tikə yemək çatdır, əgər çatdırmasan, öləcəm." Çox çətinliklə yaxınlıqdakı dükanə getdim. Bir qədər yalvardıqdan sonra qapını açıb 1,5 dang gümüş pula bir qədər zeytun yağı və bir qədər bişmiş südü bir saxsı kasaya töküb mənə verdi. Karvansaraya yaxınlaşanda ayağım sürüşdü, yıxıldım. Əlimdəki qab düşüb sındı və içindəkilər yerə dağıldı. Qəm-qüssənin şiddətindən həyatdan bezdim. Həmin yerdə öz üzümə bir şillə vurub ixtiyarsız olaraq hönkür-hönkür ağlamağa başladım. Yaxınlıqda bir ev var idi. Onun uca divarları, gözəl mənzərəsi var idi. Qapıdan bir kişi çıxıb üstümə qışqırdı və dedi: "Bu gecə yarısı nə hay-küy qoparmısan?! Nə üçün yuxumuza haram qatırsan?"

Mən hadisəni ətraflı şəkildə dedim. Cavab verdi: "Bu qədər ağlamaq və fəryadlar 1,5 dang gümüş pul üçündürmü?!" Onun tənəsi məni daha da yandırdı. Dedim: "Allah bilir ki, mal-dövlətin mənim nəzərimdə heç bir əhəmiyyəti yoxdur, amma aclıqdan həlak olmaq ərəfəsində olan əhli-əyalıma yazığım gəlir. Allaha and olsun ki, filan ildə həcc səfərində mən fəravan yaşayırdım. Filan mənzildə içində üç min dinar qızıl pul və cəvahirat olan kisəmi itirdim. Lakin o, mənim mal-dövlətimə heç bir təsir göstərmədi. Allahdan qorx və mənə tənə vurma!"

Bu sözləri eşitdikdə soruşdu: "O kisənin nişanələri nə idi?!" Yenidən ağlamağa başlayıb dedim: "Axı bu nə sualdır ki, bu gecə yarısı bu vəziyyətdə məndən soruşursan?!" Bunu eşidib evindən çıxdı, yanıma gəlib, dedi: "Həmin kisənin əlamətlərini deməyincə, səndən əl çəkən deyiləm!"

Məcbur qalıb onun əlamətlərini dedim. O, əlimdən tutub məni evinə apardı. Soruşdu: "Həyat yoldaşın haradadır?" Yerini dedim. Öz qulamalarına əmr etdi, əyalımı və övladlarını gətirdilər. Onlara dedi ki, lazım olan hər şeyi qonaqlar üçün hazırlasınlar.

Sonra mənim üçün təzə paltarlar gətirdilər, məni geyindirib hamama göndərdilər. Həmin gecə çox gözəl keçdi. Səhər yerimdən qalxdıqda özümü tam asayışda hiss etdim. Mənə dedi: "Bir neçə gün burada qal, əyalın sağalsın." Ev sahibi bizi on gün qonaq saxladı. Hər gün də mənə on-iyirmi dinar pul verirdi. Mən onun həmin gecəki istehza və danlağından sonra bu qədər mərhəmətini görüb heyran qalmışdım! On gündən sonra mənə dedi: "Bir peşə sahibisənmi?" Dedim: "Ticarətçiyəm, alveri yaxşı bacarıram." Dedi: "Sənə bir qədər sərmayə verirəm, mənimlə şərikli alver et."

Sonra iki yüz dinar (qızıl pul) verib dedi ki, elə burada alverlə məşğul ol.

Mən sevinərək ticarətə başladım. Bir neçə gündən sonra qazancımı onun yanına gətirdim. Bir gün o biri evə gedib bir kisə gətirdi və mənim yanıma qoydu. Mən onun həcc səfərində itirdiyim kisə olduğunu gördükdə,

sevincimdən qəşş edib yerə yığıldım. Huşa gəldikdən sonra təəccüblə dedim: "Bu ki, yolda itirdiyim həmin kisədir!" Dedi: "Bir neçə ildir ki, çox zəhmətlə bu kisəni saxlayıram. Həmin gecə sən onun əlamətlərini deyəndə, onu qaytarmaq istədim. Lakin qorxdum ki, sevincindən ürəyin partlayar. Buna görə də, tədrisən onu sənə çatdırdım. İndi öz kisəni götür və haqqını halal et."

Kisəni aldıqdan sonra borclarımı qaytardım. Allaha şükr etdim. O kişiye təşəkkürümü bildirdikdən sonra vətənimə qayıtdım. Həmin gündən etibarən firavanlıq dövrüm yenidən başladı.

Bəli, "İnnə məəl-usri yusrən" (hər çətinliklə yanaşı bir asanlıq vardır).

ÇƏTİNLİKLƏRDƏ ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ

Əgər insan ruzigarın çətinlik və acı hadisələrinə düçar olsa, onda bilməlidir ki:

1. Dünya həyatı həmişə müxtəlif acı hadisələr, xoşagəlməz şəraitlərlə doludur. Heç kəs ondan yaxa qurtara bilməz.
2. Dünyadakı çətinlikləri həmin şəxsin çətinliklərindən qat-qat şiddətli olan şəxslərin vəziyyətlərini nəzərində canlandırırsın ki, qəlbi təskinlik tapsın.
3. Bəla və hadisələrin çətinlik və ağırlığına baxmayaraq, yenə də Allahın rəhmətinə ümidvar olmalıdır, çünki ruzigarın çox qərribə və acı hadisələrinə mübtəla olan, çətinliklərinin həlli üçün hansısa bir səbəb təsəvvür edilmədiyi halda Allahın onları xilas edib çətinlikdən qurtardığı kəslər çoxdur.

Hüseyn ibn Səid Dehistaninin yazdığı "Fərəcun bədə şiddət" kitabında. ilahi qeybi yardımları göstərən beş yüzdən artıq əhvalat nəql olunmuşdur. İslami rəvayətlərdə də bu kimi hallar sayca çoxluq təşkil edir. Belə ki, onlar dua etmək, sədəqə vermək, dini rəhbərlərə təvəssül etməklə çətinliklərdən xilas olmuşlar.

1. Nümunə üçün mərhum Nəraqinin "Xəzain" kitabından bir neçə hadisəni qeyd edirik.

1. Bir nəfər Şah Süleyman Səfəvinin dövlət büdcəsindən beş min tümən borc almış və yazılı şəkildə həmin pulları müəyyən vaxtda qaytaracağına vədə vermişdi. Çox çətinliklə də olsa, həmin şəxs vaxtı çatan zaman o pulları hazırlayıb qaytarır və qaytardığı barədə bir qəbz alır. Lakin şahın sarayında borc alınmasına dair verilən sənəd mövcud olmadığına görə, həmin sənədi borc sahibinə qaytarmırlar. Bir müddətdən sonra xəzinədar dünyadan gedir, onun yerinə başqası seçilir. O, borc alan şəxsin xəzinədəki vədə sənədini tapıb çıxardır və soltana verir. Borc sahibi deyir: Məni çağırıb dedilər ki, pulu gətir, ver Mən dedim: "Pulu qaytarmışam və qaytarmağım barədə qəbz də almışam." Dedilər: "Qəbzi gətir, əks halda həmin pulları yenidən ödəməlisən!"

Evə gedib hər yeri alt-üst etdim, lakin qəbzi tapa bilmədim. Bir həftə axtardım, qəbzdən əsər-əlamət görünmədi. Mənim üstümə bir nəzarətçi qoydular, bir həftə də möhlət aldım. Hətta qonşuların evini, ehtimal verdim ki, hər bir yeri axtardım. Lakin qəbzdən əsər-əlamət tapılmadı. Üçüncü həftə daha ciddi nəzarətçilər qoyub dedilər ki, pulu verə bilməsən, səni qətlə yetirəcəyik. Həmin məbləğ pulu verməyə heç cür imkanım yox idi. Nəhayət, məmurlar gəlib məni evdən çıxartdılar ki, cəzalandırırsınlar. Ya pulu qaytarım, ya da boynumu vursunlar.

Yol əsnasında Ali-Əbaya (əl) təvəssül etdim. Son zamanlar tiryəkə adət etdiyimdən, yol əsnasında ətir satılan dükanə gedib bir qədər tiryək aldım. Dükançı tiryəki kağıza büküb mənə verdi. Yolüstü onu qəbul edib kağızını atdım. Lakin kağız havada uçub şalvarıma yapışdı. İki-üç dəfə onu qoparıb atdım. Lakin yenə gəlib şalvarıma yapışdı. Nəhayət axırıncı

dəfə qoparıb atmaq istəyəndə, üstündə möhür olduğunu gördüm. Diqqətlə baxdıqda məndən istədikləri qəbz kağızı olduğunu anladım. Şadlıqdan yerə yığılıb şükr səcdəsi etdim. Qəbz onlara verərək xilas oldum.

2. 1229-cu hicri-şəmsi ilində (1850-ci il) Kaşanda dövlət məmurlarından biri fəqir bir seyyiddən çox israrla vergi istəyir. Seyyid nə qədər kasıb olduğunu bildirib "hələlik yoxumdur, mənə möhlət verin" deyirsə, heç bir faydası olmur. Axırda məmura deyir: "Mənim cəddimdən həya et!" O məlun isə deyir: "Əgər sənin cəddin bir iş görə bilərsə, ya mənim şərimi səndən uzaqlaşdırın, yaxud da sənin üçün bir çarə etsin." Sonra seyyiddən yazılı şəkildə vədə alır ki, sabah gün çıxana qədər vergini verməsən, ağzına nəcasət dolduracağam. Cəddinə de, nə bacarırsa, eləsin!

Həmin günün axşamı məmur öz evində dama çıxıb yatır. Gecə yarısı bovl etmək üçün damın kənarına gəlir. Hava qaranlıq olduğundan ayağını navalçanın üzərinə qoyur. Dərhal aşağı yığılır. Təsadiqən navalçanın altında da tualet quyusu var imiş. Birbaşa təpəsi üstə həmin quyuya düşür. Gecə olduğundan, heç kəs ondan xəbər tuta bilmir. Sübh açılanda gəlib görürlər ki, bədəni göbəyinə qədər tualetin nəcasətinə batmış, qarnına o qədər nəcis dolmuşdur ki, qarnı şişmişdir.

3. Həmin kitabda Məkkənin böyük şəxsiyyətlərindən biri belə nəql edir: "Əvvəllər var-dövlət içərisində, firavanlıqda yaşayırdım. Ruzigar üzünü məndən döndərdikdə, fəqirliyə düşər oldum. İmam Cəfər Sadiqin (ə) yanına getdim. Kövrəldiyimi görüb aşağıdakı beytləri oxudu:

فَلَا تَجَزَّعْ وَإِنْ أُعْصِرْتَ يَوْمًا فَقَدْ أُيْسِرْتَ فِي الدَّهْرِ الطَّوِيلِ فَإِنَّ الْعُسْرَ يَنْبَغُهُ الْيُسَارَا وَقَوْلُ اللَّهِ اَصْدَقُ كُلِّ قِيلٍ
فَلَا تَيْأَسُ فَإِنَّ الْيَأْسَ كُفْرٌ لَعَلَّ اللَّهَ يُغْنِيَ عَنْ قَلِيلٍ فَلَا تَتَطَنَّ بِرَبِّكَ ظَنُّ سَوْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ أَوْفَى بِالْجَمِيلِ
فَلَوْ أَنَّ الْعُقُولَ يَسُوقُ رِزْقًا لَكَانَ الْمَالُ عِنْدَ دَوَى الْعُقُولِ تَوَقَّعْ صُنْعَ رَبِّكَ سَوْفَ بَاتَى بِمَا تَهْوَاهُ مِنْ فَرَجٍ قَرِيبٍ
وَلَا تَيْأَسُ إِذَا مَاتَابَ خَطْبٌ فَكَمْ فِي الْغَيْبِ مِنْ عَجَبٍ عَجَبٍ

"Qəm-qussə çəkmə, əgər bir gün sıxıntıda olarsansa, (bil ki,) həqiqətən çoxlu günlərdə asayışda olmusan. Hər çətinlikdən sonra bir asayış, firavanlıq gələcəkdir.

Allah-taala Quranda buyurur ki, "innə məəl-usri yusra" hər çətinlikdən sonra asanlıq vardır. Allahın kəlamı hər bir kəlamdan daha doğrudur. Ümitsiz olma, ümitsizlik küfrdür. Ümid var ki, Allah-taala yaxın zamanlarda səni qəni etsin. Rəbbin barəsində bədgüman olma, həqiqətən, Allah yaxşı əməllərə hamıdan artıq vəfa edəndir."

Bu şerləri o həzrətdən eşitdikdə, Allah qəlbimə o qədər təsəlli və sevinc bəxş etdi ki, oradan çıxanda dünyanın ən varlı adamı olduğumu güman edirdim. Çox çəkmədi ki, Allah-taala məni fəqirlikdən xilas etdi. Başqa bir şair deyir:

إذا اشتد بك العسرى ففكر في الم نشرح فَعُسْرَ بَيْنَ يُسْرَيْنِ إِذَا فَكَّرْتَهُ فَاضْرَحْ

"Çətinliklər sənə üz verəndə "Ələm nəşrəh" surəsi barədə fikirləş. Bir çətinlik iki asanlıq arasında olur, bunu bildikdə, sevinib fərəhlən.

Həmin kitabda Peyğəmbərdən (s) nəql olunur ki, qəm-qüssəni aradan aparmaq üçün "la ilahə illa ənt, subhanəkə inni kuntu minəz-zalimin" ayəsini oxumaq lazımdır. Həmçinin, "Allahu Rəbbi la uşriku bihi şeyən" cümlələrini də demək son dərəcə təsirlidir. Dua kitablarında başqa dualar da qeyd olunub ki, onlardan istifadə edərək insana üz gətirən ağır hadisələri aradan qaldırmaq olar."

2. AXİRƏT VƏ MƏNƏVİ İŞLƏRLƏ ƏLAQƏDAR OLAN ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ

Əgər bir şəxs günahların çoxluğundan bağışlanacağını çox çətin, habelə məyus olduğundan tövbə etməsini faydasız hesab edirsə, bilməlidir ki:

1. Ümidsizlik keçmiş günahların hamısından daha şiddətli və daha ağırdır. ^[1] Çünki birdəfəlik ümidsiz olmaq bəndənin Allahdan uzaqlaşması, Ondan ümidini kəsməsi, ilkin insani fitrətinin öldüyünü göstərir. Əgər şəxsin qəlbində iman nurundan azacıq əsər-əlamət olarsa, heç vaxt Allahın rəhmətindən ümidsiz olmaz. Amma qəflət nəticəsində müəyyən qədər cüzi ümidsizliyin baş verməsi mümkündür. Bu da Allahın rəhmətinin genişliyini yada salmaq, tövbə və Allaha tərəf dönməklə aradan qaldırılmalıdır.

BÜTÜN GÜNAHLAR BAĞIŞLANA BİLƏR

2. Tövbənin ümumi şəkildə qəbul olunmasının dəlilləri Quranda və Peyğəmbər (s) sünnəsində müəvəzir şəkildə qeyd olunmuşdur. Burada heç bir günah istisna olunmur ki, "tövbə etməklə bağışlanmayan bir günah da vardır" deyilə bilsin.

Allah-taala Quranda Özünü "tövbələri qəbul edən" kimi vəsf edir:

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ

"O, bəndələrinin tövbəsini qəbul edib günahlarını əfv edən Allahdır." ^[2]

Allah-taalanın Təvvab (çox tövbə qəbul edən), Gəffar (çox bağışlayan), Gəfur, Gəfiruz-zənb (günahları bağışlayan), Qabilut-təvb (tövbə qəbul edən) və sair kimi gözəl adların da qeyd olunmuşdur. Allah-taala bütün günahkarları ümumi şəkildə Öz dərğahına dəvət və onları tövbə etməyə əmr edir. Bu kimi hallarda məyusluğun qarşısını alıb onu aradan qaldırmaq üçün "Zümər" surəsinin 54-cü ayəsinin mənasına daha dərinləndirici diqqət yetirilməsi kifayətdir:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

De: "Ey mənim (günah vasitəsi ilə) özlərinə zülm etməkdə həddi aşan bəndələrim, Allahın mərhəmətindən rəhmətindən məyus və naümid olmayın! Allah (tövbə ilə) bütün günahları bağışlayır. Həqiqətən, Allah günahları bağışlayan və bəndələrinə qarşı mehribandır." ^[3]

XİTAB MƏQAMINDA ALLAHIN LÜTFÜ

Bu şərif ayədə bəndələrə incə və zərif şəkildə xitab edilmişdir.

Birincisi, "Ya ibadiyə" (Ey mənim bəndələrim!) deyərək xitab olunması bəndələrə qarşı Allahın lütf və mərhəmətini çatdırır. Allah bu barədə heç vaxt "ya əyyuhəl usatü" (ey günahkarlar, ey üsyankarlar) deyərək buyurmamışdır.

1. Əvvəldə qeyd olunan Həmid ibn Qəhtəhənin rəvayətinə baxa bilərsiniz.

2. "Şura" surəsi, 24-cü ayə.

3. "Zumar" surəsi, 54-cü ayə.

İkincisi isə, yenə də incəliyə malik olan "əsrəfu" (israf edənlər) kəlməsindən istifadə edilməsidir. Allah "əxtəu" (xəta edənlər) deyə xitab etməmişdir.

ÜMİDSİZ OLMAQ HARAMDIR!

Üçüncü zərif nöqtə Allah-taalanın "la təqnutu" (naümid, məyus olmayın) ifadəsi ilə ümitsizliyi qadağan və bağışlanmaqdan məyus olmağı haram etməsidir.

Dördüncüsü, həmin kəlam "innəllahə yəğfiruz-zunubə" cümləsi ilə bir daha təkidləndirilir və Allahın bütün bəndələri bağışlamasını bildirir.

Beşincisi, "cəmiən" deyərək təkcə bəzilərinin deyil, əksinə hamının bu rəhmətdən bəhrələnmə biləcəyini göstərir.

Altıncısı, "innəhu huvəl-ğəfurur-rəhim" cümləsi ilə həmin mənaya bir daha təkidir.

HƏTTA PEYĞƏMBƏRLƏRİ ÖLDÜRƏN ŞƏXS DƏ BAĞIŞLANA BİLƏR

عَنْ جَابِرٍ أْتَهُ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةُ النَّبِيِّ (ص) فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنَّ امْرَأَةً قَتَلْتُ وَلَدَهَا بِيَدِهَا هَلْ لَهَا مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ لَهَا: وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّهَا قَتَلَتْ سَبْعِينَ نَبِيًّا ثُمَّ تَابَتْ وَنَدِمَتْ وَيَعْرِفُ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهَا أَنَّهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى الْمَعْصِيَةِ أَبَدًا لَقَبِلَ اللَّهُ تَوْبَتَهَا وَعَفَى عَنْهَا فَإِنَّ بَابَ التَّوْبَةِ مَفْتُوحٌ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَإِنَّ التَّائِبَ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ

Cabir ibn Abdullah nəql edir ki, bir qadın Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib, dedi: "Əgər bir qadın balasını öz əli ilə öldürsə, onun tövbə edib Allah dərğahında bağışlanmasına bir yol varmı?"

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Məhəmmədin (s) canı ixtiyarında olan Allaha and olsun ki, əgər o qadın yetmiş peyğəmbəri öldürüb sonra öz əməlindən peşman olaraq tövbə etsə, Allah-taala da onun doğrudan tövbə edərək bir daha belə günahlara əl atmayacağını bilsə, hökmən tövbəsini qəbul, günahlarını əfv edir. Tövbə qapısı məşriqlə məğrib arasındadır. Həqiqətən, günahlardan tövbə edən şəxs heç bir günahı olmayan şəxs kimidir."

DUANIN QƏBUL OLUNMASINDAN ÜMİDSİZ OLMAQ DA SƏHVƏDİR

Əgər insan hər hansı şəri hacəti, yaxud nəzərdə tutduğu axirət istəyini Allahdan diləsə, lakin hasil olmasa, heç vaxt məyus olmamalı, öz məqsədinə çatmaqdan ümidini kəsməməlidir. O, əvvəla Allahın verdiyi vədələrin haqq olduğunu və onun heç vaxt Öz vədəsinə xilaf çıxmadığı bilməlidir. O, bəndələrini ümumi şəkildə dua etməyə dəvət edərək dualarını qəbul edəcəyini vədə vermişdir.

Quranda buyurulur:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي

"Bəndələrim Məni səndən soruşduqda, de ki, Mən onlara yaxınam, dua

edib Məni çağırانların duasını qəbul edərdəm. " [1]

Başqa yerdə buyurulur:

وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

"Rəbbiniz belə buyurdu: "Məni çağırın, dualarınızı qəbul edirəm." " [2]

İkincisi, duanın qəbul olunmasının müəyyən qədər təxirə düşməsi, hikmət və məsləhət əsasında. Aşağıda onların bəzilərini qeyd edirik:

GÜNAH ƏMƏLLƏR DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR

Bəzən insanın günahları onun duasının qəbulluğuna mane olur.

الاهُمْ اغْفِرْ لِي الذُّنُوبَ الَّتِي تَحْبِسُ الدُّعَاءَ

"İlahi, dualarımı həbs edən (qəbuluna mane olan) günahlarımı bağışla."

Bəndənin duasının qəbul olunmamasının səbəblərindən biri ilahi mərhəmət kimi bəndənin ardıcıl şəkildə dua etməyə müvəffəq olmasıdır. Bu nemətin özü həm o şəxsin Allahın nəzərində olması, həm də duasının qəbul olunacağına ən böyük şahiddir, çünki belə olmasaydı, ardıcıl dua etməyə müvəffəq olmazdı.

DUANIN QƏBULLUĞUNUN TƏXİRƏ SALINMASI BƏNDƏNİN ALLAH DƏRGAHINA YAXINLAŞMASINA SƏBƏB OLUR

Bəzi hallarda duanın qəbulluğunun təxirə salınması bəndəyə daha artıq xeyrin çatması üçündür, çünki dua ən böyük ibadətlərdən sayılır və onun davam etdirilməsi bəndənin Allaha daha artıq yaxınlaşmasına səbəb olur. Beləliklə, Allahın mərhəmət göstərdiyi şəxslərin dualarının qəbul edilməsi əksər halda təxirə düşür.

Əllamə Məclisi "Həyatul-qulub" kitabında yazır: "Səhih sənədlərlə imam Baqirdən (ə) nəql olunur ki, İbrahim peyğəmbər (ə) bir səhradan keçərək Allahın yaratdıqlarından ibrət almaq istəyirdi. Günlərin bir günü səhrada bir nəfəri namaz halında gördü. Onun səsi asimanlara qalxmışdı. Paltarları da tükədən toxunmuşdu. Həzrət İbrahim (ə) onun namazından təəccüb edərək ona yaxınlaşdı. Namazı qurtarana qədər gözlədi, sonra ona dedi: "Sənin bu vəziyyətin mənim xoşuma gəldi. Səninlə dost olmaq istəyirəm. De görüm, evin haradadır, istədiyim zaman sənin yanına gəlim. Abid dedi: "Sən mənim evimə gələ bilməzsən, çünki mənim evim dəryanın o biri tərəfindədir. Sən dərədən keçə bilməzsən."

İbrahim buyurdu: "Bəs sən necə keçirsən?" Abid dedi: "Mən suyun üstü ilə gedirəm."

İbrahim buyurdu: "Səni suyun üstü ilə aparən Allah suyu mənə də ram etməyə qadirdir. Ayağa qalx, birlikdə gedək. Bu gecə sənə qonağam!"

Suya yaxınlaşdıqda abid "Bismillah" deyib suyun üzü ilə hərəkət etdi. Həzrət İbrahim (ə) də "Bismillah" deyərək onun ardınca yola düşdü. Abid bu işdən təəccübləndi. Nəhayət hər ikisi gəlib abidin evinə çatdılar. İbrahim (ə) ondan soruşdu: "Hansı gün başqa günlərdən daha çətinidir?"

1. "Bəqərə" surəsi, 186-cı ayə.

2. "Mumin" surəsi, 62-ci ayə.

Abid dedi: "Allah öz bəndəsini əməllərinə görə hesaba çəkdiyi gün bütün günlərdən daha çətin və əziyyətliyədir."

İbrahim (ə) dedi: "Gəl, birlikdə dua edək, Allah bizi həmin günün şərindən amanda saxlasın." (başqa rəvayətdə belə qeyd olunub: "Gəl birlikdə günahkar möminlər üçün dua edək.")

Abid dedi: "Mən dua etməyəcəyəm, çünki üç ildir Allahdan bir şey istəyirəm, lakin qəbul etmir. O duam qəbul olunmayınca, başqa bir şey istəməyəcəyəm."

İbrahim (ə) buyurdu: "Ey abid! Əgər Allah bir bəndəni sevirsə, onun duasının qəbul olunmasını təxirə salır ki, bəndə onunla daha çox münacat etsin və daim ondan istəsin. Amma bir bəndəni düşmən tutursa, duasını dərhal qəbul edir ki, onun qəlbinə ümitsizlik versin, bir daha dua etməsin."

Sonra abiddən soruşdu: "Sənin istəyin nə idi?"

Abid dedi: "Bir gün namaz qıldığım yerdə çox gözəl bir oğlan uşağını gördüm, alnından nur parlayırdı. O, qoyun-quzu və inək otarırdı. Ondan soruşdum ki, bunlar kimindir?"

Dedi: "Mənimdir."

Dedim: "Sən kimsən?"

Dedi: "Allahın xəlili İbrahimin (ə) oğlu İsmailəm (ə)."

Mən də dua etdim ki, Allah məni öz dostu İbrahimlə (ə) tanış etsin. İbrahim buyurdu: "İndi duan qəbul olunmuşdur. Mən İbrahiməm."

Abid sevindi. Həzrət İbrahimi (ə) qucaqlayaraq üzündən öpdü. Allaha şükür edərək birlikdə günahkar mömin kişi və qadınlar barəsində dua etdilər."

**3.”ƏL QUNUTU MİN
RƏHMƏTİLLAH”
(ALLAHIN
RƏHMƏTİNDƏN
BÜTÜNLÜKLƏ
NAÜMİD OLMAQ)**

İmam Rzadan (ə) kəbirə günahların sayı barəsində nəql olunan hədisdə məyusluqdan sonra qunut məsələsi qeyd edilmişdir.

"Qunut" Allahın rəhmətindən tamamilə ümitsiz olmaqdır, belə ki, bu ümitsizlik insanın qəlbi və ruhuna nüfuz edir və onun qəbahətli iş olması çox az nəzərə çarpır. Ümitsizliklə qunutun fərqi bəyan edərkən buyurmuşlar ki, qunutun əhatə dairəsi daha böyükdür, çünki məyusluq yalnız insanın qəlbən ümitsiz olmasıdır. Əgər ümitsizlik daha da şiddətlənərək insanın zahirinə sirayət etsə, onun danışığından da ümitsizlik hiss olunsa, yəni diqqətli bir şəxs onunla görüşdükdə ümitsizlik nişanələrini onun zahirindən də hiss etsə, onun bu vəziyyəti və halı "qunut" adlandırılır. Deməli, "qunut" danışığından da ümitsizlik bilinən şəxsə deyilir.

MƏYUSLUQ DUA ETMƏKDƏN ÜMİDSİZ OLMAQDIR

Bəziləri də demişlər ki, məyusluq insanın dua etməkdən ümitsiz olmasına deyilir. Yəni o, dua edəcəyi təqdirdə məqsədə çatacağından ümitsizdir. Qunut isə bir şəxsin Allah barəsində bədgüman olması, Allahın ona rəhm edib tövbəsini qəbul etməyəcəyinə, onu əzablara düşürəcəyinə yəqin etməsi və başına gələn qəm-qüssə və müsibətlərin ilahi cəza olmasına qəlbən inanmasıdır.

Bu nəzəriyyəni "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin 39-cu duası təsdiqləyir. Orada deyilir: "La ən yəkunə yəsuku qunutən". Yəni, "mənim nicat tapmaqda ümitsiz olduğum Allah-taalaya bədgümanlıq və sui-zənn əsasında deyil, əksinə yaxşı əməllərimin azlığı və pis əməllərimin çoxluğuna görədir."

Həqiqətdə, heç bir günahkar şəxsin Allahdan məyus olması düzgün deyildir. Şübhəsiz, Allah barəsində sui-zənn etmək kəbirə günahlardan, müşriklər və münafıqların xüsusiyyətlərindəndir. Bu məsələ "Fəth" surəsində qeyd olunmuşdur:

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ

"Allah Onun barəsində sui-zənn edən (bədgüman olan) münafiq kişi və qadınlara, müşrik kişi və qadınlara əzab verəcəkdir. "

BƏDGÜMANLIQ İLAHİ CƏZAYA SƏBƏB OLUR

Peyğəmbər (s) minbərdə ikən buyurdu:

وَإِنْ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ: وَهُوَ عَلَى مَنبَرِهِ وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مَا أُعْطِيَ مُؤْمِنٌ قَطَّ خَيْرٍ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِاللَّهِ وَرَجَائِهِ لَهُ وَحُسْنِ خُلْفِهِ وَكَفِّ عَنِ اغْتِيَابِ الْمُؤْمِنِينَ وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَا يَعْذِبُ اللَّهُ مُؤْمِنًا بَعْدَ التَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ إِلَّا بِسُوءِ ظَنِّهِ بِاللَّهِ وَتَفْصِيرِهِ مِنْ رَجَائِهِ وَ سُوءِ خُلْفِهِ وَ اغْتِيَابِهِ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا

1. "Fəth" surəsi, 6-cı ayə.

هُوَ لَا يَحْسُنُ ظَنُّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ بِاللَّهِ إِلَّا كَانَ اللَّهُ عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ لِأَنَّ اللَّهَ كَرِيمٌ بِيَدِهِ الْخَيْرَاتِ يَسْتَحْيِي أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ قَدْ أَحْسَنَ بِهِ الظَّنَّ ثُمَّ يُخْلِفُ ظَنَّهُ وَرَجَالَهُ فَأَحْسِنُوا بِاللَّهِ الظَّنَّ وَارْغَبُوا إِلَيْهِ

"Şəriki olmayan Allaha and olsun! Hər hansı bir möminə verilən dünya və axirət xeyri və səadəti onun Allah barəsində hüsnü-zənn etməsi, Ona ümidvar, gözəl əxlaqlı olması və özünü möminlərin qeybətindən qorumasına görədir. Şəriki olmayan Allaha and olsun! Bir möminə tövbə və istiğfardan sonra, yalnız ona görə əzab verilər ki, o, Allah barəsində sui-zənn edər, Allaha ümidvar olmaqda təqsirə yol verər, əxlaqı pis olar və mömin qardaşının qeybətini edər. Yeganə olan Allaha and olsun, nə zaman mömin bəndənin Allah barəsindəki gümanı yaxşı olsa, Allah da onun gümanı əsasında rəftar edər. Həqiqətən, Allah kərimdir. Mömin bəndə Allah barəsində gümanını yaxşı etsə, Allah da onun gümanının əksinə rəftar etməz. Allah barəsində yaxşı güman edin və Ona rəğbətli olun."^[1]

BAĞIŞLANMAĞA ÜMİD VƏ DUANIN QƏBUL OLUNMASI

Allah barəsində hüsnü-zənn etməyin mənası bəndə öz günahlarından tövbə edərsə, Allahın onu bağışlayacağına və dua edərsə, duasını qəbul edəcəyinə ümidvar olmasıdır. Əgər Allah xatirinə hər hansı bir xeyir əməli yerinə yetirmiş olsa, onun Allah tərəfindən qəbul edilərək savab verilməsinə ümidvar olsun. Amma Allahın bağışlaması barədə güman etməyə gəldikdə isə, bu iş bütün hallarda insan üçün xeyirli, hətta vacibdir. Əlbəttə, heç bir yaxşı əməl etmədən ilahi savablara ümidvar olmaq cəhalət və qürurdan qaynaqlanır.

DÜNYA VƏ AXİRƏT İŞLƏRİNDƏ ÜMİDSİZLİK

Bəzi alimlər məyusluq ilə qunut arasında olan fərqi belə bəyan etmişlər: "Qunut Allahın dünyəvi işlər barəsindəki rəhmətindən ümitsiz olmaqdır." Belə ki, Quranda buyrulub:

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا

"O, insanlar ümitsiz olduqdan sonra yağış göndərən Allahdır: "^[2]
Məyusluq isə Allahın axirətdəki rəhmətindən ümitsiz olmaqdır:

قَدْ يَيْسُوا مِنَ الْآخِرَةِ

"Şübhəsiz, onlar axirətdən ümitsiz oldular. "^[3]

Lakin əvvəldə qeyd olunan birinci nəzəriyyə daha üstün hesab olunur.

QUNUT (ÜMİDSİZLİK) YƏSDƏN (MƏYUSLUQ) DƏ PİSDİR

İlahi rəhmətdən naümid olmaq (qunut) bəndəyə səadətə çatmaq üçün verilən istedadlar və ilkin fitrətinin tamamilə məhv olub aradan getməsinə göstərir. Əgər onun fitrətində azacıq nur qalmış olsaydı, onun təsiri ilə öz ömrünü nə qədər israf edib ifrata varmış olmasına baxmayaraq, Allahın rəhmətinə ümidvar olardı. Amma məyusluq Allahdan tamamilə ayrılmaq deyil, bir növ ondan qafil olmaqdır. Bunun aradan qaldırılması üçün

1. "Üsuli-kafi" 2-ci cild, səh.58.

2. "Şura surəsi", 27-ci ayə.;

müəyyən metodlar vardır. Nəticədə, məyus olmaqdan fərqli olaraq naümid olmaq heç vaxt bağışlanmaz. Bu da şirkin bir hissəsidir. Deməli, qunut müsibətlərin ən böyüyü sayılır.

1. "Ruhul-bəyan" təfsirinin tərcüməsindən nəqlən.

**4.ALLAHIN
MƏKRİNDƏN
(RƏDBİR VƏ
PLANLARINDAN)
ARXAYINLIQ HİSSİ**

Kəbirə günahların dördüncüsü Allahın tədbirindən əmin-amanlıq və arxayınlıq hissi keçirməkdir. Belə ki, bu, insanın Allahın gizli və qəfil intiqam və qəzəbindən arxayınlıq hiss etməsi, onun sürətli intiqam alması barədə düşünməməsi və günaha düçar olacağı təqdirdə ilahi əzaba tuş gələcəyindən çəkinməməsidir.

İmam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) kəbirə günahların bəyanı barədə nəql olunan hədislərdə ilahi tədbir və planlardan arxayınlıq hissi keçirmək kəbirə günahlar sırasında qeyd olunmuş və onun kəbirə günah olması aşkar şəkildə bildirilmişdir.

Quranın "Əraf" surəsinin 97-99-cu ayələrində buyurulur:

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيِّنًا وَهُمْ تَائِمُونَ

"Şəhərlər əhalisi gecə yuxuda olduqları zaman bizim əzabımızın nazil olmasından amandadırlarmı?"

Yəni, ilahi intiqam və qəzəbin qəfildən (onlar yuxuda olduqları vaxt) nazil olaraq onları cəzalandırması bir növ ilahi tədbir və plan sayılır və bundan qorxmaq lazımdır:

أَوْ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَىٰ أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يُلْعَبُونَ

"Yoxsa şəhər əhalisi bizim əzabımızın gündüz çağı, dünya işlərinə məşğul olduqları vaxt onları qəfildən yaxalayacağından amandadırmı?"

Yəni, günahkarlar qafil, nəfsi istəklərə məşğul olduqları və dünya işlərini yerinə yetirdikləri zaman ilahi əzabın çatmasından qorxmalıdırlar:

أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ

"Yoxsa, Allahın tədbir və planından arxayınlıq hiss edirlər?! Onda (bilməlidirlər ki,) Allahın gözlənilməz və qəfil əzabından yalnız ziyankarlar özlərini arxayın və amada hiss edər."

Bu üç ayədə insanların ilahi əzabdan arxayın olaraq qorxmaması qadağan olunmuş və ayənin sonunda ilahi əzabdan özlərini amanda hiss edənlər "ziyankar" adlandırılmışdır. Bunun ardınca axirət əzabının vədəsi gəlir, çünki nicat tapanlar və cənnət əhlinə heç vaxt ziyankar deyilmir. Quranda əzab əhli olan facir, günahkar və kafirlərdən başqaları ziyankar adlandırılmamışdır. Bir sözlə, ilahi əzabdan arxayınlıq hissi keçirməyin kəbirə günah olmasını imamların aşkarcasına buyurması və Quranda belə bir əmələ ilahi əzab vədəsi verilməsi onun kəbirə olmasını göstərir.

İlahi əzab və Allahın cəzalandırmasından xatircəm olmaq və günah işlərdən qorxusuzluq Allah qarşısında cürətlənməyə səbəb olur, həmçinin, Allahın günahkarlara vədə verdiyi əzabları inkar etmək və Allahın izzət və əzəmətinə etinasızlıq sayılır. Allaha qarşı cürətli olmaq, onun əzab vədələrini inkar etmək, uca məqamını və şənini kiçik saymaq, onun əmr və qadağaları qarşısında etinasızlıq göstərmək hökmən kəbirə günahlardan sayılır. (Ürfün nəzərində də belədir. Nə zaman bir şəxs hansısa ölkəyə hakim və yaxud qoşun başçısı olarkən özündən yüksək rütbəli şəxslərlə etinasızlıq səbəbindən müxalifət etsə, deməli, rütbədə üstün olan şəxsin ondan intiqam ala biləcəyini inkar etmiş və onu kiçik sayaraq əmr və göstərişlərinə itaət edilməsini vacib hesab etməmişdir. Belə şəxsin günahı nə qədər kiçik olsa belə, etinasızlıq bağışlanmaz və böyük günahdır.)

Nəticədə, kimsə etinasızlıq səbəbilə Allahın başqa sözlə, onun həqiqi hakimi, malik, və sahibinin əmr və göstərişlərilə müxalifət etsə, onun etinasızlığı kəbirə günah sayılır və əfv olunmağa layiq deyildir. Yalnız fərd tövbə edib əməmindən peşman olduqda bağışlana bilər.

Deməli, günahın bağışlanmağa layiq olmasının əlaməti günahkarın Allahdan qorxması, bağışlanmağa layiq olmamasının nişanəsi isə ilahi cəzalardan özünü amanda və arxayın hiss etməsidir. Başqa sözlə, günahkar şəxsin etdiyi əməllər müqabilində qorxusu nə qədər çox olsa, bağışlanmağa bir o qədər yaxındır. Əksinə, etinasızlığı nə qədər artıq olsa, Allahın rəhməti və bağışlanmaqdan bir o qədər uzaq olacaqdır.

Qeyd olunanlardan məlum olur ki, Allahın tədbir və planı (məkri) dedikdə, məqsəd onun günahkar bəndəyə qəfildən və gözlənilməz cəza verməsidir. Belə şəxslər tamamilə qəflət halında, o cümlədən, yuxuda, yaxud gündəlik fəaliyyətlərə məşğul olarkən, başları naz-nemətlərə, nəfsi istəklər və dünya ləzzətlərinə qarışan zaman və sair hallarda Allahın əzabı onu yaxalayacaq. Ümumiyyətlə, ona əzab veriləcəyini fikirləşmədiyi halda belə Allah onu qəfildən yaxalayacaq.

İLƏHİ TƏDBİRİN NÖVLƏRİNDƏN BİRİ DƏ MÖHLƏT VERMƏKDİR

Zalım və üsyankarlar müqabilində Allahın həmişəki qanunu onlara möhlət vermək və cəzalandırmaqda tələsməməkdən ibarətdir, çünki:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ

"Əgər Allah insanları onların etdikləri zülmə görə cəzalandırmaqda tələssəydi, bütün məxluqat həlak olar və heç kəs sağ qalmazdı."

Məsumlardan (ə) başqa heç kəs günahdan amanda qala bilməz. Digər tərəfdən, Allah insanlara keçmiş əməllərindən peşman olaraq tövbə və özlərini islah etmək fürsəti verir. Bu ilahi möhlət də iman və təqva əhlinin xeyrinə, daim günah əməllərini artırmağa çalışan küfr əhlinin isə zərərinə tamamlanır və bu möhlət onlar üçün bir növ məkr sayılır. Quranda belə buyrulur:

وَأْمَنِي لَهُمْ إِنْ كَيْدِي مَتِينٌ

"Onlara möhlət verirəm, həqiqətən, mənim tədbirim olduqca möhkəmdir. "[1]

Başqa ifadə ilə desək, dünyada kafir və günahkarlara verilən möhlət onların zülm və üsyankarlıqlarının öz ixtiyarları ilə artaraq daha çox ilahi cəzaya layiq olmasına səbəb olur. Bu da Allah tərəfindən onlara qarşı yürüdülmən bir tədbir sayılır. Zahirde kafir və günahkarların ömürlərinin uzanması, dünyada məqsədlərinə çatması və müxtəlif çirkin işlərə qurşanmaları onların nəzərində gözəl cilvələnenək razılıqlarına səbəb olur və özlərini arzuya çatmış hesab edirlər. Lakin həqiqətdə bu, ilahi bir intiqam və sonsuz qəzəbdir və "məkr" kimi ifadə olunur. Yəni, onlara verilən uzun ömür, pis işlərdə müvəffəqiyyət, dünyada arzuyna çatma və s. həqiqətdə əzablarının artmasına səbəb olduğundan, onlar əleyhinə tamam olur.

PİS ƏMƏL SAHİBLƏRİNƏ MÖHLƏT VERİLMƏSİ ONLARIN ZƏRƏRİNƏDİR

Quranda belə buyurulub:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ تُمْلَى لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلَى لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا

"Kafir olanlar onlara verdiyimiz möhlətin əsla onların xeyrinə olmasını güman etməsinlər. Həqiqətən, biz onlara (dünya həyatında) günahlarını daha da artırmaları üçün möhlət veririk. "[2]

İmam Rzadan (ə) belə nəql olunur:

وَاللَّهُ مَا عَزَبَهُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَشَدَّ مِنَ الْإِمْلَاءِ

"Allaha and olsun, Allah-taala onları möhlət vermək qədər ağır bir əzabla cəzalandırmaz. "[3]

İmam Səccad (ə) buyurub:

وَعُمْرٌ فِي مَا كَانَ عُمْرِي بِذِلَّةٍ فِي طَاعَتِكَ فَإِذَا كَانَ عُمْرِي مَرْتَعًا لِلشَّيْطَانِ فَأَقْبَضْنِي إِلَيْكَ

"İlahi, nə qədər ki, sənə bəndəçilik və itaətdəyəm, mənə ömür ver. Mənim ömrüm nə zaman şeytana qulluq etməyə sərf olunsa, mənə sənənin əzabına düşər olmamışdan qabaq dünyadan apar. "[4]

İSTİDRAC (NEMƏTLƏRİN ARTIRILMASI) DA MƏKR DİR

İlahi məkr və tədbirlərin digər bir növü istidracdır. Bəndələr zülm və üsyankarlıq nəticəsində Allah-taalanın qəzəbinə layiq olaraq yeni-yeni günahlar etdikcə, Allahın onlara nemətlərini artırmasına "istidrəc" deyilir. Onlar öz çirkin və yaramaz işlərindən əl çəkmək, günahlarından peşman olaraq tövbə etmək və ilahi nemətlərə şükür etmək yerinə, günbəgün öz günahlarını artırır və bu əməlləri unudurlar. Bu barədə buyurulur:

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

1. "Əraf" surəsi, 183-cü ayə.

2. «Ali-Imran» surəsi, 172-ci ayə.

3. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.511.

4. "Məkarimul-əxlaq" duası.

"Tezliklə onları tədricən bilmədikləri yerdən yaxalayırıq."^[1]
İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا فَأَذْنَبَ ذَنْبًا تَبِعَهُ بِنِقْمَةٍ وَيَذْكُرُهُ الْاسْتِغْفَارَ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ شَرًّا فَأَذْنَبَ ذَنْبًا أَتْبَعَهُ
بِنِعْمَةٍ لِيُنْسِيَهُ الْإِسْتِغْفَارَ وَيَتِمَادِيَ بِهِ وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ

"Allah-taala bir bəndəsinə xeyir verməyi iradə etdiyi zaman həmin bəndə də bir günah iş görsə, Allah dərhal onu bəla və müsibətlərə düçar edir ki, bu bəlalərin etdiyi günahlar nəticəsində ona yetişdiyini anlasın və tövbə etsin. Nə zaman Allah bir bəndəyə çirkin əməllərinə görə zərər vermək istəsə və həmin bəndə də günah iş görsə, Allah ona yeni-yeni nemətlər bəxş edir ki, tövbə etmək və Allahın mənəvi nemətlərinə nail olmağı unutsun. Bu da Allah-taalanın buyurduğu ayənin mənasıdır: "Tezliklə onları tədricən bilmədikləri yerdən yaxalayırıq."^[2]

Yəni, onlar günah etdikcə biz də nemətlərimizi onlara artırırıq. Elə güman edərlər ki, bu nemətlər onlara Allah tərəfindən bir lütfdür. Buna görə də öz günahlarını artırarlar.^[3]

TÖVBƏNİN TƏRK EDİLMƏSİ İSTİDRACDIR

İmam Sadiqdən (ə) istidracın mənası barəsində soruşulduqda, buyurdu:

سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْإِسْتِدْرَاجِ فَقَالَ هُوَ الْعَبْدُ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَمْلَى لَهُ وَيُجِدُّ لَهُ عِنْدَهَا النِّعَمَ فَيُلْهِمُهُ
عَنِ الْإِسْتِغْفَارِ فَهُوَ مُسْتَدْرِجٌ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُ

"Bəndə bir günah etdiyi zaman, ona möhlət verilərək yeni-yeni nemətlər bəxş olunsə və bu nemətlər onun tövbə etməsinin qarşısını alsə, bu işlər istidracdır (ilahi məkrdir)."^[4]

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

إِنَّهُ مَنْ وَسَّعَ لَهُ فِي ذَاتِ يَدِهِ فَلَمْ يَرَ ذَلِكَ اسْتِدْرَاجًا فَقَدْ أَمِنَ مَخُوفًا

"Əgər bir şəxsə çoxlu mal-dövlət və firavanlıq verilsə, o da bu nemətlərin istidrac olduğunu ehtimal verməsə (yəni, özünü ilahi məkrdən amanda və arxayın hissi etsə), o, çox qorxulu bir işdən arxayınlıq hissi keçirmişdir."^[5]

1. "Əraf" surəsi, 182-ci ayə.

2. "İstidrac"ın lüğəvi mənası bir şəxsin öz məqsədinə mərhələ-mərhələ çatması, yaxud müəyyən bir yerdən tədricən aşağı enməsi və ya yuxarı qalxması və ya bir şeyə yaxınlaşmasıdır. Lakin bu ayədə olan dəlillərə əsasən, məqsəd onların bu dünyada yaxud axirətdə həlakətə, məhv olmağa yaxınlaşmasıdır. Ayədəki "istidrac" kəlməsinin onların "başə düşməmələri" ilə yanaşı qeyd olunmasının səbəbi budur ki, onların həlakətə yaxınlaşmaları aşkar şəkildə deyildir. Onlar dünyanın zahiri nemətlərində o qədər qərqlənmişlər ki, əzabın nazil olmasından qafil dirlər. Nəticədə günah işlərdə ifrata varmaqla tədricən həlakətə yaxınlaşırlar. Beləliklə, istidrac Allahın günbəgün nemət verməsi sayəsində günahkar şəxsin həmin nemət və ləzzətlərdə qərqlənərək öz əməllərinə görə nə qədər ağır məsuliyyət daşıdığından qafil olmasıdır ("Əl-Mizan" təfsirinin tərcüməsi)

3. "Kəfi" və "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh. 442.

4. "Vəsailuş-şiə", cihad kitabı, 88-ci bölmə.

5. "Biharul-ənvər", 15-ci cild, səh. 162.

ƏMİN-AMANLIQ VƏ ARXAYINLIQ HISSİ HANSI ŞƏKİLDƏ OLA BİLƏR?

Allah-taalanın Gəfur (günahları bağışlayan), Həlim (cəzalandırmaqda tələsməyən), Şəkur (artıqlaması ilə əvəz verən), Kərim (kərəm sahibi) kimi sifətləri olduğu kimi, Muntəqim (intiqaam alan), Şədidul-iqab (şiddətli şəkildə cəzalandıran) adlı qəzəb sifətləri də vardır.

Allah-taala buyurub:

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ

"Bəndələrimə xəbər verib onları agah et ki, həqiqətən, mən həddən artıq bağışlayan və rəhmət sahibiyəm, eləcə də, mənim əzabım çox şiddətlidir."^[1]

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ

"Günahları bağışlayıb tövbələri qəbul edən, eləcə də, cəzalandıran zaman, şiddətli cəzalandırandır."^[2]

Bir sözlə, Allah-taala əfv və rəhmət məqamında mərhəmətliklərin ən rəhimlisi, cəzalandırma məqamında isə cəza verənlərin ən şiddətlisidir.

MƏRİFƏTİN (ELMİN) TƏLƏBİ QORXU VƏ ÜMİDDİR

Allah-taalanı belə kamal sifətlərilə tanıyan bir şəxsin ona ümidi daha da artıb güclənməlidir. O, bilməlidir ki, əgər tövbə etsə, Allah onu bağışlayacaq, əgər itaət etsə, itaətini qəbul edərək əvəzində gözəl mükafatlar verəcək və dua edərsə, duasını qəbul edəcəkdir, çünki o, bağışlayan, qədirlən və duaları qəbul edəndir. Allah-taalanın qəzəb sifətlərinin tanınması da insanın qorxmasına səbəb olmalıdır. İnsan həmişə günah etdiyi təqdirdə ilahi əzaba düşər olacağı, ilahi intiqam tövbə etməyə müvəffəq olmazdan qabaq dərhal onu yaxalayacağından qorxmalıdır.

GÜNAH ETMƏKDƏN QORXMAQ LAZIMDIR

İnsan günah etmək istədiyi zaman, heç vaxt Allahın rəhmətinə əldə edən şəxslərin sırasında olmayacağından qorxmalıdır. Belə ki, imam Sadiq (ə) buyurub:

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَا يَعْمَلُهَا فَإِنَّهُ رُبَّمَا عَمِلَ الْعَبْدُ السَّيِّئَةَ فَيَرَاهُ الرَّبُّ فَيَقُولُ وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَا أَغْفِرُ لَكَ بَعْدَ ذَلِكَ أَبَدًا

"Kim günah etməyi niyyət etsə, onu yerinə yetirməsin, çünki bəzi hallarda bəndə elə bir günah edir ki, Allah-taala ona buyurur: "Öz izzət və cəlalıma and olsun! Bundan sonra səni heç vaxt bağışlamayacağam!"^[3]

Hər bir günahın bu qismdən olma ehtimalı olduğundan, bütün günahlardan uzaq olmaq və çəkinmək lazımdır. Bəzi rəvayətlərdə belə qeyd olunur:

1. "Hicr" surəsi, 49-cu ayə.

2. "Mumin" surəsi, 2-ci ayə.

3. "Üsuli-kafi".

قال أبو عبد الله عليه السلام اتَّقُوا الْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ قُلْتُ وَ مَا الْمُحَقَّرَاتُ قَالَ (ع) الرَّجُلُ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَقُولُ طُوبَى لِي لَوْ لَمْ يَكُنْ لِي غَيْرُ ذَلِكَ

"Sahibinin bağışlanmayacağı günahlardan biri insanın günahı kiçik sayması və "Əgər günahım yalnız bu olsa, onda xoş mənim halıma!", yaxud günah etdikdən sonra "Mən ki, böyük bir iş görməmişəm, başqalarına baxın, görün nə işlər törədirlər!" kimi sözlər deməsidir."^[1]

HƏMİŞƏ QORXU İLƏ ÜMİD ARASINDA OLMAQ LAZIMDIR

Əgər insan günah etdikdən sonra tövbəyə müvəffəq olsa, yenə də qorxu halını qorumaq, tövbəsinin qəbul olunmaq üçün lazımı şərtlərin bəzisinə malik olmadığını düşünməlidir. Yaxud ömrünün sonuna qədər Allahla bağladığı əhdinə vəfa edə bilməyəcəyi, tövbəsinə pozacağından qorxmalıdır. Nəticədə o, ömrünün axırına qədər qorxu ilə ümid arasında olmalıdır. Eləcə də, insan yaxşı işlər gördüyü zaman, Allahın onu öz fəzl və rəhmətindən qəbul edəcəyinə ümidvar olmalı, digər tərəfdən, Allahın onunla ədaləti əsasında rəftar edə biləcəyi, layiqli və həqiqi ibadəti ondan tələb edəcəyindən də çəkinməlidir.

HACƏTLƏRİN YERİNƏ YETİB DUALARIN DƏRHAL QƏBUL OLUNMASINDAN QORXMAQ

Əgər bəndə dua etsə və duası qəbul olunmasa, günahlarının duanın qəbul olunmasına mane olmasından qorxmalıdır. Əgər duası dərhal qəbul olunarsa, onda Allah dərgahında qəzəbə düşər olması və nəticədə duasının dərhal qəbul olunub Allah dərgahından qovulmasından və bu işin onun barəsində bir növ məkr olmasından qorxmalıdır.

AYRILIQ VƏ HİCRAN DƏRDİ DAHA AĞIRDIR!

Əgər insanın üzünə hansısa mərifət qapısı, mənəvi məqamlar açılsa, qürurlanmamalı, öz düşüncə və dərrakəsinə arxalanmamalıdır. Nəticədə Allahın onun barəsində məsləhət gördüyü lütf və mərhəmətləri unutmamalı, şükrünü yerinə yetirməkdə səhlənkarlıq və süstlük etməməlidir. Əks halda, Allahın rəhmətindən məhrum olaraq xar və rüsvay və mərifət əhlinin nəzərində bütün əzablardan daha ağır olan hicran bəlasına düşər olacaq. Əmirəl-möminin Əli (ə) dua edərkən belə deyir:

فَهَبْنِي يَا إِلَهِي وَسَيِّدِي وَمَوْلَايَ وَ رَبِّي صَبَرْتُ عَلَى عَذَابِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَلَى فِرَاقِكَ

"İlahi, tutaq ki, sənin əzablarına səbr edib dözdüm, amma səndən ayrılığa necə dözə bilərəm?!"

ÖMRÜN AXIRA QƏDƏR NECƏ OLACAQ

İnsan ömrü və aqibətinin necə qurtaracağından qorxmalıdır, çünki insanın xoşbəxt və ya bədbəxtliyinin əsas meyarı ömrünün sonu ilə əlaqədardır. Zahirə bütün həyatının xeyir və səadətdə olmasına baxmayaraq, aqibəti bədbəxtçiliklə sona yetmiş şəxslərin sayı az deyil.

1. "Vəsailuş-şiə", "Cihad" başlığı, 42-ci bölmə; "Kafi", 2-ci cild, "İstisğaru-zənb" bölməsi.

HAMI İMTAHANA ÇƏKİLƏCƏK

İnsan daim ilahi imtahanlardan qorxmalıdır, çünki hansı məqamda olmasından asılı olmayaraq, bütün iman əhli təhlükə və imtahanlarla qarşı-qarşıyadır.

Allah-taala buyurub:

أَحْسِبِ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

"İnsanlar "İman gətirdik." deməklə imtahan olunmadan özbaşına buraxılacaqlarını güman edirlərmə?!" ^[1]

İBRAHİM VƏ YANDIRICI OD

Həzrət İbrahimi (ə) oda atmaq üçün mancanağa qoyanda "Həsbiyəllah" (Allah mənə kifayətdir.) dedi. O, Allahdan başqa, heç kəsə arxalanmadığını dediyindən, bu böyük iddia qarşısında Allah onu imtahan etmək üçün Cəbraili onun yanına göndərdi.

Cəbrail dedi: "Ey İbrahim (ə), əgər bir istəyin varsa, de, yerinə yetirirəm." İbrahim (ə) buyurdu: "Sənə heç bir ehtiyacım yoxdur."

Cəbrail dedi: "Onda kimə ehtiyacın varsa, ondan istə!"

İbrahim (ə) buyurdu: "O, mənim vəziyyətimdən agah olduğundan, deməyə ehtiyac yoxdur." ^[2]

İMTAHANLARIN MÜSBƏT TƏSİRLƏRİ VARDIR

İbrahim (ə) kimi böyük bir şəxsiyyət Allahdan başqasına ehtiyacılı olmadığı, hətta Cəbrailə belə etina etmədiyi üçün imtahandan üzü ağ və alnı açıq çıxdı. Ona görə də, Allah-taala buyurub:

وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَى

"İbrahim (öz əhdinə) vəfa edən kəsdir." ^[3]

Mömin bəndə əsla Allahın imtahan və sınaqlarından qafil olmamalı, onun əzabına uğraya biləcəyini unutmamalıdır. Bu məsələdə Allahın mələkləri və peyğəmbərlər belə arxayınlıq hiss etməmişlər. Həmçinin, mömin bəndə Allah-taalanın razılığı olan hüduqları aşdıqda təhlükəli hadisələrə uğramasından qorxmalıdır.

İmam Səccad (ə) "Əbu Həmzə Somali" adlı duasında deyir: "Vəla təmkur bi fi hiylətik" (İlahi, məni öz tədbirlərinlə məkrə düçar etmə!)

İMANIN AZLIĞI VƏ QƏFLƏTİN ÇOXLUĞU

Qeyd olunanlardan hansı məqamda olmasından asılı olmayaraq, hər kəsin ilahi məkr, qəzəb və əzabdan qorxmalı olması aydınlaşır. Çünki ilahi əzab və məkrdən qorxmamaq ya Allah və qiyamət gününə imansızlıqdan (kafirlərdə olduğu kimi), ya da imanın zəifliyi, qəflətin çoxluğu və rəhmət ayələrindən qürurlanmaqdan irəli gəlir (günahkarlar və imanlı pis əməl sahiblərində olduğu kimi).

1. "Ənkəbut" surəsi, 2-ci ayə.

2. "Meracüs-səadət" (Nəraqi).

3. "Nəcm" surə, 39-cu ayə,

ALLAHIN ƏZƏMƏTİNİ UNUDARAQ ÖZ ƏMƏLLƏRİNƏ QÜRRƏLƏNMƏK

Bəzən insan Allahın ehtiyacsız olması və əzəmətindən qafil olur, bəzi iman əhlinin öz əməllərinə arxalandığı kimi, əməlləri ilə qürurlanıb onlara arxalanır, Allah qorxusunu qəlbindən çıxarır. Unudur ki, bəzən sahibinin nəzərində böyük sayılan çox əməl qəbul olunma şərtlərinə malik olmadığından, Allah yanında zərrə qədər dəyəərə malik deyildir. Hətta insan əməllərinin qəbul olunduğu təqdirdə belə, Allahın onun əməllərinə öz sonsuz rəhmətinin tələbi ilə deyil, ədalətinə uyğun olaraq mükafat verəcəyindən qorxmalıdır.

YAXŞI ƏMƏL İLAHİ MÜVƏFFƏQİYYƏT SAYƏSİNDƏDİR

Bəzən insan yaxşı əməllərinin yalnız ilahi mərhəmət nəticəsində həyata keçməsindən qafil olur. İlahi nemətlərin şükrünü unudaraq qəflətə düşmək bir daha ona gələcəkdə belə müvəffəqiyyətin nəsib olmaması, hətta bəzi hallarda rüsvayçılığına səbəb ola bilər. Ondan keçmişdəki yaxşı əməllərinin hamısını məhv edib aradan aparan günahlar da baş verə bilər.

ELM SAHİBLƏRİ ALLAHDAN QORXURLAR

Xülasə, elmi daha çox olan, Allahın izzət, əzəmət və ehtiyacsızlığını bilən, özünün xar və möhtac olduğunu anlayan şəxs Allahdan daha çox qorxar. Quranda buyurulur:

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ

"Allahdan yalnız elm sahibləri (alimlər) qorxarlar."^[1]

Peyğəmbər (s) buyurub:

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ

"Hikmətin (elmin) əsası və həqiqəti Allahdan qorxmaqdan ibarətdir."^[2]

PEYĞƏMBƏRİN (S) ÜMMÜ SƏLƏMƏ İLƏ SÖHBƏTİ

Ümmü Sələmə belə nəql edir: "Geçər yarısı gördüm ki, Peyğəmbər (s) evin bir küncündə dayanıb dua edərək əllərini göyə qaldırıb, hönkür-hönkür ağlayır və nalə edərək bu cümlələri təkrar edirdi:

اللَّهُمَّ لَا تَنْزَعْ مِنِّي صَالِحَ مَا أَعْطَيْتَنِي اللَّهُمَّ لَا تَسْمُتْ بِي عَدُوًّا وَلَا حَاسِدًا أَبَدًا اللَّهُمَّ لَا تَرُدُّنِي فِي سُوءٍ اسْتَنْقَذْتَنِي مِنْهُ أَبَدًا اللَّهُمَّ تَكَلَّنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ أَبَدًا

"İlahi, mənə verdiyin nemətləri məndən alma! Ey Allah, mənə heç vaxt düşmənlərin, həsəd edənlərin tənələrinə düşər etmə! İlahi, mənə heç vaxt xaric etdiyin pisliklərə qaytarma! İlahi, mənə bir an belə özbaşımaya qoyma!"^[3]

Ümmü Sələmə deyir: "Mən o həzrətin bu vəziyyətini görüb dediyi sözləri eşitdikdə, ağlamağa başladım."

1. "Fatir" surə, 26-cı ayə.

2. "Vəsailuş-şiə", "Cihad" başlığı, 14-cü bölmə.

3. "Biharul-ənvar", 6-cı cild, "Məkarimul-əxlaq" bölməsi

Həzrət buyurdu: "Sən nə üçün ağlayırsan?"

Dedim: "Allah yanında malik olduğunuz yüksək məqamla belə, bu kimi sözlər deydiyiniz halda, mən necə ağlamayım?!" Həzrət buyurdu: "Mən necə qorxub ağlamaya bilərəm, halbuki, Allah-taala Yunisi (ə) bir an özünə həvalə etdi və o hadisələr baş verdi. (Allah tərəfindən tənbiş olunaraq uzun müddət balığın qarnında yaşadı).""[1]

İNSANLAR ARASINDA PEYĞƏMBƏR VƏ İMAMLAR ALLAHDAN HAMIDAN ÇOX QORXURLAR

Quranda peyğəmbərlər vəsf edilərkən buyurulur:

وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ

"Onlar bizi həm şövq, həm də qorxu ilə çağırır, bizim qarşımızda müti olurlar."[2]

Peyğəmbərin (s) pak və ismətli Əhli-beytinin (ə) məqamı barədə belə buyurulur:

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا

"Onlar (Əhli-beyt) şərinin hamını əhatə edəcəyi qiyamət günündən qorxurlar:"[3]

Peyğəmbər və imamların, xüsusilə, Əmirəl-möminin Əlinin (ə) Allahın əzəmətini dərk etməsini, imam Səccadın (ə) "Səhifeyi-Səccadiyyə"dəki ah-nalələrinin bəyan olunması və onların Allahdan nə qədər qorxması ilə bağlı məsələləri ixtisarı gözlədiyimizdən, qeyd etməkdən daşınıırıq.

MÖMİN HƏMİŞƏ ÜMİD VƏ QORXU ARASINDADIR

Bir çox rəvayətlərdən məlum olur ki, mömin həmişə qorxu ilə ümid arasında olmalıdır. Yəni, Allahın əzabından qoxmalı və eyni zamanda, onun rəhmətinə ümidvar olmalıdır. Quranda buyurulub:

وَخَافُونَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

"Əgər imanınız varsa, məndən qorxun."[4]

Hər bir müsəlman günaha sürüklənməməsi üçün xovf məqamında olmalı və ilahi əzabdan çəkinməlidir. Quranda Peyğəmbərə (s) xitabən buyurulur:

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

"De: "Əgər mən Rəbbimə qarşı üsyankarlıq (günah) etsəm, böyük günün əzabından qorxaram.""[5]

1. "Biharul-ənvar"

2. "Ənbiya" surəsi, 90-cı ayə.

3. "İnsan" surə, 7-ci ayə.

4. «Ali-Imran» surəsi, 175-ci ayə.

5. "Ənam" surəsi, 15-ci ayə.

ÜMİD QÜRURU SƏBƏB OLMAZ

İnsan Allahın mərhəmətinə ümidvar olmalı və bu ümidvarlıq onu Allaha itaət və ibadətə vadar etməlidir. Ümid əsla onun qürurlanmasına və ilahi əzabdan qorxmamasına səbəb olmamalıdır. "Fətir" surəsində buyrulur:

وَلَا يَغْرُكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

"Şeytan sizi, Allah barəsində aldatmasın."^[1]

"Hədid" surəsində isə müşriklərə xitab olunaraq buyrulur:

وَعَرَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ

"Şeytan sizi Allah barəsində aldatdı."^[2]

"Mənhəc" təfsirində deyilir: "Bu ayədən belə məlum olur ki, "Şeytan "Allah kərim və həlimdir, sizə əzab verməz." - deyə sizi aldatdı.""

İmam Baqir (ə) buyurub:

إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِي قَلْبِهِ نُورَانِ نُورٌ خَيْفَةٌ وَ نُورٌ رَجَاءٌ لَوْ وَ زَنَ هَذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هَذَا وَ لَوْ وَ زَنَ هَذَا لَمْ يَزِدْ عَلَى هَذَا

"Hər bir möminin qəlbində iki nur vardır: Qorxu nuru və ümid nuru. Bunlardan heç biri, digərindən artıq olmur, onlar həmişə bərabərdir: "^[3]

QORXU VƏ ÜMİD ƏMƏLDƏ ZAHİR OLMALIDIR

Başqa bir hədisdə imam Sadiq (ə) belə buyurub:

لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ خَائِفًا رَاجِيًا حَتَّى وَ لَا يَكُونُ خَائِفًا رَاجِيًا يَكُونُ عَامِلًا لِمَا يَخَافُ وَ يَرْجُو

"Mömin yalnız o vaxt (sözün həqiqi mənasında) iman əhli ola bilər ki, ümid və qorxunun hər ikisi onda mövcud olsun. Xovf və ümidə yalnız o vaxt malik ola bilər ki, ümid bəslədiyi şeylərə əməl etsin, eləcə də, qorxdığı şeylərdən çəkinsin."^[4]

Daha yaxşı olar ki, mömində ümid və qorxunun hər biri özünün kamal həddinə çatmış olsun.

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, Loğman öz övladına vəsiyyəət edərkən buyurdu:

حَفَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ خَيْفَةً لَوْ جِنَّتُهُ بِيَرُ الثَّقَلَيْنِ لَعَذَّبَكَ وَ ارْجُ اللَّهَ وَ جَاءَ لَوْ جِنَّتُهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ لَرَحِمَكَ

"Allahdan elə qorx ki, əgər cin və insanların ibadəti qədər ibadətlə onun hüzuruna gəlsən, yenə də səni cəzalandırmağa qadir olduğunu biləsən. Allaha elə ümidvar ol ki, əgər cin və insanların günahları qədər günahla məhşərə daxil olsan, sənə rəhm edəcəyinə ümidvar olasan."^[5]

1. "Loğman" surəsi, 33-cü ayə və "Fətir" surəsi, 5-ci ayə.

2. "Hədid" surəsi, 13-cü ayə.

3. "Üsuli-kafi". 2-ci cild, səh.55

4. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.57.

5. "Kafi", 2-ci cild, səh.55.

NƏSİHƏT

Əziz oxucular, gəlin bir qədər bu deyilənlər barədə düşünək. Görək bizdə həqiqi qorxu və ümidin nişanəsi mövcuddurmu? Yoxsa, sadəcə iddiadan başqa, bir şey deyildir? Əgər doğrudan da, ilahi əzabdan qorxuruqsa, onda nə üçün günahlardan çəkinmirik? Əgər həqiqətən ilahi rəhmətə ümidvarıqsa, nə üçün ilahi bağışlanmanı əldə etməyə tələsmirik? Bizim müxtəlif ibadətlərə nisbətəki meyl və rəğbətimiz harada qalmışdır?

Bəli, bizim həqiqi qorxu və ümidimiz vardır, lakin bunlar yalnız dünya işləri ilə əlaqədardır. Belə ki, əgər dünyaya aid olan, zahirdə bəyənmədiyimiz və xoşagəlməz hadisələrlə qarşılaşsaq, qəlbimiz həyəcanlanır, son dərəcə iztirab hissi keçiririk. Onları aradan qaldırmaq üçün daim çalışırıq. Əgər bizə fəqirlik, xəstəlik baş verərsə, yaxud düşmənlər bizə qələbə çalarsa və bu kimi işlər baş verərsə, heç vaxt sakit oturmur, kamil şəkildə asayişə çatmayınca fəaliyyət göstəririk. Görəsən, axirət işlərində də belə bir təşviş keçiririkmi? Əgər bizdən günah baş versə, özümüzü ilahi əzaba layiq biliririkmi? Nəticədə qərarımız, asayişimiz əlimizdən alınırırmı? İlahi rəhmətə nail olana qədər tövbə və ah-nalə edirikmi?!

أَلَا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا

"Qorxmayın, qəmgin olmayın!"^[1]

Əlbəttə, bu nida can verən halda insanın qulağına çatır. Belə isə, xovf haləti ömrün axırına qədər saxlanmalıdır.

HƏMİŞƏ İKİ QORXU ARASINDA

İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

قَالَ: الْمُؤْمِنُ بَيْنَ مَخَافَتَيْنِ ذَنْبٌ قَدْ مَضَى لَا يَدْرِي مَا صَنَعَ اللَّهُ فِيهِ وَ عُمْرٌ قَدْ بَقِيَ لَا يَدْرِي مَا يَكْتَسِبُ فِيهِ مِنَ الْمَهَالِكِ فَهُوَ لَا يُصْبِحُ إِلَّا خَائِفًا وَلَا يَصْلِحُهُ إِلَّا الْخَوْفُ

"Mömin həmişə iki qorxu arasındadır: Biri etdiyi günahlardır ki, Allahın onunla necə rəftar edəcəyini bilmir. Digəri isə ömrünün necə qurtaracağını, gördüyü işlərin onun həlak olmağına səbəb olub-olmayacağını bilməməsidir. Belə isə, mömin hər dəfə səhər çıxanda qorxu halında olur, onun işlərinin islah olunması da bu qorxu ilədir."^[2]

Görəsən, dünya işlərində göstərdiyimiz təlaşın yüzdəbirini axirət işlərində də edirikmi?! Yoxsa, "Allah axirət işlərində kərimdir!" deyərək özümüzü asudə və rahat edirik?! Məgər Allah dünya işlərində kərim deyilmi?!

1. "Fussilat" surəsi, 30-cu ayə.

2. "Kafi", 2-ci cild, səh.57.

AXİRƏT ÜÇÜN ÇALIŞMAQ LAZIMDIR

Allah Quranda insanların ruzilərinə zəmanət verərək buyurmuşdur:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

"Heç bir canlı yoxdur ki, onun ruzisi Allahın öhdəsinə olmasın"[1]

Amma axirət işlərini bəndələrin təlaşı ilə şərtləndirərək buyurub:

وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى

"İnsanın axirəti üçün çalışdıqlarından başqa, bir şey yoxdur, həqiqətən, öz təlaşının nəticəsini tezliklə görəcəkdir." [2]

MÜDDƏA ƏMƏLDƏ ZAHİR OLMALIDIR

Əmirəl-möminin Əli (ə) "Nəhcül-bəlağə"də buyurub:

يَدْعَى بِرَّ عَمِهِ إِنَّهُ يَرْجُو اللَّهَ كَذَبَ وَالْعَظِيمُ مَا بَالُهُ لَا يَتَّبِعُنْ رَجَائُهُ عَمَلِهِ

"O, iddia edir və dilində "Mən Allahın rəhmətinə ümidvaram." - deyir, amma o, yalan deyir! Əzəmətli Allaha and olsun, əgər düz deyirsə, onda nə üçün ümidləri əməllərində görünmür?" [3]

Bəli, insanın Allaha ümidi və ondan qorxusu əməllərində aşkar olmalıdır. Belə ki, buyurmuşlar:

قَالَ الصَّادِقُ (ع) دَلِيلُ الْخَوْفِ الْهَرْبُ وَدَلِيلُ الرَّجَاءِ الطَّلَبُ

"Qorxunun əlaməti qaçmaq, ümidin əlaməti istəməkdir." [4]

Günahdan qaçmayan şəxsin Allahdan qorxmaması, Allahdan bağışlanmaq istəməkdə ciddiyyət göstərməyən şəxsin isə Allahın rəhmətinə ümidvar olmaması məlum olur. Onun dildə dediyi "Allah kərimdir." kimi sözlər şeytanın vasitəsi ilə onun dilindən deyilir və bu sözlər onu məğrur edir.

ALLAHDAN ELƏ QORX Kİ, SANKİ ONU GÖRÜRSƏN

İmam Sadiq (ə) buyurub:

إِلَهِي لَأَنْ طَالَ فِي عَصِيَانِكَ عُمْرِي فَمَا أَنَا مُؤْمَلٌ غَيْرَ غُفْرَانِكَ وَلَا أَنَا بِرَاجٍ غَيْرَ رِضْوَانِكَ إِلَهِي افْكُرْ فِي عَفْوِكَ فَتَهَوَّنْ عَلَى خَطِيئَتِي ثُمَّ ادْكُرْ الْعَظِيمَ مِنْ أَخْذِكَ فَيَعْظُمَ عَلَى بَلِيَّتِي

"Allahdan elə qorx ki, sanki onu görürsən. Sən onu görməsən də o, səni görür. Əgər onun səni görmədiyini güman edirsənsə, kafir olmusan. Əgər səni gördüyünü bilə-bilə onun hüsurunda günah edirsənsə, onu sənə baxanlar arasında ən əhəmiyyətsiz bir varlıq hesab etmiş olursan." [5]

Çünki günah iş gördüyün zaman bir adam səni görüb günah əməlindən xəbərdar olsa, həya edib günah işi tərkdir, amma Allahdan xəcalət

1. "Hud" surəsi, 6-cı ayə.

2. "Nəcm" surəsi, 41 və 42-ci ayələr.

3. "Nəhcül-bəlağə", 158-ci xütbə.

4. "Biharul-ənvār"

5. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh.55.

çəkmirsən.

QORXU VƏ ÜMİDİN KAMIL NÜMUNƏSİ

Öz vəziyyətimizin özümüzə aydın olması üçün əməllərin mizanı olan həzrət Əlinin (ə) keçirdiyi halətlər barəsində bir qədər söhbət edək "Əssəlamu əla mizanil-əmal" (salam olsun əməllərin mizanına!) Nümunə üçün, o həzrətin keçirdiyi qorxu və ümid halına nəzər salaraq mətləbi sona çatdırırıq.

O həzrətin ibadəti bütün cin və insanların əməlinə bərabərdir. Peyğəmbər (s) buyurmuşdur ki, o həzrətin əməlləri "səqəleynin" (cin və insanların) əməllərindən artıqdır:

ضَرْبَةٌ عَلَى يَوْمِ الْخَنْدَقِ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ

"Xəndək günündə Əlinin vurduğu bir zərbə bütün məxluqatın ibadətindən üstündür."

Bunlara baxmayaraq, o həzrət Allahın əzəmətinə diqqət yetirdikdə, özü və bütün işlərinin, kamal və xeyir əməllərinin yalnız Allah tərəfindən, özünün isə nöqsanlı və aciz olduğunu gördükdə, o qədər nalə edir ki, axırda özündən gedir! Əbu Dərda belə nəql edir:

إِلَهِي لَانَ طَالَ فِي عَصِيَانِكَ عُمرِي فَمَا أَنَا مُؤْمَلٌ غَيْرَ غُفْرَانِكَ وَ لَا أَنَا بِرَاجٍ غَيْرَ رِضْوَانِكَ إِلَهِي افْكُرْ فِي عَفْوِكَ فَتَهَوَّنْ عَلَى خَطِيئَتِي ثُمَّ اذْكُرْ الْعَظِيمَ مِنْ أَخْذِكَ فَيَعْظُمَ عَلَى يَلِيَّتِي

O həzrətin qəlbi alovlandıran münacatlar etdikdən sonra, sükut etdiyini gördüm. Başının üstünə gəlib yavaşca tərpətdim. Taxta kimi quruduğunu gördükdə öldüyünü güman etdim!

Zirar ibn Zümrə deyir:

أَهْ مِنْ قَلَّةِ الزَّادِ لِلْسَّفَرِ وَ وَحْشَةِ الطَّرِيقِ وَ عَظِيمِ الْمَوْرِدِ اللَّهُمَّ عَظُمَ بَلَائِي وَ أَقْرَطَ بِي سُوءُ حَالِي وَ قَصُرَتْ بِي أَعْمَالِي

"Allaha and olsun, bir qaranlıq gecədə həzrət Əlinin (ə) səhərə yaxın öz saqqalından tutaraq ilan vurmuş adamlar kimi qıvrılıb-açıldığını, nalə etdiyini, qiyamət səhnəsinin böyük müsibətindən, yol azuqəsinin, yaxşı əməllərinin azlığından və vəziyyətinin pis olmasından şikayətləndiyini gördüm."

ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİ (Ə) HAMI ÜÇÜN NÜMUNƏDİR

O həzrətin Allaha nə qədər ümidvar olmasına gəldikdə isə, ömrünün əvvəlindən axırına qədər bir an olsun belə, ibadətdən qalmamış, həmişə ibadət və itaətlə məşğul olmuş, bəzi günlərdə min rəkət namaz qılmış, Şəban ayının orucunu tərk etməmiş olmasını qeyd etmək kifayətdir. Gecə namazlarını və ondakı ah-nalələrini, hətta "Siffeyn" müharibəsində "Leylətul-hərir" kimi ağır bir gecədə belə tərk etməmişdi. O həzrət üç gün ardıcıl olaraq oruc tutur, iftar üçün hazırladığı çörəyi isə bir gün fəqirə, sabahı yetimə, sonrakı gün isə miskinə verir. Öz əli ilə əkib-becərdiyi xurma

1. "Biharul-ənvar", 9-cu cild, 510-cu səh.

bağlarını sataraq pulunu Allah yolunda xərcləyir. "Biharul-ənvar" kitabının "Sədəqat və ovqaf" bölməsində həzrət Əlinin (ə) vəsiyyətnaməsi qeyd olunmuşdur. Həmin vəsiyyətnamənin o həzrətin xovf və ümidi ilə əlaqədar olan mətləblərini yuxarıda sadalananlara nümunə kimi qeyd edirik.

ƏMİRƏL MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) VƏSİYYƏTNAMƏSİNİN BİR HİSSƏSİ

Həzrət buyurub:

هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ وَقُضِيَ بِهِ فِي مَالِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلَى ابْتِغَاءِ وَجْهِ اللَّهِ لِيُورِثَنِي بِهِ الْجَنَّةَ وَيَصْرِفَنِي بِهِ عَنِ النَّارِ وَيَصْرِفَ النَّارَ عَنِّي يَوْمَ تَبْيِضُ وُجُوهُ وَتَسْوَدُ وُجُوهُ إِنَّ مَا كَانَ مِنِّي.....

"Bu, Allahın bəndəsi Əli ibn Əbu Talibin yazdığı vəsiyyətdir. O, bu vəsiyyəti Allah yolunda (vəqf olunan) mal-dövləti üçün yazır, bu ümidlə ki, Allah bu əməl vasitəsi ilə onu bəzi üzlərin ağ, bəzilərinin qara olduğu gündə cənnətə daxil edib cəhənnəm odundan uzaq saxlasın. Həqiqətən, mən Yənbü və onun ətrafında olan mallarımın hamısını sədəqə (vəqf) verdim."^[1]

Bütün bu gözəl əməl və ibadətlərə baxmayaraq, müharibədən qayıdan zaman ağlayaraq buyurmuşdu: "Qorxuram ki, ömrümün axırında xoşbəxtliyin ən yüksək mərtəbəsinə Allah yolunda şəhadət feyzinə nail olmayım."

Nəhayət, Peyğəmbər (s) ona, ömrünün axırında şəhid olacağını müjdə verdi.

HƏZRƏT ƏLİYƏ TABE OLAQ

Bəziləri deyə bilər ki, imam Əlinin (ə) mərifət və məqamı hara, bizimki hara?! Biz bu məqamdan çox-çox uzaıq. O həzrət kimi Allahın əzəməti və əzabı qarşısında necə qorxub onun rəhmətinə ümidvar ola bilərik?

Bəli, belədir. Lakin fərd hələ əfi ilanı tanıyıb ayırd edə bilməyən körpə uşaq tək olsa, onun al-əlvan, bər-bəzəkli dərisinə aldanaraq əlini onun ağzına atar və həlak ola bilər. Amma uşağın atası yanında olsa, onda atasının əfi ilanı gördükdə qorxudan necə iztirab keçirib əsdiyini və dərhal qaçdığını görsə, təbiidir ki, qarşıda böyük bir xətin olduğunu anlayacaq, o da qorxub qaçmağa başlayacaq.

Ey ilahi əzabın çətinliyindən və özünün ilahi rəhmətə ehtiyacının şiddətindən xəbərsiz olan şəxs! Məgər həzrət Əlini (ə) bizim ruhani və mənəvi atamız, həqiqi rəhbərimiz hesab etmirsənmi?! Məgər özünü onun vilayətində hesab etmirsənmi?! Bəs nə üçün o həzrətin qiyamət günü və onun ağır əzabları barədə keçirdiyi qorxu hissini sən keçirmirsən?! Nə üçün o həzrətin axirət səfəri üçün azuqə hazırlamaqda göstərdiyi təlaş sən nəzərə almır və çalışmırsan ki, qiyamətdə əliboş qalmayasan?!

XƏBƏRDARDIQ

Əgər hansısa bir karvanda karvanbaşı qarşıdakı hər hansı bir mənzildə yolun çox uzun olduğunu, su və yaşıllığın olmadığını, habelə yırtıcı heyvanlarla dolu olduğunu xəbər versə və hər kəsin bacardığı qədər su və

1. "Biharul-ənvar"

azuqə götürməsinə və özündən muğayat olmasını sifariş etsə, karvanbaşının özünün də tamamilə vəhşət və iztirab hissi keçirdiyini, qarşıda olan mənzil üçün təcili olaraq su və azuqə hazırladığını görsən, onda orada olsan, sənəin vəziyyətin necə olar? Məgər yolu tamamilə tanıyan karvanbaşının kimi sən də iztirab hissi keçirib narahat olmazsanmı? Onun yol azuqəsi üçün çalışdığını görsən, sən də azuqə tədarükü görməzsənmi?

KARVANBAŞI QORXUR

Ey təqva və iman əhlinin karvanı! Sizin karvanın başçısı Əli ibn Əbu Talib (ə) axirət səfəri barədə çox iztirab keçirir, hamı üçün böyük təhlükə olduğunu xəbərdarlıq edir. O həzrət Kufə məscidində gecələr uca səslə deyir:

تَجَهَّزُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ... فَإِنْ أَمَامَكُمْ عَقَبَةٌ كُؤُودًا وَ مَنَازِلُ مَخُوفَةٌ مَهُولَةٌ لَا بُدَّ مِنَ الْوُرُودِ عَلَيْهَا وَالْوُقُوفِ عِنْدَهَا

"Ey səfərdə olanlar! Öz səfər yüklərinizi bağlayıb hazırlaşın. Həqiqətən, qarşıda çoxlu keçid və dəhşətli mənzillər vardır ki, hamınız hökmən oradan keçməlisiniz."

Sonra buyurur:

أَهْ مِنْ قَلَّةِ الزَّادِ وَطُولِ الطَّرِيقِ وَ بُعْدِ السَّفَرِ وَ عَظِيمِ الْمَوْرِدِ

"Ah, yol azuqəsinin azlığı, yolun uzunluğu və düşərgənin böyüklüyündən!"^[2]

Bəli, dünyəvi məşğuliyyətlərin çoxluğu, fani və nəfsi istəklərin ardınca getmək bizimlə imamlar arasında ayrılıq salmış, onlarla olan rabitəmizi zəiflətməmişdir. Onların mənəvi hallarından çox az təsirlənir, insani və əxlaqi keyfiyyətlərindən çox az bəhrələnirik. Məbada, bir gün onların vilayətindən çıxaraq şeytanın vilayətinə daxil olaq! Məbada, xəbis şeytani sifətlərdən biri olan qürur bizdə zahir olub sabitləşsin. Bəzi günahların nəticə və təsiri sahibini Allah və Əhli-beytin (ə) vilayətindən çıxararaq şeytanın vilayət dairəsinə salır. Bu zaman belə şəxsin vücuduna şeytan hakim kəsilir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

مَنْ رَوَى عَلَى مُؤْمِنٍ رَوَايَةً يُرِيدُ بِهَا شَيْنَهُ وَ هَدَمَ مُرُوتَهُ لِيَسْفُطَ مِنْ أَغْيَنِ النَّاسِ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ وِلَايَتِهِ إِلَى وِلَايَتِهِ الشَّيْطَانِ فَلَا يَقْبَلُهُ الشَّيْطَانُ

"Kim mömin bir bəndənin əleyhinə müəyyən mətləblər nəql edərək ona eyb tutmaq və camaat arasındakı heysiyyətini aradan aparmaq istəsə, Allah onu öz vilayətindən çıxararaq şeytana həvalə edər, şeytan da onu istəməz."^[3]

Quranda bu mətləb aşkarcasına buyurulub:

فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ

"Kafir olduqda, dedi: "Mən səndən uzağam."^[4]

1. "Nəhcül-bəlağə" (Sübhi Saleh), 204-cü xütbə.

2. Sübhi Saleh, "Nəhcül-bəlağə" I, 77-ci hikmət.

3. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 267.

4. Həşr surəsi, 16-cı ayə.

Mühəqqiq Xansari özünün "Qurər və durar" kitabının 5-ci cildinin 175-ci səhifəsində

(Tehran çapı) Əmirəl-möminin Əlinin (ə) "mən əminə məkərəllahi bətələ əmanuh" kəlamı barəsində, belə buyurur: "Kim Allahın məkrindən asayış və arxayınlıq hissi keçirsə, onun amanı batil olar". Allahın məkri dedikdə, məqsəd o işlərdir ki, Allah-taala bir şəxsə o iş ilə məkr eləsin, yaxud ona oxşar surətdə məkr işlətsin. Yaxud da günahkar şəxs ilə məkr və ona oxşar işlərlə rəftar etsin, hətta məkr olmasa belə. Məsələn, bir şəxs nə qədər günah etsə də, Allah onu öz halına tapşırar və onu nemətlərdən məhrum etməz. Əksinə, ona daha çox nemət verər ki, həddini aşsın. Bu zaman onu ağır bəlalara mübtəla edər. Bəzən hətta ömrünün axırına qədər onu cəzalandırmaz, bu işi axirətə saxlayar.

Hədisdə məqsəd budur ki, hər günahkar şəxs Allahın ona verdiyi nemətlərin kamil olduğunu gördükdə və günahları səbəbi ilə məhrum olmadığını bildikdə, bu işlərin ona qarşı edilən məkr ola bilməsindən qorxmasıdır. Bunlar həmin şəxsin dünya və axirətdə birdəfəlik böyük və ağır cəzalarla cəzalandırılması üçün zəmin yarada bilər. Əgər bundan qorxmasa və əmin-amanlıq hiss edərək Allah-taalanın bu işə qadir olmadığını, yaxud onun etdiyi günahlar müqabilində mərhəmət etdiyini güman etsə və yaxud da onun günahlarının belə işlərin mənsəyi olmadığını fikirləşsə, onun amanı batil olar. Yəni, Allah-taala bir daha ona aman verməyərək böyük bəlalara düçar edər. Nəticədə, onun gümanının batil olması zahir olar.

Bəzi nüsxələrdə "əmanuhu" kəlməsinin yerinə "iymanuhu" qeyd olunmuşdur. Buna əsasən, hədisin tərcüməsi belə olur ki, onun imanı batil olar və dünyadan imansız gedər. (Bu işlərdən Allaha pənah aparırıq!)

5.ADAM ÖLDÜRMƏK

Kəbirə günahların beşincisi Allah və Peyğəmbərin (s) öldürülməsinə icazə vermədiyi bir şəxsi qətlə yetirməkdir. Onun kəbirə günah olmasının dəlili Peyğəmbər (s), Əmirəl-möminin Əli (ə), imam Sadiq (ə), imam Kazim (ə) imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunan hədislərdir. Həmin hədislərdə onun kəbirə günah olması aşkarcasına bildirilir. Bundan əlavə, haqsız yerə adam öldürmək Allah-taalanın Quranda aşkar şəkildə əzab vədəsi verdiyi günahlardandır:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

"Kim bir mömini qəsdən öldürsə, onun cəzası cəhənnəmdir. Orada əbədi olaraq qalacaq və Allahın qəzəbi ona nazil olacaqdır. Allah onu öz rəhmətindən uzaqlaşdıracaq və onun üçün böyük bir əzab hazırlayacaqdır."^[1]

Bu ayədə haqsız yerə mömini öldürənlər üçün beş təhdid qeyd olunmuşdur: Cəhənnəm, orada əbədi qalmaq, Allahın qəzəbi, lənət və böyük əzab.

ƏBƏDİ ƏZAB YALNIZ KAFİRLƏRƏ MƏXSUSDUR

Dinimizin danılmaz və zəruri məsələlərindən biri də cəhənnəmdə yalnız kafirlərin əbədi olaraq qalmasıdır. Əgər bir şəxs imanlı halda dünyadan gedərsə, həmişəlik cəhənnəmdə qalmayacaqdır, hətta nahaq yerə adam öldürüb sair kəbirə günahlar etmiş olsa belə. Buna görə də, şərif ayənin mənasında bir neçə təfsir qeyd olunmuşdur.

Biri budur ki, cəhənnəm odunda əbədi qalmaq vədəsi mömin bir şəxsi imanına görə öldürənlərə şamildir. Şübhəsiz, qatil bu halda kafir və əbədi olaraq cəhənnəm əhlidir.

Yaxud möminin qanını halal hesab edərək öldürübsə, bu halda möminin qanının toxunulmazlığı dinin zəruri məsələlərindən olduğundan, qatil həmin məsələləri inkar edərək kafir olmuşdur.

MÜSƏLMANIN MALI VƏ QANI TOXUNULMAZDIR

Həccətül-vidada Peyğəmbər (s) buyurdu:

أَيُّهَا النَّاسُ لَا يَجِلُّ دَمُ أَمْرِهِ مُسْلِمٍ وَلَا مَالُهُ إِلَّا بِطَيِّبَةٍ نَفْسِهِ وَلَا تَظْلِمُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَرَجِعُوا بَعْدِي كُفْرًا

"Ey insanlar! Müsəlmanın qanını axıtmaq halal deyildir. Həmçinin, malını da aparmaq caiz deyildir, yalnız özü razı olduğu zaman caiz olar. Belə isə özünü zülm etməyin, məndən sonra küfrə, kafirliyə qayıtmayın."^[2]

1. Nisa surəsi, 93-cü ayə.

2. "Vəsailuş-şiə", "Qisas" başlığı, 1-ci bölmə, 3-cü hədis, səh.

Digər bir təfsir belədir: Birincisi, cəhənnəmdə əbədi qalmaqla bağlı edilən beş təhdid insanın dünyadan imanla gedərək Allahın rəhməti ilə əbədi atəşdən xilas ola bilməsinə baxmayaraq, bu böyük günah sahibinə layiq olan cəzadır.

İkincisi, ayədə qeyd olunan əbədilik daimiliyi deyil, sadəcə "çox uzun müddət qalmağı" çatdırır.

İNTİHAR DA QƏTL SAYILIR

Başqa bir ayədə buyurulur:

"Özünü nahaq yerə öldürməyin, yaxud özünü bütələrə qurbanlıq etməyin! Qəzəblənən zaman intihar etməyin! Həqiqətən, Allah sizə (iman əhlinə) qarşı mərhəmətlidir. Kim başqasına təcavüzkarlıq və özünə zülm olaraq bir şəxsi qətlə yetirsə, tezliklə onu (ağır, şiddətli) cəhənnəm oduna salar və bu iş Allah üçün çox asandır."^[1]

BÜTÜN İNSANLARI ÖLDÜRMƏK

Başqa bir ayədə buyurulur:

"Kim başqasını bir kəsi öldürmədiyi, yaxud yer üzündə fitnə-fəsad törətmədiyi halda öldürsə (yol kəsənlik, möhsinə zina və sair kimi işlər etdikdə onu öldürməyin eybi yoxdur), sanki bütün insanları öldürmüşdür."^[2]

Çünki belə bir qatil qanların toxunulmamazlığına qarşı etinasızlıq və hörmətsizlik etmiş, pis əmələ yol açmış, camaatı bir-birini öldürməyə cürətləndirmişdir. Buna görə də, ona veriləcək əzab bütün insanları öldürən şəxsin əzabı qədərdir. Əgər iki nəfəri öldürmüş olarsa, o əzab da ikiqat artırılacaqdır.

BÜTÜN İNSANLARI DİRİLTMƏK

Əgər insan bir şəxsin sağ qalmasına səbəb olduğu zaman, (qisas hökmünü icra etməyib qatili bağışlasa, yaxud kiminsə qətlə yetirilməsinin qarşısını alsın, yaxud bir kəsin həlak olmağına mane olsa), sanki bütün insanları diriltmiş kimidir. Yəni, belə bir insan sanki hamını həlak olmaqdan xilas etmişdir və belə bir işin savabı ona yazılacaq. Yuxarıdakı ayədən haqsızlıqla bir insanı qətlə yetirmək Allah-taalanın nəzərində çox ağır bir cinayət və ən böyük kəbirə günahlardan sayılır, əksinə kimisə xilas etmək ən böyük ibadət hesab olunur.

QATİL MÜSƏLMAN OLARAQ ÖLMƏZ

Nahaq yerə insanı öldürməyin kəbirə günah olmasını göstərən hədislər çoxdur. Onlardan bəzilərini qeyd edirik:

1. Əbu Əbdillahdan (ə) belə nəql olunur:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي رَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا مُؤْمِنًا قَالَ (ع) يُقَالُ لَهُ مَثٌ أَيْ مَيِّتَةٌ شَيْئٌ إِنَّ شَيْئًا نَصْرَانِيًّا وَإِنْ شَيْئًا مَجُوسِيًّا

"Hər kəs bir mömini öldürsə, əcəli çatan zaman ona belə deyilər: "Üç

1. Nisa surəsi, 33-cü ayə.

2. «Maidə surəsi, 35-ci ayə.

vəziyyətin hansı birində istəyirsən öl: yəhudi, nəsrani, yaxud məcusi kimi (yəni, belə bir şəxsin islamdan heç bir nəsibi yoxdur). ""[1]

2. Həzrət yenə buyurub:

لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ فِي فَسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا قَالَ (ع) وَ لَا يُوقِقُ قَاتِلُ الْمُؤْمِنِ مُنْعَمًا لِلتَّوْبَةِ

"Mömin nə qədər ki, haram və toxunulmaz sayılan bir qanı axıtmayıbdır, öz dinində asayışdadır."

Yenə buyurub: "Mömini qəsdən öldürən şəxs tövbə etməyə müvəffəq olmaz." [2]

QƏTLƏ İŞTİRAK EDƏN BÜTÜN ŞƏRİKLƏR...

3. İmam Sadiq (ə) belə buyurub: "Peyğəmbərə (s) xəbər verdilər ki, bir nəfər müsəlman şəxsi öldürüb cəsədini "Cuheynə" qəbiləsində yerə atmışlar. Həzrət dərhal oraya tərəf hərəkət etdi. Camaat da xəbər tutub o həzrətlə birlikdə həmin müsəlmanın öldürüldüyü yerə gəldi. Həzrət buyurdu: "Onun qatili kimdir?" Dedilər: "Ey Allahın Rəsulu, biz bilmirik!"

Həzrət təəccüblə soruşdu: "Bir nəfər müsəlman şəxs müsəlmanların arasında öldürüldüyü halda, necə ola bilər ki, onun qatili məlum olmasın? Məni peyğəmbərliyə seçən Allaha and olsun ki, əgər bütün yer və göy əhli bir müsəlmanın qətlə yetirilməsində iştirak etsə və ona razı olsa, Allah onların hamısını əzaba düşür edərək cəhənnəmə atacaqdır.""

HƏTTA AZACIQ ŞƏKİLDƏ BELƏ QƏTLƏ İŞTİRAK ETMƏK

Bu şərif hədisdən məlum olur ki, bir insanın nahaq yerə qətlə yetirilməsinin haram olmasında əsl qatillə qətl işində iştirak edən sair şəxslər arasında heç bir fərq yoxdur.

İmam Baqir (ə) belə buyurub:

إِنَّ الرَّجُلَ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَعَهُ قَدْرٌ مُحْجَمَةٌ مِنْ دَمٍ فَيَقُولُ: وَاللَّهِ مَا قَتَلْتُ وَ لَا شَرَكْتُ فِي دَمٍ فَيَقَالُ: بَلَى ذَكَرْتَ عَبْدِي فَلَانًا فَتَرْقَى ذَالِكَ حَتَّى قَتَلَ فَأَصَابَكَ مِنْ دَمِهِ

"Qiyamət günü bir şəxs əlləri qanlı halda məhşərə daxil olar. O deyər: "Allaha and olsun, mən heç kəsi öldürməmiş, heç kəsin qətlinə iştirak etməmişəm!" Ona deyilər: "Bəli, belədir, lakin sən bir mömin bəndəmizin adını çəkdi, bu da onun qətlə yetirilməsinə səbəb oldu. Onun qanı sənə də öhdənə düşür.""[3]

O həzrətdən belə nəql olunur:

مَنْ أَعَانَ عَلَى مُؤْمِنٍ بِسَطْرٍ كَلِمَةٍ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبٌ بَيْنَ عَيْنَيْهِ: أَيْسُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

"Hər kəs bir möminin əleyhinə olaraq başqasına kömək etsə, hətta sözlə olsa belə, qiyamət günü məhşərə daxil olarkən onun alnına belə yazılmış olacaq: "Bu şəxs Allahın rəhmətindən məhrumdur."

1. "Kafi" kitabı.

2. "Vəsailuş-şiə", qisas kitabı, 5-ci səh., 8-ci hədis.

3. "Vəsail", "Qisas" bölməsi, 8-ci səh.

4. "Vəsailuş-şiə", "Qisas" başlığı, 2-ci bölmə, səh.9.

İmam Rza (ə) belə buyurub:

وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ بِالْمَشْرِقِ فَرَضِيَ بِقَتْلِهِ رَجُلٌ بِالْمَغْرِبِ لَكَانَ الرَّضَىٰ عِنْدَ اللَّهِ شَرِيكَ الْقَاتِلِ

"Əgər bir şəxs məşriqdə qətlə yetirilsə və məğribdə olan bir şəxs onun öldürülməsinə razı olsa, Allah dərgahında o şəxs də qatillə şərikdir." [1]

MÖHLİM AMİRİ QƏTLƏ YETİRİR

Hicri tarixi ilə 8-ci ildə Peyğəmbər (s) Əbu Qutadə Ənsarini səkkiz yüz nəfərlə birlikdə Əzümə tərəf göndərdi. Yolda Amir ibn Əzbət onlara çataraq müsəlman qaydası ilə salam verib islamı qəbul etdiyini bildirdi. Müsəlmanlar bununla kifayətlənərək ona toxunmadılar. Lakin cahiliyyə dövründən onunla ədavət aparan Möhlüm ibn Cüsamə onun qorxudan İslamı qəbul etdiyini bəhanə edərək ona həmlə edib öldürdü, mal-dövlətini və dəvəsini müsadirə etdi.

Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəldikdən sonra, onun barəsində bu ayə nazil oldu:

"Sizə salam verib müsəlman olduğunu izhar edən şəxsə "Sən müsəlman deyilsən!" deməyin!" [2]

Möhlüm Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib diz üstə oturdu və o həzrətin onun üçün Allahdan bağışlanmaq istəməsini xahiş etdi.

Peyğəmbər (s) onun Amirlə necə rəftar etdiyini, heç bir günahı olmadan onu qətlə yetirdiyini eşitdikdə, bərk qəzəbləndi və buyurdu: "Allah səni bağışlamaz!" Möhlüm ağlar halda təəssüflənərək Peyğəmbərin (s) yanından çıxdı və yeddi gündən sonra dünyadan getdi.

QATİLİ YER DƏ QƏBUL ETMİR

Onu dəfn etmək istədikləri zaman yer onun cəsədini çölə atdı. Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib dedilər ki, yer Möhlümü qəbul etmir. Həzrət buyurdu: "Yer cinayətləri Möhlimin cinayətindən ağır olan şəxsləri qəbul etmişdir, lakin Allah bunun vasitəsi ilə sizə moizə və nəsihət etmək, mömin bəndənin toxunulmaz və ehtiramlı olduğunu başa salmaq istəyir."

(Başqa rəvayətə görə buyurdu:) "Allah-taala sizə mömin bəndəni öldürməyin nə qədər böyük günah olduğunu başa salmaq istəyir."

ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK DƏ (İNTİHAR) HARAMDIR

Ən böyük kəbirə günah sayılan insanın qətlə yetirilməsində insanın özünü və ya başqasını öldürməsi arasında heç bir fərq yoxdur. Əgər bir şəxs intihar etsə, yaxud müəyyən vasitələrlə özünü öldürsə, onda haqsızlıqla adam öldürməyin bütün cəzaları onun üçün də nəzərdə tutulur. "Vəla təqtulu ənfüsəkum" (özünüzü qətlə yetirməyin) ayəsi ilə əlaqədar qeyd olunur ki, "udvanən" kəlməsi ilə "başqasını öldürmək", "zulmən" kəlməsi ilə "insanın özünü öldürməsi" nəzərdə tutulur.

1. "Vəsailuş-şiə", "Əmr be məruf" bölməsi, səh.410.

2. Nisa surəsi, 96-cı ayə.

3. "Biharul-ənvər"

NECƏLİYİNDƏN ASILI OLMAYARAQ ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK HARAMDIR

Eləcə də, insanın özünü müxtəlif vasitə və yolla müəyyən alətlərlə, zəhər içərək, özünü uca yerdən ataraq, qəsdən ac qalaraq, xəstələndikdə özünü müalicə etməyərək və ya müdafiə oluna biləcəyi halda özünü ölümə verərək öldürməsi arasında heç bir fərq yoxdur:

MÖMİN HEÇ VAXT ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏZ

İmam Əmirəl-möminin Əlidən (ə) belə nəql olunur:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَمُوتُ بِكُلِّ مَيِّتَةٍ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَقْتُلُ نَفْسَهُ فَمَنْ قَدَرَ عَلَى حَقِّنْ دَمَهُ ثُمَّ خَلَى عَنْ نَفْسِهِ فَهُوَ قَاتِلٌ
نَفْسِهِ

"Mömin hər növ ölümə dünyadan gedə bilər, lakin heç vaxt özünü öldürməz. Deməli, hər kəs öz canını qoruyub saxlaya bildiyi halda, qatilinin arşısını almayıb öldürülsə, özünün qatili hesab olunacaqdır."^[1]

İmam Baqir (ə) buyurub:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُبْتَلَى بِكُلِّ بَلِيَّةٍ وَيَمُوتُ بِكُلِّ مَيِّتَةٍ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَقْتُلُ نَفْسَهُ

"Həqiqətən, mömin istənilən bəlaya mübtəla ola və hər növ ölümə dünyadan gedə bilər, amma heç vaxt özünü öldürməz."^[2]

Əbu Vəladın nəql etdiyi səhih hədisdə imam Sadiq (ə) buyurub:

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ مَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ مُنْعَمًا فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا

"Kim özünü qəsdən öldürsə, əbədi olaraq cəhənnəm odunda qalacaqdır."^[3]

ADAM ÖLDÜRMƏYİN HARAM OLMASINDA BÖYÜKLƏ KİÇİK ARASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR

Bir şəxsin haqsız yerə öldürülməsində onun böyük və ya kiçik olması arasında heç bir fərq yoxdur və bu hökümdə böyükəklə kiçik yaşlılar eyni səviyyədədir.

Quranda buyurulub:

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَشِيَّةً ۖ إِمَّا قَدْ نَحْنُ نَرِزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْرًا كَبِيرًا

"Öz övladlarınızı fəqirlik və yoxsulluq qorxusundan öldürməyin. Biz sizə də, onlara da ruzi verəcəyik. Həqiqətən, onların öldürülməsi böyük bir xətdir."^[4]

Başqa ayədə buyurulur:

"(Qiyamət günü, diri-diri torpağa basdırılan) övladlar barəsində

1. "Vəsailuş-şiə", "Qisas başlığı, 5-ci bölmə.

2. "Vəsailuş-şiə", "Qisas" başlığı, 3-cü hədis.

3. "Vəsailuş-şiə", "Qisas" başlığı, 5-ci bölmə.

4. "İsra" surəsi, 33-cü ayə.

soruşulacaqdır ki, onlar hansı günaha görə öldürülmüşdür?!" [1] (Cahiliyyət dövründə bəzi ərəb qəbilələri öz qızlarını diri-diri torpağa basdırırdılar.)

UŞAQ SALDIRMAQ DA HARAMDIR

Ana bətnində olan uşaq da öldürülsə, bu hökmdə başqaları ilə bərabərdir və onun qətlə yetirilməsinin diyəsi, eynilə yaşlıların diyəsi kimidir hətta onu öldürən atası və ya anası olsa belə. Misal üçün, ana müəyyən dərmanlar içməklə, yaxud bəzi işlər görməklə bətnindəki uşağı tələf etsə, yuxarıda qeyd olunan cəzaların hamısı onun üçün də vardır. Bu halda insanı qətlə yetirməyin diyəsi olan min misqal qızıl pulu övladın vərəsələrinə verməlidir. Amma özü törətdiyi cinayət səbəbi ilə o puldan heç nəyi irs aparmayacaq, irs uşağın sair vərəsələrinə çatacaqdır.

NÜTFƏNİN DƏ TƏLƏF EDİLMƏSİ HARAMDIR

Qeyd olunanlardan müqəddəs İslam şəriətində insan həyatına verilən dəyərin əhəmiyyət məlum olur. Belə ki, başqa heç bir məsələ barədə bu qədər tövsiyə və təkid olunmamışdır. Hətta insanı təşkil edən ilkin maddəni nütfəni belə, ana bətninə düşdükdən sonra məhv edib aradan aparmaq haram sayılır və onun üçün də diyə təyin olunmuşdur: Əgər nütfə halında olsa, 60 misqal qızıl, əgər sümük əmələ gəlmiş olsa, 80 misqal qızıl, əgər ruh daxil olmazdan qabaq, rüşeym halında olsa 100 misqal, ruh daxil olduqdan sonra əgər oğlandırsa, 1000 misqal, qızıdırsa, 500 misqal qızıl verilməlidir. Bu diyə (cərimə) onun tələf (abort) edilməsinə səbəb olan şəxsə hətta ata və ya ana olsa belə, vacibdir.

ANA ÖLSƏ, BƏTNİNDƏKİ UŞAQ DIRİ ÇIXARILMALIDIR

Əgər hamilə qadın ölsə və onun bətnindəki uşaq diri olsa, dərhal onun sol böyrünü yarıb uşağı çıxarmaq vacibdir. Bu işdə laqeydlilik göstərmək və etinasız yanaşmaq haramdır. Əgər uşaq gec çıxarıldığına görə tələf olarsa, onda diyə təxirə səbəb olan şəxsə vacibdir. " [2]

1. Təkvir surəsi, 9, 10-cu ayələr.

2. Müqəddəs İslam şəriətində uşaq saldırmağın (abort) və insanın özünü öldürməsinin, başqasını və yaşlıları öldürmək kimi olmasına baxmayaraq, bu iş Avropa və Amerikanın vəhşi mədəniyyətinin ölkəmizə sirayət etməsi nəticəsində günbəgün artmaqdadır. Xüsusilə, cavanlar imanlarının zəif olması, mənəviyyətə arxalanmamaları və mənəvi xüsusiyyətlərin olmaması səbəbindən azacıq məhrumiyyət və xoşagəlməz hadisələrlə qarşılaşan zaman intihar edirlər. Bu faciəli cinayət əməlinin qarşısının alınmasının yeganə yolu cavanlarda dini, ruhi və mənəvi məsələlərin qüvvətləndirilməsidir. Bu da orta və ali məktəblərdə mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi ilə mümkün ola bilər. Təəssüflə qeyd olunmalıdır ki, bu ictimai fəsadın mənşəyi olan işlərin qarşısı alınmur, əksinə gündən-günə daha da gücləndirilir. Misal üçün cinayətkarlıq hisslərini təhrik edən əxlaqsız kino-filmlərin klublarda və televiziya ilə efirə buraxılması, insanın ruhiyyətini həyəcanlandıran şeytani nəğmələrin yayılması, mətbuat səhifələrində cinayətlə dolu olan məqalə və hekayələrin yazılması və sairə göstərmək olar. Əgər belə davam edərsə, şübhəsiz, cəmiyyətimiz süquta sürüklənəcək, acınacaqlı taleyə düşər olacaqdır. Bu kimi mətləblər barədə ətraflı məlumat almaq üçün bir neçə tələbənin qələmilə yazılmış "İctimai bəlalər" adlı kitaba müraciət edə bilərsiniz.

ADAM ÖLDÜRMƏYİN TÖVBƏSİ

Əgər bir şəxs başqasını qəsdən öldürüb sonra tövbə etmək fikrinə düşərsə, əvvəlcə özünü öldürülən şəxsin qəyyumlarına təslim etməlidir.

Qəyyumlar ondan qisas almaqda, yaxud diyə alıb əfv etməkdə ixtiyar sahibidirlər. Əgər qisas almaq fikrindən daşınırsalar və onu öldürməsələr, qatilə üç şey vacib olur: Qul azad etmək, 60 fəqirə doyuncə təam vermək və 60 gün ardıcıl oruc tutmaq.

Əgər qul azad etmək mümkün olmasa, yerdə qalan ikisini yerinə yetirməlidir.

QƏSDƏN OLMAYAN QƏTL

Əgər bir şəxs başqasını xəta üzündən öldürsə, öldürülən şəxsin qəyyumlarına diyə verməsi vacibdir. Amma əgər qəyyumlar əfv etsələr, onda başqa məsələ. Bundan əlavə, yuxarıda qeyd olunan üç işdən biri, yəni bir qul azad etmək, fəqirə təam vermək və oruc tutmaq öz vacibliyində qalır. Bunların hər biri fiqhi kitablarda ətraflı şəkildə bəyan olunmuşdur.

Nəzərinizə çatdırırıq ki, insanı nahaq yerə qətlə yetirmək ən böyük günahlardan olduğu kimi, bədən üzvlərinə xəsarət yetirmək də (yəni, insanın həyatında əsas rol oynayan bədən üzvlərinin kəsilməsi və ya onlara xəsarət vurulması) həmin günaha malikdir. İnsanın qətlə yetirilməsi, yaxud bədən üzvlərinə xəsarət vurulması üç cür ola bilər: Ya qəsdən, ya təqribən qəsdən, ya da tamamilə xəta üzündən.

Qəsdən törədilən qətl bir şəxsin başqasını öldürmək məqsədi ilə müəyyən müqəddimələr hazırlaması və həmin şəxs onun vasitəsi ilə qətlə yetirilməsindən ibarətdir. Yaxud, onu öldürmək məqsədi olmadan, lakin adətən qətlə səbəb olan vasitələrlə öldürmək. Məsələn, onu öluncəyə qədər döymək və ya öluncəyə qədər ac-susuz saxlamaq, yaxud da əziyyət vermək məqsədi ilə boğub öldürmək.

Təqribən qəsdən olan qətl bundan ibarətdir ki, şəxsin öldürmək məqsədi olmasın və gördüyü iş də adətən, ölümə nəticələnməsin. Lakin təsadüfən qəsdən gördüyü bir iş nəticəsində həmin şəxs öldürülsün. Məsələn, bir şəxsi əksər hallarda qətlə səbəb olmayan bir şeylə və tərbiyələndirmək məqsədi ilə vursa və vurulan şəxs ölsə, yaxud öldürmək məqsədi olmadan başqasına müəyyən bir dərman içirtsə, amma nəticədə həmin şəxs ölsə buna təqribən qəsdən olan qətl deyirlər.

Xəta səbəbilə baş verən qətdə məqsəd öldürmək və qətlə səbəb olan bir iş görmək deyil. Əksinə, tamamilə başqa bir məqsədlə gördüyü iş nəticəsində təsadüfən bir nəfərə xəsarət dəyir və o ölür. Məsələn, quş ovlamaq məqsədi ilə güllə atır və təsadüfən insana dəyib onu öldürür.

İNSANI ÖLDÜRMƏYİN HÖKMÜ

Əgər qətl qəsdən olarsa, qatil tövbə etdikdən sonra, özünü öldürülən şəxsin qəyyumlarının ixtiyarına verməlidir ki, istədikləri halda ondan qisas alıb öldürsünlər. Əgər qisas fikrindən daşınırsalar, (qatil də diyəni vermək şərtini qəbul eləsə), diyə ona vacib olur.

Kamil diyə altı şeydən biridir: Yüz baş dəvə, yaxud iki yüz baş inək, yaxud min baş qoyun, yaxud iki yüz ədəd hillə, yaxud min ədəd sikkəli qızıl misqal (hər biri 18 şəri noxud ölçüsündə), yaxud da on min dirhəm sikkəli gümüş (hər biri 12,6 dirhəm qədərində).

Qatil onların seçimində ixtiyar sahibidir, lakin öldürülənin qəyyumları qeyd olunanlardan azı ilə də kifayətlənə və ya ümumiyyətlə diyə almadan qatili əfv edə bilirlər. Qəyyumların əfv etdiyi surətdə qəsdən qətlin törədilməsinin kəffarəsi qatilə vacibdir. Yəni, bir qul azad etməli, 60 gün ardıcıl olaraq oruc tutmalı və 60 fəqirə yemək verməlidir.

Əgər qətl tamamilə xəta üzündən və ya təqribən qəsdən olarsa, onda qəyyumların qisas almağa haqqı yoxdur, yalnız diyə ala bilirlər. Onun kəffarəsi də üç şeydən biridir: Bir qul azad etmək, əgər qul tapılmazsa, 60 gün ardıcıl oruc tutmaq, o da mümkün olmasa, 60 miskinə yemək vermək.

Bədən üzvlərinə qarşı törədilən xəsarət də yuxarıda qeyd olunan üç qismdən biri ilə baş verə bilər: Qəsdən, təqribən qəsdən və tamamilə xəta üzündən.

Əgər cinayət qəsdən olarsa, xəsarət alan şəxs qisas almaq, diyə alma, yaxud əfv etməkdə ixtiyar sahibidir. Əgər təqribən qəsdən, yaxud xəta üzündən olsa, zərərçəkən şəxs qisas ala bilməz, təkcə diyə almağa haqqı vardır. Hər bir üzvün diyəsinin nə qədər olması da Fiqh bölməsinin "Diyat" kitablarında qeyd olunmuşdur. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, haqsızlıqla insanın öldürülməsi məsələsində qatilin bir, yaxud bir neçə nəfər olması arasında heç bir fərq yoxdur hər biri üçün qətl günahı yazılır. Eləcə də, bir şəxsin başqasını birbaşa özü, yaxud müəyyən vasitələrlə qətlə yetirməsi arasında da fərq yoxdur. Məsələn, bir şəxs başqasını müsəlman bir şəxsi öldürməyə vadar etsə, haqsızcasına qətlə yetirmə günahı onların hər ikisinə yazılır.

Əgər bir nəfər başqasını öldürməyə məcbur etsə, yaxud "Onu öldürməsən sənin özünü öldürəcəyəm!" deyərək təhdid etsə, yenə də onu öldürmək halal olmur. Təhdidə məruz qalan şəxs müsəlmanı öldürə bilməz. Əgər öldürsə, qəyyumları qətlə birbaşa iştirak edən şəxsdən qisas almaqda ixtiyar sahibidir. Lakin onu bu işə əmr edən şəxsi əbədi olaraq həbs etməlidirlər.

**6.VALİDEYNİN
ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ
(AQQ-VALİDEYN
OLMAQ)**

Kəbirə günahların altıncısı valideynin üzünə ağ olmaqdır. Peyğəmbər (s), Əmirəl-möminin Əli (ə), imam Sadiq (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) kəbirə günahların sayı barəsində nəql olunan hədislərdə bu günahın kəbirə olması aşkar şəkildə bildirilmidir. Allahın Rəsulundan (s) nəql olunmuşdur ki, Allaha şəriq qoşmaqdan sonra ən böyük günah valideynin üzünə ağ olmaqdır. Həmçinin, bu elə günahlar sırasındadır ki, Quran və mötəbər hədislərdə ona ilahi əzab vədəsi verilmişdir.

Quranda İsa ibn Məryəmin (ə) dilindən hekayət edilərək buyurulur

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَجْعَلْ لِي جَبَّارًا شَقِيًّا

"Allah məni anama qarşı xeyirxah etdi və ona qarşı yaxşılığı tərk etməklə məni zalım və aqibəti pis olanlardan eləmədi. " ^[1]

Həzrət İsanın (ə) dilindən atadan söhbət açılmaması onun atasız və möcüzəli şəkildə dünyaya gəlməsinə görədir. Amma həmin ayədən əvvəl həzrət Yəhyanın (ə) dililə valideynin hər ikisi qeyd olunmuşdur:

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا

Bu iki şəriif ayədə valideynin üzünə ağ olanlar üç sifətlə yad edilmişdir:

Cəbbar (inadkar və zalım), şəqiyy (bədbəxt), əsiyy (günahkar, itaətsizlik edən). Onların hər birinə də ağır əzab vədəsi verilmişdir. Allah-taala "cəbbar" barəsində buyurur:

"Hər inadkar və kin-küdurət bəsləyən şəxs ümitsiz oldu, onun ardınca cəhənnəm gəlir. Ona cəhənnəmin qanlı və çirkablı sularından içirdiləcəkdir. Ondan bir qurtum ağzına yaxınlaşdıracaq, lakin uda bilməyəcəkdir (çünki o, ürəkbulandıran və xoşagəlməzdir). Ölüm hər tərəfdən ona hücum edər, lakin o, heç vaxt ölməz. Bunun arxasınca şiddətli və ağır əzab vardır. " ^[2]

"Şəqiyy" barəsində buyurub:

"Amma bədbəxt olanlara gəldikdə isə, onlar cəhənnəm odundadırlar, odun içərisində fəryad və nalə edərlər. Yer və göylər durduqca onlar cəhənnəm odunda qalarlar. Yalnız Pərvərdigarın istədiyi şəxslərdən başqa, (onların xilas olmaları mümkündür). " ^[3]

"Əsiyy" (Allaha qarşı itaətsizlik edənlər) barəsində buyurub:

وَمَنْ يَعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

1. Məryəm surəsi, 32-ci ayə.

2. «İbrahim» surəsi, 15, 16, 17-ci ayələr.

3. Hud surəsi, 106, 107-ci ayələr.

"Allaha və onun peyğəmbərinə qarşı itaətsizlik edərək Allahın təyin etdiyi hədləri aşanlar cəhənnəmdə əbədi qalacaqlar və onlar üçün xaredici əzab vardır. " ^[1]

HƏDİSLƏRDƏ VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ MƏSƏLƏSİ

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

إِيَّاكُمْ وَعُتُوقَ الْوَالَيْنِ فَانْرِيحِ الْجَنَّةَ يُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ عَامٍ وَلَا يَجِدُهَا عَاقٌّ وَلَا قَاطِعٌ رَحِيمٍ

"Valideynə əzab verməkdən, üzünə ağ olmaqdan uzaq olun! Həqiqətən, cənnətin iyi min illik məsafədən hiss olunmasına baxmayaraq, valideynin üzünə ağ olan və qohum-əqrəbə ilə əlaqələrini kəsən şəxs onu hiss etməz. " ^[2]

Həzrət yenə buyurub:

مَنْ أَسْخَطَ وَالِدَيْهِ فَقَدْ أَسْخَطَ اللَّهَ وَ مَنْ أَعْزَبَهُمَا فَقَدْ أَعْزَبَ اللَّهَ

"Kim ata-anasını qəzəbləndirsə, şübhəsiz, Allahı qəzəbləndirmişdir. " ^[3]

Həmçinin, buyurub:

مَنْ أَدَى وَالِدَيْهِ فَقَدْ أَدَانِي وَمَنْ أَدَانِي فَقَدْ أَدَى اللَّهَ وَمَنْ أَدَى اللَّهَ فَهُوَ مَلْعُونٌ

"Kim valideyninə əziyyət verib incitsə, mənə əziyyət verib incitmiş, mənə incidən kəs isə Allahı incitmişdir. Allahı incidən şəxs də məlumdur (Allahın rəhmətindən uzaqdır). " ^[4]

Həzrət yenə buyurub:

وَلْيَعْمَلِ الْعَاقُ مَا شَاءَ إِنْ يَعْمَلْ فَلَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ

"Valideyninin üzünə ağ olan şəxs istənilən yaxşı əməli yerinə yetirsə də, heç vaxt cənnətə daxil olmayacaqdır. " ^[5]

Allahın Rəsulu (s) yenə buyurub:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَ هُمُ الْمُكَذِّبُ بِشَأْنِ الْقَدْرِ وَالْمُؤْمِنُ لِلْخَمْرِ وَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ

"Qiyamət günü Allah-taala üç dəstədən olan insanlarla - şərab içənlər, Allahın qəzavü-qədərini inkar edənlər və valideynin üzünə ağ olanlarla danışmaz, onlara rəhmətlə nəzər salmaz, onları paklaşdırmaz və onlar üçün şiddətli əzablar vardır: " ^[6]

VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLANLAR HEÇ VAXT BAĞIŞLANMAZ

Aqq-valideynin bədbəxt olması haqda Cəbrailin (ə) onun barəsində qargış edərək belə dediyini söyləmək kifayətdir:

1. Nisa surəsi, 14-cü ayə.

2. "Vəsailuş-şiə"

3. "Mustədrək"

4. "Mustədrək", "Nikah" başlığı, 75-ci bölmə.

5. "Mustədrək", "Nikah" başlığı, 75-ci bölmə.

6. "Mustədrək", "Nikah" başlığı, 75-ci bölmə.

من أدرك والديه و لم يؤدِّ حقَّهما فلا غفر الله له فقلت آمين

"Hər kəs ata-anasını (yaxud onlardan birini) görüb onları özündən razı salmasa, Allah onu bağışlamasın!" Peyğəmbər (s) də Cəbrailin qargışına "amin" dedi. "[1]

İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَرَبَ وَالِدَيْهِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ عَقَّ وَالِدَيْهِ

"Öz valideynini vuran və onlara əzab-əziyyət verib üzünə duranlar məlumdur, məlun!"[2]

AQQ-VALIDEYNİN NAMAZI QƏBUL DEYİL

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur:

مَنْ نَظَرَ إِلَى أَبَوَيْهِ نَظَرَ مَاقَتٍ وَهُمَا ظَالِمَانِ لَهُ لَمْ يَغْبِلِ اللَّهُ لَهُ صَلَوةَ

"Hər kəs ata-anasına, hətta ona zülm etdikləri halda belə, qəzəblə baxsa, Allah onun heç bir namazını qəbul etməz." [3] (Onda valideynlər ona yaxşılıq edən halda qəzəblənsə, necə ola bilər?!)

CAN VERƏN CAVANA PEYĞƏMBƏRİN (S) ŞƏFAƏTİ

Peyğəmbər (s) can üstə olan bir cavan oğlanın yanına gəldi. Həzrət şəhadət kəlmələrinə ona təlqin etdi, lakin cavan onları təkrarlama bilmədi.

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Bunun anası varmı?"

Onun yanında dayanmış bir qadın dedi: "Bəli, mən onun anasıyam."

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Sən ona qəzəblisənmi?"

Dedi: "Bəli, düz altı ildir ki, onunla danışmıram."

Peyğəmbər o qadından xahiş etdi ki, övladından razı olsun. O da Peyğəmbərə (s) xatir öz cavan oğlunun günahlarından keçdi. Bu zaman cavanın dili açıldı və tövhid kəlmələrini dedi.

Peyğəmbər (s) ondan soruşdu: "Nə görürsən?"

Dedi: "Qara, çirkin qiyafəli və pis iyli bir şəxsi görürəm ki, məndən əl çəkmir."

Peyğəmbər (s) bu cümlələri ona öyrətdi:

يَا مَنْ يَقْبَلُ الْيَسِيرَ وَيَغْفُو عَنِ الْكَثِيرِ أَقْبِلْ مِنِّي الْيَسِيرَ وَاعْفُ عَنِّي الْكَثِيرَ

"Ey az əməlləri qəbul edib çoxlu günahları əfv edən, mənim az əməlimi qəbul edib çoxlu günahlarımdan keç!"

Cavan bunları oxuduqda dedi: "İndi ağ, gülərüzlü, gözəl ətirli və ürəyəyatan bir kişinin mənim yanıma gəldiyini görürəm. O dəhşətli, qorxunc şəxs isə məndən uzaqlaşmışdır."

Peyğəmbər buyurdu: "Bu cümlələri yenə də təkrarla."

Oğlan təkrarladıqdan sonra dedi: "O qorxunc şəxs tamamilə yox olub aradan getdi."

1. "Biharul-ənvər"

2. "Mustədrək", səh.631.

3. "Kafi"

Peyğəmbər (s) sevinərək buyurdu: "Allah onu bağışladı!"

Bundan sonra oğlan dünyadan getdi.

Bu şərif hədisdən aydın olur ki, valideynin üzünə ağ olmağın təsirlərindən biri də, insanın pis, acınacaqlı aqibətlə və imansız dünyadan getməsi və nəticədə həmişəlik olaraq cəhənnəm əzabında qalmasıdır.

Təlqin edən şəxsin Peyğəmbər (s) olmasına baxmayaraq, cavan oğlanın anası ondan razı olmayınca, şəhadət kəlmələrini deyə bilmədi, yalnız anasının razı olması və Peyğəmbərin (s) öyrətdiyi mübarək kəlmələri təkrar etdikdən sonra Allah da ondan razı olub onu bağışladı.

ÜZƏ AĞ OLMAQ NƏDİR?

Mərhum Məclisi "Kafi" kitabının şərhində yazır: "Valideynin üzünə ağ olmaq övladın onlara hörmət göstərməməsi, onların qarşısında ədəbsizlik etməsi və onları öz danışığı və ya rəftarı ilə incitməsi, əqli və dini baxımdan eybi olmayan işlərdə itaətsizlik etməsidir. Bu, kəbirə günahdır. Onun kəbirə olmasına dəli Allahın kitabı, Peyğəmbərin (s) sünnəsi, şiə və əhli-sünnə alimlərinin icmavə fikir birliyi.

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, valideynin üzünə ağ olmağın ən az miqdarı onlara "uf!" deməkdir. Əgər Allah-taala valideyn barəsində bundan da kiçik bir şeyi qadağan etməli olsaydı, hökmən onu da qadağan edərdi. Eləcə də, ata-anaya qəzəbli nəzər salmaq da onların üzünə ağ olmaq sayılır. ^[2]

Əmirəl-möminin Əlidən (ə) nəql olunmuşdur ki, ata-ananı qəmgin edib kədərləndirmək onların üzünə ağ olmaq sayılır. Kəbirə günah olması qəti şəkildə sübuta yetmiş bu məsələdən biri də, onların vacib nəfəqəsini -gündəlik xərclərini, geyim və məskən haqlarını tərk etməkdir. Əlbəttə, bu, valideynin bunlara ehtiyacı olan haldadır. Ümumiyyətlə, valideyn incitmək, onları narahat etmək də, şübhəsiz ki, haram işlərdəndir. Bu barədə çoxlu rəvayət olsa da, biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

ATA-ANAYA YAXŞILIQ ETMƏK VACİBDİR

Quran ayələri və Əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədislərdə valideyni incitmək haram və kəbirə günahlardan sayıldığı kimi, onlara qarşı ehsan və yaxşılıq etmək, haqlarını ödəmək vacib, tərk olunması isə haramdır.

Bu barədəki bəzi ayələri qeyd edirik:

"Bəqərə" surəsində buyurulur:

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا

"Valideynə ehsan edin."

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا

"Biz insana öz valideyninə yaxşılıq etməsini tövsiyə etdik. " ^[3]

أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ

1. "Biharul-ənvār", "Mustədrək"

2. "Kafi", "Hüquq" bölməsi.

3. Ənkəbut surəsi, 7-ci ayə.

"İnsana mənə və öz valideyninə təşəkkür etməsini əmr etdik." ^[1]

Bu ayədə Allah-taala ona şükr etməyi valideynə təşəkkür etməklə yanaşı əmr etmişdir. Allah-taalanın nemətlərinin şükrünü yerinə yetirməyin vacib olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Nəticədə, valideynə təşəkkür etmək də vacibdir:

"Sənin Pərvərdigarın belə hökm etdi: Ondan başqasına sitayiş etməyin və öz ata-ananıza yaxşılıq edin."^[2]

Burada valideynə yaxşılıq etmək Allaha ibadət etməklə bir sırada qeyd olunmuşdur. Allah-taalaya ibadət etmək vacib olduğu kimi, valideynə ehsan və yaxşılıq etmək də vacibdir.

Sonra buyurub: "Əgər ata-ananın hər ikisi, yaxud onlardan biri qocalıq yaşına çatıb sənin xidmətinə ehtiyacılı olsalar, onlara "uf" demə." (Bu kəlmə hər hansı bir şəxsin əlindən cana yığışılan zaman deyilir.) İmam Sadiq (ə) buyurub: "Əgər valideynin üzünə ağ olmağın tərک olunmasında "uf" kəlməsindən də aşağı bir söz olsaydı, Allah-taala onu da qadağan edərdi."

Sonra buyurulur: "Onlara əzab-əziyyət vermə, üstlərinə qışqırma, onların sözlərinə kobud cavab vermə, onlara yaxşı sözlər deyib hörmət və ədəb göstər (yəni, onları öz adları ilə çağırma, əksinə "ata", "ana" kimi sözlərlə səsle).

Təvazökarlıq və nəvaziş qanadlarını onların üzərinə sal və onlara qarşı təکəbbür etmə, onlara mərhəmətli ol (çünki dünənə qədər sən onlara ehtiyacılı idin, bu gün isə onlar sənin xidmətinə, onların barəsində yardımına ehtiyaclıdırlar) və de: "İlahi, məni kiçik yaşlarımda tərbiyə etdikləri kimi, sən də atama-anama rəhm edib onları bağışla!"

AYƏNİN İMAM SADIQ (Ə) TƏRƏFİNDƏN TƏFSİRİ

Əbi Vəlad imam Sadiqdən (ə) ayədəki "və-bil validəyni ihsanə" cümləsi barəsində soruşduqda, həzrət buyurdu: "Məqsəd onlarla həmsöhbət olarkən yaxşılıq etməyin, bir şey lazım oduqda, səndən istəməzdən qabaq onlara verməyin, sənə bir şey deməzdən əvvəl ehtiyaclarını aradan qaldırmağındır."

"Qul ləhuma qovlən kərimən" cümləsi barəsində buyurdu: "Məqsəd onlar səni vurduqda, "Allah sizi bağışlasın!" deməkdir."

"Vəxfəz ləhuma" cümləsi barəsində isə buyurdu: "Məqsəd onlara qəzəbli nəzər salmamaq, onların üzərinə qışqırmamaq, səsini onların səsindən uca etməmək, yol gedərkən onlardan qabağa keçməmək, məclisdə onlardan qabaqda oturmamaq və əlini onların əllərinin üzərinə qoymamaqdır. ^[3] Əllamə Məclisi buyurub: "Yəni, onlara bir şey verərkən sən əlində tut, onlar öz əlləri ilə götürsünlər."

CİHADDA DA ÜSTÜN ƏMƏL

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, bir kişi Peyğəmbərin (s) yanına gəlib dedi: "Mən Allah yolunda cihad etmək istəyirəm.

Həzrət buyurdu: Belə isə, Allah yolunda cihad et. Əgər öldürülsən, Allah yanında diri olacaq, ruzilərdən bəhrələnəcəksən. Əgər ölsən, sənin

1. Loğman surəsi, 13-cü ayə.

2. İsrə surəsi, 24-25-ci ayələr,

3. "Kafi", "Birrul-valideyn" bölməsi.

savabın Allahın öhdəsinədir. Əgər sağ qayıtsan, anadan olduğun kimi, bütün günahlardan paklanarsan.

O şəxs dedi: "Ey Allahın Rəsulu! Amma mənim ata və anamın hər ikisi qocadır. Mənimlə ünsiyyət qurduqlarından, onların yanından başqa yerə getməyimə razı deyillər."

Həzrət buyurdu: "Belə isə, onların yanında qal! Canım ixtiyarında olan Allaha and olsun, ata-ananın bir gecə-gündüz sənə ilə ünsiyyətdə olması, bir illik cihaddan üstündür."

Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunur:

كُنْ بَارًا وَاقْتَصِرْ عَلَى الْجَنَّةِ وَإِنْ كُنْتَ عَاقٍ فَاقْتَصِرْ عَلَى النَّارِ

"Valideynlərinə yaxşılıq edənlərdən ol ki, yerin cənnət olsun. Əgər onların üzünə ağ olsan, yerin cəhənnəm odudur."^[1]

VALIDEYNƏ YAXŞILIQ ETMƏK GÜNAHLARIN KƏFFARƏSİDİR

Yuxarıdakı hədisdən məlum olur ki, valideynə ehsan və yaxşılıq etmək bir çox günahların kəffarəsidir.

Bir kişi Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib dedi: "Dünyada elə bir çirkin iş qalmayıb ki, onu yerinə yetirməmiş olum. Mənim üçün bir tövbə yolu varmı?"

Həzrət buyurdu:

قَالَ (ص) فَأَذْهَبْ فَبِرُّهُ فَلَمَّا ذَهَبَ قَالَ (ص) لَوْ كَانَتْ أُمُّهُ

"Get, atana yaxşılıq et, günahlarının kəffarəsi olsun." (O şəxs getdikdən sonra həzrət buyurdu:) *"Əgər anası sağ olsaydı, ona yaxşılıq etməsi daha yaxşı olardı."*^[2]

ATA-ANAYA MEHRİBAN VƏ ŞƏFQƏTLİ BAXIŞLAR

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

مَا مِنْ وَلَدٍ بَارٍ نَظَرَ إِلَى أَبِيهِ بِرَحْمَةٍ إِلَّا كَانَ لَهُ بِكُلِّ نَظْرَةٍ حَجَّةٌ مَبْرُورَةٌ

"Ata-anasına yaxşılıq və ehsan edən bir şəxs valideyninə məhəbbət, rəhmət və nəvaziş dolu nəzərlərlə baxdığı zaman, hər baxışına bir qəbul olunmuş həcc savabı verilir."

Dedilər: "Ey Allahın Rəsulu (s), əgər bir gündə yüz dəfə də bu işi görsə, ona həmin savab verilər?"

Buyurdu: "Bəli, hər bir baxışına bir qəbul olunmuş həcc savabı verilər."

1. "Kafi"

2. "Biharul-ənvār"

3. "Biharul-ənvār"

VALİDEYNİN RAZILIĞI ALLAHIN RAZILIĞIDIR

Həzrət yenə buyurub:

رَضِيَ اللَّهُ مَعَ رَضَى الْوَالِدَيْنِ وَسَخَطُ اللَّهِ مَعَ سَخَطِ الْوَالِدَيْنِ

"Allahın razılığı valideynin razılığı və Allahın qəzəbi valideynin qəzəbi ilədir."^[1]

Yəni, kimin valideyni ondan razı olsa, Allah da həmin şəxsdən razı olacaq, kimin valideyni ondan narazı və qəzəbli olsa, Allah da ona qəzəblənəcəkdir.

Həzrət yenə buyurub:

بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ وَالْبَارِ دَرَجَةٌ وَبَيْنَ الْعَاقِ وَالْقَرَاعَةِ دَرَكَةٌ

"Valideyninə yaxşılıq edən şəxs cənnətdə peyğəmbərlərdən bir dərəcə aşağıda, valideynin üzünə ağ olanlar isə, cəhənnəmdə firon tərəfdarlarından bir mərhələ fasilədədir."^[2]

MƏLƏKLƏR ATA-ANASINA YAXŞILIQ EDƏN ŞƏXSƏ DUA EDİR

İmam Əmirəl-möminin Əlidən (ə) belə nəql olunur:

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: بَرُّ الْوَالِدَيْنِ أَكْبَرُ فَرِيضَةٍ

"Valideynə yaxşılıq etmək Allahın vacib etdiyi işlərin ən böyüyüdür."^[3]

Peyğəmbər (s) buyurub: "Allahın iki mələyi vardır. Onlardan biri belə deyir:

اللَّهُمَّ احْفَظِ الْبَارِئِينَ بِعِصْمَتِكَ اللَّهُمَّ أَهْلِكَ الْعَاقِينَ بِغَضَبِكَ

"İlahi! Valideyninə yaxşılıq edən şəxsi ismətinə xatir hər növ pislikdən qoru!"

Digəri isə belə deyir: "İlahi! Valideynlərinin üzünə ağ olanları qəzəbinə xatir həlak et!"

Mələklərin etdiyi dualar da hökmən qəbul olunur."^[4]

VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAĞIN DÜNYƏVİ TƏSİRLƏRİ

Valideynin üzünə ağ olmağın cəzası heç də axirət cəzaları ilə bitmir. Əksinə, o, elə dünyada da ağır təsirlərə malik günahlardandır. Peyğəmbər (s) buyurub:

ثَلَاثَةٌ مِنَ الذُّنُوبِ تُعَجَّلُ عُقُوبَتُهَا وَلَا يُؤَخَّرُ إِلَى الْآخِرَةِ عُقُوبُ الْوَالِدَيْنِ وَالْبَغْيُ عَلَى النَّاسِ وَكُفْرُ الْإِحْسَانِ

"Üç günah vardır ki, onların cəzası axirətə saxlanılmayaraq elə bu dünyada, dərhal verilir: Valideynin üzünə ağ olmaq, Allahın bəndələrinə

1. "Biharul-ənvar", 16-cı cild, səh.24.

2. "Mustədrək"

3. "Mustədrək"

4. "Mustədrəkul-vəsail", "Nikah" başlığı, 86-cı bölmə, 627-ci səh.

zülüm etmək və ehsan müqabilində pislik (nankorluq) etmək."^[1]

Bəlkə də, həmin günahlara elə bu dünyada cəza verilməsinin səbəb və hikməti başqalarının ibrət alması üçündür.

VALIDEYNƏ YAXŞILIQ ÖMRÜ UZADIR

İmam Baqir (ə) buyurub:

صَدَقَهُ السِّرُّ يُطْفِئَ غَضَبَ الرَّبِّ وَيُرِ الْوَلَدَيْنِ وَصِلَةُ الرَّحِمِ يَزِيدَانِ فِي الْأَجْلِ

"Gizlində verilən sədaqə (edilən ehsan) Allahın qəzəb odunu söndürür, valideynə yaxşılıq etmək və qohum-əqrəbə ilə əlaqələrin bərpa olunması insanın ömrünü uzadır."^[2]

Başqa bir hədisdə isə buyurub:

الْبِرِّ وَصَدَقَهُ السِّرُّ يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَيَزِيدَانِ فِي الْعُمْرِ وَيَدْفَعَانِ عَنْ سَبْعِينَ مِائَةً سُوءٍ

"Gizlində edilən ehsanlar və ata-anaya yaxşılıq insanın yoxsullu və fəqirliyini aradan qaldırır, ömrünü uzadır, yetmiş cür ağır və pis ölümü ondan uzaqlaşdırır."^[3]

MAL-DÖVLƏT VƏ EHTİRAMIN ARTMASI

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

مَنْ يَضْمَنْ لِي بِرَ الْوَالِدَيْنِ وَصِلَةَ الرَّحِمِ أَضْمَنْ لَهُ كَثْرَةَ الْمَالِ وَزِيَادَةَ الْعُمْرِ وَالْمَحَبَّةَ فِي الْعَشِيرَةِ

"Kim mənə qohum-əqrəbəsi ilə əlaqələri bərqərar və valideyninə yaxşılıq etməyi zəmanət versə, mən də onun mal-dövlətinin artıb ömrünün uzanmasını və qohum-əqrəbəsi arasında sevilməsini zəmanət verərəm."^[4]

İmam Hadi (ə) belə buyurub:

الْعَفْوَ يُعَقِّبُ الْقِلَّةَ وَيُؤَدِّي إِلَى الدَّلَّةِ

"Valideynin üzünə ağ olmaq mal-dövləti, abır-həyan və ömrü azaldır, insanı dünyada zillət və bədbəxtliyə sürükləyir."^[5]

VALIDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ YOXSULLUQ, DİLƏNÇİLİK VƏ BƏDBƏXTLİK GƏTİRİR

Mədinə cavanlarından birinin qoca bir atası var idi. O, öz atasına ehsan və yaxşılığı tərk edərək, onu mal-dövlətdən məhrum etdi. Allah-taala da onun mal-dövlətini əlindən alıb yoxsul vəziyyətə saldı, onun bədənini xəstəliklərə düşürdü və bədbəxt oldu. Allahın Rəsulu (s) buyurdu:

قَالَ (ص) يَا أَيُّهَا الْعَاقُونَ لِلْأَبَاءِ وَالْأُمَّهَاتِ اعْتَبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّهُ كَمَا طَمَسَ فِي الدُّنْيَا عَلَى أَمْوَالِهِ فَكَذَلِكَ جُعِلَ بَدَلُ مَا كَانَ أَعْدَلَهُ فِي الْجَنَّةِ مِنَ الدَّرَجَاتِ مُعَدًّا لَهُ فِي النَّارِ مِنَ الدَّرَكَاتِ

1. "Biharul-ənvār", 16-cı cild, səh.25.
2. "Biharul-ənvār", 16-cı cild.
3. "Biharul-ənvār", 16-cı cild, səh.24.
4. "Mustədrək"
5. "Mustədrək"

"Ey ata-analarının üzünə ağ olub əzab-əziyyət verənlər! Bu cavanın vəziyyətindən ibrət alın. Bilin ki, həqiqətən, onun bu dünyadakı var-dövlət və sağlamlığı əlindən gedərək fəqirlik və xəstəliyə düçar olduğu kimi, axirətdə də malik olduğu hər bir cənnət məqamı bu günahın vasitəsi ilə əlindən çıxdı, əvəzində cəhənnəmin aşağı dərəcələrinə endi. "[1]

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, həzrət Yaqub (ə) oğlu Yusifi (ə) görmək üçün Misrə daxil oldu. Həzrət Yusif (ə) görüş zamanı atasına ehtiram əlaməti olaraq atdan enməli olduğu halda, öz zahiri səltənət məqamını qorumaq üçün bu işi görmədi. Bu zaman Cəbrail nazil olub Yusifə (ə) dedi: "Əlini aç." Həzrəti Yusif (ə) əlini açdıqda, əlindən bir nur çıxıb asimanlara doğru yüksəldi.

Yusif (ə) soruşdu: "Mənim əlimdən çıxan bu nur nə idi?"

Cəbrail dedi:

فَقَالَ جِبْرِئِيلُ نَزَعْتَ النُّبُوَّةَ مِنْ عَقَبِكَ عَقُوبَةَ لِمَا لَمْ تَنْزِلْ إِلَى الشَّيْخِ يَعْقُوبَ فَلَا يَكُونُ مِنْ عَقَبِكَ نَبِيٌّ

"Qoca atanın ehtiramını gözləmədiyinə görə, nübüvvət nuru sənin nəslindən çıxdı. Artıq sənin övladlarından heç biri peyğəmbər olmayacaqdır. "[2]

Şübhəsiz, Yusif peyğəmbərin (ə) atdan enməməsi təkəbbür və atasına etinasızlıq üzündən deyildi, çünki peyğəmbərlər hər növ günahdan pakdırlar. Əksinə, cəmiyyətin idarə olunması, ədalətin bərqərar edilməsi və Allah dininin yayılması üçün qəbul etdiyi bu səltənət məqamının əzəmətini saxlamaq üçün idi. Lakin atanın ehtiramını saxlamaq daha üstün iş olduğundan, bu tərki-övlə (iki yaxşı iş arasından ən üstün olanı seçməmək) nəticəsində Allah tərəfindən tənbeh olundu.

VALIDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLANLAR PİS VƏ AĞIR AQİBƏTLƏ DÜNYADAN GEDİR

Valideynə yaxşılıq və ehsan etmək insanın yaxşı aqibətlə dünyadan getməsinə səbəb olduğu kimi, onların üzünə qayıdıb ağ olmaq da insanın pis vəziyyətdə dünyadan getməsilə nəticələnir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

مَنْ أَحَبُّ أَنْ يَخْفَفَ اللَّهُ عَنْهُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ فَلْيَكُنْ لِقَرَابَتِهِ وَصُولاً وَ بِوَالِدَيْهِ بَارًا فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ هَوْنَ اللَّهِ عَلَيْهِ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ وَلَمْ يُصِْبْهُ فِي حَيَاتِهِ فَقَرُّ أَبَدًا

"Kim Allah-taalanın onun canvermə anlarındakı çətinliklərini asan etməsini istəyirsə, qohum-əqrəba ilə rəbələri bərqərar və valideyninə ehsan etsin. Əgər belə edərsə, Allah-taala ölüm anlarının çətinliklərini ona asanlaşdırar və dünyada heç vaxt yoxsulluğa düçar olmaz. "[3]

1. "Səfinətul bihar", 2-ci cild, səh.213.

2. "Kafi"

3. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.687.

VALIDEYNİN ÖVLAD BARƏSİNDƏ ETDİYİ DUA QƏBUL OLUNUR

Övladın valideynə yaxşılıq etməsi onların övlad barəsində dua etmələrinə, pislik etməsi isə onların qarğış etməsinə səbəb olur. Valideynin etdiyi qarğış və ya dualar da Allah dərgahında dərhal qəbul edilir. Bu barədə çoxlu hədislər nəql olunmuşdur.

VALIDEYNİNİN ÜZÜNƏ AĞ OLAN CAVAN VƏ ŞİL OLMAQDAN XİLAS OLMA DUASI

Şil olmaqdan şəfa tapma (Məşlul) duasının fəzilətində qeyd olunur ki, həzrət Əmirəl-möminin Əli (ə) bu duanı atasının üzünə ağ olan bir cavana öyrətmişdi. O cavanın sağ qolu atasının qarğıışı nəticəsində qurumuş və üç il müddətində şil olmuşdu. Atasının vəfatından sonra Məscidul-Hərama gəlib gecələr Allaha yalvarırdı. Həzrət Əli (ə) da onu gördükdə, yazığı gəldi və bu duanı ona öyrətdi. O həzrətin bərəkətindən Allah ona şəfa verdi.

YAXŞILIQ ETMƏKDƏ ANA DAHA ÖNDƏDİR

Valideynə yaxşılıq etməkdə anaya üstünlük verilməsi daha artıq tövsiyə olunmuşdur. Peyğəmbər (s) üç dəfə anaya, yalnız dördüncü dəfə isə ataya yaxşılıq etməyi əmr etmişdir.

O həzrətdən soruşuldu: "Ata-anadan hansının haqqı daha böyükdür?" Buyurdu: "Səni doqquz ay ərzində öz bətnində gəzdirən, çox çətinliklə doğan və sonra döşündən sənə süd yedirdən şəxs!"

ATA-ANANIN HAQQININ ÖDƏNMƏSİ

O həzrətdən "Bizim atamız qarşısında vəzifəmiz nədir?" -deyə soruşulduqda, buyurdu: "Vəzifəniz diri olduğunuz müddətdə ona itaət etməkdir.""

Yenidən soruşdular: "Ananın haqqı nədir?"

Həzrət buyurdu: "Əgər çöllərin qumu, yağış damcılarının sayı qədər anaya xidmət etsən, səni öz bətnində saxladığı bir günün əvəzi belə olmaz."

CAVAN OĞLAN VƏ ƏLDƏN DÜŞMÜŞ ANASI

Nəql olunur ki, bir şəxs o həzrətin hüzuruna gəlib dedi: Mənim anam qocalıb əldən düşmüşdür, hərəkət edə bilmir. Onu dalıma alır, lazım olan yerlərə aparır, xörək tikələrini ağzına qoyur, bədənini təmizləyirəm. Bu zaman ehtiram əlaməti olaraq üzümü ondan döndərirəm. Bu işlərlə anamın haqqını yerinə yetirmiş oluram mı?

Həzrət buyurdu ki, xeyr, çünki onun bətni uzun müddət sənə yerin olmuşdur. O, öz döşündən səni qidalandırmış, öz əlləri və ayaqları ilə sənə keşiyini çəkmiş, bütün bu müddət ərzində sənə sağ qalmaq həyatının davam etməsini istəmişdir. Sən isə ona bu cür xidmət etməklə ölümünü arzulayırsan ki, onun əlindən daha tez rahat olasan.

1. "Kafi"

2. "Mustədrək", "Nikah" başlığı, 70-ci bölmə, səh.628.

MÜSTƏHƏB NAMAZ ÜSTÜNDƏ ANAYA CAVAB VERMƏK LAZIMDIR

Həzrətdən belə nəql olunur ki, əgər müstəhəb namaza başlasan və atan səni çağırırsa, namazı saxlama, əgər anan səni çağırırsa, namazı saxla!

Peyğəmbər (s) belə buyurub:

الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ

"Cənnət anaların ayaqları altındadır." ^[1]

VALIDEYNƏ YAXŞILIQ ETMƏYİN VACİB OLMASINDA ONLARIN KAFİR VƏ YA MÜSƏLMAN OLMASI ARASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR

Valideynin üzünə ağ olmağın haram, onlara yaxşılıq və ehsan etməyin isə vacib olmasında ata-ananın mömin və ibadət-itaət əhli, yaxud kafir və günah əhli olması arasında heç bir fərq yoxdur. "Loğman" surəsində buyurulur:

وَإِنْ جَاهِدَاكَ عَلَىٰ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا

"Əgər ata-anan sənin bilmədiyin şeyləri mənə şərik qoşmağına çalışsalar, (yəni kor-koranə təqlid əsasında səni şirkə vadar etsələr) bu halda onların əmrinə tabe olma. Lakin dünyada onlarla yaxşı və gözəl şəkildə (şəriətin bəyəndiyi və kərəmin tələbinə uyğun olaraq) rəftar et." ^[2]

ƏHLİ-SÜNNƏ MƏZHƏBİNDƏ OLAN ATA-ANA ÜÇÜN DUA ETMƏK

Müəmmər ibn Xəllad imam Rzadan (ə) soruşdu: "Haqq məzhəbə tabe olmayan (yəni, şiə olmayan) atam-anam barəsində dua edə bilərəmmi?"

Həzrət buyurdu: "Bəli, onların barəsində dua et və onlar üçün sədəqə ver. Əgər sağdırlarsa, onlarla yaxşı rəftar et, çünki Allahın Rəsulu (s) belə buyurmuşdur:

إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي بِالرَّحْمَةِ لَا بِالْعُقُوقِ

"Allah-taala məni (valideynlərimin üzünə) ağ olmağa deyil, rəhmət üçün göndərmişdir." ^[3]

Cabir deyir: Bir şəxs imam Sadiqdən (ə) soruşdu:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَجُلًا يَقُولُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ إِنَّ لِي أَبَوَيْنِ مُخَالِفَيْنِ فَقَالَ (ع) بَرُّهُمَا كَمَا تَبَرُّ الْمُسْلِمِينَ مِمَّنْ يَتَوَلَّانَا

"Atamla anam haqq məzhəblə müxalifdirlər (yəni, Əhli-beyt (ə) şiəsi deyillər)." Həzrət buyurdu: "Bizim şiələrimizə yaxşılıq etdiyin kimi, onlara da yaxşılıq et. (Yəni, onların vilayət əhli olduğunu fərz edərək onlarla yaxşı

1. "Minhəcus-sadiqin"

2. Loğman surəsi, 15-ci ayə.

3. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 127.

rəftar et.) "[1]

BU BARƏDƏ HEÇ BİR İSTİSNA YOXDUR

İmam Baqir (ə) buyurub:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُحْصَةً : أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبِرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبِرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينَ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ

"Üç şey vardır ki, Allah-taala onlarda heç bir istisna qoymamışdır:

1. Sahibinin mömin və ya kafir olmasından asılı olmayaraq əmanətin qaytarılması. 2. Mömin və ya kafir olmasından asılı olmayaraq bağlanan əhdə vəfa etmək. 3. Mömin və ya kafir olmasından asılı olmayaraq valideynə yaxşılıq etmək. "[2]

İmam Rza (ə) Məmun üçün şəriət hökmlərini bəyan edərkən yazdığı məktubda buyurub:

وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ وَاجِبٌ وَإِنْ كَانَا مُشْرِكَيْنِ وَلَا طَاعَةَ لَهُمَا فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ

"Valideynə yaxşılıq etmək hətta müşrik olsalar belə, vacibdir, lakin Allahın günah hesab etdiyi işlərdə onlara itaət etmək olmaz!"[3]

İMAM SADIQİN (Ə) ZƏKƏRİYYA İBN İBRAHİMƏ GÖSTƏRİŞİ

Əvvəllər məsihi olub sonralar İslamı qəbul edən Zəkəriyyə ibn İbrahim imam Sadiqin (ə) hüzuruna gəlib dedi: "Anam məsihi dinindədir, gözləri də tutulmuşdur."

Həzrət buyurdu:

فَقَالَ (ع) لَا بَأْسَ فَاَنْظُرْ أُمَّكَ فَبَرِّهَا فَإِذَا مَاتَتْ فَلَا تَكَلِّهَا إِلَى غَيْرِكَ كُنْ أَنْتَ الَّذِي تَقُومُ بِشَأْنِهَا

"Anandan yaxşı-yaxşı muğayat ol, ona ehsan et, ölərkən cənazəsinin(qusl-kəfən) işlərini başqalarına tapşırma, özün şəxsən onları yerinə yetir. "[4]

Bu cümlələrdə həzrət sonradan baş verəcək iki hadisəni xəbər vermişdi: "Biri Zəkəriyyənin anasının ölməsi, digəri isə onun müsəlman olması."

ZƏKƏRİYYANIN ANASI İLƏ MEHRİBAN RƏFTARI

Zəkəriyyə Kufəyə qayıtdıqdan sonra anasına son dərəcə mehribanlıq göstərdi. Yemək tikələrini onun ağzına qoyur, paltarını və bədənini təmizləyir, onu səliqəli hala salır və xidmət edirdi.

Anası dedi: "Oğlum, əvvəllər məsihi dinində olduğun zaman mənimlə belə yaxşı rəftar etmirdin. İndi nə olmuşdur ki, mənimlə belə yaxşı rəftar edirsən?"

Zəkəriyyə dedi: "Allah Rəsulunun (s) övladından olan böyük bir şəxsiyyət mənə əmr etmişdir ki, sənə yaxşı xidmət edəm."

Anası soruşdu: "O kişi peyğəmbərdirmi?" Dedi: "Xeyr, Peyğəmbərin (s) övladıdır."

1. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 129.

2. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 129,

3. "Üyuni əxbarir-Rza"

4. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 128.

Anası dedi: "Oğlum, bu şəxs hökmən peyğəmbər olmalıdır, çünki onun sənə verdiyi əmr peyğəmbərlərin göstərişi və ana barəsindəki tövsiyələrindəndir."

Zəkəriyyə dedi: "İslam peyğəmbəri həzrəti Məhəmməd ibn Abdullahdan (s) sonra, nübüvvət sona yetir. Ondan sonra heç bir peyğəmbər gəlməyəcəkdir. Anacan, o, peyğəmbərin nəvəsidir."

MÜSƏLMAN OLARAQ DÜNYADAN GEDİR

Anası dedi: "Oğlum, İslam dini dinlərin ən yaxşısıdır ki, sən onu seçmişən. Mənə də öyrət, mən də müsəlman olum!"

Sonra Zəkəriyyə anasına şəhadəteyn kəlmələrini və sair haqq olan əqidələri, eləcə də, namazı öyrətdi. Zöhr, əsr, məğrib və işa namazlarını qıldıqdan sonra elə həmin gecə can vermə halına düşdü. Sonra dedi: "Oğlum, mənə öyrətdiklərini yenidən təkrarla. Sonra onları bir daha təkrarlayaraq dünyadan getdi."

VALİDEYNƏ HƏM SAĞLIĞINDA, HƏM DƏ ÖLDÜKDƏN SONRA YAXŞILIQ ETMƏK LAZIMDIR

Valideynin üzünə ağ olmağın haram, onlara itaət və yaxşılıq etməyin vacib olmasında, valideynlərin həyatda olub-olmaması arasında heç bir fərq yoxdur. Yəni, valideynin dünyadan getməsi ilə onların övlad üzərində olan haqları aradan getmir. Əgər valideyn öldükdən sonra övlad onları unudaraq onlar barəsində ehsanı tərk edərsə, valideynin üzünə ağ hesab olunur. Hətta sağlıqlarında onların haqlarını yerinə yetirərək onlara yaxşılığı tərk etməmiş olsa belə.

VALİDEYN DÜNYADAN GETDİKDƏN SONRA ONUN ÖVLAD ÜZƏRİNDƏKİ HAQQI

Valideyn öləndən sonra onun övlad üzərindəki haqqı birincisi, sağlığında yerinə yetirə bilmədiyi həcc, namaz, oruc və sair kimi vacib əməlləri övladının yerinə yetirməsindən ibarətdir. İkincisi, onun vəsiyyətinə əməl etməlidir. Üçüncüsü, ömrünün axırına qədər onları unutmamalı, Allahdan onların günahlarının bağışlanmasını və onlara rəhm etməsini diləməli, onların əvəzindən sədəqə verərək onların niyyəti ilə müstəhəb əməlləri yerinə yetirməlidir. Bir sözlə, onların barəsində bacardığı qədər mənəvi hədiyyələr və töhfələr göndərməlidir.

VALİDEYN VƏFAT ETDİKDƏN SONRA ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ

İmam Baqir (ə) belə buyurub:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَكُونُ بَارًّا بِوَالِدَيْهِ فِي حَيَوَتِهِمَا ثُمَّ يَمُوتَانِ فَلَا يَفْضِي عَنْهُمَا ذُبُونَهُمَا وَلَا يَسْتَغْفِرُ لَهُمَا فَيَكْتُئِبُهُ اللَّهُ عَاقِبًا وَأَنَّهُ لَيَكُونُ عَاقِبًا لَهُمَا فِي حَيَوَتِهِمَا غَيْرَ بَارٍّ بِهِمَا فَإِذَا مَاتَا فَضَى دَيْنُهُمَا وَاسْتَغْفَرَ لَهُمَا فَيَكْتُئِبُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بَارًّا

"Bir şəxs ata-anasının sağlığında onlara yaxşılıq edir, onlar öldükdən sonra unudur, onların borclarını qaytarmır, Allahdan onları bağışlayıb rəhm etməsini istəmir. Allah da onu valideynlərinin üzünə ağ olanların cərgəsində qeyd edir. Başqa bir bəndə valideyninin sağlığında onların üzünə ağ olur, valideyni dünyadan getdikdən sonra onların borclarını verir, onların

barəsində dua edərək Allahdan bağışlanmalarını istəyir. Allah-taala da belə bir şəxsi valideyninə yaxşılıq edənlərin cərgəsində yerləşdirir. "[1]

BİR ƏMƏLƏ ÇOXLU SAVAB

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Nə üçün siz şislərdən hər hansı biri valideyninə həm sağlığında, həm də öldükdən sonra yaxşılıq etmir?"

Bundan sonra həzrət valideyn dünyadan getdikdən sonra, onlara necə yaxşılıq etməyi bəyan edərək buyurub:

مَا يَمْتَعُ الْجَلَّ مِنْكُمْ أَنْ يَبْرُ وَالِدَيْهِ حَيَّيْنِ وَمَيِّتَيْنِ، يُصَلِّي عَنْهُمَا يَتَصَدَّقُ عَنْهُمَا وَيَجُجُ عَنْهُمَا وَيَصُومُ عَنْهُمَا فَيَكُونُ الَّذِي صَنَعَ لَهُمَا وَلَهُ مِثْلُ ذَلِكَ فَيَزِيْدُهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ بِبِرِّهِ وَصِلَتِهِ خَيْرًا كَثِيرًا

"Bu belə ola bilər ki, onların adından namaz qılsın (onların vacibi namazlarının qəzasını qılsın, əgər vacib namazları qəzaya getməmişsə, onların adından nafla və müstəhəb namazları qılsın, özü qılsın, yaxud başqalarını namaz qılmaq üçün əcir tutsun), onların adından sədəqə versin, oruc tutsun, həccə getsin. Bu halda yerinə yetirdiyi əməllərin hamısının savabı həm valideynlərinə çatacaq, həm də onların savabı qədər o şəxsin özünə veriləcəkdir. Bundan əlavə, Allah-taala belə bir şəxsin savabını valideyninə yaxşılıq etdiyinə görə, ikiqat artıracaqdır: Biri yerinə yetirdiyi əməlin savabı, digəri isə onlara yaxşılıq etməsinin savabı. "[2]

VALIDEYN ÜÇÜN BAĞIŞLANMAQ DİLƏMƏK VƏ DUA ETMƏK

Bir şəxs Peyğəmbərdən (s) soruşdu: "Valideyn dünyadan getdikdən sonra, onların üzərimizdə yenə də haqları qalır mı?"

Peyğəmbər (s) buyurdu:

وَوَالِدَيْكَ فَاطْعُهُمَا وَبِرُّهُمَا حَيَّيْنِ كَانَا أَوْ مَيِّتَيْنِ - قَالَ (ص) نَعَمْ الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا وَالْإِغْفَارُ لَهُمَا وَالْكَرَامُ صَدِيقُهُمَا وَصِلَةُ رَحِمِهِمَا

"Bəli, (bu haqlar) onlar üçün namaz qılıb dua etmək və bağışlanmaq diləmək, onların dostlarına ehtiram edib əzizləmək, qohum-əqrəbələri ilə rabitə yaratmaqdan ibarətdir: "[3]

Həzrət yenə buyurub:

وَمَنْ بَرَّ أَبَاهُ فِي حَالِ حَيَاتِهِ وَلَمْ يَدْعُ لَهُ بَعْدَ وَفَاتِهِ سَمَّاهُ اللهُ تَعَالَى عَاقًا

"Kim öz atasının sağlığında ona yaxşılıq edib öldükdən sonra onu unutsa və onun üçün dua etməsə, Allah-taala onu aqq-valideyn adlandırır. "[4]

VALIDEYNƏ İTƏTİN VACİBLİYİNİN ƏHATƏ DAİRƏSİ

Valideyn öz övladını vacib işlərdən çəkəndirsə və ya haram işlərə əmr etsə, onların əmrlərinə tabe olmaq olmaz. Məsələn, onlar övlada şərab içməyi əmr etsələr, yaxud namaz və oruc kimi vacib əməllərin yerinə

1. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 130.

2. "Üsuli-kafi", 2-ci cild, səh. 127.

3. "Kafi"

4. "Kafi"

yeterilməsinin qarşısını alsalar, onların sözlərinə əhəmiyyət verilməməlidir. Qeyd edilən ayələrdə də həmin məsələ bir daha təkid olunmuşdur.

Aşağıdakı hədisdə də həmin məsələ aşkar şəkildə bəyan edilmişdir:

لا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ

"Allah-taalaya nisbətdə günah və itaətsizlik sayılan işlərdə məxluqata tabe olmaq olmaz." [2]

Bu iki hal istisna olmaqla məkrüh, müstəhəb, mübah, hətta bəzi vacibi-kifai (birinin yerinə yetirməsi ilə digərlərinin boynundan götürülən) əməllərdə də valideynin əmrləri ilə müxalifət etmək onların əzab-əziyyətinə, inciməsinə, qəlbinin qırılmasına səbəb olarsa, bu halda da müxalifət etmək haram və kəbirə günah sayılır. Çünki bunlar valideynin üzünə ağ olmağın ən bariz və həqiqi nümunələrindəndir. Məsələn, övlad vacib olmayan səfərə getmək istədiyi zaman, valideyn ona zərər toxunacağından qorxsın və ya onu çox istədiklərindən ayrılığına dözə bilməsələr və nəticədə onun bu səfərini qadağan etsələr, övlad da müxalifət edərək səfərə getsə, (valideynlər narahat olub inciyərlərsə,) bu səfər haram səfər sayılır. Ona görə də bu kimi səfərlərdə namaz bütöv qılınmalı, Ramazan ayı olarsa, oruc da tutulmalıdır. Bir sözlə, hər yerdə valideynin sözləri ilə müxalifət etmək onların əzab-əziyyətdə və ya narahatlığına səbəb olsa, bu iş haramdır.

Əgər valideynin əmrinə itaət olunması övladın həddən artıq çətinliyə düşməsinə, yaxud son dərəcə ağır dini və dünyəvi zərərlərə məruz qalmasına səbəb olsa, onda itaət etmək lazım deyildir. Məsələn, əgər valideyin övladının evlənməyinin və ya ərə getməyinin qarşısını alsın, bu iş də övlad üçün son dərəcə çətinlik yaratsa, yaxud oğluna öz arvadına talaq verməyi əmr etsə və bu iş də açıq-aşkar ziyana səbəb olsa və sair kimi hallarda valideynin əmrinə itaət etmək vacib deyildir.

Amma övladın onların sair əmrlərində müxalifət etməsindən heç bir əziyyət və narahatçılıq yaranmazsa, onda həmin işlərdə valideynlə müxalifət etməyin haram və ya itaət etməyin vacib olması sübuta yetməmişdir. Lakin daha yaxşı və ehtiyat budur ki, onların əmrlərinə mümkün qədər tabe olub müxalifətdən çəkinsin xüsusilə, əgər valideyn yalnız övladın məsləhətini nəzərə alaraq onu müəyyən işlərə əmr edib, bəzi işlərdən çəkindirsə və öz şəxsi məsləhətini nəzərə almasa.

ATA İLƏ ANANIN ƏMRİNİN BİR-BİRİNƏ ZİDD OLDUĞU HALDA

Əgər ata və ananın övlada etdiyi əmr arasında ziddiyyət olarsa, misal üçün, ata "filan işi yerinə yetir", ana isə "onu yerinə yetirmə" deyərək əmr edərsə, mümkün olan qədər hər ikisinin razılığını qazanmaq lazımdır. Lakin hər ikisini eyni zamanda yerinə yetirmək mümkün olmasa, ananın əmrinin yerinə yetirilməsinə üstünlük verilməlidir. Çünki ana ehsan edilməyə atadan daha artıq layiqdir. O, övlad yolunda daha artıq əzab-əziyyətdə, narahatlıqlara məruz qalmış, xüsusilə, hamiləlik dövrü, övladını

1. Loğman surəsi, 15-ci ayə.

2. "Biharul-ənvar", 16-cı cild, səh.25, ("Nəhcül-bəlağə"-dən nəqlən).

dünyaya gətirərkən və süd verən zamanda daha artıq çətinlik çəkmişdir. Bu da hədislərdə daha çox qeyd olunmuşdur.

İkincisi, anada valideynlik hisləri güclü, analıq duyğuları və ülvə xüsusiyyətlər çox olduğundan övladın onun istəyi ilə azacıq müxalifət etməsindən pərişan olur, qəlbi sınırlı. Lakin ata anaya nisbətən əql qüvvəsinə daha çox malik olduğundan, bu işdən ümumiyyətlə təsirlənməyə bilər. O, övladının bu işlə heç vaxt inadkarlıq və itaətsizlik üzündən deyil, sadəcə olaraq anasının qəlbini sındırmamaq məqsədi ilə müxalifət etdiyini bildikdə heç vaxt narahat olmaz.

VALIDEYNDƏN İZN ALMAĞIN ZƏRURİLİYİ

Müqəddəs islam şəriətində əmr olunmuşdur ki, övlad bəzi işləri yerinə yetirmək üçün ata-ananın hər ikisindən icazə almalıdır. O, bəzi vacibi-kifai əməlləri (cihada getmək kimi), bəzi müstəhəb əməlləri (müstəhəb oruc kimi) və bəzi müamilələri (əhd və and içmək kimi) ata-ananın razılığını əldə etməklə görməlidir.

Mərhum Şəhidi Əvvəl "Qəvaid" kitabında valideynin övlad üzərindəki hüquqlarını bəyan etmişdir. Biz bəhsimizin yekunlaşdırılması üçün onlardan onunu qeyd edirik:

ŞƏHİDİ ƏVVƏLİN ÖVLADIN MÜBAH VƏ MÜSTƏHƏB SƏFƏRLƏR BARƏDƏKİ BƏYANI

1. Mübah və müstəhəb səfər valideynin icazəsi olmadan övlada haramdır. Əgər səfər ticarət etmək və elm qazanmaq məqsədi ilə olsa, bu işləri valideynin yaşadığı məntəqədə yerinə yetirmək mümkün olmazsa, fəqihlərdən bəzilərinin fətvasına əsasən bu kimi səfərlər caizdir.

2. Fəqihlərdən bəziləri buyurmuşlar ki, valideynə itaət etmək övlada hər bir yerdə vacibdir, hətta şübhəli məsələlərdə də olsa belə. Deməli, valideynlər övladı onlarla birlikdə yemək yeməyə əmr etsələr, övlad da həmin yeməyin şübhəli olduğunu bilsə, övladın valideynə itaət edərək onlarla birlikdə yemək yeməsi vacibdir, çünki valideynin əmrinə itaət etmək vacib, şübhəli məsələləri tərk etmək isə müstəhəbdir.

3. Əgər valideyn müəyyən bir işi görmək üçün övladı çağırırsa və vacib namazın vaxtı daxil olmuş olarsa, onların əmrinə önə salmalıdır. Çünki namazın əvvəl vaxtda qılınması müstəhəb, valideynə itaət etmək isə vacibdir.

CAMAAT NAMAZI QILMAĞIN QADAĞAN OLUNMASI

4. Məşhur nəzər budur ki, valideyn övladını camaat namazından saxlaya bilməz. Amma əgər övladın camaat namazında iştirak etməsi valideyn üçün əzab-əziyyət törədib narahatlıq yaradarsa, (məsələn, övlad gecə qaranlığında işə və ya sübh namazına getmək istəyərsə, valideyn də onun bu vaxtlarda çölə sıxmasından qorxmuş olsa,) onda gərək övlad namazı evdə qılsın.

5. Əgər cihad səfəri övlada vacibi-eyni (yalnız hər fərdin öz öhdəsin

1. Hazırkı mərcəyi-təqlidlərin fətvasından məlumat almaq üçün "Urvətul-vüsqa" kitabının "Müsafirin namazı" bölməsinə müraciət edə bilərsiniz.

düşən vacib məsələlər) qəbilindən olmasa, valideyn övladını o səfərdən saxlaya bilər.

6. Vacibi-kifai işlərin başqaları tərəfindən yerinə yetiriləcəyi məlum olsa, yaxud ehtimal verilsə, valideyn övladını bütün kifai işlərdən saxlaya bilər.

7. Fəqihlərdən bəziləri buyurmuşlar ki, əgər övlad müstəhəb namaz üstə olduğu zaman valideyni onu çağırırsa, gərək namazını dayandırсын.

8. Övladın ata-anasına əziyyət verməməsi vacib olduğu kimi, başqaları tərəfindən onlara dəyəbiləcək əzab-əziyyətlərin də qarşısını almaq vacibdir.

9. Müstəhəb oruc valideynin izni olmadan tərk olunmalıdır.^[1]

10. Atanın icazəsi olmadan and içib əhd bağlamaq tərk olunmalıdır.^[2]

VALIDEYNİN EHTİRAMINI SAXLAMAQ

Valideynə yaxşılıq edib onların haqqını yerinə yetirməyin vacib olduğu hallarından biri onlara qarşı ədəbli olmaq və birlikdə olarkən ehtiram göstərməkdir. Əhli-beytin (ə) hədislərində onlarla birlikdə olarkən bəzi şeylərə (ədəb qaydalarına) riayət edilməsinin zəruriliyi qeyd olunmuşdur. O cümlədən:

1. Övlad atası və ya anasını çağıranda onları öz adları ilə deyil, ləqəbləri, künyələri ilə, yaxud "ata", "ana" kimi adlarla çağırırsın.

2. Onların qabağında yol getməsin, onlardan əvvəl yerə oturmasın.

3. Onlardan qabaq yemək yeməyə başlamasın.

İmam Səccad (ə) heç vaxt öz anası ilə birlikdə yemək yeməz və buyurardı ki, qorxuram hansısa bir tikəyə əl atım, anam da onu götürməyi nəzərdə tutmuş olsun və bu əməllə onun qarşısında ədəb qaydalarına riayət edə bilməmiş olum.

4. Bir məclisdə oturarkən üzünü onlardan başqa yana çevirməsin.

5. Danışarkən səsini onların səmindən uca etməsin.

6. Əlini onların əlləri üzərinə qoymasın.

7. Elə bir iş görməsin ki, camaat onun ata-anası barəsində nalayiq sözlər deyib lənətləsinlər. Məsələn, əgər övlad başqasının atasını söylərsə, o da onun atasını söylə bilər.

8. Rəvayət olunmuşdur ki, imam Səccad (ə) bir oğlanın atasının əlindən sallana-sallana yol getdiyini gördükdə, həmin oğlana qəzəblənib ömrünün axırına qədər onunla danışmadı.^[3]

Qeyd etmək lazımdır ki, valideynə itaət olunması vacib olan işlər valideynin onların tərkindən narahat olmadığı işlərdir. Məsələn, övlad onların xərclərini əvvəlcədən verməsə, nəticədə məcbur olub övladdan istədikdən sonra versə, bu işə laqeyd yanaşmaq onların narahat olmasına səbəb olduğundan, valideyn bir şey istəməmişdən əvvəl övlad həmin şeyi onlara verməlidir.

Digər bir misal: Övlad hər hansı qonaqlıq məclisində valideyninə etina

1. Fəqihlərin arasında məşhur nəzəriyyə bu işin haram deyil, məkrüh olmasıdır. Müstəhəb oruc tutmaqda anadan da icazə almağın lazım olub-olmaması barədə bir dəlil tapa bilmədik.

2. Bu məsələ barəsində ətraflı məlumat almaq və hazırkı mərcəyi-təqlidlərin fətvasını bilmək üçün "Vəsilitun-nicat" kitabına baxa bilərsiniz.

3. "Kafi"

etməsə və onları dəvət etməsə, valideynin incidiyi halda bu iş haramdır. Valideynə hər hansı töhfə və hədiyyə vermək də bu qəbildəndir. Amma hər hansı bir işin tərklə olunması valideynin inciməsinə səbəb olmazsa, onda həmin işin haram olması sübuta yetməmişdir. Eləcə də, valideynə ehtiramın vacibliyi barəsində qeyd etmək lazımdır ki, tərklə olunması valideynin narahat olmasına səbəb olan işlər vacib sayılır. Misal üçün, övladın valideyninə hörmətsizlik göstərmək üçün onlara arxa çevirməsi, onlarla uca səsle danışması, onların qabağında yol getməsi və sair kimi işlərin hamısı haramdır. Lakin övlad valideynə hörmətsizlik məqsədi olmadan, yanlışlıqla ehtiram etməsə və valideyn də ondan inciməsə, onda bu işin haram olması isbat olunmamışdır. Bundan əlavə, bəzi hallarda valideynə ehtiram müstəhəb əməl kimi qeyd olunmuşdur.

ÖVLADI NƏZƏRƏ ALMAQ DA VALİDEYNƏ VACİBDİR

Övladın valideynə yaxşılıq və ehsan edib onun qarşısında ədəblə rəftar etməsi, habelə onlara ehtiram göstərməsi vacib olduğundan, ata-ananın da üzərində bəzi vəzifələr vardır ki, onlara övlad qarşısında riayət etməlidirlər. Əks halda, övladla qohumluq əlaqələrini kəsmiş olurlar, çünki valideyndən sonra insana ən yaxın şəxs övladdır. Qohum-əqrəbə ilə əlaqələrin kəsilməsi də böyük günahlardan biridir ki, bu bölmədən sonra qeyd olunacaq.

Övlad valideyn qarşısındakı vəzifələrini yerinə yetirmədiyi zaman, onun üzünə ağ olmaq kimi acınacaqlı nəticələrə düçar olduğu kimi, valideyn də övladın bəzi hüquqlarına riayət etmədikdə onun acınacaqlı təsirlərinə uğrayacaqdır. Bu barədə Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunmuşdur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَلْزَمُ الْوَالِدَيْنِ مِنَ الْعُفُوقِ مَا يَلْزَمُ الْوَلَدَ لَهُمَا مِنْ عُقُوبِهِمَا

"Övladın valideyn qarşısında yerinə yetirməli olduğu vəzifələri, eynilə valideynin övlad qarşısındakı vəzifələri kimidir."^[1]

Valideynin övlada nisbətdə vəzifəli olduğu mühüm işlərdən biri də budur ki, övladın onun üzünə ağ olması üçün şərait yaratmasın. Ona elə ağır işlər tapşırmamalıdır ki, övlad o işlərin çətinliyini görüb yerinə yetirməkdən imtina etsin və nəticədə valideynin üzünə ağ olsun. Yaxud valideyn danışq və əməlində övlada qarşı həddindən artıq tələbkərlilik edərək çox irad tutmamalıdır, çünki bu iş əksər hallarda valideynin qarşısında ədəb qaydalarına riayət olunmaması ilə nəticələnir. Valideyn övladına həmişə məhəbbət göstərməlidir, əks halda övlad ona qarşı tamamilə əks reaksiya verə bilər. Valideynin vəzifəsi budur ki, Allahın övlada vacib buyurduğu işlərin yerinə yetirilməsi, valideynə qarşı ehsan və yaxşılıq edib onun qarşısında ədəblə davranmasına kömək etsin, mehribançılıq, nəvaziş və şəfqətlə onun üzünə ağ olmasının qarşısını alsın. Misal üçün, övladdan baş verən nöqsanlı halları görməməzliyə vursun, onun etdiyi ehsan və itaətləri az olsa da belə, qəbul edərək ona öz təşəkkürünü bildirsin. Xüsusilə, övlad onun yanında olmayan zaman onun üçün dua etsin. Övladla valideynin qarşılıqlı vəzifə və hüquqları fiqhi kitablarda mövcuddur. Kitabın həcminə münasib olan miqdarda aşağıdakıları qeyd edirik:

1. "Vəsailuş-şiə"

ÖVLADIN NƏFƏQƏSİ (XƏRCLƏRİ) ATAYA VACİBDİR

Oğlan uşağı doğulduqdan həddi-bülüğa çatana və qazanc əldə edib öz məişət ehtiyaclarını təmin edənə qədər onun xərcləri, yəni yemək, geyim və məskənlə təmin olunması ataya vacibdir. Qız da böyüyüb ər evinə gedənə qədər, yaxud müəyyən vasitələrlə atasından ehtiyacsız olan vaxta qədər həmin xərclər ata tərəfindən təmin olunmalıdır.

ÖVLADI EVLƏNDİRMƏKDƏ TƏLAŞ GÖSTƏRMƏK

Oğlan uşağının ata üzərində olan hüquqlarından biri həddi-bülüğa çatdıqdan sonra onu evləndirmək, qızı da ərəsəyə çatdıqdan sonra ərə verib ər evinə göndərməkdir. Valideynin öz qızının ərə getməsinin qarşısını almağa haqqı yoxdur. Quranda bu məsələ aşkar şəkildə bəyan edilmişdir:

فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ

ÖVLADIN DİNİ TƏLİM-TƏRBIYƏSİ

Atanın övlad qarşısında olan vəzifələrindən biri onlara təlim-tərbiyə vermək, dinin etiqad üsulları və əməli proqramlarını, xüsusilə, Quran oxumağı öyrətməkdir. Valideyn övladın təlim-tərbiyəsinə laqeyd yanaşmamalı, onu lazım olan şərtlərə riayət etməklə, hətta bəzi hallarda vurmaqla nəticələnsə belə, ədəbləndirməlidir. (Bu məsələ "Əmr be məruf və nəhy əz münkər" bölməsində ətraflı şəkildə qeyd olunacaqdır.) Valideynin övladla mehriban davranaraq ona məhəbbət bəsləməsi və nəvaziş göstərməsi barəsində çoxlu hədis nəql olunmuşdur. Nümunə üçün onlardan bir neçəsini qeyd edirik:

ÖVLADA MEHRİBANLIQ GÖSTƏRMƏK LAZIMDIR

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

"Övladlarınızı sevin, onlara rəhm edin. Onlara vədə verdiyiniz zaman, vədəniyə əməl edin, çünki övladın ümidi yalnız ata-anasındadır. Həqiqətən, Allah-taala insana heç bir şeydə, əhli-əyal barəsində olduğu qədər qəzəblənməz."

NƏVAZİŞLİ BAXIŞLAR VƏ ÖVLADI ÖPMƏK

Həzrət yenə buyurub: "Hər kəs öz övladını öpsə, onun üçün bir həsənə (savab) yazılır."

Başqa hədisdə buyurulur: "Ata övladını öpərkən, hər dəfə ona cənnətdə bir məqam verilir."

Hədislərdə qeyd olunur ki, valideyn mehr-məhəbbət və nəvazişlə övladına baxdığı və onu sevindirdiyi zaman, onun əməl dəftərində bir qulun azad edilməsi qədər savab yazılır.

VALIDEYNDƏN SONRA ÖVLADA YAXŞILIQ ETMƏK

Rəvayətlərdə qeyd olunur ki, övladlarınızın anasına da hörmət edərək, ona pislik etməyin, çünki əks halda, övladınız öz anasını sevdiyinə görə, bu işdən qəmgin olar və qəlbi qırılar.

Nəql olunur ki, ənsardan olan bir kişi imam Sadiqdən (ə) soruşdu: Hansı

şəxslərə hörmət etmək mənə vacibdir? Həzrət buyurdu: "Valideynlərinə."
Dedi: "Axı, hər ikisi dünyadan getmişdir?!"

Həzrət buyurdu: "Öz övladlarına yaxşılıq et."

ÖVLADA YAXŞILIQ ETMƏKDƏ QIZ İRƏLİDİR

Övlada yaxşılıq etməklə əlaqədar qız barəsində daha çox tövsiyə olunmuşdur. Müstəhəbdir ki, insan evə hədiyyə gətirən zaman qızlarını oğlanlardan qabağa salsın, xüsusilə, əgər qızın adı Fatimə olarsa. Həmçinin, övlada qarğış edilməsi qadağan olunmuşdur, hətta onlar valideynə qarşı pis rəftar və onunla müxalifətçilik etsələr belə. Çünki bu qarğışlar insanın fəqirliyə düşər olmasına səbəb olur.

MƏNƏVİ ATA YAXŞILIĞA DAHA LAYİQDİR

Ata-anaya yaxşılıq etməyin vacibliyi, üzünə qayıtmağın haram olması insanın dünyaya gəlməsi, təlim-tərbiyəsi və cismnin inkişaf etməsinə səbəb olan cismani (bioloji) valideyni ilə əlaqədardır. Lakin mənəvi ataya gəldikdə isə, qeyd etmək lazımdır ki, onlar insanın yaranışının, həqiqi səadətə nail olmasının səbəbi, əbədi həyatının təmin ediciləridir. Onlar Peyğəmbər (s) və məsum imamlardır. Hər kəs onlara tabe olsa və öz mənəviyyatında onlara qovuşsa, bütün fiziki və ruhi bəlalardan amanda qalar, əbədi xeyirlərin hamısına yiyələnər. Peyğəmbər (s) buyurub: "Mən və Əli bu ümmətin (mənəvi) atasıyıq."

Mənəvi atanın cismani ata ilə müqayisədə malik olduğu üstünlük, şərəfət və əhəmiyyət ruhun bədənə, axirətin bu dünyaya olan münasibət və üstünlüyü kimidir. Mənəvi atanın üzünə ağ olmağın ağır və acınacaqlı nəticələri cismani atanın üzünə ağ olmağın ağır təsirlərindən min qat artıqdır.

DAHA ÇOX SAVAB, DAHA ŞİDDƏTLİ CƏZA

Həmçinin, mənəvi valideynə edilən yaxşılıq üçün veriləcək savablar cismani (bioloji) ataya edilən yaxşılıqların savabından min qat artıqdır. Bəlkə də, valideynin üzünə ağ olmağın şiddətli cəzalarının bəzi mərtəbələri, o cümlədən cənnətdən məhrum olmaq, heç bir əməlin insandan qəbul olunmaması və sairə insanın mənəvi valideyni ilə əlaqədardır. Belə ki, savabın mərtəbələri də mənəvi valideynə yaxşılıq etməklə əlaqədardır. (Əhli-beytin (ə) vilayətini tərk edən şəxslərlə əlaqədar nəql olunan rəvayətlərdə qeyd olunur ki, hətta bütün ömrü boyu gündüzləri oruc tutub gecələri ibadətlə məşğul olsa, onların heç bir əməli qəbul olunmaz.)

AYƏLƏR ÜMUMİDİR

Bu məsələ ilə əlaqədar nəql olunan rəvayətlərdə valideynə yaxşılıq edilməsini göstərən ayələrin yalnız cismani valideynə məxsus edilməsi qadağan edilmişdir, çünki bu ayələr ümumidir və həm cismani, həm də mənəvi valideynlərə şamil olur.

Bu müddəanın şahidi, valideynə itaət və təşəkkür edilməsinin Allaha itaət və şükr etməklə yanaşı qeyd olunmasıdır.

HƏZRƏT MƏHƏMMƏD (S) VƏ ƏLİYƏ (Ə) TƏŞƏKKÜR

"Ənişkur li və livalidəykə" ayəsi barəsində çoxlu hədis nəql olunmuşdur. Onların hamısında bu şərif ayədə valideynlərdəki məqsədin həzrət Əli (ə) və Məhəmməd (s) olması və heç də cismani valideynlə məhdudlaşmadığı qeyd olunur. Çünki bu ayələr valideyn fərdlərinin ən şərəflisi, ən fəzilətli və ən kamilini bəyan edir. "Üsuli-kafi" kitabında imam Sadiqdən (ə) sileyi-rəhim məsələləri ilə əlaqədar iki hədis nəql olunmuşdur. Birinci hədis belədir: Əmr ibn Yezid o həzrətdən

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

"Onlar, Allahın bərqərar olunmasını əmr etdiyi işləri bərqərar edərlər" ("Rəd" surəsi, 21-ci ayə) ayəsi barəsində soruşduqda, həzrət buyurdu: "Məqsəd insanın yaxın qohum-əqrəbasıdır."

HƏM MƏNƏVİ, HƏM DƏ CİSMANİ VALİDEYN

Başqa bir hədisdə buyurulur ki, yuxardakı ayə həzrət Məhəmməd (s) və onun Əhli-beyti ilə sileyi-rəhim barəsində nazil olmuşdur. Bu ayə insanın yaxın qohum-əqrəbasına da dəlalət edir.

قَالَ عَلِيُّ نَزَلَتْ فِي رَحِمِ مُحَمَّدٍ (ص) وَقَدْ تَكُونُ فِي قَرَابَتِكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِمَّنْ يَقُولُ لِلشَّيْءِ إِنَّهُ فِي شَيْءٍ وَاحِدٍ
Sonra buyurdu:

"O (yuxarıdakı) şərif ayəni yalnız bir mənə ilə xulasələndirən kəslərdən olma! Əksinə, nə zaman "filan ayə filan şəxsin barəsində nazil olmuşdur." deyildiyini eşitsən, onu xarici nümunələrinə tətbiq etməlisən."

MƏNƏVİ VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ

Mənəvi valideynin üzünə ağ olmaq ona itaəti tərک etmək, əmrlərindən boyun qaçıрмаq, onlara tabe olmaqdan imtina etmək və onlarla özün aranda olan mənəvi rabitəni qırmaqla ola bilər.

İmam Rza (ə) buyurub: "Əgər cismani valideyniniz sizi onların üzünə ağ olduğunuza görə özlərindən uzaqladırsalar, (yəni "sən bizim övladımız deyilsən" desələr) sizin üçün pis olmazmı?"

Dedilər: "Bəli, pis olar."

Buyurdu: "Onda çalışın ki, sizin cismani valideyninizdən daha fəzilətli və üstün olan mənəvi valideyniniz də sizi övladlıqdan çıxarmasın."

MƏHƏMMƏD (S) VƏ ƏLİ (Ə) – ÜMMƏTİN İKİ ATASI

Peyğəmbər (s) buyurub:

يَا عَلِيَّ أَلَا وَإِلَى وَأَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَمَنْ فَمَنْ عَقَبْنَا فَلَعْنَةُ اللَّهِ أَلَا وَإِلَى وَأَنْتَ مَوْلَايَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَعَلَى مَنْ أَبَى عَنَّا فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ أَلَا وَإِلَى وَأَنْتَ أَجِيرَا هَذِهِ الْأُمَّةِ فَمَنْ ظَلَمَنَا أَجْرَتَنَا فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ (ص) آمِينَ

"Ey Əli! Mən və sən bu ümmətin (mənəvi) atasıyıq. Hər kəs bizi tərک edib incitsə, bizə itaət etməkdən boyun qaçırsa, Allahın lənəti olsun ona! Həqiqətən, mən və sən bu ümmətin mövlasıyıq. Hər kəs bizdən qaçsa, Allahın lənəti olsun ona! Mən və sən bu ümmətin haqqıyıq. Kim bizim haqqımızı verməsə, Allahın lənəti olsun ona!"

Sonra dedi: "İlahi, bizim bu dualarımızı qəbul et. "[1]

MƏNƏVİ VALİDEYNƏ YAXŞILIQ

Mənəvi valideynə yaxşılıq etmək onun bütün əmrlərinə qeydsiz-şərtsiz tabe olub göstərişlərinə itaət etmək, onların yüksək məqamları qarşısında təzim edib, onları əzəmətlə yad etmək və onların haqqını ödəməkdə özünü həmişə nöqsanlı hesab etməkdən ibarətdir.

Həmçinin, bu böyük şəxsiyyətlər həyatda olduğu zaman onların hüzuruna çatmaq, vəfat etdikdən sonra mübarək qəbirlərinin ziyarətinə getmək və onları heç vaxt unutmamaq lazımdır.

İnsan bilməlidir ki, mənəvi valideyninə nə qədər artıq sarılsa, onları nə qədər çox yad etsə, özü bir o qədər artıq bəhrələnəcəkdir, çünki mənəvi valideynə yaxşılıq etməyin savabı və xeyri, eləcə də, onun üzünə ağ olmağın zərəri şəxsin özünə qayıdır.

Quranda buyurulur:

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ

"Ey Peyğəmbər! De: "Mənim (öz risalətim müqabilində) sizdən istədiyim şey - Əhli-beytimə məhəbbət elə sizin öz xeyrinizədir. "[2]

Yəni, bu işlərin savab və faydası sizin özünüza qayıdır. Mənəvi valideynə yaxşılıq etməyin nümunələrindən biri onun pak Əhli-beytini əzizləmək və onun bütün qohum-əqrəbalarına istər mənəvi olsunlar, istərsə də cismani - ehtiram göstərməkdir. "Sileyi-rəhim" bölməsində qeyd olunacağı kimi, həyatda olduqları zaman onlar üçün müəyyən töhfə və hədiyyələr göndərmək, vəfat etdikdən sonra xeyir əməlləri onların niyyəti ilə yerinə yetirmək lazımdır.

Mənəvi valideynə edilən yaxşılıq nümunələrindən biri onun adını yad etdiyi, yaxud eşitdiyi zaman, onlara salavat göndərərək Allah dərgahında məqamlarının daha da yüksəlməsini istəməkdir.

1. "Biharul-ənvər"

2. «Səba» surəsi, 46-cı ayə.

7. QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSMƏK

Kəbirə günahların yeddincisi qohumluq əlaqələrinin kəsilməsidir. İmam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunan hədislərdə onun kəbirə günah olması aşkar şəkildə qeyd olunmuşdur. Quranda da bu günah üçün əzab vədəsi verilmiş, onun sahibi Allah tərəfindən lənətlənərək "ziyana uğrayan" adlandırılmışdır.

İmam Səccaddan (ə) belə nəql olunur: "Qohumluq əlaqələrini kəsən şəxs lə həmsöhbət və yoldaş olmaqdan çəkin, çünki mən Quranın üç yerində onun məlun adlandırıldığını gördüm: 1. "Bəqərə" surəsində buyurulur:

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"İlahi əhdi möhkəm bağladıqdan sonra kəsənlər, Allahın bərqərar etməyi əmr etdiyi şeyi - qohumluq əlaqələrini - kəsərək yer üzündə fitnə-fəsad törədənlər ziyana, xəsarətə uğrayanlardır. "[1]

Quranda "xasir" (xəsarətə uğrayan) axirət əzabına düşər olacaq şəxslərə deyilir. Sonrakı iki ayədən də məlum olur ki, qohumluq əlaqələrini kəsən şəxs ziyana uğramış və lənətə düşər olmuşdur.

2. "Rəd" surəsində buyurulur:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

"Allahla bağladıkları əhd-peymanı möhkəmləndirdikdən sonra pozanlar, Allahın bərqərar etməyi əmr etdiyi şeyləri (qohumluq əlaqələrini) kəsənlər və yer üzündə fitnə-fəsad törədənlər üçün Allah tərəfindən lənət və (ilahi rəhmətdən) məhrumiyyət vardır. Onların yerləri necə də pisdir! "[2]

Yəni, onların əbədi yeri cəhənnəmdir.

3. "Mühəmməd" surəsində buyurulur:

Əgər (Məhəmməddən) üz döndərsəniz, sizdən yer üzündə fitnə-fəsad törətmək və (cahiliyyət dövründə olduğu kimi) qohumluq tellərini qırmaq gözlənilməzmi?! Onlar (münafıqlar, fitnə-fəsad törədənlər) Allahın lənət etdiyi (qulaqlarını) kar və gözlərini kor etdiyi kimsələrdir!""[3]

1. "Bəqərə" surəsi, ayə 25.

2. «Rəd» surəsi, 26-cı ayə.

3. Məhəmməd surəsi, 22-23-ci ayələr.

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSƏNLƏR BARƏDƏ RƏVAYƏTLƏR

Bu məsələ ilə əlaqədar olaraq çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Onlardan bəzilərini qeyd edirik. Allahın Rəsulu (s) buyurub:

الَا إِن فِي التَّبَاغُضِ الْحَالِقَةِ لَا أَغْنَى حَالِقَةُ الشَّعْرِ وَلَكِنْ حَالِقَةُ الدِّينِ

"Həqiqətən, Allahın məxluqatı ilə (xüsusilə qohumlarla) düşmənçilikdə bir kəsmək (aradan aparmaq) var, saçın tükünü kəsib aradan aparmaq deyil, insanın dinini aradan aparmaqdır."^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

اتَّقُوا الْحَالِقَةَ فَإِنَّهَا تَمِيتُ الرِّجَالَ قُلْتُ وَمَا الْحَالِقَةُ؟ قَالَ: قَطِيعَةُ الرَّجَمِ

"Aradan aparandan uzaq olun! Həqiqətən, o, insanları həlak edəndir."

Soruşdular: "Haliqə (aradan aparan) dedikdə, məqsəd nədir?"

Həzrət buyurdu: "Məqsəd qohumları ilə əlaqələrini kəsəndir."^[2]

ALLAH YANINDA ƏMƏLLƏRİN ƏN PİSİ

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (ص) فَقَالَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَبْغَضُ إِلَى اللَّهِ فَقَالَ الشَّرُّكَ بِاللَّهِ قَالَ ثُمَّ مَاذَا فَقَالَ (ص) قَطِيعَةُ الرَّجَمِ قَالَ ثُمَّ مَاذَا فَقَالَ (ص) الْأَمْرُ بِالْمُنْكَرِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمَعْرُوفِ

Bir şəxs Peyğəmbərin (s) yanına gəlib soruşdu: Allah yanında hansı əməl daha pis və xoşagəlməzdir?

Buyurdu: "Allaha şərik qoşmaq."

Soruşdu: "Ondan sonra hansıdır?"

Buyurdu: "Qohumlarla əlaqələri kəsmək."

Dedi: "Ondan sonra nədir?"

Buyurdu: "Pis işlərə əmr edib, yaxşı işlərdən çəkəndirmək."^[3]

QOHUMLARIN ETDİYİ PİSLİK MÜQABİLİNDƏ YAXŞI İŞLƏR GÖRMƏK

جَاءَ رَجُلٌ قَشَكِي إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَقَارِبُهُ فَقَالَ لَهُ (ع) أَكْظِمُ غَيْظَكَ وَ أَفْعَلُ فَقَالَ: إِنَّهُمْ يَفْعَلُونَ وَ يَفْعَلُونَ فَقَالَ أَتُرِيدُ أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُمْ فَلَا يَنْظُرَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ

Bir kişi imam Sadiqin (ə) yanına gələrək öz qohum-əqrəbasından şikayət etdi. İmam ona buyurdu: "Qəzəbini ud (və onlara yaxşılıq et)."

O kişi dedi: "Axı, onlar mənə qarşı bu cür pis işləri rəva görür və heç bir zülmü əsirgəlmirlər?!"

Həzrət buyurdu: "Sən də onlar kimi qohumluq əlaqələrini kəsib onlara yaxşılığı tərək etmək istəyirsən? Əgər belə edərsənsə, Allah dünya və axirətdə öz lütf və mərhəmətini sizin hamınızdan kəsər."

Əllamə Məclisi yazır: "Ola bilsin ki, sən qohumluq əlaqələrini kəsməyib

1. "Kafi", 2-ci cild, "Qətiətu rəhim" bölməsi, səh.258.

2. "Kafi", "Qətiətu rəhim" bölməsi, səh.259.

3. "Kafi"

4. "Kafi", 2-ci cild, səh.259.

gediş-gəliş etsən, onlar da peşman olaraq fikirlərindən dönsünlər, nəticədə Allahın rəhməti sizin hamınıza şamil olsun. Amma əgər peşman olmasalar, onda Allahın rəhməti yalnız sənə şamil olar."

Deməli, bir şəxsin qohum-əqrəbası onunla olan əlaqələrini kəsərsə, həmin şəxs bu əlaqələri kəsməməli, onlarla əlaqə yaratmalıdır. Buna görə də Allahın Rəsulu (s) buyurub:

لَا تَقْطَعْ رَحِمَكَ وَإِنْ قَطَعْتَكَ

"Hətta bütün qohumların səninlə əlaqələrini kəssələr də, sən onlarla əlaqəni kəsməməlisən."^[1]

İmam Baqir (ə) buyurub:

ثَلَاثُ خَصَالٍ لَا يَمُوتُ صَاحِبُهُنَّ أَبَدًا حَتَّى يَرَى وَبِأَلْهِنَّ وَ قَطِيعَةُ الرَّجِمِ وَالْيَمِينُ الْكَاذِبَةُ

"Hər kəsdə üç xislət olsa, onun sahibi bu dünyada o xislətlərin ağır nəticəsini görməyincə ölməz: Zülm, qohum-əqrəba ilə əlaqələri kəsmək və yalandan and içmək."^[2]

ÖLÜMÜ YAXINLAŞDIRIR

Əmirəl-möminin Əli (ə) xütbələrinin birində belə buyurub:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الدُّنُوبِ الَّتِي تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ

"Faniliyi (ölümü) yaxınlaşdıran günahdan Allaha pənah aparıram!"

Bir nəfər soruşdu: "Məgər ölümü yaxınlaşdıran bir günah vardırmı?"

Həzrət buyurdu: "Qohum-əqrəba ilə əlaqələri kəsmək bu qəbildəndir. Bir yerə cəm olan və bir-biri ilə əlaqə yaradan ailənin ruzisini Allah artırır. Bir-birindən ayrılan ailəni, hətta təqva əhli olsalar belə, Allah ruzi bolluğu və ömrün uzun olmasından məhrum edir."^[3]

KÜTLƏVİ ŞƏKİLDƏ ÖLÜRLƏR

İmam Sadiqin (ə) əshabından biri öz qardaş və əmisi oğlanlarından şikayət edərək dedi: "Qardaşlarım və əmim oğlanları məni çox ağır təzyiqə məruz qoymuş, evdən çatacaq irsi məndən almış və mənə cəmisi bir otaq vermişlər. Əgər onlardan hökumətə şikayət etsəm, əllərində olanların hamısını alıb mənə verər."

Həzrət buyurdu: "Bir az səbr elə, Allah tezliklə sənə üçün çıxış yolu açacaqdır."

O şəxs imamın sözünü qəbul edərək, qayıtdı. 131-ci hicri ilində vəba xəstəliyi yayılaraq, qohumlarının hamısını öldürdü, hətta bir nəfər olsun belə, sağ qalmadı. Həmin il o, imam Sadiqin (ə) hüzuruna gəldikdə imam soruşdu: "Qohum-əqrəbanızın vəziyyəti necədir?"

Dedi: "Allaha and olsun, hamısı öldü!"

Həzrət buyurdu: "Onların ölməsinin səbəbi bu idi ki, sənənlə qohumluq

1. "Kafi", 2-ci cild, səh.259.

2. "Kafi", 2-ci cild, səh.259.

3. "Kafi", 2-ci cild, səh.260.

əlaqələrini kəsmiş və sənin haqqını ayaq altına almışdılar."^[1]

İLƏHİ RƏHMƏTİ ARADAN APARIR

İmam Sadiq (ə) Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu nəql edir:

إِذَا ظَهَرَ الْعِلْمُ وَاحْتَبِرَ الْعَمَلُ وَانْتَلَفَتِ الْأَلْسُنُ وَاخْتَلَفَتِ الْقُلُوبُ وَتَقَاطَعَتِ الْأَرْحَامُ هُنَالِكَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَاصْمَهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ

"Nə zaman insanların elmi olsa, lakin ona əməl etməsələr, həmçinin, ülfət və məhəbbət qəlblərində deyil, sadəcə dillərində olsa və qohumluq əlaqələrini kəssələr, onda Allah özünün dünya və axirət rəhmətini onlardan götürəcək. Sonra onların (qəlbinin) qulağını kar və gözlərini kor edəcəkdir. ""^[2]

Peyğəmbər (s) yenə buyurub:

مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرُ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا ادَّخَرَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْبُعَى وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ
"Zülm etmək və qohum-əqrəba ilə qohumluq əlaqələrini kəsmək Allahın onun sahibini dünyada daha tez cəzalandıracağı, axirətdə isə onun üçün müxtəlif əzablar hazırlamış olduğu günahlardandır. ""^[3]

Həzrət yenə buyurub:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعُ رَحِمٍ

"Qohum-əqrəba ilə əlaqələrini kəsən şəxs cənnətə daxil olmaz. ""^[4]

عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَخْبَرَنِي جَبْرِئِيلُ أَنَّ رِيحَ الْجَنَّةِ تُجَدُّ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ عَامٍ مَا يَجِدُهَا عَاقٌ وَلَا قَاطِعُ رَحِمٍ وَلَا شَيْخُ زَانٍ وَ إِنْ رِيحُهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَلْفِ عَامٍ وَلَا يَجِدُ رِيحَهَا عَاقٌ وَلَا قَاطِعُ رَحِمٍ

"Cənnətin ətirli iyi min illik yoldan hiss olunur, lakin valideynin üzünə ağ olanlar və qohumluq əlaqələrini kəsənlər onun iyini heç vaxt hiss etməzlər. ""^[5]

Həzrət yenə buyurub: "Qohumlarla əlaqənin kəsilməsi duanın qəbul olunmasına mane olur."

Qədr gecəsinin fəziləti barəsində o həzrətdən belə nəql olunur: "Allah o gecədə dörd dəstədən başqa, bütün insanları bağışlayacaq. O dörd dəstə aşağıdakılardır: Şərab içən, valideynin üzünə ağ olan, qohumluq əlaqələrini kəsən və möminlərlə düşmənçilik edənlər."

SİLEYİ-RƏHİM VACİBDİR

Allah-taala "Nisa" surəsində buyurub:

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ....

"Allahın əmri ilə müxalifət etməkdən çəkinin. Siz bir-birinizi onun adına and verərək hacət istəyirsiniz (yəni Allahı böyük hesab edərək, bir-birinizi Onun adına and verib, "filan işi gör", "filan işi görmə" deməkdən,

1. "Kafi"

2. "Biharul-ənvər", 16-cı cild, səh.28.

3. "Mustədrək"

4. "Mustədrək"

5. "Biharul-ənvər", 16-cı cild, səh.28.

onun əmri ilə müxalifət etməkdən çəkinin) və qohumlarınızla əlaqələri kəsməkdən qorxun. Çalışın ki, onlarla əlaqələri bərqərar edəsiniz. "[1]

Bu ayədə "vəl-ərham" kəlməsi Allah-taalanın adına əlavə edilmişdir. "Məcməul-bəyan" təfsirində də bu məna imam Baqirdən (ə) nəql olunmuşdur. "Kafi" kitabında isə imam Sadiqdən (ə) bu şərif ayənin mənası barəsində belə nəql olunur:

هِيَ أَرْحَامُ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ بِصِلَتِهَا وَأَعْظَمَهَا الْأَثَرِ إِنَّهُ جَعَلَهَا مِنْهُ

"Buradakı "ərham" kəlməsi bütün qohum-əqrəbaya aid edilir və xüsusi şəxslər nəzərdə tutulmur. Həqiqətən, Allah bütün qohumlarla qohumluq əlaqələrini bərqərar etməyi əmr etmiş və sileyi-rəhimi böyük işlərdən hesab edərək öz adı ilə yanaşı qeyd etmişdir." [2]

NAMAZ VƏ ZƏKAT, TƏQVA VƏ SİLEYİ-RƏHİM

İmam Rzadan (ə) belə nəql olunur:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَمَرَ بِثَلَاثَةِ مَقْرُونٍ بِهَا أُخْرَى: أَمَرَ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَمَنْ صَلَّى وَ لَمْ يُزَكِّ لَمْ تَقْبَلْ مِنْهُ صَلَاتُهُ وَأَمَرَ بِالشُّكْرِ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ فَمَنْ لَمْ يَشْكُرْ وَلِدَيْهِ لَمْ يَشْكُرْ اللَّهَ وَ أَمَرَ بِاتِّقَاءِ اللَّهِ وَصِلَةِ الْأَرْحَامِ فَمَنْ لَمْ يَصِلْ رَحِمَهُ لَمْ يَتَّقِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ

"Allah-taala Quranda üç yerdə əmr etmiş və hər birində də iki şeyi yanaşı şəkildə vacib etmişdir. Belə ki, onların hər ikisinə eyni zamanda itaət olunmalıdır:

1. Namaz və zəkati birlikdə əmr etmişdir. Hər kəs namaz qılıb zəkat verməsə, onun namazı qəbul olunmur.
2. Allah onun özünə və valideynə təşəkkür etməyi eyni zamanda əmr etmişdir. Hər kəs Allaha şükr edib valideyninə təşəkkür etməsə, Allaha şükr etməmiş sayılır.
3. Allah-taala onun qarşısında təqvalı olmaqla sileyi-rəhimi birlikdə əmr etmişdir. Hər kəs sileyi-rəhim etməzsə, təqva barəsindəki əmrə də əməl etməmiş olur." [3]

QOHUMLARA BİR ŞEY VERMƏK SORĞU-SUALI ASANLAŞDIRIR

"Nəhl" surəsində buyurulur:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى

"Həqiqətən, Allah bütün işlərdə orta həddi gözləməyi insafa riayət etmək və qohum-əqrəbaya bəxşiş verməyi əmr edir. "[4]

"Rəd" surəsində buyurulur:

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ

1. "Nisa" surəsi, 1-ci ayə.
2. "Kafi", "Silətul-ərham" bölməsi, səh. 120.
3. "Üyunul-əxbar".
4. «Nəhl» surəsi, 93-cü ayə.

"Qohumları ilə əlaqələri bərqərar edən, Allahın əzabından qorxan və öz hesablarının pis və ağır olacağından çəkinən kəslər onlar cənnətə daxil olacaqlar."^[1]

Ayədəki "Yəxafunə suəl-hisab" cümləsindən aydın olur ki, sileyi-rəhim bəndənin Allah qarşısında hesabının asanlaşmasına səbəb olur. Peyğəmbər (s) və imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

قَالَ الصَّادِقُ (ع) صَلََةُ الرَّجِمِ تُهَوِّنُ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهِيَ مَنَسَاةٌ فِي الْعُمَرِ وَتَفِيءُ مُصَارِعَ السُّوءِ

"Sileyi-rəhim qiyamət günü insanın hesabını yüngülləşdirir və o, ömrün firavanlığı və pis işlərlə üzləşməkdən amanda qalmaqdadır"^[2]

İMAM SADIQİN (Ə) HƏSƏN ƏFTƏŞƏ EHSANI

İmam Sadiq (ə) ömrünün son anlarında vəsiyyəət etdi ki, əmisi oğlu Həsən Əftəşə yetmiş dinar pul versinlər. O həzrətə etiraz edərək dedilər: "Sizin üzünüze qılınc çəkərək həmlə edən bir şəxsə pul verəkmizi?!" Həzrət buyurdu: "O kəslərdən olmağımı istəmirsinizmi ki, Allah-taala onların barəsində belə buyurub:

"O kəslər ki, Allahın bərqərar etməyi əmr etdiyi şeyləri bərqərar edərlər..." Həqiqətən Allah cənnəti yaratmış, onu pak-pakizə və ətirli etmişdir. Onun ətri iki min illik yoldan hiss olunur, lakin valideyninin üzünə ağ olanlar və qohumluq əlaqələrini kəsənlər heç vaxt onu hiss etməzlər."^[3]

RƏVAYƏTLƏRDƏ SİLEYİ-RƏHİM

Qohumluq əlaqələrinin bərqərar edilməsi, qohum-əqrəbanın görüşünə getməyin vacibliyi barəsində çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. O cümlədən, imam Baqir (ə) Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu bildirir:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَوْصَى الشَّاهِدَ مَنْ أَمَّتِي وَالْغَائِبَ مِنْهُمْ وَمَنْ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَأَرْحَامِ النِّسَاءِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَنْ يَصِلَ الرَّجِمُ وَإِنْ كَانَتْ مِنْهُ عَلَى مَسِيرَةِ سَنَةٍ فَإِنْ دَالِكَ مِنَ الدِّينِ

"Mənim yanımda olanlara və ümmətimdən hazır olmayanlara, eləcə də, hal-hazırda dünyaya gəlməyən, qiyamət gününə qədər dünyaya gələcək şəxslərə, hətta aralarındakı məsafə bir illik yol olsa belə sileyi-rəhim etmələrini tövsiyə edirəm. Həqiqətən, sileyi-rəhim, Allah-taalanın onu dinin bir hissəsi etmiş olduğu məsələlər sırasındadır."^[4]

SİRAT KÖRPÜSÜNDƏN KEÇƏ BİLMƏZ

İmam Baqirdən (ə) Əbuzər belə dediyi nəql olunur:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ ابُوذَرٍّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يَقُولُ: حَافَتَا الصِّرَاطِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجِمُ وَالْأَمَانَةُ فَإِذَا مَرَّ الْوَسْوَاسُ الْمَوْدِيُّ الْأَمَانَةَ نَقَدَ إِلَى الْجَنَّةِ وَإِذَا مَرَّ الْخَائِنُ لِلْأَمَانَةِ الْقَطُوعَ لِلرَّجِمِ لَمْ يَنْفَعُهُ مَعَهُمَا عَمَلٌ وَتَكْفَاءُ بِهِ الصِّرَاطُ فِي النَّارِ

1. «Rəd» surəsi, 22-ci ayə.

2. "Biharul-ənvər", 16-cı cild, səh.28.

3. "Biharul-ənvər", 11-ci cild, səh. 106.

4. "Kafi", "Silətur-rəhim" bölməsi, 2-ci cild, səh. 121.

ÖMRÜN UZANMASINA SƏBƏB OLUR

Həzrət yenə belə buyurub:

قال أبو عبد الله (ع) يا ميسر لقد زيد في عمرك فاي شيء تعمل قلت كنت أجيراً وأنا غلام بخمسة دراهم فكنت أجربها على خالي

"Ey Meysar hansı əmələ görə ömrün atmışdı? Meyser cavabında dedi: "Cavanlıqda fəhlə idim. Gündəlik qazandığım beş dirhəm pulumu dayıma verirdim"^[1]

Yaqub Məğribi imam Musa ibn Cəfərin (ə) yanına gəldikdə, həzrət(qeybdən xəbər verərək) buyurdu:

قَدِمْتُ أُمْسَ وَ وَقَعَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَخِيكَ شَرْقِي مَوْضِعَ كَذَا وَ كَذَا حَتَّى شَتَمَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَلَيْسَ هَذَا دِينِي وَلَا دِينَ آبَائِي وَلَا يَأْمُرُ بِهَذَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ فَأَتَى اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ فَأَتَاكَمَا سَتَقْتَرِقَانِ بِمَوْتٍ أَمَّا أَنْ أَخَاكَ سَيَمُوتُ فِي سَفَرِهِ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى أَهْلِهِ وَ سَتَنْتَدِمُ أَنْتَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَ ذَالِكَ أَنْتُمَا تَقَاطَعْتُمَا فَبَيَّرَ اللَّهُ أَعْمَارَكُمْ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ فَأَنَا جُعِلْتُ فِدَاكَ مَتَى أَجْلِي فَقَالَ (ع) أَمَّا أَنْ أَجْلَكَ قَدْ حَضَرَ حَتَّى وَصَلْتَ عَمَّاكَ بِمَا وَصَلْتَهَا بِهِ فِي مَنْزِلٍ كَذَا وَ كَذَا فَزَيْدٌ فِي أَجْلِكَ عَشْرُونَ قَالَ شَعِيبٌ فَأَخْبَرَنِي الرَّجُلُ وَلَقِيتُهُ حَاجًّا إِنْ أَخَاهُ لَمْ يَصِلْ إِلَى أَهْلِهِ حَتَّى دَفَنَهُ فِي الطَّرِيقِ

"Filan mənzildə qardaşınla dalaşıb bir-birinizdən ayrıldınız və bir-birinizi söydünüz. Bu kimi işlər nə mənim, nə də ata-babalarımın dinində yoxdur. Allahın əzabından qorxun! Həqiqətən, bu əməlin vasitəsi ilə ölüm sizin aranızda ayrılıq salacaqdır. Sənin qardaşın bu səfərdə öləcək, sən də tezliklə öz əməлиндən peşman olacaqsan. "

Yaqub soruşdu: "Bəs mənim əcəlim nə vaxt çatacaqdır?"

Həzrət buyurdu: "Sənin də əcəlin çatmışdı, lakin filan mənzildə bibinə yaxşılıq etdiyinə görə, əcəlin iyirmi (il və yaxud gün) təxirə düşdü."

Onun qardaşı vətənə və əhli-əyalının yanına çatmadan elə yolda vəfat etdi və dəfn olundu.^[2]

SİLEYİ-RƏHİMİN MƏNƏVİ VƏ AXİRƏT FAYDALARI

İmam Sadiq (ə) buyurub:

صَلَاةُ الْأَرْحَامِ تُحَسِّنُ الْخُلُقَ وَتُسْمِعُ الْكَفَّ وَتُطَيِّبُ النَّفْسَ

"Sileyi-rəhim insanın bəyanılan və gözəl sifətlərə, səxavət və kərəmə yiyələnməsinə səbəb olur. (Çünki bu mühüm ilahi vəzifənin yerinə yetirilməsi üçün insan öz qohum-əqrəbası ilə gözəl rəftar etməyə məcbur olur. Bu iş təkrar olunduqda, onda hətta başqalarına qarşı belə, məhəbbət yaranır. Sileyi-rəhimin bərəkəti və onun təkrarlanması nəticəsində insanda səxavətli olmaq xüsusiyyəti yaranır, paxıllıq kimi insanı həlak edən ruhi xəstəliklərdən xilas olur). Həmçinin, insanın nəfsi kin-küdurət və həsəd kimi ruhi xəstəliklərdən paklanır, insanlarla düşmənçilik balasından xilas olur (çünki sileyi-rəhim vasitəsi ilə nəinki qohum-əqrəbanın, hətta sair şəxslərin

1. "Biharul-ənvər", 16-cı cild, səh.28.

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.516.

yanında da sevilir və onların şərinədən amanda qalır). "[1]

SAİR ƏMƏLLƏR DƏ QƏBUL OLUNUR

İmam Baqir (ə) belə buyurub:

صَلَّةُ الْأَرْحَامِ تُرَكِّي الْأَعْمَالِ وَتُثْمِي الْأَمْوَالِ تَدْفَعُ الْبُلْوَ وَتُيسِّرُ الْحِسَابَ وَتُثَبِّتُ الْأَجَلَ

"Sileyi-rəhim sahibinin yaxşı əməllərini paklayır (yəni, onlardakı nöqsanları aradan qaldıraraq qəbul olunma dərəcəsinə çatdırır) mal dövlətini artırır, ona baş verəcək ağır və şiddətli hadisələri, müsibətləri dəf edir, qiyamət gününün hesabını asanlaşdırır və əcəli təxirə salır. "[2]

ƏN YAXŞI ADDIM

İmam Səccad (ə) buyurub:

مَا مِنْ خُطْوَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ خُطْوَتَيْنِ خُطْوَةٍ يَسُدُّ بِهَا الْمُؤْمِنُ صَفًّا فِي اللَّهِ خُطْوَةً إِلَى ذِي رَحِمٍ قَاطِعٍ

"Allahın nəzərində iki növ addım ən yaxşı addımlardan sayılır: Birincisi, sahibinin müsəlmanların cərgəsinə cihad, camaat namazına və sair kimi ictimai işlərə qoşulması üçün atdığı addımdır. İkincisi isə sahibinin onun sayəsində ondan üz döndərən qohumlarının yanına gedərək onlarla əlaqə yaratdığı addımdır. "[3]

Peyğəmbər (s) buyurub:

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ دَرَجَةً لَا يَبْلُغُهَا إِلَّا إِمَامٌ عَادِلٌ أَوْ دُو رَحِمٍ وَصُولٍ أَوْ دُو عِيَالٍ صَبُورٍ

"Cənnətdə elə bir məqam vardır ki, ona yalnız üç dəstə insan çata bilər: Adil imam, qohum-əqrəbası ilə əlaqə yaradan və əhli-əyal sahibi olan səbirli fəqir. "[4]

SİLEYİ-RƏHİMİN SAVABI

Həzrət yenə buyurub:

مَنْ مَشَى إِلَى ذِي قَرَابَةٍ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ لِيَصِلَ رَحْمَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى أَجْرَ مَنْهُ شَهِيدٍ وَلَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أَرْبَعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ يُحْيِي عَنْهُ أَرْبَعُونَ أَلْفَ سَنَةٍ تُرْفَعُ لَهُ الدَّرَجَاتُ مِثْلَ ذَلِكَ وَكَأَنَّمَا عَبْدُ اللَّهِ تَعَالَى مِائَةَ سَنَةٍ

"Hər kəs sileyi-rəhim etmək məqsədi ilə canı və malı ilə qohumlarına doğru hərəkət etsə, Allah-taala onun nameyi-əməlinə yüz şəhidin savabını yazar, bu yolda atdığı hər bir addıma qırx min həsənə yazıb qırx min günahını məhv edər və ona qırx min dərəcə bəxş edər. Belə bir şəxs Allaha yüz il bəndəlik edən şəxsin savabını qazanar. "[5]

Həmçinin yenə buyurub:

1. "Kafi", "Silətul-ərham" bölməsi, səh. 121.
2. "Kafi", 2-ci cild, səh. 121.
3. "Biharul-ənvar".
4. "Biharul-ənvar".
5. "Biharul-ənvar".

الصَّدَقَةُ بِعَشْرَةٍ وَالْقَرْضُ بِثَمَانِي عَشْرَةٍ وَصِلَةُ الْإِخْوَانِ بِعِشْرِينَ وَصِلَةُ الرَّحِيمِ بِأَرْبَعِ عَشْرِينَ

"Allah yolunda sədaqə verməyin on, borc verməyin on yeddi savabı vardır. (Çünki borc verən borc alan şəxsin abrı və heysiyyətini qoruyur). Din qardaşlarının və Əhli-beyt (ə) ardıcılarının görüşünə getməyin iyirmi, qohum-əqrəbanın görüşünə getməyin isə İyirmi dörd savabı vardır."^[1]

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN YARADILMASI VƏ YA KƏSİLMƏSİNİN HƏQİQİ MƏNASI

Müqəddəs İslam şəriətində , qohumluq əlaqələri üçün xüsusi bir mənə qeyd olunmadığından ondakı məqsədin camaat arasında düşünülmən şeylər olması məlum olur. Bu da ümumi halda insanın bütün qohumlarına həm ata-ana tərəfdən olan qohum-əqrəbaya , (hətta bir neçə vasitə ilə olsa belə) həm də övlad tərəfindən insana qohum olan şəxslərə aid edilir.

Ürvət ibn Yezid imam Sadiqdən (ə)

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

"Onlar Allahın bərqərar edilməsini əmr etdiyi rabitələri bərqərar edirlər"^[2] ayəsinin mənası barəsində soruşduqda, həzrət buyurdu: Hiyə qərabətukə "Yəni, sileyi-rəhim dedikdə, bütün qohumlarla əlaqənin bərqərar olunmasına deyilir - istər insana məhrəm olsun, istərsə də naməhrəm; istər yaxın qohumlar olsun, istərsə də uzaq qohumlar, istər arada vasitə olsun, istərsə də olmasın.

QOHUMLARIN FƏQİR VƏ YA ZƏNGİN OLMASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR

Dünya əhlinin adəti budur ki, qohumların arasında mal-dövləti, ehtiramı daha çox olan yaxınlarını qohum hesab edir, fəqir şəxsləri isə, hətta yaxın qohumlarından olsa belə, özlərindən ayrı sanırlar. Lakin müqəddəs İslam şəriətində qohumlarla rabitə məsələsində onlar arasında heç bir fərq qoyulmamışdır. Fərq yalnız bu hökmün qohumlar insana çox yaxın və vasitələr həddən artıq az olduqda daha şiddətli olmasındadır.

Mərhum Şəhidi Sani sileyi-rəhimin camaat arasında düşünülmən bu mənasını bəyan edərkən onu fəqihlərin əksəriyyətinə aid etmişdir.

SİLEYİ-RƏHİM NƏDİR?

Camaatın nəzərində qohumluq əlaqələrinin yaradılması sayılan hər bir iş, hətta salamın birinci verilməsi, yaxud salamın cavabını yaxşı alınması kimi kiçik işlər də olsa belə, sileyi-rəhim sayılır.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

إِنَّ صِلَةَ الرَّحِمِ وَالْبِرَّ لِيُهَوَّنَا الْحِسَابَ وَيَعْصِمَانِ مِنَ الذُّنُوبِ فَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ وَبِرُّوا إِخْوَانَكُمْ وَلَوْ بِحُسْنِ السَّلَامِ وَرَدَّ الْجَوَابُ

"Din və iman qardaşlarına yaxşılıq etmək və qohum-əqrəba ilə rabitənin

1. "Biharul-ənvar".

2. «Rad» surəsi, 22-ci ayə.

bərqərar edilməsi qiyamət günündə hesabı yüngülləşdirir və insanı günahdan qoruyur. Belə isə, hətta yaxşı şəkildə salam vermək, yaxud salamın cavabını gözəl almaqla olsa belə, öz qohum-əqrəbanızla rabitə yaradaraq onlara yaxın olun."^[1]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

صَلِّ رَجْمَكَ وَلَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ

"Qohumlarımıza, hətta bir qurtum su verməklə olsa belə, sileyi-rahim edin."^[2]

Bu, sileyi-rəhimin ən kiçik mərtəbəsidir.

SİLEYİ-RƏHİMİN MƏRTƏBƏLƏRİ

Mərhum Şəhidi Sani sileyi-rəhimin mərtəbələrini bəyan edərkən buyurub: "Onun ən yüksək mərhələ və mərtəbəsi insanın şəxsən canı ilə sileyi-rəhim etməsidir. Bu barədəki hədislərin sayı çoxludur. Ondan sonra qohum-əqrəbaya dəyə biləcək zərərin dəf olunması, daha sonra onlara mümkün qədər fayda verilməsi, ondan sonra isə qohumlar arasında insan üçün nəfəqəsi vacib olan şəxslərə (atanın başqa arvadı, qardaşın arvadı və sair) sileyi-rəhim edilməsidir. Sileyi-rəhimin ən aşağı mərtəbəsi qohumlara salam vermək, ondan da aşağı mərtəbəsi isə qohumlara salam göndərmək, onlar insanın yanında olmadığı halda onlar üçün dua etmək və hüzurunda olarkən təşəkkür etməkdən ibarətdir."

QOHUMLARLA ƏLAQƏNİN KƏSİLMƏSİNDƏ MEYAR CAMAATIN NƏZƏRİDİR

Qohumluq rabitələrinin yaranmasında meyar camaatın nəzəri olduğu kimi, bu əlaqələrinin kəsilməsində də əsas meyarı camaatın nəzəridir. Yəni, camaat arasında hər hansı bir əməldən qohumlarla əlaqənin kəsilməsi başa düşülürsə (misal üçün, qohumlara salam verməmək, üzü turşutmaq, üzünü yana çevirmək, ehtiram göstərməmək, ədəb qaydalarına riayət etməmək, səfərdə olarkən məktubun cavabını yazmamaq, xəstələndikdə, yaxud səfərdən gələndə görüşünə getməmək və s. kimi məsələlər) qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi sayılır.

QOHUMLUQ DƏRƏCƏSİNƏ GÖRƏ ƏLAQƏLƏRİN KƏSİLMƏSİ DƏ FƏRQLƏNİR

Şübhəsiz, camaat arasında qohumluq əlaqələrinin bərpa və yaxud kəsilməsi zaman, məkan, qohumluq dərəcəsi, onların xüsusiyyətləri baxımından bir-birindən fərqlənir. Ola bilsin ki, müəyyən bir əməl yaxın qohumlara qarşı əlaqənin kəsilməsi sayılsın, lakin uzaq qohumlara görə belə olmasın. Eləcə də, yüksək məqamlı və şərəfətli qohumlara qarşı edilən bir işin əlaqələrin kəsilməsi kimi düşünülməsi, amma həmin əməlin digərlərinə nisbətə belə sayılmaması mümkündür. Əlaqələrin kəsilməsinə səbəb olub-olmayacağı bilinməyən əməldə ehtiyata riayət edilməlidir ki,

1. "Kafi", 2-ci cild, səh. 125.

2. "Vəsail", "Nikah" başlığı, 19-cu bölmə, səh.141.

böyük günaha mürtəbib olmamaqdan xatircəmlik yaransın.

FƏQİR QOHUMLARA QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK ƏLAQƏLƏRİN KƏSİLMƏSİDİR

Qohumluq əlaqələrinin kəsilməsində ən çirkin və yaramaz işlərdən biri varlı şəxsin özünün, kasıb və fəqir qohumlarına etina etməməsi, onları qohum saymaması, onların qarşısında təkəbbürlük etməsi, amma varlı və zahirdə möhtərəm sayılan qohumlarına ehtiram göstərməsidir. Bu cür ehtiram həqiqətdə varlı qohuma deyil, onun sərvət və fani dünya nemətlərinə nisbətə ehtiram göstərməsidir, çünki o, kasıb qohumlarından üz döndərmişdir.

SİLEYİ-RƏHİMİN VACİB OLAN HƏDDİ

Əgər bir şəxs, camaat arasında sileyi-rəhim adlandırılmalı olan hansısa bir əməli yerinə yetirmədikdə, ona "qohumluq əlaqələrini kəsmişdir" deyilsə, həmin əməllər şəri cəhətdən vacib sayılır. Misal üçün, əgər bir varlı şəxsin yoxsul qohumları olsa və onlar gündəlik zəruri xərclərinin ödənilməsi, müəyyən xəstəliyin müalicə olunması, borcunun qaytarılması və sair kimi işlərdə ona ehtiyacı olsa və varlı qohumundan müəyyən miqdarda pul istədikdə onu əliboş qaytarsa, qohumluq əlaqələrini kəsmiş olur. Deməli, kasıb qohumun bu kimi zəruri ehtiyaclarının ödənməsinə kifayət edə biləcək qədər pul vermək sileyi-rəhim sayılır və onun şərxən vacib olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur.

Həmçinin, kasıb qohum üzləşdiyi zəruri ehtiyaclarını varlı qohumuna desə və o da təmin etməyə qadir olduğu halda etina etməsə, camaat arasında qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi sayılır və həmin yolla əlaqələrin bərqərar edilməsi sileyi-rəhimin vacib qismlərindəndir. Əgər kasıb qohumun ehtiyaclarının ödənilməsi şəxsin çox ağır məşəqqətə düşməsinə səbəb olsa, yaxud onun ehtiyaclarının ödənilməsi qanunsuz olsa və yaxud onun ehtiyaclarını ödəyəcəyi təqdirdə günaha düşsə, bu kimi hallarda ona (varlı şəxsə) vacib olmur. Misal üçün, bir şəxsin qohumu səfərdən gələndə onun görüşünə getməsə, camaat arasında qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi sayılır. Lakin görüşünə getsə, günaha düşər olacağından, şübhəsiz, bu kimi sileyi-rəhim vacib deyildir.

SİLEYİ-RƏHİM VƏ QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN KƏSİLMƏSİNDƏ MEYAR CAMAATIN NƏZƏRİDİR

Hər hansı bir işin sileyi-rəhimin vacib qəbilindən olub-olmamasında şəkk olunarsa, camaatın nəzəri öyrənilməlidir. Əgər onun tərk olunması qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi hesab olunursa, yerinə yetirilməməsi vacibdir. Bəzi hallarda hətta qohuma salam verməmək, azacıq ehsanı tərk etmək, onun müxtəsər ehtiyaclarını təmin etməmək və görüşünə getməmək camaat arasında qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi hesab olunur.

VACİB OLMASA, MÜSTƏHƏBDİR

Bəzən camaat arasında yuxarıda qeyd olunan işlərin bəziləri qohumların bir qisminə qarşı qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi sayılmaz. Deməli,

qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi qismindən olmaması inkarolunmaz bir məsələ olarsa, onda onun yerinə yetirilməsi müstəhəb olacaqdır. Əgər vacib olub-olmaması dəqiq şəkildə məlum olmazsa, onda ehtiyata riayət etmək, bu günahın baş vermədiyinə yəqin etmək üçün mümkün qədər çalışmaq lazımdır.

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSƏN ŞƏXSLƏ DƏ ƏLAQƏNİ KƏSMƏK HARAMDIR

Əgər qohumların bəziləri insanla qohumluq əlaqələrini kəsərsə, onlarla eyni qaydada rəftar etmək və ya qohumluq əlaqələrini kəsmək olmaz. Yəni insanın qohumu camaat arasında əlaqələrin kəsilməsi sayılan bir iş görərsə, onda onun gördüyü işin əvəzini çıxmaq olmaz. Başqa sözlə, qohumluq əlaqələrinin kəsilməsi bütün qohumlara qarşı, hətta insanla qohumluq əlaqələrini kəsən şəxslə belə haram sayılır. (Yuxarıda qeyd olunan hədislərdə bu məsələyə işarə olunmuşdur.)

Peyğəmbər (s) buyurub:

لَا تَقْطَعْ رَحِمَكَ وَإِنْ قَطَعَكَ

"Qohumların səninlə əlaqəni kəsənlər belə, sən onlarla əlaqəni kəsmə!"

İMAM SADIQIN (ə) KƏLAMI

Abdullah ibn Sənan deyir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَنَانَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنْ لِيَ ابْنٌ عَمٌّ أَصْلُهُ فَيَقْطَعُنِي وَأَصْلُهُ فَيَقْطَعُنِي حَتَّى لَقَدْ هَمَمْتُ لِطَبِيعَتِهِ إِيَّائِي أَنْ أَقْطَعَهُ أَتَادَنُ لِي قَطْعُهُ ، قَالَ (ع) إِيَّاكَ إِذَا وَصَلْتَهُ وَقَطَعَكَ وَصَلَكُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَمِيعًا وَإِنْ قَطَعْتَهُ وَقَطَعَكَ قَطَعَكُمَا اللَّهُ

İmam Sadiqə (ə) dedim ki, mən əmi oğlanlarıma qarşı sileyi-rəhim edirəm, lakin onlar mənimlə əlaqələrini kəsirlər. Mən bu əlaqələrin bərqərar olunmasına nə qədər çalışırsam, onlar yenə də məndən uzaqlaşır. Həmin səbəbdən onlarla əlaqəmi kəsmək qərarına gəlmişəm.

Həzrət buyurdu: "Əgər onlarla qohumluq əlaqələrini kəsməsən, (ola bilsin ki, həya edərək bu işi tərk edərlər və) Allah öz rəhmətini həm sənə, həm də əmin oğlanlarına nazil edər. Əgər onlar öz işlərini davam etdirsələr və sən də qohumluq əlaqələrini kəssən, Allah öz rəhmətini həm səndən, həm də onlardan götürər."^[1]

PİSLİK QARŞISINDA YAXŞILIQ

Peyğəmbər (s) buyurub:

لَا تَحْنُ مَنْ خَانَكَ فَتَكُونَ مِثْلَهُ وَلَا تَقْطَعْ رَحِمَكَ وَإِنْ قَطَعَكَ

"Sənə xəyanət edənlərə qarşı xəyanət etmə, çünki sən də xəyanət etsən, onlar kimi xain sayılırsan. Səninlə qohumluq əlaqələrini kəsən şəxslərdən ayrılma. Əks halda, sən də qohumluq əlaqələrini kəsən şəxs sayılacaqsan."^[2]

Həzrət yenə buyurub:

1. "Kafi", "Sileyi-rəhim" bölməsi, səh. 124.

2. "Biharul-ənvar".

أَلَا أَدْلِكُمْ عَلَى خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ (ص) مَنْ وَصَلَ مَنْ قَطَعَهُ وَأَعْطَى مَنْ حَرَمَهُ وَعَفَا عَمَّنْ ظَلَمَهُ

"Çoxlu axirət və dünya faydalarına malik olan və daha artıq bəyənən əxlaq üçdür: İnsanla əlaqələrini kəsən qohumlarla sileyi-rəhim etmək, paxıllıq edənlərə bəxş etmək, insana zülm edən şəxsləri əfv etmək." [1]

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN KƏSİLMƏSİNİN HARAM OLMASINDA QOHUMLARIN MÜSƏLMAN VƏ YA KAFİR OLMASININ FƏRQİ YOXDUR

Bu məsələ ilə əlaqədar nəql olunan hədis və rəvayətlər qeydsiz-şərtsiz olduğundan, məlum olur ki, qohumların müsəlman və ya kafir, on iki imam şiəsi və ya sair fırqə ardıcılıarı, eləcə də, adil və təqvalı yaxud günah əhli olması arasında heç fərq yoxdur (yəni, heç bir halda qohumluq əlaqələri kəsilməməlidir). Bir sözlə, qohumların kafir və ya fasiq olmaları qohumluq

haqqının insanın üzərindən götürülməsinə səbəb olmur.

İbn Həmid imam Sadiqə (ə) dedi:

عَنِ الْجَهْمِ بْنِ حَمِيدٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) تَكُونُ لِي الْقَرَابَةَ عَلَى غَيْرِ أَمْرِي أَلَهُمْ عَلَى حَقٍّ؟ قَالَ: (ع) نَعَمْ حَقُّ الرَّجْمِ لَا يَقْطَعُهُ شَيْءٌ وَإِذَا كَانُوا عَلَى أَمْرِكَ كَانُوا لَهُمْ حَقَّانِ حَقُّ الرَّجْمِ وَحَقُّ الْإِسْلَامِ

"Qohumlarım mənim dinimdə deyil, başqa dindədirlər. Bu halda onlara nisbətdə yenə də mənim hansısa bir vəzifəm varmı?"

Həzrət buyurdu: "Bəli, qohumluq haqqı heç nəyin vasitəsi ilə aradan getməz. Əgər qohumların sənə dinində olsaydılar, onda sənə üzərində onlara qarşı iki haqq olacaqdı: Qohumluq və eyni dində olmaq haqqı." [2]

DAVUD RƏQQİNİN SİLEYİ-RƏHİM ETMƏSİ VƏ QOHUMLARININ ÖLMƏSİ

Davud Rəqqi deyir:

كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِذْ قَالَ لِي مُبْتَدِءٌ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ يَا دَاوُدُ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَى أَعْمَالِكُمْ يَوْمَ الْخَمِيسِ فَرَأَيْتُ فِيمَا عُرِضَ عَلَى مِنْ عَمَلِكَ صَلَاتَكَ لِابْنِ عَمِّكَ فَلَانَ فَسَرُّنِي ذَلِكَ إِنِّي عَلِمْتُ أَنَّ صَلَاتَكَ لَهُ أَسْرَعُ فِي فَنَاءِ عَمْرِهِ وَ قَطْعِ أَجَلِهِ

İmam Sadiqin (ə) hüzurunda oturmuşdum. Mən heç bir söz deməmiş imam buyurdu: "Ey Davud! Cümə axşamı günü siz şiələrin əməlləri mənim hüzuruma gətirildi. Sənə əməllərin arasında əmioğluna qarşı sileyi-rəhim etməyin məni sevindirdi. Şübhəsiz, bilirəm ki, onun səndən ayrılması müqabilində sənə ona sileyi-rəhim etməyin onun əcəlini yaxınlaşdırdı."

Davud deyir: "Mənim çox inadkar və xəbis bir əmioğlum var idi. Onun maddi vəziyyətinin çətin olduğunu və pis vəziyyətə düşdüyünü gördükdə, Məkkədən hərəkət etməzdən qabaq onun üçün bir qədər pul göndərdim ki, öz güzəranını təmin etsin. Mən Mədinəyə gələn kimi həzrət bu məsələni

1. "Biharul-ənvər", 16-cı cild, səh.29.

2. "Kafi", "silətur-rəhim" bölməsi, səh.125.

3. "Biharul-ənvər".

(qeybdən) xəbər verdi."

İMAM SADIQIN (Ə) HƏSƏN VƏ ABDULLAH İLƏ RƏFTARI

Yuxarıda qeyd etdiklərimizi təsdiqləyən məsələlərdən biri də bəzi hallarda məsum imamların onlara qarşı düşmənçilik edən və haqq yoldan çıxan qohum-əqrəbalarına qarşı olduqca mülayim və mehriban rəftar etməsidir. (Hətta onlardan bəziləri müşrik və kafir olmasına baxmayaraq imamlarla düşmənçilik edirdilər.) İmam Sadiq (ə) öz vəsiyyətində imamın üzünə qılinc çəkməsinə baxmayaraq, qohumluq haqqına görə Həsən Əftəşə yetmiş dinar vermələrini buyurdu.

Abdullah ibn Həsən o həzrətlə düşmənçilik edərək onu mübahisəyə vadar etmək istəyir, oğlu Məhəmmədə beyət etməsini tələb edirdi. Amma bununla yanaşı, tarix və rəvayət kitablarında imam Sadiqin (ə) onların gördüyü işlər müqabilində azacıq hörmətsizlik etməsi, yaxud qohumluq əlaqələrini kəsməsi əsla nəql edilməmişdir.

İMAM SADIQIN (Ə) ABDULLAH İBN HƏSƏN İLƏ SÖHBƏTİ

Bir gün Abdullah Mədinədə o həzrətlə çox mübahisə etdi. Camaat onların ətrafına toplandı. O, imam Sadiqlə (ə) qohumluq əlaqələrini kəsdiyinə görə, sabahı gün imam Sadiq (ə) onun evinə getdi, Abdullahın dünənki əməlindən peşman olaraq tövbə etməsi üçün həzrət buyurdu: "Dünən gecə "Vəlləzinə yəsilonə ma əmərəllahu bihi ən yusələ" ayəsini oxuyaraq çox qorxuya düşdüm."

Abdullah səhvini başa düşüb ağlamağa başladı və dedi: "Sanki bu ayəni unutmuşdum!"

Sonra hər ikisi bir-birilə barışdı.

İMAM HƏSƏNİN (Ə) NƏSLİNDƏN OLAN SEYYİDLƏRİN HALINA İMAMIN YANMASI

Məlun Mənsur Dəvaniqinin xilafəti dövründə Abdullah Məhz və imam Həsənin (ə) övladlarından olan bir neçə seyid xəlifənin əleyhinə qiyam etdiklərindən, əsir olunub Kufədə zindana salınmışdı. Onların imam Sadiqlə (ə) müxalifət etməsinə baxmayaraq, həzrət bu hadisədən çox narahat olub xəstələndi və iyirmi gün xəstəlik yatağında yatdıqdan sonra, onlara təsəlli verməsini göstərən geniş bir məktub yazıb zindana göndərdi. Bundan əlavə, həzrət vaxtaşırı onların halından xəbər tutur, vəziyyətlərinə ağlayırdı.

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN YARADILMASININ QOHUMLAR KAFİR OLDUĞU HALDA ONLARA ƏDAVƏT BƏSLƏMƏKLƏ ZİDDİYYƏTİ YOXDUR

Qohumluq əlaqələrinin bərqərar olunmasının vacibliyi və bu əlaqələrin kəsilməsinin haram olmasında qohumların kafir və ya müsəlman, fasiq (günahkar) və ya təqvalı olması arasında heç bir fərq yoxdur. Bunun kafir və günahkarlarla dostluq etməyin haram olması və Allah düşmənləri ilə düşmənçilik etməklə heç bir ziddiyyəti yoxdur ("Zalımlara yardım etməyin

haram olması" bölməsində bunlar ətraflı şəkildə qeyd olunacaqdır). Çünki sileyi-rəhim insanın öz qohumları ilə gözəl rəftar etməsinə dəlalət edir və bu camaat arasında əlaqələrin kəsilməməsini göstərən həddə vacibdir. Qohumlarla gözəl şəkildə rəftar etməklə onlara qarşı Allah yolunda ədavət bəsləməyin heç bir ziddiyyəti yoxdur, çünki ədavət insanın qəlbi ilə əlaqədar olan batini bir hissədir.

Bəli, əgər sileyi-rəhim kafir qohumun küfründə, yaxud günah əməlinə daha da cürətlənməsinə səbəb olarsa və onunla əlaqələrin kəsilməyəyi təqdirdə küfr və günah əməllərinin tərk olunması ehtimalı verilərsə, bu kimi hallarda onu islah etmək üçün əlaqələrin kəsilməsinin heç bir maneəsi yoxdur.

Əgər insanın qohumluq əlaqələrini kəsəcəyi təqdirdə onun həmin işlərdən əl çəkəcəyinə yəqini olarsa, belə hallarda onunla əlaqələri kəsməsi vacibdir. Bu da öz yerində araşdırılmalı məsələdir. Əgər onun öz əməlinə çəkinməsinə yəqini olmazsa, yaxud qayıdacağını sadəcə ehtimal verərsə, əlaqələrin kəsilməsinin haram olması öz hökmündə qalmaqdadır.

DİN DÜŞMƏNLƏRİ UZAQLAŞDIRILMALIDIR

Bir halda da kafir və yaxud fasiq qohumlarla əlaqənin kəsilməsi vacib olur. Onlar Allahın dini ilə düşmənçilik və müharibə məqamına gəlmiş olarsa, onda əlaqələr kəsilməlidir. Allah-taala "Mücadilə" surəsində buyurub:

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

"Allaha və qiyamət gününə iman gətirən şəxslərin Allah və onun rəsulu ilə düşmənçilik edənlərlə hətta onların ataları, oğlanları və qohumları olsa belə, dostluq etdiyini əsla görməzən."^[1]

Yəni, mömin hətta yaxın qohumlarından olan inadkar kafirlərlə belə dostluq etməməlidir.

ƏGƏR DİNLƏ DÜŞMƏNÇİLİK ETMƏSƏ, SİLEYİ-RƏHİM VACİBDİR

Yenə buyurulur:

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Allah sizinlə düşmənçilik etməyən və sizi ev-eşiyinizdən çıxarmayan şəxslərlə yaxşı və ədalətlə rəftar etməkdən (və onlara zülm etməməyinizi) çəkindirmir. Həqiqətən, Allah ədalətliyə sevir. Sizi yalnız sizinlə müharibə edərək ev-eşiyinizdən çıxaranlarla və sizin öz vətəninizdən çıxarılmağınızda iştirak edən düşmənlərlə əlbir olan şəxslərlə dostluq etməkdən çəkindirir."

1. Mucadələ surəsi, 22-ci ayə.

Kim onlarla dostluq etsə, onlar zalımlardandır." ^[1]

SİLEYİ-RƏHİM ETMƏK ÜÇÜN SƏFƏRƏ ÇIXMAQ

Müqəddəs İslam şəriətində sileyi-rəhimə məqsədi ilə öz qohum-əqrəbaları ilə görüş üçün səfər etmək müstəhəb sayılır.

Peyğəmbər (s) Əmirəl-möminin Əliyə (ə) buyurdu:

يَا عَلِيُّ سِرْ سَنَتَيْنِ بَرٍّ وَالِدَيْكَ سِرْ سَنَةً صَلِّ رَجَمَكَ سِرْ مِيلًا عُدْ مَرِيضًا سِرْ مِيلَيْنِ شَيْعَ جَنَازَةٍ سِرْ أَرْبَعَهُ
أَمْيَالٍ زَرَجًا فِي اللَّهِ

"Ey Əli! Öz valideynini görüb onlara yaxşılıq etmək üçün iki illik yolu öt! Yəni, əgər sənənin atan və anan arasındakı yol iki illik məsafə olarsa bu məsafəni keçərək onlarla görüş. Həmçinin, qohum-əqrəba ilə görüşüb rabitələrin bərqərar olunması üçün bir illik yolu, xəstələrin görüşünə getmək üçün bir mil yolu, cənazənin dəfn mərasimində iştirak etmək üçün iki mil yolu və din qardaşlarını görüb ziyarət etmək üçün dörd mil yolu qət elə, ." ^[2]

Yuxarıdakı hədislərdə qeyd etdik ki, hər kəs öz qohum-əqrəbasının görüşünə getmək üçün hərəkət edərsə, atdığı hər bir addıma qırx min həsənə yazılır, qırx min günahı məhv olur və onun üçün qırx min dərəcə artırılır.

UZAQLIQ VƏ DOSTLUQ

Əmirəl-möminin Əli (ə) öz işçilərinə belə yazırdı: "Murul-əqaribə ən yətəzəvəru və la yətəcavəru". "Öz qohumlarınıza əmr edin ki, bir-birini ziyarət etsinlər, lakin qonşu olmasınlar."

Mərhum Nəraqi "Meracus-səadət" kitabında bu cümləni belə şərh edir: "Qohumlarınıza əmr edin ki, bir-birinin görüşünə getsinlər, amma bir-biri ilə qonşu olmasınlar, çünki qonşu olacaqları təqdirdə aralarında kin-küdurət və həsəd yaranacaq, qohumluq əlaqələri kəsiləcək. Bu, əməli şəkildə sübuta yetən məsələlərdəndir. Əksər hallarda qohumlar bir-birindən uzaq olduğu zaman aralarındakı dostluq daha artıq dərinləşir. Məşhur məsələdə deyilir: "Uzaq ol, dost ol.""

MƏNƏVİ QOHUMLARIN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏK

Bəsirət əhlinə məlumdur ki, insan öz fitri istedad səbəbi ilə iki yönə malikdir: Cismani və mənəvi. Onun maddi cəhətdən yaranmasının səbəbkarı ata-anasıdır. Lakin onun mənəvi cəhətinin formalaşması əbədi və həqiqi səadətə nail olmasının səbəbi mənəvi ata - yəni həzrəti Məhəmməd (s) və Əlidir (ə). Onlara məhəbbət göstərərək itaət etmək, əmrləri qarşısında sözsüz təslim olmaq səbəbi ilə Allah-taala bizimlə onların yüksək mənəvi məqamları arasında rabitə yaratmış və bizi onların möhkəm mənəvi qalasına salmışdır. İnsanın fitrət və vücudunda onların mənəvi məqamının təsirləri əməli olaraq həyata keçirilir, elm və mərifət qapıları onun üzünə açılır, hikmət və həqiqət çeşmələri qəlbində qaynayır və o, pak və mənəvi

1. Mumtəhinə surəsi, 9, 10-cu ayələr.

2. "Biharul-ənvar", 16-cı cild, səh.30.

hayatı dərk edir. Əgər bu böyük şəxsiyyətlər olmasaydı, insan heç vaxt maddi xüsusiyyət və dünyanın maddi təsirlərindən çıxaraq mənəviyyətə yönələ və mənəvi həyatdan faydalana bilməzdi.

BESƏT (PEYĞƏMBƏRLİK) - NEMƏTLƏRİN ƏN ÜSTÜNÜDÜR

İnsan o həzrətin mənəvi övladı sayılmayınca, onların məhəbbət və vilavətindən bəhrələnməyincə bu nemətin böyüklüyünü dərk edə bilməz. Buna görə də, Allah-taala insana verdiyi böyük nemətlərin heç birində minnət qoymamış, yalnız bu mənəvi ataya besat nemətini bəxş edən zaman insanlara minnət qoyaraq buyurmuşdur:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

"Şübhəsiz, Allah möminlərin boynuna onlara (mələklərdən və cinlərdən deyil) özlərindən onun ayələrini onlara oxuyan, onları paklaşdıran və onlara (Səməvi) kitabı, şəriət hökmlərini və əqli maarifi öyrədən bir peyğəmbər göndərən zaman haqq (minnət) qoydu. Həqiqətən, onlar bundan əvvəl aşkar bir azgınlıqda idilər."^[1]

ƏHLİ-BEYTİN (Ə) VİLAYƏTİ HEÇ NƏ İLƏ MÜQAYISƏ OLUNA BİLMƏZ

Rəvayət olunur ki, Yunis ibn Əbdürrəhman imam Sadiqə (ə) dedi:

فُسِّنَّا بِغَيْرِ قِيَاسٍ مَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا هَلْ هِيَ إِلَّا سَدُّ فُورَةٍ وَأَنْتَ لَكَ بِمَحَبَّتِنَا الْحَيَاةُ الدَّائِمَةُ

"Siz Əhli-beytin (ə) vilayəti, eləcə də, sizin Allah-taala tərəfindən bizə tanıtılan haqqınız mənim nəzərimdə dünya və onda olanlardan qat-qat üstündür!"

Həzrət qəzəblənərək buyurdu: "Bizi düzgün müqayisə eləmədin! Məgər dünya yeyilib-içilməliyərdən və geyilməliyərdən başqa, bir şeyə malikdirmi?! Dünyanın nə əhəmiyyəti var ki, biz Əhli-beyti (onunla müqayisə edir və) ondan yaxşı olduğumuzu deyirsən? Amma sən bizə məhəbbət bəslədiyinə görə, əbədi həyata nail olacaqsan."^[2]

"Valideynin üzünə ağ olmaq" adlı bölmədə mənəvi atanın insan üzərində olan haqları qısa şəkildə bəyan olundu. Həqiqətdə, heç kəs mənəvi atanın haqqını layiqincə yerinə yetirə bilməz və bu yolda özünün aciz olduğunu, qüsura yol verdiyini görər.

MƏNƏVİ QOHUMLAR KİMLƏRDİR?

Burada qeyd olunmalı məsələlərdən biri də mənəvi qohumlarla rabitənin yaradılmasıdır. Cismani valideyn vasitəsi ilə insana qohum olan şəxslərin (qardaş və sair kimi) insan üzərində müəyyən haqlarının olması, onlara sileyi-rəhim edilməsinin vacib, əlaqələrin kəsilməsinin haram olması kimi, kim mənəvi ata tərəfindən müəyyən bir şəxslə qohum olsa, bu halda da onlarla qohumluq əlaqələrinin davam etdirilməsi vacib, bu əlaqələrin

1. «Ali-Imran» surəsi, 164-ci ayə.

2. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.692.

kəsilməsi isə haramdır.

Mənəvi ata tərəfindən insana qohum sayılan şəxslər iki dəstədir Birincisi , o həzrətin cismani övladları - seyidlər, ikincisi isə o həzrətin şüaləri olan möminlərdir ki, o həzrətin mənəvi övladları olaraq bir-biri ilə qardaş sayılırlar. Quranda buyurulur:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

"Həqiqətən, (bütün) möminlər bir-biri ilə qardaşdırlar."^[1]

Çünki onların hamısı bir mənəvi atanın övladları sayılırlar.

SEYİDLƏRİN HÜQUQLARI

Burada Əllamə Hillinin "Qəvaidul-əhkam" kitabında (onu öz oğlu Fəxrul-Mühəqqiqin üçün yazmışdı) qeyd etdiklərini bəyan edirik.

O buyurub: "Hökmən pak ələviyyə sülaləsindən olan şəxslərə sileyi- rəhim et. Həqiqətən, Allah-taala bu barədə çox təkid etmiş və onlara məhəbbət bəsləməyi Allah Rəsulunun (s) insanları hidayət edib yol göstərməsinin (ilahi risalətinin) muzdu kimi qeyd etmişdir.

Quranda buyurulub: "(Ey Peyğəmbər, ümmətə) de: "Mən sizdən risalətim (ilahi risalət vəzifəmi çatdırmaq) müqabilində yaxın qohum- əqrəbama məhəbbət bəsləməkdən başqa, heç bir şey istəmirəm.""

Peyğəmbər (s) buyurub: "Həqiqətən mən, hətta dünyada günah əhli olsalar belə, dörd dəstədən olanlara şəfaət edəcəyəm:

1. Mənim nəslimdən olan şəxslərə kömək edənlərə;
2. Çətin vəziyyətlərində onlara maddi yardım göstərənlərə;
3. Dildə və qəlbə mənim sülaləmi dost tutub, sevənlərə;
4. Onların düşmən əlində giriftar olub, qovulduğu və vətənindən sərgərdan düşdüyü hallarda, ehtiyaclarını təmin etmək üçün çalışanlara."

PEYĞƏMBƏRİN (S) ÜZƏRİNDƏ HAQQI OLAN ŞƏXSLƏR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

وَعَلَيْكَ بِصِلَةِ الدُّرِّيَّةِ الْعُلَوِّيَّةِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَكَّدَ الْوَصِيَّةَ فِيهِمْ وَجَعَلَ مُؤَدَّتَهُمْ أَجْرَ الرِّسَالَةِ وَالْإِشَادِ فَقَالَ تَعَالَى قُلْ لَا أَسْتَلْكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنِّي شَافِعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَأَرْبَعَةَ أَصْنَافٍ وَلَوْ جَانُوا بِذُنُوبٍ أَهْلَ الدُّنْيَا، رَجُلٌ نَصَرَ دُرِّيَّتِي، وَ رَجُلٌ بَدَّلَ مَالَهُ لِدُرِّيَّتِي عِنْدَ الْمَضِيْقِ وَ رَجُلٌ أَحَبَّ دُرِّيَّتِي بِالنِّسَانِ وَالْقَلْبِ وَ رَجُلٌ سَعَى فِي حَوَائِجِ دُرِّيَّتِي إِذَا طَرَدُوا أَوْ شَرَدُوا، وَقَالَ الصَّادِقُ (ع) إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ أَيُّهَا الْخَلَائِقُ انْصَبُوا فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُكَلِّمُكُمْ فَيَنْصِبُ الْخَلَائِقُ فَيَقُومُ النَّبِيُّ (ص) فَيَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الْخَلَائِقِ مَنْ كَانَتْ لَهُ عِنْدِي يَدٌ أَوْ مَنَّةٌ أَوْ مَعْرُوفٌ فَلْيَقُمْ حَتَّى أَكْفِيَهُ فَيَقُولُونَ يَا أَبَانَا وَأُمَّهَاتِنَا أَيُّ يَدٍ وَ أَيُّ مَنَّةٍ وَ أَيُّ مَعْرُوفٍ لَنَا بَلِّ الْيَدِ وَالْمَنَّةِ وَ الْمَعْرُوفِ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ عَلَى جَمِيعِ الْخَلَائِقِ فَيَقُولُ: بَلْ مَنْ أَوَى أَحَدًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي أَوْ بَرَّهُمْ أَوْ كَسَاهُمْ مِنْ عَرَى أَوْ أَشْبَعَ جَائِعَهُمْ فَلْيَقُمْ حَتَّى أَكْفِيَهُ فَيَقُومُ أَنَاسٌ قَدْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَيَأْتِي النَّدَاءُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يَا مُحَمَّدُ يَا حَبِيبِي قَدْ جَعَلْتُ مُكَافَأَتَهُم إِلَيْكَ فَاسْكُنْهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْتُ، فَيَسْكُنُهُمْ فِي الْوَسِيلَةِ حَيْثُ لَا يَحْجُبُونَ عَنْ مُحَمَّدٍ (ص) وَأَهْلِ بَيْتِهِ

"Qiyamət günü olanda bir carçı nida edib deyər: "Ey camaat, sakit olun! Həzrət Məhəmməd (s) sizinlə danışmaq istəyir. Hamı sakit olduqdan

1. Hucurat surəsi, 10-cu ayə

sonra, Peyğəmbər (s) ayağa qalxıb buyurar. "Ey insanlar! Hər kəs mənim üçün müəyyən bir xidmət etmişsə, mənim üzərimdə minnəti varsa, yaxud mənə bir xeyir çatdırmışdırsa, ayağa qalxsın əvəzini verim. "

İnsanlar deyər: " Ata-anamız sənə fəda olsun, hansı xidmətdən, hansı minnətdən danışırısan?! Bizim hansı xeyir əməlimiz vardır? Bütün bu xeyirlər Allah və onun rəsulu tərəfindən məxluqata yetişmişdir""

SEYİDLƏRƏ EDİLƏN XİDMƏTİN ƏVƏZİ VERİLƏR

Həzrət buyurar: "Hər kəs mənim nəslimdən olan bir şəxsə yer vermiş, onun əlindən tutmuş və yaxud ona yaxşılıq edərsə, geyimlə təmin etmiş və ya aclıqdan xilas etmişsə, ayağa qalxsın, əvəzini verim".

Dünyada bu əməlləri etmiş olan bir dəstə adam ayağa qalxar. Allah tərəfindən nida olunur: "Ey mənim həbibim Məhəmməd! Onların əməllərinə görə əvəz verilməsi ixtiyarını sənə verdim. Cənnətin harasında istəsən onlara yer ver. Sonra cənnətdə, həzrət Məhəmmədin (s) qonşuluğunda onlara yer verər. Belə ki, həzrətlə onların arasında heç bir pərdə (manəə) olmaz.

DİN QARDAŞLARININ HÜQUQLARI

Din qardaşlarının hüquqları barəsində nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. Onlardan bir neçəsini nümunə kimi qeyd edirik.

Müəlla ibn Xüneys imam Sadiqdən (ə) soruşdu:

أَيَسْرُ حَقٌّ مِنْهَا أَنْ تُحِبَّ لِنَفْسِكَ وَ تَكْرَهُ لَهُ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ

"Din qardaşlarımızın bizim boynumuzda olan haqları nədir?"

Həzrət buyurdu: "Möminin mömin üzərində yeddi vacib haqqı vardır. Əgər o haqları yerinə yetirməyib zay edərsə, Allaha itaət və vilayət dairəsindən çıxacaq, Allah tərəfindən onun heç bir bəhrə və nəsibi olmayacaqdır."

Müəlla dedi: "O yeddi haqq hansılardır?"

Həzrət buyurdu: "Qorxuram ki, öyrənib əməl etməyəsən!"

Müəlla dedi: "La quvvətə illa billah" (yəni, Allahın köməyi ilə əməl edəməm).

Sonra həzrət buyurdu: "Onların birincisi və ən asanı budur ki, özün üçün sevdiyini onun üçün də sevəsən, özün üçün xoşlamadığın şeyləri onlar üçün də rəva görməyəsən. İkincisi, onu qəzəbləndirməkdən çəkinəsən, razılığını qazanasan və əmrlərinə itaət edəsən. Üçüncüsü, ona öz canın, malın, dilin, əlin və ayaqlarınla kömək edəsən. Dördüncüsü, onun xeyrinə və məsləhətinə olan bütün şeyləri ona deyəsən. Beşincisi, özün tox, o isə ac, özün sirab, o isə susuz, özün geyimdə, o isə çılpaq olmasın. Altıncısı, əgər xidmətçin varsa, onun ehtiyaclarını təmin edib işlərini görmək üçün göndərəsən. Yeddincisi, onun and içməyini qəbul edərək, dəvətinə müsbət cavab verəsən, xəstələnsə, görüşünə gedəsən, öləndə cənazəsinin dəfnində iştirak edəsən. Hər vaxt müəyyən bir şeyə ehtiyac olduğunu bilsən, o istəyib dilinə gətirməmiş onu verəsən."^[1]

1. "Kafi"

SALEH MÖMİNLƏRİ ZİYARƏT ETMƏK İMAMI ZİYARƏT ETMƏKDİR

İmam Rza (ə) buyurub:

مَنْ لَمْ يَقْدِرْ أَنْ يَزُورَنَا فَلْيُزِرْ صَالِحِي مَوَالِينَا يُكْتَبْ لَهُ ثَوَابُ زِيَارَتِنَا وَمَنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى صَلَاتِنَا فَلْيُصِلْ
صَالِحِي مَوَالِينَا يُكْتَبْ لَهُ ثَوَابُ صَلَاتِنَا

"Biz Əhli-beytin ziyarətinə gələ bilməyən bir şəxs bizim dostlarımızdan olan yaxşı və əməlisaleh insanları ziyarət etsin. Bu halda bizi ziyarət etməyin savabı onun üçün yazılır. Əgər bir şəxs bizimlə sileyi-rəhim edə bilməsə bizim dostlarımızdan olan saleh və yaxşı şəxslərdən birinə sileyi-rəhim etsin. Bu halda bizimlə sileyi-rəhim etməyin savabı onun üçün yazılır."

Din qardaşlarına hörmət və ya ehtiramsızlıq mənəvi ataya hörmət və sayıldığından, mömin şəxsə ehtiramın və ya bunun əksinin nəticələri əhəmiyyət daşıyır. Onların hamısının burada qeyd etməkdən azcizik. Allah- taaladan bizi bu hüquqları yerinə yetirməyə müvəffəq etməsini diləyirik.

8.YETİM MALINI MƏNİMSƏMƏK

Kəbirə günahların səkkizincisi həddi-bülüğa çatmadığı dövrdə atası dünyadan gedən yetim uşağın malını mənimsəməkdir. Peyğəmbər (s), imam Əmirəlmöminin Əli (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) kəbirə günahların sayı barədə nəql olunan hədislərdə yetim malının yeyilməsi böyük günahlardan hesab olunmuşdur. Allah- taala bu işi görən şəxsə cəhənnəm əzabı vədəsi verməklə onun kəbirə olmasını aşkar şəkildə belə buyurub:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

"Həqiqətən, yetimlərin mal-dövlətini zülm edərək mənimsəyənlər öz qarınlarına cəhənnəm odu doldururlar (yəni, qarınlarına elə şeylər doldururlar ki, onları cəhənnəm oduna doğru sürükləyir). Tezliklə onları cəhənnəm oduna atarlar ."^[1]

"Təfsiri-kəbir"də qeyd olunur ki, qiyamət günü yetim malını yeyən şəxs məhşərə gələndə onun daxilindən od şölələnər, ağzı, burnu və gözlərindən tüstü çıxar. Bu əlamətlərlə hamı onun dünyada yetim malı yeyən olduğunu bilər. "Səyəsləvnə səirən" cümləsi son dərəcə şiddətli bir təhdidlə göstərir ki, yetim malının yeyilməsi insanın cəhənnəmə daxil olması üçün kamil bir səbəb sayılır. Bu da ən böyük günahlardan biridir.

Allah-taala yenə buyurub: "Ey yetimlərin qəyyumluğunu vilayət və ya vəsiyyəət hökmü ilə öhdələrinə alanlar! Onların mallarına hakim olduğunuz təqdirdə onlara qaytarın (yəni kiçik yaşlarında onlar üçün xərcləyin və həddindən artıq tələbkar olmayın, lakin həddi-bülüğa çatdıqdan sonra mal- dövlətlərinin qalanını onlara qaytarın) və napak şeyləri pak şeylərin yerinə götürməyin (yəni, yetimlərin mülkiyyətində olan və sizin üçün haram sayılan malı öz ixtiyarınızda olan halal mallarla dəyişdirməyin)."

Məqsəd yetimin sizin üçün haram sayılan mallarını götürüb onun yerinə öz nəzərinizdə pak-pakizə olan şeyləri qoymamağınızdır.

وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

"Yetimlərin mallarını öz mallarınızla birlikdə yeyib onlardan bəhrələnməyin. Həqiqətən, bu iş (yetimin malının yeyilməsi, yaxud dəyişdirilməsi və ya ona xəyanət edilməsi Allah yanında) çox böyük günahdır."^[2]

1. Nisa surəsi, 10-cu ayə.

2. Nisa surəsi, 2-ci ayə.

Yenə də buyurub:

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

"Özlərindən sonra (yaş və ya ruhi cəhətdən) zəif övladlar qoyacaqları təqdirdə onların gələcəyi) barəsində qorxan şəxslər gərək (başqalarının yetimlərinə zülm etməkdən və vəsiyyətlərində öz övladlarının haqqını zay etməkdən də)qorxsun.Buna görə də, Allahdan qorxsunlar və (başqalarının yetimləri ilə) doğru-düzgün söz danışsınlar (və malların sərf olunması və vəsiyyət edilməsində ədalətə riayət etsinlər."

Deməli, heç kim yetimlərə zülm etməməli və Allahdan qorxmalıdır. Danışıda və əməldə onlarla düzgün rəftar etməlidir. Bir sözlə, bir şəxs öz vəfatından sonra övladlarının başsız qalması, tələf olub aradan getməsi, zülmə məruz qalması və hüquqlarının tapdanmasından qorxduğu kimi, başqalarının yetim uşaqları barəsində Allahdan qorxub təqvalı olsun,onların hüquqlarına təcavüz etməkdən çəkinsin, çünki o, başqasının yetim uşaqlarına zülm etsə, onun da gələcəkdə (vəfatından sonra) yetim uşaqlarına zülm olunacaq. O şəxs başqalarının yetim uşaqlarının başına nə bəla gətirmişsə və onların hüquqlarını nə qədər tapdalamışsa, özündən sonra onun yetim qalan uşaqları ilə də elə rəftar edəcəklər.

Bu ayədə yetim malının yeyilməsinin kəbirə günah olması aşkar şəkildə bəyan edilmişdir.

1.Nisa surəsi, 9-cu ayə.

"Əl-Mizan" təfsirində buyurulur: "Hər kəs bir yetimə xəyanət edərək onun mal- dövlətini zümlə mənimsəsə, tezliklə bu zülmün təsiri onun övladlarına çatacaqdır. Bu da Quranın bəyan etdiyi həqiqətlərdən biri olub insanın yaxşı və ya pis əməlləri ilə xarici aləmdə baş verən hadisələr arasındakı qarşılıqlı əlaqəni göstərir və bəyan edir ki, insan öz əməlinin səmərəsini elə bu dünyada da görəcəkdir. İnsanın pis əməllərinin zərəri və yaxşı əməllərinin faydası onun özünə qayıdır. Bu ayə göstərir ki, insanların əməllərinə verilən mükafatın əhatə dairəsi daha genişdir. Yəni, onun pis və ya yaxşı işləri hətta onun nəvə- nəticələrində də təsir qoya bilər. Nəhayət buyurulur ki, insanın başqalarına rəva gördüyü yaxşı və pis işləri (sair şəxslər də onun kimi insan olduğuna görə) elə özünə rəva görmüş və özü üçün bəyənmişdir, çünki bu kimi hallarda yalnız insaniyyət onun əməllərinin hədəfinə çevrilir və bu, heç də tək-cə ayrı-ayrı fərdlərə aid deyildir. Deməli, insan başqalarına yaxşılıq edirsə, Allahdan həmin yaxşılığı özü üçün istəmiş olur. Bu yaxşılıq və istək də heç vaxt geri qaytarılmaz, Allah dərğahında qəbul olunur. Əgər bir kəsə pislik və yaxud zülm edərsə, deməli, həmin əməli özü üçün istəmişdir. Belə bir şəxs başqasının yetim uşaqlarına qarşı rəva gördüyü yaxşı və ya pis əməlləri sadəcə olaraq öz övladları üçün də bəyənmiş olur. İnsanların qanda və nəsildə şərik olmaları, onların sülalə şəklində yaranaraq vahid formada olmamalarına səbəb olur. Bu sülaləyə hər hansı bir cəhətdən xəsarət dəysə, onun hər bir yerinə xəsarət dəymiş olur. Deməli, insan hər hansı bir şəxslə, yaxud onun övladı və ya nəvə-nəticələri ilə necə rəftar edirsə, hökmən onun əksi özünə, övladlarına və xələflərinə qaydacaqdır. Burada yalnız Allahın istəmədiyi hallar istisna olunur. Bu da ona görə istisna olunur ki, səbəblər dünyasında elə səbəblər vardır ki, biz onlardan agah deyilik və onlar bizim əməllərimizdəki nöqsanlı halların aradan qaldırılmasında rol oynayır. ("Şura" surəsinin 30-cu ayəsi həmin mətləbə işarə edir.)"

ETDİYİ RƏFTARLARIN ƏVƏZİ EYNİLƏ VERİLƏCƏKDİR

İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَوْعَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ بِعُقُوبَتَيْنِ إِحْدَاهُمَا عُقُوبَةُ الْآخِرَةِ النَّارُ وَ أَمَّا عُقُوبَةُ الدُّنْيَا فَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَيُخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ

"Allah-taala yetim malını yeyənə iki əzab vədəsi vermişdir: Onlardan biri axirətlə, digəri isə dünya ilə əlaqədardır. Axirət əzabı cəhənnəm odundan ibarətdir. Dünyadakı cəzası isə bundan ibarətdir ki, kim camaatın yetim uşaqlarına zülm edib onların mal-dövlətini tələf etsə, o öldükdən sonra onun da övladlarına zülm olunacaq. Quranda bu mətləbə işarə olunaraq buyurulur: Özlərindən sonra (yaş və ya ruhi cəhətdən) zəif övladlar qoyacaqları təqdirdə onların (gələcəyi) barəsində qorxan şəxslər gərək (başqalarının yetimlərinə zülm etməkdən və vəsiyyətlərində öz övladlarının haqqını zay etməkdən də) qorxsun. Buna görə də, Allahdan qorxsunlar və(başqalarının yetimləri ilə) doğru-düzgün söz danışsınlar (və malların sərf olunması və vəsiyyət edilməsində ədalətə riayət etsinlər)." ^[1]

"Burada yetimlərin qəyyumlarına əmr olunur ki, öz işlərində tamamilə ehtiyatlı olsunlar və yetimlərin hüquqları ilə əlaqədar özlərindən sonra övladları üçün də edilməsini bəyəndikləri işləri etsinlər.

Sonra buyurulur: "Allahın əmri ilə müxalifət etməkdən qorxun! Yetimlərlə doğru-düzgün danışın." Yəni, yetimlərlə öz övladlarınız kimi nəvazişlə, mehriban və şəfqətli danışib gözəl rəftar edin.

Ayənin qeyd olunan bu mənası Əmirəl-möminin (ə), imam Sadiq (ə) və imam Rzadan (ə) nəql olunmuşdur. Təfsir kitablarında müxtəlif yozumlar da gözə dəyir. Əmirəl-möminin Əli (ə) belə buyurub:

إِنْ أَكَلَ مَلِ الْيَتِيمِ سَيُذْرِكُهُ وَ بَالُ ذَلِكَ فِي عَقْبِهِ وَيَلْحَقُهُ وَ بَالُ ذَلِكَ فِي الْآخِرَةِ

"Yetim malını yeyən şəxsin əməlinin cəzası tezliklə elə bu dünyada onun övladlarına çatacaq, özü isə axirətdə də cəzalandırılacaqdır." ^[2]

Həzrət yenə buyurub:

أَحْسِنُوا فِي عَقَبِ غَيْرِكُمْ تُحْسِنُوا فِي عَقَبِكُمْ

"Başqalarının (yetim) övladlarına yaxşılıq edin ki, siz vəfat etdikdən sonra sizin övladlarınızla da yaxşı rəftar etsinlər." ^[3]

Deməli, başqalarının yetim qalmış uşaqlarına zülm edib onların mallarını nahaq yerə mənimsəməyin nəticə və təsirlərindən biri də, zalım şəxsin vəfatından sonra yetim qalan uşaqlarına qarşı zülm olunmasıdır. Bundan qorxan bir şəxs başqalarının yetim qalan uşaqlarına zülm etməkdən çəkinməlidir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

1. "Vəsail", "Ticarət" başlığı, səh. 181.

2. "Biharul-ənvar".

3. "Biharul-ənvar".

مَنْ ظَلَمَ سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِ مَنْ يَظْلِمُهُ أَوْ عَلَى عَقَبِهِ أَوْ عَلَى عَقَبِ عَقَبِهِ

Hər kəs zülm etsə də Allah-taala onun özünə, yaxud övladların yaxud da nəvə-nəticələrinə zülm edən bir şəxsi onlara hakim edir." [1]

ZALIMIN CƏZASININ ONUN ÖVLADLARINA VERİLMƏSİ ƏDALƏTLƏ ZİDD DEYİLDİR

Sual verilə bilər ki bir nəfər başqasına zülm etsə, yaxud yetimin malını yesə, onda onun övladlarının nə təqsiri var ki atalarının cezasını çəksinlər? Hansı səbəbə görə onlar zalım şəxsin əvəzindən zülmə düşər olmalıdırlar? Bu, ədalətin əksinə deyilmi?

Cavabda qeyd olunmalıdır ki, Allah-taala tərəfindən zalım şəxsin belə bir adamın övladlarına hakim edilməsinin mənası budur ki, Allah, zalım şəxsin onun övladlarına müsəllət olaraq zülm etməsinin qarşısını almır, çünki övlada zülm olunmasının qarşısını almaq Allah-taalanın ataya etdiyi bir ehsan və mərhəmətdir. Amma bir şəxs yetimlərə zülm edərsə, onda Allah tərəfindən bu nemətdən məhrum olur.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Əgər ata əməlisaleh olsa, Allah onun yaxşı əməllərinə görə övladlarını qoruyar. (Yəni, bu, Allahın belə ata barəsində etdiyi ehsandır.) Belə ki, "Kəhf" surəsində buyurulur:

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا
وَكَانَ أَبُوهُمَا

صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّنَ رَبِّكَ

"(Xızrın təmir etdiyi) divara gəldikdə isə, o, həmin şəhər əhalisindən olan iki yetim uşağa məxsus idi. O divarın altında ataları tərəfindən qoyulmuş xəzinə vardı. Onların ataları əməlisaleh bir insan olduğuna görə, Allah onların həddi-büluğa çatınca xəzinəsinin qalmasını, həddi-büluğa çatdıqdan sonra onu çıxarmalarını istəmişdi. Allahın (o yetimlərə) keşikçi olması Allah tərəfindən onlara atalarının saleh bəndə olmasına görə verilən rəhmət idi." [2]

Deməli, atanın əməlisaleh olması ilahi rəhmətin onun övladlarına da çatması, zülm etdiyi halda isə, övladların həmin fəzl və rəhmətdən məhrum olmasına səbəb olur. [3]

BU GÜNAH BARƏSİNDƏ NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

عَنْ عُمَرَ بْنِ زُرَّارَةَ عَنِ الصَّادِقِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْكَبَائِرِ قَالَ (ع) مِنْهَا أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا

"Kəbirə günahlardan biri də zümlə yetimin malını mənimsəməkdir." [4]

İmam Baqir (ə) nəql edir ki, cəddi Peyğəmbər (s) belə buyurdu:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ (ع) رَسُولُ اللَّهِ (ص) يُبْعَثُ نَاسٌ عَنْ قُبُورِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَأْجَجُ أَفْوَاهُهُمْ نَارًا فَيَقِيلُ يَا رَسُولَ

1. "Kafi", 2-ci cild, səh.250.

2. Kəhf surəsi, 81-ci ayə.

3. "Təfsiri Əli ibn Əli İbrahim."

4. "Biharul-ənvər".

الله هاولاء قَالَ (ص) الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا

"Qiyamət günü bir dəstəni ağızlarından od şöləsi çıxan halda məhşərə gətirəcəklər.

Soruşdular: "Ey Allahın Rəsulu, onlar kimlərdir?"

Həzrət buyurdu: "Yetimin malını zülmə mənimseyib yeyənlər."^[1]

İmam Rəzadan (ə) soruşdular:

سُئِلَ الرَّضَا (ع) كَمْ أَدْنَى مَا يَدْخُلُ بِهِ النَّارَ مِنْ أَكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ قَالَ (ع) كَثِيرُهُ وَقَلِيلُهُ وَاجِدٌ إِذَا كَانَ مِنْ بَيْتِهِ أَنْ لَا يَرُدُّهُ

"Yetimin malını yeyən şəxsi cəhənnəmə aparacaq ən az şey nədir?"

Həzrət buyurdu: "Bu məsələ barəsində azlıq və ya çoxluğun heç bir fərqi yoxdur. Əgər məqsədi yetimin malını götürüb qaytarmamaq olmuşsa, elə bu kifayət edər."^[2]

İslam peyğəmbərindən (s) belə nəql olunur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَمَّا أَسْرَى بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ قَوْمًا يَقْذِفُ فِي أَخْوَابِهِمُ النَّارَ وَتَخْرُجُ مِنْ أَدْبَارِهِمْ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرِئِيلُ فَقَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا

"Merac gecəsində qarınları odla dolmuş və arxalarından od püskürən bir dəstə insan gördüm.

Cəbraildən soruşdum ki, bunlar kimdir? Dedi: "Yetimin malını haqsız yerə yeyənlərdir."^[3]

BORC SAHİBİNİN ÖLMƏSİ VƏ ONUN UŞAQLARI

Əgər borc verən bir şəxs ölsə və onun balaca övladları olsa, bu halda borc alan şəxs aldığı şeyləri onun övladlarına xərcləməzsə (əlbəttə, kiçiklərin payına uyğun olaraq) onda o, yetimin malını yeyənlərdən hesab olunur, çünki atanın ölməsi ilə, onun mal-dövləti övlada irs keçir.

ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) GÖZ AĞRISI

Əmirəl-möminin Əli (ə) şiddətli göz ağrısına tutulmuşdu, onun ah-naləsi göyə ucalırdı.

Peyğəmbər (s) onun görüşünə gəlib buyurdu: "Bu ah-nalələr səbirsizlikdəndir, yoxsa göz ağrısının şiddətindən?"

Həzrət Əli (ə) dedi: "Heç vaxt bu qədər şiddətli ağrıya düşər olmamışdım!"

Peyğəmbər (s) qorxulu bir hadisəni nəql etdikdən sonra, həzrət Əli (ə) göz ağrısını unutdu. O xəbər aşağıdakından ibarətdir:

DƏHŞƏTLİ XƏBƏR

يَا عَلِيُّ إِنَّ مَلِكَ الْمَوْتِ إِذَا نَزَلَ لِقَبْضِ رُوحِ الْكَافِرِ نَزَلَ مَعَهُ سَفُودٌ مِنْ نَارٍ فَنَزَعَ رُوحَهُ بِهِ فَتَصِيحُ جَهَنَّمَ فَاسْتَوَى عَلِيُّ (ع) يَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) رُوحَهُ بِهِ فَتَصِيحُ جَهَنَّمَ، فَاسْتَوَى عَلِيُّ (ع) جَالِسًا فَقَالَ (ع) يَا رَسُولَ اللَّهِ (ص)

1. "Biharul-ənvār".

2. "Biharul-ənvār".

3. "Vəsailuş-şiə", "Ticarət" başlığı, 70-ci bölmə, səh.283.

اعد على حديثك فَقَدْ أَنَسَانِي وَجَعِي مَا قُلْتَ ثُمَّ قَالَ (ع) هَلْ يُصِيبُ ذَلِكَ أَحَدًا مِنْ أُمَّتِكَ قَالَ: (ص) نعم حاكم جَائِرٌ وَآكِلٌ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْمًا وَشَاهِدٌ زُورٍ

"Ey Əli Əzrail kafir şəxsin canını almaq istəyəndə, əlində oddan olan şişlərlə onun yanına gələr və həmin şişlərlə onun canını alır. Sonra cəhənnəm nalə çəkər." Əmirəl-möminin Əli (ə) qalxıb oturdu və dedi: "Ey Allahın Rəsulu (ə), buyurduğunuz hədisi təkrar edin. Mən göz ağrısını bu xəbərin qorxusundan untdum! Buyurun görək, sizin ümmətinizdən canı bu cür alınacaq şəxslər də varmı? Həzrət buyurdu: Bəli. Müsəlmanlardan üç dəstəsi bu cür can verəcək: Zulmkar hakim, yetimin malını haqsızlıqla mənimsəyənlər və yalandan şahidlik edənlər."^[1]

YETİMƏ EHSAN

Yetimlərə zülm etməyin dünya və axirətdə acınacaqlı nəticələri olduğu kimi, onlara ehsan edilməsinin də həm dünya, həm də axirətdə gözəl mükafatları vardır. Xüsusilə, yetimi saxlamağı öhdəsinə alıb ona qəyyumluq edən şəxs üçün çoxlu fayda və savabları vardır. Bu barədə bir çox hədis nəql olunmuşdur, onların bəzilərini qeyd edirik:

İmam Sadiq (ə) buyurub:

مَنْ كَفَلَ يَتِيمًا أُوجِبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ كَمَا أُوجِبَ جَهَنَّمَ عَلَى آكِلِ مَالِهِ

"Allah yetimə qəyyumluğu və onun qorunub-saxlanmasını öhdəsinə alan şəxsə cənnəti, yetimin malını haqsızlıqla yeyənlərə də cəhənnəm odunu vacib edər."^[2]

Peyğəmbər (s) buyurub:

أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ إِذَا لَقِيَ اللَّهُ تَعَالَى وَ أَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى

"Yetimə qəyyumluq edən şəxs cənnətdə mənimlə bir yerdə olacaq. Bu iki barmaq kimi (Həzrət şəhadət barmağı ilə orta barmağına işarə etdi). Yəni, mənimlə onun arasında ayrılıq və maneə olmayacaqdır."^[3]

Həzrət yenə buyurub:

لَا عَلَى أَحَدِكُمْ يَتِيمًا فَيُحْسِنُ وَلَا يَتَهُ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ بِكُلِّ شَعْرٍ سَيِّئَةً وَرَفَعَ لَهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ دَرَجَةً

"Kim yetimə hamilik edib onun qəyyumu olsa və onun barəsində öz qəyyumluğunu layiqincə yerinə yetirib ona ehsan etsə, əlini onun başına çəksə, əlinin altında olan tüklərinin sayı qədər ona həsənə yazılacaq, həmin miqdarda günahı məhv ediləcək və bir o qədər də dərəcəsi yüksələcəkdir."

Həzrət yenə buyurub:

إِذَا بَكَى الْيَتِيمُ الْهَتَرَ لِبُكَائِهِ الْعَرْشُ فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَا مَلَايِكَتِي، هَذَا الْيَتِيمُ الَّذِي غِيبَ أَبُوهُ فِي التَّرَابِ فَيَقُولُ الْمَلَايِكَةُ أَنْتَ أَعْلَمُ فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى يَا مَلَايِكَتِي إِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنَّ لِمَنْ أَسْكَنَهُ وَأَرْضَاهُ أَنْ أَرْضِيَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

1. "Səfinətul bihar", 2-ci cild, səh.731.

2. "Biharul-ənvār", 16-cı cild, səh. 120.

3. "Binarul-ənvār", 16-cı cild, səh. 199.

"Yetim ağlayanda, onun ağlamasına görə Allahın ərşi lərzəyə gələr Allah buyurar: "Ev mələklərim! Şahid olun, hər kəs bu yetimi sakitləşdirib razı salsa və könlünü alsə, mənə vacibdir ki, qiyamət günü həmin şəxsi şadlandırım . "

Yetimin başına mərhəmət və nəvazişlə əl çəkmək insanda daşürəklik kimi xəstəliyi ardan aparır. Bir neçə hədisdə bunları qeyd etdik. Bu barədə mövcud olan hədislər çox olduğundan qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

AZYAŞLININ QƏYYUMLARI

On beş yaşı tamam olmamış oğlan uşağı, doqquz yaşı tamam olmamış qız uşağı öz mal-dövləti və sərvəti qarşısında "məhcubun ələyh" sayılır. Yəni, onlar öz mallarını xərcləyə bilməzlər. Onların mal-dövlətlərindən lazımı yerlərdə xərcəlmə haqqı, eləcə də işlərinin məsləhətə uyğun olaraq nizama salınması onların qəyyumlarının öhdəsinədir.

Azyaşlı uşağın şəri cəhətdən qəyyumu ilk növbədə yalnız atası, yaxud ata tərəfdən olan babasıdır. Onun anası, anasının atası, qardaşları, əmiləri və sair kimi şəxslərin şəriət baxımından heç bir vilayət və qəyyumluq hüququ yoxdur.

İkinci mərhələdə, yəni atası, yaxud ata tərəfdən babası dünyadan getmiş olsa, yetimin şəri cəhətdən qəyyumu atasının, yaxud ata tərəfdən olan babasının azyaşlı uşaqlar üçün təyin etdiyi şəxsdir.

Üçüncü mərhələdə, yəni atasının və babasının həyatda olmadığı, eləcə də onların tərəfindən azyaşlı uşaqlara qəyyum təyin edilmədiyi halda uşağın qəyyumu şəriət hakimi, yaxud onun təyin etdiyi şəxsdir.

Dördüncü mərhələdə, yəni şəriət hakimi də mövcud olmadığı halda azyaşlı uşağın məsələləri möminlər arasında olan ədalətli şəxslərə həvalə olunur. Bu məsələ təfəsilatı ilə fiqhi kitablarda qeyd olunmuşdur.

YETİMLƏ ƏLAQƏDAR OLAN İŞLƏRDƏ SON DƏRƏCƏ DİQQƏTLİ OLMAQ LAZIMDIR

Azyaşlı uşağa təyin olunan qəyyum onun malından məsləhətinə uyğun və sərfəli olan hər hansı istifadəni edə və müamiləni yerinə yetirə bilər. Qəyyum yetim uşağın yemək və paltarları ilə əlaqədar olaraq çox tələbkər olmamalıdır. Əlbəttə, bu barədə ifrata da varmamalı, orta həddə riayət etməli, uşağın şən və adətini nəzərə almaqla bu kimi şeyləri hazırlamalıdır.

Azyaşlı uşaq üçün tədarük görülmə paltar adı şəkildə onun mal- dövlətindən hesablanmalıdır. Qəyyumun onun paltarını öz ailə üzvlərinin paltarları ilə qarışdırmağa haqqı yoxdur. Lakin onun yemək xərclərini ayrıca şəkildə hesablaması vacib deyildir: yetim şəxsi öz ailəsinin bir üzvü kimi hesab edərək onun malından ailə üzvləri arasında malik olduğu nisbətdə götürüb xərcəlmə bilər. Məsələn, əgər ailə üçün hazırlanan yeməyin qiyməti on tümən, ailə üzvləri yetimlə birlikdə on nəfər olsa, bu halda yetimin malından bir tüməni onun yeməyi hesabına götürə bilər. Əgər azyaşlı uşağın yemək hesabından payını daha az hesab eləsə, yaxşı və ehtiyata yaxın olar.

Əksər hallarda azyaşlı uşağın yeməyinin ailə üzvləri ilə qarışıq şəkildə olması, onun malından ayrıca hesablanması ilə müqayisədə daha sərfəli

sayılır. Yemək baxımından yetimin yeməyi ilə ailəsinin vəməkləri arasında kəmiyyət və keyfiyyət baxımından ciddi fərqlər mövcud olsa, misal üçün, azyaşlı uşağın yeməyi ailə üzvlərinin hər birinin yeməyinin yarısı qədər olsa yaxud azyaşlı uşaq ət və düyü yeyə bilməsə onun ailə üzvləri ilə qarışması müşkül məsələdir. Hər halda uşağa sərfəli və onun məsləhətinə olan şeyləri nəzərə almaq lazımdır

Bəqərə" surəsinin 220-ci ayəsinin nazilolma səbəbində qeyd olunur ki, yetimin malını yeməyin acınacaqlı cəzalara səbəb olması məlum olduğdan sonra müsəlmanlar ilahi əzabdan qorxduqlarına görə, yetimlərə və onların mal-dövlətlərinə, belə yaxın düşmədilər. Hər kəs yetimə qəyyumluq edirdisə, onu öz ailəsindən ayıraraq ona ayrıca şəkildə yemək hazırlamağa başlayırdı. Yeməyindən artıq qalanda ona əl vurmurdu, yemək qalıb xarab olurdu. Beləliklə də çətinliklə üzləşdiklərindən, Allahın Rəsulundan (s) yetimlərin malı barəsində vəzifələrinin müəyyənləşdirməsini istədilər.

Allah-taala bu ayəni nazil etdi:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ

"(Ey peyğəmbər) səndən yetimlərlə məişətdə necə davranmaq barəsində soruşurlar. De, onların məsləhətini nəzərə alıb mühafizə etmək, onlardan uzaq gəzməkdən daha yaxşıdır. Əgər onlarla qaynayıb-qarışsanız və öz yeməyinizi onların yeməyi ilə qarışdırıb yeməkdə onlarla şərik olsanız, bu halda onlar sizin din qardaşlarınızdır. (Din qardaşının hüquqlarından biri də qaynayıb-qarışmaqdır). Allah-taala yetimlərin malını puça çıxardanları, onları islah edənlərdən seçib ayırır. "[1]

AZYAŞLI UŞAĞIN QƏYYUMU SƏRVƏTLİ OLSA, İŞLƏRİ PULSUZ YERİNƏ YETİRSİN

Əgər azyaşlı uşağın qəyyumu varlı və öz məişətində ehtiyacsız olsa, ehtiyata əsasən, onun işlərini pulsuz yerinə yetirsin və Allah-taalanın vədə verdiyi axirət savabları ilə qənaətlənsin. Quranda belə buyurulub:

وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْعِفْ

İKİ İŞDƏN DAHA ASANINI SEÇMƏK MƏSLƏHƏTDİR

Əgər qəyyum fəqir olarsa, yetim üçün çəkdiyi zəhmətlərə mizd ala bilər. Onun təyin olunmasında üç nəzəriyyə mövcuddur.

Fəqihlərin bəziləri buyurmuşlar ki, o, "ücrətül-misl", yəni camaat arasında adətən, yetim uşağa xidmət etmək üçün təyin olunan miqdarda yetimin malından götürə bilər. Bəziləri öz ehtiyaclarından artıq götürməməli olduğunu bildirmişdir.

Bəziləri isə buyurmuşlar ki, bu ikisindən ən azını götürə bilər. Yəni, "ücrətül-misl" ehtiyaclarının təmin olunması qədərindən az olarsa, elə "ücrətül-misl", əgər ehtiyacın təmin olunması daha az olarsa, onunla kifayətlənməlidir. Sonuncu nəzəriyyə ehtiyata daha uyğundur.

1. "Bəqərə" surəsi, 220-ci ayə

HƏDDİ-BÜLUĞA ÇATMAYINCA MALINI ONA VERMƏK OLMAZ

Azyaşlı uşaq həddi-bülüğ və əqli təkamülə çatmayınca, malını onun ixtiyarına vermək caiz deyildir. Əgər azyaşlının qəyyumu bu hökmlə müxalifət edərək malı elə azyaşlı olduğu vaxtda ona versə və mal da aradan getsə, onda zamindir - uşaq həddi-bülüğə çatdıqdan sonra, onun əvəzini sair mal-dövləti ilə birlikdə yetimə qaytarmalıdır.

فَإِنْ أَنْسَنْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ

ŞƏRİƏT NÖQTEYİ-NƏZƏRİNDƏN HƏDDİ BÜLUĞUN NİŞANƏLƏRİ

Şəriətdə həddi-bülüğün nişanələri kimi üç şeyi qeyd edirlər:

1. Oğlanlarda hicri-qəməri illə on beş yaşı, qızlarda isə doqquz yaşı tamam olması;
2. Qoltuğun altında qalın tüklərin bitməsi;
3. Möhtəlim olmaq, yaxud başqa vasitələrlə məninin xaric olması.

İNKİŞAF NƏDİR?

İnkışaf məişətdə əqli təkamül səviyyəsinə çatmağa deyilir. Belə halda yetim şəxs öz həyat və məişət işlərini idarə edə bilər, alver və ticarətdə aldanmaz. O, öz malını saxlayıb istifadə etməkdə tamamilə həddi-bülüğə çatmış sair ağıllı şəxslər kimi olmalıdır. Bu iki şərt daxilində, yəni həddi-bülüğ və əqli baxımdan kamilliyə çatmaq şərti ilə onun mal-dövləti özünə qaytarılmalıdır.

1. "Nisa" surəsi, 6-cı ayə.

9.SƏLƏMÇİLİK (RİBAXORLUQ)

Kəbirə olması açıq-aşkar bəyan olunan günahlardan doqquzuncusu sələm almaqdır. Həzrət Peyğəmbər (s), Əmirəl-möminin Əli (a), imam Sadiq (ə), imam Kazim (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunan hədislərdə onun kəbirə olması aşkar şəkildə buyurulmuşdur. Bu günaha Quranda İlahi əzab vədəsi verilmişdir. Ona veriləcək əzab bir çox kəbirə günahlara verilənlərdən daha artıqdır.

"Ali-İmran" surəsində buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

"Ey iman gətirənlər! Riba (sələm) yeməyin, verdiyiniz şeyin bir neçə qat artığını tələb edib almayın! Allahla müxalifət etməkdən çəkinin ki, nicat tapasınız! Kafirlər üçün hazırlanmış oddan qorxun! "^[1]

Yəni, ilk növbədə kafirlər üçün nəzərdə tutulmuş odu sələm yeməklə özünüzlə layiq etməyin. "Bəqərə" surəsində buyurulur:

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Sələm yeyən (alan) şəxslər qiyamətdə öz qəbirlərindən yalnız şeytanın məss etməklə vurub yıxdığı şəxs kimi qalxıb məhşərə gələcəklər. "^[2]

1. «Ali-Imran» surəsi, 130-cu ayə.

2. Bəqərə surəsi, 276-cı ayə.

"Əl-Mizan" təfsirində buyurulur: Allah-taala bu ayələrdə riba məsələsi ilə əlaqədar bəndələri çox ciddi şəkildə təhdid etmişdir. Onun barəsində buyurulan təhdidlər fəruid- dinin heç birində (din düşmənləri ilə dostluq edilməsində olan təhdidlərdən başqa) gözə dəymir. Zina etmək, şərab içmək, qumar oynamaq, hətta haqsızcasına bir insanı qətlə yetirmək kimi günah işləri törədənləri şiddətlə təhdid etməsinə baxmayaraq, onlardakı təhdidlər riba ilə əlaqədar edilən təhdidlərə çatmaz. Bunun səbəbi yalnız bu ola bilər ki, sair günahların ağır və acı aqibəti bir və ya bir neçə nəfərdən başqasına sirayət etmir. Özünü də bəzi cəhətlərdə yalnız insanların şəxsi əməlləri ilə əlaqədar olur. Lakin bu iki günahın acınacaqlı təsirləri dinin sütunlarını viran, onun əsərlərini isə məhv edir və insan cəmiyyətinə hakim olan nizamı pozub aradan aparır. Sağlam insan fətrətinin üzərinə pərdə salır və gözünü tutur. Tarixdə baş verən hadisələr Quranın bu məsələ ilə əlaqədar olan hökmünü tamamilə təsdiqləyir. Din düşmənləri ilə ıftixar etmək müsəlmanları elə bir təhlükə ilə qarşılaşdırmışdır ki, din və insani fəzilətlər aradan bütünlükdə qaldırılmış, iş o yerə çatmışdır ki, artıq öz heysiyyətlərinin belə sahibi deyildilər.

Sələmçilik və mal-dövlətin kiminsə əlində təmərküzləşməsi cəmiyyəti bir-biri ilə zidd olan iki təbəqəyə - sərvətlilər və fəqirlər dəstəsinə ayırır. Bu kimi təzadlar da dünya səviyyəsində

ƏQLİN ARADAN GETMƏSİ VƏ ŞƏRİƏTDƏN ÇIXMAQ

Riba alanlar qiyamət günü qəbirlərindən dəli insanlar kimi qalxacaqlar. Məhşər əhli onları bu əlamətlə tanıyacaqdır. Sələm yeyən şəxslərin məhşərə bu surətdə gəlməsinin səbəbi budur ki, onlar dünyada əqllərini əldən verərək şəriətdən çıxmış, mehribanlıq, ədalət və qarşılıqlı yardıma əsaslanan insani həyat tərzindən uzaqlaşmışlar.

Həqiqətən sələm yeyənlər elə bu dünyada şeytanın toxunaraq dəli hala saldığı və əlində oynucağa çevirdirdiyi şəxslər kimidir.

SƏLƏM EYNİLƏ ALVER KİMİDİRMİ?

Onlardan "Nə üçün sələm yeyirsiniz?" - deyə soruşduqda, cavab verənlər ki, sələm də bir növ ticarətdir və onlar arasında heç bir fərq yoxdur. Ticarət halal olduğu kimi, sələm də halaldır. Əslində, bu şəxs sələmlə ticarət arasında böyük fərqlərin olduğunu bilmir, çünki ticarət insanın ehtiyacı olmadığı bir şeyi verib əvəzində ehtiyacı olduğu hər hansı bir şeyi almasıdır. Bu da əql əsasında, ədalət və insan cəmiyyətinin tələbinə uyğun olan bir işdir. Amma sələmçilikdə insan ehtiyacı olmadığı bir şeyi ehtiyacı olan bir şəxsə geri qaytararkən müəyyən faizlə artığını qaytarması, yaxud vaxtında qaytarmazsa, əlavə faiz almaqla möhlət verməsi şərti ilə verir.

SƏLƏMÇİLİK CƏMİYYƏTDƏ SİNFİ ZİDDİYYƏTLƏR VƏ İNQİLABA SƏBƏB OLUR

Şübhəsiz, sələm almaq son dərəcə haqsızlıq, zülm əsasında olan bir iş, ədalətsiz və insan fitrətinin əksinə olan bir rəftardır. Bu iş cəmiyyətin bünövrələrini sarsıdır, çünki bir tərəfdən, sahibkarlar heç bir fəaliyyət göstərmədən günbəgün sərvətlərini artırır, digər tərəfdən isə cəmiyyətdə fəqirlik və yoxsulluq artmağa başlayır. Bu, iki bir-birinə zidd sinif arasında nifrət, şiddətli ədavət, fəqirlərin varlılara qarşı kəskin kin-küdurətinə səbəb olur. Nəticədə, bütün bəşər cəmiyyətində sinfi ziddiyyətlərdən yaranan qanlı inqilablar meydana çıxır.

Göründüyü kimi, bəzi alim və tədqiqatçılar bu məsələni İkinci Dünya Müharibəsinin baş verməsinin əsas səbəbi kimi qeyd etmişlər. "[1]

müharibələr və fitnə-fəsadlara səbəb olur. Belə ki, bu fitnə-fəsadlar hətta dağları yerindən oynadıb yeri lərzəyə gətirir, insanlığı məhv olub aradan getməklə təhdid edir. Quranın bu iki böyük günah barəsindəki bəyanı bu şərif kitabın öncədən xəbər verdiyi möcüzəli hadisələrdəndir.

1. "İslam və beynəlxalq sülh" adlı kitabda yazılır: "İslam dinində buyurulur ki, mükafat və əməkhaqqı yalnız iş və fəaliyyətə görə olmalıdır. Sərmayə öz-özlüyündə iş və fəaliyyət sayılmadığından, öz-özünə mənfəət əldə edə bilməz. Fayda və mənfəət qazanmağın yolu yalnız iş və fəaliyyətdir. Buna əsasən bir şəxsin müəyyən qədər pulu və sərvəti olsa, bu, öz-özlüyündə əlavə gəlir gətirə bilməz, borc verildiyi halda da malın artmasına səbəb ola bilməz."

İslamdakı bu qanun sərvətin qeyri-qanuni yolla artmasının qarşısını alır. Bunun əksinə olaraq, kapitalizm sistemində sərvət və sərmayənin artmasının ən yaxşı yolu məhz riba və sələmçilikdir. Sələmin qadağan olunması ilə istismar amilləri və dünya müharibələrinin qarşısı alınır, istehsal və istehlakda faydalı işə və fəaliyyətə qiymət verilir, həqiqi fəaliyyət, mزد və onun, əvəzi arasında ədalət bərqərar edilir, bir ovuc tüfeylinin milyonlara sahib olmasının qarşısı alınır. Halbuki, həmin bir ovuc insan dünyada sərmayədarlıq adı altında

ƏLAVƏ GƏLİR OLMADAN BORC VERMƏK (QƏRZÜL- HƏSƏNƏ)

Bir sözlə, mal və sərvət heç bir əlavə gəlir alınmadan ehtiyaclılara verilməlidir ki, insanlar arasında həqiqi dostluq, mehribanlıq, səmimiyyət və ictimai həmkarlıq ruhiyyəsi güclənsin. Sələmçilik isə dünyada mövcud olan ictimai sistemlərin əksinə olaraq təbəqələr arasında kin-küdurət və düşmənçiliyin yaranmasına səbəb olur və nəticədə cəmiyyəti məhvə sürükləyir.

SƏLƏM YEYƏNLƏR XEYİR ƏMƏLLƏRDƏN MƏHRUMDURLAR

Sələmçiliyin böyük ictimai fəsadlarından biri şəxsin ticarət, işgüzar fəaliyyət və çalışmaqda əldə olunan mənəvi xeyir-bərəkətlərdən məhrum olmasıdır.

Peyğəmbər (s) buyurub:

الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ

"İbadət yetmiş qismdir - onun ən fəzilətlisi isə halal yolla qazanmaqdır. "[1]

Həmçinin, buyurub:

فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ

"Düz danışan və düz əməlli tacir peyğəmbərlərlə birlikdə qiyamətə gələr və onun üzü on dörd gecəlik ay kimi parlayar. "[2]

ALLAHA TƏVƏKKÜL ETMƏKDƏN MƏHRUM OLMAQ

Sələmçiliyin yaradadığı məhrumiyyətlərdən biri də Allah-taalaya təvəkküldən, onun hüsurunda raz-niyaz etmək və ona pənah aparıb xeyir- bərəkət diləməkdən məhrum olmaqdır, çünki onların bütün ümidi borc verdiyi şəxslərdən alacağı mənfəətə dikilir. Bu da əvvəldə qeyd olunduğu kimi, şirkin aşkar bir növüdür. "[3]

öz mal-dövlətlərini banklarda və sair yerlərdə dövrüyyəyə buraxaraq haram qazanc yolu ilə öz sərvətini artırır, özləri isə eyş-ışrət, şəhətbazlıqla məşğul olurlar. Bunun nəticəsi də ictimai və iqtisadi tarazlığa zərbə vurmaqdan başqa, bir şey deyildir. Qərbin sərmayədarlıq sistemində bu müddəanın çoxlu şahidi gözə dəyir.

(İslamda qadağan olunan riba və ribaxorluğun törətdiyi çoxlu ictimai fəsadlarla tanış olmaq üçün "Ər-Riba" adlı əhatəli və maraqlı bir kitaba müraciət edə bilərsiniz. (Müəllif Seyid Əli Mədudi Pakistani)

1. "Ticarət" başlığı, 4-cü bölmə, 11-ci səh., 6-cı hədis.

2. "Məhəccətul-bəyza", 3-cü cild, səh. 140.

3. Riba ilə halal alver arasındakı fərqlərdən biri də budur ki, ticarətdə qazanc və ziyanın hər ikisinin ehtimalı vardır. Buna görə də, insan ticarətdə bacardığı qədər çalışır, Allahdan ticarətinə bərəkət verməsini istəyir və Allahın nəsib edəcəyi fayda və qazanca ümid bəsləyir. Lakin ribada yalnız onun gətirəcəyi qazanca göz dikildiyindən, qazanc borc verilən şəxsin zəhmətlərini mənimsəməklə əldə olunur.

QƏRZÜL-HƏSƏNƏ ÜÇÜN ÇOXLU SAVAB

Sələm alanların məhrum olduğu şeylərdən biri də qərzül-həsənə (faizsiz borc) üçün nəzərdə tutulan savablardır. Belə ki, sədəqə (əvəz almadan kasıblara mal vermək) on həsənəyə malikdirsə, borc vermək on yeddi həsənəyə malikdir. Bir şəxs borcluya əlavə gəlir istəmədən möhlət onun gözlədiyi hər gün sədəqə verilməsi savabı onun üçün yazılar. Həqiqətdə, sələm alan şəxs Allahın sədəqə və qərzül- həsənə barəsində verdiyi vədələri inkar etmiş paxıllıq və hərislik kimi ruhi xəstəliklərə düçar olmuşdur. Paxılların da yeri cəhənnəmdir.

ŞİDDƏTLİ VƏ ƏBƏDİ ƏZAB

Sələmçilik şəxsin özü və cəmiyyətə vurduğu ağır dünya və axirət xəsarətlərinə görə, Quran ayələri və Əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədislərdə onun barəsində daha şiddətli qadağalar gözə dəyir. Hədislərdə bu günahın bütün günahlardan böyük, əzabının da çox ağır olması qeyd edilmişdir. Əgər sələm alan şəxs öz keçmiş əməllərindən peşman olub tövbə etməsə və Allahın bu hökmünü qəbul etməyərək çirkin əmələ israr edərsə, həmişəlik olaraq cəhənnəmdə, əzaba düçar olan şəxslər sırasında olacaq. Belə bir şəxs üçün əsla əzabdan qurtuluş təsəvvür oluna bilməz:

فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ

"Kimə Rəbbi tərəfindən (sələmin qadağan olunması barəsindəki) öyüd-nəsihəti çatsa və onu qəbul edərək sələmi tərk etsə, onun keçmiş əməlləri öz öhdəsinədir (yəni, onun üçün ağır məsuliyyət yoxdur) və tövbə etməsi səbəbi ilə əzab ondan götürülür və onun işi (keçmiş günahlarının əvəzinin çıxılması) Allahın öhdəsinədir". ^[1]

Allah-taala şirk kimi bəzi günahların tövbə etdikdən sonra əvəzinin çıxılmasını vacib etməmişdir. Əgər müşrik bir şəxs tövbə edərsə, bağışlanar və keçmiş əməlləri əfv edilər və onun əvvəlki əməlləri təzədən yerinə yetirilməsi lazım deyildir. Bəzi əməllərdə isə tövbə etdikdən sonra keçmiş günahların əvəzinə yerinə yetirmək lazımdır (oruc və ya namazın qəzasının yerinə yetilməsinin vacib olması kimi). Sələmçilik tərk edildikdən sonra, sələmdən mənfəət kimi əldə edilən mal hökmən (tövbə etdikdən sonra) sahibinə qaytarılmalıdır. Sonra buyurulur:

وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

"Allahın qadağan etdiyini tərk etməyərək həmin günahlara qayıdan şəxs cəhənnəm əhlidir və həmişəlik olaraq orada qalacaqdır." ^[2]

1. "Bəqərə" surəsi, 276-cı ayə.

2. "Bəqərə" surəsi, 276-cı ayə.

SƏLƏMDƏN ƏLDƏ OLUNAN MALIN BƏRƏKƏTİ YOXDUR

Sonra buyurulur:

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ

"Allah ribadan əldə olunan malı az və bərəkətsiz edir və sədəqəyə bərəkət bəxş edir. Allah onun haram etdiyini halal hesab edərək bu işlərə mürtəbib olan nankorları sevmir."^[1]

Bəli, ribadan əldə olunan qazanc nə qədər çox olsa belə, onun axır-aqibəti azlıqdır və insanı bədbəxtliyə sürükləyir. Təcrübədə də sübuta yetmişdir ki, bu yolla əldə olunan mal-dövlətin davam və bərəkəti yoxdur. Tezliklə sahibinin, yaxud onun övladları və ya vərəsələrinin əlindən çıxmalıdır.^[2]

ALLAH VƏ ONUN RƏSULU (S) İLƏ MÜHARİBƏ

Başqa bir ayədə buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتِغُوا فَلَئِنَّ رُؤُوسَ أَمْوَالِكُمْ لَا تَحْطَمُونَ وَلَا تَنْظُمُونَ

"Ey iman gətirənlər! Allahla müxalifət etməkdən çəkinin və əgər imanınız varsa, ribadan əldə olunan mal-dövləti sahibinə qaytarın."

1. "Bəqərə" surəsi, 277-ci ayə.

2. Bu ayədə riba və ondan əldə edilən şeylərin məhv edilib aradan aparılması müqabilində sədəqəyə əlavə bərəkət verilməsi qeyd olunur. Həmçinin, bu da qeyd olunmuşdur ki, sədəqənin xeyir-bərəkəti tək-cə axirətlə xülasələnmir, əksinə bu, ümumi bir xüsusiyyət olub həm dünyada, həm də axirətdə zahir olur. Buna əsasən, sədəqə malı artırır, xeyir-bərəkət verdiyi və onun sədəqənin ayrılmaz xüsusiyyəti olduğu kimi, cəmiyyətdə asayiş, mehribanlıq, qarşılıqlı anlaşma, və qəlblərin bir-biri ilə ülfət bağlamasına səbəb olur. İnsanları qəzəb, oğruluq, və fəsaddan saxlayır, onların arasında birlik və həmkarlığın yaranmasına səbəb olur və mal-dövlətin aradan getməsilə nəticələnən çoxlu bəla və fəsadların qarşısını alır. Bunların hamısı sədəqədən əldə olunan malın xeyir-bərəkətli olmasına kömək edir. Eləcə də, sələmin xüsusiyyəti get-gedə mal-dövləti aradan aparmasıdır. Yəni, sahibinə ağır xəsarət vuraraq qəlbini daş kimi bərkidir, insanlar arasında düşmənçilik, bədbinlik yaradaraq intiqamçılıq hisslərini gücləndirir və onları ixtilafa, pərakəndəliyə sürükləyir. Bununla da malın aradan getməsi üçün bütün bəla və fəsad yolları açılır. Belə olan halda çox az malları tapmaq olar ki, bu ümumi bəlanın vurduğu xəsarətlərdən amanda qala bilsin. Bunların hamısı sədəqə və ribanın əsas etibarı ilə yoxsul təbəqənin arasında mövcud olmasına görədir və zəruri ehtiyaclar səbəbi ilə bu təbəqənin daxili emosiyaları və hissiyyatları həmişə həyəcanlanır, onları öz təbii hüquqlarını müdafiə etmək üçün hazırlayır, mümkün olan bütün yollarla əks-təsir göstərməyə sövq edir. Əgər belə bir şəraitin varlığı ilə belə, onlara ehsan edilsə, əvəzsiz və birtərəfli kömək olunsaydı, onların yaxşılığa meyilli olan hissləri güclənər. Lakin belə bir şəraitdə daşürəkli və kobud rəftarlı sərvətli təbəqənin qarşısında dayansalar, digər tərəfdən də öz mal-dövlətlərini və abır-heysiyyətlərini təhlükə qarşısında görsələr, onların intiqamçılıq hissləri təhrik olunar. Bu zaman mümkün olan bütün vasitələrlə intiqam almağa çalışırlar. Çox az hallarda sələm yeyənlərdən hər hansı biri onun ağır nəticələrindən amanda qalmış olar. Hər kəs riba yeyənlərin axır-aqibətinin bədbəxt olub mal-dövlətinin əldən getməsinə, evinin viran olmasına və bütün tələşinin faydasız olduğunu görür. ("Əl-Mizan" təfsiri)

Əgər (ilahi) fərmana itaət etməyib ribanı tərk etməsəniz, Allah və onun peyğəmbəri ilə müharibəyə hazırlaşmış olursunuz. Əgər riba almaqdan tövbə etsəniz, öz sərmayəniz, sizə məxsusdur - nə borclulara zülm edərək öz sərmayənizdən artığını tələb edin, nə də onlar sizə zülm edərək sərmayənizi az versinlər. "[1]

"Mənhəc" təfsirində buyurulur: "Fəzənu bihərbin minəllahi və rəsulih" Allahla müharibə etmək Peyğəmbərlə (s) müharibə etməkdir. Allahla düşmənçilik dedikdə, məqsəd Peyğəmbərlə (s) düşmənçilikdir. Bu da ribanın böyük günahlardan olmasını xəbər verir. "Allahla müharibə etmək" od, "Onun Rəsulu ilə müharibə etmək qılıncdır. Bu da onu göstərir ki, riba yeyən (sələm alan) şəxs ilə müharibə aparmaq lazımdır ki, Allahın hökmünə tabe olsun.

Nəql olunur ki, bu ayələr nazil olduqdan sonra, Allahın Rəsulu (s) Məkkənin idarə işlərinə baxan şəxsə buyurdu: "Əgər Bəni-Müğeyrə qəbiləsi sələmçilikdən tövbə etməsə, onlarla müharibə edin."

Həzrət Məkkədə söylədiyi xütbədə buyurdu:

إِن كُلَّ رَبٍّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ تَحْتَ قَدَمِي هَاتَيْنِ وَ أَوَّلُ رَبٍّ أَضَعُهُ رَبُّ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ

"Bilin ki, cahiliyyət dövründə mövcud olan hər bir riba aradan getmişdir. Aradan apardığım birinci riba əmim Abbasın qoymuş olduğu ribadır."

RİBA İLƏ ƏLAQƏDAR NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

دِرْهَمٌ رَبًّا أَشَدُّ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَةً كُلُّهَا بِذَاتِ مَحْرَمٍ

"Allahın nəzərində bir dirhəm riba almaq insanın öz məhrəmi (anası, bacısı və s.) ilə yetmiş dəfə zina etməsindən daha ağır günahdır."[2]

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

عَنْ عَلِيٍّ (ع) قَالَ (ع) لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الرِّبَا وَ أَكْلَهُ وَ بَيْعَهُ مُشْتَرِيَهُ وَ كَاتِبَهُ وَ شَاهِدِيَهُ

"Peyğəmbər (s) ribanı yeyəni, onu (başqasına) yedirəni, riba alanı, satanı və bu kimi müamiləni yazan şahidləri lənətləmişdir."[3]

İmam Sadiqə (ə) dedilər: riba alanı,

عَنْ بَنِي بُكَيْرٍ قَالَ بَلَغَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ رَجُلٍ أَنَّهُ كَانَ يَأْكُلُ الرِّبَا وَيُسَمِّيهِ اللَّبَاءَ فَقَالَ (ع) لَئِنْ أَمَكَّنْتَنِي اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَهُ

"Bir nəfər sələmçiliklə məşğuldur və deyir ki, bu, (ondan əldə olunan qazanc) ana südü kimi halaldır!"

Həzrət buyurdu: "Əgər Allah mənə qüdrət versəydi və heç bir maneə olmasaydı, hökmən onun boynunu vurardım."[4]

Çünki sələmin haram olmasının inkar olunması İslam dininin zəruri

1. Bəqərə surəsi, 278, 279-cu ayələr.

2. "Kafi", "Əl-fəqih", "Təhzib" başlığı.

3. "Vəsail", 4-cü bölmə, 430-cu səh.

4. "Kafi".

hökmlərinin inkar olunması deməkdir. Hər kəs də bunu inkar etsə, mürtəd olduğundan qətlə yetirilməsi vacibdir.

QURANDA RİBA BARƏSİNDƏ TƏKİDLƏR

عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِلَى رَأَيْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ ذَكَرَ الرَّبُّوا فِي غَيْرِ آيَةٍ وَكَرَّرَهُ قَالَ (ع) أَوْ تَدْرِي قُلْتُ لَا، قَالَ (ع) لَيْلًا يَمْتَتِعُ النَّاسُ مِنْ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ

Səmaə imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Nə üçün Allah-taala Quranda ribanın haram olmasına daha çox təkid etmişdir?"

Həzrət buyurdu: "Ona görə (təkid etmişdir) ki, camaat xeyr işləri (o cümlədən, sədəqə və əvəzsiz borc verməyi) tərk etməsin. "[1]

İmam Baqir (ə) buyurub:

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ أَخْبَثُ الْمَكَاسِبِ كَسْبُ الرَّبِّوا

"Qazancların ən pisi riba ilə əldə edilən qazandır. "[2]

SƏLƏM DİNİ ARADAN APARIR

عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ: قُلْتُ لَهُ إِنِّي سَمِعْتُ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَّا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَقَدْ أَرَى مَنْ يَأْكُلُ الرَّبُّوا يَزْبُو مَالُهُ فَقَالَ (ع) أَيُّ مَحَقٍ أَمْحَقُ مِنْ دِرْهَمٍ رَبًّا يَمْحَقُ الدِّينَ وَإِنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَافْتَقَرَ

Zürrarə deyir ki, imam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Quranda "Allah riba vasitəsilə əldə olunan malın xeyir-bərəkətini azaldıb aradan aparır və sədəqəni artırır." deyə buyurub. Halbuki, elə adamları riba alan və malı da həddindən artıq çoxalın insanları da görürük.

Həzrət buyurdu: "Bundan da bərəkətsiz şey ola bilərmi: Ribanın bir dirhəmi onu alan şəxsin dinini aradan aparır. Əgər günahından tövbə etsə, malı əldən gedəcək, yoxsul və fəqir olacaq. "[3]

SƏLƏM YEYƏNİN BƏRZƏX ƏZABININ NÜMUNƏLƏRİ

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

قَالَ (ص) لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ رَأَيْتُ قَوْمًا يُرِيدُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَقُومَ وَلَا يُقْدِرُ عَلَيْهِ عَظَمَ بَطْنُهُ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرَيْلُ؟ قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرَّبَّا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ وَإِذَا هُمْ بِسَبِيلِ آلِ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَعَشِيًّا يَقُولُونَ رَبَّنَا مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ؟

"Merac gecəsində bir dəstə adam gördüm ki, onların biri yerindən qalxmaq istədikdə, qarnının yekəliyindən qalxa bilmirdi. Cəbraildən soruşdum ki, bunlar kimlərdir? Dedi: "Riba yeyənlərdir. Onlar qiyamət günü (qəbirdən) cin vurmuş dəli şəxslər kimi qalxacaqlar." Sonra onları Ali-Firon kimi olduğunu səhər-axşam onlara əzab verildiyini gördüm. Onlar deyirdilər: "İlahi, qiyamət nə vaxt olacaq?" (Aydındır ki, burada

1. "Vəsailuş-şiə".

2. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh.423.

3. "Vəsailuş-şiə". 8-ci bölmə, 12-ci cild, 424-cü səh.

əzab dedikdə, bərzəx əzabı nəzərdə tutulur.)" ^[1]

ALİ-FİRONUN AYAQLARI ALTINDA

Başqa bir hədisdə buyrulur: "Onlar Ali-Fironu gördükdə qalxaraq qaçmaq istəyərlər. Lakin qarınları yekə olduğuna görə, qaça bilməz və yerə yığıla və Ali-Firon gəlib -keçərkən onların ayaqları altında qalarlar. "

Allahın Rəsulu (s) belə buyurub:

إِذَا ظَهَرَ الرَّبُّ وَالرَّبَّا فِي قَرْيَةٍ أُنْ فِي هَلَاكِهَا

"Hər hansı bir yerdə səlām və zina artarsa, oranın əhalisinin həlak olmağına izn verilir. " ^[2]

Həmçinin, buyurub:

إِذَا أَكَلَتْ أُمَّتِي الرَّبَّا كَانَتْ الزَّلْزَلَةُ وَالْخُسْفُفُ

"Hər vaxt mənim ümmətim riba yesə, zəlzələ baş verər və onlar yerə batarlar" ^[3]

SƏLƏMÇİLİK ZİNADAN QAT-QAT BÖYÜK GÜNAHDIR

Həzrət (ə) yenə buyurub:

الرَّبَّا سَبْعُونَ جُزْءً فَأَيَسَرُّهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكَحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ

"Sələmin günahı yetmiş mərhələdən ibarətdir. Onun ən kiçik mərhələsi insanın Allah evində öz anası ilə zina etməsi kimidir. " ^[4]

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan əksər hədislərdə belə buyurulub:

عَنْ الصَّادِقِ (ع) دَرَهُمُ الرَّبَّا أَشَدُّ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَةً كُلُّهَا بِذَاتٍ مُحَرَّمٍ عَنْهُ أَيْضًا دَرَهُمُ الرَّبَّا أَشَدُّ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ثَلَاثِينَ زَنْيَةً كُلُّهَا بِذَاتٍ مُحَرَّمٍ مِثْلَ عَمَةٍ وَ خَالَةٍ، عَنْهُ أَيْضًا، دَرَهُمُ الرَّبَّا أَكْظَمُ مِنْ عِشْرِينَ زَنْيَةً بِذَاتٍ مُحَرَّمٍ

"Allah yanında bir dirhəm sələmin günahı insanın öz məhrəmi ilə etdiyi zinadan iyirmi dəfə artıqdır. " (Başqa rəvayətdə otuz, digərində isə yetmiş dəfə ağır olduğu buyrulur.) ^[5]

Hədislərdəki müxtəliflik riba almağın mərtəbələrinin bir-biri ilə fərqlənməsi və veriləcək əzabın zaman, məkan və şəxslərin vəziyyətləri ilə əlaqədar olmasına görədir. ^[6]

1. "Mustədrəkul-vəsail", 1-ci bölmə, səh.478.

2. "Mustədrəkul-vəsail".

3. "Mustədrəkul-vəsail".

4. "Vəsail", 8-ci bölmə, səh.426, 12-ci hədis.

5. "Vəsailuş-şiə", 8-ci bölmə, səh.426.

6. Bəzi avropameyilli ziyalılar irad tutaraq deyirlər: "Siz hal-hazırda belə sələmin haram olmasını deyirsiniz. Halbuki, müasir dünyada riba qaçılmaz və zəruri iqtisadi bir məsələdir mütərəqqi dünya onsuz yaşaya bilməz."

Bu cür üzdənirəq ziyalıların dediyi sözdə iki məsələ var: Biri düzgündür. digəri isə yanlışdır. Düzgün olanı bundan ibarətdir ki, doğrudan da İslam ribanı haram etmişdir. Lakin yalnız söz onların dünyada ribanın iqtisadi baxından qaçılmaz və zəruri bir məsələ

BORC VERİLDİKDƏ RİBA

"Borc verildikdə riba" dedikdə, məqsəd şəxsin öz malını başqasına bir müddətdən sonra, verdiyindən artıq almaq şətilə borc verməsidir. İstər artıq aldığı şeyverdiyi şeyin növündən olsun (misal üçün, on manat pul borc verərək şərt qoyur ki, alanda on bir manat alsın, yaxud üç kiloqram düyü borc verib şərt qoyur ki, alanda üç kilo yarım alacaq, yaxud on ədəd yumurta verib şərt qoyur ki, on bir dənə alacaq) ^[1], yaxud artıq alınan şey müəyyən bir iş növü olsun (misal üçün, on manat pul verir və şərt qoyur ki, onu alan zaman, onun paltarlarını da yusun); istərsə də, artıq alınan şey mənfəət və ya hər hansı bəhrə alma olsun. Misal üçün, min manat pul borc verir və şərt qoyur ki, qaytaranda bir il də onun evində pulsuz kirayədə qalacaq. ^[2]

Yaxud artıq alınan şeylər müəyyən vəsfə, keyfiyyətə malik ola bilər. Məsələn, on misqal emal olunmamış qızılı borc verib şərt qoyur ki, alanda on misqal emal olunmuş qızıl alsın.

Şübhəsiz, qeyd olunanların hamısı riba və haramdır. Artıq almağın şərt olunmasının haram olmasında şəxsin borc verən zaman şərt etməsinin, yaxud əvvəlcə şərt edib sonra borc verməsi arasında heç bir fərq yoxdur.

olduğunu söyləmələrdir. Bu gün dünyada iqtisadi baxımdan iki nəzəriyyə mövcuddur ki onların hər ikisi ilk əvvəldən öz bünövrələrini riba üzərində qurmamışlar: Biri İslamın nəzəriyyəsi, digəri isə kommunizm nəzəriyyəsidir. Hazırkı kommunizm sistemləri öz iqtisadiyyatlarını var-gücləri ilə irəli aparır və məqsədə çatmaq yolunda onların hamısından istifadə edir. Lakin hal-hazırda İslam iqtisadiyyat baxımından bütün qüvvələrini səfərbər etməmişdir. Buna baxmayaraq keçmişə nisbətən hər gün irəliləyir.

Ayındır ki, rəsmi olaraq İslam hökuməti qurulan zaman, yaranan ilk fürsətlərdə öz iqtisadiyyatını riba olmadan quracaqdır, çünki iqtisadi zərurətlər heç vaxt onu ribaya istinad edən qanunlar qoymağa məcbur edə bilməz. Kommunistlər də öz iqtisadiyyatlarını riba əsasında qurmamışlar. Yuxarıda iddia olunduğunun əksinə olaraq, zahirdə zəruri görünən, lakin əslində zəruri olmayan bu məsələ onları öz məqsədlərinə çatmaqda aciz etməmişdir. Deməli, riba ilk əvvəldən zəruri bir məsələ olmamışdır ki, müasir dünya onun öhdəsindən gələ bilməsin. Əksinə, bu, yalnız kapitalizm və sərmayədarlıq dünyasında olan bir zərurətdir. Kapitalizm sistemi öz təsəvvürlərinə əsasən, ribasız qala bilməz. Bununla yanaşı, sərmayədarlıq dünyasının iqtisad alimləri bugünkü günümüzdə riba sisteminin əleyhinə danışır və aşkar şəkildə bildirirlər ki, sələmçiliyin son və qaçılmaz nəticəsi budur: Axırda bütün sərmayə, sərvət və mal-dövlətlər bir ovuc adamın əlində toplaşacaq, getdikcə cəmiyyətin sair üzvləri onlardan məhrum olacaq və iqtisadi inflyasiya nəticəsində milyonlarla insan bir ovuc sərvətlinin əlində qula çevriləcəkdir. Biz hətta iqtisadiyyat elmini oxumadan da acınacaqlı vəziyyət olan quldarlığın nümunələrini müasir dövrün sərmayədarlıq dünyasında dərk edirik.

Bəli, İslamın ən böyük möcüzələrindən biri budur ki, riba və möhtəkirliyi-sərmayədarlığın əsas bünövrələri sayılan bu iki məsələni 1400 il bundan qabaq qadağan etmişdir. ("İslam və ziyalıların narahatlıqları" kitabından nəqlən.)

1. Ədədlə sayılan şeylərdə borc ribası öz yerində qalır. (Ribalı müamilələrdə sayılan şeylərdə riba yoxdur.)

2. Bunun rəhn (girov) ilə fərqi bundan ibarətdir ki, rəhndə ev girov kimi icarəçinin yanında qalır. Lakin onun mənfəəti sahibininindir. Onun mənfəəti başqasına, o cümlədən, icarəçiyə həvalə edilə bilər. Bu zaman iki iş görmüş olur: Biri borc, digəri isə mənfəətin bağışlanması. Bu da borcla verilən ribadan tamamilə fərqlənir, çünki, onda bir işlə həm borc verir, həm də artıq alacağını şərt edir.

BİR NEÇƏ MÜHÜM MƏSƏLƏ

1. Riba almaq haram olduğu kimi, ribanı vermək də haramdır. Ribarın özü haram olduğuna görə, bu cür müamilə qanunsuz sayılır və borc alan şəxs aldığı şeyin qanuni sahibi olmur. Əgər onda müəyyən dəyişikliklər edib ixtiyarına keçirsə və ya ondan mənfəət qazansa, o mənfəət borc verən şəxs, yəni onun əsl malikinin malı sayılır. Məsələn, bir şəxs riba ilə buğdanı borc versə, alan şəxs də onu əksə, əldə olunan məhsul buğdanın əsl sahibinə çatmalıdır. Amma borc alan şəxs yəqin şəkildə bilsə ki, artıq alınması şərt olunmasaydı belə, borc verən ona (əkib-becərməyə) razı olardı və bu halda həmin malda təsərrüf edib onunla öz ehtiyaclarını təmin etsə bu işin eybi yoxdur.

2. Əgər insan müəyyən məbləğ pulu bir şəhərdə tacirə verib başqa şəhərdə az miqdarda almağını, məsələn, Şirazda min tümən pul verib Tehrandə doqquz yüz doxsan tümən almağı şərt etsə, bunun eybi yoxdur. Buna fiqh elmində "sərfi bərat" deyilir və bu haram olan ribanın əksinədir, çünki bu halda pul verən artıq verir, az alır. Amma doqquz yüz doxsan tümən verib Tehrandə min tümən almaq istəsə, riba və haram sayılır.

3. Qeyd olunanlar artıq alınacağı şərt olunduqda riba və haram sayılır. Amma artıq alınacağı şərt olunmadan əvəzsiz borc şəklində verilərsə və borclu şəxs öz razılığı əsasında artıq versə, eybi yoxdur. Müstəhəbdir ki, borclu şəxs vədə verdiyi vaxtda və borc sahibi pulu istəməzdən qabaq borcunu qaytarsın. İkincisi, müstəhəbdir ki, borc sahibinə müəyyən bir şeyi də hədiyyə versin.

Digər tərəfdən də müstəhəbdir ki, borc sahibi hədiyyə kimi aldığı malı borcdan hesab etsin.

ALVERDƏ RİBA

Hər alverdə aşağıdakı iki şeydən biri olarsa, o, riba sayılır:

1. Əmtəə və onun əvəzinə verilən şeyin hər ikisi eyni növdən olsun və mübadilə edilən mallardan biri digərindən çox olsun. Məsələn, düyü düyü ilə, yağ yağ ilə, amma artığına dəyişdirilsin.

Deməli, hər hansı bir şey başqa növdən olan şeylə dəyişdirilsə, onda riba olmaz. Məsələn, yağı düyü ilə mübadilə etsə, heç bir eybi yoxdur.

2. O mal həm çəki, həm də qab ilə ölçülənənlərdən olsun. Deməli, bir şey sayla müamilə olunsun - yumurta və qoz kimi (əlbəttə, bəzi yerlərdə bu hökm yalnız həmin məkanlara məxsus olur), yaxud metrle - parça, yer və sair kimi - müamilə olunsun, onlara riba gəlmir. Məsələn, on ədəd yumurtanı on bir ədəd yumurtaya satsa, eybi yoxdur və bu alver düzgündür.

Deməli, ribalı müamilə odur ki, çəki ilə olan, yaxud peymanə ilə ölçülən hər hansı bir şey özündən artığına mübadilə olunsun. Məsələn, üç kq buğdanı, üç kilo yarım buğda ilə dəyişsin. Bu cür müamilə haramdır və mübadilə olunan şeylərin bütün cəhətlərdə bir-biri ilə bərabər, yaxud birinin təmiz, digərinin eybli, yaxud da birinin əla növ, digərinin isə ikinci növ olması və yaxud yalnız qiymətlərində fərq olması arasında heç bir fərq yoxdur. Məsələn, qiyməti iki manat olan üç kq buğdanı, qiyməti 1,5 manat

1. Əgər müsəlmanlar bu islami hökmə əməl etsəydilər, riba onların arasında yayılmaz və qarşılıqlı anlaşma yaranardı.

olan dörd kilo varım buğdaya satsa və ya emal olunmuş az misı, emal olunmamış çox mislə dəyişsə, fərq etməz.

Həmçinin, bu cür alverin haram olmasında artıq verilən şeyin mübadilə olunan şeylə eyni cinsdən olub-olmaması arasında da heç bir fərq yoxdur. Misal üçün, 3 kq buğdanı 4,5 kq buğdaya satsa və yaxud verilən şey alınan şeyin öz cinsindən olmasa, misal üçün, üç kq buğdanı, üç kq buğda və iki yüz əlli qram düyü ilə dəyişdirsə, hər iki halda haramdır.

Eləcə də, malın eyninin artıq olması ilə onun hökmündə artıq olması arasında heç bir fərq yoxdur. Misal üçün, üç kq nəqd buğdanı iki aydan sonra əldə olunacaq 4.5 kq buğdaya satsa, bu, camaat arasında artıq alınma hesab olunur, çünki nisyədə verilən müddət üçün də müəyyən məbləğ nəzərdə tutulur.

ÜÇ MÜHÜM MƏSƏLƏ

1. Riba ilə əlaqədar məsələlərdə buğda ilə arpa eyni cinsdən hesab olunur. Deməli, üç kq buğdanı 3.5 kq arpa ilə dəyişdirsə, riba və haramdır. Eləcə də, hər hansı bir şeyin özü ilə ondan alınan sair məmulatlar arasında da heç bir fərq yoxdur. Misal üçün süd, pendir, qatıq, qurut, ayran və sair. Bunlardan hər birinin başqası ilə artığına dəyişdirilməsi batil və haramdır. Eləcə də, üzüm, üzüm şirəsi, sirkə, həmçinin, şəkər tozu, qənd və nabat. Bunların hər biri digəri ilə dəyişdirilən zaman artıq alınsa, riba və haramdır.

2. Ribadan qaçmaq üçün bir kəs eyni cinsdən olan bir malı az verib onunla yanaşı başqa bir şey də versə, məsələn, üç kq buğda və bir dəsmalı 4.5 kq buğdaya dəyişdirsə, yaxud mübadilə edən şəxslərin hər ikisi eyni şeyə müəyyən bir şey əlavə etsələr, məsələn, hər ikisi çəkiddə fərqli olan buğdaya bir dəsmal əlavə etsələr, eybi yoxdur. Həmçinin, mümkündür ki, iki ayrı-ayrı müamiləni yerinə yetirsinlər. Yəni, özünün üç kq buğdasını iki manata satdıqdan sonra, həmin pulla 4,5 kq buğdanı alsın. Bu, həqiqətdə haramdan halala, batildən haqqa qaçmaq üçün bir yoldur.

Həmçinin, mümkündür ki, bir şəxs özünün üç kq buğdasını başqasına satsın, ikinci şəxs də ona 4,5 kq buğda verərək onunla razılaşsın.

Dörd dəstə insan vardır ki, istər borc, istərsə də sair müamilələrdə onların riba alması səhihdir:

1. Ata ilə oğul arasında. Onlardan hər biri eyni növdən olan şeyi digərindən artıq ala bilər. Lakin ana ilə övlad arasında riba öz hökmündə qalır.

2. Ərlə arvad hər biri digərindən eyni növdən artıq ala bilər.

3. Müsəlman şəxs hərbi kafirə qarşı həm riba müamiləsi edə bilər, həm də ribalı borc verə bilər. Bu şərtlə ki, artıq alan müsəlman olsun, artıq verən isə hərbi kafir. Onun əksi, (yəni müsəlman şəxs artıq versə və hərbi kafir artıq alsın) caiz deyildir. Lakin İslamın pənahında yaşayan zimmi kafirə gəldikdə isə, onunla riba mütləq şəkildə - istər ribanı verən olsun, istərsə də alan haramdır.

4. Qul ilə onun ağası arasında riba yoxdur.

10.ZİNA

Kəbirə günahlardan olması aşkar şəkildə bəyan olunan onuncu günah zinadır. İmam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunan hədislərdə bu günahın kəbirə olması "Furqan" surəsinin 68-ci ayəsinə istinadən bəyan olunmuşdur

بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ الْذِّينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا
أَنَآمًا يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا

"(Allah bəndələrinin xüsusiyyətlərindən biri də budur ki,) onlar Allahdan başqa, heç bir məbuda sitayiş etməz, onları çağırmaz (müşrik olmazlar), Allahın öldürülməsini haram etdiyi şəxsi öldürməz və zina etməzlər. Hər kəs bunları (şirk, qətl və zina) yerinə yetirsə, öz cəzasını alacaqdır: Qiyamət günü onun əzabı və işgəncəsi ikiqat olacaq və cəhənnəm odunda xarlıqla əbədi qalacaqdır."

"ƏSAM" VƏ "ĞƏYY"İN MƏNALARI

"Mənhəc" təfsirində deyilir: "Bu şərif ayədəki "Əsam" cəhənnəm vadilərindən birinin adıdır ki, zinakarlar orada cəzalandırılacaqdır. Bəzən "əsam" axar, maye halda olan şeylərə də deyilir. Burada isə cəhənnəm əhlindən axan çirk və qana aid edilir."

Rəvayətlərdə qeyd olunur ki, bu ayədəki "əsam" və başqa bir ayədəki "ğəyy" cəhənnəmdəki iki dərin quyunun adıdır. Əgər onun içinə bir daş atsalar, yetmiş ildən sonra dibinə çatar.

"Ali-İmran" surəsində buyrulur:

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاجِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا

"Zinaya yaxınlaşmayın, çünki o, çirkin bir xislət, faciəli iş və çox pis bir yoldur."^[2]

Çünki zina cəmiyyətdə nəsillərin kəsilməsinə, fitnə-fəsadın günbəgün artıb güclənməsi, irsin batil olması, qohumluq əlaqələrinin qırılması, habelə, ata-övlad hüquqlarının tapdalanıb pozulmasına səbəb olur.

ŞƏHVƏT HİSSİNİN TƏMİN EDİLMƏSİNİN ƏN PİS YOLU

Yuxarıdakı şərif ayənin izahı ilə əlaqədar "İctimai bəlalar" adlı kitabda belə buyrulur:

"...Məqsəd zinaya yaxın düşməməkdir, çünki o, çox çirkin, yaramaz bir iş olub insanı haqq yolundan azdırır. Quranda zina barəsində işlədilən ən

1. Furqan surəsi, 68-ci ayə.

2. İsrə surəsi, 34-cü ayə.

dəqiq ifadə "və səə səbilən" (o, necə də pis yoldur!) ifadəsidir, çünki bu cümlə İslamın fahişəliklə mübarizədəki ən dolğun məntiqini bəyan edir və göstərir ki, çox çirkin, iyrənc bir əməl olan zina şəhvət hissinin təbii şəkildə təmin olunması yolu deyildir və bu işdə çoxlu təhlükələr mövcuddur. Öz şəhvətlərini zina yolu ilə təmin edən bir cəmiyyət çox təhlükəli yola düşmüş olur. Bu işin aqibəti cəmiyyətin əsl məqsəddən, mənəvi insani ideallardan uzaqlaşaraq qorxulu uçurumlara yuvarlanmasından ibarətdir.

Allahın insanda caratdığı şəhvət hissi nəslin qorunub-saxlanması, davam etdirilməsi, eləcə də, ailə mühitində - ər-arvad arasında bir sıra ruhi-mənəvi istəklərin bərqərar edilməsi üçündür. Ailə ocağında məhz bu istəklər mehr-məhəbət, səfa səmimiyyət yaradır, həm də şəhvət hissini qanuni ailə mühitində məhdud olan yolla təmin edir. Amma çirkin zina əməli nəsillərin qorunub saxlanması kimi pak bir məqsədin əksinə olaraq cəmiyyəti fəsada, qanunsuz cinsi əlaqələrdən əmələ gələn saysız xəstələrin müalicəsinə külli miqdarda pul sərf edilməsinə və atası bilinməyən minlərlə uşağın hamisi qalmasına sürükləyir. Bu kimi acınacaqlı hallar zina əməlinin yaratdığı anormal halların kiçik bir nümunəsidir." [1]

Həmin kitabın 131-ci səhifəsində isə belə qeyd olunur:

"Cəmiyyətdə fahişəlik və qanunsuz cinsi əlaqələrin çoxalmasından yaranan minlərlə əxlaqi pozğunluq və fəsad, doğrudan da, o qədər acınacaqlıdır ki, onu 20-ci əsrin insanına aid etmək bir növ ziddiyyətə oxşayır. Adam hərdən fikirləşir ki, min bir zəhmətlə atomu yarıb onun enerjisindən bəhrələnmək istəyən insan görəsən, nə üçün Allahın ona bəxş etdiyi qüvvələri ən çirkin və yaramaz işlə - fahişəliklə məhv edib aradan aparır?! Halbuki o, bir tərəfdən, təbii qüvvələri ram edib öz ixtiyarına keçirir, digər tərəfdən isə, onu məhv edən amillərinə şərait yaradır."

Misal üçün, hal-hazırda təbabətdə müxtəlif faydalı şüalardan və atom enerjisindən istifadə etmək üçün milyardlarla dollar pul xərclənir, yüz minlərlə dahi, mütəfəkkir insan çalışır, bu fəaliyyətlər təbabətdə müsbət nəticələr verir, elm həqiqətdə tərəqqiyə doğru irəliləyir. Lakin bu kimi inkişaf və tərəqqinin müqabilində hər il cinsi pozğunluqdan yaranan xəstələrin və bu xəstəliklərin qurbanı olanların sayı milyonları ötürüb keçir, yüz minlərlə insan xəstəxanalara sığır, cəmiyyət tüfeyli həyat tərzini keçirərək iflic vəziyyətə düşür.

Digər bir misal: Hər bir ölkə öz iqtisadi potensialını yüksəltmək üçün minlərlə genişmiqyaslı layihələr hazırlayır, lakin bunun müqabilində milyonlarla uşaq başsız qalır. Bu qısa müddətli, öləri görüşlərin sayəsində doğulan uşaqların hamısı da dünya iqtisadiyyatına böyük problemlər yaradır. Bundan əlavə, dövlətlər tərəfindən bu uşaqların təlim-tərbiyəsi üçün lazımı vəsaitlərin hazırlanmasına baxmayaraq, onlar yenə də təhlükəli insan quruplarına çevrilirlər. Bu da ictimai asayışı müxtəlif cinayətlərlə təhdid edir, məhkəmə və polis orqanları bu kimi şəxslərdən həmişə qorxu hissi keçirir. [2]

1. "İctimai bəlalər", səh.143

2. Qeyd olunduğu kimi insanı dəhşətə gətirən bu təzadlar, əksər hallarda fahişəlik və cinsi pozğunluqlardan irəli gəlir. Biz tarixin mütərrəqi mədəniyyət səhifələrində qara ləkə sayılan bir neçə hadisəni qeyd edirik:

ZINANIN DÜNYA VƏ AXİRƏTDƏKİ MƏNFİ TƏSİRLƏRİ

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Zinanın altı (mənfə) təsiri vardır ki, onların üçü dünyaya, üçü də axirətə aiddir. Zinanın dünyadakı təsirləri insanın abrını aparmaq, ruzini azaltmaq və əcəli yaxınlaşdırmaqdan ibarətdir. Axirətdəki təsirləri isə, Allahın qəzəbinə, hesabın çətinləşməsi və cəhənnəm oduna daxil olub orada əbədi qalmağa səbəb olmaqla bağlıdır." ^[1]

ZINAKARIN BƏRZƏXDƏKİ ƏZABI

Həzrət yenə buyurub:

"Azad və ya kəniz olmasına baxmayaraq, müsəlman, yəhudi, məsihi, yaxud məcusi bir qadınla zina edən bir şəxs tövbə etmədən və bu günaha davam etdiyi halda dünyadan gedərsə, Allah onun qəbrində üç yüz əzab qapısı açar ki, onların hər birindən oddan olan ilan, əqrəb və əfilər çıxar və o şəxs qiyamət gününə qədər yanar."

MƏHŞƏR SƏHNƏSİNDƏ ZINAKARIN ÜFUNƏTLİ İYİ

(Hədisin davamında buyurulur:)

"Zinakar şəxs qəbirdən çıxıb məhşərə gələndə onun üfunətli iyi camaata əzab-əziyyət verər. O, bu üfunətli iyi ilə tanınar və zinakar olduğu hamıya məlum olar. Sonra əmr olunur ki, onu cəhənnəmə aparsınlar. Həqiqətən Allah, haram işləri qadağan edərək müəyyən hüdudlar təyin etmişdir. Heç kəs Allahdan qeyrətli deyildir. Allahın zinanı haram etməsi də, məhz ilahi qeyrət səbəbi ilədir." ^[2]

Böyük Britaniya dövlət ensiklopediyasının 23-cü cildinin 45-ci səhifəsində yazılır: *"Amerika Birləşmiş Ştatlarında aparılan tədqiqatlardan məlum olur ki, bu ölkənin əhalisinin üst-üstə 90 faizi cinsi pozğunluqlardan yaranan xəstəliklərə tutulmuşlar. Amerikanın rəsmi dövlət xəstəxanalarında müalicə olunanların sayı üç yüz altmış min nəfərə çatır. Bu ölkədəki xəstəxanaların altı yüz əllisi təkcə cinsi pozğunluqlarla əlaqədar yaranan xəstəlikləri müalicə edir. Halbuki, belə xəstələrin 1,5 dəfə artığı xüsusi həkimlərə müraciət edirlər."*

"Cinsi qanunlar" adlı kitabın 304-cü səhifəsində yazılır: "Amerikada hər il orta hesabla 30-40 min uşaq irsi şəkil almış cinsi xəstəliklərdən ölürlər. Amerikada bu xəstəliklərdən yaranan insan tələfatı sair xəstəliklər səbəbilə yaranan tələfatla müqayisədə daha artıqdır."

"Keyhan" qəzetinin 5356-cı nömrəsində yazılır: "London psixoloji xəstəxanasının həkimi doktor Mulner öz məqaləsində yazır: "Londonda hər il əlli min uşaq abort etdirilir, doğulan hər iyirmi uşaqdan biri qanunsuz yolla dünyaya gəlir."

"İttilaat" qəzetinin 10414-cü nömrəsində yazılır: "1957-ci ildə Amerikada 201700 uşaq qanunsuz yolla dünyaya gəlmişdir. Keçən iyirmi il ərzində bu rəqəm beş faiz artmışdır. Həmin ildə qanuni və rəsmi nikah olmadan hamilə olan qadınların sayı 44000 nəfərə çatmışdır. Onların da əksəriyyətini yaşı on səkkizdən aşağı olan qızlar təşkil edir. Parisdə 43515 uşaqdan 4145-i qanunsuz yolla dünyaya gəlir. İsveçdə hər il 17000 uşaq qanunsuz yolla doğulur."

Əlavə məlumat almaq üçün qeyd olunan kitaba müraciət edə bilərsiniz.

1. "Furui-kafti", "Zina" bölməsi, 5-ci cild, səh.541.

2. "Vəsailuş-şia", "Nikah" başlığı, 9-cu bölmə, səh.243.

MƏHŞƏR SƏHNƏSİNDƏ HAMI ZİNAKARI LƏNƏTLƏYƏR

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Qiyamət günündə Allahın əmri ilə üfunətli bir külək əsər və bütün məhşər əhlini narahat edər. Onların nəfəs almaları çətinləşər. Carçı nida edərək deyər: "Bilirsinizmi bu iy nədir?" Deyərlər: "Biz bilmirik, amma bu iyidən çox narahatıq!" Sonra deyilər: "Bu, tövbə etmədən dünyadan gedən zinakarın ovrətinin iyidir. Allah ona lənət edir, siz də onu lənətləyin!" Məhşərdə olan hər bir kəs onu lənətləyərək deyər: "İlahi, zinakara lənət et. " ^[1]

ZİNA QƏFİL ÖLÜM VƏ FƏQİRLİK GƏTİRİR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Məndən sonra zina artarsa, qəfil ölüm də artacaqdır."

Həzrət yenə buyurub:

"Zina fəqirlik gətirər, abadlıqları viran edər." ^[2]

ƏSİL-NƏSƏBİN POZULMASI VƏ UŞAĞIN TƏRBİYƏSİ

İmam Sadiqin (ə) məktubunda yazılır:

"Allah zinanı günahsız insanların öldürülməsi, əsil-nəsəblərin aradan getməsi, uşaqların (düzgün) tərbiyədən məhrum olması və irslərin qarışmasına səbəb olduğu üçün haram etmişdir." ^[3]

MÖHSİNƏ ZİNA

Ərli qadınla zina edilməsi haram və onun cəzası daha şiddətlidir. Subay şəxsin zinasının cəzası yüz şallaq zərbəsi olduğu halda, möhsinə zinaya mürəkib olan şəxsin boynu vurulmalı, yaxud daş-qalaq edilməlidir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Qiyamət günündə Allah üç dəstə ilə danışmaz və onları paklamaz. Onlar üçün ağır və şiddətli əzab vardır. Bu üç dəstədən biri də öz ərinin yatağında başqa kişi ilə zina edən qadındır." ^[4]

Allahın Rəsulundan (s) belə nəql olunur:

"Hər kəs ərli qadınla zina etsə, cəhənnəmdə hər ikisinin ovrətindən 500 illik yol qədər çirk xaric olar və cəhənnəm əhli onların üfunətli iyindən əziyyət çəkər. Onlara verilən əzab hamının əzabından şiddətlidir." ^[5]

İSLAMIN UZAQGÖRƏNLİYİ

"Burhani-Quran" kitabında bu mövzu ilə əlaqədar yazılır: "İslam şəriəti zina üçün təyin olunan cəza qanunlarında cinsi qüvvələri və bu instinktin ipə-sapa yatmadığını nəzərə almış, bu hissənin təmin olunması üçün qanuni və asan yollar təyin etmiş və öz ardıcılıqlarına cavanlığın ilk çağlarında

1. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" başlığı, 10-cu bölmə, səh. 243.

2. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" bölməsi, səh.233.

3. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" bölməsi, səh.39.

4. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" bölməsi, səh.247

5. "Yenə orada".

evlənməyi tövsiyə etmişdir."

Peyğəmbəri-Əkrəm (s) bu barədə buyurub:

"Nikah mənim sünnəmdir. Hər kəs mənim sünnəmdən üz döndərsə, məndən deyildir."

Buna görə də müqəddəs İslam şəriəti evlənilib ailə qurmaq üçün müxtəlif güzəştlər, imtiyazlar nəzərdə tutmuş, İslam hökumətinə göstəriş vermişdir ki, bir şəxsin evlənməyə maddi imkanı olmadığı halda, beytul-maldan (musəlmanların ümumi büdcəsindən) xərcləyərək ona kömək etsin. Bundan əlavə, şəriətdə ictimai mühitin şəhvət hissini təhrik edən vasitələrdən paklanmasına təkidlə göstəriş verilmişdir. Daha sonra buyurmuşdur ki, cavanların enerjisi düzgün və yüksək məramlı hədəflər yolunda - fərdi və ictimai fəsadla mübarizə, savadsızlara elm öyrətmək, fəqirlər və səfillərə kömək edib onların həyat və rifahının yaxşılaşdırılmasında ciddiyyətlə çalışmaq, abadlıq işlərində iştirak etmək və sair kimi yollarda sərf edilməlidir. Digər tərəfdən, vacib və müstəhəb orucuları tutmaq, vacib və nafilə namazlarını qılmaq, etikaf və sair kimi ibadətlər bu tüğyançı hissi azaldır, insanın fikrini şəhvət yaradan şeytani vəsvəşlərdən təmizləyir, onun ideya və fikirlərini ali-ilahi məqsədlər yolunda sərf edir. İslam dini bu kimi işlərlə günah amillərinin qarşısını alır. Bunlarla yanaşı, insan həyatının qorunması məqsədi ilə, yenə də günahkarları cəzalandırmaqda tələsməmiş, cəza qanunlarının icrasını şəxslər bu barədə tamamilə inadkar olduqda, cəmiyyət qanunlarına etinasız yanaşdıqda, fəsad və şəhvətbazlığa qurşanmaqda həddi aşdıqda və insanların gözü önündə zinaya mürtəkib olduqda həyata keçirmişdir. Bu zaman dörd ədalətli şahid aşkar şəkildə bu çirkin əməlin ondan baş verdiyini gördüklərinə şəhadət verməlidir. Yalnız belə olan halda İslam dini belə bir şəxsin zina edərək ümumxalq iffətini ləkələdiyi üçün onun barəsində cəza tədbiri tətbiq edir. Hətta bu mərhələdə də İslam dini mərhəmət məsələlərinə diqqət yetirmiş, günahkar şəxsin hansı şəraitdə və vəziyyətdə olduğunu nəzərə alaraq buyurmuşdur ki, əgər zinaya mürtəkib olan şəxs subay olarsa, ona yüz şallaq zərbəsi vurulsun. Daş-qalaq hökmünü isə evli olan və sadəcə həvəsbazlıq və şəhvət üzündən bu çirkin işə mürtəkib olanlara şamil etmişdir.

Diqqət yetiriləsi ilk məsələ hal-hazırda mövcud olan iqtisadi, ictimai problemlər, əxlaqi pozğunluqlar nəticəsində cavanların evlənməkdən qaçaraq fahişəliyə üz gətirməsi və bəzən bu işə məcbur olmasıdır.

Əlbəttə, bunlar inkarolunmazdır. Lakin bu kimi xoşa gəlməz ictimai vəziyyətin yaranma səbəbi islam qayda-qanunlarının cəmiyyətdə düzgün şəkildə icra olunmamasıdır. Əks halda, şübhəsiz, hər növ ictimai fəsadın, əxlaqsızlıq və şəhvət amillərinin qarşısı alınar. Əgər cavanların ailə qurması üçün lazım olan şərait təmin olunsaydı, cəmiyyətin gələcəyi olan cavanların bu dəhşətli uçurumlara yuvarlanmasının qarşısı alınar.

Əgər İslamın mütərəqqi qanunları cəmiyyətə hakim olsaydı, onda bu qədər şəhvət yaradan filmlər, iffətsiz və utandırıcı şəkillərlə dolu mətbuat yayınları, qeyrəti öldürüb şəhvəti təhrik edən mahnılar, meyханalar, şərab dükanları, rəqqasəxanalar və günaha şərait yaradan digər vasitələr olmaz, digər tərəfdən də, cavanların yoxsulluğu onları subay qalmağa məcbur etməzdi.

Nəticədə zinanın törədildiyi şərait və vəziyyətləri nəzərə alaraq ona mürtətib olan şəxs üçün səkkiz cür cəza növü nəzərdə tutulmuşdur: 1. Daş-qalaq etmək, 2. Şallaq vurduqdan sonra daş-qalaq etmək, 3. Yüz şallaq zərbəsi vurmaq, 4. Başının qırılıb şəhərdən çıxarılması. 5. Əlli şallaq zərbəsi, 6. Yetmiş beş şallaq zərbəsi, 7. Bir neçə çubuğu ələ alıb birlikdə və bir dəfəyə vurmaq və 8. Hədd ilə təzirin hər ikisinin icra olunması."^[1]

Burada əziz oxuculara əlavə məlumat verilsin deyə, fiqh və hədis kitablarında zina üçün nəzərdə tutulan şərait və qanunları qısa şəkildə qeyd edirik:

1. Zinanın isbat olunması və cəza qanununun icra olunması üçün mütləq dörd nəfər adil kişi yaxud üç kişi və iki qadın, yaxud iki kişi və dörd adil qadın onu gözləri ilə gördüklərinə dair şəhadət verməlidirlər. Əgər şahidlər iki kişi və dörd qadın olsa, hətta zina edən kişi və qadın evli olsalar da, onlar daş-qalaq olunmalıdırlar. Təkcə şallaq vurulmalıdır.

2. Zinanın baş verdiyi məkan şahidlərin hamısının sözlərində eyni olmalıdır

3. Zinanın baş verdiyi zaman şahidlərin sözlərində eyni olmalıdır

4. Şahidlər eyni bir iclasda şəhadət verməlidirlər.

5. Əgər dörd nəfər adil şəxs başqa dörd nəfərdən hekayət etsə, kifayət deyildir (şəxsən özləri görmüş olmalıdır).

6. Əgər adil şahidlər bir qadınla zina edilməsinə dair şəhadət versələr, amma o qadını tanımasalar, onların şahidliyi qəbul olunmur. Çünki ola bilsin, o qadınla yaxınlıq edən onun əri olsun və şahidlər onu tanımamış olsunlar.

7. Əgər dörd nəfərdən üçü birlikdə şəhadət versə, lakin dördüncüsü şahidlik etməkdən boyun qaçırsa, yaxud onun şahidliyi əvvəlki üç şahidin şəhadəti ilə müxalif olsa, o üç nəfərə qəzf cəzası verilməlidir.

8. Əgər zinakar şəxs öz əməlini üç dəfə etiraf etsə, ona cəza verilməyəcək. Hökmən dördüncü dəfə də etiraf etməlidir.

9. Əgər zinakar şəxs zina etdiyini eyni bir iclasda dörd dəfə iqrar etsə, ona cəza verilməz; Hökmən dörd dəfə, hər dəfə də ayrı-ayrı yerlərdə etiraf etməlidir.

10. Qazinin müttəhimi öz əməli barədə etirafa təşviq etməyə, onun törətdiyi əməl barəsindəki cümlələri deməsinə kömək etməyə haqqı yoxdur. O, elə bir iş görməlidir ki, mümkün qədər həya, iffət aradan qalxmasın, ümumxalq paklığı pozulmasın, aradakı pərdələr götürülməsin və günah əməllərə cürətlənməyin qarşısı alınsın. Qazinin vəzifəsi budur ki, tam məlum olmayan məsələləri müttəhimin xeyrinə təfsir edib yozsun və günahı inkar etməyi müttəhimə təlqin etsin.

11. Əgər evli şəxs zina etdiyini dörd dəfə etiraf etdikdən sonra, inkar edərsə, onun barəsindəki daş-qalaq hökmü yüngülləşdirilir.

12. İslamı təzə qəbul edən, İslamın cəza qanunlarından xəbərsiz olan şəxsə zina cəzası verilmir.

13. Xəstə, amma subay olan bir şəxs zina edərsə, şəriət hakiminin haqqı vardır ki, bir neçə süpürgəni, yaxud xurma budağını şallaq hesab etsin və süpürgənin çubuqlarını, yaxud xurma budaqlarının hər birini bir şallaq hesab etsin.

14. Cəza verilərkən şallaq zərbələri insanın bədənindəki atə xəsarət yetirməməlidir. Bu cəza tədbirinin icra olunması həddi-bülüğa çatmaq, ağıllı olmaq, bu işə məcbur edilməməklə şərtlənir.

15. Əgər bir şəxs başqa qadını səhvən öz qadını hesab edərək onunla yaxınlıq edərsə, onun barəsində heç bir cəza tədbiri yoxdur.

Bu, bəndələrə qarşı son dərəcə şəfqətli, mərhəmətli olan, islahatçı və hikmətli qanun sahibi tərəfindən zina kimi böyük günah barəsində təyin olunan qeyd və şərtlərin xülasəsi idi. Böyük din rəhbərlərindən bu barədə nəql olunan bəzi rəvayətləri də qeyd edirik ki, onların ümumxalq iffətinin pozulmasının qarşısının alınması və cəza qanunlarının tətbiq edilməsində nə qədər ehtiyata riayət etdikləri məlum olsun.

XƏBƏRDARLIQ

Zinanın ictimai münasibətlərə xələl gətirdiyi, cəmiyyətdə fitnə-fəsad törətdiyi, eləcə də axirətdə insanların həlak olmasına səbəb olduğu üçün, Allah-taala hikməti əsasında müsəlmanların riayət edəcəkləri təqdirdə heç vaxt belə böyük günaha düçar olmayacaqları bir neçə məsələni vacib etmişdir.

1. HİCAB VƏ ÖRTÜNMƏK QURANIN ZƏRURİ HÖKMLƏRİNDƏNDİR

Quranın bir neçə yerində qadınlara örtünməsinə əmr olunmuşdur. O cümlədən, "Nur" surəsinin 30-cu ayəsində buyrulur:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَرَاكَ أَنْ اللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ * وَقُلْ
لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ
عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءَ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ
إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ
الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ
وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Mömin qadınlara de ki, (başqalarının ayıb yerləri və yad kişinin bədənini kimi baxılması haram olan şeylər qarşılaşanda) gözlərini yumsunlar və öz ayıb yerlərini (üz və əllərindən başqa, bədənlərinin hər yerini yadların görməsindən) qorusunlar. Həmçinin, öz zinət və bəzəklərini və onların yerlərini (boyun, sinə, saç, biləklər, baldırlar və sairəni, naçarlıqdan öz-özlüyündə) görünən (üst paltarları, əl və üz kimi şeylər) istisna olmaqla, üzə çıxarmasınlar. Gərək (boyun və sinələrinin örtülməsi üçün) baş örtüklərini (çəkib) yaxalarına salsınlar və zinət (və zinət yer)lərini ərlərindən, atalarından, qayınatalarından, oğullarından, ərlərinin oğullarından, qardaşlarından, qardaşlarının oğullarından, bacılarının oğullarından, özlərindən olan (müsəlman) qadınlardan, kənizlərindən, şəhvəti olmayan qulluqçu kişilərdən və qadınlarla yaxınlıq qüdrəti olmayan uşaqlardan başqa, heç kəsə göstərməsinlər. (Ayağına xalxal taxmış qadınlar) gizlətdikləri zinətlərin bilinməsi üçün ayaqlarını

Ömər in xilafəti dövründə bir qadın onun yanına gələrək zina etdiyini iqrar etdi və onun barəsində ilahi cəza tədbiri görülməsini xahiş etdi. Ömər onun etiraf etdiyini gördükdə, dərhal cəza verilməsini əmr etdi. Lakin orada olan həzrət Əli (ə) Ömərə üz tutaraq buyurdu ki, bu qadınlardan nə üçün və hansı şəraitdə zina əməlinə mürtəki b olduğunu soruş.

Qadın dedi: Mən səhrada idim, çox susamışdım. Su axtarmaq üçün uzaqdan qaralan çadıra doğru getdim. Çadırın içində bir ərəb var idi. Ondan su istədim, lakin o, yalnız məndən ləzzət almaqla su verməyə razı oldu. Mən onun istəyini qəbul etməyib çadırdan çölə çıxdım. Lakin susuzluqdan ölüm təhlükəsi gözlənilirdi üçün yenidən onun yanına qayıdaraq bir qurtum su üçün bu əmələ razılaşdım.

Həzrət Əli (ə) buyurdu: "Bu, Allah-taalanın Quranda buyurduğu zərurət halıdır və onun üçün heç bir cəza tədbiri yoxdur."

Sonra o qadın buraxdılar. ("Burhan" təfsiri)

yerə (bərk) vurmasınlar. Ev möminlər, hamınız, (bütün cəhətlərdə) Allaha tərəf qayıdın ki, bəlkə nıcat tapdınız."^[1]

"Əhzab" surəsində buyurulur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْتَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Ey Peyğəmbər ,öz zövcələrinə,qızlarına və möminə zövcələrinə de ki, örpəklərini örtsünlər (onlara bürünsünlər, boyun-boğaz, sinə, qolları və qıçları örtülsün). Bu (iş) onların (hicab və iffətlə) tanınması, (əyyaşların) əziyyət verməmə və incitməməsi üçün daha münasibdir. Allah həmişə bağışlayan və rəhm edəndir."^[2]

"Əhzab" surəsinin 32-ci ayəsində buyurulur:

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوًّا مَعْرُوفًا

"Ey Peyğəmbərin qadınları! Siz sair qadınlar kimi deyilsiniz, əgər təqvalı olsanız, onda yad şəxslərlə naz-qəmzə və təhrikədiçi sözlərlə danışmayın ki, qəlblərində xəstəlik olanlar sizə tamah salmasınlar. Danışanda yaxşı və bəyənilən, hər növ töhmətdən uzaq olan tərzdə danışın, öz evlərinizdə qalın və cahiliyyət dövründə olan hərəkətlərdən, özünü göstərməkdən uzaq olun!"

Həmin surənin 53-cü ayəsində buyurulur:

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ

"Hər hansı bir iş üçün Peyğəmbərin qadınları ilə danışmaq istəsəniz, sizinlə onların arasında bir hicab olmalıdır. Bu iş həm sizin, həm də onların qəlblərinin paklığı üçün daha yaxşıdır."

Quranın göstərişlərinə uyğun olaraq müsəlman qadınların vəzifəsi öz zinət yerləri və bədənələrini yad və naməhrəm kişilərdən örtsünlər, ümumi və ictimai yerlərdə xüsusi libasda olsunlar ki, digərlərinin ehtiraslı baxışlarının hədəfinə çevrilməsinlər. Bütün qadınların vəzifəsi bu yolla öz yüksək şəxsiyyət və mənəvi dəyərlərini qorumaqdır. Nəticədə, məqsəd kişilərin şəhvətlərini təhrik edən, onları təhlükəli və qeyri-şəri işlər görmək fikrinə salan hərəkətlərin qarşısının alınmasıdır. Buna əsasən, qadın heç vaxt özünü şorgözlər və yoldan ötənlərin ixtiyarına qoymamalıdır. Axı nə üçün qadının dəyəri bu qədər əhəmiyyətsiz olmalıdır?! Nə üçün onlar açıq- aşkarda və çox sadə şəkildə əxlaqi pozğunluqlara düşməlidirlər?! Əslində qadınların küçə və bazarda, xiyabanlarda naməhrəm kişilərin gözləri önündə yarımcılpaq vəziyyətdə olması onların qadınlıq heysiyyətinə sarsıdıcı zərbələr vurur. Əgər belə olmasaydı, cəmiyyətdə heç vaxt fəsad törənməz, əxlaqsızlıq baş alıb getməz və ümumiyyətlə, dilə gətirilməsində həya olunan yüzlərlə rüsvayçı işlərə düşər olunmazdı.

1. «Nur» surəsi, 30-cu ayə.

2. «Əhzab» surəsi, 59-cu ayə.

Görəsən, ərli qadınlar və cavan qızların cəmiyyəti bürüyən hicabsızlığı nəticəsində yaranan qeyri-şəri münasibətlərinin səbəbi nədir? Onların arasında müvəqqəti yaranan üzdənirəq "eşqlər", müqəddəs ailə münasibətlərini tamamilə pozmuş və ailənin hərarətli təməlini sarsıtmışdır. Görəsən, nə üçün insanlar yad qadınların arxasınca düşür? Nə üçün bir neçə nəfər bir qadının üstündə bir-birini qətlə yetirir? "[1]

Hamı bilir ki, bu sahibsiz uşaqlar aldadılmış qadınlarla keçirilən müvəqqəti əyləncələrin və ləzzətlərin nəticəsidir. Evləri yıxan bütün bu əməllərin ilk mərhələsi şəhvət əlaməti olan sadə bir baxışdan yaranır və minlərlə qadını iffətsizlik və fahişəliyə sürükləyib on minlərlə uşağı başsız qoyan təhlükəli bir nöqtədə sona yetir. Bu rüsvayçı vəziyyətin qarşısını almağın yeganə yolu İslamın göstəriş verdiyi bu mötədil qayda-qanunlara riayət etməkdir: Qadın öz bədənini əyyaşların və təcavüzkarların zəhərli, ehtiraslı baxışlarından saxlamalı, kişilərin şəhvət hislərini təhrik edən geyimlərdən uzaq olmalıdır. "[2]

1. Möhtərəm oxucular diqqət yetirməlidirlər ki, söhbət bu kimi günahların geniş yayıldığı mənfur şah rejimi dövründən gedir. (Kitab həmin dövrdə qələmə alınmışdır.)

2. "Vəqərnə fi buyutikunnə" ayəsindəki ifadələr barədə qeyd etməliyik ki, ayələrin düzgün təfsiri və islami mənbələrin araşdırılması onun ümumi bir hökm olmasını göstərir. Quranın nəzərində bütün müsəlman qadınların mübarizə səngəri yalnız ev mühiti, ailə ocağıdır. Qadınlar bu mühüm səngəri heç bir şəraitdə əldən verməməlidirlər. İslamın nəzərində ev işlərinin səliqə-sahməyə salınması və övlad tərbiyəsi qadının ən mühüm vəzifələrindən sayılır. Qadının sair işlərlə məşğul olmasına onun ailədəki əsas vəzifəsinə xələl dəymədiyi zaman icazə verilir. İslam qanunları bəyan edir ki, qadının ən üstün hiss və qüvvələrini sərf etməli olduğu ən yaxşı iş ailə ocağını səliqəyə salıb övlad tərbiyə etməkdir. Qadın sair ictimai və siyasi fəaliyyətlərə məşğul olmazdan öncə, cəmiyyət üçün layiqli övlad tərbiyə etmək fikrində olmalı, cəmiyyət qarşısında öhdəsinə aldığı bu böyük vəzifəni layiqincə yerinə yetirməlidir. Qadın evdarlıq, ərinə qulluq və övlad tərbiyəsini özünün ən böyük cihadı hesab etməlidir. Peyğəmbəri (s) buyurur: "Cihadul-mərarəti husnut-təbəl" - qadının cihadı ərinə yaxşı qulluq etməsidir.

Yad qadınlara şəhvətli baxışların qadağan olunma səbəbi barəsində belə yazılır: "Bu, yad bir qadınla kişi arasındakı bütün cinsi rabitələrin qadağan olunmasının ilkin mərhələsidir. İslam qanunları bəyan edir ki, kişi ilə qadın arasında yarana biləcək qanunsuz rabitələr, elə ilk mərhələdən nəzarət altına alınmalı, heç bir yad kişi və qadın digərinə şəhvət nəzəri salmamalıdır, çünki göz cinsi ləzzətlərin hasil olduğu kiçik bir pəncərəyə bənzəyir. Həmin baxışlar da orada bitmir, sonrakı mərhələdə insanın qəlbinə nüfuz edir. Bu baxışlar təkrar olunan zaman sürətlə çox dərin izlər buraxır, cinsi mənzərələr müqabilində təhrik olunur və son dərəcə həssas bir vəziyyətə düşür. Bir sözlə, həya və iffətin ilkin səddi bu "sadə" baxışların vasitəsi ilə aşılır. Çox hallarda bircə baxış insanda böyük bir təlatüm qanunsuz və bədbəxtliklərlə dolu olan yandırıcı və məcazi bir eşq yaradır, bu da öz ardınca minlərlə əxlaqsızlıq gətirir."

İslam dini bütün ictimai fəsadların, əxlaqi pozuntuların mənşəyi olan şəhvətli baxışları qadağan etmişdir. Əlbəttə, bu qanunu qoymaqda məqsəd bu deyildir ki, insan həmişə gözlərini yerə diksin və küçədə, bazarda və xiyabanda qeyri-adi, narahat vəziyyətdə gəzib-dolaşsın. Əksər hədislərdə bəyan edilir ki, insanlar ümumi və ictimai yerlərdə öz adi və təbii vəziyyətini qoruyub saxlamalıdırlar. Amma ciddi şəkildə riayət ediləsi məsələlərdən biri naməhrəm kişi və qadının iti və sapdırıcı baxışlarla bir-birinə heyran olub göz dikməməsi, qanunsuz mənzərələrə aludə olmaması, şəhvət dolu baxışlardan uzaq olması və bu qiymətli üzvün gözün iffətini əldən verib onu zavalı uğratmamasıdır. ("İctimai bələlər" kitabından)

2. NAMƏHRƏMƏ BAXMAQ

Başqa bir ayədə buyrulur ki, müsəlman qadınları yad kişilərə baxmaqdan çəkinməlidirlər. Kişilərə də əmr edir ki, naməhrəm qadınlara baxmaqdan çəkinsinlər:

قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ * وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا

"Ey Peyğəmbər, mömin qadınlara de ki, (başqalarının ayıb yerləri və yad kişinin bədəni kimi baxılması haram olan şeylər qarşısında) gözlərini yumsunlar və öz ayıb yerlərini (üz və əllərindən başqa, bədənlərinin hər yerini yadların görməsindən) qorusunlar. Həmçinin, öz zinət və bəzəklərini və onların yerlərini (boyun, sinə, saç, biləklər, baldırlar və sairəni, naçarlıqdan öz-özlüyündə) görünən (üst paltarları, əl və üz kimi şeylər) istisna olmaqla, üzə çıxarmasınlar."^[1]

ŞEYTANIN ZƏHƏRLİ OXLARI

İmam Sadiq (ə) buyurub:

النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ وَكَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً

"Naməhrəmə baxmaq İblisin zəhərli oxlarından biridir ki, baxan şəxsin qəlbinə sancılır. Öz ardınca uzun-uzadı həsrət və peşmançılıq gətirən baxışlar nə qədər də çoxdur!"^[2]

BƏDƏN ÜZVLƏRİNİN ZINASI

İmam Baqir (ə) və imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَهُوَ يُصِيبُ حَظًّا مِنَ الرِّئَا فَرَنَاوَهُ الْعَيْنِ النَّظَرُ وَرِئَاءَ الْقِمِّ الْقُبْلَةُ وَرِئَاءَ الْيَدَيْنِ اللَّمَسُ

"Elə bir şəxs yoxdur ki, zinadan bir pay aparmamış olsun. Göziün zinası naməhrəmə baxmaq, ağızın zinası haram olan öpüş, əlin zinası naməhrəmə (haram olan) toxunmaqdır."^[3]

Həzrət yenə buyurub:

مَنْ مَلَ عَيْنَهُمْ مِنْ امْرَأَةٍ جَرَامًا حَشَاهُمَا اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِمَسَامِيرٍ مِنْ نَارٍ

"Kim öz gözlərini naməhrəmə baxmaqla doldursa, Allah-taala qiyamət günündə onun gözlərinə oddan olan mismarlar sancar (gözlərini odla doldurar.)"^[4]

İBLİS ODDAN OLAN YOLDAŞDIR!

مَنْ نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ فَرَفَعَ بَصَرَهُ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ غَمَصَ بَصَرَهُ لَمْ يَزِدْ إِلَّا إِلَيْهِ بَصَرُهُ حَتَّى يُرَوِّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعَيْنِ يُعَذِّبُهُ إِيْمَانًا يَجِدُ طَعْمَهُ

1. «Nur» surəsi, 30-31-ci ayələr.

2. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" başlığı, 14-cü cild, səh.138.

3. "Vəsailuş-şiə", 14-cü cild, səh.246.

4. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" başlığı, səh.141.

"Hər kəs naməhrəm qadınla bir yerdə (əlaqədə) olsa, qiyamət günü şeytanla birlikdə zəncirə çəkilər və oddan olan zəncirlərlə birlikdə Cəhənnəmdə bir yerdə olarlar. Hər kəsin gözü naməhrəm qadına sataşsa və Allah xatirinə ikinci dəfə baxmağı təkrar etməyib gözüni yumsa, yaxud göyə baxsa, Allah onun qəlbində elə bir asudəlik verər ki, onun ləzzətini hiss edər və onu qiyamətdə Hurul-eyn ilə evləndirər." [1]

اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَغْلٍ مَلَأَتْ عَيْنَهَا مِنْ غَيْرِ زَوْجِهَا وَغَيْرِ مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ أَخِطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ كُلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْ

"Ərli qadın gözlərini əri və məhrəmlərindən başqa, digərlərinə baxmaqla doldursa, Allahın qəzəbi ona daha şiddətli olar. Əgər o qadın bu işləri görsə, Allah onun bütün (yaxşı) əməllərini məhv edər." [2]

Başqa rəvayətlərdə hətta hicablı qadınların arxasınca belə baxmaq qadağan olunmuşdur. Əlbəttə, bu, həmin işin məkrüh (bəyənilməz) olduğunu çatdırır. Bu barədəki rəvayətlər olduqca çoxdur. Biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

3. NAMƏHRƏM KİŞİ İLƏ QADININ BİR YERDƏ OLMASI QADAĞANDIR!

Naməhrəm qadınla kişinin harama düşmək ehtimalı verildiyi halda bir yerdə olması, hətta ibadətlə məşğul olsalar belə, qadağan olunmuşdur. Peyğəmbəri-Əkrəmdən (s) belə nəql olunur:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَبِيتُ فِي مَوْضِعٍ يَسْمَعُ نَفْسَ امْرَأَةٍ لَيْسَ لَهُ بِمَحْرَمٍ

"Allaha və qiyamət gününə imanı olan bir şəxs naməhrəm qadının nəfəsini duyduğu bir yerdə durmaz." [3]

Peyğəmbəri (s) müsəlman qadınlardan beyət alan zaman, onlarla şərt edirdi ki, naməhrəm kişilərlə xəlvət yerdə oturmasınlar. [4]

"Xəlvət yerdə olmaq" dedikdə, məqsəd onların, başqalarının ora daxil olmadığı yerlərdə olmalarıdır. Qapısı bağlı olan, yaxud heç kəsin gediş- gəliş etmədiyi ev buna misal ola bilər.

4. ŞİDDƏTLİ CƏZA QANUNLARI

İslam dinində bu çirkin və yarmaz əməlin cəmiyyətdə yayılmasının qarşısını almaq üçün şiddətli cəza qanunları təyin olunmuşdur. Onları beş hissədə bəyan edirik:

1. Əgər bir şəxs özünün nəsəbi qohumları (qan qohumları) ilə (misal üçün, öz bacısı, qızı, bibisi, xalası, qardaşının qızı, bacısının qızı və sair) zina edərsə, onun boynu qılıncla vurulmalıdır.

2. Əgər bir şəxs başqa kişinin onun arvadı ilə zina etdiyini görsə və özünə xəsarət dəyməyəcəyini bilsə, hər ikisini öldürə bilər (əgər xəsarət

1. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" başlığı, səh. 139.

2. "Biharul-ənvər".

3. "Vəsailuş-şiə", 14-cü cild, səh.134.

4. "Vəsailuş-şiə", "Nikah" başlığı, səh. 133

dəyməsi ehtimalı olduğu halda, yaxud xəsarət dəyməsi ehtimalı olmasa bele onları öldürməsə, arvadı onun özünə haram olmur).

3. Əgər bir kafir müsəlman qadınla zina etsə, yaxud zina etdiyinə görə üç dəfə şallaq vurulan müsəlman şəxs dördüncü dəfə zina etsə, hökmən öldürülməlidir.

4. Bir şəxsin daimi əqd ilə aldığı arvadı öz yanında olsa ,həmçinin,onu həddi-bülüğa çatmış və ağıllı halda alıb onunla yaxınlıq etsə və istədiyi zaman yaxınlıq etməsi mümkün olsa, bu halda o kişi ağıllı, həddi-bülüğa çatmış başqa bir qadınla zina etsə, daş-qalaq edilməlidir. Bəzi alimlərin nəzərinə, əvvəlcə ona yüz şallaq vurub sonra daş-qalaq etmək lazımdır.

5. Əgər "möhsin" olmayan (yəni 4-cü bənddə qeyd olunan şərtlərə malik olmayan) bir kişi naməhrəmlə zina edərsə, onun cəzası yüz şallaqdır. Həmçinin, əri olmayan bir qadın da zina edərsə, onun cəzası yüz şallaqdan ibarətdir.

" Əncümənə təbliğate islami" jurnalında belə yazılır: "..Burada İslamın zina üçün cəza qanunları ilə əlaqədar iki mühüm elmi mətləbə işarə olunur. "Nur" surəsinin 2-ci ayəsində buyrulur: "Zinakar kişi və qadının hər birinə yüz şallaq vurulmalıdır. Əgər Allaha və qiyamət gününə iman gətirmisinizsə, bu ilahi göstərişin icrasında onlara mərhəmət göstərilməməlidir. Onlara cəza verilən zaman möminlərdən bir dəstəsi də bunu müşahidə etməlidir."

Bu məsələ barəsində ilk düşüncə zinakar kişi və qadına şallaq vurulmasının başqalarının ibrət alması və bu çirkin əmələ yaxın düşməməsi üçün nəzərdə tutulmasından ibarətdir. Onlar axirət əzabından əlavə, dünyada da cəzalandırılacaqlarını bilsinlər. Ayənin sonunda möminlərdən bir qrupun onlara cəza verilərəkən orada hazır olmasına təkid edilir.

Bizim zehnimizə gələn, lakin elmi cəhətdən hələlik tam şəkildə sübuta yetməyən ikinci məsələ zinakar qadın və kişiye şallaq vurulması onların barəsində bir növ tibbi müalicənin həyata keçirilməsidir. Belə ki, sifilis xəstəliklərini törədən mikroblar çox çətinliklə müalicə olunur. Onların ən yaxşı müalicə üsulu hərarət və enerjinin verilməsidir. Xüsusilə, bu mikroblar insan orqanizminə yenidən keçib hələ inkişaf etmədiyi bir dövrdə hərarət onların məhv edilməsi üçün çox təsirlidir. İnsana şallaq vurularkən ən yaxşı şəkildə hərarət hasil olur və bu da həmin mikrobların daxil olduğu yerdə baş verir. Yüz şallaq zərbəsindən yaranan yüksək hərarət həmin, mikrobları tamamilə öldürür.

Digər məsələ isə bu kimi xəstəliklərin başqalarına keçməsi ilə əlaqədardır. Zina əməli sifilis, spid (AIDS) kimi yoluxucu xəstəliklərə səbəb olur. İslam dini bu kimi xəstəliklərin cəmiyyətə vurduğu zərəri məhdudlaşdırmaq üçün bir göstəriş vermişdir ki, müasir alimlər də həmin göstərişi verirlər.Belə ki,hər kəs evlənmək istəsə tibbi müayinədən keçməli yoluxucu cinsi xəstəliklərin olmamasına əmin olmalıdır və bu xəstəliklərə tutulanlar evlənməməlidir. Əgər evlənmək istəsələr, həyat yoldaşı da həmin xəstəliyə tutulana lardan olmalıdır. Onların nəsil artımına da icazə verilmir.

Bu göstərişlər də məqsəd belə ağır və yoluxucu xəstəliklərin sair insanlara sirayət etməsinin qarşısının alınması və qeyri-sağlam və şikəst nəsillərin yaranmamasıdır. İslam dini bu barədə ən mütərəqqi və gözəl

göstərişlər vermişdir. Bu qanunların hamısına riayət edilməsi sağlam cəmiyyət qurulmasını və gələcək nəsillərin sağlam olmasını təmin edir.

"Nur" surəsinin üçüncü ayəsində buyrulur:

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرْمٌ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

"Zinakar kişi yalnız zinakar və müşrik qadınla evlənə bilər. Zinakar qadın isə yalnız zinakar, yaxud müşrik kişiylə ələ gedə bilər. Bu iş də möminlərə haramdır."

ŞƏRİƏT YOLU İLƏ SÜBUTA YETMƏLİDİR

Diqqət yetirmək lazımdır ki, bu cəza tədbirləri zina edilməsi şəri nöqteyi-nəzərdən sübuta yetirildiyi zaman icra oluna bilər. Onun da özünəməxsus şərtləri vardır. O cümlədən, dörd adil kişinin şəhadət verməsi şərtidir. Onlar belə şəhadət verməlidirlər ki, eyni bir vaxtda, eyni bir yerdə, bir kişinin tanıdıqları bir qadınla zina etdiyini müşahidə etmişlər.

Burada iki məsələyə diqqət yetirmək lazımdır:

1. Əgər bir şəxs rici talaq iddəsində olmayan ərsiz bir qadınla zina edərsə (rici talaq odur ki, kişi arvadına talaq verdikdən sonra, müəyyən müddətə qədər boşamaq fikrindən daşınıb ailə münasibətini bərqərar edə bilər), sonra onunla evlənə bilər. Lakin ərlə qadınla, yaxud rici talaq verilsə də, amma iddəsi qurtarmayan bir qadınla zina edərsə, onunla evlənməsi həmişəlik haramdır. Əgər o qadının əri ölərsə, yaxud talaq verilsə, yenə də onunla evlənə bilər.

2. Əgər bir şəxs bir qadınla zina edərsə, o qadının anası və qızları da ona haram sayılır. Yəni, onların heç biri ilə evlənə bilməz, məhrəmlilik də hasil olmaz. Eləcə də, zina edən qadın zina edən şəxsin atasına da haramdır.

"Burhan" təfsirində qeyd olunan bəzi məqamları əziz oxucuların diqqətinə çatdırmaqla bəhsimizi sona yetiririk:

... Munaqişəli məsələ qadınla kişinin açıq-saçıq şəkildə ünsiyyətdə olması, bir-biri ilə qaynayıb-qarışmasıdır, çünki İslamın müxalifləri bu barədə çoxlu əks-təbliğatlar aparırlar. Onlar bəzən Fransanın azad cəmiyyətindən dəm vuraraq qadınla kişilərin hansı məkan və zamanda olmasından asılı olmayaraq, tam azad şəkildə bir-birindən cinsi ləzzət almalarından, bəzən isə Amerikanın üzdənirəq mütərəqqi mədəniyyətindən söz açıb deyirlər ki, onlarda insanlar cinsi məsələlər barəsində ikiüzlülüyə, riyakarlığa yol vermirlər. Çünki onlar yaxşı dərk etmişlər ki, cinsi ləzzətlərin tam təmin olunması bioloji həyatın qaçılmaz və zəruri tələblərindən biridir. Nəticədə həmin cəmiyyətlərdə bu hissənin təmin olunması üçün lazım olan bütün vasitələri hazırlamışlar: Hər bir cavan oğlan qızlardan özünə bir "dost", hər bir qız da cavan oğlanlardan özünə bir "yoldaş" seçmişdir. Onlar günün əksər vaxtlarında bir-biri ilə xoş güzəran keçirir, xəlvət yerlərdə bir-birindən ləzzət alır və cinsi hissənin yaradacağı təzyiqlərdən asudə olurlar. Hər gün səhər, keçən gecənin eyş-işrətindən ağızdolusu danışır və yüksək əhval-ruhiyyədə öz işlərinin ardınca yollanırlar. Onlar özlərinin gündəlik fəaliyyətlərində daha artıq nailiyyətlər və qələbə əldə edir, beləliklə də, millətlər sürətlə "tərəqqiyə" doğru irəliləyir.

Bu, yuxarıda qeyd olunan şəxslərin aldadıcı sözlərinin xülasəsidir.

Sanki onlar keçmiş müharibələrin acınacaqlı, kədərli xatirələrini, törətdiyi faciələri tez unutmuşlar. Fransanın qoşun bölmələri, Alman ordusunun ilkin zərbələri altında aciz halda və zillətlə diz çökdü, hansı ki, müharibə texnikası və strateji baxımdan lazım olan hər bir şeyə malik idilər. Lakin şəhvətbazlıqlarının sayəsində öz kişiliklərini, izzət və mərdliklərini əldən verdiklərinə görə, böyük imarətlərin, rəqqasəxanaların əldən gedəcəyindən qorxaraq öz şərəf, tarix və əzəmətini onlara qurban verdilər.

Biz onlardan soruşuruq: Siz "irtica ilə mübarizə" və "yeniliyin, tərəqqinin tərəfdarları adı ilə bizim cavanlarımızı bu cür qorxulu ucu-bucağı görünməyən sıldırım qayalardan yuvarlatmaq istəyirsiniz? Görəsən bu kimi adamlar marşal Potenin hikmətli sözlərini unutmuşlarmı? O deyirdiki, bizim millətin məğlubiyyətinin ən böyük və əsas səbəbi şəhvətə əyyaşlığa və sair kimi şeylərə qurşanmaları idi. "Fransa nə üçün məğlub oldu? kitabını oxumamısınızmi? O kitabda Fransanın böyük yazıçısı Andro Mora belə yazır: "Düşmənin bombardmançı təyyarələri bizim şəhərləri dağıdıcı bombalarla hücumə məruz qoyaraq onu alovlu cəhənnəmə çevirdiyi bir zamanda dövrün baş naziri Pold Rino telefon vasitəsi ilə müttəfiqlərin hava qüvvələrinin mərkəzi qərargahından (düşmənlə mübarizə üçün) bir neçə döyüş təyyarəsi almaq istəyirdi. Lakin hər dəfə stolun üzərindəki telefon dəstəyini götürüb söhbət etmək istəyəndə, telefonda onun məhbubəsi madam Dubinenin səsi eşidilirdi. O, özünün naz-qəmzəli sözləri ilə baş nazirin siyasi-hərbi işlərinə dəxalət edir və ona tövsiyələr verirdi."

Fransanın belə bir böyük şəxsiyyətinin etirafları, bu şəxslərin nə qədər səfeh və axmaqcasına danışdıqlarını isbat etmək üçün kifayət deyildirmi?! Bu şəxslərin özlərinin dediyi kimi, Amerikaya hakim olan qeydsiz-şərtsiz və mütləq azadlıq, açıq-saçıqlıq və kişilərlə qadınların tamamilə azad şəkildə bir-biri ilə istədikləri vaxt cinsi əlaqədə olması məsələsinə gəldikdə isə, son zamanlarda Amerika şəhərlərinin birində aparılmış tədqiqata nəzər salmaq kifayətdir. Həmin tədqiqata əsasən, orta məktəb qızlarının otuz səkkiz faizi hamilədir. Bu da ali təhsil mərkəzlərindəki qızlara nisbətən çox azdır. Çünki onlar müxtəlif yollarla hamiləliyin qarşısını ala bilirlər.

Şübhəsiz, cinsi hissin insanın əsəb sisteminə göstərdiyi mənfi təsirlərdən xilas olmaq düzgün bir iş, fitrətin hökmü və təbiətin tələbi ilə uyğundur. Buna görə də, İslam dini bu məsələni son dərəcə diqqət mərkəzində saxlamışdır, çünki amerikalılar bu məsələyə hələ diqqət yetirməmişdən çox-çox öncə İslam dini cinsi məhrumiyyətlərin insanın əhval-ruhiyyəsinin zəifləməsindəki mənfi təsirini bilir və bu təsirin lazımı nəticəyə çatmağa mane olduğunu bəyan edirdi. Əlbəttə, bu məsələ ilə əlaqədar düzgün və ağıllı tədbir düşünmək lazımdır. Bu kimi mənfi təsirləri bəhanə edərək cəmiyyəti iffətsizlik bataqlığına sürükləmək, qız və oğlanları cinsi məsələlərdə tamamilə azad qoymaq və onların bir-biri ilə heyvanlar kimi ünsiyyətdə olmasına yol vermək yanlış bir fikirdir.

Gözəl qadınlara tamaşa etməkdən, onlarla ünsiyyətdə olmaqdan yaranan ruh yüksəkliyi məsələsinə gəldikdə isə o, inkarolunması bir şey deyildir, çünki müxtəlif çeşidli xörəklərin qoyulduğu süfrədən istifadə edilməsi, şübhəsiz, həmişə təkrar olunan bir növ yeməkdən daha cazibədardır. Amma görəsən, biz hər şeydən əvvəl öz əsas vəzifəmizi

müəyyənləşdirməməliyikmi? Cö-rəsən, bu dünyanın bütün naz-nemət və ləzzətlərindən bacardıqca istifadə edərək onun törədə biləcəyi acınacaqlı vəziyyətləri nəzərə almamalıyıqmı?!

Həm keçmişdə, həm də müasir dövrdə heç kəs iddia edərək deyə bilməz ki, müxtəlif şeylərdən ləzzət almaq faydasız bir şeydir. Maddi ləzzətlərin insanı cəzb edən məsələ olması iyirminci əsrdə kəşf olunmuş bir məsələ deyil. Əksinə, əsrlərlə öncə qədim İranda, Yunanıstan, Roma və sair yerlərdə bütün varlıqları ilə ona qurşanmışdılar. Bu ifratçılıqlar nəticəsində öz qüdrət və mərdanəliklərini əldən vermiş, faydalı fəaliyyətlərdən, aydın öz ülvî fikirlərdən, yüksək iradə və fədakarlıq ruhiyyəsindən məhrum olmuş, öz istiqlaliyyətlərini itirmişlər.

Avropa xalqları maddi və elmi, həmçinin, iş, fəaliyyət və istehsal baxımından çox yüksək səviyyədə inkişaf etmiş, güclü texnologiyaya malik olmuşlar. Lakin onların ictimai həyatlarının bünövrəsi yavaş-yavaş əyyaşlıq və eyş-işrətə qurşanmaqla sarsılır və uçuruma doğru sürüklənir. Bu vəziyyətin davam etməsi onların bəzilərini məhv edir, bəzilərini zəiflədir və onları yoxluğa doğru aparır. İctimai şəraitdəki müəyyən çatışmamazlıq və xüsusi siyasi şəraitlərlə əlaqədar olaraq təkcə son əsrlərdə öz qüvvələrini əldən verən şərq ölkələri insanı şəhvət bataqlıqlarına salaraq onu məhv edən məsələləri necə "mədəniyyət" və "tərəqqi", bu cür yaramaz işlərdən uzaq olmağı isə "irtica" və "gerilik" adlandırırlar?!

Bu kimi həqiqətlərə diqqət yetirdikdə aydın olur ki, bizi öz qədim adət-ənənələrimizi, ədəb qaydalarını və əxlaqımızı unudaraq ayaq altına salmağa dəvət edən hər bir yazıçı və ya azad fikirli islahatçı istismarçılar və dünya ağalığına can atan hegemonların əlaltıları və bizim canımız, qanımız və namusumuza susamış düşmənlərin nümayəndəsidir.

Kişinin yad, naməhrəm qadınla ünsiyyətdə olması onun ehtiraslarını təhrik edir, qadının kişi qəlbinə nüfuz etmə qüdrətini artırır. Lakin belə bir sual yaranır ki, görəsən, bu gözəlliklər, naz-qəməzlər qadının öhdəsinə qoyulan yüksək və ülvî vəzifələr baxımından onun heysiyyətini artırmışdır, yoxsa yuxarıda qeyd olunan xüsusiyyətlərin artması ilə onun insani keyfiyyətlərini, mənəvi dəyərlərini azaltmışdır?

Qərb dünyasının bugünkü qadını kişi üçün layiqli "rəfiq", onun cinsi ehtiraslarını təmin etmək üçün məşuqə kimi hər növ imkanlara malikdir və kişilərin bəzi problemlərinin həll olunmasında onlara kömək edir. Lakin bununla eyni zamanda, onlar analıq ləyaqətindən, əməlisaleh və vəfalı həyat yoldaşı olmaq kimi bir vəzifəni yerinə yetirməkdən məhrum olmuşlar. Qadın cəmiyyətlərində aparılan şantajlar və zəhərli təbliğatlar bu həqiqətləri heç vaxt inkar edə bilməz. Çünki qeyd olunan faktlar və rəqəmlər həmin məsələni təsdiq edir. Bizim müddəamızın ən yaxşı dəlili Amerika kimi (üzdənirəq) inkişaf etmiş bir ölkədə illik boşanma hallarının 40 faizə çatmasıdır. Boşanma hallarının artması isə ailə təməllərinin sarsılmasından və ər-arvad arasındakı incə məhəbət tellərinin qırılmasından söhbət açır.

Amerikaya nisbətən Avropada boşanma hallarının çox da artmamasına baxmayaraq, bu ölkələrdə də məşuqəçilik məsələsi rüsvayçılıq həddinə çatmışdır. Şübhəsiz, əgər qadın kişi üçün ləyaqətli həyat yoldaşı ünvanı ilə müqəddəs ailə ocağında qalsa və ailəni öz qəlbinin hərərəti, mehr-məhəbəti

və nuru ilə bəhrələndirsəydi, bu rüsvayçılıqlar heç vaxt yaranmazdı.

Müqəddəs analıq vəzifəsi ilə əlaqədar olan məsələlərə gəldikdə isə qeyd etmək lazımdı ki, ümumyyətlə qadının evdən kənardakı işlərlə məşğul olması istər vaxt nəzərindən, istərsə də ruhi baxımdan analıq vəzifəsini yerinə yetirmək üçün lazım olan şəraiti ondan alır, çünki ardıcıl olaraq bir neçə saat işləyən qadın yorğun halda qayıtdığından, yad kişilərlə ünsiyyətdə olduğundan, fikri dağınıq olur, nəticədə nə onun əsəb sistemində analıq vəzifəsini yerinə yetirmək təqəti, nə də ruhu və qəlbində uşağı qəbul edərək onu analıq nəvazişi və ülvəi duyğularla tərbiyələndirmək, ailə mühitinə kömək etməyə bir şərait qalır.

Görəsən, bəşər cəmiyyəti bəzənmiş qadınların kişilərlə qaynayıb-qarışmasından aldığı ləzzətlərdən əlavə, bu barədə əqlin də qəbul edəcəyi bir nəticəyə çatmışdır mı? Görəsən, bir çox qadınların müxtəlif ölkələrin parlamentlərində, nazirliklərində, idarələrində, yaxud milyonlarla qadının zavod və fabriklərdə, ticarət mərkəzlərində, eləcə də, əxlaqsızlıq və fəsad yerlərində olması bəşəriyyətin hansı bir problemini həll etmişdir?! Ola bilsin ki, qadın, parlamentdə dinləyicilərin sürəkli alqışlarını, yaxud salonda olanların yaltaqlanmalarını görərək sevinir. Lakin bu sevinc və şadlıq müvəqqətidir və o, ata-anasız, valideyn nəvazişindən məhrum olan bir nəslin yaranmasına səbəb olur. Anadan başqa, kim bəşəriyyətin yırtıcılıq xüsusiyyətinin qarşısını almağa, ana nəvazişini əvəz etməyə və övlada insanlıq ruhiyyəsini aşılmağa qadirdir?

Əlbəttə, məqsədimiz bu deyildir ki, qadını ağır təzyiqlərə, daşürəkliliyə, əzab-əziyyətə məruz qoyaq, onu həyatın bütün ləzzətlərindən məhrum edək və onun şəxsiyyətini, heysiyyətini tapdalayaq. Lakin biz deyirik ki, insana kişi və qadın olmasından asılı olmayaraq, həyat və məişət məşğuliyyətləri nə vaxt, harada icazə verə bilər ki, həm bütün həyat ləzzətlərindən öz istədiyi kimi faydalansın, həm də özü, şəxsiyyəti və heysiyyəti də toxunmaz qalsın?

Görəsən, insanlar özünü sevmək və nəfsi istəklərə qapılmaq nəticəsində mütləq şəkildə azad bir ünsürə çevrilərək öz şəhvet və ələzzətlərinin ləzzətlərindən ardınca düşsə, onda cəmiyyətin vəziyyət və müqəddəratı necə olacaq? İfratçılıq nəticəsində bədbəxt, zavallı və nöqsanlı nəsil yaranmayacaqdır mı? Halbuki, onların bədbəxt, zəif və nöqsanlı olmasının məsuliyyəti bizim hamımızın öhdəsinə düşür.

Görəsən, bəzi fərdlərin müəyyən zaman kəsiyində dünya ləzzətlərindən ifrat dərəcədə faydalanması və gələcək nəsillərin bədbəxt olması rəvadır mı? Yoxsa, İslamda hansısa bir eyib və nöqsan vardır mı?! Bu din bəşər növünü zəncir halqaları kimi əsrlər boyu bir-birinə birləşdirir və bir nəslin xoşbəxt və səadətli olub digərlərini öz nəfsinə qurban verməsini məsləhət bilmir.

Bəli, İslam bütün ləzzətlərin qarşısını aldığı, fitrət və hisslərin tələbinə əhəmiyyət vermədiyi, insanı ağır təzyiqlərə məruz qoyduğu zaman irad tutmaq mümkündür, lakin İslam dini heç vaxt belə hökm etməmişdir. ("Burhan" təfsiri)

**11.LİVAT (KİŞİNİN
KİŞİ İLƏ CİNSİ
ƏLAQƏDƏ OLMASI)**

Kəbirə günah olması aşkar şəkildə bəyan olunan günahların on birincisi livatdır. İmam Sadiq (ə) və imam Rzadan (ə) nəql olunmuşdur ki, bu günahın haram olması və ona veriləcək cəzalar zinanın haramlığı və ona veriləcək cəzalardan qat-qat şiddətlidir.

İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

حُرْمَةُ الدُّبْرِ أَعْظَمُ مِنْ حُرْمَةِ الْفَرْجِ وَأَنَّ اللَّهَ أَهْلَكَ أُمَّةً لِحُرْمَةِ الدُّبْرِ وَلَمْ يُهْلِكْ أَحَدًا لِحُرْمَةِ الْفَرْجِ

"Livatın haramlığı zinanın haramlığından daha böyükdür. Həqiqətən, Allah-taala bir qövmü (Lutun qövmünü) livat əməlinə görə həlak etdi. Lakin zinaya görə heç kəsi həlak etməmişdir."

İslam Peyğəmbəri (s) belə buyurub:

مَنْ جَامَعَ غُلَامًا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُنْبًا لَا يُنْقِيهِ مَاءُ الدُّنْيَا وَعَصِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ جَهَنَّمَ وَسَانَتْ مَصِيرًا

"Kim oğlan uşağı ilə yaxınlıq (livat) etsə, qiyamət günü cənabətli halda məhşərə gələr, bütün dünyanın suları belə onu paktlamaz, Allahın qəzəbi ona nazil olar. Allah onu lənətləyər, qəzəblənər və cəhənnəmi onun üçün hazırlayar. Ora necə də pis yerdir!"

Sonra buyurdu:

إِنَّ الذَّكَرَ يَرْكَبُ الذَّكَرَ فَيَهْتَدُ الْعَرْشُ لِذَلِكَ

"Bir kəs livat edəndə Allahın ərşi lərzəyə gələr."

Daha sonra buyurdu:

وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُؤْتَى فِي حَقْبَةٍ فَيَسْبُهُ اللَّهُ عَلَى جَسْرِ جَهَنَّمَ حَتَّى يَفْرَعَ اللَّهُ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ ثُمَّ يُؤَسَّرُ بِهِ إِلَى جَهَنَّمَ فَيُعَذَّبُ بِطَبَقَاتِهَا طَبَقَةً طَبَقَةً حَتَّى يَرِدَ أَسْفَلُهَا وَلَا يَخْرُجُ مِنْهَا

"Livat edən şəxsi cəhənnəmin yanında bütün insanların hesabı qurtarana qədər saxlayar, sonra isə onu cəhənnəmə atarlar. O, cəhənnəmin ən aşağı təbəqələri arasında həmişəlik olaraq əzaba düşər olar."

LİVAT KÜFRDÜR!

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

اللواط ما دُونَ الدُّبْرِ وَالدُّبْرِ هُوَ الْكُفْرُ

"(Kəbirə günahlardan olan və bu cür cəzalar verilən) livat, o zamana qədər livat sayılır ki, məxrəcə daxil olmasın. Amma arxadan daxil olmağın hökmünə gəldikdə isə, əgər bir şəxs onu halal bilsə, küfrdür, çünki bu halda o, dinin zəruri hökmlərini inkar etmiş olur. Əgər onu halal hesab etməzsə,

əzabının şiddətli və uzunmüddətli olmasına görə eynilə küfr kimidir."

Hüzeyfə ibn Mənsur deyir ki, İmam Sadiqdən (ə)kəbirə günah olan livat barəsində soruşdum, buyurdu: "Bu, iki budların arasında olunan əməldir."

Arxadan yaxınlıq edən şəxs barəsində soruşduqda isə buyurdu ki, bu əməl küfr və Allahın Peyğəmbərə (s) nazil etdiyi hökmlərin (yəni, Quranın) inkar edilməsidir.

ÖLÜM ZAMANI ƏZAB DAŞLARI

İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

مَا مِنْ عَبْدٍ يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا يَنْتَحِلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ - وَفِي رَوَايَةٍ الْوَسَائِلُ مَنْ مَاتَ مُصِرًّا عَلَى الْوَاطِ لَمْ يَمُتْ إِلَّا رَمَاهُ اللَّهُ تَعَالَى بِحَجَرٍ مِنْ ذَالِكَ الْحِجَارَةِ تَكُونُ فِيهِ مُنْبِئَةٌ وَلَكِنَّ الْخَلْقَ لَا يَرَوْنَهُ

"Hər kəs Lut peyğəmbərin qövmünün əməlini halal bilsə (başqa bir rəvayətdə hər kəs livat əməlinə israr etsə), ölən zaman Allah onun üstünə Lat qövmünün üzərinə yağdırdığı daşlardan yağdırar. Onun ölümü də həmin daşların səbəbi ilə olar. Camaat arasında rüsvay olmasın deyə, Allah-tala o daşları camaatdan gizlədər."

LUT QÖVMÜNƏ VERİLƏN ƏZABLAR ZALIMLARA NAZİL OLAR

Quranda Lutun (ə) qövmü üçün üç cür əzab bəyan edilmişdir: O qövmə əzab daşlarının nazil olması, qorxunc asimani səs, şəhərlərinin alt-üst olması. (Sonra buyurulur:) "Lutun qövmünə nazil olan əzab zalımlardan uzaq deyildir."

Bu, həmin əmələ mürəkib olan şəxslər üçün çox ciddi bir təhiddir.

ÖZ AĞASINI ÖLDÜRƏN QUL

Ömər xilafəti dövründə öz ağasını öldürən bir qulu tutub gətirdilər. O, əməlini iqrar etdikdən sonra Ömər onun öldürülməsini əmr etdi.

Əmirəl-möminin Əli (ə) qulamdan soruşdu: "Nə üçün öz ağanı öldürdün?"

Qulam dedi: "O, zorla məni livat əməlinə vadar etdi. Mən də onu öldürdüm."

İmam (ə) öldürülən şəxsin qəyyumlarından soruşdu: "Onu dəfn etmisinizmi?"

Dedilər: "Bəli. Elə indi dəfn mərasimindən qayıdırıq."

İmam Əli (ə) Ömərə dedi ki, qulamı üç gün saxlasınlar. Üç gün keçdikdən sonra öldürülən şəxsin qəyyumları da gəlsin.

LIVAT EDƏN ŞƏXS LUT PEYĞƏMBƏRİN QÖVMÜNƏ QOVUŞAR

İmam (ə) üç gündən sonra Ömər və öldürülən şəxsin qəyyumları ilə birlikdə onun qəbrinin yanına gəldi.

İmam (ə) soruşdu: "Bu qəbir öldürülən şəxsindirmi?"

Dedilər: "Bəli."

Sonra buyurdu: "Qəbri sinə daşına qədər açın."

Sinə daşına çatıb daşı qaldırdıqda cənazəni görmədilər. İmam (ə)

təkbir dedikdən sonra buyurdu: "Allaha and olsun ki, mən yalan demirəm. Allahın Rəsulundan (s) belə buyurduğunu eşitdim:

"Mənim ümmətimdən hər kəs Lut qövmünün əməlinə mürtəkib olsa və tövbə etmədən dünyadan getsə, qəbrində üç gündən artıq qalmaz: Yer onu udar, Lut qövmünün yaşayıb həlak olduğu yerə aparar və onlara qatar. (Qiyamətdə isə) onlarla birlikdə məhşərə gələr.""

LİVAT AŞKAR VƏ ÇİRKİN BİR ƏMƏLDİR

İmam Rza (ə) buyurub:

وَاتَّقِ الرَّنَا وَاللَّوْاطَ وَهُوَ أَشَدُّ مِنَ الرَّنَا وَهُمَا يُورِثَالِ صَاحِبَهُمَا إِنِّنَّيْنِ وَسَبْعِينَ دَاءً فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

"Zinavə livatdan çəkinin! Livat zinadan da ağır günahdır. Bu iki günah dünya və axirətdə sahibini yetmiş iki bəlaya düşər edər."

Quranda zina əməli "fəhşa" (aşkarda olan çirkin əməl) ilə ifadə olunduğu kimi, mənfur əməl olan livat da "fəhşa" adlandırılır. "Əraf" surəsində buyurulur:

أَنتُمْ لَتَأْتُونَ الرَّجَالَكَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبِعْنَا بَعْدَ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ وَتَقَطُّعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيَكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا إِدْقِينَ * قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ

"Lut öz qövmünə dedi: "Siz elə bir iş görürsünüz ki, o, iyrənc və çirkinliyin son həddindədir və sizdən əvvəl bəşər övladından heç kəs belə çirkin işə əl atmamışdır. Sizin şəhvətiniz coşan zaman qadınlara deyil, kişilərə üz gətirir və qadınları boşlayırsınız. Doğrudan da, siz israfkarsınız!""

Bundan da böyük israfçılıq ola bilərmi?! Bəşəriyyət nəslinin davam etməsi üçün insana bəxş edilən nütfə, ana bətnində yerləşdirilmək əvəzinə, başqa yerə qoyulur!

Quran başqalarını da insanlığa zidd olan bu çirkin, yaramaz əməldən uzaqlaşdırmaq üçün ciddi şəkildə təhdid edərək, "Əraf", "Hud", "Nəml", "Ənkəbut", "Qəmər" və "Nəcm" surələrində Lut (ə) qövmünün məsələni xatırladır və onlara verilən əzabı bəyan edir ki, başqalarına ibrət və öyüd- nəsihət olsun.

Bu yaramaz əməlin qarşısını almaq üçün aşağıda bir neçə məsələni qeyd edirik:

GƏNC OĞLAN UŞAĞINA ŞƏHVƏTLİ BAXIŞ HARAMDIR

1. Üzünə tük çıxmayan oğlana şəhvətlə baxmaq haramdır. Bu işin buraxdığı pis və ağır nəticələr, eləcə də, onun üçün təyin olunan cəzalar "Zina" bölməsində təfəsilatı ilə qeyd olunmuşdur.

Allahın Rəsulu (s) belə buyurub:

إِبَاكُمُ وَأَوْلَادَ الْأَغْنِيَاءِ وَالْمُلُوكِ الْمُرْدِ فَإِنْ فِتْنْتُهُمْ أَشَدُّ مِنْ فِتْنَةِ الْعَدَارَى فِي خُدُورِهِنَّ

"Üzünə tük çıxmamış gənc oğlanın yarada biləcəyi fitnə, bəkirə qızın törədəcəyi fitnədən qat-qat artıqdır." [1]

Deməli, hər bir müsəlman öz gözlərini son dərəcə ciddi nəzarət altında saxlamalı, belə böyük günahdan uzaq olmalıdır.

1. "Vəsailuş-şiə", 21-ci bölmə, səh.288

ŞƏHVƏTLİ ÖPÜŞƏ GÖRƏ ODDAN OLAN CİLOV

Gənc oğlanı şəhvətlə öpmək haramdır. İmam Sadiqdən(ə) nəql olunur Peyğəmbər (s) belə buyurub:

مَنْ قَبَّلَ غُلَامًا بِشَهْوَةِ الْجَمَةِ اللَّهُ تَعَالَى يُلْجِمُ مِنْ نَارٍ

"Kim bir cavanı şəhvət səbəbi ilə öpsə, qiyamət günündə Allah onun ağzına oddan olan bir cilov vurur." [1]

İmam Rzadan (ə) belə nəql olunur:

وَإِذَا قَبَّلَ الرَّجُلُ غُلَامًا بِشَهْوَةِ لَعْنَتُهُ مَلَائِكَةُ السَّمَاءِ وَمَلَائِكَةُ الْأَرْضِ وَمَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ وَمَلَائِكَةُ الْعُصْبِ وَأَعَدَّ لَهُ جَهَنَّمَ وَسَائِثُ مَصِيرًا

"Əgər bir kişi gənc oğlanı şəhvət üzündən öpsə, asimanların və yerin, eləcə də, Allahın rəhmət və qəzəb mələkləri onu lənətləyər, cəhənnəm onun üçün hazırlanar. Ora necə də pis yerdir!" [2]

Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunur:

مَنْ قَبَّلَ غُلَامًا بِشَهْوَةِ عَذْبِهِ اللَّهُ تَعَالَى أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ

"Hər kəs şəhvət üzündən bir gənci öpsə, Allah cəhənnəm odunda ona min il əzab verəcəkdir." [3]

Əgər bir şəxsin cavan oğlanı şəhvətlə öpməsi sübuta yetsə, ona 30 və ya 90 şallaq zərbəsi vurulmalıdır. Bunun miqdarı dəqiq şəkildə şəriət hakiminin məsləhəti ilə təyin edilir.

LİVATIN CƏZASI

Livatın haramlığı və törədəcəyi fitnə-fəsad və əxlaqsızlıqlar zinadan artıq olduğuna görə, onun cəzası da zinadan artıqdır.

Livatın Cəzası ölümdür!

Livat edən, yaxud livata məruz qalan şəxsin hər ikisi ağıllı, həddi- bülüğa çatmış olarsa, hər ikisi öldürülməlidir. Livatı edən şəxs ya qılıncı öldürülməli, ya daş-qalaq edilməli, yaxud diri-diri yandırılmalı, yaxud da əlləri-ayaqları bağlı halda uca yerdən (dağ kimi) atılaraq öldürülməlidir. Hansı yolla öldürülməsini də şəriət hakimi təyin edir.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub ki, livat edən şəxsi öldürdükdən sonra bədənini odda yandırın.

Bu böyük günah da, zina kimi iki yolla sübuta yetir: Birincisi, livat edən, yaxud livat olunan şəxsin öz əməlini dörd dəfə iqrar etməsi ilə. Əgər dörd dəfədən az iqrar edərsə, ona hədd cəzası verilmir. Lakin sadəcə ədəbləndirmək üçün şallaq vurulur. Bəzi fəqihlər buyurmuşlar ki, dörd dəfə iqrar edilməsi ayrı-ayrı dörd yığıncaqda baş verməlidir. Eləcə də, iqrar edən şəxsin həddi-bülüğa çatması, tam ağıllı, azad olması və ixtiyar üzündən bu işi görməsi şərtidir (deməli, əgər həddi-bülüğa çatmamış olsa, ədəbləndiriləcəkdir. Eləcə də, zorla bu iş məcbur edilibsə, onda hədd

1. "Üsuli-Kafi"

2. "Fiqhur-Rza"

3. "Mustədrək"

yoxdur).

İkincisi, dörd adil kişinin əyani şəkildə onun bu işi görməsinə şəhadət verməsidir. Yəni, onlar ümumi şəkildə deyil, öz gözləri ilə şəxsən gördüklərini, filan şəxsin dəqiq şəkildə filan şəxs ilə livat etdiyinə şəhadət verməlidirlər. Əgər şahidlər dörd nəfərdən az olarsa, onların şahidliyi qəbul edilmir və müttəhim olunan şəxsə hədd vurulmur. Əksinə, sonradan qeyd olunacağı kimi, şahidlərin hər birinə qəzf cəzası veriləcək. Əgər livat edən şəxs şahidlərin şəhadət verməsindən qabaq tövbə edərsə, yenə də ona cəza verilməyəcəkdir. İqrar və ya şahidlik etmək məsələsi oğlan uşağı ilə arxadan yaxınlıq edilməsinə dair olarsa, onda livat edən şəxs öldürülməlidir. Amma əgər təfxiz olarsa, onun cəzası yüz şallaqdır.

NƏ ÜÇÜN LIVATIN CƏZASI QƏTLİDİR?

1. İki nəfər öz abır-həyasını əldən verərək insanlıqdan çıxıb nəticədə cinsi pozğunluğa düşərək dörd təqvalı adil şəxsin gözü qarşısında bir- biri ilə livat etsə, onda belə şəxslər cəmiyyətdə fəsad virusundan başqa, bir şey olmayacaqlar. Əgər diri qalsalar, cəmiyyəti də bu kimi əxlaqsızlığa aludə edərək hamını özlərinə oxşatmağa çalışacaqlar. Lutun (ə) qövmü barəsində deyilir ki, şeytan əvvəlcə onlardan birini bu günaha aludə etdi. Sonra o bədbəxt başqalarını bu günaha sövq etdi. Hətta iş o yerə çatdı ki, kişilər hamının gözləri önündə bir-biri ilə livat edir, qadınlar da qadınlarla bu işlə məşğul olurdular.

Əgər bir kəs bu böyük günaha mürtəkeb olduqdan sonra öz işindən peşman olub tövbə etməzsə, onun küfrü, həmçinin, Allah və qiyamət gününü inkar etməsi məlum olar. Bir sözlə, belə bir şəxsi öldürməkdən və yandırmaqdan başqa, çıxış yolu yoxdur.

2. Bu böyük günahın müsəlmanlar arasında yayılmaması və onun qəbahət və çirkinliyi nəzərlərdən qaçmaması üçün İslam dinində sair günah əməllərə iki adil şahid tələb olunduğu halda, zina və livatın sübuta yetməsi üçün hətta üç nəfər belə kifayət deyil. Əgər şahid iki və ya üç nəfər olarsa, onların şahidlik etməsi caiz deyildir. Əks halda, onlara qəzf cəzası verilməlidir (qəzf-müsəlman şəxsi zina və ya livatla ittiham etmək deməkdir). Amma əgər dörd adil kişi livatı, yaxud təfxizi öz gözləri ilə müşahidə etdikdən sonra şəhadət versələr, onların şahidliyi ilə bu əməl sübuta yetir və livat edən və livat olunan şəxsin hər ikisi üçün cəza tədbiri tətbiq edilir. Bu şərtlə ki, şahidlər şəhadət verməmişdən qabaq onlar öz əməllərindən peşman olub tövbə etməmiş olsunlar. Əgər tövbə etmiş olsalar, cəza götürülür.

İqrar etmək məsələsinə gəldikdə isə müqəddəs İslam şəriətində ağıllı, həddi-bülüğa çatmış olan hər hansı bir şəxs ixtiyarı üzündən və qəsdən öz ziyanına tamam olan bir şeyi iqrar edə bilər. Adi işlərdə bir dəfə aşkar şəkildə iqrar etməklə əməl sübuta yetdiyi halda, zina və livat kimi məsələlərdə, hətta üç dəfə deməklə belə sübuta yetmir. Yalnız dördüncü dəfə iqrar edərsə, onda sübuta yetir. Eləcə də, bu iş şəxsin zarafat etməsi, yaxud ruhi xəstə olması və sair kimi ehtimallar verilmədiyi halda sübuta yetə bilər. Bu məsələ ilə əlaqədar çox şərtin qoyulmasının səbəbi, iqrar edən şəxsin öz sözündən dönməsi və nəticədə onun üçün cəza tədbirinin icra olunmaması

üçündür. Məqsəd bu günahın həddən artıq böyük olmasını çatdırmaqdır ki, heç bir müsəlman ona aludə olmağa razı olmasın, cəmiyyətdə onun nə qədər pis olması diqqətdən yayınmasın.

Məhz buradan da iqrar etməyin, məkrüh olmasının sirri aydın olur. Əgər müsəlman bir şəxs zina, yaxud livat kimi böyük günaha aludə olsa, öz varamaz əməlini aşkar edib onu iqrar etməsi məkrühdür. Əgər şəriət hakiminin yanında dörd dəfə iqrar edersə, ona cəza verilir. Bundan sonra axirətdə ona şübhəsiz, heç bir cəza verilməyəcəkdir, çünki ədalətli Allah həm dünyada həm də axirət əzabının hər ikisini günahkar şəxsə verməz. Deməli, bu dünyada cəza verildikdən sonra, o şəxs həmin günahdan təmizlənir. Lakin daha yaxşı olar ki, öz sirrini faş etməsin, Allaha üz tutaraq tövbə və ah-nalə etsin, öz çirkin əməlindən qəlbən peşman, rüsvay və xəcalətli olduğunu boynuna alaraq Allahdan bağışlanmaq diləsin.

Əlbəttə, belə bir şəxs ömrünün axırına qədər xovf və ümid arasında olmalıdır. Yəni, həm axirət əzabından qorxmalı, həm də Allahın kərəm və mərhəmətinə ümidvar olmalıdır. Başqa sözlə, həddindən artıq məğrur və arxayın olmamalı, sanki heç bir iş görməmişdir kimi günahını kiçik hesab etməməlidir. Digər tərəfdən də, Allahın rəhmətindən naümid olmamalı, onun günahının bağışlanmayan böyük günahlardan olduğunu, bağışlanaraq ilahi rəhmətə nail olmayacağını təsəvvür etməməlidir. (Kitabın əvvəlində ümitsizlik günahı barədə danışmışdıq.)

Bu məsələ ilə əlaqədar bir neçə rəvayəti diqqətinizə çatdırırıq.

1. Həzrət Əli (ə) buyurub:

"Əgər hər hansı bir şəxs iki dəfə daş-qalaq olunmağa layiq olsaydı, onda livat edən şəxs iki dəfə daş-qalaq olunardı." ^[1]

Bütün asimani şəriətlərdə bu çirkin işlə mübarizə aparılmışdır, çünki livat insan nəslinin davam etməsi yolunda maneə olduğundan, bu əməl nəticəsində cəmiyyət fəsad, azgınlıq, əxlaqsızlıq və fəlakətə sürüklənir. Bundan əlavə, bu əmələ mürtəki olmaq insanlarda, hətta uşaqlıq çağlarından belə, mərd-mərdanəlik, kişilik ruhiyyəsinin aradan getməsinə səbəb olur, həqiqi kişilik ruhiyyəsinə tələb edən cəmiyyətin həyatı ifunksiya və vəzifələrini yerinə yetirməkdə aciz edir və bu yolla cəmiyyətə ağır xəsarətlər vurur. Belə ki, insan nəslinin davam etməsi üçün qadınla kişinin hər biri özünün kişilik və qadınlıq vəzifəsini tam və düzgün şəkildə yerinə yetirməlidir. Livat isə insan nəsli aradan aparır, yaxud güclü surətdə zəiflədir.

TÖVBƏ EDƏRSƏ, ODDA YANMAZ

"Furui-kafi"nin "Hüdud (Şəri cəzalar)" bölməsində imam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, bir gün Əmirəl-möminin Əli (ə) səhabələrinin yanında oturmuşdu.

Bir kişi gəlib dedi: "Ey Əmirəl-möminin! Bir oğlanla livat etmişəm. Məni pakla (yəni, mənim üçün ilahi cəza qanunlarını tətbiq et)."

Həzrət buyurdu: "Get evinə, ola bilsin ki, bədəndəki maddələrdən birinin artmışdır." (Çünki şübhə (işin baş verməməsində yaranan şübhə) ehtimalı verildikdə, cəza aradan qaldırılır. Buna görə də həzrət buyurdu ki,

1. "Furui-kafi", "Hudud" bölməsi, səh. 119

ola bilsin, əsəblərin normal halda olmamış və iqrar etməyin tam əql və şüur səbəbilə deyil). O kişi sonrakı gün də gəlib həmin əməlini iqrar edərək ona cəza verilməsini xahiş etdi.

Həzrət ikinci dəfə də buyurdu: "Evinə get. Ola bilsin ki, əsəblərin yerində olmadığından səni bu cür (şeyləri) iqrar etməyə vadar etmişdir."

Üçüncü dəfə də qayıdıb həmin sözləri təkrar etdi. Dördüncü dəfə gəlib iqrar etdikdə, həzrət buyurdu: "Peyğəmbər (s) bu günah ilə əlaqədar üç hökm buyurmuşdu hansını istəyirsən seç. Onlardan biri budur ki, əllərini və ayaqlarını bağlayıb dağdan atsınlar. İkincisi budur ki, qılıncla boynunu vursunlar, üçüncüsü də budur ki, odda yandırınlar."

"O, kişi dedi: "Ey Əmirəl-möminin (ə), bunlardan hansı daha ağırdır?"

Buyurdu: "Odda yandırılmaq."

Dedi: "Mən bunu seçirəm."

Həzrət buyurdu: "Öz işin üçün hazırlaş."

Kişi dedi: "Baş üstə."

Sonra iki rükət namaz qıldı və namazdan sonra dedi: "İlahi, mən elə bir günaha mürtəki olmuşam ki, yalnız sən ona alimsən. Mən öz günahımdan qorxaraq sənin Rəsulunun vəsisinin yanına gəldim və ondan xahiş etdim ki, məni bu günahdan paklasın. O, məni üç cəzanın hansı birini seçməkdə ixtiyar sahibi etdi. İlahi, mən onların içində ən ağırını seçirəm. Səndən istəyirəm ki, bu cəzanı mənim günahımın kəffarəsi (cəriməsi) hesab edəsən və axirətdə cəhənnəm odunda yandırmayasan!"

Bunu deyib ağlar halda od şölələrinin içinə girdi və odun içində oturdu. Odun şölələri hər tərəfdən yuxarı qalxırdı.

Əmirəl-möminin Əlinin (ə) ürəyi rıqqətə gəldi, ağladı. Bütün səhabələr də ağlamağa başladı. Sonra həzrət buyurdu: "Qalx ayağa, bütün asimanların yerin mələkləri sənin halına ağladılar. Həqiqətən, Allah sənin tövbəni qəbul etdi. Qalx ayağa və bir daha o günaha qayıtma!"

MÜHÜM MƏSƏLƏ

Fəqihlər arasında belə bir məşhur nəzəriyyə vardır ki, günahkar şəxs öz günahını iqrar etdikdən sonra, ilahi cəza hökmünün icra olunmasına hazır olduqda və tövbə etdikdə imam onu cəzalandırmaqda, yaxud azad etməkdə ixtiyar sahibidir. Yuxarıdakı hədisdə imam Əli (ə) cəza vermək fikrindən döndü. Bu ixtiyar xüsusi hallara aiddir və günah günahkar şəxsin özünün iqrar etməsi ilə sübuta yetmiş olmalıdır. Amma şahidlərin şəhadəti əsasında sübuta yetmiş olarsa, günahkar şəxsin tövbə etməsi ona veriləcək cəzanı aradan qaldıra bilməz. Hökmən ona cəza verilməlidir.

HÖKMÜN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Qeyd etmək lazımdır ki, livat olunan şəxsin anası, bacısı və qızı, onunla livat edən şəxsə əbədi olaraq haramdır. Yəni, bu çirkin əməldən sonra heç vaxt onun anası, qızı, yaxud bacısı ilə evlənmə bilməz.

12. QƏZF

Kəbirə günahların on ikincisi qəzfdır. Qəzf pak və iffətli müsəlman qadına və ya kişiye livat, yaxud zina töhməti vurmaqdır. Peyğəmbər (s), imam Sadiq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cəvaddan (ə) nəql olunan hədislərdə bu günahın kəbirə olması aşkar şəkildə qeyd olunmuşdur. Quranda da ona əzab vədəsi verilmişdir. "Nur" surəsində buyurulur:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Həqiqətən iffətli, (günahdan) xəbərsiz, imanlı qadınlara zina istinad verən kəslər dünyada və axirətdə lənətlənmişlər və onlar üçün böyük bir əzab vardır. Elə bir gündə ki, onların dilləri, əlləri və ayaqları etdiyi əməllərə şahidlik edərlər.
" [1]

DÜNYADA DA CƏMIYYƏTDƏN QOVULURLAR

Pak kişilərə, yaxud iffətli qadınlara zina töhməti vuran şəxslər dünyada cəmiyyətdən qovulmuş, Allah dərğahında lənətə düşər olmuş, axirətdə məlun sayılmış və Allahın qəzəbinə düşər olmuş şəxslərdir. Dünyada onlara ağır cəzalar verilər, şəhadətləri qəbul olunmaz, axirətdə isə müxtəlif növ əzablara düşər olarlar.

BƏDƏN ÜZVLƏRİNİN ŞAHİDLİYİ CƏHƏNNƏM ƏHLİNİN ƏLEYHİNƏDİR

İmam Baqirdən (ə) nəql olunur ki, qiyamət günündə möminlərin bədən üzvləri onun əleyhinə şəhadət verməz. Bədən üzvlərinin öz sahibinin əleyhinə şəhadət verməsi cəhənnəmə daxil olmağa layiq olan şəxslərə məxsusdur. Qəzf əməlinə mürəkib olanların da vəziyyəti belədir. Yəni, onlar cəhənnəm odunda yanmağa layiq olduqlarından, bədən üzvləri onların əleyhinə şəhadət verər, Quran da onun əleyhinə şahidlik edir.

CƏZA VERİLMƏSİ, ŞƏHADƏTİNİN RƏDD OLUNMASI VƏ FASIQLIK

"Nur" surəsində buyurulur:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

1. «Nur» surəsi, 23-ci ayə.

"Pak və iffətli qadınlara zina töhməti vuranlar öz iddialarına dörd nəfər şahid gətirmədikləri halda, onlara səksən şallaq vurun və bundan sonra onların şahidliklərini heç vaxt qəbul etməyin. Onlar fasiqlərdir. " [1]

Bu ayədə zina töhməti vuran şəxs üç hökm bildirmişdir. Onun barəsində cəza həddinin müəyyən edilməsi, həmişəlik olaraq şahidliyinin qəbul olunmaması və onun fasiq olmasına hökm edəlməsi. " [2]

Qeyd olunmalıdır ki, bu ittihamda doğru danışan və ya yalançı olmamasından asılı olmayaraq, qəzf qeydsiz-şərtsiz haram və kəbirə günahlardandır. Əgər bir nəfər öz gözləri ilə başqasının livat, yaxud zina etdiyini görüb başqalarına desə (qəzf etsə) və şahid gətirməsə, o, şəriətdə yalançı, fasiq hesab olunur və qəzf üçün nəzərdə tutulan cəzaya layiq görülür. Amma əgər dörd nəfər adil kişi öz gözləri ilə bir kəsin zina, yaxud livat etdiyini görsələr və hamısı birlikdə həmin işə şahidlik etsələr, onda başqa məsələ. Əgər şahidlərin sayı dörd nəfərdən az olsa, gördüklərinə şəhadət verə bilməzlər. Şahidlik versələr, fasiq sayılacaq və hər birinə səksən şallaq vurulacaqdır.

MÖMİNLƏRİN CƏRGƏSİNDƏN XARİCDİR

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Qəzf günahına mürtəkib olan şəxsi Allah-taala möminlərin cərgəsindən çıxarmışdır, çünki onu "fasiq" ifadəsi ilə qeyd etmişdir, fasiq də möminin əksidir (antonimidir).

Başqa yerdə buyurulur:

"Möminlə fasiq bərabər deyildir."^[3]

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

1. «Nur» surəsi, 4-cü ayə.

2. Bu hökmün şəriət qanunu kimi verilməsində əsas məqsəd İslam cəmiyyətinin iffət və izzətinin qorunub-saxlanması, müsəlman fərdləri arasında qeyrət və alicənablıq ruhiyyəsinin dirçəldilməsidir, çünki belə töhmətlərin baş alıb getdiyi və bu işi görənlərin cəzasız qaldığı cəmiyyətlərdə izzət və qeyrət ruhiyyəsi öləcək, heysiyyət tapdalanıb aradan gedəcək. Şübhəsiz, belə bir cəmiyyət əxlaqsızlıq bataqlığında qərq olacaq, heç vaxt öz milli istiqlaliyyətini qorumağa, vətəninə müdafiə etməyə qadir olmayacaqdır. ("Burhani Quran")

"İslam və dünyəvi sülh" adlı kitabda deyilir: "Nur" surəsinin 4-5-ci ayələrində bəyan olunduğu kimi, İslam dinində yersiz ittihamların, iftiraların və töhmətlərin yayılmasının qarşısını almaq üçün pak və iffətli şəxsləri zina ilə müttəhim edərək dörd adil şahid gətirməyən şəxslərə səksən qamçı vurulur, müsəlmanların nəzərində etibardan düşür və ona şahidliyinin qəbul olunmaması kimi cəzalar verilir. Səbəbi də budur ki, cəmiyyətdə töhmətlər, şayiələr, yalanlar yayılmasın, camaat arasında müxtəlif narahatlıqlar, ruhi əzab-əziyyətlər və sarsıntılar meydana çıxmasın, bu işlər evlərə yayılmasın, qarşılıqlı etimad və xatircəmlik öz yerini şəkkə, qorxuya verməsin. Əgər kişi öz arvadını zina ilə ittiham edib şahid tapa bilməsə, ailə mühiti xüsusi mövqeyə malik olduğundan və şahidlərin tapılması mümkün olmadığından, bu halda kişi cəza verilməyib güzəştə gedilir. Lakin bu şərtlə ki, dörd dəfə Allahı, özünün doğru dediyinə şahid gətirsin, beşinci dəfə isə, yalançı olarsa, Allahın lənətinin ona nazil olmasını istəsin. Qadın da belə hallarda cəzalandırılmayaraq güzəştə gedilir. Bu şərtlə ki, o da dörd dəfə Allahı şahid gətirib kişinin doğru dediyi halda Allahın qəzəbinin ona nazil olmasını istəsin. Bu, "Nur" surəsinin 7-8-ci ayələrində aydın şəkildə bəyan olunmuşdur.

3. "Səcdə" surəsi, 18-ci ayə; "Üsuli-Kafi", "İman və küfr" başlığı, 17-ci bölmə.

"Kim pak kişiyə, yaxud iffətli qadına zina töhməti vurarsa, Allah o şəxsin yaxşı əməllərini aradan aparar və qiyamət günündə yetmiş min mələk onu arxadan və qabaqdan əhatə edilərək qamçı vura-vura cəhənnəmə atar. " ^[1]

QƏZFİN CƏZASI

Quran ayələri, hədislər və fəqihlərin rəyindən məlum olur ki, qəzf edən şəxsə aşağıdakı şərtlər onda olduğu halda, səksən şallaq vurulmalıdır:

1. Qəzf edən şəxs həddi-bülüğa çatmış və ağıllı olsun. Deməli, əgər həddi-bülüğa çatmamış uşaq və ya ağılsız (dəli) olarsa, ona hədd vurmaq olmaz. Eləcə də, öz ixtiyarı ilə qəzf etmiş olmalıdır. Əgər səhvən və ya qəflət üzündən yaxud da zarafatyana qəzf edərsə, onu cəzalandırmaq olmaz.

2. Qəzf olunan (töhmətə məruz qalan) şəxs üçün də beş şərt mövcuddur:

1. Həddi-bülüğa çatmalı,

2. Ağıllı olmalı,

3. Azad olmalı,

4. Müsəlman olmalı,

5. İffətli olmalıdır. Yəni, o şəxs zahirdə çirkin işlər etməməli və ona livat yaxud zina töhməti vurulmasından narahat olmalıdır.

Əgər bu beş şərtədən biri mövcud olmazsa, onda qəzf edən şəxsə şallaq vurulmaz.

3. Edilən ittiham zina, yaxud livat kimi olmalı, eləcə də, üstüörtülü şəkildə deyil, aşkar şəkildə deyilməlidir. Misal üçün, müsəlman bir şəxsin başqasına "ey livat edən", yaxud "ey livat olunan", yaxud "ey zina edən", yaxud müsəlman qadına "ey zina edən" və s. deməsi. Ümumiyyətlə, hansı dildə olmasından asılı olmayaraq, bu mənanı aşkar şəkildə çatdıracaq sözlər deyərsə, onda ittihama məruz qalan şəxs ona qarşı bu sözləri deyən və töhməti vurana cəza verilməsini tələb edə bilər.

Bəzi hallarda cəzanın icra olunmasının tələb edilməsi haqqı töhmət vurulan şəxsədən başqası üçün olur. Yəni, qəzfə düşər olan şəxslə, töhmət vurulan şəxs başqa-başqa adamlar olur. Misal üçün, bir kəs başqasını "Sənin atan livat edir", yaxud "Zina edir" kimi sözlərlə qəzf edərsə, bu zaman qəzfə məruz qalan həmin şəxsin özü deyil, atasıdır. Buna görə də, cəzanın icra olunması haqqı da onun atasına məxsusdur. Lakin həmin şəxsin abır- həyası aradan getdiyinə görə, qəzf edən şəxsin cəzalandırılmasını tələb edə bilər. Onun miqdarının təyin olunması da şəriət hakiminin öhdəsinədir və səksən şallaq zərbəsindən az olmalıdır.

Həmçinin, bir kəs başqasına "ey zinazadə", yaxud "nütfəsi zinadan əmələ gələn, yaxud "filankəsin bacısı", "filankəsin anası" deyərək atalarının başqa şəxs olduğunu iddia etsə, bütün bu hallarda qəzf cəzasının icra olunması haqqı həmin sözün deyildiyi şəxsə məxsus deyil. Lakin həmin şəxsin abır aradan getdiyindən, bunları deyənə şallaq vurdura bilər.

4. Bu kimi ittihamları deyən şəxs öz müddəasını isbat edə bilməyə;

Zina, yaxud livat dörd adil kişinin şahidliyi ilə sübuta yetir. Belə ki, onlardan hər biri bu yaramaz işin baş verməsini bir məclisdə, eyni vaxtda

1. "Vəsailuş-şiə", "Hudud" başlığı.

və əyani olaraq gördüklərinə şəhadət verməlidir. Yalnız bu zaman həmin ittihamın (zina və livat ittihamının) vurulduğu şəxsə cəza veriləcəkdir. Lakin dörd adil şahid tapa bilməsə, onun özünə qəzf cəzası veriləcəkdir (səksən şallaq zərbəsi). Eləcə də, dörd nəfər adil şahid tamam olmasa, yəni iki-üç nəfər şahid olsa, onların hər birinə qəzf cəzası verilməlidir.

ALLAHIN HARAM HARAM OLARAQ TƏYİN ETDİYİ HÜDUDLAR POZULMAMALIDIR

İslam şəriətində zina, yaxud livat məsələsi yuxarıda qeyd olunan şərtlərlə dörd adil şahidin gətirilməsi zamanı isbat olunur. Əgər şahidlər dörd nəfərdən az olsalar, onların hər birinə qəzf cəzası verilməlidir. Halbuki, sair günahlar və hallarda iki nəfər şahidlə kifayətlənilir. Bunun səbəbi kiminsə başqa müsəlmanı rüsvay etməyə cürət etməməsinə görədir, çünki bu günahı törədən şəxsin gələcəkdə tövbə edib öz çirkin əməllərinin əvəzini çıxması mümkündür.

Bundan əlavə, bu çirkin əməl imkan daxilində aşkar olunmamalıdır ki, onun nə qədər eybəcər iş və böyük günah olması insanların nəzərində kiçilməsin. Başqa sözlə, Allahın təyin etdiyi haramların hüduları mümkün qədər az pozulsun və camaat bu işə cürətlənməsin. Bəzi hallarda zina və livat cəzası bu işləri törədən şəxsin öldürülməsi kimi şiddətli hökmə malik olduğundan, onun isbat olunması üçün dörd nəfər lazımdır. Digər tərəfdən, bəzi hallarda zina və livatın cəzası, həm bu işləri görən, həm də onların üzərində görülən şəxs üçün icra olunduğundan dörd nəfər şahid tapılmalıdır ki, ikisi bu işi görənə, ikisi isə üzərində iş görülən şəxsə şahidlik etsin.

5. Töhmət və ittihamə məruz qalan şəxs bu ittihamları inkar etsin və töhmət vurana qəzf cəzası verilməsini tələb etsin.

Əgər qəzf edən şəxsin sözlərini özü üçün təkrar etsə və bu işləri gördüyünü iqrar etsə, yaxud töhmət vuran şəxsi bağışlasa, onda qəzfin cəzası aradan götürülür.

QİYAMƏT GÜNÜNDƏ ƏVƏZİ ÇIXILACAQDIR

"Vəsailuş-şiə" kitabının "Hudud" bölməsində qeyd olunur ki, bir qadın Peyğəmbərin (s) yanına gəlib dedi: Ey Allahın Rəsulu (s), mən kənizimə dedim: "Ey zinaya mürtəkb olan!"

Rəsuli Əkrəm (s) buyurdu: "Onun zina etdiyini görmüsənmi?"

Dedi: "Xeyr!"

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Agah ol! Qiyamət günü səndən bunun əvəzini çıxacaqlar."

O qadın kənizinin yanına qayıdaraq qamçını onun əlinə verdi və dedi ki, mənə cəzalandır (səksən zərbə şallaq vur). Kəniz bunu qəbul etmədi. Qadın onu azad etdikdən sonra Peyğəmbərin (s) yanına gəlib hadisəni o həzrətə xəbər verdikdə, həzrət buyurdu: "Ümid var ki, sən bu işinin əvəzi verilsin. (Yəni, axirətdə əzaba düşər olmayasan)."

QƏZFİN TÖVBƏSİ

Müsəlmanı zina, yaxud livatda ittihamını edən şəxs bilməlidir ki, onun törətdiyi bu günah iki yönə malik olan günahlardandır. Camaatın haqqı və Allahın haqqı. Birinci haqda töhmət vurulan müsəlmanın abırının apardığına görə, həmin şəxsin töhmət vuranı şəriət hakiminin yanına aparmağa haqqı vardır. Qəzf töhməti vurulan şəxsin iqrar etməsi, yaxud iki nəfər adil şəxsin şahidliyi əsasında qəzf sübuta yetərsə, şəriət hakimi ona səksən şallaq vurmaldır. Buna əsasən qəzf töhmətini vuran şəxs (tövbə etmək üçün) özünü ittiham vurduğu şəxsə təslim eləməlidir ki, onun barəsində ilahi cəza qanunu tətbiq edilsin, yaxud ittiham vurduğu şəxsdən onu əfv etməsini diləsin, razılığını qazansın ki, onu bağışlayaraq cəza verilməsi fikrindən daşınsın. Əgər qəzf ittihamına məruz qalan şəxs ittiham edən şəxsi əfv etməsə, cəza qanunları da icra olunmasa və nəticədə qəzfə düşər olan şəxs ölsə, cəzavermə haqqı həmin şəxsin vərəsələrinə keçir. Bu halda qəzf edən şəxs özünü onlara təslim eləməlidir. Onlar da ya Allahın hökmünü icra etməli, ya da onu əfv etməlidirlər.

Səməə deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum: Bir kişi başqa bir kişiye zina töhməti vurur. Töhmətə məruz qalan şəxs onu bağışlayıb əfv edir və onu halal edir. Əfv etdikdən sonra öz fikrindən dönüb peşman olur və yenidən qəzf edən şəxsi cəzalandırmaq üçün çağırmaq istəyir."

İmam buyurdu: "Əfv etdikdən sonra, cəza vermə haqqı aradan gedir, onu cəzalandıra bilməzlər."

Dedim: "Əgər o kişi "yəbnəz-zaniyəti" (ey zina edən qadının oğlu) deyərsə və həmin şəxs də onu bağışlayaraq Allah xatirinə cəza qanunlarını icra etmək fikrindən dönərsə, onda necə?"

İmam (ə) buyurdu: "Əgər qəzfə məruz qalan şəxsin anası diri olarsa, həmin şəxs onu əfv edə bilməz, çünki əfv etmək haqqı onun anasına məxsusdur (çünki zina töhməti onun anasına vurulmuşdur). Hər vaxt öz haqqını qəzf edən şəxsdən tələb etsə, ala bilər. Amma anası ölmüş olsa, onun övladları qəzf edən şəxsi bağışlaya bilərlər." ^[1]

Eləcə də, cəza qanunu icra edildikdən, yaxud qəzfə məruz qalan şəxs bu işi görəndə şəxsi əfv etdikdən sonra, o, həm şəriət hakiminin, həm də müsəlmanların yanında öz dediyinin yalan olmasını təsdiq etsin. Yəni, özünün yalan danışdığını iqrar edərək, yalandan filan kəsə livat, yaxud zina töhməti vurmasını xəbər versin.

İbn Sənan deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum ki, ilahi cəza qanunları verilmiş bir şəxs tövbə etdikdən sonra, onun şəhadəti qəbul olunarmı? Yəni, artıq fasiq sayılmazmı?"

İmam buyurdu: "Tövbə etsə, imamın və müsəlmanların yanında öz dediyinin yalan olmasını təsdiq etsə, bu zaman imama vacibdir ki, bundan sonra, onun şahidliyini qəbul etsin. (Yəni, onu adil hesab etsin)."

لَوْلَا جَاؤُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

"Əgər şahidləri gətirə bilməsə, məhz onlar Allah yanında yalançıdırlar."

1. "Vasailuş-şia", 18-ci cild, "Hudud" bölməsi, səh.455.

("Nur" surəsi, ayə)

Şeyx "Nihayə" kitabında buyurub ki, qəzf ittihamı vuran şəxsin tövbəsi bundan ibarətdir ki, o, müsəlmanların yığıldığı və özünün qəzf ittihamı vurduğu bir məkanda öz sözünü təkzib etsin. Yəni, bu ittihamı eşidən şəxslərin yanında öz sözünü inkar etsin və onlar da eşitsin. Beləliklə, müsəlmanların qəzf ittihamına məruz qalan şəxs barəsindəki sui-zənləri aradan qalxsın.

Amma Allahın haqqına gəldikdə isə, Quranda qəzfi haram sayaraq müsəlmanları bu işdən şiddətlə çəkindirmişdir. Deməli, qəzf edən şəxs Allahın əmri ilə müxalifət etdiyindən, ilahi əzaba və cəzaya layiqdir. Əgər doğrudan da, Allahın əmri ilə müxalifət etdiyi bu günahdan qəlbən peşman olsa və Allah-taaladan bağışlanmaq diləsə, onda başqa məsələ. Belə ki, buyurulur:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"O kəslərdən başqa ki, qəzf günahına mürtəkib olduqdan sonra Allaha doğru qayıdar (tövbə edər) və öz əməllərini islah edərlər. Həqiqətən, Allah bağışlayan və mehribandır." ^[1]

Bu ayədə qeyd olunan "və əsləhu" kəlməsindəki məqsədin nə olması barədə fəqihlər arasında müxtəlif nəzərlər var. Onların bəziləri demişlər ki, məqsəd tövbənin davam etməsidir. Belə ki, tövbə etdikdən sonra onun əməllərində və danışığında yaxşılıq və xeyirdən başqa, bir şey görünməsin.

Şeyx "Məqsud" kitabında buyurub: "Məqsəd tövbə etdikdən sonra, ondan saleh və bəyənilən işlərin görünməsidir. Digər bir ehtimala görə, "islah" dedikdə məqsəd şəxsin özü ilə töhmət vurduğu şəxsin arasında barışıq yaradaraq onun razılığını qazanmasıdır. Yəni, tövbə sayəsində Allahla arasını islah etdikdən sonra, töhmət vurduğu şəxslə də münasibətlərini qaydaya salsın. Ondan bağışlanmağını istəsin, yaxud şəriət cəza qanununun icra olunması üçün özünü ona təslim etsin və öz əməllərini təkzib etsin. Tövbə edib islah olunduqdan sonra bir daha fasiq və yalançı hesab olunmaz, şəriət baxımından adil sayılar və sair hallarda şahidliyi qəbul olunar."

QƏZF İTTİHAMI VURAN ŞƏXSİN MÜQABİLİNDƏ MÜSƏLMANLARIN VƏZİFƏSİ

Qəzf töhmətini eşidən şəxsə bir neçə şey vacib və bir neçə şey haramdır. Müsəlmanlara bir şəxsin başqasına zina, yaxud livat töhməti vurduğunu eşitmək haramdır. Eləcə də, bu töhməti qəbul edib ona inanmaq, töhmət vurulan müsəlmana qarşı bədbin olmaq, bir şəxs barəsində eşitdiyi töhmətləri başqaları üçün nəql etmək, hətta tam yəqin məlumat kimi deyil, kimdənsə eşitdiyini nəql etmək (misal üçün, "filankəsdən eşitdim ki, o, filankəsə livat və ya zina töhməti vururdu") və s. haramdır, çünki hər kəs eşitdiyini başqasına nəql etsə, tədriclə məşhurlaşacaq və yersiz ittihamdan başqa, bir şey olmayan bu məsələ, yüz faiz doğru olan xəbər kimi yayılacaq. Nəticədə həmin müsəlmanın abır həyası cəmiyyətdə aradan gedəcək və

hamı onun doğru və ya yalan olması barədə axtarış aparmadan məşhur xəbər olduğunu qəbul edəcəkdir.

Vacib məsələlər isə bundan ibarətdir: Qəzf töhmətini eşidən şəxs bu töhməti vuran şəxsi bu yaramaz əməldən çəkəndirməli, onu qorxudaraq deməlidir ki, "müsəlman şəxs barəsində vurduğun bu töhmətə dörd adil şahidin yoxdur. Səni fasiq və yalançı hesab edəcəklər, sair işlərdə də şahidliyin qəbul edilməyəcəkdir. Əgər tövbə edib əməllərini islah etsən, onda başqa məsələ. Sənin dediyin sözlər müsəlmana yaxılan iftira və töhmətdir, biz bu sözləri səndən qəbul edə bilmərik." Söylənilənlərə şahid kimi "Nur" surəsinin bir neçə ayəsini qeyd edirik:

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ * لَوْلَا جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَٰئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ * وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ * إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِالسَّبِّحَةِ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسِبُونَهُ هِينًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ * وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ . يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ * وَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Nə üçün imanlı kişilər və qadınlar bu sözü (qəzf ittihamını) eşitdikdə bir-biri barəsində yaxşı güman etməyib demədilər ki, bu, aşkar töhmətdir? Nə üçün öz dediklərinə dörd şahid gətirmədilər? İndi ki, şahidləri gətirməmişlər, Allahın yanında yalançı hesab edilirlər. Əgər Allahın hər iki dünyada fəzl və rəhməti sizə nazil olmasaydı, sizə dediyiniz işlər barəsində böyük əzab nazil olardı. Halbuki, siz bu xəbərləri bir-birinizin ağzından eşidib deyirsiniz. Bu elə bir şeydir ki, sizin onun barəsində dəqiq elminiz (məlumatınız) yoxdur. Onlar güman etdilər ki, bu sözlər çox sadə və əhəmiyyətsizdir. Halbuki, Allah yanında böyük bir günahdır. Nə üçün bu töhməti eşidən zaman "Bizim bu sözləri deməyə haqqımız yoxdur! İlahi, bu, böyük bir böhtandır!"-demədilər? Allah sizə öyüd-nəsihət verir ki, əgər imanınız varsa, heç vaxt belə sözlərə yaxın düşməyin. Allah öz ayələrini sizin üçün bəyan edir. O, hər şeyi bilən və hikmət sahibidir. Pis əməllərin və pis adların imanlı şəxslər arasında aşkar olmasını istəyənlər üçün dünya və axirətdə şiddətli əzab vardır. Allah hər şeyi bilir, siz isə bilmirsiniz."

"Üsuli-kafi" kitabının "Qeybət və böhtan" adlı bölməsində imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

"Hər kəs mömindən pis əməli iki gözü ilə görüb qulaqları ilə eşitsə və ya onun özündən eşitsə və başqalarına çatdırsa, onda o, Allah bu ayədə onlara əzab vədəsi vermiş olduğu şəxslərin cərgəsindədir."

Rəvayətin xülasəsi budur ki, bu ayə heç də böhtan atanlara məxsus deyil, əksinə öz gözləri ilə zinanı, yaxud livatı görən, yaxud iqrar etdiyi halda eşidən, sonra onu başqalarına nəql edib məlumat verən şəxslərə də aiddir. Yuxarıda qeyd olunan beş şərt mövcud olan zaman, əgər qəzfə məruz qalan

1. "Nur" surəsi, 12-19-cu ayələr

şəxs onu qəzf edən şəxsə cəza verilməsini tələb etsə və bu zaman qəzf edən şəxs iqrar edərsə, yaxud iki nəfər adil şəxsin vasitəsi ilə onun yalan deməsi sübuta yetərsə, onda ona səksən şallaq zərbəsi vurulmalıdır. Lakin burada bir qədər güzəştə gedilir: Ona zina və şərab cəzasından az cəza verilir. Yəni ona şallaq vurulan zaman soyundurulmur, paltarın üstündən şallaq vurulur.

ŞƏRTLƏR MÖVCUD OLMADIQDA BELƏ, YENƏ TÖHMƏT

HARAMDIR

Yuxarıda qeyd olunan beş şərtdən hətta birinin mövcud olmadığı halda, qəzfin cəzası budur. Lakin onun haram olmasında heç bir şəkk yoxdur. Bəzi hallarda isə təzir (şallaq) haqqı şəri yolla sübuta yetir. Məsələn, bir şəxs başqasına "Ey haramzadə!" deyə xitab edərsə, onun aşkar mənası zinazadə deyil, əksinə camaat arasında hətta heyzdən əmələ gələn insanlara da haramzadə deyilir. Bəzi vaxtlarda isə haramzadə dedikdə, insanın ruhunun çirkin və özünün bəd əməl sahibi olması nəzərdə tutulur. Ona görə də, bu kimi hallarda qəzf cəzası verilmir. Lakin şəxsin abır-heysiyyəti aradan getdiyindən, həmin təzir haqqı öz qüvvəsində qalır. Həmçinin, əgər bir şəxs müsəlman olmayan başqa bir şəxsə qəzf töhməti vursa, bu halda da ona qəzf cəzası verilməyəcəkdir. Amma bu da haram işlərdəndir. Eləcə də, kafirlərə aşkar və ya kinayəli tərzdə deyilməsindən asılı olmayaraq zina, yaxud livat ittihamı vurmaq şəriət baxımından öz adət və qanunlarına uyğun olaraq zina etmələri məlum deyilsə - caiz deyil.

KAFİRLƏRƏ DƏ TÖHMƏT VURMAQ CAİZ DEYİL

Əmr ibn Nöman Cofi deyir ki, imam Sadiqin (ə) bir dostu var idi. Həzrət hara gedirdisə, o da onunla birlikdə olar, ondan ayrılmazdı. Onun Hindistanın Sind əyalətindən olan bir qulamı var idi. Bir gün o, bazarda həzrətlə birlikdə hərəkət edirdi, qulam da onların arxasınca gəlirdi. O kişi üç dəfə arxaya baxıb qulamı iş dalınca göndərmək istədi, lakin onu görmədi. Dördüncü dəfə onu görüb "yəbnəl-failə"-(ey zinadan əmələ gələn) harada idin?"-deyə səslədikdə, həzrət əsəbiləşib buyurdu: Subhanallah! Nə üçün onun anasına töhmət vurursan? Mən güman edirdim ki, sən təqvalı yoldaşsan. İndi aydın oldu ki, səndə təqvadan əsər-əlamət yoxdur!

O kişi dedi: "Sizə fəda olum! Onun anası Sind əhlindən olan kafirlərdəndir."

Həzrət buyurdu: "Məgər bilmirsən ki, hər tayfanın özünəməxsus əqd və nikah qanunları vardır?

(Yəni, hər bir qövmün öz adət-ənənələrinə uyğun olaraq düzgün nikah və zina qanunları vardır. Şəriət baxımından öz məzhəblərindəki qanunlara əsasən, zina etdikləri sübuta yetməyincə, onu qəzf etmək olmaz)." Sonra buyurdu: "Məndən uzaq ol!"

Ravi deyir ki, həzrəti ömrünün sonuna qədər bir də onunla birlikdə görmədik.

Əbil Həsən Həzza deyir: "İmam Cəfər Sadiqin (ə)n yanında idim. Bir kişi ondan soruşdu: "Ey Əbəl Həsən, sizin borc sahibləriniz necə oldu?"

Mən ona dedim: "İbn failənimi (yəni, anası zina edən şəxsi) deyirsən?"

Həzrət ciddi və qəzəbli baxışlarla mənə nəzər saldıqda, mən dedim. "Sizə fəda olum! O, məcus dinində olan bir kişidir. Onun anası elə bacısıdır." Həzrət buyurdu: "Məgər bacı ilə evlənmək onların dinində nikah sayılmırmı?!"

SÖYÜŞ SÖYMƏK DƏ HARAMDIR

Qəzfdən əlavə, aşkarda günah əməllər törətməyən müsəlman şəxsi söymək və onu əzab-əziyyətə salmaq da haramdır. Belə bir şəxsi müəyyən şərtlər daxilində cəzalandırmaq vacibdir. Misal üçün, bir şəxsin başqasına "ey fasiq", "ey şərab içən", "ey donuz", "ey it" və sair kimi sözlərlə təhqir etməsini, yaxud onu bəzi xəstəliklərdə ittiham edərək "ey kor", "ey keçəl", "ey çolaq" və sair deməsini göstərmək olar.

"Mustədrəkul-vəsail" kitabında həzrət Əlidən (ə) belə nəql olunur: "Əgər bir nəfər başqasına "ey fasiq", "ey xəbis", "ey kafir", "ey münafiq", "ey eşşək" deyərsə, ona otuz doqquz şallaq vurulmalıdır." Söyüş söyməyin haram olmasında insanın qohumları ilə yadlar arasında, eləcə də, insanın xidmətçisi, şagirdi və sair kimi şəxslər arasında heç bir fərq yoxdur.

RƏVAYƏTLƏRDƏ SÖYÜŞ SÖYMƏYİN QƏBAHƏTİ

Bu barədə nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. O cümlədən, imam Sadiq (ə) buyurub:

"Söyüş söymək cəfa, cəfa sahibi də cəhənnəmdədir."^[2]

Yenə buyurub:

"Dörd dəstə insan vardır ki, cəhənnəm əhli onların əlindən əzab çəkir. Onlardan birinin ağzından həmişə qanlı çirk axır. O, dünyada söyüş söyən şəxsdir."

Başqa bir rəvayət də bu kitabın ikinci bölməsində nəql olunmuşdur.

SÖYÜŞÜN CAVABI

Bilmək lazımdır ki, söyüşə birinci başlamaq haram olduğu kimi, onu deyən şəxsə söyüşlə cavab verilməsi də haramdır. Amma əgər biri söyüş söysə, lakin qəzf etməsə və onun cavabı söydüyü söyüşlər kimi verilsə, eybi yoxdur. Məsələn, bir şəxs başqasına "ey cahil", "ey axmaq", "ey zalım" deyərsə, həmin şəxs də cavabında "cahil sənsən", "axmaq sənsən", "zalım sənsən" desə, eybi yoxdur.^[3]

Quranda də bu məsələ aşkar şəkildə buyurulur:

فَمَنْ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ

"Hər kəs sizə zülm etsə, onun əvəzini zülm etdiyi kimi çıxın."^[4]

Həmçinin, buyurulur:

1. "Vəsailuş-şiə", "Hudud" başlığı, səh.430.

2. "Üsuli-Kafi", səh.245.

3. "Mustədrəkul-vəsail", "Cihadun-nəfs" bölməsi.

4. "Bəqərə" surəsi, 194-cü ayə.

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ * وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"Əgər məzlum öz haqqını almaq məqamına gəlsə, heç bir maneəsi yoxdur."^[1]

وَأِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا مِثْلَ مَا عُوِقْتُمْ بِهِ

"Əgər əvəzini çıxmaq istəsəniz, sizə necə rəftar etmişlərsə, elə də əvəzini çıxın."^[2]

HƏDDİ AŞMAMAQ ŞƏRTİ İLƏ

Həzrət Musəbni Cəfər (ə) bir-birini söyən iki nəfər barəsində buyurdu:

Birinci söyüş söyən şəxs daha zalımdır və nə qədər ki, zülmə məruz qalan şəxs həddini keçməyib, onun günahları birinci şəxsin öhdəsindədir. Əgər həddini aşarsa, onun günahının cəzası öz boynunadır."^[3]

Yəni, birinci şəxs kimi, o da günahkar sayılır.

Zülmün qarşısında həddi aşmağın misalı bundan ibarətdir ki, söyüş söyən şəxs "ey ulaq", "ey eşşək" - deyərək xitab etsə, o da cavabında "ey it desin. Yaxud söyüş söyən bir söyüş söydüyü halda cavabında həmin sözləri iki dəfə, yaxud daha artıq təkrar etsin. Bilmək lazımdır ki, söyüş söyən şəxsə söydüyü kimi cavab qaytarmağa o halda icazə verilir ki, söyüş söyən şəxs üzrxahlıq etməsin. Amma söyüş söyən dərhal üzr istəsə, onun üzrü qəbul olunmalı, cavabı söyüşlə verilməməlidir.

Həzrət Musa ibn Cəfər (ə) bir-birini söyən iki şəxs barəsində buyurdu:

"Söyüş söyməyə başlayan birinci şəxs daha zalımdır. Onun həm özünün, həm də söydüyü şəxsin günahı nə qədər ki, zülmə məruz qalan şəxsdən üzr istəməmişdir, onun öhdəsinədir."

SUSMAQ DAHA YAXŞIDIR

Qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıdakı şərtlərə riayət etməklə söyüş söyən şəxsə cavab verməyin caiz olmasına baxmayaraq, sükut etmək daha fəzilətlidir.

Quranda buyurulur:

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

"Pis şeyin cəzası onun oxşarı olan pislikdir. Hər kəs bağışlayıb (pislik edəndə) güzəştə gedərsə və işlərini islah edərsə, onun mükafatı Allahın öhdəsinədir."^[4]

Başqa yerdə buyurulur:

وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى

1. "Şura" surəsi, 39-cu ayə.

2. "Nəhl" surəsi, 127-ci ayə.

3. "Üsuli-Kafi", "Səfəh" bölməsi.

4. "Şura" surəsi, 37-ci ayə.

"Sizin əfv edib bağışlamağınız təqvaya daha yaxındır. "[1]

SÖYÜŞ SÖYƏNƏ DƏ İŞGƏNCƏ VERİLƏCƏKDİR

Nəql olunur ki, Əmirəl-möminin Əli (ə) bir şəxsin Qənbəri söyməsini eşitdi. Qənbər ona cavab vermək istədikdə, həzrət onu çağıraraq dedi:

"Aram ol, qoy söyüş söyən xar olsun. Sən susmağınla bağışlayan Allahı razı edər, şeytanı qəzəbləndirər və öz düşməninə (söyüş söyən şəxsə) işgəncə verərsən. Dənəni yaran və insanları yaradan Allaha and olsun, mömin Allahı səbirliliklə razı etdiyi qədər başqa bir şeylə razı edə bilməz, şeytanı ən çox səbirliliklə qəzəbləndirər və axmaq şəxsin qarşısında susmaq ona hər şeydən artıq işgəncə verir. "[2]

Əgər nalayiq sözlər danışaraq söyüş söyən şəxsin qarşısında gözəl, şirin söhbət etsən, ona öyüd-nəsihət versən, bir sözlə, onun pislikləri qarşısında yaxşılıq etsən, gözəl bir məqama malik olarsan.

Quranda belə buyrulur:

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

"Yaxşı rəftarla pis rəftar heç vaxt bərabər deyil. Pislik qarşısında yaxşılıq et. Bu zaman düşməninin sənə qarşı o qədər yaxın dost olduğunu görür və yaxın qohumlarından olduğunu təsəvvür edərsən. Bu gözəl xüsusiyyət yalnız səbr edənlərə, xeyir və savabdan böyük bəhrə aparanlara verilir. " ("Fussilat" surəsi, ayə 34)

"Kəşful-ğummə" kitabında nəql olunur ki, Şam əhalisindən bir kişi Mədinəyə gəldi. Orada gözəl qatıra minmiş bir şəxsi gördü. O kişi özü belə nəql edir: "Mən öz-özümə dedim: Bu kişidən daha yaxşı, gözəl bir şəxs görməmişəm." Qəlbim ona meyl etdi. Onu tanımaq üçün soruşdum ki, bu şəxs kimdir? Dedilər: Həzrət Əlinin (ə) oğlu Həsəndir (ə).

Qəzəbləndim və "Nə üçün Əlinin belə gözəl övladı vardır?" deyərək ona həsəd aparmağa başladım. Ona doğru gedib dedim: "Sən Əli ibn Əbu Talibin oğlusanmı?" Buyurdu: "Bəli, mən Əlinin oğluyam." Qəzəblə dedim: "Özü müşrik olan və filan-filan işlərdən çıxan şəxsin oğlusanmı?!"

Bacardığım qədər ona və atasına nalayiq sözlər dedim, lakin o, sükut etdi. Mənsə xəcalət çəkdim. Sözlərim qurtardıqdan sonra təbəssümlə dedi: "Güman edirəm ki, Şamdan gəlmiş qəribsən." Dedim: "Bəli."

Buyurdu: "Əgər mənzilə ehtiyacın varsa, biz sənə evimizdə yer verərik. Əgər mal-dövlətə ehtiyacın varsa, biz sənə verərik. Əgər çətinliyin varsa, biz sənə bu barədə köməklik edərik."

O həzrətdən xəcalət çəkdim. Onun kəramətli xasiyyətindən təəccübə gəldim. Onun yanından qayıdanda, artıq o, mənim nəzərimdə hamıdan sevimli idi. "[3]

1. "Bəqərə" surəsi, 238-ci ayə.

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.300

3. "Fussilat" surəsi, 33-cü ayə. Bu şəriif ayəyə əməl etməyin bariz bir nümunəsi kimi, Həzrət Əba Əbdillalil-Hüseynin (ə) Əsam ibn Müstəlaq Şami ilə etdiyi gözəl rəftarı göstərmək olar.

13. ŞƏRAB İÇMƏK

On üçüncü kəbirə günah şərab içməkdir. İmam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavad (ə) onu kəbirə günahlardan biri kimi qeyd etmişlər. Quranda "Böyük günah" ifadəsi ilə buyurulur:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

"(Ey Peyğəmbər səndən) şərab və qumar barəsində soruşurlar. De: "O ikisində həm böyük günah, həm də camaat üçün müəyyən mənfəət vardır. Lakin onun günahı mənfəətindən daha böyükdür." "[1]

"Əl-Mizan"-da yazılmışdır: "İsm" kəlməsi "zənb" və ona oxşar kəlmələrlə eyni mənaya malikdir. O, insanın, yaxud digər varlıqların əqli cəhətdən geri qalması, insanın xeyir işlərdən məhrum olmasına səbəb olan bir halətdir. Buna əsasən, ism insanın həyatı ilə bağlı və acınacaqlı təsirlərə malik olan günahlara deyilir və insanı xoşbəxtlik və səadətə nail olmaqdan məhrum edir. Şərab içməyin insan orqanizminə göstərdiyi zərərləri, eləcə də mədə, bağırsağ, ağ və qara ciyər, əsəb, qan-damar sisteminə, ürək, görmə və dad bilmə üzvlərinə göstərdiyi mənfi təsirlər danılmazdır. "[2]

1. "Bəqərə" surəsi, 219-cu ayə.

2. *Spirtili içkilərin orqanizmə göstərdiyi mənfi təsirlər:*

1. *Şərabın beyinə göstərdiyi təsir. Spirtili içkilər beyin hüceyrələrinə və neyronlara təsir edərək onları fəaliyyətdən saxlayır. Çox hallarda beyindəki kapilyar damarların partlaması və qanın laxtalanmasına səbəb olur, qanın normal qaydada dövr etməsinin qarşısını aldığına görə, infarktlə nəticələnir. Bəzi hallarda isə beyində əzələlərin yığılmasına, şişlər və qan təzyiqinin yaranmasına səbəb olur. Bu da bədən üzvlərinin iflic vəziyyətinə düşməsinə gətirib çıxarır.*

2. *Spirtili içkilərin əsəb sistemindəki mənfi təsiri.*

Spirtili içkilər müxtəlif xəstəliklərin, o cümlədən, əl və ayaqlarda titrəyişlərin yaranması, bədən üzvlərinin kontrol edilə bilməməsi, zahiri və batini hiss orqanlarının zəifləməsi, ifrat dərəcədə yuxusuzluq və qarışıq yuxular görməyə səbəb olur.

3. *Spirtili içkilərin mədəyə təsiri.*

Spirtili içkilər dilin hissiyyatını və dadbilmə üzvünü təsirdən salır, ağız şirəsinə azaldır və onu normal haldan çıxarır. Həmçinin, mədə vəzlərini qıcıqlandırır, mədə şirəsinin turşuluğunu azaldır, həzm yollarının bağlanması ilə (buna pepsin deyilir) çox hallarda bəlgəm və ya qan laxtaları ilə qarışıq olan qusmaya səbəb olur. Eləcə də mədə və bağırsaqlarda müxtəlif xəstəliklər törədir mədənin həddindən artıq genişlənməsinə, bağırsaqlarda qaşınmaya, həzm sisteminə iltihabın yaranmasına səbəb olur. Həmçinin yoğun bağırsağa xəsarət dəyməsi nəticəsində güclü ishal və ya qəbzlik kimi xəstəliklər spirtili içkilərə adət edən şəxsi təhdid edir.

4. *Spirtili içkilərin qara ciyəre təsiri.*

Spirtili içkilər qara ciyəri zəiflədir, onda müxtəlif şişlər əmələ gətirir. Onun zəifləyib öz

Həm qədim, həm də müasir təbiblərin yazdıqları kitablarda spirtli içkilərdən yaranan xəstəliklərə yoluxan şəxslər barəsində insanı heyrətə gətirən faktlar qeyd edilir. Eləcə də, spirtli içkilər cəmiyyətin fərdlərində müxtəlif ruhi çatışmamazlıq, əxlaqsızlıq, acı dillilik, ağır cinayətlər, nahaq qan axıdılması, sirlərin aşkar edilməsi, hörmətsizlik, insan həyatında xoşbəxtlik və səadət sərmayəsi olan namusun və bütün insani qanunların ayaq altına salınması, xüsusilə, insanların özündə onların mal-dövlətləri,

funksiyasını itirməsi nəticəsində qarın tərəfdən müəyyən ağrılar, narahatçılıqlar baş verir. Əksər hallarda şərab içən şəxsin ciyərində sarılıq xəstəliyi əmələ gəlir ki, onun da təsirləri şəxsin gözündə zahir olur

5. *Spirtli içkilərin qan dövranındakı təsiri.*

Spirt orqanizmdə həzm olunmadığından mədəyə daxil olan kimi birbaşa qana keçir və ondakı qırmızı qan cisimciklərini aradan aparır. Azacıq təzyiq belə şəxsin infarkt keçirməsinə səbəb olur.

6. *Spirtli içkilərin tənəffüs orqanlarına təsiri.*

Spirtli içkilərin tənəffüs orqanlarında yaratdığı xəstəliklərin ən güclüsü asma və təngnəfəslikdir, çünki spirt qana daxil olandan sonra, ağ ciyəərə gəlib çatır və onun vəzlərini qıcıqlandıraraq şişlər əmələ gətirir. Bu qıcıq bədəndə olan kalsiumu aradan aparır, ağ ciyərin funksiyasında çatışmamazlıq yaradır və bu da asma kimi xəstəliklərlə nəticələnir.

7. *Spirtli içkilərin böyrəklərə təsiri.*

Mövcud faktlara əsasən böyrək xəstəliklərinin 90 faizi spirtli içkilərin təsirindən yaranır. Çünki spirtli içkilər ifraz olunan zaman, sidik kisəsini qıcıqlandırır və müxtəlif narahatlıqlar yaradır. O cümlədən, sidiyi saxlaya bilməmə xəstəliyi buna misal ola bilər.

8. *Spirtli içkilərin ürəyə təsiri.*

Spirtli içkilər qan dövranına təsir göstərdiyindən, tədricən orqanizmdə maddələr mübadiləsini və hüceyrələrin qidalanması prosesini ləngidir, ürəyin ətrafında çoxlu piy əmələ gəlir, bu da onun işinin ağırlaşmasına səbəb olur, ürəyin həcmi artaraq döyüntüləri zəifləyir. Buna görə də spirtli içkilərə adət edən şəxslərin nəbzə adətən yavaş vurur, bəzi hallarda isə anormal olur.

9. *Spirtli içkilərin əql qüvvəsinə təsiri.*

Spirtli içkilər dəliliyin əsas amilidir. Psixi xəstəxanalardakı faktlar göstərir ki, dəlilərin əksəriyyəti ömürlərinin çox hissəsini şərabxorluqla keçirənlərdir. "İctimai bəlalər" adlı kitabda "Təndorost" jurnalından belə nəql olunur: "Fransada həkimlərin apardığı araşdırmalarda iki yüz min nəfərin spirtli içkilər nəticəsində dəli olduğu məlum olmuşdur. Həmçinin, dəlilərin 80 faizi spirtli içkilərin istehlakından irəli gəlmişdir. İngiltərə alimlərinin apardığı tədqiqatlar nəticəsində sübuta yetmişdir ki, dəliliyin təqribən 90 faizi spirtli içkilər nəticəsində yaranmışdır.

10. *Spirtli içkilərin insan nəslinə təsiri.*

Yuxarıda qeyd olunan kitabda yazılır: "Spirtli içkilər insanın spermatozoidlərində və onları istehsal edən hüceyrələrdə xoşagəlməz təsirlər qoyur. Almaniyalı həkimlərdən biri sübut etmişdir ki, spirtli içkilərin acınacaqlı təsiri, hətta onlardan istifadə etməyən üç nəslə qədər davam edir." Spirtli içkilərə qurşanan şəxslərin nəsli azalaraq tamamilə kəsilir. Amerikalı alim doktor Nalin deyir ki, bir sağlam kişidən on bir övlad əmələ gələ bilər. Halbuki, spirtli içkilərə qurşanan şəxsdən 1-2 dənə belə sağlam övlad dünyaya gəlmir. Dünyaya gələn övladlar da müxtəlif ruhi və fiziki xəstəliklərə, o cümlədən, infarkt, əsəbilik, dəlilik, əql qüvvəsinin normal inkişaf etməməsi, qan azlığı və sair kimi xəstəliklərə düçar olur, daim ruhi və fiziki çatışmamazlıqlardan əziyyət çəkirlər.

Spirtli içkilərin insanın orqanizminə ruhuna, əxlaqına, eləcə də cəmiyyətə göstərdiyi mənfi təsirləri ilə əlaqədar daha artıq məlumat almaq uçan "Təbliğət təşkilatı"nın "Butriye şeytan" adlı jurnalına baxa bilərsiniz.

canları və namuslarına qarşı laqeydlilik və s. yaradır. Bundan əlavə, sərxoş olan şəxs əqlini əldən verdiyindən, heç bir çirkin və yaramaz işdən çəkinmir. Hal-hazırda dünyanı bürüyən və insanları həyatını korlayan cinayətlər arasında spirtli içkilərin bir başa və dolayı yolla səbəb olduğu cinayətlər heç də az deyildir.

Spirtli içkilər insanın dərəkə və əql qüvvəsinə mənfi təsir göstərir və insanın təfəkkür qüvvəsini və ruhi stabilliyini aradan aparır. Spirtli içkilərin məstlik və ondan sonrakı dövrlərdə insanın idrakına xələl yetirməsi inkarolunması bir məsələ deyildir. Əksər əxlaqsızlıqlar və fəsadlar da məhz buradan yaranır.

İslam dini öz bünövrəsini sağlam əql və onun qorunub qüvvətləndirilməsi üzərində qurduğundan, qumarbazlıq, fırıldaqçılıq, saxtakarlıq, yalançılıq sair kimi əql qüvvəsini zəiflədib aradan aparıcı şeyləri kəskin olaraq qadağan etmişdir. Sağlam əqlə müxalifətçilik adətən, şərabxorluq və yalan danışmaqla olur. Əqlin insana hakim olması ilə müxalif olan şeylərin başında sərxoşluq və yalançılıq durur və bunlar insanlığın bünövrəsini təhdid edərək səadət yollarını viran edir və onun acınacaqlı nəticələri hər gün cəmiyyətə yeni-yeni bədbəxtliklər gətirir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Quranda haqsızcasına qətl, şahidliyin gizlədilməsi, iftira və sair kimi günah işlərdə "ism" kəlməsi işlədilmişdir, lakin heç birində onun böyük olması qeyd olunmamışdır. Yalnız şərabla qumar barəsində (qul fihima ismun kəbirun) "De: "Onlarda böyük günah vardır."" ifadəsi qeyd olunmuşdur. Bu da şərabxorluğun böyük günah olmasında heç bir şəkk-şübhəyə yer qoymur. Amma həmin ayədəki (və mənafi u linnasi) yəni, "Qumar və şərabda camaat üçün müəyyən qədər mənfəətlər vardır.". cümləsi göstərir ki, şərabxorlar şərabın alveri və ya onun hazırlanmasından müəyyən qədər qazanc əldə edirlər. Pulpərəstlər, mal-dövlət hərisləri və əyyaşlar ondan şeytani məqsədlərdə, maddi ləzzətlər istiqamətində istifadə edirlər. Lakin bu qədər mənfəət şərabxorluq və qumarbazlıq kimi böyük günah üçün təyin olunan axirət əzabları və onun insan orqanizmi, ruh və əqlə vurduğu ziyanlar müqabilində heç bir əhəmiyyət daşımır. Belə ki, heç bir sağlam əql insanın dünya və axirət səadətinə təminat verən ilahi şəriəti belə işlərə dəyişməsinə icazə verməz. "Maidə" surəsində buyrulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
 إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ
 فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

"Ey iman gətirənlər! Həqiqətən şərab, qumar, bütələr, (yaxud qurbanlıq üçün qoyduğunuz daşlar) püşk atmaq üçün nəzərdə tutduğunuz çubuqlar çirkin və şeytan əməlidir. Onlardan uzaq olun, bəlkə nicat tapasınız. Şeytan şərab və qumar vasitəsi ilə sizin aranızda düşmənçilik törədib qəzəb odunu şölələndirmək və sizi Allahu xatırlamaq və namazdan qafil etmək istəyir. Yenə də ondan əl çəkmirsinizmi?!" ^[1]

1. «Maidə» surəsi, 90-92-ci ayələr.

Bu iki ayə şərabin qadağan edilməsini göstərən ən axıncı ayələrdir ki, bir neçə şiddətli təkidi əhatə edir:

1. Ayənin əvvəlində qeyd olunan "innama" kəlməsi son dərəcə təkidi çatdırır.
2. Şərab bütpərəstliklə bir yerdə qeyd edilmiş və çirkin əməl sayılmışdır.
3. Şərab və qumar şeytan əməllərindən sayılmışdır.
4. Onlardan uzaq olmağa dair aşkar şəkildə əmr verilmişdir.
5. Onlardan uzaq olmaqla insanın nicat tapmasına ümid yeri qoyulmuşdur.

6. Onların törədəcəyi fəsad əməllər də sadalanmışdır. Onlar insanlar arasında düşmənçilik, ədavət və kin-küdurət yaradır, bəndələri namazdan Allahı yad etməkdən yayındırır.

7. Sonra buyurulur ki, bu qədər aşkar bəyanla belə bu çirkin əmələ mürəkib olanlar öz çirkin və yaramaz əməllərindən çəkinmirlərmi?

8. Bu qədər təkidlərdən sonra, növbəti ayədə bəndələrə Allaha və onun Rəsuluna itaət etmək əmr edilir, onların əmrləri ilə müxalifət etməkdən çəkindirilir və təhdid edilərək buyurulur ki, əgər Allahın əmrlərindən boyun qaçırsanız, bilin ki, bu itaətsizlik bu qədər höccət və aşkar dəlillər gəldikdən sonra baş verir.

"Əl-Mizan " təfsirində yazılır: "Lügət kitablarından məlum olduğu kimi, ərəb dilindəki "xəmr" sözü insanı sərxoş edən bütün mayələrə deyilir. Əvvəllər ərəblər şərabı üzümdən, arpadan və xurmadan çəkirdilər. Lakin zaman keçdikcə tədricən onun müxtəlif növləri yaranmışdır. Hal-hazırda da müxtəlif spirtli və məstedici içkilər hazırlanır. Bunların hamısı insanda məstliyin, sərxoşluğun yaranmasının şiddətli və ya zəif olması ilə fərqlənir. Onların hamısı şərab olub (Quranda buyurulan) "rics" sayılır. "Rics" hər bir çirkin şeyə deyilir və insan üçün müəyyən bir vəsf halətidir. İnsan təbiəti bu sifətə malik olan hər bir şeyə nifrətlə yanaşıb ondan uzaqlaşmalıdır. "

Şərab və sair məstedici şeylərin bu ayədə çirkin və yaramaz iş adlandırılmasının səbəbi odur ki, onda olan xüsusiyyət səbəbi ilə sağlam insan fitrəti ona yaxınlaşmağı rəva bilmir. Çünki onda insanın əbədi səadətə çatmasında rol oynayan heç bir xüsusiyyət yoxdur və heç vaxt ehtimal verilə bilməz ki, həmin xüsusiyyət nə vaxtsa o çirkinlikdən ayrılınsın. Bəlkə də, buna görə qeyd olunan çirkin işlərə "şeytan əməli" adı verilmişdir. Çünki şeytandan şərlərdən başqa, heç nə baş vermir. Əgər bu işlərdə müəyyən bir xeyir olsaydı, heç vaxt qeydsiz-şərtsiz şəkildə şeytana aid edilməzdi. Deməli, şərabın və sair spirtli içkilərin "şeytan əməli" və "rics" adlandırılmasının səbəbi budur ki, onlar insanı, şeytani xüsusiyyətlərə doğru çəkərək çirkin əməllərə mürəkib olmağa sürükləyir. Şeytanın da işi insanların qəlbində vəsvəsə yaradaraq onları düzgün yoldan çıxarmaqdır.

Ayənin davamında buyurulur ki, şeytanın bu əməllərdə (şərab və qumarda) əsas məqsədi sizin aranızda ədavət və kin-küdurət yaratmaqdır. O, bunların vasitəsilə sizin Allahın təyin etdiyi həddləri aşmanızı istəyir. Şeytan sizi şərab, qumar sayəsində Allahı yad etmək və namazdan yayındırır.

Yuxarıdakı ayədə düşmənçilik və kin-küdurətin yalnız şərab və qumara məxsus olan bir xüsusiyyət kimi qeyd olunmasının səbəbi, bu iki günahın

təsirinin daha aşkar olmasıdır.

Ən böyük cinayətlər, hətta yırtıcı heyvanların belə mürtəkib olmaqdan çəkindiylə cinayətlər sərxoş adamın nəzərində adi bir şeyə çevrilir. Əgər insanın əql qüvvəsi şəhvət və heyvani hisslərin ixtiyarına keçərsə, rüsvayçı, fəsq-fücur və günah əməllər törətməsi, istər özünün, istərsə də başqalarının mal-dövləti və abır-heysiyyətinin korlanması onun nəzərində gözəl cəlvələncək, onu bütün dini və ictimai müqəddəslərə qarşı hörmətsizlik etməyə vadar edəcəkdir.

Oğurluq və xəyanət, özünün məhrəmləri ilə ismət və iffət pərdələrinin aradan qaldırılması, sirlərin fəş edilməsi, həlakət uçurumlarına yuvarlanmaq və sair kimi işlər sərxoş olan şəxsin nəzərində ən əhəmiyyətsiz bir şeyə çevrilir. Spirtli içkilərin içilməsinin geniş yayıldığı (üzdənirəq) mütərəqqi ölkələrdə ən ağır cinayətlər, eybəcərliklər və xoşagəlməz hadisələr, eləcə də cəmiyyətdəki iyrənc xüsusiyyətlər spirtli içkilərin nəticəsində baş verir.

"Əraf" surəsinin 33-cü ayəsində buyrulur:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

"De: "Həqiqətən, mənim Rəbbim (pozğun əqidə və gizlində edilən çirkin əməllər kimi) pis işləri istər onların aşkar olanını, istərsə də gizlisini həmçinin, hər hansı bir günahı və (başqalarının hüquqlarına qarşı) haqsız həddi aşmağı, eləcə də, barəsində Allahın heç bir dəlil-sübut nazil etmədiyi şeyi Allaha şərik qoşmağınızı və bilmədiyiniz şeyi ona nisbət verməyinizi haram etmişdir." "[1]

Bir sözlə, bu ayədə Allah-taalaya şərik qoşmaq və insanın elmi olmadığı bir şeyi ona aid etməsi qadağan edilmişdir. Ayədə buyurulan "fəvahiş" kəlməsi çox çirkin və yaramaz iş mənasında olan "fəhşa" kəlməsinin cəm formasıdır. Quranda zina, livat və qəzf "fəhşa" adlandırılmışdır. Buna əsasən, "zahiri fəhşa" dedikdə aşkarda edilən günah, batini günah dedikdə isə gizlində edilən günah qeyri-şəri rabitələr nəzərdə tutulur.

"İsm" kəlməsinə gəldikdə isə o, Quranın şərab və qumara aid etdiyi kəlmələr sırasındadır. "Qul fihima ismun kəbirun" 1("Bəqərə" surəsi, 219- cu ayə)

Bu ayədə şərab içmək "ism" hesab edilmiş, "qul innəmə hərrəmə" ayəsində isə, "ism" qadağan edilmişdir. Bu iki ayədən belə nəticə alınır ki, Allah-taala şərabı haram etmişdir. Bir sözlə, "xəmr" (şərab) ismdir və hər bir ism haramdır. Deməli, şərab haramdır.

Aşağıdakı rəvayətə diqqət yetirin: "Kafi" kitabında Əli ibn Yəqtindən rəvayət edilir ki, Mehdi Abbasi imam Kazimdən (ə) soruşdu: "Şərab Quranda qadağan edilmişdirmi? Camaat yalnız onun haram edilməsini eşitmiş, lakin onun necə haram edilməsini bilmir."

İmam (ə) buyurdu: "Bəli, bu iş (Quranda) qadağan olunmuşdur."

Mehdi Abbasi soruşdu: "Quranın harasında onun qadağan olunduğu bəyan edilir?"

1. "Əraf" surəsi, 33-cü ayə.

İmam (ə) buyurdu: "Bu ayədə: "Qul innəma hərrəmə Rəbbi əl-fəvahişə ma zəhərə minha və ma bətənə vəl-ismə vəl-bəğyə biğəyri-l-həqq." Bu ayədəki "ma zəhərə" aşkarda edilən zinadır və cahiliyyətdə dövründə fahişə qadınların öz qapılarının başına vurduqları bayrağa işarə edir. Və ma bətənə" isə atanın başqa arvadını almağa deyilir.

Peyğəmbəri-Əkrəmin (s) peyğəmbər seçilməsindən qabaq camaat arasında belə bir adət var idi: Bir kişinin iki arvadı olsaydı, o öldükdən sonra onun bir arvadından olan oğlu, atasının o biri arvadını özünə alırdı.

İsm isə şərabdan ibarətdir. Beləki, başqa ayədə buyurulur: Yəsəlunəke ənil-xəmri vəl-məysiri qul fihima ismun kəbirun". Deməli, Allahın kitabı alan Quranda "ism" şərab və qumardan ibarətdir"^[1]

ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏRDƏ ŞƏRABXORUN VƏZİYYƏTİ

Bu barədə nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. O cümlədən, Allahın Rəsulu (s) buyurub:

إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُسَوِّدًا وَجْهَهُ، أَرْزَقَ عَيْنَاهُ، قَالِصًا شَفَقَاهُ، يَسِيلُ لُعَابُهُ عَلَى قَدَمَيْهِ يَقْدَرُ مَنْ رَأَاهُ.

"Şərab içən şəxs, qiyamət günü üzünü qara, ağzı əyilmiş, dili ağzından çölə çıxmış və susuzluqdan fəryad edən halda məhşərə gələcəkdir. Ona zinakarların çirki axıb tökülən quyudan su içirdəcəklər. "^[2]

Həmçinin, yenə buyurub:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يَنَالُ شَفَاعَتِي مَنْ شَرِبَ الْمُسْكِرَ

"Allaha and olsun, namazı yüngül sayanlar və məstedici mayelər içənlər nənim şəfaətimə nail olmazlar. "^[3]

Həzrət başqa bir hədisdə belə buyurub:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ عَاصِرَهَا وَ مُحَاسِرَهَا وَ شَارِبَهَا وَ سَافِيَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيَهَا وَ أَوَّلَ ثَمَنِهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ

"Allah şərabla bağlı on dəstə adamı lənətləmişdir: Üzüm tənəyini (şərab çəkmək məqsədi ilə) əkəni, onu qoruyanı, üzümünü sıxıb suyunu çıxardanı, onu içəni, şərabı camlara süzəni, onu daşıyanı, daşıyanlardan təhvil alanı, pulla alanı, satanı və pulunu əldə edən şəxsləri. "^[4]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Şərab içmək büt-pərəstliyə bərabərdir. O, (şərab içən şəxs) qiyamətdə kafir kimi dirildiləcəkdir. Şərab bütün günahların başıdır. "^[5]

1. "Furui-kafi", "kitabul-əşribə", "təhrimul-xamr fil-kitab" bölməsi, səh.406

2. "Vəsailuş-şiə", "Əbvabü əşribətil-mühərərə", 9-cu bölmə, səh.237, 17-ci cild.

3. Yenə orada, 15-ci bölmə, səh.261.

4. "Vəsailuş-şiə", "kitabut-ticarət", 55-ci bölmə, 4-cü hədis, 165-ci səh..

5. "Vəsail", "Əşribə" başlığı, 12-ci bölmə, səh.254.

ŞƏRAB BÜTÜN GÜNAHLARIN BAŞIDIR

İmam Baqirdən (ə) ən böyük günahlar barədə soruşulduqda buyurdu: "Şərab içmək günahların ən böyüyüdür. Allaha qarşı heç bir şeylə şərab içmək qədər günah edilmir. Sərxoş olub əqlini əldən verən bir şəxsin vacibi namazı tərk etməsi, öz məhrəmləri - anası, bacısı, yaxud qızı ilə zina etməsi də mümkündür."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Kim bir qurtum şərab içsə, Allah, peyğəmbərlər və möminlər ona lənət göndərər. Əgər sərxoş olana qədər içsə, iman ruhu ondan uzaqlaşar və onun yerinə çirkin şeytani ruhu keçər. Belə halda o, namazı tərk edər və mələklər onu məzəmmət edər. Allah ona xitab edərək buyurur: "Ey mənim bəndəm, sən kafir oldun. Vay sənənin halına!""

İmam (ə) sonra buyurub:

"Vay olsun onun halına, vay olsun onun halına! Allaha and olsun, Allah-taalanın bir dəfə danlamağı min illik əzabdan daha ağırdır. Onlar Allah tərəfindən lənətə düşər olanlardır. Haraya getsələr, Allahın pənahından kənardırlar və dərhal həlak olacaqlar."

Sonra buyurdu:

"Allahın əmrləri ilə müxalifət edən şəxslər məlumdur. Əgər belə bir şəxs səhraya getsə, səhra onu həlak edər. Əgər deryaya getsə, qərq olar. O, əzəmətli Allahın qəzəbinə düşər olmuşdur."^[2]

Bəzi günahlarda Allahın bəndəyə möhlət verməsi Allah tərəfindən ona bir mərhəmətdir ki, bəlkə tövbə edib günahlarından peşman olsun. Yaxud da bu, Allah-taalanın bəndəyə təcridi surətdə nazil olan qəzəbidir. Əgər tövbə əhli olmasa, şübhəsiz, daha artıq günah edəcək və nəticədə daha şiddətli əzaba düşər olacaq, möhlət verilən müddət ərzində Allahın höccəti ona daha artıq tamamlanacaq.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ عَوْتُ عَطْشَانٍ وَهُوَ فِي الْقَبْرِ عَطْشَانٌ وَيَبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ عَطْشَانٌ

"Şərab içən şəxs susuz ölər, susuz qəbirdən qalxar və susuz halda cəhənnəmə gedər."^[3]

ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXSİN ALLAHDAN QORXUSU OLMAZ

Əmirəl-möminin Əlidən (ə) soruşdular: "Siz şərab içməyi oğurluq və zinadan da pis hesab edirsinizmi?"

Buyurdu: "Bəli! Zina edən şəxsin başqa günahlar etməməsi mümkündür, lakin şərab içən şəxs sərxoş olan kimi zina da edər, adam da öldürər, namazı da tərk edər."^[4]

İmam Sadiq (ə) buyurub ki, şərab bütün günahların başıdır və onu

1. "Vəsailu-ş-şiə", 12-ci bölmə, səh.250, 1-ci hədis, 17-ci cild.

2. "Furui-kafi", "Kitabul-əşribə", 16-cı hədis, "Şaribul-xəmr" bölməsi, 6-cı cild, səh. 399.

3. 17-ci hədis, səh.400.

4. "Furui-kafi", "İnnəl-xəmrə rəsü kulli ismin" bölməsi, səh.403.

içən şəxsə hər növ zərərin çatmasına səbəb olur. Şərab, onu içən şəxsin aqlını əlindən alır və həmin halda o, Allahı tanımır, qarşısına çıxan bütün günahları yerinə yetirir. Onun iffətə zidd olan öz əməlindən heç bir qorxusu yoxdur.

Qeyd olunanlardan məlum olur ki şərab içməyin haram olması Quranda və Peyğəmbər (s) sünnəsində qəti olaraq bildirilən məsələlərdən və İslamın zəruri hökmlərindəndir. Deməli, əgər bir şəxs onu dində halal hesab etsə, kafirdir.

İmam Sadiq (ə) belə buyurub:

"Kim şərabı halal hesab edərək onu içsə, həmişəlik cəhənnəmdə olacaqdır. Əgər bir şəxs onun haram olduğuna inanar halda içsə, cəhənnəmdə ona əzab veriləcəkdir. Yəni, onun əzabı həmişəlik deyildir." ^[1]

İmam Rza (ə) belə buyurub:

"Şərab içən şəxs kafirdir."

Bütün səmavi dinlərdə şərab içməyin haram olması danılmaz məsələlərdəndir. İmam Rzadan (ə) belə nəql olunmuşdur:

"Allah dini təkmilləşdirdiyi və camaata hər hansı bir peyğəmbəri göndərdiyi zaman şərabın haram olması məsələsi onda olmuşdur. Şərab da həmişə haramdır." ^[2]

Məlum oldu ki, Quranda və Peyğəmbər (s) sünnəsində onun kəbirə olması aşkar şəkildə bəyan edilmişdir. Burada bir neçə hökmə diqqət yetirmək lazımdır:

1. "Vəsail", "kitabul-əşribə", 13-cü bölmə, 17-ci cild, 10-cu hədis, səh.253.

2. "Furui-kafi", "İnnəl-xəmrə ləm təzəl mühərəmətən bölməsi, 6-cı cild, səh.395. Yuxarıda şərab içməyin törətdiyi fəsadların bəziləri qeyd olundu. Bunlara baxmayaraq, bütün asimani dinlərdə və təhrif olunmamış səmavi kitablarda o, haram edilmişdir. Çünki bəşəriyyəti fəlakətdən xilas etmək və mümkün olan kamal həddinə yetirmək istəyən Allah insan və onun mənəviyyatını məhv edən, çirkin əməl və cinayətlərin, fitnə-fəsadın yayılmasına səbəb olan, ictimai və fərdi zərərlərdən başqa, bir nəticəsi olmayan bu təhlükəli əməli (şərab içməyi) necə caiz hesab edə və camaatın bu işə qurşanmasının qarşısını almaya bilər? Hazırkı Tovrat və İncildə olan bir çox təhriflərlə belə, onlarda spirtli içkilərin haram edilməsi gözə dəyir. Belə ki, "İshah"ın Süleyman məsələləri bölməsində (20-ci ayədə) deyilir: "Şərab içənlərin arasında olma!". 39-cu ayədə deyilir: "Bədbəxtlik kimin üçündür? Müharibə və dava-dalaş kimin üçündür? Qəm-qüssə və acı ruzigar kimin üçündür? Bədənin səbəbsiz yerə yaralanması kimin üçündür? Gözün qızarması kimin üçündür? Yəni bir kəs özünü, yaxud başqasını sərxoş olaraq yaralasa, yaxud öldürsə, yaxud ondan başqa çirkin iş baş versə, bütün bu hallarda bədbəxtlik və fəsad o kəslər üçündür ki, şərab içməyə adət etmişlər."

"İshah"ın 31-32-ci ayələrində deyilir: "Şərab qırmızı olanda, öz həyat rəngini camlarda zahir edərək saf, şəffaf və yumşaq olur. Ona baxma, çünki axırda ilan kimi insanı sancır, əfilər kimi insanı dişləyər.

"İshah"ın 21-ci ayəsində şərab içənin cəzası barəsində deyilir: "Şəhərin böyüklərinə deyir ki, tüğyancı olub bizim sözü müzə qulaq asmayan oğlumuz çox yeyib şərab içir. Şəhərin bütün əhalisi onu daş-qalaq etsinlər nəhayət ölüncəyə qədər daşlasınlar.

Puls" kitabında (5-ci bölmənin 18-ci ayəsində) belə yazılır: "Şərab məsti olmayın ki, onda fəsad vardır."

AZLIQ VƏ YA ÇOXLUĞU, ELƏCƏ DƏ, XALIS VƏ YA QARIŞIQ OLMASI ARASINDA FƏRQ YOXDUR

1. Şərab içməyin qadağan və haram olması hökmündə onun az və ya çox, həmçinin, xalis, yaxud başqa şeylə qarışıq olması arasında heç bir fərq yoxdur. Əgər bir damcı şərab su ilə dolu bir qaba düşsə, onun hamısını içmək haram sayılır.

Bəclinin nəql etdiyi səhih hədisdə imam Sadiq (ə) belə buyurub:

"Məst edən bir şeyin azı da haramdır."

Bir nəfər soruşdu: "Onun üzərinə o qədər su tökürəm ki, sərxoşluq təsiri aradan getsin."

İmam (ə) buyurdu: "Xeyr, belə deyildir! Su Allahın haram buyurduğunu necə halal edə bilər?! Allahdan qorx və onu içmə!"^[1]

Həmçinin nəql olunmuşdur ki, Ömər ibn Hənzələ imam Sadiqdən (ə) soruşdu ki, qədəhdə olan şərabın üzərinə o qədər su tökürəm ki, artıq məstedicilə olmur. İmam (ə) buyurdu: "Xeyr, Allaha and olsun, bu yolla halal olmaz! Bir damcı şərab su ilə dolu bir qaba tökülsə, onun suyunun hamısını kənara tökmək lazımdır."

İbn Vəhəbin səhih hədisində imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

"Bütün məstedicilər haramdır. Əgər bir şeyin çoxu məstedicilərsə, onun azı da haram sayılır."

Dedim: "Çox miqdarda su ilə qarışıqda şərabın miqdarı azalır, onda halal olurmu?"

Həzrət mübarək əllərini iki dəfə yellədi, buyurdu: "Xeyr, xeyr!"^[2]

1. "Mustədrəku vəsaili-ş-şia", "Mətaim və məşarib" başlığı.

2. "Furui-kafi", 6-cı cild, səh.408.

Pis şey az və ya çox olmasından asılı olmayaraq, həmişə pisdır. Spirtli içkilər orqanizmə daxil olan kimi, hətta az olsa belə təsir edir. Siz bir hovuzda bir neçə vedrə qırmızı mürəkkəb töksəniz, hovuzun suyunun hamısı qizaracaqdır. Lakin bir stəkan rəng töksəniz, hovuzun rəngi dəyişməz. Siz deyə bilərsiniz ki, bir stəkan rəng hovuzda əsla təsir göstərmir? Cavab mənfidir, ona görə ki, əgər hovuzun suyunu buxarlandırırsınız, o mürəkkəbin izləri zahir olacaqdır. Spirtli içkilər də eynilə bu cürdür. Bədənə daxil olduqda şübhəsiz, müəyyən qədər ziyan vurur. İstər onun təsirləri dərhal görünsün, istərsə də müəyyən müddətdən sonra. Digər bir məsələ də budur ki, spirtli içkiləri az miqdarda qəbul etmək insanı daha çox içməyə sövq edir. Ola bilsin ki, bir şəxs çox az miqdarda spirtli içki qəbul etsin və onu çox içməyə də vadar etməsin. Amma bu az miqdar içməyinin təkrar olunması axırda çox şərabın qoyduğu təsiri qoyacaqdır. Onu hökmən artıq içməyə vadar etməsə də, az-az təkrarlanan bu iş axırda böyük təsirlər qoymayacaqdır? Məgər eşitməmişsiniz ki, bulaqdan damcı- damcı axan su daşı dəlib keçir? Siz təsəvvür edin: Əgər spirtli içkilərin bir pialəsi insanın böyrəklərində, yaxud qara ciyərində müəyyən qara ləkələr yaradarsa, yüzüncü pialəni içərkən qara ciyərin, yaxud böyrəklərin vəziyyəti necə olar? Buna əsasən, spirtli içkilərin az və ya çox içilməsi arasında heç bir fərq yoxdur və hamısı haramdır. Bir kəs deyə bilər ki, hər bir işin normal səviyyəsi vardır. Belə ki, cüzi təsirə malik olan və tıbdə işlədilən ilan zəhərlərini misal göstərmək olar. Cavabında deyirik ki, spirtli içkilərin də normal səviyyəsi üzüm halında olandır. Nə qədər ki, üzüm, kişmiş və yaxud xurma vəziyyətindədir, yaxşıdır, lakin şərabə çevrildiyi zaman ziyanlı olur. ("İslami təbliğat təşkilatı" məcmuəsindən)

MƏSTEDİCİ MAYELƏR HƏM DƏ NƏCİSDİR

2. Zətən axıcı (maye) şəklində olan məstedic maddələrin içilməsi haram olduğu kimi, zətən məstedic olan, lakin axıcı (maye) olmayanlar da haramdır. Bundan əlavə, maye məstedicilər həm də nəcisdir. İnsanın bədənində, yaxud paltarında olduqda onunla namaz qılmaq olmaz. Lakin məstedic şeylər zətən bərk halda olsalar (xasxaş və sair kimi) nəcis deyildir, amma onun istifadə edilməsi haramdır.

BAŞQASINA İCİRTMƏK DƏ HARAMDIR

3. Şərabın başqalarına, hətta kiçik uşaq olsa da belə, içirdilməsi haramdır. Mustənaḍuş-şiə" kitabında nəql edilən üç hədisin məzmunundan məlum olur ki, hər kəs uşağa şərab içirtsə, Allah-taala qiyamətdə ona uşağa içirtməyi şərab qədər cəhənnəm həminindən içirdəcəkdir.

ŞƏRAB İÇİLƏN SÜFRƏDƏ YEMƏK YEMƏK

4. Spirtli içkilər qoyulan və içilən süfrənin başında oturmaq, hətta şəxsin özü ondan içməyə belə ümumiyyətlə haramdır. Bir sözlə, belə bir süfrənin başında əyləşib yemək yemək haramdır.

İmam Sadiq (ə) Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu nəql edir:

ملعون ملعون من جلس على مائدة مرب عليها الخمر

"Şərab içilən süfrənin başında oturan şəxs məlumdur, məlun"!!!!

Yenə buyurub:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَجْلِسُ عَلَى مَائِدَةٍ يَشْرَبُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ

"Allaha və qiyamət gününə iman gətirən bir şəxs şərab içilən süfrə başında oturmamalıdır." [2]

Həmçinin, imam Sadiqin (ə) belə buyurduğu nəql olunmuşdur:

لَا تُجَالِسُوا شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْ مَنْ فِي الْمَجْلِسِ

"Şərab içən şəxslə bir yerdə oturmağın, çünki, Allahın lənəti nazil olanda məclisdəkilərin hamısına şamil olur." [3]

1. "Vəsailuş-şiə"

2. "Məsəlik", (Şəhid Sani), "ətimə və əşribə" bölmələri.

3. "Vəsailuş-şiə", 33-cü bölmə, 17-ci cild, səh.299.

Alimlərdən bəziləri buyurmuşlar ki, ümumiyyətlə axırı haram işə gətirib çıxaran süfrənin başında oturmaq və onda yemək yemək haramdır. (Məsəl üçün, süfrə başında bir müsəlmanın qeybəti edilərsə, yaxud müsəlmana əzab-əziyyət verilərsə.) Əgər şəxsin həmin məclisi tərk etməsi günahın da tərk edilməsinə səbəb olarsa, digər tərəfdən də, özüinə və ya onlara ziyan dəyməsi ehtimalı verilməzsə, onun həmin yerdə oturması haram, məclisi tərk etməsi isə vacibdir, çünki nəhy əz münkər bütün şərtlər mövcud olduqda vacibdir.

Hazırdakı mərcəyi təqlidlər əksər hallarda bu şərtlə icazə verirlər ki, insanın ölümünə gətirib çıxaran zərurət halı olsun və onun müalicəsi yalnız həmin mayeni içməklə şərtlənmiş olsun.

MÜALİCƏ MƏQSƏDİLƏ ŞƏRAB İÇMƏK

5. Əhli-beytdən (ə) nəql olunan hədislərdə bütün məstedici şeylər hətta müalicə məqsədi ilə olsa belə, qadağan olunmuşdur. Buna görə də, hətta müəyyən bir xəstəliyin müalicə edilməsi üçün şərab içmək haram sayılır çünki Allah-taala şəfanı hər hansı məstedici şeydən götürmüşdür.

Bu, fəqihlərin arasında mövcud olan məşhur nəzəriyyədir.

ÜÇ ŞƏRT DAXİLİNDƏ MÜALİCƏ ÜÇÜN İÇMƏYİN EYBİ YOXDUR

Fəqihlərin bəziləri də buyurmuşlar ki, zərurət halında, özü də üç şərt daxilində müalicə üçün içməyin eybi yoxdur.

Birincisi budur ki, həmin xəstəliyin sağalacağına tamamilə əmin olsun. İkincisi, həmin yolla müalicə olunmazsa, ölümlə nəticələnəcəyini, yaxud həmin səbəbdən şiddətli çətinliyə düşəcəyini bilsin. Üçüncüsü isə, müalicənin yalnız və yalnız şərabla mümkün olduğu məlum olsun. Deməli, başqa yolla müalicə olunması mümkün olarsa, bu şərtlər aradan gedir. Yalnız üç şərtin hər birinin eyni anda mövcud olduğu zaman zərurət hökmü ilə həmin vəziyyətin aradan qaldırılması üçün qəbul etməyin eybi yoxdur. Lakin qeyd olunduğu kimi, haram şeylərdə insan üçün şəfa yoxdur və bunlar sadəcə fərziyyədir.

ŞƏRABDA ŞƏFA YOXDUR!

İbn Əbu Yəfur imam Sadiqə (ə) dedi: "Bir xəstəliyə düşər olmuşam. Şiddətləndiyi zaman bir qədər nəbiz (üzümdən alınan şərab) içirəm, ağrım aradan gedir.

" Həzrət buyurdu:

لَا تَشْرِبُهُ فَإِنَّهُ حَرَامٌ إِنَّمَا هَذَا شَيْطَانٌ مُوَكَّلٌ بِكَ فَلَوْ قَدْ يَيْسَ مِنْكَ ذَهَبَ

"Onu da içmə, çünki bu, haram və şeytan əməlidir. Şeytan bu yolla səni harama salmaq istəyir. Əgər şeytan sənə şərab içəcəyindən naümid olsa, bu xəstəliyin də öz-özünə aradan qalxar."^[1]

İbn Əbu Yəfur Kufəyə qayıtdıqdan sonra onun ağrıları daha da şiddətləndi. Qohum-əqrəbələri onun üçün şərab gətirdilər və israr etdilər ki, içsin. O dedi: "Allaha and olsun, bir damla belə içməyəcəyəm!" Bir neçə gün ağır vəziyyətdə, narahatlıqla yaşadı. Nəhayət, bu xəstəlik aradan qalxdı və ömrünün axırına kimi bir daha ona düşər olmadı.

ÖLÜM ZAMANI TƏSİRİ AŞKAR OLUR

Əbu Bəsir rəvayət edir ki, Ümmü Xalid Əbdiyyə imam Sadiqin (ə) hüzuruna gəlmişdi. Mən də orada idim. O dedi: "Mən öz dinimi sizin öhdənizə qoymuşam. Qiyamət günü Allahın hüzuruna getdiyim zaman deyəcəyəm ki, Cəfər ibn Məhəmməd (ə) mənə müəyyən şeyləri əmr edib bəzi işlərdən çəkindirirdi. Sizə fəda olum! Ağır ürək xəstəliyinə tutulmuşam. Təbiblər deyiblər ki, şərabı unla qarışdırıb içim. Bu barədə hökmü sizdən soruşmaq istədim."

Həzrət buyurdu: "Hətta ondan bir damla belə içmə, çünki içəcəyin

1. "Vəsailuş-şiə", "əşribə" bölməsi.

zaman peşman olacaqsan ki, canın buraya (həzrət mübarək əli ilə boğazına işarə etdi) çatmış olsun! Sonra bu kəlamı üç dəfə təkrarladı."^[1]

Bu şərif hədisdən məlum olur ki, şərab içməyin ağır təsirləri ölüm zamanı zahir olur.

Füzeyl ibn Əyazın şagirdi can üstə olanda, Füzeyl onun yanına gəldi, başının üstündə oturub "Yasin" surəsini oxumağa başladı. Lakin şagirdi dedi: "Ey ustad! Quran oxuma!"

Füzeyl sakit oldu, sonra ona təlqin deyərək "la ilaha illallah" kəlməsini təkrarlamasını istədikdə, o dedi: "Bu kəlməni də demək istəmirəm! Ona nifrət edirəm!" Elə bu vəziyyətdə də öldü. Füzeyl çox kədərləndi, öz evinə gedib bir neçə gün çölə çıxmadı.

Bir gün yuxuda şagirdini əzab içində görüb soruşur. "Şagirdlərimin arasında ən savadlısı olduğun halda, hansı səbəbə görə imansız öldün və ilahi mərifət səndən alındı?"

Dedi: "Üç şeyə görə imansız getdim. Onlardan biri "ğənimə" idi. Yəni, öz səhabələrimə sənin dediklərinin əksini deyirdim. İkincisi həsəd idi. Mən öz dostlarıma həsəd edirdim. Üçüncüsü, bir xəstəliyim var idi. Həkimə müraciət etdikdə, göstəriş verdi ki, hər il bir qədər şərab içəm. O, mənə demişdi ki, əgər içməsəm, həmin xəstəlik qalacaqdır. Mən də hər il bir qədər şərab içirdim."

Çoxlu hədislərdə qeyd olunur ki, haram şeylərdə heç bir şəfa yoxdur. Buna görə də, tərkibində spirt olan dərmanlardan hətta bir damcı olsa belə, çəkinmək lazımdır.

"İslami təbliğat" jurnalının 380-ci səhifəsində yazılır: "Müasir dövrdə elə bir həkim tapmaq olmaz ki, şərabı insan üçün faydalı hesab etsin və ya onun az miqdarda içilməsinə icazə versin. Hər hansı bir şəxs özünü təbib adlandıraraq bəzi hallarda müalicə məqsədi ilə şərab içilməsinə icazə verirsə, hökmən bilmək lazımdır ki, onun tibbi məlumatları çox zəif və nöqsanlıdır. Aşağıda bu məsələnin elmi səbəblərini xatırladıq:

Yüz il əvvələ qədər bəzi təbiblər təsəvvür edirdilər ki, şərab bir sıra xəstəliklərin müalicə olunması üçün faydalıdır. Lakin son zamanlar alimlər başa düşmüşlər ki, şərab nəinki xəstəliyi müalicə etmir, əksinə, insan orqanizminə çoxlu ziyanlar da vurur. Belə ki, spirtin ən kiçik zərrləri belə qandakı ağ cisimcikləri (leykositləri) iflic vəziyyətə salır."

Qeyd etmək lazımdır ki, qanda olan leykositlər orqanizm üçün zərərli mikrobu qana daxil olması ilə eyni zamanda müdafiyyə qalxır və mikroblarla mübarizə apararaq onu məğlub edir. Bir sözlə, qandakı ağ qan cisimcikləri keşikçi rolunu oynayır. Xəstələnən insan o vaxt sağalar ki, onun bədənində olan ağ qan cisimcikləri müqavimət göstərərək mikrobları məhv etsin. Əgər bir kəsin bədənində ağ qan cisimcikləri olmasa, yaxud zəif olsa, bədəninə daxil olan mikroblarla mübarizədə məğlub olur. Əgər yenidən həmin cisimciklər əmələ gəlməsə, mikroblar insanı öldürür.

Spirtin insan orqanizminə çox ağır təsirləri vardır və alimlər son dövrə qədər onun səbəbini aydınlaşdırma bilməmişdilər. Amma indi məlum olmuşdur ki, spirt insan qanına daxil olan kimi ağ qan cisimciklərinin yerinə yetirdiyi funksiyanı zəiflədib onları fəaliyyətdən saxlayır. Belə ki,

1. "Furui-kafi", "Kitabul-əşribə", 6-cı cild, səh.413.

əgər bədənə milyonlarla mikrob daxil olarsa, özündən azacıq belə əks- reaksiya göstərmir. Buna əsasən, təsdiq etməlisiniz ki, şərabı xəstə insanlara müalicə üçün içirtsəniz, çox böyük günaha düşər olarsınız, çünki bu işlə onu təbii müdafiə vasitələrindən, Allahın insan orqanizmində qoyduğu təbii vasitələrdən məhrum edərək ölümə doğru sürükləyirsiniz. Nəzərinizə çatdırırıq ki, alimlərin yalnız son əsrdə kəşf etdikləri şeyləri məsum imamlarımız on dörd əsr bundan qabaq bilirdilər. Həmin səbəbdən, spirtdən çox az olsa belə, müalicə məqsədi ilə içilməsinə icazə verməmişlər.

Avam camaat arasında yayılan digər bir səhv və şayiə bundan ibarətdir "Şərabın az miqdarda içilməsi həzm prosesini sürətləndirir." Bu şayiə tamamilə əsassızdır. Spirtli içkilərin insana göstərdiyi ziyanlardan biri kimi, onun həzm sisteminə nə qədər ağır təsir qoyduğunu qeyd etdik. Bunlardan da əlavə, spirtli içkilər mədədə qidanı bərkidir. Əgər bir tikə əti spirtə salıb bir qədər gözlənsəniz, bərkiyərək dəri kimi olduğunu görəcəksiniz. Məlum olur ki, mədə belə bərk şeyləri həzm etmək üçün çox çalışmalıdır. Həmçinin, spirtli içkilər mədənin şirəsini azaldır, normal şirə ifrazını pozur və yeməyin lazımınca həzm olunmasına mane olur. Yemək də həzm olunmamış halda olarkən mədəyə ağırlıq gətirir və bu orqanda çoxlu nasazlıqlar yaradır. Spirtli içkilər iştahı da küsdürür. Spirtli içkilərin müalicə məqsədilə içilməsinə icazə verilməsindən yaranan ziyanların biri də budur ki, xəstə insanı spirtli içkilər içməyə vərmiş etdirir. Nədən təbiblərin icazəsi ilə spirtli içkilərdən müalicə məqsədi ilə içən şəxslərin əksəriyyəti sonradan alkoqolik olmuşlar.

Bəziləri irad tutub deyə bilər ki, spirtli içkilərin insan bədənindəki ziyanları barəsində verilən bu qədər şərh düzgündürsə, onda nə üçün uzun illər şərab içən şəxslər tam sağlamdırlar?

Bu suala cavab vermək üçün bir neçə məsələni diqqətinizə çatdırmalıyıq. Birincisi budur ki, sağlamlıq anadan-gəlmə insanın alnına yazılan bir şey deyildir. Zahirde sağlam nəzərə çarpan bir şəxsin şübhəsiz, batinində çoxlu xəstəlik və çatışmamazlıqlar mövcuddur. Amma onların hamısının səbəbini başqa şeylə yozub izah etməyə çalışırlar. Məsələn, şərab içən şəxs (səbəbi onun üçün məlum olmayan) ürək ağrısına düşər olarsa, onu həzm sistemindəki nasazlıqlarla izah edir, ayağı ağrıyarsa, onu revmatizmlə əlaqələndirir. Bundan əlavə bələ şəxslərin bəzən yanaqlarında qızartı görünür. Bu da qeyri-normal köklük və qan dövranında yaranan nasazlıqlardan başqa, bir şey deyildir. Digər bir məsələ spirtli içkilər içən şəxsin orqanizminin nə qədər güclü və müqavimətli olmasına baxmayaraq, nə vaxtsa bu içkilərin törətdiyi bəlalara düşər olacağıdır. Şərab içən hər şəxs gec-tez bədbəxtliyin intizarını çəkməlidir. Ola bilsin ki, bəziləri fiziki cəhətdən güclü olmasına görə spirtli içkilərin acınacaqlı təsirlərinə çox gec düşər olsunlar. Ən böyük nemətlərdən olan sağlamlığı öz əlləri ilə (spirt içməklə) təhlükə qarşısında qoyan bu şəxslər şərab içməyədilər, daha da sağlam və güclü olardılar.

Məlumunuz olsun ki, spirtli içkilərin gec təsir göstərdiyi şəxslərin əksəriyyətinə sağlamlıq ata-analarından irsən çatır. Bu nemətin şükrünün yerinə yetirilməsi üçün gərək onu qoruyub saxlasın və gələcək nəsillərə də nəql etdirdsin. Bu sağlam şəxslər spirtli içkilərə qurşanarsa, şərabın ziyanlı

təsirləri onlarda gec təsir qoya bilər. Lakin bu, sonrakı nəsillərdə mütləq öz mənfi təsirini göstərəcək, onun övladları və ya nəvələri zəif və xəstə olacaqlar.

ŞƏRAB İÇƏNİN CƏZASI

6. Ağillı, həddi-bülüğ bir şəxs hər hansı bir mayenin şərab və şərabin da haram olduğunu bilərək qəsdən və öz ixtiyarı ilə şərab içərsə, hətta bir damcı olsa belə (əgər bu iş iki dəfə özünün iqrar etməsi, yaxud iki adil şahidin şahidliyi ilə sübuta yetərsə,) ona cəza verilməlidir.

Deməli həddi-bülüğa çatmayanlara, dəli şəxslərə, şərabin haram olduğunu bilməyənlərə, yaxud səhvən hər hansı bir mayenin halal olduğunu (şərab olmadığını) güman edərək içənlərə, eləcə də, zərurət (çarəsizlik), yaxud zorla icirilən şəxslərə cəza verilmir. Şərab içən şəxsin cəzası 80 şallaq zərbəsidir. Əgər bu əməl sübuta yetdikdən sonra üç dəfə təkrar olunarsa dördüncü dəfə öldürülməlidir. Fəqihlərdən bəziləri üçüncü dəfə öldürülməsini hökm etmişlər. Əgər bir şəxs iki adil şəxsin onun şərab içməsinə dair şahidlik etməsindən əvvəl öz günahından tövbə edərsə ona şallaq vurulmayacaqdır. Həmçinin, şallaq ona sərxoş halda vurulmamalı ayıldıqdan sonra ona cəza verilməlidir. Şərab içən şəxs kişi olarsa, soyundurulmalı, ayaq üstə saxlanıb kürəyinə, çiynlərinə və bədəninin sair yerlərinə 80 şallaq zərbəsi vurulmalıdır, amma üzünə və ovrətinə zərbə dəyməməlidir.

Əgər şərab içən şəxs qadın olarsa, paltarlı və oturan halda şallaq vurulur.

Bir şəxs Məkkə kimi müqəddəs məkanlarda, yaxud mübarək Ramazan ayı kimi möhtərəm aylarda şərab içərsə, 80 şallaq zərbəsindən əlavə, Allahın möhtərəm saydığı şeylərin hörmətini aradan apardığına görə, ona əlavə cəza da (təzir) verilməlidir.

"Kafi" kitabında belə rəvayət olunur: "Şair Nəcaşi Ramazan ayında şərab içmişdi. Onu Əmirəl-möminin Əlinin (ə) yanına gətirdilər. İki nəfər adil şəxsin vasitəsi ilə onun şərab içməsi sübuta yetdikdə, imam (ə) ona 80 şallaq vurub sonra bir gecə onu zindana saldı. Sabahı gün çağıraraq yenidən iyirmi şallaq da vurdu.

Nəcaşi dedi: "Ey Əmirəl-möminin (ə)! Dünən mənə 80 şallaq vurdun, bəs bu iyirmi şallaq nə üçündür?" Həzrət Əli (ə) buyurdu: "Ona görə ki, sən Ramazan ayında şərab içməyə cürət etmişən."^[1]

Sünni alimi İbn Əbil Hədid "Nəhcül-bəlağə"yə yazdığı şərhində Nəcaşinin şərab içməsinə ətraflı şəkildə qeyd etmişdir. Onun xülasəsi belədir: "İraqın və Yəmənin məşhur şairlərindən, Kufənin böyük şəxsiyyətlərindən olan Nəcaşi "Siffeyn" müharibəsində həzrət Əlinin (ə) köməkçilərindən idi. Lakin Ramazan ayında öz dostu Əbu Səmmək təhriki ilə kabab yedikdən sonra, şərab içdi. Onun şərab içib məst olması nəticəsində yaranan səs küydən qonşular çox narahat oldular və Əmirəl-möminin Əliyə (ə) şikayət etdilər. İmamın əmri ilə onları çağırıdılar. Əbu Səmmək qaçıb canını qurtardı. Lakin Nəcaşini tutub imamın (ə) əmri ilə zindana saldılar. Sabahı gün müsəlmanlardan bir qrupunun gözləri önündə günahı sübuta yetdikdən sonra soyundurub 80 şallaq zərbəsi vurdular, daha sonra iyirmi

1. "Furui-kafi", "kitabul hudud", səh.216.

şallaq zərbəsi də əlavə etdilər.

Nəcaşi dedi: "Əvvəldəki 80 zərbə şərab içdiyimə görə idi. Bəs sonrakı zərbələr nə üçün idi?"

Həzrət buyurdu: "Ona görə ki, sən bu çirkin əməli mübarək Ramazan ayında yerinə yetirmisən və Allahın ayının ehtiramını saxlamamısan.

Nəcaşinin Yəməndə və sair yerlərdəki qohum-qəbilələri həmişə Əmirəl möminin Əlinin (ə) tərəfdarlarından idilər, onlar bu hadisədən çox narahat oldular. Onların içərisində Tarik ibn Abdullah həzrətə dedi: Biz Yəməni əhalisi sizin keçmiş sədaqətli dostlarınızıq. Heç gözləməzdik ki, bizi sizinlə düşmənçilik edənlərlə eyni hesab edəsiniz. Bu gün keçmiş dostluğumuzu görməməzdən gələrək adlı-sanlı şəxsiyyətimiz olan Nəcaşiyə şallaq vurdunuz onu dost-düşmən arasında xar etdiniz. İndi biz qorxuruq ki yoldan azaraq axırda cəhənnəmə gedək."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurdu: "Ədalətin, ilahi hökmlərin icrası günahkarlar üçün çox ağırdır. Məgər mən Nəcaşiyə nə etmişəm? O, cürət edərək Allaha qarşı məsiyyət etmişdir Mən də Allah-taalanın şəriətinə uyğun olaraq cəza qanunu icra etdim, bu da onun günahının kəffarəsidir. Allah- taala buyurub: "Və la yəcrimənnəkum şənəanu qovmin əla ənlə tədilü idilü, hüvə əqrəbu littəqva." "Bəzi tayfaların kin-küdurəti sizi ədalətin icra olunmasından saxlamasın. Ədaləti icra edin, çünki bu, təqvaya daha yaxındır." ("Maidə" surəsi, ayə 7)"

Əmirəl-möminin Əli (ə) ədaləti icra etdiyinə görə, Nəcaşi Tariklə birlikdə Kufədən qaçıb Şama Müaviyənin yanına getdi. O zaman Müaviyə Suriyanın hakimi, xain və günahkarların sığınacaq yeri idi. Onlar Müaviyə ilə görüşdükdə, Müaviyənin Əmirəl-möminin Əliyə (ə) qarşı hörmətsizlik etməsini müşahidə etdilər." Bu hadisə həmin kitabda təfəsilatı ilə nəql olunmuşdur. Biz ixtisara riayət etmək üçün onları qeyd etmirik.

ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXS CƏMİYYƏTDƏN QOVULMALIDIR

7. Müqəddəs şəriət sahibi bu böyük günahın qabağının olunması üçün çox ciddi qərar və hökmlər vermişdir. Hətta şərab içən şəxsin cəmiyyətdən qovulmasını belə hökm etmişdir ki, bir kəs şəraba yaxın düşməsin, fərdi və ictimai həyatın təməlini sarsıdan əyyaşlıqla məşğul olmasın. Nümunə olaraq bir neçə rəvayəti qeyd edirik:

ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXSƏ QIZ VERMƏYİN!

İmam Sadiqdən (ə) Peyğəmbərin (s) belə buyurduğu nəql olunur:

"Kim Allah-taalanın mənim dilimlə şərabı haram etməsindən sonra şərab içərsə, sizə elçiliyə gələrkən ona qız verməyiniz, şəfaətini qəbul və sözünü təsdiq etməyiniz layiq deyildir. Onun özü də şahid ola bilməz. Həmçinin, onu əmanətdar hesab etməyin. Hər kəs onu əmanətdar hesab edərək bir şey həvalə etsə, Allah tərəfindən onun üçün zəmanət, əvəz və mükafat yoxdur."

Həzrət yenə buyurub:

"Kim öz qızını şərab içən şəxsə versə, onunla (öz qızı ilə) qohumluq əlaqələrini kəsmişdir."^[1]

1. "Kafi"

Başqa bir hədisdə buyurub:

"Kim öz qızını şərabiçənə ərə versə, o, öz qızını zina etmək üçün evdən çıxaran şəxsə bənzəyir."^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Əgər şərab içən şəxs xəstələnsə, onun görüşünə getməyin, əgər ölsə, cənazəsinin dəfn mərasimində iştirak etməyin."

PİS İŞDƏN ƏMƏLDƏ ÇƏKİNDİRMƏK

Əgər İslamın bu kimi mütərəqqi göstərişlərinə əməl olunsaydı, nəhy əz münkər kimi vacib əməl düzgün şəkildə yerinə yetirilərdi. Əgər şərab içən şəxs özünün müsəlman cəmiyyətindən uzaq düşəcəyini, müsəlmanların ona qız verməyəcəyini sözünü qəbul özünə əmənatdar hesab etməyeceyini və onunla hər növ rabitələrini kəsəcəyini bilsə, şərabə yaxın düşməz.

ARDICIL VƏ HƏRTƏRƏFLİ MÜBARİZƏ APARILMALIDIR

Bürhani-Quran" kitabında yazılır: "...Spirtli içkilərin törətdiyi rüsvayçı nəticələri göstərmək üçün bir nümunəni qeyd etməklə kifayətlənirik.

Bir müddət bundan əvvəl, bütün yaramaz əməllər, şərabxorluq və sair günahların mərkəzi olan Fransada milli məclis nümayəndələri arasındakı bir qadın ayağa qalxaraq spirtli içkilərin qadağan olunmasına çox ısrarla təkid edirdi. Bu qısa xəbər ifratçı azadlıq tərəfdarlarına və nalayiq sözlər danışanlara cavab vermək üçün kifayət olardı. Lakin bu məsələni də qeyd etmək lazımdır ki şərab içməyin törətdiyi iyrənc və acınacaqlı vəziyyətlər hər hansı qanun, yaxud dövlət məmurlarının vasitəsi ilə aradan qaldırıla bilməz, çünki bu, cəmiyyətdə kök salmış xəstəliklərin nəticəsidir. Şübhəsiz, bu xəstəliyin kökü və mənşəyi aradan qalxmıyınca, onunla aparılan mübarizələrin heç bir faydası olmayacaq. Buna görə də, əyyaşlıq, ləzzətpərəstlik və sair kimi mühitlərin hakim olduğu bir cəmiyyətdə şərabxorluğa qarşı mübarizə heç bir fayda verməz. Ona görə ki, onlar ləzzətləri hətta müxtəlif zəhərli maddələrdə belə axtarır, ona çatmaq yolunda mal və canlarını qurban verirlər.

Əyyaşlığın, eyş-işrətin son həddə çatdığı bir dövrdə məntəqə xarakterli təbliğat aparılması, kitabların nəşr olunması, xütbə söylənməsi, onun ziyanları və törətdiyi əxlaqi fəsadların bəyan olunması, həmçinin, ciddi və kəskin qanunların qoyulub cəza tədbirləri təyin edilməsi ilə onunla tam mənada mübarizə aparmaq olmaz. Əksinə, bu adətin tərk olunması üçün ilk növbədə cəmiyyətin ayrı-ayrı fərdlərində dərin ruhi dəyişiklik yaratmaq lazımdır. Yoxsa, adi şəkildə bu yaramaz adətin qarşısı alınarsa, daha artıq və təhlükəli vəziyyətlərə gətirib çıxaracaqdır.^[2]

1. "Mustədrəkul-vəsail"

2. Bu mətləbi təsdiq etmək üçün ən yaxşı nümunə Amerikanın özündə spirtli içkilərə qarşı mübarizə aparılmasıdır. Amerika hökuməti bu çirkin və ziyanlı adət ilə mübarizə aparmaq üçün bütün təbliğat vasitələrindən, o cümlədən? jurnal, qəzet, kino-film və sairədən istifadə edərək bu istiqamətdəki təbliğata səkkiz milyon dollardan artıq pul xərclədi, on milyon kitab, jurnal, qəzet və sair kimi şeylər nəşr etdi, on dörd illik mübarizədə spirtli içkilərin qadağan olunması haqqında qanunun qüvvəyə minməsinə təqribən iki yüz əlli milyon lirə pul xərcləndi üç yüz nəfər bu hadisə ilə əlaqədar edam olundu. 532335 nəfəri həbsxanaya saldılar, on altı milyon lirə pul spirtli içkilərlə əlaqədar cərimə alındı və dörd yüz əlli milyon

Kəskin sinfi ixtilafların və ziddiyyətlərin hakim olduğu, bir qrupunun ifrat dərəcədə eyş-işrət və əyyaşlıqda, digər qrupunu son dərəcə məhrumiyyətdə yaşadığı bir cəmiyyətdə, istər-istəməz spirtli içkilər və şəraba qurşanılacaqdır. Yəni, ifratçı eyş-işrət nəticəsində birinci dəstənin insani duyğuları sönüklüyə doğru yönəlir. İkinci təbəqə isə öz dərd və müsibətlərini unutmaq üçün istər-istəməz spirtli içkilərə üz tutur." Lakin bunları bəhanə edərək spirtli içkilərin qəbul edilməsinə icazə vermək olmaz. Əksinə, buna diqqət yetirmək lazımdır ki, spirtli içkilərin bir cəmiyyətdə yayılması həmin cəmiyyətdə müəyyən xəstəliyin olduğunu göstərir və onun kökünün kəsilməsi üçün mübarizə tələb edir. İslam dinində də şərəbxorluq kimi yaramaz adətin haram edilməsindən sonra da həmin məsələ diqqət mərkəzində saxlanmışdır. Belə ki, bu din şərəb içməyin səbəbini aradan qaldırmaq üçün mübarizəyə başladıqdan sonra onu qadağan etmişdir. Buna görə də, yeni bir mədəniyyət İslamın bu barədəki qanunlarını tənqid atəşinə tutmaq əvəzinə, İslamın göstərişlərinə əməl etməli və bunu da nəzərə almalıdır ki, təhlükəli ruhi xəstəliklərin müalicəsinin ilkin şərti cəmiyyətdə iqtisadi, ictimai, ideoloji, psixoloji və s. cəhətdən islahat işinin aparılmasıdır.

lirə məbləğində əmlak müsadirə olundu. Lakin bu tədbirlərin camaatın spirtli içkilərə daha da qurşanmasından başqa? heç bir faydası olmadı. Nəhayət, 1933-cü ildə Amerika dövləti həmin qanunu ləğv edərək spirtli içkilərin içilməsinə tam azadlıq verdi. (Seyid Əbul Əla Mududinin "Tənqihat" kitabından nəqlən.)

Bu qədər acı təcrübələrdən sonra məlum oldu ki, bu xəstəlik qanun və zorakılıqla müalicə oluna bilməz.

10.QUMAR

Böyük günah olması aşkar şəkildə bildirilən on dördüncü günah qumardır. Allah-taala "Bəqərə" surəsində buyurub:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ

"(Ey Peyğəmbər,) səndən şərab və qumarın hökmü barəsində soruşurlar. De: "O ikisində böyük günah vardır." [1]

Quranda böyük günah (ismun kəbirun) ifadəsi yalnız şərab və qumar barəsində işlədilmişdir.

Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) böyük günahların sayı barəsində nəql etdiyi hədisdə qumar da qeyd olunmuş, həmçinin, Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə qumarın böyük günah olması vurğulanmışdır.

İmam Sadiq (ə) belə buyurub: "Qumar aləti olan şahmatın satılması və ondan əldə olunan pul haramdır, onun saxlanması küfr, onunla oynamaq şirk, şahmat oynayana salam vermək günah və onu başqalarına öyrətmək həlakedicidir bir günahdır. Hər kəs (oynamaq üçün) əlini şahmata doğru uzatsa, öz əlini donuz ətinə yemək üçün uzadan şəxsə bənzəyir. Belə ki, həmin şəxs namaz üçün öz əlini yumalıdır. Şahmat oyununa baxan şəxs öz anasının ovrətinə baxan şəxs kimidir. Şahmat oynayan, ona salam verən, yaxud oyun zamanı ona baxan şəxsin hamısı günahda şərikdirlər. Kim şahmat oyununa otursa, cəhənnəmdə öz yerini hazırlamış olur. Onun ölümdən sonrakı qiyamət həyatı da həsrətlə yanaşı olacaqdır. Qumar oynayan şəxslə birlikdə oturmaqdan uzaq ol, çünki bu, məclis əhlini Allahın qəzəbinə doğru sürükləyən günahlardandır ki, hər an Allahın qəzəbinin nazil olması gözlənilir. Nazil olarkən səni və onların hamısını əhatə edəcəkdir." [2]

İmam Sadiq (ə) başqa bir hədisdə belə buyurub:

"Allah-taala mübarək Ramazan ayında üç dəstədən başqa, hamını bağışlayar. O üç dəstə aşağıdakılardan ibarətdir: Şərab içən, qumar oynayan və müsəlmana kin-küdurət bəsləyib düşmənçilik edən."

"MƏYSİR" VƏ "ƏZLAM" NƏDİR?

"Məysir" bütün növ qumarlara aid edilir. O, asan yolla əldə etmək mənasını ifadə edən "yusr" kəlməsindən alınmışdır. Qumar oynayan şəxs çox asanlıqla, heç bir zəhmət çəkmədən başqalarının malını mənimsəyir. Ona görə də, qumara "məysir" deyilir.

"Əzlam" isə xüsusi formada olan çubuqlar idi və onların vasitəsi ilə

1. ""Bəqərə" surəsi, ayə 219.

2. ""Vəsailuş-şia", "Ticarət" başlığı, 12-ci cild, səh.241, 4-cü hədis.

qumar oynayırdılar. O, həm də "əqlam" adlandırılırdı. Ərəblər bir dəvəni alib nəhr etdikdən(kəsdikdən) sonra, onu iyirmi səkkiz yerə bölür və hər birinin üzərində xüsusi ad yazılmış on dənə çubuğu on nəfərin adına püşk atırdılar. Onların yeddisinin adı: Qəz, Tovən, Rəqib, Hals, Nafis, Müsbəl və Müəlla idi. Bunlardan hər birinin adı kimin payına çıxsaydı dəvədən bir yaxud bir neçə pay udurdu. Beləliklə hər kəsin adına Qəz çıxsaydı, bir pay udurdu. Sonrakı adların payı da öz növbəsində artırdı. Hər kəsin adına Müəlla çıxsaydı, dəvənin ətindən yeddi pay götürərdi. Yerdə qalan üç ox: Mənbə, Səfih və Rəğəd heç bir uduşa və paya malik deyildi. Hər kəsin adına çıxsaydı, dəvənin pulunu verməli idi.

Buna əsasən, yuxarıdakı ayədə "əzlam"ın "məysir"dən sonra qeyd olunması, xüsusi şeyin ümumi şeydən sonra xatırlanması sayılır, çünki əzlamın özü də məysirin (qumarın) bir növüdür. Əlbəttə, bu barədə başqa nəzərlər də vardır.

Deməli, şərif ayənin mənası belə olur: "Həqiqətən şərab, qumar, bütələr və fal oxları onların hamısı çirkin və şeytan əməlidir. Onlar şəhər və ziyandan başqa, insana heç bir şey nəsis etmir. Onlardan uzaq olun ki, bəlkə, nəcət tapasınız."

Yəni, onların hər biri ilə məşğul olmaqda heç bir qurtuluş və ümid yeri yoxdur. Yuxarıdakı ayədə şərab və qumarın haram olunmasına bir daha təkid olaraq sonrakı ayədə camaatın ona ümumiyyətlə yaxın düşməməsi üçün bu iki əməlin törədəcəyi ağır fəsad bəyan edilir.

ŞƏRAB VƏ QUMARDA DÜŞMƏNÇİLİYİN OLMASI

"Şeytan bunlarla sizin aranızda düşmənçilik və kin-küdurət yaratmaq və onların sayəsində sizi ilahi həddləri aşmağa və bir-birinizlə düşmənçiliyə vadar etmək istəyir. " ^[1]

Bu fəsad şərab barəsində tamamilə hiss olunan bir məsələdir. Şərab içən şəxs bu yangılı suyu içdikdən və əqli aradan qalxdıqdan sonra, hər növ cinayət törətməyə cürətlənir, yırtıcı heyvanlar kimi başqalarına həmlə edir, onlara əzab-əziyyət verməkdən çəkinmir. Bəzi hallarda özünün ən yaxın qohumlarını belə öldürür.

Qumara gəldikdə isə, qumar oynayan şəxs ya udur, ya da uduzur. Əgər udursa, şübhəsiz, udduğu şəxsə ona qarşı kin-küdurət yaranır, çünki həmin şəxs öz gözləri önündə zəhmətlə qazanıb yığdığı mal-dövlətin heç bir əvəz almadan əlindən çıxdığını görür. Həmin vaxt əvəzini çıxma bilməsə də, ömrünün axırına kimi həmişə əvəzini çıxmaq fikrində olur.

Əgər uduzarsa, onun özündə qumarı udan şəxsə qarşı kin-küdurət yaranır. Beləliklə, qumar oynanılan məclis düşmənçilik və dava-dalaşla sona yetir.

QUMAR ƏYYAŞLIQ VƏ HƏYASIZLIQ GƏTİRİR

Digər bir məsələ bundan ibarətdir ki, qumar oynayan şəxs udarsa, heç bir əmək və fəaliyyətlə məşğul olmadan mal ələ gətirdiyindən, eyş-işrət və əyyaşlıq fikrinə düşür, şərab içib fahişəlik, fitnə-fəsad və sair kimi işlərin törəndiyi yerlərə üz tutur. Atalar demişkən: "Hayla gələn vayla gedər."

1. "Maidə" surəsi, 93-cü ayə.

İkincisi, bu çirkin əmələ daha da rəğbətlənir. Ondakı halal ruzi qazanmaq, işləmək, fəaliyyət göstərmək ruhiyyəsi tamamilə ölür, müftəxər, tənbel və əyyaş bir ünsürə çevrilərək daim bu məclislərdə iştirak etmək fikrində olur ki, bəlkə müftə bir şey əldə edə bildi.

Əgər uduzarsa, qəzəb hissi ona hakim kəsilir, intiqamçılıq və yırtıcılıq ruhiyyəsi təhrik olunur. Əlindən çıxmış mal-dövlətini bir daha qaytarmaq üçün yenidən qumar məclisinə gedir. Bəzən elə olur ki, bir neçə məclisdə bütün var-yoxunu itirir, əvəzini çıxmaqda aciz olduqda isə ya rəqibini öldürür, ya da intihar edərək özünü məhv edir. " [1]

ALLAHDAN QAFİL OLMAQ VƏ NAMAZI TƏRK ETMƏK

Qumar, bütpərəstlik və şərabxorluğun yaratdığı böyük pozğunluq və fəsadlardan biri də insanın Allah və onun əmrlərinə itaət etməkdən qafil olmasıdır. Yuxarıda qeyd olunan ayədə belə buyrulur:

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْبَغْضَاءَ وَالْعَدَاوَةَ وَالْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ

"Şeytan sizi bu günahların vasitəsi ilə Allahdan və namazdan yayındırmaq istəyir. " [2]

Şərab içən şəxs məst olduğu bütün müddət ərzində Allahdan qafil olur, onun vacib etdiyi ilahi vəzifələrin heç birini yerinə yetirmir, xüsusilə, bu ibadətlərin ən əhəmiyyətli olan namazdan qafil olur. Eynilə qumar oynayan şəxs qumar məclisində olarkən Allahdan qafil olur.

1. "İctimai bəlalər" kitabının 231-ci səhifəsində yazılır ki, şəhərlərin birində qumar oynayan şəxs öz rəqibini üç bıçaq zərbəsi ilə öldürmüşdür. İstintaq zamanı demişdir ki, öldürülən şəxs oyunda məndən çoxlu pul udmuş və yenidən oyunu davam etdirməyə razı olmamışdı. Mən ona nə qədər dedimsə, oyunu davam etdirməyib qaçmağa başladı, mən də onu təqib edərək qətlə yetirdim...

Həmin kitabın 325-ci səhifəsində yazılır: "1340-cı ilin (1960) dey ayında "Rovşənfıkr" adlı jurnalın 14-cü nömrəsində yazılır: "Montekarlo şəhərində argentinalı bir nəfər 16 saat qumar oynayaraq dörd milyon təxminən pul uduzmuşdur. Qumarxananın qapıları bağlanan zaman birbaşa meşəyə gedərək bir güllə ilə özünü qətlə yetirmişdir.""

Bunlardan biri belə bədbəxt şəxslərin barəsində yazır: Montekarlo şəhərinin ətbafındakı meşədə dəfələrlə intihar əməliyyatı baş vermişdi. Bu bədbəxt şəxslər evə qayıtmaq istəyərkən hər şeyini uduzduqlarından və hətta yol xərci belə qalmadığından, əksər hallarda həmin meşəyə gedərək özlərini qətlə yetirirlər. Buna görə də, qumarxana şirkəti qərara almışdır ki, pullarının hamısını uduzanlara, vətənlərinə qayıtmaq üçün borc kimi yol xərci versin.

"Həftəlik məlumatlar" qəzetinin 1060-cı nömrəsində belə yazılıb:

"...Bu gün qumarda uduzma nəticəsində intihar əməliyyatlarının sayı get-gedə artır. Bu, "Qalub" müəssisəsinin yaydığı xəbərlərə əsasən məlum olur. Çünki qeyd olunan müəssisənin yazdığı faktlara əsasən, 1361-ci ildə, əvvəlki illərə nisbətən qumar oynayan şəxslər daha çox intihar etmişlər. Buna görə də, Montekarlo qumarbazları bu ili "bədbəxtlik ili" adlandırmışlar. Keçən ildə təkcə Paris şəhərində on iki nəfər qumar üstündə özünü öldürmüşdür."

Qeyd olunan kitabın 329-cu səhifəsində belə yazılır: "Amerikalı bir tədqiqatçının yazdığı faktlardan belə anlaşılır ki, baş verən cinayətlərin təqribən 30 faizində qumar rol oynayır. Müxtəlif cinayətin törədilmə səbəbləri barəsində aparılan axtarışlar göstərir ki, oğurluqların, qarət və qətlərin əksəriyyəti bu fəsad mərkəzlərinin (qumarxanaların) nəticəsində yaranmışdır."

2. "Maidə" surəsi, 93-cü ayə.

Sonra daha artıq təkid üçün buyurulur:

فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُوْنَ

"Ey iman əhli, ayılmırsınızmı ki, bu günaha yaxın düşməyəsiz?! [1]

Yəni, ey möminlər! Bu əməllərin törətdiyi fəsadı və Allahın bu işi aşkar şəkildə qadağan etməsini görə-görə, yenə bu iki böyük günaha yaxın düşürsünüzmü?

Sonrakı ayədə bir daha təkidlə buyurulur:

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ عَلَى رِسْوَالِنَا الْبَلَاغِ الْمُبِينِ

"Allaha və onun peyğəmbərinə tabe olun və onlarla müxalifət etməkdən çəkinin. Sizə xəbərdarlıq edildikdən sonra bu günahlara (şərab, qumar və büt-pərəstliyə) mürtəkib olsanız, bilin ki, bizim peyğəmbərimizin vəzifəsi ona vəhy olunanları aşkar şəkildə təbliğ etməkdən başqa, bir şey deyildir. [2]

Yəni, bundan sonra müxalifət edib ilahi əmrlərdən boyun qaçıрмаğınız höccətin tamam olmasından sonra baş verdiyi üçün, heç bir bəhanə yolu qalmır. Qeyd olunanlardan qumarın böyük günah olması aydın şəkildə məlum olur. Qumar dörd qismə bölünür:

1. QUMAR ALƏTLƏRİ VƏ ŞƏRT QOYMAQLA OYNAMAQ

Əgər qumara məxsus olan vasitə və alətlərlə oynasalar və bir şəxsin udduğu halda uduzan şəxsdən müəyyən məbləğ alması şərt edilsə, bu kimi oyunun haram olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Quran ayələri və hədislərdə bu, aşkar şəkildə qadağan edilmişdir. Fəqihlərdən bəziləri onun haram olmasını İslam dininin zəruri hökmlərindən hesab etmişlər. Qumarda udan şəxsin əldə etdiyi pul haramdır və heç vaxt onun qanuni maliki olmur, yəni onu öz ixtiyarına keçirib istədiyi kimi xərcləyə bilməz. Əgər bu yolla bir şey əldə etmişsə, onu sahibinə qaytarması vacibdir.

Quranda buyurulur:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

"Bir-birinizin malını batil yolla yeməyin. "[3]

Qumar oynamaqla əldə olunan mal, şübhəsiz, bir-birinin malını batil yolla mənimsəməyin aşkar nümunəsidir. Qumarın haram olmasında onun hansı növdən olması, eləcə də, qumara məxsus olan alət və vasitələrlə oynanılmasında, o cümlədən, nərd, şahmat və sair arasında heç bir fərq yoxdur. Hətta yumurta, qoz və sair kimi şeylərlə udub-uduzmağın şərt edilməsi əsasında oynamaq da qumarın növlərindən biridir. Belə ki, Müəmmər ibn Xəlladın imam Musa ibn Cəfərdən (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə buyurulur: Nərd, şahmat və fal oxlarının onların hamısı haram olmaqda birdir. "

1. "Maidə" surəsi, 93-cü ayə.

2. "Maidə" surəsi, 94-cü ayə.

3. "Nisa" surəsi, 29-cu ayə.

Nə ilə qumar oynasalar, "məysir" adlanır və haram sayılır"^[1]

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Quranda qadağan olunan məysir -nərd və şahmatdan ibarətdir. Qumarın hər bir növü məysirdir. "^[2]

İmam Hadinin (ə) yazdığı bir məktubda yuxarıdakı ayənin təfsirində buyurulur:

"Hər bir alətlə qumar oynanılrsa, o, məysir sayılır və haramdır. Sərxoşluq gətirən hər şey haramdır. "^[3]

Həzrət yenə buyurub: "Şərab və qumarı haram edən ayə nazil olan zaman səhabələr soruşdu: "Ey Allahın Rəsulu! Məysir nədir?"

Peyğəmbər (s) buyurdu:

"Hər hansı alət ilə qumar oynasalar, məysir və haramdır. Hətta aşıq və qozla da qumar oynanıldığı üçün məysir və haram sayılır. ""^[4]

İshaq ibn Əmmar imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Uşaqlar yumurta və qozla oynayırlar. (Udduqları zaman onları yemək olarmı?)"

İmam (ə) buyurdu: "Onu yemə, çünki haramdır."

Qumar alətləri və udub-uduzmaq şərti ilə olan oyunun haram olması barəsində nəql olunan rəvayətlər mütvəatirdir. Biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

2. QUMAR ALƏTLƏRİ İLƏ UDUB-UDUZMAQ ŞƏRT EDİLMƏDƏN ƏYLƏNCƏ MƏQSƏDİLƏ HƏYATA KEÇİRİLƏN OYUNLAR DA HARAMDIR

Bunun haram olması fəqihlərin ümumi fikir birliyinə əsaslanır. Bu mövzunun əvvəlində imam Sadiqdən (ə) nəql olunan hədisdə belə buyurulur:

"Şahmat oynamaq Allaha şərik qoşmaq, onu oynamaq üçün əl uzatmaq isə donuz ətinə əl vurmaq kimidir ki, namaz üçün əllər yuyulmalıdır. Ona baxmaq insanın öz anasının ovrətinə baxması sayılır. "^[5]

İmam Sadiqdən (ə) şahmatın hökmü soruşulduqda buyurdu: "Məcusların işini özlərinə həvalə edin!" ^[6] Yəni, müsəlmanlar şahmat oyununa yaxın düşməməlidirlər. Başqa rəvayətdə qeyd olunur ki, imam Sadiq (ə) şahmata yaxın düşməyi aşkar şəkildə qadağan etmişdir.

Əvvəldə qeyd olunan birinci bəhsdən məlum oldu ki, nərd, şahmat və sair qumar alətləri arasında heç bir fərq yoxdur. Buna əsasən, qumar alətləri ilə qumar oynanılması udub-uduzmağın şərt edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq haramdır.

"Tuhəful-uqul"da nəql olunan bir rəvayətə əsasən, qumara məxsus olan alətlərdən hər hansı bir formada istifadə etmək qadağan edilmişdir.

İmam Baqirdən (ə) şərab və qumar ayəsinin təfsiri barəsində

1. "Vasail", "Ticarət" başlığı, 104-cu bölmə, 12-ci cild, səh.242, 1-ci hədis.

2. "Vasail", "Ticarət" bölməsi, 12-ci cild, səh.243.

3. "Vəsail", "Ticarət" bölməsi, 12-ci cild, səh.243.

4. "Mustədrək", səh.337.

5. "Vəsail", 103-cü bölmə, 4-cü hədis, səh.241.

6. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh.237.

soruşulduqda, belə buyurdu:

"Məysir-nərd, şahmat və hər növ qumardır. Onların hamısı haramdır, onlarla alver etmək, onlardan mənfəət götürmək də haramdır." (Bu, işlərdən biri də onlarla, hətta udub-uduzmaq məqsədi olmadan sadəcə vaxt keçirmək üçün oynamaqdır). "[1]

Bir sözlə qumara məxsus alət və vasitələrin düzəldilməsi, alınması icarəyə verilməsi alveri və ondan əldə olunan pullar haramdır. Qumar alətlərin saxlanması haram, onların məhv edilməsi isə vacibdir. Qumar məclisində oturmaq və oyunun gedişinə baxmaq haramdır. Həmin məclisdən nəhy əz münkər məqsədi ilə çıxmaq vacibdir. Həmçinin bir şəxsin gözü atəsadüfən qumar alətlərinə sataşarsa, müstəhəbdirki Seyidüş-şühəda imam Hüseyini(ə) yad edib məlun Yezidə lənət göndərsin. Uyuni əxbarir-Rza(ə)" kitabında Fəzl ibn Şazandan belə rəvayət olunur: "İmam Rzanın (ə) belə buyurduğunu eşitdim:

"İmam Hüseyin (ə) müqəddəs başını Şama gətirdilər. Yezid əmr etdi ki, onu yerə qoysunlar. Sonra onu yemək süfrəsinə qoydu, yoldaşları ilə yemək yeyib pivə içməyə məşğul oldu. Yemək qurtarandan sonra əmr etdi, imamın mübarək başını testə qoyub onun oturduğu taxtın altına qoydular. O məlun taxtın üstündə şahmat oynamağa başladı. O, şahmat oynayarkən imam Hüseyin (ə), onun ata və babasının adını çəkərək məsxərəyə qoyurdu. O, hər dəfə udarkən bir piyalə pivə içir və camın dibində qalanını da həmin testə tökürdü. Buna görə də bizim şiələrdən hər kəs pivə içməkdən və şahmat oynamaqdan uzaq olmalıdır. Hər kəsin gözü pivəyə, yaxud şahmata sataşarsa, imam Hüseyin (ə) salam göndərüb Yezidi və onun sülaləsini lənətləsin. Əgər belə edərsə, Allah-taala onun bütün günahlarını, hətta göydəki ulduzlar qədər olsa belə, bağışlayar." "[2]

1. "Təfsiri Qumi" İslam dini qumarın kökünün kəsilməsi üçün təkcə onu qadağan

etməklə kifayətlənməmiş, həm də bu fəsad amilinin alətlərini də ümumi şəkildə qadağan etmiş və onun saxlanması və alverini böyük günah saymışdır. Bəziləri irad tutur deyirlər ki, şahmat və sair kimi şeylərlə udub-uduzmaq məqsədi olmadan oynamaq nə üçün haram olmalıdır? Halbuki, müasir dövrdə bu, insan beyni üçün bir növ "idman" sayılır və dünya səviyyəsində yayılmışdır. Onların cavabında demək lazımdır ki, İslam dini qumar ilə hərtərəfli mübarizə aparmaq və onun qarşısını almaq məqsədi ilə bütün qumar alətlərinin alverini haram etmişdir ki, bu yolla qumar cəmiyyətlərdən yığılsın və insanlar ona nifrət hissi ilə yanaşsınlar. Əgər qumar alətləri cəmiyyətdə azad şəkildə alınıb-satılırsa, evlərdə saxlanılırsa, əyləncə və vaxt keçirmək üçün, hətta şərtsiz istifadə edilərsə, şübhəsiz, bu iş qumarın cəmiyyətdə yayılmasına əlverişli şərait yaradar və belə olan təqdirdə qumarın qarşısının alınmasında böyük problemlər yaranar. Məhz buna görə də, İslam dini qumar ilə mübarizəni daha mühüm məsələ sayaraq onun yayılmasının qarşısını almaq üçün qumar alətlərini mütləq şəkildə qadağan etmişdir. İslam dini bütpərəstlik və şirklə mübarizədə də həmin yolu davam etdirmişdir. Nəticədə hər növ heyətəşliyi hətta incəsənət və sənətkarlıq məqsədi ilə olsa belə qadağan etmişdir ki, bütpərəstlik cəmiyyətdə tamamilə ləğv edilsin. (İctimai bəlalər ın 244-cü səhifəsindən nəqlən.)

2. "Uyuni axbarir-Rza ", 30-cu bölmə, 50-ci hədis, səh.21.

3. QUMAR ALƏTİ OLMAYAN ŞEYLƏRLƏ ŞƏRT QOYULMAQLA OYNAMAQ

Qumara alətləri sayılmayan şeylə, amma şərt əsasında oynamaq- at çapmaq və ox atmaq istisna olmaqla haramdır. Məsəl üçün, idman müsabiqələri, ağırlıq qaldırmaq və sair kimi şeylər şərt əsasında olsa haramdır. Udan şəxs əldə etdiyi pulun şəri sahib ola bilməz və o pul həmin şəxsə haramdır.

AT ÇAPMAQ VƏ OX ATMAQ

Amma şərt əsasında olan at çapmaq və ox atmağa gəldikdə isə, şübhəsiz, bu halal işdir. Bu işdə udan şəxsin pul alması caizdir və onun maliki olur. İslam dini müsəlmanların döyüş qabiliyyətini yüksəltmək, qüvvətləndirmək, eləcə də, müsəlmanların qəhrəmanlıq və müqavimət ruhiyyəsini qoruyub saxlamaq üçün bu iki iş icazə vermişdir. Bu iki məsələ ilə əlaqədar müəyyən hökmlər vardır ki, fiqhın "Səbq" və "Rimayə" adlı bölmələrində bəhs olunur. Bu iki hal istisna olmaqla, yerdəqalan müsabiqə və yarışlar udub-uduzma nəticəsində müəyyən miqdarda malın, yaxud pulun əldə olunması ilə şərtlənərsə, haramdır və bu yolla əldə olunan puldan istifadə batil yolda malın istifadəsi sayılır. Şəhid Sani "Məsəlik" kitabında onun haramlığında alimlərin fikir birliyinin (icmasının) olmasını demişdir. "Vafi" kitabında imam Sadiqdən (ə) üç hədis nəql edilmişdir. Onların məzmunu bundan ibarətdir ki, mələklər bu oyunlarda girov qoyulan zaman nifrət edir və belə bir işi gören şəxsə lənət göndərirlər.

Yalnız atçapma və oxçuluq bu işdən istisna olunur.

Allahın Rəsuli (s) belə buyurmuşdur:

"Mələklər at və dəvə çapmada, ox atmada girov qoyulan zaman hazır olur. Bundan başqa hallarda isə qumar və haram sayılır."

Həmçinin, başqa bir hədisdə bu iki şey istisna olmaqla, sair müsabiqələr ümumi şəkildə qadağan edilmişdir. Məhəmməd ibn Qeysin imam Baqirdən (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə buyurulur: "Bir şəxs dostları ilə bir qoyunu kəsib yemək istəyirdi. O şəxs öz dostlarına dedi: "Əgər ətin hamısını yesəniz, eybi yoxdur. Əgər yeyə bilməsəniz, filan qədər pul verməlisiniz."

Əmirəl-möminin Əli (ə) belə hökm etdi: "Bu, batil bir işdir. Az və ya çox yeməkdə müsabiqə mənasızdır və (hamısını yeyə bilməsələr,) onların boynunda heç bir şey yoxdur.""^[1]

Yəni çox yeməklə əlaqədar müsabiqə kökündən batil olduğuna görə, onlar borclu sayılmır.

Cabir imam Baqirdən (ə) nəql edir ki, Peyğəmbər (s) belə buyurub: "Hansı alətlə qumar oynasalar, hətta qoz və aşıq olsa belə, məysir sayılır."

Deməli, yumurta, yaxud qoz qumar aləti olmasa da, onunla udub- uduzmaq şərti edilməsi şübhəsiz, haramdır. Böyük alimlərdən bəziləri ehtimal vermişlər ki, bunlar da qumar aləti sayılır, çünki onlarla oynamaq qumarbazların arasında adi bir haldır. Buna əsasən, bu oyun yuxarıdakı dörd halda birinci bölməyə aid olunur. Yəni, onlarla udub-uduzmaq şərt edilməsə də belə, haramdır, amma bu iki şey və onun kimilərinin qumar

1. "Məkasibi-mühərrəmə", "Kafi" və "Təhziib" kitablarından nəqlən.

aləti sayılması dəqiq məlum deyil.

4.QUMAR ALƏTİ OLMAYAN ŞEYLƏRLƏ ŞƏRTSİZ OYNAMAQ CAİZDİR

Qumar aləti olmayan şeylərlə şərt olmadan sadəcə müsabiqə şəkildə olan oyunlar barəsində şiə fəqihlərinin nəzəriyyələri müxtəlifdir. Fəqihlərin əksəriyyəti onun haram olmasına hökm vermişlər. Əllama "Təzkirə" kitabında buyurub ki, "güləş müsabiqəsi, hətta udub-uduzmaq şərt edilməsə belə caiz deyildir. Bu məsələdə alimlər fikir birliyinə malikdir. Həmçinin, buyurub ki, əllə, yaxud başqa bir şeylə daş atmaq minik, gəmi, təyyarə ilə hətta əvəzsiz olaraq müsabiqə keçirmək də caiz deyildir. Xoruz və qoç döyüşdürmək, insanlara qəhrəmanlıq ruhiyyəsi verməyən sair müsabiqələr, o cümlədən, bir ayaq üstə dayanmaq, əlin içində olanların tək və ya cüt olmasını xəbər vermək, suyun altında qalmaq və sair kimi oyunlar haramdır. Ümumiyyətlə, müsabiqənin mütləq şəkildə-istər uduşlu istərsə də, uduşsuz olaraq caiz olanı ox atmaq və at çapmaqdır. Yəni müsəlmanlarda qəhrəmanlıq ruhiyyəsini və müharibə texnikasını aşılaman bu kimi işlərin heç bir eybi yoxdur.

Fəqihlərdən başqa bir qrupu, o cümlədən, Şəhid Sani qumar aləti olmayan şeylərlə və şərt olmadan müsabiqə keçirilməsinin haram olmasını tamamilə məlum məsələ hesab etmir və bu işlərin caiz olmasına meyl göstərir. Bu da müəyyən qədər qüvvətli bir nəzərdir. Xüsusilə, müəyyən məsləhətə və əql sahiblərinin nəzərində müəyyən mənfəətə malik olan işlər, o cümlədən, yaxşı yazmaq, yaxşı oxumaq, toxuculuq, bənnalıq, ağac əkmək, gəmi sürmək, qaçmaq və sair. Lakin fəqihlərin əksəriyyəti at çapmaq və ox atmaq istisna olmaqla, yerdə qalan bütün müsabiqələri qadağan etdiklərindən, ehtiyata riayət etmək lazımdır.

Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, udub-uduzmaq olmayan müsabiqələrin keçirilməsinə o zaman icazə verilir ki, insana zərər və xəsarət dəyməsi ehtimalı verilməsin. Əks halda, onun haram olması qəti bir məsələdir. Əlavə izah üçün bir neçə misal göstəririk:

1. Avtobus və yaxud sair avtomobillərlə insanın qəzaya uğrayacağı ehtimal verilən dar yollarda müsabiqə keçirilməsi haramdır.

2. Müəyyən bir şeyin yeyilməsi keyfiyyət, yaxud kəmiyyət baxımından insanın xəstələnməsinə, yaxud ölməsinə səbəb olarsa, haramdır.

3. Boks müsabiqəsi, eləcə də, insanın hər hansı bədən üzvünün xəsarət almasına səbəb olan oyunlar və müsabiqələr haramdır.

Qeyd: Müasir dövrdə mövcud olan lotoreya biletlərinin qumar və haram olması qəti bir məsələdir. Çox təəssüf ki, bu barədə aparılan təbliğatlar nəticəsində lotoreya adi hal almışdır və camaat aşkar şəkildə bu böyük günaha mürəkib olurlar. Bu yolla əldə edilən mal-dövlət, şəxsin qanuni mülkiyyətinə keçmir və ondan istədiyi kimi istifadə edə bilməz. Əgər istifadə edib xərcləyərsə, malı batil yolla yemişdir ki, bu da Allah tərəfindən Quranda qadağan edilmişdir və onun haram olmasında heç bir şək-k-şübhe yoxdur.

**15.MUSIQI
ALƏTLƏRİ İLƏ
MƏŞĞUL OLMAQ**

Böyük günah olması aşkar şəkildə buyurulan günahların on beşincisi musiqi alətləri ilə məşğul olmaq, saz, tar, kamança, piano, tənbur və sair kimi şeyləri çalmaq və yaxud onların səsinə qulaq asmaqdır. Fəzl ibn Şəzanın imam Rəzadan (ə) nəql etdiyi hədisdə onun böyük günah olması buyurulur: "Vəl-iştigalu bil-məlahi"

Bütün fəqihlərin nəzərinə əsasən, musiqi alətlərinin alveri və düzəldilməsi haramdır. Qumar alətlərində olduğu kimi, onların da saxlanılması haram, aradan aparılması isə vacibdir. Belə ki, "Tuhəful-uqul"da imam Sadiqdən (ə) nəql edilən bir hədisdə bu məsələ qeyd olundu. Şeyx Hürri Amili "Fusulul-muhimmə" kitabında rəvayət edir ki, imam Sadiq (ə) belə buyurub:

"Heç bir halal yönə malik, şər və fəsaddan başqa, bir nəticəsi olmayan sənətkarlıq, bərət (uda oxşayan musiqi alətidir), tütək, eləcə də, hər növ musiqi aləti, məsihilərin xaç şəkli və buna oxşar şeyləri öyrətmək, öyrənmək, onlarla məşğul olmaq, həmçinin, əvəzində pul almaq və onlarda hər növ təsərrüf (istifadə) etmək haramdır."

MUSIQİ BARƏSİNDƏ ƏHLİ-BEYTİN (Ə) HƏDİSLƏRİ

Musiqi alətləri ilə məşğul olmağın, yaxud onlara qulaq asmağın haram olması barəsində çoxlu hədis nəql edilmişdir. İmam Sadiq (ə) Allah Rəsulunun (s) belə buyurduğunu nəql edir:

"Mən sizə rəqs etməyi (oynamağı), tütək, bərət və təbil (nağara) çalmağı qadağan edirəm."^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Allah-taala məni bütün aləmlərə rəhmət olaraq, həmçinin, saz, tütək, eləcə də, cahiliyyət dövründə mövcud olanları - bütələri və fal oxlarını batil edib aradan aparmağım üçün göndərmişdir."^[2]

Həmçinin, imam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur:

"Allah kimə bir nemət versə və o şəxs də nemət verilən zaman musiqi aləti (mizmar) hazır etsə, o nemətə qarşı nankorluq etmişdir."^[3]

MUSIQİ NİFAQ YARADIR, QEYRƏTİ APARIR

İmam Sadiq (ə) yenə buyurub:

"Uddan istifadə etmək, yaxud onun səsinə qulaq asmaq su bitkiləri

1. "Kafi"

2. "Mustədrək", "Ticarət" başlığı, 79-cu bölmə.

3. "Vəsailuş-şie", "Ticarət" bölməsi, 12-ci cild, səh.233.

cücərtldiyi kimi, insanın qəlbində nifaq cücərdir."^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Hərəkəsin evində qırx gün bərbət çalınsa və camaat da onun yanına gəlsə, şeytan öz bədənini onun bədənində sürtər, o kişinin qeyrəti aradan gedər. (Qeyrətsizlikdə) elə bir həddə çatır ki, əgər onun arvadı ilə çirkin əməl (zina) edilərsə, acığı gəlməz."^[2]

Başqa bir hədisdə imam Sadiq (ə) buyurub ki, bu iş ondan abir-həyanı alar. Onun öz barəsində deyilənlərdən, yaxud onun öz dediklərindən heç bir qorxusu olmaz.

Müşahidə olunduğu kimi, gecə-gündüz evlərində radiodan musiqiyə qulaq asan şəxslər əksər hallarda həya və qeyrətdən məhrum olurlar

EŞİDİLƏN ŞEYLƏRDƏN SUAL OLUNACAQDIR

Məsədət ibn Ziyad deyir: "İmam Sadiqin (ə) hüzurunda idim. Bir kişi ondan soruşdu. Mən evdə ayaq yoluna gedəndə, qonşumun kənizləri mahnı oxuyurlar. Bəzi vaxtlar mən orada (ayaq yolunda) çox otururam ki onların səslərini çox eşidim."

İmam (ə) buyurdu: "Boş şeylərə qulaq asmağı tərk et!"

O kişi dedi: "Ey mənim mövlam! Axı mən onların məclisinə getmirəm, sadəcə olaraq onların səsinə eşidirəm?!" Həzrət buyurdu: "Quranın bu barədə buyurduğunu eşitməmişəm? Quranda buyurulur: "Həqiqətən, qulaq eşitdiklərindən, göz gördüklərindən, qəlb etiqad bəslədiyi şeylərdən soruşulacaqdır.""^[3]

O kişi dedi: "Mən heç vaxt bu ayəni fikrimə gətirməmişdim. İndi öz əməlimdən peşmanam, bir daha belə işlər görməyəcəyəm. Keçmiş əməllərimdən tövbə edib Allahdan bağışlanmaq diləyirəm."

İmam (ə) buyurdu: "Ayağa qalx və tövbə et, bacardığın qədər namaz qıl, çünki sən böyük bir günahı davam etdirirdin. Əgər bu halda ölsəydin, nə qədər pis olacaqdı! Allaha şükr et ki, ölümdən qabaq (günahlarını) sənə başa saldı. Allahdan istə ki, onun razı olmadığı şeylərdən tövbə etmək müvəffəqiyyətini sənə versin. Allahın razı olmadığı şeylər pislikdən başqa, bir şey deyildir. Pis işləri onun öz əhlinə həvalə et, çünki hər şeyin bir əhli vardır."^[4]

MUSİQİ XEYİR-BƏRƏKƏTİ ARADAN APARIR

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Mələklər şərab içilən, yaxud qumar və çalğı alətləri olan evə daxil olmaz, o ev əhalisinin etdiyi dualar qəbul olunmaz və xeyir-bərəkət həmin evdən çəkilər."^[5]

İmam Rza (ə) buyurub:

1. "Vəsail", "Ticarət" bölməsi, 12-ci cild, səh.233.

2. "Vəsail", "Ticarət" bölməsi, 12-ci cild, səh.232.

3. "İsra" surəsi, 38-ci ayə.

4. "Kəfi", "Əşribə başlığı, "Zina" bölməsi, 6-cı cild, səh. 432.

5. "Vəsailu-ş-şə". 13-cü cild, səh. 101, 13-cü rəvayət.

"Musiqi alətlərinin səsinə qulaq asmaq böyük günahlardandır." [1]

ÜZÜ QARA ŞƏKİLDƏ MƏHŞƏRƏ DAXİL OLAR

Peyğəmbəri (s) buyurub:

"Qiyamət günü tənbur sahibi qara üzlə məhşərə daxil olacaq. Onun əlinə cəhənnəm odundan olan bir tənbur veriləcək, başının üstündə yetmiş min əzab mələyi olacaqdır. Onların hər birinin əlində də cəhənnəm odundan bir əmud vardır. Onlar əmudla həmin şəxsin başına və üzünə vuracaqlar. Gına əhli də kor, kar və lal halda məhşərə daxil olacaqdır. Həmçinin zinakar və , musiqi alətlərini saxlayan şəxs də həmin cür məhşur olacaqdır (yəni, onlar da kar, kor və lal halda qiyamət səhnəsinə gətiriləcəklər)." [2]

QIRX GÜN MUSIQI ALƏTLƏRİ İLƏ BİRGƏ OLANLAR

İmam Rza (ə) buyurub:

Kimin evində qırx gün musiqi, yaxud qumar aləti olsa, Allahın qəzəbin düçar olar. Əgər bu müddət ərzində ölsə, günahkar və fasiq kimi dünyadan getmiş olur, onun yeri cəhənnəmdir. O, necə də pis yerdir." [3]

AXIRUZ-ZAMANDA AÇIQ-AŞKAR MUSIQI

Axiruz-zamanın əlamətlərini bəyan edən bir rəvayətdə belə deyilir Axiruz-zamanda ləhv (musiqi) alətləri çalınar və onları bu yaramaz işdən qaytaracaq bir şəxs olmaz. Hətta bir şəxs qadağan etməyə cürət belə etməz (Bu dövrdə müşahidə olunduğu kimi, küçə-bazarlarda, xiyabanlarda mağazalarda və evlərdə musiqi uca səslə oxudulur və heç kəs də bunun qarşısını almağa qadir deyildir)." [4] Həmçinin, ən müqəddəs məkanlarda (yəni Məkkə və Mədinə) açıq-aşkar şəkildə gına səsləri efirə buraxılar

Qeyd olunanlardan bu günahın böyük və ona verilən əzabın şiddətli olması məlum olur.

Onların çoxlu dünyəvi zərərləri də vardır ki, alimlər bu barədə öz kitablarında ətraflı şəkildə qeyd etmişlər. Əlavə məlumat üçün onlara müraciət edə bilərsiniz.

ƏSƏB SİSTEMİNİN FUNKSIYASI VƏ MUSIQININ ONDA QOYDUĞU TƏSİR

Fiziologiya alimləri insanın əsəb sistemini iki qismə bölmüşlər: Rabitə əsəb sistemi və nəbatı əsəb sistemi. Rabitə əsəb beyindən başlayır, beyin yarımkürələrini və onun ətrafında olan əsəb tellərini tutur. Nəbatı əsəb isə simpatik və parasimpatik əsəb sistemindən ibarətdir.

1. "Mustədrək", "Ticarət" bölməsi, 79-cu bölmə

2. "Mustədrək"

3. "Müstənədi Nəraqi"

4. Qeyd etmək etmək lazımdır ki, bu mətləb- radioda haram musiqilərin efirə buraxıldığı şu rejiminə aiddir.

5. "Müstənədi Nəraqi"

6. Doktorla qocanın münazirəsi", "Əsrimizin ictimai bəlaları", "Musiqi və İslam" v sair kitablara müraciət edə bilərsiniz.

Simpatik əsəb telləri fəqərə sütunlarının əvvəlindən başlayır və bütün bədən üzvlərinə yayılır. Parasimpatik əsəb telləri isə beyindən başlayaraq fəqərə sütunlarından keçir və simpatik əsəb tellərinə paralel istiqamətdə bədənin bütün nahiyyələrinə paylanır.

Simpatik əsəb tellərinin funksiyası damarların daraldılması, əzələlərin genişləndirilməsi, hormon ifrazının və qan təzyiqinin qarşısının alınması; parasimpatik əsəb sisteminin funksiyası isə damarların genişləndirilməsi, əzələlərin yığılması, hormon ifrazı və qan təzyiqinin azalmasından ibarətdir.

Parasimpatik əsəb telləri beyindən ayrıldıqdan sonra fəqərə sütunundan başlayan simpatik əsəb telləri ilə qarşılaşdığı vaxtdan etibarən orqanizmin bütün nahiyyələrində bir-biri ilə yan-yana və paralel istiqamətdə hərəkət edir. Bu iki əsəb sisteminin funksiyası bir-birinin əksinə olduğundan digər işə təhrik olunmayınca, hər ikisi orqanizmin stabilliyini saxlayır. Bu müvazinət insanın ruhi və fiziki sağlamlığına tamamilə təsir göstərir. Lakin bu əsəb sistemindən hər hansı biri, yaxud hər ikisi öz normal funksiyasını itirib stabil vəziyyətdən çıxdığında onlara mütənasib olaraq insanda ruhi və cismi xəstəliklər əmələ gəlir.

Simpatik əsəb tellərinin funksiyası bədəndə fəal qüvvələri oyaq saxlamaqdan ibarətdir. O cümlədən, oyaqlıq, ciddilik, fəallıq (qədim tibdə belə şəxsi hərərətli və istiqanlı adlandırırdılar) da bura şamildir. Lakin parasimpatik əsəb tellərinin funksiyası simpatik əsəblərin tamamilə əksinədir və vəzifəsi orqanizmdə süstlük, halsızlıq, yuxu, qəflət, səhv, unutqanlıq, qəm-qüссə, huşsuzluq və nəhayət ölüm vəziyyəti yaratmaqdır. Xaricdən insanın əsəb tellərinə təsir göstərilən zaman simpatik, yaxud parasimpatik əsəb telləri bu təsirlərə uyğun olaraq öz müvazinətini itirir, azalıb-artır. Aydın ki, bu iki əsəb sisteminin arasında nə qədər fasilə yaranarsa, həmin qədər də ruhi anormallıq yaranır.

Parasimpatik və simpatik əsəb telləri arasındakı müvazinəti pozan şeylərdən biri də musiqi dalğalarıdır. Bu dalğalar şadlıq gətirən, yaxud qəm-qüссə yaradan tərzdə, xüsusilə, çox qərribə simfonik orkestr şəklində olarsa, şübhəsiz, bu iki əsəb sisteminin arasında olan normal müvazinəti pozacaq, nəticədə insanın ən həssas orqanlarına, o cümlədən, həzm sistemi, maddələr mübadiləsi, hormon ifrazı, ürəyin döyüntüləri, bədəndəki mayələrin təzyiqi və sairəyə ciddi xələl yetirəcək və tədricən şəxs müasir tibbin özünün yüksək tərəqqisi ilə həmin xəstəlikləri müalicə etməkdə aciz olduğu müxtəlif ruhi və fiziki xəstəliklərə düşər olacaq." [1]

1. "Musiqinin əsəb sisteminə təsiri" adlı kitabın 3-cü səhifəsində belə yazılır:

Bundan yaranan müxtəlif ruhi xəstəliklər, fikir qarışıqlığı, ruhi tarazlığın olmaması, müxtəlif növ dəliliklər, ürək və beyin infarktı dünya səviyyəsində artmaq üzrədir. Bu da bütün həkimlərin diqqətini özünə cəlb etmişdir. Bunların 95 faizi hal-hazırda mövcud olan mədəniyyətin ağır nəticələrindəndir. Bu musiqilərin əksər hissəsi radiolardan, saz-qaval məclislərindən, konsertlərdən əmələ gəlir. Güclü səs-küy, konsertlər, müxtəlif musiqilər, filmlər və s. dəliliyin və ruhi xəstəliklərin bütün ölkələrdə artmasına səbəb olur. Her gün xüsusilə, Avropa və Amerikada psixoloji xəstəxanaların sayı artır (sonra o, Amerikada mövcud olan psixoloji xəstəxanaların sayını qeyd edir).

210-cu səhifədə yazılır: Kaş, başər başa düşsəydiki istismarçı dövlətlər zəif millətlərin əsəb sisteminə və təfəkkür qüvvəsinə hakim kəsilməz üçün musiqidən və spirtli içkilərdən necə istifadə edir, onların əsəblərinin zəiflədilməsində və fikirlərində iğtişaş yaradılmasında,

eləcə də, psixi xəstəliklərin törədilməsində necə ciddi fəaliyyət göstərir! Kaş, atom əsrinin insanı özünə gəlib fikirləşəydi ki, bir saat kefə və eyş-işrətə məşğul olmaqla öz fəal qüvvələrini necə əldən verərək öz düşmənlərinin ixtiyarına keçirir.

Kolumbiya universitetinin professoru doktor Velf Adler sübut etmişdir ki, musiqinin ən ürək oxşayan növü insanın əsəb sistemində çox ağır təsir qoyur. Xüsusilə, əgər hava qızmar olsa, bu mənfi təsir daha da artır. Ərəbistan, İran və sair isti iqlim qurşağında yerləşən məntəqələr bu kimi mənfi təsirlərdən amanda deyillər. Doktor Adler musiqinin zərərləri barəsində bir kitab yazmışdır. Bunun nəticəsində Amerikada minlərlə insan onun müridi olaraq musiqini özünə haram etmişlər. O, həm də geniş bir layihə hazırlayıb Amerikanın senat məclisinə təqdim etmişdir. Bu layihə insan cəmiyyətinə nicat verilməsi, əsəb sisteminin xarab edilməsi kimi bədbəxtliklərin qarşısının alınması üçün hər növ ümumi konsertlərin ləğv edilməsini təklif edir.

18. ĞİNA

AVAZLA OXUMAQ

Böyük günahlardan olması aşkar şəkildə bildirilən günahlardan 16-cısı ğinadır. Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə bu məsələ aşkar şəkildə bəyan edilmişdir. Eləcə də, Məhəmməd ibn Müslimin imam Baqirdən (ə) nəql etdiyi hədisdə bu, Allah-taalanın əzab vədəsi verdiyi günahlar sırasında qeyd olunmuşdur. Bu barədə əlavə hədislər də nəql olunmuşdur. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, hər hansı bir günaha Allah tərəfindən əzab vədəsi verilsə, o, böyük günahlardan sayılır. Onun böyük günah olması barədə digər şahidlər də sonradan nəql olunacaqdır.

ĞİNA NƏDİR

Mərhum Seyid "Vəsilə" risaləsində belə buyurub: "Gina haramdır. Ona qulaq asmaq, onunla gəlir əldə etmək haramdır. Təkcə yaxşı səslər ğina deyildir. Gina səsin boğaza salınması və səsin boğazdan xüsusi formada, avaz və ləhv (eyş-işrət və kef) məclislərinə məxsus olan şəkildə, günah əhlinin yığıncaqlarındakı kimi çıxması və səsin musiqi alətlərinin ritminə uyğun olmasıdır."

Lüğət alimləri və imamiyyə fəqihlərinin əksəriyyəti ğinanın mənasında ahəngin boğazda uzadılması və ritmik olmasını qeyd etmişlər (buna "tərb" deyilir). Beləliklə, bu iki cümlənin mənası "Qamus" və "Sihah" kitablarının müəlliflərinin "tərqi" sözünün bəyanında qeyd etdikləri kimi, səsin boğazda dolandırılmasıdır. "Nihayə" kitabının müəllifi "tərqi"-ni belə təsvir edir: "Tərqi insanın əaa, əaaa, əaa və sair kimi səslər çıxartmasıdır." Sair lüğət alimləri də həmin mənaya uyğun sözlər demişlər. Xülasə, "tərqi" xanəndələrin leksikonunda "təhrir" adlanır.

"Tərb"-i lüğət alimlərindən olan "Sihah" kitabının müəllifi belə bəyan edir: "Tərb insandakı çoxlu qəm-qüssədən, yaxud son dərəcə şadlıqdan yaranan bir səpgidir." Bu mənaya daha yaxın olan sair mənaları başqa lüğət alimləri də qeyd etmişlər.

Deməli, "tərb" bir növ insanın daxilində olan hərəkətdir ki, bu da son dərəcə sevinc və yaxud qəm-qüssədən yaranır və sazlar və xoş avazlar sayəsində hasil olur.

"Zəxirətul-ibad" kitabında yazılır: "Gina ləhv səmindən ibarətdir. Yəni, ləzzət almaq üçün şəhvət qüvvəsindən irəli gələn bir səsdir. İstər bunu qeyri-ərəb dillərində nəgmə, yaxud xanəndəlik adlandırsınlar, (məsələn, şerlərdə olan ğina kimi) istərsə də, Quran ayələri, yaxud mərsiyə oxunan zaman tərb səpgisində olsun. Deməli, ğinanın gerçəkləşməsində onun şər,

1. "Furui-kafi", "Əşribə" başlığı, "Gina" bölməsi, 6-cı cild, səh.431

Quran ayəsi, mərsiyə, yaxud başqa şey olması arasında heç bir fərq yoxdur. Azan, mərsiyə və Quranla əlaqədar ğinanın haram olması daha şiddətli olduğundan, onun günahı və ona veriləcək cəza da qat-qat artıqdır."

ĞİNA BARƏSİNDƏ BİR NEÇƏ MÜHÜM MƏSƏLƏ

1. ĞİNA BÖYÜK GÜNAHLARDANDIR

İmam Baqir (ə) buyurub: "Çina Allah-taalanın ona əzab vədəsi verdiyi şeylərdəndir. İmam (ə) sonra bu ayəni tilavət etdi:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

"İnsanlar arasında elələri vardır ki, cahilliyi üzündən (insanları) Allah yolundan azdırmaq və məsxərəyə qoymaq üçün boş və mənasız sözləri (insanı təbii halətdən çıxaran fəsadlı, haram mahnılar, pozğun şerlər və söhbətləri, böhtan və qeybət, fəsad törədici əfsanələr və s. kimi şeyləri) satın alar. Onları rüsvayedicisi bir əzab gözləyir." [1]

2. QURANDA "LƏHVUL-HƏDİS" KƏLMƏSİ ĞİNANI GÖSTƏRİR

Qeyd olunanlardan məlum olur ki, ğina Quranda buyurulan "ləhvul hədis" in növlərindən biridir. Bu, bir neçə rəvayətdə də aşkar şəkildə bəyan olunmuşdur. İmam Baqirdən (ə) nəql olunan hədislərdə "ləhv" insanı daha mühüm və faydalı əməllərdən saxlayan, "yaramaz danışiq", yaxud "əməl" mənasınadır.

"Ləhvul-hədis" hər bir düzgün olmayan sözə deyilir. O, insanı haqq sözü, yəni Allah kəlamını, Quran eşidib qəbul etməkdən saxlayır və azğın yola salır. Misal üçün, xurafat əsasında qoşulan dastan və nağılları, eşidənləri fəsada, günaha sürükləyən hekayələri və musiqi alətləri ilə məşğul olaraq baş qarışdırmağı göstərmək olar. Aydındır ki, bu batil işlərin hər biri ilə məşğul olmaq insanın Qurandakı etiqadi məsələləri, dərin maarifi, onun əməli göstərişləri və ibrətamiz hadisələrini eşidib qəbul etməsinə mane olur, onu axirət aləmi ilə əlaqədar olan qəribə hadisələri eşitməkdən, cənnət və cəhənnəm barəsində məlumatlanmaqdan yayındırır. Belə şəxs bu kimi haqq sözləri eşitsə, məsxərəyə qoyar, onun yanında Quran ayələri tilavət olunduqda, təkəbbürlük edərək onları qəbul etməkdən üz çevirər. Sanki bu ayələri ümumiyyətlə eşitməmişdir.

Sonrakı ayədə buyurulur:

وَإِذَا تَنَلَّىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَسَّشْرُهُ بَعْدَآبِ أَلِيمٍ

"Bizim ayələrimiz (kitabımızın ayələri) ona oxunduğu zaman, təkəbbürlə üz çevirir, elə bil onu eşitmir, elə bil hər iki qulağında ağırılıq vardır! Belə isə (ey Peyğəmbər,) sən də ona şiddətli bir əzabla müjdə ver. " Xülasə, saz, qaval çalan və bu kimi işlərlə məşğul olaraq onların həvəskarı olan şəxs heç vaxt Allah, axirət və Quran həqiqətləri ilə tanış ola bilməz və onları istəməz. Batil işlərə meylin nəticəsi imansızlıq və həqiqətlərin xəyal kimi cilvələndirilməsidir. Belə nadan şəxslər inhirafa

1. "Loğman" surəsi, 6-cı ayə.

2. "Loğman" surəsi, 7-ci ayə.

uğradıqları kimi başqalarını da yoldan azdırırlar. Bu ayədə həmin şəxslərə İlahi əzab müjdəsi verilmişdir. Deməli, məlum olur ki, ğina ləhvul-hədisdir və Quranda əzab vədəsi verildiyindən, böyük günahlardan sayılır.

İmam Sadiq (ə) və imam Rzadan (ə) ğinanın mənası barədə soruşulduqda buyurdu: "Bu, Allah-taalanın Quranda buyurduğu kəlamın mənasıdır. Allah-taala buyurub:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ قَالَ
مِنْهُ لَهْوَ الْحَدِيثِ

"İnsanlardan bəziləri vardır ki, batil, yaxud qəflətə salan kəlamı alırlar."

Həmçinin, Yəhya ibn Übadə imam Sadiqdən (ə) bu ayənin mənası barəsində soruşduqda imam (ə) buyurdu ki, o, ləhvul-hədis və ğinadır." [1]

3..QURANDAKI "QOVLUZ-ZUR" ĞİNA KİMİ TƏFSİR EDİLİR

İkinci məsələ ğinanın Quranda "qovluz-zur" ifadəsilə bildirilməsi və möminlərə ondan uzaqlaşmağın əmr olunmasıdır. Əbu Bəsir deyir ki, imam Sadiqdən (ə) "qovluz-zurdan uzaq olun" ayəsi barəsində soruşduqda, ("Həcc" surəsi, 31-ci ayə) həzrət buyurdu:

"Qovluz-zur ğinadan ibarətdir. Yəni, ğinadan ibarət olan batil sözlərə yaxın düşməyin. ." [2]

İmam Hadidən (ə) "batil işlərin yanında hazır olmazlar" ayəsinin mənası barəsində soruşulduqda buyurdu ki, bu, ğinadan ibarətdir və möminlər həmin yerdə hazır olmazlar." [3]

Başqa bir şəxs imam Hadidən (ə) "qovluz-zur" barəsində soruşduqda, buyurdu: "O cümlədən, ğina oxuyan şəxsə "Afərin, yaxşı oxudun!"-deyən şəxslərə də aiddir."

4. ĞİNA LƏĞV SAYILIR

İmam Sadiq (ə) və imam Rzadan (ə) möminlərin sifətlərini bəyan edən ayə barəsində soruşuldu. (Ayə belədir: "O kəslər ki, yalandan şahidlik etmir (yalan, ğina, söyüş və sairə məclislərində iştirak etmir) və bihudə və boş şeyin yanından keçən zaman etinasız və alicənablıqla keçirlər." [4] Həmçinin "Və o kəslər ki, bütün pis və çirkin (iş)lərdən üz çevirərlər." [5]) İmam (ə) buyurdu:

"Ləğv ğinadan ibarətdir ki, Allahın həqiqi bəndələri ona yaxın düşməzlər." [6]

1. "Kafi", "Babul-gina", 6-cı cild, səh.431.

2. "Kafi"

3. "Furqan" surəsi, 72-ci ayə.

4. "Furqan" surəsi, 70-ci ayə.

5. "Muminun" surəsi, 3-cü ayə.

6. "Kafi" və "Uyuni axbarir-Rza

5. ĞİNA NİFAQ YARADIR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Ginaya qulaq asmaq insanın qəlbində su toxumları cücərtdiyi kimi, nifaq toxumları səpir və cücərdir."^[1]

Həmçinin, yenə buyurub:

"Gina nifaq quşunun yuvasıdır."

6. ĞİNA MƏCLİSİ

Ğina məclisi Allahın qəzəbinin nazilolma yeridir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allahın (musiqi və ğina oxunması səbəbi ilə) öz rəhmət nəzərini həmin evlərin əhlindən götürdüyü evlərə daxil olmayın."^[2]

Hişamın səhih hədisində imam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, ğina oxunan ev qəfildən gələn müsibət və bəladan amanda deyil. Belə bir evdə edilən dualar qəbul və mələklər oraya daxil olmaz.

Qeyd olunduğu kimi, Allahın qəzəbi belə bir evə nazil olarkən hamını tutar.

7. ĞİNA FƏQİRLİYƏ SƏBƏB OLUR

Əmirəl-möminin Əlidən (ə) ğinaya çox qulaq asmağın nifaq və fəqirliyə səbəb olması nəql edilmişdir. "^[3]

8. ĞİNANIN ƏZABI

Peyğəmbərdən (s) nəql olunur ki, ğina oxuyan şəxs qəbirdən kor, kar, lal halda qalxacaq və bu əlamətlərlə tanınacaqdır. "^[4]

Həzrət yenə buyurub:

"Kim avazla ğina oxusa, Allah ona tərəfi ki şeytan göndərər. O şeytanlar həmin şəxsin çiyinə minər və dabanlarını onun sinəsinə vururlar. Onun xanəndəliyi qurtarana qədər bu iş davam edər." (Hədis insanın ğina oxuduğu bütün müddət ərzində şeytanın əlində oyun-oyuncağa çevrildiyini bildirmək istəyir.)

ALLAHIN RƏHMƏTİ ONA ÇATMAZ

Qütb Ravəndi Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir:

"Ginaya məşğul olan şəxs qiyamətdə Allah-taalanın ona rəhmətlə nəzər salmadığı kəslərdəndir. Kim ləhvə (ğinaya) qulaq assa, qiyamətdə onun qulağına əridilmiş qurğuşun töküləcəkdir."^[5]

1. "Kafi"

2. "Kafi"

3. Kafi", "Mustadrak", 78-ci bölmə, "Furui-kafi", 6-cı cild, səh.433, 15-ci hədis

4. "Camiul-axbar"

5. "Mustadrək", "Ticarət" başlığı, 80-cı bölmə.

ĞINAYA QULAQ ASMAQ ŞEYTANA SITAYIŞ ETMƏKDİR

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Hər kəs bir danışana qulaq assa və ona tərəf meyl etsə, ona sitayiş etmiş olur. Əgər danışan şəxs Allahın haqqını əda etsə (yəni rəhmani olsa), dinləyici Allaha sitayiş etmiş olur. Əgər danışan şəxs şeytandan müəyyən mətləblər çatdırsa (şeytani olsa), dinləyici də şeytana sitayiş etmiş olur."^[1]

XANƏNDƏLİK VƏ CƏNNƏT AĞACI

İmam Rza (ə) buyurub:

"Kim özünü ğinadan saxlasa, cənnətdə olan bir ağac Allah-taala tərəfindən göndərilən küləklər vasitəsilə hərəkət edər və həmin şəxs o ağacın gözəl avazını eşidər. Belə ki, onun oxşarını heç vaxt eşitməmişdir. Hər kəs özünü ğinadan saxlamasa, onun səsinə eşitməz."^[2]

CƏNNƏT XANƏNDƏLƏRİ

Allahın Rəsulu (s) buyurub: "Hər kəs öz qulaqlarını ğina (səsi) ilə doldursa, qiyamət günü ruhanilərin avazını eşitməz."

Soruşdular: "Ey Allahın Rəsulu, ruhanilər kimlərdir?"

Həzrət buyurdu: "Cənnət xanəndələri."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Həzrət Davud (ə) cənnət xanəndələrinin böyüyüdür."^[3]

Buna əsasən, cənnətdə Davudun (ə) nəğmələrini yalnız o kəslər eşidə bilər ki, bu dünyada öz qulaqlarını ğina eşitməkdən saxlamış olsunlar.

CİDDİ TƏHDİDLƏR

Peyğəmbəri (s) buyurub: "Mənim ümmətim arasında yerin çökməsi və daş yağması zahir olar."

Dedilər: "Ey Allahın Rəsulu! Bu nə vaxt olacaqdır?"

"Buyurdu:

"Musiqi alətləri, xanəndə qadın və şərابخorluq aşkar olanda. Allaha and olsun, mənim ümmətimdən olanlar gecələr eyş-işrətə məşğul olub başlarını oyunla qatsalar, o gecənin sübhündə meymun və donuz surətində olarlar, çünki Allahın haram buyurduğunu halal hesab etmiş və xanəndə qadınlarla bir yerdə olmuşlar. Onların işləri şərab içmək, səlam yemək və ipək paltar geyməkdir."^[4]

9. ĞINA İLƏ ZİNA ARASINDAKI RABİTƏ

Ğina insanın zina etməsinə səbəb olan bir müqəddimədir. Peyğəmbər (s) belə buyurub:

"Ğina ləhv tipli bir avazdır. O, insanda olan şəhvətdən və heyvani ləzzətlərdən irəli gəlir. Onun acınacaqlı təsirlərindən biri eşidənlərdə şəhvət hissinin təhrik olunmasıdır. Bununla onlar Allahdan qafil olaraq

1. "Furui-kafi", "Kitabu-əşribə", 6-cı cild, səh.434.

2. "Furui-kafi", "Babul-əşribə", 6-cı cild, səhifə 434.

3. "Nəhcül-bəlağə"

4. "Vəsailuş-şiə", "Ticarət" başlığı, 12-ci cild, səh.231.

çirkin əməllərə mürtəki olmağa hazırlayırlar."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Böyük günahlardan biri də ləhvdir ki, insanı Allahdan qafil edər və günah işlərə cürətləndirər. Gina insanın musiqi alətləri ilə oynamaq kimi haram işlərə düşməsinə səbəb olar: "[1]

ĞINANIN HARAM OLMASI DİNİN ZƏRURİ HÖKMLƏRİNDƏNDİR

Şiə fəqihləri arasında ğinanın haram olması barəsində heç bir ixtilaf yoxdur. Onların hamısı bu barədə yekdil fikirdədir. "Mustənad" kitabının müəllifi ğinanın haram olmasını dinin zəruri hökmlərindən hesab etmiş, "İzah" kitabının müəllifi ğinanın haram olmasını göstərən hədislərin tavatür həddinə çatdığını demişdir. Amma ğinanı əsl mənası və mahiyyəti barəsində azacıq ixtilaf gözə dəyir. Mərhum Şeyx Ənsarinin ğina pərəsindəki nəzəri alimlərin əksəriyyəti tərəfindən təsdiq və qəbul edilir. Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, ğina tərb gətirən (ritmik) avazın boğaza salınmasıdır. (Yəni, müəyyən maneələr səbəbi ilə tərb olmasa da) bu, günah əhlinin avazı ilə uyğun, eləcə də, ritmik və rəqs tipli (təsniflər kimi) olmalıdır. Camaat arasında da onu tar avazı, yaxud tənbur adlandırırlar. Bunu eşitməklə insanda şəhvət qüvvəsi təhrik olunur və şəhvət doğuran şeylərə doğru cəlb edilir.

QURANDA ĞINANIN GÜNAHI DAHA ŞİDDƏTLİDİR

Qeyd olunan tərzdə oxumağın haram olmasında şeirlə nəsr arasında heç bir fərq yoxdur. İstər Əhli-beytin mədhində, yaxud mərsiyəsində, istər dua və Quranda, istərsə də, başqa şeydə olsun. Ümumiyyətlə, duanı, Qurani, mərsiyələri və azanı ğina kimi oxumağın günahı daha artıqdır, çünki bu iş

1. Musiqinin ən pis təsirlərindən biri də insanların, xüsusilə, gənc oğlan və qızların şəhvət hissəsinin təhrik etməsidir.

Musiqinin mənfəi təsirləri ilə əlaqədar hətta bunu demək olar ki, bugünkü dünyada fahişəliyin, insanların namusuna təcavüz olunmasının ən əsas səbəbi insanlarda şəhvət hisslərini həyəcanlandıran musiqilərin efirə yayılmasıdır. Musiqilərin yaratdığı acınacaqlı təsirlərdən biri də insani duyğuların məhv olub aradan getməsidir. Bəzilərində insani duyğular, ulvi hislər və məhəbbət elə yüksək dərəcədə olmuşdur ki, ən cüzi mənzərə görməklə belə, təsirlənirdilər. Amma musiqiyə qulaq asdıqdan sonra onlarda bu hisslər məhv olmuşdur.

Fransız alim doktor Karl yazır: "Əgər həyat təkcə rəqs etmək, bahalı maşınlarla minib şəhərlərdə dövr etmək, kinolara getmək, radiolara qulaq asmaqdan ibarət olsaydı, onun nə faydası olardı?

Cavan fəhlələrdən bir çoxu həftədə iki-üç gecə kinolara, musiqi məclislərinə gedirlər. Onların bu məşğələlərlə qısa müddətdə məşğul olması, gündəlik vaxtlarının bütün hissəsinin dolmasına səbəb olur. Radioların yaydığı yalan xəbərlərə qulaq asmaq vasitəsi ilə insanın qızıl ömrü tələf olub, aradan gedir. Radio da kino və musiqi kimi, insanı çox tənəlləşdirir. Əyləncə həyatla ziddiyyətlidir çünki həyat əməl deməkdir. Rəqs etmək, kinoya getmək, radioya qulaq asmaq isə insanı dərin uçurumlara aparır"

Avropa alimləri tar, qaval, kamança və sair musiqi alətləri ilə məşğul olmağı, təqlid etməyi, vaxt öldürməyi, puç və əbəs şeylərə baş qoşmağı və sairəni nadanlıq, axmaqlıq, çərənçilik, sözlər danışmaq, aldatmaq, məsxərə etmək, mənasız iş və sair ilə sinonim hesab edirlər. (Doktor və qocanın münazirəsi", səh. 326)

ğinanın haram olmasından əlavə, Qurana, Allah-taalaya və Əhli-beytə (ə) qarşı etinasızlıq sayılır.

GÖZƏL SƏSİN HEÇ BİR EYBİ YOXDUR

Əgər səs gözəl olsa və onun boğazda azacıq uzadılması yuxarıdakı keyfiyyətdə olmasa (ritmik olmasa), onun heç bir eybi yoxdur. Peyğəmbər (s) buyurub ki, Quranı gözəl səslə, ərəb ləhcəsi ilə oxuyun və onu fisq və böyük günah əhlinin oxuduğu kimi oxumaqdan uzaq olun. Həqiqətən, gələcəkdə elə kəslər olacaqdır ki, ğina oxuduqları kimi Quranı oxuyacaqlar. Həmçinin, rahiblər və novhəxanlar kimi (məsihilərin arasında mövcud olduğu kimi) oxuyacaqlar. Quran onların boğazlarından içəri getməz (yəni, onların məqsədi Quranın mənalarına dərinlən diqqət yetirmək deyil, onun səsinə qulaq asmaqdır).

YAXŞI OXUMAQLA ĞINA BİR-BİRİNDƏN FƏRQLİ ŞEYLƏRDİR

Qiyamətin əlamətlərini göstərən bir hədisdə belə buyurulur:

"Gələcəkdə Quranı yalnız dünyəvi məqsədlərə çatmaq üçün öyrənən, Quranı musiqi alətlərindəki ğina kimi oxuyan insanlar dünyaya gələcək."^[1]

Hədislərdə Quranı gözəl səslə oxumaq müstəhəb bir iş sayılır və bu işin ğinanın haram olması ilə heç bir ziddiyyəti yoxdur, çünki səsin sadəcə gözəlləşdirilməsi və cüzi miqdarda boğaza salınması ğina sayılmır.

QADINLARIN TOY MƏCLİSİNDƏ ÖZ ARALARINDA OXUMASI

Fəqihlərin bəzisi toy mərasimində üç şərt daxilində qadınların ğina oxumasına icazə vermişlər: Birincisi, hətta məhrəm olsa da belə, o məclisdə kişi qismi olmasın. İkincisi, oxuyarkən batil sözlər deməsinlər (töhmət, söyüş və yalan kimi). Üçüncüsü, musiqi alətlərindən istifadə etməsinlər.

Bəzi fəqihlər toy mərasimində dəf çalınmasını caiz hesab etmişlər. Şəhid Sani və Mühəqqiq Sani buyurmuşlar ki, bu şərtlə icazə verilir ki, onun halqası olmasın.

Lakin ehtiyat bunların hər ikisini tərk etməkdən ibarətdir. Yəni, musiqi alətlərindən istifadə olunması, hətta toy mərasimində qadınlar arasında avaz oxumaqla və yuxarıdakı üç şərtə malik olsa belə tərk olunmalıdır. Belə ki, Şeyx Ənsari "Məkasib", Şəhid "Durus", Seyid "Vəsile" kitabında buyurmuşlar ki, qurtuluş yolu ehtiyata riayət etməkdir.

1. "Mustədrək", "Şəhadət" bölməsi, səh.465.

17. YALAN DANIŞMAQ

Böyük günah olması aşkarcasına bildirilən günahların on yeddincisi yalan danışmaqdır. Mərhum Şeyx Ənsari "Məkasibi" kitabında buyurub ki, yalan danışmaq haramdır. Bu da bəşər əqlinin qəti hökmü, bütün asimani dinlərin, eləcə də, müqəddəs İslam şəriətində dördlük təşkil edən dəlillərin: Allahın kitabı, icma, sünnə və əqlin vasitəsi ilə sübuta yetmişdir. Quran və hədislərdən də onun böyük günah olması məlum olur.

Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi hədisdə yalan danışmaq aşkar şəkildə böyük günahlardan biri sayılır. Həmçinin, Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə də bu məsələ aşkar şəkildə bəyan edilmişdir.

YALAN KƏBİRƏ GÜNAHLARIN ƏN BÖYÜYÜDÜR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Böyük günahların ən böyüyü Allaha şərik qoşmaq, valideynin üzünə ağ olmaq və batil söz, yəni yalan danışmaqdır."^[1]

İmam Həsən Əskəridən (ə) belə nəql olunur:

"Bütün pislilər bir otağa yığılıb (qapısı da) qıfıllanmışdır. Onun qapısının açarı yalandır."^[2]

MƏLƏKLƏRİN LƏNƏTLƏMƏSİ VƏ ÜFUNƏTLİ İY

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

"Mömin bəndə heç bir üzürlü səbəb olmadan yalan danışdığı zaman yetmiş min mələk onu lənətləyər. Onun qəlbindən üfunətli bir iy çıxaraq ərsə qədər çatır. Allah-taala bu yalan səbəbilə ona yetmiş zina günahı yazır ki, onun da ən kiçiyi insanın öz anası ilə etdiyi zinadır."^[3]

Şübhəsiz, hər bir günahın cəzası bu həddə çatrsa, onun böyük olması tamamilə aydın olar. "^[4]

1. "Vəsailü-şiiə"

2. "Mustədrək", "Həcc" başlığı, 120-ci bölmə.

3. "Mustədrək"

4. Ehtimal əsasən, bu cəzalar o yalanlar üçün nəzərdə tutulur ki, onun vurduğu zərər və törətdiyi fəsad zinanın zərər və fəsadından artıq olsun. Belə ki, bəzi yalanlar fitnə odunun şölələnməsinə, insanların mal-dövləti və abrinin aradan getməsinə, nahaq yerə qan axıdılmasına səbəb olur. Mümkündür ki, burada, yalan dedikdə Allahın, Onun Peyğəmbərinin və imamların adından danışılan yalan olsun. Bunlar da yalanın ən yüksək mərtəbələridir. Üçüncü ehtimala görə, yalandan and içmək və yalandan şəhadət vermək nəzərdə tutulur. Bu halda "əl-kizbu şərun minəş-şərab" (yalan şərabdan da pisdır) hədisi də yalanın mərtəbələrini göstərmiş olur.

QURANDA YALAN

"Məhl" surəsində buyurulur:

إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ

"Həqiqətən, yalanı Allahın ayələrinə iman gətirməyən kəslər danışar və onlar özləri yalançıdırlar. "[1]

Yəni, yalan danışan şəxs Allahın ayələrinə iman gətirməmişdir.

Zümər" surəsində buyurulur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ

"Həqiqətən, Allah kafir və yalançı şəxsi hidayət etməz. "[2]

Bəzi Quran ayələrindən məlum olur ki, yalan danışan şəxs Allahın qəzəb və lənətinə layiqdir. "[3]

Yalanın böyük günah olması, ona verilən cəzanın şiddəti, onun törədəcəyi fəsad və ziyanlar barəsində nəql olunan hədislər və Quran ayələri çoxdur. Mərhum Hacı Nuri ixtisarla onun qırx mərtəbəsini qeyd etmişdir:

1. Yalan fisqdir.

"Bəqərə" surəsində buyurulur:

فَلَا رَفْتٌ وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالٌ فِي الْحَجِّ

"Həcc əməllərini yerinə yetirən zaman həyat yoldaşı ilə yaxınlıq etmək, fisq (yalan danışmaq) və mübahisə aparmaq tərk olunmalıdır. "[4]

Bu ayədə yalan danışmaq "fisq" adlandırılmışdır.

Həmçinin, "Hucurat" surəsində yalan danışan şəxs "fasiq" adlandırılır və buyurulur ki,

إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا

"Əgər fasiq şəxs sizə bir xəbər gətirsə, bu barədə təhqiqat aparmadan onun sözünü qəbul etməyin. "[5]

Bu ayədə yalançı bir şəxs olan Vəlid fasiq adlandırılmışdır. Ayədən məlum olur ki, yalan fisq, yalan danışan isə fasiqdir.

1. Yalan Quranda "zur" ifadəsilə bildirilmişdir.

Yalan bütə sitayiş etməklə yanaşı qeyd olunmuşdur. Allah-taala buyurub:

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

1. «Nəhl» surəsi, 105-ci ayə.

2 "Zumar" surəsi, 5-ci ayə.

3. «Nur» surəsi, 7-ci ayə.

4. "Bəqərə" surəsi, 197-ci ayə.

5. "Hucurat" surəsi, 6-cı ayə.

"Çirkin işlərdən (yəni, büt-pərəstlikdən) uzaq olun və yalandan çəkinin"^[1]

3. Yalançının imanı olmaz.

Qeyd olunan ayədə yalançı şəxsin Allahın ayələrinə iman gətirmədiyi bildirilmişdir.

4. Yalan günahdır.

Hədislərdə yalan "ism" və "günah" ifadələrilə qeyd olunmuşdur. İmam Baqir (ə) buyurub ki, yalanın bütün növləri günahdır.

5. Yalan danışan məlumdur.

Yalan danışan şəxs Allahın qəzəbinə düşər olur. Bu, "lian" ayəsindən məlum olur.^[2]

6. Yalan danışanın üzü qaradır.

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Yalandan çəkin, çünki o, yalan danışan şəxsin üzünü qaraldır."^[3]

7. Yalan danışmaq şərab içməkdən də pisdir.

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Allah-taala şərab işlər üçün çoxlu qıfıllar müəyyən etmişdir. Onların açarı da şərabdır. Lakin yalan danışmaq şərabdan da pisdir."^[4]

8. Yalanın üfunətli iyi.

Yalan danışan şəxsin ağzından yalan danışdığı üçün qiyamətdə üfunət iyi gəlir.

9. Mələklərin qaçması.

Mələklər belə şəxsin üfunətli iyindən qaçar. Bu məsələ Peyğəmbərin (s) hədisində qeyd olunmuşdur.

10. Allah-taala yalan danışan şəxsi lənətləmişdir (Bu, "mübahilə" ayəsindən məlum olur).

11. Yalan danışan şəxsin üfunətli iyi ərşə çatar.

12. Allah ərşini daşıyanlar (müqərrəb mələklər) yalan danışan şəxsi lənətləyir.

13. Yalan imanı məhv edir. İmam Baqirdən (ə) bu barədə hədis nəql olunmuşdur.

1. "Həcc" surəsi, 31-ci ayə.

2. «Nur» surəsi, 7-ci ayə.

3. "Mustədrək"

4. "Üsuli-Kafi", "İman və küfr" bölməsi, səh.239

14. Yalan insanın həqiqi imanı dadmasına mane olur. Əmirəl-möminin Əlidən (ə) nəql olunur ki, bir bəndə yalnız hər növ-istər ciddi, istərsə də zarafatla deyilən yalanı tərk etdiyi zaman imanın ləzzətini dadar.

15. Yalan danışan şəxs insanların qəlbinə kin-küdurət və düşmənçilik toxumu səpir.

16. Yalan danışanın comərdliyi hamıdan azdır. Bu, Peyğəmbər (s) hədisində qeyd olunmuşdur.

17. Yalan bütün çirkin işlərin toplandığı evin açarıdır.

18. Yalan fücür, yalan danışan isə facirdir. Peyğəmbərdən (s) nəql olunur ki yalandan uzaq olun, çünki o fücürdür, hər ikisi də (yalan və yalançı) cəhənnəm odundadır.

19. Bir yalana görə yetmiş min mələk yalan danışan şəxsi lənətləyir.

20. Yalan nifaqın (münafıqlıq) nişanəsidir. Allahın Rəsulu (s) buyurub ki münafiqin üç əlaməti vardır: Yalan danışmaq, xəyanət etmək, vədəsinə xilaf çıxmaq.

21. Yalan danışan şəxsin nəzəri məşvərət məqamında bəyənildən deyildir. Bu da Peyğəmbərdən (s) nəql edilmişdir.

22. Yalan ən çirkin ruhi xəstəliklərdəndir. (Əmirəl-möminin Əlidən (ə) nəql olunur)

23. Yalan şeytanın əyri barmağıdır. Bu, Peyğəmbərdən (s) nəql olunur.

24. Yalan ən pis sələmdir (Ən şiddətli əzab baxımından).

25. Yalan küfrə səbəb olur.

26. Bir kişi Peyğəmbərdən (s) soruşdu: "Hansı əməl cəhənnəm oduna daxil olmağa səbəb olar?"

Həzrət buyurdu: "Yalan, çünki yalan fücürə, fücür küfrə, küfr də insanın cəhənnəm oduna daxil olmasına səbəb olur."

YALAN UNUTQANLIQ GƏTİRİR

27. İmam Sadiq (ə) buyurur: "Yalançı şəxsə verilən cəzalardan biri Allahın onu unutqanlığa düşür etməsidir." Deməli, o, bir yalan deyir və onu unudur, daha sonra əvvəlki yalanı ilə ziddiyyətdə olan ikinci bir xəbəri verərək camaat yanında rüsvay olur. ^[1]

"Həbibus-seyr" kitabında qeyd olunur ki, Xorasan və Zablistanın padşahı Sultan Hüseyn Mirzayi Bayqara Əmir Hüseyn Əbu Vərdini Azərbaycan və İraqın padşahı olan

28. Yalan nifaq qapılarından biridir.

YALANÇILARA VERİLƏN XÜSUSİ ƏZAB

29. Yalan danışan şəxsə xüsusi əzab veriləcəkdir. Ravəndinin "Dəəvat" kitabında uzun bir hədisdə nəql olunur ki, Peyğəmbər (s) merac gecəsi gördüklərini belə nəql edir: "Bir kişini gördüm. O, arxası üstə yatıdırılmışdı. Bir nəfər də onun başı üzərində durmuşdu. Əlində dəmirdən olan əsaya oxşar bir şey vardı, başı da əyilmişdi. O, uzanan şəxsin yanına gəlib əlində olan şeylə onun üzünə vururdu, o da ağız tərəfindən boynuna qədər tikə tikə parçalanırdı. Həmçinin, gözlərinə vururdu, burnundan boynuna qədər (tikə-tikə olurdu). Sonra o biri tərəfinə keçir və həmin işi təkrarlayırdı. Bu tərəfdən o tərəfə keçməmiş əvvəlki tərəfi sağalır, ilk vəziyyətinə qayıdırdı. O şəxs də öz işini davam etdirirdi. Soruşdum ki, bu şəxsə əzab verilməsinin səbəbi nədir? Mənə deyildi ki, bu şəxs sübh evdən çıxanda bir yalan demiş, onun (yalanın) törətdiyi ziyanlar ərsə çatmışdır və buna görə qiyamət gününə qədər ona belə əzab verilir."

30. Yalan danışan şəxs gecə namazı qıla bilməz. Buna görə də, bu ibadətin böyük bərəkətlərindən məhrum olar. Onun bərəkətlərindən biri də ruzi bolluğudur. İmam Sadiqdən (ə) bu məzmununda rəvayət nəql olunmuşdur.

31. Yalan insanın Allah dərğahında rüsvay olmasına səbəb olur. Allah- taala yalan danışan şəxsi düz yola hidayət etməz. Quranda bu məsələ vurğulanmışdır.

32. Yalan danışan şəxsin insanlıq və dəyəri aradan gedər.

Həzrət İsa (ə) buyurub:

"Kim çox yalan danışsa, onun həm Allah, həm də insanlar yanında olan mənlik və vüqarı aradan gedər. "[2] Belə ki, camaat ona nifrət edər və əlindən

Sultan Yaqub Mirzanın yanına çoxlu hədiyyə ilə elçiliyə göndərir. O dövrdə təzə çap olunan və camaat arasında çox rəğbətlə qarşılaşan "Cami" kitabının külliyyatını da aparmağı əmr edir. Əmir Hüseyn kitabı seçəndə, səhvən "Caminin külliyyat"ını deyil, "Fütuhati Məkkiyyə" kitabını götürür. Kitablara içində baxmadan sair hədiyyələrlə birlikdə sultan Yaqubun yanına gedir.

Sultan ona çox hörmət edərək deyir: "Bu uzaq səfərdə çox zəhmətlər çəkmişən və yorulmuşsan."

Əmir Hüseyn deyir: "Bu yolda mənim bir həmsöhbətim var idi, o da "Caminin külliyyatı" idi. Onları sənə hədiyyə gətirmişəm. Mən hər mənzildə yorulduqda, o kitablara müətləh edib yorğunluğumu çıxarırdım.

Sultan o kitaba maraq göstərərək deyir ki, tez onu gətir. Əmir Hüseyni göndərirlər və o, həmin kitabı gətirir. Kitabı açanda məlum olur ki, "Caminin külliyyatı" deyil, "Fütuhati Məkkiyyə" kitabıdır. Əmir Hüseynin "yolda bunları müətləh edirdim"-deyə yalan deməsi aşkar olur. Sultan deyir: Bu yalanı danışanda xəcalət çəkmədinmi?

Əbu Vərdi xəcalətdən cavab verə bilmir, saraydan çıxıb bir başa Xorasana yola düşür. Hətta gətirdiyi məktubun cavabını almağı belə gözləmir. O deyir: "Yalanım aşkar olduğu zaman ölüm arzulayırdım."

1. "Zumar" surəsi, 5-ci ayə.

2. "Kafi", 2-ci cild, səh.255.

cana doyar

33. Yalan xəbis işlərin ən böyüyüdür.

34. Yalan böyük günahlardandır. (Bu, hədisin əvvəlində qeyd olunmuşdu.)

35. Yalan imanın əksidir. (Peyğəmbərdən (s) rəvayət olunur)

36. Yalan danışan şəxs ən böyük günahkardır. (Peyğəmbərdən (s) nəql olunur.)

37. Yalan onu danışan şəxsi həlak edir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Yalandan uzaq olun. Əgər siz qurtuluşu onda görürsünüzsə (belə deyildir), həqiqətən, onda həlakət vardır."

38. Yalan danışan şəxs dostluğa və qardaşlığa layiq deyildir. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub ki, müsəlman yalan danışan şəxslərlə dostluqdan qardaşlıqdan çəkinməlidir, çünki yalan danışdığına görə, hətta dediyi düz olsa da belə, ona inanmaq olmaz.

39. Allah-taala belə bir şəxsi düz yola hidayət etməz və ona haqqı göstərməz.

40. Yalan danışmaq insanlıq sifətinin insandan alınmasına səbəb olur. Yəni, onun bərzəx aləmindəki sifəti artıq insan deyildir. Peyğəmbər (s) Fatimeyi-Zəhraya (ə) buyurdu:

"Merac gecəsində bir qadını gördüm. Onun başı donuz başı, bədəni isə ulaq bədəni kimi idi. Bu işin səbəbi də onun fitnə-fəsad törətməsi və yalan danışması idi."

YALANIN MƏRTƏBƏLƏRİ

Böyük fəqihlərdən bəziləri, o cümlədən, Şəhid Sani yalanı mütləq şəkildə (heç bir şərt olmadan) böyük günahlardan hesab etmişdir. Lakin İslam mənbələrindəki rəvayət və hədislərə müraciət etməklə məlum olur ki, yalanın müəyyən mərtəbələri vardır. Onlardan bəziləri hökmən böyükdür. Bəzilərinin isə böyük olması dəqiq məlum deyil. Əlavə izah üçün yalanın mərtəbələrini bəyan edirik:

1. ALLAHIN, PEYĞƏMBƏRİN (S) VƏ İMAMIN (Ə) ADINDAN YALAN DANIŞMAQ.

Yalanın ən pis mərtəbəsi Allahın, Peyğəmbər (s) və imamın (ə) adından yalan danışmaqdır. "Nəhl" surəsində buyurulur:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكُذْبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لَتَقْتُلُوا عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذْبَ لَا يُفْلِحُونَ * مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Dillərinizin yalandan dediyinə (və heç bir dəlili olmadan bir şeyin halal və ya haram olması barəsində verdiyi hökmə) əsasən "bu, halaldır və o isə haramdır" deməyin ki, Allaha iftira atasınız (və Onun dinində bir bidətin əsasını qoyasınız). Əlbəttə, Allaha iftira yaxanlar əsla nicat tapmazlar."^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allahın və onun Rəsulunun adından yalan danışmaq böyük günahlardandır."^[2]

İmam Baqir (ə) Əbu Nömana buyurdu:

"Bizim adımızdan həтта bir dənə olsun belə, yalan danışma, çünki bu yalan səni xalis İslam dinindən xaric edər."^[3] (Yəni, bizim adımızdan dediyin bu yalan vasitəsi ilə iman nuru sənin qəlbindən çıxacaq.)

Əgər insan oruc tutduğu halda qəsdən bu kimi yalanları deyərsə, orucu batil olar.

DEYİLMƏ TƏRZİNDƏN ASILI OLMAYARAQ, YALAN DEYİLMƏMƏLİDİR

Yalanın haram olmasında onun dillə deyilməsi, qələmlə yazılması, yaxud işarə ilə başa salınması arasında heç bir fərq yoxdur. Eləcə də, dediyi yalanı hansısa kitabda görüb özünə mənsub etsə, yaxud özü düzəltmə və s. bunların arasında (haram olmaq baxımından) heç bir fərq yoxdur.

DÜZGÜN OLMAYAN TƏRCÜMƏLƏR DƏ YALAN SAYILIR

Allahın və onun Peyğəmbərinin (s) adından yalan deməyin növlərindən biri də budur ki, müəyyən bir mətləbi yalan yerə onlara aid etsin, istər bu yalan dini, istərsə də dünyəvi işlərlə əlaqədar olsun. Məsələn, özündən "Allah filan peyğəmbərə belə vəhy etdi" desə, yaxud Quranda olmayan hər hansı bir cümləni Qurana aid etsə və yaxud da Quranda olan ayəni səhv tərcümə etsə, bunların hamısı haramdır.

HƏR KƏSİN İŞİ DEYİLDİR

Buna görə də minbərə çıxıb moizə etmək, xitab kürsüsündə, yaxud başqa bir yerdə Quranı tərcümə etmək istəyənlər bilməlidir ki, çox böyük və məsuliyyətli işdən yapışmışlar, çünki Quran ayələrini tərcümə etmək üçün əvvəla, ərəb qrammatikasının qayda-qanunlarına tam yiyələnməli və onları başa düşməlidir. İkincisi, o, ayələrin zahirələrini düzgün dərk etmək üçün güclü dərrakə qüvvəsinə malik olmalıdır. Üçüncüsü, məfhumları və nəyə dəlalət etməsi tam aydın olmayan ayələri tərcümə etməməli, mütəşabeh ayələrə yaxın düşməməlidir.

ALLAHA YALAN QOŞMAĞIN NÖVLƏRİ

Allahın adından yalan danışmağın qismlərindən biri də budur ki, şəxs müəyyən bir yalan desin və onu isbat etmək üçün Allahı sözünə şahid

1. «Nəhl» surəsi, 116-ci ayə.

2. "Kafi", 2-ci cild, səh.254.

3. "Kafi", 2-ci cild, səh.253.

gətirsin və belə desin: "Allahı şahid tuturam ki, düz deyirəm."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Belə bir şəraitdə ərş Allahın cəlalına təzim etmək üçün lərzəyə gələr"

Başqa bir hədisdə buyurulur ki, Allah-taala o bəndəyə belə buyurub:

"Məndən başqa bir şəxs tapmadın ki, onun adından yalan qoşasan?! "[1]

Bəzi rəvayətlərdə qeyd olunur ki, bəndə Allahı özünün heç bir həqiqəti olmayan sözlərinə şahid tutarkən Allah-taala buyurur: "Məndən zəif bir şəxs tapmadın ki, mənə bu yalana şahid gətirdin?!"

PEYĞƏMBƏR VƏ İMAMIN ADINDAN YALAN DANIŞMAQ

İmam və Peyğəmbərin (s) adından danışılan yalana gəldikdə isə bu, insanın özü tərəfindən düzəldilən bir hədisi onlara aid etməsidir. Yaxud başqa bir şəxsdən eşitdiyi, müəyyən bir kitabda gördüyü hədisi yalan olduğunu bilə-bilə imama, yaxud Peyğəmbərə (s) aid etməsidir.

Bəli əgər mövcud əlamətlər vasitəsi ilə müəyyən bir hədisin düzlüyünə əmin olsa və imamdan nəql olunduğunu dəqiq şəkildə bilsə, bu halda həmin hədisi məsumlara aid edə bilər.

RƏVAYƏTLƏRİN SƏNƏDİNİ QEYD ETMƏKLƏ NƏQL OLUNMASI

Kitablarda mövcud olan, amma düzgün və ya yalan olması dəqiq məlum olmayan, həmçinin insanın doğrudan da imamın kəlamı olub-olmadığını bilmədiyi sözlər və ya hədislər dinin zəruri məsələləri ilə müxalif olmazsa, həmçinin, imamın (ə) yüksək məqamına qarşı hörmətsizlik sayılmazsa, (belə ki, həmin mətləbi sağlam əql qəbul edə bilərsə) onda belə hədisləri hansı kitabda görmüşsə, həmin kitaba istinadən nəql etmək caizdir. Yəni, desin ki, filan kitabda, filan imamdan belə nəql olunur, yaxud filan şəxs filan imamdan belə rəvayət edir. Bundan əlavə, ehtiyata görə hər kitabdan deyil, yalnız o kitablardan nəql etsin ki, onda yazılanlara və müəllifinə etimadlı olsun, təqvalı və hədis aləmində etimadlı bir şəxs kimi tanınmış olsun.

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Hədisi yalnız mötəbər şəxslərdən nəql et, əks halda yalançı sayılacaqsan. Yalan isə Allahın və bəndələrin yanında xarlığa və zillətə səbəb olur. "[2]

Əmirəl-möminin Əli (ə) Haris Həmədəniyə yazdığı məktubda buyurub:

"Camaat üçün eşitdiyiniz şeylərin hamısını nəql etmək (belə şeyləri nəql etməkdə etinasızlıq) insanın yalançı olması üçün kifayət edir. "[3]

Qeyd olunanlardan əlavə, hədisi eynilə (yazıldığı kimi) və heç bir kəlməsini artırıb-azaltmadan nəql etmək lazımdır. Belə ki, onun mənasının artmasına, azalmasına, yaxud müəyyən qədər dəyişilməsinə səbəb olan kəlməni artırmaq yaxud çıxartmaq olmaz. Əgər bir şəxs belə edərsə, Peyğəmbəridən (s) nəql olunan aşağıdakı hədis ona da aid olacaqdır.

"Hər kəs yalan danışsa və mənim demədiyim şeyləri nəql etsə, cəhənnəm

1. "Vasailuş-şia", "iman" başlığı, 5-ci bölmə, 16-cı cild, səh. 124.

2. "Kəşful-məhəccə"

3. "Nəhcül-bəlağə". 68-ci məktub.

odunda öz arxasını odla doldurar"^[1]

HƏDİSİN MƏZMUNUNU NƏQL ETMƏK DƏ MÜƏYYƏN ŞƏRTLƏR DAXİLİNDƏ CAİZDİR

Hədisi eynilə olduğu sözlərlə deyil, məzmununu nəql etmək o zaman caiz olar ki, onu nəql edən şəxs ərəb qaydalarından tam agah olsun, bu dilin xüsusiyyətlərini başa düşsün. Nəticədə hədisin xülasəsini və məzmununu (aşkar dəlalət etdiyi şeyləri) nəql etsin, həm də hədisin məzmununu nəql etdiyini aşkar bəyan etsin.

Amma şeir və yaxud nəsr şəklində olan zəban-hala gəldikdə isə, əgər imamın (ə) məqamı ilə uyğun olarsa və həqiqətdə də zəban-hal olarsa (yəni imamın (ə) sözləri həmin vaxtda tarix yazanların qeyd etdiyi halda olmuşsa), onda eybi yoxdur. Amma bununla yanaşı imamın bəyan etdiyi sözlər deyil, zəban-hal olduğunu da deməlidir.

2. YALAN AND, YALAN ŞƏHADƏT VƏ HAQQIN GİZLƏDİLMƏSİ

Yalanın mərtəbələrindən biri də yalandan and içmək, yalan yerə şahidlik etmək və şahidliyin gizlədilməsidir ki, bunların böyük günah olmasında heç bir şübhə yoxdur. Bunların hər birinin ətraflı izahı aşağıda qeyd olunacaqdır.

3. FƏSAD TÖRƏDƏN YALAN

Böyük günah olması tamamilə məlum olan günahlardan biri də ziyan və fəsadı olan yalandır. Əlbəttə, onun törətdiyi fəsad və ziyanlar nə qədər artıq olsa, həmin günah bir o qədər böyük və cəzası da bir o qədər şiddətli və ağır olacaqdır. Bəzi hallarda bir yalan şəxsin mal-dövlətinin tələf olub aradan getməsinə, abır-heysiyyətinin tapdalanmasına və nahaq yerə qan axıdılmasına səbəb olur.

4. ZARAFATLA DEYİLƏN YALAN

Yalanın qismlərindən biri də zarafatyana, əyləncə və gülüş məqsədi ilə deyilən yalanlardır. Misal üçün, sadələvh və tez inanan bir şəxsə "filankəs sənə evlənmək istəyir", yaxud "filankəs sənə bu gün qonaq çağırmışdır", yaxud "sənə filan qədər mal-dövlət həvalə edilmişdir" və sair desin.

Yalanın mütləq şəkildə, qeydsiz-şərtsiz haram olmasına dəlalət edən

1. Mərhum Nurinin "Darus-səlam" kitabında qeyd olunur ki, Kermanşahda bir nəfər böyük alim Ağə Məhəmməd Əlinin ("Məqamat" kitabının müəllifidir) hüzuruna gəlir və deyir: Yuxuda gördüm ki, öz dişlərimlə həzrəti Seyyidüş-şühəda imam Hüseynin (ə) bədəninin ətinə çeynəyirəm. Bunun yozumu necədir?

Bu alim həmin şəxsi tanıyırdı. Ona görə də başını aşağı salıb bir qədər fikirləşdikdən sonra buyurdu: Sən rövzəxansanmı?

Dedi: "Bəli." Buyurdu: "Ya bu işi tərək et, ya da mötəbər kitablardan nəql et."

"Şəfaus-sudur" və sair kitablarda nəql olunur ki, minbər əhlindən olan təqvalı bir nəfər böyük fəqih Hacı Məhəmməd İbrahim Kəlbarsinin hüzurunda həzrəti Seyyidüş-şühəda imam Hüseynin (ə) buyurduğu "Ya Zeynəb" kəlməsini iki dəfə təkrarlayıb dedi: "Ya Zeynəb, ya Zeynəb!"

O böyük fəqih uca səslə buyurdu: "Allah ağzını yumsun! İmam Hüseyn (ə) bu sözü iki dəfə yox, bir dəfə demişdir."

hədis və rəvayətlər onun da haram olduğunu göstərir. Fəqihlərin bəziləri onun haram olması barəsində fətva vermişlər. Lakin bəzi fəqihlər bu barədə müəyyən şərtlər qoyaraq sözü deyən şəxsin əsl məqsədinin zarafat olmasını göstərən əlamətlər olduğu halla, belə bir əlamətin olmadığı halda deyilən yalanlar arasında fərq qoymuşlar. Deməli, onların nəzərinə görə, zarafat olmasına bir əlamət olduqda caiz, əks halda isə haramdır.

Bu nəzəriyyənin düzgün olma olmasına baxmayaraq, ehtiyat yolunu seçmək daha yaxşıdır. Yəni, hətta zarafat edilməsinə dair müəyyən əlamət olduqda, belə yalanla birgə olan zarafatlardan uzaq olmaq lazımdır. Bu məsələ, xüsusilə yalanın mütləq şəkildə haram olmasını çatdıran hədislərdən başa düşülür.

HƏR NÖV YALANDAN UZAQ OLMAQ LAZIMDIR

İmam Səccad (ə) buyurub:

"Hər növ yalandan uzaq olun, istər kiçik olsun, istərsə də böyük, istər zarafatyana olsun, istərsə də ciddi."^[1]

Əmirəl-möminin Əli (ə) belə buyurub:

"Mömin zarafatyana və ya ciddi olmasından asılı olmayaraq, yalanı tamamilə tərk etdiyi zaman imanın böyük faydalarına nail olar."^[2]

Əmirəl-möminin Əli (ə) yenə buyurub:

"Yalan məsləhət deyildir və istər ciddi olsun, istərsə də, zarafatyana hökmən tərk olunmalıdır. Sizlərdən bir kəs öz övladına müəyyən bir şeyi vədə versə, mütləq ona əməl etsin, çünki hər bir yalan (sahibini) fücürə çəkir, fücür də öz sahibini cəhənnəmə aparır."^[3]

Əbuzər Peyğəmbərin (s) vəsiyyətlərini nəql edən zaman, o həzrətin dilindən deyir:

"Kim öz övrətini və dilini haramdan saxlasa, cənnətə daxil olacaqdır."

Əbuzər dedi: "Biz dilimizlə dediklərimiz şeylər barəsində də sorğu- suala ediləcəyikmi?"

Peyğəmbər (s) buyurdu:

"Camaatı cəhənnəmə aparan şey dillərində dediklərindən başqa bir şeydirmi?! Ey Əbuzər, nə qədər ki, danışmamısan, salamat olacaqsan. Elə ki, bir söz danışdın, əgər xeyir olsa, sənə xeyrinə, əks halda isə sənə zərərinə yazılacaqdır. Ey Əbuzər, bir şəxs məclisdə bir söz deyib məclis əhlini güldürür və ona görə də cəhənnəmin təbəqələrinə düşür. Vay olsun yalan danışaraq camaatı güldürənlərə! Vay olsun ona! Vay olsun ona! Ey Əbuzər, kim sükut etsə, nicat tapar. Hökmən düz danışan ol və heç vaxt ağzından yalan sözlər çıxartma!"^[4]

Əbuzər dedi: "Ey Allahın Rəsulu, qəsdən yalan danışan şəxsin tövbəsi nədir?"

O həzrət (s) buyurdu:

"Bağışlanmaq diləmək. Gündəlik beş namaz bu günahın çirkinliklərini

1. "Kafi", 2-ci cild, səh.253.

2. "Kafi", 2-ci cild, səh.255

3. "Vəsailuş-şiə", səh.577, "Həcc" bölməsi.

4. "Vəsail", "Həcc" başlığı, 140-cı bölmə, səh.577.

ondan paklayar."

Qiyamətin yaxınlaşması əlamətlərini göstərən hədislərdə buyurulurki, qiyamətin başlanmasından əvvəl, camaat arasında yalan danışmaq xoşluq sayılar. Allahın lənəti, hətta zarafat üzündən olsa belə, yalan danışanlara olsun!

Peyğəmbər (s) yenə buyurub:

"Mən cənnətin yüksək dərəcələrində olan bir evi o kəslər üçün zəmin dururam ki, hətta haqq onlarla olsa belə, mübahisəni tərk etsinlər, Cənnətin ortasında olan bir evi o kəslərə zəmin dururam ki, yalanı tərk etsinlər, hətta zarafat üzündən olsa belə. Cənnətin bağlarında olan bir evi o kəslər üçün zəminəm ki, əxlaqlarını gözəlləşdirlərlər."

Yalan danışmaq, hətta zarafat üzündən olsa da belə, möminin qəlbinin sınıması, abır-heysiyyətinin aradan getməsi və ruhən vicdan əzabı çəkməsinə səbəb olmadıqda halaldır. Əks halda, belə yalanların böyük günah olmasında heç bir şübhə yoxdur.

MÜBALİĞƏ EDİB ŞİŞİRTMƏK YALAN DEYİLDİR

Camaat arasında çox şeylərdə mübaliğə edilir. Məsələn, deyirlər ki, "filan sözü sənə yüz dəfə demişəm", yaxud "min " dəfə filan işi səndən görmüşəm". Halbuki, qeyd olunun saya hələ də çatmamışdır. Bu cür mübaliğələr yalan deyildir, çünki həmin ədəd dəqiq şəkildə nəzərdə tutulmur, əksinə məqsəd həmin işin çox baş verməsini çatdırmaq və məsələyə təkid etməkdir.

Eləcə də, müxtəlif məcazi mənaların, istiarə və kinayələrin xüsusilə şeirlərdə işlədilsə - eybi yoxdur.

YALANIN BÖYÜYÜ-KİÇİYİ YOXDUR

Camaat arasında belə bir adət vardır ki, bir şəxsin yanına yemək gətirəndə, yeməyə meyl olduğu halda deyir ki, meylim, iştaham yoxdur. Bu da bir növ aşkar yalandır. Camaatın əksəriyyəti bilməməzlik ucbatından bunu adi bir şey hesab edirlər. Halbuki, onun yalan olması barədə heç bir şəkk-şübhə yoxdur və yalanın haram olmasını göstərən hədislər ona da şamil olacaqdır.

Əsma bint Ümeys deyir: "Ayişənin gəlin gəldiyi gecə Peyğəmbər (s) süd dolu bir qabı mənə verdi və buyurdu ki, aparıb onun zövcələrinə verim."

Südü apardıqda dedilər ki, bizim süd içməyə meylimiz yoxdur.

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Ac olduğunuz halda yalan danışmayın!"

Əsma dedi: "Ey Allahın Rəsulu, əgər bir şeyə meylimiz olduğu halda, "meylimiz yoxdur" desək, onda bu, yalan sayılacaqmı?"

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Həqiqətən, əməl dəftərində yalan kimi yazılacaqdır. Hətta kiçik olsa belə. "[1]

Amma camaatın bir-birinə təklif etmə məqamında bəzən günah baş verir. Məsələn, bir şəxs əlindəki yemək özünün olduğu halda başqasına deyir ki, al sən ye, halbuki bu sözü deyərkən məqsəd ciddi deyil, hətta qəlbində bu yeməyi yeməsinə belə razı deyil. Yaxud deyir ki, buyurun, bizim evimizə gedək, halbuki həmin şəxsin onun evinə gəlməsinə razı belə razı

1. "Səfinətul-bihab", 2-ci cild, səh.473 və "Məhəccətul-bəyza".

deyil. Bu kimi təkliflər yalan və haram olmasa da, ehtiyata əsasən bu cür işlər də tərk olunmalıdır. Çünki belə hallarda şəxsin zahiri ilə batini bir-biri ilə müxalif olur, bu da nifaqın (iki üzlülüyün) mərtəbələrindən biridir.

Bir gün imam Sadiq (ə) öz oğlu İsmaillə birlikdə bir məclisdə idi. Dostlarından biri imamın yanına gəlib salam verdi və onun yanında oturdu. İmam (ə) getmək istədikdə, o da qalxıb həzrətlə hərəkət etdi və bütün yol boyu imamla birlikdə oldu. İmam (ə) öz evinə çatanda ondan ayrıldı, evə daxil olduqda İsmail dedi: "Atacan, nə üçün o şəxsi evə dəvət etmədin?"

Həzrət buyurdu: "Onun bizim evə gəlməsinə heç bir lüzum yox idi." İsmail dedi: "Əgər siz ona təklif etsəydiniz, onsuz da gəlməyəcəkdi." Həzrət buyurdu: "Oğlum, istəmirəm ki, Allah-taala məni, niyyətində tutmadığı şeyləri deyənlərin cərgəsində eləsin." ^[1]

QURAŞDIRMA YUXU DA YALAN SAYILIR

Yalanın qismlərindən biri də budur ki, insan yuxuda görmədiyi bir şeyi özündən quraşdırıb desin, yaxud heç bir əsası olmayan bir yuxunu başqasına aid etsin.

Peyğəmbər (s) buyurub: "Yalanların ən böyüyü üç qismdir:

1. Mənim bir şeyi demədiyim halda, həmin şeyin mənə aid edilməsi;
2. Heç bir yuxu görmədiyi halda, yalandan (quraşdırıb) yuxu nəql etmək;
3. Bir şəxsi onun öz atasından başqasına mənsub etmək. ^[2]

Yalanın qismlərindən biri də heç bir əsası olmayan nağılların nəql olunmasıdır. Peyğəmbərdən (s) nəql olunur ki, rəvayətlərin ən pisi yalan rəvayətdir. ^[3]

ZƏRBÜL-MƏSƏLLƏR DƏ YALANDIRMI?

Əqli mətləblərin hiss olunan qaliblər şəklində başa salınması üçün istifadə olunan zərbül-məsəllər, heyvanların, bitkilərin və cansız əşyaların dilindən nəql olunan təmsil və hekayətlər, Allahın hikmət və qüdrətini başa salmaq, gözəl əxlaqları təlim vermək, bəyənən səciyyələrin dəyər və təsirlərini aşkar etmək, habelə yaxşı və pis əməlləri, pis və ya çirkin əxlaqları heyvanların dilincə nəql etməyin ("İxvanus-səfa", "Kəlilə və Dimnə", "Təhzibə əxlaq" və sair kimi kitablarda olduğu kimi) düzgünlüyündə və caiz olmasında heç bir şəkk-şübhə yoxdur. Bundan əlavə, ən gözəl və hikmətli kəlamlar, ən təsirli moizə və nəsihətlər bu kimi hekayətlər qəlibində olur. Aydın ki, moizə və nəsihət hekayə şəklində olduqda daha güclü təsirə malikdir.

Əhli-beytdən (ə) bu mətləbin düzlüyünü göstərən çoxlu hadisələr nəql olunmuşdur.

1. "Biharul-ənvar", 16-cı cild, səh.243.

2. "Biharul-ənvar", 15-ci cild, səh.42.

3. "Biharul-ənvar", 15-ci cild, səh.42.

İMAM HƏSƏN MÜCTƏBANIN (ə) MƏSƏL ÇƏKMƏSİ

Məlun Müaviyə özü və ata-babaları ilə iftixar etmək, imam Müctəbanın (ə) özü ata-babasını xar etmək məqsədi ilə bir məclis təşkil etmişdi. Məclisdə iştirak edənlərin hər biri onlara qarşı hörmətsizlik edirdi. İmam Müctəba (ə) da onların cavabını bir-bir verirdi. O cümlədən, Osmanın oğlunun yaramaz sözlərinə cavab olaraq buyurdu: "Ey Osmanın oğlu Əmr, sənə gəldikdə isə, sən çox axmaq bir adamsan. Sənin fitrətində elə çatışmamazlıq vardır ki, bu işləri araşdırma bilməzsən. Sənin məsəlin xurma ağacının üzərinə qonmuş bir milçəyə bənzəyir. O, xurma ağacına dedi ki, yerində möhkəm dayan, istəyirəm sənin üstündən aşağı enəm. Xurma ağacı dedi: Sənin mənim üzərimə nə vaxt qonduğunu hiss etməmişəm, o ki, qaldı qalxmağın mənə ağır gəlsin!"

YALANA QULAQ ASMAQ DA HARAMDIR

Qeyd etmək lazımdır ki, yalan danışmaq haram olduğu kimi, yalanı başqasına nəql etmək, yalan məlumatları yazıb-oxumaq və onlara qulaq asmaq haram sayılır. Quranın müxtəlif ayələrində yəhudilər və münafıqlar məzəmmət edilərək "səmmaunə lil-kəzib" (yəni yalana çox-çox qulaq asanlar) adlandırılır.

Şeyx Səduq nəql edir ki, imam Sadiqdən (ə) soruşdular: "Nağıl danışanın sözlərinə qulaq asmaq halaldır mı?"

Həzrət buyurdu:

"Xeyr. Hər kəs bir danışan şəxsə qulaq assa, ona sitayiş etmiş olur. Əgər o şəxs Allahdan danışsa (yəni doğru və haqq desə), dinləyici Allaha sitayiş etmiş olur. Əgər o, İblisdən söz desə (yəni, yalan və batil mətləblər danışsa), dinləyici İblisə sitayiş etmiş olur."

Bu məzmununda olan digər bir hədis imam Baqirdən (ə) də nəql olunur.

Yalana qulaq asmağın haram olması "vəctənibu qovləz-zur", eləcə də "vəlləzinə la yəşhədunəz-zurə" ayələrindən başa düşülür. Bu bölmənin əvvəlində qeyd olunduğu kimi, bu ayələrdəki "zur" kəlməsi "yalan söz" kimi təfsir olunmuşdur. Həmçinin, günah edilən məclislərdə oturmağın haram, münkər və yaramaz işlərdən üz çevirməyin vacib olmasının dəlilləri buna da şamil olur. Aydınır ki, yalan günah və qadağan olunmuş işlərdəndir. Deməli, ona qulaq asanlar Quranın buyurduğu "zur" sözlərdən çəkinməmiş, günah məclisində hazır olmuş və qadağan olunmuş işlərdən üz çevirməmişdir.

TOVRIYƏ NƏDİR?

Tovriyə-iki mənaya malik olan bir söz danışmaqdır. Onun bir mənası düz və həqiqətlə uyğun, digər mənası isə yalandır. Danışan şəxs onun düzgün mənasını nəzərdə tutur, eşidən isə onun yalan mənasını başa düşür. Misal üçün: Bir zalım şəxs sizin evinizə gəlib axtarış aparır və siz onun əlindən xilas olmaq üçün evdə olan başqa bir şəxsə deyirsiniz ki, xüsusi bir yerə işarə edib desin ki, burada deyildir. Yəni, mənim işarə etdiyim yerdə deyildir. Zalım şəxsin o sözdən sizin ümumiyyətlə evdə olmadığınızı başa düşməsinə baxmayaraq, bu mənə tamamilə düzgündür.

Yaxud siz bir şeyin cavabını inşa cümləsi şəklində verirsiniz. Misal

üçün, zalım bir şəxs məzlumu axtarır və onun əlamətlərini sizdən soruşur. Siz onun yerini bildiyiniz halda, cavab verməkdən boyun qaçıрмаq üçün deyirsiniz ki, məscidə gedin, yaxud filankəsdən soruşun.

Digər bir misal: Sizdən müəyyən bir günah əməl baş verir və bir kəs sizdən soruşur ki, sən belə bir günaha mürtəkib olmusanmı? Cavabda deyirsiniz ki, "Əstəğfirullah! Belə bir günahdan Allaha pənah aparıram!"

Başqa misal: Siz bir şəxsin barəsində rəva görülməyən sözlər danışmışınız və onu inkar etməklə aranızdakı kin-küdurəti, narazılığı aradan qaldırmaq istəyirsiniz. Ona görə də deyirsiniz ki, sizin məqam və şəxsiyyətiniz çox böyükdür və belə sözlər sizin haqqınızda rəva deyildir.

TOVRIYƏNİN HÖKMÜ

Tovriyə üç qismdir: Onun birinci qismi ondan müəyyən məsləhət və mənafeyin əldə olunması, yaxud fəsad və zərərin dəf edilməsinin nəzərdə tutulmasından ibarətdir. Yuxarıda qeyd olunan misallar bu qismdəndir. Onun düzgün və caiz olmasında heç bir şübhə yoxdur. (Bu barədə tezliklə söhbət olunacaqdır.)

İkinci qism onun deyilməsində müəyyən xəsarət və fəsadın olmasından ibarətdir. Məsələn, tovrin vasitəsi ilə müsəlman şəxsin özünə, yaxud mal-dövlətinə ağır xəsarət dəysin, yaxud başqa bir müsəlmana əzab-əziyyət verilməsinə səbəb olsun. Bu cür tovrin haram olmasında heç bir şəkkl-şübhə yoxdur.

Üçüncü qism bundan ibarətdir ki, onda heç bir məsləhət yoxdur, fəsad və xəsarət dəyməsinə də səbəb olmur. Fəqihlərin bəziləri buyurmuşlar ki, bu qism də haramdır, çünki tovrin həqiqətdə yalanın qismlərindən biri olduğu üçün yalanın haram olması dəlilləri buna da şamil olacaq. Bu halda onun icra olunmasına heç bir əsas yoxdur. Bəzi fəqihlər də buyurmuşlar ki, bu qism haram deyildir, çünki tovrin həm hökm, həm də mövzu baxımından yalanın qismlərindən xaricdir.

Hər iki nəzər sahiblərinin istinad etdikləri dəlillərin bəyanı bəhsimizdən xaric olduğundan onları xatırlatmırıq. Təkcə bunu qeyd edirik ki, ehtiyata əsasən, tovrin yalnız müqəddəs şəriət sahibinin icazə verdiyi yerlərdə istifadə olunmalıdır.

YALANIN CAİZ OLDUĞU YERLƏR

1. İnsanın özü, yaxud başqa bir müsəlman şəxsin mal-dövləti, can və ya heysiyyətinə ziyan dəyəcəksə və yalan danışmaqla o zərər aradan qalxacaqsa, bu halda yalan danışmaq caizdir. Hətta bu kimi hallarda yalandan and içmək də lazım olarsa, heç bir eybi yoxdur. Daha ağır xəsarət və zərərlərə gətirib çıxaran hallarda yalan danışmaq vacib sayılır.

Məsələn, bir zalım müsəlman bir şəxsi tutub öldürmək, yaxud döyüb abırını aparmaq, malını qarət etmək, yaxud zindana salmaq istəsə və sizdən onun yerini soruşsa, bu halda siz onun yerini desəniz, harama düşər olarsınız. Sizin onun yerini bilməyi inkar etməyiniz vacibdir. Hətta yalandan and içmək lazım olsa da, and içib deməlisiniz ki, onun yerini bilmirəm.

Digər bir misal: Müsəlman bir şəxsin mal-dövləti sizin yanınızda

əmanətdir. Zalım bir şəxs onu almaq istəyirsə, bu halda yanınızda qoyulanların həmin şəxsin malı olmasını inkar etməlisiniz. Əgər onun şərinin dəf edilməsi and içməkdən asılıdırsa, and içməyiniz də vacibdir.

MÜSƏLMANIN XİLAS OLMASI ÜÇÜN YALANDAN AND İÇMƏK

Bu barədə nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. O cümlədən, Şeyx Ənsari "Məkasib" kitabında imam Sadiq (ə) və Əmirəl-möminin Əlidən (ə) Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu nəql edir:

"Müsəlman qardaşına nıcat vermək üçün yalandan Allaha and iç. "[1]

İsmail ibn Səd imam Rzadan (ə) bir hədis nəql edir. O hədisdə İbn Səd deyir ki, mən o həzrətdən zalımın şərindən xilas olmaq üçün yalandan "filan mal yoxumdur"-deyə and içən bir şəxs barəsində soruşduqda həzrət buyurdu: "(Belə yerdə and içməyin) heç bir eybi yoxdur."

Soruşdum ki, başqa müsəlman şəxsin mal-dövlətini qorumaq üçün yalandan and içmək necə?

Həzrət buyurdu: "Heç bir eybi yoxdur."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Kəffarəsi olmayan, üstəlik sahibinə savab verilməsilə nəticələnən yalan and müsəlmanın canını, yaxud mal-dövlətini oğru və sair kimi zalımların şərindən qorumaq üçün içilən anddır."

DƏYƏRİ AZ OLAN MAL-DÖVLƏT ÜÇÜN AND İÇMƏK OLMAZ

Burada iki mətləbi qeyd etmək lazımdır. Onlardan biri budur ki, zərəri dəf etmək üçün yalan danışmaq mütləq şəkildə caizdir. Lakin mal-dövlətə dəyəcək zərər dözümlə bilərsə, o zərəri qəbul etmək və yalan danışmamaq müstəhəbdir.

Əmirəl-möminin Əlidən (ə) nəql olunur:

"İmanın əlamətlərindən biri də zərər dəyəcək halda doğru danışmaq və mənfəət gözlənilən yerlərdə yalanı tərk etməkdir. "[2]

MÜMKÜN QƏDƏR TORİYƏ ETMƏLİ

Digər bir məsələ budur ki, fəqihlərin məşhur nəzəriyyəsinə əsasən bu məqamda toriyə vacib hesab edilmişdir. Ehtiyat imkan daxilində və heç bir xərci olmasa, zərəri toriyə vasitəsi ilə dəf edib aşkar şəkildə yalan danışmasın.

İKİ NƏFƏRİN ARASINDA BARIŞIQ YARATMAQ

2. Yalan danışmağın caiz olduğu yerlərdən biri də islah və barışıq məqamıdır. Yəni, iki müsəlmanın arasında çəkişmə, mübahisə və münaqişə yaransa və onların barışdırılması yalan danışmaqdan başqa yolla mümkün olmasa, bu halda yalan danışmaq caizdir. Əgər yalan danışmaq vasitəsilə iki müsəlman şəxsin arasında yarana biləcək kin-küdurətin qarşısı alınarsa, yenə də caizdir. Məsələn, ərlə arvad arasında ciddi narazılıq yaranıbsa və bu da onların bir-birindən ayrılması və talaqla nəticələnəcəksə, bu halda

1. "Vəsailü-ş-şiə", "İman" başlığı, 3-cü cild, səh.134.

2. "Nəhcül-bəlağə", 458-ci hikmət.

caizdir ki, (misal üçün) ərinə yalandan deyilsin: Arvadın sənə ayrılığından çox narahat olur. O, səni çox sevir. Hətta ola bilsin ki, bu işdən ağır xəstəliyə düşər olsun. Oadına da bu məzmununda olan sözlər deyilsin və bu yalan vasitəsilə onların arasında barışıq hasil olsun və talaqın qarşısı alınsın.

KƏSKİN MESAJLARI MÜLAYİMLƏŞDİRSİN

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Kəlam üç qisimdir. Düz, yalan və camaatın arasını islah etməkdə istifadə edilən"

Bir şəxs soruşdu: "Sizə fəda olum, camaatın arasını islah etmək nə deməkdir?"

Həzrət buyurdu: Bir nəfər barəsində bir söz eşidirsən, əgər o sözü başqaları üçün nəql etsən onun özünü fasid və (qəlbini) küdurətli edərsən. Ona görə də, (eşitdiyinin əksini) deyirsən: "Filankəsdən eşitdim ki, sənə barəndə yaxşı sözlər danışdı." Sən bununla eşitdiyinin əksini ona çatdırırsan. "[1]

Xülasə, bir şəxs sizin üçün başqasının ardınca çox ciddi tərzdə müəyyən bir mətləbi çatdırsa və onu pərişan etmək üçün bir söz desə, siz də onların arasını islah etmək və münasibətlərini pozmamalıq üçün eşitdiyinizin əksini deyərək o şəxsə çatdırırsanız onların arasını islah etmiş olursunuz.

Müaviyə ibn Əmmarın imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə deyilir ki, islah edən yalançı deyildir. Mübaliğə qəlibində qeyd olunan "kəzzab" (həddən artıq yalançı) sözü zahirdə bunu göstərir ki, hətta islah və barışıq etmək üçün çox yalan danışsa da yalan sayılmır.

Peyğəmbərin (s) Əmirəl-möminin Əliyə (ə) etdiyi vəsiyyətlərində buyurulur:

"Həqiqətən, Allah islah etmək üçün deyilən yalan sözləri sevir və fəsada səbəb olan düz sözlərdən acığı gəlir və onu düşmən hesab edir." [2]

İSLAH ƏN BÖYÜK İBADƏTLƏRDƏNDİR

Peyğəmbərdən (s) nəql olunur ki, bir şəxsin vacib əməllərdən sonra yerinə yetirdiyi ən yaxşı iş camaatın arasında islahat aparıb barışıq yaratmaq və yaxşı sözlər danışib bəyənələn əxlaqı yaymaqdan ibarətdir.

İmam Əmirəl-möminin Əli (ə) oğlu imam Həsən və imam Hüseyin (ə)-a vəsiyyəət edərək buyurdu: Hökmən islah etmək (və barışıq yaratmaq) işinə əhəmiyyət verin, çünki sizin cəddinizdən-Allahın Rəsulundan eşitdim ki, belə buyurub:

"İslah üçün fikirləşin və camaatın arasını islah edərək onların çəkişmə və münaqişələrinə son qoyun. Bu iş namaz və orucdan da fəzilətlidir."

Nəql olunur ki, Əbu Hənifə Saiqul-Hacc deyirmiş: "Mənimlə kürəkənimin arasında irs barəsində mübahisə düşdü. Elə bu zaman imam Sadiqin (ə) vəkili olan Müfəzzəl bizim yanıımızdan keçirdi. O, bir anlığa dayandı, sonra bizi öz evinə apardı. 400 dinar (qızıl) pul ilə bizim aramızda barışıq yaratdı və bu məbləği cibindən çıxarıb mənə verdi."

Münaqişə aradan qalxdıqdan sonra dedi: "Sizə verdim bu pul özümün deyil, mövlam imam Sadiqin (ə) idi. O həzrət mənə əmr etmişdir ki, onun

1. "Vəsailuş-şiə" "Həcc" bölməsi, 8-ci cild, səh.579.

2. "Vəsailuş-şiə", 8-ci cild, səh.578.

dostlarından ikisinin arasında çəkişmə baş verdikdə, bu pulla onların arasında barışıq yaradım."

İslah və barışıq məqamında yalanın caiz olması barədə qeyd olunanlardan bu böyük ibadətə hansı dərəcədə əhəmiyyət kəsb etdiyi aşkar olur. Haram sayılan və şiddətli cəzası olan yalan bəzi hallarda caiz, bəzən müstəhəb və bəzi hallarda isə vacib sayılır. Ona görə ki, dünya və axirətdə əbədi səadətə nail olmağın, maddi və mənəvi həyatdan faydalanmağın əsası insanların bir-biri ilə həmrəy olmasında və onların mehribançılığındadır. İnsanlar qəlbən bir olsa, hər biri digərinin xeyrini istəyib onlara çatan zərərin qarşısını alsın, özü üçün bəyəndiyini başqaları üçün də bəyənsə, şübhəsiz, onların həm dünyəvi ehtiyacları lazımınca təmin olunacaq, həm də əbədi axirət səadəti, mənəvi kamal və yüksək mənəvi məqamlara çatacaqlar. Allahın razılığı naminə qəlblərin bir-birinə yaxınlaşması və vəhdət onları şeytani vəsvəələr və hücumlar qarşısında qüvvətləndirir. Bəzi vaxtlarda isə şeytanın onların qəlblərinə nüfuz etmə yolları tamamilə bağlanır.

KÜRR VƏ AZ SU: TƏSİR VƏ TƏSİRLƏNMƏ

Qəlbləri qarşılıqlı mehribanlıq, səmimiyyət, vəhdətdə olan cəmiyyətin mənəvi aləmindəki məsəli, az suların bir yerə toplanıb kür su həddinə çatması məsələsinə oxşayır. Az su təklildə nəcis şeylərə dəyəndə, özü də nəcis olur. Amma bir neçə az su böyük bir hovzda bir yerə toplaşaraq kür həddinə çatarsa, ona nəcasət deyildikdə nəcis olmur, üstəlik nəcasəti paklayır da.

Həmçinin, bir-biri ilə vəhdətdə olan qəlblərdən hər hansı biri Allahın rəhmətinə nail olarsa, şübhəsiz, vəhdətin hökmü ilə bu rəhmət onların hamısına çatacaq, bundan əlavə, bu iş həm də İslam və müsəlmanların izzət və qüdrətinin artmasına səbəb olacaqdır. "[1]

MÜHARİBƏDƏ YALAN DEMƏK

Bəzi rəvayətlərdə kafirlərlə müharibə zamanı yalan danışmağa icazə verilir, çünki bu zaman yalan danışmaq düşmənin qələbə çalmağa şərait yaradır.

ƏHLİ-ƏYALA VƏDƏ

Əhli-əyala vədə vermək məqamında yalan danışmağa bəzi hallarda icazə verilir. Məsələn, bir şəxsin arvadı ondan bir şey istədikdə onu almağı vəd edir, halbuki həmin şeyləri almayacağını nəzərdə tutur.

İCAZƏ VERİLMƏSİ ÇƏTİNDİR

Lakin bu kimi rəvayətlərin sənədi zəif olduğundan, bu məqamda yalan danışmağa icazə verilməsi münaqişəli məsələdir. Yalnız məcburiyyət qarşısında və ekstermal hallarda buna icazə verilir. Məsələn, əyalına yalan vədə verməsə, işlərinə ciddi çətinlik törənər və ya çoxlu narahatçılıq yaradar, nəhayət iş talaqla nəticələnə bilər.

1. Bu mətləbdən camaat namazına verilən çoxlu fəzilət, eləcə də din qardaşları yolunda fədakarlıq etməyin, onları ziyarət edib, görüşünə getməyin, bir-birilə səmimiyyətin savabı, iki nəfər arasında barışıq yaradıb Allah rızasına onlarla dostluq etməyin bu qədər əhəmiyyətə malik olmasının səbəbi aydınlaşır: bu kimi işlər qəlblərin bir olub qüvvətlənməsinə səbəb olur.

XOVF VƏ ÜMİD MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Allahın savablarına ümidvar olub əzabından qorxmaq məqamında yalan danışmaqdan çəkinin, çünki hər kəs bir şeyə ümidvar olsa, onun ələ gətirilməsi üçün çalışmalıdır. Allahın savabına ümidvar olmaq saleh əməllər etmək üçün tələşi tələb edir. Əgər bu tələş (və ciddiyyət) sizdə olmasa, yalançı hesab olunacaqsınız. Həmçinin, bir şəxs müəyyən bir şeydən qorxsa, hökmən ondan qaçmalıdır. Əgər siz doğrudan da, Allahın əzabından qorxursunuzsa, onda insanı ilahi əzaba düçar edən şeylərdən qaçmalısınız. Əks halda, yalançı sayılacaqsınız."^[1]

Həmçinin, "Nəhcül-bəlağə"də mövcud olan başqa bir xütbədə həzrət , Əli (ə) belə buyurub:

" O (insan) Allaha ümidvar olduğunu iddia edir, (amma) əzəmətli Allaha and olsun ki, yalan deyir! Ona nə olmuşdur ki, əməl məqamında ümidləri zahir olmur?! Halbuki, hər kəs (bir şeyə) ümidvar olsa, əlbəttə, onun ümidvar olması əməlində məlum olmalıdır. Allaha olan ümiddən başqa, bunun heç bir təsiri yoxdur və həqiqətdə, ümid sayılmır (bu, sadəcə olaraq adını "ümidvarlıq" qoyduğu qürurdan ibarətdir). Hər kəsdən və hər şeydən olan qorxusu gerçəkləşir, yəni doğrudan da, qorxur və ondan qaçır. Amma Allahdan qorxmağına gəldikdə isə, doğrudan qorxmur və onun qarşısında günah etməkdən çəkinmir."

Ümid və qorxu məqamındakı iddia və yalanın oxşarı sair dini və mənəvi məqamlarda da, o cümlədən, səbr, şükr, razılıq, təslim, təvazökarlıq, helm və sair kimi hallarda ola bilər.

Deməli, əgər hər kəs özünü bu məqamlara layiq və onun əhli hesab etsə, amma həmin sifətlər onda mövcud olmasa, yalançı hesab olunur.

İNSANIN SÖZÜ İLƏ ƏMƏLİ EYNİ OLMALIDIR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allahu əkbər (Allah böyükdür) deyən zaman bütün məxluqatı - ərşdən fərşə qədər olanların hamısını Allah-taalanın hüsurunda kiçik hesab etməlisən. Əgər Allah həmin vaxtda sənə belə bir vəziyyətdə olmadığını görsə, buyurar: "Ey yalançı! Mənə qarşı hiylə işlədirsənmi?! Öz izzət və cəlalıma and olsun, səni öz zikr və münacatımın şirinliyindən məhrum edəcəyəm."^[2]

Bəzi hallarda bir şəxs dildə "Allahu əkbər" deyir, lakin onun zahiri vəziyyətində, əməlində və qəlbində Allah kiçikdir (bu işlərdən Allaha pənah aparırıq!). Məsələn, ona "Allah yolunda filan işi yerinə yetir", yaxud "Allah xatirinə filan pis işi tərək et" deyilərsə, əsla etinə etməz. Lakin ona yüz tümən pul verilsə, dərhal əməl edir. Yaxud o xeyir işi tərək etdikdə və ya pis işi gördükdə ona zərər çatacağından qorxarsa, yaxud filankəs tərəfindən əzab-əziyyətə düçar olarsa, dərhal o işi yerinə yetirər və ya tərək

1. "Nəhcül-bəlağə", 158-ci xütbə.

2. "Misbahuş-şəriət", səh. 92.

edər. Halbuki, əgər Allah xatirinə olsa, heç vaxt bu işləri görməz.

BƏNDƏÇİLİYİ İZHAR ETMƏK MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ

O cümlədən, bir şəxs namazda "iyyakə nəbudu və iyyakə nəstəin" (İlahi, yalnız sənə pərəstiş edir və yalnız səndən kömək istəyirik) deyərkən yalan danışa bilər. Aydınır ki, gecə-gündüz fikri-zikri pul, mal-dövlət, yemək, şəhvətbazlıq və sair kimi işlər olan, zahiri səbəbləri təsirdə müstəqil hesab edən və yalnız onlardan kömək istəyərək onu özünün yeganə sığınacağı hesab edən şəxslər bu cümlələri deyərkən hökmən yalançı sayılırlar.

DUA VƏ MÜNACAT MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ

Dua və münacat məqamında olan yalanlar olduqca çoxdur. Nümunə üçün, bir neçə məsələni qeyd edirik. Əgər bir şəxs dua edərək "rəziytu billahi Rəbən" (yəni Allahın mənim Pərvərdigarım olmağına razıyam) deyə Allah-taalanın onun, eləcə də sair məxluqların həqiqi tərbiyəçisi olduğunu deyərsə, amma qəlbində və əməldə Allahın qəzavü qədərinə tam mənada razı olmazsa, öz istəklərinin əksinə olan hallarda qəlbi qeyz ilə dolsa və dilində şikayət etsə, onun yalançı olması elə öz sözlərindən məlum olar.

İMAMLARIN İMAMƏTİNİ İQRAR ETMƏK MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ

Həmçinin, "və bi Muhəmmədin nəbiyyən və bil-Qurani kitabən və bi Əliyyin iməməni" (yəni həzrəti Məhəmmədin mənim peyğəmbərim, Əlinin imamım, Quranın kitabım olmasına razıyam), Quranın mənim göstəriş və əməl proqramım olmasına razıyam deyən, amma nəfs və şeytanın göstərişlərini öz imamı və rəhbəri edərək əməl məqamında onlara tabe olan və Quranın göstərişlərinə etina etməyən bir şəxs (yalançıdır və dediklərinə) əməl etməz.

GÖRƏSƏN, DOĞRU DEYİRMİ?

Bir kəs "İlahi, günahlarıma baxdıqda ah-nalə edir, sənəin kərəmini gördüyümdə ona ümidvar oluram." deyərkən öz günahını ümumiyyətlə nəzərə almasa, yaxud nəzərə alsada ondan ciddi şəkildə çəkinib qorxmasa, ruhi vəziyyəti dəyişilməsə və Allahın mərhəmətini heç vaxt istəməsə, aydındır ki, o, yalançıdır.

Yaxud, bir şəxs "əbki lixuruci nəfsi" (yəni, ölüm vaxtlarım, qəbrə daxil, olub məhşərə gəlməyim üçün ağlayıram) deyərkən onda ağlamaq haləti olmazsa, yalançı olması aşkar olar. Bəlkə də, Allah dərğahında dua, namaz və münacatlarda bu qism yalanlarla əlaqədar olaraq imam Səccad (ə) "Əbu Həməzə Somali" adlı duada belə deyir:

"İlahi, bəlkə, mənəi yalançıların məqamında görmüsən və nəticədə mənəi tərək edərək özümə həvalə etmisən?!" (Yəni, mənim nəfsimi özümə həvalə etmisən və mənəi hansı halda həlak edəcəyini bilmirəm.)

İMAMA YALAN DANIŞMAQ

İmamın hüzurunda yalan danışmaq belə ola bilər ki, bir şəxs onu ziyarət edərkən (ziyarətnamədəki) axizun biqovlikum aminun biemrikum mutiun ləkum" (yəni sizin sözlərinizə əməl edir, əmərlərinizə tabe olur və sizə itaət edirəm) sözünü deyərkən yalan danışa bilər. Deməli, hər kəs onların əmr və fərmanlarına əməl etməsə, yaxud öyrənib bildiklərinə əməl etməsə, onda şeytana və nəfsinə müti olar və onun yalanı zahir olar.

" Silmun limən saləməkum və hərəbun limənharəbəkum" (yəni, sizinlə sülh və dostluqda olanlarla sülhdə, sizinlə müharibədə olanlarla müharibədəyəm) , cümləsini deyərkən din düşmənləri ilə dostluq, möminlərlə, imamların dostları ilə düşmənlik edirsə, onda yalançı sayılır. Yaxud " *əttariku lil-xilafi əleykum*" (yəni, sizinlə müxalifəti tərk edirəm) cümləsini deyərək əməl məqamında belə olmazsa, yenə yalançı hesab olunacaqdır.

BƏS DUA ZAMANI NƏ ETMƏLİYİK?

Belə bir sual yarana bilər ki, əgər bir şəxs Allaha, Peyğəmbərə və imamlara qarşı yalana mübtəla olursa, onda dua məqamında nə deməlidir?

Bu sualın cavabı müfəssəl şəkildə izah edilməlidir. Onun izahı bu kitaba sığmaz. Lakin qısa şəkildə bunu qeyd etmək lazımdır ki, bu kimi xatırlatmalarda əsas məqsəd insanda yarana biləcək qürurun, özündən razı olmağın qarşısını almaqdır. Bu xatırlatmalardan sonra insan öz əməlindən qürur hissi keçirməməli, əksinə onların vasitəsi ilə öz əməllərini islah edib nəfsini saflaşdırmağa çalışmalıdır ki, sadıq şəxslərin məqamlarına nail olsun, həm də Allah eləməmiş, Allahın rəhmətindən ümitsiz olmasın. (Sidq əhli olmadığını bəhanə edərək məyus olmasın.) Şübhəsiz, bu ruhi vəziyyət şeytan tərəfindəndir. Şeytan o şəxsi Allah dərğahında olan savablara çatmaqdan məhrum etmək istəyir, çünki heç vaxt bir şəxsin doğruluğu kamil ola bilməz. Bu, yalnız ciddi cəhdlə hasil ola bilər. Bu zaman Allah- taalanın mütləq feyzi onun üçün nazil olar və onu öz məqsədinə çatdırar.

Dua etmək məqamında ümitsizliyin qarşısını almaq üçün bəzi məsələləri xatırladıq: Bu kəlmələrin mənasını bilməyənlərin işi qismən asandır, çünki Quran ayələrini, yaxud imamlardan nəql olunan zikr və duaları tilavət etdiyindən, bu mübarək kəlmələrin nuraniliyi onlarda hökmən təsir qoyaraq zahir olacaq və o, savab mərtəbələrinin bəzilərinə nail olacaqlar. Bir sözlə, bu qism kəlamların mənalarından xəbərsiz olanların yalançı olması məsələsi irəli gəlməyəcəkdir.

HƏR ŞƏXSİN ÖZÜNƏ UYGUN MƏRTƏBƏSİ VAR

Amma bu kəlmələrin mənasını başa düşənlərə gəldikdə isə onlar bilməlidir ki, bunun bir-biri ilə fərqli mərtəbələri vardır. Onun ən yüksək mərhələsi məsum imamlardadır. Möminlərin əksəriyyəti də o mərtəbələrin bəzisindən məhrum deyillər. Buna görə də, sözlərinin yalan olmaması ehtimalı verilir. Məsələn, möminlərin hamısı Allahın rəhmətinə ümidvar olmaq, ilahi əzabdan qorxmaq məqamından bəhrələnir, çünki bu, Allaha imanın tələbidir. Lakin ola bilsin ki, nəfsin saflaşdırılmaması və səhvət

1. «Ali-Imran» surəsi, 169-cu ayə.

qüvvələrinin və nəfsin təzyiqi nəticəsində günah işlərə düşər olub Allahın əmrlərinə itaət etməyə laqeyd yanaşsın.

"Əbu Həməzə Somali" duasında belə deyilir:

إِلَهِی لَمْ أَغْصِبْكَ حِينَ عَصَيْتُكَ وَ أَنَا بِرُبُوبِيَّتِكَ جَاذٌ، وَ لَا بِأَمْرِكَ مُسْتَخِفٌّ، وَ لَا لِغُفْوَيْتِكَ مُتَعَرِّضٌ، وَ لَا
لَوْعِيدِكَ مُتَهَاقِنٌ، لَكِنْ خَطِيئَةٌ عَرَضَتْ وَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي، وَ غَلَبَنِي هَوَايَ

"İlahi, rübubiyyətini inkar etdiyim, əmrlərini yüngül saydığım, cəzalarına sinə gərdiyim, əzab vədəni əhəmiyyətsiz saydığım halda sənə qarşı günah etməmişəm, əksinə xətaya uğradığımdan, pis əməllərim yaxşı cəlvələndiyindən, nəfsi istəklərim mənə qələbə çaldığından, bədbəxtçiliyim bu işdə mənə yardımçı olduğundan və eyibləri örtməyin mənə məğrur etdiyindən sənə üsyan edərək qarşı çıxmışam."

DOĞRU VƏ YALAN YƏQİN

Allaha imanlı olmaq və onun əzabından qorxmaqla nəfsin nəticəsində günaha mürtəki olmaq bir-birinə zidd deyildir. Belə ki, camaatın əksəriyyəti tam yəqin şəkildə inanır ki, ölənin şəxsin (təsir etmək baxımından) cansız əşyalarla heç bir fərqi yoxdur. O, hərəkət edə bilməz və ondan heç bir iş baş verə bilməz. Lakin vahimə qüvvəsinin əql qüvvəsinə qələbə çalması nəticəsində gecə qaranlığında, işıq olmayan bir otaqda ölünün yanında qalmaqdan qorxur. Dualarda oxuyuruq: "İlahi, mənə elə bir sadıq iman və yəqin ver ki, onun nəticələri məndə zahir olsun və ondan təsirlənim." Şübhəsiz, hər kəs Allah dərğahında olan düzgün xovf məqamını (yəni, onun günaha düşməsinin qarşısını alacaq bir yəqin mərhələsini), "əxəfəke məxəfətəl-muyqinin" (yəqin edənlərin sahib olduğu qorxu) məqamını istəsə, əlbəttə, Allah tərəfindən bəxş edilən lütf nəticəsində sair mənəvi dərəcələrə itaət və bəndəçilik məqamına çatır.

Hədislərdə qeyd olunur ki, hər kəs Allahdan bir şey istəsə və istəyində də ciddi olsa, hökmən ona nail olar. Bəli, bütün məqamlarda sidq mərtəbəsinə çatmaq yalnız məsumlara (ə) aiddir. Buna görə də "doğru danışan şəxslərlə birlikdə olun" ayəsindəki "sadıqin"də məqsəd Peyğəmbərin (s) pak və ismətli Əhli-beytidir (ə).

18. YALANDAN AND İÇMƏK

Rəvayətlərdə böyük günahlardan olması aşkarcasına bildirilən on səkkizinci günah yalan yerə and içməkdir. Belə ki, bir şəxs keçmişdə olmuş yaxud hal-hazırda olan bir şeydən yalan xəbər verir və onun düzgün olmasını isbat etmək üçün Allaha and içir. Məsələn: "vallah, Allaha and olsun ki, dünən filan işi gördüm" deyir, halbuki həmin işi görməmişdir. Yaxud "Allaha and olsun ki, filan şey mənimdir" deyir, halbuki onun öz malı olmadığını bilir. Rəvayət və hədislərdə bu qismdən olan andlar "yəmini gəmus", yəni sahibini günah və cəhənnəm əzabına sürükləyən bir and adlanır. Bu yalan anda "haliqə andı" da deyilir. "Haliqə" sözü "ülgüc" deməkdir. Yəni, ülgüc insanın bədənindəki tükləri təmizlədiyi kimi, bu cür andlar da sahibinin dinini məhv edir.

Əbdüləzimin nəql etdiyi səhih hədisdə yalanın böyük günahlardan olması qeyd olundu. Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi hədisdə də onun böyük günah olması aşkar şəkildə bəyan olunmuşdur. Həmçinin, "Tuhəful-uqul" kitabında imam Sadiqdən (ə) böyük günahların sayı barədə nəql olunan hədisdə imam (ə) yalandan and içməyi imanı aradan aparan məsələ hesab etmişdir. ^[1]

QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ

İmam Sadiq (ə) yalan yerə and içməyin böyük günah olmasını Quranın "Ali-İmran" surəsinin 76-cı ayəsinə istinadən belə bəyan edir:

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْتَظِرُ الْإِيَّاهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُرْكَبُهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Həqiqətən, Allahla bağladıqları əhd-peymanı və andlarını əhəmiyyətsiz şeylər müqabilində pozanlar üçün (ölümdən sonra) heç bir mənfəət yoxdur. (Çünki öz ixtiyarları ilə axirətdə onlara nəsib olacaq şeyləri dünya mənfəəti ilə dəyişirlər). Qiyamət günündə Allah onlarla danışmaz, onlara rəhmətlə nəzər salmaz və onları paklamaz (ki, cənnətdə pak şəxslərin məqamına nail olsunlar) və onlar üçün şiddətli əzab vardır." ^[2]

PEYĞƏMBƏRİN (S) BU BARƏDƏ SÖYLƏDİKLƏRİ

İmrəil-Qeys bir nəfərlə Peyğəmbərin (s) yanında torpaq sahəsi üstündə bir-biri ilə dalaşırdı. Həzrət İmrəil-Qeysə buyurdu: "Bu barədə iki nəfər adil şahidin varmı?"

Dedi: "Xeyr, yoxumdur."

1. "Biharul-ənvar", 3-cü cild, səh.177.

2. «Ali-Imran» surəsi, 76-cı ayə.

Həzrət buyurdu: "Onda səninlə dalaşan şəxs and içməlidir."

Dedi: "Axı o yalandan and içərək torpaq sahəsini məndən alacaqdır. "

Həzrət buyurdu: " Əgər o yalan yerə and içsə, o şəxslərin cərgədsində olacaqdır ki, qiyamət günü Allah onlara rəhmətlə nəzər salmaz onları paklamaz və onlar üçün şiddətli əzab hazırlayar."

Həzrət bu sözləri buyuran kimi, o kişi bərk qorxdı və torpaq sahəsini İmrəil-Qeysə qaytardı.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəs (iddiasının) yalan olduğunu bilə-bilə and içsə, aşkar şəkildə Allahla müharibəyə qalxmışdır. "^[1]

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Yalandan and içməkdən qorxun, həqiqətən, bu günah abadlıqları viran edər. "^[2]

Başqa bir hədisdə qeyd olunur ki, yalandan and içmək və qohumluq əlaqələrini kəsmək abadlıqları viran edər, onların əhalisini məhv edər və insan nəslinin kəsilməsinə səbəb olar.

YALANDAN AND İÇMƏYİN AĞIR TƏSİRLƏRİ

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan bir neçə hədisdə buyurulur:

"Yalandan and içmək sahibini fəqir edər, onun ağır və pis təsirləri qırx gün müddətində ona yetişər."

Həmçinin buyurub:

"İnsanın cəhənnəm oduna daxil olmasına səbəb olan yalan andlardan biri də budur ki, bir şəxs yalandan and içərək müsəlmanların haqqını tapdalasın və mal-dövlətini ələ keçirsin. "^[3]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

"Hənsisa bir bəndə Allahı özünün yalan andına şahid gətirsə və yalandan "Allah bilir ki, düz deyirəm, mətləb belədir." desə, Allah-taala buyurar:

"Məndən başqa bir kəs tapmadın ki, onun adından yalan danışasan? "^[4]

Həzrət yenə buyurub:

"Hər kəs Allah-taalanı öz yalanına şahid gətirsə və "Allah bilir ki, düz deyirəm." desə, Allahın ərşi onun əzəmətindən lərzəyə gələr. "^[5]

ANDIN NÖVLƏRİ

And içmək, ya müəyyən bir mətləbin isbat və təkid olunması, yaxud da gələcəkdə müəyyən bir işi yerinə yetirməyə söz vermək üçündür.

Müəyyən bir mətləbin isbat olunması, yaxud təkid edilməsi üçün and içmək dörd qismdən ibarətdir: Vacib, müstəhəb, məkrüh və haram.

Vacib and: Əgər bir şəxsin özünün, yaxud başqa bir müsəlmanın malının, canının və heysiyyətinin, eləcə də mühafizəsi vacib olan müəyyən malın qorunması and içməklə şərtlənərsə, bu kimi hallarda and içmək vacib olur.

1. "Kafi", 7-ci cild, səh.435.

2. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.436.

3. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.436.

4. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.436.

5. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.436.

Hətta yalan yerə olsa belə, and içməlidir. Əlbəttə, mümkün qədər tovrinə etməli və ehiyata əsasən, tovrinə tərk olunmamalıdır. (Yəni, iki mənası olan bir sözün düzgün mənası nəzərdə tutmalıdır).

Müstəhəb and: Əgər bir şəxsin özünün, yaxud başqa bir müsəlmanın mal-dövlətinin zalımın şərinə qorunub saxlanması üçün and içmək tələb olunarsa və həmin mal-dövlətin qorunması vacib olmazsa, yaxud mal çox az olarsa (otuz dirhəmdən az), bu kimi hallarda and içmək müstəhəbdir.

Zürarə imam Baqirə (ə) dedi: "Biz öz mal-dövlətimizlə birlikdə gələrkən dövlət məmurları (vergi yığanlar) ilə qarşılaşırıq. Onlar bizə deyirlər ki, heç nəyiniz yoxdursa, and için. Əgər and içməsiniz, vergi almayınca sizi buraxmayacağıq."

İmam (ə) buyurdu: "Belə halda and iç. Bu cür andlar xurmadan da şirindir (çünki zalımın əlindən xilas olmağa səbəb olur)." [1]

Amma mal-dövlət çox az və 30 dirhəmə qədər dəyəərə malik olsa, and içməmək müstəhəbdir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Əgər bir kəs Allahı böyük və əzəmətlə yad etmək üçün onun adına and içməzsə və onun adına and içilməsini dünya malından çox-çox yüksəkdə hesab edərsə, Allah ona əlindən çıxan şeydən daha yaxşı şeylər bəxş edir." [2]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

"Kimsə sənin əleyhinə və nahaq yerə bir iddia irəli sürsə və iddia edən şəxs də səni and içməyə dəvət etsə, bu halda həmin malın dəyəri 30 dirhəmdən az olarsa, and içmə və onu həmin şəxsə ver. Əgər otuz dirhəmdən artıq olarsa, and iç və həmin şeyi ona vermə." [3]

İslam peyğəmbəri (s) buyurub:

"Kim ona borclu olan şəxsi hakimin hüzuruna aparıb (borclu olmasını isbat etmək üçün) and içdirmək istəsə və onun and içəcəyini bilsə, bu halda o şəxs Allah-taalanın adına ehtiram əlaməti olaraq onu buraxarsa və and içməyinə razı olmazsa, Allah-taala qiyamət günü ona yüksək bir məqam verər və onun üçün həzrət İbrahim (ə) məqamından başqa, bir məqama razı olmaz." [4]

İMAM SƏCCAD (Ə) AND İÇMİR

"Kafi" kitabında rəvayət olunur ki, imam Səccad (ə) Bəni-Hərifə qəbiləsindən olan bir qadınla evlənmişdi. Həzrətin dostlarından biri xəbər verdi ki, bu qadın cəddi Əlinin (ə) düşmənlərindəndir. İmam Səccad (ə) ona talaq verdi. O qadın mehriyəsini əvvəldən aldığına baxmayaraq, yalandan iddia etdi ki, mehriyəni verməyibdir. Bundan sonra Mədinənin hakiminə şikayət edərək mehriyəsini imam Səccaddan (ə) tələb etdi.

Mədinənin hakimi o həzrətə dedi: "Ya mehriyəni verməyin barədə and içməlisən, yaxud onun haqqını verməlisən." Həzrət and içmədi və öz oğlu imam Baqirə (ə) buyurdu ki, 400 dinar gətirib o qadına versin.

1. "Vəsailuş-şiə", 16-cı cild, 6-cı hadis

2. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.435

3. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.435.

4. "Vəsailuş-şiə"

İmam Baqir (ə) soruşdu: "Sizə fəda olum, məgər haqq sizinlə deyilmi?"

Həzrət buyurdu: Əlbəttə, belədir. Amma mən Allahın məqamını dünya malından çox-çox yüksək hesab etdiyimdən ona and içmirəm"

HAQQ MƏTLƏBƏ TƏKİD ETMƏK

Caiz, üstəlik müstəhəb işlərdən biri də haqq mətləbi isbat və təkid etmək onun əhəmiyyət və əzəmətini göstərmək üçün and içməkdir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Allaha and olsun, siz tövbədən əl çəkməsaniz, Allah da öz bağışlamaq və mərhəmətindən əl çəkməz."

Yaxud həzrət Əlinin (ə) kəlamını misal göstərmək olar:

"Allaha and olsun, əgər mənim bildiklərimi siz bilsəydiniz, çox ağlayar, az gülərdiniz."

Quran və məsum imamların (ə) kəlamlarında olan andlar da məhz bu qəbildəndir.

Bir nəfər imam Baqirə (ə) məktub yazaraq barəsində deyilən sözlərin düz olub-olmamasını soruşdu. İmam (ə) onun cavabında belə yazdı:

"Allaha and olsun ki, mətləb belə deyildir. Mən heç vaxt və heç bir halda Allaha and içmək istəməzdim. Amma burada ona görə and içirəm ki, olmayan şeylərin deyilməsi məni çox narahat etmişdir."

MƏKRUH AND

Yuxarıda ətraflı şəkildə qeyd olunan vacib və müstəhəb hallardan başqa, düz şeylər üçün and içmək ümumi halda məkrüh sayılır. İstər hal- hazırda olanlar olsun, istərsə də gələcəkdəki işlər barəsində. Məsələn, bir şəxs "Allaha and olsun ki, dünyanın belə oldu", yaxud "Allaha and olsun, bu gün belə olacaq", yaxud "Allaha and olsun, sabah bu iş baş verəcək" deyərək and içərsə, dediyi şeylər düz olsa, bu cür and məkrüh, əgər yalan deyərsə, şübhəsiz, ki, haramdır.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Nə düz, nə də yalan xəbərlə əlaqədar Allaha and içmə. Həqiqətən, Allah-taala buyurub: "Allahı öz andlarınıza hədəf etməyin."

Həmçinin buyurub:

"Kim yalandan Allaha and içsə, kafir olmuşdur (yəni, elə bir böyük günahə mürəkib olmuşdur ki, onun sayəsində böyük günahların tərک olunması ilə şərtlənən iman mərtəbəsiindən xaric olmuşdur). Hər kəs düz yerə and içsə, günah etmişdir. "[1] (Fəqihlərin əksəriyyəti düzgün and içməyi haram deyil, məkrüh hesab edirlər. Buna görə də, bu hədisdə günah mənasına olan "ism" kəlməsi şiddətli məkrüh olmasını çatdırır).

HƏZRƏT MƏSİHİN (Ə) YOL GÖSTƏRMƏSİ

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Həvarilər həzrəti İsayə (ə) dedilər. "Ey xeyiri nişan verən! Bizə yol göstər."

Həzrət İsa (ə) buyurdu:

"Allahın peyğəmbəri Musa sizə əmr etmişdi ki, yalandan and içməyin."

1. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.434.

Mən sizə əmr edirəm ki, istər düz olsun, istərsə də, yalandan, ümumiyyətlə, Allaha and içməyin." "[1]

SAİR MÖHTƏRƏM ŞEYLƏRƏ AND İÇMƏK

Allahın adına and içməyin eybi olmadığı hallarda İslam dininin sair müqəddəs və möhtərəm şeylərinə də and içmək caizdir. Məsələn, Quranın hörmətinə, Peyğəmbər (s) və imamların (ə) haqqına, əzəmətli Kəbəyə və camaatın nəzərində çox möhtərəm olan şeylərə and içməyin eybi yoxdur. Məsələn, bir-birinin canına, atasının, övladının və sairələrin canına and vermək caizdir.

Allah-taalanın adından başqa şeylərə and içməyi qadağan edən hədislər haqqın isbat olunması məqamındadır. Əlbəttə, burada yalnız Allahın müqəddəs adına and içmək qeyd olunur və ondan başqa, digər şeyə and içmək düzgün deyildir: Əks halda bu, düşmənçiliyə son qoyulmasına, münaqişənin aradan qalxmasına səbəb olmaz. Həmçinin, gələcəkdə müəyyən işlərlə əlaqədar and içmək, baş verəcək işləri görmək və yaxud tərək etməyə barədə olan andlar hökmən Allahın adına olmalıdır. Ondən başqa, digər şeylərə and içilərsə, heç bir təsiri yoxdur.

HƏMİŞƏ HARAM OLAN AND

Bütün hallarda haram sayılan və təsirsiz olan and Allahdan və İslam dinindən uzaq olmaqla əlaqədar içilən anddır. Məsələn, bir şəxs "əgər filan işi görərəmsə, Allahdan uzaq olum", "filan şeyi etsəm, İslam dinindən çıxım", həmçinin "əgər filan işi görərəmsə, (yaxud filan işi görmərəmsə) Peyğəmbərə (s) qarşı kafir olum, həzrət Əlinin (ə) vilayətindən çıxım", yaxud "bu işi görmərəmsə, yəhudi və məsihi olum, yaxud müşrik və kafir halda ölüm" və sair kimi andlar istər haqqın və müddəanın isbat olunması məqamında olsun, istər müəyyən bir şeyi yerinə yetirməyə söz vermək məqamında olsun, istərsə də keçmiş xəbərləri nəql etmək məqamında doğru və ya yalan olmasından asılı olmayaraq, batil və haram sayılır.

Peyğəmbərimiz (s) bir şəxsin "əgər belə edərsə, Məhəmmədin (s) dinindən çıxım"-deyə and içdiyini eşitdi. Həzrət buyurdu: "Vay olsun sənə, əgər Məhəmmədin dinindən çıxsan, onda hansı dindəsen?"

Sonra, ömrünün axırına kimi o şəxslə danışmadı. [2]

İmam Sadiq (ə) Yunis ibn Zəbyana buyurdu:

"Heç vaxt biz Əhli-beytdən uzaq olmaq barədə and içmə. Hər kəs belə and içsə, istər düz olsun, istərsə də yalan, bizdən ayrılaraq uzaq olar." [3]

HARAM AND İÇMƏYİN KƏFFARƏSİ

Fəqihlərdən bir qrupu belə andın kəffarəsini zihar kəffarəsi, bəziləri isə nəzr kəffarəsi qədərində buyurmuşlar (yəni mübarək Ramazan ayının orucunun kəffarəsi qədər).

Lakin Şeyx Mufid belə buyurub: "Əgər sənin müxalifin belə bir and içsə və öz andına uyğun əməl etməsə, on fəqiri doyuzdurmaq ona vacib olar.

1. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.434.

2. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.438.

3. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.438.

Öz günahından da tövbə etməlidir."

Məhəmməd ibn Səffar imam Həsən Əskəriyə (ə) belə yazdı: "Əgər bir şəxs Allahdan və Peyğəmbərdən (s) uzaq olacağına and içsə və öz andı ilə müxalifət etsə, yəni and içdiyi şeylərə əməl etməsə, onun tövbəsi və kəffarəsi nədir?"

O həzrət cavabında belə yazdı:

"On miskinə (hər birinə) bir müdd təam verməli və günahından tövbə etməlidir."

Bu rəvayətin sənədləri düzgün olduğundan, bu barədə ehtiyat tərk edilməməlidir.

İMAM SADIQ (Ə) VƏ MƏNSUR DƏVANIQİ

Bir nəfər Mənsur Dəvaniqinin yanında imam Sadiqin (ə) əleyhinə nəhaq sözlər danışaraq dedi ki, o, sənin əleyhinə qiyama hazırlaşır. Hər tərəfdən pul göndərir və sənin əleyhinə qiyam edən Abdullah ibn Həsənin oğlanlarına Məhəmmədə və İbrahimə kömək göstərir. Mənsur imam Sadiqi (ə) Mədinədən çağırırdı. O, həmin şəxsdən eşitdiklərini imama dedi və kəskin etiraz etdi.

O həzrət buyurdu: "Əgər belə iş etmişəmsə, Allaha pənah aparıram. Bunların hamısı yalan və töhmətdir!"

Mənsur bu xəbəri gətirən şəxsi çağırdı. O məlun şəxs də əvvəldə dediklərinin hamısını yenidən təkrarladı.

İmam ona buyurdu: "Öz dediklərinə and içə bilərsənmi?"

O məlun and içərək dedi: "Vəllahilləzi la ilahə illa hu Ət-Talibul-qalibul-həyyul-qəyyum."

İmam (ə) buyurdu: "And içməkdə tələsmə. Mən dediyim kimi and iç."

Mənsur dedi: "Məgər onun and içməsində bir nöqsan var idimi?"

İmam (ə) buyurdu:

Allah-taalanın həya və kərəmi vardır, bəndəsi onu tərifləyən zaman cəzalandırmağa həya edər. O, belə and içməlidir: "Əbrəu min həvlillahi və quvvətihi və əlcəu ilə hovli və quvvəti inni ləsadiqun fima əqulu" (yəni, əgər yalan demiş olsam, Allahın qüvvət və qüdrətindən uzaq olaraq öz qüvvəmə arxalanım. Dediklərimin də hamısı düzdür.)

Mənsur ona əmr etdi ki, imam deyən kimi and içməlisən. Onun andı hələ tamam olmamışdı ki, dili, itin dili ağzından çıxan kimi uzanıb çölə çıxdı və həmin dəqiqə həlak olaraq cəhənnəmə vasil oldu. ^[1]

BU MƏSƏLƏNİN HARAM OLMAQLA ZİDDİYYƏTİ YOXDURMU?

Bəziləri bu rəvayətdən belə təsəvvür edə bilər ki, Allahdan uzaq olmaqla bağlı and içməyin heç bir eybi yoxdur. Halbuki, belə deyildir. Mərhum Mühəqqiq Qumi bu iradın cavabında buyurub: "Əvvəla, bu rəvayətin sənədləri zəifdir, ikincisi ola bilsin ki, bu kimi hallarda yalnız imamın belə and içməsi caizdir. Çünki imam bilirdi ki, and içən şəxs iman əhli deyil və

1. "Əmali"

zərurət də bunu tələb edir ki, Allahdan uzaq olmaq barədə and içdirsin. ^[1]

Zərurət dedikdə, Mühəqqiqin məqsədinin imamın (ə) o xəbisi həlak olmağa layiq bilirməsi ola bilər. Onun həlak olması da yalnız Allahdan uzaq olduğunu and içməsinə bağlı idi. Bu iş ona görə görülməli idi ki, imamın məqamına qarşı hörmətsizlik olmasın. Yəni onun yalandan and içməsi aşkar olmasaydı, Mənsur onun yalan andını qəbul edərək imamı öldürəcəkdə. Nəticədə çoxlu seyid və möminlər öldürüləcək, daha mühüm məsələ olan imamət məqamına hörmətsizlik ediləcəkdə.

YALAN ANDIN TÖVBƏSİ

Bir kəs keçmişdə baş vermiş, yaxud hal-hazırda baş verəcək bir işə yalandan and içsə, onun tövbəsi əvvəla, öz dediklərindən tamamilə peşman olmalı və bilməlidir ki, Allah-taalanı kiçik sanaraq böyük bir günaha mürəkib olmuş, onun mübarək və müqəddəs adlarını oyun-oyuncağa çevirmişdir. Onun peşmançılığı nə qədər çox olsa və günahının nə qədər böyük olduğunu bilsə, daha çox bağışlanmaq diləyəcək, Allahın rəhməti və bağışlamasına daha yaxın olacaqdır. İkincisi, əgər yalandan and içməklə bir müsəlman şəxsin haqqını, mal-dövlətini və ya abır-heysiyyətini aradan aparmış olsa, onun əvəzini çıxmalıdır. Yəni, haqqı sahibinə qaytarmalı, onların əvəzini verməlidir.

GƏLƏCƏKDƏ BİR İŞ GÖRMƏYƏ VƏDƏ VERMƏK BARƏDƏ AND İÇMƏK

Əgər gələcəkdə baş verəcək hər hansı bir işi görmək, yaxud tərk etmək barəsində and içərsə, bu and müəyyən şərtlər daxilində səhih olur. Bu halda onunla müxalifət etmək haram sayılır və kəffarənin vacib olmasına gətirib çıxarır. O şərtlər aşağıdakılardır:

1. And içdiyi şey vacib işlərdən olsun. Məsələn, and içib desin ki, səhər namazını heç vaxt qəzaya verməyəcək. Yaxud hər hansı müstəhəb bir əməli yerinə yetirəcəyinə, o cümlədən, namazı camaatla birlikdə qılacağına, yaxud gecə namazını tərk etməyəcəyinə və yaxud haram işləri tərk edəcəyinə, məsələn, heç vaxt yalan danışmayacağına and içmək. Şəxs məkrus işləri tərk etməyə dair də and içə bilər. Məsələn, and içib desin ki, heç vaxt ağzının suyunu məscidə atmayacaq. Habelə, əql sahiblərinin nəzərində müəyyən bir müsbət yönə malik olan mübah işləri, misal üçün, siqaret çəkməyi tərk etməyə dair and içə bilər.

2. Bəşlik təşkil edən bu işlərin hər birinə and içmək o vaxt düzgün olar ki, şəxs Allahın adına and içmiş olsun. Məhz belə olan təqdirdə, öz andı ilə müxalifət etsə, peşman olub tövbə etdikdən sonra kəffarə də verməlidir. Allah-taala buyurub:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Allah-taala sizi, əbəş andlarınıza görə cəzalandırmaz." (Məqsəd əhd-

1. "Camius-şitat", səh. 744.

peyman deyil, insanların adət üzündən dillərində təkrarladıkları sözlərdir. Məsələn, "bəli vallah", "yox vallah", kimi andlar xüsusilə alver və ticarət işlərində geniş yayılmışdır. Allah bu kimi andlara görə bəndələri cəzalandırmaz. Amma müəyyən bir işi görmək, yaxud tərk etmək məqsədi ilə and içərsə, (məsələn, "vallah filan yaxşı işi yerinə yetirəcəyəm", yaxud "Allaha and olsun ki, filan pis işi tərk edəcəyəm") bu kimi hallarda öz andı ilə müxalifət edərsə, Allah tərəfindən cəzalandırılacaqdır. Ayənin davamında buyrulur: "Lakin Allah, əhd-peyman bağlayarkən and içdiyinizə (və sonra müxalifət etdiyinizə) görə sizi cəzalandıracaqdır. Bu günahın kəffarəsi, (yəni bu böyük günahın çirkinliyini örtəcək, onun cəzasını aradan qaldıra biləcək şeylər) aşağıdakı üç şeydən biridir:

Ya on nəfər fəqiri caamaat arasında adi olan yeməklərlə doyurmaq, yaxud on fəqiri libasla təmin etmək, yaxud da Allah yolunda bir qul azad etmək. Hər kəsin maddi cəhətdən qüdrəti çatmazsa və bu işlərdən heç birini görə bilməzsə, üç gün oruc tutmalıdır. Bu, and içib onunla müxalifət etdiyiniz zaman sizin andlarınızın kəffarəsidir. Öz andlarınıza əməl edin və müxalifət etməyin. Allah öz hökmlərini belə bəyan edir ki, bəlkə, siz onları öyrənib əməl etmək üçün Allaha şükr edəsiniz." ^[1]

BƏYƏNİLMƏYƏN İŞLƏR ÜÇÜN AND İÇMƏK BATILDIR

Qeyd olunanlardan məlum olur ki, and içdikdən sonra müxalifət etməyin haram və kəffarənin vacib olması şəri, yaxud əqli cəhətdən üstün sayılan işlərin yerinə yetirilməsinə dair and içildiyi hallardadır. Yəni, şəriətdə, yaxud camaat arasında yerinə yetirilməsi daha yaxşı, yaxud tərk edilməsi üstün olan bir işə and içmiş olsun. Əks halda, həmin andlar təsirsiz sayılır və onunla müxalifət etməyin heç bir kəffarəsi yoxdur. Məsələn, şəriət nöqtəyi-nəzərindən vacib, yaxud müstəhəb və yaxud əql sahiblərinin nəzərində dünyəvi mənfəəti olan bir şeyi tərk etməyə dair and içsə, yaxud haram və ya məkrüh və əql sahiblərinin nəzərində heç bir əhəmiyyəti olmayan şeyləri yerinə yetirməyəcəyinə dair and içsə, bu andlar batil sayılır və ümumiyyətlə, öz andına əməl etməsi lazım deyildir. Əksinə, yersiz andları səbəbilə vacib və ya müstəhəb əməlləri tərk etməməli, haram və ya məkrüh işlərə mürtəki olmamalıdır.

Deməli, əgər bir şəxs and içərək "bu il imkanım olsa da həccə getməyəcəyəm", yaxud "öz əhli-əyalımın nəfəqəsini (xərclərini) verməyəcəyəm", yaxud "öz anamla küsüb danışmayacağam", yaxud "öz qohum-əqrəbamın evinə getməyəcəyəm", yaxud "bundan sonra iki nəfərin arasında barışıq yaratmaq üçün bir söz deməyəcəyəm", yaxud "filan müsəlman şəxsin verdiyi yeməyi yeməyəcəyəm", yaxud "belə bir şəxslə müamilə etməyəcəyəm" və s. desə, bu kimi hallarda and içmək batil sayılır və bu cür andlara görə tövbə etməlidir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Haram işi görmək, yaxud halal işi tərk etmək (halalı özünə haram etmək) üçün and içmək caiz deyildir." ^[2]

1. "Maid"ə surəsi, 89-cu ayə.

2. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.439.

Deməli, insan vacib və müstəhəb əməlləri, habelə dünyəvi xeyrə malik olan mübah işləri özünə haram edə bilməz. Amma dünya mənfəət olmayan və aql sahiblərinin nəzərində əhəmiyyət daşımayan mübah işlərin tərk edilməsinə dair and içmək batil sayılır. Lakin fəqihlərin əksəriyyəti buyurmuşlar ki, bu kimi mübah işləri tərk edəcəyinə dair and içməyin təsiri olur və müxalifət etdikdə kəffarə verilməsi vacibdir. Buna görə də, mümkün qədər ehtiyata riayət etmək yaxşıdır.

İmam (ə) yenə buyurub:

"Əgər bir şəxs görülməsi (aqlan və şərən) daha yaxşı olan bir işi tərk edəcəyinə dair and içsə, sonra həmin işi görsə, onun kəffarəsi yoxdur. Bu cür andlar şeytanın işlərindəndir. O, bu yollarla insanları xeyir işlərdən məhrum edərək şərə doğru dəvət etmək istəyir."^[1]

Səid Ərəc deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Bir kəs yerinə yetirilməməsinin daha yaxşı olduğunu bildiyi halda, bir işi görməyə and içir və onunla müxalifət etməkdən qorxur. (Onun vəzifəsi nədir?) "

Həzrət buyurdu: Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu eşitməmişəm:

"And içdiyən şeydən daha yaxşı bir şeyi gördüyün zaman, əvvəlini boşla və öz andına əməl etməyi tərk et."^[2]

AND İÇMƏYİN NÖVLƏRİ

"Kafi" kitabında nəql olunur ki, imam Sadiq (ə) buyurub: "And içmək üç növdür:

1. Birinci növ and içməkdə insana cəhənnəm odu vacib olur.
2. İkinci növ and içmək yalnız kəffarə gətirir.
3. Üçüncü növ and içmək ümumiyyətlə batildir. Onun səbəbilə nə cəhənnəm odu, nə də kəffarə yoxdur.

Yalnız cəhənnəm oduna səbəb olan and yalandan and içməkdir. Belə ki, bu, müsəlmanların mal-dövlətini aradan aparmaq, onları əzab-əziyyətə salmaq üçün içilən anddır.

Yalnız kəffarənin vacib olduğu and bundan ibarətdir ki, insan xeyir bir işin yerinə yetirilməsinə, yaxud pis işlərin tərk edilməsinə dair and içsin, lakin sonra öz andı ilə müxalifət etsin. And içməyindən peşman olduqdan sonra kəffarə vacib olur.

Kəffarəyə səbəb olmayan and qohumluq əlaqələrinin kəsilməsinə dair and içmək, yaxud hakimin, valideynin, yaxud da öz həyat yoldaşının məcbur etməsi ilə and içməkdir! Eləcə də, vacib işlərin tərk edilməsi, haram işlərin yerinə yetirilməsinə dair and içməkdə bu qəbildəndir.

Bu andların hökmləri və onun təfərrüatının qeyd olunması kitabın həcmindən xaricdir. Ətraflı məlumat almaq üçün fiqhi kitablara müraciət edin."

1. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.443.

2. "Kafi", 7-ci cild, səh.444.

19.YALANDAN ŞAHİDLİK ETMƏK

Böyük günahlardan olması aşkar şəkildə bildirilən on doqquzuncu günah həqiqətin əksinə olaraq yalandan şahidlik etməkdir. Əbdüləzimin imam Cavaddan (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə, Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) və Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə bunun böyük günah olması aşkar şəkildə qeyd olunmuşdur. "Yalan" bölməsində qeyd olundu ki, yalan əksər hallarda böyük günahdır. Yalanın böyük olmasının tamamilə isbat olunduğu hallardan biri də yalandan şahidlik etməkdir.

Əbdüləzimin nəql etdiyi səhih hədisdə yalandan şəhadət verməyin böyük günah olması "Furqan" surəsinin 72-ci ayəsinə istinadən buyrulur: "Vəlləziynə la yəşhədunəz-zurə". Yəni Allahın seçilmiş bəndələri yalan yerə şəhadət verməzlər. Bu ayədəki "zur" sözü, batili haqq kimi qələmə verməkdir. Eləcə də (mənsəyi "zur" olan) "təzvir" kəlməsi "batili haqq kimi cilvələndirmək" mənasındadır. Başqa bir yerdə buyrulur:

فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

"Bütpərəstlikdən ibarət olan çirkinliklərdən uzaq olun və yalan sözlərdən çəkinin." ^[1]

Allahın Rəsulu (s) buyurub:

"Yalan yerə şahidlik etmək şirklə eyni səviyyədədir." (Yəni bütpərəstliklə birdir.) Peyğəmbər (s) bu cümləni minbərdə üç dəfə təkrar etdi. Daha sonra yuxarıda qeyd olunan ayəni oxudu." ^[1]

"Müstədrək" kitabında qeyd olunur ki, imam Baqir (ə) belə buyurub:

"Allah-taala Quranda yalandan şahidlik etməyi şirklə bərabər hesab etmişdir."

RƏVAYƏTLƏR ARASINDA ZİDDİYYƏT YOXDUR

"Qovluz-zur" kəlməsini "yalandan şahidlik etmək" kimi təfsir edən rəvayətlərlə, "Gina və yalan" bölməsində qeyd olunan "qovluz-zur"u gina və yalan kimi təfsir edən rəvayətlər arasında heç bir ziddiyyət yoxdur, çünki zahirən bunlar bir kəlmənin xarici nümunələrini qeyd etmək qəbilindəndir. Yəni, "qovluz-zurun" zahiri mənası "batil və düzgün olmayan sözlər"dir. Onun da müxtəlif növləri vardır ki, bəziləri böyük günah, bəziləri kiçik günah, bəziləri isə məkrəhdur. Onların ətraflı şəkildə izahı imamdan nəql olunan hədislərdən məlum olur. Deməli, gina, yalan və nahaq yerə şahidlik etmək qovluz-zurun birinci qismindən olan böyük günahlardandır.

1. "Həcc" surəsi, ayə 31.

2. "Təfsiri Əbul Futuh Razi"

Bir sözlə, yalan yerə şahidlik etməyin böyük günah olması barəsində heç bir şəkk-şübhəyə yer qalmır. Əlavə məlumat və onun acınacaqlı təsirlərinin bəyan edilməsi üçün bir neçə rəvayəti qeyd edirik.

YALANDAN SAHİDLİK EDƏNLƏRƏ CƏHƏNNƏM ƏZABI VƏDƏSİ

1. İmam Baqir (ə) buyurub:

Kim bir müsəlmanın əleyhinə yalandan şahidlik etsə və məqsədi də ondan müəyyən bir malı almaq olsa, hökmən Allah-taala onun yalan şahidliyinin əvəzinə cəhənnəm odunu onun üçün yazır: "[1]

2. İmam Sadiq (ə) buyurub:

Yalandan şahidlik edən şəxs öz yerindən hərəkət etməmiş onun üçün cəhənnəm odu vacib olur. "[2]

3. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Yalandan şahidlik edən şəxsin sözləri hakimin yanında tamam olmamış onun cəhənnəmdəki yeri hazırlanar. Həmçinin, şahidliyi gizlədən şəxsə öz yerini eləcə hazırlamış olur. "[3]

4. Peyğəmbər (s) yenə buyurub:

"Hər kəs başqasının əleyhinə yalandan şahidlik etsə, cəhənnəmin ən aşağı təbəqələrində olacaq və o, dilindən asılacaqdır. Həmçinin, o, münafiqlərlə birlikdə dirilib məhşərə gələcək. Kim bir müsəlmanın haqqını alıb (sahibinə) qaytarmasa, Allah onun ruzisinin bərəkətini yox edər. Əgər tövbə etsə, onda başqa məsələ. "[4]

5. Şahidlik etməyi gizlədən, yaxud bir müsəlmanın qanının nahaq yerə axıdılması və ya malının azalması üçün şahidlik edən bir şəxsin bədbəxtliyi qiyamət günü son həddədir. Onun üzündə bir yarıq olacaq və camaat onu adı və nəslilə tanıyacaq. [5]

6. Peyğəmbər (s) buyurdu: "Sizi böyük günahların ən böyüyündən xəbərdar edimmi?"

Dedilər: "Bəli!"

Həzrət buyurdu:

"(Ən böyük günahlar) Allah-taalaya şərik qoşmaq, ata-anaya zülm etməkdir. (Bu zaman həzrət söykəndiyi halda idi, qalxıb oturdu və buyurdu:) "Agah olun ki, yalan yerə şahidlik etmək böyük günahların ən böyüyüdür. ""

O həzrət (s) bu cümləni üç dəfə təkrar edərək müsəlmanlara bu günahın böyüklüyünü başa salmaq istədi və təkrar buyururdu:

"Və qovluz-zur!" (Yəni düzgün olmayan (yalan) sözlərdən uzaq olun!) [6]

Bu rəvayətdə Peyğəmbər (s) yalandan şahidlik etməyin ən böyük günahlardan olmasının əsas səbəbini bəyan edir. Yalandan şahidlik edən

1. "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.383.

2. "Kafi"

3. "Furui-kafi", səh.383.

4. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh.237, 6-cı hədis.

5. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh.227.

6. "Mustədrəkül-vəsail"

şəxs bir neçə böyük günaha mürtəbib olur. Onlardan biri yalan danışmaq, digəri başqasına böhtan atmaq, daha sonra onun barəsində zülm etmək, həmçinin, məzlumun zərərinə şahidlik verərək onun mal-dövlətinin, abırının, yaxud canının xəterə düşməsinə səbəb olmaqdır. Həmçinin, bir şəxs hər hansı zalımın xeyrinə şahidlik edirsə, ona da zərər çatdırmış olur. Çünki bu halda o bədbəxt (zalım) də məzlum müsəlmanın canına, malına, abır-heysiyyətinə təcavüz etmək kimi böyük bir günaha düşər olur, Allahın haram buyurduğu şeyləri halal hesab edir. Həqiqətdə, başqasının mal- dövləti, heysiyyətinə (nahaq yerə) təcavüz etmək Allahın haram etdiyi işlərdəndir. Şahidlik edən şəxs isə onu halal hesab edir.

ŞAHİDLİK KAMİLƏN ELM ƏSASINDA OLMALIDIR

Yalandan şəhadət verməyin haram və böyük günahlardan olmasında şahidlik edən şəxsin yalandan şəhadət verməsini bilib-bilməməsi arasında heç bir fərq yoxdur. Yəni düz, yoxsa yalan olmasını bilmədiyi halda şahidlik etsə, bu, günah sayılır. "Şahidliyin gizlədilməsi" bölməsində də qeyd olunacaqdır ki, bir şəxs hər hansı bir şey barəsində tam yəqinliyə çatmayınca, ona şahidlik etməməlidir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Bir şeyə yalnız o vaxt şahidlik et ki, yəqin edəsən və onu, əlinin içi kimi tanıyasan."^[1]

Peyğəmbər (s) "Şahidlik necə olmalıdır?"-deyə soruşan bir şəxsin cavabında buyurdu: "Günəşi görürsənmi?"

Dedi: "Bəli."

Həzrət (s) buyurdu:

"Hər şey sənə gün kimi aydın və şəkk-şübhəsiz olsa, ona şahidlik et. Əgər belə olmasa, şahidlik etməkdən çəkin."

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Əgər bir şəxs hər hansı bir şeyə şahid tutulsa, bildiyi şeylərə şahidlik etməlidir. O, Allahdan qorxmalı, bildiklərinin əksinə şahidlik etməməlidir. Əks halda, yalandan şahidlik edənlərdən sayılacaqdır. Bilmədiyi şeylərə şahidlik etmək, yaxud bildiyi şeyləri inkar etmək də bunun kimidir. Həqiqətən, Allah-taala buyurub: "Yalandan çəkinin və, Allahla bağlı ona üçün xalis (sədaqətli, ixlaslı) və heç bir şeyi şərik qoşmadığınız halda olun." Deməli, Allah-taala yalandan şahidlik etməyi şirk ilə bir səviyyədə hesab edir."

YALANDAN ŞAHİDLİK EDƏNLƏR İFŞA EDİLMƏLİDİR

Əgər iqrar etmək, yaxud iki adil şahid gətirməkdən başqa, digər yollarla şahidlik edən şəxsin yalandan şahidlik etməsi məlum olsa^[2] (yəni, şəriət hakiminə şahidlik edən şəxsin yalandan şahidlik edərək haqqı batil kimi göstərdiyi məlum olsa,) onun şahidliyi əsasında verdiyi hökm batil

1. "Vəsailuş-şia", 20-ci bölmə, səh.250.

2. Əgər şahidlik edən şəxs yalan dediyini iqrar etsə, onda əgər onun qəsdən və bilərəkdən yalan deməsi məlum olsa, onun fasiq olmasına hökm verilir. Əgər səhv, yaxud xəta ehtimalı verilsə, fasiq olmasına hökm verilmir. Hər iki halda, əgər əleyhinə şahidlik etdiyi şəxsə zərər dəymiş olsa, onu ödəməlidir.

sayılır və yalançı şəxs onun şahidliyi əsasında müttəhimlərə dəyən zərərləri ödəməlidir. Şəriət hakimi də bu şahidi ədəbləndirmək üçün ona təzir hökmü icra etməli (yəni, məsləhət gördüyü qədər şallaq zərbəsi vurmali), onun şahidlik etdiyi məntəqədə və onun ətraflarında bundan sonra heç kəsin onun şahidliyinə etimad edib aldanmaması və onun şahidliyinə heç bir yerdə etina edilməməsi üçün yalandan şahidlik etdiyini elan etməlidir.

Onun ədəbləndirilməsi və camaat arasında ifşa edilməsinə səbəb digərlərinin də rüsvay və ifşa olunmaq qorxusundan yalan yerə şahidlik etməsi və cəmiyyətə hakim olan sistemə xələl dəyməsinə mane olmaqdır.

Belə bir şəxsin ədəbləndirilməsi və onun ifşa edilməsində onun yalanının hökm verilməsindən əvvəl, yaxud sonra aşkar olmasında heç bir fərq yoxdur.

DAHA SONRA HEÇ VAXT ŞAHİDLİYİ QƏBUL EDİLMƏZ

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Yalan yerə şahidlik edənlərə imamın (şəriət hakiminin) məsləhət gördüyü qədər şallaq vurmali, sonra onu şəhərlərdə dolandırmalı və (hamıya) göstərməlisiniz ki, onu tanısınlar və heç vaxt onun şahidliyinə etina etməsinlər." (İmam Sadiq (ə) sonra bu ayəni tilavət etdi: "Heç vaxt onların şahidliyini qəbul etməyin, onlar fasiqdlər. Tövbə etmələri istisnadır." (Tövbə etdikləri təqdirdə onların şahidlikləri qəbul edilə bilər.)

Səməə imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Yalan yerə şahidlik edən şəxsin tövbəsi necə məlum olar?"

Həzrət buyurdu:

"Camaatın hüzurunda, şallaq vurulduğu yerdə iqrar edib "Yalandan şəhadət vermiş və indi öz əməlimdən peşman olmuşam. Allahdan bağışlanmaq diləyirəm." -deyər və bu zaman öz tövbəsində doğruçu olması məlum olar." [1]

DƏYƏN XƏSARƏTİ DƏ ÖDƏMƏLİDİR

Əgər yalan şahidlik nəticəsində bir müsəlmanın mal-dövlətinə, abır-heysiyyətinə və canına xəsarət dəymiş olsa, yalandan şahidlik edən şəxsdən haqqını almalıdır (kompensasiya).

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Əgər yalan yerə şahidlik nəticəsində bir şəxsin mal-dövləti əlindən gedərsə, bu halda həmin mal-dövlət qalmış olarsa, sahibinə qaytarılmalıdır. Əgər tələf olub aradan getmiş olsa, (şahidlik edən şəxs) ona zamindir onun oxşarını, yaxud dəyərini ödəməlidir."

(Bu barədə əlavə məlumat almaq üçün fiqhi kitablara müraciət edə bilərsiniz.)

GÜNAHIN TÖVBƏSİ

Qeyd olunanlardan bu böyük günahdan tövbə etmək qaydası məlum olur. Deməli, şəxs əvvəla, özünün keçmişdəki pis əməlindən peşman olmalıdır. O, nə qədər çox peşman olub Allahdan xəcalət çəksə, onun

1. "Vəsailü-şiiə", 18-ci cild, səh.244.

bağışlanma və ilahi rəhmətə nail olması bir o qədər asanlaşar.

Allahın əmri ilə müxalifətçilikdən peşman olduqdan sonra tövbə edərək Allahdan bağışlanmaq diləməli, əleyhinə şahidlik etdiyi müsəlman şəxsə dəyən zərərlərin hamısını ödəməlidir. Yalnız bu zaman əmin ola bilər ki, Allah-taala onun tövbəsini qəbul etmişdir, çünki Allahın özü vədə vermişdir ki, o, günahdan sonra tövbə edərək keçmiş əməllərini islah edənləri hökmən bağışlayacaqdır. ^[1]

1. "Nur" surəsi, 5-ci ayə.

**20. ŞAHİDLİK
ETMƏKDƏN
BOYUN
QAÇIRMAQ**

Əbdüləzimin imam Cavaddan (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə şahidliyin gizlədilməsi və şahidlikdən imtina etmək böyük günahlar sırasında qeyd olunur. Yəni, şəxs bildiyi şeylərə dair şahidlik etməkdən boyun qaçırmamalıdır. Əgər onun şahidliyi haqqın isbat edilməsi və ya batilin aradan getməsində zəruri olsa, sonradan qeyd olunacaq şərtlər daxilində bu işi görməlidir.

Qeyd olunan səhih hədisdə bu günahın böyük günahlardan olmasında "Bəqərə" surəsinin 284-cü ayəsinə istinad edilir:

وَلَا تَكُونُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آتَمَّ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

"Şahidliyi gizlətməyin. Kim şahidliyi gizlətsə (və şahidliyi lazımınca yerinə yetirməsə), həqiqətən, onun qəlbi günahkardır. Allah sizin əməllərinizdən agahdır."

Bu günahın qəlbə aid edilməsindən iki məsələ aydınlaşır. Birincisi, şahidliyin gizlədilməsi qəlbə aid olan günahlardandır, çünki o, bildiyi şeyləri qəlbində gizlədir və dilinə gətirmir ki, haqq aşkar olsun. İkincisi, bu günahın böyük olmasıdır, çünki insanın ruhu cismindən çox-çox şərəfət və fəzilətli olduğundan, qəlbə aid olan itaətlər, xüsusilə, iman bütün itaətlərdən üstün olduğu kimi, qəlbə aid olan günahlar da xüsusilə şirk və sair ən böyük və ən şiddətli günahlardan olacaqdır. Şahidliyin gizlədilməsinin nə qədər böyük olmasını bilmək üçün Allahın bu ayədə onu qəlbə aid etməsi kifayətdir. Allah-taala belə şəxsləri təhdid edərək təkidlə buyurub: "Allah sizin əməllərinizi bilir." Yəni, camaat qəlbə aid olan bu böyük günahdan xəbərdar olmasalar da, Allah-taala sizin həm zahirinizi, həm də batininizi bilir. O, sizin gizlətdiyiniz şahidlikdən agah və sizi cəzalandıracaqdır.

Həmçinin, buyurulur:

وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا

"Şahidlər şahidlik üçün çağırılan zaman imtina etməməlidirlər. [1]"

Başqa bir yerdə buyurulur:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ

"Öz şahidliyini Allah tərəfindən yerinə yetirməyib gizlədən şəxsdən də zalım bir kəs varmı? [2]"

Misal üçün, məsihi və yəhudilər Peyğəmbərin (s) "İncil" və "Tovrat"

1. "Bəqərə" surəsi, ayə 282.

2. "Bəqərə" surəsi, ayə 140

(kitablarındakı aşkar nişanələrini gizlədirdilər.

ŞAHİDİN ƏLEYHİNƏ OLSA BELƏ HAQQA ŞƏHADƏT VERMƏK LAZIMDIR

"Nisa" surəsində buyrulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ
فَقِيرًا فَإِنَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلُؤْا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

"Ey iman gətirənlər, (bütün işlərinizdə) hətta özünü, ya ata ananızın, yaxud yaxınlarınızın ziyanına olsa belə, həmişə və tam şəkildə ədaləti bərqərar və Allaha xatir şahidlik edin. Əgər (münaqişəli tərəflərdən biri) imkanlı ya yoxsul olsa (siz onların vəziyyətlərini nəzərə alaraq haqqa zidd şahidlik etməyin, çünki) Allah onlara (onların halını nəzərə almağa) daha layiqlidir. Buna görə də, nəfsi istəyə tabe olmayın ki, (nəticədə) haqdan üz çevirəsiniz. Əgər dil(inizi nahaq tərəfə) əysəyiniz ya (şəhadət verməkdən) üz döndərsəniz, (bilin ki,) həqiqətən Allah etdiklərinizdən həmişə xəbərdardır. " [1]

Bu cümlədə haqq yerə şahidlik etməkdən imtina edən, özünün şəxsi mənfəətini, yaxud qohum-əqrəbası və dost-tanışlarının xeyrini güdən, sərvətli və ya kasıbların vəziyyətini nəzərə alan kəslər kəskin təkidlə təhdid edilir.

ŞƏXSİ DÜŞMƏNÇİLİK ŞAHİDLİKDƏ TƏSİR QOYMAMALIDIR

Bir şəxslə düşmənçilik haqq yerə şahidliyə mane olmamalıdır. "Nisa" surəsində buyrulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ
لِلتَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

"Ey iman gətirənlər! Allaha xatir haqqın bərqərar olunmasına çalışanlar və düz yerə şahidlik edənlərdən olun. Hər hansı bir dəstə ilə düşmənçilik sizi ədalətin tərki olunmasına vadar etməsin. Təqva daha yaxşıdır. Allahdan (ədalətin tərki olunacağı surətdə) qorxun. Həqiqətən, Allah sizin əməllərinizdən (ədalət və ya zülmədən) agahdır (və onun əsasında da sizə mükafat və ya cəza verəcəkdir). " [2]

Ümumiyyətlə, müsəlman şəxs şahidlik məqamında yalnız Allahı nəzərə almalıdır. "Talaq" surəsində buyrulur: "Şahidliyi (yalnız) Allah xatirinə bərqərar edin."

ŞAHİDLİYİ GİZLƏDƏNLƏR ÜÇÜN SONSUZ ZÜLMƏT

Peyğəmbəri Əkrəm (s) buyurub:

"Kim şahidliyi gizlətsə, yaxud yalan yerə şahidlik etsə və nəticədə bir müsəlmanın qanı tökülsə, yaxud müsəlman bir şəxsin mal-dövləti azalsa,

1. Nisa surəsi, 134-cü ayə.

2. "Maidə" surəsi, 11-ci ayə.

Həzrət yenə buyurub:

İmam Baqir (ə) bu ayədəki "asimun qəlbuh" kəlməsi barəsində buyurub:

Başqa bir yerdə buyurub:

Həzrət Musa ibn Cəfər (ə) buyurub: "Əgər səndən bildiyin şeylər barəsində şahidlik etməyini istəsələr, şahidlik et. Həqiqətən, Allah-taala buyurub:

Şahidlik etmək də bir növ əmanətdir və lazım olan hallarda yerinə yetirilməlidir.

"Allah dərgahında şahidliyi gizlədən şəxsdən də zalım bir kəs varmı?!" ^[3]

"Hər kəs müəyyən iş barəsində şahid olsa, onu zahir etməli, ondan tələb edilən vaxt deməlidir. Bu yolda bir kəsin tənəsindən qorxaraq şahidlik etməkdən boyun qaçırmamalı, əmr be məruf və nəhy əz munkər işini həmişə yerinə yetirməlidir." [4]

Əgər müsəlman bir şəxs öz din qardaşından müəyyən bir işə şahid durmasını, yaxud eşitməsini (misal üçün, müəyyən bir alverə, yaxud işə şahid olmasını) və lazım olan vaxt şahidlik etməsini istəsə, onda onun xahişini şərən yerinə yetirməyin vacib olub-olmamasında nəzərlər müxtəlifdir, amma fəqihlərin əksəriyyətinin nəzərinə görə bu iş vacibdir.

وَأَشْهَدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ وَاعْلَمُكُمْ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

1. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh. 228.
2. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh.228.
3. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh.228.
4. "Təfsiri Əli ibn İbrahim Qumi."

"Alver zamanı (borca dair) iki kişni şahid tutun, əgər iki kişi tapılmazsa, bir kişi və iki qadın tapın. (Sonra buyurub:) Şahidlər şahidlik üçün çağırılarda imtina etmədən hazır olmalıdırlar. "[1]

Hişamın imam Sadiq (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə buyurulur ki, yuxarıdakı ayədə "və la yəbəş-şühədu" cümləsində məqsəd şahidliyin qəbul edilməsidir. Eləcə də, "və la təktumuş-şəhadətə" ayəsində məqsəd şahidliyin yerinə yetirilməsidir. [2]

Bir çox rəvayətlərdə şahidliyin qəbul edilməsinin vacibliyi qeyd olunur. O cümlədən, Məhəmməd ibn Füzeyl imam Musa ibn Cəfərdən (ə) belə nəql edir:

"Bir kəs səni öz borcları, yaxud hansısa bir haqqı barədə şahid tutmaq istəsə, ona laqeyd yanaşaraq boyun qaçıra bilməzsən. "[3]

Allah-taalanın şahidlik barəsindəki əmri (yuxarıdakı ayədə: iki nəfərin şahid tutulması) şahidliyin qəbul edilməsinə tələb edir, çünki iki nəfərin şahid tutulmasından sonra zərurət zamanı şahidlik etmələrinin vacib olmaması ağılasığan deyil.

BELƏ BİR ŞƏXSİN DUASI QƏBUL OLUNMAZ

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Dörd dəstənin duası qəbul olunmaz: Birincisi, evində oturaraq qazanc dalınca getməyən bir şəxs "İlahi, mənə ruzi ver."-deyə dua edərsə, ona belə cavab verilər: "Sənə ruzi axtarmağı əmr etmədimmi?"

İkincisi, öz arvadına qarğış və nifrin (yəni zərərinə olan dua) edən bir şəxsə deyilər: "Onun ixtiyarını sənə vermədikmi?" (Əgər istəmirsənsə, boşa).

Üçüncüsü, bir kəsin ixtiyarında müəyyən qədər mal olsa və onu israf edib lazımsız yerlərdə sərf etsə, daha sonra "İlahi, mənə ruzi ver."-desə, ona belə deyilər: "Sənə, orta həddi gözləməyi (mötədilliyi) əmr etmədikmi?"

Dördüncüsü, Bir şəxs başqasına müəyyən malı borc versə, amma ona şahid tutmasa, o şəxs də borcunu inkar etsə, onun (borc verənin) duasının əvəzində belə deyilər: "Məgər sənə bu işdə şahid tutmağı əmr etmədikmi?"

Deməli, xahiş edildiyi zaman insanın şahidliyi qəbul etməsi vacibdir və bundan boyun qaçıra bilməz. Daha yaxşı olar ki, orada hazır olduqdan sonra şahid olduğu şeyin bütün xüsusiyyətlərini müşahidə etsin, eşidib gördüklərini zəhnində yaxşı saxlasın, yaxşı bir yerdə qeyd etsin ki, şahidlik edilməsi lazım olan vaxtlarda unutqanlıqğa düşər olmasın və tamamilə elm və əminlik üzündən şahidlik etsin.

ŞAHİDLİK ETMƏK VACİB, ONU GİZLƏTMƏK HARAMDIR

Əgər bir nəfəri müəyyən bir hadisəni müşahidə etməyə çağırırsalar və bir müddətdən sonra şahidlik etməsinə tələb etsələr, görüb-eşitdikləri şeylərə şəhidlik etməlidir. Onun gizlədilməsi böyük günahlardan hesab olunur.

Əgər bir şəxs ondan istənilmədiyi halda qeyri-ixtiyari müəyyən bir işə şahid olsa (misal üçün, müəyyən bir məclisdə olsa və orada iki nəfərin

1. "Bəqərə" surəsi, 282-ci ayə.

2. "Vəsailu-ş-şiə", 18-ci cild, səh.225.

3. "Vəsailu-ş-şiə", 1-ci cild, səh.68 və 226.

arasında bir işin baş verdiyini görsə və tərəflər onun şahidliyini qəbul etmədiyi halda, müşahidə etsə, yaxud yoldan keçərkən bir şəxsdən müəyyən bir şeyi müşahidə etsə və ya hər hansı bir sözü eşitsə) bundan sonra ondan şahidlik etməsini istəsələr, onun şahidlik edib-etməməsi barəsində nəzərlər müxtəlifdir. Aşağıdakıları qeyd etmək olar:

1. Əgər onun şahidlik etməsi səbəbilə müsəlman bir şəxsdən zərər kənarlaşdırılacaq, yaxud hər hansı bir şəxs öz haqqına nail olacaqsə, həmçinin, əgər şahidlik etməzsə, müsəlmana bir zərər dəyəcək, yaxud haqqı aradan gedəcəksə, bu kimi hallarda onun şahidlik etməsi vacibdir. Hətta haqq sahibi onun bu işlərdə şahid olmasını bilmədiyi, yaxud bilib unutduğu halda belə, özünü təqdim etməsi və görüb-eşitdiklərinə şahidlik etməsi vacibdir. Əgər sükut edərsə, hər hansı bir müsəlmanın haqqı aradan gedəcəksə, yaxud ona zərər toxunacaqsə və ya hər hansı bir müsəlmanın haqqı tapdalanacaqsə, yaxud da ona müəyyən zərər dəyəcəksə, bu halda şahidliyi gizlədənlərdən, məzlumu tərk edənlərdən və əməli olaraq nəhy əz münkər etməyənlərdən sayılacaqdır.

2. Əgər bir kəsi şahid tutmamış olsalar və o da sükut edərsə, onda bu sükut müəyyən haqqın aradan getməsinə, yaxud müsəlmana zərər dəyməsinə səbəb olmazsa, şahidlik etmək ona vacib deyildir. Əgər ondan şahid durmasını tələb etsələr, yenə də şahidlik etməyə bilər, çünki onu şahid tutmamışlar və onun şahidlik etməməsi də haqqın aradan getməsi, yaxud müəyyən kəsin malının əlindən alınmasına səbəb olmaz ki, şahidlik etməsi vacib olsun.

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Əgər bir nəfər şahid tutulmadığı halda müəyyən bir şey eşitsə, şahid olub-olmamaq onun öz ixtiyarındadır. Şahid dura və sükut edə bilər."^[1]

Bir sözlə, əgər şahid tutulmayan şəxsin sükut etməsi nəticəsində bir müsəlmana bir zərər dəyməzsə, yaxud haqqı tapdalanmazsa, onda bu iş şahidliyin gizlədilməsi sayılmaz.

AGAŞ ŞƏKİLDƏ ŞAHİDLİK ETMƏK LAZIMDIR

Şahidlik edərkən insan diqqətli olmalıdır ki, əmin olduğu, gözlə görüb qulağı ilə eşitdiyi şeylərdən başqa, bir söz deməsin. Hədislərdə buyurulduğu kimi, şahidlik edilən məsələ şəhadət verən şəxs üçün gün kimi aydın olmalıdır. Bu barədə nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. Biz onların bəzilərini "Yalandan şəhadət vermək" bölməsində qeyd etdiyimizdən təkrardan daşınıırıq.

ŞAHİDLİK ZƏRƏRƏ SƏBƏB OLMAMALIDIR

Qeyd etmək lazımdır ki, şahidliyin vacib və ya caiz olması şahidlik etmək səbəbilə şəxsin özü, yaxud başqa bir müsəlmanın mal-dövləti və canına zərər dəyməməsi ilə şərtlənir, çünki şahidliyin gizlədilməsinin haram və şahidlik edilməsinin vacib olmasının fəlsəfəsi cəmiyyətdə ictimai ədalətin bərpası, zülmün aradan qalxması, eləcə də, insana dəyəcək zərərin qarşısının alınmasıdır. Deməli, müəyyən hallarda bu iş əks nəticə verərsə, yəni şahidlik etmək insanın özünün, yaxud başqa bir müsəlmanın zülmə

1. "Vəsailuş-şiə", 18-ci cild, səh.231.

məruz qalması və zərər ilə nəticələnersə, bu halda caiz olmamaqla yanaşı, şahidliyin gizlədilməsi vacibdir. Məsələn, bir nəfər bilir ki, başqasının əleyhinə şahidlik edərsə, o, həmin şəxsin mal-dövlətini əlindən alar, ona işgəncə verir. Başqa bir misal: Bir şəxsin şəhadət verməsi zalımın müəyyən bir müsəlman şəxsə hakim olub onu incitməsinə, zindana salmasına, işgəncə verməsinə səbəb ola bilər. Yaxud şahid yəqin şəkildə bilir ki, borcu şəxsin əsla borcunu qaytarmaq və özünün müflis olmasını isbat etməyə imkanı yoxdur. Borc verən şəxs də ona əsla möhlət vermir. Belə hallarda o, saxsın borclu olduğunu isbat etmək üçün şahidlik edə bilməz. İmam Musa ibn Cəfər (ə) buyurub:

"Haqqın bərqərar olunması üçün şahilik etməyi, hətta özünün əleyhinə tamam olsa da belə yerinə yetir (yəni, doğrudan da qarşı tərəfin sənə üzərində haqqı olsa, sən onun haqq olmasına şahidlik et), yaxud atana, anana, qohum-əqrəbana, sənənlə onların arasında olan şəxslərə zərər dəysə belə, şahidlik et. Əgər sən şahidlik edəcəyin təqdirdə din qardaşına zülm olunacağından qorxursansa, bu halda bildiklərinə şahidlik etməməlisən."^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Haqq əsasında şahidlik edənlərdən olun, hətta sizin atanızın, ananızın, övladlarınızın zərərinə tamam olsa belə. Lakin "ziyr" olduğu halda şahidliyi gizlədin (yəni ziyr hallarında din qardaşının zərərinə tamam olan şəhadət verməyin)."

Ravi soruşdu: "Ziyr" nədir?

Həzrət buyurdu: "Əgər haqq sahibi borclu olan şəxsə zülm etmək, Allah və Peyğəmbərin göstərişlərinin əksinə olaraq onunla rəftar etmək istəsə (məsələn, bir nəfər başqasından müəyyən bir şeyi almışdır, amma hal- hazırda onu verməyə qadir deyil. Allah da bu kimi hallarda borclu şəxsə möhlət verilməsini əmr edərək buyurub: "Fənəzirətun ilə məysərət" (imkanı olan vaxta qədər möhlət verin)) və səndən də həmin şəxsin əleyhinə şahidlik etməyini istəsə, bu zaman həmin şəxsin borcunu qaytarmağa imkanı olmadığını bildiyin halda, borclu olması barəsində sənə şahidlik etməyin halal deyildir."^[2]

İMAM KAZİMDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN BİR HƏDİS

Məhəmməd ibn Qasim imam Musa ibn Cəfərdən (ə) soruşdu: "Sizin dostlarınızdan birinin müxaliflərinizdən olan başqa bir şəxsə müəyyən qədər borcu vardır. Borcu verən şəxs də onu təzyiqə məruz qoyub zindana salmaq istəyir. Allah da bilir ki, o biçarənin heç nəyi yoxdur və borcunu qaytarmağa imkanı çatmır. Borc verən şəxsin ona borc verməsinə dair şahidləri vardır. Borclu olan şəxs borclu olmadığına dair and içə bilərmi ki, borc sahibinin şərindən xilas olsun və Allah onun üçün imkan yaratdığı zaman öz borcunu qaytarsın? Əgər borc sahibinin öz müddəasına sizin dostlarınızdan olan şahidləri varsa, bu halda onlar da borclu şəxsin qadir olmadığını yəqin şəkildə bildiyi halda, onun borclu olmasına dair şahidlik edə bilərlərmidi?"

1. "Vəsailuş-şia", 18-ci cild, səh.229.

2. "Vəsailuş-şia", 18-ci cild, səh.250.

İmam (ə) buyurdu: "Onlar şahidlik etməməlidirlər. Borclu şəxsin də borc aldığı şəxsə zülm etmək məqsədi olmamalıdır. Yəni, məqsədində tutmalıdır ki, nə vaxt imkanı olsa, öz borcunu qaytarsın. "[1]

HAQLI OLARAQ ZƏRƏRƏ DÜŞMƏK ŞAHİDLİYİN GİZLƏDİLMƏSİNƏ SƏBƏB OLMAMALIDIR

Biz o halda "Əgər şahidlik etmək səbəbilə şahidə, yaxud başqa bir müsəlmana zərər dəyərsə, şahidlik etməməlidir."-deyirik ki, dəyəcək zərər yersiz və haqsız olsun. Amma zərərə düşmək onun haqqı olarsa, şahidliyin qüvvədən düşməsinə səbəb olmaz. Məsələn, bir nəfər başqa bir şəxsin əleyhinə şəhadət vermək istəyir. O da əvvəllər şahidə müəyyən qədər borc vermiş, adi halda isə onun borcundan keçmişdir. Amma (şahidlik edən şəxs) onun əleyhinə şəhadət verdikdə, yenidən borcunu istəyəcəksə, bu kimi hallarda (borclu olan şəxs) şahidlik etməkdən boyun qaçıra bilməz. O, bəhanə gətirib deyə bilməz ki, "Əgər mən şahidlik etsəm, mənə zərər dəyər və o, öz borcunu məndən istəyər." Çünki onun öz haqqını istəməsi nəticəsində şahidə dəyəbiləcək zərər tamamilə yerli zərərdir. Bəli, əgər belə bir şahid öz borcunu qaytarmağa doğrudan da imkansız olsa və imkansız olduğunu isbat edə bilməsə, digər tərəfdən də şahidlik etmək nəticəsində ağır və dözülməsi mümkün olmayan əziyyətlərə düşsə, yalnız bu halda üzürlü səbəb əsasında şəhadət verməyi tərk edə bilər.

ZƏRƏRƏ DÜŞMƏK MƏNFƏƏT QAZANMAMAQDAN FƏRQLƏNİR

Qeyd edək ki, zərərə düşmək mənfəət qazanmamaqdan tamamilə fərqlənir. Əgər şahidlik edən şəxs şahid durduğu şəxs tərəfindən həmişə qazanc və mənfəət əldə edirdisə və onun əleyhinə şəhadət verəcəyi təqdirdə həmin mənfəət kəsiləcək və artıq ona heç bir şey çatmayacaqsə, bu halda şahidlik etməkdən boyun qaçıra bilməz, çünki mənfəətin kəsilməsi zərərə düşmək sayılmır. Amma həmin şəxsin gündəlik məişəti və güzəranı yalnız həmin mənfəətin davam etməsinə bağlı olarsa və onun kəsilməsi nəticəsində hədsiz çətinliyə düşər olarsa, bu kimi hallarda həmin mənfəətin kəsilməsi onun üçün zərər sayılır. Deməli, belə hallarda şahidlik etməkdən boyun qaçırmamasının eybi yoxdur.

Mətləbin xülasəsi bundan ibarətdir ki, yalandan and içmək, yalandan şahidlik etmək və şahidliyin gizlədilməsi kimi üç böyük günah zərərə düşmək ehtimalı verilən surətdə, yəni bu işlər şahid duran şəxsə, yaxud başqa bir müsəlmana nahaq yerə zərər dəyməsinə səbəb olarsa, bu üç iş haram deyil, əksinə caiz, bəzi hallarda isə vacib sayılır. Amma haqlı olaraq zərərin dəyməsinə, yaxud mənfəətin kəsilməsinə səbəb olarsa, bu üç işi görməkdən daşınmaq haram və böyük günahlardandır.

1. "Kafi", "Təhzi" bölməsi, "Furui-kafi", 7-ci cild, səh.388

21.ƏHD-PEYMANI POZMAQ

Böyük günahlardan olması aşkar şəkildə bəyan olunan günahlardan iyirmi birincisi əhd-peymanı pozmaqdır. Əbdüləzimdən nəql olunan səhih hədisdə bu məsələ qeyd olundu. İmam Sadiq (ə) bu günahın böyük olmasını "Rəd" surəsinin 25-ci ayəsinə istinadən buyurub:

وَالَّذِينَ يَنْفُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ

"Allahla əhd-peyman bağladıqdan sonra onu pozanlar, Allahın bərqərar etməyi əmr etdiyi şeyləri kəsənlər, yer üzündə fitnə-fəsad törədənlər üçün lənət (Allahın rəhmətindən uzaq olmaq) var və onlar üçün (cəhənnəm kimi) pis yer nəzərdə tutulmuşdur."

"Ali-İmran" surəsində buyurulur:

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ * إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"Xeyr, (müsəlmanların sizin üzərinizdə haqları var, çünki) kim öz(ünün dinə sadıq qalmaq barəsindəki) əhdinə vəfa etsə və təqvalı olsa, şübhəsiz, Allah da təqvalıları sevir (və Allahın dostunun başqaları üzərində haqqı vardır). Həqiqətən, öz əhd-peymanları və andları(nı) dini qəbul etmək barəsində olan əhd-peymanlarını və haqqa kömək üçün olan andlarını pozmaq) müqabilində ucuz bir qazanc (vəzifə və mal) əldə edən kəslərin axirətdə bir payları yoxdur. Həmçinin, Allah onlarla danışmayacaq, Qiyamət günü onlara (rəhmət) nəzər(i) salmayacaq, onları paklaşdırmayacaq və onlar üçün şiddətli bir əzab olacaqdır."^[1]

Başqa bir ayədə belə buyurulur:

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ عَاهَدْتُ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْفُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ

"Allahın nəzərində yer üzərində olan canlıların ən pisi kafir olan və öz küfründə (kafirliyində) israr edən, küfrü onun ruhuna (canına) hopan kəslərdir. Onlar iman gətirməzlər. O kəslər ki, sən onlardan əhd-peyman aldın, daha sonra öz əhdlərini pozdular. Hər dəfə əhd-peyman bağladıqda, onu pozmaqdan çəkinməz və onun acınacaqı aqibətindən qorxmazlar."^[2]

1. "Ali-Imran surəsi, ayə 76-77.

2. "Ənfal", surəsi, ayə 57.

Bu ayə Bəni Qürəyzə yəhudiləri barəsində nazil olmuşdur. Onlar Peyğəmbərilə (s) əhd-peyman bağlamışdılar ki, İslam düşmənlərinə yardım etməsinlər. Lakin öz əhdlərini pozaraq "Bədr" müharibəsində müşrikləri silahla təmin edərək onlara kömək etdilər. Daha sonra dedilər ki, biz öz əhdimizi unutmuşduq. İkinci dəfə yenidən əhd bağladılar, lakin "Xəndək" müharibəsində yenidən əhdlərini pozaraq Əbu Süfyanla əlbir olub müsəlmanların əleyhinə müharibə etdilər.

Bir sözlə, yer üzərində mövcud olan canlıların ən pisi Allah tərəfindən cəzalandırılmaqdan və sorğu-suala tutulmaqdan qorxmayan, əhd-peymanı pozmaqda heç nədən çəkinməyən kəslərdir. Bəni-Qürəyzə tayfası Peyğəmbərlə (s) əhd bağlamışdı ki, xəyanət etməsinlər, müsəlmanlara zərər vurmасыnlar və o həzrətin düşmənlərinə kömək etməsinlər, əvəzində də öz dinlərində qalaraq müsəlmanlar tərəfindən əmin-amanlıqda olsunlar. Onlar öz əhdlərini bir neçə dəfə pozduqdan sonra Allah-taala bu ayələrdə əmr etdi ki, onlarla müharibə aparılsın.

Quranın bir neçə yerində əhdə vəfa etmək vacib sayılmış və onun üzərində təkid edilərək buyurulmuşdur:

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

"Öz peymanlarınıza (Allahın sizinlə bağladığı peymanlara, o cümlədən, şəri vəzifələrə, habelə bir-birinizlə və Allahla bağladığınız peymanlara) vəfa edin, çünki əhd-peyman barəsində sizdən soruşulacaqdır."^[1]

Başqa bir yerdə buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

"Ey iman gətirənlər! Bütün əhdlərinizə vəfa edin!"

Əhdlərdən biri də insanın Allah-taala ilə, yaxud onun bəndələri ilə bağladığı əhd-peymanlardır.

Sidq və təqva əhli barəsində isə belə buyurulur:

وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا

"O kəslər ki, əhd-peyman bağladıqdan sonra ona vəfa edərlər."^[2]

"Səff" surəsində müsəlmanlara xitab edərək buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ . كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ

"Ey iman gətirənlər! Nə üçün yerinə yetirmədiyiniz şeyləri deyirsiniz? Yerinə yetirmədən dediyiniz şeylər Allah yanında qəzəb baxımından çox böyükdür!"^[3]

Bu ayənin təfsirində imam Sadiqin (ə) belə buyurduğu nəql olunur.

"Momin bir şəxs öz din qardaşına vədə verdikdə, sanki nəzir etmiş olur, yəni ona mütləq əməl etməlidir, lakin onunla müxalifət etdikdə kəffarəsi

1. İsrə surəsi, 36-cı ayə.

2. "Bəqərə" surəsi, 177-ci ayə.

3. "Səff" surəsi, 2-3-cü ayələr

yoxdur. Deməli, möminə verdiyi əhdə vəfasız çıxan şəxslər Allahla müxalifət etmiş və özünü Allahın qəzəbinə düşür etmişdir. Bu da həmin ayədə buyurulanlardır. "[1]

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Əhd-peymanı pozmaq həm Allahın, həm də camaatın qəzəbinə səbəb olur. Allah-taala buyurub: "Əvvəlcə deyib sonra əməl etmədiyiniz şeylər barəsində Allahın qəzəbi daha böyükdür. "[2]

Peyğəmbər buyurub: "Əhd-peymanı pozan şəxslər dindar deyillər. "[3]

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Dörd şey vardır ki, onların cəzası (şəxsə) hər şeydən tez çatar:

1. Bir şəxsə ehsan edildikdə, əvəzində (nankorluq edib) ona qarşı pis rəftar etməsi;

2. Sənin zülm etmədiyin bir şəxsin sənə zülm etməsi;

3. Sən müəyyən bir işdə əhd bağladığın şəxsə vəfa etdiyin halda, onun sənə qarşı məkr və xəyanət işlədib əhdinə vəfa etməməsi;

4. Bir şəxs öz qohum-əqrəbasının görüşünə getdiyi halda, qohum- əqrəbasının ondan əlaqəni kəsməsi. "[4]

Əbu Malik imam Səccada (ə) dedi: "Məni dinin bütün qayda- qanunlarından agah edin."

Həzrət buyurdu:

"Düz (haqq söz) danışmaq, ədalətlə hökm etmək və əhdə vəfalı qalmaq. "[5]

Əhdə vəfa etməyin əhəmiyyətini çatdıran ayə və rəvayətlər olduqca çoxdur, biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

ƏHDİ POZMAĞIN NÖVLƏRİ VƏ ONUN HÖKMLƏRİ

Əhd üç qismdir: 1. Allahın bəndələrlə bağladığı əhd, 2. Bəndələrin Allahla bağladığı əhd, 3-Bəndələrin öz aralarında, bir-biri ilə bağladığı əhdlər.

1. Allah-taalanın bəndələrlə bağladığı əhd zər aləmində Allahla Bəni- Adəm arasında bağlanan əhddir. Quranda və bir çox hədislərdə bu barədə müəyyən mətləblər nəql olunmuşdur. Onların xülasəsi bundan ibarətdir ki, bu dünyadan əvvəlki zər aləmində Allah-taala insanların ruhlarını xəlq etdi. Onların hər biri idraka, şüura malik idi və xitab olunub danışa bilərdilər. Allah-taala onlardan, özünün Allah olması barəsində iqrar aldı. Sonra onlardan əhd-peyman aldı ki, bu iqrarlarında sabitqədəm olsunlar, heç nəyi ona şəriq qoşmasınlar, peyğəmbərlərin göstərişlərindən boyun qaçırmasınlar və şeytana itaət etməsinlər. Allah da özünə vacib etdi ki, bu peymanlara əməl edəcəkləri təqdirdə onlara kömək etsin, geniş rəhmətini onlara nazil etsin və cənnətdə onlara yer versin. Əgər zər aləmində bağladıkları əhdlərə (bu dünyada) vəfa etməsələr, Allahın vədə verdiyi nemətdən məhrum olacaqlar. Allah-taala Quranda buyurub:

1. "Vasailuş-şia", 109-cu bölmə, 8-ci cild, səh.515.

2. "Nəhcül-bəlağə", "Fi əhdihi ila Malik Əşdər"

3. "Biharul-ənvar"

4. "Xisal"

5. "Xisal"

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

"Mənimlə bağladığınız əhdə vəfalı qalın ki, mən də sizə verdiyim vədələrə vəfa edir. "[1]

Başqa yerdə buyurulur:

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

"Ey Adəm övlad, sizinlə "İblisə ibadət etməyin!"-deyə əhd-peyman bağlamadımı? "[2]

Zər aləmində Allah-taalanın insanlardan aldığı əhd-peymanlardan biri də həzrət Əli (ə) və sair məsum imamların vilayətini qəbul etmək məsələsi idi. Əksər rəvayətlərdə buna işarə olunmuşdur. Bu məsələ bütün asimani kitablarda qeyd olunmuş, bütün peyğəmbərlər onu təbliğ etmişdir.

Alimlərdən bəziləri zər aləmini inkar etmiş və bu barədə nəql olunan ayə və rəvayətlərin insanın fitrətini göstərdiyini bəyan etmişlər. Onlar bu məsələni Allah-taalanın insanların əqlində əmanət qoyduğu, onlara ilham etdiyi şeylər kimi yozur və deyirlər ki, Allah-taala peyğəmbərlərin və asimani kitabların vasitəsi ilə insanların fitrətində olan peymanlara işarə edir. (Bu barədə tam təhqiqat aparmaq kitabın həcmi ilə uyğun deyildir.)

Ümumiyyətlə, Allahla bağlanan əhdin pozulması-istər zər aləmi olsun, istərsə də fitrət aləmi- böyük günahdır. Əhdə vəfa etməyin vacibliyini və onu pozmağın haram olmasını təkid edərək onun üçün şiddətli və ağır cəzalar təyin edən ayələr də məhz bu qismdən olan əhdə aiddir. Bu da hədislərə müraciət etdikdən sonra bir daha aydın olur. "[3]

Deməli, hər kəs Allahla bağladığı əhdə vəfa etmək istəyirsə, onunla bağlanan bütün əhd-peymanlara əməl etməlidir.

ALLAH DUALARIN QƏBUL EDİLMƏSİNİ VƏDƏ VERMİŞDİR

Allahın verdiyi vədələrdən biri bəndələrin duasını qəbul edəcəyidir. Deməli, bu vədəyə vəfalı qalmağın şərti bəndələrin də onunla bağlanan əhdlərə vəfa etməsidir.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Bəndə Allahı xalis niyyətlə çağırırsa, qəlbini Allah üçün xalis etsə, Allahla bağlanan bu əhd-peymanlara vəfa etdikdən sonra duası müstəcab olacaqdır. Əgər bəndə Allahı niyyəti xalis olmadan çağırırsa, duası müstəcab olmaz. Məgər Allah "Mənim əhdimə vəfa edin ki, mən də sizinlə bağladığım əhdə vəfa edir?"-deyə buyurmayıb? Deməli, hər kəs Allahın əhdinə vəfa etsə, onunla bağlanan əhdlərə də əməl (vəfa) olunacaqdır. "[4]

İkinci qismdən olan əhdlər insanın heç bir şərt olmadan Allahla bağladığı əhdlərdir. Onun da müxtəlif hökmləri vardır. O cümlədən:

1. "Bəqərə" surəsi, ayə 38.

2. "Yasin" surəsi, ayə 60.

3. "Təfsiri Əli ibn İbrahim Qumi"

4. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.499.

NƏZRİ VƏ ƏHDİ DİLDƏ DEMƏK LAZIMDIR

Nəzrdə olduğu kimi, Allahla bağlanan əhd də sadəcə niyyətlə gerçəkləşmir. Əksinə, o, dildə tələffüz edilməli, əhd və ya nəzrə aid olan siğə formasında oxunmalıdır. Əhdin siğəsi bundan ibarətdir ki, şəxs əhd etdiyi işin əvvəlində belə desin: "Ahədtullahə", yaxud "ələyyə əhdullahi" yaxud hər hansı bir dildə "Allahla belə əhd edirəm", yaxud "Allahın əhdi mənim boynumdur" ki, filan işi yerinə yetirim, yaxud başqa bir işi tərk edim, əgər xəstəmiz şəfa tapsa və ya səfərdə olanımız sağ-salamat qayıtsa, filan məbləğdə pulu fəqirlərə verim. Buna əsasən, nəzr və əhd siğəsi oxunmayınca ona əməl etmək vacib olmur.

BƏYƏNİLMƏYƏN ŞEYLƏR ÜÇÜN ƏHD VƏ YA NƏZR ETMƏK DÜZ DEYİLDİR

İnsanın Allahla əhd bağladığı, yaxud nəzr etdiyi şeylər şəri cəhətdən bəyənilməz olmamalıdır. Başqa sözlə, haram və məkrüh işlərdən olmamalıdır. Eləcə də, tərk etmək istədiyi şey şəxs üçün dünyəvi işlər baxımından yaxşı olmamalıdır. Deməli, əgər haram, yaxud məkrüh bir işi yerinə yetirəcəyinizə, yaxud vacib və müstəhəb işi tərk edəcəyinizə dair əhd bağlasa, batil sayılır. Misal üçün, bir şəxs əhd edir ki, atasının, yaxud anasının evinə getməsin, yaxud qohum-əqrəbanı ziyarət etməsin. Bütün bunların hamısı batil və səhv sayılır. Əgər əhd siğəsini oxuyan zaman məkrüh və bəyənilməz olmasa, lakin sonradan müəyyən səbəblərə görə bəyənilməz olduğu məlum olsa, bu əhd öz-özünə aradan gedir və ona əməl etmək vacib deyildir.

NƏZR OLUNAN ŞEY ÜSTÜN ƏMƏLLƏRDƏN OLMALIDIR

Bu kimi məsələlərdə əhd etməklə and içmək bir səviyyədədir. Yəni, bəyənilməz işlər üçün and içmək batil olduğu kimi, əhd barəsində də bu əsas şərt öz qüvvəsində qalır. Lakin nəzrdə bu şərtə əlavə, başqa bir şərt də vardır və o, nəzr olunan şeyin üstün işlərdən olmasıdır. Belə ki, əgər bir şəxs müəyyən bir mübah işi yerinə yetirməyi nəzr etsə, gərək onun yerinə yetirilməsi daha üstün olsun və həmin cəhəti nəzərə alıb nəzr etsin, həmçinin yerinə yetirilməməsi üstün olan bir mübah işi tərk etməyi nəzr etsə və nəzr edərkən də həmin cəhəti nəzərə alsın, nəzri düzgündür.

Məsələn, bir şəxs siqaret orqanizmə zərərli olduğu üçün onu tərk etməyi, yaxud ibadət etmək üçün qüvvətli olsun deyər müəyyən bir yeməyi yeməyi nəzr edir.

Bir sözlə, nəzr edilən şey mənəvi və dünyəvi cəhətdən bəyənilən olmaqla yanaşı, şəri cəhətdən və camaat arasında da müəyyən üstünlüklərə malik olmalıdır ki, onun vasitəsi ilə Allah dərəcəsinə yaxınlaşa bilsin.

QEYDLİ VƏ QEYDSİZ ƏHD

Əhd də nəzr və andda olduğu kimi, iki cürdür. Birincisi, mütləq şəkildə olan əhddir, yəni heç bir şərt olmadan Allahla əhd bağlayır ki, filan xeyir bir işi yerinə yetirəcək. Bu kimi hallarda ərəbcə, yaxud başqa dildə əhd siğəsi oxunduqdan sonra, o iş həmin şəxsə vacib, onun tərk edilməsi böyük günahlardan sayılaraq kəffarəyə səbəb olur.

İkincisi, müəyyən şərtlə bağlanan əhddir. Məsələn, Allahla əhd bağlayır ki, əgər ona övlad versə və ya filan xeyirli işdə müvəffəqiyyət qazansa, müəyyən məbləğdə pulu fəqirə versin, yaxud üç gün oruc tutsun və yaxud filan vacib və ya müstəhəb əməli tərک edərsə, yaxud da müəyyən haram və məkrüh işləri yerinə yetirərsə, müəyyən məbləğdə pulu sədəqə versin və sair. Əhd siğəsi oxunduqdan və sonra arzu etdiyi işlər gerçəkləşərsə, öz nəzri və əhdinə əməl etməsi vacibdir. Onun pozulması böyük günahlardandır və kəffarəyə də səbəb olur.

ƏHD VƏ NƏZRİN KƏFFARƏSİ

Əgər bir kəs öz əhdinə vəfa etməzsə, kəffarə verməsi vacibdir. Əhdin kəffarəsi 60 fəqirə yemək verib doyuzdurmaq, yaxud 60 gün (30 günü ardıcıl) oruc tutmaq, yaxud Allah yolunda bir qul azad etməkdən ibarətdir (bu, eynilə mübarək Ramazan ayında qəsdən orucunu batil edən şəxslərin kəffarəsi kimidir). Əgər nəzr ilə müxalifət edərsə, onun kəffarəsi "and kəffarəsi" kimidir. Yəni, 10 fəqirə yemək verib doyurmalı, 10 çılpaq (libasa ehtiyacı) şəxsi geyimlə təmin etməli və yaxud bir qul azad etməlidir. Bunların heç birini yerinə yetirə bilməsə, üç gün oruc tutmalıdır. (Nəzrin kəffarəsi barəsində fəqihlərin nəzəri müxtəlif olduğundan, hər kəs qarşıya çıxan məsələlərdə öz mərcəyi-təqlidinin risaləsinə baxa bilər.)

ALLAHLA BAĞLANAN ƏHD DƏ ÜÇ QİSİMDİR

Quran ayələri, Peyğəmbər (s) və Əhli-beyt (ə) hədislərində qeyd olunan və yerinə yetirilməsi vacib, pozulması isə haram olan əhd ümumidir və hər üç qismdən olan əhdlərə şamil olur. Həqiqətdə, nəzr və and içmək Allahla bir növ əhd bağlamaqdır. Buna əsasən, iman əhli hər üç qismlə müxalifət etməkdən çəkinməlidirlər. Əgər Allah eləməmiş, müəyyən hallarda müxalifət etsələr, hökmən kəffarə verməlidirlər, çünki kəffarə təyin edilməsi Allah tərəfindən bir növ mərhəmətdir ki, onun vasitəsi ilə bu böyük günahın əvəzi çıxılsın və ona veriləcək cəza aradan qaldırılsın.

ƏHD-PEYMANI POZMAQ NİFAQ (İKİ ÜZLÜLÜK) GƏTİRƏR

Bu günahın nə qədər böyük olmasını bilmək üçün onun insanın qəlbində nifaq toxumları səpdiyini, insanın (ölüm halında) kafir halda dünyadan getməsinə səbəb olduğunu qeyd etmək kifayətdir. Belə şəxs qiyamətdə münafıqların cərgəsində məhşərə gələcək. Quranda belə xatırladılır:

وَمِنْهُمْ مَّنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ - فَلَمَّا آتَاهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُّعْرِضُونَ - فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

"Münafıqlardan bəziləri Allahla əhd bağlayıb deyir: "Əgər Allah bizə öz mərhəməti sayəsində müəyyən (qədər) mal-dövlət verərsə, hökmən sədəqə verər, malın zəkatını ödəyər, yaxşı əməl sahiblərindən, Allahın əmrlərinə itaət edən layiqli bəndələrdən olarıq. Amma Allah öz mərhəməti sayəsində onlara çoxlu mal-dövlət verdikdə, paxıllıq edir və öz dediklərindən boyun qaçıırırlar və Allahla bağladığıları əhd-peymandan dönür, Allaha itaət etməkdən imtina edirlər. (Bu nifaq, paxıllıq və əhd-peyman pozmaq)

onların qəlblərinə (və ruhlarına) nüfuz edən bir nifaq gətirir və öz əməllərinin cəzasını gördükləri bir günə qədər (ölüm anlarında, yaxud qiyamətdə) Allahla "Yaxşı əməl sahibləri olub təsdiq edəcəkləri" barədə bağladıkları əhdlərinə vəfasız çıxdıqlarına və yalan danışdıqlarına görə, bu nifaq sonuna qədər davam edəcəkdir."

1. "Tövbə" surəsi, ayə 76-77.

Yuxarıdakı ayələrin nazil olma səbəbində "Minhacus-sadiqin" təfsirində belə yazılır: Sələbə ibn Xatib Ənsari çox zahid və məşhur abidlərdən biri idi. Bir gün Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib öz yoxsulluğundan şikayət etdi və xahiş elədi ki, Allaha onun mal-dövlət sahibi olması barəsində dua etsin. Peyğəmbər (s) ona nəsihət etdi ki, bu fikrindən dönsün, eləcə öz fəqirliyinə səbr etsin.

Həzrəy buyurdu ki, varlı olmaq çox təhlükəli bir işdir. Əgər əlində olanlarla qənaətlənsə, az şeylərlə keçinərək şükr edənlərdən olsa, onda bu, çox mal-dövlət sahibi olub amma şükr etməməsindən daha yaxşıdır. Həzrət sonra buyurdu ki, Allaha and olsun, əgər dağların qızıl gümüşə dönüb mənimlə birlikdə hərəkət etməsini istəsəm, Allah hökmən duamı qəbul edər. Amma bilirəm ki, fəqirliyin axır-aqibəti xeyir, varlılığın aqibəti isə şərə düçar olmaqdır. Sən Peyğəmbərə iqtida et. Sələbə o həzrətin öyüd-nəsihətini qəbul etmədi. Sonrakı gün gəlib yenə xahiş etdi və dedi: "Ya Rəsuləllah! Mən Allah ilə əhd edirəm ki, əgər mənə çoxlu mal-dövlət verərsə, müstəhəqlərin hüququnu verim və onun vasitəsi ilə sileyi-rəhim edirəm." O, çox israr etdikdən sonra Peyğəmbər (s) onun üçün dua etdi və varlı olmasını Allahdan istədi. Allah da onun qoyunlarına xeyir-bərəkət verdi. İş o yerə çatdı ki, onları təklidə qoruyub saxlaya bilmirdi. Onları qoruyub saxlamaq üçün gündəlik beş namazı Peyğəmbərlə (s) birlikdə qılmağa vaxt tapa bilmir, yalnız səhər və şam namazlarında iştirak etməklə kifayətlənirdi. Axırda qoyunları o qədər artdı ki, Mədinənin ətrafında olan otlaqlar ona azlıq etdi və səhraya getməli oldu. Məşguliyyətinin çoxluğu və səfərdə olmasına görə gündəlik beş namazın heç birində Peyğəmbərlə (s) iştirak edə bilmədi, yalnız cümə günlərində Mədinəyə gəlir və cümə namazını Peyğəmbərlə (s) qılırdı. Axırda elə oldu ki, hətta cümə namazında iştirak etməkdən məhrum oldu.

Peyğəmbər (s) onun vəziyyətini soruşdu: "Sələbəyə nə olmuşdur ki, camaat namazına gəlmir?"

Dedilər: "Onun o qədər qoyunu vardır ki, heç bir səhraya sığmır. İndi filan vadiyə gedib orada qalır.

Həzrət üç dəfə buyurdu: "Vay olsun Sələbəyə!"

"Zakat" ayəsi nazil olduqdan sonra Peyğəmbər (s) bu ayələri yazıb "Cühəni" qəbiləsindən olan bir nəfərə verdi. Bəni-Salim qəbiləsindən olan bir nəfəri də ona qoşub əmr etdi ki, əvvəlcə Sələbədən, sonra "Səlimi" qəbiləsindən olan bir şəxsin yanına gedib ondan da zəkat alın. O iki şəxs "Zəkat" ayəsini götürüb Peyğəmbərin (s) məktubu ilə birlikdə yola düşdü. Həmin məktubda zəkat verməyin şərtləri qeyd olunmuşdu. Bu ayəni Sələbəyə oxuduqdan sonra zəkat verməsini istədilər. Mal-dövlətə olan kəskin hərislik onu məcbur etdi ki, Allahın və Peyğəmbərin (s) fərmanından imtina etsin. O dedi: "Bu, Məhəmməddin bizdən istədiyi cizyədir (vergi)! Bunu deyib zəkat verməkdən imtina etdi və dedi ki, başqa yerlərə gedin, mən bu barədə bir az fikirləşim."

Onlar "Səlimi" qəbiləsindən olan kişinin yanına gedib Quran ayəsini və Peyğəmbərin (s) məktubunu oxuduqda, o dedi: "Səmən və taətən biəmrillahi və rəsulih". Yəni baş üstə, göz üstə Allah və Peyğəmbərin (s) əmrinə itaət edirəm. Sonra öz dəvələrinin yanına gedib Peyğəmbərin (s) yazdığına əsasən, ən yaxşılarını seçib gətirdi və dedi: Bunları Peyğəmbərin (s) yanına aparın. Onlar dedilər: Peyğəmbər (s) bizə əmr etməmişdir ki, sənin mal-dövlətinin ən yaxşısını seçək.

O dedi: "Bu nə sözdür! Mən malımın ən yaxşılarından başqasını Allah və Peyğəmbər

Deməli, əhd-peyman pozmaq və yalan danışmaq insanın qəlbində həmişə qalan nifaqa səbəb olur və şəxs də həmin nifaq əsasında ölür.

CAMAATLA ƏHD-PEYMAN BAĞLAMAQ

Üçüncü qism əhd-peyman camaatın bir-biri ilə bağladığı əhd- peymanlardır. Ayə və rəvayətlərin ümumi məzmunundan onlara əməl etməyin vacibliyi, onları pozmağın haramlığı başa düşülür. O cümlədən, Quranda buyurulur:

اشدُّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

"Əhdlərə vəfa edin, həqiqətən, əhd-peyman barəsində sorğu-sual olunacaqsınız. "[1]

Başqa bir ayədə deyilir:

"Sidq (doğruculuq) və təqva əhli o kəslərdir ki, bağladıkları əhd- peymanlarına vəfa edərlər. "[2]

Cəhənnəm odundan xilas olub cənnətə daxil olan şəxslər barəsində isə belə buyurulur:

"Onlar öz əmanətlərinə və əhd-peymanlarına riayət və vəfa edərlər. "[3]

İmam Sadiq (ə)-dən yuxarıda da qeyd olunan hədisdə belə deyilir:

"Mömin bir şəxsin öz din qardaşına verdiyi vədə (əməl edilməsi) vacib olan nəzrlərdəndir. Əgər öz əhdinə vəfasız çıxsa, kəffarəsi yoxdur." (Bəzi hallarda yalan yerə and içmək kimi günahın böyük olmasına görə onun kəffarəsi olmur.).

Bu rəvayətdən məlum olur ki, camaatın bir-biri ilə bağladığı əhd- peymana da vəfalı qalması və əməl etməsi vacibdir.

Peyğəmbər (s) belə buyurub:

"Allaha və qiyamət gününə imanlı olan bir şəxs vədə verdiyi zaman hökmən ona əməl etməlidir. ""[4]

Deməli, əhdə vəfalı qalmaq Allaha və qiyamət gününə imanlı olmağın tələbidir.

Bu iki hədis əhdə vəfalı qalmağın vacibliyini aşkar şəkildə göstərir. Xüsusilə, birinci hədisdə əhd ilə müxalifət etmək barəsində daha şiddətli təhdidlər gözə dəyir. Bu da onu göstərir ki, əvvəlki ayələrdə ("Səff" surəsində) məqsəd vədəyə xilaf çıxmaqdır. Yuxarıda qeyd olunan ayələrdə təhdidin mübaligə və daha artıq təkid əsasında olmasının səbəbi gizlin deyildir. Buna əsasən, ayənin təfsiri vədəyə xilaf çıxmağın ümumiyyətlə

(s) vermərəm."

Onlar yenə Sələbənin yanına qayıtdılar. O bədbəxt əvvəlki sözüni təkrarlayaraq zəkat vermədi. Onlar qayıtdıqdan sonra Sələbə ilə olan hadisəni Peyğəmbərə (s) çatdırdılar

Həzrət buyurdu: "Vay olsun Sələbəyə!" Lakin "Səlimi" qəbiləsindən olan kişi barəsində xeyir-dua etdi. Səhabələr bu işdən təəccübləndilər. Allah-taala yuxarıda qeyd olunan üç ayəni Sələbənin barəsində nazil etdi.

1. "İsra" surəsi, 36-cı ayə.

2. "Bəqərə" surəsi, ayə 177.

3. "Muminun" surəsi, ayə 8.

4. "Üsuli-Kafi", 2-ci cild, səh.270.

haram olmasına dəlalət edir.

VƏDƏYƏ XİLAF ÇIXMAQ MÜNAFIQLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİNDƏNDİR

İnsanlar arasında bağlanan vədəyə xilaf çıxmağın haram olmasının dəlillərindən biri də mömin və münafiqlərin səciyyəvi xüsusiyyətlərini bəyan edən hədislərdir. Orada əhdə vəfa etməməyin mütləq şəkildə haram olması aydın olur. Peyğəmbər (s) buyurur:

"Üç xüsusiyyət kimdə olsa, o, münafiqdir, hətta namaz qılıb oruc tutsa və özünü müsəlmanlardan hesab etsə belə. O üç xüsusiyyət aşağıdakılardır:

1. Onu əmanətdar hesab etsələr və ona bir şey tapşırsalar, əmanətə xəyanət edər.
2. Danışdığı zaman yalan danışar.
3. Vədə verdiyi zaman öz vədəsinə əməl etməz."^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəs camaatla ticarətdə zülm etməsə, danışanda yalan danışmasa və onlara verdiyi vədələrə xilaf çıxmasa, belə bir şəxsin qeybətini etmək haramdır. O, abırlı və ədalətli şəxsdir. Onu din qardaşı hesab etməliyik və onun qardaşlıq hüququna riayət olunmalıdır."

Deməli, hər kəs zülm edib yalan danışsa və ya əhd-peymanı pozsa, onun qeybətini etmək caizdir və özü də fasiq sayılır.

HEÇ BİR İSTİSNA YOXDUR

Hədisdə yenə buyurulur:

"(Aşağıdakı) üç hökm Allahın vacib buyurduqlarındandır və heç kəsə onu tərk etməyə icazə verilmir: 1. Ata-anaya yaxşılıq etmək istər yaxşı əməl sahibi olsunlar, istərsə də, pis. 2. Əhdə vəfa etmək istər (əhd bağladığı şəxs) yaxşı əməl sahibi olsun, istərsə də, pis əməl sahibi. 3. Əmanəti sahibinə qaytarmaq istər (əmanət qoyan şəxs) yaxşı adam olsun, istərsə də, pis adam."^[2]

Bu hədisin oxşarı "Kafi" kitabında imam Səccaddan (ə) da nəql olunmuşdur.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Hər kəs öz həyat yoldaşı ilə şərt bağlayıb əhd etsə, ona vəfalı qalmalıdır, çünki müsəlmanlar bağladıkları əhd üzərində möhkəm dayanar və ona vəfa edirlər. Əgər bu şərtlər Allahın halalını haram, yaxud haramını halal etsə, ona əməl etmək olmaz."^[3]

ƏHD-PEYMANI POZANLAR HEYVANLARDAN DA AŞAĞI SƏVİYYƏDƏDİR

Əhdə vəfalı qalmağın vacib, onu pozmağın haram olması barəsində nəql olunan hədislər olduqca çoxdur. Bu məsələnin əhəmiyyətini çatdırmaq üçün

1. "Usuli-Kafi"

2. "Xisal" (Şeyx Səduq)

3. "Təhzib"

Allah-taalanın əhd-peymanı pozanları insanlığın yüksək mərtəbəsindən çıxararaq heyvanların cərgəsində yerləşdirdiyini qeyd etmək kifayətdir:

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ عَاهَدْتُ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْفُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ

"Allah nəzərində məxluqatın ən pisi küfr edən və iman gətirməyənlərdir, o kəslər ki, onlardan əhd-peyman alsan hər dəfə öz əhdlərini pozar və Allahdan qorxmazlar. "[1]

Allah-taala əhd-peymanı hətta müşrik və kafirlərlə bağlanmış olsa belə, əsla pozmağa icazə vermir. Onlarla bağlanan əhd-peymanlara əməl etmək vacibdir.

MÜŞRIKLƏRLƏ BAĞLANAN ƏHD-PEYMAN MÖHTƏRƏM SAYILMALIDIR

İslam qüdrətlənib dünyaya yayıldıqdan sonra "Bəraət" ("Tövbə") surəsinin ilk ayələri nazil olaraq müşriklərə qarşı cihad əmri verdi. Bununla da, Məkkə şirk və büt-pərəstlikdən tamamilə pak olunmalı idi. Lakin əvvəlcədən müsəlmanlarla onlara toxunulmaması barədə əhd-peyman bağlayan müşriklər bu hökmdən istisna olunurdu. Onlarla bağlanan əhd-peymanla vəfalı qalmaq əmr olunur və müsəlmanlara göstəriş verilirdi ki, onların əhd-peymanlarının müddəti sona çatana qədər onlara dəyib-dolaşmasınlar. Məhz bu müddət qurtarandan sonra onlarla cihad etməyə icazə verilirdi.

Allah-taala buyurub:

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

"Müşriklərdən əhd-peyman bağladığınız, sonra sizdən (sizinlə olan əhdlərindən) bir şeyi əskiltməyən və (düşmənlərinizdən) sizin əleyhinizə heç kəsə kömək etməyənlər istisnadırlar. Beləliklə, onların əhd peymanını müddətlərinin sonuna qədər tamamlayın. Həqiqətən, Allah təqvalıları sevir. "[2]

PEYĞƏMBƏR (S) MÜŞRIKLƏRLƏ BAĞLADIĞI ƏHDƏ VƏFALI QALIR

Müxtəlif şahidlər Peyğəmbərin (s) əhdə vəfalı qalmağa nə qədər əhəmiyyət vermədiyini göstərir. Məsələn, "Hüdeybiyyə" sülhündə Peyğəmbərlə (s) Məkkə müşrikləri arasında bir əhd-peyman bağlandı və tərəflər razılaşırdılar ki, əgər Peyğəmbərin (s) tərəfdarlarından bir nəfər Qüreyşə pənah gətirsə, Qüreyş Peyğəmbərin (s) yanına getsə, onu qəbul edəcək, amma Qüreyşdən bir kəs onu qəbul etməyəcək. Peyğəmbər (s) də bu əhd-peymanın üzərində möhkəm dayandı və həmin dövrdə Qüreyşdən olan bir kəsi qəbul etmədi.

1. "Ənfal" surəsi, ayə 57-58.

2. "Tövbə" surəsi, ayə 4.

Əbu Rafe deyir: "Qüreyş başçıları məni Peyğəmbərin (s) yanına göndərdilər. Peyğəmbəri (s) gördükdə qəlbimə İslam nuru saçdı. O həzrətə dedim: "Ey Allahın Rəsulu (s), mən artıq Qüreyşə doğru qayıtmayacağam! "

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Mən bağladığım əhdimin əksinə əməl edərək qasidi (elçini) saxlaya bilmərəm. Sən onlara tərəf qayıt, əgər yenidən İslama meyilli olduğunu görsən, bizə tərəf qayıda bilərsən.""

QÜREYŞLƏ BAĞLANAN ƏHD-PEYMAN MÖHTƏRƏMDİR

Hüzeyfə Yəmani deyir: "Mənim "Bədr" döyüşündə iştirak etməyimin səbəbi yalnız bu idi: "Mən və Əbulhəsəl evdən çıxdıqdan sonra Qüreyş kafirləri ilə qarşılaşdıq.

Onlar bizə dedilər: "Siz Məhəmmədi istəyirsinizmi?" Dedik: "Yox, biz Mədinəni istəyirik."

Onlar bizdən Allah yolunda əhd-peyman bağladılar ki, şəhərə gedək, amma Peyğəmbərlə (s) həmkarlıq edib müharibəyə gəlməyək. Peyğəmbərin (s) yanına gəldikdə hadisəni olduğu kimi dedik və Qüreyşə qarşı müharibədə iştirak etmək istədiyimizi bildirdik. O həzrət buyurdu: "Bu fikirdən daşının, çünki sizin əhd-peyman bağlamağınız bu işin qarşısını aldı. Biz Allahdan kömək diləyirik.

OĞULU ATAYA QAYTARIN!

Qüreyş kafirlərindən olan Süheyl ibn Ömər "Hüdeybiyyə" sülhü barəsində Peyğəmbərlə (s) müzakirə edərək, əhdnaməni yazdığı zaman, hələ onu imzalamamışdan əvvəl onun oğlu Cəndəl qaçaraq ayaqlarında zəncir olan halda İslamı qəbul etdi və özünü müsəlmanların arasına saldı. Atası bu hadisəni gördükdə, oğlunun yanına gəlib onun üzünə bir şillə vurdu və dedi: "Ey Məhəmməd! Bu, bir-birimizlə əhd bağladığımız məsələ ilə əlaqədar ilk şeydir. Ona əsasən, oğlumu mənə qaytarmalısan."

Peyğəmbər (s) bağlanan müqaviləni qəbul etdi və Cəndələ aman verilib əzab-əziyyətə düçar olmaması şərti ilə təhvil verməyə razı oldu. Peyğəmbərin (s) ısrarından sonra ona aman verildi.

Cəndəl dedi: "Ey müsəlmanlar! Müsəlman olduğum halda, mənim müşriklərin arasına getməyimə necə razı olursunuz?"

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Get və səbr et, Allah-taala sənə üçün bir qurtuluş yolu açacaqdır. Biz əhd-peyman bağladıqdan sonra onun əksinə əməl edə bilmərik."

Süheyl oğlunun əlindən tutub apardı, lakin öz əhdinə vəfa etmədi və oğluna çoxlu əzab-əziyyət verdi.

ÖLƏNƏ QƏDƏR BURADA QALACAQDIM

Peyğəmbər (s) bir nəfərə vədə (söz) vermişdi ki, müəyyən bir yerdə qalıb onu gözləyəcək. Peyğəmbər (s) həmin yerdə gözləyirdi, amma həmin şəxs bir qədər yubandı. Nəhayət yandırıcı günəşin şüaları Peyğəmbərin (s) üzünə düşməyə başladı.

Peyğəmbəri (s) o halda görən səhabələrdən bəziləri dedilər: "Ey Allahın Rəsulu (s)! Buradan gedin." Həzrət buyurdu: "O şəxs gəlməyincə başqa bir

yerə gedə bilmərəm."

Sonra həmin şəxs gəldi. Peyğəmbər (s) buyurdu: "Əgər gəlib çıxmasaydın, ömrümün axırına kimi səni gözləyəcəkdim."

VƏDƏSİNƏ SADIQ QALAN İSMAİL

"Məryəm" surəsində vədəsinə sadıq qalan İsmail peyğəmbər (ə) barəsində buyurulur:

واذكر في الكتاب إسماعيل إنه كان صادق الوعد وكان رسولا نبيا

"Quranda İsmailin hekayəsini xatırla! Həqiqətən o, vədəsində sadıq, Allahın insanlara doğru göndərdiyi (peyğəmbər) və onlara xəbər verən idi. "[1]

O peyğəmbər bir şəxsə vədə vermişdi ki, sən gələnə qədər burada səni gözləyəcəyəm. Üç gecə-gündüz (və bəzi məşhur nəzəriyyəyə görə bir il) orada qaldı. Allah-taala Quranda onun həyatını nəql edərkən "vədəsinə sadıq qalan şəxs"-deyə tərifləyir.

VƏFASIZLIQ KÜFRDƏN YARANIR

Əmirəl-möminin Əli (ə) əhd-peymanı pozmaq və vədə əməl etməməyi küfrün qismlərindən biri hesab edərək buyurub:

"Allaha and olsun, Müaviyə əsla məndən bacarıqlı deyildir, lakin o, əhd-peymanı pozur, haqdan batılə düşür, Allahın cəzalarından qorxmur. Əgər əhd-peyman pozmağın pisliyi olmasaydı, mən hamıdan fərasətli (bacarıqlı). hiyləgərlik üsullarında hamıdan bilikli olardım. Lakin hər məkr və vəfasızlıq Allahın fərmanına qarşı itaətsizlikdir, hər itaətsizlik də mütləq Allaha qarşı kafir olmaqdır. Hər məkr işlədən və vəfasız şəxs üçün bir nişanə vardır ki, qiyamət günündə onunla tanınacaqdır"[2]

Əllamə Məclisi buyurub: "Kəbirə günah edənlər rəvayətlərdə kafir kimi yad edilmişdir. Ehtimal olunur ki, əhd-peymanı pozmaq böyük günahlardan olduğu üçün bu şərəf xütbədə həzrət Əli (ə) onu kafirlik adlandırmışdır."

MÜSƏLMAN HEÇ VAXT HIYLƏ İŞLƏTMƏZ

İmam Əli (ə) yenə buyurub:

"Həqiqətən əhdə vəfa etmək düzlüklə, doğruluqla yanaşdır. Allahın əzabından xilas olmaq üçün əhdə vəfa etməkdən də güclü bir sipər yoxdur. Hər kəs öz qayıdış yerini tanısa (axirət gününə imanı varsa), əhdə vəfasızlıq etməz və əhd-peymanı pozmaz. Biz elə bir gündə yaşayırıq ki, insanlar vəfasızlığı və hiyləgərliyi ayıqlıq, hünər və zirəklik hesab edir, cahil və nadan şəxslər onu "fərasətlilik" adlandırırlar. Bu hiyləgər və cahil insanlara nə olmuşdur? Allah onları öldürsün! Həqiqətən, hiylə yollarını o kəs görür ki, yaxşı düşüncələri əldə etməkdə əlləri açıqdır (həzrət özünə işarə edirdi). Yəni, hiylə yollarını, o cümlədən, əhd-peyman pozmaq yollarını mən

1. "Məryəm" surəsi, ayə 54.

2. "Nəhcül-bəlağə", 200-cü xütbə, səh.375.

hamıdan yaxşı bilirəm. Lakin (bu işi görməyimə) Allahın əmr və qadağaları mane olur. Amma dini düşünməyənlər, heç bir günahdan çəkinməyənlər (Müaviyə və Əmr As kimilər) Allahın əmrini görməməzliyə vurur və lazım olan vaxtlarda hiylə işlətməyi fürsət və qənimət sayır, hiyləgərlik edir və vədələrinə xilaf çıxırlar."

ƏHDİ POZMAQ VƏ YALAN

Fəqihlərdən bəziləri əhd-peymanı pozmağı və vədəyə əməl etməməyi yalanın qismlərindən hesab etmişlər. Xüsusilə, əgər əhd-peyman bağlanan zaman öz vədəsinə vəfa etməyərək əhdini pozacağını qərara alsın. Nəticədə, yalanın haram olması və ona veriləcək cəzanı göstərən və onu məzəmmət edən ayə və rəvayətlər əhd-peyman pozmağa da aid olur.

ƏQDDƏ ƏMƏL OLUNMASI VACIB OLAN ŞƏRT

Fəqihlərin əksəriyyətinin kəlamının zahiri mənası budur ki, əhd, vədə və hər hansı bir başqa məsələdəki əqddə, o cümlədən, alver, sülh, icarə və sairədə şərt qoyulsa, ona əməl etmək vacibdir. Əgər şərt əvvəlcədən qoyularsa, ona əməl etmək müstəhəbdir.

Bəzi fəqihlər isə buyurmuşlar ki, əhdlərə və əqddə qoyulan şərtlərə əməl etməyin vacib olmasından əlavə, əhd bağlayan şəxsin öhdəsinə də qarşı tərəf üçün müəyyən haqq gəlir. Belə ki, qarşı tərəf həmin haqqı ondan tələb edə bilər. Əgər verməzsə, zorla öz haqqını ala bilər. Lakin əgər vədə lazım əqddə olmazsa, əksinə, əhd və şərt ibtidai olarsa, qeyd olunan haqq sübuta yetmir, yalnız əhdə vəfa etmək kimi "təklifi hökm" ona vacib olur.

HƏR YERDƏ VƏ HƏMİŞƏ ƏHDƏ VƏFA ETMƏK LAZIMDIR

Yuxarıda qeyd olunan ayə və rəvayətlərə əsasən, təkid olunan ehtiyat hər bir vədəyə vəfa etməkdən ibarətdir. Yaxşı olar ki, şəxs əhd-peyman pozmaq kimi bir işə mübtəla olmamaq üçün əhd etdiyi və ya vədə verdiyi zaman ona əməl edəcəyinə birbaşa şəkildə söz verməsin. Əksinə, müəyyən bir şeylə əlaqələndirərək "ola bilsin ki", "əgər" deyərək şərtləndirsin. Heç olmazsa, öz əhdinə əməl edəcəyini Allahın istəyi ilə əlaqələndirib "inşallah", (yəni əgər Allah istəsə, filan-filan cür olacaqdır) desin.

ALLAHIN İSTƏYİ İLƏ ƏLAQƏLƏNDİRMƏK MÜXTƏLİFDİR

Allahın istəyi ilə əlaqələndirilən hər bir nəzr, peyman və vədəyə hökmən əməl etmək vacib deyildir. Bunu Əllamə Hilli buyurmuş və məşhur fəqihlər də bu hökmdə onunla müvafiq olmuşlar. Amma vacib işin yerinə yetirilməsi, yaxud haram işin tərkin olunması Allahın istəyi ilə əlaqələndirilsə, onun heç bir təsiri yoxdur (və hökmən əməl etmək lazımdır).

Bilmək lazımdır ki, bu hökm, "inşallah" kəlməsi ilə həmin iş məhz Allahın istək və iradəsi ilə əlaqələndirildiyi zaman gerçəkləşir. Lakin tam yəqinlik üzündən qəti şəkildə əhd eləsə, vədə versə və bunun ardınca da təberrük üçün "inşallah" cümləsini desə, həmin nəzr və əhdə əməl etmək öz-özlüyündə vacib sayılacaqdır.

ŞƏR VƏ PİS İŞLƏR ÜÇÜN VERİLƏN VƏDƏYƏ ƏMƏL ETMƏK LAZIM DEYİL

Əhdə vəfa etməyin zəruri və vacib olması əhd edilən iş və ya vədə verilən şeyin şər işlərdən olmadığı hallara şamildir. Əgər bir nəfər başqasına pis bir vədə versə (dini terminologiyada ona "vəid" deyilir), belə bir vədəyə əməl etməmək əsla qəbahət sayılmır və onun yerinə yetirilməsi zəruri deyil. Əksinə, Quran ayələrində və hədislərdə əfv etməyin yaxşı bir iş olmasından aydın olur ki, belə vədələrə əməl etməmək çox yaxşıdır.

Məsələn, insan öz övladlarından, həyat yoldaşından, yaxud başqa bir şəxsdən yaramaz işlər müşahidə etdikdə, əhd edir ki, onu cəzalandıracağam, yaxud ona etdiyim yaxşılıqları bir daha etməyəcəyəm. Bu cür əhdə və vədələrə əməl etməmək çox yaxşı və bəyənilən işlərdən və Allahın əmr etdiyidir:

وَلْيَغْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Gərək bağışlayıb güzəştə gedəsiniz. Məgər Allahın sizi bağışlamasını istəmirsinizmi?! Allah həddən artıq bağışlayan və rəhimlidir. "[1]

Əgər bir şəxs əhd və təhdidlərinə and içməklə təkid etmişsə, yaxşı olar ki, öz andı ilə müxalifət etməməsi üçün, eləcə də, qarşı tərəfə zərər çatmaması üçün elə əməl etsin ki, həm andı ilə müxalifətçilik olmasın, həm də vədə verdiyi şəxsə zərər yetirməsin. Bunu Allah-taala öz peyğəmbəri Əyyuba (ə) öyrətmişdi.

HƏZRƏT ƏYYUB (Ə) VƏ BİR TOPA ÇUBUQ

Əyyub peyğəmbər (ə) öz həyat yoldaşından yaramaz işlər müşahidə etdikdə, and içmişdi ki, ona yüz şallaq zərbəsi vuracaqdır. O, xəstəlikdən sağaldıqdan sonra öz andına əməl etmək istədikdə, ona (Allah tərəfindən) göstəriş verildi ki, sayı yüz olan bir topa çubuğu (süpürgə şəklində) əlinə alıb bir dəfə ona vursun. Bununla da həm "yüz çubuq vurdu" deyilə bilsin, həm andının əksinə çıxmamış olsun, həm də bu iş vasitəsi ilə onun həyat yoldaşına heç bir xəsarət dəyməsin. Bu hadisə "Sad" surəsində belə bildirilir:

وَحُذِّ بِبَيْدِكَ ضِعْفًا فَأَضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ

"Əlinə bir dəstə nazik çubuqlar al və zövcənə vur, andınla müxalifət etmə!"[2]

1. «Nur» surəsi, ayə 22.

2. "Sad" surəsi, 43-cü ayə.

**22. ԹՄԱՆԹԹ
ՔԻՄԱՆԹ
ԷՄԹԿ**

Mötəbər rəvayətlər və Quran ayələrində böyük günah olması aşkar şəkildə bəyan olunan iyirmi ikinci günah xəyanət etməkdən ibarətdir. Bu, Əbdüləzimin imam Cavaddan (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə bəyan olunmuş, eləcə də, imam Rza (ə), imam Kazim (ə) və imam Sadiqdən (ə) bu barədə hədislər nəql edilmişdir.

Lügət alimlərindən bəzilərinin nəzərinə, "ğulul" kafirlərdən qənimət kimi əldə olunan və müsəlmanların ixtiyarına keçən mal-dövlətə hələ müsəlmanların arasında bölüşdürülməmişdən əvvəl xəyanət etmək mənasındadır. Başqaları isə demişlər ki, "ğulul" mütləq şəkildə bütün xəyanətlərə aid edilir. Onun bir növü də kafirlərdən alınan qənimətlərə, hələ müsəlmanların arasında bölüşdürülməmişdən qabaq xəyanət etməkdir.

Xəyanətin hər bir növünün haram olmasının dəlili Fəzi ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi rəvayətdir. Həmin rəvayətdə "ğulul" kəlməsinin yerinə "vəl-xiyanətu", yəni "xəyanət" böyük günahlardan biri kimi qeyd edilmişdir. Həmçinin, Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə də böyük günahlardan biri kimi "vəl-xiyanətu" deyə buyurulur.

QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ

Xəyanət Quranda və mötəbər rəvayətlərdə ona əzab vədəsi verilən günahlar sırasındadır. Quranda buyurulur:

وَمَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يَغْلُفَ وَمَنْ يَغْلُفْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ أَفَمَنْ أَتَّبَعَ رِضْوَانُ اللَّهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"Hər kəs xəyanət etsə, qiyamət günü öz xəyanət etdiyi şeylə yanaşı gələcək. Hamı o gündə öz əməllərinin cazasına çatacaq, heç kəsə zülm olunmayacaqdır. Allahın razılığı yolunda addım atan şəxslər onun qəzəbinə düçar olan şəxslər kimidirmi?! Halbuki, onun yeri cəhənnəmdir və ora necə də pis yerdir!

"Təhrim" surəsində buyurulur:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَةً تُوحِ وَأَمْرًا لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ

"Nuhun və Lutun zövcələri onlara xəyanət etdilər. Bu iki peyğəmbər Allahın əzabını öz zövcələrindən əsla dəf edə bilmədilər. Onların zövcələrinə deyildi ki, (cəhənnəm) daxil olanlarla birlikdə siz də daxil

1. «Ali-Imran surəsi 160-161-ci ayələr.

olun!"^[1]

Başqa bir ayədə buyurulur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَالِدِينَ

"Həqiqətən, Allah xəyanət edənləri sevmir."^[2]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman gətirənlər! Allaha və onun Rəsuluna həmçinin, öz əmanətlərinizə bilə-bilə xəyanət etməyin."^[3]

Quran ayələrində əmanətin sahibinə qaytarılması bəyan olunur. (Əmanət xəyanətin antonimidir.) Allah-taala buyurur:

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ

"Əgər sizdən bir şəxs başqasını əmanətdar hesab etsə və onun yanına bir şeyi əmanət qoysa, əmanəti mütləq öz sahibinə qaytarmalı və Allahın əzabından qorxmalıdır."^[4]

Bu hökm ona görə verilir ki, bir şəxs əmanətə xəyanət edərək ilahi əzaba düşər olmasın. Bu ayədə qeyd olunan təhdidlər əmanətdarlığın əhəmiyyətini çatdırır, həmçinin, xəyanətə görə veriləcək əzabı göstərir. Başqa yerdə buyurulur:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

"Həqiqətən, Allah sizə əmanəti sahiblərinə qaytarmağınızı əmr edir."^[5]

ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) XƏYANƏT BARƏSİNDƏ NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs dünyada əmanətə xəyanət etsə və nəhayət onu sahibinə qaytarmadan ölsə, İslamdan fərqli bir dində ölmüş olur və Allah ona qəzəbli olan halda onun hüzuruna gedər."^[6]

Başqa bir hədisdə belə qeyd olunur: "Əmr olunur ki, onu cəhənnəm oduna atsınlar. O, həmişəlik olaraq cəhənnəm əzabında qalar." Hər kəs xəyanət olunmuş malı (oğurluq, yaxud qəsb yolu ilə əldə olunan şeyi) bilə-bilə alsa, əzab veriləndə xain hesab olunacaqdır.

Peyğəmbər (s) belə buyurub:

"Müsəlman şəxs heç vaxt məkr və hiylə işlətməz. Cəbrəildən eşitmişəm ki, məkr və hiylə (əhli) cəhənnəmdədir. (Sonra buyurdu:) "Camaatla müamilə

1. "Təhrim" surəsi, ayə 10.

2. "Ənfal" surəsi, ayə 60.

3. "Ənfal" surəsi, ayə 27.

4. "Tövba" surəsi, 283-cü ayə.

5. "Nisa" surəsi, 61-ci ayə.

6. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.225.

7. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.226.

edərkən onları aldadan şəxslər bizdən deyildir. Möminə xəyanət edən şəxs də bizdən deyildir. ""^[1]

Həmçinin buyurub:

"Üç xasiyyət vardır ki, onlar hər kəsdə olsa, onun münafiq olmasına dəlalət edir, hətta namaz qılıb oruc tutsa və özünü müsəlmanlardan hesab etsə belə: Yalan danışmaq, vədayə xilaf çıxmaq və əmanətə xəyanət etmək."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Dörd xasiyyət vardır ki, onlardan biri ev əhlində tapılsa, fəqirlik və bədbəxtlik gətirər və ev əhlini sərgərdan edər: Xəyanət, oğurluq, şərab içmək və zina. "^[2]

XƏYANƏT FƏQİRLİK GƏTİRƏR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Əmanətdarlıq sərvətin artmasına, xəyanət isə yoxsulluğa səbəb olur. "^[3]

İmam Sadiq (ə) dedilər: "Mədinədə bir qadın vardır, camaat öz qızlarını təlim-tərbiyə üçün onun yanına gətirir. O, bu azacıq qazancla elə sərvətlidir ki, heç kəs onun kimi ehtiyacsız deyildir."

Həzrət buyurdu:

"O, doğru danışandır və əmanəti sahibinə qaytarır. Bu da ruzinin artmasına, bolluğa səbəb olur. "^[4]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Şəxsin uzun-uzadı rüku və səcdə etməsinə baxmayın, çünki bu, adət nəticəsində və adəti tərk etmək onun üçün çox çətin ola bilər. Lakin şəxsin doğru danışan və əmanətdar olmasına baxın, "^[5]

Yəni, bu iki xislət insanın imanının güclü, özünün xoşbəxt olması əlamətidir.

KİMLİYİNƏ BAXMAYARAQ ƏMANƏTİ SAHİBİNƏ QAYTARMAQ VACİBDİR

Bir çox rəvayətlərdə qeyd olunur ki, əmanət hökmən sahibinə qaytarılmalıdır. Əmanəti öz sahibinə, kimliyindən müsəlman və ya kafir, hətta onların da ən pisi sayılan nasibilərdən olmasından asılı olmayaraq qaytarmaq vacib, ona xəyanət etmək haramdır.

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allahın əzabından qorxun və əmanəti sahibinə qaytarın. Əgər Əlini (ə) öldürən şəxs mənə bir şeyi əmanət versə, əmanəti hökmən ona qaytarardım. "^[6]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

"Allahdan qorxun və əmanəti sahibinə qaytarın. İstər (əmanət sahibi) ağdərili olsun, istərsə də qaradərili. Hətta xəvaricdən (həzrət Əlinin (ə)

1. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.226.

2. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.226.

3. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.227.

4. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.219.

5. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.220.

6. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.221

düşmənlərindən), yaxud Şam əhlindən olsalar belə."^[1]

Bir nəfər imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Bizə məkr işlədib xəyanət edərək nasiblərin (Əhli-beyt (ə) düşmənlərinin) mallarını ələ keçirmək halal olarmı?"

İmam (ə) buyurdu:

"Bir kəs səni əmanətdar hesab edir və səndən xeyirxahlıq umursa, əmanətini onun özünə qaytar, hətta imam Hüseyin (ə) qatili olsa belə."^[2]

Başqa bir rəvayətdə imam Sadiqdən (ə) soruşdular: "Sizin dostlarınızdan biri Bəni-Üməyyənin malını qarət etməyi halal hesab edir, qanlarının axıdılmasını caiz bilir. Bəni-Üməyyədən də bəziləri onun yanında əmanət qoymuşlar. O, həmin əmanəti öz ixtiyarına keçirib qaytarmaya bilərmimi?"

Həzrət imam Sadiq (ə) buyurdu:

"Əmanəti, hətta məcusi dinində olsa belə, sahibinə qaytarın."^[3]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

"Allah-taala hər bir peyğəmbəri yalnız buna görə göndərmişdir ki, camaatı doğru danışmağa, bütün əmanətləri sahibinə qaytarmağa əmr etsin. İstər (əmanət sahibi) yaxşı əməl sahibi olsun, istərsə də, pis əməl."^[4]

Məhəmməd ibn Qasim rəvayət edir ki, imam Musa ibn Cəfərə (ə) dedim: "Əhli-beyt (ə) düşmənlərindən olan bir şəxs qiymətli malı başqasının yanında əmanət qoyur. O da həmin malı ələ keçirib özü istifadə edərək və sahibinə qaytarmaya bilər. Malın sahibi də həmin əmanəti geri almağa qadir deyil. Bu halda o, həmin işi görə bilərmimi?"

İmam (ə) buyurdu:

"O ərəbə de ki, əmanəti sahibinə qaytarsın və ona xəyanət etməsin, çünki malın sahibi onu həmin mala ilahi əmanət əsasında əmanətdar seçmişdir (yəni, bu elə bir əmanətdir ki, Allah-taala onu qaytarmağı əmr etmişdir)."^[5]

İmam Səccad (ə) öz şüalarına buyurub:

"Hökmən əmanəti sahibinə qaytarın! Həzrət Məhəmmədi haqq olaraq peyğəmbərliyə seçən Allaha and olsun! Əgər atam Hüseyin ibn Əlini (ə) öldürən şəxs, atamı öldürdüyü qılıncı mənə əmanət versə, hökmən qılıncını ona qaytararam."^[6]

BU KİMİ HALLARDA ŞEYTANIN VƏSVƏSƏSİ DAHA ÇOX OLUR

Hər hansı bir əməl çox mühüm olanda şeytanlar da adamı aldatmağa daha çox çalışırlar. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəsə əmanət tapşırılmış olsa və o da əmanəti sahibinə qaytarsa, onun boynunda olan cəhənnəm diyənlərindən min dənəsi açılmış olur. Əmanəti qaytarmağa tələsin. Həqiqətən, hər kəsə bir əmanət tapşırılmış

1. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.222.

2. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.222.

3. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.223.

4. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.223.

5. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.224.

6. "Vəsailü-ş-şiə", 13-cü cild, səh.225.

olsa, İblis yüz şeytani ona hakim edir ki, vəsvəsə edib onu yoldan çıxarsınlar: yəni o, əmanətə xəyanət etsin və şeytanlar onu həlak etsinlər. Yalnız Allahın bu şəri dəf etdiyi şəxslər (bu xəyanətdən) amanda qalarlar."

MƏHƏMMƏD ƏMİN (S)

Peyğəmbərin (s) həyatı barədə nəql etmişlər ki, İslam zühur etməmişdən qabaq Qüreyş başçıları Peyğəmbəri "Əmin və əmanətdar" hesab edir və öz mal-dövlətlərini onun yanında əmanət qoyurdular. Həmçinin, həcc mövsümündə Məkkəyə gələn sair ərəb tayfaları da öz mal-dövlətlərini Peyğəmbərin (s) yanında əmanət qoyurdu. İslam zühur etdikdən sonra da vəziyyət belə davam edirdi. Peyğəmbər (s) Mədinəyə hicrət edən zaman həzrət Əlini (ə) öz yerinə qoyub buyurmuşdu ki, sübh və axşam çağları Əbtəhdə (Məkkədə) nida etsin və desin ki, Məhəmmədin yanında kimin əmanəti varsa, gəlib təhvil alsın.

XƏYANƏTİN QİSMLƏRİ

Xəyanət üç qismdir. 1. İlahi əmanətə xəyanət. 2. Peyğəmbərin (s) əmanətinə xəyanət və 3. Camaatın əmanətinə xəyanət.

1. İlahi əmanətə xəyanət

"Əhzab" surəsində buyurulur.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

"Həqiqətən, biz (ilahi) əmanəti asimanlara, yerə və dağlara təqdim etdik (onlar) onu qəbul etməkdən imtina etdilər və qorxdular. İnsan isə onu götürdü. Həqiqətən o, çox zalım və nadandır."^[1]

Bu ayədəki əmanətin nə olması barəsində müxtəlif nəzərlər vardır. Bəzi təfsirçilər buyurmuşlar ki, məqsəd əql neməti və Allah-taalanın insanlara vacib etdiyi şəri vəzifələrdir. Bu vacib və haram hökmlər Peyğəmbərin (s) vasitəsilə insanlara bəyan olunmuşdur. Allah-taala bəndələri bu əmrlərə əməl etməklə vəzifələndirmişdir. Həmçinin, ayədə məqsəd onlara vacib edilən etiqadi məsələlər də ola bilər. Deməli, buna əsasən ayənin tərcüməsi belə olur:

"Həqiqətən, biz əqli və şəri vəzifələri qəbul etməyi asimanlara, yerə və dağlara təqdim etdik, amma onlar qəbul etmədilər (çünki xilqətlərinin tələbinə uyğun olaraq onu qəbul etməyə qadir deyildilər) və onu qəbul etməkdən qorxdular (çünki əmanətdarlıq çox ağır məsuliyyətli bir vəzifə xəyanətə verilən əzab isə çox şiddətlidir), lakin insan qəbul etdi (çünki buna istedadı və qabiliyyəti vardı). Həqiqətən, insan bu əmanətlərə çox zülm edəndir (əqlə deyil, qəzəb qüvvəsinə üstünlük verir və Allahın əmanətlərinə xəyanət edir) və çox nadandır (çünki şəhvət hissəsinə tabe olur və Allahın əmanətinə xəyanət etməyin ağır nəticələrindən xəbərsizdir).

1. «Əhzab surəsi, 72-ci ayə.

1. ƏQL VƏ İLAHİ VƏZİFƏLƏR QARŞISINDA ƏMANƏTDARLIQ

Əql qarşısında əmanətdarlıq insanın bütün vəziyyətlərdə əqlini öz vücuduna hakim etməsi və gördüyü hər bir işi, danışdığı hər bir sözü əqlə əsasən yerinə yetirməsindən ibarətdir. Əgər əqli məğlub edərək şəhvətə, qəzəbə tabe olsa, Allahın əmanətinə xəyanət etmişdir.

Allahın əmr etdiyi ilahi vəzifələr qarşısında əmanətdarlıq isə bundan ibarətdir: Əvvəla, insan həmişə çalışmalıdır ki, onları öyrənib başa düşsün. Heç bir ilahi vəzifə onun üçün məchul qalmasın, onların hamısını ürəkdən qəbul etsin, onlara son dərəcə əhəmiyyət verib ciddiyyətlə əməl etməyə başlasın və heç bir vəzifəni əldən verməsin.

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Allaha və onun Rəsuluna xəyanət etmək onların əmrləri ilə müxalifət etməkdən ibarətdir. Əmanətə xəyanətə gəldikdə isə məqsəd Allahın insana vacib buyurduğu şeylərə əmanətdar seçildikdən sonra xəyanət etməsidir." Yəni, Allahın vacibləri əmanətdir və onun öhdəsindən gəlməlidir. ^[1]

Namaz vaxtı olanda Əmirəl-möminin Əli (ə) izzətə keçirir, bədəni lərzəyə düşür və rəngi saralırdı. Ondan bu işin səbəbini soruşduqda, buyururdu ki, namaz vaxtıdır- Allah əmanətinin qaytarılma vaxtıdır. Elə bir əmanət ki, asimanlara, yerlərə və dağlara təqdim edildi, onlar qəbul edə bilmədilər və onu yerinə yetirməkdən qorxdular. ^[2]

Əlbəttə, bu kəlam əmanətin sair ilahi vəzifələrə də aid edilməsi ilə zidd deyildir.

DİNİ HÖKMLƏRİ BAŞQALARINA ÇATDIRIN

Çox təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bizim zəmanəmizdə camaatın əksəriyyəti Allahın əmanətinə xəyanət edir. Camaat dünyanın maddi işləri və şəhvətə o qədər qərq olmuşdur ki, heç kəs bu dini vəzifələrə nəinki əməl etmək, hətta onları öyrənmək fikrində də deyildir. Az qalır ki, dinin nişanələri məhv olsun və Allahın təyin etdiyi vəzifələr köhnəlsin. Halbuki, bütün dövrlərdə bunları öyrənib əməl etmək insanlara vacibdir. Həmçinin, gələcək nəsillərə də dini hökmləri çatdırmaq lazımdır. Hətta bəzi şəri vəzifələr hal-hazırda istifadə edilməsə də, aradan getməsin deyər, canlı saxlanmalıdır. Amma bədbəxtlikdən bunları nə camaatın əksəriyyəti bilir, nə də başqalarına çatdırır. Ucqar kəndlərə səfər edənlər orada din məsələlərə nə qədər etinasızlıq olduğunu daha yaxşı bilirlər.

2. PEYĞƏMBƏRİN (S) ƏMANƏTİ

Şiə və sünnilər arasında heç bir şəkk-şübhə olunmayan hədislərdən biri də Peyğəmbərin (s) vəfatından əvvəl buyurduğu aşağıdakı hədisdir:

"Həqiqətən, mən sizin aranızda iki ağır və qiymətli əmanət qoyub gedirəm. Onlardan biri Quran, digəri isə mənim Əhli-beytimdir. Qiyamətdə sizdən onlarla necə rəftar etdiyinizi soruşacağam." ^[3]

"Məcməul-bəyan" təfsirində yazılır: "Quran və itrətin "Səqəleyn" (iki

1. "Safi təfsiri"

2. "Safi təfsiri", 2-ci cild, səh. 370

3. "Biharul-ənvār", 6-cı cild.

ağır əmanət) deyə bəyan olunması səbəbi onlara tabe olmağın məsuliyyəti bir vəzifə olması və Qurana qarşı əmanətdarlığı çatdırmaqdır. Belə ki, biz onun oxunmasını mümkün qədər davam etdirməli, ondakı İslam maarifi və həqiqətlərini öyrənməli, onun gözəl nəsihətlərindən ibrət alaraq həyatımıza tətbiq etməliyik. Qurana xəyanət onu oxumağı tərk etmək, ayələrində dərinə düşünməmək və göstərişlərinə əməl etməməkdir. Qurana xəyanət edən şəxs qiyamət günü Peyğəmbər (s) tərəfindən sorğu-suala tutulacaqdır. Quranda bu barədə belə buyrulur:

وقال الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِن قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

"Qiyamət günü peyğəmbər (s) deyər: "İlahi, həqiqətən, mənim qövümüm bu Qurani boşladı. "[1]

PEYĞƏMBƏR (S) ÖVLADLARI ƏMANƏTDİR

Peyğəmbərin (s) Əhli-beytinə (ə) son dərəcə məhəbbət göstərmək, onları qəlbən sevmək, onun övladlarından olan on iki məsum imama itaət etmək vacibdir. Onları yer üzərində insanlar üçün Allahın höccəti, Allahla şəxsin özü arasında bir vasitə hesab etmək, bütün əməl və danışqlarında onların göstərişlərinə tabe olmaq lazımdır. Digər seyidlərə ehtiram göstərmək, səmimi qəlbdən mehribanlıq etmək, işlərinin yerinə yetirilməsində, ehtiyaclarının təmin olunmasında çalışmaq və beləliklə də, onların cəddinin əmanətinə riayət etmək lazımdır.

Ali-Məhəmmədin (s) qarşısında əmanətdarlıqdan biri də onların adlarını yaşatmaq, fəzilətlərini yaymaq, şad olduqları zaman sevinmək, kədərlərində onlarla şərik olmaq, sağlıqlarında hüzurlarına getmək, vəfat etdikdən sonra isə mübarək qəbirlərini ziyarət etməkdir.

3. CAMAATIN ƏMANƏTİ

Əmanət iki qismdir: Malikiyyət əmanəti, şəri əmanət.

Malikiyyət əmanəti bir şəxsin öz malını əmanət kimi başqasına tapşırmaqdan ibarətdir. İstər onun əsl məqsədi əmanətdarlıq və başqasını onu qoruyub saxlamaqda naib seçmək olsun (buna "vədiə" deyilir), istərsə də, onun əsl məqsədi başqa bir şey olsun. (Məsələn, ondan bəhrələnmək kimi). Təbiidir ki, bu halda mal başqasının əlində əmanət sayılır. Belə ki, öz malını icarəyə verən bir şəxsin məqsədi icarəyə verdiyi şəxsin onun mənfəətlərindən faydalanmasıdır. Bu halda malın özü sahibi tərəfindən icarəçinin əlində əmanət sayılır. Ariyədə isə məqsəd heç bir əvəz alınmadan sayılır. həmin maldan istifadə olunmasıdır. Malın özü isə ariyəçinin əlində əmanət sayılır.

Rəhn (girov) bir şeyin mal sahibinin yanında olması və onun almaq istədiyi şey müqabilində vəsiqə (girov) sayılır. Bu halda girov qoyulan şey sahibi tərəfindən rəhn götürən şəxsin yanında əmanət sayılır. Həmçinin, müzaribəyə qoyulan pul da onu işlədən şəxsin əlində əmanətdir.

1. "Furqan" surəsi, 32-ci ayə.

ŞƏRİ ƏMANƏT

Şəri əmanət bir şeyin sahibi tərəfindən başqasının yanında əmanət olmaması, amma şəriətin hökmünə əsasən, əmanət sayılmasıdır. Məsələn, bir şəxsin malı ixtiyarsız olaraq başqasının əlinə düşür külək əsərək onun paltarını qonşunun həyətinə salır, yaxud sel gəlib onun ev əşyalarını başqasının evinə aparır, yaxud birinin itmiş heyvarı başqasının evinə gedir, yaxud müştəri bir bağlamanı (bağlı şəkildə) alır, lakin onun içində satıcıya məxsus olan başqa əşyaların da olduğunu görür, yaxud satıcı müştəri səhvən artıq pul alır və s. Bu halda artıq aldığı şey onun yanında əmanət sayılır. Həmçinin, alıcı da səhvən bir şeyi artıq almış olsa, artıq aldığı şey onun yanında əmanət sayılır. İnsanın tapdığı şeylər də sahibi tərəfindən əmanətdir və onun qorunub saxlanmasına çalışmaq və sahibini tapıb ona qaytarmaq lazımdır. (Bu məsələ əməliyyə risalələrində təfsilatı ilə qeyd olunmuşdur.)

İtmiş bir şeyi tapıb qəsb edənə, yaxud oğrudan aldığı bir şeyi oğrunun özünə qaytarmaq olmaz. Bir nəfər uşağın, yaxud dəli şəxsin əlində olan şeyləri aradan getməsin deyər əlsə, əmanət sayılır və uşağın, yaxud dəli şəxsin qəyyumlarına qaytarmalıdır.

Həmçinin, səhvən sahibinin əlinə deyil, başqasının əlinə düşən məktub da həmin şəxsin əlində əmanət sayılır və onu sahibinə qaytarmalıdır. İcazəsiz açıb oxumaq haram sayılır.

CAMAATIN ƏMANƏTİNƏ XƏYANƏT

Əgər başqasının malı maliki, yaxud şəri əmanət kimi bir şəxsin əlinə çatsa, ona xəyanət etməsi haramdır. Əvvəldə də qeyd olunduğu kimi, bu, böyük günahlardandır. Xəyanət üç şeydən biri ilə baş verə bilər. Həddi aşmaq, ifratçılıq və əmanəti qaytarmaqda səhlənkarlıq.

1. ƏMANƏTDƏ HƏDDİ AŞMAQ

Bu, sahibinin icazə vermədiyi halda, əmanət qoyulan şeyə əl uzadıb onu öz ixtiyarına keçirməkdən ibarətdir. Məsələn, bir şəxsin yanında əmanət qoyulan pulu xərcləmək caiz deyildir, hətta sonradan onun əvəzini qaytarmağı nəzərdə tutsa da belə. Həmin şəxs pulu götürüb istifadə etdikdə, əmanətə xəyanət edir. Başqa misal: Bir şəxs onun yanında əmanət qoyulmuş paltarı geysə, yaxud əmanət qoyulmuş xalçaları evinə salıb istifadə etsə, yaxud əmanət qoyulmuş miniyə sahibinin icazəsi olmadan minsə, yaxud onun yanında əmanət qoyulan sandığı və ya kisəni açsa, əmanət qoyulan kitabı sahibinin icazəsi olmadan açıb oxusa, xəyanət etmiş olur. Hətta bəzi hallarda heç bir üzürlü səbəb olmadan əmanətin yerinin dəyişdirilməsi belə əgər sahibi onun üçün müəyyən yer təyin etmişsə, səhih deyildir. Bu kimi halların hamısında əgər əmanət tələf olsa, həmin şəxs zəmindir və əvəzini alıb sahibinə qaytarmalıdır.

Deməli, əmanətdən icazəsiz istifadə edən şəxs xəyanətkardır və əmanətdar sayılır. "[1]

1. "Tövbə" surəsi, 92-ci ayə.

2. ƏMANƏTƏ QARŞI ETİNASIZLIQ

Əmanətə qarşı etinasızlıq onun qorunub saxlanmasında səhlənkarlığa yol verməkdir və bu da camaat arasında laqeydlik hesab olunur. Məsələn, əgər əmanət qoyulan şey pul olarsa, onu möhkəm bir yerdə saxlamalıdır ki, bir kəs ondan xəbərdar olmasın və ələ keçirməsin. Əgər palaz, paltar, kitab və sair kimi şeylər olsa, rütubətli yerə qoymasın; yundan hazırlanmış palaz paltarı, yaxud kürkü taxtabitinin düşəbiləcəyi yerə qoymasın. Əgər əmanət tapşırılan şey heyvan olsa, ona yem və su verilməsində laqeyd yanaşmasın, onun ehtiyacların təmin etsin.

Əmanəti alan şəxs onu başqasına, hətta o da əmanətdar olsa belə, həvalə edə bilməz. Amma malın sahibi icazə versə, onda başqa məsələ. Əgər əmanəti qəbul edən şəxs səfərə getmək istəsə, əmanəti nə özü ilə apara bilər, nə də başqasına tapşıra bilər (amma sahibinin icazəsi olsa, eybi yoxdur). Deməli, əgər həmin mal adətən, səfərə gedib-qayıdana qədər qoruna biləcək yerdədirsə və şəxsən onun yanında olması zəruri deyilsə, belə bir səfər caiz və mübah sayılır. Lakin onun olmayacağı təqdirdə əmanət qoyulan mal təhlükə ilə qarşılaşarsa, onu sahibinə, yaxud sahibinin təyin etdiyi vəkilə qaytarmalıdır. Bunlar da mümkün olmasa, ya şəriət hakiminə verməli, ya da səfəri təxirə salmalıdır. Əgər səfər zəruridirsə, onu bir nəfər əmanətdar şəxsə tapşırmaq, yaxud özü ilə birlikdə (səfərə) aparmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, əmanəti saxlaya bilməyən bir şəxs onu qəbul etməməlidir. Əgər malın sahibinə əmanəti qəbul edib saxlamağa qadir olmadığını bildirsə və malın sahibi onun sözlərinə etina etməyərək malı onun yanında əmanət qoyub getsə, nəticədə o mal tələf olsa, həmin şəxs zəmin deyildir. Amma qəbul etmədiyi təqdirdə onu saxlamağın vacib və ona zəmin olmamasına baxmayaraq, əxlaqi cəhətdən mümkün qədər onu saxlaması daha yaxşıdır.

Aydın ki, vədiə (əmanət) şəri terminologiyada caiz sayılan əqdilərdəndir. Əmanəti verən və qəbul edən hər vaxt istəsə, bu əqdi poza bilər. Buna əsasən, malın sahibi nə vaxt istəsə, əmanətini geri ala bilər. Bu halda əmanəti qəbul edən şəxsə vacibdir ki, onu dərhal geri qaytarsın. Əmanəti saxlayan şəxs də nə vaxt istəsə, onu sahibinə qaytara bilər. Bu halda sahibi qəbul etməyə bilməz.

1. ƏMANƏTİN QAYTARILMASINDA LAQEYDLİK

Əgər müəyyən bir şey maliki əmanət kimi bir kəsin əlində olsa, bu zaman malın özünün saxlanması nəzərdə tutulmuş olsa, onun sahibi nə vaxt istəsə, dərhal onu qaytarmaq lazımdır. Belə ki, gərək camaat arasında "laqeydlik və etinasızlıq edib" deyilməsin. Hətta o malın sahibi hərbi kafir, malı da mübah olsa belə, yenə də qaytarmalıdır. Lakin əmanət qoyulan şey oğurluq və ya qəsb edilmiş olsa, bu kimi hallarda onu qoyan şəxsə deyil, əsl sahibinə qaytarmaq vacibdir.

Həmçinin, əmanətin tələf olması ehtimalı verilərsə, yenə də o, sahibinə qaytarılmalıdır. Əgər sahibinə qaytarmaq mümkün olmasa, növbəti mərhələdə vəkilinə, o da mümkün olmasa, şəriət hakiminə, yaxud başqa bir əmanətdar şəxsə həvalə etmək lazımdır. İnsan özündə ölüm əlamətlərini

hiss etsə, dərhal bu işləri görməlidir. Əgər heç kəsi tapa bilməsə, bu halda mal sahibinin varislərini əmanətdar hesab etsə, onlara verməlidir. Əks halda, vəsiyyəət etməli, vəsiyyətinə şahid tutmalı və vəsiyyəət etdiyi şəxsə və şahidə malın sahibinin adını, malın özünü və xüsusiyyətlərini dəqiq şəkildə deməlidir. Əgər malın sahibi də ölsə, əmanəti qəbul edən şəxsə vacibdir ki, əmanəti ölən şəxsin varislərinə çatdırsın. Amma onun varislərini tanımasa, onların təyin edilməsini gözləməlidir. Əgər varislərin sayı çox olsa, hamısını bir yerə yığdıqdan sonra, ya onların özlərinə, ya da vəkillərinə verməlidir. Əgər tək-cə birinə versə, başqalarının payına zamindir.

İCARƏ, ARIYƏ, RƏHN VƏ MÜZARİBƏ

Əgər hər hansı bir mal əmanətdən fərqli bir adla şəxsin əlində maliki əmanət icarə, ariyə, girov və müzaribə kimi olsa, bu ünvanlar aradan qalxdıqda, yaxud qüvvədən düşdükdə (məsələn, icarənin müddəti qurtarması kimi və sair) malın sahibi öz malını tələb etsə, dərhal onu təhvil verməlidir. Çünki icarə, rəhn və müzaribə lazım əqdlərdəndir. Yəni, icarənin müddəti qurtarmamışdan əvvəl sahibi öz malını tələb edə bilməz, yaxud borclu şəxs öz borcunu qaytarmayınca, borc sahibinin yanında girov və ya əmanət qoyduğu şeyi tələb edə bilməz. Eləcə də, müzaribəyə sərmayə qoyan şəxsin müqavilə müddəti qurtarmamışdan qabaq malı (sərmayəni) geri almağa haqqı yoxdur.

Fəqihlərin bəzisi buyurmuşlar ki, icarə və müzaribə vaxtının keçməsi və rəhnin şərtinin aradan qalxması ilə icarə edən və rəhn qoyan şəxsə vacibdir ki, hətta sahibi istəməsə də belə, malı sahibinə qaytarsın. Amma əgər onun özü möhlət versə, onda dərhal qaytarmaya bilər.

Amma ariyə (bir şeyi heç bir qazanc istəmədən başqasına vermək) məsələsinə gəldikdə isə, o, caiz əqdlərdəndir, sahibi nə vaxt istəsə, dərhal onu (əmanətdə olduğu kimi) qaytarmaq lazımdır.

MALİKİN AXTARILMASI VƏ ONUN TƏRƏFİNDƏN SƏDƏQƏ VERİLMƏSİ

Şəri əmanətdə şəxs malın sahibini tanısa, onun özünə qaytarmalıdır hətta o şəxsin özü xəbərdar olmasa, yaxud tələb etməsə belə. Əgər sahibini tanımasa, onu bir il müddətində axtarmalıdır. (Əməliyyə risalələrində bu məsələ ətraflı şəkildə qeyd olunmuşdur.) Əgər bir ildən sonra tapa bilməsə, sahibinin adından sədəqə verməlidir.

ƏMANƏTİ QOYAN VƏ QƏBUL EDƏN ŞƏXSLƏRİN HƏDDİ-BÜLUĞA ÇATMASI VƏ AĞILLI OLMASI ŞƏRTDİR

Əmanətin düzgün olma şərtlərindən biri əmanəti qoyan və qəbul edən şəxslərin hər birinin ağıllı və həddi-bülüğa çatmış olmasıdır. Deməli, uşağın, yaxud dəli şəxsin əlində olan bir mala onun qəyyumunun icazəsi olmadan heç vaxt əl vurmaq olmaz. Əgər bir şəxs uşağın, yaxud dəli şəxsin əlində olan malı alsa və sonra tələf etsə, ona zamindir. Yəni, onun əvəzini uşağın, yaxud dəlinin qəyyumuna qaytarmalıdır. Yenidən uşağa və ya dəliyə qaytara bilməz. Amma əgər uşağın, yaxud dəli şəxsin əlində olan müəyyən bir malın tələf olmasından qorxarsa, onu qoruyub saxlamaq üçün

alib onun qəyyumuna çatdırı bilər. Bu halda tələf olarsa, ona zəmin deyil. Qeyd olunanlar əmanətdarlığın mühüm hökümləri və xəyanətin qismləri barəsində idi. Bunların sair hökmlərini təfərrüatı ilə bilmək üçün fiqhın vədiə, ariyə, rəhn, vəkalət və sair kimi bölmələrinə müraciət edə bilərsiniz.

Burada əsas məsələ əmanətdarlığın nə qədər əhəmiyyət kəsb etməsini, eləcə də xəyanətin nə qədər böyük günah olmasını çatdırmaqdır. Əlavə məlumat üçün bir ayə və bir neçə rəvayəti diqqətinizə çatdırırıq.

ALLAH ƏMANƏTDARLARI SEVİR

"Ali-Imran" surəsinin 75-ci ayəsində buyrulur:

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بَدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

"Kitab əhlindən eləsi var ki, əgər ona çoxlu malı əmanət tapşırsan, onu sənə qaytarar. Həmçinin, onlardan eləsi (də) var ki, əgər ona bircə dinarı tapşırsan, daim başı üstündə dayanmayınca (və öz malını ondan tələb etməyincə), onu sənə qaytarmaz! Bu, onların "Savadsızların (yəhudi olmayanların) bizə bir yolu (bizdən bir şey tələb etmək hüquqları) yoxdur." demələrinə (bu əqidədə olmalarına) görədir. Onlar (öz sözlərinin puç olmasını) bilə-bilə Allaha yalan nisbət verirlər."

Bu ayədə Allah-taala məsihilərin bəzilərini tərifi etmiş və buyurmuşdur ki, onlar öz dinlərində olmayanların əmanətinə xəyanət etməyi caiz bilmirlər. Onlar əmanəti nə olursa-olsun, öz sahibinə qaytarırlar. Lakin yəhudiləri məzəmmət edərək buyurub ki, hətta az miqdarda olsa belə, əmanət qoyulan mala (öz dinlərində olmayanların malına) xəyanət edərək sahibinə qaytarmırlar. Onlar bu kimi hallarda xəyanət etməyi rəva görür və Allahın adından yalan danışirlar. Yəni, özlərinin bu çirkin əməllərini "Allahın hökmü" adlandırırlar.

Peyğəmbər (s) bu ayəni oxuyanda buyurdu:

"Allahın düşmənləri yalan demişlər: "Cəhiliyyət dövründə (İslamdan qabaq) olan hər bir şeyi məhv etmiş, yalnız əmanəti saxlamışam. Əmanət-İstər sahibi müsəlman olsun, istərsə də kafir, öz sahibinə qaytarılmalıdır.

Buradan məlum olur ki, xəyanətkarlar məhz buna görə yəhudi tayfası ilə bərabər hesab olunur. Əgər onu (əmanətə xəyanəti) halal hesab etsələr, Allah düşmənlərindən sayırlar.

ƏMANƏT QOYULAN MALDAN ZORLA BİR ŞEY GÖTÜRMƏK

Əmanət barəsində nəql olunan rəvayətlə və Quran ayələrində ümumi bir hökm (xəyanətin heç bir halda caiz olmaması) nəzərə cərpdiyi üçün, mərhum Şeyx "Nəhayə" kitabında, eləcə də, qədim fəqihlərdən bir qrupu buyurmuşlar ki, bir şəxsin onun yanında əmanət kimi qoyulan maldan öz haqqını zorla götürməsi (buna təqas deyilir) caiz deyildir. Şeyxin rəvayət etdiyi kimi, Süleyman Xaliddən nəql olunan hədisdə bu məsələ aydınlaşır.

1. Məcməul-bəyan" təfsiri.

Həmin hədisdə deyilir. ""Mən imam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Bir şəxs mənə pul borclu idi və pulunu vermirdi. Həm də borclu olduğunu inkar edir, and içərək deyirdi ki, mənim sənə borcum yoxdur. Sonra onun bir qədər malı mənim yanımda əmanət qoyuldu. Mən onun əmanətini geri qaytarmayıb öz borcumu ondan çıxı bilərəmmi?"

Həzrət buyurdu:

"Əgər o şəxs sənə xəyanət etmişsə də, sən ona xəyanət edib əvəzini xəyanətlə çıxmamalısan. Sən özünü onda eyb hesab etdiyin işlə (xəyanətlə) aludə etmə."

Bu barədə əlavə rəvayətlər də nəql olunmuşdur. Lakin mərhum Seyid "Qəza" bölməsində ("Urvətul-vusqa"-nın əlavələrində) buyurub: "Fəqihlərin arasındakı məşhur nəzəriyyə budur ki, bir şəxsin onun yanında əmanət qoyulan maldan (öz haqqını) götürməsinin eybi yoxdur." Onun özü də bu işin caiz olduğuna dair fətva vermişdir. Lakin ehtiyat həmin işin görülməməsidir.

İmam Sadiqdən (ə) soruşdular: "Bir nəfər başqasını vəkil edib ona pul verir ki, onun üçün bazardan parça alsın. O, bazara gedib görür ki, orada olan parça elə onun özündə də vardır. Bu zaman (bazardan parça almayıb) öz parçasını ona verə bilərmə?"

İmam (ə) buyurdu: "Bu işə yaxın düşməyin və özünüzü belə xəyanətlərə aludə etməyin."

İmam bundan sonra əmanət ayəsini tilavət edib buyurdu: "Baxmayaraq ki, o parça vəkilin öz malıdır. Amma daha yaxşı olar ki, bazarda olanlardan alsın. Əgər bazarda o parçadan tapılırsa, öz parçasını ona verməməlidir."

Bu müamilənin xəyanət adlandırılmasının səbəbi zahirən vəkil olan şəxsə yalnız bazarda olan parçanın alınmasına dair izn verilməsidir. Buna oxşar başqa misal da qeyd etmək olar. Məsələn, bir şəxs başqasına bir qədər pul verib deyir ki, seyidlərə, yaxud fəqirlərə çatdır. Pulu alan şəxsin özü seyid, yaxud fəqir olduğu halda həmin pulu seyidlik, yaxud fəqirlik adı ilə götürüb istifadə edə bilməz. Amma pulu verən şəxs ümumi şəkildə icazə versə, onda həmin şəxs də bir fəqir kimi o puldan istifadə edə bilər.

ƏMANƏTƏ XƏYANƏT QİYAMƏTDƏ AĞIR BİR YÜKDÜR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Məbada, sizlərdən biri başqasının (onun yanında əmanət olan) dəvəsinə xəyanət edə! Əks halda, qiyamət günü o dəvə həmin şəxsin çiyində yük olacaq və fəryad edəcəkdir. Məbada, sizlərdən kimsə başqasının əmanət olan atına xəyanət edə! Yoxsa, qiyamət günü o at həmin şəxsin çiyində olar və fəryad edir. Xəyanət edən şəxs mənə təvəssül edər, məndən kömək istəyər. Mən ona deyərəm: "Mən sizə xəbər vermişdim və xəyanətin qiyamət günündəki təhlükələrindən sizi agah etmişdim. Bu gün ilahi əzabı səndən dəf edə bilmərəm.""

Bu hədisdə dəvə və atın adının qeyd edilməsi sadəcə xarici nümunələrin qeyd edilməsidir. Bir kəs hər hansı şeyə xəyanət etsə, həmin şey qiyamət günü ondan (xain şəxsdən) ayrılmaz və onun çiyinlərində ağır bir yük olar.

1. "Təfsiri Safi", "Təhziib" kitabından nəqlən.

Əllamə Məclisi bu hədisi nəql etdikdən sonra xəyanətin mənası barəsində belə buyurub: Peyğəmbərdən (s) nəql olunan başqa bir hədisdə o həzrət göstəriş verdi ki, bir nəfər onun tərəfindən camaatın arasında səslənib desin: "Ey camaat, xəyanət edib apardığınız bir sapı, yaxud iynəni qaytarın. Həqiqətən, xəyanət qiyamət günündə rüsvayçılığa və abırın getməsinə səbəb olar."

Bir şəxs yaxına gəlib götürdüyü bir dəstə yunu qaytardı və dedi: "Bunu götürmüşdüm ki, dövəmin palanını onunla tikəm." Peyğəmbər (s) buyurdu: "Mən bu yun dəstəsində olan öz payımı sənə özünə bağışladım. Lakin sair müsəlmanların payına gəldikdə isə, onun qiyməti təyin olunmalıdır ki, sair mal-dövlət kimi onların arasında paylansın."

Ərəb dedi: "Mən işin bu qədər ciddi olduğunu bilmirdim. İndi ki iş belədir, heç öz payımı da istəmirəm." Onu da qaytarıb yola düşdü.

GÜNAHKARLAR (XƏYANƏTKARLAR) ÖZ SİMALARINDAN TANINAR (YURƏFUL-MUCRIMUNƏ BISİMAHUM)

Əllamə Məclisi buyurub: "Xəyanət edən şəxsin çiynindəki xəyanət edilmiş mal günahkarın tanınması üçün bir növ əlamət və nişanədir. Bu, ümumi bir məsələdir: Qiyamət günündə hər kəs məhşər səhrasına daxil olanda tövbə etmədiyi günahlarla birlikdə olacaq və Allah onunla öz ədaləti əsasında rəftar edəcəkdir. Günah növündən olan əlamətlər onunla birlikdə olacaq ki, məhşər əhli onun ilahi cəzaya layiq olmasını bilsinlər. Məsələn, şərab içən şəxs çox üfunətli iy verən şərab qabı ilə gələr və camaat onun iyindən əziyyət çəkər. Eləcə də, çalgı alətləri ilə məşğul olanlar öz alətləri ilə, qumar oynayanlar qumar alətləri ilə və sair hamısı özünə münasib şəkildə məhşərə gələr."

PEYĞƏMBƏR (S) ƏMANƏTİN QALACAĞINDAN QORXUR

Bir gün bir fəqir məsciddə Allahın Rəsuluna (s) öz yoxsulluğundan şikayət etdi. Həzrət buyurdu: "Əyləş, Allah fəqirliyi aradan qaldırmağa qadirdir." Digər bir fəqir də gəlib şikayət etdi. Ona da eləcə buyurdu. Üçüncü fəqir də gəlib oturdu. Bundan sonra bir nəfər gəlib dörd sa miqdarında buğda zəkatını Peyğəmbərə (s) verdi. Peyğəmbər (s) fəqirlərin hər birinə bir sa buğda verdi, bir sa isə qaldı. Məğrib və işə namazlarından sonra camaata elan edib buyurdu ki, kimin ehtiyacı varsa, gəlib alsın. Heç kəs gəlmədi. Peyğəmbər (s) onu öz evinə apardı.

Ayişə deyir ki, o gecə Peyğəmbərin (s) çox narahat olduğunu gördüm. Səbəbini soruşduqda buyurdu: "Qorxuram ki, bu gecə öləm, bu əmanət mənim öhdəmdə qala və sahibinə çatdıra bilməyəm."

Rəvayət olunur ki, ömrünün son günlərində Peyğəmbərin (s) yanında 6 dinar fəqirlərin malından əmanət var idi. Onun gətirilməsini istədi, saydı, sonra buyurdu: "Bu necə gümandır ki, Məhəmməd Allahını görəndə bu dinarlar onunla olsun?!" Sonra onları Əmirəl-möminin Əliyə (ə) verib tapşırırdı ki, fəqirlərə paylasın. Sonra buyurdu: "İndi rahat oldum."

BAŞQALARININ SİRRİ ƏMANƏTDİR

Bəzi vaxtlar əmanətdarlıq insanın başqasından eşitdiyi söz və ya sirr ilə əlaqədar olur. İstər bu sözləri ixtiyari eşitmiş olsun, istərsə də, qeyri-ixtiyari. Məsələn, bir şəxs başqasına bir mətləbi deyir və əlavə edir ki, bu sözlər sənin yanında əmanətdir və onu heç kəsə demə.

Yaxud bir şəxs ixtiyarsız olaraq başqasının sözlərini, sirli bir mətləbi eşidir, yaxud başqası üçün aşkar olunmasına razı olmadığı bir şeyi görür. Bu kimi hallarda gördüyü və ya eşitdiyi şeyləri nəql etsə, əmanətə xəyanət etmiş sayılır.

Əmirəl-möminin Əli (ə) özünün qısa kəlamlarında buyurub:

"Sənə əmanət tapşırılan sirri aşkar etmək xəyanətdir."^[1]

Sirrin aşkar edilməsinin haram olmasında dostdan və ya düşməndən, yaxşı və ya pis insandan eşitməyin arasında heç bir fərq yoxdur.

BİR MƏCLİSDƏKİ SÖZLƏR ƏMANƏTDİR

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs başqası ilə bir yerdə oturub söhbət etsə, o yerdə baş verənlərin hamısı həmin şəxslərin yanında əmanətdir və mömin üçün halal deyildir ki, din qardaşı barəsində çirkin şeyləri nəql etsin."^[2]

Peyğəmbər (s) Əbuzərə belə buyurub:

"Məclis (söhbəti) əmanətdir, sənin din qardaşının sirrini aşkar etməyin xəyanətdir, bu işdən uzaq ol!"^[3]

Məclisdə baş verənlər, onda iştirak edənlərin arasında əmanət sayılır və heç bir yerdə aşkar edilməməlidir. Bu hökmdən yalnız üç şey istisna olunur: Nahaq yerə bir müsəlmanın qanını axıtmaq, zina etmək və halal olmayan malı aparmaq.^[4]

Bu üç halın hər birində məclis iştirakçılarından hər biri haqqın bərqərar edilməsi üçün qazinin yanında şahidlik edə bilər. Qeyd olunan halların bəzilərində sirrin gizlədilməsi və aşkar edilməməsi haramdır.

"Təhrim" surəsində Allah Peyğəmbərin (s) zövcələrindən bəzilərini (Ayişə və Həfəsəni) məzəmmət edir, çünki onlar Peyğəmbərə (s) xəyanət edərək onun sirrini aşkar etmişdilər. Allah-taala onlara yol göstərərək buyurub ki, bu böyük günah onların qəlblərini qaraltdığı üçün tövbə etməlidirlər. Həmin surədə Lutun (ə) və Nuhun (ə) arvadlarının onlara xəyanət etmələri xatırladılır. Onlar evin daxilində olan sirləri camaata yayırdılar. Buna görə də, axırda həlak olanların cərgəsində oldular.

SİRRİN AŞKAR EDİLMƏSİ ƏMANƏTƏ XƏYANƏTDİR

Abdullah ibn Sənan deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Möminin ovrətinə baxmaq möminə haramdır mı?"

Dedi: "Bəli."

1. "Ğurərul-hikəm

2. "Biharul-ənvər", 16-cı cild

3. "Vəsailuş-şiə"

4. "Biharul-ənvər", 16-cı cild,

5. "Təhrim" surəsi, ayə 10.

Dedim "Övrət dedikdə, insanın ayıb yerləri nəzərdə tutulurmu?"

Buyurdu: "Xeyr, güman etdiyini kimi deyildir. (Bir möminin başqa bir möminin övrətinə baxmasının haram olmasına baxmayaraq, övrət dedikdə) məqsədim onun sirlərinin aşkar edilməsidir." [1]

Imam yenə buyurub:

"Hər kəs mömin bir şəxsə meyyit qüslü verərsə və qüsl verərkən əmanətdarlığa riayət edərsə, günahları bağışlanar."

Soruşuldu: "Qüsl verən zaman əmanətdarlıq nə deməkdir?"

Buyurdu: "(Bu, o deməkdir ki,) əgər onun bədənində bir nöqsan və ya eyib görsə, onu başqalarına xəbər verməsin.""

Qeyd olunanlardan məlum olur ki, sirrin aşkar edilməsi ümumiyyətlə xəyanət sayılır. İstər o, sirr sahibinin yanında əmanət olsun, istərsə də sadəcə olaraq ondan xəbərdar olsun. Bunun da müxtəlif mərhələ və qismləri vardır ki, bəzi hallarda söz gəzdirmək, bəzi hallarda isə qeybət sayılır. İnşallah, bunlar gələcək fəsillərdə ətraflı şəkildə bəyan ediləcəkdir.

MÜSƏLMANLARIN SİRRİNİ KAFİRLƏRƏ ÇATDIRMAQ

Allaha, Peyğəmbərə (s) və ümumiyyətlə bütün müsəlmanlara, hətta xəyanət edən şəxsin özünə belə xəyanət sayılan işlərdən biri də müsəlmanların siyasi, iqtisadi və hərbi sirlərini onlarla müharibə aparan kafirlərə çatdırmaqdır. Bu da düşmənlərin güclənməsi, müsəlmanların isə məğlub olmasına səbəb olur. Bəlkə də, xəyanətin məhz həmin qisminə işarə edilərək ayədə buyurulur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman gətirənlər, Allaha, onun Rəsuluna və möminlərə, sirlərini aşkar etməklə xəyanət etməyin!" [2]

Bu ayənin nazil olma səbəbində Cabir ibn Abdullahdan belə nəql olunur. "Cabrail (ə) Peyğəmbərə (s) xəbər verdi ki, Əbu Süfyan bir dəstə müşriklə filan yerdə mənzil salmışdır. Siz onlarla müharibəyə hazırlaşın. Bu xəbəri gizli saxlayın və onlara qəfildən hücum edin.

Münafıqlardan biri bu xəbəri yazılı surətdə Əbu Süfyana çatdırıb müsəlmanların gəlişini ona xəbər verdi və bu ayə nazil oldu. Eləcə də, bu ayənin təfsirində Əbu Lübabənin xəyanəti və sonradan tövbə etməsi də qeyd olunur."

ƏMANƏTDARLAR İLAHİ ƏRŞİN KÖLGƏSİNDƏDİR

Sirr saxlamaq yüksək iradəyə, mərdlik və qeyrətə malik olan pak nəfs sahiblərindən başqası üçün çox çətin olduğundan, onun üçün çox böyük savab nəzərdə tutulmuşdur. Bu kimi savablar və müsbət nəticələrə malik olan xeyir əməllər çox azdır. O da qiyamət kimi dəhşətli və təhlükəli günün qorxusundan amanda olmaqdır. Belə bir gündə əmanətdar şəxslər Allah taala tərəfindən ən əmin-amanlıq və asayış olan yerlərdə - ilahi rəhmətin kölgə saldığı yerdə olacaqlar.

1. "Kafi, 2-ci cild, səh.267.

2. "Ənfal" surəsi, ayə 27.

İmam Musa ibn Cəfər (ə) buyurub:

"İlahi rəhmətdən başqa, heç bir kölgə və sığınacaq yerinin olmadığı qiyamət günündə üç tayfa Allahın ərşinin kölgəsində olacaqdır: Öz mömin qardaşını evləndirən, ona xidmət edən və sirrlərini qoruyan." ^[1]

ÖZ SİRRİNİZİ BAŞQALARINA DEMƏYİN

Rəvayətlərdə bizə göstəriş verilir ki, sirimizi başqalarına deməyə, hətta ən yaxın şəxslərdən və dostlardan olsa belə, çünki həmin dostluğun sona qədər davam etməməsi və nə vaxtsa düşmənçiliyə çevrilməsi mümkündür. Bu zaman o şəxsdə düşməninin sirrini aşkar etməkdən saxlaya biləcək iman az ola bilər.

İmam Sadiq (ə) öz səhabələrindən birinə belə buyurdu:

"Öz sirrlərini dostuna da demə! Yalnız o sirrləri deyə bilərsən ki, düşmənlərin ondan xəbərdar olsalar, sənə heç bir zərəri dəyməsin, çünki dostunun nə vaxtsa düşməyə çevrilməsi mümkündür." ^[2]

1. "Xisal", (Şeyx Səduq), səh. 143, 162-ci hədis.

2. Saleh şəxslərin bəzilərindən nəql olunur ki, bir şəxs öz arvadına talaq vermək istəyəndə soruşdular ki, onda nə eyb görmüsən ki, talaq vermək istəyirsən? Dedi. "Ağıllı şəxs heç vaxt öz arvadının ismət pərdələrini yırtıb sirini faş etməz." İddəsi qurtardıqdan sonra onun arvadı başqa bir şəxsə ərə getdi. Soruşdular: "İndi ki, sən arvadın deyildir, de görək hansı eybinə görə ona talaq verdin?"

Dedi: "Mənim başqalarının arvadı ilə nə işim?!"

Buna görə də, qadının ər üzərində olan hüquqlarından biri də eyblərinin örtülməsidir. Hətta talaqdan və ayrılıqdan sonra da bu haqq öz qüvvəsində qalır. Bu qismdən olan xəyanət hamının arasında məzəmmət olunmuş işlərdən sayılır. Hətta İbn Ziyad kimi məlun şəxslər belə bu işi məzəmmət edir.

"İqdul-fərid" kitabında yazılır: "Ömər ibn Səd Müslim ibn Əqilin sirrini faş etdiyi üçün Ubeydullah onu danladı. Sonra dedi: "Özün Hüseyinin gəlişi xəbərini verdiyin üçün özün də onunla müharibə aparacaqsan.""

"Nəfəsul-məhnum" və "Məqatil" kitablarında qeyd olunur ki, Müslim ibn Əqil İbn Ziyad tərəfindən tutulduqdan sonra buyurdu: "Məni öldürəcəksənmi?"

Dedi: "Bəli."

Müslim dedi: "Mənə möhlət ver, qoy qohumlarımdan bir kəsə vəsiyyət edim.

O malun icazə verdi. Müslim məclis əhlinə nəzər salıb Ömər ibn Sədi çağırdı və dedi: "Ey Ömər, bizim aramızda qohumluq var. İndi sənə ehtiyacım vardır. Sənə vacibdir ki, mənim ehtiyacımı yerinə yetirəsən. Bu ehtiyac da mənimlə sən aranda olacaq bir sirdir ki, başqalarına deyə bilmərəm."

Ömər əvvəlcə onu dinləməkdən boyun qaçırdı. Lakin İbn Ziyad ona dedi: "Boyun qaçırtma, gör əmioğlun səndən nə istəyir?"

Onlar məclisin bir guşəsində oturdular. Müslim buyurdu: Mənim Kufədə bir qədər borcum vardır. Kufəyə gəldiyim zaman 700 dirhəm borc almışdım. Mənim zirehli paltarlarımı satıb o borcu qaytar. Mən öldükdən sonra cənazəmi Ziyadın oğlundan al və torpağa tapşır. İmam Hüseyinə (ə) tərəf bir nəfər göndər və de ki, Kufəyə gəlmək fikrindən dönsün, çünki mən ona yazmışam ki, hamı bir nəfər kimi onu istəyir. Əlbəttə, indi o, hərəkət edərək bu diyara doğru gəlir. Mənim tutulub öldürülməyimi ona xəbər ver ki, Kufəyə gəlməsin və geri qayıtsın. Bədbəxt Ömər Səd elə həmin andaca bu üç mətləbin hamısını Ziyadın oğluna dedi.

İbn Ziyad Müslimə dedi: "Ma xanəkəl-əminu və lakin etəməntəl-xainə", (yəni əmanətdar şəxs sənə xəyanət etmədi, əksinə sən xaini əmanətdar hesab etdin). Bunu demək istəyirdi ki, Müslim xəyanətkar şəxsi özünə əmanətdar seçmişdir.

SİRR SAXLAMAĞIN ƏN GÖZƏL NÜMUNƏSİ

Daha yaxşı olardı ki, bu mövzunun axırında əmanətdar şəxslərin ən parlaq bir nümunəsi olan Seyidüş-şühəda imam Hüseyinə (ə) işarə edək. O həzrət yol əsnasında Müslim ibn Əqilə və Kufə şialərinə belə bir məktub yazdı: "Sizin mömin və müsəlman qardaşınız Hüseyin ibn Əlidən Salam olsun sizlərə. Mən ondan başqa, heç bir məbud olmayan Allaha həmd-səna edirəm. Müslimin məktubu mənə çatdı və mənə sizin gözəl fikirlərinizdən, hamınızın mənə kömək edib haqqı bərqərar etmək üçün bir yerə yığışmağınızdan xəbərdar etdi. Allahdan bizim işlərimizi qaydasına salması və sizə bu tədbirinizə görə yaxşı mükafatlar verməsini diləyirəm. Mən çərşənbə axşamı, zilhəccənin səkkizində, təlbiyə günü Məkkədən sizə doğru hərəkət etdim. Mənim göndərdiyim şəxs sizin yanınıza gələn kimi, çox ciddiyyətlə və sürətlə işə başlayın. Mən də bu günlərdə inşallah sizə tərəf gələcəyəm. Vəssəlamu ələykum və rəhmətullahi və bərəkətuhi."

Imam Hüseyin (ə) bu məktubu Qeys ibn Müsəhhər Seydaviyə verdi və onu Kufəyə göndərdi. Hüseyin ibn Təميم İbn Ziyadın ordusunun baş sərkərdəsi idi. O, Qeysi tutdu. Qeys dərhal imamın məktubunu çeynəyib uddu. Onu İbn Ziyadın yanına gətirdikdə, İbn Ziyad ondan imam Hüseyinin məktubunu istədi.

Qeys dedi: "Onu çeynəyib udmuşam."

Dedi: "Nə üçün?"

Qeys dedi: "Sənin onda nə yazıldığını bilməməyin üçün onu uddum." İbn Ziyad dedi: "Məktub kimə idi?"

Qeys dedi: "Adlarını bilmədiyim şəxslərə."

İbn Ziyad dedi: "İndi ki, onda nə yazıldığını mənə demirsən, onda mənbərə çıx və yalançını söy! (O məlunun məqsədi nəuzubillah Hüseyin ibn Əli (ə) idi)."

Qeys minbərə qalxdı və dedi: Ey camaat! Hüseyin ibn Əli (ə) Allahın ən yaxşı bəndəsi, Peyğəmbərin qızı Fatimənin (ə) oğludur. O, mənə sizə tərəf göndərmişdir. O, hal-hazırda Hicazdadır. Mən gəlmişəm ki, onun çağırışına müsbət cavab verərək ona doğru tələsəsiniz.

Sonra İbn Ziyad və onun atasına lənət oxuyub Əmirəl-möminin Əliyə (ə) salam göndərdi.

İbn Ziyad əmr etdi ki, onu qəsrin başına çıxarıb oradan diriylən yerə atsınlar. Onu yerə atdıqları zaman bədəninin bütün sümükləri sındı. Axır nəfəslərində Əbdülməlik ibn Umeyr onun başını kəsdi. Qeysin başına gələn əhvalatlar və onun öldürülməsi xəbəri imama (ə) çatan zaman gözlərindən yaş axdı və bu ayəni oxudu:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رَجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ

"Onlardan bəzilərinin qətlinin vaxtı çatmışdır, bəziləri də ölümü gözləyirlər." ^[1]

Sonra dua etmək üçün əllərini Allah dərgahına qaldıraraq dedi: "İlahi, cənnəti bizim və onların yeri elə. Bizə və onlara bizim üçün zəxirə etdiyin

1. "Əhzab" surəsi, ayə 23.

rəhmət və savablarını bəxş et!" [1]

1. Əmanətdar olmağın vacibliyi və xəyanətin tərک edilməsi barəsində "Riyazul-hekayət" kitabında məzmunu maraqlı bir hekayə qeyd olunmuşdur. Onun burada xatırlanması lap yerinə düşərdi.

Bir nəfərin min tümən pulu var idi. Onu kisəsinə qoymuşdu. Sübh tezdən hamama getmək istəyəndə, yol əsnasında dostlarından biri ilə rastlaşdı. Ona da hamama getməyi təklif etdi. Dostu ilə birlikdə gəlib iki yol ayrıcına çatdılar. Dostu ona xəbər vermədən ayrılıb getdi. Təsədüfən, onun ayrılması ilə eyni zamanda bir oğru da gəlib ona qoşuldu. Oğrunun fikri qızıl-gümüşün yanında idi. Hər ikisi gəlib hamamın qapısına çatdıqda, o şəxsin elə dostu olmasını güman edərək kisəni ona tapşırıb dedi ki, mən hamamdan çıxana qədər bu sənin yanında əmanət olsun.

Oğru qızıl kisəsinə alıb həmin yerdə onun hamamdan çıxdığı vaxta qədər gözlədi. Kişi hamamdan çıxdıqda artıq hava işıqlaşmışdı. O, dostunu orada görməyib evinə, yaxud başqa iş ardınca getdiyini güman etdi. Evə qayıtmaq istəyəndə oğru onun yolunu kəsib kisəni ona qaytardı.

O şəxs dedi: "Sən kimsən?"

Dedi: "Mən oğruyam. Lakin sənin əmanətini saxladığıma görə, mən bu gün ruzidən məhrum oldum."

Kişi dedi: "Bəs nə üçün kisəni aparmadın?"

Oğru dedi: "Çünki sən onu mənim yanımda əmanət qoymuşdun, əmanətə xəyanət etmək comərdliyin əksinədir."

O kişi kisədəki pulların bir qədərini oğruya verib evinə qayıtdı

Gördüyünüz kimi, oğrunun comərdliyi onu oğurluq etməyin pis təsirlərindən saxladı və halal hədiyyəsi ona qismət oldu. Doğrudan da, Allah-taala belə bir comərdliyin qarşısında öz pak nemətlərini ona nasib etdi.

23.OĞURLUQ

Böyük günah olması aşkar şəkildə bəyan olunan iyirmi üçüncü günah oğurluqdur. Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) böyük günahların sayı barəsində nəql etdiyi rəvayətdə, eləcə də, Əməşin imam Sadiqdən (ə), onun da Peyğəmbərdən (s) nəql etdiyi hədisdə buyurulur.

"Zina edən şəxs Allaha və qiyamət gününə imanı olduğu halda zina etməz. Bir şəxs imanı olan halda heç vaxt oğurluq etməz."^[1]

Yəni, zinakar zina, oğru isə oğurluq etdiyi vaxtda imansız olur. Əgər həmin halda ölsələr, imansız dünyadan getmiş olurlar. Xəyanət barəsində nəql olunan ayə və rəvayətlər oğurluğa da şamil olur. Oğurluqda oğurlanan şeyin az və ya çox olması baxımından heç bir fərq yoxdur. Hətta bir iynə, yaxud sap qədərində olsa belə, yenə oğurluq sayılır. Lakin oğurlanan şey qızıl misqalın dördə biri qədər, yaxud ondan artıq olarsa və digər şərtlər də mövcud olduqda oğrunun əli kəsilməlidir.

Məhəmməd ibn Müslim deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Hansı miqdarda oğurluq edildikdə oğrunun əli kəsilməlidir?"

Həzrət buyurdu: "Dinarın (qızıl pul) dördə biri qədər." Dedim: "İki dirhəm (gümüş pul) olarsa, necə?"

Həzrət buyurdu: "Xeyr. Yalnız dinarın dördə biri qədər olan zaman oğrunun əli kəsilər. Dördə bir dinar məbləğində oğurlanan şeylərin arasında heç bir fərq yoxdur."

Dedim: "Əgər bir kəs dördə bir dinardan az oğurlayarsa, ona oğru deyilərmimi?"

Həzrət buyurdu: "Hər kəs müsəlmanın qoruyub-saxladığı malından bir şeyi oğurlasa, oğru adlanacaq və Allah yanında da oğru sayılacaqdır. (Yəni, o şəxs Allahın oğru üçün təyin etdiyi əzaba layiq görülməkdir.) Lakin bu kimi hallarda onun əli kəsilməz. Yalnız o vaxt əli kəsilər ki, dinarın dördə biri qədər, yaxud daha artıq məbləğdə (dəyərdə) şey oğurlasın. Əgər bundan az miqdarda oğrunun əli kəsilməli olsaydı, onda hamının əlini kəsilmiş görərdin.""

OĞURLUĞUN CƏZASI

"Maidə" surəsində buyurulur:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءَ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Oğru kişi və qadının əllərini kəsin. Bu, onların işlərinə Allah tərəfindən verilən cəzadır (bununla o, bu işi tərk etsin, başqaları üçün

1. "Vəsailuz-şiə", 14-cü cild, səh.236.

ibrət olsun və bir şəxs oğurluğa cürət etməsin). Allah-taala (öz iradəsində) qalib, yenilməz və (öz işlərində) elm sahibidir. Hər kəs günahdan sonra peşman olsa və (sonradan) belə bir günaha yaxınlaşmasa, Allah öz rəhmət və bağışlamağı ilə onun tövbəsini qəbul edər. Həqiqətən, Allah çox bağışlayan və mehribandır. " [1]

"Burhani-Quran" kitabının 170-ci səhifəsində belə yazılır:

İslam düşmənlərinin irad tutaraq əks-təbliğət apardıqları məsələlərdən biri də İslamın cəza qanunları ilə bağlıdır. Onlar İslamın cəza qanunlarını vəhşilik adlandırır və 20-ci əsrdə bu qanunların cəmiyyətdə icra edilməsini tərəqqi və mədəniyyətə zidd hesab edirlər. Xüsusilə, oğurluq hallarında əlin kəsilməsi, zina edilərkən daş-qalaq edilməsi ilə əlaqədar güclü təbliğatlar aparır və deyirlər. "Hal-hazırda elm və fəlsəfə isbat etmişdir ki, günahkar şəxs cəmiyyətdəki ədalətsizliklərə, iqtisadi zülmələrə məruz qalaraq günah etməyə məcbur olur. Həqiqətdə baş verən günah və bu cür cinayətlər bir növ ruhi xəstəlik və əxlaqi pozğunluqdur. Deməli, bizim bu kimi günahkar şəxslər qarşısındakı vəzifəmiz onların ruhunu müalicə edib əxalqını düzəltməkdən, amma heç vaxt onları cəzalandırmamaqdan ibarətdir.

Biz cəmiyyətə hakim olan mühit və şəraitin insanın əxlaq və şəxsiyyətinin formalaşmasında dərin təsirə malik olmasını və cəmiyyətdə baş verən zülm və haqsızlıqların insanlarda sağalmaz və dərin ruhi xəstəliklər yaradaraq onların əxlaqını korlaması və şəxsin günaha batmağa vadar etməsini əsla inkar etmirik. İslam dini bu xüsusiyyətlərin hamısını cəza qanunlarında nəzərə almışdır. Bununla yanaşı, biz insanların şəxsi iradəsini gözdən qaçıra, insanı qüdrət və şüura malik olmayan ixtiyarsız bir varlıq hesab edə bilmərik. Biz analitik psixologiya məktəbinə təqlid edərək insanın yalnız təhrikəedici yönünü, başqa sözlə, "dinamik" xüsusiyyətini nəzərə almamalıyıq, biz insanı daim nəzarət altında saxlayan qüvvəni (framel) nəzərdən qaçırmamalıyıq. Uşağın müəyyən yaş həddinə çatdıqdan sonra öz yerini islatmasına mane olan bir qüvvənin oxşarı da insanın bütün əməllərinə nəzarət edir, onu şəhvət hisləri, tüğyançılıq və nəfsə tabe olmaqdan qoruyur. Buna görə də, analitik psixologiya fəlsəfəsinin yarandığı və inkişaf etdiyi qərb ölkələrində belə, heç bir müqəssir şəxsi

1. "Maidə" surəsi, 42-43-cü ayələr.

2. Bu, İslam düşmənlərinin etiraz və yaratdığı şübhələrin xülasəsi idi. Onlar iyirminci əsrin tərəqqi və mədəniyyətini bizə misal çəkirlər. Lakin bu məsələdən qafildirlər ki, elə 20-ci əsrin özündə tərəqqi və mədəniyyət tərəfdarlarının əli ilə elə ağır cinayətlər və faciələr baş verir ki, İslamın təyin etdiyi cəza qanunları onların müqabilində heç nə sayılır. Sanki İslamın cəza qanunlarına etiraz edənlər, habelə tərəqqi və mədəniyyət tərəfdarlı bilmirlər ki, elə bu əsrdə istismarçı Fransa dövləti özünü azadlıq və humanizm simvolu kimi tanıtdırdığı bir halda Afrikanın şimalında yerləşən Əlcəzairdə 40 min nəfər günahsız insanı, sadəcə öz hüquqlarını tələb etdiklərinə görə, puleyomota atəşinə tutaraq qanlarına qəltan etdilər.

"Keyhan" qəzetinin 25139-cu nömrəsində yazılır: Azadlıqsevər Əlcəzair xalqının zalım Fransa dövlətinin müstəmləkəçiliyindən xilas olmaq üçün apardığı altı illik mübarizələrdə bir milyondan artıq insan şəhid edildi. Onların günahı yalnız öz qanuni hüquqlarını müdafiə etmək olmuşdu. Əgər bir kəs bu kimi aşkar vəhşiliklərə və faciələrə diqqət yetirsə, İslamın müəyyən cinayətkar şəxsləri islah etmək üçün nəzərdə tutduğu cəza qanunlarına heç vaxt etiraz etməz.

cəzalandırmadan buraxmırlar. Bu ölkələrdə hər hansı bir casusu, yaxud vətən xainini tutduqda, onun kin-küdurəti və ya cəmiyyətə hakim olan qeyri-sağlam sistemlərin olması onun xəyanət və cinayətinə bəraət qazandırmaq üçün bir dəlil hesab edilmir və ona güzəşt olunmur. Əksinə, onu zindana salır, işgəncə verir, yaxud da güllələyirlər.

Həmçinin, iqtisadi şərait və amillərin insanların şüur, insani duyğuları, amal və düşüncələrinin formalaşmasında inkaredilməz rol ifa etdiyini inkar etmirik. Ardıcıl məhrumiyyətlər, fəqirlik və aclıq cəmiyyətdə çox dərin və barışmaz ziddiyyətlər yaradır və fərdləri daha çox cinayət törətməyə sürükləyir. Bununla belə, iqtisadi amilin insanın əməl və rəftarlarına təsir edən yeganə amil olmasını qəbul edə bilmərik. Çünki fəqir və məhrum olduğu halda, məhrumiyyətlərə dözməklə yanaşı, heç vaxt ismət və təqvasını əldən verməyən və düzgünlüklə öz vəzifəsini yerinə yetirən insanlar da çoxdur. Bundan əlavə əgər iqtisadi amil insanların əməl və rəftarlarının yeganə tənzimləyicisi olsaydı, onda keçmiş SSRİ-də heç bir cinayətdən söz-söhbət gedə bilməzdi. Belə ki, o dövlətin mənafeyini təbliğ edənlərin hamilərinin iddiasına görə, kommunizmdə aclıq, yoxsulluq, adalətsizlik və iqtisadi məhrumiyyətlərin kökü tamamilə kəsiləcək, ümumiyyətlə, belə mənfi hallar mövcud olmayacaqdı. Halbuki, həqiqət tamamilə bunun əksinədir. O dövlətdə də müxtəlif cinayətlər baş verirdi.

Bu həqiqətlərə diqqət yetirib İslamın bütün cəza qanunları barəsində olan siyasətini nəzərdən keçirdikdə, dərk etmək olar ki, əvvəla, bu müqəddəs şəriət kamilən cəmiyyəti günaha düşmə amillərindən qoruyub saxlama, ikincisi, bu barədə çox ciddi təlaş göstərərək hüdudlar və caza qanunları təyin etməklə bu günahların qarşısını almağa çalışmışdır. Beləliklə, bu din tamamilə əmindir ki, təyin olunan hüdud və cəzalar ədalətli din əsasında tətbiq ediləcəkdir, çünki belə cəzalar onları günaha məcbur edəcək heç bir əsaslı səbəb olmayan kəslərə verilir. Amma cəmiyyət hər hansı bir səbəbə görə günahın qarşısını almağa qadir olmazsa, günahkarın cəzalandırılması da qüvvədən düşəcəkdir. Belə halda günahkar şəxs ya azad olunacaq, ya da yungülvari cəzaya layiq görülməcəkdir.

Oğruluq və oğruya verilən cəzalara diqqət yetirsək, görərik ki, İslam oğruluğun qarşısının alınması üçün hər şeydən artıq milli sərvəti ədalət əsasında bölüşdürməyi təklif edir, dövləti cəmiyyət üzvlərinin hamısının rifahını təmin etməklə vəzifələndirir və bu işdə irqindən, dilindən, ictimai məqamından asılı olmayaraq hamıya eyni səviyyədə yanaşır. Dövlət həm də cəmiyyət fərdlərinin hər birini münasib iş və peşə ilə təmin etməlidir. İş olmazsa, onların məişətini müsəlmanların ümumi büdcəsi olan beytul-maldan təmin etməli, bununla da oğruluq üçün sadalanan əsaslı amillər aradan qaldırılmalıdır.

İslam dini göstəriş vermişdir ki, oğruluq baş verən zaman bu günaha düşər olan şəxsin həmin işi məcburiyyət və çarəsizlikdən görüb-görmədiyinin məlum olması üçün dəqiq şəkildə təhqiqat aparılsın. Deməli, əgər bir şəxsin heç bir zərurət və məcburiyyət olmadığı halda bu günaha mürtəkib olması məlum olarsa, yalnız bu vaxt onun barəsində cəza qanunları tətbiq edilməlidir. Buna əsasən, aydındır ki, İslam cəza qanunlarının cəmiyyətdə icra olunması tamamilə qanuni bir işdir. Bu da

sair şəriət qanunlarının icrasına əlverişli şərait yaradır. Əks halda, İslam cəza qanunlarının qeyri-islami bir cəmiyyətdə heç vaxt icra oluna bilmədiyi aydındır." [1]

1. Bu müddəanın şahidi Əllamə Məclisinin "Biharul-ənvār" da (12-ci cild) nəql etdiyi hədisdir. Biz onun xülasəsini möhtərəm oxucuların diqqətinə çatdırırıq.

Məhəmməd ibn Sənan deyir. Mən Xorasanda, imam Rzanın (ə) yanında idim. Məmun imama sağ tərəfində yer vermişdi. Bir gün Məmun xəbər verdilər ki, Süfyandan bir kişi oğurluq etmişdir. Məmun onun tutulub gətirilməsini əmr etdi. Ona baxanda gördü ki, o kişi zahidlikdə məşhurdur və alnında səcdə izləri görünür.

Məmun dedi. Eh! Bu gözəl ibadət izləri hara, gördüyün o çirkin iş hara! Səndə gördüyüm bu gözəl xüsusiyyətlərlə sən oğurluq etdiyini deyirlər. Sufi kişi dedi: Mən bu iş məcburiyyətdən görmüşəm, heç də ixtiyarım olmamışdır. Çünki sən məni xüms və qənimətlərdən olan haqqımdan məhrum etmisən.

Məmun dedi. Sənin xüms və qənimətlərdə nə haqqın vardır?

Kişi dedi: Allah-taala xumsu beş hissəyə bölmüş və buyurmuşdur: "Bilin ki, əldə etdiyiniz hər bir qənimətin beşdənbiri Allaha, Peyğəmbərə (s), onun yaxın qohum-əqrəbasına, yetimlərə, miskinlərə və səfərdə yolda qalanlara məxsusdur." Həmçinin qəniməti də altı yerə bölərək buyurmuşdur: "Allahın məntəqələrin əhlindən öz Peyğəmbərinə bağışladığı qənimətlər Allah, Peyğəmbər, onun yaxın qohum-əqrəbələri, yetimlər, miskinlər və səfərdə yolda qalanlar üçündür. Ona görə ki, qənimət yalnız sizin varlıklarınızın əlində dövr etməsin.

Sonra dedi: Mən səfərdə yolda qalmışam, özüm də kasıb və miskinəm. Sən də məni, Quranın buyurduqları haqqlardan məhrum etmisən.

Məmun dedi: Sənin dediyin bu boş-boş sözlərə görə Allahın hökmlərini və cəza qanunlarını tərk edəcəyəmmi?

Kişi dedi: Əvvəlcə özünü islah edib pakla, sonra başqalarını paklamaq fikrinə düş. Əvvəlcə Allahın təyin etdiyi cəza qanunlarını özündə icra et, sonra başqalarına cəza ver.

Məmun onun gətirdiyi bu dəlilin qarşısında çıxılmaz vəziyyətdə qalıb imam Rzadan (ə) nəzərini soruşdu.

İmam Rza (ə) buyurdu: "Bu kişinin məqsədi budur ki, sən oğurluq etdiyindən üçün, o da oğurluq etmişdir.

Məmun bu sözdən bərk qəzəbləndi, sonra sufi kişiye dedi: Allaha and olsun, sən əllərini kəsəcəyəm!

Sufi kişi dedi: Sən mənim əlimi necə kəsə bilərsən, halbuki mənim qulumsan.

Məmun dedi: Vay olsun sənə, mən nə vaxtdan sən qulun oldum?!

Sufi kişi dedi: Sənin anan kəniz idi, müsəlmanların beytül-malı ilə alınmışdı. Buna görə də sən məşriqdə və məğribdə olan bütün müsəlmanların qulu sayılırsan. Onlar səni azad etsələr də, mən azad etmirəm. Digər məsələ budur ki, sən xumsun hamısını mənimsəyirsən, Peyğəmbər (səlləllahu əleyhi və alih)-in yaxın adamlarının haqqını vermisən, nə də mən və mənim kimilərin haqqını. Həmçinin, murdar bir şəxs özü kimi olan başqalarını da paklaya bilməz. Hər kəsin özü ilahi cəzaya layiq olsa, başqalarına həmin cəzanı verə bilməz. Yalnız o vaxt cəza verə bilər ki, əvvəlcə özündən başlasın. Allahın buyurduğunu eşitməmişəm? Yoxsa camaatı yaxşılığa dəvət edir və özünü unudursunuz? Halbuki, Allahın kitabını tilavət edirsiniz!"

Bu zaman Məmun imam Rzaya (ə) dedi: Sizin bu kişi barəsində fikriniz nədir?

İmam (ə) buyurdu: Allah-taala həzrət Məhəmməd (s) buyurdu: "Allahın yetərli höccəti vardır." Yetərli höccət o höccətdir ki, xəbərsiz bir şəxsə çatdıqda, ağıllı şəxslər kimi onu başa düşsün. Dünya və axirət işləri məhz bu höccət arasında qurulmuşdur. İndi bu kişi sən əleyhinə höccət gətirmişdir. Söz buraya çatanda Məmun əmr etdi ki, o kişini buraxsınlar. Bu hadisədən sonra daim imam Rzanı (ə) necə qətlə yetirməyi fikirləşirdi. Axırda da onu zəhərləyib şəhid etdi.

Bəzi etirazçıların İslamın cəza qanunlarını, xüsusilə, oğrunun əlinin kəsilməsini çox dəhşətli bir şey və daşürəklilik hesab etməsinin səbəb onların İslamın şəriət qanunları və fiqhi göstərişlərindən tamamilə xəbərsizliyi. Bu xəbərsizlik nəticəsində də belə hökmləri eşidən zaman elə təsəvvür edirlər ki, İslam bu qanunların təyini ilə cəmiyyəti bir növ sallaqxanaya döndərmiş və hər gün bir qurup insanın əli kəsilməlidir. Əslində onlar bu qanunun qeyd və şərtlərindən məlumatsızdırlar. Bu hökm çox nadir hallarda icra edilir. Belə ki, İslamın cəza qanunlarının icra olunduğu 400 il ərzində bu hökm əsasında yalnız altı nəfərin əli kəsilmişdir.

Bəhsimizin sonunda atom əsrinin üzdənirəq mədəniyyətinə aşıq olanlar, başqa sözlə desək, 20-ci əsrin "ürəyiyumuşaq şəxsləri ilə çox qısa, eyni zamanda, mənalı bir xəbəri araşdırmaq yerinə düşərdi. İkinci dünya müharibəsinin axırlarında qəzetlərdə aşağıdakı məzmununda bir xəbər yayıldı. SSRİ dövlət məmurları Amerikanın zavod və fabriklərindən xahiş etmişdir ki, müharibədə ayaqlarını itirənlərin istifadəsi üçün dörd milyon süni ayaq düzəltsinlər.

Bu qısa xəbər barəsində düşünməklə, 2-ci dünya müharibəsində insanların itirdiyi digər bədən üzvləri çox gözəl şəkildə anlaşılr. Belə ki:

1. Bu sifariş SSRİ-nin bütün zavodlarının süni ayaq düzəltmək işini lazımınca yerinə yetirə bilmədiyi zaman verilmişdir. Onlar bacardıqları qədər düzəltmiş, qalanlarını isə Amerikadan istəmişlər.

2. Bu üzvün digər üzvlərlə olan nisbətini nəzərə almaq sair üzvlərin nə qədər tələf olduğunu göstərir ("İttilat qəzetinin 19-9-39-cu nömrəsində müharibənin axırında yalnız İngiltərədə süni gözlərdən istifadə edənlərin sayının bir milyon nəfərə çatdığı qeyd olunur.)

"İkinci dünya müharibəsi" adlı kitabda qeyd olunur ki, bu müharibədə 35 milyon nəfər öldürülmüş, 20 milyon nəfər əl-ayağını itirmiş, 17 milyon litr qan axıdılmış və on iki milyon nəfər uşaq saldırlmaq kimi xəsarətə düşər olmuşdur.

3. Bu tələfat yalnız SSRİ-də öldürülən əsgərlərə aid deyildir, sair ölkələrdə də təqribən, o qədər bədən üzvü itirilmişdir.

Biz avropasayağı gəzən, Avropa mədəniyyətini tərifləyən, onların yanında quyuq bulayanlardan soruşuruq: Nə üçün və nəyə əsasən İslamda oğrunun əlinin kəsilməsi qanunu ilə müxalifət edirsiniz? Halbuki, şiə fiqhində bu höküm yalnız dörd barmağın kəsilməsi ilə məhdudlaşır. Beşinci barmaqla əlin içi isə qalmalıdır. Həmçinin, qeyd olunduğu kimi, 400 il ərzində icra olunan bu hökmlə yalnız altı nəfərin əli kəsilmişdir. Siz nə üçün bu hökmdən vəhşət hissi keçirirsiniz? Lakin qısa müddət ərzində bu qədər insanların, eləcə də, onların bədən üzvlərinin tələf olmasına səbəb olan bu vəhşi əməllərə nifrət hissi ilə yanaşırsınız? Nə üçün oğrunun əlinin kəsilməsini (İslam dinindəki bir hökm olduğu üçün) vəhşi, mədəniyyətlə zidd və iyirminci əsrə yaraşmayan bir iş adlandırırırsınız, lakin qərbin mütərəqqi millətləri tərəfindən törədilən bu ağır cinayət və faciələri sadəcə bir mədəni və iyirminci əsrin mədəniyyətinə uyğun iş hesab edirsiniz?

Bəziləri belə iddia edə bilər ki, bu tələfatlar dünya cəmiyyətinin məişət və rifahının yüksəldilməsi, fəsadın aradan qaldırılması üçün olmuşdur.

Biz bu şübhənin aradan qaldırılması üçün əvvəla bunu qeyd edirik ki, bu aldadıcı ünvanlar ümumxalq kütlələrini haqdan yayındırmaq, öz maddi məqsədlərini, hegemon dövlətlərin çirkin simalarını gizlətmək üçün irəli sürülür. Bütün bu faciə və zülmərin törənməsinin səbəbi onların istismarçılıq ruhiyyəsi, maddi mənafehlərin güdülməsi, zəif millətlərin təbii və milli sərvətlərini talayıb onlara hakim olmaq istəyindən başqa, bir şey deyildir. İkincisi, hətta bu təsəvvür düzgün olsaydı belə, onda belə bir sual yaranır ki, məgər İslam dininin cəza qanunları cəmiyyətdə insani fəzilətin yüksəldilməsi, əxlaqsızlıq və fəsadın qarşısını almaqdan başa digər məqsədlə yaradılmışdır? İslam dini yalnız oğrunun əlini kəsməyi əmr edir. Lakin bu müharibələrdə cəmiyyətin ən layiqli övladlarının bədən üzvləri, canları aradan getmişdir. Həqiqətdə, bu günəha siyasi rəhbərlər mürtəkib olmuş və ləyaqətli cavanların bədən üzvlərini günahsız yerə tələf etmişlər. (Həmin məqalənin sonu)

Qeyd olunan ayədə oğurluğun hansı şəraitdə və necə baş verməsi nəzərə alınaraq oğrunun əlinin kəsilməsi qısa şəkildə bəyan edilmişdir. Bu barədə ətraflı məlumat almaq üçün Əhli-beytə (ə) müraciət etmək lazımdır. Bu hökmün hər bir şərti barəsində çoxlu rəvayət nəql olunmuşdur. O cümlədən:

OĞURLUQ CƏZASININ İCRAOLUNMA ŞƏRTLƏRİ

Bir neçə şərt mövcud olmayınca, oğrunun əli kəsilmir. O cümlədən:

1. Həddi-bülüğa çatmaq: Oğurluq üçün nəzərdə tutulan cəza, şəxsin şəri cəhətdən həddi-bülüğa çatdığı vaxtda oğurluq baş verdiyi zaman icra oluna bilər. Həddi-bülüğa çatmaq oğlanlarda aşağıdakı üç şeydən biri ilə məlum olur. Qarnın altında qalın tüklərin bitməsi, möhtəlim olmaq və qəməri tarixlə on beş yaşının ötməsi. Qızlarda isə qəməri tarixlə doqquz yaşın qurtarması ilədir. Deməli, həddi-bülüğa çatmayan bir uşaq oğurluq edərsə, ona heç bir cəza verilməyəcəkdir. Amma şəriət hakimi onu sadəcə olaraq ədəbləndirmək üçün təzir (şallaq vurmaq) hökmünü icra edəcəkdir.

Abdullah ibn Sənanın imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi səhih hədisdə deyilir:

Həddi-bülüğa çatmayan uşaq oğurluq etsə, birinci və ikinci dəfə güzəştə gedilməli, üçüncü dəfədə isə ədəbləndirilməlidir. Əgər dördüncü dəfə oğurluq edərsə, barmağının yan tərəflərinin əti kəsilməlidir. Oğurluq yenə təkrar olunduqda isə barmağının alt tərəfinin əti kəsilməlidir.

2. Ağıllı olmaq: Deməli, əgər dəli bir şəxs oğurluq edərsə, ona cəza verilməyəcəkdir. Şəriət hakimi təsirli və xeyri olacaq tərzdə və məsləhət gördüyü qədər onu ədəbləndirməlidir.

3. İxtiyar üzündən olmalıdır: Əgər bir şəxs məcburiyyət üzündən oğurluq edərsə, ona cəza verilməməlidir.

4. Şəxsin oğurladığı şey müəyyən bir mal və mülkiyyətdə ola biləcək şeylərdən olmalıdır. Deməli, əgər mal hesab olunmayan bir şeyi, məsələn azad bir uşaqı oğurlasa, ona oğurluq cəzası verilmir.

5. Oğurladığı şeyin qiyməti şəri qızıl misqalının dərddəbirindən az olmamalıdır. Şəri misqal da ölçü vahidi olan on səkkiz noxud qədər olmalıdır. Onun dərddə biri isə 4,5 noxud qədər olur.

6. Oğurlanan mal atanın övladdan və ya ağanın öz nökrindən (qulundan) oğurladığı şey olmasın. Deməli, əgər ata öz övladının, yaxud qul sahibi öz qulunun malını oğurlasa, onun əli kəsilməməlidir. Lakin əksinə olarsa, yəni oğul atanın və ya ananın malını oğurlayarsa, ona oğurluq cəzası verilməlidir. Amma qulun öz ağasının malını oğurlamağına gəldikdə isə, onun barəsində oğurluq cəzasının icra edilib-edilməməsində fəqihlər arasında fikir ayrılığı vardır. Onların bəziləri buyurmuşlar ki, əgər fəhlə sahibkarın malını oğurlasa, ona oğurluq cəzası verilmir. Lakin fəqihlərin məşhur nəzəriyyəsi budur ki, fəhlə ilə başqaların arasında heç bir fərq yoxdur.

Həmçinin, qonağın ev sahibinin malını oğurlaması barəsində də iki nəzəriyyə vardır ki, həddin icra olunması daha səhihdir. Bir sözlə həddin (əl kəsilməyin) icra olunmasında fəhlə, qonaq və sairələr arasında heç bir fərq yoxdur.

7. Oğurlanan şey qıtlıq illərində yeyinti məhsullarından olmasın. İmam Sadiq (ə) belə buyurub:

"Qəhətlik və aclıq illərində oğrunun əli yeməli şeylər, o cümlədən, çörək, at və sair kimi şeylər oğurladığına görə kəsilməməlidir."

8. Əgər bir əsgər özünün də iştirak etdiyi və qənimət topladığı müharibədə qəniməti oğurlasa, ona cəza verilməyəcəkdir.

9. Əgər bir nəfər öz şərikinin malını oğurlayıb sonra özünün payı olduğunu güman etdiyini iddia etsə, ona hədd vurulmaz.

10. Əgər oğurluqda ittiham olunan bir şəxsin günahı şəriət hakimi üçün sübuta yetməmişdən qabaq oğurladığı şeyi sahibindən alsa, yaxud irs və sair kimi yollarla onun maliki olsa, oğurluq həddi güzəştə gedilir.

11. Əgər müttəhim malı oğurluq məqsədi ilə aparmadığını iddia etsə və bu iddianın da onun barəsində düzgün olması ehtimalı verilə bilsə, ona oğurluq cəzası verilməz.

12. Əgər oğurlanan şey haram şeylərdən olarsa, ona oğurluq həddi vurulmaz. Deməli, şərabın, donuz ətinin və sair kimi haram şeylərin oğurlanması oğurluq cəzasına səbəb olmaz.

13. Oğurluq elə yerdə olmalıdır ki, ora daxil olmaq sahibinin icazəsinə bağlı olsun. Deməli oğru məsciddən və ümumi yerlərdən bir şey oğurlayarsa, ona hədd vurulmaz.

14. Malı yaxşı-yaxşı qorunub saxlanan yerdən oğurlasın. Bu kimi yerlər dedikdə, məqsəd odur ki, malı qoruyub saxlamaq üçün həmin yerə qoysunlar. Məsələn, ləl-cəvahiratı, qızılı və sair bəzək əşyalarını ağzı bağlı bir sandığa qoyurlar. Meyvənin qorunan yeri ağac deyil, bağdır. Heyvanların qorunduğu yer tövlə, parça və sair şeylərin saxlandığı yer mağaza və anbardır. Həmçinin, paltarın üst tərəfindəki ciblər deyil, içəri tərəfində olan ciblər qorunan yer sayılır, Eyni zamanda, qəbir də kəfənin qorunan yeri sayılır.

15. Oğru malı qorunduğu yerdən şəxsən və özü çıxartsın və özü ilə aparsın. Deməli, hirzi (qorunan yeri) sındırsa və başqa bir şəxs gəlib malı aparsa, onların heç birinə oğurluq cəzası verilməz. Çünki onu sındıran şəxs oğurluq etməmiş malı aparan şəxs isə onu hirzdən aparmamışdır. Əgər malı aparan şəxs qorunan yerin sındırılmasında iştirak etsə, hədd yalnız

onun üçün icra olunacaqdır. Əgər iki, yaxud daha artıq adam birlikdə hirzin sındırılmasında və malın aparılmasında iştirak etsələr və onların hər birinin apardığı şey dörddəbir misqal qızıl qədərində olsa, onların hamısına cəza veriləcəkdir.

Əgər hirzi sındırıqdan sonra malı hər hansı bir yük heyvanına yükləsə, yaxud müməyyiz olmayan bir uşağı onu götürmək üçün özü ilə aparsa həmin şəxsə oğurluq həddi vurulmayacaqdır. Çünki minik, yük heyvanı, uşaq və və dəli şəxslər nəqliyyat vasitəsi kimi hesab olunur.

16. Oğru malı gizli şəkildə aparsın. Belə ki, onu apardıqdan sonra oğurluq edildiyini başa düşsünlər. Deməli, aşkar şəkildə, yaxud zorla, yaxud da zorakılıq etməklə alıb aparsa, ona oğurluq həddi vurulmayacaqdır. Əgər silahlı olsa, müharib hökmündədir. Əks halda, ona təzir vurulacaqdır.

17. Əgər oğru şəriət hakiminin yanında oğurluğu isbat olunmamışdan əvvəl tövbə edərsə, ona hədd vurulmur.

18. Oğurluğun isbat olunması üçün ya iki adil kişi şəhadət verməli, ya bir nəfər adil kişi şəhadət verməli və malın sahibi də malının oğurlanmasına and içməlidir, yaxud da oğrunun özü iki dəfə oğurluq etdiyini iqrar etməlidir. Əgər bir dəfə iqrar etsə, amma ikinci dəfə boyun qaçırsa, oğurladığı malı ondan alırlar, lakin ona hədd vurulmur.

19. Oğurluq həddinin icra olunmasında digər bir şərt də budur ki, malın sahibi bu işi izləsin və həddin icra olunmasını tələb etsin. Deməli, əgər malın sahibi məhkəməyə şikayət etməzdən və oğurluğun isbat edilməsindən qabaq oğrunu bağışlasa, yaxud ondan öz malını geri alıb həddin icra olunması fikrindən dönsə, hədd ləğv edilir.

20. Fəqihlərin bəziləri buyurmuşlar ki, əgər oğurluq oğrunun iki dəfə etiraf etməsi ilə sübuta yetərsə, amma iki adil şahid vasitəsi ilə sübuta yetməzsə, şəriət hakimi məsləhət gördüyü təqdirdə oğrunu əfv edə bilər.

Mərhum Şeyx "Təhziib" kitabında belə rəvayət edir. "Bir nəfər Əmirəl-möminin Əlinin (ə) yanında oğurluq etdiyini iqrar etdi. Həzrət buyurdu: "Qurandan bir şey oxuya bilirsənmi?"

Dedi: "Bəli, "Bəqərə" surəsini bilirəm"

İmam (ə) buyurdu: "Sənin əllərini "Bəqərə" surəsinə bağışladım."

Əşşəs dedi: "Ey Əli! İlahi cəza qanunlarını qüvvədən salırsanmı?"

İmam (ə) buyurdu: "Sən nə bilirsən axı?! Həddin icra olunması o zaman vacibdir ki, dəlil vasitəsi ilə sübuta yetmiş olsun. Əgər iqrarla sübuta yetərsə, imam onu əfv edə bilər.

Yuxarıda qeyd olunan iyirmi şərt mövcud olduqda, şəriət hakimi şəxsən özü oğurluq həddini icra etməlidir. Şəriət hakimindən başqasının bu hökmü icra etməyə haqqı yoxdur. Həddin icra olunmasından əlavə, mal oğrudan alınıb öz sahibinə qaytarılmalıdır. Əgər tələf olarsa, bu halda onun kimisi mövcuddursa onu, əks halda isə pulunu sahibinə verməlidir.

Yuxarıda qeyd olunan şərtlərdən biri mövcud olmazsa, oğurluq həddi icra olunmur. Malın özü qalmış olsa özünü, əks halda isə onun oxşarını, yaxud qiymətini oğrudan alıb sahibinə verməlidirlər. Bəzi hallarda isə təzir vurulması və oğrunun ədəbləndirilməsi vacib olur. Təzirdə şallağın qədəri və necə vurulması şəriət hakiminin məsləhətinə bağlıdır. Məsələn, bir şəxs malı gizlin şəkildə, amma hirz olmayan yerdən oğurlasa, yaxud bir

hiyləgər şəxs saxta sənəd düzəltməklə camaatın malını aparsa və s. bu kimi hallarda malın özü sahibinə qaytarıldıqdan sonra şəriət hakimi oğruya təzir vurmalıdır. Həmçinin, qəbri açıb ölü ilə dəfn edilən şeyləri çıxarmaq istəyən oğruya da təzir hökmü icra edilməlidir. Əgər ölünün kəfənini aparmış olsa və onun qiyməti dörddebir şəri misqal, yaxud daha artıq olarsa, ona oğurluq həddi vurulmalıdır.

İNSAN ÖZ MALI VƏ NAMUSUNU MÜDAFİƏ ETMƏLİDİR

Oğru müharib hökmündə olduğuna görə, malın sahibi öz malını mudafiə edə bilər. Əgər bu iş oğrunun öldürülməsi ilə nəticələnsə, onun qanı hədəddir, mal sahibi isə heç nəyə zəmin deyildir. Əgər oğru, bir kəsin malına, canına və ya namusuna təcavüz etmək istəsə, bu kimi halda onları müdafiə etmək vacib olur. Burada "əl-əshəlu fəl-əshəl" (yəni, əvvəlcə mümkün qədər asan və münasib olmazsa, daha şiddətli tədbir görmək) prinsipinə riayət etməlidir. Burada iş oğrunun öldürülməsi ilə nəticələnsə, öldürən heç nəyə zəmin deyil.

Oğurluğun hökmləri çoxdur, fəqihlərin də yuxarıda qeyd olunan iyirmi şərt barəsindəki nəzəri müxtəlifdir. Onların hamısının qeyd olunması kitaba sığmayacağından sadalananlarla kifayətlənirik.

HƏDDİN İCRAOLUNMA TƏRZİ

Yuxarıda qeyd olunan iyirmi şərt mövcud olarsa, şəriət hakimi oğrunun sağ əlinin dörd barmağını kəsməlidir. Onun baş barmağı və əlinin içi qalmalıdır. Əgər bir neçə dəfə oğurluq etsə və heç birində də oğurluq həddi icra edilməsə, bir dəfə cəza verməklə kifayətlənmək lazımdır. Əgər həddin icra olunmasından sonra ikinci dəfə oğurluq edərsə, (qeyd olunan şərtlər daxilində) onun sol ayağı, barmaqlardan ayağının ortasına qədər kəsilməli, ayağının qalan hissəsi yol getməsi üçün qalmalıdır. Əgər yenidən oğurluq edərsə, əbədi olaraq həbs olunmalıdır. Dördüncü dəfə, zindanda oğurluq edərsə bu zaman öldürülməlidir.

Bəli, insanın əli dua, Allah dərgahında bəndəçilik etmək üçün qaldırılmalı, Allah bəndələrinin çətinliklərini həll etməli, fəqirlik və zillət qübarını yetimlərin, biçarələrin üzündən təmizləməli, din düşmənlərinə zərbə vurmaq olduğu halda oğurluq və xəyanət edərsə, bütün bu güzəştlərlə yanaşı, bu cəzadan yaxa qurtara bilməzsə, onun əlinin kəsilməkdən başqa, heç bir çıxış yolu yoxdur. Əllərin kəsilməsi ilə cəmiyyətdə ictimai asayiş və təhlükəsizlik təmin olunacaqdır.

DİYƏ VƏ OĞURLUĞUN HƏDDİ

Əgər bir şəxsin əli heç bir günah olmadan kəsilərsə, onun diyəsi 500 qızıldır ki, bu cinayəti törədən şəxsdən alınaraq xəsarət dəyən şəxsə verilməlidir.

Amma necə olur ki, dörddebir misqal qızıl oğurlamaqla belə bir əl kəsilir? Səbəbi budur ki, əmanətin izzəti ona dəyər vermiş, xəyanətin zilləti onun dəyərini aradan aparmışdır. Belə isə Allahın hikmətini dərk edin!

24. ÇƏKİDƏ ALDATMAQ

Böyük günahlardan olması aşkar şəkildə bəyan olunan iyirmi dördüncü günah çəkildə aldatmaqdır. Bu işin haram olması Quran, Peyğəmbər (s) sünnəsi, icma və əql vasitəsilə sübuta yetmişdir. Əməşin imam Sadiqdən (ə), Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi hədislərdə bu, böyük günahlar sırasında qeyd olunur.

Həzrət buyurub: "Əl-bəxsu fil-mikyali vəl-mizan", yəni qabla ölçülən və çəki ilə çəkilən şeylərdə aldatmaq (böyük günahdır).

Quranda bu böyük günah üçün ən şiddətli tərzdə əzab vədəsi verilmişdir. Quranın "Mütəffifin" surəsi də bu mövzu ilə əlaqədar nazil olmuşdur.

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ - الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ * وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ - أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ

"Vay halına əskik satanların! O kəslər ki, özləri insanlardan ölçü ilə bir şey aldıqda, onu kamil ölçüb alar, onlar üçün bir şey ölçdükdə və ya çəkdikdə isə onu əskildərlər. Məgər onlar böyük bir gündə (haqq-hesab üçün) dirildiləcəklərini güman etmirlərmə?!"

ONLARIN ƏMƏL DƏFTƏRLƏRİ SİCCİNDƏDİR

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفَجَارِ لَفِي سَجِينٍ " وَمَا أَذْرَاكَ مَا سَجِينٌ كِتَابٌ مُرْقُومٌ

"Belə deyildir (onların güman etdiyi kimi deyil. Onlar güman edirlər ki, heç bir hesab-kitab yoxdur)! Şübhəsiz, pis əməl sahiblərinin əməl dəftəri "Siccin"dədir və səni nə başa salsın ki, "Siccin" nədir? (O.) rəqəmlənmiş (yazılmış) (əhatəli) bir kitabdır (bütün pis əməl sahiblərinin cəzası orada qeyd olunmuşdur)." [2]

Şüeyb peyğəmbərin (ə) dilindən belə deyilir:

...وَلَا تَنْفُسُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ * وَيَا قَوْمِ أَوفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

...Ölçünü və çəkini əskiltməyin. Doğrudan da, mən sizi xoşluq (və nemət bolluğu) içərisində görürəm və mən sizin üçün (malları əskik verdiyinizə görə) hər şeyi əhatə edən və həlakət gətirən günün əzabından qorxuram və ey mənim qövüm, ölçünü və çəkini tam və ədalətlə verin

1. Mütəffifin surəsi, 1-5-ci ayələr

2. Mütəffifin surəsi, 7-9-cu ayələr

və (bütün çəkilən və ölçülən şeylərdə haqlarını əda edərkən) camaatın mallarını əskik verməyin və yer üzündə fəsad törədənlər kimi gəzməyin! " ^[1]

ÇƏKİDƏ ALDADANIN İMANI YOXDUR

Quran ayələrindən məlum olur ki, çəkide aldadan şəxsin Allaha və qiyamət gününə imanı yoxdur, əgər buna yəqini və ya heç olmasa gümanı olsaydı, qiyamət günündə Allah tərəfindən sorğu-suala tutulacağına, çəkide aldatdığı şeylərin ondan tələb ediləcəyinə inansaydı, heç vaxt xəyanətə yol verməzdi. Əgər imanı olsaydı, bilərdi ki, haqq sahibi onun xəyanətindən qafil və xəbərsiz olmasına baxmayaraq, Allah-taala hər yerdə hazırdir və onun əməllərini görür. ^[2]

BEŞ XÜSUSİYYƏT VƏ BEŞ BƏLA

"Minhacus-sadiqin" təfsirində yazılır ki, Rəsuli Əkrəm (s) belə buyurub:

"Beş bəyənilməz xislət vardır ki, onlar beş müsibət və bəla ilə yanaşıdır: Hansı dəstə öz əhd-peymanını pozsa, Allah onların düşməninə mütləq onlara hakim edər. Hansı dəstə Allahın buyurduğu kimi deyil, başqa cür hökm edərsə, hökmən onların arasında yoxsulluq artar. Hansı dəstənin arasında yaramaz işlər aşkar olarsa, onların arasında ölüm çoxalar. Hansı dəstə çəkide aldatmağa adət edərsə, hökmən, onlar ruzilərdən məhrum olar və qıtlıqla cəzalandırılırlar. Hansı dəstə zəkatı ehtiyacı olanlara çatdırmasa, hökmən, yağışdan məhrum olar."

ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) NƏSİHƏTİ

Əmirəl-möminin Əli (ə) hökumət işlərindən qurtaran zaman Kufə bazarına gəlib buyurardı:

"Ey insanlar! Allahdan qorxun, çəkide aldatmayın, onda alverin hökmlərini nəzərə alın. Ölçü ilə çəkdiyiniz şeyləri camaata az verməyin və yer üzündə fəsad törətməyin."

Bir gün imam Əli (ə) bazarda zəfəran çəkən bir kişini gördü. O, tərəzinin zəfəran töküldüyü gözüne bir qədər yağ sürtürdü. Həzrət başa düşdü ki onun tərəzisi düz işləmir. Zəfəranı tərəzindən götürdü və buyurdu:

"Əvvəlcə tərəzinin nöqsanını düzəlt, ondan sonra istəsən, artıq ver."

1. "Hud" surəsi, 84-85-ci ayələr.

2. Yazırlar ki, bütperəst bir qəssab tərəzidə at çəkən zaman həmişə artıq at verirdi. Səbəbini soruşduqda? başının üstündəki bütə işarə edib dedi. "Buna görə artıq verirəm (yəni o mənə nəzarət edir)."

Başqa bir yerdə nəql olunur ki, o, bir şeyi çəkmək istəyəndə bütünə baxırdı ki, az çəkməsin. Belə isə, Allah-taalanın hər bir yerdə hazır və görən olduğunu bilə-bilə onun huzurunda çəkide aldadan və sair günahlara mürtəkb olan üzdənirəq müsəlmanların rüsvayçılığı nə qədər də böyükdür!

Həzrət Yusif (ə)və Züleyxa bir otaqda olanda Züleyxa başındakı örpəyi otaqda olan bütün üstünə atdı və dedi. Ondan həya edirəm.

Yusif (ə) buyurdu: "Əgər sən şüuru olmayan və insan əlində düzəldilmiş bir bütədən həya edirsənsə, onda nə üçün mən hər yerdə hazır və görən, və eşiden Allahdan həya etməyim?Bunu deyib qaçdı və həmin günaha mürtəkb olmadı.

ODDAN OLAN İKİ DAĞ ARASINDA

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs çəkiddə aldadıb xəyanət etsə, onu cəhənnəmə gətirər və cəhənnəm odundan olan iki dağın arasında saxlayarlar. Ona deyərlər: "Bu iki dağın çəkisini ölç!" O, həmişə bu əməllə məşğul olar."

Malik Dinar deyir: "Mənim bir qonşum var idi. O, xəstələnən zaman görüşünə getdim və gördüm ki, can üstündədir. O, qışqırıb deyirdi ki, ay aman, oddan olan iki böyük dağ məni təqib edir!"

Dedim: "Ay kişi! Bu, zehində dolanan xəyaldır."

Dedi: "Xeyr, belə deyildir, bu haqq bir şeydir, çünki mənim iki tərəzim var idi. Biri çəkiddə əskik, digəri isə artıq çəkirdi. Artıq çəkənlə camaatdan mal alır, əskik çəkənlə isə camaata mal satırdım."

SAYLA SATILAN ŞEYLƏRDƏ DƏ ALDATMAQ HARAMDIR

Çəki ilə verilən şeylərdə əskik satmaq haram olduğu kimi, sayla satılanlarda da az vermək haramdır. Parça, yer və s. kimi metrle ölçülən şeylərin alqı-satqısı zamanı az verilməsi haram sayılır. Hətta ondan bir santimetr də az versə, onun adı "çəkiddə aldadan" kimi qeyd olunur. Satıcı sayla alver edilən şeyləri (yumurta kimi) az versə və müştəri də az aldığına başa düşməsə, az satılan şey barəsində olan hökmlər həmin satıcıya da şamil olacaqdır.

(Mərhum Şeyx Ənsari "Məkasibi mühərəmə"də bunu bəyan etmişdir.)

ALICIYA BORCLU QALIR

Çəkiddə aldadaraq az verən şəxs az verdiyi miqdarda alıcıya borclu qalır və onu müştəriyə qaytarması vacibdir. Müştəri dünyadan getmiş olarsa, onun vərəsələrinə qaytarmalıdır. Əgər müştərinin ümumiyyətlə tanımırısa, (ehtiyata görə şəriət hakiminin icazəsi ilə) sahibi tərəfindən sədəqə (ehsan) verməlidir. Nə qədər az verdiyini bilmirsə, müştəri ilə müəyyən məbləğ əsasında razılaşmalı, vəfat etmişsə, onun vərəsələri ilə bu işi icra etməlidir.

SAXTAKARLIQ VƏ FIRILDAQ DA AZ SATMAQDIR

Qeyd olunduğu kimi, çəkiddə aldatmağın həqiqəti satıcının müştəriyə razılaşmada olduğu qədər deyil, ondan az əmtəə verməsindən ibarətdir. Mal ölçü baxımından düz olsa, amma dəyərsiz şeyləri ona qatmış olsa yenə də belədir. Məsələn, ticarət zamanı satıcının 100 kq buğda verməsini razılaşsınlar, amma satıcı malı təhvil verəndə 5 kq torpağı da ona qatıb versin. Belə olan təqdirdə 5 kq buğdanı kəsmiş olur.

Başqa misal: Satıcı 10 litr südün satmağı razılaşdıqdan sonra, ona 1 litr su qatıb verir. Bu zaman 9 litr süd vermiş olur. Yaxud 5 kq-lıq yağın içinə 0.5 kq daş atıb beş kq yağ adı ilə satır.

Digər bir misal: Qəssab bir kq ət istəyən şəxsə elə 1 kq ət verir, lakin camaat nəzərində adi sayılan haldan artıq sümük qoyur. Yaxud tam qurudulub satılan şeyləri rütubətli yerdə saxladıqdan, yaxud üstünə su səpdikdən sonra çəkisini ağırlaşdırıb satsa, bu kimi halların hamısı çəkiddə aldatmaq sayılır və böyük günahdır.

ALVERDƏ GƏŞŞ (MALA NƏSƏ QATMAQ) DA HARAMDIR

Əgər satıcı bir şeyi satarkən dəyəri az olanları satdığı şeyə qatıb həmin qiymətə müştəriyə satsa, alverdə qəşşə (qatqıya) yol vermiş olur. Məsələn, 100 kq əla növ buğdaya 10 kq ikinci növ buğda qatıb hamısını əla növün qiymətinə satsa, yaxud bir kq əla növ heyvan mənşəli yağa bir qədər piy, yaxud bitki yağı qatıb əla növ heyvan mənşəli yağ adı ilə satsa, bu kimi halların hamısı gəşş (qatqı) sayılır və haramdır.

Mərhum Şeyx Ənsari "Məkasibi mühərəmə" kitabında yazır: "Alverdə qatqı qatmağın (gəşşin) haram olması barədə nəql olunan hədislər mütəvatirdir. Şeyx Səduqun Peyğəmbərdən (s) nəql etdiyi hədisdə buyurulur: "Müsəlmanla alverdə gəşş edən bir kimsə bizdən deyildir, o, qiyamət günü yəhudi tayfası ilə birlikdə məhşərə gələcəkdir, çünki camatla gəşş edən bir kəs müsəlman deyil." Peyğəmbər (s) üç dəfə buyurdu:

"Hər kəs bizə qarşı gəşş etsə, bizdən deyil. Hər kim müsəlman qardaşına gəşş etsə, Allah onun ruzisinin bərəkətini alar və onun həyat və məişətini çətinləşdirər və onu onun özünə həvalə edər.

İmam Baqir (ə) buyurub ki, Peyğəmbər (s) Mədinə bazarında buğda satan bir adamın yanından keçirdi. Ona baxıb buyurdu: "Nə yaxşı buğdan var! Sonra əlini buğda kisəsinin içinə salıb bir ovuc çıxartdı, gördü ki, kisənin içindəki buğda xarəbdir. Satıcıya buyurdu: "Müsəlmanlara Xəyanət və gəşş etmişən.

Əllamə Hillinin nəql etdiyi hədisdə deyilir. "O, imam Sadiqdən (ə) soruşdu "Bir şəxsin iki cür malı var. Bir yaxşı və bahalı, digəri isə pis və ucuz. Onların bir-birinə qatıb bir qiymətə sata bilərmə?" İmam (ə) buyurdu:

"O, müsəlmanlara qarşı gəşş etməməlidir. Yalnız o vaxt belə alver edə bilər ki, əvvəlcədən bunu müştəriyə xəbər vermiş olsun. ""

Davud ibn Sərhən imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "İki cür müşküm var. Biri yaş, o biri isə quru. Yaş müşkü satdım, amma qurunu həmin qiymətə

1. Mərhum Əraqinin yazdığı "Darul-Islam" kitabının 309-cu səhifəsində yazılır: "Molla Əbdülhüseyn Xansarinin xidmətçisi xəbər verib ki, Kərbəlanın mötəbər ətir satanlarından biri ağır xəstəliyə tutulmuşdu. Təbiblərin heç biri onu müalicə edə bilmədilər. Var-yoxunun hamısını bu yolda xərclədi, amma heç bir faydası olmadı. Bir gün onun görüşünə getdim. Halı çox pərişan idi. O, övladlarına belə deyirdi: Filan şeyi də aparıb satın, bəlkə ölüb-qalmağım məlum olsun. Mən bu sözü eşidəndə soruşdum: Filan şeyi satmaqla sənə halın necə məlum olacaq? Bu sözü eşidəndə dərindən ah çəkib dedi: Bil və aqah ol ki, əvvəllər mənim çox da sərmayəm yox idi. Mənim varlanmağımın səbəbi bu oldu ki, filan ildə Kərbəladə bir xəstəlik yayıldı. Təbiblər onun çarəsinin Şiraz limon suyunda olduğunu dedilər. Buna görə də Kərbəladə limon suyu qıtlaşdı, qiyməti də bahalaşdı. Mən ayrılmı limon suyuna qatıb satırdım. O qədər qatırdım ki, limonun ətri itməsin. Bunu elə limon suyu qiymətinə satırdım. Son zamanlar təkcə mənim dükanımda limon suyu olurdu. Hər kəs limon suyu istəsəydi, mənim dükanımı ona göstərərdilər. Həqiqətdə dəyərsiz ayrılan qatılan limon suyunu satmaqla varlandım. İndi isə xəstələnmişəm, bu yolla yığdıqlarımın hamısını xərcləmişəm, təkcə filan şey qalıb. Bu gün yadıma düşüb ki, o da qatqı yolu ilə qazandıqlarımdandır. Fikirləşdim ki, bəlkə o da satılsa, bu xəstəlikdən xilas olam "

Ravi deyir: "Bundan sonra çox çəkmədi ki, fani dünya ilə vidalaşdı və limon suyu satdığı şəxslərin əlinə keçdi. "

almırlar. Onu isladib sata bilərəmmi?"

İmam (ə) buyurdu: "Caiz deyil. Yalnız o vaxt caiz olar ki, onu islatdığını müştəriyə deyəsən."

ALLAH VƏ BƏNDƏLƏRƏ QARŞI TƏTFİF (HAQQININ AZ VERİLMƏSİ)

Böyük günahlardan olan və sahibini cəhənnəmdə "Vəyl" adlı bir quyuya çəkən tətfif bir şəxsin müəyyən bir şeyi aldığı zaman öz haqqından artıq alması, onu satanda isə müştərinin haqqını kəsməsindən ibarətdir. Müsəlman bir şəxsin bütün işlərində ehtiyata riayət etməsi və kimsənin haqqını kəsməməsi daha yaxşıdır, çünki o, özünün Allah və bəndələrlə rabitəsində öz haqqına tamamilə riayət olunmasına çalışdığı kimi, onların da haqqını kamil şəkildə verməlidir. Məsələn, bəndənin hüquqlarından biri də budur ki, Allah-taala ona ruzi versin, nemətlərini ondan əsirgəməsin, zəruri hallarda onun köməyinə çatsın, duasını qəbul etsin. Bütün bunlara Allahın özü vədə vermişdir. Allahın bəndələr üzərindəki haqqı onların Allaha şəriq qoşmaması, nemətlərinə şükr etməsi, nemətləri Allaha itaətsizliklə, günah əməllərə sərf etməməsindən ibarətdir. Deməli, hər kəs şeytan və nəfsinə itaət edərək Allaha şəriq qoşsa, bu halda Allahın qadağan etdiyi günah əməllərdən uzaqlaşmamışdır. Bu nemətlərdən hər hansı birinin şükrünün hətta ondabirini belə yerinə yetirmədiyi halda, Allahı çağıran kimi Allahın ona cavab verəcəyinin necə intizarındadır?! Belə şəxsin duasının qəbulu bir qədər təxirə düşərsə, Allahdan çox narazı qalar, Allahı özünə borclu hesab edər. Halbuki Allahın özü belə buyurub:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ

"Mənim əhd-peymanıma vəfa edin ki, mən də sizin əhd-peymanınıza vəfalı qalım."

Bəndənin Allah qarşısındakı vəzifəsi onun əmrlərinə itaət və nemətlərinə şükr etməkdən ibarətdir. Allahın da onun nemətlərini bəndəçilik yolunda sərf edən, ilahi vəzifəsini yerinə yetirərək şükr edən bəndələrə xeyir-bərəkət nazil edib nemətini onlara artırır. Belə bir bəndə Allahdan nemətlərini artırmasını və öz əhdinə vəfa etməsini tələb edə bilər.

İmam Səccad (ə) buyurub:

"Həmd və səna məni çağırdıqda tənbellik etməyimə baxmayaraq, onu çağırdığım zaman duamı qəbul edən, onun yolunda borc verməyimi istədikdə paxıllıq etdiyim halda, ondan istədikdə bəxş edən, onu öz ehtiyacım üçün istənilən zaman səslədiyində cavab verən, onunla gizlində razu-niyaz etməyə nail olduqda, heç bir vasitəçi olmadan istəyimi yerinə yetirən, əgər başqasını çağırısam, duamı qəbul edə bilməz deyə, ondan başqasını çağırmadığım, əgər başqasına ümid bəsləsəm, məni naiümid edər deyə, yalnız ona ümid bəslədiyim Allaha məxsusdur."^[1]

Buna əsasən, Allah qarşısında öz bəndəçilik vəzifəsini yerinə yetirməkdə səhlənkarlıq etdiyi halda Allahın öz vədəsinə vəfa etməsini tələb edən bir

1. "Əbu Hənzə Somali" duası

şəxs söz, əməl və ruhi vəziyyət baxımından ədalətdən xaric olmuş və bir növ çəkiddə aldadanlara oxşayır.

ÖZÜNÜ BAŞQALARININ YERİNƏ QOY

Həmçinin, bir şəxs camaatla rəftarında çox tələbkər və ciddi, lakin onların haqqını özlərinə qaytarmaqda səhlənkər və laqeyd olsa, yenə də çəkiddə aldadanlara oxşayır. Məsələn, belə bir şəxs istəyir ki, heç kəs onun qeybətini etməsin, bir şəxs onun qeybətini edərsə, onu eşidən başqa bir şəxs də onu müdafiə etsin və o qeybəti dəf etsin. Əgər bir şəxs onun barəsində pis və nalayiq sözlər danışarsa, hətta düz olsa da belə, eşidən şəxslər onu müdafiə etmədikdə çox narahat olur və qəzəblənir, halbuki, onun özü camaatın eybini axtarmaqdan heç vaxt çəkinmir, qeybəti eşitdiyi zaman qeybəti olunan şəxsi müdafiə etmir, qeybətin qarşısını almaqda səhlənkarlıq edir. Yaxud camaatla alış-verişdə xəyanətə yol verdiyi halda, onların əksinə əməl etməsinin intizarındadır. Yaxud da özü borcu sahibinə qaytarmağa laqeyd yanaşır və yaxud əmanətə xəyanət edir, amma ondan borc alan şəxslərdən borcun qaytarılma vaxtı gəlib çatmamışdan və onu istəməzdən qabaq qaytarması və ya ondan götürülən əmanəti sağlam halda, heç bir xəyanət edilmədən geri vermələrini istəyir.

Kim camaatın onunla necə rəftar etməsini istəyirsə, özü də camaata qarşı elə rəftar etməli və heç vaxt səhlənkarlığa yol verməməlidir. Bu məsələ islami rəvayətlərdə "insaf" adı ilə qeyd olunmuşdur.

İNSAF ƏN YAXŞI İŞLƏRDƏNDİR

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Ən yaxşı və ən üstün iş üçdür: Onlardan birincisi camaatla insafla rəftar etmək və özün üçün istədiyini şeyləri başqaları üçün də istəməkdən ibarətdir. İkincisi, din qardaşınla malında bərabərliyə riayət etməkdir. Üçüncüsü həmişə Allahı yad etmək və heç vaxt onu unutmamaqdır. Təkcə dilin zikrlə - subhanəllah, əlhəmdu lillah deməklə məşğul olmasın, əksinə hər vaxt Allahın əmrinin sənə yetişdiyini görsən, yerinə yetir. Allahın qadağan eldiyi şeylərdən çəkin."

HAMI ÜÇÜN ƏDALƏTİN MEYARI

Ümumiyyətlə, Allahın ədalətin meyarı və camaatın haqqına riayət etməklə əlaqədar buyurduğu ümumi qanunlar Əmirəl-möminin Əlinin (ə) öz oğlu imam Həsən Müctəbaya (ə) yazdığı vəsiyyətnamədə belə qeyd olunur:

"Oğlum, özünü özünlə başqaları arasında meyar təyin et. Özün üçün bəyəndiyini başqalarına da bəyən və özün üçün istəmədiyini başqaları üçün də istəmə. Sənə qarşı zülm olunmasını istəmədiyini kimi, başqalarına da zülmü rəva görmə. Başqalarının sənə yaxşılıq etməsini istədiyini kimi, sən də başqalarına yaxşılıq et. Başqalarında çirkin hesab etdiyin şeyləri özündə də bəyənilməz hesab et. (Məsələn, başqalarının yalan danışmasını nöqsan və

çirkin bir iş hesab etdiyini kimi, özün də bunlara yol vermə.)" [1]

Amma insan heç vaxt belə fikirləşməməlidir ki, müəyyən bir iş onun özündən baş verdikdə bəyənildən, başqalarından baş verdikdə isə bəyənilməzdir. Deməli, hər kəs öz danışığı və rəftarında Əmirəl-möminin Əlinin (ə) bəyan etdiyi meyarı əsas götürməyib ondan uzaqlaşsa, haqsız və ədalət yolundan uzaqlaşan zalımlardan sayılır.

HƏR ŞEYİN ÖLÇÜSÜ VƏ MEYARI VARDIR

Hər bir işin - istər maddi olsun, istərsə də, mənəvi müəyyən bir meyarı vardır. Bunlar həqiqi ədalət hesab edilən meyarla müvafiq olmalıdır.

"Hədid" surəsində belə buyurulur:

لقد أرسلنا رسلنا بالبينات وأنزلنا معهم الكتاب والميزان ليقوم الناس بالقسط

"Peyğəmbərləri möcüzələrlə birlikdə göndərdik, onlara kitabı və mizanı nazil etdik ki, insanlar ədaləti bərqərar etsinlər. "[2]

HƏZRƏT ƏLİ (Ə) ƏMƏLLƏRİN MİZANIDIR

Çəki ilə alınıb-satılan şeylərin mizanı tərəzi, qapan, binanın divarlarının düz qaldırılmasının mizanı şaqul, cəmiyyətdə necə rəftar etməyin keyfiyyətini bəyan edən mizan isə insanın öz nəfsidir. Haqq əqidələrin batil əqidələrdən, gözəl xüsusiyyətlərin bəyənilməz və rəzil işlərdən və xeyrin şərdən seçilməsinin mizanı Quran və Peyğəmbərin (s) itrəti, xüsusilə, Əmirəl-möminin Əlidir (ə). O həzrətin ziyarətnaməsində belə oxuyuruq:

"Salam olsun əməllərin mizamına". Deməli, bütün hallarda öz vəziyyətimizi, rəftar və əməllərimizin düzgün olub-olmamasını bilmək üçün onları həzrət Əlinin (ə) rəftarı və danışığı ilə müqayisə etməliyik. Hər kəs o həzrətin rəftar, əməl və danışıklarını mizan seçsə, qiyamət günü hesab zamanı dərhal sirat körpüsündən işıq sürəti ilə keçib gedər. Lakin bu işin öhdəsindən gələrək ilahi ədalət mizanından kənara çıxmayan, həyatında ifrat və təfritə yol verməyən şəxslər çox azdır, çünki incə məsələlərin ədalət mizanı ilə ölçülüb ayırd edilməsi çox çətin məsələlərdəndir. Onu ayırd etdikdən sonra həmin göstərişlərə uyğun əməl etmək iti qılıncın üzərində yol getmək kimi, hətta bəzi hallarda bundan da çətinləşir. Buna görə də, insanlar hər bir dayanacaqda saxlanılacaq, sirat körpüsünün üzərindən keçəndə çoxları sürüşüb düşəcək, ağlar və bədəni lərzəyə gələn halda, şamın ətrafına dolanaraq yanan pərvanələr kimi körpünün iki tərəfindən cəhənnəmə töküləcəklər. Quranda bu barədə belə buyurulub:

وإن منكم إلا وادها كان على ربك حنما مفضيا

"Sizlərdən hər biriniz hökmən oraya daxil olacaqsınız. O zaman yalnız təqva əhli nicat tapacaq. [3]

1. Nəhcül-bəlağə, 31-ci risalə

2. Hədid surəsi, 23-ci ayə

3. Məryəm surəsi, 72 və 73-ci ayələr.

25.HARAM MAL YEMEK

Böyük günahlardan olması aşkar şəkildə bəyan olunan günahlardan biri də haram mal yeməkdir. "Şəraye" hədisində imam Rzadan (ə) ("Uyuni əxbar" kitabında), həmçinin, Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə bu məsələ aşkar şəkildə bəyan edilmişdir. "Maidə" surəsinin iki ayəsində haram mal yemək yəhudilərin səciyyəvi xüsusiyyəti kimi bəyan edilərək buyrulur:

وَتَرَى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ لَوْلَا يُنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

"Sən onların çoxunun günah qazanıb zülm etmək və, sələm yeməyə tələsdiklərini görürsən. Onların etdikləri iş necə də pisdir! Nə üçün (yəhudi və məsihilərin) din alimlər(i) və dini bilik sahibləri onları günah danışmaq və haram yeməkdən çəkindirmirlər? Onların etdikləri iş necə də pisdir! " ^[1]

Ayədəki "əklis-suht" sözü "haram mal yemək" mənasındadır. "Haram mal yemək" dedikdə, ümumiyyətlə, insanın başqasının malını öz ixtiyarına keçirməsi nəzərdə tutulur. Hətta əgər onu özü istifadə etməsə, lakin müəyyən səbəblərlə istifadə edilərək öz həqiqi sahibinə çatmasa, bütün bu hallarda "mal haram yolla yeyilmişdir" deyilir. Yetim malı yemək riba və sələmçiliklə məşğul olmağa da "haram mal yemək" adlanır. Yetim malını yemək və sələm almağın haram olması deyildikdə təkcə yeyib içmək nəzərdə tutulmur. Bir sözlə, haram yolla əldə edilən maldan hər növ istifadə haram sayılır. Haram malın "suht" adlandırılmasının səbəbi budur ki, lüğətdə "suht" bir şeyin aradan gedib yox olmasına deyilir. Suht haram yolla əldə olunan mal-dövlətin xeyir-bərəkətini aparır və onu məhv edir. Haram malın xeyir-bərəkəti olmadığı və onu ixtiyarına keçirən şəxsin ondan heç bir xeyir görmədiyindən, o, "əklis-suht" kimi ifadə edilmişdir. "Suht" kəlməsi zahirdə haram malın bütün qismlərinə aid edilir. Yəni, bir şəxsin qanunsuz və haram yolla qazanıb istifadə etdiyi şeylərin hamısı "əklis-suht" sayılır. ^[2]

1. "Maidə" surəsi, 62-63-cü ayələr

2. Seyyid Əhuləla Modudinin yazdığı "İslam və iqtisadi problemlər kitabında deyilir: İslamda mövcud olan qadağalar, insanın həyat üçün lazım olan əmtələri istəyib əldə etmək haqqını qəbul edir. Bu dində insan hansı yolla ruzi kəsb etməkdə, həyat və məişəti üçün lazım olan şeyləri hansı yolla əldə etməkdə tamamilə azaddır. Lakin bu din heç vaxt icazə vermir ki, həyat və məişətini təmin etmək üçün insan əxlaqını korlayan, əxlaq normalarına zidd olan vasitələrdən istifadə etsin və onu süquta uğratsın. İslamda insanlığa zərər yetirən, əxlaq normalarının fəsadına düşməsinə səbəb olan şeylər qadağan edilmişdir. İslam dinində

Bu kimi işlərin bəziləri günah və nəticədə cəzası daha artıqdır. Onlardan bəziləri Allah və Peyğəmbərlə (s) müharibə aparmaq (sələmçilik kimi), bəziləri isə Allaha qarşı kafir olmaq sayılır (rüşvət almaq kimi). Şeyx Səduqun imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə deyilir:

"Hər bir şey imama xəyanət sayılsa, o suhtdur. Suhtun çoxlu növü vardır. O cümlədən, zülm əsasında hökm edən şəxslər tərəfindən bir şəxsə çatan mal buna misaldır. Həmçinin, qazilərin (bu yolla) aldıkları maaş, fahişəliklə məşğul olan qadınların bu yolla əldə etdikləri pul, şərab və məstlik yaradan nəbizin (xurma suyu) satışından əldə edilən pul və səlami qeyd etmək olar. Amma hökm etməkdə rüşvət almağa gəldikdə isə, o, əzəmətli Allaha qarşı kafir olmaqdır."

Bu hədislə eyni məzmununda olan digər bir hədis də "Kafi" kitabında İmam Baqir (ə)-dan nəql edilmişdir.

Həmçinin, imam Baqir (ə) belə buyurub:

"Suht ölü heyvanın və itin qiymətidir (ov iti, qoyun iti və sair kimi faydalı itlərdən başqa). Şərabın pulu, fahişəlik edən qadının (bu işdən) aldığı pul, hökm etməkdə (qəzavətdə) alınan rüşvət, kahinə verilən muzz da suhtdur (kahin cinləri öz ixtiyarına keçirərək eşitdiyi bəzi xəbərləri camaata çatdıran şəxsə deyilir)." [1]

Bu və buna oxşar sair hədislərdən məlum olur ki, haram mal yeməyin bütün qismləri suht sayılır. Onların bəzilərinin haram olması və öz ardınca gətirdiyi cəzalar daha artıqdır. Bunların ən pisi rüşvətxorluqdur. Belə ki, hökm etmə (hakimlik) zamanı rüşvət almaq Allaha qarşı kafir olmaq və Peyğəmbəri (s) lənətləmək sayılır.

RÜŞVƏTİN QISMLƏRİ

Rüşvət üç qismdən ibarətdir: Hökmetmə (mühakimə) məqamında rüşvət, haram işə yiyələnmək üçün verilən rüşvət və mübah işlərə nail olmaq üçün verilən rüşvət.

Mühakimə zamanı kiminsə xeyrinə hökm çıxarması, hətta haqq onunla olsa və qazi də haqq hökm çıxarsa da belə, münafiqlik məsələlərdə qazinin ona üstün gəlmək, qələbə çalmaq yollarını öyrətməsi üçün hakimə rüşvət vermək haramdır. Rüşvəti verən və alan şəxslər Allah tərəfindən

təkcə spirtli içkilər, narkotik maddələr, bəyənilməz, çirkin və yaramaz işlər, açıq-aşkar günahlar deyil, həm də bu işlərlə nəticələnən bütün yol və vasitələr də qadağan edilmişdir. O cümlədən, haram şeyləri istehsal etmək, hazırlamaq, vasitəçilik etmək, onların alveri, istifadə olunması və əldə edilməsi üçün hər növ tədbir haram sayılır. İslam dini ümumi şəkildə zinanı və aşkarda olan fahişəliyi insani məşğuliyyət hesab etmir, rəqsi və rəqqasəliyi qanuni bir peşə bilmir, ğinanı, mahnı oxumağı və xanəndəliyi düzgün qazanc yolu saymır. İslam bir şəxsin xoşbəxtliyinə və mənfəətinə, lakin ayrı-ayrı fərdlərin, yaxud bütövlükdə cəmiyyətin bədbəxtliyinə səbəb olan hər bir şeyi günah sayır. Onun üçün dünyada ciddi cəza, axirətdə isə şiddətli əzab vədəsi verir. Buna misal olaraq, rüşvətxorluğu, oğurluğu, (istər rəsmi, istərsə qeyri-rəsmi), qumarı, səlami, bir şəxsin alverdə mala müəyyən şey qarışdırması, eləcə də, insanların gündəlik tələbat malları hesab olunan əmtəələrin, yeyinti məhsullarının qiymətini qaldırmaq məqsədi ilə anbara yığıb saxlamasını və bir sözlə, dava-dalaşa, çəkişməyə və mübahisəyə səbəb olan hər bir şeyi qanunsuz bilir.

1. "Vəsailü-ş-şia", 32-ci b.

lənətlənmişdir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Allah-taala rüşvət verənə, rüşvət alana və onların arasında vasitəçilik edənlərə lənət eləsin." ^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Rüşvətdən uzaq olun! Həqiqətən, o, Allaha qarşı küfr etməkdir. Onun sahibi (rüşvət alan) cənnətin iyini heç vaxt duymaz." ^[2]

Rüşvətin verilməsi günah işlərə kömək edir. Əgər bir şəxs rüşvət verməyə məcbur olsa və başqa bir çıxış yolu da olmasa, onda heç bir eybi yoxdur. Həmçinin, bir şəxsin öz haqqını əldə etmək üçün rüşvət verməkdən başqa bir yolu olmazsa, o da caizdir. Amma buna baxmayaraq, rüşvət onu alan şəxsə haramdır. Rüşvəti almaqda vasitə olmaq, onu rüşvət alana çatdırmaq, habelə az və ya çox vermək də haramdır.

Rüşvət verilməsində, rüşvətin müəyyən miqdarda mal (məsələn, müəyyən məbləğdə pul), yaxud mülk, mənfəət və sair kimi şeylər arasında, eləcə də, rüşvət kimi təklif olunan şeyin müəyyən bir iş olmasında heç bir fərq yoxdur (məsələn, rüşvət ünvanında qaziyə müftə olaraq parçadan bir şey tikmək, yaxud bina hörmək kimi). Bəzi hallarda rüşvət sözdə ola bilər. Məsələn, bir şəxs qazini tərəfləyir ki, onun diqqətini və rəğbətini qazansın, nəticədə hökm edərkən onun xeyrinə mühakimə yürütsün. Bu qismlərin haram olmasında heç bir şübhə yoxdur.

RÜŞVƏT ADI İLƏ HƏDİYYƏ VƏ XÜMS

Rüşvətin qismlərindən biri də hədiyyə və ya razılaşma yolu ilə müəyyən bir malın, eləcə də, vacib bir verginin (xüms və ya zəkatın) rüşvət məqsədi ilə verilməsidir. Əlbəttə, bu işlərin hamısı haramdır. Belə hallarda şəxsin xüms və zəkatı ödənməmiş olur və həmişə onun üzərində qalır. Çünki xüms və zəkatın tam şəkildə ödənməsinin şərtlərindən biri də Allahın əmrini yerinə yetirmək məqsədi ilə (qəsd-qüribət niyyəti ilə) olmasıdır. Peyğəmbərdən (s) nəql olunan hədislərdə qiyamətin yaxınlaşması əlamətlərindən biri kimi buyurulur:

"Bir zaman gələr ki, rüşvəti hədiyyə kimi halal hesab edərlər." (Yəni, rüşvət alar və onu hədiyyə adlandırırlar.)

Rüşvətin ikinci qismi bu yolla başqa bir şəxsə zülm edilməsi, ya da müəyyən bir günahın baş verməsi üçün hakimə, yaxud zalıma və ya hər hansı bir rəisə bir şey verməkdən ibarətdir. Şübhəsiz, rüşvətin bu qismi də əvvəlki qismdə olduğu kimi, haram sayılır və malın batıl yolla yeyilməsi hesab edilir. Quranda buyurulur:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ

"Öz mal-dövlətinizi öz aranızda haqsızcasına və bilə-bilə yeməyin və onları camaatın mal-dövlətini nahaq yerə mənimsəmək üçün bilə-bilə hakimlərə verməyin." ^[3]

Bu ayədə müsəlmanlara iki şey qadağan edilmişdir: Birincisi, malın

1. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh. 523.

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.522.

3. "Bəqərə" surə, 188-ci ayə

qanunsuz yerə yeyilməsi (oğurluq, xəyanət və sair kimi), digəri isə malı hakimlərə verib onun vasitəsi ilə camaatın haqqının tapdalanmasına kömək etmək.

HALAL RÜŞVƏT

Rüşvətin üçüncü qismi budur ki, bir şəxs onu himayə etməsi üçün öz malını başqasına verir və nəticədə öz haqqını alır, yaxud zülm ondan dəf olunur, yaxud da müəyyən bir mübah işə yiyələnir. Rüşvətin bu qismi halaldır. İmamdan (ə) nəql olunan səhih hədisdə soruşulur: "Bir şəxs başqasına rüşvət verir ki, oturduğu yerdən qalxsın və həmin şəxs də onun yerində otursun. Həzrət buyurub ki, bunun heç bir eybi yoxdur."^[1]

Bu rəvayətdə məkan dedikdə, məqsəd bir nəfərin şəxsi mülkü deyil, məscid, mədrəsə, küçə, bazar və sair kimi ictimai yerlər nəzərdə tutulur. Buna əsasən, əgər bir şəxs məscidin, yaxud müqəddəs məkanların bir yerində, yaxud bir tələbə mədrəsənin hücrəsində oturmuş olsa, digər bir şəxs də müəyyən məbləğdə pul verib onu orada oturmaq fikrindən döndərsə, bu işin heç bir eybi yoxdur.

Həfşuləvər Əbəlhasəndən (ə) soruşdu: "Dövlət məmurları bizdən müəyyən qədər mal alır. Onlar bu iş üçün müəyyən şəxsləri təyin etmişlər. Bizim üçün caizdirmi ki, soltanın məmurları tərəfindən zülmə məruz qalmamaq üçün onlara rüşvət verək?"

Həzrət buyurdu: "Sənin məsləhətin üçün lazım olan şeyləri verməkdə heç bir eybi yoxdur." Sonra buyurdu: "Əgər o məmura rüşvət versən, onda verəcəyindən az alırlarmı?" Dedim ki, bəli. Həzrət buyurdu: "Öz rüşvətini xarab etmişən."^[2]

Hədisin mənası bundan ibarətdir ki, rüşvət vermək zülmün dəf edilməsi, yaxud şəxsin öz haqqına çatması üçün olarsa, səhih və caizdir. Amma başqasının haqqını verməmək məqsədi ilə rüşvət vermək haramdır.

HALAL RÜŞVƏT ALMAQ MƏKRUHDUR

Bilmək lazımdır ki, üçüncü qism, yəni insanın öz qanuni haqqına və halal məqsədinə çatması üçün hədiyyə kimi rüşvət verməsi halaldır. Lakin onun alınması şübhəsiz, ki, məkruhdur, çünki bu, rüşvətə oxşayan bir hədiyyədir və əksər hallarda rüşvətxorluğun artmasına, onun asanlaşmasına səbəb olur. Bunun nəticəsində insan əvvəldə qeyd olunan iki qism rüşvətə düşər ola bilər. Təqvalı şəxslər həmişə rüşvətin halal qismindən də uzaq olmalıdırlar ki, harama düşməsinlər. Ola bilsin ki, qeyd olunan hədis də həmin mətləbi çatdırır.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Hər kəs din qardaşının hacətini həyata keçirsə və onun əvəzində hədiyyə alsın, bu hədiyyə haram yemək sayılır."^[3]

Mərhum Şeyx Ənsari "Məkasib" kitabında yazır: "Bu hədis üçün müxtəlif yozumlar mövcuddur. O cümlədən, ehtiyacı insanlardan hədiyyə almaqdan ciddi şəkildə çəkinmək lazımdır ki, nə vaxtsa haram rüşvətə

1. "Vəsail", 114-cü bölmə

2. "Vəsaili-şia", 37-ci bölmə, səh.410

3. "Uyuni-əxharir-Rza"

düçar olmayasan."

HARAM YEMƏYİN TƏSİRLƏRİ

Haram mal yemək mal-dövlətin bərəkətini aparır. İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, qanunsuz yolla müəyyən bir malı ələ gətirən insana ev, torpaq və palçıq müsəllət olar (və onun mal-dövlətini tələf edər). Yəni, bu halda onun başına ev tikmək fikri düşür, öz mal-dövlətini və ömrünü suya palçıqda sərf edir. Bunun nə dünyası üçün bir faydası var, nə də axirəti üçün. Sanki bu torpaq sahəsi onun malını udub yox eləməyə əmr edilmişdir.

Haram mal yemək ibadətlərin qəbul olunmasına mane olur. Kitabın əvvəlində bu məsələyə toxunulmuşdur. Peyğəmbər (s) belə buyurub:

"İnsan bir tikə haram yesə və o da bədəninin bir hissəsinə (ətə) çevrilsə, asimanların, yerin və göyün mələkləri onu lənətləyər." ^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Haram yeməklə edilən ibadət qumların üzərində tikilən binaya bənzəyir." ^[2]

Yəni, binanın möhkəm təməli olmadığından tez uçub xarab olduğu, onun üzərində bina tikən şəxslərin ondan bəhrələnmədiyi kimi, haram yeməkdən çəkinməyən şəxslərin ibadətinin də heç bir faydası yoxdur.

HARAM YƏYƏNİN DUASI QƏBUL OLUNMAZ

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Bir şəxs haram tikə yesə, qırx gecə onun namazı və qırx gün duası qəbul olunmaz. Onun bədənində haramdan yaranan hər bir ət parçası cəhənnəm oduna daha layiqdir. Həqiqətən, bir tikə yemək də bədəndə ət əmələ gətirir." ^[3]

Peyğəmbər (s) yenə buyurub:

"Kim duasının qəbul olunmasını istəyirsə, öz yeməyini qazancını pak etsin." ^[4]

Bir nəfər Peyğəmbərə (s) dedi: "Dualarımın qəbul olunmasını istəyirəm. Həzrət buyurdu:

"Öz yeməyini pakizə et və haram yeməkləri qarnına daxil etmə." ^[5]

Allah-taala İsa ibn Məryəmə buyurdu:

"Bəni-İsrailin zülm edənlərinə de ki, sizin ixtiyarınızda haram mal olduğu halda məni çağırmayın. Əgər o halda çağırırsınız, mən sizi lənətləyərəm." ^[6]

HARAM MAL YEMƏK QƏLBİN BƏRKİMƏSİNƏ SƏBƏB OLUR

İnsanın yediyi xörəklər torpaqda əkilən toxuma bənzəyir. Əgər o yeməklər pak və halal olsa, onun bədənin ən aparıcı üzvü olan qəlbində yumşaq və səfa yaradar və bədən üzvlərindən xeyir-bərəkət və yaxşılıqdan başqa, bir şey görünməz. Əgər çirkin və haram yeməklərlə

1. "Səfinətul-bihar", 1-cild, səh.244

2. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.299

3. Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.24

4 "Uddətud-dai", səh 128

5. "Uddətud-dai, səh 28

6. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.448

qidalansa, onun qəlbi kin-küdurətlə dolar və qaralar. Qəsavət və zülmət nəticəsində onun heç bir xeyrə ümidi olmaz, öyüd-nəsihət ona heç bir təsir göstərməz və ən faciəli mənzərələri gördükdə belə təsirlənməz.

İmam Hüseyin (ə) Ömər Sədin qoşununa xitab edərək buyurdu:

"Qarınlarınız haram mal yeməklə dolmuş, qəlblərinizə möhür vurulmuşdur. Artıq haqq sözü qəbul etmirsiniz. Vay olsun sizə! İnsafınız yoxdur ki, mənim sözlərimə qulaq asasınız?"^[1]

Bir sözlə, haram yeməklər insanın qəlbini bərkidir, zülmətə döndərir. Bu zaman insan haqqı qəbul etmək və onun qarşısında təslim olmaqdan imtina edir, heç bir öyüd-nəsihətdən təsirlənmir, bütün cinayətlərə əl atır.^[2]

HALAL YEMƏK BÜTÜN XEYİRLƏRİN MƏNŞƏYİDİR

Haram yeməklər insanın fəsada düşməsinə səbəb olduğu kimi, halal yeməklər də bütün xeyir və yaxşılıqların mənşəyidir. Rəvayətlərdə halal ruzi qazanmağın fəziləti bəyan olunmuşdur. O cümlədən, Allahın Rəsulu (s) buyurub:

"İbadət yetmiş qismdir və onların ən yaxşısı halal ruzi qazanmaqdır."^[3]

Həmçinin, yenə buyurub:

"Kim halal yemək yesə, bir mələk onun başı üstündə dayanar və yeməyi qurtarana qədər onun üçün bağışlanmaq diləyər."^[4]

Başqa bir hədisdə buyurulur:

"Hər kəs halal ruzi qazanmaqdan yorulduğu halda gecələsə, bütün günahları bağışlanar."^[5]

Həzrət yenə buyurub:

"Hər kəs öz (halal) əməyinin qazancından yesə, Allah-taala cənnət

1. "Nəfəsul-məhmum"

2. Qazi Şurəyk ibn Abdullahın barəsində yazırlar ki, o, işin əvvəlində çox təqvalı bir fəqih idi. Nəhayət Mehdi Abbasi onu çağırırdı və məcbur etdi ki, üç işdən birini seçsin: ya qəzavət kürsüsündə əyləşsin, ya onun uşaqlarına müəllimlik etsin, ya da xəlifənin haram yeməyindən bir tikə yesin. Şurəyk xəlifənin haram yeməyindən bir tikə yeməyi seçdi və onu yerdə qalan iki işdən nisbətən asan hesab etdi. Xəlifə özünün xüsusi aşpazına göstəriş verdi ki, onun üçün ləzzətli yeməkləri tədarük görsün. Şurəyk o yeməklərdən yedi. Aşbaz dedi: "Şurəyk bu yeməkləri yedikdən sonra heç vaxt səadətə nail olmaz." Elə də oldu, çünki o haram tikə Şurəykin vücudunda elə ağır təsirlər qoydu ki, yerdə qalan iki işi də qəbul etdi - həm qazi, həm də xəlifənin uşaqlarına tərbiyəçi oldu. Deyirlər ki, onun əlində bir qəvbalə (rəsmi sənəd) var idi və beytül-maldan öz payını almaq üçün çox tələbkərlilik edirdi. Beytül-malın keşikçisi ona dedi: "Sən bizə buğda v' buna bənzər bir şey satmısan ki, bu qədər tələbkərlilik və ciddiyət göstərirsən?" O dedi: "Bəli! Mən buğdadan da dəyərli olan şeyləri- öz dinimi satmışam."

Bəhlul necə də gözəl söz deyib! Harun tərəfindən ona yemək gətirildilər. Onu qəbul etməyərək rədd etdi. Xəlifə məmurları dedi: "Xəlifənin hədiyyəsini geri qaytarmaq olmaz. Bəhlul dedi: "Onda yaxınlıqda olan itlərə verin." Məmurlar qəzəblənib dedilər: "Sən xəlifənin hədiyyəsini təhqir edirsən?" Bəhlul dedi: "Yavaş danışın! Əgər itlər bunların xəlifənin yeməyi olduğunu eşitsələr, onlar da yeməyəcəklər."

3. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh.298

4. "Səfinətül-bihar", 1-ci cild, səh.299

5. "Səfinətul-bihar", 1-cild, səh.298

qapılarını onun üzünə açar ki, istədiyi qapıdan cənnətə daxil olsun. Belə bir şəxs peyğəmbərlərin cərgəsində olacaq və onların savabını qazanacaqdır. Hər kəs öz qazancında heç nəyə riayət etməsə (yəni, halal-haram olmasına baxmasa), Allah da onu hansı qapıdan cəhənnəmə daxil edəcəyinə baxmaz."^[1]

Həzrət yenə buyurub:

"Hər kəs haram yolla mal qazansa və onu sədaqə versə, ondan qəbul edilməz və o, həmin şəxsin cəhənnəmdəki azuqəsi olar."

ALLAH HEÇ KƏS ÜÇÜN HARAM RUZİ İSTƏMƏMİŞDİR

Əksər hallarda öz qazanclarını haram yolla əldə edən şəxslər belə fikirləşirlər ki, əgər bu maldan əl çəksələr, onların məişəti çətinləşəcək və ehtiyac içində qorq olacaqlar. Qeyd etmək lazımdır ki, bu, nəfsani istəklərdən yaranan düşüncə və şeytani vəsvəsidir. Əqlin qəti hökmü, Allahın Qurandakı vədələri, eləcə də, Əhli-beytdən (ə) nəql olunan bir çox rəvayətlərə əsasən, Allah-taala hər bir məxluqun ruzisinə zəmanət vermişdir. Yəni, onların hər birinə halal yolla ruzi yetirəcəkdir. Əgər tələsməsələr və müəyyən qədər səbr edib qənaətlə dolansalar, onlar üçün təyin olunan ruzi hökmən çatacaqdır. Bəzi hallarda insan öz təcrübəsizliyi səbəbilə güzəranını haram yolla təmin edərək özünü Allah-taalanın onun üçün müqəddər etdiyi halal ruzilərdən məhrum edir. Bu barədə nəql olunan rəvayətlər olduqca çoxdur. Onların birini qeyd etməklə mətləbi sona yetiririk.

RUZİNİN HAMISI VERİLMƏYİNCƏ ÖLMƏZ

Peyğəmbər (s) Məkkədə (Həccətül-vida zamanı) müsəlmanlara xitab edərək buyurdu: "Agah olun, Cəbrail mənim qəlbimə ilham etmişdir ki, hər bir şəxs yalnız onun üçün təyin olunan ruzi tamam olandan sonra ölür. Allahdan qorxun və ruzi qazanmaqda həris olmayın. Halal ruzinin gəlişi bir qədər təxirə düşdükdə, bu, sizin tələsməyinizə və ruzini haram yolla əldə etməyinizə səbəb olmasın. Həqiqətən, Allah ruzini öz məxluqatı arasında bölmüşdür. Amma heç vaxt bunu haram şəkildə etməmişdir. Hər kəs Allahdan qorxub səbr eləsə, onun üçün Allah tərəfindən təyin olunmuş ruzilər mütləq ona çatacaqdır. Hər kəs iffət pərdələrini yırtaraq tələsərsə, onu haram yolla əldə edər və onun üçün nəzərdə tutulmuş halal ruzilərdən məhrum olar. Nəticədə kəsb etdiyi şeylər barəsində qiyamətdə cəzalandırılar. Allah-taala Quranda haram yolla qazancı qadağan etmiş və buyurmuşdur:

"Çirkin şeyləri pak şeylərlə dəyişməyin", yəni tələsməyin, sizin üçün nəzərdə tutulan halal ruzilər gəlib çatmamış, haram ruzi kəsb etməyin."

OĞRU HALAL RUZİDƏN MƏHRUMDUR

Bir gün Əmirəl-möminin Əli (ə) məscidin yanında qatırdan endi və onun cilovunu bir şəxsə tapşırıb məscidə girdi. O şəxs qatırın cilovunu çıxarıb qaçdı. Həzrət Əli (ə) məsciddən çıxdıqda əlində iki dirhəm tutmuşdu ki, o kişinin qatırı saxlamasına görə ona muzd versin. Həzrət gördü ki, qatır cilovsuz halda dayanmışdır. Ona minib getdi və iki dirhəmi öz qulamına

1. "Biharul-ənvər", 23-cild, səh.6

verdi ki, qatır üçün bir cilov alsın. Qulam bazara gedib həmin cilovu başqa bir şəxsin əlində gördü. Məlum oldu ki, oğru onu iki dirhəmə satmışdır. Yenidən onu iki dirhəmə alıb qayıtdı. Məsələni imam Əliyə (a) xəbər verdikdə, həzrət buyurdu:

"Həqiqətən, bəndə öz halal ruzisini səbr etməmək və tələsməklə harama çevirir, halbuki, onun üçün nəzərdə tutulan şeydən artıq bir şey əldə etməyəcəkdir."

**26.HAQQIN
HƏBS EDİLMƏSİ
(SAXLANILMASI)**

Böyük günahların iyirmi altıncısı heç bir çətinlik olmadan başqasının haqqını (hüququnu) həbs etməkdir. Belə ki, əgər bir şəxs başqasının öhdəsində (boynunda) haqqı olarkən ondan öz haqqını tələb etdikdə o şəxs haqqı qaytarmağa imkanı olan halda onun haqqını ödəməkdən boyun qaçırırsa, böyük günah etmişdir. Əminin imam Sadiq (ə) və Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) böyük günahlar haqqında nəql etdikləri rəvayətlərin birində deyilir:

"(Böyük günahlardan biri də) səbəbsiz yerə başqasının haqlarını saxlamaqdan ibarətdir."

Imam Sadiq (ə) buyurub:

Hər kəs bir möminin haqqını həbs edib onu ödəməsə, Allah-taala (da) Qiyamət günü onun təri və ya qanı axanadək beş yüz il iki ayağı üzərində saxlayar. Həmçinin, Allah-taala tərəfindən bir carçı belə nida edər: "Bu, Allahın haqqını həbs edən bir zalımdır. Sonra o şəxs qırx gün müddətində danlanır və daha sonra onun oda (cəhənnəm) atılması əmr olunar."^[1]

Mərhum Əllamə Məclisi bu hədisin mənasında buyurub: "Onun zülmkarlığı az olarsa, tər axıdar (tökər), zülmkarlığı çox olduqda isə qanı axıdılar."

Həmçinin, buyurub: "Bu cümlədən mömin şəxsin haqqının Allahın haqqı olması başa düşülür ki, bu da möminin Allaha daha yaxın olması və yaxud Allah-taalanın haqqın ödənilməsi barədə olan əmrinə görədir. Qeyd etmək lazımdır ki, möminlər və ya peyğəmbərlər belə şəxsləri danlayacaqdır." İmam Sadiq (ə) digər bir hədisdə buyurub:

"Qiyamət günü bir carçı belə nida edər: "Allah dostlarına əziyyət edənlər haradadırlar? (Elə bu vaxt) üzlərinin əti tökülmüş bir dəstə ayağa qalxacaqdır. Deyilər: "Bunlar möminlərə əziyyət verən, onlarla düşmənçilik edən və borclarını qaytarmayanlardır. Daha sonra onların cəhənnəmə atılması əmr olunar."^[2]

Həzrət daha sonra buyurdu:

"And olsun Allaha ki, onlar möminlərlə həməqidə (həmfikir) olmuş, lakin möminlərin hüququnu həbs etmiş, sirlərini isə açmışlar."^[3]

Həmçinin, imam Sadiq (ə) buyurdu:

"And olsun Allaha, hər kəs bir möminin ehtiyacı olan malını həbs edərsə,

1. "Üsuli-Kafi", 2-ci cild, səh.367.

2. Miratul-uqul, səh.361

3. "Vəsailuş-şiə", 8-ci cild, səh.578

cənnət nemətlərindən bəhrələnməyəcəkdir. ^[1]

Məhşərdə hüquqların tələb edilməsi haqqında imam Səccad (ə) buyurub:

"Qiyamət günü bəndənin əlindən tutub onu məhşər əhlinə göstərər və deyərlər: "Kimin bu şəxsin boynunda haqqı varsa, öz haqqını (bundan) alsın. "" ^[2]

Bəlkə də, bu hədis ayənin qiyamətdəki dayanacaq haqda verdiyi məlumatlara bir işarədir:

"O gün insan, öz qardaşı, anası, atası, ailəsi və övladlarından (yəni, hər birinin ondan öz haqqını tələb etməsi qorxusundan) qaçacaqdır" ^[3]

HƏQİQİ MÜFLİS

Peyğəmbər (s) öz səhabələrinə buyurdu: "Bilirsinizmi müflis kimdir?"

Dedilər: "Pulu olmayanlar."

Həzrət buyurdu:

"Həqiqətən, mənim ümmətimdən olan müflis şəxs namaz, oruc, zəkat və həcc əməllərini yerinə yetirməsinə baxmayaraq, onun təhqir etdiyi, malını yediyi, qanını tökdüyü və döydüyü şəxslərin qiyamət günü gələrək ondan öz hüquqlarını tələb etdikləri şəxsdir. Daha sonra onun savab əməlləri haqq sahiblərinin hər birinin öz haqqı miqdarında bölünər və qaytarılır. Haqq sahibləri öz hüquqlarına çatmazdan qabaq onun savab əməlləri qurtararsa, haqq sahiblərinin günahlarından götürülüb o şəxsin günahlarına artırılar və daha sonra cəhənnəmə atırlar."

HÜQUQUN SAXLANILMASININ YERLƏRİ

Borc: Borc müəyyən səbəblərə əsasən, bir şəxsin başqa birinin boynunda (öhdəsində) olan malıdır. Yəni, bir şəxs başqa birisindən borc alarsa, həmin miqdar məbləğ onu sahibinə qaytarana qədər borc alanın boynundadır. Yaxud sələf müamiliəsi ilə satılmış malın öz vaxtında müştəriyə təhvil verilməsi satıcının (müştəriyə nisbətdə) boynunda olan bir vəzifədir. Həmçinin, nisyə müamilə vasitəsilə alınmış malın pulu onun satıcısına qaytarılmalıdır. İcarəçinin mülk sahibinə borclu olması, ərin öhdəsində olan qadının mehriyyəsi, daimi həyat yoldaşının nəfəqəsi (ehtiyaclarının ödənilməsi) və fiqhi kitablarda qeyd olunmuş müxtəlif zəmanətlər buna misaldır. Bu barədəki mətləblər çox olduğundan, yalnız bir sıra mühüm məsələləri qeyd edəcəyik:

MÜDDƏTLİ VƏ MÜDDƏTSİZ BORC

Borc iki qismə bölünür:

1. Hali-müddəti olmayan və ya müddəti başa çatmış borc.
2. Muəccəl- yəni, müddətli borc. Məsələn, borc alan şəxs borc verən şəxslə razılaşır ki, bu pulu 10-gündən sonra qaytaracaq.

1. "Biharul-ənvər", 5-ci cild, səh. 15

2. Ləalil-əxbər, 5-ci cild, səh.85

3. Əbəsa surəsi, 34 və 36-cı ayələr.

4 "Biharul-ənvər", 3-cü cild

Müddətli borcda borc verən şəxsin müəyyən olunmuş müddətdən qabaq öz pulunu tələb etməyə haqqı yoxdur. Əlbəttə, bir şəxs borclu halda vəfat etdikdə, onun müddətli borcu muəccəl və hali borca çevrilir. Məsələn: Bir il müddətində borc alan şəxs təyin olunmuş vaxtdan (bir ildən) qabaq vəfat edərsə, özündən sonra qoyduğu miras (ölənin) vərəsələri arasında bölünməzdən qabaq, borcu ödənilməlidir və varislər borcun ödənilmə vaxtının çatmamasını bəhanə gətirməməlidirlər. Amma borcu müddətli olan borc sahibi (borc verən şəxs) vəfat edərsə, onun varisləri təyin olunmuş vaxtdan qabaq borclu şəxsdən borcu tələb edə bilməzlər.

BORCU ÖDƏMƏK LAZIMDIR

Borc müddətsiz olarsa və ya onun təyin olunmuş müddəti sona çatarsa, borc sahibi öz pulunu tələb edən vaxt borc alan şəxs borcunu ödəməyə çalışmalıdır. Hətta gündəlik məişət ehtiyacından artıq qalan malları ucuz qiymətə satmaq yolu ilə olsa belə, onları satıb öz borcunu ödəməlidir. Amma belə əşyaları xalqın nəzərində tələf etmək sayıldığından, daha ucuz qiymətlə almaq istədikdə, borclu şəxsə onları satmaq vacib deyildir. Belə ki, öz ev əşyalarından xalça, libas və sair bu kimi satılması bir malı olmasa, işləmək yolu ilə öz borcunu ödəməlidir. Yəni, borc sahibi razı olduqda, onun üçün işləməli və ya artıq xərcə düşməsin deyə, özünə münasib başqa bir işlə məşğul olub bu yolla öz borcunu ödəməlidir. Xülasə, borclu şəxsin öz borcunu qaytarması vacib və bu haqda səhlənkarlıq etməsi haramdır və haqqın həbs edilməsi isə böyük günahlardan sayılır. Ev, geyim, xalça, qab-qacaq və bu kimi lazım olan ev əşyaları insanın ehtiyacından artıq olmasa, həmçinin, onları satdıqda çətinliyə düşərsə, onları satmaq lazım deyil və borc sahibi də onu bu əşyaları satmağa məcbur edə bilməz. Əlbəttə, borclu şəxs üçün çətinliyə dözmək və ev əşyalarını satıb öz borcunu ödəmək caizdir və belə halda (borclu öz istəyi ilə onları satdıqda) borc sahibi də ondan öz borcunu ala bilər. Lakin borc sahibinin (borc verən), borclunun öz borcunu qaytarmağa qüdrəti çatana (maddi çətinliyi aradan gedənə) qədər möhlət verməsi daha yaxşı olar. Osman ibn Ziyad rəvayət etmişdir ki, imam Sadiq (ə) dedim: "Mənə borcu olan bir şəxs evini satıb mənim borcumu qaytarmaq istəyir." Həzrət üç dəfə belə buyurdu: "Onu (öz borcunu almaq üçün) yaşadığı evdən çıxartdığın üçün səni Allahın pənahına tapşırıram." [1]

Həmçinin, bu məzmununda bir neçə hədis də nəql olunmuşdur. Rəvayət olunmuşdur ki, imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavadın (ə) daha yaxın və xüsusi səhabələrindən sayılan Məhəmməd ibn Ümeyr parça satmaqla məşğul idi. Günlərin bir günü var-dövləti əlindən çıxır və beləliklə də yoxsullaşır. İbn Ümeyrə on min dirhəm borcu olan bir şəxs öz evini satıb pulu onun evinə gətirərək dedi: "Bu sənə haqqındır." O isə dedi: "Bu pullar sənə irsdən çatıbdırmı?"

Dedi: "Yox."

Soruşdu: "Bunları sənə bağışlayıblarmı?"

Dedi: "Yox!"

Soruşdu: "Bağını satmısanmı?" Dedi: "Yox, evimin puludur." Onu borcunu ödəmək üçün satmışam. O dedi: "İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur:

"Borclu şəxsi borcuna görə evindən çıxartmaq olmaz."" Daha sonra dedi: "Bu pulu götür, mən ondan istifadə etməyəcəyəm. And olsun Allaha ki, hal-hazırda onun hətta bir dirhəminə möhtac olmağıma baxmayaraq, onu səndən qəbul etməyəcəyəm." İbn Ümeyrin beş yüz min dirhəm sərmayəsi olduğu halda birdən-birə yoxsul vəziyyətə düşməsinin səbəbi, imam Kazimin (ə) şialəri və yaxın dostlarından olduğu üçün hökumət tərəfindən tutulub şallaq zərbələrinə məhkum olandan sonra, dörd il müddətində həbsə alınması və bütün əmlakının dövlət tərəfindən müsadirə olunması idi. Ona Allah-taalanın sonsuz rəhməti olsun. ^[1]

Borcun ödənilməsindən başqa, bir çarə yoxdur. Peyğəmbər (s) buyurub: "İmkanı olan halda səhlənkarlıq üzündən haqqı öz sahibinə qaytarmayan şəxsə keçən hər bir gün üçün "əşəri" günahı yazılar. (Əşar - zalım hakimin əmri ilə xalqdan ondabir faiz vergi alan şəxsə deyilir.)"

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Allah yolunda şəhid olan şəxsin borcundan başqa, bütün günahları bağışlanır. Əgər onun borcu ödənilsə və ya borc sahibi bağışlasa (borcundan keçsə,) borc günahı da bağışlanır. Əks təqdirdə isə şəhid də borcunun giriftarı olacaqdır. (Borclu olduğu üçün qiyamət günü cavab verməlidir). " ^[2]

Həmçinin, o həzrət başqa bir hədisdə buyurub:

"Şəhiddən tökülən ilk qan damlası onun borcundan başqa, bütün günahlarının bağışlanmasına səbəb olar. Borcun çarəsi onun ödənilməsindədir. " ^[3]

Bu mətləbin əhəmiyyəti barədə aşağıdakı rəvayəti qeyd etmək kifayətdir. Nəql olunmuşdur ki, Ənsardan olan bir kişi başqasına iki dinar borclu olan halda vəfat etdi. Peyğəmbər (s) ona namaz qılmaqdan imtina etdi. Onun qohumlarından bəzisi borcun ödənilməsinə zəmin durduqdan sonra, həzrət ona meyyit namazı qıldı. " ^[4]

Müaviyə ibn Vəhəb bu hədisi imam Sadiqə (ə) dedikdə, o həzrət buyurdu:

"Doğrudur və şübhəsiz, Peyğəmbərin (s) bu əməli müsəlmanların ibrət dərsi alıb borcun əhəmiyyətini bilmələri və onu yüngül saymayıb sahibinə qaytarmaları üçün olmuşdur. Halbuki, Peyğəmbər (s), imam Əli (ə), imam Həsən (ə) və imam Hüseyin (ə) dünyadan köçərkən başqalarına borcları var idi və öz borclarının ödənilməsi üçün vəsiyyət etmişdirlər. Onların hər biri dünyadan gedəndən sonra vəsiləri (canişinləri) onların borclarını öz sahiblərinə qaytarmışdılar. " ^[5]

Hədisin məzmunu belədir: "Borclu olmaq heç də pis bir iş deyil və müqəddəs dinimizdə caizdir. Lakin onu nahaq yerə gecikdirib vaxtında ödəməmək haramdır." Əbu Sumamə imam Cavada (ə) dedi: "Borclu olduğum halda Məkkə və Mədinəyə ziyarətə getmək istəyirəm."

1. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.95.

2. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.83

3. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.85

4. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.85

5. "Kafi", 5-ci cild, səh.93

Həzrət buyurdu:

"Qayıt, borcunu ödə. Dünyadan dinsiz (imansız) köçməyindən qorx. Mömin xəyanət etməz." [1]

BORCU ÖDƏMƏMƏK HAMIYA XƏYANƏT VƏ ZÜLM ETMƏKDİR

Bu hədisdən haqqın həbs edilməsi və borcun ödənilməsində səhlənkarlığın xəyanət olması başa düşülür. Həmin səbəbdən, "xəyanət barəsində söylənilənlər ona da şamildir. Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş hədisdə buyurulur:

"Müsəlmanın imkanı olan halda borcunu ödəməkdə səhlənkarlıq etməsi müsəlmanlara qarşı zülm sayılır" [2]

Bu işin borc sahibinə zülm olması aydındır. Amma onun müsəlmanlar üçün zülm sayılması bəlkə də, başqalarının öz mallarının tələf olması və ya borclarının qaytarılmasında səhlənkarlıq edilməsi qorxusundan müsəlmanlara borc verməməsinə səbəb olmasından irəli gəlir. Başqa sözlə, borcun ödənilməsində səhlənkarlıq etmək xeyir və yaxşılıq qapısını bağlayır. Belə ki, bundan sonra birinin başqasına borc verməsi cürətini aradan aparır. Halbuki, borc vermək ən yaxşı əməllərdən sayılsa da, borclarını ödəməkdə səhlənkarlıq edənlər onun qarşısını alırlar. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allah yaxşıq yolunu kəsənlərə lənət eləsin. Yaxşılıq yolunu kəsənlər başqasının ona bir xeyir verib ehsan etməsi qarşısında (borcunu vaxtında qaytarmaması ilə) nemətə küfr edənlərdir. Onlar bu işləri ilə yaxşılıq edənin bir daha başqasına ehsan etməməsinə səbəb olurlar." [3]

Borc verməyin ehsan və yaxşılıq, həmçinin, borcu ödəməkdə səhlənkarlığın küfr sayılması isə çox aydın bir məsələdir. Bu isə o şəxsin bir daha yaxşılıq etməməsinə səbəb olur.

BORC VERMƏK VƏ ALMAĞIN HÖKMÜ

Bir sıra mötəbər rəvayətlərdə borc vermək üçün çoxlu savablar və eyni halda borc verməyi tərk etmək üçün böyük əzablar vədə verilmişdir. Həmçinin, bəzən borc vermək vacib və onu tərk etmək haramdır. Bəzən borc vermək müstəhəb, onu tərk etmək isə məkrüh sayılır. Amma bununla belə borc almaq məkrüh (xoşa gəlməz) bir əməl sayılır ki, bu da borc almağa ehtiyac olmayan hallara şamildir. Borc almağa ehtiyacı olduqda isə onun (kərahəti) xoşagəlməzliyi azalır və onun xoşagəlməzliyinin çoxluq və azlığı ehtiyacın çoxluq və azlığından asılıdır. Beləliklə, ehtiyac az olduqda, borc almağın xoşa gəlməzliyi çox, ehtiyac çox olduqda isə borc almağın məkrüh olması azalır. Bəzi vaxtlar borc almaq heç bir kərahəti olmayan vacib bir əmələ də çevrilir və bu, can və namus kimi şeylərin qorunması ona bağlı olduqda reallaşır. Amma borcu ödəməyə imkanı olmayan şəxs ehtiyata əsasən zərurəti olmadan borc almamalıdır.

1. "Kafi, 5-ci cild, səh. 94

2. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh.97

3. "Vəsailuş-şiə, 11-ci cild, səh.539

BORC VERMƏYİN SAVABI VƏ ONU TƏRK ETMƏYİN ƏZABI

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Kim bir möminə borc verib ona (borcunu qaytarmağa) imkanı olanadək möhlət verərsə, onun üçün borc verdiyi pula zəkat savabı yazılar və öz borcunu alanadək mələklər ona dua edib rəhmət tələb edərlər. "^[1]

Həmçinin, o həzrət buyurdu:

"Kim öz müsəlman qardaşına borc verərsə, onun verdiyi borcun hər bir dirhəmi müqabilində ona Məkkə və Turi-Sina dağları ağırlığında savab verilər. Əgər borclu şəxsə borcunu ödəməkdə möhlət versə, əzabsız, hesabsız, dayanmadan və parlaq qığılcım kimi, Sirat körpüsündən keçər. Onun yanında müsəlman qardaşı öz halından şikayətləndiyi zaman ona borc verməsə, Allah-taala saleh bəndələrə əcr verən gün (qiyamət günü) öz cənnətini ona haram edər. "^[2]

BORCU ÖDƏMƏK NİYYƏTİ OLMALIDIR

Borcunu ödəyə bilməyən şəxs imkanı olan kimi öz borcunu ödəməsini niyyət etməli və səhlənkarlığa yol verməməlidir. Daha doğrusu, borc alan şəxs bu niyyəti borc alan vaxtdan etməlidir. Amma borc alarkən onu ödəməmək fikrində olarsa, o puldan istifadə etmək əvvəldən (pulu alan vaxtdan) haram sayılır. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Borc alarkən onu ödəməmək fikrində olan şəxs zülmkar oğrudur. Həmçinin, buyurub: "Oğrular üç dəstədir: Malının zəkatını verməyənlər, həyat yoldaşının mehriyyəsinin verilməsini vacib bilməyənlər, borc alarkən onu ödəməmək niyyətində olanlar. "

Yenə o həzrət buyurub: "Borclu şəxs borcunu ödəmək fikrində olarsa, Allah-taala ona borcunu ödəmək üçün iki mələyi köməkçi edər, amma onun niyyəti süsləşdikdə o miqdarda da Allahın köməyindən məhrum olar." ^[3]

İMKANSIZ BORCLUYA MÖHLƏT VERMƏK LAZIMDIR

Borclu şəxs hətta ehtiyacı olmayan ev əşyalarını satmaqla belə öz borcunu ödəyə bilməzsə, ona imkanı olanadək möhlət vermək vacib və bu halda ondan pul tələb edib çətinliyə salmaq haramdır. Quranda buyurulub:

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Əgər sizə borclu olan şəxs çətin vəziyyətdə olarsa, ona vəziyyəti yaxşılaşuncaya qədər möhlət verin. (Yəni, öz borcunu vaxtında ödəməyə imkanı olmayan şəxs üçün imkanı olanadək möhlət verin). Amma yoxsul borclunun borcunu almaqdan daşınaraq borcunuzu onlara bağışlasanız, sizin üçün daha yaxşıdır. (Əlbəttə,) əgər bilsəydiniz. "^[4]

Çünki öz pulunuzu borcludan aldıqda, başqa mallarınız kimi, o da

1. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, sak.86

2. "Xisal sah.15

3. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 86

4. "Bəqərə surəsi, 280-ci ayə

aradan gedəcəkdir. Lakin onu borclu şəxsə bağışladıqda, Allah yanında əmanət olan bir sədəqə olacaq və ondan həmişə bəhrələnəcəksiniz. Bu ayədən iki mətləb aydınlaşır biri borcunu ödəməkdə aciz olan borcluya möhlət verməyin vacibliyi, digəri isə bağışlamaq və öz tələbindən daşınmağın Allahın nəzərində sevimli əməllərdən biri kimi sayılması. Rəvayətlərdə bunların hər ikisinə işarə olunmuşdur. İslam peyğəmbəri Məhəmməd (s) buyurub:

" Sənə borclu olan şəxsə öz borcunu ödəmək üçün imkanlı olarkən səhlənkərlik etməsi halal deyildir. Həmçinin, sənə də onun yoxsul və imkansız olduğunu bildiyin halda borcunu qaytarması üçün onu zəhmətə salmağın halal deyildir. " ^[1]

Imam Sadiq (ə) buyurub:

"Sənə borclu olan müsəlman qardaşını imkanı olmadığı halda borcunu qaytarmaq üçün çətinə salma, çünki bizim cəddimiz Peyğəmbər (s) buyurub: Heç bir müsəlmanın başqa bir müsəlmanı çətinliyə salması caiz deyildir və müsəlmana möhlət verən şəxsə Allah-taala öz rəhmət kölgəsindən başqa, bir kölgə olmayan gündə (qiyamət günü) öz kölgəsində (pənahında) yer verər. " ^[2]

Həmçinin, buyurub:

"Kim Allahın rəhmət kölgəsindən başqa, ayrı bir kölgəlik olmayan gün Allah-taalanın ona öz ərşinin kölgəsində yer verməsini istəyirsə, ona borclu olan imkansıza möhlət versin, ondan (borcunu) tələb etməsin və yaxud borcunu ona bağışlasın. " ^[3]

Həmçinin, imam Baqir (ə) buyurub:

"Qiyamət günü üzləri və libasları nurdan olan və parıldayan kürsülərə söykənmiş bir dəstə Allah ərşinin kölgəsi altında yer alar. Daha sonra bir carçı belə nida edər. Bunlar dünyada möminlərə asan şərait yaradanlar və imkansızlara öz borclarını ödəmək üçün imkanları çatana qədər möhlət verənlərdir. " ^[4]

Verilən möhlətin hər günü üçün sədəqə savabı yazılır.

Mərhum Kuleyni imam Sadiqdən (ə) nəql edir ki, bir gün Peyğəmbər (ə) (camaatı möizə etmək üçün) minbərdə əyləşib Allah-taala üçün həmd və səna, həmçinin, peyğəmbərlərə salavat göndərdikdən sonra buyurdu:

"(Məclisdə) hazır olanlar hazır olmayanlara çatdırsın ki, imkanı olmayan şəxsə möhlət verən kəs üçün (borc sahibinə) Allah-taala tərəfindən əməl dəftərində öz borcunu alanaq hər gün o pulla (verilən) sədəqə savabı yazılır. "

Yəni, borcluya verilən hər günlük möhlət üçün o pulu alıb Allah yolunda sədəqə vermək savabı yazılır. Hədislər çox olduğundan, qeyd etdiklərimizlə kifayətlənirik. Xüms və zəkat verməmək və ya bu haqda səhlənkərlik etmək

1. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 113.

2. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 113

3. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 113

4. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 113

5. "Vəsailuş-şiə", 13-cü cild, səh. 114

haqqın həbs edilməsinə aiddir. Bir sıra rəvayətlərdən anlaşılır ki, borclu şəxs borcu haram iş üçün almasa və onun ödənilməsində heç bir səhlənkarlıq etməsə, həmçinin, onu qaytarmaq niyyəti də olsa, vəsiyyəet etmək üçün heç bir malı olmadığı zaman borcunu ödəməzdən qabaq vəfat edərsə, onun borcunu başqaları ödəməsə və borc sahibi də onu bağışlamasa, Allah-taala qiyamət günü öz fəzlindən onun borc sahibini razı salacaqdır. Məhəmməd ibn Buşr imam Sadiqin (ə) hüzuruna gələrək o həzrətdən (ə) xahiş etdi ki, onun səhabələrindən olan Şəhab ilə söhbət etsin və beləliklə, həcc mövsümü keçənədək ona olan borcu barədə razılığa gəlməyə göstəriş versin. Onun Şəhaba min dinar borcu var idi. O həzrət Şəhabı hüzuruna çağıraraq ona buyurdu: Sən Məhəmməd ibn Buşrun vəziyyətindən xəbərdarsan və onun bizim dostlarımızdan olmasını da bilirsən. O deyir ki, sənə min dinar borcu var və bu pul qeyri-şəri yolda xərclənməmişdir. Bir neçə nəfər ona borclu olduğu üçün ziyana düşmüşdür. Mən səndən onu halal etməyini istəyirəm. O həzrət (ə) daha sonra buyurdu: "Bəlkə, elə bilirsən ki, borcunun əvəzində onun savablarını sənə verəcəklər?" Şəhab dedi: "Biz bilən belə olmalıdır." Həzrət (ə) buyurdu:

"Allah-taala daha kərim və adildir ki, ona yaxınlıq axtaran, gecənin soyuğunda ayağa qalxan və günün istisində oruc tutan və ya onun evini təvaf edən bəndəsinin savab əməllərini alıb sənə versin. Möminin əvəzini verər. Şəhab dedi: "Mən borcu halal etdim."

Əlbəttə, borclu şəxs öz borcunu ödəməkdə müqəssir olarsa və ya onu haram bir iş üçün alıb imkanı olarkən ödəməkdə səhlənkarlıq edərsə, onun vəfatından sonra borcu ödənilməyib və ya borc sahibi onu bağışlamasa, qiyamət günü borcun miqdarı qədər onun savab əməllərindən borc sahibinə veriləcək. Amma savab əməlləri olmasa və yaxud savab əməlləri borcunun miqdarından az olarsa, borc sahibinin günahlarından götürülüb ona verilər. Bu mətləb bir sıra hədis və rəvayətlərdə bildirilmişdir. Onlardan birinə işarə edirik. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Qiyamət günü insanın daha çətin və ağır hallarından biri də xüms və zəkatın verilməsi vacib olan kəslərin ondan yapışib "İlahi, bu şəxs bizim xüms və ya zəkatımızı yeyərək bizə verməmişdir." sözünü deməsidir. Beləliklə, Allah-taala bu şəxsin savab əməllərindən götürüb onlara verər. "[1]

Həmçinin başqa bir hədisdə buyurub:

"Qiyamət günü borc sahibi gələrək şikayət edir. Borclu şəxsin savab əməli olarsa, ondan alınar, savab əməli olmadıqda isə borc sahibinin günahı ona verilər".

Bir çox rəvayətlərdə buyurulmuşdur ki, boynunda haqqun-nas (camaatın haqqı) olan şəxs yalnız aşağıdakı yollarla nicat tapa bilər:

- 1) Haqq sahiblərinin ondan razılığı;
- 2) Onun savablarından götürülməsi;
- 3) Başqalarının günahlarının ona verilməsi;
- 4) Yaxud Əhli-beytin (ə) şəfaəti ilə Allah-taalanın ona savab verməsi.

Haqqın qarşısında nə qədər savabın götürülməsinin keyfiyyətini Allah-taala və onun Peyğəmbəri (s) daha yaxşı bilir, bizi bu məsələdən xəbərsizik.

Əlbəttə, bəzi rəvayətlərdə bunun keyfiyyətinə azacıq işarələr olunmuşdur. Belə ki, buyrulur: "(Qiyamət günü) hər bir dirhəmin müqabilində borclu şəxsdən altmış namaz alınıb borc sahibinə verilir." [1]

"Həmçinin hər bir gümüş-dirhəmin altıdabir hissəsi müqabilində yeddi yüz qəbul olunmuş namaz alınaraq haqq sahibinə verilir." [2]

Bir sözlə, borclu olan halda dünyadan köçmək çox çətinidir. Beləliklə, hər kəs ölümündən qabaq borclu halda dünyadan getməməsi üçün çalışmalıdır. Amma hər çarəsiz qaldıqda, haqq sahiblərini razı salmaq üçün Əhli-beytə (ə) lazımınca təvəssül etməli və onlardan kömək diləməlidir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Allah-talanın qadağan etdiyi böyük günahlardan sonra bir nəfərin boynunda camaatın hüququ olarkən dünyadan getməsi və özüdən sonra borcunun ödənilməsi üçün bir şeyinin olmamasından böyük bir günah yoxdur." [3]

O həzrət bir gün öz səhabələrinə buyurdu:

"Şəhid olmuş filan şəxs cənnətin çölündə dayanmış və içəri daxil ola bilmir. (Bu isə) yəhudi bir şəxsə üç dirhəm borclu qaldığı üçündür."

Mərhum Nurinin "Darus-salam" kitabının 267-ci səhifəsində "Nurul-uyun" kitabından nəql olunmuşdur ki, təqvalı alim Seyid Haşim Hairi buyurmuşdur: "Mən bir yəhudidən iyirmi gün müddətinə yüz dinar pul borc aldım. O məbləğin yarısını (əlli dinarını) bir müddətdən sonra qaytardım. Amma bir daha onu görə bilmədim və deyilənə görə Bağdad şəhərinə köçmüşdü. Sonra bir gecə yuxu aləmində Qiyamət gününün bərpa olduğunu, özüm və başqalarının hesab üçün hazır edildiyini gördüm. Allah-taala öz fəzli ilə mənə cənnətə daxil olmaq izni verdi. Mən isə Siratdan keçmək istədikdə, cəhənnəmin səs-sədası məni dəhşətə saldı və Siratın üzərindən keçərkən borclu olduğum o yəhudi cəhənnəmdən od şöləsi kimi xaric olub yolumu kəsdi və dedi: "Mənim əlli dinarımı ver və sonra keç." Ona yalvararaq dedim: "Mən həmişə sənin pulunu vermək üçün ardınca gəzmışəm. Dedi: "Doğrudur, amma mənim pulumu verməyincə siratdan keçə bilməyəcəksən. Mən ağlayaraq ona dedim: "Burada sənə veriləsi bir şeyim yoxdur." Yəhudi dedi: "Onda bir barmağımı bədən üzvlərindən birinə toxundurmağıma icazə ver." Mən isə onun şərindən xilas olmaq üçün bu işə razı oldum. Amma o barmağını mənim sinəmə qoyan kimi yangının şiddətindən yuxudan ayıldım və sinəmin yaralı olduğunu gördüm. Mərhum Seyid Haşim Hairi daha sonra sinəsini açaraq onu dinləyicilərinə göstərdi və onlar da Seyid Haşimin sinəsində olan ağır yaranı müşahidə etdilər. O dedi: "İndiyədək bu yaranı müalicə etdirməklə məşğulam, amma hələlik yaxşı olmamışdır." Onun bu sözündən sonra məclisdə hazır olanların ağlamaq və şivən səsləri ucaldı. " Həmçinin, "Biharul-ənvar" kitabının 17-ci cildində Şəhid Əvvəl Əhməd ibn Əbil-Covzidən nəql etmişdir ki, o belə deyir. "Abid və zahidlərdən olan Əbu Süleymanı yuxuda görmək arzusunda idim və axır ki, bir ildən sona onu yuxuda görüb soruşdum: "Allah-taala sənə necə rəftar etdi?" Dedi:

1. "Ləalil-əxbar, səh, 549

2. "Ləalil-əxbar", səh.549

3. "Muscərrəkul-vəsail səh 489.

"Ey Əhməd! Bir dəfə səfərdən qayıdarkən süpürgə çubuqları ilə yüklənmiş bir dəvəni gördüm və ondan yalnız bircə çubuq götürdüm. Amma onunla dişimi təmizləməyim və ya kənara atmağımı xatırlamıram. İndi bir ildir ki, onun hesabının giriftarıyam. Bu əhvalatı aşağıdakı mübarək ayə təsdiq edir:

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

"(Loğman öz oğluna belə buyurdu: "Ey oğlum, əgər yaxşılıq və ya pislikdən ağırlığı xərdəl (bir növ kiçik toxum) ağırlığında bir şey böyük bir daşın içində, ya göylərdə və ya yerdə olarsa, Allah onu (hesab günü) gətirəcəkdir.

Əmirəl-möminin Əli (ə) Məhəmməd ibn Əbi Bəkrə məktubunda belə yazmışdır.

"Ey Allah bəndələri! Bilin ki, Allah-taala sizin kiçik və böyük əməllərinizdən soruşacaq. Həmçinin, bu barədə aşağıdakı ayəni də qeyd etmək kifayətdir. Hər kəs zərrə qədər yaxşı iş görsə, onun (əcrini) görəcək və zərrə qədər pis iş görən də (öz cəzasını) görəcəkdir."

"Darus-salam" kitabının 235-ci səhifəsində Seyid Həsən ibn Seyid Əli İsfahanidən nəql olunmuşdur ki, belə deyib: "Atam vəfat edən zaman mən Nəcəfi-Əşrəfdə təhsil almaqla məşğul idim və atamın işlərini qardaşlarımdan biri yerinə yetirirdi, mənim isə onlardan heç bir xəbərim yox idi. Atamın vəfatından yeddi ay keçdikdən sonra, anam da İsfahanda vəfat etdi və onun cənazəsini Nəcəfi-Əşrəfə gətirdilər. O zaman bir gecə atamı yuxuda görüb ona dedim: "Siz İsfahanda vəfat etmisiniz, amma indi Nəcəfi Əşrəfdəsiz?!" Dedi: "Bəli, vəfat etdikdən sonra mənə burada yer verdilər." Soruşdum: "Anam da sizin yanınızdadırmı?" Dedi: "Nəcəfdədir, amma başqa bir yerdə yerləşir." Mən bu sözdən anamın atam kimi uca məqamda olmadığını başa düşdüm. Daha sonra soruşdum: "Vəziyyətiniz necədir?" Dedi: "Çətinlikdə idim, amma Allaha şükr olsun ki, rahatlıqdayam." Təəccüblənərək soruşdum: "Siz də giriftar idiniz?" Dedi: "Bəli, Nalbənd adı ilə məşhur olan Ağababanın oğlu hacı Rzaya borclu idim və onu məndən tələbi olduğuna görə halım pis idi." Vəhşət halında yuxudan oyanıb gördüyüm yuxunu atamın canişini olan qardaşıma yazdım və belə bir şəxsin atama pul verib-vermədiyini öyrənməsini istədim. O, mənim cavabımda yazdı ki, atamın dəftərlərini axtardım və Hacı Rza adlı bir şəxsə borcu olduğunu tapmadım. Həmçinin, məktubda ona yazmışdım ki, o şəxsi tapıb atamın ona borclu olub-olmamasını soruşsun. Qardaşım isə bunun cavabında belə yazdı: "Ondan bu sualı soruşduqda, dedi ki, atan on səkkiz tümən mənə borclu idi və bunu Allahdan başqa heç bir kəs bilmirdi. O mərhum vəfat etdikdən sonra mənim adımda da tələbkarların siyahısında olub olmamasını soruşduqda sizdən yox cavabı aldım. Öz sözümü təsdiq etmək üçün əlimdə bir sənəd olmadığından və o mərhumun mənim adıma yazmadığı üçün narahat oldum." Mən onun pulunu vermək istədikdə, imtina edərək "Mən ona halal etmişəm." dedi."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Zülm üç növdür. Allahın bağışlamadığı zülm, Allahın bağışladığı zülm. Allahın bağışladığı zülm bəndənin Allahla öz

arasında özünə etdiyi zülmüdür, amma onun bağışlamadığı zülüm isə bəndələr arasında olan borclardır." [1]

BORCU ÖDƏMƏKDƏ TƏLƏSMƏK MÜSTƏHƏRDİR

Haqqı saxlayıb onu ödəməmək haram və böyük günahlardan olduğu kimi, imkanlı olduqda borcu ödəməyə tələsmək də Allah-taalanın vacib etdiyi ən yaxşı işlərdən sayılır. Bu əməl üçün çoxlu savab vəd olunmuşdur. Peyğəmbər buyurub:

"Kim öz borc sahibini razı etsə, hesab üçün dayanmadan cənnət ona vacib olar və cənnətdə həzrət İsmayıl (ə) ilə birgə olacaqdır." [2]

Həmçinin, o həzrət buyurub:

"(Borclu) şəxsin borc sahiblərinə qaytardığı (ödədiyi) pul üçün ona min ilin ibadəti, min bəndəni azad etmək və min dəfə həcc və ümrə əməllərini yerinə yetirmək savabı verilir." [3]

Yenə buyurdu:

"Haqq (borc) sahibinə qaytarılan hər bir dirhəm üçün Allah-taala (onu qaytaranı) cəhənnəm odundan azad edər və onun verdiyi (ödədiyi) kar dirhəmin altıdabiri üçün ona bir peyğəmbərin savabını verər və ödədiyi hər bir dirhəm üçün cənnətdə qırmızı dürdən tikilmiş bir şəhər bəxş edər." [4]

O həzrət (s) başqa bir hədisdə buyurub:

"Haqq sahibinə qaytarılan bir dirhəm onu qaytaran üçün gündüz oruc tutmaq və gecə ibadətə məşğul olmaqdan daha üstündür və kim öz borcunu ödəyərsə, arşın altından bir mələk onu səsləyərək deyər: "Ey bəndə! Əməlini yenidən başla ki, Allah-taala sənə keçmiş günahlarını bağışlamışdır." [5]

HAQQUN-NASI (CAMAATIN HAQQINI) ÖDƏMƏK LAZIMDIR

İnsanın öhdəsində olan mal (pul) iki növdür. Birincisi, onun yanında mövcud olan malın özüdür. Məsələn var-dövlətinin yarısının filankəsin olduğuna yəqin etməsi və yaxud pulundan yüz manatın filankəsə aid olduğunu bilməsi kimi. İkincisi, malın özü deyil, əksinə başqasının onun öhdəsində olan haqqıdır. Məsələn bir şəxsdən borc alıb onu xərclədiyi pul kimi. Həmçinin, müxtəlif zamanətlər və vacib nəfəqələrdə borclu şəxs borc sahibinə qarşı borclu sayılır. Qeyd etmək lazımdır ki, birinci növ üçün dörd halət təsəvvür edilə bilər.

1. Mal və onun sahibi məlumdur, Belə hallarda həm malın miqdarı, həm də onun sahibi məlumdur və filankəsə hansı miqdarda borclu olduğunu bilir. Beləliklə, o, müəyyən miqdarda olan malı öz sahibinə qaytarmalı, amma vəfat etdikdə isə onu irs qanununa uyğun olaraq mərhumun (vəfat edən şəxsin) varislərinə ödəməlidir.

2. Malın miqdarı məlum, sahibi isə məchuldur (naməlumdur). Malın miqdarı müəyyən, amma onun sahibinin bir neçə nəfərin arasından hansı

1. "Vəsailuş-şia", "Hicabul-cihad", 77-ci bölmə

2. Müstədrəkül-vəsail", səh.343

3. "Mustədrəkul vəsail", 78-ci bölmə

4. "Mustədrəkul-vəsail", 78-ci bölmə

5. "Mustədrəkul-vəsail", 78-ci bölmə, səh-343.

biri olması naməlumdursa, yəni müəyyən miqdarda olan məbləğin üç nəfərdən birinin olduğunu bildikdə, ehtiyata əsasən onların hər üçünə imkanı olan tərzdə özündən razı salmalıdır. Amma onların hər üçünə razı salmaq mümkün olmayan surətdə üç nəzəriyyə irəli sürülmüşdür.

- a) Püşk atmaq yolu ilə onlardan birini təyin edib müəyyən olan malı ona versin,
- b) Müəyyən olan malı onların üçü arasında bərabərcəsinə bölsün,
- c) Müəyyən olan mal (məchulul-malik) maliki məlum olmayan halın hökmündədir və (ehtiyata əsasən) şəri hakimin izni ilə sədəqə verilməlidir. " [1]

Amma şəkk etdiyi şəxslərin sayı qeyri-müəyyən (məsələn yüz və ya daha artıq olsa və yaxud malın sahibini əsla tanımasa, belə halda da o mal məchulul-malik hökmündədir və ehtiyata əsasən şəri hakimin izni ilə sədəqə verilməlidir.

3. Mal məchul, malik (pul sahibi) isə məlumdur. Yəni, malının bir hissəsinin müəyyən bir şəxsə aid olduğunu bilir. Lakin onun (malın) üçdəbirinin, yoxsa yarı hissəsinin ona aid olduğunu bilmir. Belə halda yəqin etdiyi az hissəni (yəni malın üçdəbirini) şəxsə verməli və ehtiyata əsasən yəqin etdiyi az hissədən bir az artıq ödəməlidir ki, onu razı salsın.

4. Həm mal, həm də malik (sahib) məchuldur. Yəni, icmali şəkildə malının bir hissəsinin haram və başqasının malı olduğunu bilsə də, onun miqdarını bilmir və sahiblərini də tanımır. Belə hallarda öz malının hamısının xümsünü (beşdəbirini) xüms əhlinə vermək vacibdir və beləliklə də, onun bütün var-dövləti halal olacaqdır. İnsanın öhdəsində olan malın ikinci növü üçün də dörd fərziyyə təsəvvür etmək olar:

1. Malın miqdarı və sahibi məlumdur. Bu halda müəyyən miqdarda olan malın öz sahibinə qaytarılması vacibdir.

2. Malın miqdarı məlum, sahibi isə qeyri-məlumdur. Belə ki, bir neçə müəyyən şəxs arasında tərəddüd olduqda, birinci hissədə qeyd olunduğu kimi, onların hamısını özündən razı salmalıdır. Amma ədədi qeyri müəyyən şəxslər arasında tərəddüd olduqda, həmçinin, onun sahibini əsla tanımadıqda, öhdəsində olan məbləği şəri hakimə təhvil verməli və ya onun izni ilə malın həqiqi sahibi adından sədəqə verməlidir.

3. Malın miqdarı məchul, sahibi isə məlum və müəyyəndir. Bu halda yəqin etdiyi az miqdarı onun sahibinə qaytarmalı, artıq miqdarında isə onunla razılaşmalıdır.

4. Həm mal, həm də onun sahibi məchuldur. Bu halda isə şəri hakim ilə az və çox arasında olan orta hədd məbləğində razılaşıb o miqdar məbləği onun həqiqi sahibi tərəfindən sədəqə verməlidir.

1. Bu haqda daha artıq məlumat almaq üçün, öz mərcə təqlidlərinizin əməliyyə risalələrinə müraciət edə bilərsiniz

27. CİHADDAN QAÇMAQ

Haqqında aydın dəlil olan böyük günahların iyirmi yeddincisi, düşmənin iki dəfədən artıq olmadığı yerdə şəri cihad meydanından qaçmaqdır.

Bunun böyük günahlardan olmasına dəlil Peyğəmbər (s), imam Əli (ə), imam Sadıq (ə), imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavaddan (ə) nəql olunmuş hədislərdir. Həmçinin, bu əməlin böyük günah olmasının isbat edilməsi üçün "Ənfal" surəsinin 16-cı ayəsinə istinad edilir. Allah-taala bu ayədə buyurub:

وَمَنْ يُؤْلِهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبرُهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقَتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِتْنَةٍ فَفَدَّ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

"(Düşməni aldatmaq məqsədilə yalandan özünü qaçan kimi göstərib) təkrar döyüş üçün bir tərəfə çəkilən və ya (kömək məqsədilə müsəlmanlardan ibarət) başqa bir dəstəyə qoşulan şəxs istisna edilməklə, kim belə bir gündə düşməni arxa çevirib qaçarsa, sözsüz ki, Allahın qəzəbinə uğramış olar. Onun məskəni cəhənnəmdir. Ora necə də pis dönüş yeridir! " ^[1]

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Cihad meydanından qaçan bilməlidir ki, öz Allahını qəzəbləndirmiş və özünü həlak etmişdir. Həmçinin, cihaddan qaçmaqda Allah qəzəbi, xarlıq və əbədi rüsvayçılıq vardır. (Cihaddan qaçanın) ömrü çoxalmaz və qaçmaq onunla ölüm gününün arasında mane (fasilə) salmaz. (Yəni, onun əcəli çatarsa, qaçmağın onun üçün heç bir faydası olmaz və nəhayət başqa bir səbəblə öləcəkdir və əcəli çatmamışdırsa, cihadda ömrü sona çatmaz.) Həqiqətən, insanın (Allah qəzəbi, zillət və xarlıq kimi) çirkin işlərə mübtəla olmazdan qabaq, haqq ilə birgə olarkən ölməsi bu kimi çirkin işlərə mübtəla olub onlarda sabit qalmasından çox üstündür. " ^[2]

İBTİDAİ CİHAD VƏ MÜDAFİƏ CİHADI

Şəri cihad iki hissəyə bölünür:

1. İbtidai cihad. Bu növ cihadda məqsəd, müsəlmanların (başqa millətləri) İslam dininə dəvət edib ədaləti yer üzərində yaymaq məqsədilə kafirlərlə vuruşmasından ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu cihad Peyğəmbər (s), məsum imam (ə) və ya onun xas canişininin izni ilə həyata keçə bilər. Beləliklə, "Qeybəti-kubra" (Böyük qeyb) dövründə belə bir cihadı başlamaq qanuni deyildir.

1. "Ənfal" surəsi, 16-cı ayə

2. "Vəsailu-ş-şiə", 11-ci cild, səh.65

2. Müdafiə cihadı. Bu növ cihadda məqsəd, kafirlərin İslam ölkələrinə həmlə edib onların malını qarət etmək, həmçinin onların canlarına təcavüz etmək istədikdə, yaxınlıqda olan bütün müsəlmanlara "vacibi kifayi" yoluyla vacib olan müdafiə döyüşü nəzərdə tutulur. Belə ki, onlar qeyd olunmuş şərtlər və xüsusiyyətlərə əsasən, kafirlərin təcavüzkarlıqlarının qarşısını almalı və onlarla vuruşmalıdırlar. Bu növ cihadda isə imam və ya onun canişininin izn verməsi şərt deyildir. Amma haqqında söz açdığımız cihaddan qaçmağın bunlardan hansı birinə aid olub-olmaması barədə iki nəzəriyyə vardır.

1. Bəzilərinin buyurduğuna əsasən, cihaddan qaçmağın haramlığı imam (ə) və ya onun xüsusi canişininin izni ilə (ibtidai) cihada aiddir ki, qüsl və kəfənin vacibliyinin aradan getməsi də məhz bu növ cihadlarda olur.

2. Bəzi alimlərin nəzərinə əsasən cihaddan qaçmağın haram olmasında onun ibtidai ya müdafiə növlü olması arasında fərq yoxdur. Cihad məsələləri haqda ətraflı məlumat almaq istəyənlər fiqhi kitablara baxa bilərlər. Cihad meydanında sabitqədəm olmaq Əmirəl-möminin Əliyyibni Əbi Talibi (ə) sair səhabələrdən fərqləndirən və o həzrətin özünəməxsus xüsusiyyətlərindən biridir. O həzrətin (ə) hər hansı bir döyüş meydanından qaçması heç bir şiə və sünni tarix kitablarında qeyd olunmamışdır. Xüsusən, "Ühüd" döyüşündə düşməyə arxa çevirib döyüş meydanından qaçmayan yeganə şəxs o həzrət olmuşdur. "Biharul-ənvar" kitabının 9-cu cildində o həzrətin (ə) şücaəti mövzusunda İbn Məsudun əhli-sünnə yolu ilə nəql etdiyi bu mətləb gözə çarpır ki, Əbu Ducanə, Miqdad, Təlhə və Məsəb kimi qaçmış on dörd nəfər həzrətə qoşulduqdan sonra ənsardan olan sair döyüşçülər də yenidən döyüş meydanına qayıdırlar. Yəni, Əliyyibn Əbi Talibdən (ə) başqa, bütün səhabələr qaçaraq Peyğəmbəri (s) döyüş meydanında tək-tənha qoydular. İmam Əli (ə) isə müşriklərin arasına hücum çəkərək onların başlarını bədənlərindən ayırırdı." Peyğəmbər (s) "Əhzab" döyüşündə imam Əlini (ə) "Kərrarun qeyri-fərrar" (daim həmlə edən və qaçmayan) ləqəbi ilə tərifləmişdir. Yəni, həzrət Əli (ə) həmişə düşməyə tərəf qayıdan və dəfələrlə həmlə edən, həmçinin, heç vaxt düşməyə arxa çevirib meydandan qaçmayan idi. Həzrət Əlinin (ə) bu üstün xüsusiyyətə malik olması barədə heç bir şübhə yoxdur. Amma Əbu Bəkr və Osmanın "Ühüd", "Xeybər", "Hüneyn" və "Zatus-səlasil" döyüşlərindən (düşməyə arxa çevirib) qaçmaları, şiə və sünni alimləri arasında qəbul olunmuş bir məsələdir. İbn Əbil-Hədid özünün məşhur qəsidəsində bu mövzuya işarə edərək belə deyir: "Əbu Bəkrin "Hüneyn", "Ühüd" və "Xeybər" döyüşlərində qorxudan qaçmasında heç bir təəccüb yoxdur."

**28. HĪCRƏTDƏN
SONRA BƏDƏVİLİK
(BƏDƏVİ HƏYAT
TƏRZİ)**

Böyük günahlardan sayılan iyirimi səkkizinci günah hicrətdən sonra bədəvilikdir. "Kafi" kitabının "Kəbair" bölməsində İbn Məhbubdan səhih hədis nəql olunmuşdur. O, imam Kazimə (ə) yazdığı məktubunda böyük günahların sayını soruşmuş, imam Kazim (ə) da hicrətdən sonra bədəviliyə qayıtmağı böyük günahlardan saymışdır. İmam Sadiq (ə) buyurub "Hicrətdən sonra bədəviliyə dönmək (Allaha) şəriq qoşmaqla eynidir." ^[1]

HİCRƏTDƏN SONRA BƏDƏVİLİK NƏ DEMƏKDİR?

Səhrada yaşayıb din, ədəb-ərkan və onun qayda-qanunlarından xəbərsiz və onlara qarşı etinasız olan şəxslərə "bədəvi" deyilir. "Hicrət" səhrada yaşamağı tərk edib İslamın mərkəzinə yollanaraq dini məsələləri öyrənmək üçün Peyğəmbər (s) və yaxud onun canişininin yanına gəlməyə deyilir. Hicrətdən sonra bədəvilik şəxsin dindən bir şey öyrənməmişdən qabaqki halına - dinə qarşı etinasız, nadan və cahil olduğu dövrə qayıdışa deyilir. İslam dininin əvvəllərində dini işlərə aid öyrənilməsi lazım olan elmlərə yiyələnmək üçün Peyğəmbər (s) tərəfinə hicrət etmək vacib idi. Fərdlərin İslam nişanələrini bərpa etməsinə mane olduqda isə kafirlərin ölkələrində qalmaq haram idi. Allah-taalanın "Nisa" surəsində buyurduğu kimi, onlar bəzi vaxtlar küfr məmləkətlərində namaz qılmaq və Ramazan ayının orucunu belə tutmaqda aciz qalırdılar. ^[2]

NƏ ÜÇÜN HİCRƏT ETMƏDİNİZ?

"Minhacus-sadiqin" təfsirində belə yazılmışdır. Qeys ibn Fakiha, Qeys ibn Valid və onlar kimi yalnız dildə "La ilahə illəllah" deyən müsəlmanlar, imkanları olduğu halda Məkkədən Mədinəyə hicrət etməkdən boyun qaçırdılar. Onlar da Qureys başçıları (müşriklər) ilə "Bədr" döyüşünə gələrək müsəlmanlarla qarşı-qarşıya dayandılar və nəhayət müsəlmanların əli ilə öldürüldülər. Allah-taala onların haqqında bu ayəni nazil edərək buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعِفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

"Həqiqətən, mələklər özlərinə zülm etməkdə olan kəslərin canlarını alarkən (onlara) deyəcəklər: "(Din baxımından) nə (vəziyyət)də idiniz?" Deyəcəklər: "Biz yer üzündə (iman və əməl cəhətdən) zəif (vəziyyətdə saxlanmış halda) idik." Mələklər deyəcəklər: "Məgər Allahın yeri geniş

1. "Üsuli-Kafi, 2-ci cild, səh.278

2. "Nisa" surəsi, 99-cu ayə

deyildi ki, orada (küfr mühitindən İslam mühitinə) hicrət edəsiniz?!" Odur ki, onların yerləri cəhənnəmdir və ora çox pis bir dönüş yeridir. " [1]

Bu ayədən məlum olur ki, dini nişanələri bərpa etməyə imkan olmayan yerdən hicrət etmək vacib bir əməldir. Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş rəvayətdə buyrulur: "Öz dininə görə bir qarış belə olsa, bir yerdən başqa yerə qaçan şəxsə cənnət vacib olar. Həmçinin, (cənnətdə) atası İbrahimlə (ə) dost, peyğəmbəri Məhəmmədlə (ə) birgə olar." [2]

Allah-taala növbəti ayələrdə buyurub:

إِلَّا الْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا فَأُولَٰئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا

"Yalnız hicrət etməyə yol və çarə tapmağa qadir olmayan aciz kişi, qadın və uşaqlar istisnadır. Ola bilsin ki, Allah onları əfv etsin. Allah əfv edən, bağışlayandır! " [3]

Əkrəmənin nəql etdiyi rəvayətə əsasən, Məkkədən hicrət etməyə imkanı olmayan müsəlmanların sayı çox idi. Hicrəti tərk edənləri hədələyən ayə onlara çatdıqda, Cundə ibn Zumrə oğlanlarını yanına çağıraraq belə dedi: "Mən qoca və xəstə olsam da, Allah-taalanın ayədə istisna etdiyi şəxslərdən deyiləm, çünki həm Mədinə yolunu tanıyıram, həm də yol getməyi bacarıram. Amma qəflətdən ölümümün yetişməsi və hicrət tərk etdiyimə görə imanımın aradan getməsindən nigaranam. Məni yatdığım elə bu çarpayı ilə çölə aparın. Oğlanları da onun sözünə baxıb atalarını apardılar. Amma "Qənim" adlanan yerə çatdıqda, ölüm nişanələri Cundənin üzündə zahir oldu. O, sağ əlini qaldıraraq sol əlinin üzərinə qoyaraq dedi: "İlahi, bu sənin, bu isə Peyğəmbərinin (ə) əlidir. Mən səninlə Peyğəmbərinin (s) beyət etdiyi işlərdə beyət edirəm." [4] Daha sonra dünyasını dəyişdi. " Bu xəbər Mədinəyə çatdıqda, səhabələrdən bəzisi dedi: "Cundə Mədinəyə çatsaydı, onun üçün daha yaxşı olardı və o da hicrətin savabına çatardı. (Onların bu sözlərindən sonra) Allah-taala bu ayəni nazil etdi:

وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكُهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Allah və onun elçisinə tərəf hicrət edən halda evindən xaric olub yol (əsnasında) vəfat edən şəxs üçün Allah yanında sabit əcr vardır. Allah-taala bağışlayan və mehribandır. " [5]

PEYĞƏMBƏRDƏN (S) SONRA BƏDƏVİ HƏYAT TƏRZİ SÜRMƏK

Ayələrin hökmünə əsasən dini hökmləri öyrənmək, həmçinin, küfr ölkələrində namaz, oruc və sair dini nişanələri bərpa etməyə imkanı olmayanların öz vətənlərindən Peyğəmbərin (s) yanına hicrət etməsi vacib,

1. "Nisa" surəsi, 97-ci ayə

2. "Minhacus-sadiqin" təfsiri, 3-cü cild, səh.95.

3. "Nisa" surəsi, ayə 98-99

4. "Minhacus-sadiqin təfsiri, 3-cü cild, səh 96

5. "Nisa" surəsi, 101-ci ayə.

hicrəti tərk etmək isə haram və böyük günahlardan sayılır. Peyğəmbərdən (s) sonra dini hökmləri öyrənmək və Allah dininə yiyələnmək və imamətlə bağlı mərifət əldə etmək üçün məsum imamların yanına hicrət etmək də vacib idi. Maariflənmək və dini vəzifələri öyrənmək üçün imama tərəf hicrət etməmək (hircətdən yayınmaq) də bədəvilik sayılırdı. Mərhum Şeyx Səduq Hüzeyfə ibn Mənsurdan imam Sadiqin (ə) belə buyurduğunu nəql edir.

"Hicrətdən sonra bədəvi həyat tərzinə qayıdanlar imamı tanıdıqdan sonra onun rəhbərliyini və ona itaəti tərk edən şəxslərdir" ^[1]

On ikinci imam Mehдинin (ə) qeybdə olduğu dövrdə də, öncə qeyd etdiyimiz kimi hicrətin vacibliyi və hicrətdən sonra bədəvilik məsələsi öz hökmündədir. İki dəstəyə hicrət etmək vacibdir:

1. Dini hökmlərdən xəbərsiz olan və dini məsələləri öyrənmək üçün müraciət olunası alimin olmadığı məntəqələrin sakinləri. Belə şəxslər onlara lazım olan dini məsələləri öyrənmək üçün dini alim olan yerə hicrət etməlidirlər.

2. Kafir ölkələrdə yaşadığı üçün dini nişanləri bərpa etməkdə aciz qalan müsəlmanlar. Şiə fəqihlərinin buyurduğuna əsasən, belə şəxslər dini azadlığı olan ölkələrə hicrət etməlidirlər.

Qeyd etdiyimiz ayəyə əsasən, hicrət etməyin vacibliyi onu yerinə yetirməyə imkan olduğu haldadır. Beləliklə, xəstə, yoxsul və qoca şəxslərə hicrət etmək vacib deyildir. Hicrətin vacibliyi əbədidir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Hicrətin vacibliyi tövbə qapısı bağlanana qədərdir, tövbə qapısının bağlanması isə günəşin gün batan tərəfdən çıxan vaxtı olacaqdır. (Yəni, hicrətin vacibliyi qiyamətədəkdir.)"

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Allah-taalanın yer əhlindən itaət və bəndəçilik istəyi durduqca, hicrət etmək Peyğəmbər (s) zamanında olduğu kimi, vacibdir və bu hökm öz yerində qalmaqdadır." (Yəni, məsuliyyət və bəndəçilik olanadək hicrət hökmü davam edəcəkdir.) Şəhid Sani özünün "Masalik" kitabında yazır: "Məkkənin fəth olunmasından sonra hicrət yoxdur." hədisində məqsəd, Məkkənin özündən hicrət etməkdir. Yəni, Məkkə şəhəri müşriklərin əlindən alınıb İslam mərkəzinə çevrildikdən sonra, bu şəhərdən hicrət etməyin mənası yoxdur. Amma müsəlmanların öz dini nişanələrini bərpa etməyə imkanı olmayan və kafirlərin hakimiyyəti altında olan ölkələrdən hicrət etməsinin vacibliyi öz qüvvəsindədir. Bəzi alimlər isə buyurmuşdur ki, qeyd olunmuş hədisdə məqsəd, Məkkənin fəth olunmasından sonra hicrət etməyin fəzilətini inkar etməkdir. Həmin səbəbdən, Quranda buyurulur ki, Məkkənin fəth olunmasından qabaq infaq edən və vuruşanların fəzilət (və savabına) nisbətə Məkkənin fəth olunmasından sonra hicrət edənlərin fəziləti yoxdur və bu iş onlar üçün üstünlük (və savab) sayılmaz. Bu haqda daha ətraflı məlumat almaq

1. "Məanil-əxbar", səh. 77

2. Əllama Hilli "Qavaid" və "Müntaha", Şəhid Əvvəl "Əl-Lumatut-dəməşqiyyə Şəhid Sani "Şarhi-lumatit-dəməşqiyyə" və "Masalik" kitablarında, həmçinin, Muhəqqiq Saraye kitabının "Cihad" fəslində belə buyurur: "İslam nişanələrini azadlıqla izhar edə bilməyən şəxslərə şirk ölkəsindən hicrət etmək vacibdir və hicrətin vacibliyi küfr davam edəncə qədərdir"

3. "Masalik", 2-ci cild, səh. 353.

üçün bəzi alimlərin cahiliyyə dövrü barədə buyurduqları bir sıra qədim məsələləri diqqətinizə çatdırırıq.

Vacib, müstəhəb və mübah hicrətlər Mərhum Əllamə Hilli özünün "Muntaha" kitabında yazır: "Hicrət üç növdür

1. Vacib hicrət.
2. Müstəhəb hicrət.
3. Mübah hicrət.

Vacib hicrət kafir ölkələrində yaşayan, amma onların mane olması səbəbindən öz dinlərinə riayət edə bilməyən, həmçinin, (qeyd etdiyimiz kimi "Nisa" surəsinin ayələrinə əsasən) xəstəlik və bu kimi üzrü olmayan müsəlmanlara aiddir.

Müstəhəb hicrət isə kafir ölkələrində yaşayan, amma öz dinini aşkar edən və dini vəzifələrini həyata keçirən, hicrət etməkdə heç bir maneəsi olmayan müsəlmanlara aiddir. Lakin belə bir halda hicrət etmək üçün qarşıda üzrülü səbəb olarsa, hicrət etmək mübah sayılır və müstəhəb deyildir. Əhli-sünnənin hakim olduğu ölkələrdən hicrət etmək olmaz." "Şərhi-lumə" və "Camiul-məqasid" kitablarında Şəhid Əvvələ nisbət verilmiş məsələdə buyurulur. "Kafir ölkələrində giriftar olan imkanlı müsəlmanlara hicrət etmək vacibdir. Həmçinin, sünni ölkələrində çətinliyə düşər olub öz məzhəbi nişanələrini bərpa edə bilməyən şiələr şiə ölkələrinə hicrət etməlidir. Amma Şəhid Əvvəlin bu nəzəriyyəsi heç də kamil deyildir, çünki şiələrin sünni ölkələrində öz məzhəb nişanələrini bərpa etməkdə heç bir çətinliyi yoxdur. Əlləri açıq namaz qılmaq, dəstəmazda baş və ya ayaqlara məsh etmək və sair bu kimi şiəyə məxsus olan işləri adətən, sünni ölkələrində tərk etmirlər. Bu haqda onları hədələyən bir qorxu olduqda isə təqiyə etməli və əhli-sünnə kimi əməl etməlidirlər. Digər tərəfdən, Şəhid Əvvələ nisbət verilmiş bu sözə uyğun heç bir rəvayət yoxdur. Əksinə, Əhli-beytdən (ə) bizə çatmış bir çox rəvayətlərdə təqiyə etmək, əhli-sünnə ilə yaxşı rəftar etmək və onlarla birgə olmaq tövsiyə olunmuşdur." Şəhid Əvvəlin sözünə gətirilmiş dəlil:

Alimlərdən bəzisi mərhum Şəhid Əvvəlin sözünü isbat etmək üçün Məhəmməd ibn Müslimin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisə əsaslanmışlar. Həmin hədisdə o, imam Sadiqdən (ə) səfərdə cunub halında torpaq və daş olmayan, həmçinin, hər tərəfi qar və buzla örtülmüş bir yerə çatan şəxsin hökmünü (şəri vəzifəsini) soruşdu. İmam Sadiq (ə) buyurdu:

"Orada olan qar və buza təyəmmüm edib namazını qılsın. Mən o şəxsə dini aradan gedən belə bir yerə bir daha qayıtmasını (səfər etməsini) məsləhət görmürəm." ^[1]

Bu hədisə əsasən imam Sadiq (ə) fərdləri dəstəmaz və ya qüsl almaq imkanı olmayan yerə getməkdən çəkindirirdi üçün hər bir şiə öz məzhəbinə əsasən dəstəmaz və qüsl etməyə imkanı olmayan yerdə qalmaqdan çəkindirilmişdir. Lakin bu söz də kamil deyildir, çünki qeyd olunmuş hədisin zahiri mənası insanın ona Allah-taalanın vacib etdiyi əməllərdən birini əldən verdiyinə yəqin etdiyi yerlərə səfərini qadağan etməkdən ibarətdir. Əhli-sünnə ölkələrində qalmaqla təqiyə etmək vacib deyil, sadəcə olaraq bir ehtimaldır. Təqiyə etdikdə dəlillərə əsasən,

1. "Vəsailuş-şiə", 2-ci cild, səh.973.

təqıyyə üzündən əhli-sünnənin məzhəbinə uyğun əməl olunmalıdır ki, bu da düzgün və kifayətdir. Əlbəttə, sünni ölkələrində Əhli-beytin (ə) vilayət və rəhbərliyini izhar edə bilmək imkanı olmasa, amma bu məsələ başqa yerdə həyata keçirilə bilsə, oradan hicrət etməsi müstəhəbdir.

KÜFR ÖLKƏLƏRİNDƏ VİLAYƏTİN TƏBLİĞİ

Səmad Səməndi imam Sadiqə (ə) dedi: "Mən şirk ölkələrinə gedir və (müəyyən müddətə qədər) orada qalıram. Amma bəzi möminlər mənim bu səfərimi yaxşı bir iş saymır və deyirlər ki, sən o küfr ölkəsində vəfat etsən, kafirlərlə məşhur olacaqsan."

Həzrət buyurdu: "Ey Səmad! Qeyri-islami ölkələrə getdikdə, biz Əhli-beyt vilayətini xatırladıb camaatı doğru dinə tərəf yönəldirsənmi?"

Səmad dedi: "Bəli, orada tamamilə azadlıq var və yerli əhali isə haqq sözü eşidib onu qəbul etməyə hazırdırlar."

Həzrət buyurdu: "İslam ölkələrində olduqda, bu azadlığı əldə edib (həqiqəti) izhar edərək xalqı ona tərəf dəvət edə bilərsinizmi?"

Dedi: "Xeyr, ey mənim mövlam. Yəni, təqıyyənin şiddətindən heç bir kəsin yanında siz Əhli-beytin (ə) adını çəkməyə cürətim yoxdur." İmam Sadiq (ə) buyurdu: "Xarici ölkələrə getdikdə orada vəfat etsən, qiyamət günü (yeganə ümmət olan həzrət İbrahim (ə) kimi, yəni bir nəfərin bir ümmət olması tək) yeganə ümmət halında məşhur olacaq və o gün imanının nuru sənə qarşında cəlvələncəkdir." ^[1] Əllamə Məclisi "Kafi" kitabının şərhində yazır: "'Hicrətdən sonra təərrüb sözündə hicrətin vacib olması və bu hökmün nazil olmasından sonra (keçmiş ərəb cahiliyyətinə) qayıdıb hicrəti tərk etmək, mənası ehtimal verilir. Məsələn ribə hökmünün zahir olmasından sonra onun haramlığı kimi. Hər halda hicrətdən imtina etmək və ya hicrət etdikdən sonra əvvəlki (cahiliyyətə) qayıtmaq, Allah-taalanın Quranda əzab vədəsi verdiyi (böyük) günahlardan biridir.

BƏDƏVİ HƏYAT TƏRZİ VƏ HİCRƏTDƏN SONRA BƏDƏVİLİYİN YERLƏRİ

Söhbətimizin əvvəlində qeyd etdiyimiz kimi, bədəvi və səhrada yaşayan ərəblərə "ərəb" deyilir ki, bu da onların İslam mərkəzi və müsəlman cəmiyyətindən uzaq düşükləri üçün dini maarif və hökmləri eşitmək, bilmək və onlara əməl etməkdən məhrum olmaları ilə nəticələnirdi. Həmin səbəbdən, Allah-taala Quranda onları məzəmmət etmişdir:

"(Cəmiyyət və mədəniyyətdən uzaq olduqları üçün) bədəvi ərəblərin küfr və nifaqları daha şiddətli və onlar Allahın öz peyğəmbərinə nazil etdiyinə hüduqlarını bilməməyə daha layiqdirlər. Allah-taala bilən və hikmətlidir." ^[2]

Həmçinin buyurub:

"Bədəvi ərəblərdən bəzisi (Allah yolunda) veridikləri sədəqəni (ehsan və infaqlı) borc sayaraq, sizin üçün daha pis hadisələrin intizarını çəkirlər. Pis

1. "Vəsailuş-şiə", "Cihad" başlığı, səh. 440

2. "Tövbə" surəsi, 97-ci ayə

hadisələr onların özləri üçündür. Allah-taala eşidən və biləndir." ^[1]

Növbəti ayədə isə belə buyurub:

"Bədəvi ərəblərdən bəzisi (isə) Allaha və qiyamət gününə iman gətirib etdikləri infaqı Allaha yaxınlaşmaq və peyğəmbərin duasının səbəbi bilirlər Allah-taala onları tezliklə öz rəhmətinə daxil edəcək. Şübhəsiz, Allah-taala bağışlayan və mehribandır." ^[2]

DİNİ HÖKMLƏRİ BİLMƏMƏK BƏDƏVİLİKDİR

Bədəvi ərəbləri məzəmmət edən yuxarıdakı iki ayədən məlum olur ki, bədəvilik (çöllük və səhrada) yaşamaq öz-özlüyündə heç də pis bir iş deyil, əksinə onun pisliyi imansızlıq və ilahi hökmləri bilməmək və onlara əməl etməmək səbəbilədir. Amma üçüncü ayədə buyurulduğu kimi, iman, elm və əmələ sahib olmuş bəzi bədəvi ərəblər təriflənmiş və onlar üçün Allah tərəfindən rəhmət və bağışlanma vədəsi verilmişdir. Nəticədə, İslam maarifi və şəriət hökmlərini öyrənməyən və dini yığıncaqlardan uzaq gəzənlər şəhərdə yaşasalar belə, bədəviliyə üz gətirənlərdən sayılır və onları məzəmmət edən bütün ayə və rəvayətlər onlara da şamil olur. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Dini məsələlərdə bilici olun, həqiqətən, sizlərdən öz dini məsələlərini bilməyən şəxs bədəvidir (yəni, geridə qalmış cahildir). Allah-taala buyurub: ""Nə üçün hər cəmiyyətdən bir dəstə dini (məsələlərdə) agah olmaq üçün hicrət etmir ki, qayıdarkən öz millətlərini (Allaha qarşı üsyan etməkdən) çəkindirsin (və beləliklə, bəlkə, onlar qorxsunlar?)

Nəticədə, iman əldə etmək və dini vəzifələri tanımaq yolunda addımlamayan hər bir şəxs bədəvidir. Həmçinin, o həzrət (ə) öz səhabələrinə buyurmuşdur.

"Allah dinində bilici olun və bədəvilərdən olmayın, çünki şübhəsiz, Allah-taala Qiyamət günü (öz) dini (məsələlərində) bilici olmayana rəhmət nəzəri ilə baxmaz və onun əməlini paklamaz.

ÖYRƏNDİKDƏN SONRA ƏMƏL ETMƏMƏK DƏ BƏDƏVİLİKDİR

Mərhum Feyz Kaşani özünün "Vafi" kitabında yazır: "Bədəvi (geridə qalmış cahil ərəb) sözünün şəri elmləri öyrənən, amma onu tərk edərək əməl etməyən şəxsə aid olması heç də uzaq bir nəzər deyildir. O, bu mətləbi qeyd etdikdən sonra onu isbat etmək üçün imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş hədisə əsaslanmışdır. Həmçinin, mərhum Məclisi "Kafi" kitabının şərhində belə yazır: "Bəzi şiə fəqihlərinin buyurduğuna əsasən, bizim zamanda hicrətdən sonra bədəvilik məsələsi dini elmlərə yiyələndikdən sonra onu tərk edən və elm ilə dindən uzaqlaşan şəxslərə aiddir." Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Bəzisi "Hicrət etdim." - deyir, halbuki, o, hicrət etməmişdir. Həqiqətən, hicrət edənlər günahları tərk edib onlara yaxın durmayanlardır. Bəzisi (isə)

1. "Tövbə" surəsi, 98-ci ayə

2. "Tövbə" surəsi, 99-cu ayə

3. "Biharul-ənvar", "Kitabul-əql"

4. "Munyəul-murid", səh. 30

"Allah yolunda cihad etdim." deyir, halbuki, o, cihad edənlərdən deyildir. Həqiqətən, cihad Allahın haram etdiyi işlərdən çəkinmək və düşmənlə vuruşmaq deməkdir. Amma bəzi şəxslər cihad meydanına niyyətləri Allah əmrinə itaət etmək və onun razılığını cəlb etmək olmadığı, əksinə yalnız camaatın yanında şöhrət qazanmaq (və) camaatın onları şücaətlərinə görə tərifləməsi olduğu halda daxil olurlar." ^[1]

CƏHALƏT VƏ NADANLIQ SƏHRASI

Qeyd olunmuş ayə, rəvayət və fəqihlərin kəlamlarından bədəviliyin bu mənalari anlaşılır. Cəhalət və nadanlıq səhrasında qalıb ilahi maarif və uca məqamlardan uzaq olmaq. Həmişəlik olaraq səadətdən məhrum olmaq Dünyanın maddi yaşayışına qane olaraq nəfsani istəklərə razılıq. Mərifət əldə etmək və səadətə çatmaq yolundan kənarlaşmaq. Axirət əzabına səbəb olan heç bir günah və pis əməldən çəkinməmək. Təqvasızlıq, əbədi savabı olan heç bir əmələ əhəmiyyət verməmək və sair. Hicrətin həqiqəti isə bunun əksinədir. Hicrətdən sonra bədəvilik intibah və oyanışdan sonra bir daha əvvəlki (acınacaqlı) vəziyyətə qayıtmaqdan ibarətdir. Deyə bilərik ki, bir müddət xeyir əməli yerinə yetirdikdən sonra onu tərk etmək də hicrətdən sonra bədəviliyin bir növüdür. Əlbəttə, bu (xeyir əməli) müxtəlif məqsədlər və etinasızlıq üzündən tərk etmək haramdır, amma onu səhlənkarlıq, tənbellik və bir sıra manelərə görə tərk etmək isə haram deyildir. Eyni zamanda, hər bir insan üçün bacardığı qədər bir müddət yerinə yetirdiyi yaxşı əməli tərk etməməsi daha münasibdir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Adət etdiyim xeyir əməli davam etdirməyi sevirəm, (belə ki,) gündüz mənim əlimdən çıxarsa, onun qəzasını gecə yerinə yetirər, gecə əlimdən çıxdıqda isə gündüz qəzasını yerinə yetirərəm. Şübhəsiz, Allah yanında daha sevimli əməl davamlı əməldir və həqiqətən, (bəndələrin) həftəlik əməlləri cümə axşamı, aylıq əməlləri onun sonunda və ilin əməlləri isə Şəban ayının ortasında imam Zamana (ə) göstərilir. Beləliklə, xeyir bir əmələ məşğul olduqda, onu bir ilədək davam etdir. (Yəni, heç olmasa ən azı bir il yerinə yetir.)"

DİNİ ELMLƏRİ TƏRK ETMƏK

Qeyd olunduğu kimi, bəzi alimlər elmə yiyələndikdən sonra onu tərk etməyi hicrətdən sonra bədəviliyin növlərindən hesab etmişlər. Bu əməl elmə yiyələnməsi vacibi-eyni olan şəxs tərəfindən olduqda isə haram sayılır. Bu mətləb öz yerində ətraflı şəkildə izah olunmuşdur. Bundan başqa hallarda insanın öz ömrünün sonunadək o xeyir əməli tərk etməməsi daha yaxşı və məsləhətdir. Hədisdə nəql olunduğu kimi:

"Beşikdən qəbrədək elm öyrənin." ^[2]

1. "Biharul-ənvār", 15-ci cild, səh. 177 Və 71-ci cild, səh.232

2. *Dünya və axirətdə səadətələrə nail olmaq üçün xalis və qəsd-qürbət niyyəti ilə daha yaxşı əməllərə məşğul olmaq tövsiyə olunur.*

29. ZALIMLARA KÖMƏK ETMƏK

Haqqında aydın dəlil olan günahlardan iyirmi doqquzuncusu zalımlara kömək etməkdən ibarətdir. Fəzl ibn Şazanın İmam Rzadan (ə) nəql etdiyi rəvayətdə o həzrət buyurmuşdur. "Zalımlara kömək etmək və onlara tərəf meyilli olmaq böyük günahlardandır."

Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə isə buyurulur:

"Məzluma kömək etməmək (və zülmü ondan uzaqlaşdırmamaq) böyük günahlardandır. Beləliklə, zülmkara zülm etməkdə yardımçı olmaq, şübhəsiz, böyük günahlardan biridir."

İmam Kazim (ə) buyurub:

"Zalım padşahların işlərinə şərik olub onlara kömək etmək və onların məqsədlərinin həyata keçməsi yolunda çalışmaq küfrə bərabərdir. Həmçinin, bilərəkdən onların üzünə nəzər salmaq (cəhənnəm) oduna layiq olan böyük günahlardandır." [1]

Həzrət Muhəmməd (s) buyurdu:

"Merac gecəsi cəhənnəm qapısında bir sıra cümlələr yazıldığını gördüm.

"Zalımların köməkçilərindən olmaq" cümləsi həmin cümlələrdən idi." [2]

Quranda zalımlara kömək etmək haqqında əzab vədəsi verilmiş (böyük) günahlardan biri kimi göstərilmişdir:

"Zalımlara tərəf meyil etməyin ki, (cəhənnəm) odunun sizə çatmasına səbəb olar. O halda isə Allahdan başqa, heç bir rəhbər və hamı tapa bilməyəcək və sizə kömək olunmayacaqdır." [3]

"Minhacus-sadiqin" təfsirində yazılmışdır: "Mübarək ayədə qadağan edilən "rukun" sözü "azacıq meyl" mənasını daşıyır. Yəni, özü və başqalarına zülm etmiş şəxslərə azacıq meyilli olmaq. Onların adlarına təzim etmək, onlarla həmkarlıq, onları sevmək, hədiyyələrinə göz dikmək və onlara itaət etmək kimi çəkindirilmiş işlərin hamısı zalım şəxsə meyilli olmaq sayılır. Necə ki, onlara zülm etməkdə köməkçi olmaq, onların etdiyi zülmə razılıq vermək və o zülmkarlıqda şərik olmaq da bu qəbildəndir. Nəql olunmuş rəvayətdə Peyğəmbər (s) buyurmuşdur:

"Zalım şəxsin yaşaması üçün dua edən şəxs yer üzündə Allaha qarşı günah edilməsini sevmişdir." [4]

"Rəvzətul-cənnat" kitabında "Mədarikul-əhkam" kitabının müəllifi Seyid Məhəmmədin əhvalatı barədə belə yazılmışdır: "Bir dəfə Seyid

1. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 138.

2. "Vəsailuş-şiə", kitabından

3. "Hud" surəsi, 113-cü ayə

4. "Minhacus-sadiqin", 4-cü cild, səh. 459

Məhəmməd "Məalimul-usul" kitabının müəllifi ilə imam Rzanı (ə) ziyarət etmək üçün Nəcəfdən Məşhədə tərəf yola düşür və Şah Abbas Səfəvinin Məşhəddə olduğunu eşidərək bu səfərə getməkdən daşınır. Həmçinin, Seyid Bəhrul-Ulumun əhvalatında yazılmışdır ki, Şuştər şəhərinin valisi onun qarşısında təvazökarlıq etdikdə buyurdu: "Qəlbimdə ona meyillilik yaranmışdır və Quran ayəsinin mənə aid olmasından qabaq, bu şəhərdən qaçıb getməliyəm." Elə buna görə, Dezfuldan hərəkət edib İraqa köçdü və ömrünün sonunadək orada sakin oldu. Bir sözlə, din alimlərinin əhvalatlarından başa düşülür ki, onlar zalımlara meyilli olmaq və onları tərifləmək qorxusundan, öz rəftarları və məktublarında ehtiyatlı olurdular. "Fəvaidur-rəzəviyyə kitabının 23-cü səhifəsində Mühəddis Cəzairidən nəql olunmuşdur ki, bir nəfər şah Abbas Səfəvinin yanında böyük səhvə yol verdiyi üçün onun qorxusundan Nəcəf şəhərinə pənah apararaq Molla Əhməd (müqəddəs Ərdəbilinin) hüzuruna gəldi və ondan xahiş etdi ki, Şah Abbasa onun təqsirindən keçib əziyyət etməməsi üçün bir məktub yazsın. Mərhum Müqəddəs Ərdəbili Şah Abbasa belə yazdı: "Müvəqqəti mülk banisi Abbas! Bil ki, bu kişi əvvəllər zalım olsa da hal-hazırda məzlumdur. Onun təqsirinə göz yum, Allah-təalanın da sənə bəzi təqsirlərindən keçməsinə ümid vardır. (Məktubu) yazdı: Vilayət şahının nökrəri Əhməd Ərdəbili Şah Abbasın ona yazdığı cavab isə belədir. Abbas sizin huzuruza çatır ki, buyurduğunuz əmrləri səmimi qəlbədən qəbul edir və bu mühibi öz xeyir dualarınızda unutmamağı rica edir. Məktubu yazdı: "Əli (ə) dərgahının iti Abbas." Bəhirə tarixində nəql olunmuşdur ki, Məlikşah Səlcuqinin vəziri Xacə Nizamul-mülk axirət günü və qiyamət hesabına çox əhəmiyyət verdiyindən, həmişə qorxur və nigaran olurdu. O vəzir olduğu müddətdə zəiflərin köməyinə çatmış, din alimlərini himayə etmiş və dini nişanələrə təzim göstərmişdisə də, belə bir fikirə düşmüdü ki, vəzir olduğu müddətdə camaatla yaxşı rəftar etməsinə dair bir şəhadətnamə tənzim edib din xadimlərinin şəhadət və imzasını alaraq onu öz kəfəsinə qoydursun və bu yolla nicat tapsın. Beləliklə, din xadimlərindən bir dəstəsi onun yaxşı və düzgün rəftarına şəhadət verdilər. Şəhadətnamə Bağdadın Nizamiyyə mədrəsəsinin müəllimi Şeyx İshaqa imza olunmaq üçün çatdıqda, o belə yazdı: "Xacə Nizamul-mülkün yaxşı zalımlardan olmasına şəhadət verirəm. Əbu İshaqın bu yazısı onun əlinə çatdıqda, ağlayıb dedi: "Əbu İshaqın yazdığı bu söz doğrudur." Zalımlara kömək etməyin çox vaxtlar haram və böyük günahlardan olması haqda heç bir şübhə yoxdur. Lakin bunu tanımaq üçün zalımların növləri, zalımlara kömək etməyin növləri və onların hər birinin hökmlərini diqqətinizə çatdırmağı zəruri bilirik.

Zülmkarların növləri: Zülm Allahın qanunlarına təcavüz etmək, həmçinin, ağıl və şəriətin göstərişləri ilə müxalifətçiliyə deyilir ki, bu da iki növdür.

1. Allah qanunlarına təcavüz edərək insanın özünə zülm etməsi; Allah-təalaya şəriq qoşub müşrik olmaq insanın özünün özünə zülm etməsi deməkdir. Allah-təala Quranda buyurub:

ان الشرك لظلم عظيم

"Şühəsiz, (Allaha) şərik (qoşmaq) çox böyük zülmüdür." [1]

Həmçinin, buyurub

ان الكافرين هم الظالمون

"Həqiqətən, kafirlər zalımlardır." [2]

Bir sözlə, ağıl və şəriət baxımından etiqad bəsləməyin vacib olduğu məsələlərə inanıb iman gətirməmək zülm sayılır. Vacib əməli tərک etmək və haram bir əməli yerinə yetirmək kimi ilahi hökmlərə əməl etməmək və onlardan kənara çıxmaq məhz bu qəbildəndir.

ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه

"Kim Allahın qoyduğu hüduqları aşsa, həqiqətən, özünə zülm etmişdir." [3]

Ümumiyyətlə, hər bir insan bu kimi hallarda özünə zülm etmişdir.

Quranda buyurulub:

"Onların bəzisi özünə zülm edəndir." [4]

2. Zülmün ikinci növü, ilahi qanunlardan kənara çıxıb başqasına zülm etməkdən ibarətdir. Bu növ zülmə döymək, öldürmək və həbs etmək kimi bədənə aid olan işlər, söyüş söymək, qeybət etmək, təhmət vurmaq və hörmətsizlik etmək kimi həyaya aid olan işlər, həmçinin, malı həqiqi sahibinə qaytarmamaq, birinin haqqını əlindən almaq və qəsbkarlıq kimi maddi işlər nəzərdə tutulur. Qəsbkarlığın isə daha şiddətli növü Əhli-beytin (ə) həqiqi haqqı sayılan xilafət məqamını qəsb etməkdən ibarətdir ki, Bəni-Üməyyə və Bəni-Abbəsın zalım xəlifələri bu böyük zülmə batmış və xilafət məqamını qəsb etmişlər. Həmçinin, qeyri-adil və müctəhid olmayan şəxsin qəzavət (hakim) kürsüsündə oturması da buna misal ola bilər. Başqasına zülm edən zalımlar da iki hissəyə bölünür:

1. Zülmkarlığı özünə adət və peşə edənlər. Məsələn, zalım hakimlər, yolkəsənlər və s.

2. Bilmədən və ya təsadüfən başqasına zülm edənlər. Bunların hər birinin hökmünü aydınlaşdırmaq üçün bir sıra məlumatı dörd bölmədə qeyd edirik.

1. Zülmə zülmkara kömək etmək. Peşəsi zalım olan şəxsə zülmkarlıqda kömək etmək, şübhəsiz, böyük günahlardan sayılır. Məsələn, bir məzlumu vurmaq üçün zalımın əlinə şallaq vermək, zülm olan bir hökmü yazmaq və ya imza etmək üçün ona qələm vermək və ya döymək, öldürmək, həbs etmək və bu kimi işlər üçün məzlumu tutub zalıma təhvil vermək və sair. Mərhum Şeyx Ənsəri "Əl-Məkəsibul-muhərəmə" kitabında yazır: "Zülmkar şəxsə zülmkarlıqda kömək etmək dörd dəlil (dini hökmlərin isbat olunmasının əsasları sayılan: Quran, ağıl, icma və sünnə) əsasında böyük günahlardan sayılır."

1. "Loğman" surəsi, 12-ci ayə

2. "Bəqərə surəsi, 255-ci ayə

3. "Bəqərə" surəsi, 229-cu ayə

4. "Fatir surəsi, 29-cu ayə

ƏQLİ DƏLİL

Zalım şəxsin köməkçisi olmadıqda zülm edə bilməzsə, ağılın hökmünə əsasən, ona kömək etmək haramdır, həmçinin, belə hallarda zalımla əlbir olub ona öz zülmündə kömək edən zülmün pisliliyi, məsuliyyəti və əzabında şərik hesab olunur. Ümumiyyətlə, heç bir şəkk-şübhə olmadan ağıl zalım şəxsə kömək etməyin haram olmasına hökm edir

ICMA

Fiqhi kitablara nəzər saldıqda, zalıma onun zülmkarlığında kömək etməyin haramlığı nəzəriyyəsinin bütün fəqihlər tərəfindən irəli sürüldüyünü görürük.

QURAN

Bu əməlin Quran baxımından haram olmasına dair öncə müxtəlif ayələr və xüsusən, "zalımlara tərəf meyilli olmayın" ayəsini qeyd etdik ki, bu da kifayətdir. Əlbəttə, zalıma tərəf azacıq meyilli olmaq haram olarsa, şübhəsiz, onun zülmkarlığında şərik olmaq da haram olacaqdır, çünki zalıma yardım etmək (onlara olan) meylin ən uca mərtəbələrindəndir. Quranda buyurulur

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Bir-birinizə yaxşılıq və təqvada yardımçı olun! Günah və zülmkarlıqda bir-birinizə kömək etməyin! Allahdan qorxun, həqiqətən, Allah şiddətli əzab verəndir." ^[1]

ZALIMA KÖMƏK ETMƏK VƏ ƏHLİ-BEYTİN (Ə) RƏVAYƏTLƏRİ

Bu barədə nəql olunmuş rəvayətlər saysız-hesabsızdır. O cümlədən, şeyx Ənsari "Vərram" kitabında Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir: "Kim bir şəxsin zalım olduğunu bilərək onun yanına kömək niyyəti ilə gedərsə, şübhəsiz, İslam dinindən xaric olmuşdur." ^[2]

Məlum məsələdir ki, insanı iman və İslamdan xaric edən əməl, şübhəsiz, böyük və halakedici günahlardandır. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Qiyamət günü nida edən belə deyər: "Zalımlar haradadır? Zülmkarlara kömək edənlər haradadır? Zülmkarların oxşarları haradadır? Hətta zalımcasına hökmü yazsın deyə o (zalım) üçün qələm yonub mürəkkəb gətirənlər (də gəlsinlər). Daha sonra onların hamısını dəmir tabuta yığıb cəhənnəm oduna atarlar." ^[3]

Həmçinin, Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs zülmkar padşahın hüsurunda bir məzlumu vursun deyə şallaq hazırlayarsa, Allah-təala bu şallağı yetmiş min zira ^[4] uzunluğunda ilana çevrilər və o ilanı cəhənnəm odunda həmişəlik olaraq onun canına salar." ^[5]

1. "Maidə" surəsi, 3-ci ayə

2. "Məcmueyi Vəram", 1-ci cild, səh.45

3. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh 131

4. Bir zira barmağın ucundan dirsəyədək olan uzunluğa deyilir.

5. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild səh 131.

Başqa bir hədisdə buyurub:

Kim zalımın düşmənçiliyini qəbul və ya o zalıma düşmənçilikdə kömək edərsə, onun ölüm vaxtı ölüm mələyi ona cəhənnəm odunun müjdəsini verər və (cəhənnəm) çox pis bir yerdir. Bir zülmkarı müəyyən bir zülmə yönəldən (isə) (Fironun vəziri) Haman ilə məşhur olacaq və bu (zülmə yönəldən) və zülm edən zülmkarın əzabı digər cəhənnəm əhlinin əzabından daha şiddətli olacaqdır. Hər kəs öz (müsəlman) qardaşından bir padşahın yanında söz gəzdirə, (yəni, padşahın o müsəlmana qarşı qəzəblənməsi üçün bir söz deyərsə,) o padşah tərəfindən möminə bir şey çatmasa da, Allah-təala söz gəzdirən şəxsin xeyir əməllərini batıl edir. Amma padşah tərəfindən möminə qarşı bəla və ya çətinlik baş verərsə, Allah-təala söz gəzdirən şəxsi cəhənnəmin Haman olan hissəsində yerləşdirər. ^[1]

ZALİMİ TƏRİFLƏMƏK DƏ HARAMDIR

Bu mövzuya aid olan məsələlərdən biri də zalımı öz zülmünün möhkəmlənməsində tərifləmək və təşviq etməyin haram olmasıdır. Bu işin haram olmasına dəlil yuxarıda qeyd etdiyimiz subutlardan əlavə, nəhy əz münkər (pis işdən çəkindirmək) mövzudur. Mərhum Şeyx Ənsari Peyğəmbərin (s) belə buyurduğunu nəql edir.

"Kim zülmkar dünyapərəst bir şəxsə təzim edərsə və onu dünyaya olan tamahına görə sevərsə, Allah-təala ona qəzəblənər və belə şəxs cəhənnəmin Qarun yerləşən təbəqəsində oddan (düzəldilmiş) tabutda olacaqdır." ^[2]

Bu rəvayət təriflənən şəxsin həm zalım, həm də dünyaya (maddi şeylərə) sahib olmasına dəlalət edir. Nəticədə, təriflənən şəxs zalım olduqda, onu tərifləyən şübhəsiz, bu (böyük) əzabı dadacaqdır. Həmçinin, Peyğəmbər (s) buyurub:

"Zalım padşahı tərifləyən və ya tamahkarlıq üzündən özünü onun yanında alçaldan şəxs cəhənnəm odunda onunla birlikdə olacaqdır." ^[3]

Başqa bir hədisdə buyurub:

"Fasiq bir şəxs tərifləndikdə, Allahın ərşi titrəyər və onun qəzəbi tərifləyən şəxsi tutar." ^[4]

ZALIMDAN MƏQAM QƏBUL ETMƏK OLMAZ

Zülmkara kömək etməyin ən mühüm növlərindən biri də zalım tərəfindən həтта zülmkarlığı olmayan bir məqam və ya vəzifənin qəbul edilməsidir. Məsələn, (ölkə və ya şəhərdə) nəzm və təhlükəsizliyin qorunması kimi vəzifələri qəbul etmək. Zalım tərəfindən camaatdan zümlə vergi alınması kimi zülmkarlıq vəzifəsinin əzabının daha şiddətli və ağır olması isə aydın bir məsələdir. İmam Sadiq (ə) "Tuhəful-uqul" kitabında nəql olunmuş məşhur rəvayətdə buyurub: "Haram vəzifə zalım hakim tərəfindən iş başına gələnlərin vəzifəsidir.

1. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 132

2. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 131

3. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 133

4. "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, 177

Beləliklə, o vəzifəyə əsasən onlar üçün işləmək haramdır və o şəxs az və ya çox işi üçün əzabını dadacaqdır, çünki zülmkara kömək edən hər bir iş böyük günahlardandır. Bu isə zalım tərəfindən vəzifənin (hakimiyyətin) qəbul olunmasında haqqın aradan getməsi, batilin iş başına gəlməsi, zülm və fəsadın zahir olması, asimani kitabların aradan gedib peyğəmbərlərin öldürülməsi, məscidlərin xarabalığa dönməsi və Allah hökmlərinin dəyişdirilməsi (kimi pis nəticələrin baş verməsi səbəbindəndir.) Elə buna görə də, yeyilməsi haram olan qan və murdar kimi şeyləri, zərurət üzündən yemək (caiz) olduğu kimi, zalımlar üçün zərurət üzündən işləmək də caizdir. Amma zərurətdən başqa hallarda onlara hər növ kömək göstərmək haramdır." ^[1]

Həmçinin, o həzrət buyurub: "Allah-təalanın zalımlar üçün iş (vəzifə) qəbul edən şəxslərlə ən az rəftarı (verəcəyi əzabı) Qiyamət günü onları bütün məxluqatın hesabı qurtaranadək oddan olan böyük bir xeymədə saxlamaqdan ibarətdir. (Camaatın hesabı qurtardıqdan sonra, onların haqqında hökm verəcəkdir.) Zalım tərəfindən vəzifə qəbul etmək böyük günahlardan olmaqla yanaşı, o, zülmkarlığa da bərabərdir. Belə ki, insan belə vəzifəyə sahib

1. "Tuhəful-uqul", səh. 126

2. "Darus-salam" kitabının "Bərzəx mükaşifələri hissəsində yazılır. "Böyük arif Seyid Məhəmməd Əli İraqinin mükaşifəsi (yəni insanın gözündən pərdələrin kənara çəkilməsi və onun həqiqətləri görməsi). Imam Zamanı (ə) görənlər sırasında qeyd olunmuşdur. Amma onun mükaşifəsi belədir: O deyir: Cavanlıq dövründə İraq (Ərak) şəkərinin məşhur kəndlərindən sayılan və ana vətənim olan Kərhərud kəndində yaşayırdım. O zaman çox yaxşı tanıdığım bir şəxs vəfat etdi və onu bizim evimizə yaxın olan qəbrsanlığın birində dəfn etdilər. Amma düz qırx günədek gün batan çağı onun qəbirindən od çıxır və ondan nalə və ürəkyandırان səsler eşidilirdi. Belə ki, bir gecə onun naləsinin səsinədən dəhşətə gəlib qorxaya düşdüm və titrəməyə başladım. Az qala qorxudan özümədən gedəcəkdım. Evdəkilərdən bəzisi mənə o vəziyyətdə görüb mənə özləri ilə apardılar və bir müddətdən sonra özümə gəlib o şəxsin pis vəziyyətindən təəccüb etdim. Çünki onun, qəbrindən çıxan alovlarla, gələn qorxunc səslərlə həyat sürdüyü zaman gördüyü əməllər arasında heç bir münasibət görmürdüm. Amma bir müddətdən sonra xəbər tutdum ki, o, həyatı zamanı (hökumətə aid olan) vergi idarəsində işləmiş və bir nəfər seyiddən icbari surətdə pul istəmişdir (onu pul verməyə məcbur etmişdir). O seyyid isə imkanı olmadığı üçün, ona pul verə bilməmişdir. Beləliklə də, onun tərəfindən həbs olunaraq bir müddət evinin banında asılı halda saxlanılmışdır. Həmçinin, mötəbər şəxslərdən birinin nəql etdiyinə görə bir müddət bundan qabaq Kaşan şəhərində Ağə Məhəmməd Əli adı bir kişi var idi ki, ətir satanlarla həmkarlıq edir və onların hesab-kitabları onun öhdəsində idi. Sonralar müəyyən səbəbə görə ətir ləvazimatının al-verini qadağan etdi. Elə o vaxtlar yoxsul bir seyid bir neçə yüz gram ətir (yağı) əldə edərək onu bir nəfərə satır. Amma o (zalım) şəxs bunu gördükdə bazarın içində ona söyüş söyərək üzünə bir neçə şillə vurdu. O çarəsiz yoluna davam edərək "Cəddim sənə cəzanı versin" dedi. O zalım bu sözü eşitdikdə xidmətçisinə onu qaytarmağı əmr etdi və yoxsul seyidin boynuna bir neçə zərbə vurub dedi: İndi get və cəddinə de ki mənə çiyinimi çıxartsın. Sabahı gün o zalım xəstələndi və o gecə çiyinləri ağrıya düşdü. İkinci gün isə çiyinləri şişdi (və vəziyyəti əvvəlki günə nisbətə bir az da pisləşdi). Dördüncü gün cərahlr onun çiyində olan bütün ətləri kəsib götürdülər və beləliklədə çiyinlərinin sümükləri görsəndi. Onun vəziyyəti günü-gündən ağırlaşdı, nəhayət yeddinci gün öldü "Əli övladları ilə düşmənçilik edən məhv olar deyiblər" (Nəraqinin "Xəzain kitabından)."

olmaqla özünü zülm və günahdan qorumağa qadir deyil. Davud ibn Zərbi deyir. "İmam Səccadın (ə) səhabələrindən biri mənə belə dedi: "Mən İmam Səccaddan (ə) (Mədinə hakimi) Davud ibn Əli və ya başqa hökumət adamlarına mənə bir vəzifə vermələri üçün məktub yazmasını xahiş etdim. Amma o həzrət mənim cavabımda "Mən bu işi görmərəm!" - deyə buyurdu. Öz-özümə fikirləşdim ki, bəlkə də, həzrətin bu işdən imtina etməsi mənim zülmkarlığa meyl etməyimdən qorxması ucbatından olmuşdur. Beləliklə, o həzrətin hüzuruna gedərək zülm etməməyim və yalnız ədalətlə işləməyim üçün and içib əhd bağladım" Amma o həzrət göyə baxaraq buyurdu: "Asimana getməyin bu işdən çox asandır." İmam Səccadın (ə) kəlamından bu işdə zülmədən uzaqlaşib bütün hallarda günah etməməyin və ədalətli rəftarın qeyri-mümkün bir iş olması anlaşıldı."

VƏZİFƏ QƏBUL ETMƏYİN İSTİSNA HALLARI

İki halda zalım tərəfindən vəzifə qəbul etmək caiz və hətta bəzi vaxtlar vacib olur. Amma caiz olan hallar (Zalımdan hansı hallarda vəzifə qəbul etməyin vacib olmasını sonradan qeyd edəcəyik) aşağıdakılardan ibarətdir.

1. Vəzifəni qəbul etmədikdə şəxsin canı, malı və namusunun təhdid olunma məsələsi meydana çıxsın və zəruri hallarda təqiiyyə səbəbilə vəzifənin qəbul olunması. Belə hallarda vəzifənin qəbul edilməsinə aid ümumi və xüsusi dəlillər mövcuddur. Məsələn, Peyğəmbər (s) buyurub:

"Ümmətimə ikrah və çarəsizlik üzündən (yerinə yetirdikləri əməllər üçün) əzab verilməz." ^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Həqiqətən, Allah-taala zəruri hallar üçün (haram işləri) halal etmişdir." ^[2]

"Vəsailuş-şiə" kitabında nəql olunmuş hədislərə əsasən, imam Rza (ə) tərəfindən Məmunun canişinliyinin qəbul edilməsinin məhz ikrah və təqiiyyə üzündən olması buyurulmuşdur. İmam Sadiqdən (ə) zalım padşah üçün işləmək barədə soruşulduqda, o həzrət buyurdu: "Caiz deyil, amma insanın yemək, içmək və ölməmək üçün qüvvə toplamağa (padşaha işləməkdən) başqa, bir çarəsi olmasa, (həmçinin,) onun qüvvə toplamaq yolu yalnız padşahın işini (vəzifəsini) qəbul etməyə bağlı olsa, caizdir. (Yəni, zəruri hallarda caizdir və heç bir eybi yoxdur). Amma zalım hakimdən bir şey ona çatdıqda, onun beşdəbiri (xümsü) Əhli-beytə (ə) çatmalıdır."

1. ZÜLM OLMAYAN VƏZİFƏ VƏ İŞLƏRİ QƏBUL ETMƏK

Məsələn, ümumi əmniyyət, yol təhükəsizliyi və sərhədləri düşmənlərin təcavüzündən qorumaq kimi idarəçilik və hərbi vəzifələri buna misal göstərmək olar, çünki belə vəzifələrdə müsəlmanların xeyrinə əməl etmək, məzlum və möminlərə kömək etmək və haqqı öz sahiblərinə qaytarmaq kimi xeyir işləri yerinə yetirmək zəminəsi olduğundan, o vəzifəni qəbul etməyin heç bir eybi yoxdur. Bir sözlə, bu cür vəzifələrin zalımdan qəbul

1. "Xisal", səh 416

2. "Vəsailuş-şiə" kitabından.

3. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 146

edilməsi ədalətin icrası və möminlərə yaxşılıq etmək niyyəti ilə olarsa, caiz və hətta müstəhəbdir. Ziyad ibn Əbu Səlmə deyir: "İmam Kazimin (ə) hüzuruna getdikdə buyurdu: "Sən hökumət işinə məsulsanmı?" Dedim: "Bəli" O həzrət buyurdu: "Nə üçün?" Dedim: "Mən başqalarına yaxşılıq və kömək edirəm. Bir tərəfdən də ailəli olduğumdan onların dolanışığını təmin etmək üçün ayrı bir gəlirim yoxdur. Həzrət buyurdu: "Ey Ziyad! (Bu zalım hökumətin) məni uca dağın başından yerə atıb tikə-tikə etmələrini onların işlərini qəbul etmək və ya onlardan birinin xalçasına ayaq qoymaqdan daha üstün bilirəm. Amma (yalnız) bir halda (belə vəzifəni qəbul etməyə hazıram). Bilirsənmi o hansı haldır?" Dedim: "Yox, bilmirəm, sizə fəda olum!" Buyurdu: "Möminlərdən çətinlik və qəm-qüssəni uzaqlaşdırmaq, bir mömini əsirlikdən azad etmək və ya bir möminin borcunu ödəmək niyyətilə vəzifəni qəbul etməkdir. Daha sonra buyurdu: "Ey Ziyad! Zülmkarların işlərindən birinə məşğul olduqda, bu iş üçün düşdüyün günah (bağışlansın və) aradan getsin deyə, öz din qardaşlarına yaxşılıq et." [1]

Həmçinin, Fəzl ibn Əbdürrəhman deyir: "Mən hökumət işlərinə daxil olmaq üçün imam Kazimə (ə) məktub yazıb o həzrdən icazə istədim." Həzrət mənim cavabımda buyurdu:

"Allah hökmlərindən birini dəyişdirməyib ilahi qanunlarından birini batil etməyincə bu işin heç bir eybi yoxdur. Sənin bu işinin kəffarəsi isə din qardaşlarının ehtiyaclarını ödəməkdir." [2]

Harunun baş vəziri Əliyyibn Yəqtin imam Kazimə (ə) belə yazdı "Bu vəzifədən istefa vermək üçün sizdən icazə istəyirəm. Həzrət onun cavabında belə buyurdu:

"Mən sənin xilafət (və hökumət işlərindən) xaric olmağını caiz bilmirəm, çünki Allah-taalanın zalımların sarayında elə bəndələri vardır ki, Allah-taala onların vasitəsi ilə öz dostlarından şəri uzaqlaşdırır. Onlar Allahın cəhənnəm odundan xilas olmuş bəndələridir. Beləliklə, din qardaşların barədə Allahın əzabından qorx." [3]

Həmçinin, Məhəmməd ibn İsmayıl Harunun vəzirlərindən biri olmuş, imam Kazim (ə), imam Rza (ə) və imam Cavadın (ə) dövründə yaşamış və onları görmüşdür. Məhəmməd ibn İsmayıl imam Cavadın (ə) köynəyini özünə kəfən üçün almışdır. O, imam Rzadan (ə) həzrətin belə buyurduğunu nəql edir: "Allah-taalanın zalımlar sırasında elə bəndələri vardır ki, onların vasitəsi ilə öz istəyini həyata keçirir və öz dostlarının çətinliyini aradan qaldırmaq üçün onları şəhərlərdə imkanlı edir. Həmçinin, onların sayəsində müsəlmanların işlərini islah edir. Mömin (bəndə) çətinlikdən onlara pənah aparır və bizim şüalərimizdən olan möhtac şəxslər onlara üz gətirirlər. Allah-taala onların vasitəsilə zalımların evində mömin bəndələrindən qorxu (və nigarançılığı) aradan aparır. Həqiqətən, onlar - möminlər və Allahın yer üzərində etibarlı bəndələridir."

1. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh.139

2. "Mustədrəkul-vəsail" kitabından

3. Mustədrəkul-vəsail, ticarət kitabı, 39-cu bölmə

Daha sonra buyurdu: "Onlara belə məqam və vəzifələr halal olsun." Həmçinin, buyurdu: "Sizlərdən birinizin bütün bu vəzifələrə çatmaq müvəffəqiyyəti varmı?" Məhəmməd deyir: "Soruşdum ki, sizə fəda olum, bu məqamlara hansı yolla çatmaq olar?" Həzrət buyurdu: "Zülmkarların hökumətində vəzifəyə yiyələnib möminlərin xeyrinə işləyərək bizim şüalərimizi şad etməklə. Bu zaman onlar bizi də şadlandırırlar. Belə isə, ey Məhəmməd, (sən də) onlardan ol." [1]

TƏKCƏ BİR HALDA VACİBDİR

Bəzi şəxslərə bir sıra vəzifə və məqamları qəbul etmək vacib olur və bu, o şəxsin dini fəsadlardan sayılan böyük bir fəsadı və ya şəri qadağalardan birini aradan apara bilməsinə yəqin etdiyi haldadır. Amma belə bir halın yaranması çox çətin bir məsələdir, çünki onun əsas şərti insanın o məqamı qəbul etdikdən sonra əsla zülm etməyəcəyi və ilahi vəzifə və ədalətin ziddinə əməl etməyəcəyinə tamamilə özünə əmin olmasıdır. Belə bir xüsusiyyətin hər bir insanda yaranması da həddən artıq çətinidir. Buna səbəb, vəzifədə böyük təhlükələrin gizlənməsi və insanın özünü onlardan qorumasının çətinliyindən doğur. İmam Sadiq (ə) Əhvazın hakimi Abdullah Nəcəsiyə belə yazmışdır. "Əhvaz hakimiyətinə yetişdiyini eşitdim və bu xəbərdən həm sevindim, həm də kədərləndim. Sevinməyim Allah-taalanın sənə vasitənlə Məhəmməd peyğəmbərin (s) Əhli-beytinin (ə) dostlarından çətinlikləri uzaqlaşdırması, onların köməyinə çatmasına ümidvar olmağım, həmçinin onların alçalıb təhqir olunmuşlarını ucaltması, yoxsullarını varlandırması, zəiflərini qüvvələndirib müxaliflərin onlara tərəf yönəlmiş alovunu söndürəcəyinə ümid bəslədiyimə görədir. Amma mənim qəmgin olmağımın səbəbi, bizim dostlarımızdan birinin çətinlik və narahatçılığına səbəb olacağından qorxmağımıdır. Belə olan halda cənnət qoxusu sənə çatmayacaqdır." [2]

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Bir millətə başçı olan şəxs qiyamət günü iki əlləri boynuna zəncirlənmiş halda məhşərə daxil olacaqdır. Əgər o iş başında olan zaman camaatla Allahın əmrlərinə uyğun rəftar etmişdirsə, azad olunacaq, zülm etmişdirsə cəhənnəm oduna atılacaqdır. Bir millətin rəhbərliyini ələ alıb onlarla ədalət və yaxşıqla rəftar etməyən şəxs rəhbərliyini hər bir günü üçün min il iki əlləri boynuna zəncirlənmiş halda cəhənnəmin kənarında saxlanılacaqdır. Beləliklə, onların arasında Allahın fərmanı əsasında rəftar etmiş olsa, azad olacaq, zalım olduqda isə yetmiş vadi qədər Cəhənnəmdə batacaqdır." [3]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Xalqa aid olan işlərdən birini ələ alıb onlar arasında ədalətlə rəftar edən, öz qapısını açıq qoyub şikayət edənlərin qarşısını almayan və xalqın işlərinə (vəziyyətinə) nəzər salanın qiyamət günü qorxudan amanda qalıb cənnətə daxil olması Allahın öhdəsindədir." [4]

1. "Biharul-ənvar", 15-ci cild, səh.213: "Səfinətul-bihar", 1-ci cild, səh. 316

2. Bu hədis Şeyx Ənsarinin Əl-Məkəsibul-muhərəmə kitabında qeyd olunmuşdur.

3. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh 137

4. "Vəsailuş-şiə", "Hicrət" başlığı, 46-cı bölmə, səh. 140

Əlbəttə, istisna olunmuş bir sıra məsələlər də vardır ki, ixtisar üçün onları qeyd etmirik. Bu haqda ətraflı məlumat üçün fiqhi kitablara müraciət edin.

1. ZALIMA ZÜLM SAYILMAYAN İŞLƏRDƏ KÖMƏK ETMƏK

Xidmətçilik, dərzilik, ev tikmək, mal və ya xəzinə qorumaq kimi zülm sayılmayan işlərdə zalıma kömək etmək üç növə bölünür:

1. Bəzi vaxtlar bu kimi işlər haram cəhətindəndir. Məsələn, evin qəsb olunmuş bir yerdə tikilməsi, xalqdan zor gücünə alınmış parça ilə paltarın tikilməsi, xalqdan zorla alınmış mallara nəzarət edib onların qorunması və sair kimi işləri qeyd etmək olar. Zalıma bu kimi işlərdə kömək etməyin haram olmasında heç bir şübhə yoxdur, çünki qəsb olunmuş şeylərin istifadəsi onun qəsbi olmasını bilən (qəsbkar və qeyrisi) hər bir şəxs üçün haramdır.

2. Bu kimi işlərin heç bir haram cəhəti olmadıqda, onu yerinə yetirən şəxs camaat arasında zalımlara kömək edənlərdən hesab olunarsa, həmçinin, bu kömək zalımın güclənməsi və kömək edən zalımlardan pul alması kimi başa düşülsə haramdır. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allah-taala öz adını Bəni-Abbas divanında (dəftərxanasında) yazdıran şəxsi qiyamət günü donuz şəkilində məhşur edər." ^[1]

Başqa bir rəvayətdə isə onların qara üzlə məhşərə gəldiyindən xəbər verilir. Həmçinin, o həzrət buyurub: "Onlara bir məscidi tikməkdə belə kömək etmə." ^[2]

İbn Əbi Yəfur deyir. "İmam Sadiqin (ə) hüzurunda idik. Şiələrdən biri gəlib o həzrətə dedi: "Sizə fəda olum, bəzi vaxtlar bizə yoxsulluq üz gətirdikdə (Bəni-Abbas tərəfindən) çağırılır və onlar üçün bir evin tikilməsi, arxın qazılması və ya əkinçilik işi üçün göstəriş alır. Bu barədə nə buyurursunuz?" Həzrət buyurdu:

"Onlar üçün bir düyün vurmaq, su qabı və ya kisə ağzı bağlamağı sevmirəm. Hətta bu işimin müqabilində Mədinə və onda olanları mənə versələr (də belə, onların göstərişi ilə bir işi həyata keçirmərəm.) Həmçinin, onlara (qələm ucuna yapışmış xırda zərrə) qədər kömək etmək istəmirəm. Şübhəsiz, zalımlar qiyamət günü Allah-taala öz bəndələri haqda hökm edəcək, oddan olan xeymələrdə saxlanılacaqdır." ^[3]

Məhəmməd ibn Əzafir nəql edir ki, imam Sadiq (ə) atam Əzafirə buyurdu: "Sənin Əbu Əyyub və Əburrəbi ilə alver etməyinin xəbəri mənə çatmışdır. Beləliklə, (qiyamət günü) zalımlara kömək edən dəstədə çağırıldığın vaxt vəziyyətin necə olacaqdır?" Atam o həzrətin buyurduğu sözdən bərk narahat və qəmgin oldu. İmam Sadiq (ə) onu narahat halda gördükdə buyurdu: "Ey Əzafir! Şübhəsiz, səni Allah-taalanın məni qorxutduğu (söz ilə) qorxutdum. Atam ölənədək həmişə qəmgin halda idi." İmam Sadiq (ə) buyurub:

1. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 130

2. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 130

3. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 129

4. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh. 128

"Allah-taalanın sizi dünyasından bəhrələndiyiniz dəstə ilə məşhur etməyi zəruridir. " Həmçinin buyurub: "Həzrət Musaya (ə) iman gətirənlərdən bir dəstəsi öz-özlərinə dedilər. Fironun ordusuna qoşulub onun dünyasından istifadə edər və ümid etdiyimiz kimi, Musa (ə) Firona qalib olduqda isə ona tərəf qayıdaraq. Həzrət Musa (ə) ona iman gətirən dəstə ilə birlikdə Fironun əlindən qaçdıqda, o dəstə tələsən halda öz miniklərinə minib onlara çatmağa cəhd göstərdilər. Amma Allah-taala onların miniklərinin üzündən vurmaları və Fironun qaşununa qaytarması üçün bir mələk göndərdi və beləliklə də, (Fironun qoşunu ilə) birgə qərq oldular. "[1]

O həzrət başqa bir hədisdə buyurub:

"Allahdan qorxun, öz dininizi təqva və ehtiyacsızlıqla Allah fəzlinə (arxalanıb) möhkəmləndirin. (Və) hökumət sahibindən bir şey (hacət) istəməyin. Hər kəs hökumət sahibi və ya məzhəbi müxalifin əlində olan (maddi şeylər) üçün təvazökarlıq edərsə, Allah-taala onu alçaldıb azdırar və onu düşmən tutub özbaşına buraxar. Beləliklə, o şəxsdən (hökumət başçısından) maddi bir şey əldə etsə, onun bərəkətini götürər, həmçinin, əgər onu həcc səfərində, qul azad etmək və sair xeyir işlərdə xərcləyर्सə, savab verilməz. "[2]

Əli ibn Hənzə deyir: "Bəni-Üməyyə yazıçılarından bir dostum var idi və o imam Sadiqlə (ə) görüşmək üçün həzrətdən icazə almağı məndən xahiş etdi. Beləliklə, o həzrətin hüsuruna yetişdikdə, salamdan sonra dedi: "Sizə fəda olum, mən Bəni-Üməyyənin dəftərxanasında işləmiş və bu yolla çoxlu pul qazanmışam. Amma o pulları əldə etdikdə halal-haram məsələsinə laqeyid yanaşmışam. Həzrət buyurdu: "Bəni-Üməyyə onlar üçün yazıçılıq edən, qənimət yığan, düşmənləri ilə vuruşan və məclislərində hazır olan dəstəyə sahib olmasaydı, heç vaxt biz Əhli-beytin (ə) haqqını qəsb edə bilməzdik. Camaat onları tək qoyub kömək etməsəydi, əllərində olandan artıq bir şey qazana bilməzdilər. O kişi dedi: "Sizə fəda olum, mənim tutduğum işdən çıxış yolu varmı?" Həzrət buyurdu: "(Çıxış yolunu) sənə desəm, ona əməl edəcəksənmi?" Dedi: "Bəli." Həzrət buyurdu: "Onların dəftərxanasından aldığın bütün var-dövləti kənara qoy və tanıdığın haqq sahiblərinin haqqını qaytar və tanımadıqlarının haqqını isə (onların tərəfindən) sədəqə ver ki, mən də Allah-taalanın səni cənnətə aparmasına zəmin olum. Əliyyibn Hənzə deyir: "O, bir müddət başını aşağı saldıqdan sonra dedi: "Sizə fəda olum, buyurduğunu yerinə yetirəcəyəm."" Sonra bizimlə birlikdə Kufəyə gəlib bütün var-dövlətini o həzrətin (ə) buyurduğu kimi öz sahiblərinə qaytardı, qalanlarını isə sahibləri tərəfindən sədəqə verdi. Hətta geyindiği paltarlarını da (sahiblərinə) qaytardı. Mən isə öz dostlarımdan bir az pul alıb onun üçün geyim aldım və ona xərclik göndərdim. Bir neçə ay ötdükdən sonra xəstələndi. Bir gün ona baş çəkmək üçün yanına getdikdə can verdiyini gördüm. O, gözlərini açaraq mənə dedi: "Ey Əliyyibni Hənzə! And olsun Allaha ki, (İmam Sadiq (ə)) verdiyi vədəyə vəfa etdi. Sonra dünyasını dəyişdi. Biz onu qüsl, kəfən edəndən sonra

1. "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh 134

2. "Ət-Təhziib, 6-cı cild, səh. 33

dəfn etdik və bir müddətdən sonra Mədinədə imam Sadiqin (ə) yanına getdikdə buyurdu: "Ey Əli! And olsun Allaha ki, dostunla bağladığımız şərtə vəfa etdik." Dedim: "Sizə fəda olum, düz buyurubsunuz, o özü də vəfat etməmişdən qabaq (can verərkən) belə dedi."^[1]

3. HARAM OLMAYAN KÖMƏK

Zalıma kömək etməyin üçüncü növü heç bir haramlığı və zalımın güclənəməsinə səbəb olmayan, həmçinin o iş vasitəsi ilə camaatın nəzərində zalımın tərəfdarlarından sayılmayan haldır. Məsələn, öz avtomobilini onlara icarəyə vermək və ya halal malları bir şəhərdən digər bir şəhərə daşımaq üçün onlardan icarəyə maşın almaq və ya zalımın evində fəhləlik edib pul almaq kimi işləri qeyd etmək olar. Bu növ iş haram olmasa da, bəzi alimlərin buyurduğu kimi, ehtiyata əsasən onu tərk etmək yaxşıdır, çünki qeyd olunmuş rəvayətlər bu növ köməyə də aiddir və digər tərəfdən, belə bir şəxs tədricən zalıma qarşı meyilli olub böyük təhlükə ilə üzləşməli olur. İmam Kazimin (ə) Səfvan Camala buyuruğu kimi:

Səfvan ibn Mehran Bəmal Kufi imam Sadiq (ə) və imam Kazimin (ə) səhabələrindən, həmçinin, dövrünün təqvalı şəxslərindən biri idi. Səfvan ibn Mehranın çoxlu dəvələri olduğu üçün onları icarəyə verir və bu yolla da öz yaşayışını təmin edirdi. O deyir: "Bir gün imam Kazimin (ə) hüzuruna getdim. Həzrət buyurdu: "Ey Səfvan! Bir şeydən başqa, bütün işlərin yaxşıdır." Dedim: "Sizə fəda olum, o hansı işdir? Buyurdu: "(O) işin dəvələrini bu kişiyyə (Harun Ər-Rəşidə) icarəyə verməyindir." Dedim "Mən bunu hərislik, çoxlu sərvət toplamaq, ov və əbəs səfərlər üçün ona kirayə vermirəm. And olsun Allaha, dəvələri ona həcc səfərinə getdiyi üçün vermişəm. (Hətta) özüm ona xidmətçi olmayım deyə, xidmətçilərimi onunla birgə yola salmışam." Həzrət buyurdu: "İcarənin pulunu qabaqcadan almısan, yoxsa dəvələri onun ixtiyarında (nisiyə) qoyursan?" Dedim: "Bəli, onlar qayıdanadək mənə borclu qalırlar." Buyurdu: "Harun və onun qohumlarının sənə olan borclarını qaytaranadək sağ qalmasını arzulayırsanmı?" Dedim: "Bəli." O həzrət buyurdu: "Onların sağ qalmasını sevənlər onlardan sayılır, onlardan sayılan isə Cəhənnəmdə olacaqdır.

Səfvan dedi: "Mən o həzrətin sözlərindən sonra dəvələrimin hamısını satdım." Bu xəbər Haruna çatdıqda, məni yanına çağıraraq dedi: "Eşitmişəm dəvələrini satmısan?!"

Dedim ki, bəli, artıq qocalıb əldən düşmüşəm və dəvələri saxlamağa aciz qalmışam. Xidmətçilər də dəvələrə lazımınca nəzarət etmirlər. Harun dedi: "Belə deyil, belə deyil. Mən dəvələrinin kimin göstərişi ilə satmağını yaxşı bilirəm. Bu iş Musa ibn Cəfərin (imam Kazim (ə)) göstərişi ilə həyata keçmişdir."

Dedim: "Mənim Musa ibn Cəfərlə (ə) nə işim var?!"

Harun dedi: "Yalan deyirsən, sənə bizlə dostluqda yaxşı rəftarın olmasaydı, səni öldürərdim."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

1. "Vəsailuş-şiə", 76-cı bölmə, səh. 551

2. "Vəsailuş-şiə", 42-ci bölmə, səh. 132

Zalımın diri qalmasını sevən şəxs, şübhəsiz yer üzərində Allaha günah edilməsini sevmişdir."^[1]

Həmçinin, həzrət zalımlara meyilli olmayın ki (Cəhənnəm) odu sizə çatar ayəsinin təfsirində buyurmuşdur: "Zülmkara meyl edən zalım padşahın yanına gəlib əlini pul kisəsinə salaraq ona müəyyən məbləğdə pul verməsi qədər onun sağ qalmasını sevən şəxsdir."^[2]

Bir sözlə, zalımın sağ qalmasını sevmək cüzi olsa da, ona tərəf meyilli olmaq sayılır.

4. PEŞƏSİ ZÜLM OLMAYAN ZALIMA KÖMƏK ETMƏK

Peşəsi zülmkarlıq olmayan və təsadüfi olaraq birini nahaq yerə vuran, abırını aradan aparan, malını alan və ya haqqını ödəməyən zülmkarın zülmünə kömək etmək şübhəsiz, haram bir işdir. Yəni, bir şəxsin zalım olduğunu bilərkən onun zülmünün həyata keçməsində yardım etmək haram və böyük günahlardandır, çünki zülm etmək böyük günahlardan sayılır və Quranda ona əzab vədəsi verilmişdir:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَعِثُّوا نُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ
وَسَاءَتْ مُرْتَقَقًا

"Biz zalımlar üçün onları əhatə edən od hazırlamışıq ki, su istədikdə onların üzlərini bişirən (isti və qaynar) su gətirilər və o, necə də pis içkidir və (cəhənnəm) necə də pis yığıncaq yeridir!."^[3]

Zülmkar zalıma etdiyi zülmə kömək edən şəxs onunla günahda bərabərdir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Zalımın (etdiyi) zülmə kömək edən və onun etdiyi zülmə razı olanlar bu günahda onunla şərikdirlər."^[4]

Belə məzmunlu hədis imam Baqirdən (ə) də nəql olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub:

"İmamın beyətini sındıran, azgınlıq bayrağını qaldıran, aşkar edilməsi vacib olan elmi gizlədən, nahaq yerə malı həbs edən və ya birinin zülmkar olduğunu bilən halda onun zülmünə kömək edən şəxs, şübhəsiz, İslam dinindən xaric olmuşdur."^[5]

O həzrət (Merac hədisində Cəhənnəmin qapısına yazılmış sözləri bəyan edərkən) buyurub: Cəhənnəmin dördüncü qapısına bu üç cümlə yazılmışdır:

1. Allah İslam dinini alçaladanı zəlil etsin,
2. Allah Peyğəmbərin (s) Əhli-beytini (ə) alçaladanı zəlil etsin,
3. Allah xalqa zülm edən zülmkarın zülmünə kömək edəni zəlil etsin.

Ümumiyyətlə, ayə və rəvayətlərdən məlum olur ki, zülm böyük

1 . "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh 154

2 . "Vəsailuş-şiə", 12-ci cild, səh 133

3 . "Kəhf" surəsi. 29-cu ayə

4 . "Vəsailuş-şiə", 42-ci bölmə, səh. 128

5 . "Mustədrəkul-vəsail", "Ticarət" başlığı, 35-ci bölmə

6 . "Mustədrəkul-vəsail", "Ticarət" başlığı, 35-ci bölmə

günahlardan sayılır və zalıma zülmündə kömək edən şəxs günahda onunla şərikdir. Digər tərəfdən, zalıma kömək edən şəxs Allah-taalanın vacib göstərişlərindən olan nəhy əz münkəri - camaatı pis işlərdən çəkəndirməyi tərk etmiş və hətta münafiq olmuşdur, çünki əməli şəkildə bu göstərişi tərk etmişdir ki, bu da münafiqlərin xüsusiyyətlərindən biridir. Allah-taala Quranda buyurub: "Münafiq kişi və qadınların bəzisi bəzisini pis işə dəvət edir və yaxşı işdən çəkindirirlər. "[1]

ZÜLMÜN QARŞISINI ALMAQ LAZIMDIR

Əgər bir müsəlman zalım şəxsin başqasına zülm etməsini görərsə, "nəhy əz münkərin şərtləri mövcud olduqda, onu bu zülmədən çəkəndirməsi vacibdir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Müsəlman qardaşın zalım və ya məzlum olsa belə, kömək et. Soruşdular "Ey Allahın Rəsulu! Ona zülm olunsaydı, köməyinə çatırıq, amma zalım olduqda ona necə kömək edərik?" Həzrət buyurdu: "Onun iki əllərini tutub zülm etməsinin qarşısını al. Bu, sizin (müsəlman) qardaşınıza etdiyiniz köməkdir. "[2]

5. GÜNAH İŞDƏ DƏ KÖMƏK ETMƏK OLMAZ

Namaz qılmamaq, oruc tutmamaq, şərəbxorluq, zinakarlıq, qumarbazlıq və bu kimi günahlarda kömək etmək qadağandır, çünki keçən söhbətlərimizdə qeyd etdiyimiz ayə və rəvayətlərdə hər bir günahkar özünə zülm edən zalım kimi adlanmışdır. Həmin səbəbdən, başqasına etdiyi günahda kömək etmək, şübhəsiz, haramdır və belə bir şəxs o günahkarla günahın əzabında şəri olacaqdır. Quranda buyurulur:

وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان واتقوا الله إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

"Bir-birinizə yaxşılıq və təqvada kömək edin. (Amma) bir-birinizə günah və zülmkarlıqda kömək etməyin. Allahdan qorxun, həqiqətən, Allah şiddətli əzab verəndir. "[3]

Həmçinin, nəhy əz münkərin vacib olması və onun tərk edilməsi barədə bildirilən bütün hədə-qorxuya aid dəlillər ona da şamildir.

1. Günah etmək istəyən şəxsə günahın müqəddimələrini hazırlamaq. Məsələn, şərəb düzəltmək üçün şərəbçiye öz üzümünü vermək və sair

2. Günahkarın günah etməsini qəsd etməyən halda, onun üçün günah müqəddiməsini hazırlamaq: Amma bu müqəddimə hazırlanmasa, o şəxs də günaha düşməz. Məsələn, üzüm sahibinin heç bir günah niyyəti olmadan öz üzümünü şərəbçiye satması kimi. Amma üzüm yalnız onun əlində olarsa və onu şərəbçiye satmadıqda, o, başqa yerdən üzüm əldə edib şərəb düzəldə bilməyəcəksə, bu halda belə bir şəxsə üzüm satmaq haram olacaqdır. Üzüm satan o üzümdən şərəb düzəlməsini qəsd etməsə,

1. "Tövbə" surəsi, 66-ci ayə

2. "Ənvari Nomaniyyə", 3-cü cild, səh.44

3. "Maidə surəsi, 2-ci ayə. (Bu ayə Allah-taalanın əzabının şiddətli olmasını bildirmək üçün naql olunmuşdur və hədisə əsasən, Cəhənnəm əhlini dünya odunun içərisində yerləşdirlər, rahatlıqdan yuxuya gedər və asayış tapar)

(yenə də bu iş haramdır.) Çünki bu halda şərabçıya üzüm satmaq camaatın nəzərində şərabçılığa kömək sayılır.

GÜNAHKARA GÜNAH OLMAYAN İŞDƏ KÖMƏK ETMƏK

Müsəlmanlar günahkara günah olmayan işdə kömək etmək məsələsilə qarşılaşdıqda, nə edəcəklərini bilmirlər. Məsələn, şərab içən və ya namaz qılmayana borc vermək və ya lazım olan vaxtlarda onların köməyinə çatmaq kimi yerlərdə nə etmək lazımdır? Onlara kömək etmək lazımdır, yoxsa, etdiyi başqa günahlara görə günah olmayan işində də onu tək qoymaq lazımdır? Bu vəzifəni ayırd etmək çətindir, çünki bu iş hüquqların bir-biri ilə qarışdığı bir vəziyyətdir. Belə ki, bir tərəfdən günah əhlindən üz çevirmək, (digər tərəfdən isə başqasına kömək etmək barədə) göstərişlər verilmişdir. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) bizə günahkarlarla qaş-qabaqlı rəftar etməyimizi göstəriş vermişdir. "[1]

Həmçinin, imam Sadiq (ə) səhabələrindən bəzisini danlayaraq buyurmuşdur: *"Siz, (bəzi vaxtlar) günahkar şialər öz günah əməllərindən əl çəksin deyə, onları günahdan çəkindirmir, onlarla münasibətinizi kəsmir və onlara əziyyət vermirsiniz. "[2]*

Amma bəzi günahlar üçün məzmunu daha şiddətli olan rəvayətlər nəql olunmuşdur. Məsələn, hər kəs namaz qılmayan şəxsə bir tikə çörək və ya bir geyim verərsə, sanki əvvəlincisi Adəm (ə) və sonuncusu Məhəmməd (s) olan yetmiş peyğəmbəri qətlə yetirmişdir. "[3]

Həzrət başqa bir hədisdə buyurub:

"Namaz qılmayan şəxsə bir qurtum su ilə kömək edən sanki mən və bütün peyğəmbərlərlə vuruşmuşdur. "[4]

Yenə buyurub:

"Namaz qılmayanın üzünə təbəssüm edən şəxs, sanki yetmiş dəfə Kəbə evini dağıtmışdır. "[5]

Bu məzmununda başqa rəvayətlər də mövcuddur. Şərab içən, qohumları ilə rabitəsini kəsən və yalan danışanla dostluq və gediş-gəliş etmək barədə çoxlu və qorxulu vədələr verilmişdir. Əlbəttə, mömin, Əhli-beyt (ə) dostları, qohumlar, seyidlər, qonşular və bu kimi şəxslərin hüququnun qorunub-saxlanması, onları sevib onlarla dostluq etməyin vacibliyini bildiren bir sıra rəvayətlər də vardır. Bu rəvayətlərin zahiri məqsədi isə onların təqvalı olmasının zəruriliyini göstərmir. Yəni, insanın yaxın adamları təqvasız olsa belə, onlarla rabitə saxlamaq vacib, bu rabitəni kəsmək isə haramdır. Valideynə hörmətsizlik və onlarla rabitəni kəsmək mövzusunda qeyd etdiyimiz kimi, onlar kafir və azgın olsa belə, hörmətsizlik və onlarla rabitəni kəsmək haramdır. Seyidlər barəsində də Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuşdur ki, saleh övladlarıma Allaha görə və pis övladlarıma isə mənə

1. "Vəsailuş-şia", 11-ci cild, səh-413

2. "Ət-Təhzib, 6-cı cild, səh, 182

3. "Ləalil-əxbar", 4-cü cild, səh.51

4. "Ləalil-əxbar", 4-cü cild, səh.51

5. "Ləalil-əxbar", 4-cü cild, səh.51

xatir hörmət edin." [1]

Əhli-beytin (ə) dostları barədə imam Rza (ə) buyurub:

"Muhəmməd Əhli-beytini azğın olsan belə, sev və onların dostlarını (da) azğın olsalar belə sev." [2]

Qonşu haqqında isə buyurulur:

"(Qonşu) müsəlman olduqda (insanın boynunda) iki haqqı, qohumlardan olduqda üç haqqı vardır. Qonşu kafir olduqda isə onun qonşuluq haqqı həmişəlikdir." [3]

Buna əsasən, Əhli-beyt (ə) dostlarını təqvasız olsa belə, sevmək, onlara kömək etmək və ehtiyaclarını ödəmək lazımdır. Həmçinin, günahkar olsalar belə seyidlərin hörmətini saxlayıb qohumların hüquqlarına riayət etmək lazımdır. Belə bir halda bizim vəzifəmiz nədir?

ÇIXIŞ YOLU

Müxtəlif hüquqların bir-biri ilə qarşı-qarşıya durub bir neçə vəzifənin (eyni zamanda) insana üz gətirdiyi vaxt hər şeydən qabaq imkan daxilində hamısına riayət etmək lazımdır. Lakin bu iş mümkün olmadıqda və onların ikisindən birini tərk etməyə məcbur qalsaq, daha əhəmiyyətli və mühüm məsələyə riayət etməliyik. Yəni, o iki işdən hər hansı biri şəriət baxımından daha üstün əhəmiyyətə malikdirsə, məhz onu başqa işlərdən üstün tutmalıyıq. Məsələn, vacib oruc tutmuş bir şəxs suda boğulan bir uşağı görərsə və o uşağın nicat tapması yalnız oruc tutan şəxsin özünü suya vurub başını suda batırmasına bağlıdırsa, bu halda oruc tutmuş şəxsin qarşısında bir-biri ilə zidd olan iki vəzifə vardır ki, onlardan biri oruc tutduğu üçün başını tam şəkildə suyun altına batırmaması, digəri isə canının xilas olunması vacib olan şəxsin sudan çıxarılmasından ibarətdir. Beləliklə də, bir əməl bir tərəfdən vacib, digər tərəfdən isə haram olur. Şübhəsiz, İslamın nəzərində bir şəxsə həlakətdən nicat vermək (qəzası) mümkün olan orucun pozulmasından daha əhəmiyyətli və üstündür. Nəticədə, o şəxs suya baş vuraraq uşağa nicat verməlidir. Bu isə onun günahkarlığına səbəb olmaz, əksinə (Allahın) göstərişinə əməl etdiyi üçün ona savab da yazılar.

Pis işdən çəkirmək daha əhəmiyyətli və üstündür. Quran və rəvayətlərin işarə etdiyi əmr be məruf və nəhy əz münkər (yaxşılığa dəvət və pisləkdən çəkirmək) Allah-taalanın ən mühüm vacib fərmanı hesab olunur. Beləliklə sair vacib məsələlərlə qarşılaşan zaman, bütün işlərdən qabaq məhz onu yerinə yetirmək lazımdır. Məsələn, namaz qılmayan və ya günahkar olan ata, ana, övlad və ya sair qohumlara kömək və yaxşılıq edilmədikdə, öz pis əməllərindən əl çəkib namaz qırlarsa, belə halda nəhy əz münkər baxımından onlara yaxşılıq və kömək etməmək vacibdir. Yaxud şərab içən seyid, Əhli-beyt (ə) dostları və qonşulara yaxşılıq etmədikdə, öz pis əməllərini tərk edərlərsə və bir sözlə yaxşılığın tərk edilməsinin onların günahdan çəkinməsinə təsiri vardırırsa, bu işi yerinə yetirmək vacibdir. Amma onlara yaxşılıq və köməyin edilməməsi heç bir

1. *Kəlameyi təyyibə, səh. 330*

2. *"Darus-səlam", 1-ci cild, səh. 203*

3. *"Mustədrəkul-vəsail", 72-ci bölmə, səh. 79*

təsir qoymayıb günahlarından uzaqlaşdırmasa, kömək və yaxşılıq etməyin haramlığı məlum deyildir. Çünki günahkara kömək etmək onun günahdan çəkməməsinə səbəb olduqda haram bir iş sayılır. Lakin belə şəxslərə kömək və ehsan edib-etməməyin heç bir təsiri olmadıqda, artıq nəhy əz münkər baxımından onlara kömək və yaxşılıq etmək haram deyildir. Bu işin sair cəhətlərdən də haram olması məlum deyil.

Məsələn, namaz qılmayana köməyi kəsdikdə namaz qılmasına səbəb olarsa, ona kömək etmək haramdır. Beləliklə, insan öz namaz qılmayan valideyni və ya qohumlarına yaxşılıq etməməsi onların namaza üz gətirməsinə səbəb olmadıqda, onlarla rəbitəni kəsmək və hörmətsizlik etməyin haramlığı öz yerində sabitdir. Şəraitə riayət etmək lazımdır. Qeyd etmək lazımdır ki, qonşuluq, seydlik, qohumluq və sair hüquqlara nəhy əz münkər baxımından yaxşılıq və köməyin tərk edilməsinin iki şərti vardır.

1. Təsiretmə ehtimalı amillərindən sayılan nəhy əz münkərin şərtlərinin mövcud olması;

2. Kömək (və yaxşılığı) tərk etməkdən aşağı mərtəbənin faydasız və təsirsiz olması. Çünki qeyd edəcəyimiz kimi, nəhy əz münkər vəzifəsində müxtəlif mərhələlərə riayət etmək lazımdır. Yəni, imkan daxilində asan mərhələni icra edib çətin mərhələyə üz gətirilməməlidir. Beləliklə yaxşılıq və kömək vasitəsi ilə günahdan əl çəkərsə, məhz bu yolla nəhy əz münkər etmək lazımdır. Məsələn, bir şəxsin atası və ya övladı namaz qılmırsa, yaxşılıq və kömək yolu ilə onların namaz qılması ehtimalı verilərsə, belə halda onlarla rəbitəni kəsib, üz döndərmək əvəzinə kömək və yaxşılıq etmək vacibdir. Necə deyərlər "insan yaxşılıq və ehsanın quludur". Bir sözlə yaxşılıq və köməyin o şəxsin günah etməyinə heç bir təsiri olmasa, bu yaxşılıq və köməyin haram olması məlum deyildir. Əksinə bəzi vaxtlar aydın şəriət hüquqları baxımından bu kömək və yaxşılığın edilməsi vacib, onları tərk etmək isə haram olur.

30. MƏZLUMLARA KÖMƏK ETMƏMƏK

Böyük günah olması bildirilən otuzuncu günah məzlumlara kömək etməmək və onlara edilən zülmün qarşısını almamaqdır. Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə belə oxuyuruq: Böyük günahlardan biri də məzlumlara kömək etməməkdir. Həqiqətdə, məzluma kömək etmək əməli olaraq pis işdən çəkəndirmək (nəhy əz münkər) sayılır. Beləliklə də, məzluma kömək etməyən şəxs Allah-taalanın vacib əmrlərindən birini tərk etmişdir. İmam Musəbni Cəfər (ə) buyurub:

"Din qardaşı ona pənah gətirən zaman pənah verməyib köməyini əsirgəyən şəxs, şübhəsiz, Allahın yardımını özündən əsirgəmişdir. "^[1]

Yəni, hər bir möminin rəhbəri sayılan Allah-taala möminə kömək etməyənin vəlisi deyil və belə bir şəxsi özbaşına qoyar. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Bacardığı halda möminə kömək etməyən şəxsi Allah-taala dünya və axirətdə zəlil edər. "^[2]

Əmr ibn Qeys deyir: Mən əmim oğlum ilə birlikdə Bəni-Məqatil qəsridə İmam Hüseyn (ə) ilə üzləşib o həzrətə salam verdik. (Bir az söhbətdən sonra) o həzrət buyurdu: "Mənə kömək etmək üçün gəlmisinizmi?"

Dedim: "Mən ailəli bir adamam. Bir tərəfdən də xalqın malı mənim yanımda əmanətdir. Bu işin aqibətinin necə qurtaracağını bilmirəm və xalqın əmanətlərinin mənim əlimdə zay olmasını sevmirəm." Əmim oğlu da həzrətin sualına belə cavab verdi.

Həzrət buyurdu: "Mənə kömək etmək istəmirsinizsə, buradan uzaqlaşın ki, mənim naləmi eşidib üzümü görməyəsınız. Həqiqətən, hər kəs bizim kimsəsizlik naləmizi eşidən və ya gören halda bizə kömək etməzsə, Allah-taalanın onu üzü üstə cəhənnəm oduna atmasına haqqı vardır."^[3]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"(Təkcə) bir gün namazını dəstəmazsız qılmış və bir məzluma kömək etməmiş yəhudi aliminə qəbrində əzab şallağı vurulmuş və onun qəbri odla dolmuşdur. "^[4]

Peyğəmbər (s) buyurub:

"İstər zalım, istərsə də, məzlum möminə kömək etmək lazımdır. Belə ki, zalım olduqda onu zülmkarlıqdan saxlamaq, məzlum olduqda isə onun haqqının zalımdan alınmasına kömək etmək, həmçinin, onu tərk edib tək

1. Əl-Kafi, 2-ci cild, səh. 366, 4-cü hədis

2. "Biharul-ənvər", 74-cü cild, səh.317

3. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh.590

4. "Səfinətul-bihar", 2-ci cild, səh 590

qoymamaq lazımdır."^[1]

Həmçinin, imam Sadiq (ə) buyurub:

"Bacardığı halda öz din qardaşına kömək etməyən mömin deyildir və belə olan halda Allah-taala onu dünya və axirətdə (özbaşına qoyar və) ona kömək etməz."^[2]

İmam Baqir (ə) isə bu haqda belə buyurub:

"Hər kəsin yanında onun mömin qardaşının eybi xatırlansa və o, imkanı olduğu halda (qardaşına) kömək etməyib eybi ondan uzaqlaşdırmasa, Allah-taala (belə bir şəxsi) dünya və axirətdə rüsvay edər."

Bu və sair rəvayətlərdən başa düşülür ki, məzluma kömək etməyin vacib olması təkcə maddi cəhətdən çətinlikdə olan məzlumlara aid deyil, əksinə abır-həyası getmiş, mənəvi məzlumiyyətə uğramış məzlumlara da aiddir, çünki möminin abırının qanı və malı kimi möhtərəmdir və onun qanını tökmək və malını aradan aparmaq caiz olmadığı kimi, abırını da aradan aparmaq caiz deyildir. Rəvayətlərdə isə bu iş (möminin abırını aparmaq) məzəmmət olunmuşdur."^[3]

Həmçinin, möminin öldürülməsinin və malının qarət olunmasının qarşısını almaq vacib olduğu kimi, onun abırının qorunmasında da kömək etmək vacibdir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs öz mömin qardaşının eybini eşidib onu inkar edərsə, Allah-taala (da) dünya və axirətdə min şər qapısını (yəni, min növ şər işlər və hadisələri) ondan uzaqlaşdırar. Amma bacardığı halda inkar etməsə, onun günahı qeybət edənin günahının yetmiş bərabəri qədər olacaqdır."^[4]

Mərhum Şeyx Murtaza Ənsari buyurub: "Bu əməlin qeybət edən şəxsin günahından yetmiş bərabər çox olması, bəlkə də onun sükut edərək (nalayiq sözü) inkar etməməsinin qeybət edən şəxsin bu və sair günahalara cürətlənməsinə səbəb olduğuna görədir."^[5]

Həmçinin, buyurub:

"Qeybəti inkar etməkdə məqsəd, təkcə onu çəkindirmək deyil, həm də (qeybəti olunan möminə) kömək etməkdən ibarətdir. Yəni, möminə nisbət verilmiş eybi ciddi şəkildə ondan uzaqlaşdırsın. Məsələn, həmin eyib dünyəvi işlərə aid olduqda desin: "Bu ki, eyib deyil, çünki o, günah etməmişdir. Eyib və günah yalnız Allahın buyuruğundan təcavüz edən haldadır. Amma həmin eyib dini işlərə aid olduqda, möminin işini düz yerə yozsun. Məsələn, "Filankəs namaz qılmayıb." sözünün cavabında belə desin: "Bəlkə də,

1. "Darus-salam", 2-ci cild, səh.197

2. "Biharul-ənvər", 74-cü cild, səh, 312

3. Imam Sadiq (ə) buyurur: "Hər kəs bir möminin hörmətinin sınırdırılması, abırının aradan getməsi, xalqın gözündən düşməsi, həmçinin, camaat yanında etibarsız və abırsız olması niyyəti ilə (nalayiq) bir söz deyərsə, Allah-taala onu öz vilayət və köməyindən xaric edib şeytanı ona hakim edər və şeytan (da) onu qəbul etməz." ("Üsuli-Kafi", 2-ci cild, səh 558

4 "Məkasibul-muhərəmə"nin şərh, 4-cü cild, səh. 69

5. Çünki o, qeybət edən şəxsin qarşısında sükut etməyib nalayiq sözlər deməsinə imkan verməsə, qeybət edən də öz qeybətinə davam etməz. (mütərcim)

namaz qılmağı unutmuş və yaxud da namazını qılmış, amma sən onu namaz qılanda görməmişən. Həmçinin, "Filankəs şərab içdi sözünün qarşısında belə desin "Bəlkə, onun içdiyi şey (maye) şərab deyildir." Amma onun işini düzgün və yaxşı yerə yoza bilmədikdə belə desin. "Mömin məsum (günahsız) deyildir və bəzən günaha mübtəla olur. Onun arxasınca (qeybətini edib) danlamaq əvəzinə, onun üçün bağışlanmaq diləməli və ona ürəyi yanmaq lazımdır" "Qeybət" mövzusunda ətraflı söz açacağıq. Kömək etmək məzlumun kömək istəməsinə bağlı deyil. Əksinə, ona edilən zülmədən xəbərdar olan, xüsusilə, o zülmü aradan aparmağa qadir olan hər bir müsəlmana bu yolda çalışmaq vacibdir. Əlbəttə, məzlum kömək istədikdə, ona kömək etməyin vacibliyi daha da artır. Peyğəmbər buyurub: "Hər kəs bir şəxsin "Ey müsəlmanlar mənə kömək edin." naləsini eşidib ona kömək etməzsə, müsəlman deyildir."^[1]

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəsin dini qardaşı ondan bir hacət istəsə və o şəxs imkanı olduğu halda onun hacətini yerinə yetirməsə, Allah-taala qəbr (evində) (Bərzəx ilanlarından olan) böyük bir ilanı onun canına salar və (ilan da) onu sancar."^[2]

Həmçinin, buyurub:

"Müsəlman qardaşına köməyi tərk edən şəxs heç bir əcri (savabı) olmayan və günah edən şəxsə kömək etməli olacaqdır."^[3] (Bu məzmununda bir neçə rəvayət də nəql olunmuşdur.)

İmam Səccad (ə) buyurub:

"Bəlanın gəlməsinə səbəb olan günahlardan biri də çarəsiz (köməksiz) şəxsə yardım etməməkdən ibarətdir."^[4]

Həzrət öz duasında belə deyir:

"İlahi! Səndən mənim qarşımda zülm olunmuş bir məzluma kömək etmədiyim üçün üzr istəyirəm! İlahi! Sənə çarəsiz və giriftar şəxsə kömək etməməkdən pənah aparıram! ."^[5]

Məzluma kömək etmək yalnız şiəyə məxsus deyildir. Məzluma kömək etməyin vacibliyi yalnız şiə məzlumlarına aid deyildir. Qeyd olunmuş bir sıra dəlillərin ümumiliyi, həmçinin nəyh əz mükərin vacib olmasının dəlilləri insanın bacardığı halda məzluma, hətta (qeyri-hərbi) kafirə, həmçinin, zülm olunan heyvana belə kömək etməsinin vacib olmasını göstərir.

"Muntəhəl-amal" kitabında yazılmışdır: "Mənsur Dəvaniqi müqəddəs Məkkə şəhərinə getmişdi. Bir gün qiymətli bir daşı satmaq üçün onun yanına gətirdilər. Mənsur qiymətli daşa bir az baxdıqdan sonra dedi: "Bu qiymətli daş Hişam ibn Əbdülməlik Mərvanındır və mənə çatmalıdır." Hişamın

1 "Vəsailuş-şiə", 59-cu bölmə, səh. 108 ("Cihad" başlığı)

2. "Mustədrəkul-vəsail kitabından

3. "Kafi, 2-ci cild, səh 166

4. "Məanil-əxbar, səh.271

5. "Səhifeyi-Səccadiyyə", 38-ci dua

Məhəmməd adlı bir oğlu vardı ki, bu daşı o satırdı. Sonra öz xidmətçisi Rəbi Hacıbə üz tutub dedi: "Sabah səbh namazından sonra Məscidul-Haramın bütün qapılarını bağlayın. Sonra onun bir qapısını açıb camaata o qapıdan bir-bir çıxmağa icazə verin. Elə ki, Məhəmməd ibn Hişamı tanıdın, onu tutub mənim yanıma gətir." Sabahısı gün səbh namazından sonra məscidin qapıları bağlandı və camaatın bir-bir filan qapıdan xaric olması elan olunduqda, Məhəmməd bu planın onun tutulması üçün icra olunduğunu başa düşdü. Beləliklə vəhşətə düşüb nə edəcəyini bilmədiyi üçün bərk nigaran oldu. Elə bu vaxt (Dəstğeyb və Dəştəki seyidlərinin böyüyü) Məhəmməd ibn Zeyd ibn Əliyyibnil-Hüseyn (ə) ona yaxınlaşıb buyurdu: "Sən kimsən və nə üçün narahatsan?" Dedi: "Özümü tanıtdırsam, canım amada qalacaqmı?" Buyurdu: "Bəli, sənə nicat verməyi əhd edirəm." Dedi: "Mən Məhəmməd ibn Hişam ibn Əbdülməlik Mərvanam. İndi isə sizi tanıyım deyə, siz də özünüzü tanıtdırın."

Buyurdu: "Mən Məhəmməd ibn Zeyd ibn Əliyyibnil-Hüseynəm. Sənin atan mənim atam Zeydi şəhid etsə də, öz canını amanda bil, çünki sən mənim atamın qatili deyilsən və səni öldürmək atamın nahaq yerə tökülmüş qanının əvəzini vermir. İndi isə səni nə yolla olursa-olsun, bu təhlükədən qurtarmalıyam. Bunun üçün zəhnimə çatmış bir fikrə əməl etmək istəyirəm. Amma onun şərti bu fikirlə razılaşıb heç bir şeydən qorxmamağıdır." Beləliklə, ona bir göstəriş verdikdən sonra (əbasını) çıxarıb onun başına atdı və onu çəkə-çəkə özü ilə apardı. Həzrət onun üzünə şillə vururdu və məscidin qapısında Rəbi Hacıbə yaxınlaşdıqda, uca səslə (Hacıbə) dedi: "Bu xəbis kişi Kufəli bir dəvəçidir. O, dəvələrindən birini Məkkəyə gəlib qayıtmaq üçün mənə kirayə verdi. Amma sonra qaçaraq dəvəsini başqasına kirayə veribdir. Mənim öz sözümlə isbat etmək üçün iki ədalətli şahidim var, indi isə onu hakimin hüzuruna aparmaq üçün gözətçilərindən ikisini mənimlə göndər." Rəbi öz gözətçilərindən ikisini Məhəmməd ibn Zeydə tapşırdı. Onlar gözətçilərlə birlikdə məsciddən xaric oldular. O, yolun ortasında Məhəmməd ibn Hişama üz tutub dedi: "Ey xəbis! Mənim haqqımı qaytarsan, daha gözətçi və hakimə heç bir əziyyət vermək istəmirəm." Məhəmməd ibn Hişam onun işindən təmamilə agah olduğundan dedi: "Ey Peyğəmbərin övladı, razıyam." Sonra Məhəmməd ibn Zeyd gözətçilərə üz tutub dedi: Bu kişi mənim haqqımı qaytarmaq üçün söz verdiyinə görə, daha sizə zəhmət vermək istəmirəm. Gözətçilər qayıtdıqdan sonra böyük təhlükədən yaxa qurtaran Məhəmməd ibn Hişam Məhəmməd ibn Zeydin üzündən öpərək dedi: "Atam-anam sənə fəda olsun. Allah-taala risaləti sizin ailənizdə yerləşdirməyi daha yaxşı bilir. Daha sonra qiymətli daşı cibindən çıxararaq dedi: "Bu hədiyyəni qəbul elə." Məhəmməd ibn Zeyd dedi: "Biz yaxşı iş qarşısında bir şey almayan ailəyik. Mən sənin barəndə atamın qanından keçdim, bu qiymətli daş nəyimə lazımdır?"

ABİD YERƏ BATIR

Şeyx Tusi imam Sadiqdən (ə) nəql edir ki, Bəni-İsrail abidlərindən biri namaz qılmağa məşğul olan halda iki uşağın bir xoruzu tutub onun qanadlarını yolması və xoruzun da nalə etməsini görərkən öz namazını davam etdirdi və o heyvanı uşaqların əlindən alıb nicat vermədi. Beləliklə

da, Allah-taala yerə abidi udmasını əmr etdi.

MÖMİNƏ KÖMƏK ETMƏYİN DÜNYA VƏ AXİRƏTDƏ TƏSİRİ

Məzlumların və möminlərin həcətlərini həyata keçirməyin savabının böyüklüyü və əhəmiyyəti barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Bu haqda ətraflı məlumat üçün onlardan bəzisini qeyd edirik. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəs çarəsiz qalmış mömin qardaşının şiddətli giriftarçılığı vaxtı köməyinə çatıb qəmini aradan aparsa və həcətini yerinə yetirməkdə ona yardım etsə, Allah-taala bu əməlinə görə ona (özünün) yetmiş iki rəhmətini vacib edər. Belə ki, onlardan birini dünya yaşayışını (məişətini) islah etmək üçün bəxş edər. Qalan yetmiş birini isə Qiyamətin qorxu və çətinlikləri üçün ehtiyat saxlayar."^[1]

Həmçinin, o həzrət buyurub:

"Kim mömin qardaşının həcətinin həyata keçməsi yolunda çalışdıqda, o həcət onun vasitəsi ilə həyata keçərsə, Allah-taala ona həcc, ümrə, oruc və Məscidul-Həramda iki aylıq etika savabını yazar. Lakin o həcət onun əli ilə həyata keçməsə, onun üçün yalnız bir həcc və ümrə əməllərinin savabını yazar."^[2]

Başqa bir hədisdə buyurub:

"Allah-taala Davuda (ə) vəhy edərək buyurdu: "Bəndələrimdən biri yalnız bir cə savab işi ilə mənim hüzuruma gələr və mən də onu cənnətə apararam." Soruşdu: "İlahi, o, hansı savab işdir?" Buyurdu: "Onun mömin şəxsdən bir ədəd xurma ilə olsa belə qəm-qüssəni uzaqlaşdırmasıdır." Davud dedi: "İlahi, səni tanıyan şəxsin səndən ümidini kəsməməsi daha layiqdir."^[3]

"Mən la yəhzurul-fəqih" kitabında İbn Mehrandan nəql olunmuşdur ki, deyir: "Mən imam Həsənin (ə) hüzurunda idim və bu vaxt bir nəfər gələrək dedi: "Ey Peyğəmbərin (s) övladı! Filankəsə borclu olduğum üçün məni həbs etdirmək istəyir." Həzrət buyurdu: "Yanımda sənə veriləsi pulum yoxdur." Dedi: "Heç olmasa, məni həbs etdirməsin deyə onunla danışın." O həzrət ayaqqabılarını geyindi və mən o həzrətə dedim: "Ey Peyğəmbərin övladı, etikafda olduğunuzu unutmusunuzmu?"

1. "Vəsailu-ş-şiə", 11-ci cild, səh.586

2. "Vəsailu-ş-şiə", 11-ci cild, səh.585

3. Böyük alimlərdən biri buyurur: *"Tam şəkildə zülmət, çirkinlik və üfunət içində olan azacıq bir Bərzəx üzünü görüb o bədbəxtin bu vəziyyətdə öldüyü üçün başına nələr gələcəyini fikirləşərək qorxuya düşdüm. Elə bu vaxt bir səs ucalaraq dedi: Ey ölüm mələyi! Səbr et, çünki onun bizim yanımda bir haqqı vardır ki, elə indicə ödənilməlidir. Birdən-birə ona bir sıra nurlar verildi və beləliklə də, üzünün zülməti parıltıya, üfunət və çirkinliyi (xoş) ətrə, pisliyi daha gözəl bir hala, Bərzəxi bədəni isə bülur parçası kimi parıltıya çevrildi. Elə bu vaxt asan can verərək dünyasını dəyişdi. Onun Allah yanında hansı haqqı olduğunu bilməyimi Allah-taaladan istədim. Gecə yuxu aləmində onu görüb soruşdum. Cavabımda dedi: Əməllərimin pisliyi gördüyün o, pis halım idi. Lakin bir gün günahsız bir şəxsin (məzlumun) edam olunmasını gördüm və hökumət işlərində nüfuzumdan istifadə edərək ona nicat verməyə çalışdım. Pis vəziyyətimdə Allahın köməyimə çatmasına elə o işim səbəb oldu."*

Həzrət buyurdu: "(Etikafda olduğumu) unutmamışam, lakin atamdan eşitmişəm ki, babam Peyğəmbər (s) buyurmuşdur "Hər kəs öz müsəlman qardaşının hacətini həyata keçirmək yolunda çalışsa, sanki Allah-taalaya doqquz min il ibadət etmişdir. Belə ki, (bu doqquz min ilin) gündüzlərini oruc tutmuş və gecələrini ibadətlə keçirmişdir.

İmam Sadiqin (ə) Əhvazın hakiminə yazdığı məktubu

Nəcaşi Əhvaz şəhərinin hakimiyyətini əla aldıqda, onun işçilərindən biri imam Sadiqə (ə) dedi: "Nəcəsinin dəftərxanasına vergi ödəməliyəm. Nəcəsi isə mömin və sizə itaət edən bir şəxsdir. Məsləhət görsəniz, mənim haqqımda ona bir məktub yazın. Həzrət ona belə yazdı: "Bağışlayan və mehriban Allahın adı ilə, qardaşını sevindir, Allah da səni sevindirsin.

O deyir: "Mən Nəcəsinin görüşünə getdikdə, iş yerində idi və otaq xəlvət olduqdan sonra məktubu ona uzadıb dedim: "Bu, imam Sadiqin (ə) məktubudur." Nəcəsi məktubu öpüb iki gözünə qoyaraq dedi: "Nə hacətin var?" Dedim: "Sizin dəftərinizə vergi verməliyəm." Soruşdu: "Nə qədərdir?" Dedim: "On min dirhəm." Nəcəsi vergi yazanı çağıraraq mənim vergimi ödəməyə, həmçinin, adımlı dəftərdən pozub gələn ilin vergisini onun öz (Nəcəsinin) tərəfindən ödənilməsinə göstəriş verdi. Nəcəsi daha sonra dedi: "Səni sevindirdimmi?" Cavab verdim: "Bəli, sənə qurban olum." O daha sonra mənə bir minik (atı), bir xadimə və bir xidmətçi, həmçinin, bir (təzə) paltar verilməsinə də göstəriş verdi və bunların hər birini verdikdə, soruşurdu: "Səni sevindirdimmi?" Mən isə "Bəli." Deyə ona cavab verirdim. O, mənim "Bəli." sözümü eşidən kimi, daha çox bəxşiş edirdi və bütün bunlardan sonra dedi: "Mövlamın məktubunu mənə burada verdiyin üçün, bu otaqda üzərində əyləşdiyim bütün xalçaları da özünə birlikdə apar və hər nə hacətin varsa de." O şəxs Nəcəsi ilə vidalaşdı geri qayıtdı və imam Sadiqin (ə) hüzuruna çatdıqda, olanları həzrət üçün danışdı və imam Sadiq (ə) də Nəcəsinin işlərindən sevindi. O şəxs soruşdu: "Ey Peyğəmbərin oğlu! Elə bil Nəcəsinin mənə etdiyi yaxşılıqlar sizi sevindirmişdir?" Həzrət buyurdu: "Bəli, and olsun Allaha ki, (Nəcəsi) Allahı və onun Peyğəmbərini (s) də şad etmişdir."

Əliyyibni Yəqtin nəql etdirdiki, Yəhya ibn Xalidin katiblərindən biri Əhvazda bizə hakim oldu. O vaxt (onlara) çoxlu miqdarda vergi borclu idim ki, onların hamısını ödədikdə, bütün var-dövlətim əldən çıxar və beləliklə də, yoxsullaşardım. Onun imamətə etiqadlı olub şiələrdən sayılmasını deyənlər var idi. Əhvazdan Məkkəyə qaçmağımdan başqa, bir çarə görmədim. Məkkədə həcc əməllərini yerinə yetirdikdən sonra, yolumu Mədinədən salaraq imam Sadiqin (ə) hüzuruna gəldim və dedim: "Ey mənim mövlam! Filankəs Əhvazın hakimi olub və onun sizin şiələrinizdən olmasını deyirlər, amma onun şiə olmaması səbəbindən nigaran olub bütün var-dövlətimin əlimdən çıxacağından qorxaraq onunla görüşməkdən boyun qaçıdırıb sizə və Allaha sığındım." Həzrət buyurdu: "Səni heç bir qorxu hədələmir." Sonra bir parça kağıza belə yazdı: "Şübhəsiz, Allah ərşinin kölgəsində sayə yaratmaq üçün elə çadırlar vardır ki, onlara yalnız öz mömin qardaşını qəmdən qurtarıb asayişə çatdıran və ya xurmanın yarısı

1. Etikaf saxlayan adam zəruri işi olmadan məsciddən çıxma bilməz. (Müt)

2. "Üsuli-Kafi, 2-ci cild, səh 190

ilə olsa belə, ona xeyir verənlər malik olacaqdır. Bu isə sənin qardaşıdır."

Daha sonra o kağızı möhrürləyərək mənə verib buyurdu: "Bunu ona çatdır. Mən Əhvaza qayıdıb gecə onun evinə gedərək imam Sadiqin (ə) elçisiyəm deyə qəbuluna girməyə icazə istədim. Elə bu vaxt onun ayaqyalın halda çölə çıxdığını gördüm. Məni görən kimi, salamlayıb gözlərimdən öpdü və dedi: "Sən mənim mövlamın elçisisənmi?" Dedim: "Bəli." Dedi: "Gözlərinə qurban olum, düz deyirsənmi?" Mənim əlimdən tutub soruşdu: "De görüm, mənim mövlam ilə necə ayrıldın?" Dedim: "Çox yaxşıqla." Daha sonra imamın məktubunu ona verdim və o, məktubu oxuduqdan sonra onu öpüb gözlərinin üstünə qoydu. Sonra dedi: "Ey qardaş! İstəyini de." Dedim: "Mənim sizin dəftərinizə neçə min dirhəm vergi borcum vardır ki, onları ödədikdə yoxsul vəziyyətə düşəcəyəm." O, dəftərə baxıb mənim borcumun üstündən xətt çəkdi və mənə verginin ödənilməsinə dair bir sənəd verdi. Daha sonra pul sandığını gətizdirərək onun yarısını mənə verdi. Sonra paltarlarını gətizdirib onların yarısını mənə bağışladı. Bir sözlə bütün var-dövlətini mənimlə yarı böldü. O, ardıcıl olaraq soruşurdu: "Qardaş, sevindinmi?" Mən isə deyirdim: "And olsun Allaha ki, bəli (sevindim)." Sonra ondan ayrıldım. Həcc mövsümü yaxınlaşdıqda, öz-özümə dedim ki, mən də onun yaxşılığının əvəzini Allah və onun Peyğəmbəri (s) yanında daha yaxşı olan həcc və dua əməlləri, həmçinin, imam Sadiqin (ə) yanına gedib onun hüzurunda hakimdən təşəkkür etmək və həzrətdən onun üçün dua etməsini xahiş etməklə çıxacağam. Beləliklə, Məkkə ziyarətindən sonra imam Sadiqin (ə) hüzuruna getdikdə, həzrətin mübarək üzündə sevinc gördüm. Buyurdu: "Ey Yəqtin! Sən o şəxs ilə işin necə oldu?" Hakimin mənə etdiyi yaxşılıqları bir-bir o həzrətə saydım və həzrətin üzü sevincdən parlayırdı. Daha sonra dedim: "Ey mənim mövlam, onun mənimlə (yaxşı) rəftarı sizi sevindirdimi?"

Buyurdu: "Bəli, and olsun Allaha ki, mənim ata-babalarımı sevindirdi. And olsun Allaha, Əmirəl-möminini (ə) sevindirdi. And olun Allaha, Peyğəmbəri (s) sevindirdi. And olsun Allaha, Allahı öz ərşində sevindirdi."

İMAM KAZİM (Ə) VƏ ƏLİYYİBNİ YƏQTİN

Bir gün İbrahim Camal Harun Ər-Rəşidin vəziri Əliyyibni Yəqtinin yanına getmək üçün icazə aldı. Amma ona icazə verməyib qarşısını aldılar. Həmin ildə Əliyyibni Yəqtin həcc səfərinə gedib Mədinə şəhərinə daxil oldu və imam Kazimin (ə) yanına getmək üçün icazə aldı, lakin imam Kazim (ə) ona icazə vermədi. Əliyyibni Yəqtin sabahı günü o həzrəti görüb dedi: "Ey mənim mövlam! Mənim günahım nə idi ki, hüzurunuza gəlmək icazəsini mənə vermədiniz?" Həzrət buyurdu: "Çünki sən qardaşına icazə verməmişən və İbrahim səni bağışlamayınca, Allah-taala (əməllərini) qəbul etməyəcək." Dedim: "Ey mənim mövlam! Hal-hazırda İbrahim Camal haradadır ki, onu özümdən razı salım?" O, Kufədə mən isə Mədinədəyəm. Həzrət buyurdu: "Gecə çağы dostlarından xəbərsiz və tənha Bəqi qəbiristanlığına get və orada olan gözəl bir miniyə min." Əliyyibni Yəqtin həzrətin buyuduğu kimi əməl edib bir azdan sonra özünü İbrahimin qapısında gördü. Qapını döyərək "Mən Əliyyibni Yəqtinəm." dedi. İbrahim isə evin içindən soruşdu: "Əliyyibni Yəqtin mənim evimdə

nə edir?" "Mənim mühüm bir işim var." deyə uca səslə evə daxil olmağı üçün icazə verməyini and verdi. Evə daxil olduqda isə dedi: "Ey İbrahim! Mənim mövlam sən məni bağışlamayanadək məni qəbul etmir." İbrahim dedi: "Allah səni bağışlasın." Əliyyibni Yəqtin İbrahimə ayağını onun üzünə qoyması üçün and verdi. Amma o qəbul etmədi və ona ikinci dəfə and verdikdə, İbrahim onun dediyinə əməl etdi. Bu vaxt Əliyyibni Yəqtin deyirdi: "İlahi, şahid ol." Daha sonra miniyə minib özünü imam Kazimin (ə) qapısında gördü və beləliklə, həzrət ona evə daxil olmaq üçün icazə verdi." Bu hədisdən din qardaşların hüququnun böyüklüyü başa düşülür. Əliyyibni Yəqtin imam Kazimin (ə) xüsusi səhabələrindən idi və o həzrətin icazəsi ilə (xilafət) vəzirliyini qəbul etmişdi. İmam Kazim (ə) onu çox istədiyindən, Qurbanlıq bayramı günü buyurmuşdur: "Bu gün Əliyyibni Yəqtindən başqa, heç kəs qəlbimdən keçmədi və mən onun üçün dua etdim." Amma bütün bunlara baxmayaraq, həzrət ona buyurdu ki, dəvəçi İbrahim səndən razı olmayınca əməllərin qəbul deyildir. Beləliklə, o həzrətin kəramətinə əsasən teyyul-ərz (bir anda dünyanın istənilən yerinə getmək qüvvəsi) ilə Kufəyə gedib İbrahimi özündən razı salmalı oldu. Elə buna görə gün ərzində din qardaşlarımızın hüququnu tapdalamamaq üçün öz rəftarlarımıza diqqət yetirməliyik.

ŞƏXSİN ÖZ HACƏTİ DƏ HƏYATA KEÇİR

Qeyd etmək lazımdır ki, bir məzlumdan zülmü uzaqlaşdıran və ya möminlərin hacətlərinin həll olunması yolunda çalışan şəxsin axirətdə böyük savablara çatmasından əlavə, onun yüksək məqam sahibi olması, həmçinin, hacətlərinin reallaşmasına da səbəb olur. Bu haqda çoxlu şahid və rəvayətlər olduğundan, yalnız bir əhvalatı qeyd etməklə kifayətlənirik. "Qeybəti-suğranı" (kiçik qeyb dövrü) dərk etmiş, həmçinin, imam Həsən Əskərinin (ə) dövründə yaşamış "Əl-Məhasin" kitabının müəllifi tanınmış böyük alim, mərhum Əhməd ibn Məhəmməd ibn Xalid Əl-Bərqi yazır:

"Rey şəhərinə gəlib Əbülhəsən Mədəraninin qonağı oldum. Mən hər il on min dirhəm verməliydim və bu məbləği Kaşanın yaxınlığında yerləşən kəndlərin birinin vergisindən təmin edirdim. Məndən vergi tələb olunduqda, onun başı bəzi işlərə qarışdığına görə mənim işimi unutmuşdu. Beləliklə, məndən vergi alındığı halda, onun bir sıra işlərə məşğul olduğu üçün məni unutması çətinlik çəkib qəm-qüssəyə düşməyimə səbəb oldu. Elə bu vaxt zəifləmiş və sanki diri ölümlər kimi haldan düşmüş qoca bir kişi yanıma gələrək dedi: "Ey Əbu Əbdillahi! Din isməti və Əhli-beyt (ə) dostluğu bizi birgə etmişdir. Allah rızası və bizim seyidlərin məhəbətinə görə bu halımda mənə kömək əlini uzat." Dedim: "Sənin narahatçılığın nədəndir?" Dedi: "Mənim xəlifəyə Kutkinin barəsində gizli şikayət məktubu yazmağımı şayə edərək bu günə saldırlar." Mən ona hacətinin həll edilməsinə vədə verdim və beləliklə də o getdi." Öz özümə fikirləşdim ki, onunla öz hacətimi birlikdə tələb etsəm hər ikisi həll olunmayacaq, amma yalnız onun hacətini tələb etsəm, öz hacətim rəva olmayacaq (və çətinlikdə qalacağam.) Daha sonra kitabxanama gedərək imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş bir hədisi tapdım ki, buyurub: "Hər kəs öz mömin qardaşının hacətini həll etməkdə niyyətini saflaşdırarsa, Allah-taala o hacətin həllini onun vasitəsilə həyata

keçirər, həmçinin, özünün hər bir hacətini də rəva edər." Elə o vaxt ayağa qalxaraq Əbülhəsən Mədəreninin qapısına getdim və icazə aldıqdan sonra evə daxil oldum. Onun dörd balış üzərində oturub padşahlıq kürsüsünə söykəndiyini gördüm, əlində isə bir çubuq var idi. Salam verdim, cavabımı verdikdən sonra "əyləş" dedi. Daha sonra Allah-taala dilimə bu ayəni gətirdi və mən də onu uca səslə oxudum: "Allahın sənə verdiyindən axirəti tələb et və dünyadan olan bəhrəni unutma və Allahın sənə yaxşılıq etdiyi kimi, yaxşılıq et və heç vaxt yer üzərində fəsad ardınca getmə ki, şübhəsiz, Allah fəsad əhlini sevmir." Əbülhəsən dedi: "Bu ayəni oxumağından hacəti olan adama oxşayırsan. Hacətini de." Mən açıqcasına dedim: "Filankəsin barəsində belə deyilmiş (və haqqında böhtan yayılmış)dır." Soruşdu: "O sənə tanıdığın şübhəliyəndirmi?" Dedim: "Bəli." O, kürsüdən aşağı enərək xidmətçisindən onun dəftərini gətirməsini istədi. Dəftərə nəzər saldıqda, orada həmin kişidən alınmış çoxlu pulun məbləğinin yazıldığını gördü. Beləliklə, onların hamısının o kişiye qaytarılması, həmçinin, ona bir dəst xalat və minik verilməsi və onu izzət və kərəmətlə ailəsinin yanına göndərilməsinə əmr verdi. Daha sonra dedi: "Ey Əbu Əbdilləh! Bizi nəsihət etmək və işimizi düzəltmək yolunda səhlənkarlıq etmədin." O bir kağız götürərək orada "Əhməd ibn Məhəmməd ibn Xəlil Əl-Bərqiyyə filan miqdar pul verilib, onun vergisi Kaşanda olan əkin sahəsindən hesablınsın." cümlələrini yazdı və bir azdan sonra dedi: "Ey Əbu Əbdilləh! Bizim işimizi islah edib o məzluma edilən zülmün qarşısını aldığın üçün Allah sənə xeyir versin." Ayrı bir kağız götürərək belə yazdı: "Bizi xeyir işə sövq etdiyi üçün ona əlavə on min dirhəm verilsin." Əhməd deyir: "Mən onun əlini öpmək istədikdə dedi: "Mənim işimi çətinliyə salma. And olsun Allaha ki, əlimi öpsən, ayağını öpərəm." O qoca kişi Peyğəmbərin Əhli-beytinin (ə) tərəfdarlarından olduğu üçün bu işlər onun haqqında az idi.""

31. SEHR

Haqqında aydın dəlil olan otuz birinci böyük günah sehrdir. "Vəsailuş-şiə" kitabında Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş rəvayətdə sehr böyük günahlardan sayılmışdır. Əbdüləzimin imam Cavaddan (ə), onun imam Rzadan (ə), onun imam Kazimdən (ə) və o həzrətin də imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə belə buyurulur:

"Sehr böyük günahlardandır, çünki Allah-taala Quranda buyurmuşdur:

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا
أَنْزَلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ
مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا
يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلَّمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"Yəhudilər Süleyman (peyğəmbərin) zamanında şeytanların camaata oxuduqlarına itaət etdilər. Süleyman heç vaxt kafir olmadı, lakin şeytanlar kafir oldular və camaata sehr öyrətdilər. Həmçinin, onlar Babilin Harut və Marut adlı mələklərinə ilham vasitəsilə nazil olanlara itaət etdilər. Halbuki, onlar bir kəsə sehr öyrətməzdən əvvəl, onu sehri pis yolda istifadə etməkdən çəkindirir və "biz imtahan etmək üçün gəlmişik, ehtiyatlı ol (və sehlə elə bir iş görmə) ki, sənənin kafir olmağına səbəb olsun!" deyirdilər. Lakin onlar o iki mələkdən ər-arvad arasında ayrılıq salmaq niyyəti ilə bəzi şeyləri öyrənirdilər. Amma onlar Allahın izni olmadan heç bir insana ziyan vura bilməzlər. Onlara ziyan vuran və heç bir xeyir verməyən bəzi hissələrini öyrənirdilər. Şübhəsiz, bu kimi işləri yerinə yetirdikdə, axirətdə heç bir bəhrə görməyəcəklərini (çox yaxşı) bilirdilər. Əgər bilsəydilər, özlərini o cür işlərə satmaqları necə pis (və xoşgəlməz) idi!"^[1]

"Əl-Mizan" təfsirində deyilir: "Bu ayədən başa düşülür ki, sehrabzlıq yəhudilər arasında bir müddət yayılmışdı və yəhudilər onun mənşəyinin Süleyman peyğəmbərdən olduğunu düşünürdülər. Onların əqidəsinə görə, həzrət Süleymanın (ə) səltənəti, cinləri, insanları, vəhşi heyvanları və quşları özünə tabe edib xariqüladə işləri görməsi sehrbazlıq ilə mümkün olmuşdu və onlar da sehrin bir qismini öyrənə bilmişdilər. Yəhudilər sehrin digər qismini isə Babilin Harut və Marut adlı mələklərinə nisbət verirdilər. Həmin səbəbdən, Quran onların sözlərini rədd edir, çünki sehr Allah-taalanın adətən, kainatın varlıqları üçün müəyyən verdiyi, həmçinin, canlı varlıqların düşüncələrinə göstərdiyi təsirə yiyələnməkdən ibarətdir ki, bu da Allaha qarşı bir növ küfr sayılır. Günahsız olan peyğəmbər həzrət

1. "Bəqəqə" surəsi, ayə 102.

Süleyman (ə) isə Allaha qarşı küfr etmək kimi işlərdən pak və uzaqdır. Elə buna görə də buyurulub: "Süleyman peyğəmbər heç vaxt küfr etmədi və sehrbaz olmadı." Bu isə, şeytanların özlərindən qondarib öz dostlarına öyrətdikləri bir xurafatdır. Onlar öz dostlarına sehr öyrədib onları Allah yolundan azdırdıqları üçün kafir oldular."

Quranda Harut və Marut barəsində isə buyurulur: "Onlara sehr barəsində bəzi şeylər nazil olsa da, insanları sınaqdan keçirmək üçün olmasına nəzər saldıqda, bunun heç bir eybi yoxdur. Amma (bütün bunlarla belə,) onlar sehr öyrətmək istədikləri şəxslərə hər şeydən qabaq onların imtahan vasitəsi olmasını deyir, həmçinin, sehri batil etmək və ya sehrbazların öz pis niyyətlərini həyata keçirmələrinin qarşısını almaqdan başqa, sair işlərdə işlədilməsi barədə xəbərdarlıq edir və deyirdilər ki, əks təqdirdə, sizin kafir olmağınıza bais olacaqdır." Lakin onlar bu sözlərə məhəl qoymayaraq Allahın təbii olaraq müəyyən etdiyi şeyləri batil etmək yolunda istifadə etdilər. Məsələn, sehr vasitəsi ilə ər-arvad arasında ayrılıq salaraq fəsad üçün zəminə yaratdılar. Bir sözlə, onlara heç bir xeyir verməyən, əksinə zərərli olan işlərə qurşandılar.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi əhli-sünnə təfsirlərində bu məsələ barəsində xurafat və yalan olması tamamilə aydın olan bəzi rəvayətlər qeyd olunmuşdur. Məsələn, deyilir ki, bir ifrit həzrət Süleymanın (ə) üzüyünü oğurlayaraq qırx gün onun taxtında oturub padşahlıq etmiş və bu müddət ərzində şeytanlar camaat arasında sehrbazlığı yaymışdır. Həmçinin, demişlər ki, Harut və Marut cinsi ehtirasları güclü olan iki mələk idi. Onlar şərab içib adam öldürdükdən sonra bir qadınla zina etmiş və o qadın da asimana getmişdir. "Zöhrə" adlanan ulduz da o qadındır.

Amma Harut və Marut barədə olan haqq söz "Uyuni əxbarir-Rza" kitabında nəql olunan hədisdir: "İmam Rza (ə) Məmunla söhbət edərkən buyurmuşdur: "Harut və Marut sehrbazların sehlərini batil edib onların məkirli niyyətlərini məhv etmək üçün camaata sehr öyrədən iki mələk olmuşdur. Amma qabaqcadan "Biz sənin üçün sınaq vasitəsiyik, kafir olma!" deyər xəbərdarlıq etmədən, heç kəsə bir şey öyrətmirdilər. Lakin bir dəstə adam çəkinmələri zəruri olan bir sıra şeylərə (ərlə arvad arasında təfriqə və ayrılığa) səbəb oldular.""

Qeyd edək ki, Harut və Marut məsələsi azacıq fərqlə şiə təfsiri, o cümlədən, "Məcməul-bəyan" təfsirində də nəql olunmuşdur. Bəzi alimlər isə bunun sirli bir məsələ olduğunu vurğulayaraq onun üçün bir sıra yozumlar qeyd etmişlər. Məsələn, "Biharul-ənvar"-ın 14-cü cildində bəzi təfsir alimlərindən nəql olunur ki, Harut və Marut (həqiqətdə) insanın ruhu və qəlbinə işarədir ki, haqqı bərqərar etmək üçün ruhani aləmdən cismani işlər üçün enmişlər. Onlar maddi dünya həyatının bər-bəzəyi ilə imtahana çəkilərək şəhvət tələsinə düşdülər. Beləliklə, qəflət şərabından içib zülm dünyasında toplaşdılar və nəfs bütələrinə pərəstiş edib öz fitrətlərini öldürdülər. Onlar özlərini əbədi nemətlərdən məhrum etməklə şiddətli əzaba layiq görüldülər. Zahirə mənası aydın olmayan bu kimi rəvayətləri bəyan etmək üçün məsumlardan nəql olunduğu halda - onların özlərinə müraciət etmək lazımdır.

Mərhum Şeyx Səduq buyurub: "Rəvayətlərdə "məsx" olmuşlar (bir növ

varlıqdan ayrı bir varlığa çevrilənlər) sırasında qeyd olunan Zöhrə və Süheyl iki ulduzun adı deyil, bu adlarla adlanan iki növ dəniz heyvanının adıdır (bəzi əhli-sünnə alimləri bu iki ulduzu Harut və Marut hesab etmişlər). Qeyd olunmuş ayədən sehrbazlığın küfr həddində olub heç bir faydası olmaması çox aydın şəkildə başa düşülür. Növbəti ayədə buyurulur: "Onlar şeytanlara itaət edib sehr vasitəsi ilə küfr etmək əvəzinə iman gətirib təqvalı olsaydılar, bu onlar üçün daha xeyirli olardı, çünki Allah yanında olan savablar onlara sehr və küfr yolu ilə çatan mənfəətlərdən daha üstündür, (əlbəttə,) əgər bunu bilsəydilər!"^[1]

RƏVAYƏTLƏRDƏ SEHR

Peyğəmbər (s) buyurub: "Üç dəstə cənnətə daxil olmayacaqdır: Həmişə şərab içənlər, həmişə sehrbazlıq edənlər və yaxın adamları ilə əlaqəsini kəsənlər."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Sehrbaz kafir kimidir və onun yeri (cəhənnəm) odunda olacaqdır."

Həmçinin, buyurub: "Kim istər az, istərsə çox (miqdarda) sehr öyrənsə, şübhəsiz, kafir olmuşdur və onun Allaha sonuncu əhdi odur. (Yəni, Allahın rəhməti bir daha ona nəsib olmayacaqdır.) Əgər o, tövbə etməsə, cəzası ölümdür."

Əmirəl-möminin Əli (ə) başqa bir hədisdə buyurub:

"Bir qadın Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib dedi: "Ərim mənimlə pis rəftar etdiyindən, onu özümə qarşı mehriban etmək üçün bir şey (yəni sehr) etmişəm."

Peyğəmbər (s) buyurdu:

"Vay olsun sənə! Dəryaları və torpaqları qaraltmışan, yer və göyün mələkləri (isə) sənə lənət etmişlər." O qadın evinə qayıdaraq gündüzləri oruc tutur, gecələri ibadətlə keçirir, həmçinin, başını qırxdıraraq palazdan paltar geyinirdi. Bunu Peyğəmbərə (s) xəbər verdilər. Həzrət buyurdu: "Bu əməllər ondan qəbul olunmaz.

Mərhum Feyz Kaşani bu hədisi izah edərək buyurub: "Yəni, zahirdə onun tövbəsi qəbul olunsə belə, əməlləri qəbul olunmaz və bu əməllər cəzası ölüm olan sehrbazın cəzasına mane olmur. Onun əməl və tövbəsinin qəbul olunmamasının səbəbi, öz ərinə sehlə zülm etməsi ehtimalıdır. Deməli, ərini özündən razı salmayınca, tövbəsi də qəbul olunmaz. Digər ehtimala əsasən, bu cümlə sehrin nə qədər böyük günah olmasını göstərir. Belə ki, namaz və oruc kimi (saleh) əməllər onun əvəzini vermədiyindən və sehr günahı vasitəsi ilə Allah dərğahından çox-çox uzaq düşdüyündən bu əməllər (və tövbə) onu Allaha yaxınlaşdırma bilməz. Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs sehrbaz, kahin və ya bir yalançının yanına gedib onların dediklərini edərsə, Allahın göndərdiyi bütün asimani kitablara qarşı kafir olmuşdur."

1. "Bəqərə" surəsi, 103-cü ayə

SEHRİN CƏZASI ÖLÜMDÜR!

Sehrə əməl edən hər bir müsəlman tövbə etməyincə öldürülməlidir. Əgər kafir sehr etsə, onu öldürmək olmaz, əksinə şəriət hakiminin məsləhət bildiyi miqdardakı cəza ilə ədəbləndirməlidir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Sehrbazın başından qılıncla bir zərbə vurulmalı və öldürülməlidir."

Həmçinin, Peyğəmbərdən (s) sehrin hökmü barədə sual verildikdə, belə buyurdu: "İki adil kişi onun sehrbaz olmasına şəhadət verərsə, qanı halaldır."

Həmçinin, digər bir hədisdə buyurub: "Müsəlman sehrbaz öldürülməli, kafir sehrbaz isə öldürülməməlidir." Soruşuldu: "Kafir sehrbaz nə üçün öldürülməməlidir?" Həzrət buyurdu: "Çünki küfr sehrdən daha böyükdür və sehr ilə şirk isə bərabərdir (eynidir)."

Yəni, qeyri-hərbi kafir küfrünə görə öldürülmədiyi yerdə, sehrbazlığına görə heç vaxt öldürülməməlidir, çünki küfr sehrdən daha böyükdür. Müsəlman sehrbaz isə şirkə yaxınlaşdığı üçün öldürülməlidir.

SEHRİN HƏQİQƏT VƏ NÖVLƏRİ**KAHİNLİK, GÖZBAĞLAYICILIQ, ÖZ TƏSİRİNƏ SALMA, QIYAFƏ, MÜNƏCCİMLİK****1. Sehrin həqiqəti**

"Vəsiletun-nicat" kitabında yazılmışdır: "Bir şəxsin bədəni, qəlbi və ya ağına təsir qoymaq üçün yazmaq, oxumaq, məxsus şeyləri odla yandırır tüstülətmək, şəkil çəkmək, üfürmək, düyün vurmaq, həmçinin, bir neçə şeyi müəyyən tərzdə bir yerə qoymaq və ya dəfn etməyə sehr deyilir. Məsələn, (yanında) olmayan adamı orada hazır etmək, bir şəxsi yatızdırıb bihuş etmək, və sair. Eləcə də, iki nəfər arasında məhəbbət və ya ədavət yaratmaq, yəni kişinin qadına bağlatdırılması və ya onlar arasında ayrılıq salınması kimi misalları qeyd etmək olar."

"Əl-Mizan" təfsirində "Bəqərə" surəsinin 102-ci ayəsinin təfsirində nəzəri cəlb edən bəzi mətləblər qeyd olunmuşdur ki, onun tərcüməsini xülasə şəklində diqqətinizə çatdırırıq:

FƏLSƏFİ BƏHS

Bəzi şəxslərin qeyri-adi işlər görə bilməsində heç bir şübhə yoxdur. Amma azacıq diqqət yetirdikdən sonra onların təbii səbəblərdən istifadə etməsi aydınlaşır. Bu cür işlərin bir qismi çoxlu təkrarlar sayəsində həyata keçirilir. Məsələn, bəziləri öldürücü zəhər içir, amma bu zəhər onlara heç bir təsir göstərmir. Yaxud həddindən artıq ağır olan əşyaları qaldırırlar. Məsələn, bəziləri od üzərində gəzir, amma yanmır. Bunun səbəbi onların qabaqcadan öz bədənələrinə yanma əleyhinə xüsusi bir maddə vurmalarıdır. Həmçinin, bəziləri kağız üzərində yazıları görsənməyən məktubu yazır və bu məktubu odun üstünə tutduqda yazıları aşkar olur, çünki onun yazıları odda görsənən rəngsiz maye ilə yazılmışdır. Bu işlərin digər qismi isə başqalarının gözlərindən gizlin qalır, əməldə daha çox sürət və məharətlə həyata keçir. Yəni bir işi elə sürətlə yerinə yetirirlər ki, başqası onun qeyri-təbii yolla həyata keçməsinə güman edir və onun təbii səbəblərini

görə bilmir. Buna misal olaraq, gözbağlayıcılığı qeyd etmək olar. Lakin xariquladə olan bəzi işlərin adi səbəblərinin məlum olduğunu söyləmək olmaz. O cümlədən, qeybdən və gələcəyə aid olan bəzi hadisələrdən xəbər vermək, iki nəfər arasında məhəbbət və ya ədavət yaratmaq, bağlamaq və açmaq, yatızdırmaq, xəstələndirmək, ruhları çağırmaq, həmçinin, murtazların iradə və s. kimi qüvvələri ilə bəzi əşyaların yerindən tərpətməsi misallarını bu qism üçün qeyd etmək olar. Diqqət yetirdikdən sonra bütün bunların iradə qüvvəsi və təsir göstərəcəyinə inam nəticəsində həyata keçməsi aydınlaşır. Yəni, hər şeydən öncə bir işə qəti elm, onun ardınca isə iradə (istək) olmuşdur. Bəzi vaxtlar iradə heç bir xüsusi şərt olmadan mövcud olur, bəzi vaxtlar isə onun bir sıra şərtlərə ehtiyacı vardır. Məsələn, ruhları çağırarkən güzgünün müəyyən şərtlərə malik olan uşağın qarşısına qoyulması, bəzi xüsusi cümlələrin oxunması və ya məhəbbət və ədavət yaratdıqda bəzi müəyyən sözləri müəyyən mürəkkəblə və xüsusi bir şeyin üzərinə yazmaq və sair. Amma bütün bunların hamısı iradənin hasil olması ilə təsirlidir. Bir sözlə, insanın bir şeyə qəti elmi olduqda, bu, onun hiss orqanlarında da öz təsirini qoyur və inandığı şey gözünün qarşısında canlanır. Bu mövzunu özünüz də sınaqdan keçirə bilərsiniz. Belə ki, bir (şəxsin və ya) şeyin sizin qarşınızda hazır olmasını və onu öz gözünüzlə gördüyünüzü özünüzlə təlqin edib beyninizə yeridin və daha sonra onu öz xəyalınızda təsəvvür edin, həmçinin, diqqətinizi onun olmamasından və ya ondan başqa şeylərdən ayırın. Elə bu zaman onun qarşınızda hazır olmasını görəcəksiniz. Keçmiş və müasir həkimlər bu yollarla bəzi qorxulu və ələcsiz xəstəlikləri müalicə edirlər. Belə ki, onların şəfa tapmasını və sağlam olmasını təlqin edərək müəyyən bir tərzdə xəstənin beyninə yeridir və beləliklə də, bu inam onların beynində qəti surətdə formalaşır. İnsanın iradəsi daha güclü olduqda, onun özündə meydana gətirdiyini başqalarında da yarada bilməsi mümkündür.

Qeyd olunanlardan bir neçə mövzu aydınlaşır. Belə bir təsirin hasil olmasından ötrü, insan özünün nəzərində olan mövzuya qarşı qəti elmə malik olmalıdır, amma bu elmin həqiqət ilə uyğun olmasının zəruriliyi yoxdur. Məsələn, ulduzları özlərinə tabe edən şəxslər xüsusi ruhların ulduzlarla bağlı olması və onların vasitəsi ilə bəzi işlərin həyata keçirilməsinə inanmışlar. Onlar bu haqda səhv fikirləşsələr də, ona qəti surətdə elmləri olduğundan (istədiklərinə çatır və onların istəyi) təsirli olur.

Bəlkə də, bəzi şəxslərin mələklər və şeytanlar üçün qoyduğu xüsusi adlar və o adlardan müəyyən yollarla istifadə etməsi elə bu qəbildəndir. Həmçinin, ruhları çağırmaq da buna misal ola bilər. Çünki onların "ruh" adlı varlığın xəyal və ya hissiyyat aləmində onlar üçün zahir olmasından artıq bir dəlilləri yoxdur. Lakin bu varlığın xaricdə zahir olması heç də mümkün deyildir, çünki əks halda o varlığın başqalarının da gözüne görünməsi lazımdır. Nəticədə, bu haqda olan müəyyən suallara da cavab verilməsi lazım gəlir. Məsələn, bəzi vaxtlar diri halda öz işinə məşğul olan bir şəxsin ruhunu çağırır və onunla söhbət edir, lakin onun özündən bunu soruşduqda, belə bir hadisədən tamamilə xəbərsiz olduğunu bildirir. Həmçinin, ruh mücərrəd olduğu, zaman və məkana malik olmadığı üçün, onu müəyyən bir məkanda hazır etməyin mənası nədir?! Digər tərəfdən, bir

şəxsin ruhunun başqa adamların yanında müxtəlif tərzlərdə hazır olması, həmçinin çağırılmış bəzi ruhların yalan danışması və ya digərini təkzib etməsi və sairəni də qəbul etmək olar. Bu sualların cavabı yalnız bir şeydir: "Ruh sair təbii əşyalar kimi, xaricdə hiss üzvləri ilə dərkətiləsi deyil, əksinə onun hiss və xəyal aləmində yalnız onu çağırən şəxs üçün hazır olmasından ibarətdir."

2. Murtazlarda (yoqlarda) qeyd etdiyimiz kimi, belə bir təsirli iradəyə malik olan şəxs özünün öz ruhi və şəxsi qüdrətinə arxalanarsa, şübhəsiz, onun iradə və təsir qüvvəsi məhdud olacaqdır. Lakin yəqin sahiblərinin iradəsi peyğəmbərlər, övliyələr yalnız Allaha bağlı olduğu üçün belə bir iradə müqəddəsdir və öz-özlüyündə heç bir müstəqilliyi yoxdur. Belə bir iradənin qeyri-məhdud və mənəvi olması, həmçinin təsir etməkdə qeyri-məhdudluğu aydın və təbii bir məsələdir. İkinci növ iradəyə malik şəxslər öz müxaliflərini mübarizəyə dəvət edib onların zəifliyini isbat etmək üçün qeyri-adi işləri gördükdə, onların işləri "möcüzə" adlanır. Möcüzədən başqa, digər hallarda isə "kəramət" adlanır. Birinci növün (yəni, Allaha deyil, şəxsin məhz özünə arxalanması və iradəsi) ruh, cin və bu kimi şeylərdən kömək alması kahinlik, dua, zikr və bu kimi işlərlə birgə olduqda isə "sehr" adlanır. Bildiyimiz kimi, bu cür işlər iradənin təsirinin nəticəsidir. İradənin zəif və ya qüvvəli olması onun nəticəsində (təsirində) özünü göstərir. Məsələn, möcüzə sehri batil etdiyi kimi, bir şəxsin təsiri də başqasının təsirini aradan apara bilər. Bəzi şəxslərin iradəsinin onlardan güclü iradəyə malik olan şəxslərdə təsir edə bilməməsini də buna misal göstərmək olar. Hipnotizm (süni yuxulatma) və ruhu çağırma kimi əməllərdə bunu müşahidə etmək olar.

ELMİ BƏHS

Qeyri-adi və qəribə təsirlərdən bəhs edən elmlərin sayı çoxdur, o cümlədən, aşağıdakı elmləri qeyd etmək olar.

1. Simya. Bu elm iradi qüvvələrin xüsusi maddi qüvvələrlə birləşdirilməsi və beləliklə də, təbii varlıqlarda qeyri-adi və qəribə təsirlər qoymaqla bağlıdır. Bu elmin qismlərindən biri də gözbağlayıcılıqdır. Bu müşahidəçinin xəyal qüvvəsinə təsir etməklə onun nəzərində bir sıra qeyri-adi işləri meydana gətirməkdən ibarətdir. Bu elm sehrin daha aydın növlərindən sayılır.

2. Limya və yaxud təsir altına salma elmi. Bu elm göy aləminin qüvvəli ruhları ilə rabitə bərqərar etməklə iradə qüvvələrin təsirinin keyfiyyəti (məsələn, ulduzlara bağlı olan ruhlar və cinlərlə rabitə saxlamaq, onlardan kömək almaq, həmçinin onlara təsir qoymaq) barəsində danışır.

3. Himya və tilsimlər elmi. Bu elmdə qeyri-adi təsirlər qoymaq üçün göy aləminin qüvvələri ilə yer aləminin varlıqlarının bir-birinə qovuşmasının keyfiyyətindən (necəliyindən) söhbət açılır.

4. Rimya və yaxud gözbağlayıcılıq elmi. Bu elm isə maddi qüvvələr və varlıqların xüsusiyyətlərindən istifadə edib hissiyyatla dərk olunan bəzi qeyri-adi işləri həyata keçirməyin necəliyindən bəhs edir. Bu dörd elmə "kimya" elmini əlavə edərək, onlara "beş gizli elm" deyilir. Cümlələrin hərflərinin bir-biri ilə rabitəsi, həmçinin, üçbucaq və ya dördbucaqlı cədvəllər

çəkərək müxtəlif mətləblərə çatmaq üçün bəzi hərflər və ya ədədlərin bu cədvəllərə qoyulmasından söhbət açan "ədəd" və "əvfaq" elmləri də bu elmlərə aiddir. Öz niyyətinə çatmaq üçün hərflərin dəyişdirilib sındırılması yolu ilə şəxsin nəzərində olan adın oxunması mələklər və onlara tapşırılmış (müvəkkil olmuş) şeytanların adlarının əldə olunması və bu adlardan təşkil olunmuş bəzi zikrlər vasitəsi ilə dua etməyin necəliyi barəsində söhbət açan "xəfiyə" elmi də bura daxildir. Həmçinin, bu günlərdə yayılmış hipnotizm (süni yuxulatma) və ruhların çağırılması elmləri də bu kimi gizli elmlərdən sayılır. ("Əl-Mizan" təfsirindən nəql olunmuş sözlərin sonu.)

1. KAHİNLİK

"Kahinlik" sözü gələcəkdəki iş və hadisələrdən xəbər vermək mənasını daşıyır. Bu isə şəxsin belə bir xəbəri bəzi cin tayfaları və yaxud onun tanıdığı müəyyən müqəddimə və ya səbəblərdən aldığını güman etməsi nəticəsindədir, həmçinin, müraciət edənin sözləri, vəziyyəti və rəftarından bəzi gələcək və gizlin işlərdən xəbərdar olmasındır.

"Nihaya" kitabında yazılır: "Kahinliyin bu qismini bilən şəxsə "Ərraf" deyilir. Lakin fəqihlər arasında olan məşhur nəzərə əsasən, kahin cinlərin ona gizlin işlərdən xəbər verməsini dərk edən şəxsə deyilir. Məsələn, "oğurlanmış filan mal haradadır?" "Onu oğurlayan kimdir?" Yaxud, "filankəsin qatili kimdir?" kimi suallara cavab verir. Həmçinin, gələcəkdə baş verəcək bir sıra hadisələrdən onun agah edilməsi də bu qəbildəndir. Bütün fəqihlərin nəzərinə əsasən, kahinlik haramdır. Sehrə öyrənmək, onu başqasına öyrətmək, ona əməl etmək və sehrə əməli üçün sehrəbazın yanına getmək haram olduğu kimi, kahinliyi öyrənmək, ona əməl etmək və kahinliyi öyrənmək üçün kahinin yanına getmək də haram sayılır. Bəzi fəqihlərin buyurduğuna görə, kahinlik sehrin bir qismidir. İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Kahinlik edən və ya ona kömək etməsi üçün bir kahinin yanına gedən, şübhəsiz, Məhəmmədin (s) dinindən xaric olmuşdur."

Heysəm imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Bizim yanımızda bir kişi vardır ki, kimsə gəlib oğurlanmış, itmiş və s. kimi işləri ondan soruşduqda, ona xəbər verir. Ondan (bu haqda bir sual) soruşmağımız caizdirmi?"

Həzrət buyurdu ki, Peyğəmbər (s) buyurub:

"Sehrəbaz, kahin və ya yalançının yanına gedib ondan yardım alan şəxs, şübhəsiz, Allah-taalanın öz peyğəmbərlərinə göndərdiyi bütün asimani kitablara qarşı kafir olmuşdur."

Mərhum Şeyx Ənsari buyurub: "Bu hədisdən gizlin işlər barəsində istər kahinlik, istərsə də, başqa ünvanla xəbər verməyin haram olması yəqinliklə başa düşülür. Amma gizlin işlərdən ehtimal əsasında xəbər vermək caizdir. İmam Sadiq (ə) kahinliyi haram müamilə sırasında sayaraq onun pulunun haram olduğunu bildirmişdir."

Belə bir hədis Əmirəl-möminin Əlidən (ə) də rəvayət olunmuşdur. Cammatın məsləhəti gələcəkdən xəbərdar olmamasındadır. Bilmək lazımdır ki, kahinlik və bu kimi işlərin haram olmasında müəyyən hikmət və məsləhətlər vardır. Onlardan biri də Allah-taalanın insanların gələcəkdə baş verəcək gizlin hadisələrdən xəbərdar olmamasını istəməsidir. Bəşəriyyətin

bu cür işlərdən xəbərdar olmaması da onların öz məsləhətinədir, çünki bu gizlin xəbərlər onun meyl və istəyinə uyğun olarsa, onu bilməklə daha tez əldə edə bilməz. Həmçinin, o yaxşı hadisə dua və sədəqə kimi xeyirli əməlləri yerinə yetirməyə bağlı olarsa, bu saleh işləri yerinə yetirməmək üzündən ondan məhrum olması və o xeyirli hadisənin baş verməməsi mümkündür. Lakin o hadisə pis və insanın meylinə uyğun olmadıqda, eləcə də, o hadisə qəti olmasa və onda bəda ehtimalı verildikdə belə, onun bərk narahatçılığına səbəb olar. Məsələn, Quranın buyurduğuna əsasən, Yunis peyğəmbərin (ə) qövmünə əzab (bəla) yaxınlaşdığı halda, onların tövbə və duası nəticəsində dəf olunduğu kimi, bir çox hadisələr də dua, sədəqə və xeyir əməllər nəticəsində uzaqlaşb aradan gedir. "Əl-Ehticac" kitabında imam Sadiqdən (ə) hədis nəql olunmuşdur ki, onun xülasəsi belədir:

Peyğəmbər (s) dünyaya gəldikdən sonra şeytanlar və cinlərin səmalara getməsi qadağan olundu və beləliklə də, səmavi işlərdən xəbər əldə edə bilmədilər, kəsb etdikləri xəbərlər isə yalnız yerə aid olan azacıq və naqis xəbərlər idi. İnsanlar arasında həm doğruçu, həm də yalançı şəxslər olduğu kimi, cin tayfası arasında da həm doğruçu, həm də yalançılar vardır. Elə buna görə də, kahinin sözünə əsla etimad etmək olmaz.

2. SEHRBAZ VƏ KAHİN NİFRƏTOLUNASIDIR

Əbu Həfs Həddadın əhvalatında nəql olunmuşdur ki, o, cavanlıq dövrində gözəl bir qadına vurulur. Amma onunla evlənə bilmir və səbirsizlik etdiyinə görə, ona Nişapurda yaşayan cadugər bir yəhudinin yanına getməsini təklif edirlər, çünki o yəhudi sehr yolu ilə insanı öz məqsədinə çatdırırdı. Əbu Həfs onun yanına gedərək vəziyyətini ona söylədi. Yəhudi onu dinlədikdən sonra dedi: "Cadu vasitəsi ilə səni hədəfinə çatdırmağım üçün qırx gün müddətində hər növ ibadət, yaxşı niyyət və xeyir əməlləri tərk etməlisən." Əbu Həfs bu şərti qəbul edərək getdi və ona əməl etdi. Qırx gündən sonra yəhudinin yanına gəldi. Yəhudi nə qədər çalışsa da, cadusunun təsiri olmadı. Üzünü Əbu Həfsə tutaraq dedi: "Şübhəsiz, bu qırx gün ərzində bir xeyir iş görmüsən, bu səbəbdən də cadu təsir qoymur. Yaxşı fikirləş və hansı yaxşı əməli yerinə yetirdiyini yadına sal." Əbu Həfs dedi: "Bu qırx gün ərzində heç bir xeyir əməli yerinə yetirməmişəm. Təkcə bir gün küçədən keçərkən bir kəsin ayağına dolaşmasın deyə, bir daşı götürüb kənara atmışam." Yəhudi dedi: "Ey cavan! Əmrlərini qırx gün ayaq altına qoyduğun halda, öz kərəmi ilə sənin bu qədər əziyyətini zay etməyən Allaha üsyan eləmə! (Yəni, qırx gün əmr və fərmanları ilə müxalifət etdiyi halda, səndən azacıq bir əməlini qəbul edərək sehrin təsirini aradan aparan və səbirli olan Allahın itaətindən boyun qaçıрмаğın heç də yaxşı iş deyildir.) Deyilənə görə, o, bu sözdən təsirləndiyindən, Allaha itaətlə məşğul oldu və böyük məqam və kəramət sahiblərindən birinə çevrildi.

Kahinliklə məşğul olan adam zina etmək, adam öldürmək, insan qanını xüsusi qaydalarla içmək və Quran ayələri kimi Allah-taalanın möhtərəm sayılan sözlərinə hörmətsizlik etmək, bir çox cinayətləri törətmək, xəyanət etmək və pis işlərə qurşanmaq -bir sözlə, bu kimi çirkin əməllərlə

özünü şeytanlara yaxınlaşdırmalı, onların sehr və kahinliyindən istifadə etmək üçün onlardan da pis işlərə üz gətirməlidir. Xeyir əməllər etməklə müqəddəs şəriət qanunlarına tabe olmaq sayəsində mələklərdən də üstün məqamlara çatmaqla bir insanın özünü bu böyük məqamlardan məhrum edərək şeytanların məqamından daha alçaq olan yerlərə endirməsi necə də bədbəxtçilikdir!

3. GÖZBAĞLAYICILIQ

Bu, əsl həqiqəti olmayan, çox məharət və sürətlə hərəkət etdirmək sayəsində göstərilən qəribə şeylərə deyilir. Məsələn, odu sürətlə fırlatmaqla gözün bir od dairəsini görməsi, amma həqiqətdə, belə olmaması, həmçinin, avtomobil və ya gəmidə əyləşmiş şəxsin özünü sükunətdə, yer və dənizin isə hərəkətdə olmasını görməsi buna misal ola bilər. Bütün fəqihlərin nəzərinə əsasən, gözbağlayıcılıq haram və sehrin bir qismi sayılır. Belə ki, "Əl-Ehticac" kitabında imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş hədisdə gözbağlayıcılıq sehrin növlərindən sayılmışdır. Lüğət alimlərinin sehr barəsində bəyan etdikləri mənalar gözbağlayıcılığa da aiddir. Məhəmməd ibn İbrahim Səncari deyir: "Sehr iki növdür:

1. Həqiqi sehr.

2. Gözbağlayıcılıq adlanan qeyri-həqiqi sehr. Yəni, bu sehrdə xaricdə heç bir şey baş vermir və yalnız tamaşaçının gözləri qarşısında həqiqəti olmayan bəzi işlər təsəvvür edilir. Fironun sehrbazları həzrət Musanın (ə) qarşısında hər iki növdən istifadə etmişdilər. Belə ki, ilk dəfə həqiqəti olmayan, daha sonra isə həqiqəti olan sehrdən istifadə etdilər."

O, daha sonra sehrin növlərinin öyrənilmə yollarını sadalayır ki, onları burada qeyd etmək bəhsin uzanmasına səbəb olar.

SEHRBAZIN QÜDRƏTİ MƏHDUDDUR

İmam Sadiqdən (ə) sehrin növləri haqqında soruşdular. Həzrət onun növlərini saydıqdan sonra, yenidən soruşdular: "Sehrbaz insanı itə, ulağa və ya başqa heyvanlara çevirə bilirmi?" Həzrət buyurdu: "Sehrbaz Allah-taalanın yaratdığı şeylərin xilqətini heç vaxt dəyişdirə bilməz o, bu iş üçün çox-çox bacarıqsız (və zəifdir), çünki Allahın yaratdığını dəyişdirməyi bacaran şəxs xəlqetmə işlərində Allahın şəriki olmalıdır. Allah-taala isə çox ucadır və onun şərikinin olması qeyri-mümkündür. Sehrbazın belə bir bacarığı varsa, qocalıq və giriftarçılığı özündən uzaqlaşdırıb saçlarının ağarmasının qarşısını alsın və yoxsulluğu özündən kənarlaşdırsın. Həqiqətən, sehrin böyük qismlərindən biri də sözgəzdirməkdir ki, onun vasitəsi ilə dostlar arasında ayrılıq, səmimi olanlar arasında düşmənçilik yaranır." (Yəni, sözgəzdirmək mövzu baxımından yox, əksinə hökm baxımından sehrə aiddir.)

4. ƏLƏ ALMAQ VƏ ÖZÜNƏ TABE ETMƏK

Sehrin bu növündə məqsəd mələk, insan ruhları, heyvanlar və sairəni ələ almaqdır və bütün bunların hamısı haram və sehrin növlərindən sayılır. Mərhum Şeyx Ənsari "Əl-Məkəsib" kitabında buyurub: "Sehr haqqında bəyan olunmuş mənalar özünə tabe etmək və ələ almağın bütün

növlərinə də aiddir. Hətta Şəhidi Əvvəl və Şəhidi Sani sehrin haramlığının meyarını başqasına ziyan vurmaqda bilsələr də, mələk və ya cini özünə tabe etdirməyin haram olduğunu da bildirmişlər. Bəlkə də, bunun səbəbi (Şəhidi Əvvəl və Şəhidi Saninin nəzərinə əsasən), tabe etdirilən mələk və yaxud cinin əziyyət çəkib ziyan görməsidir."

5. QİYAFƏ

"Qiyafə" bir şəxsin digərinin nəslindən olub, ona aid edilməsi barədə müqəddəs şəriətin təyin etdiyi yolların əksinə olaraq, bir kəsin ayrı birinin nəslindən olub-olmaması barədə danışmaq və öz nəzərini bildirməkdən ibarətdir. Məsələn, qiyafəşünaslıq elmi vasitəsi ilə şəriət baxımından bir kəsin qanuni oğlu və ya qardaşı sayılmayan şəxsin, həmin kəsin oğlu və ya qardaşı olmasına dair qəti hökm çıxarılması buna misaldır. Qiyafəşünaslıq elminin bu qismi sehrin növlərindəndir və bütün fəqihlərin nəzərinə əsasən haram sayılır. Lakin belə bir şəxsin insanın zahiri və batini üzvlərində olan gizlin işləri aşkar edib onlardan xəbər verməsi, qəti və yəqin tərzdə olmasa, caizdir və heç də haram sayılmır. Bu barədə "Əl-Kafi"də və "Biharul-ənvar"ın 11-ci cildində belə şəxslərdən qərribə əhvalatlar nəql olunmuşdur.

Bəni-Abbəs hakimlərindən olan Əli ibn Hubeyrinin Rəfid adlı bir xidmətçisi var idi. Hakim bir gün qəzəblənib onu öldürmək istədi. Rəfid imam Sadiqə (ə) pənah apardı. İmam Sadiq (ə) ona buyurdu: "Onun yanına qayıdaraq mənim salamımı ona yetir və de: "Cəfər ibn Məhəmməd dedi: "Mən sənin xidmətçin Rəfidə pənah verdim, ona əziyyət vermə." Rəfid ərz etdi: "Mənim sahibim çox pis əqidəli adamdır!" Həzrət buyurdu: "Get və göstəriş verdiyim kimi et!" Rəfid deyir: "Səhrəlikdə yola düşdüm. Bir ərəb məni görüb soruşdu: "Hara gedirsən? Üzün ölü adamların üzünə oxşayır!" Daha sonra dedi: "Əlini mənə göstər." O, əlimə baxdıqdan sonra dedi: "Bu ki, ölü adamın əlidir!" Sonra ayağıma baxıb dedi: "Ölü adamın ayağıdır!" Bədənimə baxaraq onu da ölü adamın bədəninə bənzətdi. Lakin dilimə baxdıqda dedi: "Sənin üçün heç bir qorxu yoxdur, çünki sənin dilində elə bir söz vardır ki, onu uca dağlara söyləyərək onları yumşaldıb (ələ alıb) özünə tabe edə bilərsən.""

Rəfid deyir: "Sahibim Əli ibn Hubeyrin yanına gəldikdə mənim ölümümə hökm verdi. Əllərimi bağladılar, cəllad əlində qılınc başımın üstündə dayandı." Elə bu vaxt onu səsləyərək dedim: "Ey əmir! Məni zor gücünə tutmamışlar! Mən öz ixtiyarım ilə sənin hüzuruna gəlmişəm və sənə təklildə deyiləsi bir sözüm var. Sözümü eşitdikdən sonra istəsən məni öldür, istəməsən öldürmə." Onunla təklildə olduqda mövlam Cəfər ibn Məhəmmədin salamını ona çatdırıb həzrətin mənə aman verdiyini ona dedim. Soruşdu: "Doğrudanmı Cəfər ibn Mühəmməd mənə salam göndərüb bu sözləri demişdir?!" Mən üç dəfə and içdim. Bundan sonra öz əli ilə əllərimi açıb dedi: "And olsun Allaha ki, sən mənim əllərimi bu cür bağlamayınca, rahat ola bilmərəm." Dedim: "Mənim əllərim belə bir iş görməyə qadir deyildir və mən bunu yerinə yetirə bilmərəm!" O isə mənim sözümdən qane olmayıb öz istəyinə təkid etdi. Nəhayət, məcburiyyət qarşısında onun əllərini bağlayıb, bir azdan sonra açdım. O, öz adının üzərində həkk olunduğu üzünü mənə uzadaraq dedi: "Öz işlərimi sənə

tapşırır və hamısını sənin ixtiyarında qoyuram. Ürəyin nə istəyirsə, et".

Mərhum Şeyx Səduq Hişamdan nəql edir ki, bir gün imam Kazimlə (ə) birlikdə Məğribdən gəlmiş bir qulsatan şəxsın yanına getdik. Amma o, imamın (ə) bəyəndiyi kənizi satmaqdan imtina etdi. Sabahı gün Hişam imam Kazimin (ə) göstərişi ilə təklildə gedib o kənizi baha qiymətə aldı. Qul satan şəxs soruşdu: "Dünən sənidlə birlikdə olan şəxs kim idi?" Hişam təqiyə edərək "tanımıram" dedi, amma onun Bəni-Haşimdən olmasını bildirdi. O dedi: "Mən bu kənizi Məğribin çox uzaq şəhərlərinin birindən almışam. Bir gün kitab əhlindən olan bir arvad bu kənizi görüb dedi: "Onu haradan gətirmisən?" Dedim: "Onu özüm üçün almışam." Dedi: "Bu kəniz sən kimilərin yanında qalmamalıdır, o, yer üzündə ən üstün bir şəxsın ixtiyarında olmalıdır. Onun ixtiyarına keçdikdən az bir müddət sonra ondan günçixan və günbatan əhalisinin ona itaət etdiyi bir oğlan uşağı dünyaya gələcəkdir." Az bir müddətdən sonra imam Rza (ə) o kənizdən dünyaya gəldi.

MÜNƏCCİMLİK

"Münəccimlik" qəti şəkildə və yəqinliklə müəyyən təbii hadisədən xəbər vermək mənasındadır. Məsələn, bahalıq və qıtlıq olacağı, yağışın çox və ya az yağacağı, bir sıra xeyir və şər işlərdən xəbər verərək, onları ulduzların hərəkətinə (bürclərə) aid edib ulduzların aləmdə müstəqil olaraq təsir qoymasına inanılmasını buna misal çəkmək olar. Bu kimi hadisələrin ehtimala əsasən, həmçinin ulduzları hərəkətlərində müstəqil təsirli bilməyib yalnız Allahı həqiqi təsirli hesab edən halda xəbər verilməsi caizdir. Günəşin və ayın tutulması, ayın mənzilləri, ulduzların bir-biri ilə birləşib-ayrılması barədə xəbər verməyin heç bir eybi yoxdur, çünki belə xəbərlər bürclər, ulduzlar və onların vəziyyət və hərəkətinin dəqiq hesablanması sayəsində əldə olunur. Bu hesablamaların müəyyən dəqiq və səhvə yol verilməyən üsul və qaydaları vardır. Əgər bu barədə yanlış bir xəbər verilərsə, münəccimin hesablamalarındakı səhvdən irəli gəlmişdir. Bir sözlə, haram olan iş bu kimi təbii hadisələrdən qəti şəkildə xəbər vermək və onların ulduzlar və bürclərin hərəkətindən müstəqil şəkildə təsirlənməsinə inanmaqdan ibarətdir və münəccimlik elminin bu hissəsi də sehrə aiddir. Bu mövzunun sonunda mərhum Şeyx Ənsarinin "Əl-Məkasibul-muhərrəmə" kitabında münəccimliyin növləri və hökmləri barədə olan nəzərlərini dörd hissədə xülasələşdiririk:

1. Yer ayla-günəş arasında yerləşdikdə ayın tutulması, eləcə də, ay yerlə günəş arasında yerləşdikdə, günəşin tutulması, ayın mənzilləri və hansı ayda hansı bürcün üstündə olması, günəşin mənzilləri və onun hansı ayda hansı bürcdən hansı bürcə keçməsi kimi ulduzların hərəkətinə bağlı olan vəziyyətdən xəbər vermək ümumiyyətlə, haram deyildir.

2. Ulduzların hərəkəti və ya birləşməsi zamanı hər hansı bir hadisənin baş verəcəyindən xəbər vermək caizdir. Lakin o hadisəni ulduzların hərəkətinə aid etməmək, əksinə onların Allahın iradəsi ilə həyata keçməsi və ulduzların hərəkətini də sadəcə olaraq bir əlamət və nişanə kimi qəbul etmək lazımdır. Belə ki, təcrübə əsasında bir ulduzun digər bir ulduza yaxınlaşdığı zaman baş verəcək müəyyən hadisəni yalnız Allahın iradəsinə

aid etmək və onların müstəqil təsir qoymamasına inanmaq lazımdır. Təcrübə yolu ilə insana elm hasil olduqda isə, (ulduzların hərəkətində heç bir təsir görmədən) bu kimi hadisələrdən qəti şəkildə xəbər verməyin eybi yoxdur, çünki təcrübəyə əsaslanaraq yağış yağmazdan qabaq itinin yerini dəyişib öz yuvasına daxil olmasını gören şəxs belə bir səhnə ilə üzləşdikdə, yağışın yağacağından qəti şəkildə xəbər verə bilər.

3. Bir hadisədən qəti şəkildə xəbər verib onun səbəbini ulduzların hərəkəti və birləşməsi ilə əlaqələndirmək, həmçinin, münəccimlik fəqihlərin fətvasına görə haram sayılır və bu işin qadağan olunması barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs münəccimi və ya kahini təsdiqləyərsə, Allahın Məhəmmədə göndərdiyinə qarşı kafir olmuşdur."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Münəccim, kahin və sehrbaz (hər üçü) məlumdur (lənətlənmişdir.)"

Əmirəl-möminin Əli (ə) "Nəhrəvan" döyüşü üçün hərəkət etmək istədikdə, münəccimlik elmini bilən səhabələrdən biri o həzrətə dedi: "Bu saatda hərəkət etsəniz, məqsədinizə çata bilməyəcəyinizdən qorxuram!" Həzrət buyurdu: "Bir kəsin sənin dediyin saatda hərəkət etdikdə pisliyin ondan uzaqlaşmasını, qorxduğun saatda hərəkət etdikdə isə zərər görəcəyini güman edirsənmi?!" Daha sonra buyurdu: "Sənin bu sözlərini qəbul edən şəxs, şübhəsiz Quranı təkzib etmiş olar, çünki Quranda xeyir və ziyan başqasına deyil, yalnız Allah-taalaya nisbət verilmişdir, həmçinin hədəfə çatmaq və bələdan uzaqlaşmaq hallarında Allahdan kömək diləməkdən ehtiyacsız olar."

Əgər bir şəxs münəccimin qəti şəkildə xəbər verdiyi hadisəni təsdiqlədikdə, bəlaları dəf edib aradan qaldırmaq üçün dua edib xeyir tələbi etmək, şəri uzaqlaşdırmaq üçün sədəqə vermək və s. kimi işləri tərk etməli olacaqdır. Əgər münəccim qəti şəkildə hökm verməyib yaxşı işlərə çatmaq üçün Allaha ümidvar olsa, pis işlərdə isə Allaha pənah apararaq onu dəf etmək üçün dua edib sədəqə versə, bunun heç bir ziyanı yoxdur və caizdir.

Hadisələri ulduzlara nisbət vermə əqidəsi dörd növdür:

1. Ulduzların vəziyyətini təsir etməkdə tamamilə müstəqil və səhvə yol verilməyən hesab etmək.

Fəqihlərin nəzərinə əsasən, bu cür əqidə istər aləmin xalığı inkar edilsin, istərsə də, onu inkar etmədən ulduzları aləmin idarə edicisi saysın - şəxsin küfrünə səbəb olar.

2. Ulduzların Allahın izni ilə təsiredici xüsusiyyətə malik olması:

Yəni, Allah-taalanın onlara təsiredici qüvvə və xüsusiyyət verməsinə inanmaq. Bu növ əqidə küfrə səbəb olmasa da, elmsiz söz və dəlilsiz bir iddiadır. Çünki bu aləmi idarə etmək üçün ulduzların həyat və şüura malik olmasına aid heç bir dəlilimiz yoxdur.

3. Eynilə yuxarıdakı əqidə kimi, amma onlarda (ulduzlarda) şüurun olmasına etiqad bəsləmək.

Yəni, onların təsirini uca şeylərin alçaq şeylərdə olan təsiri kimi qəbul etmək; məsələn, odun yandırmaqda olan təsiri, "Filan ulduz müəyyən

bir yerdə dayandıqda, filan bir hadisənin baş verməsi Allahın iradəsidir." -deyə inanmaq və s. Başqa sözlə desək, bu rabitə əqli deyil, əksinə adi bir rabitədir. Məsələn, yeməyin doymaqda və dərmanın sağalmaqda qoyduğu təsiri buna misal çəkmək olar. Bu növ əqidə də ikinci növdəki əqidə kimi, şəxsin küfrünə səbəb olmaz, lakin bununla belə, bu cür adi rabitə hələlik isbat olunmamışdır.

4. Ulduzların vəziyyətini hadisələr üçün kəşfedici (nişanə və əlamət) hesab etmək. Məsələn, "Ay ilə Saturn planetinin bir-birinə yaxın olması faydalı yağışların yağmasının əlamətidir." kimi əqidə heç bir fəqih tərəfindən küfr sayılmamışdır. Ulduzların əlamət rolunu daşması rəvayətlərdən də müəyyən qədər anlaşılar. Lakin bu haqda kamil məlumat əldə etmək Peyğəmbər (s) və imamdan (ə) başqa, heç bir kəs üçün mümkün deyildir. Münəccimlərin əldə etdiyi məlumatlar isə bu elm barədə olan naqis məlumatlardır. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Nücum (münəccimlik və astronomiya) elmi (adi camaat üçün) kamil şəkildə əldə olunmur, onun azı isə bir xeyir vermir."

Mərhum Şeyx Ənsari bu barədə rəvayət və nəzəriyyələri nəql etdikdən sonra buyurub: "Bu rəvayətdən məlum olur ki, münəccimlərin bu barədə bilikləri müəyyən hadisələrin əlamətlərinin azacıq bir hissəsidir (və onların bu hadisələr barədə ətraflı və kamil məlumatları yoxdur). Həmçinin, bu rəvayətlərdə dərinlən fikirləşən hər bir şəxs münəccimlik elmindən əldə olunmuş hökmlərə (xəbərlərə) qarşı öz inamını əldən verir. Əlbəttə, bəzən uzunmüddətli təcrübələr sayəsində ulduzların vəziyyətinə aid bəzi hadisələrin baş verəcəyinə inanmaq da mümkündür. Lakin bununla belə, münəccimlik hökmlərindən çəkinmək daha yaxşıdır. Münəccimlik yolu ilə bir hadisənin baş verəcəyindən xəbər vermək istədikdə isə belə desinlər: "Filan vaxt filan hadisənin baş verəcəyi ehtimalı vardır" və ya "Onun baş verməsi mümkündür."

DEYİLƏNLƏR HƏYATA KEÇMİR

Münəccimlik elimin naqis olmasını isbat edən dəlillərdən biri də bəzi tarix kitablarında yazıldığı kimi, münəccimlərin səhvləri və sözlərinin həyata keçməməsidir. Misal üçün "Tətimmətul-muntəha" kitabının 2-ci cildində yazılır ki, hicri-qəməri tarixi ilə 582-ci ildə, yeddi ulduz "Tərəzi" bürcündə toplaşdı. Əbülfəzl Xarəzmi və sair münəccimlər dünyanın küləkli tufan vasitəsi ilə dağılacağını xəbər verdilər. Camaat özləri üçün mağara qazaraq yemək və su götürdülər və o gecə küləkli tufanı gözlədilər. Lakin Cəmədiul-axir ayının 9-cu gününün gecəsi olan o gecədə ümumiyyətlə, külək əsmədi. Hətta şamlar yandırıldı və hava küləksiz olduğundan, şamın şölələri hərəkət etmədi. Şairlər isə bu barədə şeirlər söylədilər.

Həmçinin, bir neçə il bundan əvvəl də əsrin münəccimləri xəbər verdilər ki, guya, müəyyən bir saatda yer dağılacaqdır. Bütün dünya əhalisi bərk qorxuya düşdü. Hətta deyilənlərə görə təyin olunmuş saatdan qabaq bəzi avropalılar özlərini dənizə atıb qər qətmişdilər. Lakin həmin saat gəlib çatanda yerin başqa bir planetlə toqquşması olmadı.

SEHR MÖCÜZƏDƏN FƏRQLİ BİR ŞEYDİR

Qeyri-adi bir iş heç bir iddia olmadan, həmçinin, imanlı və təqvalı bir şəxs tərəfindən həyata keçərsə, belə bir iş "kəramət" adlanır və o adamın Allah-taala yanında yüksək şəxsiyyətə malik olmasını göstərir. Lakin peyğəmbərlik, imamət və ya onların xüsusi canişinliyi kimi məqamları iddia edən şəxsin qeyri-adi işi üç şərtlə möcüzə adlanır və onun doğru olması aydınlaşır:

1. İddia etdiyi işin ağla əsasən qəbul edilməsi. Deməli, onun iddia etdiyi iş əqlən qəbulolunması deyilsə, etdiyi işin səbəbi məlum olub-olmamasından asılı olmayaraq, sehr sayılır. Məsələn, hər bir müsəlman üçün Məhəmməd ibn Abdullahın (s) sonuncu peyğəmbər olması, onun şəriətinin qiyamətədək qalması, həmçinin, o həzrətdən sonra heç bir peyğəmbərin gəlməməsi kamilən isbat olunarsa, bu halda bir şəxsin "Mən peyğəmbəram." deyər iddia etməsi, şübhəsiz, onun yalançılığından yaranmasını göstərəcəkdir. Hətta bu haqda qeyri-adi sayılan şeylər göstərərək xalqın heyrtlənməsinə səbəb olsa da, bu iddiasından onun mahir cadugər olması başa düşülür. Bir şəxsin özünün imam olduğunu iddia etməsi də bu qəbildəndir, çünki on iki imam şiasinin əqidəsinə görə, imamların sayı on ikidir və onların birincisi Əmirəl-möminin Əliyyə ibn Əbi Talib (ə), sonuncusu isə Allah-taalanın zühur etməsi üçün izn verdiyi günədək nəzərlərdən gizli olan Höccət ibnil-Həsəndir (ə). Nəticədə qeyri-adi bir iş görərək imamlıq iddiası edən şəxs yalançıdır.

2. Həmçinin, bizim əqidəmizcə, imam Zamanın (ə) dördüncü və sonuncu xüsusi canişini Əli ibn Məhəmməd Səmurinin vəfatından sonra xüsusi canişinlik məsələsi sona çatdığı üçün özünü imam Mehdiyin (ə) xüsusi canişini adlandıran şəxs, şübhəsiz, yalançıdır. Belə bir şəxsin iddia etdiyi məqam (və ya mənəb) əqli cəhətdən müəyyən şərtlərə malik olmalıdır. Məsələn, bildiyiniz kimi, peyğəmbər və imamın şərtlərindən biri də onun isməti, yəni bu məqamdan qabaq və ya sonra heç vaxt onlardan böyük və ya kiçik günahın baş verməməsidir, həmçinin onların öz zamanlarında elm və əməl baxımından hamıdan üstün olmasıdır ki, dünya malına həris olmamaq da bunun bir hissəsi sayılır. Beləliklə, günahkar, İlahi maarifdən xəbərsiz və dünyaya həris olan bir şəxs qeyri-adi işlər görsə də, cadugər sayılır. Qeyri-adi işlər öyrənmək və onun səbəblərini bilməklə deyil, məhz Allahın qüdrətinə nisbət verildikdə möcüzə sayıla bilər. Nəticədə, həmin işin müxtəlif səbəblər və fərdin öz təlaşı ilə kəsb edilməsi və ya sehr vasitəsi ilə həyata keçməsi aydın olarsa, belə bir şəxsin cadugər olması məlum məsələdir və bunun möcüzə ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

SEHRİN ÇARƏSİ

Bir çox fəqihlərin buyurduğuna görə, sehri sehrilə batil etmək caizdir. Məsələn, peyğəmbərlik iddiası edən cadugəri sehr vasitəsi ilə rüsvay etmək və ya sehrbazın bir şəxsə sehr etməsi və onu bağlaması kimi hallarda sehrdən istifadə edib o şəxsi açmaq və sehrbazlıq əməlini batil etmək bu qəbildəndir.

Rəvayət olunur ki, İsa ibn Səqəfi imam Sadiqin (ə) hüzuruna gələrək dedi: "Sizə fəda olum! Mən cadugərliklə öz məişət xərclərimi təmin edən

bir cadugərəm. Bu yolla əldə etdiyim pulla həcc əməlini yerinə yetirmişəm. İndi isə öz əməlimdən pəşman olmuşam. Mənim üçün bir çarə yolu varmı?" Həzrət onun cavabında buyurdu: "Öz sehrin ilə (başqa cadugərin etdiyi) sehri aç (və batil et), amma heç kəsə (ilk dəfə olaraq) sehr etmə."

Bəzi fəqihlər isə sehrin sehlə batil edilməsini yalnız zərurət hallarında və bundan başqa, bir çıxış yolu olmadıqda caiz bilmişlər. Deməli, müqəddəs şəriətdə sehri batil etmək üçün buyurulmuş bəzi dualar və s. kimi vasitələrlə batil olunarsa, yalnız bu dualara əməl olunmalı və sehrbazlıqdan uzaq olmaq lazımdır. Buna misal olaraq "Biharul-ənvar" kitabının "Dua" bölməsindən iki üsulu qeyd edirik:

1. Bir nəfər Əmirəl-möminin Əlini (ə) hüzuruna gələrək sehdən şikayət etdi. Həzrət Əli (ə) ona buyurdu: "Bu duanı ceyran dərisinə yazıb onu özünə gəzdir. (Beləliklə) o sehr sənə zərər vurmayacaq və sehrbazın hiyləsi sənə təsir etməyəcəkdir. Dua belədir:

"Bismillahi və billah və maşaəllah, bismillah la həvlə və la quvvətə illa billah Qalə Musa ma citum bissihr innəllahə səyubtiluh, innəllahə la yuslihu əmələl-mufsidin, fəvəqəəl-həqq və bətələ ma kanu yəməlun, fəğləbu hunalikə vənqələbu sağirin."

32. İSRAF

Haqqında aydın dəlil olan və böyük günah böyük günahlardan sayılan otuz ikinci günah israfdan (lazımsız və yersiz olaraq artıq mal və s. sərf etməkdən) ibarətdir. Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə), həmçinin, Əməşin iman Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədislərdə israfçılıq böyük günahlardan sayılmışdır. Bu günahın böyüklüyünü anlamaq üçün bir neçə ayə və rəvayəti qeyd edəcək və daha sonra onun məna və növləri haqqında danışacağıq. "Əraf" surəsində buyurulur:

"(Sizə halal olunanlardan) yeyin və için, amma israf etməyin, şübhəsiz, Allah-taala israf edənləri sevmir."

(Yəni, Allah-taala israfçılarla düşməndir.)

Bəzi müfəssirlərin buyurduğu kimi, Allah-taalanın sevmədiyi şəxs əzab əhlidir, çünki "Allah məhəbbəti" savab (xeyir) çatdırmaq mənasındadır. "Ənam" surəsində buyurulur: "Bu meyvələrdən hər biri bəhrə verdikdə (onlardan) yeyin və yığım vaxtı onun haqqını (zəkat, xüms və s.) verin və israf etməyin, həqiqətən, Allah-taala israfçıları sevmir."

"Şübhəsiz, israfçılar (cəhənnəm) odunda olanlardır."

"Taha" surəsində buyurulur: "Biz israfçılıq edən və Rəbbinin ayələrinə iman gətirməyənləri cəzalandırıraq və axirət əzabı daha çətin və əbədidir."

"Ali-İmran" surəsində isə belə buyurub: ***"İsraf etmə və öz malını (boş yerə) sərf etmə, çünki israfçılar şeytanların qardaşları, şeytan isə öz Rəbbinə (və onun nemətlərinə) qarşı çox küfr edəndir."***

"Minhac-us-sadiqin" təfsirində qeyd olunur ki, ərəb kafirləri riyakarlıq üzündən var-dövlətlərini xərcləyir və camaat onların səxavətli olmasını tərifləsinlər deyər, bir qonaqlıqda çoxlu dəvə kəsirdilər. Allah-taala onların bu əməlini pisləyərək buyurmuşdur ki, onlar mal (pul) xərcləməkdə dəlilər kimidirlər.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Həqiqətən Allah-taala orta həddə olmaq və qənaəti sevir, xurmanın dənəsini istifadə etməyib atmaq kimi israfçılığı isə düşmən tutur. Çünki o da (xurmanın dənəsi) insanın köməyinə dəyir. (Ərəbistan yarımadasında xurma dənəsi dəvənin yemi sayılır). Həmçinin içdiyin suyun artığını yerə tökmək də israfçılıqdır, çünki bu az su da bəzi vaxtlar lazım olur. (Həmçinin buyurub:) "Allahdan qorx (təqvalı ol), israfçılıq etmə, simic də olma və həmişə orta həddi tut. Şübhəsiz, israf dağıdıb məhv eləməkdir (təbzir) və Allah-taala buyurub: "Dağıntıya yol vermə, həqiqətən, Allah qənaət edib orta həddə olana əzab verməz.""

Buşr ibn Ömər deyir: "İmam Sadiqin (ə) hüzurunda idim. Xurma gətirdilər, onu yeməyə məşğul olduq. (Məclisdə olanlardan) bəzisi xurmanın dənələrini tulladıqda, o həzrət yeməyi saxlayıb buyurdu: "Belə

etmə, bu iş təbzir (dağıtmaq) sayılır və Allah-taala isə fəsadı sevmir.""

"Mən la yəhzuruhul-fəqih" kitabında Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunmuşdur: "Hər kəs riyakarlıq üçün bir ev tikərsə, Allah-taala qiyamət günü o evi yeddi mərtəbəyədək yüksəldib ona yükləyər və (o ev) qalanmış (və yanan) od olacaqdır. Daha sonra o evi onun boynuna boyunbağı edib cəhənnəm oduna atacaqdır." Bir nəfər soruşdu: "Ey Allahın elçisi! Riyakarlıq üçün ev tikmək necədir?" Həzrət buyurdu: "O, (sahibinin öz qonşularından çox xərcləmək (özünü varlı göstərmək) və öz mömin qardaşlarına öyünüb fəxr etmək niyyəti ilə ehtiyacdən artıq tikdiyi evdir."

İmam Əli (ə) buyurub: *"Həqiqətən, Allah-taala bir bəndəsinin xeyrini istədikdə, ona (qənaət və) orta həddə olmaq və yaşayışı yaxşı idarə etməyi ilham edər, həmçinin, onu israfçılıq və pis tədbirdən (idarəçilikdən) uzaqlaşdırar."*

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Elə güman edirsən ki, Allah-taala bir şəxsə ehtiram etmək üçün ona mal vermiş və digər şəxsə isə pislilik etmək üçün onu məhrum etmişdir?! Belə deyil, əksinə var-dövlət Allaha məxsusdur ki, onu əmanət olaraq bir şəxsin ixtiyarında qoymuş, həmin şəxsin qənaət və orta həddə yeməsi, içməsi, paltar (alıb) geyməsi, evlənməsi, miniyə minməsi və ondan artıq qalanını yoxsullara verib ehtiyaclarını həll etməsinə izin vermişdir. Deməli, bu göstəriş əməl edən yediyi, içdiyi, geyindiği, mindiyi və evləndiyi şeylərin hamısı ona halal, ona əməl etməyə nə isə bütün bunların hamısı haramdır." (Sonra bu ayəni oxudu:) "İsraf etməyin, çünki Allah-taala israfçıları sevmir." O Həzrət daha sonra buyurdu: "Belə güman edirsən ki, bir şəxs Allahın ona əmanət olaraq verdiyi sərvətlə miniyi üçün kifayət edən və (qiyməti) iyirmi dirhəm olan bir atı ala bildiyi halda, on min dirhəm (qiymətində) olan bir at ala bilərmi?! Yaxud, ona kifayət edən iyirmi dirhəmlilik bir kənizi ala bildiyi halda, min dirhəm qiymətində olan (ayrı) bir kənizi ala bilərmi?! Halbuki, Allah-taala (bizə) israfçılıq etməməyi göstəriş vermişdir."

Abbasi deyir: "Ailənin məişət xərcləri ilə bağlı imam Rzadan (ə) mənə möizə etməsini istədikdə buyurdu: "Xoşagəlməz olan iki şeyin arasında orta həddi qoruyub-saxla!" Dedim: "Sizə fəda olum, and olsun Allaha ki, xoşagəlməz olan iki şeyin nə olduğunu bilmirəm." Həzrət buyurdu: "Allah sənə rəhm etsin, Allah-taalanın israfçılıq və xəsisliyi xoşlamadığını bilmirsənmi?" Daha sonra bu ayəni oxudu: "Rəhman Allahın (həqiqi) bəndələri o kəslərdir ki, öz mallarını xərclədikdə israfçılığa yol vermir və xəsislik etmirlər və onların infağı həmişə israf və xəsislik arasındadır (orta həddədir.)""

İmam Sadiqdən (ə) rəvayət olunmuşdur ki, buyurub: "İsrafçılıq üzündən malını tələf edib yoxsullaşan şəxsin duası qəbul olunmaz və ya "İlahi, mənə mal ver!" dedikdə, Allah-taala ona buyurar: "Mən sənə qənaəti (orta həddə yaşayışı) göstəriş verməmişdimmi?!""

İSRAFIN MƏNASI VƏ NÖVLƏRİ

"İsraf" həddini aşmaq deməkdir. Bu isə iki növdür:

1. Kəmiyyət baxımından;

Yəni, şəriət və ağıl baxımından hətta bir dirhəm miqdarında olsa belə,

lazım olmayan yerə pul xərcləmək.

2. Keyfiyyət baxımından;

Yəni, lazımi bir iş üçün həddindən artıq xərcləmək. Məsələn, bir şəxsə yüz manatlıq paltarın kifayət etməsinə baxmayaraq, beş yüz manatlıq paltar alması israfın keyfiyyət baxımından olan növüdür. Bəzi alimlər lazımsız yerə pul xərcləməyi (kəmiyyət baxımından) təbzir, lazımlı işə, amma həddən artıq xərcləməyi (keyfiyyət baxımından) isə israf adlandırmışlar.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "İsrafçının üç əlaməti vardır: 1. Özünə uyğun və layiq olmayanı yeyir. 2. Özünə uyğun və layiq olmayanı geyinir. 3. Özünə layiq və uyğun olmayanı alır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: *"Abrının qorunması və camaatın gözü qarşısında geyinmək üçün hazırladığın paltarı iş görmək və ya münasib olmayan yerlərdə geyinmək, şübhəsiz ki, israfçılıqdır."*

MÜXTƏLİF İNSANLARIN İSRAFÇILIĞI DA FƏRQLİDİR

Bilmək lazımdır ki, israfçılıq məsələsi insanın məqam, vəzifə, sağlamlıq, xəstəlik, gənclik, qocalıq, varlılıq və yoxsulluğu baxımından müxtəlifdir, çünki cəmiyyət arasında məqam və vəzifəsi olan bir şəxsin öz geyimi üçün filan miqdarda pul xərcləməsi israf sayılmayır, amma o miqdar pulun belə bir vəzifədə olmayan şəxs tərəfindən öz geyimi üçün xərcləməsi israfçılıq sayıla bilər. Mərhum Kuleyni imam Sadiqdən (ə) belə nəql edir: "Bəzi yoxsullar varlıdan daha çox israfçıdır, çünki varlı Allahın ona verdiyi var-dövlətdən xərcləyir, yoxsul isə ona heç bir şey (var-dövlət) verilmədən xərcləyir."

Adətən, camaatın çoxunun giriftar olduğu məişət və ev avadanlıqları ilə bağlı çətinlikləri, həmçinin, onların öz qazanc və xərclərinə nəzər salmadan çox vaxtlar borca düşüb pərişançılıq keçirmələri bir növ israfçılıq sayılır. Buna səbəb fərdlərin özündən yuxarı səviyyəliyə baxıb heç vaxt onlardan aşağı səviyyədə yaşamaq istəməməsidir. Nəticədə, həmişə çətinlikdə, narahatçılıq və narazılıqla yaşayırlar. Lakin onlar müqəddəs şəriətin göstərişinə əsasən, maddi baxımdan özlərindən aşağı səviyyədə olanlara nəzər salsalar, heç vaxt belə israfçılıq və narahatçılıqlara düşməzlər. Bu çətinliklərin çoxu israfçılıqdan irəli gəlir. Əgər insanlar öz sağlam fitrəti və ağına, eyni zamanda, müqəddəs şəriətin göstərişlərinə əsasən bu böyük günahı tərk etsəydilər və bütün hallarda orta səviyyədə yaşamağa çalışıb qənaəti özlərinə peşə seçsəydilər, dünya və axirət səadətinə çatardılar.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Üç xüsusiyyətə malik olan şəxslərdən başqa, heç kəs imanın həqiqətini dərk edə bilməz:

1. Dini hökmlər və məsələləri bilmək. 2. Çətinliklərdə səbr etmək. 3. Məişət xərclərində gözəl tədbir (idarəçilik)."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Öz yaşayışında qənaət edən (orta vəziyyətdə yaşayan) şəxsin heç vaxt yoxsul olmamasına zəmanət verirəm."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Üç şey insana nicat verənlərdəndir: 1. Gizləndə və aşkarda Allahdan qorxmaq (təqvalı olmaq). 2. Varlı və yoxsul hallarında (qənaət etmək və) orta vəziyyətdə yaşamaq. 3. Şad və qəzəbli hallarda haqq sözü demək."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Dünyadan ruzisi verilmiş miqdara razı və

qane olan şəxs qüssə, zəhmət və əziyyətdən rahat olacaqdır."

Digər tərəfdən, "Ona gözəl yaşayış bəxş edərik." ayəsinin təfsirində həzrət buyurmuşdur: "Gözəl yaşayış qənaətdir."

ƏBUZƏR ALDANMAZ!

Osman öz xidmətçilərindən ikisinə 200 dinar (qızıl pul) verib dedi: "Bunları Əbuzərin yanına aparın və deyin ki, Osman sənə salam çatdırır və bu pulları öz dolanışığın üçün götürməyini istəyir." Əbuzər onlara dedi: "Osman başqa müsəlmanlara da bu qədər pul vermişdirmi?" Dedilər: "Yox." Əbuzər dedi: "Mən də müsəlmanlardan biriyəm və bu qədər pulu almaq üçün başqalarından heç bir üstünlüyüm yoxdur." Dedilər: "Osmanın dediyinə görə, bu pullar onun öz xalis malındandır və and olsun Allaha ki, halal puldur!" Əbuzər dedi: "Mənim bu pullara ehtiyacım yoxdur, çünki mən hamıdan ehtiyacsızam." Dedilər: "Ey Əbuzər! Biz sənin evində ehtiyacsızlığını göstərən bir şey görmürük." O buyurdu: "Bəli, bu qabda arpa unundan bişirilmiş və məni ehtiyacsız edən iki ədəd çörək var!"

Başqa rəvayətə əsasən, Müaviyə də ona belə bir təklif etmiş və Əbuzər onun hədiyyəsini qəbul etmədikdə o iki xidmətçi demişdi: "Ey Əbuzər! Müaviyə bizə söz vermişdir ki, bu hədiyyəni bizdən qəbul etsən, bizi azad edəcək. Sən də bunu bizim azad olmağımız xatirinə qəbul et!" Əbuzər buyurdu: "Bu hədiyyəni qəbul etdikdə, siz Müaviyənin qulu olmaqdan azad olur, mən isə onun qulu oluram. Yəni, bundan sonra onun meylinə uyğun iş görməli və öz dinimi onun dünyasına satmalıyam!"

Seyid Əbul Əla Məvdudi özünün "İslam və iqtisadi çətinliklər" adlı kitabında hazırkı dünyada bütün fəsadların sərmayədarların israfçılığından irəli gəldiyini qeyd etdikdən sonra, belə yazır: "Bu varlılar zinakarlığı öz yaşayışlarının aləti hesab edib qadınlardan bir dəstəsini zinakar rəqqasələr, kişilərdən bir dəstəsini isə kişilik şərəfini əldən vermiş dəllal etdilər. Musiqi də bunların başını qatan vasitələrdən biridir. Bu iş üçün özlərinəməxsus bir dəstə xanəndə, rəqqasə və musiqiçini işə götürdülər. Onlar insani xüsusiyyətlərə zidd olan müxtəlif oyun və başqatıcı işlərə məftun olmuş və buna görə də, rəqqasələrə, xanəndələrə (bu kimi azğın şəxslərə) meydan verdilər. Nəticədə, insanın şərəfli yaşayışında heç bir rolu olmayan yeni fənlər və işlər vücuda gəldi. Bunların genişlənməsi isə insanlıq və əxalqın zərər çəkməsilə sona çatdı. Ov da onların başını qatan mühüm əyləncə və eyni halda varlıların sərvət toplaması üçün əlverişli metodlardan biridir. Beləliklə, camaatın bir dəstəsini özləri üçün "Mühafiz" adı ilə xidmətə qəbul və bu yolda onların əməyini istismar etmişlər. Bu sərmayədarlıq hərisliyi onlar arasında yer tutmasaydı, şübhəsiz, o insanlar da insana uyğun olan ciddi işlərdə fəaliyyət göstərərdilər. Allahdan xəbərsiz olan bu sərmayədarlar özləri üçün müxtəlif spirtli içkilər və narkotik maddələrin hazırlanması üçün bir dəstə adamı bu işə təyin etmişlər. Onlar öz maddi sərvətlərindən bacardıqları qədər sui-istifadə etmiş, göydələn binalar, qəsrlər, villa, istirahət mərkəzləri, kafelər və əyyaşlıq binaları tikdirməklə insanlıq və sərvəti aradan aparmışlar. Hətta onlar İslama və insana zidd olan bu çirkin işlərində elə bir həddə çatmışlar ki, öz vəfatlarından sonra dəfn olunmaları üçün bəzəkli binalar və məqbərələr tikdirmişlər. Halbuki,

belə binalar əvəzinə, yaşayış məskəni və istirahət yerləri olmayanlar üçün evlər tikilməli idi. Onların israfçılıqları elə bir həddə çatmışdır ki, öz itləri üçün belə, məxsus otaqlar tikdirir və onlar üçün qızıl boyunbağı bağlayır, onlar üçün "müəllim" ayırır, bu yolda külli miqdarda pul xərcləyirlər.

1962-ci il iyul ayının 9-unda "Nivastitsmen" jurnalının yazdığına görə, amerikalılar öz itləri üçün hər il üç milyard dollara yaxın pul xərcləyirlər. Halbu ki, bu pullar onların öz növündən olan çarəsiz və yoxsul insanlar üçün xərclənməli idi. Varlılar bahalı şeylərə, qızıllara, paltarlara, qızıl-gümüş qablara qarşı şiddətli hərislik göstərir və evlərinin divarlarını bahalı rəsm və incəsənət əsərləri və pərdələrlə bəzətdirirlər... ("İslam və iqtisadi çətinliklər" kitabındakı qeydlərin sonu.)

Qeyd etmək lazımdır ki, eyni miqdar pulun yoxsul tərəfindən xərclənməsinin israf olması, varlı tərəfindən xərclənməsində isə israf sayılmaması sözünün mənası heç də varlığın istədiyi pulu istədiyi yerlərdə xərcləməsi deyildir. Bəziləri elə güman edir ki, varlı adamın pullu olduğu üçün bu cür işləri caiz və eybsiz sayılır. Lakin onların məsuliyyəti daha ağır və çətinidir. Bildiyimiz kimi ev, geyim, gündəlik məişət və ev avadanlıqları üçün həddindən artıq və öz vəziyyətinə layiq olmayan tərzdə pul xərcləmək haramdır. Digər tərəfdən, yaşayış xərclərindən artıq olan pulları gizlətmək olmaz, əksinə onun xümsünü (beşdəbirini) lazımı yerlərə çatdırmaq lazımdır. Bir şəxsə zəkat vacib olduqda, onu ödəməlidir və onun yaxın adamları arasında olan yoxsullara ehtiyacı qədər kömək etməsi də vacibdir. Məsələn, onlardan sərmayəyə ehtiyacı olana sərmayə verməli, borcunun borcunu ödəməli, xəstənin müalicəsi üçün həkim çağırmalı və s. etməlidir. Hətta vəziyyətindən xəbərdar olduğu hər bir yoxsul və möhtac müsəlmanın köməyinə də çatmalıdır. Əks təqdirdə, Allah-taalanın bu ayədə buyurduğu kəslərdən olacaqdır: "Qızıl və gümüşü (yığıb) gizlədənlər və (onları) Allah yolunda infaq etməyənlərə pis (və şiddətli) əzab müjdəsini ver! O gündə onları (yığılmış və gizlədilmiş pulları) cəhənnəm odunda qızdırıb onların üzlərinə, böyürlərinə və kürəklərinə dağ vururlar (və onlara deyilər:) "Bu, özünüz üçün (gizlətdiyiniz və) yığıdığınız (pullar) dır. İndi isə, özünüz üçün yığdığınız və gizlətdiyinizin (əzabını) dadın!""

Peyğəmbər (s) bu ayənin təfsirində buyurub: "Dirhəm və dinar yığıb onun vacib haqqını (borcuya, ziyan görmüşə və Allah yolunda) ödəməyən şəxsə Qiyamət günü onların vasitəsi ilə dağ vurulacaqdır."

Allah yolunda infaq etmək üçün saysız-hesabsız savablar, həmçinin, mal yığıb onu infaq etməkdə xəsislik göstərənləri hədələmək barədə çoxlu ayə və rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, onların hamısını burada xatırlatmaq bəhsimizdən xaricdir. Özünü müsəlman adlandıran bəzi varlı şəxslərin öz sərvətlərini xarici banklarda yatızdırması və ölümlərindən sonra bu xəbərin yayılmasının Allah yanında nə kimi üzrlü bəhanəsi vardır?! Onlar "Bilmirdik." -deyə üzrlü olduqlarını söylədikdə, deyəcəkdir: "Nə üçün moizə məclislərində iştirak etmədiniz?! Vəzifənizi bilirdinizsə, nə üçün ona əməl etmədiniz?!" Beləliklə, bu kimi varlılar üçün əbədi həsrət və peşmançılıq olacaqdır. Bir çox varlı şəxslər var-dövlətin Allah yolunda infaq edilməsinin hədəf və faydasından xəbərsizdir. Onlar Allahın verdiyi var-dövlətdən (Allah yolunda istifadə etdikdə) bu dünyada yaxşı adla tanınar,

axirətdə isə həmişəlik savablara nail olurlar. Əks təqdirdə, bu dünyada həsrət və peşmançılıq, axirətdə isə məhrumiyyət və əbədi əzab qazanmış olacaqlar.

İSRAFÇILIQ ZAMANA NİSBƏTDƏ DƏ MÜXTƏLİFDİR

İsrafçılıq müxtəlif səviyyəli insanlarla əlaqədar fərqli olduğu kimi, zaman baxımından da müxtəlifdir, çünki öz məişəti üçün malının bir hissəsini xərcləmək bəzi vaxtlar israf sayılmasa da, bu qədər pulu qıtlıq, quraqlıq və ya ümumi yoxsulluq illərində xərcləmək israf sayılır. Belə bir halda o şəxsin az xərcləməsi, artıq pulunu isə başqa imkansızlara verməsi vacibdir. İmam Sadiqin (ə) xidmətçisi deyir: "Mədinə şəhərində qıtlıq olduqda, imam Sadiq (ə) məndən soruşdu: "Nə qədər yeməyimiz (buğda və arpamız) var?" Dedim: "Bir neçə ay istifadə etməyə çatar." Həzrət buyurdu: "Onların hamısını (bazara) aparıb sat." Dedim: "Mədinədə buğda və arpa tapılmır!" Buyurdu: "(Onları) sat!" Mən onları satdıqdan sonra o həzrət buyurdu: Evimizə sair camaat kimi, gündəlik (olaraq buğda və ya arpa) al." (Daha sonra buyurdu:) "Ailə üzvlərimizin yeməyi üçün yarı buğda və yarı arpa (unu) al. Allah bilir ki, mən hamının yeməyini xalis buğdadan hazırlamağa qadirəm, lakin Allah-taalanın yaşayışımı idarə etməkdə yaxşıqla rəftar etməyimi görməsini sevirəm.""

Geyim baxımından da bu cürdür. Bəzi ağılsızlar imam Səccad (ə), imam Sadiq (ə) və imam Rzaya (ə) etiraz edib "Nə üçün belə bahalı paltarlar geyinirsiniz?! Axı sizin cəddiniz Peyğəmbər (s) və Əmirəl-möminin (ə) belə paltarlar geyinməmişlər!" deyərək soruşduqda cavabında buyurmuşlar: Peyğəmbərin (s) zamanında ümumi yoxsulluq hakim idi və o zamanın münasib geyimi cəddimizin geyindiği paltarlar idi. Bizim zamanımız isə bolluq zamanıdır və cəddimiz kimi geyinsək, bizə hörmətsizlik olunar."

Başqa bir rəvayətə əsasən, imam Sadiq (ə) bu sualı soruşana "Qabağa gəl" deyərək paltarının qabağını açdı. Bu halda o, həzrətin altdan mübarək bədəninə yapışmış qalın və köhnə paltar geyindiğini gördü. Həzrət buyurdu: "Bu (qalın və köhnə) libası Allah yanında bəndəçilik, bahalı geyimi isə sən və sənə kimilərin üzrü üçün geyinirəm."

HƏMİŞƏ HARAM OLAN İSRAFÇILIQ

Bilmək lazımdır ki, üç növ israfçılıq həmişə və bütün hallarda haram sayılaraq müəyyən şəxs və ya zamana aid deyildir. Onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Malı tələf edib aradan aparmaq.

Yəni, hətta az, amma bir işdə istifadəsi olan xurma dənəsini kənara tullamaq və ya su tapılmayan və az miqdarla ehtiyacın ödənilməsi kimi hallarda qabın dibində qalmış suyu atmaq haram sayılır. Qeyd etdiyimiz bəzi rəvayətlərdə buna işarə olunmuşdur. Həmçinin özünün və ya başqasının istifadə edə biləcəyi paltarı cırmaq və ya çöllə tullamaq, xörəyi xarab olanadək saxlayıb başqasına verməmək, günəş işığında şam yandırmaq, malı onun qədrini bilməyən səfeh və ya ağıl kəsməyən şəxsə vermək və s. kimi işlər məhz bu qəbildəndir. İmam Sadiq (ə) (nar və ya qarpız kimi) yarımçıq yeyilmiş meyvənin öz evindən çölə atılmasını gördükdə, əsəbləşib

buyurdu: "Bu nə işdir ki, edirsiniz? Siz doymusunuzsa (hələ də) doymayan bir çox insanlar vardır. (Artıq qalmış meyvələri) ehtiyacı olanlara verin!" Yeməyin artığını və xüsusilə çörək qırıntılarını (səhrada heyvanlar üçün tökmək istisnadır) kənara atmaq barəsində əzabla təhdid edən çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, onları burada qeyd etmək mətləbin uzanmasına səbəb olacaqdır. Rəvayət olunmuşdur ki, Daniyal peyğəmbərin dövründə camaat çörəyə hörmətsizlik edib onu əl-ayaq altına atırdılar. O həzrət onlara qarğıış etdi, nəticədə qıtlığa düşdülər və bir-birlərinin ətinə yeməyə məcbur oldular. Həmçinin "Vəsailuş-şiə" kitabında nəql olunmuşdur ki, imam Baqir (ə) yolla gedərkən yerə düşmüş bir tikə çörəyi görüb onu götürdü və xidmətçisinə verərək buyurdu: "Bunu saxla." O həzrət qayıtdıqdan sonra çörək tikəsini xidmətçisindən istədikdə, "Onu təmizləyib yedim." deyə cavab verdi. Həzrət buyurdu: "Sən Allah yolunda azadsan!" Bəziləri dedilər: "O xidmətçi azad olmağa layiq bir iş görməmişdir!" Həzrət onların cavabında buyurdu: "Onun çörək nemətinə hörmət qoyub onu yediyi üçün Cənnətə getməyi vacib olmuşdur. Allahın Cənnət əhli etdiyi şəxsin mənə xidmətçi olmasını sevmədim."

Həmçinin, bu hədisə oxşar bir rəvayət imam Hüseyndən (ə) də nəql olunmuşdur. Digər tərəfdən, yuxarıdakı hədisdə imam Sadiqdən (ə) nəql olunduğu kimi, abırın qorunması üçün geyilən bahalı libası çirklənib xarab olacaq yerdə geyinmək də bu qəbildəndir.

ZƏRƏRLİ ŞEYLƏRİ YEMƏK DƏ İSRAFDIR

Bütün hallarda israfçılıq sayılan işlərin ikinci növü ümumiyyətlə, bədənə zərərli olan yeməli, içməli və bu kimi şeyləri yemək (və ya içməkdir). Doyduqdan sonra bədənə zərərli olacaq bir daha yeməyi də buna misal çəkmək olar. "Əl-kafi" kitabında nəql olunmuşdur ki, imam Sadiqin (ə) səhabələrinin biri o həzrətdən soruşdu: "Bədənimizə nurə çəkib ehram bağlamaq istəyirik, amma nurədən sonra bədənimizə sürtməyə səbus (buğda və ya arpa qabığı) olmadığından, xalis undan istifadə edirik. Bu işdən nə qədər narahat olmağımı (isə) bir olan Allah bilir!" Həzrət buyurdu: "İsrafçılıq qorxusundan narahat olursanmı?" Dedi: "Bəli!" Həzrət buyurdu: "Bədənin islah olunmasına (qaydaya salınmasına) səbəb olan şeylərdə israfçılıq yoxdur. Mən çox vaxtlar ələnmiş unu zeytun yağı ilə qarışdırıb bədənimə sürtdüyümü demişəm. Şübhəsiz, israfçılıq malın tələf olub bədənə zərər vurmasına aiddir." Soruşdu: "İsrafçılığın ziddi sayılan "əqtar" nə deməkdir?" Buyurdu: "Başqa bir şey yeməyə imkanın olan halda, duzla çörək yeməyindir." Soruşdu: "Orta həddə (qənaətlə) yaşamaq nədir?" Buyurdu: "Çörək, ət, süd, sirkə yeməkdir, belə ki, bəzən bundan və bəzən də ondan yeyəsən."

HARAM İŞLƏRƏ PUL XƏRCLƏMƏK İSRAFDIR

Bütün hallarda israfçılıq sayılan işlərin üçüncü növü isə şərab, qumar alətləri almaq, iffətsizlik (zina) və xanəndəlikdən pul almaq, hakimlərə rüşvət vermək, müqəddəs şəriət nəzərində haram olan zülm etmək kimi məsələlərdə pul xərcləməkdən ibarətdir, çünki bu cür işlər iki səbəbə görə Allah-taalanın göstərişi ilə müxalifətçilik və günah sayılır: Birinçisi,

bu kimi əməllərin haramlığı, ikincisi, bu yolda pul xərcləməyin israfçılıq sayılmasıdır. Əyyaşının təfsirində Əbdürrəhman ibn Həccacdən nəql olunmuşdur ki, o, imam Sadiqdən (ə) israfçılıq ayəsinin mənasını soruşdu. Həzrət onun cavabında buyurdu: "Allaha itaət yolundan kənar işlərdə (pul) xərcləyən israfkar, Allah yolunda (pul) xərcləyən isə (qənaətçi və) ya orta vəziyyətdə (olandır)."

XEYİR İŞLƏRDƏ İSRAF VARDIRMI?

Başqasını özündən üstün tutmağın tərifiylənməsi barəsində olan ayə və rəvayətlərin zahiri mənasına əsasən, insanın özü möhtac olan halda malını başqasına (ehtiyacı olana) verməsi və hətta bütün var-dövlətini möhtac bir şəxsə verməsi israf sayılır. Əksinə, bu iş bəyənən və müstəhəb bir əməldir. Ayələrin birində buyurulur: "Onlar (ənsar) özləri möhtac olduğu halda (mühacirləri) özlərindən üstün tuturlar. Öz nəfsini paxıllıq və hərislikdən saxlayanlar səadətə nail olanlardır."

Fədakarlıq insanın bir şeyə ehtiyacı olduğu halda, digər bir möhtacı görərək onu həmin möhtaca verməsidir.

Həmçinin "İnsan" surəsində buyurulub: "***Onlar Allahın razılığı yolunda öz yeməklərini ehtiyacı olduqları halda, miskinə, yetim və əsirə verirlər.***"

Müfəssirlərin nəzərinə əsasən, bu ayə üç gün oruc tutub su ilə iftar edən və öz yeməklərini Allah yolunda infaq edən həzrət Əli (ə), xanım Fatimə (ə), imam Həsən (ə), imam Hüseyin (ə) və Fizzənin barəsində nazil olmuşdur. Bir nəfər imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Hansı sədəqə daha üstündür?"

Həzrət buyurdu: "'Çətinlikdə sədəqə verən yoxsul şəxsin sədəqəsi. "Özləri ehtiyacı olduğu halda, başqalarını özlərindən üstün tuturlar." ayəsini eşitməmişəm?"

"Əl-Kafi" kitabında nəql olunmuşdur ki, Səməə imam Sadiqdən (ə) bir gündən artıq yeməyi olmayan şəxs barəsində soruşur: "Bir gündən artıq yeməyi olmayanla bir aylıq yeməyi olanın hansına sədəqə verim? Həmçinin, bir aylıq yeməyi olmayan ayan ilə bir illik yeməyi olanın hansına sədəqə verim?" Həzrət onun cavabında buyurdu: "Burada iki məsələ vardır. Birincisi, sizlərdən hər hansı birinizin ehsan etmək və başqalarını özündən üstün tutmağa meyli daha çoxdursa, o, sizin daha üstününüzdür..."

İkincisi, öz ehtiyacı qədər yemək saxlamaq heç kəsin pislənməsinə səbəb olmaz, çünki verən əl alan əldən üstündür. Məişətinin təmin edilməsi sənə vacib olan kəslərə hamıdan əvvəl infaq et.

Həzrət Əli (ə) buyurub: "Başqasını özündən üstün tutmaq imanın ən üstün dərəcələrindən biridir."

Həmçinin, Peyğəmbər (s) buyurub: "İsrafçılıqda heç bir xeyir yoxdur. Xeyir (işlərdə) isə israf yoxdur."

BÜTÜN İŞLƏRDƏ ORTA HƏDDİ GÖZLƏMƏK LAZIMDIR

Qeyd olunmuş ayə və rəvayətlərin müqabilində bizi qənaət və orta həddə riayət etməyə dəvət edən digər ayə və rəvayətlər də mövcuddur. Məsələn, bir ayədə buyurulur: "Heç vaxt əlini boynuna zəncirləmə (infaq və bəxşişi tərk etmə) və həddindən artıq da öz əlini açma (yersiz və həddindən artıq bəxşiş etmə) ki, pislənər və əldən düşərsən."

"Furqan" surəsində buyurulur: "Allahın bəndələri o kəslərdir ki, infaq (bəxşiş) etdikdə həddi aşmır (israfçılığa yol vermir) və xəsislik də etmirlər, əksinə orta həddə infaq edirlər."

Ənsardan bir nəfər əkinçiliklə məşğul olur, əldə etdiyi məhsulun hamısını yoxsullara verir, özü və ailəsi isə yoxsul halında qalırdılar. Allah-taala onun işini "israf" adlandıraraq buyurdu: "Allahın müəyyən verdiyi əkinçilik haqqını verin, lakin israfçılıq etməyin! Həqiqətən, Allah-taala israfçıları sevmir." İmam Sadiq (ə) buyurub: "Şübhəsiz, öz malını haqq yolunda infaq edən şəxs israfkar (ola bilər)."

MÜXTƏLİF AYƏ VƏ RƏVAYƏTLƏRİN ZAHİRİ ZİDDİYYƏTİNİN ARADAN QALDIRILMA ÜSULU

Alimlər zahirdə bir-birinə zidd olan ayə və rəvayətlərin ziddiyyətini aradan qaldırmaqla bağlı bir neçə metod qeyd etmişlər. "Kafi" kitabının şərhində mərhum Təbərsidən belə nəql olunmuşdur: "İsrafa aid dəlillərin İslam dininin ilk illərindəki kimi, ümumi yoxsulluq hallarına, qənaətə və orta vəziyyətə aid olan dəlillərin isə bolluq hallarına aid nazil olması mümkündür, yaxud bu məsələ bəxşiş alanın halına bağlıdır. Belə ki, bəzi şəxslərə müəyyən məqamlarda olduğu üçün isarla, bəzilərinə isə qənaətlə bəxşiş edilməsi lazımdır. Həmçinin, bunu infaq edənlərə də aid etmək olar. Yəni, yəqin, kamil iman və qəlbi aramlığa sahib olan şəxslər isar etməli, belə olmayan və isar etdikdə iztirab və narahatçılığa düşən möminlərin çoxu isə qənaətlə infaq və bəxşiş etməlidirlər. Deməli, "İsra" surəsinin 29-cu ayəsi Peyğəmbərə (s) xitab olunsada, əslində möminlərə düzgün infaq etmək yolunu öyrədir."

Mərhum Şəhidi-Əvvəldən belə nəql olunmuşdur: "İsarın gözəlliyi barədə olan dəlillər insanın şəxsən öz haqqından keçməsinə aiddir. Yəni, özünün möhtac olduğu şeyləri başqasına vermək nəzərdə tutulur. Amma qənaətə aid olan dəlillər isə ailəli şəxsə aiddir ki, belə bir şəxs başqalarını öz ailəsindən üstün bilməməli, ailəsinin möhtac olduğu şeyi başqasına verməməlidir. Bir sözlə, isar insanın ailəsinə aid olan deyil, əksinə şəxsən özü üçün müstəhəb və bəyənilmiş bir işdir. Həmçinin, ailəli olmayan və öz məişətini təmin etməyə qadir olduğu hallardan başqa, digər vaxtlarda bütün var-dövlətini sədəqə verməsi məkrühdür." Mərhum Seyid Məhəmməd Kazim Yəzdi buyurub: "Quran, sünnə və alimlərin icmasına əsasən, israfçılığın haramlığı barədə heç bir şübhə yoxdur. İsrafda məqsəd insanın öz vəziyyətinə uyğun olub-olmaması hallarında əql sahibləri nəzərində yersiz və lazımsız sayılan miqdarda mal-dövlət, pul xərcləməsindən ibarətdir. Amma görəsən, xeyir işlərdə də israfçılıq varmı? "Təzkirə" kitabında Əllamə və bir çox başqa alimlərdən nəql olunmuşdur ki, yaxşı işlərdə xərclənən mal (pul) şəxsin vəziyyətinə uyğun olmasa (yəni, həddindən artıq xərcləsə), israfçılıq sayılır. "Məsəlik" kitabında yazıldığı kimi, məşhur alimlərin nəzərinə görə isə xeyir işlərdə israf yoxdur və bu, "Xeyir işlərdə israf yoxdur." hədisi əsasında. Lakin ehtiyata əsasən birinci nəzəriyyə düzgündür. Bu da bəzi rəvayətlərdən başa düşülür." (O, daha sonra bir neçə rəvayəti nəql etdikdən sonra buyurub): "İsrafçılığı qadağan edən bu ayə və rəvayətlər başqa rəvayətlərə əsasən,

isar (başqasını özündən üstün tutmaq) ayəsini nəsx edir (onun hökmünü qüvvədən salır). Buna görə də, bəzi şəxslərin verdiyi təmtəraqlı qonaqlıqlar və hədiyyələr onların vəziyyətinə qeyri-mütənasib, əqli məqsədlərdən uzaq olduğu üçün nöqsanlı sayılır. Həmçinin, öz-özlüyündə yaxşı olan sair işlər və xərclər də bu qəbildəndir. Əlbəttə, bəzi hədislərə əsasən həcc və ümrə əməllərinin nəfəqəsində edilən israf istisna olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub: "Qənaət ilə edilən nəfəqədən başqa, heç bir şey Allah yanında sevimli deyil. Həcc və ümrədən başqa, digər yerlərdə isə israfçılıq pisdır.""

XEYİR İŞLƏRDƏ İSRAF YOXDUR

Müəllifin nəzərinə əsasən, bu haqda olan məşhur nəzəriyyə, yəni xeyir işlərdə israfın olmaması münasib və üstündür. Belə ki, öz nəfsani istəyi üçün deyil, məhz Allah rzası üçün lazım olan yerlərə pul xərcləmək və hətta bütün var-dövlətini vermək israfçılıq deyildir. Amma bununla belə, israfın haramlığı və qənaətin zəruriliyi barədə olan ayə və rəvayətlər qeyd olunmuş nəzəriyyə ilə heç də zidd deyildir. Bu haqda ətraflı söhbət etmək kitabın həcmindən xaric olduğu üçün ixtisarla bəzi məqamları qeyd edirik:

BU QADAĞA HEÇ DƏ HARAM VƏ MƏKRUH QADAĞASI DEYİL, ƏKSİNƏ RƏHMƏT VƏ ŞƏQƏT QADAĞASIDIR

Bu ayənin Allah yolunda edilən infaq deyil, məişət barəsində edilən infaqa aid olması ehtimalı vardır. Lakin ayənin mənasını ümumi fərz etsək, bəlkə də, onun mənası belədir: "İnfaq (və bəxşiş) etməkdə xəsislik etməyən və həddini aşmayanlar Rəhman Allahın bəndələridir." Yəni bu miqdar əməl və ya xüsusiyyət onların yaxşı bəndə olmasına kifayətdir.

Ayənin təfsirində qeyd olunmuş rəvayətlər və onların bir-biri ilə rabitəsinə nəzər salmaqla bu iki cümlənin müstəqil olması ehtimalı da vardır. Bu halda ayədə məqsəd əkin məhsulunu yığdıqdan sonra onun hamısını infaq edən və öz ailələrini məhrum qoyanlar olacaqdır. Bu əməlin haram olmasında isə heç bir şübhə yoxdur, çünki başqalarına infaq etmək müstəhəb, ailəni təmin etmək isə vacibdir. Deməli, nəfəqə verilməsi vacib olan adamları öz haqlarından məhrum edib var-dövlətini başqasına verən şəxs günah etmiş və Allahın razılığının əksinə bir iş görmüşdür. Əlbəttə, şəxsin dolanışığı başqa yolla təmin olunsa və ya ailəsi öz haqqını bağışladığı hallarda, bu cür əməl etməsinin eybi yoxdur.

Allah yolunda bütün var-dövlətindən keçib, isar etmək isə düzgün bir işdir. Bu barədə imamların rəftarından çoxlu misallar gətirmək mümkündür. Məsələn, Əmirəl-möminin Əli (ə) dəfələrlə isar etmiş və var-dövlətini Allah yolunda infaq etmişdir. On iki min dirhəm dəyərində olan bir bağı sataraq əldə olan pulların hamısını yoxsullara paylamış və öz ailəsi üçün heç bir şey saxlamamışdı. Bir sözlə, o həzrət və bəzi böyük şəxsiyyətlər heç vaxt öz ailələrini pis və çıxılmaz vəziyyətdə qoymur, isar etdikdə isə yaşayışlarının başqa yolla təmin olunacağını bilirdilər. Bu isə eynilə ayələr barəsində verilən izahlar kimidir.

Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş bir rəvayətdə deyilir ki, o həzrət vəfat edərkən bütün var-dövlətini infaq edib azyaşlı uşaqlarını çarəsiz və əli-boş qoyan bir şəxsi məzəmmət etmişdir, çünki bu kimi hallarda bütün var-

dövlətin infaq edilməsi nəinki pis əməl, hətta günahdır. Azyaşlı uşaqları olan şəxsin özündən sonra onların kimsəsiz və çətinlikdə qalacağını bilərək onlar üçün var-dövlət və pul qoyub getməsinin özü də Allahın razılığı yolunda edilən bir əməldir. Bir şəxsin öz vəfatından sonra müəyyən yerlərə xərclənməsi üçün malının üçdəbirindən artığını vəsiyyət etməsinin qadağan olunması da bu qəbildəndir, çünki malı az, amma vərəsəsi çox olan şəxslər üçün öz mallarının yalnız üçdəbirindən az miqdarını vəsiyyət adı ilə ayrı yerlərə və ya şəxslərə verməsinə göstəriş verilmişdir.

Deməli, bu kimi rəvayətlər infaq etməyi ümumi şəkildə qadağan etmir, əksinə müəyyən məsələlərdə yol göstərmək ünvanı daşıyır. Ayənin mənası haqda söylənilənlər isə İbn Əbi Umeyrin rəvayətinin cavabından zahir olur. Bəzəntinin rəvayətinin cavabı isə başqa ehtimala görə belə ola bilər ki, həmin rəvayətdə imam artıq infaqə layiq olmayan işlər və kəslər üçün bəxşiş edilməsini qadağan etmişdir. "Əl-Fəqih" kitabındakı rəvayətdə isə bir ehtimala görə, vacib infaqı tərک edərək müstəhəb infaq edənlər nəzərdə tutulmuşdur.

Məsələnin rəvayətinə əsasən, imam isarın vacibliyini iddia edən sufi bir şəxin qarşısında bu işin vacib olmamasına dair bir sıra mətləblər, həmçinin, ailə və qohum-əqrəbaya infaq etməyin Allah yolunda edilən infaq kimi olduğunu buyurmuşdur.

Rəvayətlər infaq məsələsində qənaətə göstəriş verib həddi aşmaqdan çəkindirən ayələrin mərhəmət və şəfqət qadağası olduğunu sübut edir. Peyğəmbərin (s) davranışı belə olan halda, bu işi məzəmmət etmək olarmı?! İmamların isar etməsinə mədh edən ayələr, o cümlədən, "İnsan" surəsi, "İsar" ayəsi, "Nəcvə" ayəsi və sair ayə və rəvayətlər bu müddəə üçün canlı şahiddir.

İmamların isar etməsi barədə çoxlu rəvayətlər də nəql olunmuşdur. Məsələn, imam Həsənin (ə) üç dəfə bütün var-dövlətini yoxsullarla bölüşməsi, eləcə də, imam Hüseyin (ə) və digər imamların belə rəftarları məşhurdur. Həmçinin, İmam Rza (ə) "Ərəfə" günü Xorasanda bütün var-dövlətini yoxsullara infaq etdikdə, Fəzl ibn Səhl dedi: "Bu nə ziyandır ki, özünü zərər verməyiniz?" Həzrət buyurdu: "Xeyr, bu, ziyan deyil, mənə nəsib olan bir qənimətdir." Bir dəfə də novruz bayramında Məmunun xahişi ilə çoxlu mal-dövlət və hədiyyələr olan otaqda əyləşmişdi, onların hamısını Əhli-beytin (ə) mədhində şərh söyləyən bir şairə bəxşiş etdi.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Bütün dünya mənim mülküm sayılıb bir tikə kimi olarsa, onu bir möminin ağzına qoyduqda, özümü israfçı hesab etmərəm."

İmam Həsən Əskəri (ə) buyurub: "Dünya və onda olan bütün şeylər bir tikə kimi olsa və onu bir mömin alimin ağzına qoysam, (yenə də) onun haqqında səhlənkarlıq etmiş olduğumdan qorxaram. Amma susuzluq vaxtında bircə qurtum sudan başqa, dünya və ondan olan şeylərdən fasiq (günahkar, azgın) bir şəxsə bir şey verməmə belə, israf etmiş olduğumdan qorxaram."

Həmçinin buyurub: "Bütün dünya bir tikə kimi olsa və onu Allah-taalaya ixlasla ibadət edən bəndəyə versəm, (yenə də) özümü onun haqqını əda etməkdə müqəssir hesab edərdim. Amma kafirə, yalnız acından ölən

halda bircə qurtum sudan başqa, malımdan bir şey verməsəm də (yenə də) özümü israfçı bilərəm."

Həmçinin, bir çox böyük alimlərimizdən isar barəsində çoxlu hədislər nəql olunmuşdur və onların bəzisi bu dünyada onun böyük nəticələrinə də nail olmuşlar. Mərhum Müqəddəs Ərdəbilini buna misal göstərmək olar.

"Rövzətul-cənnat" kitabında yazılmışdır ki, o mərhum qıtlıq və bahalıq illərində bütün var-dövlətini yoxsullarla bölüşür və özünü onlardan biri kimi hesab edirdi. Bir dəfə bütün var-dövlətini yoxsullara verdikdən sonra, həyat yoldaşı narahat olub dedi: "Bu cür qıtlıq ilində övladlarını pis vəziyyətə qoymusan!" Müqəddəs Ərdəbili evdən çıxaraq etikaf üçün Kufə məscidinə getdi. Sonrakı gün bir nəfər onun evinə gələrək bir neçə kisə əla növ buğda və bir neçə kisə də əla növ unu onun övladına verib dedi: "Bunları Ərdəbili göndərüb, özü isə məsciddə ibadətlə məşğuldur." O mərhum bir neçə gündən sonra evə qayıtdıqda, həyat yoldaşı dedi: "Göndərdiyin un çox yaxşı idi." Bu hadisədən xəbərsiz olan Müqəddəs Ərdəbili onun Allah-taala tərəfindən xüsusi lütf və mərhəmət olduğunu başa düşüb şükür səcdəsi və Allaha həmd-səna edir. Dəfələrlə qabağına bir yoxsul çıxdıqda, başındakı bahalı və böyük əmmamənin bir hissəsini kəsib yoxsula verir, bəzi vaxtlar isə evə başıaçıq qayıdardı."

Bir sözlə, Allah yolunda edilən infaqlar nə qədər çox olsa da, israfçılıq sayılmır. Əlbəttə, bu işin nəfəqəsi vacib olanlara infaq tərk edildikdə, bu işdən daha mühüm bir iş olduqda, həmçinin pul verilən (infaq edilən) şəxsin bu qədər infaqa (ehsana) ləyaqəti olmadığı hallarda düzgün olmaması aydın bir məsələdir ki, əvvəldə buna işarə etdik.

ƏQİDƏ VƏ ƏMƏLLƏRDƏ İSRAFÇILIQ

Bura qədər qeyd etdiklərimiz var-dövlət barəsində olan israfçılığa aid idi. Amma "israf" sözü lüğət baxımından "həddi aşmaq" mənasını daşıdığı üçün onu insanın əqidə və digər bütün əməllərində də təsəvvür etmək olar. "Əqidədə israf"ın mənası insanın özü və yaxud başqası haqqında yalan və nalayiq bir şeyə etiqadlı olmasından ibarətdir. Məsələn, Firon özünün Allah olmasına etiqadlı olaraq "Sizin üçün özümdən başqa, bir məbudu tanımıram." iddiasını etdikdə, Allah-taala onu israfçı adlandıraraq buyurdu: "Firon yer üzündə böyüklük (uca məqam iddia) etdi və şübhəsiz, o, israfçılardandır."

Təsdiq edilib inanılmalı olan həqiqətlərə - Allah, peyğəmbərlik, imamların imaməti, məad və s kimi- etiqadlı olmamaq da bu qəbiləndir. Quranda buyurulur: "Biz həddini aşıb Rəbbinin ayələrinə iman gətirməyənlə beləcə əzab verərik və axirət əzabı daha çətin və əbədidir."

Əməllərdə israf isə yaramaz işlər görmək və yaxud yerinə yetirilməsi vacib olan işlərin tərk edilməsidir. Belə ki, Quran çirkin livat (kişilərin bir-biri ilə cinsi əlaqədə olması) əməlini yerinə yetirən Lut qövmünü israfçı adlandıraraq buyurub: "Həqiqətən, siz şəhvət üzündən kişilərin yanına gedir və qadınları tərk edirsiniz, həqiqətdə siz israfçı qövmsünüz."

Hətta insanda baş verən hər növ günah əməl və ya danışmaq da israf sayılır. "Zumər" surəsində buyurulur: "De ki, ey öz nəfslərinə israfçılıq edən bəndələrim! Allahın rəhmətindən ümitsiz olmayın!" Yəni, Allahın

rəhmətinə üz gətirin və Allah-taala da sizə rəhm edib günahlarınızı bağışlasın. Həmçinin, mömin şəxslərin mübah işlərdə də israfçılığa yol verməməsi daha yaxşıdır. Buna misal olaraq, çox yatmaq, çox danışmaq, çox yemək və s. kimi işləri qeyd etmək olar. Hədisdə buyurulur: "Şübhəsiz, Allah-taala çox yeyən və çox yatan bütün kəsləri düşmən tutur." Bir sözlə, onlar məşğul olduqları hər bir işdə orta həddi gözləməyə çalışmalıdırlar. Bu haqda ətraflı məlumat almaq üçün müqəddəs şəriət baxımından rəftar və yaşayış tərzini barədə yazılmış "Meracus-səadət", "Hilyətul-muttəqin", "Siracuş-şia" və bu kimi əxlaq kitablarına müraciət edə bilərsiniz.

33. TƏKƏBBÜR

Haqqında aydın dəlil olan böyük günahların otuz üçüncüsü təkəbbürdür. Bu mətləb Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi rəvayətdə bildirilmişdir. Mərhum Şeyx Ənsari "Məkasib" kitabında bu hədisin sənəd baxımından səhih (düzgün) olduğunu vurğulamışdır. Həmçinin, Əməşin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə təkəbbür böyük günahlar sırasında qeyd edilmişdir. Quranda təkəbbür əhlinə əzab vədəsi verilmişdir. "Zumər" surəsində buyurulur: "Cəhənnəm təkəbbürlülərin (qalacağı) yer deyildirmi?!"

Yəni, onların qalacağı yer məhz cəhənnəmdən ibarətdir. Başqa ayədə buyurulub: "(Onlara) deyərlər: "Əbədi olaraq (qalmaq üçün) cəhənnəm qapılarından (içəri) daxil olun!" Beləliklə, (cəhənnəm) təkəbbürlülər üçün necə də pis bir yerdir!"

"Mömin" surəsində buyurulur: **"Allah-taala hər bir təkəbbürlü və inadkarın qəlbini beləcə möhürləyir və belə şəxslər bu möhür və nişanə ilə tanınacaqlar."** Təkəbbürlə əlaqədar çoxlu ayələr mövcuddur. Bu haqda iblisin təkəbbür edib lovğalanmasına aid ayələrə diqqət yetirmək kifayətdir. O, məhz bu əməl vasitəsi ilə daşla qovulmuş, lənətə gəlmiş və əbədi əzaba düçar olmuşdur. "Bəqərə" surəsində buyurulur:

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"Yadına sal o zaman(ı) ki, mələklərə "Adəmə səcdə və təzim edin!" deyərək buyurduq. İblisdən başqa, onların hamısı səcdə etdi. O (isə) boyun qaçırdı, təkəbbür etdi və kafirlərdən oldu. "

Əmirəl-möminin Əli (ə) xütbələrinin birində belə buyurub: "İblis uzun illər etdiyi əməli və hədsiz təlaşını puç (batil) etdikdə, Allahın onunla necə rəftar etməsindən ibrət alın. Halbuki, o, Allaha altı min il ibadət etmişdir ki, bu müddətin dünya, yoxsa axirət illərindən olması məlum deyildir. Bu, onun Adəmə qarşı bir anlıq etdiyi təkəbbürün nəticəsində idi. Deməli, İblisdən sonra Allah qarşısında günahdan uzaq olub onun kimi günah etməyən kimdir?! Heç də Allahın cənnətdən bir mələyi çıxartdığına görə Adəmi cənnətə aparması (düzgün) deyildir. Şübhəsiz, Allahın həm göy, həm də yer əhli barədə olan hökmü birdir və Allah bəndələrindən heç birinin onun bütün məxluqata haram etdiyi bir işi halal etməyə icazəsi və haqqı yoxdur." (Həmçinin, bir neçə cümlədən sonra buyurub): "Qabil kimi olmayın, çünki Allah ona heç bir üstünlük vermədiyi halda, öz qardaşına qarşı təkəbbür etdi. Yalnız təkəbbürlük hissi ona qalib gəldi və həsəddən yaranan düşmənçilik, qəzəb və təəssüb atəşi onun qəlbinə od vurdu və şeytan onun burnuna təkəbbürlük və lovğalıq küləyi üfərdi. Həmin

təkəbbür də onu əbədi peşmançılığa mübtəla etdi və qiyamətdə bütün qatillərin günahı onu yaxalayacaq."

Bir sözlə, Qabil qardaşına etdiyi təkəbbür üzündən əbədi bədbəxtçiliyə və ağır əzablara düşər oldu. O həzrət yenə buyurub: "Sizdən qabaq yaşayan bəzi ümmətlərə təkəbbür səbəbilə yetişən bəlalardan, Allahın qəzəb, intiqam və əzablarından ibrət və öyüd-nəsihət alın... Zəmanənin hadisələrindən Allaha pənah apardığınız kimi, təkəbbürlülükdən də Allaha sığının!"

Peyğəmbər (s) buyurub: "Allah-taala qiyamət günü üç dəstə ilə danışmaz (onlara qəzəb edər), onlara rəhmətlə nəzər salmaz və onlar üçün dərddli əzab olacaqdır: 1. Qoca zinakar, 2. Zalım hakim, 3. Təkəbbürlü yoxsul."

Yəni, bu üç dəstənin əzabı cavan zinakar, zülmkar olmayan hakim və yoxsul olmayan təkəbbürlünün əzabından artıqdır. Səbəbi də aydındır, çünki bu üç dəstədə günahın zəminəsi mövcud deyildir. Cavanlıq şəhvəti olmayan qocanın zina etməsi həyasızlıq nişanəsi və Allahın hökmlərinə etinasızlıq olduğundan, onun əzabı cavanların əzabından çox olacaqdır. Hakimin iqtidarı ədalətin bərpası üçün Allah tərəfindən ona verilmiş bir əmanətdir. Amma zülmkarlıq etdikdə, günahdan əlavə, Allahın nemətinə nankorluq və öz bəndəçiliyini inkar etmişdir. Təkəbbürlü yoxsul barədə isə bunu deməliyik ki, təkəbbür və lovğalıq etməyin səbəblərindən biri var-dövlət sayılır və var-dövləti olmayanın təkəbbür etməsi isə, onun Allah-taalaya qarşı inadkarlığından xəbər verir. Bir nəfər imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Haqq yolundan azmağın ən aşağı dərəcəsi nədir?" Həzrət buyurdu: "Onun ən aşağı dərəcəsi təkəbbürdür." İmam Baqir (ə) buyurub: "İzzət (əzizlik) və təkəbbür Allaha məxsus olan iki libas kimidir. Məsələn, padşaha məxsus olan geyimi başqalarının geyinməsinə icazə olmadığı kimi, bu iki xüsusiyyətdə də heç kim Allahla şərik olmamalıdır. Kim bu iki sifətə sahib olduğunu iddia edərsə, Allah da onu cəhənnəmə atar."

Həmçinin, buyurub: "Təkəbbür Allaha məxsus olan "geyim" kimidir. Ona görə də, təkəbbür edən şəxs, Allaha məxsus xüsusiyyətdə sanki onunla müharibə etmişdir." Çünki bir şəxs təkəbbür edərkən öz bəndəçiliyi və hər şeyin Allaha aid olmasını unudaraq özünü müstəqil sayır və Firon kimi belə deyir: "Mən hamıdan üstün və böyüyəm..." Beləliklə, Allah müqabilində dayanaraq başqalarını özünün rəbb olmasına dəvət edir. İnsan Allah-taalanın hər bir sifətinə (əlbəttə, azacıq miqdarda) malik ola bilər. Əfv etmək, mərhəmmət və rəhm etmək, yaxşılıq, səbir, elm, məhəbbət sifətlərini buna misal çəkmək olar. Hətta insanın Allaha hansı dərəcədə yaxın olması, bu sifətlərin təzahür dərəcəsinə bağlıdır. Lakin bununla belə, ucalıq və böyüklük sifətləri Allaha məxsus sifətlərdəndir ki, heç bir insan bu iki sifətə malik ola bilməz. Quranda buyurulur: "Göylərdə və yerdə böyüklük (və ucalıq) yalnız Allaha məxsusdur."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Cəhənnəmdə təkəbbürlülərə məxsus olan "Səqər" adlı bir dərə vardır ki, öz istiliyindən Allaha şikayət etmiş və icazə istəmişdir. Onun bircə dəfə nəfəs alması ilə bütün cəhənnəm yanımışdır."

Həmçinin buyurub: "Həqiqətən, təkəbbürlülər xırda qarışıqlar kimi məşhur olacaq və Allah-taala insanların hesabını qurtaranadək camaat onları ayaqları altında əzəcəkdir.

Əllamə Məclisi bu hədisin izahında buyurub: "Bu hədis göstərir ki, insanın qiyamətdə özünün dünyadakı bədənindən daha kiçik olması mümkün bir işdir. Əlbəttə, insanın bütün bədən üzvlərinə və yaxud onların bəzisinə malik olması və sonradan digər bədən üzvləri ona artırılaraq daha böyük olması danılmazdır. Amma bədən üzvlərinin bu həddə qədər kiçilməsi çətin məsələdir. Bəlkə də, hədisin mənası budur ki, onlar böyük olsalar belə, bu cür zəlif bədənələrlə məşhur olacaqlar. Həmçinin, təkəbbürlülərin qarışqa boyda olması onların zəlif və xar hala düşməsinə işarədir. Yəni, onlar hansı vəziyyətdə olursa-olsun, məşhər əhlinin ayağı altında məşhur olacaqlar."

TƏKƏBBÜR VƏ ONUN NÖVLƏRİ

"Təkəbbür" sözünün kökü olan "Kibr" insanın yalnız özünü düşünməsindən irəli gələn bir xüsusiyyətdir və beləliklə şəxs özünü başqalarından daha üstün və böyük hesab edir. Belə pis bir xüsusiyyətin danışıq və rəftarda biruzə verilməsi isə "təkəbbür" adlanır. Təkəbbür üç növdür: 1. Allah qarşısında təkəbbür. 2. Peyğəmbər (s) və imam qarşısında təkəbbür. 3. Camaat qarşısında təkəbbür.

Allah qarşısında təkəbbürlüyün özü də bir neçə növə bölünür. Bəzən cahil və məğrur insan özünün bütün varlığını məhz özündən bilir, başqası tərəfindən məğlub olacağını, həmçinin Allahın nəzarəti altında olmasını heç cür qəbul etmir. O, həmişə özündən deyib özünü tərifləyir, özünün məhdud və zəhəri bacarığına aldanaraq Allahın məbud və Rəbb olmasını təsdiq etməkdən boyun qaçırır və nəticədə, küfr zülməti onun qəlbini tamamilə bürüyür. Quranda buyurulur: "Onların qəlblərində (heç vaxt) nail ola bilməyəcəkləri təkəbbürlük vardır."

Yəni, onlar nə dünya, nə də axirətdə haqqa qalib olmaq arzusuna heç vaxt çata bilməyəcəklər. Başqa bir ayədə buyurulur: "Axirətə iman gətirməyənlərin qəlbləri inadkar, (özləri isə) təkəbbürlüdür".

Bəzən bu qürur və lovğalıq hissi ifrata vararaq insanı başqalarına qarşı Allahlıq iddiası etməyə vadar edir və belə deyir: "Mən filan cəmiyyəti idarə edirəm və onların hamısı mənim nəzarətim altındadır!" Eynilə Fironun dediyi kimi: "Mən sizin ən böyük Rəbbinizəm!"

O, öz iddiasına sübut gətirərək belə deyirdi: "Misir mülkündə padşahlıq etmək, (ölkənin bütün işləri və hətta) qəslərim altından axan çaylar mənim ixtiyarımda deyilmi?!" Bəzən deyirdi: "Özümdən başqa, sizin üçün heç bir məbud (Allah) tanımıram."

Həmçinin, bədbəxt Nəmrud ölüm və həyatın onun əlində olduğunu deyirdi: "Mən (insanları) dirildir və öldürürəm."

O, öz iddiasına dəlil olaraq zindandan iki nəfər müqəssir şəxsi çağırırdı. Onlardan birini öldürüb digərini isə diri saxladı. Bəzən insan Allahı inkar etməsə də, cəhalət, təkəbbür və qürur nəticəsində Allaha bəndəçilik etməkdən, onun əmr və qadağalarına tabe olmaqdan imtina edir. "Nisa" surəsində buyurulur: "Məsih və Allahın müqərrəb mələkləri Allahın bəndəsi olmaqdan heç vaxt imtina etməmişlər. Allah ona bəndəçilikdən üz döndərib təkəbbürlük edənlərin hamısını tezliklə (qiyamətdə) öz hüzuruna toplayacaqdır. İman gətirib

saleh əməl edənlərin mükafatını lazımınca verəcək və öz fəzl və bəxşisini onlara artıracadır. İmtina edib təkəbbürlük göstərənlərə isə şiddətli əzab verəcəkdir."

Həqiqətdə, təkəbbürlük və lovğalıq üzündən ibadət və itaəti tərk etmək Allah-taalanın Allahlığına küfr və onu inkar etmək deməkdir, çünki belə bir halda onu sitayiş və pərəstişə layiq bilmir. Özünü bəndəçilik, Rəbbini isə Allahlıq məqamında, özünü və bütün işlərini Allahın ixtiyarında bilən şəxsin onun qarşısında təkəbbürlük etməsi qeyri-mümkündür. Belə bir şəxs Allahın hər hansı bir göstərişi ilə müxalifət edərsə, bu, onun Allahı inkar etməsi və onun qarşısında təkəbbürlüyü səbəbindən deyil, əksinə onun qəfləti, şəhvət və nəfsi istəklərinə aldanması səbəbindəndir. İmam Səccad (ə) "Əbu Həməzə Somali" duasında belə deyir:

"İlahi, rübubiyyətini inkar etdiyim, əmrlərini yüngül saydığım, cəzalarına sinə gərdiyim, əzab vədəni əhəmiyyətsiz saydığım halda sənə qarşı günah etməmişəm, əksinə xətaya uğradığımdan, pis əməllərim yaxşı cəlvələndiyindən, nəfsi istəklərim mənə qələbə çaldığından, bədbəxtçiliyim bu işdə mənə yardımçı olduğundan və eyibləri örtməyin mənə məğrur etdiyindən sənə üsyan edərək qarşı çıxmışam."

Təkəbbürlükdən edilən günah bağışlanılası deyildir, çünki bu, onun sahibinin küfrünü sübut edir. Elə buradan İblisin küfr etməsi (kafir olması) aydın olur. O, Allahın əmri olan "Adəmə səcdə etmək" göstərişini tərk edərək dedi:

"Torpaqdan xəlv etdiyən bəşər üçün heç vaxt səcdə etmərəm!" Allah-taala isə onun cavabında buyurdu: "Sənə nə olmuşdur ki, (uca) aləmdə təkəbbürlük edəsən?! Xaric ol, çünki sən alçaqlardansan!"

Həmçinin Allah buyurub: "İblis Allahın əmrinə itaət etməyib təkəbbürlük etdi və kafirlərdən oldu."

TƏKƏBBÜRLÜK SƏBƏBİLƏ DUANI TƏRK ETMƏK KÜFRDÜR

Allaha ibadət və duanı təkəbbürlük səbəbilə tərk edib özünü Allaha möhtac hesab etməmək küfr sayılır və insanın əbədi olaraq cəhənnəmdə qalması ilə nətilənəcəkdir. Quranda buyurulur: "Rəbbiniz dedi: "Məni çağırın, sizə cavab verim, şübhəsiz, Mənə ibadətdə təkəbbürlük edənlər tezliklə zəlil halda cəhənnəmə
daxil
olacaqlar."

"Kaşifi" təfsirində yazılır: "Duada məqsəd istəkdir. Yəni, (hər şeyi məndən) istəyin, çünki mənim xəzinəm tükənməzdir. Kim ehtiyacını mənim dərğahıma söyləmiş, amma mən onun istəyini ona verməmişəm?! Hansı möhtac öz istəyi üçün dil açmış, amma onun "hacət" kağızına "qəbul" sözü yazmamışam?! Duanın həqiqəti ehtiyac, çarəsizlik və qəlbi sınımış halda Allahdan bir şey istəmək olduğundan, onu Allaha pərəstiş və bəndəçilik adlandırmaq daha düzgündür." Deməli, təkəbbürlükdən duanı tərk edən, yəni özünü Allaha möhtac və onu pərəstiş və ibadətə layiq bilməyən həqiqi kafir sayılır və onun bu işi cəhənnəm odunda əbədi qalmağa səbəbdir. İmam Səccad (ə) deyir: "İlahi, sən özün səndən bir şey (hacət) istəməyi "ibadət" adlandırmısan, çünki ibadət sənə dərğahında bəndəçiliyin son həddidir, bunun ən üstün növü isə ehtiyac, zəlililik və qəlbi sınıq halda səndən bir şey istəmək, yəni dua etməkdir. İbadət etməməyi isə "təkəbbürlük" adlandırmısan, çünki özünün Allahdan ehtiyacsız

olduğunu göstərib hər şeyin və hər bir çətinliyin onun qüdrətli əlləri ilə həll olunmasına etiraf etməmək həqiqətdə təkəbbürlük sayılır."

Ayrı bir yerdə isə belə deyir: "Sənin dərgahında ən sevimli bəndən təkəbbürlüyü tərk edən, çoxlu günah etməkdən uzaqlaşan və həmişə bağışlanmaq diləyəndir. Mən təkəbbür etmək və səni çağırmaqdan sənə pənah aparıram!"

ALLAHA MƏXSUSU OLAN MÖHTƏRƏM ŞEYLƏRƏ NİSBƏTDƏ TƏKƏBBÜRLÜK

Təkəbbürün növlərindən biri də Allaha məxsus olan möhtərəm işlərə qarşı təkəbbürlük etməkdən ibarətdir. Məsələn, Allahın göstərişləri və qadağaları, haram ayları, xüsusən, mübarək Ramazan ayı, Məscidul-Həram, müqəddəs məkanlar və məscidləri qeyd etmək olar, çünki Allah-taala Quranda məscidlərin ümumiyyətlə, özünə məxsus olduğunu vurğulamışdır. Deməli, sadaladığımız hər bir işə qarşı hörmətsizlik etmək, şübhəsiz, haram və böyük günah sayılacaq, Allah qarşısında təkəbbürlük olacaqdır. Allah-taala "Maidə" surəsində buyurub: "Ey iman gətirənlər!

Allahın nişanələrinə ehtiram göstərməyi tərk etməyin." Yəni, Allaha mənsub olan və ilahi nişanələrindən sayılan işlərin hörmətini saxlayın.

TƏKƏBBÜR DÜNYA VƏ AXİRƏT ZİLLƏTİNƏ SƏBƏB OLUR

Allaha mənsub olan nişanələrə hörmətsizlik, həmçinin, təkəbbürün hər bir növü insanın dünya və axirətdə zəlilliyinə səbəb olur. Bunun müqabilində təvazökarlıq isə insanın dünya və axirətdə başıucalıq və şərəfinə səbəb olur. Peyğəmbər (s) buyurub: "Kim Allaha görə təvazökarlıq edərsə, Allah-taala onu ucaldar, təkəbbürlük edəni isə alçaltdar."

Təvazökarlıq insanı ucaldan, təkəbbürlülük isə alçaltdandır.

Ömər ibn Şeybədən belə nəql olunmuşdur: "Məkkədə Səfa və Mərvə dağları arasında olarkən dəvəyə minmiş bir kişini gördüm. Ximətçiləri camaatı onun ətrafından qovur və ona yaxınlaşmalarına mane olurdular. Bir müddətdən sonra Bağdad şəhərinə daxil olduqda isə ayaqyalın, uzun saçlı və çirkin vəziyyətdə olan bir nəfərlə qarşılaşdım. O mənə dedi: "Nə üçün mənə belə baxırsan?!" Dedim: "Mən səni Səfa və Mərvə dağları arasında gördüyüm təkəbbürlü bir şəxsə oxşadıram..." Dedi: "Mən elə onun özüyəm." Soruşdum: "Hansı səbəbə görə belə pis günə düşdün? Dedi: "Hamının təvazökarlıq etdiyi yerdə (Məkkədə) təkəbbürlük etdiyimdən, Allah-taala da məni hamını başıuca olduğu yerdə (Bağdadda) zəlil etdi.""

PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAM QARŞISINDA TƏKƏBBÜRLÜK

Peyğəmbər (s) və ya imam qarşısında təkəbbürlüyün mənası özünü onlarla bərabər və ya onlardan üstün hesab etmək, həmçinin, onların göstəriş və əmrlərinə təslim olmamaqdan ibarətdir. Fironun tərəfdarları həzrət Musa (ə) və Harun (ə) qarşısında təkəbbürlük edərək dedilər: "Özümüz kimi olan iki bəşərə (insana) iman gətirəkmi?!"

Həmçinin, başqaları da ilahi peyğəmbərlərə belə demişdilər: "Şübhəsiz, siz də bizim kimi bəşərsiniz." Başqa ayədə onların dilindən deyilir: "Nə

üçün mələklər bizə nazil olmur və ya öz Rəbbimizi görmürük?!" Şübhəsiz, onlar təkəbbürlük edib həddi aşdılar."

Ona görə ki, onlar özlərini peyğəmbərlərdən üstün bilir və mələklərin onlara nazil olmasını istəyirdilər. Quranda Nuh peyğəmbərin (ə) dili ilə buyrulur: "İlahi! Onları bağışlayasan deyə, nə qədər tövbəyə çağırırsansa, səsimi eşitməsinlər deyə barmaqlarını qulaqlarına tıxır və paltarlarını özlərinə bürüyürlər. (Həmçinin,) israrla həddən artıq təkəbbürlük edirlər."

Qureyşin İslam Peyğəmbəri həzrət Mühəmmədin (s) qarşısında təkəbbürlük edib bu sözləri deməsinə qeyd etmək olar: "O, yetim bir cavandır və var-dövləti olmadığından peyğəmbərlik üçün ləyaqəti yoxdur. Nə üçün Quran (Vəlid ibn Muğeyrə və Əbu Məsud Səqəfi kimi) zahirdə böyüklüyü (var-dövləti) olana nazil olmamışdır ki, biz də ona itaət edək?!"

Həqiqətdə, Peyğəmbər (s) və imamlara (ə) təkəbbürlük etmək elə Allaha qarşı təkəbbürlük etmək deməkdir. Həmçinin, Peyğəmbər (s) və imamın (ə) nümayəndələri qarşısında təkəbbürlük edib onlara itaət etməmək Peyğəmbər (s), imam (ə) və hətta Allah qarşısında belə təkəbbürlük sayılır. Elə buna əsasən, imam Mehdi (ə.c) ümumi nümayəndələrinin zamanında həqiqi din alimləri qarşısında təkəbbürlük göstərib onlara hörmətsizlik edən, onların bəyan etdiyi ilahi hökmlərə tabe olmayan və "Siz kimsiniz ki, biz sizə tabe olaq!" sözünü deyənlər Peyğəmbər (s) və imam qarşısında təkəbbürlük etmiş və imam Sadiqin (ə) buyurduğuna əsasən, Allaha şəriq qoşmaq həddinə çatmışlar.

ALİMƏ QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK PEYĞƏMBƏRƏ (S) QARŞI TƏKƏBBÜRLÜKDÜR

Peyğəmbər (s) buyurub: "Heç vaxt bir alimi inkar və rədd etməyin, əksinə onunla düşmənçilik əvəzinə, dost olun, çünki alimləri sevmək iman, onlarla düşmənçilik isə münafıqlıq əlamətidir. Agah olun! Alimə hörmətsizlik edən mənə hörmətsizlik etmiş, mənə hörmətsizlik edən isə Allaha hörmətsizlik etmişdir. Allaha hörmətsizlik edənin yeri də cəhənnəmdir. Bilin ki, alimə hörmət edən mənə ehtiram etmiş, mənə ehtiram edən də Allaha hörmət etmişdir. Allaha ehtiram edənin dönüş yeri cənnətdir."

CƏHƏNNƏM ODUNDA OLAN TƏKƏBBÜRLÜLƏR

Qeyd etmək lazımdır ki, təkəbbürlülərin cəhənnəmdə həmişəlik qalacağını göstərən ayə və rəvayətlər Allah, Peyğəmbər (s) və imamlar (ə) qarşısında təkəbbürlük edənlər barəsindədir, çünki bu növ təkəbbürlüyün nəticəsi Allaha iman gətirməmək və onu inkar etməkdir və imansız halda dünyadan gedənin yeri şübhəsiz ki, cəhənnəm odu olacaqdır.

Təkəbbürlük günahdır və bu haqda çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. O cümlədən, Peyğəmbər (s) buyurub: "*Qəlbində zərrə qədər təkəbbür olan şəxs, cənnətə daxil olmayacaqdır.*"

Bu rəvayətdə küfrün səbəbi (Allah və Peyğəmbər (s) qarşısında) təkəbbürlük etməkdir. Amma rəvayəti cammata qarşı təkəbbürlüyə aid etsək, onun mənası belə olacaqdır: "Təkəbbürlü (mömin) şəxs cənnətə heç vaxt təvazökar möminlə bilikdə daxil olmayacaq, əksinə bir müddət əzab çəkdikdən sonra cənnətə gedəcəkdir."

Qeyd etmək lazımdır ki, Məhəmməd ibn Müslimin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətə əsasən, birinci nəzəriyyə daha yaxşı nəzərə çarpır.

Rəvayət belədir: "İmam Sadiq (ə) buyurdu: "Qəlbində xardal dənəsi qədər təkəbbür olan şəxs cənnətə getməyəcəkdir." Elə bu vaxt Məhəmməd ibn Müslim (təəccüblə) "inna lillahi və inna iləyhi raciun" (yəni, biz Allah tərəfindənlik və ona tərəf qayıdacağıq) ayəsini oxudu. Həzrət buyurdu: "Nə üçün bu ayəni oxudun?" Dedi: "Sizin buyurduğunuz sözə görə." Həzrət buyurdu: "Əsla sənin fikirləşdiyin kimi deyil, əksinə mənim məqsədim inkar idi və o isə şübhəsiz, inkar və inadkarlıqdan ibarətdir.""

Yəni cənnətə daxil olmağa mane olan amillərdən biri də haqq, Allah, Peyğəmbər və imam qarşısında təkəbbürlük göstərərək onları inkar etməkdir. İmanlı olan bir şəxsin camaata qarşı təkəbbürlük etməsi isə, o şəxsin cəhənnəm odundan "əsla nicat tapa bilməməsi" mənasında deyil.

ALLAH BƏNDƏLƏRİ QARŞISINDA TƏKƏBBÜRLÜK

Təkkbürün üçüncü növü isə camaata qarşı təkəbbürlük etməkdir. Məsəl üçün, özünü böyük, başqalarını isə kiçik, xər saymaq, özünü başqalarından üstün bilib onlarla bərabərlikdən acığı gəlmək, yol gedərkən onlardan önə keçmək, məclislərdə başda oturmaq, həmçinin, başqalarının ona salam verib onun qarşısında kiçilməsini sevmək kimi xüsusiyyətlər bu qəbildəndir. Belə bir şəxs başqalarının ona öyüd-nəsihət verməsinə nifrət edir, onların nəsihətini qəbul etməkdən boyun qaçırır. Dedi ki batil və yanlış sözlər başqaları tərəfindən rədd edildikdə qəzəblənir, birinə hər hansı bir şey öyrətdikdə isə onun boynuna minnət qoyaraq ona xidmətçi olmasını umur. O, özünü heyvanlardan üstün saydığı kimi, camaatdan da üstün tutur, hər hansı bir məqam və ya var-dövlətə sahibi olduqda yoxsul və zəif şəxslərlə birlikdə dini məclislərdə iştirak etmir. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, padşahın xidmətçisi onun tacını başına qoyaraq padşahlıq kürsüsündə əyləşdiyi kimi, belə bir şəxs də Allaha məxsus olan əzəmət və böyüklük sifətində özünü onun şəriki sayır. Bu iş (ağılsız və) həyasız xidmətçini qəzəbə və danlağa düşər etdiyi kimi, təkəbbürlü şəxsin də Allahın qəzəbinə düşər olacağını bildirir, çünki insanlar hamılıqla Allahın bəndəsi və bir-biri ilə bərabərdirlər. Deməli, onlardan biri digərinə qarşı təkəbbürlük edib onu özündən aşağı səviyyədə bilsə, şübhəsiz, Allah-taala ilə ona məxsus olan böyüklük xüsusiyyətində mübarizə aparmışdır. Allah bəndələrinə qarşı təkəbbürlüyün pislənməsi və ona veriləcək əzab haqda olan bəzi rəvayətləri bəhsin əvvəlində qeyd etdik. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Təkkbür camaatı kiçik saymaq və haqqı qəbul etməməkdir."

Mərhum Əllamə Məclisi bu barədə yazır: "Haqq qarşısında nadanlıq və ağılsızlıq etmək, həmçinin, haqqı qəbul etməmək, onu yüngül saymaq və qədrini bilməmək (nəzərdə tutulmuşdur). Peyğəmbər (s) buyurub: "Şübhəsiz, təkkbürün ən böyük (mərhələsi) camaatı kiçik sayıb onları yüngül tutmaqdan ibarətdir."

Yəni, haqqı yüngül sayıb onun əhlinə tənə vurmaq təkkbürün ən böyük dərəcəsi sayılır. Ömər ibn Yezid imam Sadiqə (ə) dedi: "Mən yaxşı yeməklər yeyir, gözəl ətirələrdən istifadə edir, yaxşı miniyə minir, həmçinin, ardımca xidmətçi də gəzdirirəm. Bu işlər təkkbür və lovğalıq sayılırmı?"

Bu işləri tərk edimmi?" Həzrət başını aşağı salıb bir azdan sonra buyurdu: "Şübhəsiz, məlun (lənətlənmiş) təkəbbürlü, camaatı kiçik sayıb özünü haqqı görməmiş kimi qələmə verən şəxsdir." Ömər dedi: "Mən haqqı başa düşürəm, amma onu "görməməzliyə vurmağı" başa düşmədim!." "Həzrət buyurdu: "Camaatı kiçik sayıb özünü onlardan böyük hesab edən şəxs təkəbbürlüdür.""

Quran ayələri və rəvayətlərdə camaata qarşı təkəbbürlük etməyin növləri bildirilib. Onların bəzilərini diqqətinizə çatdırırıq.

QURANIN NƏZƏRİNDƏ CAMAATA QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK

"Bəqərə" surəsində buyurulur: "Ona (kafir və münafiqə) "Allahdan qorx, fəsad və günahı tərk et!" deyildikdə, cahiliyyət təəssübü onu tutur. Allahın adı və "Ondan qorxmaq" sözlərini eşitdikdə isə pis sözləri dilinə gətirir. Onun günah və pisliliyi üçün cəhənnəm (və onun əzabında əbədi qalmaq) kifayətdir və cəhənnəm necə də pis yerdir!"

Abdullah ibn Məsuddan nəql olunmuşdur ki, ən böyük günah bir şəxsə "Allahdan qorx!" deyildikdə, onun "Sən get, öz qeydinə qal!" -deyə cavab verməsidir. Elə buna görə də xeyirxahlıq niyyəti ilə birinə "Allahdan qorx və filan günahı etmə!" -deyildikdə, o, Allahın adına hörmət əvəzinə təkəbbürlük edib pis sözlər danışsa, (yəni "Boşboğazlıq etmə, sənə nə dəxli var?!" "Sən get öz qeydinə qal" və ya "Səninlə mənim aramda fərq var." kimi sözləri dilə gətirsə,) o günahı tərk etmək əvəzinə daim o günahla məşğul olsa, qeyd olunmuş ayə də belə bir şəxsə aid olur. Təkəbbürlük üzündən haqqı qəbul etməyib onu görməzdən gələn şəxs də bu qəbildəndir. Həmçinin, yersiz mübahisə edərkən haqq sözü eşidib təkəbbürlüyündən onu qəbul etməyən və öz batil sözündən əl çəkməyəni də buna misal göstərmək olar. Bunlar münafıqların xislətlərindən sayılır. Quranda buyurulub: "Kafirlər dedilər: "Bu Qurana qulaq asmayın və onun (barəsində) yersiz sözlər deyən ki, bəlkə, qalib olasınız.""

"Loğman" surəsində buyurulur: "Camaat səninlə söhbət etdikdə, üzünü onlardan çevirməklə təkəbbür etmə! (Yəni, camaatla təvazökarlıqla rəftar et və onlara əl verib görüş, təkəbbürlü şəxslərin başqalarını kiçik və zəlif sayıb onlardan üz çevirdiyi kimi, camaatdan, xüsusilə, yoxsullardan üz çevirmə, çünki yoxsul və varlı ilə eyni şəkildə rəftar olunmalıdır.) Yer üzündə təkəbbürlülər kimi (böyüklüklə) yol getmə! Həqiqətən, Allah təkəbbürcəsinə yol gedən və çox fəxr edən şəxsi sevmir."

"Hucurat" surəsində buyurulur: "Ey iman gətirənlər! Heç vaxt (siz kişilərdən) bir dəstə digər bir dəstəni lağa qoymasın. Ola bilsin ki, (lağa qoyulan) həmin dəstə onlardan yaxşıdır. Qadınlar da başqa qadınları (lağa qoymasınlar). Ola bilsin ki, həmin dəstə onlardan yaxşıdır. Bir-birinizdə eyib axtarmayın və bir-birinizi çirkin ləqəblərlə çağırmayın. (Mömini) imandan sonra fısq (günahkar adı ilə xatırlamaq) pis ad qoymaqdır. Kim tövbə etməsə, məhz onlar zalımlardır!"

Şübhəsiz, bir müsəlmana alçaq və həqarət gözü ilə baxıb özünü ondan üstün bilən şəxs Adəmə (ə) həqarətlə baxıb özünü ondan üstün sayan İblis kimidir. O demişdi: "Mən ondan üstünəm, çünki məni oddan, onu isə torpaqdan xəlc etdin." İblis isə əbədi həlakətə çatdı.

VAR-DÖVLƏTLƏ FƏXR ETMƏK DƏ TƏKƏBBÜRDÜR

Camaata qarşı təkəbbür etməyin növlərindən biri də şəxsin öz var-dövləti və maddi imkanlarını xalqın nəzərinə çarpdırıb onunla öyünməsindən ibarətdir. "Qəsəs" surəsində buyurulur: "Həqiqətən, Qarun Musanın qövmündən idi ki, onlara qarşı zülm (təkkəbbür) etdi. Beləliklə, camaat qarşısına öz zinətləri ilə (zahir) oldu. (Belə ki, qızıl yəhərli və ağ rəngli miniyə minmiş, gözəl libas geyinmiş və özü ilə də dörd min nəfəri bu formada gətirmişdi. Öz var-dövləti və imkanını camaata göstərir və öyünüb fəxr edirdi ki,) nəhayət (yer onu uddu və) yerin içinə batdı."

Peyğəmbər (s) təkəbbürlə yol getməyi qadağan edərək buyurub: "Hər kəs bir libas geyinib onunla təkəbbürlük etsə, Allah-taala onu (cəhənnəm) odunun kənarından cəhənnəmə daxil edər və orada Qarunla birgə olar, çünki o, təkəbbürlük edən ilk şəxs idi ki, Allah-taala da buna görə onun evini yerə batırdı. Kim Allahın böyüklüyü önündə böyüklük edərsə, onunla düşmənçilik etmişdir. Bir yoxsula zülm edib onu fəqir sayanı isə Allah-taala kiçik qarışqa kimi (amma insan surətində) dirildib məhşərə gətirəcək və beləliklə də, cəhənnəmə daxil olacaqdır."J

TƏKƏBBÜR EDƏNLƏR HƏQİQİ DƏLİLƏRDİR

"Biharul-ənvar" kitabında nəql olunur ki, bir gün Peyğəmbər (s) bir yerə toplaşmış adamların yanından keçdikdə buyurdu: "Nə üçün buraya toplaşıbsınız?" Dedilər: "Burada bir dəli var və qərribə hərəkətlər edir." Həzrət buyurdu: "Bu dəli deyil, xəstə bir şəxsdir. Dəli deyilməsi layiq olan o kəsdir ki, qürur və təkəbbürlüklə yol gedir, yalnız özünü düşündüyündən, sağa-sola baxaraq özünə güvənir, çiyinləri və böyrünü təkəbbürcəsinə hərəkət etdirir və günah edən halda Allahdan cənnət istəyir. Camaat onun şərindən amanda deyil və ondan xeyir ummur. (Həqiqi) dəli bax beləsidir!"

ÖZÜNÜ TƏMİZƏ ÇIXARTMAQ DA (TƏRİFLƏMƏK)

TƏKƏBBÜRDÜR

Təkkəbbürün növlərindən biri də özünü təmizə çıxarıb böyük (mənəvi) məqamlar sahibi kimi tanıtdırmaq və bu yolla özünü başqasına göstərməkdir. "Nəcm" surəsində özünü təmizə çıxartmaq aydın şəkildə qadağan olunmuşdur.

Başqa ayədə isə buyurulur: "Özünü təmizə çıxardanları görmürsənmi?! (Yəhudilərin bir dəstəsi and içərək özlərinin hər bir günahdan pak olduqlarını iddia edirdilər). Halbuki, Allah-taala istədiyi hər bir kəsi təmizləyər (paklaşdırar), onlara zülm etməz, onların haqlarını azacıq belə kəsməz və layiq olduqları həddən artıq əzab verməz. Ey Muhəmməd, gör onlar Allaha necə də yalan qoşurlar! Allaha bu cür yalan qoşmaq, onun (bu işinin) böyük və aşkar günah olması üçün kifayətdir!"

O cümlədən, yəhudilər "Yalnız biz pakıq və cənnət əhliyə!" , məsihilər isə "Yalnız biz Allahın dostlarıyıq." deyər iddia edirdilər.

Özünü tərifləmək bəzən elm və bilik (şəxsin özünü camaata göstərərək "Mən çoxlu elm sahibiyəm, böyük müəllimlərin yanında dərs oxumuşam, filan elmdə neçə il zəhmət çəkmişəm." deməsi kimi), bəzən isə ibadət baxımından ("Neçə il gecəni ibadət üçün oyaq qalmış, gündüzləri oruc

tutmuşam. Filankəsin məndən neçə qat artıq pulu olsa da, bircə dəfə belə olsun həccə getməmişdir, mən isə dəfələrlə həcc və digər ziyarətlərdə olmuşam." deməsi kimi) olur. Özünü tərifləmək bəzi hallarda aydın şəkildə deyil, icmali olaraq və işarə ilə həyata keçir. Məsələn: "Filankəs mənə zülm etdiyi üçün vəfat etdi, yaxud xəstəliyə düşdü və ya yoxsullaşdı." Onun bu sözlərdən məqsədi özünün kəramət sahibi olduğunu bildirməkdir. Bəzən isə belə deyir: "Filan hacəti Allahdan istəyən kimi, dərhal yerinə yetdi." Bu isə özünün duası qəbul olunanlardan biri olmasını başqalarına çatdırmaq üçündür.

Bir sözlə, təkəbbürün növlərini bir çox sözlərdə və rəftarlarda müşahidə etmək olar. Bəzi əxlaq alimləri buyurub: "Təkəbbür kimi pis bir günah yoxdur, çünki təkəbbürlü şəxs öz "böyüklüyünü" saxlamaq üçün həsəd, qəzəb, ücb, riyakarlıq, yalançılıq, qeybət, töhmət və s. kimi bir sıra pis əməl və xüsusiyyətlərə də malik olmalıdır. Digər tərəfdən, təkəbbürlü şəxs təvazökralıq, əfv, səbr, düz danışmaq, möminləri sevmək və s. kimi gözəl və bəyənilmiş xüsusiyyətlərdən məhrumdur, bu da onun "böyüklüyünün" aradan getməsi qorxusundan yaranır. Cammat arasında bu həlakedicə xüsusiyyətdən uzaq olanların sayı çox azdır. Çoxları üçünsə bu mövzu naməlum qalmışdır. Onlar özlərini belə pis xüsusiyyətlərdən uzaq bilirlər, həqiqətdə isə çoxu buna giriftardır." Əxlaq alimləri bu xoşagəlməz və pis xislət üçün müəyyən əlamətlər qeyd etmişlər. Bu əlamətləri özündə görənlər qəlblərində xoşagəlməz təkəbbürün kök salmasından ağah olub onu məhv etmək üçün ciddi şəkildə çalışmalıdırlar.

TƏKƏBBÜRÜN ƏLAMƏTLƏRİ

1. Özü kimi bir şəxslə müəyyən bir mövzu haqqında söhbət edərkən dillərinə haqq söz gəldikdə onu qəbul edib düz olmasına etiraf etməkdə çətinlik çəksə, həmçinin, bu işdən sevincini aşkar edə bilməsə, təkəbbürlü olduğunu bilməlidir.

2. Məclis və yığıncaqlarda özünə layiq olmayan aşağı yerlərdə əyləşməsi və yol gedərkən hamıdan arxada olması onun üçün ağır gəlersə, deməli təkəbbürlüdür.

3. Özündən kiçiklərə əvvəl salam vermək ona çətindir, deməli təkəbbürlüdür.

4. Kimsəsiz və yoxsul adamın dəvətini qəbul etməmək, onun çətinliyini aradan qaldırıb hacətini həyata keçirməmək, həmçinin, onun yanında əyləşə bilməmək təkəbbür əlamətlərindəndir.

5. Evə lazım olan şeyləri bazardan alıb onları əlində evə gətirmək şəxs üçün çətin olsa, bu da təkəbbürlük nişanələrindəndir. Əlbəttə, zaman, məkan, hal və vəziyyət baxımından belə bir işin onun üçün eyib sayılıb camaatın onun qeybətini etməsi ilə nəticələndiyi bu kimi hallar mövzudan xaricdir.

6. Qiymətsiz və köhnə paltarlar geyinməyin ağır gəldiyi, böyüklük və şərəfi yalnız bahalı və misilsiz paltarlar geyinməkdə görən şəxs də təkəbbürlüdür. Qeyd etdiyimiz kimi, bu məsələdə onun hörmətsizliyinə səbəb olan hallar istisna olunur.

7. Əgər şəxs xidmətçi, ailə üzvləri və ya şagird ilə bir süfrə başında

əyləşməyi çətin və ağır saysa, bu da təkəbbür əlamətlərindən biridir.

Təkəbbür günahının böyüklüyü, mənası və həmçinin, növlərini şərh etdik. İndi isə onun elmi və əməli cəhətlərdən müalicə yollarını araşdırmaq istərdik.

TƏKƏBBÜR XƏSTƏLİYİNİN ÇARƏSİ

1. Elmi əlac:

Təkəbbürün elmi əlaclarından biri özünün ibtidai yaranışında dərindən təfəkkür etməkdən ibarətdir. Yəni, insan bütün bəşəriyyət nəzərində çirkin və murdar sayılan nütfədən yaranmasını başa düşməlidir. Quranda insanın sıçrayan və üfunətli sudan yaranışı, Allahın ona göz, qulaq, əl, ayaq, dil, iradəyə və digər nemətlər verməsi barədə düşünməsinə göstəriş verilmişdir. (Bütün bunlar Allahın insana verdiyi əmanətlərdir.) İnsan yaradılışda zəif olmasına baxmayaraq, tədricən inkişaf edib güclənmişdir. Bununla belə, onun qüdrəti minlərlə zəifliklə yanaşıdır. Allah-taala onu aclıq, susuzluq və yuxuya ehtiyacılı etmişdir və əgər qidalanıb yatmasa, öz həyatını davam etdirə bilməz. Həmçinin, qədim tibdə qeyd olunduğu kimi, insana məxsus olan dörd min növ xəstəlikdən amanda qalması üçün onu geyim və məskənə möhtac etdi. Həmişə qarnında bövl və ifrazat vardır ki, əgər Allahın qoyduğu örtüklər olmasaydı, öz pis və üfunətliyindən bir an belə yaşaya bilməzdi. İnsanın öz arzularına çatmaq istiqamətindəki zəiflikləri saysız-hesabsızdır. O, çox şeyləri bilmək istəsə də, bacarmır, çox şeyləri yada salmaq istəsə də unudur; günah kimi bir şeyi unutmaq, öz hissiyyat üzvlərini təmərküzləşdirib şeytani vəsvəşləri özündən kənarlaşdırmaq istəsə də, bunu bacarmır, onu həlak edən şeylərə tamah salır, adət və ya bağlılıq səbəbindən onu tərk edə bilmir.

Bundan əlavə, həyatının hər bir anında onun bədən üzvlərindən birinin və yaxud şiddətli məhəbbət bəslədiyi mal-dövlət, övlad və bu kimi şeylərin əlindən çıxması mümkündür. Bir sözlə, insan, əslində heç bir şeyə qadir olmayan, özünə xeyir verib zərəri uzaqlaşdırmağı və nəticədə həyatını davam etdirməyi müstəqil şəkildə (Allahdan asılı olmadan) bacarmayan bir varlıqdır.

Bunlar insanın dünya həyatı ilə bağlıdır. Digər tərəfdən, o, hər an əcəlinin çatması və onun qarşısını heç cür ala bilməməsi qorxusu ilə təhdid olunur.

ÖLÜMDƏN SONRA NƏLƏR OLACAQDIR

Ölmək, qəbirdə dəfn olunmaq, bizdən qabaq vəfat etmiş şəxslərin sərgüzəştləri və s. barədə düşünmək kifayətdir. Əgər işlər bununla bitsəydi, qəm-qüssəyə yer qalmazdı, lakin Quran və rəvayətlərə əsasən, hər bir insan ölümdən sonra ədalət məhkəməsinə çəkilib bütün işlərinə görə cavab verməli olacaqdır. Dünyada zahirən başıuca olanların çoxu orada zəlil, bir çox böyükler isə orada qarışqadan da kiçik olacaqdır. Bir çox gözəl sifətlər orada pis vəziyyətə, hətta it və donuzdan da pis sifətlərə düşəcəkdir. Heç kəs öz aqibətinin necə sona çatacağını bilmir, özünün bədbəxt və ya xoşbəxt, başıuca və ya zəlil, üzüağ və ya üzüqaraların cərgəsində olacağını anlamır. Qeyd olunmuş bu məsələlər kimliyindən və məqamından asılı

olmayaraq, bütün insanlara aiddir. Ağillı şəxs hazırkı və gələcək hadisələr barədə verilən xəbərlər haqqında düşünərsə, xudbinlik və təkəbbürün insana yaraşmamasına əmin olar. Doğrusu, bütün varlığını zəiflik və bacarıqsızlıq bürüyən insan necə təkəbbürlük və mənəm-mənəmlik iddiası edir?! Görəsən, bundan da aydın yalan ola bilərmi?

ÖZÜNDƏN YUXARIDAKILARI GÖRMƏK LAZIMDIR

Bəzi alimlərin təkəbbürün elmi əlacı barəsində söylədiyi gözəl sözlər diqqətinizə çatdırırıq: Təkəbbür özündən aşağı səviyyədə olanlarla özünü daim müqayisə etməyin və özündən yuxarı səviyyədə olanlardan isə qafil olmağın nəticəsində insan nəfsində yaranan bir halətdir. Yəni, bir şəxsin özündən aşağı səviyyədə olan bir qul ilə nisbəti və o qulun öz sahibinin iradə çərçivəsindən xaric olmaması ilə bu şəxsin Allahın ixtiyarı və qüdrətinə tam şəkildə tabe olması və Onun qarşısında acizliyini düşünməsi.

Əgər qulun sahibi həmişə birinci prizmadan nəzər salsa (və özünün qula hakimliyini və qulun acizliyini nəzərə alsın), onda təkəbbür deyilən bir xüsusiyyət yaranacaqdır. Lakin ikinci prizmadan nəzər salaraq Allahın əzəmət və qüdrətini, özünün isə acizlik və yoxsulluğunu düşünsə, onun vücudunda təvazökarlıq, zəlililik hissi adlanan bir halət yaranacaqdır ki, bu da təkəbbürün ziddi sayılır. Bu halət ilk növbədə təkcə Allah qarşısında olsa da, get-gedə bütün varlıqları əhatə edəcəkdir. Yəni, əvvəllər Allah qarşısında təvazökarlıq və zəlilliyini bildirən şəxs tədricən Allahın sair məxluqatı qarşısında da təvazökarlıq edəcəkdir. Buna misal olaraq, qəzəbin günahkar şəxsdən başqalarına da sirayət etməsini qeyd etmək olar. Çünki insan qəzəbli halda təkcə günahkarla deyil, hətta ətrafında olan qapı və divarla belə çəkişmədədir. Bu sözdən Allah-taalanın həqiqi mənada mütəkəbbir olduğu aydınlaşır. Çünki heç kəs onun müqabilində durmaq qabiliyyətinə malik və ondan başqa, kiminsə təkəbbür etməyə layiq deyil. Hətta İsrail, Cəbrail və sair müqərrəb mələklərin belə, Allah qarşısında acizliyi daha şiddətlidir. Beləliklə, insan bu həqiqətdən qəflət edərək başqaları ilə özünü necə müqayisə edə və təkəbbürə mübtəla ola bilər?! Həmçinin, həqiqi varlıqdan qabaq həqiqi yoxluğa çatmayan şəxs Allah qarşısında üstünlük qazanmaq fikrinə düşəcəkdir ki, Quranda buyurulub: "Allaha üstünlük (iddiası) etməyin!"

Deməli, hər bir insan öz insanlıq dərəcəsində olan böyüklüyünü unutmaq üçün Allah-taalanın əzəmət və böyüklüyünü görməli və bu həqiqətə inanmalıdır.

PEYĞƏMBƏRİN (S) HALƏTLƏRİ TƏVAZÖKARLIQ NİŞANƏSİDİR

Bu halətin ardınca bir sıra xislətlər gəlir ki, "Abdullah" və "Seyyidul-novnəyn" (Dünya və axirət ağası) sifətləri barədə deyilmişdir: "O, heç vaxt öz şəxsi (mənafeyinə) görə qəzəblənmirdi."

O həzrət yerdə əyləşib yemək yeyirdi. Bəzi vaxtlar kənizlərdən biri o həzrətin əlindən tutaraq vasitəçilik üçün istədiyi yerə aparırdı. O həzrət evə daxil olduqda, ev əhlinə (ailəsinə) kömək edirdi.

TƏKƏBBÜRÜN KÖKÜ VƏ MƏNŞƏYİNİ ARADAN QALDIRMAQ LAZIMDIR

Təkəbbürün elmi əlaclarından biri də insanın qürur və təkəbbürünə səbəb olan elm, əməl, nəsil, var -dövlət, məqam, müridlər, qüvvə və güc, gözəllik və bu kimi mövzularda səhvə yol verib-verməməsində təfəkkür etməsidir. Azacıq təfəkkürdən sonra bunların hər birinə güvənməklə təkəbbürlük etməyin ağilsizlik olduğu aydınlaşır. Məsələn, elm dünyəvi biliklərdəndirsə, ölümə və hətta ölümdən qabaq da təkrar etməmək və ya yaddaşsızlıq nəticəsində aradan gedir. Belə bir elmin dünyada bir neçə günlük faydalı olmasından qürurlanıb təkəbbür etmək bəyənən bir iş deyildir. Bu, insanın bildiklərini bilmədikləri ilə müqayisə etdikdə daha çox aydınlaşır, çünki elm hədsiz-hüduzsuz, bizim elm və biliyimiz isə olduqca məhduddur. Bu elm din və axirət elmlərindəndirsə, onda bilmək lazımdır ki, dini maarifin əsas nəticəsi təkəbbür və qürur deyil, əksinə təvazökarlıqdır. Quranda buyrulur: "Yalnız alimlər Allahdan daha çox qorxurlar." Əks halda isə, şəxsin elmin nur və həqiqətindən uzaqlaşib yalnız bir neçə söz əzbərləməsi aydın olur. Bu isə heç vaxt təkəbbürə səbəb ola bilməz. Şəri hökmlərə aid olan "Fiqh" elmi isə yalnız ona əməl edildikdə faydalı olacaqdır. "Fiqh" elmini öyrənib ona əməl etməyən şəxs tibb elmini öyrənib ona əməl etməyən şəxs kimidir. Bu cür şəxslər Quranda bildirildiyi kimi: "Kitabları (özünə) yük etmiş ulaq kimidir."

Həmçinin, Quranda əməlsiz alim olan "Bələmi Baura" itə bənzədilmişdir. Əgər bir alim Allah tərəfindən höccətin ona tamamlanıb ağır məsuliyyət daşdığını, eləcə də, cahildən yetmiş günahın bağışlandığı halda ondan təkcə bir günahın bağışlanacağına yəqin etsə, şübhəsiz, təkəbbür etmək əvəzinə təvazökarlığı çoxalacaqdır.

QƏBUL OLMUŞ ƏMƏL DƏYƏRLİDİR

İnsanın yerinə yetirdiyi saleh və bəyənilmiş əməllər təvazökarlıq üzündən həyata keçərsə, çox yaxşı və dəyərli bəndəçilik sayılır. Lakin təkəbbür və qürurla olsa, ruhsuz bədən kimi dəyərsiz olacaqdır. Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir insanın saleh əməli yalnız Allah-taala dərgahında qəbul olunduğu halda, faydalı sayılır. Bu isə hamı üçün gizlin bir işdir və heç kəs öz əməlinin qəbul olunduğunu və ya geri çevrildiyini bilmir. Beləliklə, saleh əməl də elm kimi insanın təkəbbürlük və qürurlanmasına deyil, məhz təvazökarlığına səbəb olmalıdır. Möminlərin xüsusiyyətləri barədə buyurulmuşdur: "(Möminlər) o kəslərdir ki, (bacardıqları qədər) yaxşı əməllər edirlər. Amma bununla belə, axırda öz Rəbblərinə tərəf qayıdacaqları üçün qəlbləri qorxudur."

Yəni, onlar əməllərinin Allah yanında qəbul olunmayacağından qorxurlar, çünki Allah-taala onların etdiyi əməllərdən agahdır.

ƏSİL-NƏSƏB ŞƏRAFƏTİ TƏKƏBBÜRƏ SƏBƏB OLMAMALIDIR

Atanın hakim və ya böyük şəxsiyyətlərdən olması kimi zahiri və dünyəvi şərafətlərlə öyünməyə gəldikdə isə, bilmək lazımdır ki, dünyanın əsası müvəqqəti bər-bəzəkdən ibarətdir və bir müddətdən sonra məhv

olacaq və onun bu cür müvəqqəti işləri də aradan gedəcək. Odur ki, bu kimi şeylər üçün qürurlanmaq, öyünüb fəxr və təkəbbür etmək son həddə ağılsızlıq və yüngüllük əlamətidir. Digər tərəfdən, bu kimi işlərə güvənib fəxr edən bir çox şəxslərin hal-hazırda bərzəx aləmində ən pis yerlərdə ağır əzablara düçar olub uca səsle nalə etməsi də mümkün bir işdir. Belədirsə, bu kimi şəxslər vasitəsi ilə təkəbbür etmək düzgündürmü?

Bu şərəfət seyid olmaq kimi mənəvi və həqiqi olduqda isə, onda qeyd etmək lazımdır ki, hər bir seyidin müqəddəs ata-babalarının şərəfəti, məhz onların Allah dərğahına yaxın olub bütün insani keyfiyyət və mənəvi fəzilətləri, o cümlədən, camaatla təvazökarlıq əsasında rəftar etməyi kəsb etdiklərinə görədir. Özünü onlara mənsub edənlər isə başqalarından daha öncə Allah-taala qarşısında zəillik və onun bəndələri qarşısında təvazökarlıq edib təkəbbürlük və digər pis xüsusiyyətlərdən pak və uzaq olmalıdır. Alimlərə mənsub olanlar da bilməlidir ki, əgər özləri təkəbbürlü alim olarsa, onda qeyd etdiyimiz kimi, elmin fəzilətindən məhrum olmuşlar. Deməli, bir alimin övladlarından sayılan şəxsin bu vasitə ilə özünü fəzilət sahibi hesab etməsi və başqalarına qarşı təkəbbürlüyünün nə mənası var?

VAR-DÖVLƏTƏ GÖRƏ TƏKƏBBÜRLÜK ETMƏK AĞILSIZLIQDIR!

İnsanın var-dövlət əldə etdikdən sonra yoxsullar və möhtaclar qarşısında təkəbbürlük etməsi onun ağılsızlığını göstərir. Buna misal olaraq, qohumlardan yoxsul olan bir şəxs xəstələndikdə onun görüşünə getməmək, hansısa bir yoxsul onunla söhbət etdikdə, ona əhəmiyyət verməyib salamını almamaq və yaxud onunla acıqlı danışmaq və s. işləri qeyd etmək olar. Beləliklə, o bilməlidir ki, var-dövlət insanın fitrətindən ayrıdır və onun az və ya çoxluğunun insani fəzilət və üstünlüyə heç bir dəxli yoxdur. Belə ki, mənəviyyat baxımından ən aşağı səviyyədə olan bir şəxsin hamıdan varlı olması mümkündür.

Digər tərəfdən, sahibinin ölməsi ilə var-dövlət başqalarının ixtiyarına keçir. Hətta sağlığında da hər an müəyyən bir hadisə nəticəsində var-dövlətin əldən çıxması ehtimalı vardır. O qədər məğrur və təkəbbürlü varlılar olub ki, az bir zamanda hər şeyini əldən verərək yoxsula çevrilmişlər. Varlı şəxs iman və düşüncə sahibi olsa, var-dövlətini özü üçün bir imtahan və sınaq amili sayıb özündə məsuliyyət hiss edər. Belə bir düşüncənin nəticəsi isə yoxsullara qarşı qürur və təkəbbürlə deyil, təvazökarlıqla rəftar etməkdir. Amma var-dövlət sahibi nadanlıq üzündən öz sərvətini Allah tərəfindən ona verilmiş xeyir sayaraq özünü ona layiq bilirsə, onda bu ayəyə nəzər salmalıdır: "(Cahil insanlar) bizim onlara verdiyimiz mal və övladları onlara verilmiş xeyirlər sanırlarmı?! Belə deyil, əksinə onlar düşünmürlər." Çünki sərvət və övlad əbədi səadət üçün bir vasitəsi olmadıqda, lütf və rəhmət deyil, əksinə istidrac (günahkarın daha artıq əzaba düçar olması üçün ona çoxlu var-dövlət və s. vermək) və təcridən Allahı, qiyaməti və sairəni unutmaq və ilahi qəzəb sayılır. Rəvayətlərdə var-dövlətin ilahi rəhmət və ya qəzəb, həmçinin, xeyir və ya şər olmasını başa düşmək üçün iki əlamət qeyd olunmuşdur ki, onlardan biri təvazökarlıq, digəri isə infaq etmək müvəffəqiyyətidir. Deməli, var-dövləti çox olan bir kəsin yoxsullara

qarşı təvazökarlıq və infaq etməsi çox olduqda o malın xeyir və ilahi rəhmət olması aydınlaşır. Lakin belə bir şəxsin paxıllıq və təkəbbürü çoxalarsa, əldə etdiyi var-dövlət onun azgınlıq və bədbəxtliyinə səbəb olacaqdır.

MƏQAM, MƏNSƏB VƏ TƏRƏFDARLAR MÜVƏQQƏTİ VƏ NİSBİDİR

Var-dövlət və sərvətin müvəqqətiliyi, aradan getməsi, bəzən xeyir bəzən də şər olması barədə deyilənlər məsələlər mənəsb və tərəfdarlar mövzusunə da aiddir. Üstəlik bunlar daha təhlükəli və ağır, qorxusu da daha çoxdur. Xüsusən, əgər bunlar varlı olmaq vasitəsi ilə əldə olunsa, insanın hər an öhdəsində olan mühüm ilahi vəzifəni yerinə yetirməməsi və yaxud öz əzabını çoxaltması ehtimalları onu təhdid edir. Bəzi vaxtlar belə şəxs bir məzluma kömək etməmək və yaxud bir möminə, xüsusilə, seyidə, alimə və ya qocaya qarşı hörmətsizlik etməklə müxtəlif ilahi əzablara düçar olur. Beləliklə, şəxsin məqam, mənəsb və tərəfdarları var-dövlət kimi aradan gedəsidir, bunlar insanın zatından (fitrətindən) ayrı və müvəqqətidir. Nəticədə ağıllı şəxs bu kimi şeylərə aldanmaz, onlara güvənərək təkəbbürlük etməz. Bizdən əvvəlkilərin tarixində var-dövlət, məqam və mənəsbənin etibarsızlığına dair saysız-hesabsız əhvalatlar və şahidlər mövcuddur. O cümlədən, "Həbibus-seyr" kitabında yazılır: "Əmir ibn Leys yetmiş min məharətli və cəngavər ordusu ilə on min atlı qoşunu olan Əmir İsmayıl Samani ilə üz-üzə gəldi. Müharibənin başlanmasını elan etmək üçün şeypur və təbil səsləri ucaldıqda, Əmir ibn Leysin atı (bu səslərdən hürküb) onun ixtiyarından çıxdı və sürətlə onu düşmən ordusuna tərəf apardı. Əmir İsmayıl da heç bir vuruşma olmadan onu tutub qoşununu məğlub etdi."

Nəql olunur ki, o gün Əmir ibn Leys şagirdlərindən birini yanına çağırdı və ac olmasını ona bildirdi. Şagird bir tikə ət gətirdi, qazan olmadığından, onu atın su içdiyi qaba salıb odun üstünə qoyaraq öz işi ilə məşğul oldu. Elə bu vaxt bir it qaba yaxınlaşaraq başını onun içinə saldı, amma qab isti olduğu üçün başını çıxartmaq istədikdə, qab onun boynuna keçdi və bu halda qaçmağa başladı. Bu səhnəni görən Əmir güldükdə, gözətçilərdən biri soruşdu: "Nə üçün gülürsünüz?" Əmir dedi: "Bu gün mənim aşbazxanamın rəisi ordunun mətbəx ləvazimatını üç yüz at vasitəsi ilə zorla aparmasından şikayətlənirdi. İndi isə bir itin onu sadə şəkildə apardığını görürəm."

Bu məzmununda bir əhvalat Bəni-Üməyyənin sonuncu padşahı sayılan Mərvan barəsində də nəql olunmuşdur. Hicri-qəməri 132-ci ildə Səffahın qoşunu ilə bir bulaq kənarında rastlaşdı. Mərvan öz ordusunun sıralarını nizama salıb ayaq yoluna getmək üçün atından endi. O, atdan yerə düşdükdən sonra, atı ordunun atlarına tərəf qayıtdı. Atın süvarisiz halda qayıtdığını görən əsgərlər Mərvanın öldürüldüyünü güman edib şayiə yaydılar. Bu şayiədən sonra Mərvanın əsgərləri qorxub qaçdılar. Onun ordusu dağıldığına görə, meydanda tək-tənha qaldı, axırda özü də öldürüldü. Bəziləri onun haqqında belə demişlər: "Mərvanın padşahlığı bir dəfə bövl etməyinin badına getdi!" Həmçinin, nəql olunmuşdur ki, Abbasi xəlifələrindən biri kor halda

Bağdadın məscidində camaat namazının cərgələri arasında gəzərək deyirmiş: "Ey camaat! Dünənədək sizə padşahlıq edən, bu gün isə yoxsulluq əlini uzadana rəhm edin!"

FİZİKİ QÜVVƏLƏR DƏ MÜVƏQQƏTİDİR

Özünün fiziki gücünə güvənən şəxs də hər an müxtəlif xəstəlik və ya bəla nəticəsində aradan gedə biləcəyini, həmçinin, ölüm və qəbiri xatırlamalıdır. Öz zahiri gözəlliyinə arxalanıb təkəbbür edən şəxs bilməlidir ki, həqiqi gözəllik insanın üstün xüsusiyyətlərə, əxlaqi keyfiyyətlərə, o cümlədən, təvazökarlığa malik olmasıdır. Zahiri gözəlliyin isə müvəqqəti (əmanət) olub kiçik bir hadisə nəticəsində tamamilə aradan gedə bildiyi üçün heç bir dəyəri yoxdur. Belə bir şəxs qəbir evində gözəlliyinin başına nələr gələcəyini xatırlamalı, həmçinin, hal-hazırda özü ilə (qarnında) nə qədər nəcis gəzdirdiyini və dərisinin altında nə qədər çirk və qanın oluğunu bilməlidir. Nəticədə, başqaları qarşısında lovğalanıb təkəbbürlük etməsinə heç bir yer qalmır.

TƏKƏBBÜRÜN ƏMƏLİ ƏLACI

İnsan öz nəfəsində olan hər hansı bir xüsusiyyətə tabe olmayıb onun ziddinə əməl edərsə, belə bir xüsusiyyət yavaş-yavaş aradan gedəcəkdir. Təkəbbürün ziddi təvazökarlıq olduğu üçün bu ruhi-mənəvi xəstəliyin yeganə əlacı da danışiq və rəftarda təvazökarlıq etməkdən ibarətdir. Elə buna görə də təvazökarlığın əhəmiyyəti, həqiqət və növlərini ixtisarla qeyd edirik.

TƏVAZÖKARLIĞIN FƏZİLƏTİ

Təvazökarlıq mövzusu barədə çoxlu ayə və rəvayətlər mövcuddur ki, onların hamısını bu kitabda qeyd etmək münasib deyil. Amma bunun əhəmiyyətini çatdırmaq üçün Allah-taalanın öz sevdiyi bəndəsi, məxluqların ən üstünü və bütün kainatın yaradılmasına səbəb olan İslam peyğəmbərinə (s) verdiyi təvazökarlıq göstərişini qeyd etmək kifayətdir: "Öz təvazökarlıq qanadını sənə itaət edən möminlərin üzərinə sal."

Həmçinin, öz dərğahına yaxın olan bəndələrini bu gözəl xüsusiyyətə görə tərifləyərək buyurub: "Rəhman Allahın bəndələri yer üzərində təvazökarlıqla yol gedərlər."

Şiə rəvayətlərində təvazökarlıq imamətin nişanlərindən biri kimi sayılmışdır. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Allah-taala öz bəndələrindən birinə təkəbbür etməyə icazə versəydi, şübhəsiz, özünün xas bəndələri olan peyğəmbərlərə icazə verərdi. Lakin Allah-taala onlar üçün təkəbbürlüyü pis hesab etmiş və təvazökarlığı bəyənmişdir. Beləliklə də, onlar öz üzlərini torpağa sürtdülər və möminlər qarşısında təvazökarlıq etdilər. Peyğəmbər (s) buyurub: "Qiyamət günü sizlərdən mənim yanımda ən sevimli və mənə daha yaxın olan şəxs yaxşı əxlaq və daha çox təvazökarlığa malik olandır. Qiyamət günü məndən daha uzaq olanlar isə təkəbbür edənlərdir.""

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Asimanda bəndələr üçün iki mələk vardır: Onlar təvazökarlıq edəni ucaldır, təkəbbür edəni isə alçaldırlar."

İmam Əli (ə) buyurub: "Allah-taala özünün mömin bəndələrini namaz

qılmaq, zəkat vermək və vacib günlərin orucunu tutmaları ilə təkəbbürlük xəstəliyindən qoruyur ki, nəfsləri bu yolla ram, qəlbləri isə aram olsun.

İBADƏT TƏKƏBBÜRÜ ARADAN APARIR

Buradan ibadətlərin vacib olma səbəblərindən biri, yəni təkəbbür kimi ruhi xəstəliyin insandan gedib onun təvazökarlıq fəzilətinə malik olması aydın olur. Nəticədə təkəbbürün əməli müalicəsi üçün ən mühüm işlərdən biri də, düzgünlük və qəbul olunma şərtlərini nəzərə almaqla müxtəlif ibadətləri yerinə yetirməkdir, çünki təkəbbürlə yanaşı yerinə yetirilən ibadət heç vaxt qəbul olunmaz. İbadət ağılıq deyil, bəndəçilik deməkdir.

TƏVAZÖKARLIĞIN MƏNASI VƏ NÖVLƏRİ

Təvazökarlıq insan nəfəsində olan bir halətdir ki, bu halət özünü sındırmaq, özünü kiçik hesab etmək kimi sözlərlə də izah olunur. Həqiqətdə, fitri xüsusiyyətlərə nəzər saldıqda da insan belədir və özündən heç bir şeyə malik deyildir.

Təvazökarlıq üç növdür: 1. Allah qarşısında təvazökarlıq. 2. Peyğəmbər (s) və imamlar (ə) qarşısında təvazökarlıq. 3. Camaat qarşısında təvazökarlıq.

ALLAH QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ

İnsan öz varlığının və ona aid olan bütün şeylərin bütövlükdə Allah tərəfindən verildiyini, o nemətlərə layiq olmadığını və Allahdan istəmədiyi halda ona saysız-hesabsız nemətlər verməsini və ümumiyyətlə, malik olduqlarının yalnız onun bəxşişi olduğuna yəqin edib bu həqiqəti başa düşdükdə, nəfəsində haqq qarşısında zillət və bəndəçilik haləti yaranır. Bu halət Allah qarşısında mütləq şəkildə təslim olmaq, ona ixlasla itaət etmək, həmişə onun razılığını cəlb etməyi düşünmək və özünü ona bəndəçilikdə həmişə nöqsanlı bilmək kimi bəzi şeyləri də tələb edir. Çünki bu halda ona layiqincə pərəstiş etmədiyini və özünün heç bir haqqa sahib olmadığını görür.

ALLAH NEMƏTLƏRİ QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ

Mömin bəndə bütün nemətlərin (xüsusilə, yeməli və içməli nemətlərin) öz məbudu və həqiqi nemət sahibi tərəfindən verildiyini bildiyi üçün onları böyük sayaraq ehtiram edir. Rəvayətdə qeyd olunur ki, bir şeyi yedikdə sizə zərər verərsə, "Filan yemək pisdirdi və məni xəstələndirir." sözünü deməyin, əksinə "Filan yemək mənim orqanizmə münasib deyil və mən ondan yersiz istifadə etdim." - deyin. Mömin bəndə yemək yeyərkən sahibinin qarşısında əyləşən bir qul kimi əyləşməli və qul kimi yeməlidir. Belə ki, Peyğəmbər (s) süfrə başında təşəhhüd halında əyləşdiyi kimi, dizi üstə əyləşərmiş.

Süfrə başında (nemətlərə) təvazökarlıq etməyin yollarından biri də uca yerdə yemək yeməmək və ayaqqabıları çıxararaq ədəblə yerdə əyləşməkdir. Həmçinin, süfrədə olan çörəyə hörmət qoymaq barədə çoxlu rəvayət nəql olunmuşdur. Evdə olanların hamısı bir süfrə başına yığılmalı, onların bəzisində yemək üçün icazə verməmək və ya ayrıca yer verməkdən çəkinmək lazımdır.

Yemək yeməyə dair bir çox göstərişlər vardır ki, onların daha

əhəmiyyətli hüzuri qəlb ilə həqiqi nemət sahibini fikirləşib onun adını (Bismillah) deməklə başlamaq və onun şükrü ilə (Əlhəmdü lillah deməklə) qurtarmaqdan ibarətdir.

Allah qarşısında təvazökarlıqdan biri də qeyd etdiyimiz kimi ilahi nişanələri uca tutmaqdır. O cümlədən, Qurana və Allahın adlarına hörmət qoyub onlara təharətsiz toxunmamaq, həmçinin, onları əl-ayaq altına atmamaq və onlara tərəf ayaq uzatmamaqdır. Ümumiyyətlə, Allaha aid olan hər bir şeyə hörmət qoymaq lazımdır və məscidlər də bu qəbildəndir. Allah-taala Quranda məscidlərin onun özünə aid olduğunu buyurmuşdur. Həmin səbəbdən, məsciddə tüpürməmək, pis qoxu ilə daxil olmamaq, uca səslə danışmamaq, onda dünya söhbəti etməmək lazımdır, çünki bu işlər təvazökarlığa ziddir.

PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAM (Ə) QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ

Allah-taala qarşısında zəlillik və bəndəçiliyin ən üstün nəticələrindən biri də Peyğəmbər (s) və imam (ə) qarşısında təvazökarlıq etməkdir, çünki onlar Allahın ən böyük nişanələri və canişinləridir. Onlara qarşı təvazökarlıq Allaha qarşı bəndəçilik etmək deməkdir. Beləliklə, insan onların qarşısında heç bir kiçikliyi əsirgəməməlidir. Onların adlarına təharətsiz toxunmamaq, qəbirlərindən qabaqda (arxası qəbrə tərəf) durub namaz qılmaqdan çəkinmək də bu qəbildəndir. Onların adları xatırlanıqda dərin hörmətlə yad etmək və onlara rəhmət və salam (salavat) göndərmək lazımdır. Hətta bəzi böyük alimlər məsumların (ə) mübarək adlarını dəstəmazsız dilə gətirmirdilər. Nəql olunmuşdur ki, imam Sadiq (ə) həzrət Məhəmmədin (s) adını çəkdikdə, mübarək üzü dizlərinə yaxınlaşanadək əyilirdi. Peyğəmbər (s) və imam (ə) qarşısında təvazökarlığın növlərindən biri də həqiqi din xadimləri və möhtərəm seyidlər qarşısında təvazökarlıq etməkdir.

CAMAAT QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ

İnsanların hamısı zənnən bir-biri ilə bərabər, hamılıqla aləmlərin Rəbbinin məxluqu, onun nəzarəti altında və ixtiyarındadır. Ağıl və şəriətə əsasən, heç bir şəxsin hansı məqamda olmasına baxmayaraq, başqalarına təkəbbürlük etməyə haqqı olmadığı kimi, onların bir-birinə qarşı təvazökarlıq etməsi də zəruri deyildir. Məsələn, bir padşahın xidmətçiləri hamılıqla eyni səviyyədə olduqları üçün bir-birinə təkəbbürlük və ya təvazökarlıq etməməlidirlər. Belə ki, onlardan biri digərinə qarşı təkəbbürlük və ya təvazökarlıq edərsə, bu kimi işlər ağıllı insanlar tərəfindən məzəmmət olunur, çünki onların hamısı eyni səviyyəli şəxslərdir. Lakin insanların bəzisi sonradan özünəməxsus bir ünvan aldığı (zati yox) ikinci dərəcəli halətdə ağıl və şəriətin göstərişinə görə onlara təzim göstərilməli və ehtiram olunmalıdır. Çünki bu kimi hallarda onlar özlərinə qarşı təvazökarlıq edilmə haqqını qazanır və başqalarının onlara qarşı təvazökarlıq və hörmət etməsi lazım gəlir. Buna misal olaraq, övladın öz ata-anası qarşısında təvazökarlıq etməsinə dair ağıl və şəriətin verdiyi göstərişi qeyd etmək olar. Ata-anaya qarşı təvazökarlıq, həqiqətdə, Allah-taalaya qarşı tənzim və bəndəçilik sayılır, çünki onlar Allahın rübubiyyət vasitəsidir və bu iş Allahın öz göstərişi əsəsindədir. İman və təqva xüsusiyyətləri də belədir. Hər bir

mömin və təqvalı şəxs Allaha bağlı olub onun nəzər və hörmətinə layiq olduğu üçün, belə şəxslərin qarşısında təvazökarlıq etmək zəruridir. İmam Baqir (ə) Kəbəyə xitabən buyurub: "And olsun Allaha ki, möminin hörməti sənin (Kəbənin) hörmətindən daha çoxdur!"

Şübhəsiz, möminə imanına görə təvazökarlıq etmək, Allaha təzim etmək deməkdir. Buna misal olaraq padşahın xidmətçilər arasında seçilmiş və istəkli olan bir xidmətçisini qeyd etmək olar. Belə bir xidmətçiye ehtiram etmək əslində padşaha ehtiram etmək sayıldığı kimi, ona qarşı hörmətsizlik də padşaha qarşı hörmətsizlik sayılacaqdır. Alim və müəllim ünvanları da bu qəbildəndir. Alim və müəllimə üstün bir xüsusiyyətə malik olduğu üçün ehtiram etmək lazımdır. Ehtiram edilmələrinə dair göstəriş verilən qoca, el ağsaqqalı, qonaq və başqalarını qeyd etmək olar.

AZĞIN VƏ KAFİRƏ QARŞI TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK DÜZGÜN DEYİLDİR

Bunun qarşısında küfr və kafirlik kimi bir sıra xüsusiyyətlər vardır ki, onlara malik olanlara təvazökarlıq əvəzinə, təkəbbürlük etmək lazımdır. Onlar Allahın qəzəbinə gəldiyi, özlərini insanlıq məqamından məhrum etdiyi və daha alçaq məqamlara çatdırdığı üçün təvazökarlığa əsla layiq deyildirlər. Quranın buyurduğuna əsasən, onlar qiyamət günü "Kaş ki, torpaq olaydım!" deyər arzu edərlər.

Möminin qarşısında təvazökarlıq və təzim zəruri olduğu kimi, kafirin qarşısında da təvazökarlıq böyüklük və təkəbbür zəruridir. Amma kafirin qarşısında təvazökarlıq edən möminşəxs, şübhəsiz, Allaha olan imanını kiçik və ona qarşı küfr etməyi isə böyük saymışdır. Bu isə həqiqətin əksinədir, çünki izzət və əzəmət yalnız Allah-taalaya, Peyğəmbər (s) və möminlərə məxsusdur.

Həmçinin zülmkarlıq və azgınlıq kimi xüsusiyyətləri öz peşəsinə çevirmiş şəxslərə qarşı təvazökarlıq etmək caiz deyil. Allah yolunda onlara qəzəblənmək və onlarla acıqlı və nifrətlə rəftar etmək lazımdır. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) bizə günahkar şəxslərlə acıqlı rəftar etməyə göstəriş vermişdir.

TƏKƏBBÜRLÜ ŞƏXS ÜÇÜN DƏ TƏVAZÖKARLIQ DÜZGÜN DEYİLİR

Təkəbbür edib başqalarını alçaldan şəxsin qarşısında təvazökarlıq etmək olmaz, çünki ağıl və şəriət baxımından təkəbbürlü şəxs üçün təvazökarlıq etmək bir növ alçaqlıq və zillət sayılır. Digər tərəfdən, belə bir şəxsin qarşısında təvazökarlıq etmək onun nalayiq və yaramaz xislət sayılan təkəbbürlüyünü davam etdirməsinə səbəb olur. Təkəbbürlü şəxs üçün təvazökarlıq etməyib ona əsla məhəl qoymamaq onun özünə gəlib təkəbbürlüyü tərk etməsinə səbəb ola bilər. Bir sözlə, "nəhy əz münkər" baxımından təkəbbürlü şəxs üçün təvazökarlıq edilməməlidir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Mənim ümmətimdən olan təvazökar adamlara çatdıqda, onlara qarşı təvazökarlıq, təkəbbür edənlərə çatdıqda isə onlara qarşı təkəbbür edin, çünki sizin onlara etdiyiniz təkəbbür onların zəlif və xar olmasına səbəb olur."

TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK TƏKƏBBÜR ETMƏKDƏN FƏRQLƏNİR

Qeyd etdiyimiz kimi, təkəbbürlü kafir və ya fasiq azğının qarşısında təvazökarlıq etməməli, əksinə Allahın qəzəbinə gəldikləri üçün onlara qəzəblənməli və onlarla acıqlı rəftar olunmalıdır. Amma bu, heç də insanın özünü həqiqi mənada böyük tutması, onları isə özündən kiçik və xar sayması mənasında deyildir. Əksinə, həm özünü, həm də onları Allahın aciz və zəif bir bəndəsi sayıb nicat tapmadığını ilahi müvəffəqiyyət, həlakətə çatanları isə öz zəlilliyi sayəsində belə olduğunu bilməlidir. Hətta o kafir və ya fasiqin tövbə edib xoş aqibətlə dünyadan getməsi də mümkündür. Amma bizə göstəriş verildiyi kimi, hələlik onlarla təkəbbürlüləklə deyil, sadəcə acıqlı rəftar etməliyik. Bir sözlə, onların şəxsiyyətini nəzərə almamalı, əksinə yalnız Allaha itaət edib dini vəzifələri yerinə yetirmək üçün Allahın düşmən tutduqlarını düşmən tutub onlara qarşı təvazökarlıqdan çəkinməliyik.

Allah yolunda qəzəblənməyin təkəbbür etməklə fərqli olmadığını aydınlaşdırmaq üçün bir misalı qeyd edirik. Bir padşah öz xidmətçisinə, uşağı ədəbsizlik etdikdə qəzəblənib onu vurmağı göstəriş verərsə, xidmətçi ondan ədəbsizlik görən kimi, onun üstünə əsəbiləşməli və hətta onu vurmalıdır. Əks təqdirdə, bu xidmətçi padşahın göstərişinə əməl etməmişdir. Amma bununla belə, xidmətçi heç vaxt uşağa qarşı təkəbbür edib özünü ondan üstün saymır. Əksinə, onu padşah yanında özündən daha üstün və əziz bilir. Qəzəblənmək haləti təkəbbürləklə yanaşı olduqda isə, qəzəbin Allaha görə deyil, məhz öz nəfsi istəyindən irəli gəldiyini bilməlidir.

TƏKƏBBÜRLÜK BƏNDƏÇİLİKLƏ UYGUN DEYİL

Təkəbbür nəfsin tüğyan edərək Allahın böyüklüyündən qəflətdə qalmaq və öz zəlil və kiçikliyini unutmaq olduğu üçün təkəbbürlü şəxs özünü uca məqamda, başqalarını isə həqir və alçaq səviyyədə görür. Bu xudbinlik haləti isə allahpərəstlik halətinin tamamilə ziddi sayılır. Həmin səbəbdən, Allah-taala heç vaxt bu işə göstəriş verməmiş, onu tərifləməmişdir. Deməli, təkəbbürlü olan kafir, fasiq və varlının qarşısında təkəbbürün mənası, onun ilahi cəhətini aşkar etmək və kafirin qarşısında heç vaxt təvazökarlıq etməməkdir. Həmçinin, Allahın böyük neməti olan imanın ucalığını onlar üçün aşkar etmək, Allah yanında üstünlük və izzət amili sayılan təqvanın ucalığını günah əhli qarşısında bildirmək və varlılar qarşısında onların təkəbbürü nəticəsində var-dövlətlərinin azlığı, Allahın xəzinələrinin isə zəngin və üstünlüyünü bəyan etməkdən ibarətdir. Eyni halda, belə şəxslərə başa salmaq lazımdır ki, onlar nadan və ağılsızdırlar və təkəbbür məhz Allaha məxsusdur. Bildiyimiz kimi, bu sözlərə əməl olunduqda, artıq "mənəmmənəmlik" və nəfsi istəklərə heç bir yer qalmaz, təkəbbürlük aradan qalxar. Amma bununla belə, əməldə səhvə yol verməmək üçün tamamilə ehtiyatlı olmaq lazımdır. Çünki bəzən pis bir işlə qarşılaşan insan başqalarını bu işdən çəkəndirmək istədikdə, nəfsi istəyə düşər olaraq günaha düşür və beləliklə, pis bir işlə digər pis işdən çəkəndirərək işi daha da korlayır. Allah üçün yerinə yetirilmiş işlə nəfsi istək əsasında həyata keçirilən işin hər ikisi zahirdə eyni olsa belə, onlar arasında çoxlu fərqlər

vardır: Allaha görə görülmüş iş ona ibadət edib yaxınlaşmaq və şeytana qalib olmaq, nəfsi istək üçün yerinə yetirilmiş iş isə günah edib Allahdan uzaqlaşmaq və şeytana məğlub olmaq deməkdir.

VARLIYA ONUN VAR-DÖVLƏTİNƏ GÖRƏ TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK İMANI MƏHV EDİR

Varlıların sərvətləri və dünya mallarına görə onların qarşısında təvazökarlıq etmək Quran və rəvayətlərdə daha çox çəkindirilən bir əməldir.

Quranda buyurulur: "Onlara dünyada imtahan etmək üçün verdiyimiz dünya həyatının zinətlərinə göz dikmə!" Həqiqətdə, varlıların sərvətinə görə onların qarşısında təvazökarlıq etmək onu təsirli bilib dünya malına baş əyməkdir. Bu da Allahdan qəflət edib ona şəriq qoşmaqdır. Həzrət Əli (ə) buyurub: "Hər kəs varlının yanına gedib var-dövlətinə görə ona təvazökarlıq edərsə, Allah-taala belə bir şəxsin dininin üçdəikisini aradan aparar." Həmçinin, Peyğəmbərdən (s) də bu məzmunlu bir rəvayət nəql olunmuşdur. Bəlkə də, dinin üçdəikisinin aradan getməsinin əsas səbəbi imanın qəlbə etiqadlı olmaq, dildə şəhadəteyni demək və bədən üzvləri ilə vacib əməlləri yerinə yetirib haram işləri tərk etməkdən ibarət olan üç hissədən təşkil olunmasıdır. Varlıların sərvətinə görə onların qarşısında təvazökarlıq etmək bəzi vaxtlar qəlblə, bəzən dillə və bəzən də öz həddini aşaraq bədən üzvləri ilə həyata keçir, adətən, tamahkarlar varlıların qarşısında qəlbən alçalır və dililə tərifləmək və özlərini alçaltmaqla dinlərinin üçdəikisini aradan aparırlar. Lakin sair bədən üzvləri ilə məsələn, varlıların əl-ayağını öpmək və ya digər alçaq hərəkətlər biruzə verməklə təvazökarlıq etdikdə isə dininin hamısını əldən vermiş, malik olduğu bütün şeyləri bir məxluq üçün xərcləmiş və Allahı üçün heç bir şey saxlamamışdır.

ALLAH RİZASI ÜÇÜN VARLININ TƏVAZÖKARLIĞI VƏ YOXSULUN TƏKƏBBÜRÜ

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Varlıların Allah rizası üçün yoxsullar qarşısında təvazökarlıq etməsi necə də gözəldir! Bundan da gözəli isə yoxsulların Allaha arxalanaraq varlılar qarşısında təkəbbür etməsidir."

Yəni, qeyd etdiyimiz kimi, yoxsul şəxs özünü varlıdan böyük tutaraq ona qarşı təkəbbür etməklə onun qarşısında tərifləri və alçalmaları, həmçinin var-dövlətə görə təvazökarlığı tərk etməlidir. Varlı şəxs öz sərvətinə arxalanıb təkəbbür edərsə, yoxsul şəxs də göylərin və yerin xəzinələrinə sahib olan Allaha güvənməli və özünü ehtiyacsız bilməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, varlının qarşısında təvazökarlıq etməyin qadağan olunması var-dövlət baxımındandır, amma iman, təqva və sair mənəvi cəhətlərə aid deyildir, çünki bunlara görə təvazökarlıq etməyin heç bir eybi yoxdur, üstəlik bu işə göstəriş verilmişdir.

TƏVAZÖKARLIQDA MƏQAM VƏ VƏZİYYƏT NƏZƏRƏ ALINMALIDIR

Təvazökarlığın özünəməxsus həddi-hüdudu vardır ki, bu həddən keçdikdə, bəzən şəxsin alçalması və hörmətsizliyinə səbəb olur. Mömin isə özünün hörmətsizliyinə səbəb olacaq bir iş görməməli, təvazökarlıq edərkən

orta həddə olmalı, valideyn və yaxın adamlara başqasından daha çox təvazökarlıq etməlidir. Alimlər və seydilərə başqalarından, el ağsaqqalına adi camaatdan daha çox təvazökarlıq etmək də bu qəbildəndir. Valideyn, alim və ya seydilərin əlini öpmək kimi təvazökarlıq əlaməti bəzi vaxtlar başqaları üçün həyata keçdikdə, insanın özünün hörmətsizliyə məruz qalıb alçalmasına səbəb ola bilər. Beləliklə, başqalarına qarşı təvazökarlıqda onların məqam və vəziyyəti nəzərə alınmalıdır. "Səfinətul-bihar" kitabında imam Həsən Əsgəridən (ə) belə nəql olunmuşdur: "Bir gün möminlərdən olan bir ata ilə oğul Əmirəl-möminin Əlinin (ə) yanına gəldi. Həzrət hörmət əlaməti olaraq ayağa qalxdı, onlara məclisin yuxarı başında yer verərək özü də onların yanında əyləşdi. Süfrə açılıb yemək yedikdən sonra, Qənbər əl yumaq üçün su, təst və dəsmal gətirdi. Həzrət Əli (ə) suyu Qənbərdən alaraq kişinin əlini yumaq istədikdə, o kişi bu işdən imtina etdi. O həzrət isə and verərək onu xatircəm etdi. Həzrət Əli (ə) onun əlini yuduqdan sonra suyu oğlu Məhəmməd ibn Hənəfiyyəyə verib buyurdu: "Oğlum! Bu oğlan mənim yanıma təklikdə gəlsəydi, özüm onun əllərinə su tökərdim. Lakin Allah-taala ata ilə oğul birgə olan yerdə onların hər ikisi ilə eyni şəkildə və fərqli qoymadan rəftar olunmasına razı deyildir. Atanın əlini ata, oğulun əlini isə oğul yusun deyə (bu) suyu oğlanın əlinə tök!"

TƏVAZÖKARLIĞIN ƏLAMƏTLƏRİ

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Məclisin aşağısında əyləşməyə razı olmaq, qarşılaşdığı hər hansı bir şəxsə birinci salam vermək, haqq olsa belə mübahisəni tərk etmək və təqvası üçün təriflənməyi sevməmək təvazökarlıq əlamətlərindəndir."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Təvazökar ol, çünki təvazökarlıq ən böyük ibadətlərdəndir."

"Səfinətul-bihar" kitabında rəvayət olunmuşdur ki, həzrət Musa ibn İmran (ə) hər namazdan sonra sağ üzünü Allah qarşısında zəlillik və bəndəçilik əlaməti olaraq torpağa sürtdüyündən, Allah-taala da onu özünün həmsöhbəti seçdi. İmam Rza (ə) buyurub: "Sənə verilməsini sevdiyin şeyi başqasına vermək təvazökarlıqdır." Həsən ibn Cəhm o həzrətdən soruşdu: "Təvazökarlığın həddi (ölçüsü, meyarı) nədir?" Həzrət imam Rza (ə) buyurdu: "Təvazökarlığın (müəyyən) dərəcələri vardır ki, sağlam qəlbə malik olub birinin ona bir şey verməsini sevdiyi halda başqasına verməsi, birindən bir pislik gördükdə, ona yaxşılıqla cavab verməsi (pislik qarşısında yaxşılıq etməsi), öz qəzəbini söndürməsi və camaatı əfv etməsi bu qəbildəndir. Allah-taala (isə) yaxşı iş görənləri sevir."

BİZİM DİN RƏHBƏRLƏRİMİZ HAMIDAN ÇOX TƏVAZÖKARLIQ ETMİŞLƏR

"Səfinətul-bihar" kitabında rəvayət olunmuşdur ki, bir gün imam Kazim (ə) qaradərili və çirkin olan bir sudanlının yanından ötürkən ona salam verib yaxınlaşdı və onunla çoxlu söhbət etdikdən sonra buyurdu: "Hər nə işin varsa de, (mən onu yerinə verməyə hazıram)." Ətrafındakılar dedilər: "Ey Peyğəmbər övladı! Belə bir şəxsin yanına gəlib onun ehtiyaclarını soruşursunuz? Halbuki, o, sizə daha çox möhtacdır (gərək özü gəlib

desin)!" İmam Kazim (ə) buyurdu: "Bu şəxs Allahın bəndələrindən biri və bizim din qardaşımızdır. Onunla bizi ataların daha yaxşısı həzrət Adəm (ə) və dinlərin daha üstünü olan İslam (dini) birləşdirir. Ola bilər ki, zaman (bir gün) bizi ona möhtac etsin, nəticədə, ona təkəbbürlük edən bizləri öz qarşısında təvazökarlardan görsün."

***TƏKƏBBÜRÜN MƏNŞƏYİ VƏ KÖKÜ HƏR NƏ OLURSA-
OLSUN, MÜTLƏQ ARADAN APARILMALIDIR!***

Məhəmməd ibn Müslim Kufə şəhərinin varlı, məşhur və adlı-sanlı şəxsiyyətlərindən, eləcə də, imam Baqir (ə) və imam Sadiqin (ə) səhabələrindən sayılırdı. Bir gün imam Baqir (ə) ona buyurdu: "Ey Məhəmməd! Təvazökar olmalısan!" O, Mədinədən Kufəyə qayıdan kimi bir qab xurma və tərəzi götürüb Kufənin Cümə məscidinin həyətidə əyləşdi və "Xurma istəyən gəlib məndən xurma alsın!" - deyərək çağırmağa başladı. (O, bu işi təkəbbürlüyü özündən aparmaq üçün edirdi). Qohumları onun yanına gələrək dedilər: "Sən bu işinlə bizi rüsvay etdin!" Məhəmməd isə onların cavabında belə dedi: "Mövlam mənə elə bir şey buyurmuşdur ki, onunla heç vaxt müxalifət etməyəcək və bu qabda olan xurmaları satmayınca, buradan getməyəcəyəm!" Onun qohumları dedilər: "İndiki alver ilə məşğul olmaq istəyirsən, heç olmazsa, dəyirmanla gedib dəyirmançılıqla məşğul ol." Məhəmməd bu təklif qəbul edib bir dəvə və bir dəyirman daşı alaraq dəyirmançılıqla məşğul oldu. (O, bu işi ilə nəfsində olan təkəbbürü aradan aparıb özünü adi bir adamla bərabər görməsini istəyirdi).

34.
MÜSELMANLARLA
MÜHARİBƏ ETMƏK

Haqqında aydın dəlil olan böyük günahların otuz dördüncüsü Allah dostları ilə (yəni müsəlmanlarla) müharibə etməkdir. Əməşin imam Sadiq (ə) və Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi rəvayətlərdə bu günah böyük günahlardan biri kimi qeyd olunmuşdur. Quranda isə bu günah üçün ilahi əzab vədəsi verilmiş və hədd (cəza) təyin olunmuşdur. "Maidə" surəsində buyrulur: "Şübhəsiz, Allah və onun Peyğəmbəri ilə müharibə edən və yer üzərində fəsad törədən şəxslərin cəzası yalnız edam olunmaq, yaxud dar ağacından asılmaq, ya bir-birinin əksinə (çarpaz) olaraq əl-ayaqlarının (sağ ayaq, sol əl və ya əksinə) kəsilməsi və yaxud da öz vətənlərindən sürgün olunmasıdır. Bu, onların dünyadakı rüsvayçılığıdır, axirətdə isə onları şiddətli əzab gözləyir. Əsir düşməzdən qabaq tövbə edənlərdən başqa (çünki onlar bu cəzalara layiq deyillər)! Bilin ki, Allah-taala bağışlayan və mehribandır."

"Minhacus-sunnə" təfsirində yazılır ki, hicrətin altıncı ilində "Əvniyyə" və "Əkl" tayfalarından bir dəstə adam Peyğəmbərin (s) hüzuruna gələrək İslam dinini qəbul etdilər və həmişə o həzrətlə birgə olmağa söz verdilər. Amma Mədinənin ab-havası onlara düşmədiyindən, xəstələndilər. Onların vəziyyətini Peyğəmbərə (s) xəbər verdikdə, həzrət onlara icazə verdi ki, Mədinədən çıxıb "Cəbəlül-İyryn" yaxınlığındakı dəvə sürüsü olan yerə getsinlər və şəfa tapsınlar deyər, orada bir neçə gün qalıb dəvələrin südündən istifadə etsinlər. Onlar təyin olunmuş yerə gedib bir neçə gün qaldıqdan sonra şəfa tapdılar. Amma bir neçə gündən sonra bir-biri ilə sözləşərək Peyğəmbərə (s) məxsus olan on beş dəvəni oğurlayıb dindən xaric oldular və öz qəbilələrinə tərəf qayıtdılar. Bu xəbər Mədinəyə çatdıqda, Peyğəmbər (s) azad olunmuş Yəsar adlı qulu bir neçə nəfərlə onların ardınca göndərdi. Nəticədə onları təqib edib tapdılar və onların arasında döyüş baş verdi. Axırda onlar Yəsarı tutub əllərini və ayaqlarını kəsdilər, gözüne və dilinə tikan soxmaqla şəhid etdilər. Peyğəmbər (s) bundan sonra İbn Cabiri onların ardınca göndərdi, İbn Cabir onların hamısını tutub əlləri boyunlarına bağlanmış halda Peyğəmbərin (s) hüzuruna gətirdi. Allah-taala bu ayəni ("Maidə" surəsi, ayə 33) nazil etdikdən sonra Peyğəmbər (s) onların əllərinin və ayaqlarının kəsilib dar ağacından asılmasına dair göstəriş verdi. (Qeyd etmək lazımdır ki, bu hadisə azacıq fərqlə Əhli-beytin (ə) rəvayətlərində də bildirilmişdir).

MÜHARİBƏ EDƏN KİMDİR?

Fəqihlərin nəzərinə, müsəlmanlarla müharibə edən şəxsin aşağıdakı xüsusiyyətləri vardır: Müsəlmanları qorxutmaq, mallarını əllərindən almaq və namuslarına təcavüz etmək və ya qanlarını tökmək üçün silah, qılınc,

nizə, bıçaq, tüfəng, daş və s. kimi şeylər götürmək. Əlbəttə, onların tək, yoxsa cəm (əlbir) olması, hədəflərinə çatıb-çatmaması, (camaatı qorxutması, hər hansı birini öldürməsi və malını aparması kimi işlərin həyata keçib-keçməməsinə baxmayaraq), onların bu niyyətlə hərəkət etməsi müharibə edən sayılması üçün kifayətdir. Həmçinin, onların dənizdə və ya quruda, şəhərdə və ya kənddə, səhrada və ya biyabanda olub-olmaması arasında da heç bir fərq yoxdur.

Məsələn, yəlkəsənlərin özləri ilə silah götürüb gecə və ya gündüz hər hansı bir müsəlmanın evinə hücum etməsi onların müharibə edən olmasına dəlalət edir.

"Əl-Kafi" kitabında rəvayət olunmuşdur ki, Surət ibn Kəlb imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Bir nəfər öz evindən çıxaraq məscidə və ya başqa bir yerə getmək istədikdə, başqa biri onun ardınca düşür və paltarından tutub onu vurur." Həzrət buyurdu: "Belə bir şəxs müharibə edən sayılır." ("Maidə" surəsinin 33-cü ayəsi də bu mövzuya aiddir).

Həmçinin, müharibə edənin müsəlman olub-olmaması, kişi və ya qadın olması, islami və ya qeyri-islami ölkələrdə olması arasında heç bir fərq yoxdur. Belə ki, ayədə buyurulmuş "yer üzərində fəsad törədənlər" sözündən tək cə müharibə edənin müsəlmanlarla vuruşması deyil, həm də yer üzərində hər növ fəsad, təxribat törətmək və ya silah çəkib ölümlə hədələməklə ictimai təhlükəsizlik və asayişə pozaraq camaat arasında qorxu və vəhşət yaratmaq nəzərdə tutulur. Bir sözlə, müharibə etmək və silah götürmək müsəlmanlara hücum edib onların can, mal və ya namuslarını, asayiş və toxunulmazlığını aradan aparmaqdan ibarətdir.

ALLAH VƏ PEYĞƏMBƏRLƏ (S) MÜHARİBƏ

Ayədə müsəlmanlarla vuruşanların "Allah və Peyğəmbərlə (s) müharibə edən" adlandırılmasının iki səbəbi ola bilər:

1. Bu, müsəlmanların məqamını ucaltmaq üçündür. Yəni, müsəlmanlara qarşı edilən hər bir nalayiq iş, sanki Allah və onun Peyğəmbərinə (s) qarşı edilmişdir, çünki onlar Allah və Peyğəmbərə (s) bağlıdırlar.

2. Yaxud can, mal və namusa əl uzatmaq. Allah-taala və Peyğəmbər (ə) tərəfindən müsəlmanların canı və malına qəsd etmək haram edildiyi üçün bu göstərişlə müxalifət edən şəxs sanki Allah və onun Peyğəmbəri (s) ilə müharibəyə qalxmışdır.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala buyurmuşdur: "Mənim mömin bəndəmə əzab-əziyyət verən şəxs mənimlə müharibə elan etmiş və mömin bəndəmə hörmət edən isə mənim qəzəbimdən amanda qalmışdır." Həmçinin buyurub: "Mənim dostuma hörmətsizlik edən şəxs, şübhəsiz, mənimlə müharibəyə qalxmışdır.""

MÜHARİBƏ EDƏNİN CƏZASI

Ayədə buyurulduğu kimi, müsəlmanlarla müharibə edən şəxs üçün dörd cəzadan biri icra olunmalıdır: Öldürmək, dar ağacından asılmaq, əl və ayağının bir-birinin əksinə (sağ əl və sol ayaq və ya əksinə) kəsilməsi və sürgün edilməsi. "Burhani-Quran" kitabının 18-ci səhifəsində belə yazılır: "Fəqihlərin nəzərinə əsasən, (müsəlmanlarla) müharibə etməkdə məqsəd, güclü və zəif, həmçinin, kişi və ya qadın olmasından asılı

olmayaraq silahlanıb şəhər, kənd və ya səhra əhalisini istər gecə, istərsə, gündüz qorxutmaqdan ibarətdir və Quranda belə bir şəxsin əməli Allah və Peyğəmbərlə (s) müharibə sayılmışdır." Məslif bu kitabda "Maidə" surəsinin 33-cü ayəsi və onun tərcüməsini qeyd etdikdən sonra yazır: "Əziz oxucular! Bu hökm bəzi "ziyalı"ların "incə" qəlbi və "həssas" təbiətlərini incidən və islami hökmləri onların nəzərində vəhşilik və təxribat kimi canlandıran hökmlərdən biridir. Biz isə onların həmişə öz "ürək incəliyi", məhəbbət və insani duyğularının nə üçün cinayətkarlara, yolkəsənlərə, quldur və qantökənlərə qarşı yönəlməsinin, bunun müqabilində isə günahsız camaatın, qadınların və məsum körpələrin, camatın malı, namusu və canlarının bir dəstə azğın quldurun nəfsi istəklər və təcavüzkarlıqlarına məruz qalması barədə azacıq belə reaksiya verməməsinin səbəbini bilmirik! Görəsən, ümumxalq asayışı və cəmiyyətin sağlamlığı naminə belə mənfur adamların öldürülməsi, bir xəstənin canını xilas etmək üçün milyonlarla mikrobun aradan aparılması ilə fərqlidirmi?! Görəsən, ağıllı bir şəxs mahir həkimin bu mikrobları məhv etmək üçün iynə vurmasına etiraz edib onun bu işini vəhşilik və kobudluq sayarmı?! Şübhəsiz, hər bir insafli şəxs belə bir hökmü cəmiyyətin mənafeyi, cinayətkarlar üzərində isə ədalətin bərpa edilməsi kimi qəbul edir."

Amma qeyd etmək lazımdır ki, İslam dininin mötədil qanunları bu cəzanın icrasında belə, mehribanlıq və şəfqət göstərmişdir. "Məcməul-bəyan" təfsirində bu ayənin izahında imam Baqirdən (ə) nəql olunmuşdur ki, müharibə edənin cəzası onun layiq olduğu həddədir. Belə ki, o, bir nəfəri öldürdükdə onun da cəzası ölümdür, qətdən əlavə, mal-dövlət də oğurlayarsa, onun cəzası əl və ayaqlarının kəsilməsidir. İctimai asayışı pozanın cəzası isə yalnız sürgün olunmaqdır. Gördüyünüz kimi müqəddəs şəriət qanunlarında müharibə edəni cəzalandırmaq zamanı belə, günah ilə cəzanın mütənasib olması məsələsinə dəqiq şəkildə riayət olunmuşdur. Bu isə onun (günahkarın) barəsində edilmiş mehribançılıqdır. İslam dini bununla kifayətlənməmiş, əlavə olaraq buyurmuşdur ki, əsir düşməzdən qabaq tövbə edənlər bu cəzadan istisna olunmuşdur və belə şəxslərin boynunda yalnız camaatın hüququ qalmışdır...

Həmin kitabın 185-ci səhifəsində isə belə yazılır: "Bütün asimani şəriətlərin insan cəmiyyətində olan hədəfi xalqın canı, malı, nəsli və abırı olan dörd mühüm və müqəddəs mövzunu təcavüz və təxribatdan qoruyub-saxlamaq olmuşdur, çünki bu dörd mühüm mövzunun hər birində ifrat və təfritə yol verilməsi cəmiyyətdən ayrılıb çəkinmək, qan tökmək, müxtəlif pislik və fəsadın yayılması ilə nəticələnəcəkdir. Belə cinayətlərə görə cəza tədbirlərinin təyin olunması isə təcavüzkar və azğın adamların çirkin və nalayiq əmələrinin qarşısını almaq üçündür."

Şübhəsiz, bu məqsədə nail olmaq üçün göstəriş və qadağalar təklikdə faydalı ola bilməz, əksinə cəza təyin edilməklə bu göstəriş və qadağanların icrasına zəmanət verilməlidir. Böyük İslam filosofu Əbu Reyhan Biruni hinduların təfəkkür və əqidələrini şərh etdiyi kitabında belə yazır: "Onların hazırkı vəziyyəti eynilə məsihilərin vəziyyəti kimidir, çünki onların əqidəsi xeyir işlər olub şər işlərdən çəkinmək və o cümlədən, qəsbkar oğrunun ardınca köynək atmaq, bir üzə şillə vurulduqda, o biri üzü

çevirib şillə vurulmaq üçün hazırlamaq və düşmən üçün xeyir dua edib onun bağışlanmasını diləmək kimi işlər əsasında qurulmuşdur. And olsun öz canıma ki, bu işlərin hamısı yaxşı və bəyənilməlidir! Lakin dünya əhli hamılıqla filosof deyil, əksinə onların çoxu qılinc və şallaq gücündən başqa, bir şeylə yola gəlməyən cahil və azğınlardır. Məhz bu hikmətli prinsipə görə, Quran qisas hökmünün hikmətini belə bəyan edir:

"Allah-taala, bu ayədə həyatın dəyərini anlayıb işlərin nəticəsi barədə fikirləşən ağıllı bəndələrə xitab edərək insan cəmiyyətlərinin sağlam qalması və sairənin qisas hökmünə bağlı olmasından xəbər verir. Çünki qatil hər hansı bir (günahsız) insanı öldürmək qarşısında öldürüləcəyini və onun qarşısında qisas hökmünün durduğunu bildikdə, bunun nəticəsi təcavüzkarlıq və cinayətlərdən əl çəkib öz canını qisasdan, başqasının isə həlak olmaqdan qoruyub saxlamaq olur. Bu həqiqətlərə nəzər saldıqda, müqəddəs şəriətin hansı səbəblərə görə şərab içmək və dindən çıxmaq (mürtəd olmaq) kimi günahlar qarşısında aşkarcasına cəza növü (hədd) təyin etməsinin, günahlardan bəzisi üçün isə aydın şəkildə cəza həddi təyin etməyib müxtəlif zaman, məkan, günah və günahkarın vəziyyətlərinə əsasən neçə və nə qədər cəza verilməsini təyin etməyi şəriət hakiminin ixtiyarına qoyması aydınlaşır. Çünki qeyd olunmuş günahlar cəmiyyətdə mövcud olan münasibətlərin pozulması və cəmiyyətin bədbəxtlik və fəsada sürüklənməsi ilə nəticələnir. ("Bürhani-Qurandan nəql olunanların sonu)." Bu ilahi cəza tədbirlərini icra etmək qaydası barədə rəvayətlərin çoxunda müəyyən mətləblər bildirilmişdir. Onların bəzilərini diqqətinizə çatdırırıq:

"Əl-Kafi" kitabında Əmir ibn Osman Mədainidən belə nəql olunmuşdur: İmam Rzadan (ə) "Maidə" surəsinin 33-cü ayəsi və həmin ayədə buyurulmuş dörd cəza növünə səbəb olan işlər barədə sual verildikdə, buyurdu: "(Müharibə edən şəxs) Allah və onun Peyğəmbəri ilə vuruşub yer üzündə fəsad törədərkən birini öldürsə, həmçinin, birinin malını oğurlasa, dar ağacından asılacaqdır. Birini öldürmədən malını aparsa, əl və ayağı çarpaz olaraq kəsilməlidir. Amma qılinc çəkərək Allah və onun Peyğəmbəri ilə vuruşub yer üzərində fəsad törətmək üçün çalışsa, lakin bununla belə birini öldürməsə və bir şəxsin malını aparmasa, sürgün olunmalıdır." O həzrətdən haraya sürgün edilməsi və müddəti barəsində soruşulduqda isə buyurdu: "Ó günah (cinayət) törətdiyi şəhərdən ayrı bir şəhərə sürgün edilərək o şəhər (əhalisi) üçün yazılır: "Bu şəxs sürgün olunmuşdur. Onunla (birgə) əyləşməyin, alver etməyin, ona qız verməyin və ondan qız almayın, onunla yemək yeməyin, bir şey içməyin və onunla bir ilədek beləcə rəftar edin." Müharibə edən şəxs əsir düşməzdən və ya tutulmazdan qabaq öz işindən peşman olub tövbə edərsə, qeyd olunmuş cəzalar ondan götürülər. Lakin birinin malını aparsa, malı sahibinə qaytarmalı, bir cinayət törətdikdə, sahibi ondan razı olmasa, qisas alınmalıdır."

OĞRU QARŞISINDA ÖZÜNÜ MÜDAFİƏ ETMƏK

İnsanın mal-dövlət və əmlakını oğurlamaq üçün ona hücum edən silahlı oğru "müharibə edən" hökmündədir və mal sahibinin bacardığı halda öz malını müdafiə etməsi caizdir. Belə bir halda oğru öldürülərsə, qanı hədəyə gedir və onun qanı üçün heç bir zəmanət yoxdur. Amma qorunması vacib

olan mal, yaxud oğrunun onun namusuna həmlə etdiyi hallarda imkanı olarkən və özünün də öldürülməsi ehtimalı olmadıqda, müdafiə etmək vacib sayılır. Oğru mal sahibini öldürmək niyyətində olduqda da, mal sahibinin öz canını qoruması, müdafiə etməsi mümkün olmadıqda isə qaçması, yaxud da gizlənməsi vacibdir.

Oğru silahsız da olsa, "müharibə edən" kimi sayılır və silahlı oğru haqqında deyilənlər buna da aiddir. Lakin belə bir oğruya "müharibə edən" cəzası verilmir. Belə ki, onda oğurluğun şərtləri olsa, ona oğurluq cəzası verilməli, əks təqdirdə isə ədəbləndirilməlidir.

Oğru isə iki növdür:

1. Müstəlib oğru, yəni xalqın malını aşkarcasına oğurlayıb qaçan.
2. Müxtəlis oğru, yəni xalqın malını gizlincə oğurlayıb qaçan. Qeyd olunmuş hər iki halda şəriət hakiminin məsləhət gördüyü qədər döymək və ya həbs etmək kimi oğurluğu tərk etməsinə səbəb olan işlərlə onu cəzalandırmaq lazımdır.

Rəvayət olunmuşdur ki, balaca bir qızın sırğasını qulağından çıxararaq oğurlayan bir nəfəri Əmirəl-möminin Əlinin (ə) yanına gətirdikdə, həzrət buyurdu: "Onun oğurluğu aşkarcasına həyata keçmişdir." Yəni gizlində oğurluq etmədiyi üçün əl kəsilməsindən ibarət olan oğurluq cəzası onun haqqında icra edilməz, əksinə o, ədəbləndirilməlidir. Beləliklə də, onu döyüb həbs etdilər. Hiylə işlədərək birinin malını oğurlayan, saxta sənəd düzəldib başqasının malını aparan fırıldaqçının işini buna misal göstərmək olar.

**35. MURDAR, QAN
VƏ DONUZ ƏTİ
YEMƏK**

Haqqında aydın dəlil olan otuz beşinci böyük günah murdar, qan, donuz əti və "Bismillah"sız kəsilmiş heyvanın ətindən yeməkdir. Bunun böyük günah olması isə Əməşinin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətlərdə, həmçinin, "Bəqərə" surəsinin 173-cü, "Ənam" surəsinin 145-ci və "Nəhl" surəsinin 116-cı ayələrində buyurulmuşdur. Allah-taala "Maidə" surəsinin 3-cü ayəsində belə buyurub: "Murdar ət, qan, Allahın adı ilə kəsilməmiş heyvanlar, boğulmuş və ya əziyyətlə öldürülmüş, həmçinin, uca yerdən yıxılıb ölən, başqa bir heyvanın buynuz vurması ilə ölən heyvanlar, yırtıcı heyvanın ovunun artığı, (və ya büt qarşısında) kəsilmiş heyvanların (hamısı) sizə haram olmuşdur. Həmçinin, fal oxları ilə heyvan ətini bölmək (də) bütün bu əməllər (kimi) azğınlıq və günahdır."

Beləliklə də, sadalanmış şeyləri yeməyin böyük günah və haram olmasında heç bir şübhə yoxdur. Lakin bunların hər birinin dəqiq mənası, növləri və onlarla əlaqədar bir sıra məsələləri qeyd etmək zəruridir. Belə heyvanların atıcı qanı olduqda nəcis sayılır, amma (həm atıcı qanı olan, həm də olmayan və) şəriət qaydalarına uyğun kəsilmiş heyvan isə pakdır. (Əlbəttə it və donuz həmişə nəcisdir və heç vaxt pak olmur). Əti halal olan heyvanları şəriət qanunlarına əsasən kəsdikdən sonra yemək halaldır. Elə buna görə də, əti halal olan heyvanları və onların şəriət qaydası ilə kəsilmə üsulunu bilmək zəruridir.

"İslam Təbliğat Birliyi" nəşriyyatının kitabında belə yazılır: "İslam fiqhində (şəriətində) əti halal olan heyvanlar aydın şəkildə və diqqətlə müəyyən olunmuşdur. Onlara diqqət yetirən hər bir təbiətşünas alim bu göstərişlərdə böyük elmi məsələlər və faydaları müşahidə edəcəkdir. İslam dini ətyeyən bütün heyvanları haram etmişdir. Çünki ətyeyən heyvanların mədəsi üfunətli, ətləri çirkli və pis iyli olduğundan, müxtəlif xəstəliklərin yaranmasına səbəb olur. Amma eyni halda, ətyeyən bir çox heyvanlar halal edilmişdir. Bütün təkdırnaqlı heyvanlar haram, at və qatır kimi bəziləri isə məkruhdur. Quşların halal və ya haram olması isə onların necə qanad çalmasına bağlıdır. Belə ki, havada uçarkən qanadlarını çox vaxt sabit saxlayan (qanad çalmayan) quşlar haram, çox vaxt qanad çalanlar isə halaldır. İslam dini ov etməyi həmişə deyil, yalnız ailə üçün xeyir vermək və ruzi əldə etmək kimi hallarda caiz və düzgün hesab etmişdir. Lakin əyləncə, həmçinin yalnız heyvan öldürmək üçün ov etməyi qadağan etmişdir. Bu kimi hallarda şəxs səfərə getdikdə namazını bütöv qılmalı və orucunu da tutmalıdır."

Heyvanlar üç növdür:

1. Quruda yaşayan.

2. Suda yaşayan.

3. Quşlar.

Quruda yaşayanlar isə iki növdür:

1. İnsanlarla yaşayan əhliləşmiş heyvanlar.

2. Çöllərdə yaşayan vəhşi heyvanlar.

QURUDA YAŞAYAN HEYVANLAR

Əhliləşmiş heyvanlardan yalnız inək (və camış), dəvə və qoyun (və keçi) halal, at, ulaq və qatır isə məkruhdur. Qeyd olunmuş altı növ heyvandan başqa, sair əhliləşmiş heyvanların (o cümlədən, pişiyin) əti haram sayılır. Vəhşi heyvanlardan isə yalnız ceyran, maral, dağ keçisi, vəhşi inək, vəhşi ulaq və zebra halaldır. Bütün yırtıcı heyvanların (yəni caynağı və iti dimdiyi olan ət yeyən heyvanların) əti haramdır. Bu isə onların şir, pələng və canavar kimi güclü, yaxud tülkü, kaftar kimi zəif olmasından asılı deyildir. Həmçinin, dovşan yırtıcı heyvanlardan olmasa da, əti haram sayılır. İlan, ev siçanı və səhra siçovulu, tarakan, soxulcan, kirpi, milçək, qurd və s kimi canlılar və həşəratları da yemək haramdır.

QUŞLAR VƏ SUDA YAŞAYAN HEYVANLAR

Quşlardan göyərçinin müxtəlif növləri, turac, qaz, ördək, toyuq, bülbül, sığırçın, sərçə, (baş və dimdiyi qalın və yarısı ağ, yarısı isə qara rəngli və adətən, sərçə ovlayan) surəd quşu, (adətən, xurma ağacında yuva quran, külrəngli və uzun boğazlı) səvam quşu, (göyərçin boyda yaşıl rəngli, həmçinin, qanadlarında qırmızı, yaşıl və qara xətlər olan) şəşraq kimi quşların əti halaldır. Gecə quşu (yarasa), tovuzquşu, caynaqlı və başqa bir heyvanı parçalamağa qadir olan qartal, şahin, qırğı və bunlar kimi güclü quşlar, həmçinin, kərkəs kimi zəif quşların əti isə haramdır. Ehtiyata əsasən, qarğanın bütün növlərindən sağsağandan və yırtıcı quşlardan olması ehtimalına görə pərhiz etmək lazımdır. Adlarını sadaladığımız quşların hökmü rəvayətlərdə xüsusi ilə bəyan olunmuşdur. Haqqında müəyyən hökm verilməyən başqa quşlara gəldikdə isə halal quşları haram quşlardan ayırd etmək üçün müqəddəs şəriətdə ümumi şəkildə aşağıdakı iki əlamət bildirilmişdir:

1. Onların göydə qanad çalmamasının qanad çalmasından çox olması.

2. Üç şeyə ayağının (bir az) yuxarısında artıq (xırda) barmaq, pətənək və çinədana malik olması;

Hər heyvanın yumurtası da o heyvan (və ya quşun) hökmündədir:

Halal heyvanın yumurtası halal, haram heyvanın yumurtası isə haramdır.

Lakin bir yumurtanın halal, yoxsa haram olmasını ayırd edə bilmədikdə, onun başına və altına nəzər salmaq lazımdır: İki tərəfi bir-biri ilə bərabər olmayan yumurta toyuq və göyərçin yumurtası kimi - halal, bərabər olan yumurtalar isə haramdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, əti halal olan hər bir heyvan iki səbəbə görə haram olur: Onlardan biri heyvanın nəcis yeməsi, digəri isə insanın bir heyvanla yaxınlıq etməsidir. Hər iki mövzuya aid "Tovzihul-məsail" risalələrində müəyyən hökmlər qeyd olunmuşdur.

Su heyvanlarından isə tək-cə pulcuqlu balıqların əti halaldır. Amma

"pulcuqsuz olmaq" dedikdə məqsəd, onların sonradan pulcuğunun tökülməsinə baxmayaraq, əslində pulcuqlu olmasıdır. Buna misal olaraq, Quba balığını qeyd etmək olar. Deyilənə görə, bu balıq özünü ora-bura çox vurduğundan, pulcuqları tökülür, amma bununla belə çox vaxtlar quyruğunda bir az pulcuğu qalır.

OV VASİTƏSİ İLƏ HEYVANLARIN PAKLAŞDIRILMASI

Atıcı qanı olan hər bir heyvan iki yolla paklaşdırılır (buna təzkiyə deyilir). Onlardan biri ov etmək, digəri isə (şəriət qanunu əsasında) kəsməkdən ibarətdir. Ov isə iki şərtlə halal sayılır. Onlardan biri xüsusi tərbiyə edilmiş it vasitəsi ilədir (ki, ona "get" deyildikdə gedər, "gəl" deyildikdə gələ bilsin). Həmçinin, bu it ovladığı heyvanın ətinə yeməyə adət etməməlidir. Onu göndərən ovçunun müsəlman olması, iti ovun ardınca göndərərkən "Bismillah" deməsi və itin ovçunun gözündən itməməsi ovun halal olması şərtləridəndir.

Ovun halal olması səbəblərindən biri də ovun bədənini parçalayan, yaran qılınca, nizə, dəmir olan ox və hətta güllə ilə ov etməkdir. Güllə (ox, nizə və s.) atan ovçu müsəlman olmalı və onu atarkən "Bismillah" deməlidir.

Bu şərtlərlə ovlanıb ölən heyvanın ətinə yemək halaldır. Lakin ovçu ova çatdıqda onun hələ diri olduğunu görərsə, qeyd edəcəyimiz kimi, o heyvanın başını kəsməlidir. Yüztələng (ov etmək üçün məxsus bir heyvan), tələ, kəmənd və sair bu kimi vasitələrlə ov etmək isə caiz deyildir. Təkcə ovçu ova çatdıqda onu diri tutub başını kəssə, onda bu yollarla edilən ov halaldır. Həmçinin, halal ətli vəhşi heyvanların ovlamaq yolu ilə halal və pak olmasının şərti onların uçmaq və ya qaçmağı bacarmasıdır. Deməli, qaça bilməyən ceyran balası və ya uçmağı bacarmayan ördək balasını silah və itlə ovlamaqla pak və halal olmaz.

ƏT YEMƏK BARƏSİNDƏ BİR NEÇƏ MƏSƏLƏ

"Əl-Mizan" təfsirində "Maidə" surəsinin 3-cü ayəsini təfsir edərkən üç fəsildən ibarət faydalı mətləblər deyilmişdir ki, onları burada ixtisarla qeyd edirik:

1. Ət yemək barəsində müxtəlif nəzəriyyələr:

Şübhəsiz, insan sair canlılar kimi yeməyə ehtiyacılı olduğundan, maddi şeylərdən öz mədəsinə uyğun gələn və həzm edə biləcəyi qidalardan istifadə edir. Deməli, insanın çeynən ilə və udula bilən qidalar yeməsinin maneəsi yoxdur. Amma insan təbiətinin iyrəndiyi və yaxud bədəinə ziyan vuran şeylərdən pərhiz etməsi bundan istisna olunmuşdur. Buna misal olaraq, zəhərli olan və ya insanın bədənində və hətta mənəviyyətinə belə, zərərli olacağını bildiyi, həmçinin müxtəlif din və məzhəblərdə haram olunmuş qidaları göstərmək olar. Bir şeyə nifrət etmək isə insanın onun çirkin, iyrənc bilib ondan uzaqlaşması deməkdir. İnsanın öz ifrazatını murdar, iyrənc və çirkin bilərək ondan çəkinməsi məhz bu qəbildəndir. Bəzi vaxtlar isə bu, etiqadi amillərə bağlıdır ki, buna misal olaraq müsəlmanların donuz ətinə murdar bilib ondan çəkinmələrini deyə bilərik. Məsihilər isə donuz

1. Şərtlər mövcud olduqda, hətta başını kəsməyə fürsət olmasa da halaldır.

ətini pak və təmiz sayırlar. Beləliklə, insanın ət yemək barədə müxtəlif əqidələrlə qarşılaşdığı aydın olur. Buddizm tərəfdarları bütün heyvanların ətini haram etmişdir ki, bu da keçmişdə Afrikadakı bəzi vəhşi millətlərin arasında adət olmuş hər növ ət, hətta insan ət belə, yemək kimi ifratçılığın müqabilindədir. Ərəblər isə dördayaqlı və sair heyvanların və hətta siçan, kərtənkələ və bu kimi heyvanların ətini yeyir, onların öz-özünə ölməsi, boğulması və ya bir şeylə vurulmasına baxmayaraq, ətələrindən istifadə edir və belə dəlil gətirib deyirdilər: "Necə olur ki, özünüz öldürdüyünüz heyvanın ətindən yeyir, amma Allahın öldürdüyü heyvanın ətindən yemirsiniz?!" Nəql olunur ki, Çində yaşayan bəzi bütpərəstlər it, pişik, qurd, sədəf və bu kimi müxtəlif heyvan və həşəratları da yeyirlər. İslam dini isə bu barədə orta və mötədil yolu seçərək yalnız insanın sağlam təbiəti ilə uyğun olan və onun xoşuna gələn ətləri yeməsini halal etmişdir. Bu isə aşağıdakı meyarlarla təfsir olunur:

İslam dini dördayaqlı heyvanlar arasında inək, (və camış) keçi, qoyun və dəvəni halal, onlardan bəzisini isə məkrüh etmişdir ki, at və ulaq ona daxildir. Ov etməyən (şikarçı olmayan) quşlar arasında çinədanı olan, həmçinin, göyərçin kimi caynağı olmayan və havada (çox) qanad vuran quşları halal etmişdir. İslam dini suda yaşayan heyvanlar arasında isə fiqhi kitablarda deyildiyi kimi, bəzi balıqları halal, digər tərəfdən də qan, murdar (olmuş heyvan) və Allahın adı ilə kəsilməyən heyvanların ətini haram etmişdir. İslam dininin bu zəmində olan hədəfi insanların ət yeməklə bağlı fitrətinin yaxşı qarşıladığı məsələləri oyatmaqdan ibarətdir. Bu din sağlam təbiət və düzgün düşüncəyə xüsusi hörmət qoyur. Nəticədə, fitrətlə qeyri-mütənasib olan şeylər haram, ona münasib olanlar isə halal edilmişdir.

2. Sual yarana bilər ki, heyvan ruha malik olan bir varlıqdır və insan kimi ölümün acılığını dadır. Onları həyat nemətindən məhrum edib həyat şirinliyini ölüm acılığına çevirmək düzgündürmü?! Həmçinin, Allah-taala rəhm edənlərin ən rəhimlisidir və onun bir insanın ləzzət alıb bəhrələnməsi üçün heyvanların öldürülməsinə göstəriş verməsi onun rəhməti ilə uyğundurmu?! Sualın cavabı budur ki, qeyd olunmuş mətləblər ülvə hislərin həqiqətlərə hakim edilməsi baxımından deyilmişdir. İslam qanunvericiliyi isə hiss və mövhumatı deyil, məhz həqiqi məsləhətləri əsas götürür.

Bildiyimiz kimi, yaşadığımız bu maddi aləm yemək və yeyilmək əsasında. Belə ki, canlılar lazım olan maddələri yerdən özünə cəzb edir və axırda isə yer onu fani edərək aradan aparır, həmişə torpaq bitkiyə, bitki isə (çürüyüb) torpağa çevrilir. Heyvanlar da su və bitki ilə, digəriləri isə bəzi heyvanlarla qidalanırlar. Məsələn, yırtıcı heyvanlar başqa bir şey yeyə bilmədiyindən, sair heyvanları ovlayaraq onların ətini, caynaqlı quşlar da göyərçin və sərçə kimi quşları tutaraq yeyirlər. Balaca quşlar milçək, ağcaqanad və bu kimi həşəratlardan, həşəratlar isə insan və heyvan qanından qidalanırlar. Bütün varlıqlara hakim olan yaradılış sistemində hər bir varlığın ət və ya bunun kimi şeylərlə qidalanması müəyyənləşdirilmiş və insanın həyatının davamı onunla təmin edilmişdir. Eyni halda, insanı ət və bitkilərdən qidalana biləcək bir şəkildə xəlq etmişdir. Lakin qoyun

kimi heyvanlar dişləri ilə yırtmağa və ya yırtıcı heyvanlar kimi bir şeyi yumşaldıb çeynəməyə qadir deyildir. Bundan əlavə, insanın təbiətində olan "dadbilmə" qüvvəsinin ətin dadından ləzzət alması və daha sonra onun sair həzm orqanlarında qoyulmuş (istək) bu işlərin ümumilikdə təbii yönə malik, halal və caiz olmasını bildirir. İslam fitrət dini olaraq insan xilqətinin hökm etdiyi hər bir şeyi halal etmişdir. Həmçinin, həyat yaradılış sistemində müəyyənləşdirilən bir sıra hökmlərdən təşkil olunmuşdur. Yəni, maddi və mənəvi ziyanı olan və ya sağlam təbiətin iyrenib nifrət etdiyi və acığı gəldiyi ətləri - qumarbazlıq və bəxt sınaмаға məxsus olan çubuqlar vasitəsi ilə heyvan ətini bölmək və sair kimi insanın cismi və ruhi inkişafının qarşısını alan, insan cəmiyyətinin mənafeyinə ziyan vuran bütün ətləri isə haram etmişdir. İnsanların öz təbiətində çirkin saydıqları murdarların haram edilməsi də bu qəbildəndir.

Heyvanları kəsməyə mane olan mehribançılıq və rəhm məsələsinə gəldikdə isə, deməliyik ki, mehribançılıq insan fitrəti və bir çox heyvanlara varlıq hədiyyəsidir. Lakin bu hədiyyə hər yerdə istifadə olunmaq üçün verilməmişdir, çünki kainatın özü də mehribançılıq və rəhmətdən həmişə və hər yerdə istifadə etmir. Əks təqdirdə, yaşadığımız dünya həyatında xəstəlik, çətinlik, müsibət, əzab və müxtəlif işkəncələrdən heç bir əsər-əlamət qalmazdı. Digər tərəfdən, insanın mehribançılığı ədalət kimi həmişə əxlaqi səciyyə sayılan bir şey deyildir. Əks halda, bizim zülmkar, günahkar və ya düşməni cəzalandırmağımız yaxşı bir iş olmaz, bu cür rəftar etdikdə də dünya əhli həlak olardı. Beləliklə, İslam dini bir tərəfdən, varlıq töhvələrindən sayılan məhəbbət və mehribançılığa göstəriş vermiş, digər tərəfdən də, heyvanlarla mehriban rəftar etməyi buyurmuş, heyvanın başını kəsərkən ona işkəncə vermək, canı çıxmazdan qabaq bədən üzvlərinin kəsilməsini və ya dərisinin soyulmasını, bir heyvanın gözü qarşısında başqa bir heyvanın başının kəsilməsini qadağan etmişdir. İslam dininin göstərişlərinə əsasən, bir heyvanın başını kəsməzdən qabaq onun qabağına su qoymaq və fiqhi kitablarda yazıldığı kimi, bir sıra işləri yerinə yetirmək lazımdır. Allah-taalanın mehribanların ən mehribarı olmasına gəldikdə isə, deməliyik ki, onun rəhmət və mehribançılığı qəlbi həssaslıq və bir (hadisədə) şüurlu təsir olması mənasında deyil, əksinə layiq olanlara ehtiyacları qədər rəhmət və xeyir verməsi mənasındadır. Nəticədə bizim nəzərimizdə əzab sayılan bir çox məsələlər Allah tərəfindən olan rəhmət və mehribanlıq və çox vaxt bizim rəhmət güman etdiyimiz şeylər Allah tərəfindən əzab sayılır. Deməli, ilahi hikmət baxımından bizim yalnız həssaslıq, ülvəi duyğular və mehribançılığa tabe olub tədbir, ilahi məsləhətlərindən birini qüvvədən salmaq və qanunlarda həqiqətə göz yummağımız caiz deyildir. Qeyd olunan mətləblərdən İslam dininin ət yemək və onun halaledilmə şərtlərində fitrəti nəzərə alması aydınlaşır.

3. Bəzilərinin irad tutub: "ət yeməyin fitrət və xilqət baxımından düzgün olduğunu qəbul etsək də, mehribanlıq rəyət olunsun deyə, İslam dini nə üçün öz-özünə ölmüş heyvan ətini yeməyə icazə verməmişdir?" -kimi bəyan etdiyi sualın cavabı da ikinci fəsildə deyilənlərdən aydın olur. Çünki belə bir rəhmətə tabe olmaq olmaz, əks təqdirdə həqiqi hökümlərinin batil olması ilə nəticələnəcəkdir. Həmçinin, İslam dini rəhmət və mehribançılığın

qorunub-saxlanması üçün insanlar arasında bu xüsusiyyətləri yaymağa göstəriş vermişdir. Əgər bu din yalnız öz-özünə ölmüş heyvanların ətinə yeməyi halal etsə, bunun insan üçün cismani və mənəvi ziyanlar vurmaqdan başqa, bir nəticəsi olmayacaqdır. Bu isə ilahi rəhmətlə ziddir. Belə hallarda camaat ümumi çətinliklə üzləşəcək və heyvanın ətindən yemək üçün onların öz əcelləri ilə nə vaxt ölcəyini gözləməli olacaqdır. ("Əl-Mizan" təfsirindən nəql edilənlərin sonu).

Həqiqətdə, insanın ət yemək üçün bir heyvanı kəsməsi heç də o heyvana zülm etmək deyil, əksinə onun təkamülə çatması sayılır, çünki başı kəsilməzdən qabaq sağlam, şüursuz və ağılsız heyvan başı kəsildikdən sonra insanın bir hissəsinə çevrilib danışan, dərk edən və şüurlu olur. Məsələn, qoyunun ağzındakı dilin heç bir üstünlüyə malik olmadığı halda, insanın bədənində qarışıqdıqdan sonra bir sıra həqiqətləri aşkar edərək Allaha şükür və həmd deyir. İnsanın bədən üzvləri sayəsində baş verən digər xeyir işləri də buna misal göstərmək olar.

ŞƏRİ QAYDA İLƏ HEYVANIN BAŞINI KƏSMƏK

Heyvanın ətinin təmizlənilib pak olması üçün ikinci üsul heyvanın başını şəriət qaydaları ilə kəsməkdən ibarətdir. Heyvanın başını kəsmək isə onun boğazının altında olan dik yerdən heyvanın dörd yoğun damarını kamil surətdə kəsməyə deyilir ki, bunun da xüsusi şərtləri vardır:

1. Heyvanın başını kəsən kişi və ya qadın müsəlman olmalıdır. Həddi-büluğa çatmayan, amma yaxşını pisdən ayırd edə bilən (müməyyiz) müsəlman uşaq da heyvanın başını kəsə bilər.

2. Heyvanın başını dəmirdən olan bir şeylə (bıçaq, xəncər və s...) kəsmək. Dəmir alət olmayan halda, heyvanın başı kəsilmədikdə ölərsə, onun dörd yoğun damarını kəsə biləcək şüşə və iti daş kimi şeylərdən də istifadə etmək olar.

3. Heyvanın başını kəsdikdə, onun üzü əli, ayağı və qarnı qibləyə tərəf olmalıdır. Lakin bunu unutduqda, qibləni təyin edə bilmədikdə, həmçinin, heyvanı qibləyə çevirmək mümkün olmayan hallarda onu üzü qibləyə tərəf kəsməməyin heç bir eybi yoxdur.

4. Heyvanın başını kəsərkən Allahın adını çəkmək. Belə ki, "Bismillah" demək də kifayətdir. Amma bunu unutsa, heç bir eybi yoxdur.

5. Heyvanın başını kəsərkən gözünün, quyruğunun və ya ayağının hərəkət etməsi qədər olsa belə tərpənməsi. Ehtiyata əsasən, heyvanın bədənindən adi qaydada olan miqdarda qan da axmalıdır.

Dəvənin başını kəsəndə isə qeyd olunmuş beş şərtə əlavə, onun boyunu ilə sinəsi arasında olan çuxur yerə bıçaq və ya iti bir dəmir də sancmaq lazımdır. Balığın pak olması isə onun sudan diri halda çıxarılmasıdır. Pulcuqlu balığı sudan diri halda çıxartdıqdan sonra sudan kənarda can verərsə, onu yemək halaldır. Suda öldükdə isə, atıcı qanı olmadığından pak, amma onu yemək haramdır. Balıqçının müsəlman olması da şərt deyildir. Kafirin tutduğu balığın sudan kənarda ölməsini bilmək şərti ilə (həm pak, həm də) halaldır. Yeyilən çəyirtkənin paklaşdırılması da onu diri tutmaqdan ibarətdir. Deməli, əl və ya başqa vasitə ilə diri tutulmuş çəyirtikə sonradan can verərsə, onu yemək halaldır. Çəyirtkəni tutan şəxs

müsəlman olması və ya onu tutarkən Allahın adını çəkməsi lazım deyildir. Qanadı çıxmayan və uça bilməyən çəyirtikəni yemək haramdır.

Başı şəriət qaydaları ilə kəsilmiş heyvanın qarnından ölmüş balası çıxarsa, yalnız xilqəti kamil və həmçinin üstündə tük və yunu olduqda pak sayılır. Belə bala heyvanın anasının əti halal heyvanlardan olduğu üçün onun da əti halal sayılır.

ƏTİ HARAM OLAN HEYVAN DA BU YOLLA PAK OLUR

Yuxarıda qeyd olunanlardan başa düşülür ki, it və donuzdan başqa, əti haram olan hər hansı bir heyvanın başı şəriət qaydaları ilə kəsilərsə, pak (təmiz) sayılır, amma belə bir heyvanın ətinə yemək haramdır. Bundan başqa yollarla kəsilən və ya ölən heyvanlar isə (nəcisdır) murdardır. Atıcı qanı olmayan və şəriət qaydalarından fərqli yolla ölən heyvanın yalnız yeyilməsi haramdır və belə heyvanlar təmiz və pak sayılır. Buna misal olaraq ilan və soxulcanı qeyd etmək olar. Əti halal olan heyvanları şəriət göstərişi ilə kəsdikdə isə həm təmiz, həm də halal; əks halda isə, həm nəcis (murdar), həm də haram olur. Əlbəttə, belə bir heyvanın atıcı qanı olmasa, nəcis deyil və sadəcə onu yemək haramdır ki, suda ölmüş balığı buna misal çəkmək olar. Həmin səbəbdən, yeyilməsi haram olan "meytə" -şəriət qaydaları ilə deyil, başqa tərzdə kəsilmiş (və ya ölmüş) heyvana deyilir ki, bu da onun xəstəlik nəticəsində əcəlinin çatması, qəfildən, xarici səbəblərdən birilə və yaxud da tədriclə ölməsi sayəsində ola bilər. Heyvanların xarici səbəblərdən birinə görə qəfi qəfildən ölməsi çox az baş verdiyi üçün bəziləri belə güman edə bilər ki, bəlkə də, qəfildən ölmüş bu cür heyvanların əti murdar deyil və onları yemək olar. Lakin Quranda xüsusilə bu növ nəzərə alınaraq xarici səbəblərə görə ölən heyvanların hamısının murdar olması bildirilir. Onlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Təsadüfən və yaxud öz ucbatından boğulub ölən heyvan. Buna misal olaraq kəndiri heyvanın boğazına salaraq sıxmaq və ya onun başını iki ağac arasına salıb boğmağı qeyd etmək olar ki, bu da (İslamdan qabaq) cahiliyyət dövründə adi yollardan biri idi.

2. Döyülərək ölmüş heyvan.

3. Dağın üstündən və ya quyunun içinə düşüb ölmüş heyvan.

4. Ayrı bir heyvanın buynuzlaması nəticəsində ölən heyvan.

5. Yırtıcı heyvanın ayrı bir heyvanı parçalayıb onun bir hissəsini yeməsi. Belə bir halda parçalanmış heyvanın qalan hissələri murdar sayılır.

Ayədə buyurulmuş "ma zəbəhə ələn nəsəb" cümləsində məqsəd, cahiliyyət dövrünün rəftarlarını qadağan etməkdir, çünki İslamdan qabaq müşriklər Kəbənin ətrafına müəyyən daşlar qoyaraq onları müqəddəs sayır və onların qarşısında pərəstiş edərək heyvanlarının başını da o daşların üstündə kəsirdilər. Həmçinin, ayədəki "Və in təstəqsimu bil əzlam" cümləsində məqsəd, qurbanlıq qoyunu və ya hansısa bir dördayaqlı heyvanı fal oxları ilə bölmək üçün püşk atmağın qadağan edilməsidir. "Qumar" mövzusunda qeyd etdiyimiz kimi, bu da bir növ qumar sayılır.

MURDAR NƏ ÜÇÜN HARAM OLMUŞDUR?

"Kafi" və "Əmali" kitablarında Müfəzzəl ibn Ömərdən nəql olunmuşdur ki, o, imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Allah-taala nə üçün murdar, qan və donuz ətini haram etmişdir?" Həzrət buyurdu: "Çünki Allah-taalanın haram etdiyi şeylərə rəğbəti olmamış və halal etdiyi şeylərə isə rəğbəti olmuşdur." Yəni, Allah-taalanın bəzi şeyləri haram və bəzilərini isə halal etməsi onun öz mənafeyi üçün deyildir, əksinə Allah-taala məxluqatı yaratmış və onların bədənlərinin nələrin vastəsi ilə sağlam qalması və hansı şeylərin onlar üçün məsləhətli olmasını bilirdi. Nəticədə onların məsləhətinə olan bütün şeyləri onlara halal, zərərli olanları isə haram etdi. Daha sonra çarəsizlikdən yalnız haram şeylərlə diri qala biləcəkləri halda bu haram şeyləridən çox deyil, yalnız ehtiyacları miqdarında yeməyə icazə vermişdir. Həmçinin, o həzrət buyurdu: "Şübhəsiz murdara yaxınlaşıb ondan yeyən şəxsin bədəni zəif, cismi arıq və gücü süst olar, nəsli kəsilər. Murdar yeyən şəxs qəflətdədir."

Bəlkə, bu fəsadların səbəbi öz-özünə və yaxud boğulmaqla ölən heyvanın bədənində qan cərəyanının birdən-birə dayanmasıdır ki, bu da çirkli qanların heyvanın bədənində qalıb onun ətini zəhərləməsi ilə nəticələnir. Belə bir heyvanın başı kəsildikdə qanı bədənindən xaric olur və beləliklə də, onun əti zəhərlənmir. Bu mətləbə imam Sadiqin (ə) Allahı inkar edən bir şəxsə verdiyi cavabında da işarə olunmuşdur. Belə ki, o şəxs imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Nə üçün Allah murdarı haram etmişdir?" Həzrət onun cavabında buyurdu: "Murdarın haram olması onunla üzərində Allahın adı çəkilmiş (və kəsilmiş heyvanın) arasında fərq olduğu üçündür. Həmçinin, murdar olmuş heyvanın qanı xaric olmayaraq bədənində qalır və beləliklə də, onun əti ağır və dadsız olur. Bu isə onun ətinin qanı ilə birlikdə yeyilməməsi üçündür."

O şəxs dedi: "Beləliklə, balığın da qanı bədənindən xaric olmadığı üçün əti haram və murdar olmalıdır?" Həzrət buyurdu: "Balığın paklaşdırılması onun sudan çıxarılaraq çölə buraxılması və öz-özünə ölməsi ilədir və onun qanı (çox) olmadığından başını kəsmək lazım deyil və çəyirtikə də bu qəbildəndir."

Əllamə Məclisi "Biharul-əнвар"ın 4-cü cildində bu hədisi şərh edərək yazır: "Heyvanın murdar olub ətinin yeyilməsinin haram olması iki səbəbdəndir: Onlardan biri heyvanın başının kəsilmə və nəhr (dəvəni xüsusi yolla kəsilməsi) edilmə qaydalarına riayət etməməkdir ki, (bilərəkdən) Allahın adını çəkməmək və qibləyə tərəf kəsməmək də bura daxildir. Digəri isə heyvanın başını kəsmək və ya nəhr etməməkdən ibarətdir. İmam (ə) birinci halətdə murdarın haram olma səbəbini mənəvi və dini bir amil kimi göstərmişdir. Belə ki, Allahın adını çəkdikdə bədən və ruha aid bir çox dünyəvi və uxrəvi (axirətə aid) nemətlər, həmçinin, maddi və mənəvi bərəkətlər belə bir insana nəsib olar, Allahın adını çəkməyən insan isə bu nemət və bərəkətlərdən məhrum olacaqdır. İkinci halətdə isə başı kəsilməyən heyvanın qanı onu damarlarında qalaraq əti ilə birgə yeyilir və beləliklə də, onu yeyənlər qanın yeyilməsində olan böyük xəstəliklərə mübtəla olurlar. İmam (ə) balığın başı kəsilmədiyini üçün qanın bədənində qalması, amma haram və murdar olmamasına etiraz edən şəxsin cavabında buyurdu: "Beləliklə çoxlu qanı olmadığı üçün onun qanı bədənindən xaric

olsun deyə başının kəsilməyinə ehtiyac yoxdur. Onun bədənində olan az qan isə başı kəsilmiş heyvanın bədənində qalmış az qan kimi zərərsiz və halaldır."

Qan iki növdür və onlar murdar və pak qanlardan ibarətdir. Atıcı qanı olan hər bir heyvanın, həmçinin, insanın qanı nəcisdir. Bu məsələdə damarını kəsdikdə qanı sıçrayan heyvan nəzərdə tutulur ki, bunun da az və ya çox olması şərt deyildir. Elə buna görə də, süd sağarkən onun içində olan qan və o südün özü nəcis sayılır və onu içmək də haramdır. Həmçinin ehtiyata əsasən, içərisində qan olan yumurtadadan da çəkinmək lazımdır. Təmiz (pak) qan isə iki qismə bölünür: Onlardan biri balıq və ağcaqanad kimi atıcı qanı olmayan canlıların qanı, digəri isə əti halal olan heyvanın başını (şəriət göstərişinə əsasən) kəsdikdən sonra bədənində qalan qanıdır. Beləliklə, şəriət qaydalarına əsasən başı kəsilmiş heyvanın bədənində adi qaydada qan xaric olarsa, onun bədənində qalan qan pak sayılır. Amma nəfəs çəkmək və ya başın hündürdə olması nəticəsində qan xaric olmayaraq bədənə qayıdarsa, onun bədənində qalmış qanı təmiz deyildir. Təmiz və murdarlığından aslı olmayaraq qanın yeyilməsi haramdır. Başı kəsilmiş heyvanın ətində olan təmiz qan ətin bir hissəsi sayıldıqda onu yemək halal, əks təqdirdə (ona qan deyildikdə) isə haramdır.

QANI YEMƏYİN HARAMLIĞININ SƏBƏBİ

"Əyyaşi" təfsirində imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuşdur ki, buyurub: "Qan yemək "kəlb" (şiddətli susuzluq və ya bir növ dəlilik) xəstəliyinə səbəb olur, qəlbin qəsavəti (bərqliyi), rəhmət və mehribanlığın azalması ilə nəticələnir. Qan yeyən şəxsin öz ata və anası, qohumları və dostlarını öldürməkdən qorxusu yoxdur." Həmçinin, o həzrət buyurub: "Qan yemək bədəndə suyun yaranmasına bais olur, hansı ki, insanın bədənini pis qoxulu edir və əxlaqını pisləşdirir, (o şəxsin) nəsində bir növ dəliliyin yaranması və qəlbinin rəhimsizliyinə səbəb olur."

İmam Sadiq (ə) başqa hədisdə buyurub: "Qan yemək qəlbin qəsavət və qəlbin rəhimsizliyinə səbəb olur, bədəni pis qoxulu edir və (onun) rəngini dəyişdirir. İnsanda olan xora xəstəliyi çox vaxtlar qan yeməkdəndir. İmam Rzadan (ə) nəql olunmuş rəvayətdə buyurmuşdur ki, qan yemək taun (qotur) xəstəliyi, həmçinin insanın daxilində adətən, öldürücü olan yara və çibanın yaranmasına səbəb olur."

DONUZ

Donuz və it əslində nəcis olan iki heyvandır ki, onun bütün bədən üzvləri və hətta ruhu olmayan tük və dırnaqları da nəcisdir. Bu iki heyvan heç bir yolla təmiz ola bilməz, onları yemək isə haram və böyük günah sayılır. İmam Rza (ə) donuz ətinin yeyilməsinin haram olması barədə buyurub: "Allah-taala donuz (ətini) yeməyi haram etmişdir, çünki Allah-taalanın camaata ibrət dərsi olması üçün yaratdığı ən çirkin bir heyvandır." (Yəni, camaat onu görməklə Allahın hər bir şeyə qadir olmasını anlayaraq özlərinin gözəl simalarına görə şükr etsin). Həmçinin, Allah-taalanın şəhvətbazlıq nəticəsində onlardan gözəl simanı alması və onları məsx edərək donuz halına salmasından qorxsunlar. (Çünki əvvələr dünya

əhlindən bir dəstəsini bu hala salmışdır. Başqaları isə donuz xasiyyətli olduqları üçün Bərzəx və Qiyamətdə donuz halında məhşur olacaqlar) Allah-taala keçmişdə bu hala düşmüş adamlara dəlil olsun deyə, donuzu camaat arasında saxlamışdır. Donuz ətinin haramlığının başqa səbəbi isə ətinin ən pis və ən çirkin ətlərdən olmasıdır ki, onun qanında da bir çox ziyanlar vardır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Şübhəsiz, Allah-taala camaatın bir dəstəsini donuz, meymun, ayı (və s.) şəkillərə saldı (məxs etdi) və daha sonra bu kimi heyvanlardan istifadə etməyib onun əzabını yüngül tutmasınlar deyə, onların ətinə yeməyi haram etdi."

İslam Təbliğatı Birliyinin "İslam və müasir elm" jurnalında yazılır. "Donuzun alimlər tərəfindən qalın dərilə heyvanlar sırasında olduğu bildirilmişdir ki, vəhşi donuz və dəniz atı da bu qəbildəndir. Donuz ətinə yeməyin çoxlu zərərləri vardır, amma bununla belə onun zahirdə dadına görə hələ də (bir çoxlarının) istifadə etdiyi ət sayılır. Allah-taala donuz ətinə yeməyi yəhudilər üçün qadağan, müsəlmanlara isə haram etmişdir. Bu günün məsihiləri isə donuz ətinin yeyilməsinin haramlığını bilsələr də, ondan əl çəkmirlər. İndiki zamanda donuz ətində nə kimi ziyanların olması və cəmiyyətə nə kimi ziyanların vurulması aydın şəkildə başa düşülməli və bu ziyanların qarşısını almaq üçün onun yeyilməsinin qadağan edilməsindən başqa, bir çarə yoxdur. Lakin "Medinal" lüğətnaməsində belə yazılmışdır: "Donuz ətinədən istifadə olunan ölkələrdə "Loderrey" xəstəliyi geniş surətdə yayılmış, donuz əti yeməyən müsəlman ölkələrində isə belə bir xəstəlik qeydə alınmamışdır." İndi isə donuz ətinin müxtəlif zərərləri barəsindəki məlumatlara nəzər salaq:

"MƏNƏVİ VƏ ƏXLAQİ ZƏRƏRLƏR"

Alimlər tərəfindən sabit olunmuşdur ki, bir insan daha çox hansı heyvanın ətindən yeyərsə, məhz o heyvanın üstün xüsusiyyətini kəsb etmiş olar. Məsələn, həmişə inək əti yeyən şəxsdə inəyə məxsus qüvvə olar, həmçinin qoyun əti, südü yeyən şəxs isə qoyun kimi incə xasiyyətə malik olar.

Donuz ətinə yeyən insanda donuzun əxlaqına bənzər xüsusiyyətlər yaradar. Donuz qeyrətsizlik və namussuzluqda məşhur olan və cinsi əlaqədə heç bir ədəbə riayət etməyən bir heyvandır. Belə ki, özündə heç bir həya bürüzə verməyən və cinsi təəssübü olmayan bir heyvandır. Çox təəccüblü məsələdir ki, avropalılar da donuzun bu eybindən agahdırlar və birini qeyrətsiz adlandırmaq istədikdə ona "donuz" deyirlər. Bu isə onların ən pis söyüşlərindən biridir. Donuz ətinin mənəvi zərərlərindən biri də bu heyvanın heç bir şeydən çəkinməyib qarşısına çıxan hər bir mürdarı yeməsidir ki, nəticədə başdan ayağa mürdar sayılır. Bu çirkin və mürdar yeyən, həmçinin insanı həddindən artıq narahat edən donuz nadan avropalıların ziyanlarından baxəbər olduqları halda ətinə bəla qiymətə alıb yedikləri yeməkdir ki, öz bağırsaqlarını onun qanı və piyi ilə doldurur və ləzzət alırlar. Onlar ucuz qiymətə qoyun əti alıb yemək əvəzinə, bəla qiymətə özləri üçün xəstəlik alırlar. Donuzun Şeytan simvolu olması çox aydın bir məsələdir və bunu donuz əti yeyən bir çox avropalılar bilirlər.

Belə ki, öz dini nağıllarında şeytana sima vermək istədikdə, onu donuza oxşadırlar. Bir sıra həqiqətləri yazdığı üçün inanılmalı olan "Barnaba" İncilində donuz şeytan simvolu adlandırılmış və bu heyvanın bədənində Şeytan ruhu olduğu bildirilmişdir. Məsihilərin hazırkı İncillərində bu mövzuya işarə edilmişdir. Qeyd olunmuş mənbələrdə şeytanın donuz sürülərinin bədənlərinə daxil olub onları çaya tərəf göndərməsindən söz açılmışdı. Buna görə, məsihilər donuz ətinin pisliliyini bildikləri halda onu yeməkdən əl çəkmirlər.

CİSMİ ZƏRƏRLƏR

Donuz ətinin bir çox cismi zərərləri vardır ki, onların daha mühümü "Tirkin" və "Çirişin", digəri isə "Tenya"dan ibarətdir ki, bunların hər biri haqda ətraflı məlumatları diqqətinizə çatdırırıq:

1. Tirikin: Donuz ətinin hissəciklərində özünə yuva salan xırda parazitdir ki, onun erkəyinin eni bir milli metr yarım, dişisinin eni isə üç milli metrə yaxındır. Tirikin bir ay ərzində on beş minə qədər yumurta qoyur və insanın donuz əti yeməsi ilə bədənində daxil olan kimi, qanın qırmızı zərrəcikləri çoxalmağa başlayır və daha sonra aradan gedərək azalır və beləliklə, insanı da qan azlığı xəstəliyinə salır ki, bu xəstəlik onun ölmünə səbəb ola bilər. Tirikinlər mədəyə daxil olduqda isə müəyyən səbəblərə görə sürətlə çoxalmağa başlayır və beləliklə də, mədə və qan yolu ilə bədənə daxil olurlar. Bu xəstəliyin ilk əlaməti başın gicəllənməsi, məxsus qızdırma və sairdən ibarətdir. Sonrakı mərhələdə isə ishal (qarın ağrı) xəstəliyinə tutulur. Bu halətdə olan qızdırma ilk dəfə zəif olsa da, getdikcə çoxalır şiddətlənir. Əsəb sisteminin pozulması, bədənə daxili hissəsinin qaşınması, piylənmə, bədənə şiddətli yorğunluğu, üz əzələlərinin yığılması, həmçinin, bədənə zəifliyindən bir çox xəstəliklər yaradır və dörd-beş gündən sonra ölümlə nəticələnir.

Həmçinin, tənəffüsün çətinliyi kimi başqa əlamətlər də belə bir xəstədə meydana gəlir. Əlbəttə, belə bir xəstənin ölümü başqa amillər nəticəsində də ola bilər, çünki bu mikroblar mədədə qaldığı üçüncü həftədə insanın əzələlərinə, yeddinci həftədə isə bağırsaqlarına hücum edərək onda zəiflik yaradır və beləliklə də xəstəni öldürür. Tirikin qurdundan yaranmış xəstəlik "Tirkiyuz" adı ilə məşhurdur. Bu xəstəlik donuz ətindən çoxlu istifadə edilən ölkələrdə çoxdur. Amma donuz əti haram olan müsəlman ölkələrində isə müşahidə olunmur. Mədəyə daxil olmuş tirkin qurduunu heç bir dərmanla məhv etmək mümkün deyildir. Tirkin toxumları əzələlərə nüfuz etdikdə isə belə bir şəxsin ölümdən başqa, bir çarəsi olmayacaqdır. Bu xəstəliyin əhəmiyyəti və başqalarına keçməsi barədə bunu demək kifayətdir ki, bir kilo donuz ətində 400 milyon tirikin qurduunun (mikrobunun) olması mümkündür.

2. Laderroy xəstəliyi: Donuz əti yemək nəticəsində yaranan qorxulu xəstəliklərdən biri də "Loderrey" xəstəliyidir. Bu xəstəliyin yaranmasında rol oynayan amil "Tenya" adlı qurddur ki, onun bədənini iki sıra dırnaq və dörd hava cifindən ibarət bir başdan və halqalanmış (zəncirvari) uzun quyruqdan təşkil olunmuşdur. Bu qurd qeyd olunmuş başı və sinəsi ilə insanın mədə divarlarına yapışır. Onun (zəncirvari) quyruğu bəzi vaxtlar

bir neçə metrə də çatır. Onun başına yaxın halqası çox kiçik, sonrakı halqaları isə getdikcə qalınlaşır. Adətən yeni baş ilə sonuncu halqa arasında olan yeni halqalar da bu qurdun uzunluğunu çoxaldır. Amma bədənində sonunda yerləşən və toxumlarla dolu olan halqalar ayrı-ayrılıqda ifraz yolu ilə xaric olurlar. Hər tenya halqası bir erkək və bir dişiyə malikdir ki, onların çoxalması da halqanın içərisində baş verir. Donuzlar ifrazat yolu ilə xaric olub zibilə çevrilən bu toxumları yeyir və bu toxumlar onun mədəsinə daxil olan kimi artmağa başlayır. Belə bir donuzun ətinə bir insan yeyərsə, onun balaları insanın bağırsaqlarına daxil olan kimi inkişaf edərək tenyaya çevrilir (Tenyasız olan donuz ətinin tapmaq isə nadir hallarda mümkündür). Bir çoxlarının dediyinə görə, bu mikrob yalnız bir ədəddir, lakin bir neçə mikrobun insan bədənində daxil olması da mümkündür. Tenya qurdunun insan bədənində daxil olması bir çox xəstəliklər və narahatçılıqlara səbəb olur ki, bu xəstəliklər və narahatçılıqlardan xilas olmaq üçün yeganə çıxış yolu bugünkü mütəxəssislərin dediyinə görə donuz ətinə yeməkdir. "Laderroy" xəstəliyi Almaniya kimi donuz ətindən çoxlu istifadə edən ölkələrdə daha çoxdur.

Donuz ətinin yeyilməsinin ziyanları yalnız qeyd olunmuş iki xəstəliklə bitmir və əsasən donuz əti gec həzm olduğu üçün mədəni zəhmətə salır. Əksərən donuz əti yemək nəticəsində "butulizm" adlanan zəhərlənmə də baş verir. Həqiqətdə elmi təcrübələrlə donuz ətinin ziyanlarını başa düşən, amma onu yeməkdən əl çəkməyənlər üçün təəssüflənmək lazımdır. Həmçinin, min üç yüz il bundan qabaq dünyanın bu cür elmi məsələlərdən çox-çox uzaq olduğu bir zamanda donuz ətinin zərərini nəzərə alıb onu haram edən İslam dininin böyüklüyünə də etiraf etmək lazımdır. İslam dini iti də nəcis olan heyvanlardan hesab etmiş və itə evin içində yer verməkdən çəkindirmişdir. Son vaxtlar kəşf olmuşdur ki, bir sıra xəstəliklərin itdən insana keçməsi də mümkündür və bu xəstəliklər belədir. Bədəndə gicişmə və sızacaq çıxması, saçın tökülməsi, dəridə göbələk xəstəlikləri, quduz xəstəliyi, daha mühüm olan it qurdu xəstəliyi, itin vastəsi ilə insana xırda mikrobların keçməsi, vərəm xəstəliyi və s.

Həmçinin, qeyd etmək lazımdır ki, it qabı yalayarkən o qaba keçən mikrob torpaqdan başqa, heç bir şeylə aradan getməz. İslam dini isə belə bir qabın pak edilməsinin onu torpağa sürtməklə mümkün olduğunu bilmişdir.

**36.BİLƏRƏKDƏN
NAMAZI TƏRK ETMƏK**

Haqqında aydın dəlil olan böyük günahların otuz altıncısı namazı qəsdən tərk etməkdir. Əbdüləzimin imam Cavad (ə), imam Rza (ə), imam Kazim (ə) və imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə buna işarə olunmuşdur. Əmirəl-möminin Əlidən (ə) nəql olmuş rəvayətdə də bu işin böyük günah olması bildirilib. Namazın vacibliyi İslam dininin zəruri məsələlərindən olduğu üçün inkar səbəbindən namaz qılmayan kafir sayılır və İslam dinindən xaric olur. Çünki namazı inkar etmək Peyğəmbərin (s) peyğəmbərliyini inkar etmək və Quranı qəbul etməmək mənasındadır. Belə bir şəxs isə şübhəsiz kafirdir. Lakin namazın vacibliyini qəbul edib Quran və Peyğəmbərin (s) peyğəmbərliyini haqq bilən, həmçinin, namazın Allah tərəfindən vacib olmasına inanan, yalnız tənbellikdən səhlənkarlıq edib namazı qılmayan fasiq (azgın) sayılır. Namazı tərk edən şəxsi kafir adlandıran rəvayətlər birinci hissiyə aiddir və bu barədə nəql olunmuş rəvayətlər çoxdur və eyni məzmunu malikdir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Bir nəfər Peyğəmbərin (s) hüzuruna gələrək dedi: "Ey Allahın Rəsulu (s), mənə nəsihət ver." Həzrət (s) buyurdu: "Namazı bilərəkdən tərk etmə, çünki namazı bilərəkdən tərk edən şəxs şübhəsiz, İslam ümmətindən xaricdir.""

Peyğəmbər (s) buyurub: "Vacib namazı bilərəkdən tərk etmək və onu yüngül sayıb qılmamaq müsəlmanı kafir edər." Yenə buyurub: "Küfrlə iman arasında fasilə namazı tərk etməkdən ibarətdir." Mərhum Məclisi "Kafi" kitabının şərhində buyurub: "Bu rəvayətlərin bəzisi bütün və ya bəzi vacib əməllərin bilərəkdən tərk edilməsinin küfr olduğunu bildirir. Bu isə ayə və rəvayətlərdə buyurulmuş küfrün mənalarından biridir: "Namazı bilərəkdən tərk edən kafirdir", "Zəkatı tərk edən kafirdir", "Həcc əməlini tərk edən kafirdir." Bu, rəvayətlərdə vacib əməllərin tərk edilməsinin xüsusi olaraq böyük günahlardan sayılmamasının sirridir. Bəlkə də onun səbəbi, adətən haram işləri etməkdə şəhvətin insana qalib olaraq onu günaha tərəf çəkməsidir ki, zinakarlıq etmək də bu qəbildəndir. Yaxud qəzəb insana qalib olarsa, onu zülm, söyüş, döymək və öldürmək kimi günahlara vadar edir. Namazı bilərəkdən tərk etmək kimi günahlarda isə insanı bu işə vadar edən şəhvət və ya qəzəb deyil, əksinə belə bir şəxsin dini işdə səhlənkarlıq edib onu yüngül saymasıdır. Nəticədə vacib əməlləri tərk etmək dini işlərin yüngül sayılıb Allaha küfr etməyə aid olduğundan, namazı qılmamağın mənası da aydınlaşır. Qeyd edilən hədisdə xüsusilə namazın tərk edilməsi küfr sayılmışdır. Çünki zəkat və həcc kimi vacib əməllərin tərk edilməsinin səbəbi (çox vaxtlar) dünya malına hərislik, orucun tərk edilməsinin səbəbi isə (çox vaxtlar) yeməklərlə bağlı istəklərdir. Lakin namazın tərk edilməsinin səbəbi dini işləri yüngül saymaqdan başqa, bir şey deyildir."

Mərhum Şeyx Səduq "İləluş-şəraye kitabında nəql edir ki, imam Sadiqdən (ə) soruşuldu: "Nə üçün zinakar və şərab içənlər kafir adlanmır, amma namazı tərk edənlər kafir adlanır? Həzrət buyurdu: "Çünki zinakarlıq və onun kimi işlər şəhvətin qələbəsi nəticəsində edilir, namazı tərk edən isə onu yüngül saydığı üçün bu cür vacib əməli tərk edir. Həmçinin zinakar öz əməlindən ləzzət alır, namazı tərk edən isə bu əməlindən heç bir ləzzət almır."

Bu hədisdən başa düşülür ki, dini işləri yüngül saymaq üzündən vacib əməllərin tərk edilməsi küfr sayılır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Namazı yüngül sayan bizdən deyildir. Başqa bir hədisdə buyurub: "Şərab içən mənim şəfaətimə çatmayacaq və məndən deyildir və and olsun Allaha ki, şərab içən kovsər hövzuna çatmayacaqdır." İmam Sadiq (ə) vəfat edərkən buyurmuşdur. "Namazı yüngül sayan biz Əhli-beytin (ə) şəfaətinə nail olmayacaqdır."

QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ

Bəzi namaz qılmayanlara nəsihət verib "Nə üçün namaz qılmırsan?" deyərək soruşduqda, belə deyirlər. "Allahın bizim namaz və orucumuza ehtiyacı yoxdur. Şübhəsiz, onların bu sözü, yəni Allahın ehtiyacsızlığı səbəbindən namazı tərk etmək şeytani bir vəsvəsədir. Həqiqətdə onların bu işinin səbəbi cahil olmalarıdır, çünki onlar özlərini Allah bəndəsi və möhtacı bilmədiklərindən onunla bəndəçilik rabitəsini kəsmiş, həmçinin, ilahi nemətlər və ehsanlarda qərq olmalarını görmədiklərindən, nemətə şükr etmək və bəndəçilik vəzifələrini yerinə yetirməkdən boyun qaçırmışlar.

Başqa sözlə, namazı tərk etmək qəlbi qəsəvət və qudurğanlıq deməkdir və onun nəticəsində bu cür qəlb sahibləri cəhənnəmə getməlidir. Bir sıra rəvayətlərdə ona işarə edilmişdir. Şübhəsiz, Allah qarşısında təvazökar olan sağlam insanlar isə "Darus-səlam"da yerləşdiriləcəkdir.

Namazı tərk etmək Quranda əzab vədəsi verilmiş günahlardan biridir. "Müddəssir" surəsində buyurulub: "Cənnət əhli Cəhənnəm əhlindən soruşar: "Cəhənnəmə düşməyinizin səbəbi nədir?" Deyərlər: "Biz namaz qılanlardan deyildik, yoxsullara yemək (və ya sədəqə) vermir və batil əhli ilə (batil işlərə) daxil olub cəza (Qiyamət) gününü inkar edirdik.""

"Qiyamət surəsində buyurulub: "(O halda deyilər.) "O, nə (Allahın dəvətini) təsdiq etdi və nə də itaət edərək namaz qıldı. Lakin təkzib etdi və üz döndərdi. Sonra da təkəbbürlə yeriyərək öz adamlarına tərəf getdi."

Bu ayələrdə məadı inkar edən kafirlərin bir neçə pis xüsusiyyətlərinə işarə olunmuşdur ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Peyğəmbərləri təsdiq və Allahın yeganə varlığına etiraf etməmək.
2. Namaz qılmamaq. İmanın ən mühüm əlamətlərindən biri namaz, onu tərk etmək isə küfür sayılır.
3. Peyğəmbərlərə yalan sözlər nisbət vermək.
4. Haqdan üz döndərmək.

Allah-taala bundan sonra belə kafirləri hədələyərək onların həlakəti barədə buyurub: "Əvla ləkə". Bəzi təfsir alimlərinin buyurduğuna görə bu kəlmə "Yəni, vay olsun sənə (vəylun ləkə) mənasındadır. Bu

sözün dörd dəfə təkrar edilməsi isə ya təkid üçün, yaxud da onun dörd mərhələdə həlakətinə işarədir ki, bu, dünya, qəbr əzabı, qiyamət qorxusu və cəhənnəmdə əbədi qalmaqdan ibarətdir.

"Maun" surəsində buyurulur. "Vay halına o namaz qılanların ki, onlar öz namazlarından qafil və ona etinasızdırlar. Onlar riyakarlıq edər və ehtiyac olan şeyləri (borc, zəkat, sədəqə, ev ləvazimatı və s. başqalarından) əsirgəyərlər."

"Vəyl" sözü dinin sütunu olan və İslamla küfr arasında fərq yaradan namazdan qəflət edənlər üçün "şiddətli əzab" mənasındadır. Həmçinin "vəyl" cəhənnəm vadilərindən biri, orada olan bir quyu və yaxud əzab mənalərini da daşıyır. Bu kəlmədə olan tənvin təzim üçündür və əzabın böyüklüyünü bildirir.

"Məryəm" surəsində isə buyurub: "Sonra onların arxasınca namazı zay edən və (nəfsi) istəklərə tabe olan canişinlər gəldilər. Buna görə də, onlar tezliklə öz azgınlıqlarını(əvəz və cəzasını) görəcəklər."

Beləliklə, bu dəstənin əzabı cəhənnəmin sair yerlərindən şiddətli olan və cəhənnəm əhlinin onun əzabından Allaha pənah apardığı "Qəyy" vadisinə çatması yaxındır.

İbn Abbasdan nəql olunmuşdur ki, bu vadidə uzunluğu altıмыш il, eni isə otuz ilin ölçüsündə bir ilan vardır ki, yalnız namazı tərk edən və şərab içənləri udmaq üçün ağzını açacaqdır. Həmçinin "Zumər" surəsində buyurulur. "Namazı bərpa edin və müşriklərdən olmayın!"

Bu ayədə namazı tərk edənin müşrik ilə bərabər tutulmasına işarə olunmuşdur. Qeyd etmək lazımdır ki, namazın əhəmiyyətinə aid çoxlu Quran ayələri mövcuddur və biz qeyd olunmuş ayələrlə kifayətlənirik.

NAMAZ QILMAMAĞIN DÜNYA VƏ AXİRƏTLƏ BAĞLI TƏSİRLƏRİNDƏN ON BEŞİ

Peyğəmbər (s) buyurub: "Namazı yüngül sayıb onu yerinə yetirməməkdə süstlük edəni Allah on beş bəlaya mübtəla edər. Onlardan altısı dünyada, üçü vəfat edəndə, üçü qəbrdə, üçü isə Qiylmətdə qəbrdən çıxarkən olacaqdır.

Dünyada olan altı bəla bunlardır:

1. Allah-taala onun ömrünün bərəkətini azaldar.
2. Ruzisindən bərəkəti götürər.
3. Simasından yaxşı bəndələrin əlamətini götürər.
4. Etdiyi xeyir əməlləri qəbul olunmaz və onlar üçün savab yazılmaz.
5. Duası müstəcab olunmaz.
6. Saleh adamların duasından faydalanmaz.

Ölən halda üç bəla bunlardır:

1. Zillətlə ölür.
2. Aclıq halında ölür.
3. Susuz ölür və elə susuzluğa düşər ki, dünya çaylarının suyundan içsə belə doymaz.

Qəbrdə olan üç bəla bunlardır:

1. Allah-taala onu sıxıb əziyyət etməsi üçün bir mələyi məmur edər.
2. Qəbr onun üçün dar olar.

3. Qəbri zülmət və qaranlıq olar.

Qiyamətdə olan üç bəla isə bunlardır:

1. Bir mələk hesab üçün onu üzə üstə (sürüyər) çəkər və camaat da ona baxar.

2. Ondan çətin hesab çəkilər.

3. Allah-taala ona rəhmətlə nəzər salmaz, onu paklaşdırmaz və onun üçün şiddətli əzab vardır."

ALLAHIN DAHA ƏHƏMİYYƏTLİ VACİBİ

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Qiyamət günü bəndədən soruşulacaq ilk şey namazdır. Beləliklə, namazı qəbul olunarsa, onun sair əməlləri də qəbul olar, əks təqdirdə isə sair əməlləri qəbul olunmaz. Başqa bir hədisdə oxuyuruq:

Müaviyə ibn Vəhəb imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Bəndənin Allaha yaxınlaşdıra biləcəyi ən böyük əməli nədir?" Həzrət buyurdu: "Allah, Peyğəmbər (s) və imamı (ə) tanıdıqdan sonra namazdan üstün bir şey bilmirəm."

Həzrət İsa (ə) dedi: "Allah-taala mənə həyatda olduğum müddətdə namaz qılmaq və oruc tutmağı əmr etmişdir. Ən üstün əməl öz vaxtında qılınan namazdır."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Namaz dinin sütunudur və namaz xeymənin ortasında olan sütun kimidir ki, bu sütun sabit qaldıqda xeymənin ipləri və mismarları da sabit qalacaqdır. O sütun əyilsə və ya sınsa, mismar və iplər də öz yerindən qopacaq və beləliklə, xeymə dağılacaqdır. Həmçinin, namaz tərk olunsay, ona bağlı olan iman və bütün ibadətlər də zay olacaqdır." İmam Sadiq (ə) "Öz imanına küfr edən əməli batil olar" ayəsinin izahında buyurub: "Namazı xəstəlik və giriftarçılıq olmadan tərk etmək də bu ayəyə aiddir." Yəni, xəstəlik və ya problemlərin namazın yaddan çıxarılmasına səbəb olması nəzərdə tutulur. İmam Baqir (ə) buyurub: "İslam dini beş (təməl) üzərində qurulmuşdur: Namaz, zəkat, həcc, oruc və vilayət." Zürrə soruşdu: "Bunların hansı üstündür?" Həzrət buyurdu: "(Bunların daha üstünü) vilayətdir, çünki Məhəmməd (s) Əhli-beytinin (ə) vilayəti sair əməllərin açarı kimidir. Vilayətdən sonra daha üstün əməl namazdır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Namaz sizin dininizin sütunudur."

Allahın Rəsulu (s) buyurub: "Qiyamət bərpa olduqda, başı göyün yeddinci qatında quyruğu yerin dibində və ağzı gün çıxandan gün batanaq olan əqrəb cinsindən bir varlıq cəhənnəmdən çıxaraq deyər. "Allah və onun Peyğəmbəri (s) ilə döyüşənlər haradadırlar?" Daha sonra Cəbrayil (ə) nazil olaraq soruşar: "Kimi istəyirsiniz?" Deyər: "Beş dəstəni istəyirəm: Namazı tərk edənlər, zəkatın qarşısını alanlar, sələm yeyənlər, şərabxorlar və məsciddə dünya söhbəti edənlər." (Yəni məscidə toplaşmış orada qeybət, töhmət, zülmün yayılması, zalımın və ləyaqəti olmayanın tərifi və məzəmmət olunmağa layiq olmayanı məzəmmət etmək kimi haram sözlər danışanlar nəzərdə tutulur)." Həmçinin o həzrət (s) buyurub: "Cəhənnəmdə cəhənnəm əhlinin hər gün onun əzabının şiddətindən yetmiş min dəfə nalə etdiyi bir vadi vardır. O vadidə oddan bir ev, o evdə oddan bir quyu və quyuda isə içərisində min başlı və hər başında min ağzı və hər

ağzında uzunluğu yetmiş zər (hər zər dirsəkdən barmağın ucunadək olan məsafədir) qədər olan min dişli məxluq vardır. Ənəs soruşdu: "Ey Allahın Rəsulu (s)! Bu əzab kimə məxsusdur?" Həzrət (s) buyurdu: "Şərab içən və namaz qılmayanlar üçündür."

Namazı tərk edən əzabına dair çoxlu rəvayətlər mövcuddur, amma biz qeyd olunanlara kifayətlənirik.

NAMAZ QILMAYANA YARDIM ETMƏK

Namaz qılmayana kömək etməyin şiddətli əzabı və cəzalanması barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs namaz qılmayana yemək və ya libas verməklə kömək edərsə, sanki əvvəli Adəm (ə) və sonuncusu Məhəmməd (s) olan yetmiş peyğəmbəri qətlə yetirmişdir."

Həmçinin, buyurub: "Hər kəs namaz qılmayana bir qurtum su verərsə, sanki mən və bütün peyğəmbərlərlə vuruşmuşdur."

Digər hədisdə buyurub: "Namaz qılmayanın üzünə gülən sanki Kəbə evini yetmiş dəfə dağıtmışdır."

Bu kimi rəvayətlər namaz qılmayana kömək və yaxşılığın onun bu yolda daha da cürətlənməsinə səbəb olması hallarına aiddir. Şübhəsiz, günahkarlara yaxşılıq etmək onun daha çox günahkarlığına səbəb olarsa, belə bir (kömək və) yaxşılıq haram sayılır. Həmçinin, belə halda nəhy əz münkər (pis işlərdən çəkəndirmək) baxımından kömək etməmək vacibdir. Nəticədə namaz qılmayana kömək edib-etməməyin, onun namazını tərk etməsində heç bir təsiri olmasa, belə bir köməyin qeyd olunmuş rəvayətlərə aid olması aydın deyildir. Hətta bəzi vaxtlar belə şəxslərə kömək və ya yaxşılıq etmək onların namaz qılmasına səbəb olur ki, belə hallarda kömək etmək çox yaxşı və bəzən isə vacib sayılır.

NAMAZ QILMAĞIN NÖVLƏRİ

1. İnkər üzündən namazı ümumi şəkildə tərk etmək; Yəni namazı ilahi vacib bir əməl saymayıb, onu yerinə yetirməyi özünə vacib bilməyən şəxs dinin zəruri işini inkar etdiyi üçün kafir sayılır. Həqiqətdə belə bir şəxs Allahın allahlığını, Peyğəmbərin (s) peyğəmbərliyini və Quranı inkar etmişdir. Həmin səbəbdən, əbədi əzaba düşər olub heç vaxt ondan nicat tapa bilməyəcəkdir.

2. Namazı inkar üzündən deyil, əksinə səhlənkarlıq, axirət işlərinə qarşı etinasızlıq və dünya işləri, həmçinin, nəfsə tabe olduğundan tərk edilməsi; Namazı bu səbəbdən tərk etmək insanın azgınlığı və böyük günaha batması ilə nəticələnir. Bu səbəbdən namazı tərk edənlərin əzablarından xəbər verən bir sıra ayə və rəvayətləri diqqətinizə çatdırdıq. Belə bir şəxs imanla dünyadan gedərsə, namaz qılmadığına görə əzab gördükdən sonra nicat tapacaqdır. Lakin namaz qılmayanın imanla dünyadan getməsi çox çətin bir məsələdir, çünki imanın yeri qəlbdir ki, günah sayəsində yavaş-yavaş iman nuru sönüb aradan gedir.

Əlbəttə, Allahın öz fəzli ilə ona kömək etməsi və ya Əhli-beytə (ə) məhəbbətinə görə, vəfat edərkən ona kömək olunması və imanla dünyadan getməsi istisnadır. Belə ki, onların şəfaəti ilə günahının azalması və hətta tamamilə aradan getməsi də mümkündür. Amma onların buyruğuna əsasən

namazını yüngül sayıb onu zay edənlər onların şəfaətinə nail olmayacaqlar.

3. Namazı tərk etmək bəzən imanı zəifliyi və axirət işlərinə etinasızlıq, həmçinin, namazın vaxtlarına əhəmiyyət verməyərək onun qəzasını başqa vaxt qılmaq niyyəti ilə öz fəzilətli vaxtında qılmamaq və təxirə salmaqdan yaranır. Namaz qılmağın bu növü qeyd olunmuş ikinci növ kimi olmasa da, belə bir şəxs namazı yüngül sayanlardan hesab edilir və bu haqda qeyd olunmuş məsələlər ona da şamildir. İmam Sadiq (ə) Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir: "Hər kəs vacib namazı onun vaxtı keçdikdən sonra qılarsa, o namaz qaranlıq və dəhşətli halda göyə qalxar və öz qılanına deyər. "Məni zay etdin və məni zay etdiyinə görə, Allah da səni zay etsin." Həmçinin, o həzrət (s) buyurub: "Qiyamət günü bəndədən soruşulan ilk şey namazdır. Namaz qəbul olarsa, bütün əməllər də qəbul olacaq. Amma namazın qəbul olmasa, sair əməllərin qəbul olunmayacaqdır."

O həzrət digər hədisdə buyurub: "Vacib namazı öz vaxtından sonraya təxirə salan şəxs (Qiyamət günü) mənim şəfaətimə nail olmayacaqdır."

Həmçinin, buyurub: "Müsəlman şəxs vacib olan beş namazı öz vaxtında qılarsa, Şeytan ondan qorxar və ona yaxınlaşmaz. O, namazları zay etdikdə isə şeytan ona cürət tapıb onu böyük günahlara salar."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Hər kəs (vacib) namazın haqqını tanıyıb başqa şeyi ondan önə keçirmədən öz vaxtında qılarsa, Allah-taala onu Cəhənnəm əzabından xilas edər, amma namazı öz vaxtında qılmayıb başqa işi ondan önə salsın, onun aqibəti Allahın ixtiyarındadır, istəsə, onu bağışlayar və ya istəsə, ona əzab verər."

NAMAZIN ƏVVƏL VAXTDA QILINMASINA TƏKİD OLUNMASI

Namazın ilk vaxtında qılınmasının lüzumu barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuş, həmçinin üzürsüz olaraq namazı öz vaxtından sonraya təxirə salınmaması üçün sifariş və təkidlər edilmişdir. Bizim din rəhbərlərimiz isə çətin hallarda da olsa belə, namazı özünün ilk vaxtından sonraya təxirə salmamışdır. "İrşadul-qulub" kitabında rəvayət olunmuşdur ki, Əmirəl-möminin Əli (ə) "Siffeyn" döyüşündə döyüşərkən ilk sıranın arasında günəşə baxırdı. İbn Abbas bunu görərək soruşdu: "Nə üçün günəşə baxırsınız?" Buyurdu: "(Günorta vaxtının olduğunu bilib,) Zöhr namazını qılmaq istəyirəm." İbn Abbas dedi: "Müharibənin bu qızgın çağında namaz qılmaq vaxtıdır?" Həzrət buyurdu: "Biz bu kəslərlə nə üçün vuruşuruq? Bizim onlarla vuruşmağımızın səbəbi namazın bərpa olunmasıdır."

İbn Abbas deyir: "O həzrət hətta "Siffeyn" döyüşünün çətin gecələrində belə (müstəhəb olan) gecə namazını tərk etməmişdir."

4. Namaz qılmamağın növlərindən biri də namazın düzgünolma şərtlərindən birini tərk edib ona riayət etməmək və əhəmiyyətsiz saymaqdan ibarətdir. Buna misal olaraq namazın qəsb olunmuş yerdə və ya libasda qılınması, onun vacib olan zikr və qiraətinin düzgün oxunmaması, həmçinin vacib zikr və qiraəti oxuyarkən bədənə sakit qalmamasını qeyd etmək olar. Belə bir şəxsin namazı yüngül sayıb onu zay edənlərdən olması barədə heç bir şübhə yoxdur və namazı yüngül sayanlar barədə qeyd olunmuş məsələlər ona da aiddir.

İmam Baqir (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) məsciddə əyləşmişdi. Elə bu

vaxt bir kişi məscidə daxil olaraq namaza məşğul oldu, amma onun ruku və səcdələrini kamil surətdə yerinə yetirmirdi. (Onun vacib zikrini tərk etdi, səhv yerinə yetirdi və yaxud da bədənin aramlığına riayət etmədi). Peyğəmbər (s) buyurdu: "O, qarğa kimi başını yerə qoyub onun kimi dimdiyini yerə vurur, götürür. O, namazı bu halda olaraq dünyadan getsə, mənim dinimlə dünyadan getməmişdir."

Həmçinin, o həzrət (s) buyurdu: "Oğruların ən pisi öz namazından oğurlayandır." Dedilər: "Ey Allahın elçisi! Namazdan necə oğurlayır?" Buyurdu: "Namazın ruku və səcdələrini tamam (və kamil surətdə) yerinə yetirmir."

Digər bir hədisdə buyurub: "Namazının ruku və səcdələrini düzgün (kamil) yerinə yetirməyən sanki namaz qılmamışdır." Həmçinin, buyurdu: "Namazının ruku, səcdələr və sair vaciblərini düzgün şəkildə yerinə yetirənin namazı nurani və parlaq halda göyə qalxacaq və asimanın qapıları onun üzünə açılacaqdır. (Namaz isə) deyəcək: "Məni qorudun, Allah da səni qorusun." Daha sonra mələklər deyər. "Allahın salavat və rəhməti bu namazın sahibinə olsun." Amma namazının vacib işlərini düzgün yerinə yetirməyən şəxsin namazı qaranlıq halda göyə qalxar, asimanın qapıları onun üzünə bağlanır və belə deyər: "Məni zay etdin, Allah da səni zay etsin." Daha sonra namaz onun üzünə vurular."

Başqa bir hədisdə buyurub: "Hər bir şeyin bir siması olduğu kimi, sizin də dininizin siması namazdır. Beləliklə, bədəninin siması sayılan öz namazınızı çirkin etməyin."

Bu mövzu qəsdən namazın düzgünolma şərtlərindən birini tərk edən şəxsin namaz qılmayanla bərabər sayılması üçün kifayətdir.

NAMAZIN QƏBULLUĞUNDA DİGƏR ŞƏRTLƏR DƏ VARDIR

Namazını düzgün qılan şəxs öz vəzifəsini yerinə yetirərək bu barədə heç bir əzab görməyəcəkdir. Lakin onun böyük Allah dərgahında qəbul olması, həmçinin, namazın böyük savabları və fəzilətlərinə nail olmaq üçün bir sıra başqa şərtlər də mövcuddur ki, onların daha əhəmiyyətli namazı qəlbi hüzurla qılmaqdır. Belə ki, namazın şərtlərinə əməl edə bilən halda qəlb hüzuru ilə namaz qılan şəxs heç bir əməl vasitəsi ilə çata bilmədiyi böyük və ali məqamlara çatacaqdır.

Burada bir neçə rəvayəti qeyd etməklə kifayətlənir və onların oxuculara faydalı olmasına ümid edirik: "İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs nə dediyini bildiyi halda namaz qılsa, heç bir günahı olmayan və bağışlanan halda namazı qurtarar."

Həmçinin, buyurub: "Yalnız namazın qəlb hüzuru ilə qıldığın hissələri sənindir. Beləliklə, namaz qılan zamanda qəflətdə olsan və yaxud onun ədəblərini yerinə yetirməsən, namazı sənə üzünə vururlar."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "İnsan yorğunluq və ya yuxusuzluq (mürgüləyən) halında namaz qılmamalı, həmçinin, namaz qılarkən öz-özünə fikirləşməməlidir. (Başqa şeyə məşğul olmamalıdır). Çünki (namaz qılan şəxs) namaz qılarkən Allah hüzurunda durmuşdur və namazından yalnız qəlb hüzuru ilə qıldığı hissəsi onun qıldığı həqiqi namazı sayılır."

Peyğəmbər (s) buyurub: "Qəlb hüzuru və təfəkkürlə müxtəsər yerinə

yetirilən namaz bir gecə ibadət etməkdən yaxşıdır."

Həmçinin, buyurub: "Allah-taala qəlbi hazır (namazda qəlb hüzüru) olmayan şəxsin namazını qəbul etməz.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Namaza durduqda, qəlbini namaz üçün hazırla, çünki namaza üz gətirdikdə, Allah da öz rəhməti ilə sənə üz gətirər, amma namazdan üz çevirdikdə isə Allah da öz rəhmət nəzərini səndən götürər. Beləliklə, bəzi vaxtlar hüzüru miqdarında olan namaz ondan qəbul olar. Namazın hamısında qəflət edən şəxsə isə Allah-taala heç bir şeyi mərhəmət etməz."

Mərhum Nəraqi "Meracus-səadət" kitabında yazır: "Namaz bir çox hissələrdən təşkil olunmuş mənəvi və mürəkkəb bir əməldir. Belə ki, onun bəzi hissələri ruh, bəzisi bədənin əsas üzvləri, bəzisi isə sair üzvlər kimidir.

Bu sözün izahı belədir. Məsələn, həqiqəti müəyyən hissələrdən təşkil edilmiş insan onun batinində olan ruhu və hiss edilən bir sıra daxili üzvləri, həmçinin, zahirində olan bəzi müxtəlif bədən üzvləri ilə insan sayılır. Onlardan bəzisinin olmaması ilə insanın da varlığı aradan gedər və insan həyatı məhv olar ki, baş, ürək və s... həmin üzvlərdəndir. Onlardan bəzisinin olmaması ilə insan ölməz, əksinə naqis olaraq öz insanlığının kamilliyini əldən verər. Buna misal olaraq əl, ayaq, göz, dil və s. bədən üzvlərini qeyd etmək olar. Onlardan bəzisinin isə olmaması insanın gözəlliyini aradan aparar ki, qaş, kiprik, qulaq və sairə bura daxildir. Namaz da müqəddəs şəriətin müxtəlif işlərdən təşkil və bizə vacib etdiyi bir həqiqətdir. Belə ki, onun qüribət niyyəti, ixlas və qəlb hüzüru olan ruhu, təkbirətul-ehram, ruku, səcdə, təşəhhüd və qiyam kimi tərk edilməklə namazın batil olmasına səbəb olan rüknləri vardır. Həmçinin, bilərəkdən tərk olunması ilə namazın batil olmasına səbəb olan qiraət, ruku və səcdələrin zikri, bədənin sakit qalması və bu kimi sair vacib işlər onun əli, ayağı və dili kimidir ki, insan bəzi vaxtlar bu kimi bədən üzvlərini əldən verdikdə ölür, bəzi vaxtlar isə ölmür. Namazın qunut, təkbirlər və zikirləri kimi müstəhəb əməllər isə insanın qaş, kirpiyi və gözünün qarası kimidir ki, onların bəzisinin aradan getməsi kamilliyinin, bəzisinin aradan getməsi isə insan gözəlliyinin bir üstünlüyünün aradan getməsi ilə nəticələnir."

Xülasə, qəlb hüzüru və namazın qəbulolma şərtlərinin namaz üçün ruh sayıldığı başa düşülür ki, bunlara malik olmayan namaz da sanki ruhsuz bədənə bənzəyir. Ruhsuz bədən hər növ canlı xüsusiyyətlərdən məhrum olduğu kimi, qəlb hüzüru ilə namaz qılmayan insan da namazın bütün ali məqamları və nəticələrindən məhrum qalacaqdır. Quranda buyurulur: "Namaz insanı hər növ çirkinlik və pis işlərdən çəkindirir."

Beləliklə, namaz qılan şəxsin günah etməsi onun namazının (həqiqi) ruhsuz qalması mənasındadır.

QƏLB HÜZURU NƏDİR

Qəlb hüzurunda məqsəd insanın nə dediyi, nə etdiyi və Allahın böyüklüyünü xatırlamasından ibarətdir. Belə ki, qəlbində onun heybəti və əzəmətini, həmçinin, özünün bəndəçilikdə qüsurlarını nəzərə alaraq Allahdan utanması və onun rəhməti və nəhayətsiz fəzlinə ümidvar olmasıdır. Yəni, Allahdan qorxması və ümidinin olması nəzərdə tutulur.

Qəlb hüzzurunun bir sıra dərəcələri vardır ki, onun ən üstün dərəcəsi Əmirəl-möminində (ə) müşahidə olunmuşdur. (Nəql olunan rəvayətə əsasən) O həzrət bədənindən oxun çıxarılmasını hiss etməmişdir. (Rəvayət belədir): "Siffeyn döyüşündə o həzrətin (ə) mübarək qıçına ox dəymiş və adi vaxtlarda ağrı və narahatçılığın şiddətindən onu çıxara bilməyib imam Həsənin (ə) yanına gələrək məsələni ona dedilər. O həzrət isə buyurdu: "Atam namaza duranadək səbr edin. Çünki namaz vaxtı heç bir şeydən xəbəri olmur." Beləliklə, imam Həsənin (ə) göstərişi ilə namaz vaxtı oxu həzrətin (ə) ayağından çıxardılar. O həzrət namazdan sonra ayağından qanın axmasını hiss etdikdə, soruşdu: "Nə olub?" Dedilər: "Oxu namaz qılarkən ayağınızdan çıxartdıq."

"Səfinətul-bihar" kitabının 2-ci cildinin 1450-ci səhifəsində nəql olunmuşdur ki, Peyğəmbərin (s) iştirak etdiyi müharibələrin birində gecə İslam ordusunda gözetçilik etmək vəzifəsi İbad ibn Buşr və Əmmar Yasirə tapşırıldı. Beləliklə, gecənin birinci yarısı İbada, ikinci yarısı isə Əmmara qismət oldu. Əmmar yatdıqdan sonra İbad namaza başladı. Elə bu vaxt müşriklərdən biri heç bir gözetçi olmaması və ordunun yatmasını güman edərək İslam ordusuna qəfildən hücum etmək üçün onlara yaxınlaşdı. O, uzaqdan İbadı görüb onun insan, heyvan və ya ağac olduğunu bilmədiyi üçün onun tərəfindən təhlükə olmasın deyə bir ox ataraq onu bərk yaraladı. Amma yenə də yerindən tərpənmədi. Üçüncü oxu atdıqda isə İbad namazını qısaldaraq sona çatdırıb Əmmarı yuxudan oyatdı. Əmmar onun bədənində üç ox və bədəninin qan içində olduğunu görüb soruşdu: "Nə üçün birinci oxda məni oyatmadın?" İbad dedi: "Namazda "Kəhf" surəsini oxumağa məşğul idim və onu yarımçıq qoymaq istəmədim. Düşmənin mənə çatıb Peyğəmbərə (s) bir zərər vurması və mənə tapşırılmış vəzifədə səhlənkarlıq etməkdən qorxum olmasaydı, canımı əldən versəm belə, namazı qısaltmazdım." Həmçinin, namaz qılan şəxs təvazökar və vüqarlı olması, namaz qılarkən onu ömrünün son namazı kimi düşünməsi, namazla vidalaşib tövbəni təzələməsi və xüsusi ilə "Yalnız sənə ibadət edir və yalnız səndən kömək diləyirik." kimi sözləri deməkdə sadıq olması çox yaxşıdır.

MANEƏLƏR ARADAN QALDIRILMALIDIR

İnsanın şeytan hiylələrindən uzaqlaşması və namazın qəbul olunmasının qarşısını alan işlərdən çəkinməsi lazımdır ki, "ücb" - yəni insanın öz əməlini böyük məqama layiq bilməsi yaranmasın. Namazın qəbul olunmasının qarşısını alan amillərdən sayılan zəkat və vacib hüququ ödəməmək, həsəd və təkəbbürlük etmək, qeybət, haram yemək, şərab içmək, həmçinin, qadının öz ərinin vacib itaətindən boyun qaçırması kimi günahları sadalamaq olar. Allah-taala buyurur: "Allah yalnız təqvalılardan əməli qəbul edir. Nəticədə azğın və günahkarın namazı qəbul olunmur.

Həmçinin insanın namazının savabını azaldan hər bir işdən çəkinməsi də yaxşıdır. Məsələn, yuxulu və qəflət halları, həmçinin, tələsmək, ayaqyoluna getmək istədiyi halda özünü saxlamaq, göyə və ya ayrı bir yerə göz dikmək hallarından çəkinmək bu mövzuya aiddir. Əksinə, namaz qılan şəxs gözlərini yumaraq təvazökarlığa zidd olan bütün işlərdən çəkinməli və təvazökarlıq etməlidir. Beləliklə də, ətirlənmək, təmiz paltar geyinmək,

əqiq üzük taxmaq, saçını daramaq, dişləri yumaq və bu kimi sair işlər vasitəsi ilə namazının savabına çatmağa çalışmalıdır.

VACİB NAMAZLAR

Vacib namazlar altı növ olub aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Gün ərzində on yeddi rükət vacib sayılan beş namaz. (Yəni, iki rükət səhər, dörd rükət zöhr, dörd rükət əsr, üç rükət məğrib və dörd rükət işa namazları nəzərdə tutulur).

2. Ayət namazı. Zəlzələ, günəş və ayın tutulması, həmçinin, camaatın çoxunun qorxmasına səbəb olan hər hansı bir göy və yer hadisələri aşkar olan zaman iki rükət (Ayat) namazının qılınması vacib olur. Əməli (əhkam) risalələrdə ətraflı məlumat verildiyi kimi, bu namazın hər rükətində beş ruku vardır.

3. Təvaf namazı. Yəni, vacib təvafı yerinə yetirmiş şəxsin İbrahim (ə) məqamında iki rükət namaz qılması.

4. Nəzr, əhd, and və ya əcr (pul almaqla ölənin üçün namaz qılmaq) vasitəsilə insana vacib olan namaz.

5. Vəfat etmiş atanın (və ehtiyata görə ana) qəzaya getmiş namazının yerinə yetirilməsinin onların böyük oğluna vacib olması.

6. Meyyit namazı. Yəni, dünyadan getmiş hər bir müsəlmanın qüsl və kəfənindən sonra ona namaz qılınmasının vacib olması. Həmçinin, altı yaşına çatmış (ölü) müsəlman övladına da namaz qılmaq vacibdir.

Gündəlik vacib namazlardan biri mükəlləf yaşına çatmış şəxs tərəfindən tərk edildikdə, onun qəzasını yerinə yetirməsi vacibdir. Bu isə onun bilərəkdən, ya səhvən və yaxud bütün namaz vaxtı yuxuda olmasına aid deyildir. Həmçinin, təharətsiz, yaxud namazın vacib rüknlərindən birinin unudulması və yaxud da onlardan birini bilərəkdən yerinə yetirməmək kimi hallarda səhv qılınmış namazın qəzasının da yerinə yetirməsi vacibdir. Əlbəttə, dəlilik, huşsuzluq, küfr, həmçinin, qadının heyz (aybaşı) və nifas hallarında qılmadığı namazlarının qəzası vacib deyildir. Şərab məstliyi səbəbindən qılınmayan namazın qəzası vacibdir. Gündəlik namazlardan başqa, əməli (əhkam) risalələrdə buyurulduğu kimi, tərk olunmuş hər bir vacib namazın qəzası yerinə yetirilməlidir.

QILINMAYAN NAMAZIN QƏZASI VACİBDİR

Qəzaya getmiş vacib namazları yerinə yetirməyi tərk etmək caiz deyil. Belə ki, boynunda qəza namazı olanın özündən sonra namazlarının qəzasının qılınması üçün vəsiyyəət etməsi vacibdir. Belə bir şəxsin vəsiyyəətini icra etməyə vəzifəli olan isə onun malından üçdəbiri ilə qəza namaz və ya orucunu yerinə yetirtmək üçün əcır tutmalıdır. O vəsiyyəət etmədikdə və yaxud bu iş üçün pulu olmadıqda, böyük oğluna (atasının) qəzalarını yerinə yetirməsi və yaxud başqasına bunun üçün əcır tutması vacibdir. Oğlu olmayan belə bir şəxs vəsiyyəət etmədikdə, sair vərəsəyə vacib sayılmasa da, onların (varisləri) bu qəzaları yerinə yetirməsi və ya onların hər birinin müəyyən miqdar da qəza üçün əcır tutması ehtiyata uyğundur. Dirilənin vəfat etmiş şəxslərin adından xeyr əməlləri nəticəsində onların bu əməllərdən faydalanması, həmçinin, bu yolla onlardan bir sıra

əzabların götürülməsi barədə Əhli-beytdən (ə) mötəbər rəvayətlər nəql olunmuşdur. Həqiqətdə bu yol imanla dünyadan gedənlər üçün Allahın fəzilət qapısı sayılır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu cür canişinliyin təsiri lazımı əzabın götürülməsi və bəzi savab mərtəbələrinə çatmaqdan ibarətdir. Lakin namaz, oruc və həcc kimi ibadətlərdə kəsb olunan ilahi mənəviyyat və böyük təsirlər o şəxsə deyil, məhz onun qəzalarını qəsdi-qüribət ilə yerinə yetirənə nəsis olacaqdır. Ümumiyyətlə, ağıllı şəxs vacib əməlləri yerinə yetirməkdə səhlənkarlıq etməməli və ondan sonra qəzalarının yerinə yetirilməsi fikrində olmalıdır. Ona görə ki, əvvəla ondan sonra qəzalarını düzgün və təklifin boynundan götürülməsinə səbəb olacaq qaydada yerinə yetirən ürəyiyanan şəxsin tapılması məlum deyildir. Digər tərəfdən isə o, bu əməllərin yerinə yetirilməsindəki savablardan məhrum olacaqdır. Rəvayətdə nəql olunmuşdur ki, Peyğəmbərin (s) səhabələrindən biri vəfat edərkən özündən sonra xurma anbarının (onun tərəfindən) Allah yolunda sədəqə verilməsini vəsiyyət etdi. Beləliklə də, Peyğəmbər (s) ondan sonra anbarında olan xurmaların hamısını onun tərəfindən sədəqə verdi. O həzrət (s) xurmalardan yerə düşmüş birini götürərək buyurdu: "O, təkcə bu xurmanı sağ olarkən sədəqə versəydi, mənim onun tərəfindən sədəqə verdiyim bir anbar xurmadan üstün olardı."

Ölülərin dirilərin əməllərindən bəhrələnməsinə dair çoxlu şahidlər mövcuddur ki, burada nümunə olaraq onlardan birini mərhum Nurinin "Darus-salam" kitabından nəql edirik: "Təqvalı din xadimi Hacı Molla Əli Tehrani öz babası mərhum Hacı Mirzə Xəlildən belə nəql edir: Tehran hamamlarından birində xidmətçi (şagird) işləyən və namaz qılmayan, oruc tutmayan bir kişi var idi. Günlərin bir günü bir ustanın yanına gələrək dedi: "İstəyirəm ki, mənim üçün bir hamam tikəsən." Usta dedi: "Pulunu haradan gətirəcəksən?" Dedi: "Sənin bununla nə işin var? Pulunu alıb işini gör." Beləliklə də, usta onun üçün bir hamam tikdi və hamam onun (Əli Talib) adı ilə şöhrət tapdı. Mərhum Mirzə Xəlil deyir: Nəcəf-Əşrəfdə olarkən bir gecə yuxuda Əli Talibin Nəcəfi-Əşrəfdə "Vadius-salama" gəldiyini gördüm və təəccüblə ondan soruşdum: "Sən namaz qılmayıb oruc tutmadığın bir halda necə belə bir müqəddəs yerə gəlmisən?" Dedi: "Vəfat etdikdən sonra məni zəncirləyib əzaba tərəf aparmaq istədikdə, (Tehran alimlərindən olan) hacı Molla Məhəmməd Kermanşahi bir nəfəri mənim tərəfindən həcc əməlini, birini namaz, oruc və zəkat, həmçinin, camaatın haqqını ödəmək üçün əcir edərək məni əzabdan xilas etdi. Allah ona xeyir versin." Mən vəhşətlə yuxudan oyanıb bundan təəccüb etdim. Beləliklə, bu müddətdən sonra Tehrandan (Nəcəfi-Əşrəfə) gəlmiş dəstədən Əli Talib barədə soruşdum və onlar yuxuda gördüklərimi mənə xəbər verdilər. Hətta onun üçün namaz, oruc və həcc üçün əcir olmuş şəxslər yuxuda eşitdiyim şəxslərlə uyğun idi. Beləliklə də öz yuxumun doğruluğuna təəccübləndim.

37.ZƏKAT VERMƏMƏK

Haqqında aşkar dəlil olan böyük günahların otuz yeddincisi vacib zəkatın verilməməsidir. Əbdüləzimin imam Cavad (ə), imam Rza (ə), imam Kazim (ə) və imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdə buna işarə olunmuşdur. Quranın bir neçə yerində bu iş üçün aydın şəkildə əzab vədəsi verilmişdir. Qeyd olunmuş rəvayətdə də İmam (ə) zəkat verməməyin böyük günah olmasına dəlil olaraq "Tövbə" surəsinin 34-35-ci ayələrinə əsaslanmışdır: "Ey iman gətirənlər, şübhəsiz, kitab əhlinin alim və rəhbərlərindən bir çoxu camaatın mallarını haqsız yerə (Tövrat və İncili təhrif etmək və rüşvət almaq bahasına) yeyirlər və (camaatı) Allahın yolundan saxlayırlar. (Kafirlərdən, yaxud müsəlmanlardan) qızıl və gümüş yığıb onu Allah yolunda xərc etməyən kəslərin hamısını şiddətli bir əzabla müjdələ. O gün ki, onlar (həmin qızıl-gümüş) cəhənnəm odunda qızardılacaq və onlarla həmin şəxslərin alınlarına, böyürlərinə və kürəklərinə dağ basılacaq (Onlara): "Bu, özünü üçün yığdığınız həmin xəzinələrdir, odur ki, dadın yığdıqlarınızın cəzasını!" (deyiləcəkdir)." Bu ayədə işarə olunmuş xəzinədə məqsəd zəkat və sair vacib haqqı verilməmiş hər bir maldır. "Ali-İmran" surəsində buyrulur: "Xəsislik (və hərislik) üzündən Allahın öz fəzli və kərəmi ilə onlara verdiyi dünya malının (toplayaraq onu infaq etmədikdə) onlar üçün yaxşı olduğunu güman etməyin, əksinə o paxıllıq onlar üçün daha pisdır. Tezliklə xəsislik etdikləri var-dövlətlər qiyamət günü onların boyunlarına asılacaqdır. Asimanlar və yerin mirası Allaha məxsusdur və o Allah (sizin infaq etməyiniz və ya xəsisliyinizdən) agahdır."

Yəni, bir neçə günlük dünyada pul əldə edənlər öləcək və Allahdan başqa, heç kəs qalmayacaqdır. Nəticədə bu var-dövlət əldən çıxmamışdan qabaq ondan infaq edib bəhrələnmək lazımdır. "Minhacus-sadiqin" təfsirində yazılır: "Rəvayətdə buyurulmuşdur ki, Allah-taala birinə var-dövlət verdikdə o şəxs xəsislik üzündən onun zəkatını ödəməsə, o, qiyamət günü həmin mal çoxlu zəhər və hiddətindən başının tükü tökülmüş böyük bir ilan halına düşəcəkdir ki, belə bir ilan isə ən pis əziyyət verən ilan növlərindəndir. Beləliklə, ilan onun boynuna sarılar və onun hər iki yanaqlarının sancaraq onu danlayar və dilə gəlib deyər: "Mən sənin dünyada başqaları qarşısında lovğalıq etdiyin var-dövlətim."

Şer: "Var-dövləti qəlbədən çıxar, malı gözündən sal. Sənin malın ilan, xəzinən isə əjdahadır."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Hər kəs öz malının zəkatını verməkdən imtina edərsə, o mal Qiyamət günü oddan olan əjdahaya çevrilər və hesabı sona çatanaqədək onun ətinə çeynəyər."

Həzrət daha sonra "Ali-İmran" surəsinin yuxarıdakı ayəsini tilavət etdi. Həmçinin, buyurub: "Əgər yaxşı adamlardan biri varlığının yanına gələrək

Allahın ona verdiyindən bir şey istəyərsə və mal sahibi xəsislik edib ona bir şey verməsə, Allah-taala cəhənnəmdən dilini ağzının ətrafında dolandıran bir əjdaha çıxarar və o əjdaha öz sahibini taparaq onun boynuna dolanar." İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs vacib zəkat və xümsünü verməsə, Allah-taala onu Qiyamət günü düz səhrada həbs edərək zəhərinin çoxluğundan tükü tökülmüş bir əjdahanı onun canına salar və beləliklə də, əjdaha onu qovar, o isə qaçmaq istəyər.

Qaçmağı bacarmadığı üçün aciz qalaraq əlini ona yaxınlaşdırar və o da erkək dəvə kimi onun əlini çeynəyər və daha sonra onun boynundan asılar. Allah-taala buyurub: "Allah-taala qiyamət günü öz malının zəkatını verməyən qoyun, inək və dəvə sahibini bir səhrada həbs edər və beləliklə də, hər zəhərli (heyvan) onu sancar və hər (yirtici heyvan isə onu parçalayar. Həmçinin xurma, üzüm və ya əkininin zəkatını verməyən üçün Qiyamət günü o yer yeddi mərtəbə olaraq boyundan asılar."" İmam Baqir (ə) buyurub: "Allah-taala zəkatı namazla birgə təyin edərək buyurmuşdur: "Namazı bərpa edin və zəkat verin." Nəticədə namaz qılıb zəkat verməyən namaz qılmayan kimidir, çünki bunların hər ikisi birgədir.

Həmçinin bəzilərinə belə buyurub: "Ayağa qalxıb məsciddən xaric olun və məsciddə namaz qılmayın, çünki siz zəkat vermirsiz."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Malının zəkatını verməyən şəxs vəfat edəndən sonra zəkat verməsi üçün bir daha dünyaya qayıtmasını diləyər və deyər: "Pərvərdigara dünyada tərk etdiyim yaxşı əməlləri yerinə yetirim deyər, mənə dünyaya qaytar." Amma ona deyilər: "Əsla və qayıdış yeri yoxdur!" Həmçinin o həzrət "Allah-taala onların əməllərini bu cür həsrətli göstərər və onlar oddan çıxasız deyillər." ayəsinin təfsirində buyurub: "Kim öz malını saxlayıb onu Allah yolunda infaq etmədən ölərkən başqasına qoysa, həmin mal ya Allaha itaət, ya da günah yolunda xərclənər. Əgər Allaha itaəti yolunda xərclənərsə, onu başqasının əməl tərəzisində görüb həsrət çəkəcəkdir, çünki bu mal onun idi. Amma bu mal Allaha günah etmək yolunda xərclənərsə, onun vasitəsi ilə həmin şəxsin günahları artacaq və onun əzabına səbəb olacaqdır."

Əyyami, Mufid, Səduq və Təbərsi bu rəvayətin məzmununu öz kitablarında imam Baqirdən (ə) nəql etmişlər. O həzrət daha sonra buyurub: "Peyğəmbər (s) buyurub: "Heç bir şey paxıllıq kimi İslamı aradan aparmır." Buyurdu: "Yollar xəsis üçün qaranlıqda qarışqanın yol getməsi kimidir və şirkin növləri kimi çoxlu növləri vardır." Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Camaat zəkat vermədikdə, əkinlərinin, meyvələrinə və mədənlərinin də bərəkəti çəkilər."

Peyğəmbər (s) buyurub: "Sədəqə verməklə öz xəstələrinizi sağaldın, dua etmək vasitəsi ilə bəla qapılarını bağlayın və öz mallarınızı zəkat verməklə qoruyun."

İmam Sadiq (ə) buyurur: "Allah-taala üçün yer üzündə intiqam alan evlər vardır. Beləliklə, Allah-taala bir bəndəyə var-dövlət verən halda o bəndə var-dövlətinin Allahın vacib etdiyi haqqını verməsə, onun başını ev tikməyə qarışdırar və şəxs onu abadlaşdırmaq üçün var-dövlətini o ev üçün xərcləyər. Öldükdən sonra isə onu başqaları üçün qoyub-gedər."

Bir sıra rəvayətlərdə buyurulmuşdur ki, hər kəs xeyir işlərdə pul

xərcləməkdən (xəsislik edib) boyun qaçırsa, Allah-taala onu pulunun neçə bərabərini pis işlərdə xərcləməyə düçar edər. Zəkat barəsində isə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur və biz qeyd olunanlarla kifayətlənirik.

ZƏKAT VERMƏYƏN KAFİRDİR

İnsan zəkatın vacib olduğunu bilərək xəsislik üzündən onu ödəməsə, böyük günah etmiş və fasiq olmuşdur. Zəkat verməməyin əzabları barədə qeyd olunmuş mətləblər məhz belə şəxslərə aiddir. Lakin belə bir şəxs zəkatın vacibliyinə əqidəsi olmadıqda isə kafir və murdar sayılır. Çünki zəkatın vacibliyi namaz kimi İslam dininin zəruri məsələlərindən biri kimidir. Dinin zəruri məsələlərindən birini inkar edən dindən xaric olmuşdur. Zəkat verməyənin kafir olmasına dair rəvayətlər isə onun vacibliyini inkar edənlərə aiddir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Həqiqətən, Allah-taala varlıların var-dövlətində yoxsullar üçün (vacib haqq) müəyyən etmişdir və bu varlılar yalnız o hüquqları ödədikləri zamanı tərifləyiq olurlar. O isə zəkat verməkdən ibarətdir və zəkat verməklə onların qanının axıdılması haram olar və müsəlman adlanarlar."

Yəni varlılar inkar səbəbilə zəkat vermədikdə müsəlmanlıqdan xaric olur və qanlarının hörməti aradan gedir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Dinarın iyirmidə biri miqdarında vacib zəkat verməyən şəxs mömin və müsəlman deyildir. Allah-taala isə belə bir şəxsin ölüm halından xəbər vermişdir: "'İlahi, məni bir daha dünyaya qaytar ki, tərk etdiyim yaxşı işləri yerinə yetirim." Həmçinin buyurub: "Dinarın iyirmidən biri qədər zəkat verməyən şəxs, ya yəhudi, ya da məsihi halında ölür."

Başqa bir hədisdə buyurub: "İslam dinində tökülməsi Allah tərəfindən halal olan iki qan vardır (on ikinci imam Mehdi (ə.c) zühur edənə qədər heç kəs o iki əməli yerinə yetirməyəcəkdir. Onu zahir etdikdə isə Allahın göstərişini iki nəfər haqqında icra edəcəkdir). (O işlər isə) yoldaşı olan halda zinakarlıq edəndir ki, (daşqalaq edilməklə) öldürüləcək və digəri zəkat verməməkdir ki, belə bir şəxsin boynu vurulacaqdır."

Həmçinin buyurub: "Səhra və deryada tələf olan mal (var-dövlət) yalnız zəkat verməmək səbəbindəndir. İmam Məhdi (ə.c) zühur etdikdə zəkat verməyənin boynunu vuracaqdır."

"Fussilət" surəsində buyurulur: "Şiddətli əzab müşriklər üçündür zəkat verməyən və axirətə kafir olanlar üçün."

Peyğəmbər (s) buyurub: "And olsun canım əlində olan Allaha ki, Allaha müşrikdən başqa, heç kəs zəkat verməməklə xəyanət etməz."

Həmçinin buyurub: "Ey Əli! Bu ümmətin on dəstəsi Allaha küfr etmişdir: Söz gəzdirən, sehrbaz, dəyyus (öz namusu barədə qeyrətsizlik edən), başqa (özgə) qadına arxadan yaxınlaşan, heyvanla cinsi əlaqədə olan, öz mərhəmi ilə zinakarlıq edən, fitnə odunun alovlanmasına çalışan, müsəlmanlarla vuruşan, kafirlərə silah satan, zəkat verməyən və imkanı olan halda həcc əməlini yerinə yetirməyib ölən." Bu kimi rəvayətlərdən inkar səbəbilə zəkat verməyən, namaz qılmayan və həcc əməlini yerinə yetirməyənlərin kafir olması başa düşülür. Yəni, axirətdə İslamın faydalarından məhrum olub cəhənnəm odundan qurtara bilməyəcəkləri kimi, dünya həyatında da İslam dininin paklıq, onlarla

evlənmək, irs aparmaq və bu kimi zahiri hökümlərdən də məhrum olacaqlar. Lakin inkar üzündən deyil, əksinə xəsislik və ya səhlənkarlıq üzündən zəkat verməyən şəxs kafir deyil, zahirdə müsəlman sayılır, həqiqətdə isə şirk və küfr mərtəbələrindən birinə malik olmuşdur. Belə bir şəxs imanla bu dünyadan getsə də, vədə verilmiş şiddətli əzablarla cəzalandırılacaqdır.

ZƏKATIN VACİBOLMA SƏBƏBİ

Zəkat və sair vacib sədəqələrin vacib olması üçün bir sıra hikmətlər (və səbəblər) vardır ki, onların bəzisində rəvayətlərdə işarə olunmuşdur. Məqsəd varlıların imtahan olunmasından ibarətdir ki, bu yolla Allahın, yoxsa fani dünyanın onların nəzərində daha üstün olması aydınlaşsın. Həmçinin onların həqiqətən axirət aləmi və cənnət savablarına inanıb-inanmaması və Allaha bəndəçilik iddialarının doğru olub-olmaması da bu imtahanla məlum olur. Zəkatın vacibolma səbəblərindən biri də yoxsulların məişətinin yaxşılaşdırılmasıdır. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Şübhəsiz, zəkat varlıların imtahan olunması və yoxsulların ehtiyaclarının təmini üçün vacib olmuşdur. Camaat öz malının zəkatını versəydi, yoxsul və möhtac müsəlman tapılmaz və Allahın onun üçün müəyyənləşdirdiyi haqq vasitəsi ilə ehtiyacsız olardı. Həqiqətən, camaatın yoxsul, möhtac, ac və libassız qalması varlıların günahkarlıq edib onların vacib hüququnu ödəməməsi səbəbindəndir. Malındakı Allah haqqını verməyənlə Allah-taalanın öz rəhmətindən uzaqlaşdırması layiqdir. And olsun Allaha ki, səhra və deryada tələf olan mallar zəkat verməmək səbəbindəndir."

Zəkatın vacibolma səbəblərindən biri də insan nəfsinin çirkin xəsislik xəstəliyindən təmizlənilib şəfa tapmasıdır. Quranda Peyğəmbərə (s) buyurulur: "Onların malından sədəqə al ki, o sədəqə vasitəsi ilə onları paklaşdırıb təmizləyəsən."

"Hədid" surəsində isə buyurulur: "Özünü xəsislikdən saxlayanlar səadətə çatmışlar."

Xəsisliyin əlacı əliaçıqlılıq və ardıcıl olaraq mal (pul) hədiyyə etməkdən ibarətdir. Beləliklə də, insan sədəqələrin qaydalarına əməl etməklə yanaşı sədəqə verməklə belə bir həlak edici xəstəlikdən nicat tapacaqdır."

ZƏKAT VƏ SƏDƏQƏ MALI ÇOXALDAR

Zəkatın dünyəvi xeyirlərindən biri də var-dövlətin çoxalmasıdır. Belə ki, zəkat öz qayda və şərtləri ilə verilsə, zəkat verənin malının bərəkətli olacağı Allah-taalanın düzgün və həqiqi vədəsidir. Xəsis adamlar isə şeytani gümanlara uyur və infaq etməklə pullarının qurtarmasından qorxaraq şeytan vəsvəsesi ilə infaq etməkdən əl çəkirlər. Quranda isə aydın şəkildə buyurulur: "Allah-taala sədəqələrin bərəkətini çoxaldar."

Yəni, dünyada ona bərəkət, axirətdə isə çoxlu əcr verəcəkdir. Başqa bir ayədə buyurulur: "Allah-taala onun yolunda infaq etdiyinizin əvəzini verəcək (dünyada nemət çoxluğu, axirətdə isə əcr və savab çoxluğunu bəxş edəcək)." "Rum" surəsində isə buyurulur: "Zəkat adı ilə verdiyiniz və (riyakarlıq və sair pis niyyətlərlə deyil) yalnız Allah rızasını tələb etməyiniz (çox bərəkətlidir və) bu cür əməl edənlər çoxluq (mal və savab) sahibləridir." Bu ayədə buyurulmuş "çoxluq" sözü həm var-dövlət bərəkətinə və

həm də çoxlu savab və əcrə şamil olur. Bunu bir sıra rəvayətlərlə də təsdiq edirik. O cümlədən, xanım Fatimeyi-Zəhra (s) "Fədəkiyyə" xütbəsində buyurmuşdur: "Allah-taala (sizə) şirk murdarlığından pak olasınız deyə, iman kəsb etməyi, təkəbbürlükdən paklaşmağınız üçün namazı vacib etdi. (Həmçinin) xəsislikdən nicat tapmaq və ruzinizin çoxalması üçün zəkatı vacib etdi." (Yəni səxavətli olmaq və günahlardan təmiz olasınız deyə, zəkat vacib olunmuşdur). Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Hər kəs qarşısına çıxan (münasib) vaxtda infaq edərsə, Allah-taala onun əvəzini dünyada verər, axirətdə isə əcrini çoxaldar." Həmçinin, o həzrət buyurub: "Sədəqə verməklə ruzi tələb edin."

"Uddətud-dai" kitabında nəql olunmuşdur ki, imam Sadiq (ə) övladına buyurdu: "Məxaric (dolanışiq) üçün nə qədər pulunuz var?" Dedi: "Qırx dinar." Həzrət buyurdu: "Onların hamısını sədəqə ver." Dedi: "Ondan başqa bir pulumuz yoxdur!" Həzrət buyurdu: "Onların hamısını sədəqə ver, çünki Allah-taala onun əvəzində verəcəkdir. Hər bir şeyin açarı olduğu kimi ruzinin də açarı sədəqənin olduğunu bilirsənmi?" Beləliklə, Məhəmməd pulların hamısını sədəqə verdi on gün keçməmiş bir yerdən o həzrətə dörd yüz min dinar məbləğində pul çatdıqda, oğluna buyurdu: "Oğul! Qırx dinar verdik, Allah-taala isə əvəzində bizə dörd yüz min dinar verdi." Əmirəl-möminin Əli (ə) "Nəhcül-bəlağə"də buyurub: "Yoxsul olarkən sədəqə verməklə Allahla ticarət edin." İmam Rza (ə) öz xidmətçisinə buyurdu: "Bu gün Allah yolunda bir şey (sədəqə) vermisənmi?" Dedi: "And olsun Allaha yox." Həzrət buyurdu: "Beləliklə Allah-taala haradan bizə əvəz versin?" İmam Sadiq (ə) "Allah yolunda hər nə versəniz, Allah onun əvəzini verəcək." ayəsi barədə danışaraq buyurub: "(Allah) öz vədəsinə yalançı çıxarmı?" Ravi dedi: "Xeyr." Həzrət buyurdu: "Beləliklə, nə üçün etdiyin infaqın (sədəqənin) əvəzini vermir?" Dedi: "Bilmirəm." Buyurdu: "Sizlərdən biriniz halal yol ilə (pul qazanıb), onu halal yolda xərcləyərsə, verdiyi hər bir dirhəminin əvəzi verilər." Yəni, verilən sədəqənin əvəzinin çatmama səbəbi ya malın haram yolla qazanılması, ya da onun yersiz yerdə xərclənməsindən irəli gəlir. Bu barədə də çoxlu ayə və rəvayətlər mövcuddur ki, elə bu miqdarla kifayətlənirik. Mərhum Hacı Nuri "Kəlimeyi təyyibə" kitabında Allah yolunda verilən sədəqə və infaqın müxtəlif bərəkətləri barədə qırx sərgüzəşt nəql etmişdir ki, o cümlədən, təqvalı din xadimi Axund Molla deyir: "Bahalıq illərinin birində arpa əkdiiyim əkin sahələrinin biri vaxtından tez biçilməyə hazır oldu. Camaatın çətinlikdə olmasına ürəyim yandı və beləliklə də, onun faydasından əl çəkərək məscidə gəlib dedim: "Məhsul yetişmiş sahəni yoxsulların ixtiyarına qoyuram. Bu şərtlə ki, ondan yalnız yoxsullar istifadə etsin və həmçinin sair sahələrin məhsulu yetişənədək özləri və ailələrinin ehtiyacından artıq götürməsinlər." Beləliklə, yoxsullar o sahəyə üz gətirərək ondan aparırdılar. Mən isə bütün məhsullar yetişib camaatın vəziyyəti yaxşılaşanadək o sahəyə və onun məhsuluna göz yummuşdum. Sair əkin sahələrinin məhsullarını biçdikdən sonra işçilərə bəlkə də bir şey qalıb deyə - o sahəyə gedib ona göz gəzdirməsini göstəriş verdim. Beləliklə də, o sahənin qalmış məhsulları biçilib pak olduqdan sonra, yığılmış sair sahələrin məhsulundan iki dəfə çox oldu. Hətta yoxsulların oradan yığıb aparmasının

buna heç bir təsiri olmamış, əksinə məhsulun daha da çoxalmasına səbəb olmuşdu. Çünki belə hallarda bircə sünbülün də qalması qeyri-mümkün bir iş idi. Bundan daha təəccüblüsü, payız fəslində o yeri şumlayıb ona heç bir toxum səpmədən bahar fəslində özbaşına göyərməsi və başqa yerlərə nisbətən daha çox məhsul verməsi idi. Təəccübümdən o yeri başqa yerlərlə səhv saldığını ehtimal verdim, amma sünbüllər yetişdikdən sonra o sahənin məhsulunun başqa sahələrin məhsulundan daha çox olduğunu gördüm". O mərhumun buyurduğuna görə, onun küçə kənarında üzüm bağı var idi ki, üzüm salxımları yetişdikdə öz bağbanına küçə kənarında olan üzümləri yoldan keçənlərin ixtiyarında qoymasını göstəriş verdi. "Belə ki, bağın üzüm məhsulu yığılanadək camaatın oradan üzüm dərib aparmasına mane olmasınlar. Payızın sonunda üzüm məhsulları yığıldıqdan sonra, yoldan keçənlərin gözündən gizli qalmış və ya yarpaqlar altında gizlənmiş üzümləri yığmaq üçün küçəyə tərəf getdilər və oradan yığılmış üzümlərin sair yerlərdən yığılmış üzümlərdən neçə bərabər artıq olduğunu gördülər. Yoldan keçənlərin ondan yeməsi onları azaltmamış, əksinə çoxaltmışdı." Həmçinin o mərhum buyurub ki, hər il buğdanı biçib təmizlədikdən sonra onu evə gətirir və daha sonra zəkatını verirdim. Bir dəfə buğdaları təmizləyib evə aparmazdan qabaq, onun zəkatının təxirə düşməsinə yaxşı görməyərək, tanıdığı yoxsulları çağırırdı və buğdanı çəkdikdən sonra yoxsulların payını ayıraraq onlara payladı. Daha sonra qalan buğdaları yığaraq evə apararaq onları evdə hər birinin yeri müəyyən olan qabların içinə tökdü. Hesab olunduqdan sonra yoxsullara verilmiş miqdarın buğdadən azalmayıb əksinə mövcud olan buğdaların əvvəlkindən daha çox olmasını gördülər. Qeyd olunmuş kitabda mərhum hacı Mehdi Sultan Abadidən nəql olmuşdur ki, illərin birində buğda biçini qurtardıqdan sonra onları çəkib zəkatını elə orada (yoxsullara) verdik. Bundan sonra o xırman bir ayadək öz yerində qaldı və heyvanlar ondan yeyib aparırdılar. Xırman buğdalarını yenidən (tərəzi ilə) çəkdikdə, onun bir miqdarının yoxsullara verilməsi və heyvanların ondan aparmasına baxmayaraq, ilk dəfə çəkilmiş miqdarında gəldi.

ZƏKATIN NÖVLƏRİ, ODƏNMƏ YERLƏRİ VƏ MİQDARI

Zəkat iki növdür: Vacib və müstəhəb. Vacib zəkat da iki qismə bölünür ki, mal və bədən (fitrə) zəkatlarından ibarətdir. Mal zəkatı isə doqquz şeyə aiddir: 1. Buğda. 2. Arpa. 3. Xurma. 4. Kişmiş. 5. Qoyun. 6. İnek. 7. Dəvə. 8. Qızıl. 9. Gümüş.

Belə ki, onların ilk dörd hissəsi dənli bitkilər, növbəti üç hissəsi heyvanlar və son iki hissəsi isə pula aiddir. Qeyd olunmuş dörd dənli bitkilərin nisabı (həddi) 280 (mən) Təbriz ölçüsündən 45 misqal azdır ki, 847 kq 307 qrama bərabərdir. Yəni, (buğda, arpa, xurma və kişmiş) bu miqdara çatdıqda, onların zəkatı verilməlidir. Adlarını sadaladığımız dənli bitkilər yağış, çay və ya (Misirin bəzi yerləri kimi) torpaq rütubətindən suvarılarsa, ondabir, qab və su boruları ilə suvarıldıqda isə iyirmidəbir hissəsi zəkat adı ilə verilməlidir. Qoyunun beş nisabı (həddi və ölçüsü) vardır: Birinci: Qırx baş qoyunun zəkatı bir qoyundur. Qırxa çatmayınca zəkatı vacib deyildir. İkinci: Yüz iyirmi bir baş qoyunun zəkatı iki qoyundur. Üçüncü: İki yüz

bir baş qoyunun zəkati üç qoyundur. Dördüncü: Üç yüz bir baş qoyunun zəkati dörd qoyundur. Beşinci: Dörd yüz baş və ondan artıq qoyunları yüz-yüz ayırmaq və hər yüz baş qoyuna bir baş qoyun zəkat verilməlidir. İnəyin iki nisabı vardır: Birinci: Otuz baş inəkdən iki yaşına daxil olmuş bir dana zəkat ünvanı ilə verməlidir. İkinci: Qırx baş inəkdən, üç yaşına daxil olmuş bir dişi dana zəkat verilməlidir. Onların sayı altmış başa çatdıqda, iki baş iki yaşına daxil olmuş dana, yetmiş başa çatdıqda, bir baş iki yaşlı və bir baş üç yaşlı dana, həmçinin, hər nə qədər sayı artarsa, 30-30 və ya 40-40 hesablanmalı və daha sonra zəkati verilməlidir. Dəvənin on iki nisabı vardır: Birinci: Beş baş dəvənin zəkati bir qoyundur və beş başdan az olarsa, zəkat yoxdur. İkinci: On baş dəvənin zəkati iki qoyundur. Üçüncü: On beş dəvənin zəkati üç qoyundur. Dördüncü: İyirmi baş dəvənin zəkati dörd qoyundur. Beşinci: İyirmi beş baş dəvənin zəkati, beş qoyundur. Altıncı: İyirmi altı baş dəvənin zəkati, iki yaşına daxil olmuş bir dəvədir. Yeddinci: Otuz altı baş dəvənin zəkati üç yaşına daxil olmuş bir dəvədir. Səkkizinci: Qırx altı baş dəvənin zəkati, dörd yaşına daxil olmuş bir dəvədir. Doqquzuncu: Altmış bir baş dəvənin zəkati, beş yaşına daxil olmuş bir dəvədir. Onuncu: Yetmiş altı baş dəvənin zəkati üç yaşına daxil olmuş iki dəvədir. On birinci: Doxsan bir baş dəvənin zəkati dörd yaşına daxil olmuş iki dəvədir. On ikinci: Yüz iyirmi bir baş və ondan çox olan dəvələrin hər qırx ədədi qarşısında bir baş üç yaşlı dəvə və ya əlli ədədi qarşısında bir baş dörd yaşlı dəvə zəkat ünvanı ilə verilməlidir.

QIZIL VƏ GÜMÜSÜN NISABI (ZƏKAT HƏDDİ)

Damğası olan gümüşün iki nisabı vardır: Birincisi: Bir il saxlanılıb onunla heç bir al-ver olunmayan 105 misqal gümüşün qırxdabiri (yəni, iki misqal 15 noxud miqdarı) zəkat verilməlidir. İkinci: Yüz beş misqala iki misqal əlavə olunarsa, onların hamısının qırxdabir hissəsi zəkat verilməlidir. Amma neçə il qalarsa, hər il üçün onların qırxdabirini zəkat vermək lazımdır. Əlbəttə, birinci nisabdan az olan gümüş bu hökmə şamil deyildir. Qızılın da iki nisabı vardır: Birincisi: İyirmi şəri misqaldan ibarətdir ki, hər misqal 18 noxud olub 15 adi misqalla bərabərdir. Beləliklə, damğası olan 20 misqal şəri qızıl bir il qalarsa, onun qırxdan bir hissəsini (yəni 9 noxudunu) zəkat ünvanı ilə ödəmək lazımdır. İkinci: Dörd şəri misqaldır ki, əgər 20 misqal qızıla dörd misqal əlavə olunarsa, onun qırxdabirinin zəkat verilməsi vacibdir. Amma dörd misqaldan az əlavə olunarsa, birinci 9 noxud nisabı kifayətdir. Həmçinin, dörd-dörd əlavə olunarsa, hamısının zəkati verilməlidir. Dörddən az əlavə olunarsa, zəkati yoxdur. Ümumiyyətlə, gümüş 105, qızıl 15 adi misqaldan artıq olarsa, onların qırxdabirini ödəməklə zəkati əda etmiş və hətta bəzi vaxtlar həddindən artıq da vermiş olar.

FİTRƏ ZƏKATI

Fitr bayramı gecəsinin gün batan (Şəvval ayının əvvəli) vaxtı, həddi-büluğ, ağıllı, imkanlı (ümumiyyətlə, özünün işi və məxarici üçün pulu olan) şəxsin özü və hətta süd içən körpə və qonağı kimi onun çörəyini yeyənlərin hər birinin adından təqribən, üç kq buğda, arpa, xurma, kişmiş, düyü və bu kimi şeylərdən fəqirə verməlidir. Əlbəttə, bunun pulunu da

versə, kifayətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, fitrə zəkatının əsas faydalarından biri də onu ödəyən şəxsin o ildə (qəti olmayan) ölümdən uzaq qalmasından ibarətdir. İmam Sadiq (ə) öz evinin xərclərinin məsulu olan xidmətçisinə buyurdu: "Mənim ailəmin hamısının fitrə zəkatını ödə və onlardan heç birini yaddan çıxarma. Çünki onlardan birinin zəkatını verməsən, onun ölmündən qorxuram." Həmçinin, bir aylıq Ramazan orucunun qəbul olunması fitrə zəkatından aslıdır. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Fitrə zəkatı Ramazan ayının orucunu tamamlayandır."

ZƏKATIN XƏRCLƏNMƏSİ

Hər bir müsəlman zəkatı səkkiz yerə xərcləyə bilər ki, bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: 1. Ümumiyyətlə, özü və ailəsinin illik məxaricini əldə edə bilməyən və ya az qazanan yoxsula Beləliklə, mülk, sərmayə və ya sənətə malik olub özü və ailəsinin bir illik məxaricini ödəyə bilən şəxs yoxsul deyildir. 2. Yoxsuldan daha çətin yaşayan miskinə. 3. İmam (ə) və ya müstəhəqqə çatdıran şəxslərə. 4. Zəkat vermək vasitəsi ilə imanları möhkəmlənən zəif imanlılara. 5. Öz sahibi ilə müqaviləsi olan və onun pulunu ödəyə bilməyən qullara (qulların alınıb azad olması) 6. Öz borcunu ödəyə bilməyən borclulara 7. Allah yolunda ümumi mənfəəti olan işlər. O cümlədən, məscidlərin tikilməsi və ya təmir edilməsi, dini elmlər oxunan mədrəsələrin tikintisi, körpü tikmək, iki nəfərin arasını düzəltmək və sair bu kimi işləri qeyd etmək olar. 8. Borc almaq və ya bir şeyi satıb məqsədə çatmağa imkanı olmayan yolda qalmış şəxslər. Belə bir şəxsin öz vətəninə varlı olmasının heç bir eybi yoxdur.

MÜSTƏHƏB ZƏKAT

Yeddi şeydən zəkat vermək müstəhəbdir ki, bunlar aşağıdakılardan ibarətdir: 1. İnsanın al-ver (ticarət) etmək istədiyi sərmayə. 2. Düyü, noxud, mərci və bu kimi dənli bitkilər; amma göyerti, badımcın, xiyar, qarpız, yemiş və bu kimi tərəvəzlər üçün zəkat yoxdur. 3. Dişi at. 4. Ev, bostan, hamam və bu kimi yerlərin icarə (kirayə) pulu. 5. Bəzək-düzək alətləri. 6. Sahibinin istifadə edə bilmədiyi gizlədilmiş və xəzinə sayılan mal. İstifadə etmək imkanı olduqdan sonra onun bir illik zəkatını verməsi müstəhəb sayılır. 7. Zəkatdan boyun qaçıрмаq üçün hesabda əl gəzdirərsə (yəni malı zəkat həddindən endirmək; bir il çatmamışdan qabaq onun yarısını satması hallarında) il başında zəkat verməsi müstəhəbdir.

SAİR VACİB NƏFƏQƏLƏR

Zəkatdan sonra daha əhəmiyyətli vacib əməl Allah-taala tərəfindən Peyğəmbər (s) və onun Əhli-beytinə (ə) zəkatın qadağan olunması müqabilində müəyyən etdiyi xümsü verməyən şəxs, Məhəmməd Peyğəmbər (s) və Əhli-beyti (ə) haqqında zülümkar və qəsbkarlardan olacaqdır. Bu işi halal bilib onun vacibliyini inkar edən isə kafirlərdən sayılır. Xümsün vacibliyi müsəlmanlar tərəfindən təsdiq olunmuş, həmçinin, onun vacibliyinə dair Quranda da ayrıca dəlillər vardır. Hətta Quranda xüms vermək imanın şərtlərindən sayılmışdır: "Ey möminlər! Bəndəmizə (Məhəmmədə) nazil etdiyimizə (Qurana) iman gətirmisinizsə,

bilin ki, haqla batilin ayırd edildiyi və (müsəlmanlarla kafirlərin "Bədr" döyüşündə) üz-üzə gəldiyi gündə qənimət əldə etdiyiniz hər bir şeyin (onların) beşdəbiri (xümsü) Allaha, onun elçisinə, peyğəmbərin yaxınlarına, həmçinin, (onlardan olan) yetimlər, miskinlər və yolda (səfər yolunda) qalanlara məxsusdur. Allah-taala hər bir şeyə qadirdir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: *"Allah-taala zəkatı biz Əhli-beytə haram, xümsü isə halal etdi. Beləliklə, sədəqəni bizə haram, xümsü vacib, hədiyyəni isə halal etdi."*

İmam Baqir (ə) buyurub: *"Bir bir kəs xümsünü vermədiyi (pul) ilə onun xümsünü bizə çatdırmayınca, bir şey ala bilməz."*

Həmçinin, buyurub: *"Camaatın qiyamət günündə ən çətin vəziyyəti xümsləri ödənilməmiş şəxslərin qalxıb öz haqlarını tələb etməsidir."*

RUZİNİN ÇOXALMASI, (VAR-DÖVLƏTİN TƏMİZLİYİ) GƏLƏCƏK AZUQƏSİ

İmam Rzanın (ə) dostlarından sayılan, Fars əyalətinin tacirlərindən biri o həzrətə məktub yazaraq xüms verilməmiş malda təsərrüf etməsi üçün izn istədi. Həzrət onun cavabında belə yazdı: "Şübhəsiz, Allah-taala (ruzini) çoxaldandır. Onun buyurduğuna əməl edən üçün savab və xeyir, onun buyurduğu ilə müxalifət edən kəs üçün isə əzaba zəmin olmuşdur. Yalnız Allahın buyurduğu yolla əldə olunmuş mal halaldır. Şübhəsiz bizim din işində, çörək yeyənlərimiz və dostlarımızın məişəti və əziyyətlərindən qorxdığımız şəxslər qarşısında abrimızı qorumaq üçün xümsə ehtiyacımız vardır. Beləliklə, xümsü bizdən əsirgəməyin və bacardığınız qədər özünüzü bizim duamızdan məhrum etməyin." Xüms verənlərin imamların diqqət və dualarına şamil olmasına aid dəlillərdən biri də "Nəcdü-saqib" kitabında Hacı Əli Bağdadinin imam Mehdi (ə.c) hüzuruna çatması əhvalatıdır ki, bu əhvalat "Məfatihul-cinan" kitabında "Kazimeyn ziyarəti" hissəsində də nəql olunmuşdur.

Həqiqətən, yalnız xüms vermək ruzinin çoxalması, günahlarınızın pak olması və çarəsiz və pərişanlıq gününün azuqəsidir. Müsəlman Allaha itaət və bəndəlik barədə etdiyi əhdinə vəfa qılan şəxsdir. Dildə Allaha itaət, qəlbə isə müxalifət edən şəxs müsəlman deyildir.

Həzrət Mehdi (ə.c) xüms toplayan canişini Məhəmməd ibn Osmanın vasitəsi ilə Əbulhəsən Əsədiyə çatmış məktubda belə yazılmışdı: "Allahın, mələklərin və bütün məxluqatın lənəti bizim malımızdan bir dirhəmini halal sayana olsun!" Əbulhəsən deyir: "Öz-özümə bu lənəti imam malını yeməyi halal bilməyəne deyil, əksinə imam malını yeməyi halal sayana aid olduğunu güman etdim." Bu isə sair haram işlərdə də vardır. Yəni, Allahın haram etdiyini halal bilən şəxs Allah lənətini qazanmışdır. Elə buna görə də imam malının yeyilməsinin sair haram işlərə heç bir üstünlüyü yoxdur. Həzrət Məhəmmədi (s) peyğəmbərliyə seçən Allaha and olsun ki, elə bu vaxt məktubda yazılmış sözün öz-özünə pozulub onun yerinə bu sözün yazıldığını gördüm: "Allahın, mələklərin və bütün məxluqatın lənəti bizim icazəmiz olmadan malımızdan bir dirhəm yeyənə olsun!" Yəni bu işi halal bilməsə də, lənətlənmişdir. Xüms məsələsinin böyük əhəmiyyəti barədə

çoxlu hədislər də nəql olunmuşdur.

XÜMSÜN VACİBOLMA VƏ XƏRCLƏNMƏ YERLƏRİ

Xüms yeddi şeydə vacibdir ki, bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Müharibədə qənimət götürülən əşyalar. 2. Üzgüçülərin deryadan çıxartdıqları cəvahirat. 3. Ələ gəlmiş (tapılmış) xəzinə. 4. Mədəndən çıxarılan yeraltı sərvət. 5. İllik xərclərdən artıq qalan gəlir. 6. Miqdarı məlum olmayan malın haram mal ilə qarışması. 7. Zimmi (müsəlman dövlətində yaşayıb onun qanunlarına tabe olan) kafirlərin müsəlmanlardan aldığı torpaq (yer).

Qeyd olunmuş yeddi şeyin hər biri barədə əhkam risalələrində ətraflı izahlar verilmişdir. Xümsü iki yerə bölmək lazımdır: Onun bir hissəsi seyidlərə məxsusdur ki, bu hissə yoxsul, yetim və ya yolda qalmış seyidlərə verilməlidir. Xümsün digər hissəsi isə imam (ə) malıdır ki, bu zamanda o həzrətin (ə) ümumi nümayəndələri olan səlahiyyətli müctəhidlərə çatmalı və ya bəzi hissəsi onların icazəsi ilə müəyyən yerlərdə xərclənməlidir. "Kəlmeyi təyyibə" kitabında seyidlərə yaxşılıq və ehsan etməyin böyük nəticələri barədə qırx əhvalat qeyd olunmuşdur ki, burada onlardan birilə kifayətlənirik. "Müntəxəbud-din", "Ərbəin", Şazani "Fəzail" və "Tohvətul-əzhar" kitablarında müxtəlif yollarla İbrahim ibn Mehrandan belə nəql olunmuşdur: "Mənim Kufə şəhərində əbu Cəfər adlı yaxşı bir tacir qonşum var idi ki, seyidlərdən biri onun yanına gələrək bir şey istədikdə, imkanlısından pulunu alır, imkansızlar gəldikdə isə xidmətçisinə deyirdi: "Yaz ki, bu məbləğdə pulu Əliyyibn Əbi Cəfər (ə) almışdır (yəni onun adına borc yaz)." O, bu işini davam etdirdi və sonunda yoxsullaşdı və evində oturaraq dəftərinə nəzər salır, borclulardan diri qalanından pulunu alır, vəfat edənin adına isə xətt çəkirdi. O, bir dəfə qapısının ağzında oturmuşdu. Elə bu vaxt Əhli-beyt (ə) düşmənlərindən biri oradan keçərək tənə və məsxərə ilə dedi: "Sənin böyük borclun Əliyyibni Əbi Talib nə etdi?" Əbu Cəfər onun bu sözündən narahat olub ayağa qalxaraq evə daxil oldu. O gecə yuxuda Peyğəmbər (s), imam Həsən (ə) və imam Hüseyini (ə) birlikdə gördü. Peyğəmbər (s) onlara buyurdu: "Sizin atanız haradadır?" Elə bu vaxt Əmirəl-möminin Əli (ə) dedi: "Mən buradayam və o, həzrətin (s) arxa tərəfində durmuşdu." Peyğəmbər (s) ona buyurdu: "Nə üçün bu kişinin haqqını vermirsiniz? " Dedi: "Ey Allahın Rəsulu! Bu, onun haqqıdır, gətirmişəm." Buyurdu: "Ver ona." Həzrət Əli (ə) ağ yun parçadan olan bir kisəni mənə verərək buyurdu: "Bu sənin haqqındır." Daha sonra Peyğəmbər (s) buyurdu: "Bunu al və onun övladlarından biri sənin yanına gəlib ixtiyarında olan xeyirdən bir şey istəsə, onu boş qaytarma. Get, bundan sonra yoxsul olmayacaqsan." Əbu Cəfər deyir: "Yuxudan ayıldıqda o kisəni əlimdə görüb yoldaşımı yuxudan ayıltım və çırağı yandırmasını istədim. O kisənin içinə baxdıqda, orada min əşrəfi (üzərinə damğa vurulmuş qızıl pul) gördüm." Yoldaşım dedi: "Ay kişi! Allahdan qorx. Yoxsulluğun səni aldadır, tacirlərin malını (nahaq yerə) almayasan!" Dedi: "And olsun Allaha ki, belə deyil." Daha sonra borc dəftərini istəyib ona nəzər saldıqda orada Əliyyibn Əbi Talib (ə) adına yazılmış pulların az və ya çox deyil, yalnız min əşrəfi olduğunu gördüm."

VACİB OLAN AİLƏ XƏRCİ

Vacib nəfəqələrdən biri də daim kişiyyə itaət edən həyat yoldaşı, övlad, nəvə, nəticə və kötükçənin ehtiyacı olan halda, həmçinin ata, ana, ata babası, ana nənəsi və hər nə qədər yuxarı gedərsə, onların ehtiyacı və insanın imkanı olan halda xərclərini vacib miqdarda ödəməkdən ibadətdir. Belə ki, onların xərcini verməklə camaatın nəzərində yaxınları (qohum-əqrabası) ilə rabitəsini kəsən sayılmamalıdır. Bu haqda isə ətraflı məlumatları "sileyi-rəhimin" kəsilməsi mövzusunda qeyd olunmuşdur.

MÜSTƏHƏB NƏFƏQƏLƏR

Müstəhəb nəfəqə bir neçə növdür ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Müstəhəb sədəqə. Bu sədəqəyə təkid edən çoxlu ayə və rəvayətlər mövcuddur. Belə ki, cümə günü, Ərəfə günü, Ramazan ayı və xüsusi adamlara sədəqə verməyin xüsusi əhəmiyyəti vardır ki, qonşular və qohumları buna misal çəkmək olar. Sədəqə xəstəliyi aparan, bəlaları uzaqlaşdıran, ruzini nazil edən və malı çoxaldandır. Həmçinin, pis ölüm, yanmaq, boğulmaq, dəlilik və bu kimi yetmiş növ pis bəlanı uzaqlaşdırandır. Sədəqə nə qədər çox olarsa, təsiri də çox olar, onun azının isə həddi yoxdur və hətta bir ədəd xurmaya da şamil olur.

2. Hədiyyə. Bu isə bir şəxsin öz varlı və ya yoxsul din qardaşına dostluğun çoxalması üçün verdiyi şeydir ki, Allaha yaxınlaşmaq niyyəti ilə olduqda böyük ibadətlərdən sayılır. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Mömin qardaşına hədiyyə ünvanı ilə verdiyimin oxşarını sədəqə verməkdən daha çox sevirəm."

3. Ziyafət. Rəvayətlərdə möminlərə qonaqlıq vermək barədə çoxlu fəzilətlər buyurulmuş və peyğəmbərlərin əxlaqından sayılmışdır. Nəql olunmuş rəvayətə əsasən, yeddi gün müddətində imam Əliyə (ə) qonaq gəlmədiyindən ağlayaraq buyurdu: "Qorxuram ki, Allah-taala məni öz lütfündən məhrum edə."

4. Məlum haqq. Bu isə müsəlman şəxsin özü ilə hər gün, hər həftə və ya hər ayda ardıcıl olaraq öz möhtac qohumlarına kömək edəcəyini əhd etməsidir. Quranda buyurulmuşdur: "Təqvalı şəxslər o kəslərdir ki, öz mallarından yoxsul və məhrumlar üçün bir haqq təyin etmişlər."

Yoxsulların bəzisi başqasından bir şey istəyir, bəzisi isə bir şey istəmir və camaatın nəzərində yoxsul olaraq tanınmırlar.

5. Məhsul haqqı. Bu, əkinçi məhsul biçini vaxtı yoldan ötənlərə zəkat adı ilə deyil, əksinə müəyyən miqdarda o məhsuldan (savab niyyəti ilə) verməsinə deyilir.

6. Qərzül-həsənə. Yəni, möhtac olan müsəlmana borc verməkdir ki, imam Sadiq (ə) bu barədə buyurub: "Cənnət qapısına yazılmışdır ki, sədəqə verməyin on savabı, borc verməyin isə on səkkiz savabı vardır." Həmçinin buyurub: "Şübhəsiz, yalnız Allah rızasına görə öz mömin qardaşına borc verərək möminin pulu ona qaytaranadək, Allah-taala pulunu onun üçün sədəqə hesab edir." Yəni Allaha görə ona verdiyi möhlətin müqabilində sanki bütün malını sədəqə vermişdir. Çünki hər an öz pulunu tələb etməyə haqqı olarkən onu tələb etmədikdə, o pulu ikinci dəfə borc verməsi kimidir.

Beləliklə də, bir daha sədəqə vermək əcrini qazanmış olur. Yenə həzrət buyurub: "Quranda tərk olunmasına əzab vədəsi verilən

"Maun" zəkatın tərk edilməsi deyil, əksinə onda məqsəd möhtaclara borc verməmək və ev əşyalarını onu istəyənlərdən əsirgəməkdir." Əbu Bəsir o həzrətə (ə) dedi: "Bizim qonşular bizdən bir şey alıb aparanda onu sındırır və xarab edirlər. Belə halda onlara istədiklərini verməmək bizə günah sayılırmı?" Həzrət buyurdu: "Onlar belə olduqda, sənə heç bir günah yazılmır."

7. Borcunu ödəyə bilməyənin möhlət vermək və ya bağışlamaq. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs Allah pənahından başqa bir pənah olmayan gündə Allah pənahında olmaq istəyirsə, imkansız borcluya möhlət versin və ya öz haqqını ona bağışlasın." Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs imkansız borcluya möhlət verərsə, pulu ona qaytarılanadək Allah yanında hər günü üçün o pul ilə sədəqə verməsi savabını qazanar." İmam Sadiqə (ə) dedilər: "Əbdürrəhman ibn Səbayə bir nəfərə borclu olaraq dünyadan getmişdir ki, onu bağışlamasını desək də, qəbul etmək istəmir." Həzrət buyurdu: "Vay olsun ona! O, bilmirmi ki, vəfat etmiş şəxsi halal etsə, Allah yanında hər dirhəmin qarşısında on dirhəmə, bağışlamadıqda isə hər dirhəmin müqabilində yalnız bir dirhəmə çatacaqdır?!"

8. Möhtaclara libas və məskən bağışlamaq. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs öz din qardaşına qış və ya yay libası geyindirərsə, Allah-taala da ona cənnətin libaslarından geyindirər. Ölüm çətinliklərini ona asanlaşdırar, qəbrini genişləndirər və qiyamətdə qəbrdən xaric olarkən mələklərlə müjdə ilə görüşər."

Həmçinin, buyurub: "Hər kəs yoxsul müsəlmanlardan birini paltarsızlıqdan ehtiyacsız edərsə və ya ona (ev, sərmayə və bu kimi köməklərlə) məişətində kömək edərsə, Allah-taala yeddi min mələyi qiyamət günündə onun üçün bağışlanmaq diləməklə vəzifələndirər."

9. Abrının və öz hörmətinin qorunması, həmçinin, zülmkarların zülmü və şərini aradan aparmaq üçün pul bağışlamaq. Rəvayətə əsasən ən üstün infaq abrın qorunması üçün edilən infaqdır.

10. Ümumi mənfəəti olan cari xeyr işlərdə pul xərcləmək. O cümlədən, sahibinin ardıcıl savab qazanması və uzun illər boyu təsiri qalan məscid, mədrəsə, karvansara və hamam tikdirmək, bulaq (və ya quyu) qazdırmaq və dini kitabların nəşr etdirilməsini qeyd etmək olar. Mərhum Hacı Nuri "Darus-səlam" kitabında tanınmış din xadimi Şeyx Əbdulhüseyn Tehranidən nəql etmişdir ki, buyurub: "Öz həyatı zamanı müxtəlif günah işləri ilə tanınmış və Məhəmməd Şah Qacarın yaxınlarından sayılan Mirzə Nəbi vəfat etdikdən sonra bir gecə onu yuxu aləmində bağlar və İmarətlərdə əyləşdiyini gördüm. Onu tanıyanlardan biri mənimlə birlikdə idi ki, onun qəsrinə çatdıqda dedi: "Bura Mirzə Nəbinin mənzilidir, özünü görmək istəsən, orada əyləşib." Daha sonra onun əyləşdiyi yeri mənə göstərdi. O isə bir qəsrə əyləşmişdi. Məni görəndə kimi öz yanına çağırırdı. Onun yanına getdikdə ayağa qalxaraq salam verdi və mənə yuxarı başda yer verərək adəti kimi öz yerində əyləşdi. O, məni fikrə gedən halda görüb soruşdu: "Ey şeyx! Elə bil mənim bu məqamımdan təəccüblənirsən? Mənim dünyada əncam verdiyim əməllərin cəzası şiddətli əzab idi. Amma mənim Taliqan tərəflərdə duz mədənim var idi ki, hər il onun icarə pulunu Taliqandan Nəcəfi-Əşrəfə göndərir və imam Hüseynin (ə) əzadarlıq məclisində xərclətdirirdim."

Allah-taala da o əməlimin qarşısında mənə bu məkan və bağı verdi." O mərhum deyir: "Mən təəccüblə yuxudan oyanıb onu dərs məclisində şagirdlərimə dedim." Elə bu vaxt Molla Müti Taliqanının övladlarından biri dedi: Bu düz yuxudur. Onun Taliqanda duz mədəni var idi ki, onun yüz tükənə yaxın gəlirini Nəcəfə göndərirdi. Mənim atam da onu əzadarlıq məclisində xərcləyirdi. Mərhum Tehrani buyurdu: "Mənim o vaxta qədər onun bu istəyi və Nəcəfi-Əşrəfdə əzadarlıq məclisi qurduğundan xəbərim yox idi."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "İnsan vəfat etdikdən sonra yalnız üç şeydən bəhrələnir: 1. Həyatı vaxtı və öləndən sonra da cari olan sədəqə. 2. Azan vermək kimi yaxşı bir işi qoyub getmək. 3. Onun üçün dua və bağışlanmaq diləyən saleh övlad." (Əlbəttə, rəvayətlərdə buyurulduğu kimi, onun adına xeyir əməllər edilməsi də nəzərdə tutulur).

38. HƏCC ƏMƏLİNİ YÜNGÜL SAYMAQ

Haqqında aşkar dəlil olan böyük günahların otuz səkkizincisi, həcc əməlini yüngül sayıb ona əhəmiyyət verməməkdən ibarətdir. Əməsinin imam Sadiq (ə) və Fəzl ibn Şazanın imam Rzadan (ə) nəql etdiyi rəvayətlərdə bu əməlin böyük günah olmasına işarə olunmuşdur. Həccin vacibliyi namaz kimi İslam dininin zəruri hökmlərindən olduğu üçün həcc əməlini inkar edən şəxs də kafir sayılır. Amma həccin vacibliyinə inanıb əməldə səhlənkarlıq üzündən ona əhəmiyyət verməmək və dünyəvi məşğuliyyətlər nəticəsində haqqında çox təkid olunmuş bu vacib əməli tərk etmək böyük günahdır.

HƏCCİ ŞƏRTLƏRƏ MALİK OLDUĞU İLDƏN TƏXİRƏ SALMAQ HARAMDIR

Təkcə həcc əməlini tərk etmək böyük günah deyil, həm də onu istitaət ilindən təxirə salmaq da böyük günah sayılır. Çünki həcc elə bir vacib əməldir ki, həcc mövsümündə istitaət (bacarıqlı olmaq) şərtlərinə malik olan hər bir şəxs elə o ildə həccə getməlidir və onu başqa ilə təxirə salmaq isə haramdır. Mərhum Mühəqqiq "Şəraye" kitabında buyurub: "Həcc istitaət ilindən təxirə salmaq (insanı) həlak edən böyük günahdır." Şəhid Sani "Məsalik" kitabında yazır: "Şiə alimlərinin bu məsələ barədə bir ixtilafı yoxdur və həcc əməlini istitaət ilindən təxirə salmağın haramlığı barədə Quran və sünnədə çoxlu dəlillər mövcuddur." Həccin təxirə salınmasının ona qarşı bir növ yüngüllük sayılması isə aydın bir məsələdir. Allah-taala Quranda həcc tərk etməyi küfrə bənzətməmişdir. Bu isə həccin tərk edilməsinin Allaha küfr və şirk mənasında olduğuna işarədir. Küfr və şirk bağışlanmadığı kimi həcc tərk etmək də bağışlanmaz. "Ali-İmran" surəsində buyrulur: "Hər kəsin Məkkəyə getmək imkanı varsa, Allah evinin həcc və ziyarəti ona vacibdir və hər kəs küfr edərsə, (bu onun öz ziyanıdır və) Allah-taala məxluqatdan ehtiyacsızdır."

İmam Sadiq (ə) ayədə buyurulmuş küfr sözünün tərk etmək mənasında olunduğunu buyurmuşdur.

Beləliklə, ayədə məqsəd həcc tərk edənlərdən ibarətdir. İmam Kazim (ə) buyurub: "Şübhəsiz, Allah-taala həcc əməlini hər ildə istitaət sahiblərinə vacib etmişdir."

Yəni, istitaət ilində onu yerinə yetirməyən şəxsə ömrünün sonunadək hər il həcc əməli vacib olur. Bu barədə başqa mənalara da deyilmişdir ki, ətraflı məlumat üçün "Urvətul-vusqa" kitabına baxa bilərsiniz. Bu isə Allah-taalanın buyurduğu kəlamıdır "İstitaəti olanların Allah evinin həccinə getməsi Allah üçündür və hər kəs küfr edib onu tərk edərsə, Allah-taala məxluqatdan ehtiyacsızdır." Əliyyibn Cəfər deyir: "Mən o həzrətə

(dedim: Bizlərdən biri həcc əməlini yerinə yetirməsə, kafir sayılırmı?" Həzrət buyurdu: "Xeyr, amma həcc belə deyil və onu inkar edənlər kafir olmuşdur."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs bir maneə olmadan, yəni ona üz gətirən ehtiyac və pərişanlıq, yol gedə bilməyini əlindən alan xəstəlik və ya onun qarşısını alan (padşah kimi) bir maneə olmadan həcc əməlini tərk edib ölərsə, Qiyamət günü Allah-taala onu yəhudi və məsihi halında məhşur edəcəkdir". (Bu haqda "Maraqlı əhvalatlar" kitabında iki hekayə də nəql olunmuşdur).

Başqa bir hədisdə buyurub: "Hər kəs (qarşısında bir maneə olmadan) həcc əməlini yerinə yetirmədən ölərsə, yəhudilər və məsihilərdən olan halda vəfat edir."

Mərhum Feyz Kaşani "Əl-Vafi" kitabında qeyd olunmuş hədisdə "üzürlü" sözünü insanı yoxsul edən və ya yoxsulluğa yaxınlaşdıran ehtiyac mənasında olduğunu bildirmişdir. Amma həcc üzürsüz tərk edənlərin yəhudi və məsihilər kimi ölməsi kəlamı onların həcc əməlinə həqiqi əqidə və imanlarının olmaması üçündür. Çünki onların həcc əməlinə inansaydılar və qarşıda bir maneə olmasaydı, həcc əməlinin yerinə yetirərdilər. Onların gələn il sağ qalacaqları isə dəqiq deyildir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs sağlam və imkanı olan halda həcc tərk edib ölərsə, Allah-taalanın buyurduğu "Onu Qiyamətdə kor halında məhşur edərik" ayəsinin şamil olduğu kəslərdən olar." Əbu Bəsir təəccüblə soruşdu: "Belə bir şəxs kor məhşur olacaqmı?" Həzrət buyurdu: "Bəli, Allah-taala belə bir şəxsi haqq yolunu görməkdən kor etmişdir."

Başqa bir rəvayətdə buyurub: "Onu cənnət yolunu görməkdə kor etmişdir."

Məhəmməd ibn Fuzeyl deyir: "İmam Kazimdən (ə) soruşdum: "Allah-taalanın buyurduğu: "Hər kəs bu dünyada kordursa, axirətdə də kor və daha azğındır." ayənin mənası nədir?" O həzrət buyurdu: "Bu şəxs həcc etməyə lazım qədər pulu olarkən vacib həccini təxirə salandır ki, "gələn il həccə gedərəm" deyir və beləliklə də, həcc əməlini yerinə yetirməzdən qabaq vəfat edir.""

HƏCCİ TƏRK EDƏNLƏR BARƏSİNDƏ AYƏLƏR

"Münafiqun" surəsində buyurulur: *"Sizlərdən birinizin ölümü çatmazdan qabaq, sizə verdiyimizdən (nemətlərdən) Allah yolunda infaq edin. (Belə ki, ölümü çatdıqda) deyər: "İlahi! Əgər ölümümü təxirə salıb, mənə bir az möhlət versən, sədəqə verib (zəkat və sair vacib hüquqları yerinə yetirib) salehlərdən (həcc edənlərdən) olaram."* (Amma) Allah-taala heç vaxt əcəli çatmış kəsin ölümünü təxirə salmaz və Allah-taala sizin əncam verdiklərinizə daha yaxşı agahdır."

İmam Kazimdən (ə) rəvayət olunmuşdur ki, o həzrət "fəs-səddəq" sözünü vacib sədəqə, "əkun minəs salihin" sözünü isə həccə getmək mənalılarına təfsir etmişdir.

Həmçinin, mübarək ayədə buyurulur: "De ki, sizi camaatın daha ziyankarından agah edimmi? Onlar özlərinin salehlərdən olduğunu güman

edərək dünyada olan bütün təlaşları puç olanlardır."

İmam Kazim (ə) buyurub: Bunlar həcc əməli vəzifəsində səhlənkarlıq edib onu təxirə salan və hər il "gələn il gedərəm." deyənlərdir." Həcc əməlini təxirə salınıb və ya tərk olunmasının böyük günah olması barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur ki, qeyd olunmuşlarla kifayətlənirik.

HƏCC ƏMƏLİNİ TƏXİRƏ SALMAĞIN DÜNYƏVİ NƏTİCƏLƏRİ

Qeyd etmək lazımdır ki, bir sıra rəvayətlərdə həcc əməlini təxirə salmağın bəzi dünyəvi nəticələrinə işarə olunmuşdur, o cümlədən, insanın həccə tərk etməsinə səbəb olan məqsədinə çatma bilməməsidir. İmam Baqir (ə) buyurub: "Hər kəs dünyəvi işlər üçün həccə tərk edərsə, o, məqsədinə çatmazdan qabaq həccə gedənlərin qayıtmasını görəcəkdir".

Həcc əməlini təxirə salmağın dünyəvi nəticələrindən biri də yoxsulluqdan ibarətdir. Peyğəmbər (s) "Bədriyyə" xütbəsində buyurub: "Ey camaat! Allah evinin həccinə gedin. Beləliklə, həccə gedən ailələr varlı, onu tərk edən ailələr isə yoxsul olacaqlar."

Həcc varlı olmaq nişanəsidir. Həzrət buyurub: "Ey camaat! Həccə gedənlər Allah tərəfindən kömək olunmuşlardır və xərc etdiklərinin əvəzi (bu dünyada) onlara çatacaqdır və Allah-taala (axirətdə) saleh əməl edənlərin əcrini zay etməz."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Üç əməlin axirət savablarından əlavə, bu dünyada da bir sıra nəticələri (faydaları) vardır. 1. Nəticəsi yoxsulluğun aradan getməsi olan həcc (əməli). 2. Bəlanın qarşısını alan sədəqə. 3. Ömrü uzadan ehsan."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Müsəlmanlar həccə tərk edərlərsə, onlara əzab nazil olar.

Sumə deyir ki, imam Sadiq (ə) buyurdu: "Nə üçün bu il həccə getmədin?"

Dedim: "Bir dəstə ilə etdiyim al-ver və sair işlərə görə. Belə ki, həccimə mane olan işlərin xeyirli olmasına ümid vardır." Həzrət buyurdu: "And olsun Allaha ki, Allah-taala səni həccdən saxlayan işlərdə bir xeyir təyin etməmişdir. Heç bir kəs etdiyi günahlardan başqa bir səbəblə həccdən məhrum olmaz və Allah-taalanın əfv etməsi günahlardan çoxdur (böyükdür)."

İshaq ibn Əmmar imam Sadiqə (ə) dedi: "Bir nəfər məndən həccə getməsi barədə məsləhət istədi, onun zəif halını (pulsuzluq və ya bədən zəifliyini) görüb həccə getməkdən saxladım." İmam (ə) buyurdu: "Etdiyin bu işin üçün necə də bir il xəstə olmağa layiqsən!" İshaq deyir: "İmamın (ə) buyurduğu kimi bir il müddətində xəstə oldum."

Bu hədisdən başa düşülür ki, insan heç vaxt yaxşı niyyəti olan (xüsusi ilə həccə getmək istəyən) şəxsləri fikirlərindən döndərməməlidir. Belə etdikdə isə Allah yolunu kəsənlərdən olacaqdır. Əksinə, onları bu işi həyata keçirməkdə həvəsləndirməlidir ki, belə bir xeyir əməl onların əlindən çıxmasın. Həmçinin, onları fikirlərində olan xeyir işdən çəkəndirmək öz nəzərində olan bir işdir. Xeyir əməli iradə etmişləri şövqləndirib onları xeyir əməldə tələsməyə həvəsləndirən isə yaxşılığa dəvət edənlərdəndir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Din qardaşlarınızın həccə getməsinin qarşısını almaqdan çəkinməlisiniz. Hər kəs belə edərsə, axirətdə onun üçün

hazırlanmış əzabdan əlavə, bu dünyada da dünyəvi bəlaya düşər olacaqdır."

HƏCCİN FƏZİLƏTİ

Həccin tərk edilməsinin şiddətli əzabı olduğu kimi, onu yerinə yetirməyin də bir çox dünyəvi və uxrəvi fəzilət və nəticələri vardır ki, rəvayətlərdə onlara işarə olunmuşdur. Onlardan bəzisini diqqətinizə çatdırırıq. Peyğəmbər (s) buyurub: "Həcc əməlini yerinə yetirənlər üç dəstədir; Başqa dəstələrdən fərqli olaraq çoxlu nəsibi olan birinci dəstənin keçmiş və gələcək günahları bağışlanır və Allah-taala onları qəbr əzabından qoruyur. İkinci dəstənin nəsibi yalnız keçmiş günahlarının bağışlanmasıdır. Amma üçüncü dəstənin malı və ailəsi həccdən qayıdanadək Allah amanında qorunacaqdır."

Digər hədisdə (üçüncü dəstənin) həcc şərtlərinə malik olmadığı üçün uxrəvi savabının olmaması, yalnız qayıdandək ailəsi və malının qorunmasından xəbər verilmişdir. Bir nəfər Məscidul-Həramda imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Hamıdan çox bədbəxtçiliyi olan kimdir?" Həzrət buyurdu: "İki dayanacaqda (Ərafat və Məşərul-Həramda) durub, Səfa və Mərvə arasında səy edən və Allah evini təvaf edib İbrahim (ə) məqamında namaz qıldıqdan sonra Allahın onu bağışlamadığını güman edən (daha bədbəxtir). Belə bir şəxsin bədbəxtçiliyi hamıdan çoxdur." (Çünki bu, Allah rəhmətindən məyus olmaqdır ki, əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, Allah rəhmətindən ümitsizlik, böyük günahlardan sayılır). İmam Sadiq (ə) buyurub: "Bir nəfər bədəvi ərəb Peyğəmbərin (s) huzuruna gələrək dedi: "Həcc səfəri üçün hərəkət etdim, amma həcc mərasiminə çatı bilmədim. Mən varlı adamam. Həcc savabına çatım deyə, pulumdan müəyyən miqdarını infaq etməyimə icazə verin." Həzrət (s) buyurdu: "Əbu Qeys dağına nəzər sal, (bu dağ) sarı qızıla çevrilib sənə olarsa və onun hamısını Allah yolunda infaq etsən belə, sən həcc edənlərin savabını əldə edə bilməzsən." Sonra buyurdu: "Həcc edən şəxs bu yalda çalışdığı müddətdə ona on həsənə yazılar və on dərəcə məqamı artar. Dəvəsinə minib atdığı hər bir addımı üçün belə bir savab ona verilir. Amma Allah evini təvaf etdikdə günahların bağışlanır. Səfa və Mərvə arasında səy etdikdə günahlarından azaldılar, Ərafatda dayandıqda bir daha günahlarından silinər, Məşərdə dayandıqda yenə də günahlarından azaldılar, həmçinin, Şeytana daş atdıqda (rəmyi-cəmərət) yenə də günahlarından pozular." Daha sonra o həzrət (s) həcc əməllərini sayaraq onları etməklə günahların aradan getməsindən xəbər verib o ərəbə buyurdu: "Həcc edənin savabları sənə necə çatı bilər?"

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Həcc edən şəxs üçün dörd ay günahları yazılmaz və bu müddətdə onun üçün savab yazılar. Əlbəttə, böyük günahları istisnadır."" Mərhum Feyz Kaşani bu hədisin şərhində buyurub: "Günahın insan qəlbinə təsir qoyub onu qaraltması baxımından bir neçə növə bölünür. Bəlkə də, hədisin mənası budur ki, həcc dayanacaqları (və əməllərinin) hər birində insan günahlarının bir növ və ya bir mərtəbəsi silinir və yaxud da bütün günahların məhv olur. Hədisdə buyurulduğu kimi, bəzi günahlar təkcə Ərafə günü Ərafat çölündə bağışlanır."

Həmçinin, buyurub: "Həcc və ümrə əməllərini yerinə yetirmək ilahi qanunlardandır. Belə ki, Allahdan bir şey istəyərlərsə, onlara bəxş edər,

onu çağırırlarsa cavab verər, birinin haqqında şəfaət edərlərsə, şəfaətlərini qəbul edər və sakit olarlarsa, xahişsiz onlara nəsib edər. Həmçinin bu yolda xərclədikləri hər bir dirhəm qarşısında onlara minlərlə bərabər əvəz verəcəkdir."

Başqa hədisdə buyurub: "Hacı Məkkəyə daxil olduqda, orada təvaf, namaz və səyini yerinə yetirdikdən sonra onun sağ çiyninə vurularaq deyilər: "Allah sənin keçmişini bağışladı, gələcəyində isə muğayat ol.""

Həccin fəziləti barədə çoxlu rəvayətlər mövcud olsa da, qeyd olunmuş rəvayətlərlə kifayətlənirik.

HƏCCİN VACİBOLMA ŞƏRTLƏRİ

Həccin vacib olmasının bir neçə şərti vardır ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Həddi-bülüğa çatmaq. Elə buna görə də həddi-bülüğa çatmazdan qabaq həcc əməlini yerinə yetirən uşağın əməli, onun sair ibadətləri düzgün və müstəhəb olsa da, vacib həcc üçün kifayət etmir və yalnız həddi-bülüğa çatdıqdan sonra sair şərtlərə əsasən həcc etməsi vacib olacaqdır. 2. Ağillı olmaq. 3. Azad olmaq (qul olmamaq). 4. Həcc vastəsi ilə haram bir iş görməmək və ya vacib bir əməli tərk etməmək. (Bəzilərinin əqidəsinə görə bu kimi hallarda mühüm və daha əhəmiyyətli olan məsələlərə riayət etmək lazımdır). 5. Müstəti (maddi və sair imkanlara malik) olmaq.

İSTİTAƏTİN (HƏCC ÜÇÜN İMKANA MALİK OLMAĞIN) ŞƏRTLƏRİ

Müstəti olmaq bir neçə şərt əsasında ki, aşağıdakılardan ibarətdir: 1. Həccə gedib-qayıtmaq üçün illik azuqənin olması və yaxud bunları özünə uyğun tərzdə hazırlamaq üçün pulun olması. 2. Həccə gedib-gəlmək üçün bədənin sağlamlığı. 3. Həccə getmək üçün yolda bir maneənin olmaması. Beləliklə, yolda öz canı, malı və ya abrından qorxusu olana həccə getmək vacib deyildir. 4. Həcc etmək üçün vaxtın olması. 5. Gedib-gələndə ailənin xərclərinin təmin edilməsi. Onun nəzarəti altında olan istər övlad və həyat yoldaşı kimi xərci vacib olan, istərsə də, yoxsul olan kiçik və ya böyük qardaş və yaxud onun yanında olan yetim uşaq, xidmətçi və sair kimi çörəyini yeyən və xərci vacib olmayan şəxslərdən ibarətdir. 6. Həccdən qayıtdıqdan sonra çətinliyə düşməməsi. Yəni, özünün və ailəsinin dolanışığı üçün zəhmətə düşməməsi üçün gəlir və ya qazanc yerinə malik olması. Qeyd etmək lazımdır ki, həcc əməli hər bir insana ömründə yalnız bir dəfə vacib olur və birinci vacib həcci yerinə yetirdikdən sonra, digər illərdəki həcci müstəhəb sayılır. Beləliklə, qeyd olunmuş altı şərtə malik olan şəxsin elə həmin ildə həcc səfərinə getməsi vacib, onu gələn ilə təxirə salmaq isə haram və böyük günahdır. Əgər səhlənkarlıq səbəbilə o ildə həccə getməsə, növbəti ildə getmək şəraiti olmasa, zəhmətə düşmək bahasına başa gəlsə belə, həcc səfərinə getməlidir. Növbəti ildə şəraiti olarkən xəstəliyə düşüb o xəstəlikdən sağlmasına ümidi olmasa, özü üçün naib (nümayəndə) tutması vacibdir. Yəni, öz adından vacib həcc əməlini yerinə yetirməsi üçün bir şəxsi əcir tutmalı və onun xərclərini də verməlidir. Özü üçün nümayəndə tutmadan vəfat etsə, həcc xərclərini malından götürüb vacib

həcc əməlini yerinə yetirməsi üçün bir nümayəndə tutmaq lazımdır. Bu məsələdə onun bu işə vəsiyyəət edib-etməməsi və ya onun varisinin kiçik uşaq olması, yaxud bundan artıq irs qoyub-qoymaması əhəmiyyət daşıyır. Çünki vəfat etmiş şəxsin vacib həccə üçün nümayəndə tutmaq və onun borclarını ödəmək irsdən qabaq olduğu kimi (mühüm və) ön plandadır. Yəni hər şeydən əvvəl onun borcları ödənməli və daha sonra qalmış pullar varisləri arasında bölünməlidir. Müəyyən həcc üçün vəsiyyəət edərsə, onun həcc xərcləri var-dövlətinin üçdəbirindən hesablanmalıdır.

DIRİ VƏ YA ÖLÜ ÜÇÜN NAİB TUTMAQ MÜSTƏHƏBDİR

Həcc əməli üçün diri və ya ölüyə naib (nümayəndə) tutmaq müstəhəb bir əməldir. "Vəsailuş-şiə" kitabında Məhəmməd ibn İsa Yəqtinidən nəql olunmuşdur ki, deyir: İmam Rza (ə) mənə o həzrət (ə) tərəfindən qardaşlarım Musa və Yunis Əbdürrəhmanın həcc əməlini yerinə yetirməsi üçün müəyyən miqdarda pul göndərdi. Abdullah ibn Sənan deyir: "Mən imam Sadiqin (ə) hüzurunda idim ki, bir nəfər o həzrətin (ə) yanına gəldi və həzrət ona vəfat etmiş oğlu İsmail tərəfindən həcc əməlini yerinə yetirmək üçün otuz dinar verdi, həmçinin o həzrət bütün ümrə və həcc əməllərini İsmayılın adından yerinə yetirməsini ona tapşırırdı. Daha sonra buyurdu: "Bunu yerinə yetirsən, İsmayıl üçün öz malından xərc olunmuş bir müstəhəb həcc, sənə isə özünü zəhmətə saldığın üçün doqquz həcc savabı veriləcəkdir."

İMAMIN NAİBİ TƏQVALI OLMALIDIR

Vəsailuş-şiə kitabında nəql olunmuşdur ki, Əbu Məhəmməd Dələcinin iki oğlu vardı ki, onlardan biri təqvalı, digəri isə azgın idi. Şiələrədən bəzisi ona müəyyən məbləğdə pul verərək imam Zaman (ə.c) tərəfindən həcc üçün naib (nümayəndə) tutmasını istədilər və bu da şiələrin gözəl ibadəti sayılırdı. Beləliklə, Əbu Məhəmməd o pulu azgın oğluna verib onun vasitəsi ilə həcc əməlini birlikdə yerinə yetirdi. O deyir: "Ərəfat günü qarabuğdayı, gözəl üzlü və gözəl geyinmiş bir cavanın hamıdan çox dua və razu-niyaz etməsini gördüm. Camaat Ərafatdan Məşərə tərəf hərəkət etmək istəyəndə, mənə buyurdu: "Ey şeyx! Allahdan həya etmirsənmi?" Dedim: "Nə üçün?" Buyurdu: "Sənə kimin adından həccin tapşırılmasını bildiyin halda, onu şərab içən və azgınlıq edəne verirsən! Gözlərinin kor olmasından qorxmursanmı?" Sonra mənim gözümə işarə etdi, mən isə xəcalət çəkdim. Özümə gəldikdə, nə qədər ətrafa nəzər salsam da onu görə bilmədim." Beləliklə də, qırx gündən sonra onun gözündə bir yara yarandı və o, kor oldu." "Kafi" kitabında Musa ibn Qasimdən rəvayət olunmuşdur ki, deyir: "İmam Cavada (ə) dedim: "Siz və sizin atalarınız tərəfindən təvaf etmək istədim. Bəziləri dedilər: "İmam üçün təvaf etmək caiz deyil." Həzrət buyurdu: "Əksinə bacardığın qədər təvaf et. Şübhəsiz bu iş caizdir." Ravi deyir: "Üç ildən sonra həzrətin hüzuruna çatıb dedim: Mən neçə il bundan qabaq siz və sizin atalarınız tərəfindən təvaf etmək barədə sizdən icazə aldım və siz də buna icazə verdiniz. Beləliklə də təvaf əməlini yerinə yetirdim. Belə ki, bir gün həzrət peyğəmbər (s), digər gün həzrət Əmirəl-möminin imam Əli (ə) və beləliklə də sizə qədər imamların

adından təvaf əməlini yerinə yetirdim. Ey mənim mövlam! Mən adlarını saydığım (Məhəmməd (s) və onun Əhli-beytinin (ə)) rəhbərliyini (və məhəbbətini) qəbul etmişəmmi?" Həzrət buyurdu: "Bu halda yalnız Allahın öz bəndələrindən istədiyi din əsasında dindar oldun." Dedi: "Bəzi vaxtlar da ananız xanım Fatimə (s) üçün təvaf əməlini yerinə yetirmişəm." Həzrət buyurdu: Bu işini çoxlu et. Şübhəsiz bu iş sənə etdiyən saleh əməllərindən daha üstündür."

HƏCCİN VACİB OLMA SİRLƏRİ

Əhli-beytdən (ə) nəql olunmuş bir sıra rəvayətlərdə həccin vacib olunmasının bəzi sirlərinə işarə olunmuşdur. "Vəsailuş-şiə" kitabında imam Rzadan (ə) nəql olunmuş hədisin məzmunu belədir: "Şübhəsiz, camaat (maddi və mənəvi) bəhrələrə çatsın deyə, onlara həcc əməlinin yerinə yetirilməsi barədə göstəriş verilmişdir. 1. Allah-taalaya yaxın olmaq. 2. Çoxlu savablara çatmaq. 3. Öz keçmişindən peşman olub gələcəkdə Allaha bəndəçilik etmək niyyətində olanların keçmiş günahlarının bağışlanması. 4. Allah yolunda var-dövlətin xərclənilib bədənə bir qədər əziyyətə salınması. 5. Ailədən ayrılıb onlardan əlaqəni kəsmək. 6. Nəfsini rahatlıqlardan saxlayıb Allah dərğahında təvazökarlıq və zillətlə onu soyuq və istidə saxlamaq. Bir sözlə, bütün şeylərdən əlaqələri kəsib yalnız Allaha üz gətirmək. 7. Məkkə, Mədinə və sair dünya müsəlmanlarına bir çox faydaların çatması. Çünki bir çoxları ticarət malının daşınması, kirayə vermək və bu kimi işlər vasitəsi ilə pul qazanmaq və sair işlərdən faydalanırlar. Həmçinin, müsəlmanların bir çox ehtiyacları bu cür bir yerdə olan yığıncaqlar vasitəsi ilə həll olunur. 8. Həcc mərasimi vasitəsilə doğru əqidələr, dini hökümlər və Əhli-beyt (ə) kəlamlarının bixəbər insanlara çatması."

ALLAHA BƏNDƏÇİLİYİN MƏLƏKLƏRƏ OXŞARLIĞI

Əmirəl-möminin Əli (ə) "Nəhcül-bəlağə" xütbələrinin birində belə buyurub: "Allah-taala "Beytül-Həram" həccini sizə vacib və onu insanlara qiblə təyin etmişdir. Həcc edənlər ora dördəyaqlılar kimi daxil olur (onların orada savaba nail olmaq üçün izdihamı dörd ayaqlıların su üstündə izdihamı kimidir) və onların ora gəlməsi göyərçinlərin (öz yuvalarına qarşı) şövqü kimidir. Allah-taala o evi insanların onun əzəməti qarşısında təvazökarlıq edib onun izzət və səltənətini təsdiq etmək üçün bir əlamət olaraq seçmiş və öz bəndələrindən onun dəvətini qəbul etmək və ora getmək üçün itaət edənlər seçmişdir. Onlar Allahın fərmanını təsdiq edib peyğəmbərlərin yerində duraraq özlərini Allah-taalanın ərşini təvaf edən mələklərə oxşadırlar. Bəndələr (iman sərmayəsi ilə) ticarətdə Allah-taalanın pərəstişini qazanır və onun əfv və dərğahına nail olmaq üçün bir-birini ötməkdə tələsirlər. Pak olan Allah o evi İslam nişanəsi və pənah gətirənlərin pənah yeri seçərək həccə vacib edib onun ehtiramını zəruri saydı. Həmçinin, ora getməyə göstəriş verərək "Ali-İmran" surəsinin 97-ci ayəsində) buyurub: "...Onun yoluna (ərzaq, minik, və sağlamlıq baxımından) gücü çatan hər bir kəsin həccə gedib o evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur. Kim bunu (bu borcu) inkar edərsə (özünə zülm etmiş olar). Əlbəttə, Allah

məxluqatdan heç kəsə möhtac deyildir!" Mərhum Nəraqi "Meracus-səadət" kitabında həccin mənəvi və gizli sirlərini çox gözəl və incə sözlərlə bəyan etmişdir ki, onlardan bəzisini diqqətinizə çatdırırıq: Həcc dinin ən böyük sütunlarından biri olub insanı aləmlərin Rəbbinə yaxınlaşdırən əsaslı əməllərindən biri sayılır. Həcc ilahi göstərişlərin daha əhəmiyyətli və ibadətlərin çətinidir. Onu tərk edənlər yəhudi və ya məsihi sayılaraq cənnətdən məhrum olacaqlar. Bu əməlin fəziləti və onu tərk edənlərin məzəmməti məşhurdur və hədis kitablarında qeyd olunmuşdur. İnsanın yaranışında əsas məqsəd Allahı tanıyıb onun məhəbbət mərtəbəsinə çatmaqdır ki, bu da nəfsin paklaşdırılmasından aslıdır. Nəfsin paklığı dünyəvi şəhvətlərdən uzaqlaşib nəfsin bir sıra istəklər və dünya malından saxlanması, bədən üzvlərini Allah üçün çətin işlərə öyrətmək, həmçinin, qəlbi Allaha məşğul etməkdən ibarətdir. Həmin səbəbdən, Allah-taala qeyd olunmuş xüsusiyyətlərə malik olan bir əməli (həcci) seçmişdir. İbadətlərdən bəzisi (zəkat, xüms və sədəqələr kimi) dünya məhəbbətindən uzaqlaşmaq üçün, bəzisi (oruc kimi) şəhvət və ləzzəti tərk etmək üçün, bəzisi isə (namaz kimi) insanlara Allahı xatırladıb bədən üzvlərinin onun ibadətində işlədilməsi üçündür. Həcc əməli bütün bunların hamısına şamil olan bir əməldir. Çünki həcc əməlində vətənin tərk edilməsi, cismani əziyyət, pul xərcləmək (bağışlamaq), arzuları kənara qoymaq, çətinliyə dözmək, Allah-taala ilə əhdi təzələmək, təvaf, dua, namaz, həmçinin, camaatın adət etməyib, ağılların dərk edə bilmədiyini (şeytan) daşlamaq və Səfa və Mərvə arasında səy etmək kimi xüsusiyyətləri vardır. Bu əməllər vasitəsi ilə bəndəçiliyin böyük həddi, təvazökarlıq və zillətin son həddi aşkar olur. Çünki sair ibadətlərin ağıl sayəsində səbəbi (sirri) dərk olunduğundan, insan təbiəti onunla ünsiyyətdə olur və nəfs ona qarşı meyl göstərir. Həccin bəzi əməllərinin sirrini isə ağıl dərk edə bilmir və buna görə də insan bu kimi əməlləri yalnız öz Rəbbinə itaət etmək niyyəti ilə yerinə yetirir. Belə əməllərdə isə bəndəçilik daha çox gözə çarpır. Bəndəçilik əməldə Allah itaətindən savayı, ayrı bir səbəbin olmaması həqiqətindən ibarətdir. Bu səbəbdən, Peyğəmbər (s) həcc barədə belə buyurub: "İlahi! İtaət və bəndəçilik halında həcc vastəsi ilə sənəin fərmanını qəbul etdim". Amma o həzrət (s) sair ibadətlər barədə belə buyurmamışdır. Beləliklə, ağılın dərk edə bilmədiyi bu kimi ibadətlərdə bəndəçilik daha kamildir. Həmçinin, insanların bəzisinin bu işlərə təəccüb etməsi, onların ibadət və bəndəçilik sirrindən agah olmamasından irəli gəlir. Bu sirr isə həcc əməlində də mövcuddur. Hər bir əməlin axirət aləmi və ya sair sirlərə aid olduğuna baxmayaraq, həcc əməli bundan başqa xüsusiyyətlərə də malikdir ki, dünya əhlinin vəhy mələklərinin get-gəl etdiyi bir yerə toplaşması, həmçinin, əvvəllər həzrət İbrahimin (ə) mənzili sayılan yerə və Peyğəmbərin (s) hüzuruna yetişmək bu qəbildəndir. O müqəddəs yer həmişə Adəmdən (ə) sonuncu Peyğəmbərə (s) qədər böyük peyğəmbərlərin vəhy mənzili və mələklərin nazil olduğu yerdir. Sonuncu peyğəmbər həzrət Məhəmməd (s) orada dünyaya gəlmiş, həmçinin o həzrətin (s) və sair peyğəmbərlərin (ə) mübarək qədəmləri onun bir çox yerinə dəymişdir. Allah-taala onu öz evi adlandırmış və bəndələrinin ibadəti üçün onu bərpa edərək ətrafını hərəmə (müqəddəs yerə) çevirmişdir. Ərəfat çölünü isə öz

hərəmxanasının qarşısında bir meydan kimi düzəltmişdir ki, öz evinin ehtiramına görə orada heyvanlara əziyyət etmək, həmçinin ağac və bitkiləri qırmağı haram etmişdir. Zəvvarların uzaq ölkələr və yollardan ev sahibinə təvazökarlıq etmək üçün toz-torpaq içində ora üz tutub gəlməsini müəyyən etmişdir. Şübhəsiz, belə bir kəramətli yerdə toplaşmağın camaat arasında ülfət və dostluğa səbəb olması və dünyanın hər bir yerindən gəlmiş saleh insanlarla görüşmək imkanından əlavə, duaların qəbul olmasına da səbəb olur.

**39. VACİB
ƏMƏLLƏRDƏN
BİRİNİ TƏRK
ETMƏK**

Daha aydın dəlili olan böyük günahlardan otuz doqquzuncusu Allah-taalanın vacib etdiyi əməllərdən birinin tərk edilməsidir. Əbduləziz (ə) imam Cavad (ə), həzrət imam Rza (ə), imam Kazim (ə) və imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə buyurmuşdur: "Allah-taalanın vacib etdiyi əməllərdən birini tərk etmək böyük günah sayılır". Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs bilərəkdən namazı tərk edərsə, Allah və onun Peyğəmbərinin (s) öhdəsi və amanından xaric olmuşdur." İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taalanın vacib etdiyi bir əməli tərk etmək küfrdən sayılır". Allah-taala buyurub: "Asimani kitabın (və ilahi fərmanların) bəzisinə iman gətirib bəzisinə küfr edirsinizmi? Sizlərdən biri bu cür edərsə, onun cəzası nədir? Şübhəsiz, belə şəxslər dünya həyatında zəlillik, axirətdə isə ən çətin əzaba düçar olacaqdır. Allah-taala sizin işlərinizdən agahdır."

İmam (ə) buyurub: "Allah-taala göstərişlərini tərk etdikləri üçün onlara küfr nisbəti vermiş, həmçinin, onların belə bir imanını öz yanında faydalı saymayaraq buyurmuşdur: "Şübhəsiz, onların dünyada cəzası rüsvayçılıq, axirətdə isə şiddətli əzab olacaqdır.""

Hədisin xülasəsi Allahın vacib etdiyi əməllərdən birini tərk etməyin küfrün şərtlərindən sayılmasından ibarətdir. Belə ki, ayədə buyurulur: "Onlar bəzi göstərişlərə küfr edirlər." Bu hədisdən vacib əməlin tərk olunmasının haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahlardan olması anlaşılır. Ayənin sonunda buyurulur: "Şübhəsiz, onların dünyada cəzası rüsvayçılıq, axirətdə isə şiddətli əzab olacaqdır." Həmçinin o həzrət buyurub: "Hər kəs ilahi vaciblərdən birini tərk etsə və ya haram (işlərdən) birinə mürtəki olsa, Allah-taala ona rəhmətlə nəzər salmaz və onu paklaşdırmaz." Ravi təəccüblənərək soruşdu: "Allah-taala belə bir şəxsə rəhmət nəzəri ilə baxmayacaq?" Həzrət buyurub: "Bəli, çünki belə bir işə göstəriş vermiş, şeytan da ona ayrı şeyi əmr etmişdir (yəni, Allahın buyurduğu göstərişi tərk etməsini əmr etmişdir). Beləliklə də Allahın göstərişini tərk edərək Şeytanın göstərişinə üz gətirmişdir. Şeytana itaət etdiyi üçün (münafıqlar məkanı sayılan) cəhənnəmin yeddinci qatında şeytanla birlikdə olacaqdır."

İmamın (ə) kəlamındakı "şirk" sözünün itaət məqamında olan şirkin nəzərdə tutulması başa düşülür ki, bu haqda "şirk" mövzusunda söhbət açılmışdır.

FİTNƏ VƏ ŞİDDƏTLİ ƏZAB

Allahın vacib göstərişi ilə müxalifətçilik etmək haqqında xəbərdarlıq və əzab vədəsi verən ayələrdən biri də "Nur" surəsindədir: "Allah əmrinə itaət etməkdə müxalifətçilik edənlər onlara çatacaq fitnə və ya şiddətli əzabdan

qorxmalıdır."

Bəzi müfəssirlərin nəzirinə əsasən, ayədə buyurulmuş "fitnə və əzabın" hər ikisinin axirətə aid olması mümkündür. Vacib əməllərin yerinə yetirilməsinin əhəmiyyəti barədə çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur, o cümlədən, Peyğəmbər (s) buyurub: "Allah-taala Merac gecəsi mənə buyurdu: Bəndələrim onlara vacib etdiyim işləri yerinə yetirməkdən başqa, digər bir yolla mənə yaxın ola bilməzlər." Həmçinin, buyurub: "Camaatın daha təqvalısı olasan deyə, vacib göstərişlərə əməl et."

Digər rəvayətdə buyurulur ki, belə bir halda xalqın daha üstünü olacaqsan.

VACİB ƏMƏLLƏRDƏ MƏQSƏD NƏDİR?

Allah-taalanın əmr etdiyi, yerinə yetirilməsi üçün savab və tərk edilməsi üçün əzab vədəsi verdiyi işlərə "vacib" (əməllər) deyildir. Allahın vacib etdiyi işlər çoxdur. Amma onların arasında İslam dininin əsası sayılan əməllər beş şeydir: 1. Namaz. 2. Oruc. 3. Həcc. 4. Zəkat. 5. Vilayət. Bəzi rəvayətlərdə bu beş (vacib) əməl İslam dininin təməli adlanmışdır. "Vəsailü-ş-şiə" kitabının müəllifi bir neçə rəvayəti nəql etdikdən sonra belə yazır: "Əmr be məruf və nəhy əz münkər cihadın növlərindəndir, cihad isə "Vilayətə bağlı olan mövzulardandır. Bu mətləbə bəzi rəvayətlərdə də işarə olunmuşdur. Qeyd olunduğu kimi, xüms, seyidlərə, zəkat adi camaata məxsus olduğu kimi, təbərri da (Allah düşmənləri ilə düşmənçilik) vilayətin bir hissəsi sayılır. Beləliklə, dinin təməli aşağıdakılardan ibarətdir: 1. Namaz. 2. Oruc. 3. Həcc. 4. Zəkat. 5. Xüms. 6. Cihad. 7. Əmir be məruf. 8. Nəhy əz münkər. 9. Təvəlla. 10. Təbərri. Qeyd etdiyimiz kimi namaz, həcc, zəkat və xümsün tərk olunması böyük günahlardan sayılır. İndi isə qalan altı vacib əməllər barədə icmali şəkildə izah veririk.

RAMAZAN AYININ ORUCU

Ramazan ayının vacib orucu İslam dininin zəruri hökmlərindəndir ki, onu inkar edən mürtəd sayılır və qətlə yetirilməsi vacibdir. Hər kəs bilərəkdən və heç bir üzrlü səbəbi olmadan, həmçinin, orucun vacibliyini inkar etməyən halda onu tərk edərsə, cəzalandırılmalıdır. Yəni, 25 dəfə və ya şəriət hakiminin məsləhət gördüyü miqdarda ona şallaq vurulmalıdır. Bu işi təkrar etdikdə, ikinci dəfə də cəzalandırılmalı, üçüncü dəfə təkrar etdikdə isə öldürülməlidir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs heç bir üzrü olmadan Ramazan ayının bir günlük orucunu yeyərsə, iman həqiqəti qəlbindən xaric olar." Həmçinin, buyurub: "Hər kəs heç bir üzrü olmadan Ramazan ayının üç gün orucunu yeyərsə, hər üç dəfədə imamın yanında hazır edilməli və üçüncü dəfə öldürülməlidir."

ALLAH YOLUNDA CİHAD

Cihad da namaz və oruc kimi İslam dininin əsaslarından sayılır. Belə ki, bu mətləbə rəvayətdə işarə olunmuş, cihadın fəziləti, əhəmiyyəti və onu tərk edənlərin məzəmmətinə dair çoxlu rəvayətlər mövcuddur. Cihad bir neçə növdür: 1. Kafirləri İslam dininə dəvət etmək üçün onlarla müharibə etmək; Cihadın bu növü üçün bir sıra şərtlər vardır. İmam (ə) və ya onun

xüsusi canişini tərəfindən icazənin verilməsi həmin şərtlərdəndir. Bizim dövrümüzdə isə imam Zaman (ə.c) qeybdə olduğu, həmçinin, onun xüsusi canşını olmadığı üçün bu növ cihad həyata keçirilmir. 2. Müsəlmanların İslam dinini məhv edib aradan aparmaq üçün müsəlmanlara hücum etmiş kafirlərlə vuruşması; Cihadın bu növündə imam və ya onun canişinin icazə verməsi şərt deyil, əksinə bütün müsəlmanlara, hətta imkan halında qadınlara da cihad etmək vacibi-kifayi (bir dəstənin qiyamı ilə başqalarının boynundan götürülən) sayılır. Belə ki, onlar İslam dinini müdafiə edib kafirlərin şərini aradan aparmalıdırlar. 3. Niyyətləri İslam dinini məhv edib aradan aparmaq olmasa da, müsəlmanları öldürüb onları qarət etmək qəsdilə hücum etmiş bir dəstə kafirlə müharibə etmək. Cihadın bu növündə də imam və ya onun canişinin icazə verməsi şərt deyildir. 4. Can, mal və namusun müdafiəsi üçün vuruşmaq; Belə ki, özü və ya başqa bir müsəlmanın öldürülməsi, namusuna təcavüz edilməsi və ya qorunması vacib olan malın aparılmasını görən hər bir müsəlmana imkanı olan halda, həmçinin, qorxudan amanda olmaq şərti ilə özü və ya başqasını müdafiə şərtlərinə riayət etməklə müdafiə etməsi vacibdir. Cihadın qeyd olunmuş hər bir növünə aid bir sıra məsələlər mövcuddur ki, fiqhi kitablarda qeyd olunmuşdur. Mərhum Kaşiful-Ğita "Əsluş-şia" kitabında belə yazır: "Cihad İslam dininin əsası və onun xeyməsinin sütunudur. Belə ki, cihad vasitəsi ilə İslami qanunlar bərpa edilir, dəyanət məntəqələri genişlənir və şəriət yolları çəkilir. Cihad olmasaydı, İslam dini aləmlər üçün rəhmət ola və İnsanlar üçün bərəkət verə bilməzdi. Cihad düşmənin məğlub olub zülm və zalimin yer üzündən silinməsi üçün müsəlmanın canı və malını haqq yolunda hədiyyə edərək qurban verməsi deməkdir. Bizim əqidəmizə görə, cihad iki növdür; Birinci: Böyük cihad, yəni daxili düşmən sayılan nəfslə mübarizə aparmaq. Belə ki, insan üçün xoşagəlməz sayılan cəhalət, zülm, təkəbbür, qürur, həsəd, xəsislik və sair kimi pis xüsusiyyətlərin aradan getməsi üçün təlaş göstərmək nəzərdə tutulur. Quranda buyrulur: "Sənin ən böyük düşmənin iki böyrün arasında olan nəfsindir."

İkinci: Kiçik cihad, yəni xarici (haqq, məsləhət, fəzilət və dini) düşmən qarşısında müqavimət göstərmək nəzərdə tutulur. Nəfsi yaramaz xüsusiyyətlərdən təmizləyib onda kök salmış pis sifətlərin müalicəsi çox çətin olduğundan, Peyğəmbər (s) bu növ mübarizəni bəzi kəlamlarında "Böyük cihad" adlandırmışdır. Həmçinin, Peyğəmbər (s) və o həzrətin böyük səhabələri bütün ömürləri boyu hər iki növ cihadla məşğul olmuş və bu cəhətdən də İslam dinini böyük və uca zirvələrə çatdırmışlar. Biz isə müsəlmanların dünənki (İslamın əvvəli) cihadı ilə bu günün vəziyyətini təsəvvür etdikdə, gözlərimizin yaş əvəzinə qan axıtması, fəryad etmək əvəzinə qəlblərimizin tikələnib yerə tökülməsi və beləliklə də, danışiq əvəzinə göz yaşları axıtması daha layiqdir."

ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏR

Əmr be mərəf "yaxşı işlərə dəvət etmək", nəhy əz münkər isə "günahdan çəkəndirmək" mənasındadır. Bunların hər ikisi qeyd olunmuş altı vacib əməl kimi İslam dininin daha mühüm göstəriş və prinsiplərindən sayılır və eyni zamanda, cihadın bir şəxəsidir. Belə ki, ayə və rəvayətlərdə buna təkidlə

göstəriş verilmiş və onu tərək edənler şiddətli şəkildə pislənmişdir. Burada onların bəzisini diqqətinizə çatdırırıq: "Ali-İmran" surəsində buyurulur: "Sizlərdən bəzisi müsəlmanları xeyir işlərə dəvət etməli, onlara yaxşı işləri göstəriş verməli və pis işlərdən çəkəndirməlidir. Belə şəxslər səadətə çatmışlar."

Gördüyümüz kimi, Allah-taala bu ayədə təkidlə yaxşı işlərin təbliğ və göstəriş verilməsi və pisləklərdən çəkəndirilməsini vacib etmiş və bu surənin başqa ayəsində buyurmuşdur ki: "Siz müsəlmanlar ən yaxşı ümmətsiniz (və ya idiniz) ki, Allah dünya millətləri üçün müəyyən etmişdir. Çünki siz yaxşılığa dəvət edir, pisləkdən çəkəndirir və Allaha iman gətirirsiniz."

"Maidə" surəsində nəhy əz münkəri tərək edənler pislənmişdir: "Nə üçün yəhudi və məsihi alimləri camaatı (kitabın təhrif olunması və ya nahaq sözlər kimi) günah danışığılar, rüşvətxorluq və haramxorluqdan çəkəndirmirlər? Doğrudan da, onlar necə də pis iş görürlər!"

Əshabi-Səbt barədə isə belə buyurulur: "Onlar elə bir qövəm idi ki, Allahın onlara şənbə günü balıq tutmalarının haram edilməsi ilə müxalifətçilik etdilər. Onlardan bəzisi (öz qövminə) nəsihət verərək pis işlərdən çəkəndirdilər, bəziləri isə sükut edərək nəhy əz münkər etmədən onları nəsihət edənlərə deyirdilər: "Sakit olun və bunlarla işiniz olmasın ki, (bu azgınlıq) halal olmalıdır." Səbt qövmi günaha batdıqda, Allahın əzabı onlara nazil oldu və nəhy əz münkər edənlərdən başqa, (günahkarlar və nəhy əz münkər etməyənlər) hamılıqla meymuna çevrilib həlak oldular."

Bu ayələrdə əmr be məruf və nəhy əz münkəri tərək etməyin haqqında əzab vədəsi verilmiş günahlardan olması, həmçinin, günahkarla nəhy əz münkəri tərək edənin eyni əzaba layiq görüldüyü başa düşülür. Çünki günahkar şəxs haram bir işi etmişdirsə, nəhy əz münkəri tərək edən də Allahın daha əhəmiyyətli göstərişi olan "nəhy əz münkəri" tərək etmiş və beləliklə də, azgınlashmışdır.

Həmçinin, başqa ayədə buyurulur: "Yəhudilərdən bir dəstə kafir (şənbə günü ilahi göstərişdən boyun qaçıraraq balıq tutanlar) Davud (ə) və İsanın (ə) dili ilə lənətləndilər. Onların məsx (bir şəkildən başqa şəkllə düşmək) olunmasına səbəb olan bu lənət, günahkarlıqda həddi aşaraq bir-birlərini etdikləri pis işlərdən çəkəndirməmələrinə görə idi və onlar necə də pis iş görürdülər!"

Qeyd olunmuş ayə "nəhy əz münkər"i tərək edənler üçün çox böyük bir xəbərdarlıq sayılır. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Nəhy əz münkəri tərək etdikləri üçün peyğəmbərlərin lənətinə gəlmiş bu məsx olanlar heç vaxt günahkarlarla şərik, onların məclislərində hazır olmurdular, əksinə onları gördükdə sadəcə üzlərinə gülür və onlarla ünsiyyətdə olurdular."

RƏVAYƏTLƏR BAXIMINDAN ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏR

İmam Rza (ə) buyurub: "Əmr be məruf və nəhy əz münkər etməsəniz, pisləriniz sizə hakim olacaq və beləliklə, yaxşılarınız nə qədər dua etsə də (duaları) eşidilməyəcək. "

Peyğəmbər (s) buyurub: "Mənim ümmətim əmr be məruf və nəhy əz

mümkəri tərək etdikdə, ilahi əzab intizarında olsunlar."

Mərhum Ayətullah Kaşiful-Ğita "Əsluş-şia" kitabında yazır: "Əmr be məruf və nəhy əz mümkər həm şəriət, həm də ağıl baxımından İslam dininin mühüm vacib göstərişlərindən biri sayılır. Bu iki göstəriş ibadətlərin üstünü, itaətlərin daha kamili, cihad qapılarından biri, haqqa tərəf camaa hidayət yolu, həmçinin batıl və azğınlıq qarşısında müqavimət deməkdir. Bu iki göstəriş elə bir məsələdir ki, onları tərək edən hər bir millət Allah-taalanın əli ilə zillət və bədbəxtçiliyə düşər olub hər bir yırtıcı zalım üçün yemə çevrilmişdir. Peyğəmbər (s) və onun Əhli-beytindən (ə) nəql olunmuş çoxlu hədislərdə bu vacib əməllərin icra olunmasına göstəriş verilmiş, onu tərək edənlər hədələnməmiş, həmçinin, ona qarşı səhlənkarlıq nəticəsində nə kimi belləri sındıran fəsadların yayılması bəyan olunmuşdur. Bəlkə də, səhlənkarlıqdan bu vacib əməli tərək etməkdən bizi qorxudub onun nəticələrini bəyan etməyin heç bir dəlilə ehtiyacı yoxdur. Çünki onun (pis) nəticələrini öz gözlərimizlə müşahidə edirik. Kaş ki, yaxşılığa dəvət edən özünü tərək edən və pislikdən çəkindirən isə onu yerinə yetirənlərdən olmayaydı!" Daha sonra belə yazır: "Allah-taala İslam dinində hər növ dini və ictimai siyasətlər və bəşərin səadətini təmin edən bütün səbəbləri toplamışdır. Bütün bunlar şəriət tərəfindən insanlar üçün hazırlandığı və möhkəmləndiyi üçün onun göstərişi və qadağaları qanunvericilik qüvvəsi kimidir. Belə bir qanunvericilik qüvvəsinin onu icra edən ayrı bir qüvvəyə də ehtiyacı vardır. (Allah-taala isə) bu göstəriş və qadağaların icra edilməsini bütün müsəlmanların öhdəsinə qoyaraq hər bir müsəlmanın əmr be məruf və nəhy əz mümkər etməsini vacib etmişdir. Beləliklə, hər bir müsəlman hökmlərin icrasında öz qoyunlarının qorunmasında məsuliyyət daşıyan çoban misalındadır. Müsəlmanlar da bu mühitlə uyğunlaşmalıdır. Allah-taala bütün insanları bir-birinin əməllərinə nəzarət etməsi haqqında qərar verərək hər bir müsəlman üçün üç işi vacib etmişdir: Həm özünü öyrənib bildiyinə əməl etməli, həm başqasına öyrətməli, həm də başqalarını elm və əmələ vadar etməlidir. Həmçinin, Peyğəmbər (s) buyurub: "Allah-taala zəif və dinsiz mömini sevmir." Soruşuldu: "Ey Allahın Rəsulu (s), zəif və dinsiz mömin kimidir?" Həzrət buyurdu: "Başqalarını pis işdən çəkəndirməyəndir."

"İmam Baqir (ə) buyurub: "Allah-taala Şüeyb peyğəmbərə (ə) vəhy edərək buyurdu: "Mən sənə ümmətimdən yüz min nəfəri həlak edəcəyəm ki, onların qırx min nəfəri pis, altı min isə yaxşılardır." Şüeyb dedi: "İlahi, pis adamlar sənə əzabına layiqdirlər, amma yaxşıları nə üçün həlak edirsən?" Buyurdu: "Çünki onlar günah əhli ilə saziş edərək mənim qəzəbim üçün onlara qəzəblənmir və onları pis işlərindən çəkəndirmirlər."

"İmam Sadiq (ə) buyurub: "Əmr be məruf və nəhy əz mümkəri tərək edən millətə vay olsun."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Şübhəsiz, Allah-taala sizdən qabaqkıları yalnız "Əmr be məruf və nəhy əz mümkəri tərək etdikləri üçün lənətlədi və beləliklə də, cahillərə günah etdiklərinə, alimlərə isə nəhy əz mümkəri tərək etdiklərinə görə lənət etdi."

Əmr be məruf və nəhy əz mümkərin vacib olduğu şərtlər aşağıdakılardan

ibarətdir:

1. Məruf (yaxşı) və münkər (pis) əməli tanımaq; Belə ki, bir nəfərə göstəriş verib onu müəyyən bir işi görməyə vadar etməzdən qabaq, özünün o əməlin vacib olmasına yəqinin olmalıdır. Amma ixtilafı olan işə göstəriş vermək vacib deyildir. Çünki müəyyən bir işi tərk edən şəxsin o işi vacib bilməyən müctəhiddən təqlid etməsi də mümkündür. Vacib əməli tərk edən şəxsin əqli və ya şəri üzrü olan halda da onu bu işdən çəkəndirmək vacib deyildir. Həmçinin, bir müsəlmanın qeybətini edən şəxsin nəzərində bu kimi söhbətlərin qeybət sayılmadığı və ona icazə verilməsini ehtimal verərsə, onu bu kimi danışıklardan çəkəndirməsi vacib deyildir. Hətta bu iş onun hörmətinin aradan getməsinə səbəb ola bilər. Bir sözlə, göstəriş vermək istədiyi hər bir işin (hökm və mövzu baxımından) yaxşı, çəkəndirmək istədiyi işin də (hökm və mövzu baxımından) pis olmasını qəti surətdə bilməsi zəruridir.

2. Göstəriş və qadağanın təsirli və faydalı olmasını ehtimal vermək; Beləliklə, əmr və çəkəndirməyin faydasız olduğuna yəqin etdikdə, bunları etmək vacib deyildir. İmam Sadiqdən (ə) soruşuldu: "Peyğəmbərin (s) buyurduğu "Ən üstün cihad zalım rəhbərə haqq söz deməkdir" ifadəsinin mənası nədir?" Həzrət buyurub: Bu, haqqı tanımaq və ondan da haqqı qəbul etməyə aiddir. Amma onun qəbul etmədiyini bildikdə, ona haqqı deməsinə ehtiyac yoxdur."

Həmçinin, başqa bir hədisdə buyurub: "Əmr be məruf və nəhy əz münkər nəsihət olmaq üçün nəsihət qəbul edən möminə və ya bilikli olmaq üçün elm tələb edən cahilə aiddir. Amma eşitmək və öyrənməyə hazır olmayan qüdrət sahibinə əmr və nəhy etmək lazım deyildir, çünki bunun faydası yoxdur."

3. Yaxşı işi tərk edən və ya pis işi görən şəxsin vacib əməli tərk etmək və haram işi yerinə yetirməsinə ardıcıl olaraq təkid etməsi. Belə ki, öz əməlindən peşman olub ondan əl çəkən üçün əmr və nəhy etmək lazım deyildir. Bəzi fəqihlər buyurub: "Əgər belə bir şəxsə peşmançılıq və günahı tərk etmək üçün qərara gəlmək əlaməti zahir, onun vacib işi yerinə yetirməsi və ya haram işi tərk etməsi məlum olarsa da, əmr be məruf və nəhy əz münkər etmək lazım deyildir."

4. Əmr be məruf və nəhy əz münkərin zərər və ziyanının olmaması. Əgər əmr və nəhy etməklə insanın özü və ya başqa bir müsəlmanın canı, malı və abırına ziyan dəymə ehtimalı olarsa, onun vacibliyi aradan gedər. Nəql olunmuş "Şəhidlərin daha üstünü zalım yanında haqq sözünü deyib və zalımın əli ilə qətlə yetən şəhiddir." hədisi barədə isə deyilmişdir ki, bu hədis ilk növbədə heç bir zərər-ziyanın olmaması gümanı ilə haqq sözü deyib daha sonra öldürülən şəxslərə aiddir.

AZACIQ VƏ EHİMALİ ZƏRƏRLƏRƏ ETİNA OLUNMAMALIDIR

Bəzi hədislərdə zərər və ziyan qorxusundan əmr be məruf və nəhy əz münkərin tərk olunması məzəmmət olunmuşdur. Cabirin imam Baqirdən (ə) nəql etdiyi uzun bir hədisdə buyurulmuşdur: "Axiruz-zamanda bir dəstə riyakar və ağılsız şəxslər yalnız zərər və ziyandan amanda olan hallarda əmr be məruf və nəhy əz münkəri vacib sayacaq və özləri üçün fürsət və

üzrlər axtaracaqlar. Yəni, nəhy əz münkərdən boyun qaçırmaq üçün öz işlərinə üzr gətirəcəklər... Onların canı və malına heç bir ziyanı olmayan namaz və oruc kimi işləri yerinə yetirir və ziyan qorxusundan Allahın ən böyük vacib göstərişi olan əmr be məruf və nəhy əz münkəri tərk edirlər."

Belə rəvayətləri iki cür anlamaq olar: 1. Bu rəvayətlərdə buyurulmuş zərər və ziyan ehtimalı və ya şəkk olunan ziyanlardan ibarətdir. Yəni, qəti şəkildə bir şeyin ziyanı olmasını deyil, onun ehtimal və güman əsasında ziyanlı olmasını təsəvvür edərək əmr və nəhy etməyi tərk etmək nəzərdə tutulmuşdur. Bu da belə şəxslərin zəif imanlı olmasını göstərir və pislənilmişdir. 2. Yaxud da bu rəvayətlərdə məqsəd ağıllı dindarların nəzərində dəyərsiz olan azacıq zərərlərin qorxusundan əmr və nəhyi tərk etməkdən ibarətdir, çünki bəzən günah edən şəxs tərəfindən ona çatan xeyirdən məhrum olmaq düşüncəsilə nəhy əz münkər tərk olunur və belə hallarda nəhy əz münkəri tərk edən Allah yanında heç bir üzrü yoxdur. Ümumiyyətlə, ağıl sahibləri nəzərində əmr be məruf və nəhy əz münkər vəzifəsi yerinə yetirildikdə, məlum olan və ya güman edilən zərər və ziyan insana yetişərsə, belə bir halda əmr və nəhy insanın boynundan götürülür.

"DAHA ƏHƏMİYYƏTLİ" VƏ "MÜHÜM" MÖVZUSUNA RİAYƏT OLUNMALIDIR

Qeyd olunmuşdur ki, əmr be məruf və nəhy əz münkərin tərk olunması onu həyata keçirərkən insana dəyən zərərə əsaslanır. Yəni, əmr və nəhy etməməyin ziyanı onu yerinə yetirməyin ziyanından çox olarsa, bu halda onu tərk etmək olmaz. həmçinin onu tərk etməyin ziyanı yerinə yetirməyin ziyanından az olarsa, məsələn, bir müsəlmanın nahaq yerə öldürülməsi, həmçinin namusu və ya malına təcavüz olunmasını görəndə şəxs bir az söyüş eşitmək, narahatçılıq və əziyyət görməklə bu işin qarşısını ala bilib onlara təsir qoya bilərsə, belə halda nəhy əz münkərə əməl etməlidir. Çünki bu yolda ona dəyən ziyan (söyüş, narahatçılıq və s.) nəhy əz münkəri tərk etdikdə başqa bir müsəlmana dəyən ziyan (ölüm və s...) müqabilində çox cüzi bir şey sayılır. İxtisara riayət etmək məqsədilə müfəssəl izahdan çəkinirik.

NƏHY ƏZ KÜNKƏRİN MƏRHƏLƏLƏRİ

Nəhy əz münkərin üç mərhələsi vardır: 1. Qəlblə inkar etmək (narahat olmaq). 2. Dillə inkar etmək. 3. Əl (fiziki qüvvə) ilə inkar etmək.

Qeyd olunmuş mərhələlərin hər birinin də riayət edilməsi vacib olan qaydaları vardır. Belə ki, təsir qoya biləcək daha asan mərhələdən qabaq, daha çətinini icra etmək caiz deyildir. Bu haqda ətraflı məlumatları aşağıda qeyd edirik:

1. Qəlblə inkar etmək (narahat olmaq); İmanın vasitələrindən biri də insanın hər hansı bir pis və haram işdən nifrət edib yaxşı işdən isə xoşu gələrək onu sevməsindən ibarətdir. Belə ki, haram (və günah) işlə üzləşdikdə qəlbində olan bərk narahatçılığını aşkar etməli, haram işdən üz döndərməli, onu edənə acıqlı üz göstərərək onunla danışmamalı və danışmağa məcbur qaldıqda onunla danışarkən üzünü çevirməlidir. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) bizə günah əhli ilə acıqlı

sima ilə rəftar etməyimizi göstəriş vermişdir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala bir şəhərin əhalisini əzaba düşər etmək üçün iki mələyi göndərdi. Onlar şəhərə daxil olduqda, ibadətə məşğul olan bir abidi görüb dedilər: "İlahi Sənin bəndən ibadətində məşğuldur, biz bu şəhərə necə əzab edək?" Onlara nida olundu: "O şəxsə heç bir əhəmmiyyət verilməməlidir, çünki o, heç vaxt bizə görə qəzəblənməmiş, günahkarlar qarşısında üzünü acıqlı göstərməmişdir."

İmam Sadiq (ə) səhabələrindən bəzisini nəhy əz münkəri tərk etdikləri üçün danladıqda, o həzrətə deyildi: "Biz onları çəkindirsək də sözüümüzü qəbul etmir və pis işdən əl çəkmirlər." Həzrət buyurdu: "(Belə olan halda) onlarla dostluqdan çəkinib, məclislərində hazır olmayın!"

Başqa hədisdə buyurub: "Pis iş görəndə deyin: "Ya bizdən uzaqlaş, ya da pis işi tərk et." Qəbul etmədikdə isə ondan uzaqlaşın!" Nəhy əz münkərin bu mərhələsinə əməl etmək imkanı olduqda başqa mərhələləri icra etmək olmaz. Hətta bu mərhələnin özündən də asan və təsir qoyan yoldan qabaq şiddətli yollardan istifadə etmək olmaz. Məsələn, acıqlı üzlə rəftar etməyi dostluq rəbbiyyətini kəsməkdən qabaq icra etməyi buna misal çəkmək olar. Ümumiyyətlə, bu məsələlərdə asan yollara riayət etmək lazımdır. Bəzən bəzi şəxslərə qarşı qəlb inkarı vasitəsi ilə nəhy əz münkər etmək, dil inkarı ilə nəhy edilən ikinci mərhələdən daha çətin və ağırdır. Məsələn, yaxşı danışmaq, rəbbiyyətini kəsməkdən daha asan olan hallarda, ikinci mərhələni icra etmək lazımdır.

2. Dil ilə inkar etmək (narahatçılığı bildirmək); Bu mərhələdə də hər şeydən qabaq asan yollara əməl olunmalıdır. Belə ki, ilk növbədə yaxşı danışmaq, moizə və nəsihətlə kifayətlənməlidir. Allah-taala Musa (ə) və Haruna (ə) buyurub: Fironla yaxşı danışın, ola bilsin ki, yada salıb qorxsun.". Bu rəftar təsirsiz olduqda isə acıqlı və kobud danışılmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, xoş və kobud danışmaqda onun mərhələlərinə də riayət olunmalıdır.

3. Əl (fizik qüvvə) ilə inkar etmək; Dillə inkarın təsiri olmadıqda, fiziki qüvvə ilə inkar etmək növbəsi çatır. Bu isə vurmaq, qulaq burmaq və sair bu kimi yollarla həyata keçir. Belə ki, asan yolla təsir qoymaq imkanı olduqda, çətin yoldan istifadə etmək lazım deyil. Həmçinin, azacıq vurmağın bir faydası olmadıqda, təsir qoymaq şərti ilə möhkəm vurmağa icazə vardır. Hətta nəhy etmək istədiyin əməl (zinakarlıq və ya həmcinsbazlıq kimi Allah-taala nəzərində çox qəzəbli sayılan işlərdən olarkən) vurmaq (yaralamaq) yolu ilə təsir qoyub işin tərk olunmasını və həmçinin, onun özünə əsaslı ziyanın çatmasını ehtimal verən halda nəhy əz münkər baxımından möhkəm vurmaq vacib sayılır. Amma bu yolların heç birinin təsiri olmasa, əmr və məruf və nəhy əz münkər vəzifəsi də aradan gedir.

DİRİLƏR ARASINDA BİR ÖLÜ

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Möminlərdən bəzisi qəlb, dil və əl ilə nəhy əz münkər edirlər ki, bunlar bütün xeyirlərə malikdirlər. Onlardan bəzisi qəlb və dillə nəhy əz münkər edirlər ki, bunlar xeyirli xüsusiyyətlərin ikisinə malik olub birinə malik deyildir. Onlardan bəzisi yalnız qəlb ilə nəhy əz münkər edirlər ki, bunlar xeyrin yalnız bir xüsusiyyətinə malik,

amma daha üstün olan iki xüsusiyyətdən məhrumdurlar. Əmr be məruf və nəhy əz münkərin müqabilində cihad etmək və sair xeyir əməllər dərya müqabilində bir damla kimidir. Onu tərk edənlər dirilər arasında öldürülər. Əmr be məruf və nəhy əz münkər sayəsində heç bir kəsin ölümü yaxınlaşmaz və heç kəsin ruzisi azaltmaz."

TƏVƏLLA VƏ TƏBƏRRƏ

Vacib əməllərdən biri də Allah-taala və onun məhəbbət göstərməyə göstəriş verdiyi şəxsləri sevməkdir ki, ilk növbədə on dörd məsum (ə), daha sonra onların dostları, həmçinin, onların nəslindən sayılan möhtərəm seyidlər də bu qəbildəndir. Belə ki, Quranda bu dostluq (və sevgi) peyğəmbərin nübüvvətinin əcri sayılmışdır."

"Təbərre" və ya "bəraət"də məqsəd Allah-taalanın bütün düşmənləri və onun dostlarının düşmənləri ilə düşmənçilik etməkdən ibarətdir ki, ilk növbədə Əhli-beytin (ə) haqqını qəsb və onlara qarşı zülm etmiş şəxslər bu mövzuya aiddir. Həmçinin, Allah-taala və onun peyğəmbərinin (s) düşmən saydığı hər hansı bir kəslə düşmənçilik etmək təbərre adlanır. İbadət və itaət, həmçinin, onun əhlini sevmək təvəlla mövzusuna aid olduğu kimi, günah və günahkarları da düşmən saymaq bura daxildir. Bir çox ayə və rəvayətlərdə dinin əsas rüknü sayılan bu kimi ilahi vəzifənin əhəmiyyəti və böyüklüyünə təkid olunmuşdur. İmam Baqir (ə) buyurub: "İslam dini beş təməl üzərində möhkəmlənib: Namaz, oruc, zəkat, həcc və vilayət. Vilayətə dəvət olunduğu kimi heç bir şeyə dəvət olunmamışdır."

Başqa bir hədisdə buyurub: "Biz Əhli-beyti sevənləri sevmək, düşmənlərini düşmən tutmaq və onlara itaət etmək dinin əsaslarındandır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) öz səhabələrindən soruşdu: "İnsana nicat verib onu həmişəlik səadətə çatdıran iman daha möhkəm vasitəsi nədir?"

Dedilər: "Allah və onun Rəsulu (s) daha yaxşı bilir." Bəziləri isə onun namaz, oruc, zəkat, həcc və cihad olduğunu vurğuladılar. O həzrət (s) buyurdu: "Dedikləriniz üçün fəzilət vardır, amma bunlar daha möhkəm vasitələr deyildir. Əksinə, (imanın daha möhkəm vasitəsi) Allah yolunda sevmək (dostluq) və düşmənçilik etmək, həmçinin Allah dostlarını sevib, onun düşmənlərindən uzaqlaşmaqdan ibarətdir."

İmam Rza (ə) öz məktubunda İslam dini qaydalarını sadalayaraq buyurub: "Peyğəmbərin (s) Əhli-beytinə (ə) zülm edənlər - Nakisin ("Cəməl" döyüşündəki qarşı tərəf), Qasitin ("Siffeyn" döyüşündə məlun Müaviyənin tərəfdarları), Mariqin (Nəhrəvan xəvaricləri) və əvvəldən sonadək Əmirəl-möminin Əlinin (ə) vilayətini (rəhbərliyini) inkar edənlərdən uzaqlaşmaq və onları düşmən tutmaq vacibdir." Həzrət Əli (ə) və o həzrətin səhabələri sayılan Salman, Əbuzər, Əmmar, Əbu-Heysəm, Səhl ibn Hünayf, Əbu Əyyub Ənsari, Xuzeymə ibn Sabit, Əbu Səid Xudri və digərlərini sevmək də vacibdir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allahla imanlı halda görüşmək istəyən şəxs Allah, peyğəmbər (və hamıdan öncə onun Əhlə-beytini (ə) və möminləri sevməli və onların düşmənləri ilə düşmən olmalıdır."

İmam Baqir (ə) buyurub: "And olsun Allaha ki, bir kəs bizi sevsə belə, Allah-taala onu bizimlə birlikdə məşhur edəcəkdir. Görəsən, dinin həqiqəti

dostluq (sevgi) və düşmənçilikdən ayrı bir şeylərdirmi?"

"ƏHLİ-BEYTİN (Ə) HAQQININ İNKAR EDİLMƏSİ"

"Vəsailuş-şiə" kitabında imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş rəvayətdə böyük günahlar sayılaraq belə yazılır: "Böyük günahlardan biri də Əhli-beytin (ə) haqqının inkar edilməsidir." Başqa bir hədisdə buyurub: "Böyük günahların ən böyüyü Allahın Quranda buyurduğunu inkar etməkdən ibarətdir." Əhli-beytin (ə) hüququnun inkar edilməsində məqsəd onların rəhbərliyi, Allahın nazil etdiyi inkar edilməsində məqsəd isə onların hüquq və vilayətidir (mütləq rəhbərliyidir). Bəzi alimlərin ehtimalına görə, sair rəvayətlərdə böyük günahlar sırasında buyurulmuş "Allah övliyalı ilə müharibə etmək" sözündə məqsəd Peyğəmbərin (s) Əhli-beytilə (ə) müxalifətçilik və düşmənçilikdən ibarətdir. Elə buna görə də qeyd olunmuş üç hədisdə məqsəd "Vilayət"dir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, Əhli-beytin (ə) haqqını həm vilayət (rəhbərlik), həm də sevmək və kömək mənalıdır. Əhli-beytin (ə) hökuməti və rəhbərliyinə etiraf etmək şiə məzhəbinin nəzərində məzhəbin əsası və zəruri işlərindən sayılır, onu inkar edənlər isə qəti şəkildə imandan xaric olmuşdur. Əhli-beyti (ə) sevib onlara kömək etmək isə demək olar ki, İslam dininin zəruri məsələlərindən sayılır və bunu inkar edən nasiblər şübhəsiz, İslam dinindən xaric olmuş və hər bir nəcasətdən daha çox nəcisdir. Allahın nazil etdiklərinin inkar edilməsi zahirdə onun müxtəlif mövzularda nazil etdiyi böyük göstərişlərin inkar edilməsi deməkdir. Həmin səbəbdən, Allahın qəti şəkildə nazil etdiyi inkarı böyük günah sayılır, bəzi hallarda isə küfrə də səbəb olur. Allah-taalanın haqqında təkid etdiyi mövzulardan biri də vilayət mövzusu olduğu üçün onu inkar etmək böyük günahın daha şiddətli mərhələsidir onlarla düşmənçilik etmək mərhələsi isə o şəxsin kafir olmasına səbəb olur. "Allah övliyalı ilə müharibə etmək" sözünün zahiri onun bütün Allah dostlarına aid olmasını çatdırır. Belə ki, Allah-taalanın dostlarından biri ilə düşmənçilik edən hər bir şəxs böyük günaha batmışdır. Peyğəmbər (s) Əhli-beyti (ə) Allahın daha yaxın dostlarından sayıldığı üçün onlarla düşmənçilik və müharibə etmək də küfrün daha şiddətli mərhələlərindən sayılır. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Qiyamət günü bir carçı belə çağırar: "Mənim dostlarıma əziyyət edənlər haradadır?" Beləliklə də, üzlərində ət olmayan bir dəstə ayağa qalxar. Deyərlər: "Bunlar möminlərə əziyyət edib onların qarşısında duran və onlarla düşmənçilik edib borc məsələsində çətinlik göstərənlərdir." Nəticədə onların cəhənnəmə aparılmasına əmr olunur."

Peyğəmbər (s) buyurub: *"Merac gecəsi Allahın mənə etdiyi vəhyərdən biri də bu idi ki: "Mənim dostlarımdan birini xar edən şəxs mənimlə müharibə üçün pusquda durmuşdur. Kim mənimlə vuruşarsa, mən (də) onunla vuruşaram." Dedim: "İlahi! Sənin bu dostun kimdir?" Buyurdu: (Mənim o dostum) sənin canişinin Əli (ə), həmçinin, sizin nəslinizin (Əhli-beyt (ə)) dostluğu və itaəti üçün əhd aldığım şəxslərdən ibarətdir."*

40. GÜNAHA İSRAR ETMƏK

Haqqında aydın dəlil olan böyük günahlardan biri də günaha israr etməkdir. Əməşinin imam Sadiqdən (ə) nəql etdiyi hədisdə buyurulub: "Böyük günahlardan biri də kiçik günahların edilməsinə israr etməkdir." Mərhum Şeyx Səduq imam Rzadan (ə) nəql etdiyi hədisdə günahlara israr etmək böyük günahlar sırasında göstərilmişdir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "İsrar olunan kiçik günah artıq kiçik günah deyil, əksinə böyük günahdır. Şəxsin haqqında peşman olduğu və tərk etmək üçün ciddi qərara gəldiyi böyük günah da artıq böyük günah deyildir. Yəni ondan əzab götürülür." Bu hədis günaha təkid etməyin böyük günah olmasına dəlalət edir. Əbu Bəsir deyir: "İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: *"And olsun Allaha ki, bəndə günahlardan birinə təkid etdiyi halda Allah-taala onun ibadət və itaətlərindən bir şey qəbul etməz."*

Bu hədisin də günaha israr etməyin böyük günah olduğuna dəlalət etməsi çox aydındır. Çünki kiçik günah böyük günahları tərk edib vacib əməlləri yerinə yetirməklə öz-özünə aradan gedib bağışlanır. Xülasə, günaha israr etməyin böyük günah sayılması və sair ibadətlərin qəbul olunmamasına səbəb olması aydınlaşır. "Əl-Kafi" kitabında Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunmuşdur: "Bədbəxtçilik və azgınlıq əlamətlərindən biri günaha israr etməkdir."

İSRAR ETMƏMƏK ŞƏRTİ İLƏ BAĞIŞLANMAQ

Günaha israr etməyin böyük günah sayılmasına dair dəlillərdən biri də Allah-taalanın onu tərk etməyi günahların bağışlanıb cənnətin uca mərtəbələrinə çatmağa şərt etməsidir. "Ali-İmran" surəsində buyurulur: ***"Pis əməl (böyük günah) edən və ya öz nəfsinə zülm edən (yəni kiçik günahlar edən) şəxslər (belə halda) Allahı yad edərək ondan bağışlanmaq istəyirlər. Allahdan başqa, günahlarını bağışlayan kimdir? Həmçinin, onlar etdikləri günahlara bilərəkdən israr etmirlər. Onların mü kafatı Allah-taalanın bağışlaması və altından arxları axan əbədi cənnətlərdir. Yaxşı işlər) işlər görənlərin mü kafatı necə də gözəldir!"***

"Əl-Mizan" təfsirində yazılır: "Fahişə" sözü çirkin və pis əməl mənalarını yetirir, adətən zinakarlıq barədə işlədilir. Beləliklə "zülm" sözündə məqsəd zinakarlıq olsa, zülm sözü də kiçik günah mənasında olacaqdır. Ayədə buyurulmuş "Allahı yad edərlər" sözündən aydın olur ki, tövbənin qəbul olunması üçün əsaslı şərt insanın Allahı xatırlayaraq səmimi qəlbədən ona tərəf qayıtmasından ibarətdir. Çünki yalnız dildə adət olunan və ya başqa səbəblər üzündən edilən tövbənin heç bir faydası yoxdur. Ayədə buyurulmuş "günahlara israr etməmək" sözü tövbə üçündür, çünki günahı

təkrar etmək insan ruhunda elə bir halət yaradır ki, o halətlə Allahı yad etməyin heç bir faydası olmayacaqdır. Bu halda isə Allah əmrini yüngül saymaq, ilahi göstərişlərə hörmətsizlik etmək və özünü Allah qarşısında böyük saymaq məsələsi meydana çıxır. Şübhəsiz, belə bir halətə malik olan şəxsin əməli bəndəçilik ruhundan məhrum olmaq və nəticədə Allahı yad etməyin təsirisiz olması ilə nəticələnəcəkdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu halət günahı ixtiyarla etdikdə də yaranır ki, bu mətləbə qeyd olunmuş ayədə işarə olunmuşdur.

DAHA BÖYÜK GÜNAH

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: *"Günaha israr etməkdən çəkin və qorx, çünki günaha israr etmək böyük günahların daha böyüyü və cünayətlərdən sayılır."*

Həmçinin buyurub: *"Allah yanında daha böyük günah günahkarın israr etdiyi günahdan ibarətdir."*

Başqa bir hədisdə buyurub: "Günahlara təkid etmək ən böyük günahlardandır." Mərhum mühəqiq Xansari Əmirəl-möminin Əlinin (ə) bu kəlamının tərcümə və şərhində buyurub: "Günaha təkid etmək sair günahlardan daha böyükdür. Elə buna görə də hədisdə buyurulmuş söz "həvbə" oxunaraq günaha təkid etməyin daha da böyüklüyünü göstərir. Nəticədə, kiçik günaha belə təkid etmək böyük günahlardan sayılır və qeyd olunmuş hədisin günaha israr etməyin günahını sair böyük günahlardan böyük olması mənasında olması mümkündür. Bunu təsdiq etmək üçün imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuş hədisi qeyd etmək olar: "And olsun Allaha ki, Allah-taala, günahlarından birinə israr edənin itaət və ibadətini qəbul etməz."

GÜNAHA İSRAR ETMƏK NƏ DEMƏKDİR?

Kiçik günahlara israr etmək fəqihlər icmasına əsasən böyük günah sayılmış, amma günaha israr etməyin mənasında müxtəlif nəzəriyyələr irəli sürülmüşdür. Günaha israr etmək və onun böyüklüyündə məqsəd insanın kiçik bir günahı etdikdən sonra öz işindən peşman olmayıb, əksinə ardıcıl olaraq bir daha onu təkrar etməsidir. Məsələn, böyük günah olması sabit olmayan halda kişilərə haram sayılan ipəkdən libas geyinmək və ya qızıl üzük taxmaq təkrar olunarsa, şübhəsiz, böyük günaha çevriləcəkdir. Həmçinin, buna misal olaraq peşmançılıq olmadan və tövbə etmədən ardıcıl şəkildə naməhrəmə və ya camaatın evinin içinə baxmağı söyləmək olar. Əlbəttə, belə bir ardıcılıq və israr fəqihlərin nəzərində böyük günahlardan sayılır. Tövbə və peşmançılıq olmadan bir neçə kiçik günah etmək, məsələn, kişinin ipək paltar geyinməsi və barmağına qızıl üzük taxması, naməhrəmə baxmaq, onunla görüşmək və ona toxunmaq bir çox fəqihlərin nəzərinə əsasən kiçik günaha israr etmək mənasında və böyük günahlar hökmündədir. Bəzi fəqihlər buyurub: Kiçik günahın ikinci dəfə etmək niyyəti ilə yerinə yetirilməsi günaha israr etmək mənasındadır. Mərhum Şəhid bunu özünün "Qəvaid" kitabında "israr hökmü" adlandırmışdır. Bəziləri isə belə buyurub: "Günahı təkrar etməyib onu bir daha yerinə yetirmək niyyəti olmasa belə, edilmiş günahdan tövbə etməmək "günaha

israr etmək" mənasındadır." Amma belə nəzərə çarpır ki, qeyd olunmuş sonuncu iki nəzəriyyəni günaha israr etmək baxımından qəbul etmək həm lüğət, həm də ürfi cəhətdən çətin bir məsələdir. Çünki bu nəzəriyyələr günaha israr etməyin camaatın nəzərində olan zahiri mənasının əksinədir. Qeyd olunmuş iki nəzəriyyənin əsaslandığı dəlil iki rəvayət ola bilər ki, onlardan birincisi Cabirin imam Baqirdən (ə) "və ləm yəsirru" ayəsinin təfsirində nəql etdiyi rəvayətdir ki, o həzrət buyurub: "(Günaha) israr etmək bir şəxsin tövbə etmədən və o (günahı) tərk etmək üçün ciddi qərara gəlmədən günah etməsindən ibarətdir."

Amma həzrətin (ə) məqsədi qeyd olunmuş ayədə "israr"ın mənasını buyurması ehtimalı vardır. Bu isə böyük günahalara israr etməyin mənası ola bilməz. İkinci isə İbn Əbi Umeyrin imam Baqirdən (ə) nəql etdiyi rəvayətdir ki, onun müəyyən bir hissəsi qeyd olunmuş mətləbə aiddir. Belə ki, o həzrət buyurub: "Hər kəs bir günaha mürtəkib olaraq o günah üçün cəzalandırılacağını bilsə, öz əməlindən peşman olacaq, belə bir halda isə tövbə etmək və şəfaət olunmağa layiq görülməkdir. Öz günahından peşman olmayan isə (günaha) israr edəndir və günaha israr edən də bağışlanmayacaqdır. Çünki (belə bir şəxsin) vədə verilmiş işlərə və yaxud Allahın vədələrinə inamı olsaydı, şübhəsiz peşman olardı."

Bu hədisdə də o həzrət peşman olmamaq və etdiyi günahdan tövbə etməməyi günaha israr etmək mənasında bildirmişdir. Belə bir halda o günahı təkrar etmək və ya onun təkrar olunmasının qeyd edilməsinin 5 lüzumu yoxdur. Diqqət etdiyiniz kimi, əvvəla, imamın (ə) kəlamı böyük günah barəsindədir və böyük günah üçün tövbə etməmək və kiçik günahları təkrar etmək günaha israr sayıla bilər. İkincisi, imamın (ə) kəlamı əsasən ilahi vədələr və Allahın əzablarına qarşı etinasızlıq üzündən tövbənin tərk edilməsinə aiddir və belə bir işin özü tədbirdən amanda qalmaq hissi və böyük günahlardan sayılır. Əlbəttə, belə bir işin məcazi mənada günaha israr etmək mənasında sayılması mümkündür. İmam Baqirdən (ə) nəql olunmuş hədisdə buyurulur: "Günaha israr etmək özünü Allahın məkrindən amanda saymaqdır. Ziyankarlardan başqa, heç kəs Allah məkrindən özünü amanda bilməz."

Ümumiyyətlə, günaha israr etmək peşmançılıq və tövbə etmədən müəyyən bir günahı yerinə yetirmək deməkdir. Belə ki, camaat arasında bu işə "ardıcıl günah" və ya "çox günah etmək" adlansın.

GÜNAHI KİÇİK SAYMAQ

Bəzi alimlər buyurmuşdur: "Kiçik günahlara israr etməklə böyük günaha çevrildiyi kimi, digər yollarla da kiçik günahlar böyük günah sayılır ki, aşağıdakılardan ibarətdir: 1. Günahını kiçik saymaq. Yəni, günah edən şəxs öz günahını kiçik (balaca) bir iş sayıb özünü cəzaya layiq görmədikdə, günahı böyük sayılaraq Allah əzabına layiq olar. Çünki belə bir halda Allahın qadağasını kiçiltmiş və bəndəçilikdən xaric olmuşdur. Rəvayətlərdə buyurulduğu kimi, bu günahlar bağışlanası deyildir. Çünki kiçik günahlar üçün cəza görməmək bütün günahlardan uzaqlaşmaq şərtidir. Bu isə Allah tərəfindən olan fəzl və rəhmətdir. Amma əks təqdirdə, istər kiçik, istərsə də böyük günahlar üçün ilahi əzab və cəzanın mövcud olması

ağıl baxımından sabit olunmuşdur. Məlum məsələdir ki, Allahın fəzlinə nail olan şəxslər bəndəçilik yolundan azmayanlardır. Özünü üstün tutub Allahın əzəmətini unudanlar öz günahlarını kiçik saydıqlarından, ilahi mərhəmətə şamil olmaz, əksinə belə şəxslər zəlillik və intiqama layiq olarlar. Allah-taala günahını kiçik saymayanların günahlarını (böyük günahların tərki edilməsindən) sonra bağışlayır. Əmirəl-möminim Əli (ə) buyurub: "Ən şiddətli günah, günahkarın kiçik saydığı günahdır." İmam Baqir (ə) buyurub: "Bağışlanmayan günahlardan biri də bir şəxs "Kaş ki, etdiyim bu günahdan başqa, bir günahla cəzalandırılmayıdım!" sözünü deməsidir."

Həmçinin, o həzrət buyurub: "Kiçik sayılmış günahların çoxu barəsində Allah tərəfindən onlardan sorğu-sual olunacaq və günahlar onu edən şəxsə yüklənəcək və beləliklə də, onu həlak edəcəkdir."

İmam Sadiqdən (ə) soruşuldu: "Kiçik sayılmış günahlar nədir?" Həzrət buyurdu: "Bir şəxs günah edərək deyir: Bundan başqa, bir günahın olmamasına görə xoş mənim halıma (yəni, bu günah çox az və kiçikdir)!"

GÜNAH ETMƏKDƏN SEVİNMƏK

Kiçik günahı böyük günahə çevirən amillərdən biri də edilən günah üçün sevinməkdir, çünki Allah və qiyamət gününə inanmağın nəticəsi edilən ən kiçik günahdan belə narahat olmaqdır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Kimin yaxşı işi onu sevindirib pis işi onu narahat edərsə, o şəxs mömindir."

Allah-taala böyük olduğu kimi, onun göstərişləri ilə müxalifətçilik də böyük sayılır. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Günah vaxtı öz nəzərində o günahın kiçik olmasına baxma, əksinə müxalifətçilik etdiyini Allahın əzəmətinə nəzər sal."

Günah üçün peşman olmaq həmin günahı aradan aparıb onun sahibini təmizlədiyi kimi, günah üçün sevinmək də onu böyüdüb sabit saxlayır. Həqiqətdə günahə görə sevinmək günahı böyük saymamaq və ilahi tədbirdən özünü amanda bilməkdir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Gülən halda günah edən şəxs, ağlayan halda cəhənnəmoduna daxil olacaqdır." Həmçinin, buyurub: "Günah etməkdə dörd şey o günahın özündən daha pisdır: 1. Günahı kiçik saymaq. 2. Günahla fəxr etmək. 3. Günahdan sevinmək. 4. Günahə israr etmək."

GÜNAHI AŞKAR ETMƏK

Kiçik günahları böyük günahlara çevirmək amillərdən biri də şəxsin öz günahını başqası üçün aşkar etməsindən ibarətdir. Günahı aşkar etmək isə Allahın haram etdiyi işlərə hörmətsizlik sayılır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs yaxşı (savab) işini Allahdan başqa, digərlərindən gizlədərsə, (aşkar etdiyi savabə nisbətə) yetmiş bərabər olar. Hər kəs günah edib (həyasızlıq və şəriətə etinasızlıq üzündən) onu aşkar edərsə, zəlil olar. (Yəni tövbə etməyə müvəffəq olmayıb Allahın lütf nəzərindən düşər). Amma onu (həya edərək) gizlətdikdə, bağışlanar."

Qeyd etmək lazımdır ki, iki halda izhar etməyin heç bir eybi yoxdur: 1. Ağıla uyğun olan məqsədlər üçün: Buna misal olaraq, müalicə üçün həkim və ya şəri hökmün öyrənilməsi üçün dini alimə aşkar etdiyi günahı

qeyd etmək olar. 2. Aydın və xüsusi tərzdə deyil, əksinə ümumi tərzdə öz günahlarına etiraf etmək; Bu isə bəndəçilik üçün bəyənilmişdir ki, "Mən Allah dərgahında günahkaram", "Üzüqarayam" və ya "mən böyük günahlar etmişəm" sözlərini deməsi bu qəbildəndir. Əslində insanın Allah-taala qarşısında öz günahlarına etiraf etməsi razü-niyaz və ibadətlərin daha üstünü sayılaraq tövbənin qəbul olması, qəlbin nuraniyyəti, daha üstün və (mənəvi) dərəcələrə nail olmaqda böyük rol oynayır. Beləliklə, gözəl tərzdə öz günah və təqsirlərinə etiraf etmək xudbinlik və ücbün ziddi olaraq dini alimlər tərəfindən bəyənilən sayılmışdır. Hətta onlar bir sıra məktub və kitablarında özlərini "günahkar", "kiçik", "bəndələrin kiçiyi", kimi ləqəblərlə adlandırmışlar.

ŞƏXS VƏ GÜNAHIN İCTİMAİ MÖVQEYİ

Kiçik günahların böyük günahlara çevrilməsinin amillərindən biri də cəmiyyət arasında sözü və əməli camaata təsir qoyan din xadimləri və ya camaatın mənəvi rəhbərləri olan təqvalı və müqəddəs şəxsiyyətlərin kiçik bir günahı etməsindən ibarətdir. Belə ki, onların bu işi camaatın böyük günahlara qarşı cürətlənməsi və bəzən də onların əqidələrinin zəifləməsi ilə nəticələnir. Demək onlar ki, belə şəxslərin kiçik günahı onların camaatı pis işlərə çəkməsi deməkdir. Yəni, əməli surətdə istər şəriət və istərsə də, ağıl baxımından belə şəxslərin elm və biliyi günahlarının əhəmiyyətini çoxaldaraq onların kiçik günahlarını böyük günah hökmündə cəzələndirir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Alimin bircə günahı bağışlanmamışdan qabaq, cahil üçün yetmiş günah bağışlanır."

BÜDRƏYƏN ALİM ALƏMİ FƏSADA SÜRÜKLƏYƏR

Mərhum mühəqqiq Xorasani Əmirəl-möminin Əlinin (ə) hədisini tərcümə və şərh edərək buyurub: "Alimin büdrəməsi aləmləri fəsada sürükləyir." Alimin büdrəməsində məqsəd onun etdiyi günah və ya şəriət hökmündə ondan baş verən xətdən (səhvədən) ibarətdir. Bu iki mövzuda büdrəməyin aləmləri fəsada uğratması ona görədir ki, elm və biliyə sahib olan bir alim günah etdikdə, o günahın pisliyi camaatın nəzərində aradan gedir və beləliklə, həmin günahı yüngül sayaraq onu edirlər. Həmçinin dini alim müəyyən bir hökmdə səhvə yol verərsə, saysız-hesabsız insanlar ona əməl etmiş olacaqdır. Beləliklə, alimin günah və xətdən çəkinməsi başqalarından daha çox olmalıdır.

HƏQİQİ BÖYÜK GÜNAHIN OXŞARI

Qeyd etdiyimiz kimi, günahı kiçik saymaq, günah etməkdən sevinmək, günahı aşkar etmək və şəxsin ictimai mövqeyi kiçik günahların böyük günahlara çevrilməsinin amilləridir. Buradan onların həqiqi şəkildə böyük günah olub əzaba layiq görünməsi nəzərə çarpır. Yəni, kiçik günahı edən şəxs qeyd olunmuş amillərin biri vasitəsi ilə böyük günah əzabına layiq görülər.

TƏKİD ETMƏYİ MÜƏYYƏNLƏŞDİRMƏK ÜRFİ MƏSƏLƏDİR

Günaha israr etmək müəyyən bir günahı ardıcıl olaraq etdikdən sonra peşman olmayıb tövbə etməmək, həmçinin müxtəlif günahlar olsa belə,

çoxlu günah etməkdən ibarətdir. Günahın təkrar və çoxluğu isə bir neçə yolla sübut olur ki, bunu da təyin etmək ürfün nəzərinə bağlıdır. Bunun da müəyyən bir həddi yoxdur, çünki kiçik günahların böyük günahlara yaxınlıq və ya uzaqlıq məsələsi müxtəlifdir. Belə ki, onların bəzisi üç, bəzisi çox və bəzisi isə bir neçə dəfədən sonra böyük günah sayılır. Hər halda, bunu müəyyənləşdirmək camaata əsaslanır. Qeyd etmək lazımdır ki, qırx ünvanda zikr olunmuş günahlar mötəbər (və aydın) dəlillərlə böyük günah olmalarına işarə olunmuş günahlardan ibarətdir. "Vəsailuş-şiə" kitabının "Cihad" bölməsində "Allah evini yüngül saymaq" da böyük günahlar sırasında göstərilmişdir. İndi isə haqqında aydın dəlil olan böyük günahlardan bir şey yaddan çıxmasın deyə, icmali şəkildə "Vəsiyyətdə zülmkarlıq" mövzusunı diqqətinizə çatdırırıq:

VƏSİYYƏTDƏ ZÜLÜMKARLIQ

Bu sözdə məqsəd, bir şəxsin vəsiyyətdə bütün və ya bəzi varislərinə zülm edib onları irsdən məhrum qoymasıdır. "Təfsiri-Qumi" kitabında "Bəqərə" surəsinin 182-ci ayəsi şərh edilərək imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuşdur ki; "Cənəf" sözü vəsiyyət edənin öz varislərindən bəzisinə meyl edib, bəzisindən üz döndərməsi deməkdir. "İsm" sözü isə atəşgahların tikilməsi və (haram) içkilərin hazırlanması deməkdir. Yəni, öz malının haram işlərdə işlənməsinə vəsiyyət etməsi nəzərdə tutulur. Qeyd olunmuş hər iki halda vəsiyyəti icra edən şəxsin onun vəsiyyətinə əməl etməməsi lazımdır.

YOXSUL VARISI NƏZƏRƏ ALMAQ LAZIMDIR

Varis (irs aparan) varlı olarsa, vəsiyyət edən şəxs öz var-dövlətinin üçdən birini ona vəsiyyət edə bilər, bundan artıq hissəsində isə varislərdən icazə almaq lazımdır. Amma varislərdən bəzisi yoxsul və ya çoxlu təqva sahibi olduqda, öz irs haqqından bir az çox alsın deyə, o şəxs var-dövlətinin üçdə birindən müəyyən miqdarda onun üçün vəsiyyət edə bilər. Varisi yoxsul olduqda və ya malının altıdəbiri, yaxud da beşdəbiri vəsiyyət etməsi daha yaxşıdır, çünki varisin ehtiyacının ödənilməsi üçün daha yaxşı xərcləmək sayılır. Bu isə sileyi-rəhm (yaxın adamlarla ünsiyyət) sayılır. Varis kiçik uşaq olsa, bu məsələ daha çox əhəmiyyət daşıyır. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Malın beşdən birini vəsiyyət etmək onun dördədən birini vəsiyyət etməməkdən daha üstündür. Malın dördədən birini vəsiyyət etmək onun üçdəbiri vəsiyyət etməməkdən daha üstündür. Amma var-dövlətinin üçdə birini vəsiyyət edən, özündən sonra bir şey qoymamışdır."

İmam Rza (ə) buyurub: "Bir şəxsin qohumlarından olan, amma varisi sayılmayanlar üçün bir şey (mal) çatmasını vəsiyyət etməsi müstəhəbdir. Vəsiyyət etməyənin əməlləri ölərkən Allaha itaətsizliklə tamam olmuşdur."

Bəlkə də, bu işin günah sayılması ölüm zamanı Allah-taalanın əhəmiyyət daşıyan vacib göstərişlərindən biri sayılan "sileyi-rəhmin" tərk edilməsinə görədir. Əgər camaatın nəzərində belə bir vəsiyyətin tərk edilməsi qohum-əqraba ilə rabitənin kəsilməsi kimi başa düşülsə, qeyd olunduğu kimi bu iş haram sayılıb böyük günahlardan olacaqdır. Buna misal olaraq varlı bir şəxsin öz yoxsul qohumu üçün vəsiyyət etməməsini qeyd etmək olar.

YOXSUZ BAŞQALARINDAN İRƏLİDİR

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Ənsardan bir kişinin bir neçə az yaşlı uşağı olan halda vəfat etdi. Dünya malından təkcə altı qulu olan bu kişi vəfat edərək onların hamısını azad etdi. Bu xəbər həzrət peyğəmbərə çatdıqda buyurdu: "Onu nə etdiniz?" Dedilər: "Onu dəfn etdik." Həzrət buyurdu: "Bilsəydim, onu müsəlmanlar qəbiristanlığında dəfn etməzdik. Çünki o öz övladlarını dilənçiliyə salmışdır."

VAR-DÖVLƏT GÖSTƏRİŞ VERİLDİYİ KİMİ BÖLÜNMƏLİDİR

Ümumiyyətlə, şəxsin öz var-dövlətinin üçdəbirindən artığını vəsiyyəet etməsi caiz deyildir. Əks təqdirdə isə vəsiyyəti icra edən şəxs yalnız onun malının üçdəbiri miqdarında vəsiyyətinə əməl edə bilər. Varislərin icazəsi olduqda, onun bütün vəsiyyətlərinə əməl etmək olar. Həmçinin, haram işlər üçün vəsiyyəet etmək caiz deyildir. Belə bir halda vəsiyyəti icra edənə haram vəsiyyətləri tərk edib onu xeyir işlərdə xərcləməsi vacib sayılır. Həmçinin, varislərin bəzisini irsdən məhrum etmək də caiz deyildir və belə hallarda vəsiyyəti icra edən şəxs, irsi Allah-taalanın təyin etdiyi hökmləri əsasında bölüşdürməlidir. (Övlad və valideyn kimi) birinci təbəqədən sayılan varisi olan varlı, (qardaş və bacı kimi) ikinci və ya (bibisi, xala, dayı və əmi kimi) üçüncü təbəqədən sayılan yoxsul qohumu da varsa, öz malından müəyyən bir hissəsinin o yoxsul qohuma verilməsini vəsiyyəet etməlidir. Belə bir halda vəsiyyəet etməyib camaatın nəzərində qohum-əqrabası ilə əlaqəsini kəsən tanınarsa, qeyd olunduğu kimi, günahkar ölmüşdür. İmam Sadiq (ə) vəsiyyəet etdi ki, o həzrətin malından əmisi oğlu Həsən Əftəşə yetmiş əşrəfi (qızıl pul) verilsin. Həmçinin, qohumlarının bəzisində də öz malından müəyyən miqdarda verilməsini vəsiyyəet etdi. Bu zaman bir nəfər o həzrətə dedi: "Ey bizim mövlamız! Sənə hücum edib qılınc ilə qətlə yetirmək istəyən şəxsə bəxş edirsənmi?" Həzrət onun cavabında buyurdu: "Allahın sileyi-rəhm üçün təriflədiyi kəslərdən olmamağımı istəyirsənmi? (Allah-taala) onların vəsfində buyurub: "(Düşüncəli şəxslər) O kəslərdir ki, Allahın yerinə yetirilməsi lazım olan fərmanlarını yerinə yetirir (birləşdirir), öz Rəbbindən və (Qiyamət gününün) çətin hesabından qorxurlar."

Bu hədis "qohumluq rəbbiyyətinin kəsilməsi" mövzusunda nəql olunmuşdur.

II BÖLMƏ

**Aşkar şəkildə
bəyan edilməyən
və haqqında aydın
dəlil olmayan böyük
günahlar**

BİRİNCİ FƏSİL

Kitabın əvvəlində qeyd olunduğu kimi, hər bir günahın böyük olması dörd yoldan biri ilə sabit olur: 1. Mötbər dəlillə onun böyük günah olmasının buyurulması; 2. Quranda və ya mötbər rəvayətdə onun üçün aşkar və ya dolayı yolla əzab və cəhənnəm odu vədəsinin verilməsi; 3. Quran və ya sünnədə yuxarıda qeyd olunmuş günahlardan daha böyük olmasına işarə edilməsi; 4. Dindarların nəzərində böyük günah sayılması.

Günahların birinci qismi bu kitabın birinci bölməsində ətraflı olaraq qırx mövzu əsasında qeyd olundu. Günahların qalan qismi isə ikinci bölmədə və üç fəsildə diqqətinizə çatdırılacaqdır. Haqqında əzab vədəsi verilmiş günahlar barədə söhbətə başlamazdan qabaq, qeyd etmək lazımdır ki, bu günahlara çoxlu rəvayətlərdə aydın şəkildə işarə olunmuşdur. O cümlədən, İbn Əbi Yəfur imam Sadiqdən (ə) belə nəql edir: "Bir şəxsin ədaləti, Allah-taalanın haqqında əzab vədəsi verdiyi böyük günahlardan çəkinməsi ilə tanınar." Həzrətin (ə) bu sözündən yaxşı başa düşülür ki, haqqında od vədəsi verilmiş hər bir günah böyük günahlardandır. Bu hədisin oxşarını Əli ibn Cəfər öz qardaşı imam Kazimdən (ə) də nəql etmişdir ki, o həzrət Quranda buyurulmuş "kəbair" (böyük günahlar) haqda verilən sualın cavabında belə buyurmuşdur: "Kəbair" (böyük günahlar) Allah-taalanın haqqında əzabı vacib etdiyi günahlardan ibarətdir."

Bu hədisin oxşarı "Əl-Kafi" kitabında imam Sadiqdən (ə) nəql olunmuşdur. Əbu Bəsir deyir: "İmam Sadiqin (ə) "Kimə hikmət verilərsə, şübhəsiz, ona çoxlu xeyir verilmişdir." ayəsini tilavət etdiyini eşitdim. O həzrət hikmət sözünün mənasında buyurub: "(Hikmət) imamı tanımaq və Allahın od (Cəhənnəm odu) vacib etdiyi böyük günahlardan çəkinməkdir.""

Məhəmməd ibn Müslim nəql edir ki, o həzrət buyurub: "Allah-taalanın oda layiq gördüyü hər bir günah böyük günah sayılır." Ümumiyyətlə, bir çox rəvayətlər və xüsusi ilə Əbdüləszimin nəql etdiyi mötbər rəvayətə əsasən belə nəticə alınır ki, Quranda, Peyğəmbər (s) və ya Əhli-beytin (ə) davranışında (sünnəsində) xüsusi olaraq od vədəsi verilmiş hər bir günah böyük günahlardan sayılır. Bu isə bəzən namazı tərk edənin odda olması kimi aşkar şəkildə və vasitəsiz, bəzən isə bir vasitə ilə ola bilər. Buna misal olaraq, "Namazı tərk edən müşrikdir." və başqa bir yerdə isə "Müşrik cəhənnəm odunda olacaqdır." kimi buyurulmuş Quran ayələrini qeyd etmək olar. Bəzən belə günahlara aşkar şəkildə, bəzən də müəyyən bir işarə ilə od vədəsi verilir. Məsələn: Peyğəmbər (s) buyurub: "Namazı bilərəkdən tərk edən şəxs Allah və onun elçisinin pənahından xaricdir." Belə ki, bu hədisin zahirindən namaz başa düşülür və hətta Əbdüləszimin

nəql etdiyi hədisdə bu hədis namazın tərk edilməsinin böyük günah olması üçün şahid gətirilmişdir. Elə buradan İbn Abbasa nisbət verilmiş sözün doğru olması aydın olur. O deyir: "Böyük günahlar yeddiyə deyil, yeddi yüzə yaxındır, çünki Quran və ya mötəbər sünnədə aşkar və ya dolayı yolla əzab vədəsi verilmiş günahlar daha çoxdur. Belə ki, onlar ayrılıqda (sayılıb) yığılsa, yeddi yüzü də ötüb keçər." Onları bu az fürsətdə ayırd etmək çox çətin bir məsələdir. Beləliklə, burada onlardan camaatın adətən üzləşdiyi günahları qeyd edirik. Xatırladıırıq ki, birinci bölmədə sadalanan günahların (qırx) böyük günah olmasına dair aydın dəlillər vardır və haqqında əzab vədəsi verilmişdir.

1. QEYBƏT

Quran və bir çox rəvayətlərdə əzab vədəsi verilmiş böyük günahlardan birincisi qeybət etməkdir. "Nur" surəsində buyurulur: *"İman gətirənlər arasında pis işlərin (zinakarlıq və sair pis işlərin) yayılmasını istəyənlər üçün dünya və axirətdə şiddətli əzab olacaqdır."*

İbn Əbu Umeyd imam Sadiqdən (ə) belə nəql edir: "Hər kəs bir möminin barəsində iki gözü ilə gördüyü və ya iki qulağı ilə eşitdiyi sözü danışarsa, Allah-taalanın haqqında buyurduğu bu kəslərdəndir: "İman gətirənlər arasında pis işlərin yayılmasını istəyənlər üçün dünya və axirətdə şiddətli əzab olacaqdır.""

Bu mötəbər rəvayətə əsasən, qeybət etməyə aid edilmiş ayədə əzab vədəsi verilmişdir. "Hucurat" surəsində isə buyurulur: "Sizlərdən biriniz ölmüş qardaşınızın ətini yeməyi xoşlayırsınızmı? Əlbəttə, buna nifrət edirsiniz."

Bu ayədə bir-neçə ehtimal vardır. Birinci: Bu ayə qeybət edənin axirət əzabının necəliyini bəyan edir. Yəni, qeybət edən şəxs axirətdə qeybət etdiyi şəxsin ətini yeyən halda canlanacaqdır. Bu ehtimalın şahidi Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuş rəvayətdir: "Merac gecəsi bir dəstənin (Cəhənnəm) odunda murdar yediyini görüb Cəbrayildən (ə) soruşdum: "Bunlar kimdir?" Dedi: "Bunlar dünyada camaatın ətini yeyənlərdir."" Yəni camaatın qeybətin edənləridir.

İkinci: Bu ayədə məqsəd, qeybətin hökmüdür; Yəni, qeybət edən şəxs hökm baxımından qeybət etdiyi şəxsin ölmüş bədəninin ətini yeyən kimidir. Birinci bölmədə isə qeyd olunduğu kimi, murdar yemək böyük günahlardan sayılır. İmam Həsən Əskəri (ə) buyurub: "Sizin öz mömin qardaşlarınızın qeybətini etməyiniz haramlıqda murdar yeməkdən daha böyükdür."

Nəticədə, bu ayədə qeybətin böyük günah olması aşkar olunur. "Huməzə" surəsində buyurulub: "Vay olsun hər bir eyb axtarib məsxərə edənə!" "Məcməul-bəyan" təfsirində yazılır: "Bu cümlə qeybət və sözgəzdirənlik edib dostlar arasında ayrılıq salan hər bir şəxs üçün Allah tərəfindən əzab vədəsidir." Bəziləri deyir: "Huməzə" tənə vuran, "Luməzə" isə qeybət edən mənasındadır. Bəziləri isə bunun əksini söyləmişdir. Bəziləri isə buyurmuşdur ki, "Huməzə" üz-üzə pis danışmaq "Luməzə" isə birinin ardınca qeybət etmək mənasındadır. "Vəyl" Cəhənnəmin qapılarının birinin adı, Cəhənnəmdə olan bir quyunun adı və yaxud da şiddətli əzab mənasındadır. Beləliklə, "qeybət" Quranın müxtəlif ayələrində haqqında

əzab vədəsi verilmiş böyük günahlardan biri sayılır.

ƏHLİ-BEYT (Ə) RƏVAYƏTLƏRİNDƏ QEYBƏT

Qeybət haqqında əzab vədəsi vermiş rəvayətlər həddindən artıq çoxdur. Burada mərhum Şeyx Ənsarinin "Əl-Məkasibul-muhərrəmə" kitabında nəql etdiyi bir sıra rəvayətləri qeyd edirik: Bir-neçə vasitə ilə Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuşdur ki, buyurub: "Qeybətin günahı zinakarlıqdan çoxdur, çünki zinakar tövbə etdikdə, Allah onu bağışlayar, qeybət edən isə qeybətini etdiyi şəxs onu bağışlamayınca bağışlanmaz,"

Bir gün o həzrət (s) söhbətinin əsnasında sələmin böyük günah olması barədə danışaraq buyurub: "Bir dirhəm sələm otuz altı dəfə zinakarlıqdan böyükdür." Daha sonra buyurub: "Həqiqətdə, sələmin daha pis mərtəbəsi bir müsəlmanın abrını aparmaqdır."

Bu iki hədisə əsasən, qeybətin böyük günah sayılması, zinakarlıq və sələmdən daha da pis olması aydın olur. Bu iki günahın böyük günahlardan olması isə birinci bölmədə qeyd olunmuşdur. Həmçinin, buyurub: "Hər kəs bir mömində olan eyb haqqında qeybət edərsə, Allah-taala bu şəxs ilə o mömini cənnətdə birgə etmər." "Kim bir mömində olmayan bir xüsusiyyət barəsində (eyb və ya xüsusiyyət barəsində) qeybət edərsə, hər ikisinin arasında olan dini ismət (pərdəsi) yırtılar. Beləliklə də, qeybət edən şəxs o mömindən ayrılaraq həmişəlik cəhənnəmdə qalar və ora necə də pis bir yerdir!"

"Camaatın ətinə qeybət etməklə yeyən və özünü halalzadə hesab edən şəxs yalan demişdir."

"Kim mömin qardaşının qeybətini etmək və ya onun gizli eybini yaymaq üçün hərəkət edərsə, ilk addımını cəhənnəmə qoymuşdur."

Rəvayət olunmuşdur ki, qeybət edən şəxs tövbə etdikdə cənnətə daxil olan sonuncu nəfər olacaqdır. Amma tövbə etmədən ölərsə, cəhənnəmə daxil olacaq ilk nəfərdir."

Şəhid Sani Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir: "Küfrə daha yaxın hallardan biri də bir şəxsin başqası haqqında bir söz eşitməsi və ona heç bir faydasının olmamasıdır." (Qeybətə qulaq asmaq nəzərdə tutulur.)

"Usuli-kafi" kitabında da bu rəvayətin məzmununa oxşar bir neçə rəvayət nəql olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub: "Qeybətin insanın dininə təsiri xora xəstəliyinin bədənə təsirindən daha tez həyat keçir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər bir müsəlmanın qeybəti haramdır. Şübhəsiz, atəş odunu yandırdığı kimi, qeybət də yaxşı əməlləri aradan aparır."

Mərhum şeyx Ənsari: "Qeybətin saleh əməlləri məhv etməsində məqsəd, insanın yerinə yetirdiyi xeyir işlərin batıl, yaxud onun əzabının keçmişdə etdiyi yaxşı işlərdən çox (və şiddətli) olmasından, yaxud da saleh əməllərinin qeybətini etdiyi şəxsin əməl dəftərində yazılmasından ibarətdir. Bu mətləb bəzi rəvayətlərdə də bildirilmişdir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Qiyamət günü bir bəndə hesab yerinə gətirilərək əməl dəftəri ona verilir. O, dünyada etdiyi xeyir (savab) əməlləri orada görməyib deyər: "İlahi! Bu, mənim əməl dəftərim deyil, çünki savab əməllərimi onda görmürəm." Ona deyilər: "Sənin Allahın səhv etməz və unutmaz, əksinə

sənin savab işlərin camaatın qeybətini etdiyin üçün aradan getmişdir."

Daha sonra başqa birisini gətirərək əməl dəftərini ona təhvil verərlər və etmədiyi saleh əməlləri onda görüb deyər: "İlahi! Bu mənim əməl dəftərim deyildir, çünki onda yazılmış saleh əməlləri mən yerinə yeltirməmişəm." Ona deyilər: "Bunlar sənin qeybətini etmiş filankəsin savablarıdır ki, (qeybətinin) əvəzində savabları sənə verilmişdir."" Mərhum şeyx Ənsari qeyd olunmuş rəvayətləri xatırladıqdan sonra buyurub: "Rəvayətlərin zahirinə əsasən, qeybət etmək böyük günahlardandır. Hətta bəzi fəqihlər bu nəzəri qəbul etmiş və rəvayətlərdə qeybətin riba və zina kimi bir sıra böyük günahlardan daha böyük olması bildirilmişdir. Həmçinin, haqqında aydın dəlil olan günahlardan biri də xəyanətdir və qeybəti onun bir şəxsi hesab etmək olar, çünki hansı xəyanət din qardaşının ətinə onun xəbəri olmadan yeməkdən üstündür? Görəsən, hansı xəyanət onun sirrini açıb gizli eybini yaymaqdan böyükdür? Qeyd etmək lazımdır ki, qeybətini etməyin haram olması möminlə bağlıdır. Yəni, haqq etiqad, o cümlədən, on iki imamın (ə) imamətinə inama malik olanlar nəzərdə tutulur. Beləliklə, müxaliflərin qeybətini etmək haram deyildir. Amma ehtiyata əsasən, bütün müsəlman firqələrinin qeybətinin tərk edilməsi yaxşıdır. Xüsusilə, haqq qarşısında inadkarlıq etməyib düzgün əqidələrə yiyələnməkdə "qasir" (təqsiri) və səhvində özü müqəssir olmayanların qiybətini etməmək daha yaxşıdır. Qeybətin haramlığı həm həddi-bülüğa çatmış möminə, həm də qeybətin edilməsini eşidərkən narahat olan uşağa da məxsusdur. Bəzi fəqihlər buyurmuşdur ki, möminlərin, istər yaxşını pisdən ayırd edən (müməyyiz), istərsə də, qeyri-müməyyiz uşaqların qeybətini etmək mütləq şəkildə haramdır.

QEYBƏTİN MƏNASI VƏ YERLƏRİ

Peyəmbər (s) buyurub: *"Qeybət mömin qardaşının xoşu gəlmədiyi sözü danışmaqdan ibarətdir."*

İmam Sadiq (ə) buyurub: *"Qeybət mömin qardaşınla bağlı Allah-taalanın gizlətdiyi eybini danışmaqdan ibarətdir."* İmam Kazim (ə) buyurub: *"Hər kəs birində olan və camaatın bildiyi eybi danışarsa, onun qeybətini etməmiş və hər kəs birində olan və camaatın bilmədiyi eybini danışarsa, onun qeybətini eləmiş, amma onda olmayan bir şeyi danışarsa, şübhəsiz, ona böhtan atmışdır."*

Qeyd olunmuş bu iki və digər rəvayətlərə əsasən, bir möminin malik olduğu, amma camaatdan gizli olmayan hər hansı bir eybini danışmaq qeybət deyildir. Lakin bu əməl mömin şəxsin məzəmmət, əziyyət və hörmətsizliyinə səbəb olduqda, haram sayılır. (Bu haqda söhbət açılacaqdır). Mərhum şeyx Ənsari qeybət haqqında lüğət alimlərinin nəzər və rəvayətlərini nəql edib onlar barədə tədqiqat apardıqdan sonra belə buyurmuşdur: "Qeybət üç növdür: Birinci: Qəti şəkildə qeybəti olunanlar: Belə ki, qeybəti olunmuş şəxsin şəriət və ya ürf baxımından şəxsiyyətinə toxunan və eyib sayılan, həmçinin, eşidən üçün gizli olan, o şəxsin eybinin yayılmasından razı olmaması və qeybət o şəxsin eybinin alçalması və təhqiri üçün həyata keçərsə, belə hallarda bu iş böyük günah sayılan

qeybət adlanır. İkinci: Zahir şəkildə qeybəti olunanlar; Bu isə başqasının gizli eybini onun təhqir və məzəmməti üçün deyil, əksinə baş qatmaq və şahid gətirmək kimi niyyətlərlə danışmaqdan ibarətdir ki, bu növün də haram olmasında şübhə yoxdur. Həmçinin, bir sıra rəvayətlərin zahir bu növün qeybət olmasını bildirir. Üçüncü: Bir şəxsin eybini onu bilən başqa biri üçün danışmaq; Bir sıra rəvayətlərin zahir məfhumu bu növün qeybət sayılmasını bildirməklə yanaşı, digər rəvayətlərdən də bu növün qeybət sayılmaması aşkar olunur. Belə bir şəxs qeybətini etdiyi şəxsi məzəmmət etmək niyyətində olarsa, bunun qeybət sayılmasının qeyri-məlum olduğuna baxmayaraq, şübhəsiz, haram bir iş sayılır. Çünki belə danışmalar möminə əziyyət və hörmətsizlikdir ki, bunun da haram olmasında heç bir şübhə yoxdur. Məzəmmət və hörmətsizlik etmək niyyətində olmasa da hökmən o möminə hörmətsizlik olacaqdır. Məsələn, bir möminə məzəmmət yetirən ad və ləqəblərlə yada salmağı qeyd etmək olar ki, filan kəsin atası yəhudidir, anası pis əməl sahibidir və sair sözlər bu qəbildəndir. "Hucurat" surəsində möminlərin bir-birinə pis ləqəblər qoyması qadağan olunmuşdur.

QEYBƏTİN NÖVLƏRİ

Rəvayətlər və fəqihlərin sözlərindən belə başa düşülür ki, bir şəxsin eybini yaymaq (danışmaq) o eybin bədən, nəsil, əxlaq, danışiq, rəftar, din, dünya və ya geyim, ev və minik kimi ona aid olan işlərinə şamil olur. Bəzi alimlər isə bunların hər biri üçün müxtəlif misallar da qeyd etmişlər, Məsələn: Bədənə aid olan eyblər üçün; "qara", "sarı" və sahibinin eşitdikdə narahatçılığına səbəb olan bu kimi xüsusiyyətləri qeyd etmək olar. Nəsildə olan eyb üçün: "filankəs azğındır", "xəbis", "xəsisdir", "nanəcibdir" və bu kimi sözlər söyləmək. Əxlaqda olan eyb üçün: "filankəs pis əxlaqlıdır", "paxıldır", "təkəbbürlüdür", "qorxaqdır", "zəifdir", "riyakardır", "zalımdır" və ya "oğrudur" kimi xüsusiyyətləri qeyd etmək olar. Dini işlərə aid: "Filnkəs yalançıdır", "şərabxordur", "namazını yüngül sayandır" kimi sözləri; Dünyəvi işlərə aid: "Filankəs ədəbsizdir", "haqqı tanımayandır", "öz həddini bilməyəndir", "çoxdanışan", "çoxyeyən" və ya "çoxyatandır" kimi xüsusiyyətləri qeyd etmək olar. Geyimə aid: "Filankəsin paltarı çirklidir", "cırıqdır", "köhnədir", "uzundur", "qısaadır" və bu kimi sözlərlə qeybət həyata keçir. Şəxsin eşidərkən narahatçılığına səbəb olan sair işlər və xüsusiyyətləri də bu qəbildəndir. Bir şəxsin eybini açmaq dil, hərəkət, işarə ilə aydın şəkildə və ya kinayə yolu ilə həyata keçirilməsi arasında heç bir fərq yoxdur. Bəzən kinayə olunan qeybət daha pisdır. Buna misal olaraq "Əlhəmdulillah ki, Allah bizi məqam, mal və zalımlarla oturmağı sevənlərdən etmədi", "Allaha hərislik, xəsislik və ya həyasızlıqdan pənah aparıram" və "Allaha şeytan şərrindən pənah aparıram" kimi sözlərini bu kimi işlərə mürtəki olmuş şəxslərə kinayə edib deməsini qeyd etmək olar. Bəzən də bir sıra hiyləgər şəxslər birinin qeybətini etməzdən qabaq onu tərifləyib deyirlər: "Filankəs çox yaxşı adamdır, amma heyf ki, şeytana aldanıb və..." Bəzi vaxtlar isə ikiüzlülük edərək bir şəxsin qəm-qüssəsini çəkərcəsinə deyirlər; "Ah, filankəs üçün nə qədər qəm-qüssə çəkmişəm, filan işi etdiyi üçün ona ürəyim yandı və ..." Belə bir (münafiq), o şəxsin doğrudan da, yaxşılığını istəyib onun qəm-qüssəsini çəkirsə, onun sirrini

açmamalı və adını pis işlər üçün çəkməməlidir.

QEYRİ-MÜƏYYƏN BİR ŞƏXSİN QEYBƏTİ

Müəyyən bir şəxsin haqqında danışmaq qeybət sayılır, amma qeyri-müəyyən, həmçinin, adsız və nişanəsiz şəxsin qeybətini etməyin heç bir eybi yoxdur. Buna misal olaraq "filan işi edən bir nəfəri gördüm" sözünü qeyd etmək olar. Amma müəyyən olan bir-neçə nəfərdən birinin qeybətini etmək haramdır ki, buna misal olaraq "filankəsin oğlanlarından biri filan işi görürdü" sözünün qeyd etmək olar, çünki bu sözlə onların hamısını narahat və onlara əziyyət etmişdir. Çoxlu adamlar arasından birinin qeybətini etmək isə caizdir ki, buna da misal olaraq, "İsfahanlılardan və ya şirazlılardan bəzisi belədir" sözlərini qeyd etmək olar. Lakin "İsfahanlılar və ya şirazlıların hamısının belə bir eybi vardır" sözünün haram olmasında heç bir şübhə yoxdur, əksinə belə bir halda o şəhərin bütün əhalisinin qeybətinin etmişdir. "Filan şəhərin əhalisinin çoxunun belə bir eybi vardır" sözünü demək isə ehtiyatın ziddinədir və onun haram olması ehtimalı da çox qüvvətlidir.

QEYBƏTİN KƏFFARƏSİ VƏ TÖVBƏSİ

Qeybət böyük günahlardan olduğu üçün ona giriftar olan hər bir şəxsin dərhal ondan peşman olması vacibdir. Belə bir şəxs öz Rəbbinin göstərişi ilə müxalifət etdiyi üçün qəlbində peşman olduğdan sonra, dili ilə də bağışlanmaq diləməli və bir daha o günahı etməmək barədə ciddi qərara gəlməlidir. Bəzi rəvayətlərin zahirindən belə başa düşülür ki, qeybəti olunmuş şəxsin onun qeybətini edənin boynunda haqqı vardır. Elə buna görə də imkan daxilində ondan bağışlanmaq istəmək və onu özündən razı salmaq lazımdır. Etdiyi qeybətlərin müqabilində onun haqqında yaxşı sözlər danışması daha yaxşıdır. Amma qeybəti olunmuş şəxsi tapa bilmədiyi, onun vəfat etməsi və ya qeybətinin edilməsini eşitdikdə bərk narahatçılığına səbəb olan hallarda onun üçün dua etməli, bağışlanmaq diləməli və Allahdan onu razı salınmasını istəməlidir. "Səhifeyi-Səccadiyyə"-nin 39-cu duası, həmçinin "Bazar ertəsi gününün" duasında buna işarə olunmuşdur.

QEYBƏTİN CAİZ OLDUĞU YERLƏR

Fəqihlər bir neçə yerdə qeybət etməyi caiz bilmişlər ki, burada mərhum şeyx Ənsarinin "Məkəşib" kitabında buyurduqlarını qeyd etməklə kifayətlənirik:

1. Azgınlığı gizlin deyil, əksinə aşkar olan şəxsin qeybəti; Məsələn, küçə və bazarda şərab şüşəsini əlinə alaraq içən şəxsi buna misaldır. Əməsin nəql etdiyi rəvayətdə buyurulur: "Günahı aşkar şəkildə edən azgının heç bir hörməti yoxdur və belə bir şəxsin qeybəti haram deyildir."

Həmçinin buyurulur: "Həya pərdəsini yırtan (yəni camaat qarşısında günah etməkdən çəkinməyən) şəxsin qeybəti yoxdur (yəni, belə bir şəxsin qeybətini etmək haram deyildir)."

Bu kimi qeybətin edilməsi yalnız aşkarda edilən günahlar üçün caiz sayılır. Lakin belə bir şəxsin gizlində etdiyi günahlarının qeybətinin caiz

olması isə məlum deyildir. Şeyx Ənsari buyurub: "Belə bir şəxsin aşkarda olan günahı gizli günahından çox və şiddətli olarsa, gizli halda qeybətini etməyin heç bir eybi yoxdur. Lakin ehtiyata əsasən bunu da tərk etmək (yaxşıdır). Həmçinin, günahını aşkar edən şəxsin qeybəti yalnız öz günahına etiraf etdiyi vaxt caizdir. Beləliklə, öz əməli (günahı) üçün düzgün üzr gətirdikdə, qeybəti caiz olmayacaqdır. Məsələn, şərabı müalicə üçün içib belə bir halda şərab içməyə icazə verən müctəhiddən təqlid etdiyini iddia edən və ya Ramazan ayında xəstəlik, səfər və bu kimi qəbul olunan üzrlər gətirib orucunu yeməsini qeyd etmək olar. Zalımlara kömək edən şəxsin öz əməli üçün üzürlü səbəb gətirməsi də bu qəbildəndir. Amma bunun şərti, gətirdiyi üzrün möhkəm və tutarlı olmasından asılıdır, belə hallarda bu günah aşkar olmayan şəhər və ya məhəllədə ehtiyata əsasən onun qeybətinin tərk edilməsi tövsiyə olunur."

2. Məzlumun ona zülm etmiş zalımdan şikayətlənib ona etdiklərini dilə gətirmək qeybət sayılmır. Quranda buyurulub: "Məzlum olandan sonra kömək tələb edən (zülümkardan intiqam almaq istəyən) üçün heç bir eyb yoxdur. Eyb və cəza camaata zülm edənlər və yer üzündə haqsız olaraq həddini aşanlara məxsusdur və onlar üçün şiddətli əzab vardır."

"Nisa" surəsində buyurulub: "Allah-taala haqqında zülm olunmuşlardan başqa, digər kəslərin pis danışılarını aşkar etməyi sevmir."

Ehtiyata əsasən, məzlum şəxs başqasının zülmünü onun haqqını geri alacağına ümidvar olduğu şəxsin yanında danışmalıdır. Amma onun haqqını ala bilməyən və almayan şəxsin yanında zalımın zülmünü dilə gətirməməli və ondan şikayətlənməməlidir.

3. Məsləhətləşmək istəyən şəxsin nəsihət edilməsi; Bir müsəlman başqa bir şəxslə ticarət barəsində bir nəfərdən məsləhət aldığı zaman və bu şəxs onun eybindən xəbərdar olub həmin eybi açmadıqda məsləhət alanın zəhmət və zərərə düşməsi ilə nəticələnersə, belə bir halda onun eybini deməmək, məsləhət olan müsəlmanı zərərə salıb ona xəyanət etmək sayılır. Həmin səbəbdən, belə hallarda bu cür şəxslərin eyblərini aşağıdakı xüsusiyyətlərlə deməyin heç bir eybi yoxdur. Qeyd etmək lazımdır ki, bu məsələdə iki şeyə riayət etmək ehtiyata uyğundur. Birinci: Eybi demədikdə məsləhət alanın zərərinin çox olması halında o şəxsin eybi deyilmişdir. Beləliklə əks təqdirdə (yəni onun eybini deməklə abırının aradan getməsi, ticarətin ziyanından çox olarsa, onun eybini dilə gətirməməlidir. İkinci: O şəxsin eybi ticarətdə böyük ziyanın qarşısını almaq üçün çarəsizlik halında deyilməlidir. Beləliklə bu ziyanın qarşısı onun eybini dilə gətirməməklə alınarsa, məsələn, alan şəxsə "Filankəslə ticarətini məsləhət görmürəm." sözünü demək kifayətdir.

4. Nəhy əz münkər niyyəti ilə qeybət etmək. Bunun isə şərtləri mövcud olduqda edilməsinin maneəsi yoxdur. Belə ki, bir müsəlmandan pislik gördükdə onun qeybətini edərsə, o da öz pis əməlindən əl çəkəcəyi hallarda qeybət etmək olar. Amma icazə o şəxsin günaha israr etdiyi vəziyyətinə aiddir. O şəxsin günahı tərk etdiyi ehtimalını verdikdə isə qeybəti caiz

deyildir. Həmçinin, 3-cü haldakı kimi hallarda da qeybət etməkdə o pis işin ziyanı nəzərə alınmalıdır. Belə ki, o müsəlmanın abrinın aparılmasının ziyanı onun gördüyü pis işin ziyanından çox olarsa, qeybətini etmək caiz deyildir. Hətta belə bir halda öz qeybəti ilə onun pis işindən əlini çəkməsini ehtimalı versə də, onun qeybətini etmək olmaz. Ümumiyyətlə, müsəlmandan görülən hər bir günah işi imkan daxilində yaxşı yerə yozmaq lazımdır. Onun günahı qəti və aydın olub yaxşı yerə yozulmadıqda isə bir daha günahını təkrar etməsə, onu başqaları üçün danışmaq haram, həmçinin, onu incidib nəhy etmək də caiz deyildir. Çünki nəhy əz münkər günahın tərk edilməsi üçündür. Öz-özünə günahı tərk edənsə isə nəhy əz münkər etməyin heç bir lüzumu yoxdur. Amma o şəxs günahı tərk etmədən ona israr edərsə, etdiyi günah gizli olduqda onu başqaları üçün danışmaq haramdır. Nəhy əz münkərin şərtləri onu günahdan saxlamalı, günahdan əl çəkmədikdə isə, günahın başqalarına deməsi ilə ondan əl çəkərsə, onun günahını başqalarına demək caizdir. Amma bu şərtlə ki, o günahı tərk etmək müsəlmanın abrinın tökülməsindən daha mühüm olsun. Qeyd olunmuş mətləblərdən belə nəticə alırıq ki, nəhy əz münkər baxımından müsəlmanın qeybətinin edilməsi yalnız o müsəlmanın günaha israr edib nəhy əz münkər etməklə günahdan əl çəkməməsi və o günahın tərk edilməsi müsəlmanın abrinın aradan getməsindən mühüm olan hallara aiddir. Digər tərəfdən, qeybətini etməklə günahdan əl çəkəcəyini də bilmək lazımdır. Qeyd olunan dörd şərtədən biri olmadıqda isə onun qeybətini etmək haramdır.

5. Azgın və inhirafa sürükləyən, həmçinin, Allah dinində bidət qoyan şəxsin qeybəti; Bu isə camaatın belə şəxslərə aldanmaması üçündür.

6. Yolunu azmışın tanınması və sözlərinə baş qoşulmaması üçün bir rəvayət nəql edən və ya bir işə şəhadət verənin qeybəti.

7. Müəyyən bir eyb və əlamət ilə tanınmış şəxsin əlamətini demək; Buna misal olaraq "gözü sulanma", "çəpgöz", "şil" və s... eybləri qeyd etmək olar. Amma belə hallarda təhqir üçün deyil, yalnız şəxsin tanınması üçün bu kimi əlamətlərdən istifadə etmək olar. Həmçinin, o şəxs də bu sözdən narahat olmamalıdır. Əks təqdirdə, bu işdən çəkinməli və bu şəxsləri ayrı yollarla tanıtdırmaq lazımdır.

8. Yalandan müəyyən əsil-nəsəbə malik olmaq iddiası edən şəxsin qeybəti; Nəsil və ailələrin qorunması yalandan belə iddia edənin hörmətsizliyindən daha məsləhətli və üstündür.

9. "Kəşfur-rəybə" kitabında bəzi fəqihlərdən nəql olunmuşdur ki, iki nəfərin bir şəxsdən gördüyü günahı bir-birinə danışması caizdir, çünki bunu danışan şəxs dinləyici üçün naməlum bir söz deməmiş, əksinə dinləyicinin gördüyü səhnəni danışmışdır. Mərhum Şəhid belə bir danışığın tərk edilməsini daha yaxşı hesab edir. Xüsusən, dinləyicinin onu unutduğu və ya bu hadisənin şöhrət tapmasından qorxdığı hallarda onu tərk etmək

daha yaxşıdır. Şeyx Ənsari buyurub: "İki nəfərin bir şəxsdən gördükləri günahı bir-biri üçün danışması onun məzəmmət və təhqir edilməsi üçün olarsa haram, əks təqdirdə isə caizdir."

10. Ümumiyyətlə, qeybət etməyin məsləhətinin bir möminin hörmətsizliyindən daha çox əhəmiyyətə malik olması halları; Məsələn, özü barədə şəhadət vermək kimi qeybətin caiz olduğu halları qeyd etmək olar.

QEYBƏTİ DİNLƏMƏK DƏ HARAMDIR

Qeybət etmək böyük günah və haram olduğu kimi, qeybətə qulaq asmaq da fəqihlərin icmasına əsasən haramdır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Qeybətə qulaq asan qeybət edən kimidir." Həmçinin, buyurub: "Qeybətə qulaq asan qeybət edənlərdən biri kimidir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Müsəlmanın qeybətini etmək küfr, qeybəti eşidib ona razı olmaq isə şirk kimidir." Möminə aid rəvayətlərə nəzər saldıqda, onun hörmətinin Kəbənin hörmətindən üstünlüyü və abırını aparmağın isə onun qanını tökmək kimi sayılması bildirilmiş, sirrini açmaqla bağlı şiddətli əzab vədəsi verilmişdir. Aydın məsələdir ki, qeybət etmək və möminə hörmətsizliyin əsası onu dinləyən şəxsdir, çünki dinləyici və qeybət edənə qulaq asan olmasa, qeybət də olunmaz. Beləliklə, hər bir müsəlmana hansısa bir möminin qeybəti və eybini danışanlara qulaq asmaması, həm də o möminə kömək edərək ona tərəfdarlıq etməsi lazımdır. Allahın Rəsulu (s) buyurub: "Hər kəsin yanında onun din qardaşının qeybəti olunarsa və imkanı olan halda ona (mömin qardaşına) kömək edərsə, Allah-taala da ona dünya və axirətdə kömək edər. Amma imkanı olan halda ona kömək etməsə, Allah-taala da onu özbaşına qoyub dünya və axirətdə ona yardım etməz."

Həmçinin, buyurub: *"Kim mömin qardaşının qeybəti edilən məclisdə qeybəti rədd edərək ona kömək edərsə, Allah-taala min dünya və axirət şərini ondan uzaqlaşdırar. Amma imkanı olan halda qeybəti rədd etməsə, qeybət edən şəxsin yetmiş bərabər günahını qazanar."* Mərhum Şeyx Ənsari bu hədisi nəql etdikdən sonra buyurub: "Bəlkə də, qeybəti dinləyənin günahının qeybət edənin günahından daha çox olması dinləyicinin bu əməli ilə qeybət edənə cürət verməsi və onun başqalarının qeybətini təkrar etməsinə səbəb olmasından ibarətdir." Həmçinin, qeybətin rədd edilməsinin qeybətdən çəkəndirməklə fərqli olduğu başa düşülür. Qeybəti rədd etmək qeybəti olunan mömini müdafiə etmək mənasındadır. Beləliklə, qeybət dünyəvi işlərə aid olduqda qeybət edənin cavabında belə desin: "Bunlar ki, eyib deyil, əksinə Allahın eyib saydığı və qadağan etdiyi işlər eyib sayılır".

Yəni həqiqi eyib günahkarlıqdır. Allah-taala mömin qardaşın qeybətini etməyi də eyib sayır. Amma edilən qeybət dini işlərə aid olduqda (yəni, bir möminin günahından danışıldıqda) ilk növbədə onun əməlini doğru və düzgün yerə yozmalı, bu iş mümkün olmadıqda isə belə deməlidir: "Mömin məsum (günahsız) deyildir və onun günaha düşməsi mümkün bir işdir. Beləliklə, onu rüsvay və məzəmmət etmək əvəzinə onun üçün bağışlanmaq diləmək lazımdır. Óla bilsin ki, sənin onu məzəmmət etməyinin günahı o

möminin günahından artıqdır!"

QEYBƏTİ RƏDD ETMƏK İSTİSNA OLUNMUŞLARA AİD DEYİLDİR

Qeyd etmək lazımdır ki, qeybətə qulaq asmaqın haramlığı, onu rədd edib mömini müdafiə etməyin vacibliyi qeybətin istisna olunmuş on mövzusunə aid deyildir. Nəticədə qeybətin üç növ hökmü vardır: 1. Qeyd olunmuş on istisna mövzular; Belə hallarda qeybətə qulaq asmaq caiz onu rədd etmək isə vacib deyildir. 2. Qeybətin istisna olunmuş on mövzulardan olmamasına yəqin etmək. Belə hallarda qeybətə qulaq asmaq haram, onu rədd etmək isə imkan daxilində vacibdir. 3. Qeybətin istisna olunmuş mövzularda olmasını ehtimal etmək; Belə hallarda isə qeybətə qulaq asmaq ilə onu rədd etmək, həmçinin mömini müdafiə etmək ilə qeybət edənin ehtiramını saxlamaq arasında bir yol seçməlidir, çünki onun qeybət və günah olmaması ehtimalı vardır. Məsələn, belə hallarda qeybət edənə desin: "Bəlkə, onun bu işi sizin üçün səhv anlaşılmışdır." və beləliklə də, onun işini yaxşı yerə yozun.

İKİÜZLÜ VƏ İKİDİLLİ

Şeyx Ənsari" Məkasib" kitabında "Qeybət" mövzusunun sonunda buyurub: "Qeybət edən şəxs bir nəfərin üzünə tərifləyən, arxasında isə eyblərini açıb qeybətini edənlərdən olarsa, belə bir şəxsin əzabı iki bərabər olacaqdır. Müqəddəs şəriətdə isə belə şəxslər ikidilli adlanmışdır, çünki belə hallarda qeybətin haramlığı daha şiddətliyə gəlir. Rəvayətdə isə buyurulmuşdur ki, "Belə bir şəxs qiyamət günü oddan iki dili olan halda gələcəkdir."

2. SÖZ GƏZDİRMƏK

Quran və rəvayətlərdə əzab vədəsi ilə böyük günahlardan sayılan ikinci günah "sözgəzdirmək"dir., Bu məsələdə bir sıra Quran ayələrinə istinad edilmişdir. O cümlədən, "Rəd" surəsində buyurulur: *"Allahın birləşdirilməsini əmr etdiyini qıranlar və yer üzündə fəsad törədənlər Allah rəhmətindən uzaqdırlar və onlar üçün axirət evinin əzabı vardır."*

Söz gəzdirmək və bir nəfərdən başqası barədə eşidilmiş sözü o şəxsə çatdırmağın Allahın birləşdirməyə əmr etdiyini qırmaq və yer üzündə fəsad törətməkdən ibarət olduğu məlum bir məsələdir, çünki belə bir şəxs möminlər arasında məhəbbət, ülfət və vəhdət yaratmaq əvəzinə, təfriqə salaraq düşmənçilik yaratmış və beləliklə, Allah lənəti və axirət əzabını qazanmışdır. "Bəqərə" surəsində buyurulur: "Fitnə qətlədən şiddətlidir."

Sözgəzdiren şəxsin söz gəzdirməsi ilə fitnə odunu qalaması aydın bir məsələdir. Həmçinin "Nuh" surəsində cəhənnəm oduna layiq olan kafirlərin xüsusiyyətləri sadalanaq onlar "sözgəzdirmək üçün hərəkət edənlər" adlandırılmışdır. İmam Sadiq (ə) sehrin növlərini bəyan edərək buyurub: "Şübhəsiz, sehrin daha böyük növü sözgəzdirməkdir ki, onun vasitəsi ilə dostlar arasında ayrılıq salınır və birgə olanlar arasında məhəbbət və səfa əvəzinə düşmənçilik yaradılır. Söz gəzdirmək səbəbilə qanlar tökülür, evlər yıxılır və həya pərdələri yırtılır. Sözgəzdiren yer üzərində gəzənlərin ən pisidir."

Sehrin daha böyük növü olan sözgəzdirmək şübhəsiz, böyük günahlardan sayılır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Sizi ən pisinizdən agah etməyimmi?" Dedilər: "Agah edin, ey Allahın elçisi!" Həzrət buyurdu: (Sizin ən pisləriniz) söz gəzdirməyə gedənlər, dostlar arasında ayrılıq salanlar və təmiz insanlardan eyib axtaranlardır."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Cənnət sözgəzdirmək üçün yola düşən yalançılara haramdır."

Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunub: "Kim iki nəfər arasında sözgəzdirmək üçün hərəkət edərsə, Allah-taala qəbrdə onu yandırmaq üçün bir odu canına salar, qəbrdən xaric olduqda isə cəhənnəmə daxil olanda onun ətinə yeyən qara və böyük bir ilan ona müsəllət edər."

Həmçinin, o həzrət (s) buyurub: "Meraca getdikdə başı donuz, bədəni isə ulaq kimi bir qadını gördüm ki, onun üçün minlərcə əzab idi. Soruşdular: "O qadının günahı nə idi?" Buyurdu: "Sözgəzdirmək və yalançılıq idi.""

"Vəsailuş-şiə" kitabının "Həcc" bölməsində sözgəzdirməyin haram olması barədə on iki rəvayət nəql olunmuş və onların hamısında cənnətin

sözcəzdirən şəxsə haram olması bildirilmişdir. Huməzə surəsində buyrulur: "Vəylun likulli huməzətil-luməzə" Bildiyiniz kimi, "vəyl" cəhənnəm mərtəbələrinin birinin və ya cəhənnəmdə yerləşən bir quyunun adıdır. Həmçinin, "şiddətli əzab" mənasında da işlənir. "Huməzə" isə Şəhid Saninin "Kəşfur-rəybə" kitabında qeyd etdiyi kimi "söz gəzdirən" mənasındadır. Həmçinin, bəzi alimlərdən ayə barədə nəql olunmuşdur ki, bu ayə başqasının sirrini saxlamayan və sözcəzdirən şəxsin haramzadə olmasını bildirir. Çünki "zənim" sözü ata-anası məlum olmayanı haramzadəni zorla özünə nisbət verməyə deyilir.

SÖZGƏZDİRƏNƏ GÖRƏ YAĞIŞ YAĞMADI

Bəni-İsrailin quraqlıq illərinin birində həzrət Musa (ə) Allah-taaladan yağış istədikdə, ona belə vəhy olundu: "Sən və səninlə olanların duasını müstəcab etmirəm, çünki sizin aranızda öz əməlindən əl çəkməyən bir sözcəzdirən vardır." Musa (ə) dedi: "İlahi! O kimdir? (Onu bizə tanıtdır), biz də onu öz aramızdan çıxaraq." Allah-taala buyurdu: "Mən özüm sizi sözcəzdirməkdən çəkəndirdiyim halda, necə başqasının sirrini açım? Ümumi şəkildə tövbə edin!" Onların tövbəsindən sonra yağış yağdı.

SÖZGƏZDİRMƏYİN MƏNASI

Şeyx Ənsari "Məkasib" kitabında buyurub: "Sözcəzdirmək " Quran, sünnə, icma və ağıl baxımından haramdır və böyük günahlardan sayılır. Sözcəzdirmək isə bir şəxsin ayrı bir şəxs haqqında dediyi sözü o şəxsə çatdırmaqdan ibarətdir. Söz sahibi öz sözünün o şəxsə çatdırılmasından razı olmadıqda, bu iş sözcəzdirməkdən əlavə, qeybət də sayılır və onun əzabı da bir o qədər çox olar. Şəhid Sani "Kəşfur-Rəybə" kitabında yazır: "Sözcəzdirmək söz sahibinin öz sözünün yayılması və ya haqqında danışılmış şəxsə sözün çatdırılması, yaxud da üçüncü bir şəxsin nəzərində yayılması pis olan sözün açılmasından ibarətdir. Bunun isə demək və işarə (kinayə) etməklə, həmçinin, işin (sözün) rəftar və ya danışığından ibarət olması və digər tərəfdən, onun eyib olub-olmaması arasında heç bir fərq yoxdur. Çünki sözcəzdirməyin həqiqəti bir şəxsin ziyanına olan sirrin açılmasından ibarətdir. Bir müsəlman üçün faydalı olan və ya bir günahı ondan uzaqlaşdırma hallarından başqa, sözü camaat arasında dilə gətirməmək daha yaxşıdır. Belə ki, bir nəfərin birindən mal oğurladığını görən şəxsin şahidlik etməsini istədikdə, o, şahidlik etməkdən boyun qaçırmamalıdır. Lakin bir nəfərin öz malını bir yerdə gizlətməsini görən şəxsin bunu başqaları üçün danışması sözcəzdirmək və onun sirrini açmaq deməkdir. Həmçinin, onun sözü sirr sahibinin eyblərinə şamil olduqda, bu söz qeybət də sayılır." Şəhid Sani sonra yazır: "Sözcəzdirməyin bir neçə səbəbi vardır: 1. Haqqında danışdığı şəxsə ziyan vurmaq; 2. Söz çatdırdığı şəxsə qarşı öz dostluq və məhəbbətini bildirmək; 3. Yersiz danışmaq və boşboğazlıq etmək. Daha sonra sözcəzdirəndən söz eşidən şəxs üçün altı vəzifə qeyd edərək buyurub: "Hər kəs birinin sənin haqqında pis danışması, pis hərəkət etməsi və sənin məqam və halını korlamaq üçün çalışması barədə danışarsa, belə bir halda sən altı vəzifəni yerinə yetirməyin lazımdır. Birinci: Onun sözünə inanmayıb (iddiasını) qəbul etməmək; Çünki sözcəzdirən (fasiq)

azğındır və Allah-taala buyurub: "Fasiq şəxs sizə bir xəbər gətirdikdə, onu qəbul etməyin, əksinə o söz barəsində axtarış aparın." İkinci: Onu sözgəzdirməkdən çəkindirib nəsihət etmək və işini pis saymaq; Çünki Allah-taala buyurub: "Yaxşılığa göstəriş ver və pisləkdən çəkindir."

Üçüncü: Allaha xatir onu sözüne görə düşmən saymaq; Çünki Allah-taala sözgəzdirenə düşmən tutur və Allah düşməni ilə düşməncilik də vacibdir. Dördüncü: Sözgəzdirenin sözünü eşidən kimi öz din qardaşına qarşı pis güman etməmək; Allah-taala buyurub: "Bir çox gümanlardan çəkinin, (çünki) bəzi gümanlar günahdır."

Beşinci: Sözgəzdirenin sözünün axtarışa səbəb olmaması; Allah-taala buyurub: "(Bir söz eşidən kimi) axtarış aparmayın." Əksinə özünü eşitməməzləyə qoyun. Altıncı: Sözgəzdiren və qeybət edənlərdən olmayasan deyər, onu bəyənənmək və o sözü başqalarına deməmək.

Həmçinin "Kəşfur-Rəybə" kitabında buyurur: "Günlərin birində bir alimin dostlarından biri onun ziyarətinə gedərək başqa bir alimin onun haqqında dediyi sözü ona çatdırır. Alim isə ona belə deyir: "Üç xəyanətilə mənim yanıma gəldin: Birinci; Mənimlə o alimin arasında düşməncilik yaratdın. İkinci; Mənim (asayışda olan) qəlbimi onun sözüne məşğul etdin. Üçüncü; Özünü də mənim yanımda xəyanətkarlığa müttəhim etdin. Həmçinin, buyurub: Sənin yanında başqasından sözgəzdirenlik edən, səndən də başqası yanında sözgəzdirenlik edəcəkdir. Beləliklə, sözgəzdiren şəxsə arxalanmamalısan. Başqasının eybini sənin yanında sayan sənin də eybini başqa bir yerdə sayar. Sözgəzdirəndən ciddi şəkildə ehtiyatlı olmaq lazımdır.

HEKAYƏ

"Bir nəfər qul satarkən dedi: "Bu qulun sözgəzdirməkdən başqa heç bir eybi yoxdur. " Alıcı dedi: "Eybi yoxdur." Beləliklə də, onu alıb evinə apardı. Xidmətçi sahibinin arvadına dedi: "Ərin daha səni sevmir və başqa bir kəniz almaq istəyir. Cadu yolu ilə onu yenidən sənə aşiq edim deyər, yatarkən ülgücü götürüb boğazının altından bir neçə tük kəsib mənə ver." Həmçinin, öz sahibinin yanına gedərək ona belə dedi: "Bu arvad başqa bir kişiylə aşiq olmuş və buna görə də səni öldürmək niyyətindədir. Gecə özünü yuxuya vurub səninlə nə etmək istədiyini görə bilərsən." Beləliklə də, kişi özünü yuxuya vurdu və elə bu vaxt arvadının əlində ülgüclə ona tərəf gəldiyini və saqqalını tutduğunu gördü. Onu öldürməsinə yəqin etdikdə, yerindən atılıb o ülgüclə arvadını öldürdü. Daha sonra arvadın qohum-əqrabası gələrək o kişini öldürdülər. Kişinin qohum-əqrabası isə bu xəbəri eşidən kimi arvadın qohum-əqrabası ilə dava-qırğına başladılar və beləliklə də, çoxlu qanlar axıdıldı.

3. MÖMİNİN ABRINI APARMAQ

Allah-taalanın əzab vədəsi verdiyi böyük günahların üçüncüsü hər hansı bir yolla möminin abrını aparmaqdan ibarətdir ki, bu da onu ələ salmaq, söyüş söymək, eyb axtarmaq, məzəmmət, təhqir, yüngül saymaq, hörmətsizlik, eyblərini sadalamaq və ya ona əziyyət etməklə həyata keçə bilər.

MÖMİN İZZƏTLİDİR

Mömin haqqında ayə və rəvayətlərin təkidindən müqəddəs şəriətin möminə verdiyi əhəmiyyət gözəl şəkildə başa düşülür. Belə ki, möminin hörməti bütün şeylərdən üstün, abrının aparılması isə böyük günahlardan daha böyük və qərinin tökülməsi kimi hesab olunmuşdur. Allah-taala onu özünə bağlı olduğunu deyərək buyurub: "*Allah-taala iman gətirənlərin vəlisidir (sahibidir).*"

Həmçinin, özünü möminlərin köməkçisi adlandıraraq onlara kömək etməyi özünə vacib etmişdir.

Allah-taala həqiqi izzəti (başucalığı) özü, Peyğəmbəri(s) və mömin üçün bilmiş və onu bəşəriyyətin daha üstünü adlandırmışdır. Həmçinin, bəşəriyyətin üstünü sayılan həzrət Məhəmmədə (s) möminlər qarşısında təvazökarlıq etməsini göstəriş vermiş, öz rəhmətini onlara vacib etmiş və özünü onların malı və canının müştərisi adlandırmışdır. Allah-taala onları sevir, onlar da Allah-taalanı hər bir şeydən daha çox sevirlər. Ümumiyyətlə, möminin Allaha bağlı olması aydın bir məsələdir. Belə üstünlüyə malik olana hörmətsizlik, həqiqətdə Allaha hörmətsizlik deməkdir. Peyğəmbərin (s) rəvayətində möminə tənə vurub sözünü rədd etmək, Allaha tənə vurub sözünü rədd etmək kimi sayılmışdır.

İmam Kazim (ə) buyurub: "And olsun Allaha ki, möminin haqqı Kəbənin haqqından böyükdür."

Elə buradan möminin abrını aparmağın nə qədər böyük günah olması başa düşülür. Bu mövzuda bir sıra ayə və rəvayətləri diqqətinizə çatdırırıq:

1. MƏSXƏRƏ ETMƏK (ƏLƏ SALMAQ)

İstər danışiq, istər əməl, istərsə də, kinayə və işarə ilə bir nəfərin danışiq və ya rəftar tərzini, həmçinin, birinin xilqətini (başqaları üçün) bəyan və vəsf etmək başqalarının gülməyinə səbəb olarsa, bu işin böyük günah olmasında heç bir şübhə yoxdur. Çünki Quran və bir çox rəvayətlərdə bu iş üçün əzab vədəsi verilmişdir. Necə ki, "Tövbə" surəsinin 98-ci ayəsində buyrulur:

"Rəğbətlə sədəqə verən və müstəhəb sədəqələr ödəyən möminlərə və (Allah yolunda xərcləmək üçün) yalnız imkanları miqdarında tapanlara sədəqələri barədə irad tutanları (varlı və yoxsul möminlərə sədəqə vermələrinə görə tənə vuranları) və onlara məsxərə edənləri Allah məsxərə edir və onlar üçün şiddətli bir əzab olacaqdır."

Bu mübarək ayənin nazilolma səbəbi barədə bir sıra rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, onların xülasəsi belədir: "Təbuk" döyüşündə İslam ordusunun xərcləri üçün Peyğəmbər (s) hər kəs imkanı qədər kömək etməsinə göstəriş verdi. Bəzi varlı müsəlmanlar çoxlu mal gətirdilər və bəzi yoxsullar isə imkanları qədər və azacıq kömək etdilər. O cümlədən, Əbu Əli Ənsari təqribən, 1.5 kq miqdarında xurma gətirərək dedi: Keçən gecədən sübhədək işlədiyim və əldə etdiyim qazancım üç kq xurma idi ki, onun yarısını ailəm üçün qoyub qalan yarısını isə Allah yolunda verdim. Mədinə münafıqları hər iki dəstəni ələ salaraq onların hər ikisindən eyib tutdular. Belə ki, çoxlu mal verən üçün "Özünü camaata göstərmək və riyakarlıq üçün bu qədər mal vermişdir" dedilər. Az mal verənlər üçün isə "Özünü infaq edənlərdən göstərmək və ya camaatdan sədəqə almaq üçün belə edirlər" deyə söylədilər. Möminləri məsxərə edənlərin cəzasından biri Allahın onları məsxərə etməsi, digəri isə cəhənnəm odunda qalmalarıdır. "İlahi məsxərə" sözünün mənasında isə bir sıra nəzərlər irəli sürülmüşdür ki, onların biri belədir: "Allah-taala möminləri məsxərə edənlərə bu dünyada möhlət verib onları nəz-nemət içində saxlayır, amma onların tüğyan və günahkarlığı öz həddini aşdıqda isə onları birdən-birə həlak edir." Bunun məsxərə olması belə möhlət və nemətlərin zahirdə nemət, həqiqətdə isə həlakətdən ibarət olmasıdır. Axirətdəki ilahi məsxərə belədir: "Möminlər cənnətdə öz taxtları üzərində əyləşəcək, Allahın fərmanı ilə cəhənnəmdən cənnətə tərəf bir qapı açılacaq və münafıqlar cənnəti görən kimi, dərhal özlərini çətinliklə qapıya çatdırıb cənnət əhli və onların böyük məqamlarına tamaşa edəcəklər. Cənnətə daxil olmaq istədikdə, birdən-birə qapı bağlanacaq və beliliklə də, möminlər onlara güləcəklər." Bu isə onların dünyada etdiyi məsxərənin cəzasıdır.

BU GÜN MÖMİNLƏR KAFİRLƏRƏ GÜLÜRLƏR

"Mutaffifin" surəsində buyurulub: ***"Şübhəsiz, günahkarlar möminlərə gülür və onların yanından ötdükdə onları işarə (kinayə) ilə məsxərə edirdilər..."*** Daha sonra buyurulub: ***"...Amma bu gün (qiyamətdə) möminlər cənnətdə taxtlar üzərində əyləşərək (kafirlərə) gülürlər."***

Yəni, onlar dünyada möminləri ələ saldıqları üçün axirətdə möminlərin məsxərəsinə mübtəla olarlar. Bu ayədə mömini ələ salan "günahkar" adlanmışdır. Günahkar isə günaha bulaşmış, küfrə üz gətirmiş, həmçinin haqq və xeyirdən üz döndərmiş deməkdir. Günahkarlar qiyamət günü cənnətin müqabilindəki cəhənnəmdə olacaqlar.

"Hucurat" surəsində buyurulur: "Ey iman gətirənlər! Sizlərdən bir dəstə siz digər dəstəni ələ salmasın. Ola bilsin ki, onlar (Allah yanında uca məqam baxımından) məsxərə edənlərdən üstündür. (Həmçinin,) qadınlar da bir-birini məsxərə etməsinlər. Ola bilsin ki, məsxərə olunanlar məsxərə edənlərdən üstündür. (Bir-birinizə) tənə vurmayın və bir-birinizi

pis ləqəblərlə çağırmaıın." "Məcməul-bəyan" təfsirində nəql olunmuşdur ki, Sabit ibn Qeys Peyğəmbərin (s) məclisinə gəldikdə, ağır eşitdiyi üçün səhabələr Peyğəmbərin (s) sözünü yaxşı eşitsin deyə, ona həzrətin (s) kənarında yer verirdilər. Bir gün sübh namazı üçün cəmiyyət sıralarının sonunda yer tutdu. Namazdan sonra ayağa qalxıb camaatı tapdalayaraq özünü Peyğəmbərə (s) çatdırdı və onunla Peyğəmbərin (s) arasında bir nəfərlik fasilə qaldı. O şəxsə üz tutub dedi: "Çəkil kənara, qoy Peyğəmbərin (s) kənarında əyləşim." O kişi isə əsəbləşərək dedi: "Öz yerində otur." Beləliklə də, Sabit əsəbləşib orada əyləşdi. Hava işıqlı olduğundan, Sabit onun üzünə baxıb soruşdu: "Sən kimsən?" Dedi: "Mən filankəsəm." Sabit dedi: "Filan qadının oğlu?" (İslamdan qabaq zinakarlıqda məşhur olan anasının adını çəkdi). O kişi Sabitin bu sözündən xəcalət çəkərək başını aşağı saldı. Daha sonra bu mübarək ayə nazil oldu. Ənəs rəvayət edir ki, bir gün Ümmü Sələmə (Peyğəmbərin (s) həyat yoldaşı) ağ bir parçanı belindən bağlayaraq onu arxa tərəfə salmışdı və o parça yerlə sürtünürdü. Bunu görəən Ayişə onu məsxərə məqsədilə Həfsəyə dedi: "Ümmü Sələmənin arxasınca salladığı parça ağzından (dilini) çıxarmış itin dili kimidir." Həmçinin, Peyğəmbərin (s) həyat yoldaşlarından biri olan Səfiyyə bint Həyy ibn Əxtəbi məzəmmət edərək ona "Ey yəhudi balası" deyirdilər ki, Allah-taala həmin ayəni nazil edərək bir-birinə eyb qoymaq və bir-birini pis ləqəblərlə çağırmağı qadağan etdi. Allahın Rəsulu (s) buyurub: "Qiyamət günü məsxərə əhlini gətirərək onlardan biri üçün cənnətdən bir qapı açılar və ona deyilər: Tələs və Cənnətə daxil ol. O şəxs qəm-qüссə ilə daxil olmaq istədikdə, qapı bağlanır. Başqa bir tərəfdən bir qapı açılaraq "tez daxil ol" deyilər. Amma ona yaxınlaşdıqda qapı bağlanır. O, beləcə bu bəlaya giriftar olaraq, heç bir qapıdan daxil ola bilməz. Beləliklə də, məyus olar və bir daha ona "gəl" deyildikdə gəlməz".

2. SÖYÜŞ VƏ TƏNƏ

Möminə pis işlər və nalayiq sözlər nisbət vermək və demək. Fəqihlərin nəzərində möminə zinakarlıq və haramzadəlik nisbəti vermək "qəzf" adlanır ki, bu haqda birinci bölmədə söhbət olunur. Möminə sələm, şərəbxor, məlun, xəyanətkar, ulaq, it, donuz, fasiq (azgın), facir və bu kimi onu təhqir edən və alçaldan pis sözləri demək isə söyüş (səbb) adlanır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Möminə söyüş söymək həlakətə yaxınlaşmaq kimidir." Bəlkə də, bu hədisdə məqsəd, möminə söyüş söyənün küfrə yaxınlaşıb dindən xaric olması nəzərdə tutulmuşdur, çünki böyük günahlara israr etməyin sonu küfürdür. Həmçinin, buyurub: "Möminə söyüş söymək azgınlıq, onunla müharibə etmək küfr, ətini yemək (ardınca pis danışmaq və qeybət) isə günahdır. Möminin malının hörməti qarının hörməti kimi sabitdir."

Mərhum Məclisi bu hədisin şərhində yazır: "Burada "fasiq" sözündə məqsəd küfrə yaxın olan "böyük günah" mənasındadır. Bu hədisdən söyüş günahının daha böyük olması başa düşülür. Çünki mömin qeybətdən çox söyüşdən əziyyət çəkir. Belə ki, söyüş üz-üzə, qeybət isə (şəxsin) ardınca olan əziyyətdir. Həmçinin, möminlə müharibənin küfr sayılması barədə buyurub: "Bunda məqsəd, böyük günah edənə nisbət verilən küfrdür."

Həmçinin, onu öldürməyi halal bilən halda, yaxud imanına görə möminlə vuruşmaq nəzərdə tutulur. Yaxud da möminlə vuruşmağın küfrün amillərindən olması nəzərdə tutulmuşdur.

Daha pis tərzdə ölmək

İmam Baqir (ə) buyurub: "Hər kəs möminlə üz-üzə olan halda ona tənə vurarsa, şübhəsiz, daha pis tərzdə ölər və belə bir şəxsin bir daha xeyir iş və yaxşılıqlara tərəf qayıda bilməməsi daha layıqdır."

Mərhum Məclisi hədisin şərhində yazır: "Daha pis ölüm (vəfat etmək) ya dünya baxımındandır ki, buna misal olaraq suda boğulmaq, yanmaq, evin altında qalmaq, heyvanlara yem olmaq və bu kimi halları qeyd etmək olar. Yaxud da axirət baxımındandır ki, buna da misal olaraq küfr halında və ya tövbəsiz ölmək hallarını qeyd etmək olar. Hədisdə buyurulmuş xeyirdə məqsəd tövbə və imanlı şəkildə edilən saleh əməldir."

BƏZİ VAXTLAR MƏZLUMDAN ZALIM OLUR

İmam Kazim (ə) bir-birinə söyüş söyən iki nəfər haqqında buyurdu: "Söyüşə başlayan şəxs daha zülümkardır və günahı da öz boynundadır. Zülm olunmuş (söyüş söyülmüş) şəxs həddini aşmayınca onun günahı (da) söyüşə başlayanın boynundadır."

Yəni, söyülmüş şəxs cavab verməkdə həddini aşdıqda, günahı onun öz boynundadır. Mərhum Məclisinin bu hədisin şərhində buyurduqlarının xülasəsi belədir: "İki nəfər söyüş söyənin günahı ilk dəfə olaraq söyüşə başlayanın boynundadır, çünki ilk dəfə haram işi edən və ikinci nəfərin söyüş söyməsinə bais olan şəxs birinci söyüş söyəndir. Əgər o, söyüş söyməsəydi, ikinci nəfər sakit olardı. Cavab və əvəz çıxmaq üçün söyüş söymək günah sayılsa da, müqəddəs şəriət cavab verməkdə həddi aşmamaq şərti ilə onun günahını söyüşə başlayanın öhdəsinə qoymuşdur. Həddi aşdıqda isə söyüşə başlayan şəxs kimi günaha batır. Təkrar və ya ağır cavab vermək zülümkarlıqdır. Söyüşün cavabı bəzi vaxtlar təkrarı ilədir ki, buna misal olaraq, ilk dəfə söyüşə başlayanın "it" söyüşü qarşısında iki dəfə it sözünü deməsini qeyd etmək olar. Bəzi vaxtlar isə cavabda həddi aşmaq ağır cavab verməklədir ki, buna da misal olaraq "ey ulaq" söyüşü qarşısında "ey it" söyüşünü deməsini qeyd etmək olar. Elə buna əsasən verilən cavab birinci söyüşlə bərabər olduqda onun günahı söyüşə başlayanın boynundadır. Əlbəttə bu isə söyüşün "qəzf (namusa aid)" və ya "yalan" olması hallarına aid deyildir. Məsələn; "Ey oğru" və ya "ey zinakar" söyüşünü verən şəxs bu yolun adamı olmasa söyüşünü özünə qaytarmaq olmaz. Ümumiyyətlə, söyüşün cavabını verməkdə "axmaq", "cahil", "zalım", "nadan" və bu kimi ədəbləndirmək üçün istifadə olunan adi sözlərlə kifayətlənmək lazımdır."

CƏNNƏT ACIDİL ADAMLARA HARAMDIR

Peyğəmbər (s) buyurub: "Şübhəsiz, Allah-taala cənnətin iyini söyüş söyən, abırsız və nə deyib ona nə deyilməsindən utanmayan şəxslərə haram etmişdir, çünki onun haqqında axtarış aparsan, ya zinadan, yaxud da şeytanın şərikliyi ilə dünyaya gəldiyini görəcəksən. Soruşuldu: "Ey Allahın elçisi! Camaat arasında şeytanın iştirakı ilə dünyaya gələn də varmı?" Həzrət (s) buyurdu: "'Allahın kəlamını oxumamısanmı? Şeytana deyildi:

"Mal və övladlarında onlara şərik ol.""

Əllamə Məclisi mərhum Şeyx Bəhaidən belə nəql edir: "Bəlkə də hədisdə məqsəd bir müddətə qədər cənnətin belə şəxslərə haram olmasıdır. Yaxud belə bir şəxsin söyüş söyməyən möminlər üçün hazırlanmış xüsusi cənnətdən məhrum olması nəzərdə tutulur." Səmaə deyir: "Mən imam Sadiqin (ə) yanına getdim və o həzrət söhbətə başlayaraq buyurdu: "Ey Səmaə! Səninlə dövələri otaran şəxs arasında baş verən nə dava idi? Məbada, söyüş söyən, pis danışan və lənət verənlərdən olasan!" Cavabında dedim: "And olsun Allaha ki, belə olmuşdur. Çünki o mənə zülm edib." Həzrət buyurdu: "O sənə zülm etsə də, sən ona daha çox zülm etmisən. Həqiqətdə, bu rəftar mənim rəftarımdan deyil və mən şiələrime belə bir göstəriş verməmişəm. Allahdan bağışlanmağını istə və bir daha (belə pis iş) görmə!"

Peyğəmbər (s) buyurub: "Kim bir möminə yarım kəlmə (qısa bir söz) ilə tənə vurarsa (söyüş söyersə), Allah-taala cənnətin qoxusunu ona haram edər. Halbuki, cənnətin qoxusu beş yüz illik məsafədən hiss olunur."

Bu haqda çoxlu rəvayətlər mövcuddur və biz qeyd olunan rəvayətlərlə kifayətlənirik. Bu barədə iki məsələni qeyd etmək zəruridir. Birinci: Bir möminə söyüş söyən şəxs ona əziyyət vermişdir.

Allahın Rəsulundan (s) belə nəql olunmuşdur: "Hər kəs öz qonşusuna əziyyət edərsə, Allah-taala cənnət qoxusunu ona haram edər və (belə bir şəxsin) yeri cəhənnəm olacaqdır və ora necə də pis yerdir! Qonşunun haqqını zay edən şəxs bizdən deyildir! Cəbrayıl (ə) həmişə mənə qonşunun hüququ barədə o qədər sifariş edirdi ki, mən qonşunun da irs apararlardan olmasını güman edirdim."

Həmçinin, buyurub: "Qonşusuna əziyyət edən və qonşusu onun əziyyətindən asuda olmayan şəxs cənnətə getməyəcəkdir."

Allahın Rəsulu "Təbuk" döyüşünə yola düşərkən buyurdu: "Qonşusuna əziyyət edənlər bizimlə (döyüşə) gəlməsin."

Bir gün səhabələr o həzrətə (s) dedilər: "Filan qadın gündüzləri oruc tutub gecələri ibadətə məşğul olur və sədəqə verir. Lakin bununla belə, dili ilə qonşusuna əziyyət edir." Peyğəmbər (s) buyurdu: "O qadın üçün heç bir xeyir yoxdur və o cəhənnəm əhlidir." Dedilər: "Amma filan qadın yalnız vacib namazlarını yerinə yetirərək, qonşusuna əziyyət vermir." Həzrət (s) buyurdu: "O, cənnət əhlidir."

Həmçinin, o həzrət buyurmuşdur: "Qonşu üç növdür:

Birinci: Üç hüququ olan qonşu: Bu qism qonşu müsəlman və qohum olan qonşudur.

İkinci: İki hüququ olan qonşu: O, yalnız müsəlman olan qonşudur.

Üçüncü: Kafir qonşu."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Qonşusuna əziyyət edən məlumdur, məlun!" Başqa bir hədisdə buyurulur: "Binyamin Yaqub (ə) peyğəmbərin (ə) yanından getdikdə, o, fəryad edərək dedi: İlahi! Mənə rəhm etmirsən, övladımı aparıb gözümü kor eləmişən." Allah-taala ona vəhy etdi: "Mən onları öldürmüş olsam belə, yenidən dirildib sənə qaytararam. Lakin (bir vaxt) qoyunun başını kəsərək dərisini soyub onu yeməyini və oruc olan filan qonşularına ondan bir pay verməməyini xatırlayırsanmı?"

Başqa bir rəvayətə əsasən, bundan sonra həzrət Yəqubun (ə) rəftarı belə oldu ki, hər səhər bir nəfərə bir fərsəxdən uca səslə car çəkməsini göstəriş verdi: "Səhər yeməyi istəyən Yaqubun (ə) evinə gəlsin." Həmçinin, hər axşam da: "Şam yemək istəyən Yaqubun (ə) evinə gəlsin" deyərək uca səslə çağırırdı. Bu hədisdən qonşu hüququnun nə qədər mühüm olması yaxşı şəkildə anlaşılır. Əksər rəvayətlərdə qonşuluq hüququ xatırlanmışdır və burada onların xülasəsini qeyd edirik:

QONŞU HÜQUQU

Qonşu ilə mehribancasına rəftar etmək, ehtiyacı olanı ondan əsirgənməmək və onu öz malında şərik bilmək lazımdır. Ona salam vermək və gizli qalmasını istədiyi mövzu barədə axtarış aparmamaq lazımdır. Xəstələnərkən ona baş çəkməli, mətəmində əzadarlıq etməli və şadlıqda ona təbrik deyilməlidir. Ondan bilinən eyib örtülməli, ondan baş verən xəta isə əfv olunmalıdır. Qonşu evdə olmadıqda evini qoruyub övladları ilə mehribancasına rəftar etmək, həmçinin, onu din və dünyasının məsləhətinə olan işlərə yönəltmək lazımdır. Kömək istədikdə köməyinə tələsməli, borc istədikdə isə ona borc verilməlidir. Evə gətirilən dadlı yeməklərdən qonşu üçün göndərməli, buna imkan olmadıqda isə gizlədilməli və onun iyindən narahat olmasınlar deyərək qonşu uşaqlarının burnuna çatmamalıdır, çünki qonşunun o yeməkdən övladları üçün hazırlamağa imkanının olmaması mümkündür.

HƏYAT YOLDAŞINI İNCİTMƏK

Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəsin onu incidən həyat yoldaşı varsa, Allah-taala onun namazları və yaxşı əməllərini yoldaşını özündən razı salmayınca qəbul etmər. Belə bir qadın bütün günləri oruc tutub qulları azad etsə və çoxlu sədəqə versə belə, cəhənnəmə daxil olan ilk adam olacaqdır." Daha sonra buyurub: "Öz həyat yoldaşını incidən qadın barəsində deyilənlər kişiye də aiddir. Öz xanımının pis rəftarına dözən şəxs öz səbrinin müqafatını Allahdan istəməlidir. Onun hər səbrinin müqabilində həzrət Əyyubun (ə) səbri üçün verilən savab yazılır. O qadın üçün isə hər gecə və gündüz ərzində səhralarda olan quşların sayı qədər əzab yazılır. Ərini özündən razı etməzdən qabaq vəfat edərsə, başı üstə cəhənnəmə atılacaq, münafıqlar ilə birlikdə cəhənnəmin ən aşağı mərtəbələrində yer tutacaqdır. Kimin zövcəsi özünə münasib və onun xərclərinə qane olmayan və ərini bacarmadığı işlərə vadar edən olarsa, Allah-taala ondan cəhənnəm odunu uzaqlaşdırma bilən xeyr əməlini qəbul etmər və bu halda olduğu müddətdə ona qəzəbli olacaqdır."

YOXSULA ƏZİYYƏT ETMƏK

"Bəqərə" surəsində buyurulur: "Öz sədəqələrinizi minnət qoymaq və onu alana əziyyət verməklə batil etməyin."

Həmçinin, buyurulur: "Yoxsula yaxşı danışmaq və bəxşiş, ardınca əziyyət və minnət olan sədəqədən daha yaxşıdır."

Belə ki, ondan üz döndərmək, onunla acıqlı rəftar etmək və ya sədəqənin qarşısında yoxsulu bir işə vadar etmək buna misal ola bilər.

Rəvayətdə buyurulur: "Etdiyi yaxşı işlər üçün minnət qoyan şəxs cənnətə daxil olmayacaqdır."

Başqa bir hədisdə isə cənnətin belə şəxslərə haram olduğu buyurulmuşdur: "Yoxsullara minnət qoyan dünya və axirətdə lənətlənmiş, valdeyin və bacılarına minnət qoyan isə Allah və onun mələklərinin rəhmətindən uzaq, (cəhənnəm) oduna isə yaxındır. Belə bir şəxsin duası müstəcab edilməz, hacəti həyata keçməz. Allah-taala dünya və axirətdə ona rəhmətlə nəzər etməz."

4. HIYLƏGƏRLİK

Haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahların dördüncüsü hiyləgərlik, əhdi sındırmaq və aldatmaqdan ibarətdir ki, bunların hər üçünə bəzi rəvayətlərdə cəhənnəm odu vədəsi verilmişdir. O cümlədən, "Üsuli-kafi" kitabının "İman və küfr" bölməsinin hiyləgərlik, əhd sındırmaq və aldatmaq hissəsində altı rəvayət nəql olunmuşdur ki, burada onlardan ikisini qeyd edirik.

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: *"Hiyləgərlik və aldatmaq (cəhənnəm) odunda olmaq sayılmasaydı, mən camaatın daha hiyləgəri olardım."*

Həmçinin, buyurub: *"Şübhəsiz, hiyləgərlik və xəyanət (cəhənnəm) odundandır."*

"Vəsailuş-şiə" kitabında nəql olunur ki, Peyğəmbər (s) buyurub: "Müsəlman hiyləgərlik fırıldaqçılıq etməməlidir, çünki hiyləgər və fırıldaqçı şəxsin (cəhənnəm) odunda yerləşdiyini Cəbrayıldan (ə) eşitmişəm." Daha sonra buyurdu: "Bir müsəlmanı aldadan və ya ona xəyanət edən bizdən deyildir."

Bu məzmunlu bir sıra rəvayətlər də nəql olunmuşdur. "Mustədərəkul-vəsail" kitabında oxuyuruq: "Camaat Əmirəl-möminin Əliyə (ə) dedi: Sənin müxalifin olan Müaviyəni Şam kökmətində saxlayaraq hələlik onu hakimiyyətdən kənarlaşdırma. Qüdrətə çatdıqdan sonra onu məqamından kənarlaşdırarsan." Həzrət onların cavabında buyurdu: "Hiyləgərlər, fırıldaqçılar və əhdi pozanların hamısı (cəhənnəm) odundadır."

HİYLƏGƏRLİK, ƏHD POZMAQ VƏ FIRILDAQÇILIĞIN

MƏNASI

"Əhdi pozmaq" mövzusu barədə birinci bölmənin 21-ci günahında ətraflı söhbət açılmışdır. Hiyləgərlik və fırıldaqçılıq isə heç bir şey bilməyən bir şəxsə pislik etməkdən ibarətdir. Məsələn, birinə zahirdə məhəbbət və müvafiqət, batində isə düşmənçilik və müxalifət göstərmək, həmçinin, zahirdə onunla bir işinin olmamasını, batində isə ona zərbə vurmaq üçün fürsət axtarmağı qeyd etmək olar. Ümumiyyətlə, ikiüzlük və ikidillilik, zahirdə yaxşı, batində isə pis olmaq sayılan hiyləgərlik və fırıldaqçılıq iki hissəyə bölünür:

1. Allah, Peyğəmbər (s) və imama qarşı hiyləgərlik etmək;
2. Camaata qarşı fırıldaqçılıq və hiyləgərlik etmək;

ALLAHA QARŞI HIYLƏGƏRLİK ETMƏK

Allaha qarşı hiyləgərliyin daha pis mərhələsi münafıqların hiyləgərliyindən ibarətdir. "Bəqərə" surəsində buyurulur: "Onlar Allah və iman əhlinə qarşı hiyləgərlik edirlər. Amma həqiqətdə, onlar özlərindən başqa, heç kəsə aldatmır və bunu anlamırlar." Bildiyiniz kimi, hiyləgərlik bu işdən xəbərsiz olanlar haqqında həyata keçir. Belə isə Allaha qarşı hiyləgərlik nə deməkdir? (yəni, Allah onların hiyləgərliyindən xəbərsizdirmi?)

Bu sualın cavabında qeyd etmək lazımdır ki, onların Peyğəmbər (s) və imama qarşı hiyləgərliyi, Allaha qarşı hiyləgərlik sayılır. Yaxud da münafıqlar öz küfrlərini gizlədib (yalançı) imanlarını aşkar etməklə Allah-talaya qarşı hiyləgərlik və fırıldaqçılıq etmək istəyirlər. Belə ki, onların bu hiyləgərliyi Peyğəmbər (s) və möminlərə deyil, məhz onların özlərinə ziyan vurmuş olacaqdır. Onlar özlərini hər növ xeyr və saəddədən məhrum etdikləri üçün dünya həyatında rüsvayçılıq, axirətdə isə ilahi əzablara düşər olacaqlar. Allaha qarşı hiyləgərlik növlərindən biri də "Şirk" mövzusunun sonunda qeyd etdiyiniz kimi ibadətdə riyakarlıqdan ibarətdir.

MƏNƏVİ MƏQAMLAR İDDİASI

Allaha qarşı hiyləgərlik növlərindən biri də bəzi mənəvi məqamlara malik olmadan onlara yiyələnmək iddiasını etməkdən ibarətdir ki, səbr, şükr, təvəkkül, məhəbbət, rza, təslim və ixlas bu qəbilədənədir. Məsələn, məbudunun başqası deyil, yalnız Allah olduğunu iddia edərək "iyyakə nəbudu" (yalnız sənə ibadət edirəm) sözünü deyən halda Şeytana pərəstiş edir və ya "Allahu əkbər"-(Allah hər şeydən böyük və üstündür) sözünü deyən halda qəlbində kök salmış mal, məqam və dünyəvi işlər onun üçün daha əhəmiyyətli sayılır. Belə ki, ona "Allaha görə filan işi tərk et" sözü deyildikdə, onu tərk etməyə hazır deyil, amma o işin özü üçün maddi və sair nəzərdən zərərli olduğunu bildikdə tərk edir.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Namazın təkbirini dedikdə bütün varlıqları Allahın əzəməti qarşısında kiçik bilməlisən, çünki bir bəndə təkbir deyərkən Allah-taala onun qəlbində təkbirin ziddinə olan bir şeyin olduğunu bilərsə (yəni Allahdan başqasını böyük sayarsa), ona buyurar: "Ey yalançı, mənə qarşı hiyləgərlik edirsənmi? İzzət və cəlalıma and olsun ki, səni zikrimin şirinliyi, mənə yaxınlaşmaq və öz münacatımın ləzzətindən məhrum edəcəyəm."

DİNİ RƏHBƏRLƏRƏ QARŞI HIYLƏGƏRLİK

Dini rəhbərlərə qarşı hiyləgərliyə misal olaraq onlara "sizi və sizin doslarınızı sevirəm" sözünü deyən halda, onların doslarına qarşı rəğbəti olmayıb Əhli-beytə (ə) bağlılıqlarını nəzərə almamaq, həmçinin, onlara "sizinlə müxalifətçilik sayılan işləri tərk edirəm" deyən halda dəfələrlə onlarla müxalifətçilik etmək və sair bunun kimi məsələləri qeyd etmək olar. Bu barədə "yalançılıq" mövzusunda danışılmışdır.

ALLAH BƏNDƏLƏRİNƏ QARŞI HIYLƏLİK

Axirətdən xəbərsizlər arasında cürbəcür hiyləgərlik, hoqqabazlıq və fırıldaqçılar mövcuddur ki, onların hamısı haram və böyük günah

sayılır. Belə ki, bunların ziyanı nə qədər çox olarsa, əzabı daha da şiddətli olacaqdır. "Fətir" surəsində buyrulur: "Pis hiyləgərlik yalnız öz əhlini yaxalayar." Yəni hər bir hiyləgərin hiyləgərliyi özünə qayıdar və başqası barədə fikirləşdiyini özü barəsində müşahidə edir, çünki hər bir hiyləgərlik hiyləgərin alçalması və zəlif olması, hiylə edilənin isə başının ucalmasına səbəb olacaqdır və ya hiyləgər pis əməli üçün axirətdə cəhənnəmin daha aşağı mərtəbələrində yer tutacaq, hiylə olunmuş şəxsə isə cənnət dərəcələrində yer veriləcəkdir. Bu işi həm dünya və həm də axirətdə ola bilər. Adətən, hiyləgər dünyada rüsvay olaraq pis niyyəti özünə qayıdır. Bu isə çox aydın məsələdir. "Minhacüs-sadiqin" təfsirində yazılmışdır: "Özgəsinə quyu qazanın özü quyuya düşər." "Pislik etmə, pislik görərsən və quyu qazma, özün düşərsən." Həmçinin, deyilir: "Başqası üçün quyu qazanın əvvəl özü, sonra balası quyuya düşər."

"İKİÜZLÜLÜK VƏ İKİ DİLLİLİK DƏ HIYLƏGƏRLİK SAYILIR"

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs müsəlmanlarla ikiüzlülük və ikidillilikə rəftar edərsə, qiyamət günü oddan iki dili olan halda məhşərə gələcəkdir."

İmam Baqir (ə) buyurub: "İki üzlü və ikidilli olan şəxs necə də pis bəndədir! Belə ki, dildə qardaşının qarşısında onu üzünə tərifləyən, arxasınca isə pisliyinə danışib ətini yeyən (qeybətini edən), həmçinin, ona bir nemət çatdıqda həsədini edən və gıftar olduqda isə ona kömək etməyən kəs pis bəndədir."

Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs (dünyada) iki üzlü olarsa, Qiyamət günü iki dili olan halda məhşərə gələr. Belə ki, onlardan biri qarşıdan digəri isə arxadan asılar və onlardan od şöləsi daxil olaraq bütün bədəni tutur. Daha sonra deyilər: "Dünyada ikidilli və ikiüzlü olan budur və bu növ əzabla tanınar."

Həmçinin, buyurub: "Kim ikidilli və ikiüzlü olarsa, qiyamətdə oddan iki üzü və iki dili olacaqdır."

İKİÜZLÜ VƏ İKİDİLLİ OLMAQ NƏ DEMƏKDİR?

1. İkidilli adam danışığıları bir-biri ilə zidd olan, hər bir halda dünyəvi mənafeyini təmin etmək üçün qeyri-zəruri və müxtəlif sözlər danışandan ibarətdir. Məsələn, bir şeyə etiraf edib sonradan onu təkzib edən, bir iş barəsində şəhadət verib daha sonra onun əksini danışan və yaxud birinin üzünə tərifləyib arxasınca pis danışan bu qəbilədənir.

2-İkiüzlü və ikidilli adam iki düşmən arasında gediş-gəliş edərək onların hər biri ilə müvafiq dili ilə danışandır. Bu isə ikiüzlü (münafiq) deməkdir.

3. Bir-biri ilə düşmənçilik edib bir-birinin ardınca pis sözlər danışan iki nəfərin sözünü bir-birinə çatdırmaq ikidillik sayılır və hətta bu iş söz gəzdirməkdən də pisdir, çünki sözgəzdirmək yalnız bir şəxsin başqa birisi barədə danışdığı sözün ona çatdırılmasından ibarətdir. Digərinin sözünü ona çatdırmaq isə ikidillik sayılır.

4. Bir-biri ilə düşmənçiliyi olan iki nəfərin hər biri ilə görüşdükdə onu böyük sayıb başqası ilə müqasiyədə tərifləmək də ikidillik sayılır.

5. O iki nəfərdən hər birinə o birisinin ziddinə olaraq kömək vədəsi

vermək. Ümüumiyyətlə, bu hallarda şəxs ikiüzlü və ikidilli adlanır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bir-biri ilə düşmən olan şəxslərin sözlərini bir-birinə çatdırmamaq, tərifləməmək və onlara bir-birinin ziddinə kömək vədəsi vermədən onların hər biri ilə dostluq etməyin heç bir eybi yoxdur və belə bir iş ikidillik sayılır.

ALDATMAQ DA CAMAATA QARŞI HİYLƏGƏRLİK SAYILIR

Camaata qarşı hiyləgərliyin növlərindən biri də ticarətdə fırıldaqçılıq etməkdir. Belə ki, bir şeyi ayrı bir şeyə qatıb qeyri-adi halda satmaq nəzərdə tutulur. Məsələn, südü suya qatmaq və yaxşı malı pis mala qataraq onu yaxşı mal adı ilə satmaq da belədir.

İmam Baqir (ə) buyurub: ""Peyğəmbər (s) Mədinə bazarının (buğda və ya arpa satanın) yanından keçərkən buyurdu: "Nə yaxşı buğdadır! Qiyməti neçəyədir? " Daha sonra əlini onun ortasına aparıb bir ovuc götürməsi (o həzrətə ilham olunduqda) onun zahirinin yaxşı, ortasının isə xarab olduğu məlum oldu. Peyğəmbər (s) ona buyurdu: "Müsəlmanları aldatmış və onlara qarşı xəyanət etmişən." Həmçinin buyurdu: "Ticarətdə bir müsəlmanı aldadan müsəlmanlardan deyildir və qiyamət günü yəhudilərlə məşhur olacaqdır, çünki yəhudilər hamıdan çox müsəlmanları ticarətdə aldadırlar."

O həzrət (s) başqa bir hədisdə buyurub: "Müsəlman bir qardaşını (ticarətdə) aldatmaq niyyəti ilə yatan şəxs Allahın qəzəbində yatmış və Allah qəzəbində sübhə çıxmışdır. Həmçinin, tövbə edib işindən əl çəkənədək Allah qəzəbindədir. Amma bu halda vəfat edərsə, İslam dinindən xaric halda ölmüşdür. Daha sonra üç dəfə buyurdu: Bilin ki, müsəlmanları ticarətdə aldadan məndən deyil və Allah-taala belə bir şəxsin ruzusindən bərəkəti götürər, yaşayış yolunu bağlayar və onu özbaşına qoyar."

İmam Sadiq (ə) un satan bir kişiye buyurdu. Ticarətdə camaatı aldatmaqdan çəkin, çünki başqasını aldadanın özü aldanacaq, var-dövləti olmadıqda isə ailəsi aldanılacaqdır.

Bu haqda çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur ki, onlardan bəzisi 24-cü günah mövzusunda qeyd olunmuşdur.

BAHA SATMAQ DA HİYLƏGƏRLİK SAYILIR.

Alverdə bahaçılıq, yəni alıcını malın qiymətində aldatmaq və bir malı onun qiymətindən xəbərsiz olan şəxsə dəyərindən artıq qiymətə satmaq da hiyləgərlik növlərindəndir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Xəbərsiz (və satıcıya etibar edən) şəxsi aldadıb ona (həqiqi dəyərindən) daha artıq qiymətə bir şey satmaq haram maldan sayılır."

Bu haqda ətraflı məlumatlar 25-ci günah mövzusunda qeyd olunmuşdur.

Həmçinin, buyurub: "Alverdə mömini aldatmaq haramdır." Digər bir rəvayətdə belə buyurulur: "Sənə etibar edəni aldatma, çünki onu aldatmaq haramdır."

5. MÖHTƏKİRLİK

Möhtəkirlilik camaatın buğda, arpa, düyü və yağ kimi yeyinti məhsullarını bahalaşanadək yığib saxlamaq deməkdir. Əgər camaatın bu kimi məhsullara ehtiyacı olsa və həmin məhsullar onu yığib saxlayanlardan başqa, heç bir kəsə tapılmasa, bu iş haram və böyük günahlardan sayılır. Həmçinin, bu iş üçün cəhənnəm odu vədəsi verilmişdir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Cəbrayıl (ə) mənə xəbər verdi ki, cəhənnəmdə od qalxan və qaynayan bir vadini görüb cəhənnəm mələyindən onun kimlərə aid olduğunu soruşduqda dedi: "(Bu vadi) üç dəstənin yeridir:

Möhtəkirlər, şərabxorlar və iffətsizlik üçün vasitəçilik edənlər.

Həmçinin, buyurub: "Yalnız günahkar şəxs möhtəkirlilik edir.""

Başqa bir hədisdə buyurub: "Camaatın ehtiyacı olan yeyinti məhsullarını alıb bahaçılığın yaranması intizarını çəkərək onları qırx gün saxlayan şəxs elə bir günaha batmışdır ki, onların hamısını satıb sədəqə versə belə, etdiyi günahın kəffarəsi olmayacaqdır." Bir sıra hədislərdə möhtəkirlər məlun (lənətlənmiş) adlanmışdır.

Buyurub: "Bəni-İsrailin bir hissəsi üçün əzab nazil oldu və onlardan dörd dəstəsi həlak olduğu halda sabaha çıxdılar: Onlar təbil vuranlar, xanəndələr, möhtəkirlilik edənlər və sələm yeyən sərraflardan ibarət idi."

O həzrət (s) dəgir hədisdə buyurub: "Kim qırx gündən artıq möhtəkirlilik edərsə, cənnətin qoxusu ona çatmayacaqdır. Belə ki, cənnətin qoxusu beş yüz illik məsafədən hiss olunur. Şübhəsiz, belə bir şəxsə təkcə cənnətin özü deyil, hətta qoxusu da haram sayılır."

Həmçinin, buyurub: "Hər kəs bahaçılıq intizarı ilə müsəlmanların ehtiyacı olan məhsulu gizlədib saxlayarsa, Allahdan üz döndərmiş, Allah da ondan üz döndərmişdir."

Qeyd etmək lazımdır ki, camaatın ehtiyac duymadığı və ya ehtiyacı olan halda başqasının onların ehtiyacını təmin etmək imkanı olanda, yaxud möhtəkirlilik və baha satmaq üçün deyil, ailəsi üçün məhsul yığib saxlamaq halları haram möhtəkirlilik sayılmır. Bundan başqa hallar isə həm haram, həm də böyük günahdır ki, şəri hakim bu hallarda onu razı olduğu qiymətlə məhsulları satmağa məcbur etməlidir. Amma o, yenə də həddini aşmaq istədikdə, şəri hakim məhsulun ədalətli qiymətini ona öyrədərək məhsulunu ehtiyaclılara satmalıdır.

6. HƏSƏD

Haqqında əzab vədəsi verilmiş altıncı böyük günah "həsəd"dir. Həsəd edən şəxsin başqasına verilmiş neməti görəndə gözü yoxdur və o nemətin ondan alınmasını istəyir.

"Şəraye" kitabının müəllifi yazır: "Möminə qarşı həsəd və düşmənçilik etmək günahdır və onu zahir etmək isə ədalətin ziddi, yəni böyük günah sayılır." Şəhid Sani "Məsəlik" kitabında yazır:

"Həsəd və möminə qarşı düşmənçilik etmək bütün fəqihlərin nəzərində haram sayılır və bunların hər ikisi üçün bir çox rəvayətlərdə əzab vədəsi verilmişdir. Həmçinin, onların hər ikisi böyük günahlardandır. Beləliklə bu, ədalətin ziddidir. Həsəd və düşmənçiliyin aşkar edilməsinin ədalətlə zidd olmasında məqsəd, heç də onların qəlbə haram olmayıb məhz zahirdə haram olması deyil, əksinə onda məqsəd budur ki, həsəd və düşmənçiliyi izhar etməyən bir şəxsi ədalətsiz adlandırmaq olmaz, çünki bu, qəlbə aid bir halətdir ki, onun isbatı izhar edilməsindən asılıdır. Möminə qarşı izhar edilməyən həsəd və düşmənçilik də haram sayılan (Şəhid Saninin (rə) sözünün sonu) həsədlərdəndir və onun barəsində çoxlu rəvayətlər nəql olunmuşdur. Onların bəzisində işarə edirik:

HƏSƏD İMANI OD KİMİ ARADAN APARIR

İmam Baqir (ə) buyurub: "İnsan əsəbləşərkən tələsən halda hər cür sözü bürüzə verərək özünü sakit edir və şübhəsiz, odunu yandırdığı kimi, həsəd də imanı yandırır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Atəş odunu yandırdığı kimi, həsəd də imanı aradan aparır." Başqa bir hədisdə buyurub: "Dini eyb həsəd, təkəbbür və özünə güvənməkdən ibarətdir."

Həmçinin, o həzrət buyurub: "Mömin hər bir şeyə qibtə edər, amma həsəd aparmaz, münafiq isə həsəd aparar, lakin qibtə etməz."

Peyğəmbər (s) buyurub: "Allah-taala Musa ibn İmrana vəhy edərək buyurdu: Əsla camaata öz fəzlimdən verdim şeylər barədə həsəd etmə, gözlərini onun ardınca dikmə və qəlbini ona bağlama, çünki həsəd apararı şəxs mənim nemətimi pis saymış və mənim bəndələrim arasında böldüyümün qarşısını almışdır. Mən isə belə bir şəxslə deyiləm və o da mənimlə deyil."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Küfrün əsası üç şeydir: Hərslilik, təkəbbür və həsəd."

KÜFÜRÜN ƏSASI

Qeyd olunmuş rəvayətlərdən həsədin küfr və nifaqın (ikiüzlüyün) təməli olması aydın şəkildə başa düşülür, çünki həsəd edən şəxs həsəd etdiyi şəxsə çatmış neməti Allah tərəfindən bilməsə, şirk mövzusunda qeyd olunduğu kimi, Allaha şərikin qoşmuş, lakin o neməti Allah tərəfindən bilirsə, o, Allahı ədalətsiz və hikmətsiz sayaraq onun işinə qarşı qəzəblənmişdir. Görəsən, aləmlərin Rəbbinə qarşı qəzəblənib onunla düşmənçilikdən daha pis küfr ola bilərmi? Görəsən, bu halda imanlı olmağı izhar etmək münafiqlik deyildirmi? Peyğəmbər (s) buyurub: "Şübhəsiz keçmiş ümmətlər arasında olan bəla sizə də çatmışdır. O (bəla) dini aradan aparan həsəddir və bunun nicat yolu insanın öz dili və əlini həsəddən saxlayıb öz mömin qardaşı ilə düşmənçilik etməməsindən ibarətdir."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Allah-taala altı dəstəyə altı günahə görə əzab verəcəkdir: Ərəbə batil təssübkeşlik, əkinçilərə təkəbbürlük, hakimlərə zülümkarlıq, alimlərə həsəd etmək, tacirlərə xəyanətkarlıq və kəndlilərə işə nadanlıq üçün əzab verəcəkdir."

Mərhum Şəhid "Kəşfur-rəybə" kitabında yazır: "Həsəd günahların daha böyüyü, daha pisi və insan qəlbini daha çox qaraldan günahdır və ondan daha pis bir xəstəlik yoxdur. Həsəd yer üzündə baş verən ilk günahdır. Şeytan Adəmə (ə) qarşı həsəd edərək onu günahə vadar etdi, həmçinin, Qabil öz qardaşı Habilə qarşı həsəd edərək onu öldürdü. Allah-taala öz Peyğəmbərinə (s) həsəd edən şəxsin şərindən Allaha pənah aparmasını göstəriş verir. Həmçinin, şeytan və sehrbazın şərindən Allaha pənah apardıqdan sonra, həsəd edən şəxsi şeytan və sehrbaz sırasında göstərmişdir. Peyğəmbərdən (s) həsəd barəsində çoxlu hədislər də mövcuddur..." (Şəhidin sözünün sonu)

Şübhəsiz, həsəd edən şəxsin nə dünyası, nə də axirəti vardır, çünki belə bir şəxs dünyada həmişə dərd-qəm, narahatçılıq və nakamlıqdadır. Belə ki, onun həsədilə digərinin əlindən nemət alınmır. Əksinə, bəzi vaxtlar daha da çoxalır. Həsəd edən şəxs çoxlu zəhmət və narahatçılıqlar çəkərək adətən, öz hədəfinə istədiyi kimi çatma bilmir. Axirət işləri də belədir. Belə bir şəxs, qəlb huzuru ilə edilən ibadətlər, həmçinin, ehsan və mömünlərə ehtiram qoymaq kimi bir çox böyük ibadətlərdən məhrumdur. Digər tərəfdən isə onun bir xeyir əməli olsa da, həsəd etdiyi şəxsə verilir və onun əməl tərəzisini ağırlaşdıraraq həsəd edəni ondan məhrum edir. Görəsən, bundan daha pis ziyanlıq ola bilərmi?

HƏSƏDİN ZAHİR EDİLMƏSİ

Həsəd böyük günahlardan biridir ki, onun isbat olunma yolu qeyd olunduğu kimi dil, əl və sair bədən üzvləri vasitəsi ilə həsəd etməkdən ibarətdir. Alimlərdən bəzisi buyurmuşdur: "Həsəd zahir olmayınca haram deyil və haram olan şey onun zahir edilməsidir. Yəni, bədən üzvləri ilə həsəd etmək nəzərdə tutulmur, çünki əvvəla, qəlbi həsəd insanın öz ixtiyarında deyildir. Yəni, biri ilə keçmiş düşmənçilik və ya zatının natəmiz olması səbəblərindən onu nemət içində gördükdə ixtiyarsız olaraq

narahat olur və nemətin ondan alınmasını istəyir. Həmçinin, ixtiyarsız olan əməlin də heç bir məsuliyyəti yoxdur. Digər tərəfdən, bir sıra hədislərdə buyurulmuşdur ki, qəlbə olan həsəd izhar edilməyincə onun heç bir cəzası olmayacaqdır. O cümlədən, Peyğəmbər (s) "Rəf" hədisində buyurub: "Doqquz şeyin məsuliyyəti mənim ümmətimdən götürülmüşdür: Xəta, unutmaq, bilmədikləri, bacarmadıqları, çarəsizlikdən yerinə yetirdikləri, zor gücü ilə vadar olduqları, dil və ya əl ilə izhar edilməyən fal, yaranış barəsində fikirləşmədən vəsvəsə və həsəd".

HƏSƏD İXTİYAR ÜZÜNDƏNDİR

"Həsəd ixtiyar üzündən deyil" ifadəsinin cavabı budur ki, ixtiyar üzündən olmayan şey insan qəlbindən keçən vəsvəsələrdir. Yəni, keçmişdə düşmənçiliyi olduğu bir nəfərdən bir nemətin alınmasını eşidəndə, ixtiyarsız olaraq o nemətin ondan alınmasına sevinir. Lakin bu halət və istəyi davam etdirmək və qəlbi ona məşğul etmək ixtiyar üzündən olaraq böyük günahlardan sayılır. Çünki belə bir şəxs öz qəlbini bu günahdan həm elmi, həm də əməli yollarla təmiz saxlaya bilər.

HƏSƏDİN QARŞISINI ALMAQ ÜÇÜN ELMİ VƏ ƏMƏLİ GÖSTƏRİŞ

Həsədin qarşısını almaq üçün elmi göstəriş həsədin zərər və ziyanları, həm də dünyanın məzəməti və onun fani olması barədə fikirləşməkdən ibarətdir və beləliklə hər bir günahın kökü sayılan dünya məhəbbətinin kökü kəsilər və nəticədə, həsəd də insan qəlbindən xaric olar.

Həsədin qarşısını almaq üçün əməli göstəriş belədir: Pis vəsvəsəyə itaət etməmək, çünki itaət olunmayan hər hansı bir vəsvəsə öz-özünə aradan gedəcəkdir. Rəvayətdə buyurulur: "Vəsvəsə itin cumması kimidir. Ona etina olunsa, daha da düşmənçilik edəcək, etina olunmadıqda isə uzaqlaşacaqdır."

"RƏF" HƏDİSİNİN MƏNASI

Qeyd olunmuş bir sıra rəvayətlərin zahiri mənası qəlbi həsədin haramlığını bildirir ki, bu da bir şəxsin digərinin əlində olan nemətin aradan getməsinə xoşlamaqdan ibarətdir. Həsəd də digər günahlar kimi, dil və əl ilə həyata keçən bir günahdır. Hər bir günahın isə özünəməxsus cəzası vardır. Ələ buna görə də "Rəf" hədisi sair rəvayətlər və dəlillər ilə zidd olmasın deyə, bu hədisi həsədin bəzi mərhələlərinin mənasına aid etmək lazımdır.

O mərhələ isə belədir ki, keçmişdə aralarında ədavət olmuş iki şəxsdən birinin əlinə nemət düşdükdə, digəri narahat olaraq o nemətin aradan getməsinə xoşlama haləti onun qəlbində vucuda gəlir. Beləliklə, bu halda ağıl və iman nuru ilə vicuda gəlmiş halət vasitəsilə narahat olaraq onun yalnız qəlbindən keçməsinə arzu edərsə, həsədin (yalnız vəsvəsə halında olan) bu mərhələsi bağışlanmış bir halət olduğundan, onun üçün heç bir əzab verilməyəcəkdir. Lakin bu pis halətdən narahat olmadan onu (həsədi) qəlbində saxlayıb davam etdirən şəxs öz bədən üzvləri ilə bir işi biruzə verməsə də, günahkar sayılır, çünki belə bir şəxs günah etmişdir. Halbuki,

hədisdə buyurulur: "Həsəd etdikdə günah eləmə!" Əllamə Məclisi "Üsuli-kafi"də həsədin şərhində buyurub: "Sənin öz düşməninə qarşı üç halətin vardır. Birinci: Təbiətən düşməninin narahatçılıq və giriftarçılığına sevinmək, amma eyni halda hətta düşmənin olan başqasının giriftarçılığı üçün sevinməyindən narahat olub bu pis xususiyyətdən uzaqlaşmağını arzu etmək. Şübhəsiz, belə bir halət insanın ixtiyarından xaric olduğu üçün bağışlanmış bir şeydir. İkinci: Düşməninin giriftarçılığı və narahat olmasından sevinib dil və ya sair bədən üzvləri ilə şadlıq etmək. Bu isə haram sayılan həsəddən ibarətdir. Üçüncü: Qeyd olunmuş iki halət arasından olan orta halət. Belə ki, öz düşməninin giriftarçılığını xoşladığın halda öz qəlbində olan sevinc və həsədi izhar etməmək. Həsədin bu növü isə fəqihlər arasında ixtilafli bir məsələdir və onlardan bəzisi buyurulmuşdur ki, belə bir həsəd qəlbi istəyin şiddət və zəifliyinə əsasən günahdan kənar deyildir."

BAŞQA RƏVAYƏTLƏRLƏ ZİDD DEYİLDİR

Bəzi rəvayətlərdə buyurulmuşdur ki, mömin bir günahı niyyətində tutub onu etmədikdə, ona heç bir günah yazılmaz. Beləliklə, həsəd edən şəxs bir işi həyata keçirmədikdə, onun üçün günah yazılmamalıdır. Bu sözün cavabında demək lazımdır ki, bu kimi rəvayətlər bədən üzvləri ilə edilən günahlara aiddir və bədən üzvləri ilə həyata keçməmiş işlər günah sayılmaz. Amma möminə qarşı kinli olmaq və həsəd kimi qəlbə aid olan günahlar bu rəvayətlərə aid deyildir. Qeyd olunmuş mətləblərdən belə nəticə alırıq ki, bir müsəlmanın əlindən bir nemətin çıxması istəyi insanın qəlbində yaransa, onun bu vəziyyətdən narazı olması vacib sayılır. Lakin bu vəziyyəti peşman olmadan davam etdirərsə, böyük günaha düşdüyünü bilsin. Həmçinin, belə bir şəxsə hər an öz işindən peşman olub tövbə etməsi vacibdir.

QİBTƏ HARAM DEYİLDİR

Həsəd, birinə çatmış nemətdən qəzəblənib onun aradan getməsini arzu etməkdən ibarətdir. Qibtə isə birinin ixtiyarında olan nemətdən narahat olmayıb onun aradan getməməsini arzu edən, özünü də onun kimi o nemətə malik olması istəyindən ibarətdir. Ümumiyyətlə, "Qibtə"də müəyyən bir nemətin onun sahibinin əlindən çıxmamasını arzu etmək lazımdır. Əllamə Məclisi "Mirat-ul-uqul" kitabında buyurduğu kimi, qibtəni də məsuliyyət baxımından beş qismə bölmək mümkündür: Bəzən vacib əməllər üçün olunan qibtə, vacibdir. Məsələn, vacib həcc əməlini səhlənkarlıq üzündən tərk edib bu əməli yerinə yetirmiş dostuna qibtə edərək "Kaş, mən də onun kimi həcc əməlini yerinə yetirəydim." sözünü deməsi zəruridir. Çünki onun kimi vacib həcc əməlini yerinə yetirməsini arzu etməsə o vacibi tərk etməkdə olan razılığı aşkar olur. Bu isə (tövbənin vacibliyi, pis və haram işin tərk edilməsindən peşmançılığın zərurəti baxımından) haram bir iş sayılır. Müstəhəb işlərdə isə qibtə etmək müstəhəb sayılır ki, buna misal olaraq müstəhəb əməllər və ya ziyarət etmiş şəxsin bu müvəffəqiyyətinə qibtə etməyi qeyd etmək olar. Həmçinin, qibtə etmək bəzi vaxtlar haram, bəzi vaxtlar isə məkrüh sayılır. Məsələn, haram məqam və ya haram mal

sahibinə, həmçinin məkrüh bir əməli edən şəxsə qarşı qibtə etmək bu qəbildəndir. Mübah işlərdə qibtə etmək isə mübahdır. Haram olan bir işə qibtə etmək haram sayılsa da, belə bir iş həyata keçmədikdə iman əhlinə heç bir günah yazılmaz. Bu barədə bəzi rəvayətlər də mövcuddur.

7. MÖMİNLƏ DÜŞMƏNÇİLİK ETMƏK

"Cəvahirul-kəlam" kitabının müəllifi yazır: "Həsədi izhar etmək ədalətlə zidd olduğu kimi, möminə qarşı düşmənçilik edib bu düşmənçiliyi dil və sair bədən üzvləri ilə aşkar etmək də azgınlığa səbəb olur. Çünki saysız-hesabsız rəvayətlərdə möminlərə qarşı düşmənçilik qadağan olunmuş və eyni halda möminlərlə dosluq və mehribançılığa göstəriş verilmişdir. Lakin insanın qəlbində bir möminin bəzi rəftarlarına qarşı narazılıq hissiyyatı sadalanan haram düşmənçiliyə aid deyildir, çünki belə haların insan qəlbində yaranması onun öz ixtiyarında deyildir.

Bu barədə bir neçə rəvayəti ixtisarla qeyd edirik:

İmam Kazim (ə) buyurub: "Bizim şüələrimizlə düşmənçilik edən bizimlə düşmənçilik etmiş, onlarla dosluq edən isə bizimlə dosluq etmişdir, çünki onlar bizdən olaraq bizim xilqətimizdən yaradılmışdır. Onları sevən bizdəndir, onlarla düşmənçilik edənlər isə bizdən deyildir... Onları rədd edən Allahı rədd etmiş və onlara pis deyən Allaha pis demişdir."

"Vəsailuş-şiə" kitabında bu barədə on səkkiz rəvayət nəql olunmuşdur. Peyğəmbər (s) buyurub: "Bir-biri ilə üç gün müddətində küslü qalıb barışmayan hər iki müsəlman İslam dinindən kənar olmuş və onlar arasında heç bir dini bağlılıq yoxdur. Müsəlman qardaşı ilə danışmaqda qabağa düşən şəxs isə qiyamət günü cənnətə getməkdə önə düşəcəkdir.

"Vəsailuş-şiə" kitabında bu barədə on bir rəvayət nəql olunmuşdur.

İmam Sadiq (ə) öz söhbətlərində buyurdu: "Allah yolunda bir-birinizlə qardaş olun, bir-birinizi sevin və birgə olaraq mehriban olun."

Qeyd etmək lazımdır ki, möminlə düşmənçilik etmək, onun hüququ, həmçinin, Allah yolunda sevmək və düşmənçilik barədə saysız-hesabsız rəvayətlər mövcuddur ki, biz qeyd olunmuş bir neçə rəvayətlə kifayətlənirik.

8. MÜSAHIQƏ

Mötəbər dəlillər vasitəsi ilə haqqında əzab vədəsi verilmiş, cəza təyin olunmuş böyük günahların səkkizincisi müsahiqədən (qadınların həmcinsbazlığı) ibarətdir.

Bir qadın imam Sadiqdən (ə) qadınların bir-biri ilə müsahiqə etməsinin cəzasını soruşduqda, həzrət buyurdu: "(Bunun cəzası) zinakarlıq cəzası kimidir (yəni yüz şallaqdır). Həqiqətən, qiyamət günü olduqda (belə qadınlar) gətirilərək oddan biçilmiş paltarlar onlara geyindirilər, başlarına oddan yaylıqlar bağlanılar, həmçinin onlara oddan alt paltarları geyindirilər və daha sonra cəhənnəmə atırlar. Ey qadın! Belə bir çirkin əməl iki dəfə Lut qövmü arasında yayılmışdır ki, onların ərləri bir-biri ilə (öz həmcinsi ilə əlaqədə) rabitədə olduğundan, qadınları da özbaşına qalıb belə bir çirkin əmələ üz gətirmişdilər. (Əzab nazil olduqda isə, hamılıqla həlakətə çatmışlar)."

Digər bir hədisdə buyurub: "And olsun Allaha ki, müsahiqə böyük zinakarlıqdır."

Həmçinin, o həzrət ondan müsahiqə barədə soruşan qadının cavabında buyurdu: "(Belə qadınlar) cəhənnəmdədirlər. (Belə ki,) Qiyamət günü onlara 2 oddan olan çadralar geyindirərlər... (Və daha sonra) Cəhənnəmə atırlar." Qadın soruşdu: "Quranda bu əməl barəsində bir söz deyilmişdirmi?" Həzrət buyurdu: "Bəli!" Soruşdu: "Harada?" Həzrət buyurdu: "Əshabi-Rəss" əhvalatında." ("Furqan" surəsinin 40-cı ayəsi nəzərdə tutulur).

"Təfsirus-Safi" kitabında Əmirəl-möminin Əlidən (ə) "Əshabi-Rəss" barəsində ətraflı rəvayət nəql olunmuşdur. Həmçinin, mərhum Məclisi o rəvayəti "Həyatul-qulub" kitabının 3-cü cildində də nəql etmişdir. Onların sərgüzəşti, etdikləri günahlar və o cümlədən, "müsahiqə" barədə qeyd olunmuş kitablara baxa bilərsiniz. Amma onların həlak olması barədə belə bəyan olunmuşdur ki, Allah-taala onların üzərinə möhkəm qırmızı külək göndərdi və yerdən vulkanlar püskürməyə başladı, həmçinin başları üstündə qara buludlardan şimşək çaxdı və beləliklə də, hamısını suya batırıb həlak etdi.

MÜSAHIQƏNİN CƏZASI

Qadın dörd dəfə bu çirkin işinə etiraf etsə və yaxud dörd ədalətli kişi bu işə şəhadət verərsə, qadınların hər birinə yüz şallaq vurulmalıdır. Amma özünün etirafı və ya adil şəxslərin şəhadətindən qabaq tövbə edərsə, müsahiqə cəzası ondan götürülür.

Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi, iki kişi və ya iki qadının paltarsız və aralarında bir mane olmayan halda bir yerdə yatması haramdır. Bu əməl şəriət hakimi yanında isbat olduqda (məsləhət gördüyü qədər) onlara yüzdən az miqdarda şallaq vurmaı və onları ədəbləndirməlidir. Bəzi rəvayətlərdə isə əməlin cəzası yüz şallaq kimi qeyd olunmuşdur.

9. QİYADƏT VƏ DİYASƏT

"Qiyadət" bir kişi ilə bir qadının zinakarlıq etməsi və ya iki kişinin livatı üçün onları bir-birinə çatdırmağa deyilir və bu əməlin haramlığı və böyük günah olması barəsində heç bir şübhə yoxdur. Çünki bu günah üçün mötəbər dəlillərdə əzab vədəsi verilmiş və onun üçün cəza təyin olunmuşdur.

Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs bir kişi ilə qadın arasında zinakarlıq üçün vasitə olarsa, Allah-taala cənnəti ona haram edər, onun yeri cəhənnəm olar və cəhənnəm necə də pis bir yerdir! Həmçinin onlar da Allah qəzəbində olurlar."

İmam Sadiq (ə) buyurub: " Peyğəmbər (s) zinakar qadını və bu işə vasitəçilik edəni lənətləmişdir." Bundan əlavə, qiyadətlə məşğul olan şəxs nəhy əz münkəri tərk etməklə yanaşı, pis bir işin həyata keçməsinə kömək etmişdir. Nəhy əz münkərin tərk edilməsinin böyük günah olduğu birinci bölmənin sonunda isbat olunmuşdur. (Həmin səbəbdən, pis işə göstəriş vermək və ya onun həyata keçməsində çalışmaq da böyük günahlardan sayılır).

Həmçinin, "qiyadət" hər bir dindarın nəzərində çox böyük bir günah sayılır ki, üçüncü bölmədə qeyd edəcəyimiz kimi, bir işin dindarlar yanında böyük günah sayılması, o işin böyük günahlardan olması üçün bir növ dəlildir. Mərhum Şeyx Ənsari "Əl-Məkasibul-muhərrəmə" kitabında yazır: "Qiyadət haramdır və bu əməl iki nəfərin haram əlaqədə olması üçün çalışmaqdan ibarətdir ki, böyük günahlardan sayılır. (Bəzi rəvayətlərdə) lənətlənmiş "vasilə" sözü "qiyadət" mənası ilə izah olunmuşdur".

İmam Sadiq (ə) buyurub ki, Peyğəmbər (s) dörd dəstəyə lənət etmişdir: Birinci: saç yolan və saçını aldırən (yolduran) qadın. İkinci: Qadınların dişini yonan və dişini yonduran qadın. Üçüncü: Vasilə və müstəvsil (yəni zinakar) və qiyadətlə məşğul olan qadın. Dördüncü: Döymə (tatuirlemə) döyən və bədənində döymə döydürən qadın."

İmam Rza (ə) buyurub: "Peyğəmbərin (s) lənətlədiyi "vasil" gənc yaşlarında zinakarlıq edən, qocalıqda isə qadınları zinakarlıq üçün kişilərə çatdıran qadından ibarətdir."

QİYADƏTİN CƏZASI

Qiyadət bir şəxsin özünün iki dəfə etiraf etməsi və ya iki nəfər adil şəxsin şəhadət verməsi ilə isbat olunur.

Qiyadət isbat olunduqdan sonra ona, istər kişi, istərsə də qadın olmasına

baxmayaraq yetmiş beş şallaq vurulmalıdır.

Bəzi fəqihlərin nəzərinə əsasən, qiyadətlə məşğul olan kişidirsə, bundan əlavə başı qırıxılaraq rusvay edilməli və şəhərdən çıxarılmalıdır. Bəzi fəqihlər isə bu işin ikinci dəfə əncam verilməsindən sonra qiyadətlə məşğul olanın öz şəhərindən sürgün edilməsi nəzərini irəli sürmüşlər ki, bu haqda ətraflı məlumatlar (fiqh elminin) "hüdəd" kitabında qeyd olunmuşdur.

DİYASƏT (DƏYYUSLUQ)

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala qiyamət günü üç dəstə ilə danışmaz, onlara rəhmətlə nəzər salmaz və onları paklaşdırmaz. (Həmçinin o üç dəstə üçün) şiddətli əzab vardır:

Peyğəmbər (s) buyurub: "Cənnətin qoxusu beş yüz illik fasilədən hiss edilir, amma valideyinə hörmətsizlik edən və dəyyus olan bundan məhrumdur." Deyildi: "Ey Allahın elçisi! Dəyyus kimdir?" Həzrət buyurdu: "Xəbəri olarkən arvadı zinakarlıqla məşğul olan (kişidir)." Həmçinin, başqa bir hədisdə buyurub: "Allah-taala öz izzət və cəlalına and içmişdir ki, şərabxor, sözgəzdiren və dəyyus (şəxslər) cənnətə daxil olmasın."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Cənnət dəyyusa (qeyrətsiz kişiyyə) haramdır."

10. İSTİMNA

Haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahların onuncusu "istimna"dan ibarətdir. İstimna bir insanın özündən qeyri-təbii yollarla spermanı xaric etməsidir. "Cəvahirul-kəlam" kitabının "Hudud" fəslinin sonunda belə yazılır: "Öz əli və ya başqa bədən üzvləri ilə istimna edən şəxs, haram və böyük günaha batdığı üçün cəzalandırılmalıdır. İmam Sadiqdən (ə) onun hökmünü soruşduqda buyurdu: "(İstimna) Allah-taalanın Quranda nəhy etdiyi böyük günahlardan biridir. İstimna edən özü ilə evlənən kimidir. Və mən belə bir işlə məşğul olanı tanısam, onunla birlikdə bir süfrə başında əyləşmərəm." Hədisi nəql edən soruşdu: "İstimnanın hökmü Quranın harasından başa düşülür?" Həzrət buyurdu: "Onun hökmü "Öz yoldaşı və ya kənizindən başqa yolla şəhvətini (doyduranlar) təcavüzkarlardır" ayəsindən (başə düşülür)." Soruşdu: "Zinanın günahı böyükdür, yoxsa istimnanın?" Həzrət buyurdu: "İstimna böyük bir günahdır." Həmçinin, o həzrətdən "İstimna"nın hökmü soruşulduqda buyurdu: "(İstimna) böyük günahlardandır və çox çirkin əməldir."

Bir heyvanla yaxınlıq etmək (vəty) və ya istimna vasitəsi ilə şəhvətini doyduran şəxs barədə soruşduqda isə buyurub: "Şəhvəti bu və bu kimi yollarla soyutmaq zinakarlıq hökmündədir. Yəni zinakarlıqla bərabərdir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala üç dəstə ilə danışmaz, onlara rəhmətlə nəzər salmaz və onları paklaşdırmaz. (Həmçinin) onlar üçün şiddətli əzab vardır:

1. Özünü cavan göstərmək üçün ağ tükünü yolan.
2. Öz bədən üzvü ilə şəhvətini xaric edən.
3. Ləvat olunan şəxs. "

Peyğəmbər (s) buyurub: "Öz əli ilə şəhvətini xaric edən mələndur (lənətlənmişdir)."

"Cəvahirul-kəlam" kitabının müəllifi yazır: "İnsanın öz zövcəsi və ya kənizi ilə istimna etməsinin caiz olduğu dəlillərdən aşkar olunur, amma onu (da) tərək etmək daha yaxşıdır." "Məsəlik" kitabında da bu məzmunə yaxın mənə nəql olunmuşdur. Ehtiyat bu (növ istimnanın) tərək edilməsindən ibarətdir.

İSTİMNANIN YAYILMASI

Əldə edilən məlumatlara əsasən, evlənmək üçün hədsiz çətinliklər üzündən insan həyatını korlayan bu böyük günah həddindən artıq yayılaraq əziz gənclərimizi bilərəkdən və ya bilmədən müxtəlif xəstəliklər

və bəlalara mübtəla etmişdir.

Dini təlim və tibb müəllimləri sayəsində gənclərin bu bəlanın ruhi və fiziki baxımdan qorxulu nəticələri ilə tanış edilməsi zəruridir. Burada istimnanın bir sıra zərərlerini bir neçə mütəxəssis məqalələrindən ibarət olan "Natavanihayə cinsi" (cinsi zəifliklər) kitabından nəql edirik.

İSTIMNANIN FİZİKİ VƏ PSIXOLJİ ZƏRƏRLƏRİ

Bu əməl ona mübtəla olanların şəhvət qüvvəsinin zəifliyinə səbəb olaraq, onları qorxaq və halsız edir, həmçinin, düzlük və şücaəti onların əlindən alır. Hətta gənclik dövründə bu çirkin əmələ mübtəla olmuş şəxs ruhi və fiziki baxımdan elə zəifləyir ki, narkotik maddələrə qurşanmış adamlar onlardan güclü və təqətlil olurlar. Qeyri-təbii cinsi əməl sayılan "istimna" insanın beş hissiyat üzvlərinə (yəni görmək, eşitmək, dadmaq, iyləmək və hiss etmək qüvvələri) və xüsusi ilə ilk növbədə insanın gözü və qulağına öz pis təsirini qoyur. Belə ki, insanın görmə və eşitmə qabiliyyətlərini zəiflədərək müəyyən bir həddə qədər qüvvədən salır. Adətən, bu bədbəxtçiliyə düşər olan fiziki cəhətdən zəif insanlar öz qarşılarında olan bircə milçəkdən şiddətlə əsəbləşir və gözlərini yumduqda belə onun əziyyətindən amanda qalmırlar. Bu iş hər dəfə bir neçə dəqiqə davam etdiyi halda, gözləri qaralaraq başları gicəllənir və yerə yığılırlar. Həmçinin, ardıcıl şəkildə öz qulaqlarında qeyri-adi və çox narahatedici səslər eşidirlər. Bundan əlavə, fiziki və ruhi qüvvələri aradan getdiyi üçün onlarda qan azlığı, rəngin ağarması, yaddaşsızlıq, arıqlıq, həddindən artıq zəiflik və süstlük, iştihəsizlik, əxlaqsızlıq, əsəbilik, baş gicəlməsi və bu kimi xəstəliklər yaranır.

Əlbəttə, fiziki baxımdan güclü olanlar bu bədbəxtçiliklərə bir az gec giriftar olacaq və bunların həyata keçməsi qeyri-adi bir işdir. İstər-istəməz bu çirkin əməli edən şəxs bu xəstəliklər və bəlalara mübtəla olmalıdır. İstimna xəstəliyinə düşmüş şəxslərin bədbəxtçiliklərindən biri də onların İradə qüvvələrinin təməmilə aradan getməsindən ibarətdir. Elə buna görə də öz çirkin işlərinin pis nəticələrindən xəbərdar olduqda, onu tərk etmək üçün heç bir iradələri olmur. Nəticədə istimnanın psixoloji zərərlərə malik olması heç də əsassız deyil. İstimna əməli insanın cismini korlamaqdan əlavə, onun cinsi qüvvələrinə də ən pis təsirlərini qoyur. Məsələn, daxili damarlarını işdən salır - onların biri də spermanı hazırlayandır ki, beləliklə də, ərəblər demişkən, həyat suyunu hazırlamaqdan aciz qalıb insanı həmişəlik olaraq cinsi ləzzətdən məhrum edir.

İstimna edən şəxs bu cür kişilikdən düşməsilə bir sıra başqa cinsi çatışmamazlıqlar və nöqsanlarla üzləşəcəkdir ki, spermanın ixtiyarsız olaraq axması və sair də bu qəbildəndir. Hətta bəzən istimna əməlinə adət etmiş cavandan az bir müddətdən sonra, sidik əvəzinə qanın xaric olması da müşahidə olunmuşdur.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu çirkin əməli edən şəxsləri gənclik dövründə belə ölüm qorxusu hədələyir, çünki belə şəxslər heç bir cinsi bəhrə almadan birdən-birə onlardan sperma xaric olur və beləliklə də, yol gedərkən qəfildən yerə yıxılıb huşdan gedirlər.

Tehranın dəlixanasına baş vurduqda, orada yatan hər on nəfərdən

doqquzunun istimna ilə məşğul olduğu aydınlaşır. Yəni, bu həlakedicə əmələ giriftar olduqdan sonra dəli olmuş və dəlixananın bir guşəsinə düşmüşlər, çünki bu çirkin və xoşagəlməz əməlin insan beynində çoxlu təsiri olur. Bir insanın beyin qüvvələri zəiflədikdə isə dəlilliklə nəticələnir.

Vərəm xəstəlikləri ilə bağlı dispanserlərdə yatmış hər on nəfərdən dördü bu çirkin əməli etdiyi üçün vərəm xəstəliyinə mübtəla olmuşdur. Bunlar iddia deyil, əksinə alimlər və mütəxəssislərin on illər təcrübə əsasında aşkar etdiyi həqiqətdir. Müasir həyatın tələbi belədir: "Yaxşı qidalan, heç bir işdə ifratçılıq etmə və xəstələnməyəsən deyə, möhkəm ol!"

İstimnaya mübtəla olan isə yaxşı yemək üçün iştəhası olmadığı, həmçinin cinsi işlərdə qeyri-təbii metodlardan istifadə etdiyi üçün zəif olur və buna görə də hər növ xəstəliyə tutulmaq üçün hazırdır. Çox vaxtlar bu çirkin əmələ giriftar olanların bu pis işdə ifratçılıq etdikləri üçün "Sadism"ə bənzəyən bir növ "istimna dəliliyi" nə düşməsi müşahidə olunmuşdur. Belə şəxslər heyvanı gördükdə belə istimna fikrinə düşürlər. Hətta şəhvətəbaz şəxslərin beş və ya altı ay ərzində öz cinsi qüvvəsindən bu tərzdə istifadə edə bilmədiyindən, bu cür şəxslərin də cinsi qüvvələri aradan gedir və yaxud çox pis vəziyyətdə ölümə pənah aparırlar. Bədəni güclü olan və ya bu çirkin əmələ təzə başlayan bəzi şəxslərin indiyədək xəstələnmədən onun pis nəticələrini görməyib bu barədə yazdığımız ziyanları şişirtmə sayması və belədirsə, "Nə üçün bu xəstəliklərə tutulmamışıq?" deməsinin cavabında qeyd etmək lazımdır ki:

Bu gün bu çirkin əməlin ziyanlarını görməməyiniz, bədəninizin güclü olması və ya bu işə təzə başlamağınızdan irəli gəlir. Lakin gec-tez bu xəstəliklər sizin də sorağınıza gələcəkdir.

Digər tərəfdən, biz heç də bir həftə ərzində bu nalayiq işi edən bütən ziyan və xəstəliklərə mübtəla olmasını iddia etməmişik, çünki insanların orqanizmləri birbirindən fərqlidir. Məsələn, bu çirkin əmələ mübtəla olan bəzi şəxslərin ilk növbədə əsəblərinin korlanması, eşitmə və ya görmə qabiliyyətinin zəiflənməsi və ya başın gicəllənməsi kimi xəstəliklərdən birinə giriftar olması mümkündür. Amma get-gedə başqa xəstəliklərə də tutulacaqdır. Elə buna əsasən "istimna" həm şəriət, həm ürf və həm də bütün cəhətdən haram və xoşagəlməz bir iş sayılır...

11. BİDƏT

Haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahların on birincisi "bidət"dən ibarətdir. Bidət mövzusu şiə məzhəbində aşkar olduğu üçün bu haqda bir neçə rəvayətlə kifayətlənirik: Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər bidət azğınlıq, hər azğınlıq isə cəhənnəm odundandır."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Bidət qoyanın yanına gedib ona hörmət edən şəxs, şübhəsiz, İslam dinini aradan aparmaqda təlaş etmişdir."

İmam Sadiq (ə)-də bidəti böyük günahlardan saymışdır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs bidət qoyanın üzünə təbəssüm edərsə, şübhəsiz, öz dinini aradan aparmışdır."

Yenə o həzrət (s) buyurub: "Məndən sonra şəkk və bidət əhlini görəndə cavab verməmək, bidət əməllərini etməmək üçün onlardan uzaqlaşıb onlara çoxlu lənət oxuyun. Onlar haqqında pis danışaraq tənə vurun və onları çarəsiz edin ki, sizə cavab verə bilməsinlər, camaat onları tanıсын və beləliklə də, Allah-taala sizə bu işiniz qarşısında savab yazaraq axirət məqamlarınızı ucaltsın."

Mərhum Məclisi bu hədisin şərhində yazır: "Bəlkə də, şəkk əhlində məqsəd öz dinində şəkk edib xalqı (müxtəlif) şübhələrlə şəkkə salanlardır. Bəziləri isə demişdir ki, onlarda məqsəd din və əqidələri azğın təsəvvür və gümanlar əsasında qurulanlar nəzərdə tutulur..."

Həmçinin, onların azğınlıq edənlər və dinə qarşı laqeydlilik göstərənlərdən olması da mümkündür.

BİDƏT NƏDİR?

Əllamə Məclisi buyurub: "Peyğəmbərdən (s- sonra meydana gəlmiş və haqqında nə ümumi, nə də xüsusi dəlil olmayan və yaxud ümumi və xüsusi tərzdə qadağan edilməyən işlərə bidət deyilir. Lakin ümumi dəlillərə aid olan işlər bidət deyildir və buna misal olaraq mədrəsə tikmək, möminlərə yer vermək və kömək adı ilə həyata keçirilən işləri qeyd etmək olar. Həmçinin şəriət elmlərinə kömək adı ilə yazılan kitablar və zinət ünvanı ilə həzrət Peyğəmbər (s) zamanında dəb olmayan bəyənilmiş geyimlər, yeməklər və sair də bu qəbildəndir, çünki bu kimi işlər qadağan olunmamışdır."

Əlbəttə, ümumi şəkildə olan geyim və ya yeməyə müəyyən bir xüsusiyyət verib onu şəriətin bəyəndiyi bir şey kimi qələmə vermək bidət sayılır. Məsələn, əməllərin üstünü sayılan və hər halda müstəhəb olan namaz, müəyyən tərz və müəyyən zaman üçün təyin olunarsa, (Ömər

Ramazan ayı gecələrində iyirmi rəkət namazın camaatla qılınmasını vacib etməsi kimi) bidətdir.

Həmçinin, bir şəxsin heç bir dəlili olmadan məxsus vaxtda yetmiş dəfə "La ilahə illəllah" deyilməsini vacib və ya müstəhəb bilməsi də bu qəbildəndir. Nəticədə, əslə və ya xüsusiyyətləri barədə bir dəlil-sübut olmayan əməlin dinin adına çıxılması bidət sayılır.

ŞƏHİD ƏVVƏLİN NƏZƏRİNDƏ BİDƏTİN NÖVLƏRİ

Mərhum Şəhid Əvvəl buyurub: "Peyğəmbərdən (s) sonra meydana çıxan işlər beş növdür: Vacib, haram, müstəhəb, məkrüh və mübah. Bidət isə haram sayılan yeni qondarılmış işlərə deyilir;

1. Vacib bidət: Buna misal olaraq camaatın zəhnindən çıxması qorxusundan olduğundan Quran və rəvayətlərin yazılmasını qeyd etmək olar. Çünki alimlərin icması və Quran ayəsinə əsasən dinin qorunub gələcək nəsillərə çatdırılması vacib bir əməldir. Bu vəzifə isə Quran və sünnənin imamın (ə) qeybdə olduğu zaman qorunması ilə həyata keçə bilər. İmam (ə) hazır olduqda, onun özü dini qoruyandır və belə bir halda heç bir qorxu yoxdur.

2. Haram bidət: Bu isə haram dəlilinə şamil olan işlərə deyilir ki, buna misal olaraq qeyri-məsum və imam olmayanı məsum imamdan üstün tutmaq, onlara məxsus olan məqamın qəsb edilməsi, zalım hökmdarların müsəlmanların mallarına əl atması, ehtiyacıların haqqını ödəməmək, haqq əhli ilə müharibə etmək, onları sürgün etmək və pis güman əsasında qanlarını axıtmaq, müsəlmanları azğın şəxs ilə beyətə vadar etmək, onunla müxalifətçiliyi haram saymaq, məs yerini yumaq, bədənin dərisinə deyil, başqa yerə məsh çəkmək, bir çox spirtli içkiləri içmək, müstəhəb namazları camaatla qılmaq, cümə namazında ikinci dəfə azan vermək, həcc mütəsinə haram etmək, müvəqəti nigahı haram etmək, imamın əleyhinə qiyam etmək, uzaq adamlara irs verib, yaxınları irsdən məhrum etmək, həmçinin, şiə və sünni alimlərinin icmasına əsasən məşhur olan başqa bidətləri qeyd etmək olar. Gömrük pulu almaq, nalayiq və saleh olmayan adamlara məqam vermək, bağışlamaq və ya irs qoymaq da bu cürdür.

3. Müstəhəb bidət: Bu isə müstəhəb olması barədə dəlili olan işlərdən ibarətdir ki, buna misal olaraq mədrəsə və evlərin tikilməsini qeyd etmək olar. Lakin İslam düşmənlərindən qorxu olduqda padşahların özləri üçün cəngüdə təyin etməsi bu mövzuya aid deyildir.

4. Məkrüh bidət: Bu, məkrüh dəlilinə şamil olan işlərə deyilir ki, buna misal olaraq xanım Zəhra təsbihini və ya sair (müstəhəb) əməlləri azaldıb-çoxaldmaq, həmçinin, həddinə çatmayan geyim və yeməkdən bəhrələnmək kimi işləri qeyd etmək olar. Lakin bu işlər insanın özü və ya ailəsi üçün zərərli olarsa, haram sayılır.

5. Mübah bidət: Mübah dəlillərə əsaslanan işlərdən ibarətdir ki, buna misal olaraq Peyğəmbərdən (s) sonra yaranmış ələklə onun ələnməsini qeyd etmək olar. Bu iş (qadınlar üçün) rifah və rahatlıq olduğu üçün ələk də mübah işlərdən sayılır."

MƏRHUM MƏCLİSİNİN NƏZƏRİ

Mərhum Əllamə Məclisi bir müqəddimədən sonra buyurub: ""Bidət, hətta (müəyyən) xüsusiyyət baxımından Allah-talanın haramını halal etmək, onun məkrüh etdiklərini məkrüh etməmək, vacib etmədiyini vacib etmək, həmçinin, onun müstəhəb etmədiyini müstəhəb etməkdən ibarətdir. Məsələn, Allah-taala hər zaman qeyri-vacib namazın qılınmasını müstəhəb etmişdir və elə buna görə də, gecə və ya günortanın hər bir anında qılınan namaz üçün savab yazılır. Lakin günbatan vaxtında iki rəkət müstəhəb namaz qılaraq bu namazın Allah tərəfindən vacib edildiyini güman edərsə, onun bu əməli bidət və haram olacaqdır. Ömər sünnə (peyğəmbərin davranışı) adı ilə sübh çağı altı rəkət namazın qılınmasını vacib etmişdir ki, bu, bidət və haramdır. Həmçinin, imamlarımız (ə) da bu əməli (altı rəkət namazı) qadağan etmişlər. Həmçinin, nafilə namazını bir salamla bitirmək və ya hər rükətdə iki dəfə ruku etmək və s. Bir nəfər sübh namazından sonra "la ilahə illəllah" kəlməsini min beş yüz dəfə deməyi şəriət tərəfindən vacib bilib və ya özü tərəfindən (vacib) ibadət sayarsa, onun bu əməli dində bidət və daha böyük günahlardan sayılır...

BİDƏT İLAHİ HÖKMÜN DƏYİŞDİRİLMƏSİDİR

"Bidət" sözünün mənasının xulasəsi bir şəxsin öz nəzəri və naqis ağı ilə istər usulid-din, istərsə də furuid-dində Allah dinini dəyişdirmək, bir şeyi dinə artırmaq və ya bir şeyi ondan azaltmaqdan ibarətdir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Həzrət Muhəmmədin (s) halalı qiyamət gününə qədər halal və onun haramı da qiyamət gününə qədər haramdır. Ondan başqası peyğəmbər deyil və ondan başqa, peyğəmbər gəlməz."

Həzrəti Əli (ə) buyurub: "Şübhəsiz, bir bidəti qondaran şəxs, onun vasitəsi ilə bir sünnəni (peyğəmbərin davranışını) aradan aparmışdır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Hər kəs aralarında özündən bilikliyi olan halda camaatı özünə tərəf çağırırsa, (belə bir şəxs) bidət qoyan və azdırandır."

12. ƏDALƏTSİZ HÖKM

Haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahların on ikincisi Allah göstərişinin ziddinə hökm etməkdən ibarətdir. Bu günahın böyüklüyünü başa düşmək üçün Allah-taalanın belə şəxsləri zalım və azğın adlandırmasına nəzər salmaq kifayətdir. "Maidə" surəsinin 43, 44 və 46-cı ayələrinin sonunda buyurulub: "Allahın göndərdiyi (göstəriş) əsasında hökm etməyənlər kafir, zülümkar və azğınlardır."

Bu ayələr vasitəsi ilə haqsızcasına hökm edənlər üçün küfr, zülm və günah qeyd olunur.

"Əl-Mizan" təfsirində yazılır: "Allahın nazil etdiyi (göstərişlər) əsasında hökm verməyənlər barədə buyurmuşdur: "Onlar kafir, zülümkar və azğınlardır." Bu ayələr əhli-kitaba (yəhudi və məsihilərə) aid edilsə də, müəyyən bir dəstə və qəbiləyə məxsus deyil, əksinə mütləq və ümumi bir məsələdir."

Müfəssirlər "Allahın nazil etdiyi (göstərişlər) əsasında hökm etməyənlər..." ayəsinin mənasında müxtəlif nəzərlər irəli sürmüşlər. Görəsən, Allahın göstərişlərindən kənar və ya onun ziddinə kökm verənlər, həmçinin, qeyri-ilahi qanunlar ardınca gedənlərin hökmü nədir?

Əlbəttə, bu, fiqhi bir məsələdir və demək lazımdır ki, dində sabit olan bir işi bilərəkdən rədd etmək küfrə səbəb olur. Amma belə bir hökmü rədd etmək deyil, təkcə əməldə onunla müxalifətçilik etmək azğınlığa səbəb olmalıdır. Şəriətdə bir işin sabit olub-olmamasını bilmədikdə onu rədd edərsə, bu onun küfr və azğınlığına səbəb olmaz, çünki bu, onun üzürlü qüsurundan irəli gəlir. Əlbəttə, bu barədə (elm kəsb etməkdə) üzürsüz təqsiri olarsa, belə bir halda onun hökmü fərqli olacaqdır. Bu barədə ətraflı məlumat üçün fiqhi kitablara baxa bilərsiniz. Haqsızcasına hökm vermək barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur.

O cümlədən, imam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəs iki dirhəm haqqında Allahın göstərişinin ziddinə olaraq hökm verərsə, böyük Allaha kafir olmuşdur."

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Allah göstərişinin ziddinə olaraq hökm verən yalandan şəhadət verən kimidir, həmçinin, o, cəhənnəm oduna atılaraq əzabı yalandan şəhadət verənin əzabı kimi olacaqdır."

İmam Baqir (ə) buyurub:

"Hər kəs bilmədən və Allah tərəfindən (dəlil) olmadan fətva verərsə, rəhmət və əzab mələkləri hamılıqla ona lənət oxuyar və onun fətvasına

əməl edənin günahı da onun öhdəsində olar."

Həmçinin, hakimlik üçün səlahiyyəti olmayan hakim və zülümkar yanına getmək barəsində bir sıra rəvayətlər də mövcuddur. Belə ki, onun hökmü vasitəsi ilə haqq olsa belə əlinə bir mal gələrsə, bu mal haram sayılır.

13-14. HARAM AYLARDA MÜHARİBƏ ETMƏK VƏ İNSANLARI ALLAH YOLUNDAN SAXLAMAQ

Haqqında əzab vədəsi verilmiş böyük günahların on üçüncüsü haram aylarda müharibə etməkdən ibarətdir. Haram aylar dedikdə "Zil-qədə", "Zil-həccə", "Məhərrəm" və "Rəcəb" ayları nəzərdə tutulmuşdur. Müharibədə məqsəd isə müsəlmanların bu dörd ayların birində ilk dəfə müharibəyə (hücuma) başlamasıdır. Əgər bu aylarda kafirlər və ya dörd aya hörmət qoymayanlar tərəfindən müharibə başlanarsa, müsəlmanların bu dörd haram aylarda onlarla vuruşması (müdafiə) caizdir. Bu əməlin böyük günah olması Quranın ayəsindən başa düşülür: "

(Ey peyğəmbər!) Səndən haram aylarda müharibə haqqında soruşsalar, onlara de ki, haram ayda müharibə etmək böyük günahdır."

Bu ayəyə əsasən "haram aylarda müharibə etmək" günahını birinci bölmədə, haqqında aydın dəlil olan günahlar sırasında qeyd etmək daha münasib idi. Allah-taala haram aylarda müharibənin böyük günah olduğunu aydın şəkildə buyurduqdan sonra ayənin davamında ondan daha böyük olan dörd günahdan da söz açmışdır. Nəticədə qeyd olunmuş dörd günahın da böyük olması sabit olur. Belə ki, bu barədə üçüncü fəsildə söz açılacaqdır.

Allah-taalanın nəzərində haram aylarda müharibə etməkdən daha böyük sayılan dörd günah isə aşağıdakılardan ibarətdir:

1. İnsanları Allah yolundan saxlamaq. 2. Allaha küfr etmək. 3. İnsanların Məscidul-Hərama getməsinin qarşısını almaq. 4. İnsanları Məscidul-Həramdan çıxartmaq.

Ayənin nazilolma səbəbi barədə söz çoxdur və ətraflı məlumat üçün "Məcməul-bəyan", "Minhacus-sadiqin" və sair təfsirlərə baxa bilərsiniz. Bu böyük günahın səbəbi barədə Quranın bir neçə yerində söz açılmış və bunlar kafir və münafıqların əməllərindən sayılmışdır. O cümlədən, "İbrahim" surəsində buyurulur:

"Şiddətli əzab səbəbilə vay olsun kafirlərə! Dünya həyatını xoşlayıb onu axirətdən (üstün tutan) və camaatı Allah yolundan saxlayanlara."

İNSANLARI ALLAH YOLUNDAN SAXLAMAĞIN NÖVLƏRİ

1. İnsanları Allah yolundan saxlamağın daha pis növü bir şəxsin Allaha və sair haqq olan əqidələrə iman gətirməsinin qarşısını almaqdır. Buna misal olaraq yəhudi və məsihi alimlərinin öz tərəfdarlarının həzrət Məhəmmədin (s) üstünlüyü və peyğəmbərliyinə iman gətirməsi, həmçinin, (bəzi) sünni

alimlərinin sünniməzhəb müsəlmanların imam Əlinin (ə) peyğəmbərdən sonra birləşilə canişinliyi və o həzrətin (ə) on bir övladının imamət və xilafətinə inanmasına mane olmasını qeyd etmək olar.

2. Bir şəxsi itaət və vacib əməllərdən saxlamaq və Allahın göstərişlərini tərk etməyə vadar etmək. Buna misal olaraq boynunda vacib həcci olan şəxsi həccə getməkdən saxlamaq, namaz, oruc və sair vacib əməllərin həyata keçməsinin qarşısının alınmasını qeyd etmək olar. Əmr be məruf və nəhy əz münkəri tərk etmək böyük günah sayıldığı və buna şiddətli əzab vədəsi verildiyi halda, görəsən, yaxşı işdən saxlayan və pis iş göstəriş verənin vəziyyəti necə olacaqdır?

3. Bir şəxsi Allah yanında bəyənilmiş işlərdən saxlamaq; Buna misal olaraq başqasını Allah yolunda infaq və sair müstəhəb işlərdən çəkəndirməyi qeyd etmək olar.

Qeyd olunmuş 3-cü növü haram iş adlandırma bilməsək də, ehtiyata görə bu kimi işləri də tərk etmək yaxşıdır, çünki belə şəxsin qiyamət günü onu xeyir işdən saxlayanın yaxasından yapışaraq "Sən mənə zülm etdin və mənə səadət və yaxşılığa çatmaqdan saxladın." sözünü deməsi mümkündür.

Bu işin məzəmməti barədə "Vəsailuş-şiə" kitabının "Əmr be məruf" başlığının 8-ci bölməsində nəql olunmuş rəvayətlər kifayətdir.

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala xeyir yolunu kəsənlərə lənət eləsin." Soruşdular: "Onlar kimdir?" Həzrət buyurdu:

"Başqasının ona ehsan və yaxşılığı qarşısında küfr edən və beləliklə də, onun başqalarına yaxşılığının qarşısını alanlardır."

15. NANKORLUQ

(Haqqında əzab vədəsi verilmiş) böyük günahların on beşincisi nankorluq və ya nemətə küfr etməkdən ibarətdir. Quranda nankorluq üçün əzab vədəsi verilərək bir neçə yerdə ona "küfr" adı verilmiş, həmçinin nankorluğun bir sıra keçmiş millətlərə nazil olan əzaba səbəb olması buyurulmuşdur. "İbrahim" surəsində buyurulur:

"Və (yada salın) o zaman(ı) ki, Rəbbiniz (belə) elan etdi: "Əgər şükr etsəniz, sizə (olan nemətləri) mütləq artıraram və əgər kafir olsanız, ya naşükürlük etsəniz, mənim əzabım, əlbəttə, çox şiddətlidir.""

"Bəqərə" surəsində isə buyurulur:

Buna görə də, məni yada salın ki, mən də sizi yada salım. Mənə şükr edin, küfr və nemətlərimə nankorluq etməyin."

SƏBƏ QÖVMÜ NANKORLUQ ETDİYİ ÜÇÜN ƏZAB ÇƏKİR

"Səbə" surəsində Səbə qövmü barədə buyurulur:

"Səbə qövmü üçün (Yəməndə yerləşən) məskənlərində (çoxlu qüdrət, ilahi nemət, həmçinin şiddətli cəzada ilahi qüdrət baxımından) nişanə var idi. O ilahi nişanə bundan ibarət idi ki, onların evlərinin sağ və sol tərəfində iki bağ yerləşirdi. Peyğəmbərləri onlara dedi: "Allahın ruzisindən yeyib onun nemətinin şükrünü yerinə yetirin. Sizin şəhəriniz gözəl bir şəhər, qəbiləniz isə bağışlayan və mehribandır." Onlar isə üz döndərərək nankorluq edib dedilər: "Biz özümüz üçün Allahdan bir nemət görmürük. Bu nemətlər Allahdandırsa deyin onları geri alsın." Beləliklə, onlara (güclü bir) sel göndərdik." (Deyilənlərə görə bu sel Səba padşahı Bilqeyisin iki dağ arasında daş və qır ilə tikdirdiyi bəndin suyu idi ki, yağış yağarkən sular o bənddə toplanırdı. Bilqeys bu bəndin yuxarı, orta və aşağı hissələrində qapı qoyaraq onların arxlarının sayı ədədindən on iki arxa yer açdırdı. Beləliklə də, yağış yağanda, su o bənddə yığılır və daha sonra yuxarı qapı açılır və su axara tökülürdü. O az olduqda orta qapı, o da az olduqda isə aşağı qapı açılır və daha sonra suları axarlarda toplayaraq arxlar üçün bölünürdü. Bu vəziyyət Bilqeys vəfat edəndək davam etdi və daha sonra həddən aşıb tüğyan etdilər).

Buna görə də, Allah-taala güclü sel göndərərək bəndi dağıtdıqdan sonra onun suya daşıb Səbə qövmünün bəzisini həlak, bəzisini isə yer üzündə didərgin etdi ki, onların bu bədbəxtçiliyi ərəblər arasında misala çevrilmişdir. Həmçinin, qeyd olunmuş iki bağ (dəyərsiz olan) iki acı və pis dadlı ağaclardan ibarət olan bağa çevirdi. (Allah-taala bu əzabı

xatırlatdıqdan sonra buyurub:) "Bu cəza onların nemət qarşısında küfr və nankorluğu üçündür və görəsən, bizim nemətlərimizə nankorluq edənlərdən başqası cəzalandırılırmı?"

NEMƏT BƏLAYA ÇEVRİLİR

"Nəhl" surəsində buyurulur:

"Allah-taala (nemət qarşısında nankorluqla bağlı) belə bir məsəl çəkir. Abid, sakit və asayışda olan şəhərin (əhalisi üçün) hər yerdən ruzi gəlirdi, amma onlar isə (bu nemətlər qarşısında) nankorluq etdilər. Beləliklə də, Allah-taala onlara etdikləri (pis) əməllərinə görə aclıq və qorxu libasını dadızdırdı."

Ayədə buyurulmuş "libas" sözü ilahi əzabın onları əhatə etməsi mənasını yetirir, çünki libas (paltar) insanı əhatə edən və örtən bir vasitədir. Bəzi müfəssirlər buyurub:

"Ayədə buyurulmuş şəhərdə məqsəd, Məkkə şəhəridir ki, yeddi il müddətində quraqlıq və aclığa mübtəla olduqları üçün çarəsizlikdən yanmış sümük, murdar və qan yeməyə üz gətirmişlər."

NANKORLUQ KÜFRÜN NÖVLƏRİNDƏNDİR

İmam Sadiq (ə) nankorluğu küfrün növlərindən sayaraq Allah-taalanın Süleyman peyğəmbərin dili ilə buyurduğu sözünü yad vad edir: "Allah-taalanın mənə mərhəmət etdiyi (nemətlər) onun fəzlindəndir ki, mənim şükr etməyimi və ya nankorluğumu sınısın. Şükr edən şəxs özü üçün şükr etmişdir, (çünki onun öz nemətinin çoxalmasına səbəb olacaqdır). Amma hər kəs küfr (nankorluq) edərsə, şübhəsiz, mənim Rəbbim ehtiyacsızdır."

Həmçinin, buyurmuşdur:

"Şükr etsəniz, sizə neməti çoxaldar, (amma) küfr etsəniz, həqiqətən, mənim əzabım şiddətlidir."

Başqa ayədə buyurub:

"Sizi yad edim deyə məni yad edin və (mənə) şükr edin və nankorluq etməyin."

İmamın (ə) sözlərinin xülasəsi budur ki, Allah-taala qeyd olunmuş üç ayədə nankorluğu küfr saymışdır. Həmçinin, bu ayədən nankorluq üçün üç nəticənin olması başa düşülür:

1. Nemətin əldən çıxması.
2. Çətin və böyük əzabı vardır.
3. Allah-taala nankorluq edəni özbaşına qoyar.

ƏHLİ-BEYT (Ə) RƏVAYƏTLƏRİNDƏ NANKORLUQ

Bu barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur ki, onların bəzisində işarə etməklə kifayətlənirik:

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Nankorluq əzabı hər bir günahdan tez olaraq öz sahibinə çatır."

Həmçinin buyurub:

"Üç günah sahibi axirət aləmindən qabaq onun əzabını görəcəkdir: Valideynə hörmətsizlik, camaata qarşı zülümkarlıq və yaxşılıq qarşısında

nankorluq."

Əmirəl-möminin Əli (ə) öz vəsiyyətində buyurub:

"Heç bir nemət qarşısında nankorluq etmə, çünki nankorluq etmək küfrün daha alçaq və daha pis növlərindəndir."

O həzrət yenə buyurub:

"Allah yanında camaatın daha sevimlisi Allahın ona verdiyi nemətlər qarşısında şükr edən, Allah yanında camaatın daha pisi isə onun nemətləri qarşısında nankorluq edən şəxslərdir."

NANKORLUĞUN MƏNASI

Nemətə qarşı küfr sözünün üç mərhələsi (və ya növ) vardır ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Nemətə qarşı cəhalətlər; Küfrün bu növü onun sair növlərindən daha pis və çətin növüdür ki, bu da iki cürdür:

Birinci: Nemətin əslinə qarşı nadanlıq; Yəni, nadanlıq üzündən neməti görməyib ona əhəmiyyət verməmək, həmçinin nemətin olub-olmamasının onun üçün fərq etməməsi nəzərdə tutulur.

İkinci: Nemət verəni tanıımaı; Yəni, öz Rəbbini tanıımaı, onu nemət verən bilməmək və ixtiyarında olan nemətləri ondan deyil, qeyrisindən bilmək nəzərdə tutulur.

Ümumiyyətlə, istər nemətə, istər də nemət verənə qarşı cəhalət küfr və nankorluq sayılır ki, nemətə küfr və nankorluq edənlər üçün əzab vədəsi verilmiş və bu, böyük günahlardan sayılmışdır.

2. Vəziyyət baxımından küfr; Belə ki, hər bir ağıllı insan ona ilahi nemət çatdıqda Allah-taalanın bu nemət və fəzlinə layiq görüldüyü üçün sevinib-fərəhlənməli və bu ilahi nemət və fəzlin ardıcıl olmasına ümidvar olmalıdır. Lakin bunun əksinə olaraq Allah-taalanın fəzlinə qarşı ümüdsizlik, pis güman və laqeydlilik etmək, həmçinin, Allahdan ümüdsiz və məyus olmaı onun nemətlərinə qarşı küfr və nankorluq sayılır.

3. Bədən üzvləri ilə küfr (nankorluq) etmək; Yəni, qəlbində günahı qəsd edərək dili ilə şikayət və məzəmmət etmək. Belə ki, ona verilmiş nemətləri xatırlayıb dili ilə şükr etmək əvəzinə, onları unudub çata bilmədiyi arzularından şikayətlənərək Allah-taalanın işlərini pisləməsi nəzərdə tutulur. Həmçinin, Allah nemətlərini lazımsız bilmək və öz bədən üzvlərindən Allahın qadağan etdiyi və onun rəhmətindən uzaqlaşmaıa səbəb olan yerlərdə istifadə etmək bu qəbildəndir.

İmam Səccad (ə):

"Nemətləri dəyişdirən günahlar" sözünün şərhində buyurdu: "Nankorluq həmin günahlardandır."

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Mömin üçün qəbir sıxıntısı (dünyada) hədəre vermiş nemətlərin kəffarəsidir."

Şükrün vacibliyi barədə çoxlu ayə və rəvayətlər mövcuddur. Digər tərəfdən, onun həqiqəti və mərhələlərinin burada bəyan olması mümkün olmadığından "Üsuli-kafi" və sair əxlaq kitablarına baxa bilərsiniz.

nankorluq."

Əmirəl-möminin Əli (ə) öz vəsiyyətində buyurub:

"Heç bir nemət qarşısında nankorluq etmə, çünki nankorluq etmək küfrün daha alçaq və daha pis növlərindəndir."

O həzrət yenə buyurub:

"Allah yanında camaatın daha sevimlisi Allahın ona verdiyi nemətlər qarşısında şükr edən, Allah yanında camaatın daha pisi isə onun nemətləri qarşısında nankorluq edən şəxslərdir."

NANKORLUĞUN MƏNASI

Nemətə qarşı küfr sözünün üç mərhələsi (və ya növ) vardır ki, aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Nemətə qarşı cəhalətlər; Küfrün bu növü onun sair növlərindən daha pis və çətin növdür ki, bu da iki cürdür:

Birinci: Nemətin əslinə qarşı nadanlıq; Yəni, nadanlıq üzündən neməti görməyib ona əhəmiyyət verməmək, həmçinin nemətin olub-olmamasının onun üçün fərq etməməsi nəzərdə tutulur.

İkinci: Nemət verəni tanımamaq; Yəni, öz Rəbbini tanımamaq, onu nemət verən bilməmək və ixtiyarında olan nemətləri ondan deyil, qeyrisindən bilmək nəzərdə tutulur.

Ümumiyyətlə, istər nemətə, istər də nemət verənə qarşı cəhalət küfr və nankorluq sayılır ki, nemətə küfr və nankorluq edənlər üçün əzab vədəsi verilmiş və bu, böyük günahlardan sayılmışdır.

2. Vəsiyyət baxımından küfr; Belə ki, hər bir ağıllı insan ona ilahi nemət çatdıqda Allah-taalanın bu nemət və fəzlinə layiq görüldüyü üçün sevinib-fərəhlənməli və bu ilahi nemət və fəzlin ardıcıl olmasına ümidvar olmalıdır. Lakin bunun əksinə olaraq Allah-taalanın fəzlinə qarşı ümüdsizlik, pis güman və laqeydlik etmək, həmçinin, Allahdan ümidsiz və məyus olmaq onun nemətlərinə qarşı küfr və nankorluq sayılır.

3. Bədən üzvləri ilə küfr (nankorluq) etmək; Yəni, qəlbində günahı qəsd edərək dili ilə şikayət və məzəmmət etmək. Belə ki, ona verilmiş nemətləri xatırlayıb dili ilə şükr etmək əvəzinə, onları unudub çata bilmədiyi arzularından şikayətlənərək Allah-taalanın işlərini pisləməsi nəzərdə tutulur. Həmçinin, Allah nemətlərini lazımsız bilmək və öz bədən üzvlərindən Allahın qadağan etdiyi və onun rəhmətindən uzaqlaşmağa səbəb olan yerlərdə istifadə etmək bu qəbildəndir.

İmam Səccad (ə):

"Nemətləri dəyişdirən günahlar" sözünün şərhində buyurdu: "Nankorluq həmin günahlardandır."

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Mömin üçün qəbir sıxıntısı (dünyada) hədəyə vermiş nemətlərin kəffarəsidir."

Şükrün vacibliyi barədə çoxlu ayə və rəvayətlər mövcuddur. Digər tərəfdən, onun həqiqəti və mərhələlərinin burada bəyan olması mümkün olmadığından "Üsuli-kafi" və sair əxlaq kitablarına baxa bilərsiniz.

qəbul etməyim."

Ötən sözlərimizdə imam Sadiqdən (ə) bir hədisdə belə nəql olundu:

"Yaxşılıq qarşısında nankorluq edib beləliklə də, onun başqalarına ehsan etməsinin qarşısını alan şəxsə Allahın lənəti olsun."

XEYİR VASİTƏSİNƏ TƏŞƏKKÜR ETMƏK QAYDASI

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Mömin qardaşından sənə bir xeyr çatdıqda, "Allah sənə xeyir versin." deməyin kifayətdir. (Həmçinin,) özü olmayan məclisdə adı çəkilərsə "Allah ona xeyir versin" desən, onun yaxşılığının əvəzini çıxmısan."

Həmçinin buyurub:

"Hər kəs sizi Allaha and verib sizdən bir şey istəyərsə, istədiyini ona təhvil verin və hər kəs sizə bir xeyir və ya nemət çatdırsa, onun əvəzini çıxın. Yəni, siz də onun kimi ona bir xeyir çatdırın. Amma əvəz çıxmaq üçün bir şeyiniz olmasa, əvəzi çıxdığınızı bilənədek ona dua edin."

Ümumiyyətlə, hər bir yaxşılıq qarşısında yaxşılıq etmək lazımdır. "Ər-Rəhman" surəsində Allah-taala buyurub:

"Yaxşılığın əvəzi yaxşılıqdan fərqli bir şeydirmi?"

Qeyd etmək lazımdır ki, ilk dəfə yaxşılıq etməyə başlayan daha üstün sayılır.

Həmçinin, rəvayətlərdən başa düşülür ki, bu barədə yaxşılıq edənlər arasında bir fərq yoxdur. Yəni, yaxşılıq edən istər mömin, istərsə də kafir, istər itaət edən və istərsə də, azgın olsa belə, onun yaxşılığının əvəzi çıxılmalıdır.

"VİLAYƏT" NEMƏTLƏRİN DAHA ÜSTÜNÜDÜR

Şübhəsiz, Allah-taalanın insanlara verdiyi dünyəvi, üxrəvi, maddi və mənəvi nemətlər sayılası deyildir. Quranda buyurulur: ***"Allahın nemətləri saysızdır, onları sayıb (qurtara) bilməzsiniz."***

Qeyd olunduğu kimi, bu nemətlərin hər biri qarşısında nankorluq etmək böyük günah sayılır və əzaba layiqdir. Lakin ilahi nemət nə qədər böyük və mühüm olarsa, onun qarşısında edilən nankorluğun əzab və günahı bir o qədər artıq və böyük olacaqdır. Nemətlərin daha əhəmiyyətli və üstünü Peyğəmbər (s) Əhli-beytinin (ə) vilayətindən ibarətdir ki, bu nemətə qarşı nankorluq hər bir günahdan böyük və şiddətlidir. Belə ki, onların vilayətinə qarşı nankorluq, onları unudub xatırlamamaq, onları sevməmək, göstərişlərinə itaət etməmək və bir sözlə onların (uca) məqamına əhəmiyyətsiz yanaşmaq onların vilayət nemətindən məhrum olmaq sayılır.

"Safi", "Burhan" və sair kimi təfsirlərə nəzər saldıqda Quranda işarə olunmuş bir çox iman ayələrinin Əhli-beyt (ə) vilayətinə iman gətirmək, həmçinin, bir çox küfr ayələrinin də Əhli-beyt (ə) vilayətinə qarşı küfr etməkdən ibarət olduğu başa düşülür. Burada nümunə üçün onlardan bəzisini qeyd edirik:

"İbrahim" surəsində buyurulur:

"Allah nemətlərini küfrə dəyişdirib öz qövmələrini cəhənnəmə çəkənləri görmədinmi?"

Bir çox rəvayətlərdə buyurulmuşdur ki, ayədə işlədilən nemət sözü Əhli-beyt (ə) vilayəti, küfr sözü isə Bəni-Üməyyə və Əhli-beyt (ə) düşmənlərindən ibarətdir.

Həmçinin "Təkasur" surəsində buyurulur:

"Qiyamətdə nemətdən soruşulacaqdır." Belə ki, bir çox rəvayətlərdə bu nemətin həzrət Məhəmməd (s) Əhli-beytinin (ə) vilayətinin olmasına təkid olunmuşdur.

Nemətin əsli və həqiqəti "Vilayət" nemətidir, çünki sair nemətlərdən bəhrələnmək məhz bu nemətdən aslıdır.

ALİMLƏRƏ QARŞI NANKORLUQ

Vilayət nemətinə qarşı nankorluqdan biri də imam Mehдинin (ə) qeyb dövründə o həzrətin (ə) ümumi canişinləri sayılan ilahi və ruhani din xadimlərinə qarşı nankorluq etməkdən ibarətdir.

Canişinə qarşı nankorluğun o həzrətə (ə) qarşı nankorluq sayılması, həmçinin, canişinə qarşı təşəkkürün isə o həzrətə (ə) qarşı təşəkkür olması çox aydın bir məsələdir. Bu barədə dəlil və rəvayətlər, alimlərin fəziləti haqqında söz açmaq bu kitabın həcmindən xaric olduğu üçün yalnız imam canişini, həmçinin, ona qarşı nankorluq barədə xülasə şəkildə danışmaqla kifayətlənirik:

İMAMIN CANİŞİNİ KİMDİR?

İmamın (ə) canişini Əhli-beytin (ə) elmindən bəhrələnərək şəriət hökmləri, halal və haramı (Quran, sünnə, icma və ağıla əsasən) əldə etməyə qadir olan, Əhli-beyt (ə) maarifindən bəhrələnərək yəqin məqamına çatan, həmçinin, insani səciyyələri baxımından özünü nəfsi istəklərdən qoruyaraq ona və şeytana qalib gələn ədalətli şəxslərdən ibarətdir.

Bir sözlə, o, camaatın onun danışığı, rəftar və hətta vücudunun nurundan faydalanıb ona itaət etməklə səadətə çatmasından ötrü imamın (ə) özünə oxşayıb onun (ə) nurundan feyz və nur kəsb etməlidir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, (imamət canişinliyi sayılan) belə bir böyük məqama nail olmaq çox çətin bir məsələdir və bu yolda çoxlu zəhmət və təlaşlara ehtiyac vardır.

Belə alimlərin vücudu Allahın böyük nemətlərindən olduğundan, onlara qarşı nankorluq daha böyük günah sayıldığı üçün onlara təşəkkür etmək də daha üstün şükrəldən sayılır.

RUHANI ALİMƏ QARŞI NANKORLUQ

Ruhani alimə qarşı nankorluq, onu nemət saymamaq, məqamını əhəmiyyətsiz hesab etmək, ona itaət etməmək və yaxud onun hökmünü rədd etməkdən ibarətdir. Bu isə böyük günahlardan olub, imamın hökmünü rədd etmək sayılır. İmamın hökmünü rədd etmək isə Allaha şəriq qoşmaq və bir sözlə, İmamla rəbitənin kəsilməsi deməkdir. Əbu Hənzə deyir:

"İmam Sadiq (ə) mənə buyurdu:

"*Ya alim, ya tələbə və yaxud da elm əhlini sevənlərdən ol! Dördüncü dəstədən (alim və tələbə olmayan və onları sevməyənlərdən) olma, çünki onlarla düşmənçilik etməklə həlak olarsan.*"

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allah-taala Daniyala (ə) vəhy edərək buyurdu: "Mənim düşmən hesab etdiyim bəndəm elm əhlinin haqqını yüngül sayıb onlara itaət etməyən nadandır. Daha sevimli bəndəm isə savab istəyən təqvalı, alimlərlə birgə olan, dözümlülərə tabe olan və hikmətli şəxslərdən (söz) qəbul edəndir.

ALİMLƏRƏ QARŞI NANKORLUĞUN ŞİDDƏTLİ ƏZABLARI

Alimlərə qarşı nankorluq üçün çoxlu əzab vədəsi verilmişdir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Elə bir zaman gələcəkdir ki, qoyun canavardan qaçan kimi, camaat da alimlərdən qaçacaqdır. Beləliklə də Allah-taala onları üç bəlaya düşar edəcəkdir: Vərdövlətlərindən bərəkəti götürəcək, zülümkar padşahı onlara hakim edəcək və imansız halda dünyadan gedəcəklər."

Qeyd etmək lazımdır ki, dini təhsil alan tələbələr bu böyük canişinlik məqamına çatmaq yolunda addımladığı üçün onlar da nemət sayılır, onların ehtiramı hamıya vacibdir. Həmçinin, onlara qarşı nankorluq və hörmətsizlik də haram sayılır.

İKİNCİ FƏSİL

Böyük günahlardan daha böyük sayılan günahlar

1. FİTNƏ

Bu fəsildə Quran və mötəbər hədislərdə, həmçinin məzmun və məfhum baxımından birinci və ikinci bölmələrdə qeyd olunmuş böyük günahlardan daha böyük sayılan bir neçə günah haqqında danışacağıq. Quranda adam öldürməkdən daha pis sayılan "fitnə"ni buna misal göstərmək olar.

Haqsızcasına bir insanı öldürmək haram olduğu kimi, fitnəkarlıq da böyük günahlardan daha böyük sayılmışdır. Fitnəkarlığın daha pis olmasını anlamaq üçün Allah-taalanın Quranda fitnəkarlığın aradan qaldırılması barədə cihad hökmü verməsinə diqqət yetirmək kifayətdir:

"Fitnəni aradan aparıncaya qədər müşriklərlə vuruşun!"

Seyid Qütbün "İslam və solhe cahani" kitabının 56-cı səhifəsində belə yazılır: "İslam dininin caiz və lazım bildiyi yeganə müharibə yalnız Allah kəlməsini ucaltmaq üçündür. Allah kəlməsində məqsəd isə yaranış dünyası və insan üçün müəyyən edilmiş dəyişilməz sünnə (ilahi davranış) ilə uyğun gələn bir həqiqətdir. Qeyd olunduğu kimi, yaranış aləmi təbiətində birlik və bəşər həyatında həmkarlıq, Allahın bəşər həyatını davamı üçün iradə etdiyi iki qanundan ibarətdir. Bu isə yaranış aləmində işlədilən və ondakı nizamsızlığın qarşısını alan mütənasib sistemdir və insan həyatının həmişə tərəqqisi və təkamülü və tarixlər boyu insanlar arasında xeyirxahlıq və həmkarlığın yaranması üçün qüvvədir. İslam dini bütün bəşəriyyəti hidayət etmək üçün gəlmişdir. Beləliklə, İslamın gətirdiyi bu ümumi məsləhət və xeyirxahlığı bütün insanlara çatdırmaq, həmçinin İslamla cəmiyyət arasındakı hər hansı bir maneəni aradan qaldırmaq "Allah kəlməsi" və "Allah iradəsi"nin təsirlərindəndir. "

Nəticədə, bu ümumi məsləhətin insanlara çatmasının qarşısını alıb onunla cəmiyyət arasında maneçilik yaratmaq istəyənlər Allah düşməni, həmçinin, Allah kəlməsi və onun ümumi iradəsinə qarşı çıxanlar hesab olunurlar. Belə bir planı təbliğ və dəvət metodları ilə aradan qaldıraraq Allah kəlməsini dirçəltmək lazımdır. Əlbəttə, bu sözdə məqsəd heç də İslam dinini zor gücü ilə onlara qəbul etdirmək deyil, əksinə onlara yol göstərmək və ictimai xeyirə yiyələnmələri üçün məlumat, fikir və düşüncə azadlığı vermək və nəticədə isə hidayət olmalarından ibarətdir. İslam dini heç bir kəsin məcburi şəkildə onu qəbul etməsini istəmir. Əksinə, bunda məqsəd, qarşıda olan manelər və insanların inhirafa uğramasına şərait yaradanları aradan qadırmaqdır. (Quranda buyrulur): "Fitnə aradan gedib din yalnız Allaha məxsus olana qədər onlarla vuruşun."

İslam dini yer üzündə ədalətin bərpası, ictimai qanunvericilik, həmçinin, beynəlxalq sahələrdə ədalətin gerçəkləşməsi üçün gəlmişdir. Bu səbəbdən, bir nəfər zülm etmək və ədalətdən kənarlaşmaq istəyərsə, tövhid kəlməsini ucaltmaq naminə (belə bir şəxs müsəlman olsa belə) müsəlmanların onunla vuruşması zəruridir... (Seyid Qütbün sözünün sonu)."

"Buruc" surəsində buyurulur:

"Mömin kişi və qadınları fitnəyə salıb bu (çirkin əməllərindən) tövbə etməyənlər üçün cəhənnəm odu vardır."

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Fitnəkarlığa cürət edən şəxs, müsəlman olsa belə, böyük Allaha küfr etmişdir."

FİTNƏNİN MƏNASI

Lüğət alimləri "fitnə" sözü haqqında 10-dan çox mənə qeyd etsələr də, burada "fitnə" sözündəki məqsəd onun ürfi və camaat arasında işlədilən mənasından ibarətdir.

"Fitnə" sözü bir nəfər və ya bir cəmiyyətdən asayiş və əmin-amanlığın alınması, iki və daha artıq şəxslər arasında qarşıdurma yaratmaq, həmçinin, camaata əziyyət və işgəncə vermək deməkdir. Fitnə həm dini, həm də dünyəvi işlərdə həyata keçir. Dini fitnə bir neçə növdür: Bəzən fitnəkar şəxs camaatı azdırmaq üçün dili və qələmindən istifadə edərək müxtəlif şübhələr vasitəsi ilə onların haqq dinə (yola) yönəlməsinə mane olur. Bəzən haqq dini (yolu) qəbul etmiş şəxslərə əziyyət və işgəncə verərək başqalarının doğru yola üz gətirməsinin qarşısını alır. Məkkə müşrüklərinin müsəlmanlara və Müaviyənin Əmirəl-möminin Əliyə (ə) qarşı etdiyi (çirkin) rəftarlarını bunlara misal çəkmək olar.

BƏNİ-ÜMƏYYƏ FİTNƏLƏRİ DAHA PİSDİR

Əmirəl-möminin Əli (ə) xütbələrinin birində belə buyurub:

"Şübhəsiz, mənim nəzərimdə sizin üçün daha qorxulu fitnə Bəni-Üməyyə fitnəsidir. (Çünki onların fitnəsi daha şiddətli və davamlı olaraq dini hökmlərin aradan getməsinə səbəb olmuşdur). Həqiqətən, onların fitnəsi qaranlıq və kor bir fitnədir (ki, şəriət yolunda heç bir həyat çırağı qoymur və) ümumi olaraq dünya əhlinə zülmət gətirən və şəri hamıya, həmçinin, seçilmiş şəxslərə çatandır (yəni, onların bəlası ilk növbədə təqva və iman əhli və xususiylə, Peyğəmbərin (s) Əhli-beytinə (ə) çatır. Görəsən, Peyğəmbərə (s) hörmətsizlik, imam Həsən (ə) və imam Hüseyini (ə) şəhid etmək, Kəbəni dağıtmaq, Mədinədə mühacir və ənsarı öldürmək və minbərlərdə Əliyə (ə) lənət göndərmək, həmçinin, Həccac-ibn Yusifin əli ilə məzlumların qanun tökməsi və sair bu kimi cinayətlərdən daha üstün olan bir fitnə tapmaq olarmı?) Bəsirət gözü ilə o fitnəyə baxıb onu tanıdıqdan sonra qaçan giriftar olmuş, o fitnəni görüb kor olaraq onlara yaxınlaşan isə əziyyətlərindən amanda qalmışdır..."

Tarixin şəhadətinə əsasən, İslam dininin əvvəlindən hazırki on dördüncü (hicri-qəməri) əsrədək bütün əsrlərdə İslam dünyasında bir sıra

fitnələr baş qaldırmışdır. Əlbəttə, bu fitnələr ümmətin imtahana çəkilməsi, doğru və yalançı iddiaçıların aşkar olunması, yaxşının pisdən seçilməsi, həmçinin, səadətə nail olmuşların bədbəxtlərdən ayırd edilməsi üçündür. Bu məsələyə Quranın bir neçə yerində təkid olunmuşdur. Allah-taala "Ənkəbut" surəsində buyurub: "Élə güman edirsiniz ki, "iman gətirdik" deməklə başlı-başına buraxılacaq və imtahan edilməyəcəksiniz?" Son əsrdə baş vermiş fitnələrin daha pisi "materializm", "şəhvətbazlıq", həmçinin, din və mənəviyyatın inkar edilməsindən ibarətdir və bu məsələlər Avropa və Amerikadan güclü sel kimi müsəlman ölkələrinə üz gətirmiş və qeyb aləminə olan əqidələri qəlblərdən çıxarmış, onun yerini materializm, şəhvətbazlıq, insan və dünyapərəstliklə doldurmuşdur. Onlar bu fitnələrilə müsəlmanları bu ayənin canlı sübutuna çevirmişdilər. Allah buyurur: "Keçmiş imanlı qövmlərin yerinə namazı tərk edən və şəhvətbazlığı öz peşəsi seçən qövmlər gəldilər ki, onların öz azgınlığı və həlakətlərinin nəticəsini görməsi tezdir." Bu fitnələr sayəsində bəşəriyyət arasında insanlıq və mənəviyyət götürüldü, Allah və axirəti xatırlamaq unuduldu, həmçinin, müxtəlif şəhvət, azgınlıq və fəsadlarla məşğul oldular. Peyğəmbərin (s) qabaqcadan xəbər verdiyi kimi, İslamdan yalnız quru bir ad qalmışdır. Hal-hazırda dünya xalqlarının vəziyyətini araşdırsaq, onların insanlıq xüsusiyyətlərindən uzaqlaşmış heyvani və şeytani xüsusiyyətlərə üz gətirməsi məlum olar. Məsələn, minlərlə fəsadın qarşısını alıb ümumi iffəti təmin edən və üstün insani keyfiyyətlərdən sayılan "həya" onların arasından götürülərək öz yerini həyasızlıq və iffətsizliyə vermişdir. Həmçinin, bəşər həyatının zəruri və İslam dininin dəstəklədiyi hüquqların qorunması və xüsusilə, valideyin hüquqlarına riayət aradan getmiş və onun yerini başqalarının hüquqlarına təcavüz etmək və yaxşılıq qarşısında nankorluq tutmuşdur. Dünya və axirət həyatının yaşayış və səadətinin bağlı olduğu həmkarlıq, duyğular, mehribançılıq, xeyirxahlıq və sair kimi insani keyfiyyətlər məhv olmuş və bu, xudbinlik, daşürəkli olmaq, öz rahatlığını düşünmək, başqasını əziyyətə salmaq və sair kimi işlərlə əvəz olunmuşdur. Danışiq və əməldəki düzlük öz yerini yalan, hiylə, fırıldaqçılıq və hoqqabazlığa vermişdir. Belə ki, bir çox satıcıların satdığı mallarda fırıldaqçılıq edib onu yaxşı və əla mal adı ilə necə satdıqlarını müşahidə edirsiniz. Onlar öz pul və maddi rifahı üçün heç bir xəyanət və cinayətdən qorxmur və çox vaxt zəhərli və boyat yeyinti məmulatını sataraq digər insanların canını təhlükə qarşısında qoymuşlar. Ümumiyyətlə, insanların əksəriyyəti pərakəndə, bir-birinə düşmənçilik, qalibə çalmaq və qəzəblənmək halında yaşayan heyvanlar kimi ömür sürürlər. Bütün bunlar isə materializm fitnəsinin törətdiyi fəsadların bir hissəsindən ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu kimi fitnələri yaradanların məqsədi cəmiyyətdə olan mənəviyyəti aradan aparmaqdır. Onların əsas hədəfi cəmiyyətdə və xüsusilə, gənclər arasında dinə və dindarlığa qarşı bədbinlik və istehza yaradıb onların arasında təfriqə salmaqdan ibarətdir. Nəticədə onları mənəviyyət və insanlığın uca məqam və həqiqətlərini dərk etməkdən məhrum edib cahil vəziyyətdə saxlayaraq müxtəlif fəsad və çirkinliklərə məşğul edirlər. Fitnəkarların bu yolda istifadə etdiyi ən mühüm üsul töhmətdən istifadə etməkdir. Belə ki, bəzən din xadimlərini dünyanın vəziyyət və mədəniyyətindən xəbərsiz adlandırır, bəzən isə ibarətdir.

onları cəmiyyətin inkişaf və tərəqqisinə maneə kimi göstərirlər.

Bəzən iddia edirlər ki, onlar məqampərəst və hakimiyyətə olub cəmiyyətin inkişaf və tərəqqisinin qarşısını onun öz məqam və istəklərinə mane olmasından qorxaraq alırlar. Belə iddiaların məhz töhmət və yalan və həqiqətdən uzaq olması hər bir müsəlmana bəllidir.

BİDƏT VƏ CƏSUSLUQ

Dini fitnələrdən biri də dində bidət yaratmaqdan ibarətdir. İslam dinində yeni fırqə yaradıb müsəlmanlar arasında təfriqə salanlar, İslam dünyasında minlərlə fitnə və fəsadların yaranmasına səbəb olanlar ən pis fitnəkarlardır. Dini fitnələrdən biri də müsəlmanlar arasında gizli qalması zəruru olan işlərdə kafirlər üçün cəsusluq etməkdir. Allah-təala "Nisa" surəsində münafıqlar barəsində belə buyurub: "Onlar əmniyyət və ya qarışıqlıq barədə bir sirr bildikdə, onu faş edirlər."

Mərhum Məclisi bu ayənin mənasında Beyzavidən belə nəql edir: "Yəni, əmniyyət və qarışıqlığa səbəb olan xəbərləri faş edirlər, çünki bəzi zəif imanlı müsəlmanlar Peyğəmbərin (s) göndərdiyi qoşun xəbərini və yaxud o həzrətə (s) vəhy yolu ilə qələbə və ya məğlubiyyətin xəbər verilməsini eşidən kimi, onu yayır və beləliklə də, narahatçılıq və işin çətinliyə düşməsinə bais olurlar."

ŞİƏLƏR VƏ MƏNASI ÇƏTİN ANLAŞILAN HƏDİSLƏRİN

SİRLƏRİNİ AÇMAQ

İmamlardan (ə) möminlərə çatmış sirləri onların əziyyət və ziyana düşməsi üçün yaymaq da bu qəbilədənir. Yəni, təqiyə vacib olan yerdə onu tərk etmək sirri yaymaq deməkdir.

Əlamə Məclisi buyurub:

"Düşüncə və ağıl yuxarı səviyyədə olmayanlar üçün bəzi çətin elmi məsələləri söyləmək də sirrin açılması hökmündədir."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Kim bizim sirrimizi yayarsa, Allah onun imanını aradan aparar və belə bir şəxs bizi səhvən deyil, əksinə bilərəkdən öldürmüş kimidir."

Həmçinin, "Peyğəmbərləri haqsızcasına öldürürlər." ayəsinin mənasında buyurub:

"And olsun Allaha ki, onları azgınlıqla deyil, əksinə sirlərini açıb onları ifşa etmiş və beləliklə də öldürmüşlər."

DİNİ QRUPLARIN PƏRAKƏNDƏLİYİ

Dini fitnələrdən biri də Allah, Peyğəmbər (s) və imama üz gətirmiş bir cəmiyyəti istər zor gücü, istərsə də şübhə yaratmaqla bir-birindən ayıraraq onlar arasında təfriqə salmaqdan ibarətdir. Buna misal olaraq iqtida edənlərlə imam camaat və ya dini rəhbərə qarşı, yaxud da iqtida edənlərin bir-birinə qarşı bədbinlik yaratmağı qeyd etmək olar. Bir sözlə, müqəddəs şəriətin bəyənib haqqında təkid etdiyi və hər bir xeyirə səbəb olan vəhdəti (birliyi) onun bəyənmediyi və hər növ şərə səbəb olan ayrılıq və təfriqəyə çevirmək fitnəkarlıq sayılır.

FİTNƏNİN GÜNAHI QƏTLDƏN BÖYÜKDÜR

Qeyd olunduğu kimi, Quran ayələrinə əsasən fitnəkarlıq adam öldürməkdən daha pisdır, çünki qətl yalnız bir nəfərin müvəqqəti olan dünyəvi həyatını aradan aparmaq və həqiqətdə (onun) bu aləmin xüsusiyyətlərindən kənarlaşdırılması deməkdir. Dini fitnəkarlıq isə əbədi həyat və daimi nemətlərdən məhrum olmaq sayılır. Axirət aləmi dünya həyatından üstün olduğu və hətta müqayisə edilə bilmədiyi kimi, dini fitnə də adam öldürməkdən böyük və müqayisə olunası deyildir.

BAŞI KƏSMƏKDƏN DAHA PİS OLAN QƏTL

İmam Səccad (ə) buyurub:

"Sizi başı kəsməkdən daha pis olan qətlədən agah edimmi? Dedilər. "Bəli." Buyurdu: "(O qətl,) bir şəxs əbədi olaraq öldürüb həlakətə yetirəndir." Dedilər: "O, nədir?" Həzrət buyurdu: "Bir şəxsi Peyğəmbərin (s) peyğəmbərliyinə iman və imam Əlinin (ə) vilayətindən sapdıraraq onu imam Əli (ə) düşmənlərinin qeyri-ilahi yoluna yönəltməkdir. Belə ki, onları (imam Əlinin düşmənlərini) özü üçün imam hesab edərək o həzrətin (ə) imamət və fəzilətini inkar etsin. Bu isə öldürüləni əbədi olaraq cəhənnəmlik etmək kimi olan (əbədi) qətlədir. Belə bir şəxsi öldürənin qatilinin qisası da əbədi olaraq cəhənnəmdə olmaqdan ibarətdir." Bundan əlavə, dini fitnə bir çox insanların qətlinə də səbəb olur.

DÜNYƏVİ FİTNƏ

Dünyəvi fitnə adam öldürməkdən daha pisdır, çünki birincisi, fitnəkarlıq odunu qalayıb bir dəstəni onun oduna salmaq bu fitnəkarlığa düşər olanlar üçün hər gün narahətçilik, işgəncə və bir sözlə, ölüm sayılır. Belə ki, əgər onlar birdəfəlik öldürülsəydi, daha rahat olardılar.

İkincisi, adətən fitnəkarlıq ölüm və ya yaralamaq və zərər yetirməklə yaranır. Mərhum Şəhid buyurub: "Nahaq yerə birini öldürmək böyük günah sayılır. Həmçinin, bədən üzvlərinə qarşı cinayət törətmək adam öldürmək hökmündədir."

Şübhəsiz, zərər və ziyanı çoxalan fitnənin günahı bir o qədər çoxalar.

FİTNƏ KÜFR VƏ ŞİRK MƏNALARINA DA TƏFSİR

OLUNMUŞDUR

Müfəssirlərin çoxu qeyd olunmuş ayələrdə buyurulan "fitnə" sözünü, küfr və şirk mənalarına da təfsir etmişlər. İmam Baqirdən (ə) nəql olunmuş bir rəvayətdə "Fitnə aradan gedincəyə qədər onlarla vuruşun!" ayəsində buyurulmuş "fitnə" sözü şirk mənasına təfsir olunmuşdur. Bu mənanın isə "fitnə" sözünün qeyd olunmuş ürfi mənası ilə heç bir ziddiyyəti yoxdur, çünki rəvayətlər və müfəssirlərin sözlərinin zahiri "fitnə" səbəbini aydınlaşdırmaqdan ibarətdir. Dini və ya dünyəvi fitnə əsla həqiqi mömin tərəfindən həyata keçməz. Əmirəl-möminin Əli (ə) təqvalıların vəsfində belə buyurmuşdur: "Pərhizkarlardan ümidin yaxşılıq olsun, şəər isə onlardan uzaqdır."

Yəni qəlbinə imam nuru daxil olmuş şəxsin xalqa heç bir şəri çatmaz. Elə buna görə də fitnəkar şəxs, zahiri və ya batini kafir və müşrük olub,

yaxud da hələlik küfr və şirk zülmətlərindən azad olmayan, həmçinin qəlbi iman nuru ilə işıqlanmayan bir müsəlmandır.

ZÜLMKAR ÜÇÜN CƏSUSLUQ

Fitnəkarlıq növlərindən biri də zalim hakimlər üçün cəsusluq etməkdir. Bunun böyük günahlardan sayılıb bir çox ziyan və fəsadlarının qətdən böyük olması isə çox aydın bir məsələdir. Çünki bir fitnəkar cəsusun çoxlu qətl və cinayətlərə səbəb olması mümkündür. Misal olaraq, Müslim və Haninin İbn Ziyadın "Məqəl" adlı casusunun fitnəsinə düşər olub öldürülməsini göstərmək olar. Belə ki, Kərbəla faciəsi və ondan sonra baş verən hadisələr bu məlun casusun fitnəkarlığına aid edilmişdir.

2. KAFİRLƏRƏ SİLAH SATMAQ

Birini Allah göstərişi olan işdən saxlamaq və ya Allahın qadağan etdiyi işə vadar etmək kimi işlərin böyük günah olması məzmun və məfhum baxımından sabit olur. Birinci bölmədə qeyd olunduğu kimi, bu işlərin böyük günah olması "əmr be məruf və nəhy əz münkər" in tərk edilməsinin böyük günah olması baxımından anlaşılır. Yəni, əqlin qəti hökmünə əsasən şəraiti mövcud olduğu halda "əmr be məruf" etməmək böyük günah sayıldığı kimi, yaxşılıqdan çəkəndirmək də böyük günah sayılacaqdır. Həmçinin, kafirlərin qələbəsinə səbəb olacaq casusluq və kafirlərə müsəlmanlarla müharibədə silah satmağın böyük günah olması birinci bölmədə bildirilənlərə əsasən, kafirlərlə vuruşarkən döyüş meydanından qaçmağın böyük günah olmasından aydınlaşır. Nəticədə İslam və müsəlmanlar üçün ehtimal həddində ziyanı olan müharibədən qaçmaq böyük günahdırsa, görəsən, İslam və müsəlmanlara qəti surətdə ziyan vuracaq kafirlərə silah satmaq və onlar üçün "casusluq" etməyin hökmü nədir? Beləliklə, hər iki günah döyüş meydanından qaçmağın günahından daha böyükdür. İmam Baqir (ə) buyurub: "Kafirlərin müsəlmanlara qalib olması üçün onlara (kafirlərə) silah satan müşrikdir."

Peyğəmbər (s) ümmətindən on dəstəsini kafir adlandırmışdır ki, onlardan biri də müsəlmanlarla vuruşan kafirlərə silah satandan ibarətdir. Həmçinin, qeyd etmək lazımdır ki, silah vasitəsi ilə müsəlmanların asudəlik və əməniyyətini pozan yol kəsənlərə silah satmaq da kafirlərə silah satmaq hökmündədir.

3. BÖHTAN

Böyük günahlardan daha böyük sayılan günahların bir böhtandır. Böhtan bir şəxsə qarşı onda olmayan bir şey və ya eybi nisbət vermək mənasındadır.

Bir şəxsin eybini (onun ardınca) danışmaq qeybət sayılıb böyük günah olarsa, onda olmayan bir eybi dilə gətirmək böhtan adlanaraq ağılın qəti hökmünə əsasən böyük günah sayılacaqdır. Həm də böhtan iki böyük günaha şamildir ki, onlardan biri qeybət, digəri isə yalandan ibarətdir. Böhtan günahı xalq arasında yayılıb bir çox fəsadlara səbəb olduğu kimi, Quran və rəvayətlərdə də bu günahdan çəkinmək təkidlə bildirilib. Onun üçün şiddətli əzab vədələri verildiyindən, burada bir sıra ayə və rəvayətləri qeyd etmək yerinə düşərdi:

"NUR" SURƏSİNDƏ BÖHTAN AYƏLƏRİ

"Nur" surəsinin on səkkizinci ayəsində "İfk" (böhtan) mövzusu xatırlanmışdır. Bu ayələrin nazilolma səbəbi zinakarlığa dair böhtan atmağa aid olsa da, ümumi tərzdə böhtan atmaq pislənmişdir. Müfəssirlərin bu ayənin nazilolma səbəbində bəyan etdiyi sözlərin xülasəsi budur ki, qeyd olunmuş ayələr Peyğəmbərin (s) həyat yoldaşı Ayişəyə böhtan vuran münafıqlar haqqında nazil olmuşdur. Hadisə belədir: Peyğəmbər "Qətil-Müstələq döyüşündə Ayişəni özü ilə aparıb onu örtülü kəcavəyə mindirdi. Ayişə deyir: "Mədinənin yaxınlığına çatarkən bir yerdə düşdük və mən gecəyarısı bir başqa qadınla ayaqyoluna getmək üçün ordudan uzaqlaşdım. Geri qayıtdıqda, boynumda olan "Yəməni" boyunbağını tapmayıb onun ayaqyoluna getdiyim yerdə qaldığımı güman etdim. Beləliklə də, gecənin qaranlığında ayağa qalxıb ora getdim, çox axtarsam da onu tapa bilmədim. Peyğəmbər (s) mənim getməyimdən xəbərsiz olduğu üçün hərəkət etməyə göstəriş verdi və beləliklə, ordu yola düzəlib getdi. Mənim kəcavəmə məmur olanlar da mənim onun içində olduğumu fikirləşib onu dəvənin üstünə qoyaraq getdilər. Geri qayıtdıqda, orada heç bir kəsi görmədim, amma dəvə dayanan yerə əlimi sürtdükdə, boyunbağımı taparaq elə orada əyləşdim." Yuxulayıb yatdım və qohumlarımdan birinin mənim kəcavədə olmadığımı görən kimi, ardınca gələcəyini fikirləşirdim. Elə bu vaxt yolda yatıb ordudan geridə qalmış Səfvan ibn Mətel dəvəsi ilə gəlib məni söz danışmadan məni öz dəvəsinə mindirdi. görən kimi, tanıdı və heç bir söz danışmadı. Özü isə dəvənin cilovunu tutaraq yola düşdü. Beləliklə də, Peyğəmbərin (s) dayandığı yerə çatdıq. Amma o həzrət məndən xəbərsiz idi. Mənim

əyləşdiyim dəvə uzaqdan göründükdə, Abdullah ibn Səlul və bir dəstə münafıqlar tənə ilə dedilər: "Bu arvadı boşa, bir kişi ilə çöldən gəlir." Daha sonra o münafıq kişi dedi: "And olsun Allaha ki, onların arasında pis iş olmuşdur." Bu böhtanı başqa münafıqlar da dedilər və beləliklə də, müsəlmanlar arasında söz-söhbət yarandı, bəziləri bu sözü inkar etdilər, bəziləri isə sakit oldular. " Bu xəbər Peyğəmbərə (s) çatdıqda bərk narahat oldu. Ayişə xəstələnərək yatağa düşdü. Bu hadisədən bir ay yeddi gün keçdikdən sonra bir gün Peyğəmbər (s) Ənsar qadınlarından biri (həmçinin bir rəvayətə əsasən, Ayişənin ata və anası) ilə Ayişənin mənzilində idi ki, o həzrət (s) Ayişəyə üz tutub buyurdu: "Bu böhtandan paksansa, Allah (sənə vurulan iftiranın) əvəzini versin. Amma xətaya yol vermisənsə, tövbə et ki, Allah tövbəni qəbul edər." Ayişə dedi: "Mənim bu işdən pak olmağımı Allah bilir və mənim Allahdan utanmaq üçün bir günahım olmamışdır. Düşmənlər mənim haqqımda elə bir sözü ortaya atmışdır ki, onu inkar etsəm də məndən qəbul etmirlər. Elə buna görə də, həzrət Yəqubun (ə) "fə səbrun cəmilun" sözündən başqa, bir söz demir və səbir edirəm." Ayişə bunu deyib üzünü divara çevirərək ağlamağa başladı. Peyğəmbər (s) orada əyləşdiyi halda qeyd olunmuş ayələr nazil odu. Peyğəmbər (s) vəhy sona çatdıqdan sonra, üzünü Ayişəyə tutub buyurdu: Sənə müjdə olsun, Allah-taala sənin günahsız olduğundan xəbər verərək buyurdu:

"Şübhəsiz, o böyük böhtanı ortaya atanlar siz(in özünüzdən olan müştəkkil və yekdil bir dəstədir. Onu öz ziyanınıza saymayın, əksinə o, sizin xeyrinizədir. (Çünki o, pakların bəraət qazanmalarına və yalançı və münafıqların rüsvay olmalarına səbəb olur.) Onların hər biri üçün qazandığı günahın cəzası vardır. Onlardan bu böhtanın əsas hissəsini öhdəsinə götürən (onu yaymaqla daha çox məşğul olan və daha çox etiraz edən) kəs üçün isə böyük bir əzab vardır."

Böhtan atan şəxs Abdullah ibn Əbi Səlul və yaxud bəzilərinin dediyinə əsasən, Həssan ibn Sabit olmuşdur. Allah-taala daha sonra buyurub:

"Nə üçün onu eşidəndə (sizdən olan) mömin kişi və qadınlar bir-birləri barəsində yaxşı gümanda olmadılar və «bu aşkar bir böhtandır» demədilər?!"

Yəni, möminlər bir mömin haqqında eşitdiyi böhtan qarşısında sükut etməməli, əksinə onu inkar etməlidirlər. Onun işlərini yaxşı yerə yozub pis gümanlardan çəkinmələri vacib bir əməldir.

Həmçinin buyurub:

"Onlar nəyə görə bu iddaları üçün dörd adil şahid gətirmədilər? (Necə ki, müqəddəs şəriətdə buyurulduğu kimi, namus böhtanı atan şəxs, öz iddasını isbat etmək üçün dörd adil şahid gətirməlidir). Onlar dörd şahid gətirmədikləri üçün Allah yanında yalançılardır. Şübhəsiz, Allahın sizə qarşı dünya və axirətdə fəzl və mərhəməti olmasaydı, danışığlarınız və yalan sözləriniz üçün sizə böyük əzab yetişərdi. Allah yanında böyük olan bu şayiəni, bir-birinizin dilindən öyrənil bilmədiyiniz sözü deməyinizi xatırlayın."

Qeyd olunmuş ayələrin xulasəsi bundan ibarətdir ki, siz müsəlmanlar bu hadisədə üç günaha batmısınız:

Birinci: Belə bir yalanı dilə gətirərək onu bir-birinizlə danışib yaymaq;

İkinci: Axtarış aparmadan elminiz olmayan sözü bəyan etmək;

Üçüncü: Bu məsələni yüngül saymaq. (Birinci bölmənin sonunda qeyd olunduğu kimi, hər bir günahı yüngül saymağın özü böyük günahlardan sayılır).

Həmçinin, Allah-taala buyurub:

"Nə üçün onu eşidən zaman "Bunu (bu sözü) dilimizə gətirmək bizə yaraşmaz və caiz deyil; İlahi, sən paksan, bu, böyük bir böhtandır." demədiniz?! Əgər imanınız varsa, Allah (bir də) belə bir şey etməməyinizlə bağlı sizə nəsihət verir."

Ixtisarla qeyd olunmuş bu və digər ayələrdən böhtanın böyük günah olması, həm də bir çox böyük günahlardan daha böyük sayılması aydın şəkildə anlaşılır.

ƏHL-BEYT (Ə) RƏVAYƏTLƏRİNDƏ BÖHTAN

Peyğəmbər (s) buyurub:

"Hər kəs mömin kişi və ya qadına töhmət vurarsa, yaxud da onda danışarsa, Allah-taala Qiyamət günü onu dediyindən olmayan bir şeyi danışarsa, Allah-taala dönənədək oddan olan təpənin üstündə saxlayar."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Hər kəs mömin kişi və ya qadına töhmət vurarsa, yaxud onda olmayan bir şeyi danışarsa, Allah-taala Qiyamət günü onu dediyinin öhdəsindən gələnədək "tineyi xəbal" üzərində həbs edər."

İbn Əbi Yəfur soruşdu: "Tineyi xəbal nədir?" Həzrət buyurdu:

"Cəhənnəmdə zinakarların ovrətindən axan çirkdir."

Həmçinin, o həzrət başqa bir hədisdə buyurdu:

"Hər kəs öz mömin qardaşına töhmət vurarsa, duz suda həll olduğu kimi, qəlbində olan imanı da aradan gedər."

Ümumiyyətlə, töhmət (böhtan) qəlbın fəsadı, imanın isə aradan getməsinə səbəb olur.

Allaha qarşı böhtan:

BÖHTANIN NÖVLƏRİ

Böhtanların daha ağırı Allah-taalaya qarşı böhtan atmaqdan ibarətdir. "Səff" surəsində buyurulur:

"Allaha iftira atandan daha zülümkar kimdir?"

Allahın ədalət və hikmətini inkar edənləri buna misal çəkmək olar. Həmçinin nübüvvət (peyğəmbərlik) və məadı (axirət aləmini) inkar edənlər və elmsiz halda Allah-taala üçün müxtəlif şərirlər qoşanlar da bu qəbilədənir. Quranda bu (pis) iş üçün şiddətli əzab vədəsi verilmiş, hətta Allaha qarşı böhtan atmaq küfr sayılmışdır. "Nəhl" surəsində buyurulur:

"Şübhəsiz Allahın ayələrinə iman gətirməyənlər (Allaha qarşı) yalan iftira qoşurlar və onlar yalançıdırlar."

PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAMLARA QARŞI BÖHTAN:

Peyğəmbər (s) və məsum imamlara (ə) nisbətdə böhtan və töhmət də Allaha atılan böhtan hökmündədir. Buna misal olaraq onlara sehribaz, ağılsız, yalançı, şair və ya xudbinlik kimi böhtanları qeyd etmək olar. Bəşəriyyətin ilahi peyğəmbərə və məsum imamlara nisbətdəki böhtan və töhmətləri haqqda ayrılıqda bir kitab yazılmalıdır və bu, hazırkı bəhsimizdən xaricdir.

CAMAATA QARŞI TÖHMƏT

Camaata qarşı töhmət iki növdür:

1. Elmsiz danışmaq: Yəni, bir eybin olmasına yəqin etməklə deyil, əksinə pis güman əsasında onu dilə gətirmək və başqasına nisbət vermək nəzərdə tutulur:

2. İftira atmaq: Hansısa eybin müəyyən bir şəxsə olmaması və ya pis bir işin ondan baş verməməsini bilən halda inadkarlıq üzündən ona nisbət vermək nəzərdə tutulur. Bundan daha pisi töhmət vuran şəxsin özünü təmizə çıxarmaq məqsədilə öz pis əməli və azgınlığını günahsız və təmiz bir insana nisbət verməsindən ibarətdir. Allah bəndələrinə vurulan bu növ töhmətin daha pis olması isə çox aydın bir məsələdir. "Nisa" surəsində buyrulur:

"Səhvən kiçik günah və ya bilərəkdən böyük (və ya kiçik) günah edib onu günahsız birinin boynuna atan şəxs böhtan atmış və aşkarcasına günah etmişdir."

KAFİRƏ DƏ BÖHTAN ATMAQ HARAMDIR

"Minhacus-sadiqin" təfsirində nəql olunmuşdur ki, Tömət ibn Beyrəqin Buşr, Mubəşşir və Bəşir adlı üç oğlu var idi və onlardan Buşr çox münafiq və ikiüzlü adam idi. O, bir gecə Qutadə ibn Nomanın evinə girərək un kisəsinin içində gizlədilmiş zirehi kisə qarşığı oğurlayıb apardı. Kisə cırıq olduğundan Buşr evinə çatanadək onda olan unlar yerə tökülürdü. Daha sonra kisəni Zeyd ibn-Səmin adlı bir yəhudinin evinə apararaq əmanət kimi ona təhvil verdi. Sabahsı gün Qutadə yerə tökülmüş unun izinə düşüb Buşrin evinə çatdı, lakin zirehini ondan tələb etdikdə, Buşr inkar edərək belə bir iş görmədiyini və ondan xəbərsiz olduğuna yalandan and içdi. Zeyd isə ona dedi: "Dünən gecə Buşr un kisəsi içində olan bir zirehi mənə əmanət vermişdir." Onun sözünə bir dəstə də şəhadət verdilər. Qutadə bu hadisəni Peyğəmbərə (s) danışdı. Buşrun qəbiləsi olan Bəni-Zəfər isə rusvayçılıq və töhmət, həmçinin o yəhudinin günahsız tanınmasından qorxaraq inadkarlıq və düşmənçiliklə Buşrun günahsızlığına şəhadət verdilər. Bundan sonra Allah-taala "Nisa" surəsinin 105-113-cü ayələrini nazil etdi.

Bu ayələrin xulasəsində hətta kafirə belə böhtan və iftira atmağın haram olması bildirilmiş, böhtan atan dəfələrlə xəyanətkar adlandırılmış, həmçinin, Peyğəmbərin (s) onlara tərəfdarlıq etməsi qadağan olunmuşdur.

XƏYANƏTKARIN AQİBƏTİ

"Əl-Mizan" təfsirində nəql olunmuşdur ki, Buşr sonunda Allah

tərəfindən ona təklif olunmuş tövbədən imtina edərək Məkkəyə (müşrüklərin yanına) qayıtdı. Allah-taala onun oğurluq etmək üçün girdiyi evi başına uçuraraq həlak etdi.

ÇARƏSİ İMAN QAZANMAQDIR

Şübhəsiz, bu cür böhtanların imansızlıq, azğınlıq, hörmətsizlik və həyasızlıqdan başqa, digər səbəbi yoxdur. Bunun əlacı imanlı olmaq, onu möhkəmlətmək, həmçinin, böhtanın dünya və axirətdə olan pis nəticələri barədə düşünməkdir.

PİS GÜNAH

Bilmədiyi şeyi başqasına nisbət verməyin "böhtan" adlanma səbəblərindən biri də pis gümandır. Yəni, birindən gördüyü və eşitdiyi şeyi pis yerə yozub bu günaha təkid etmək, o sözün və işin yaxşı yerlərə yozula bilməsinə əhəmiyyət verməmək nəzərdə tutulur. Həmin səbəbdən, Quran ayələri və əksər rəvayətlərdə müsəlmanların başqalarına qarşı pis güman etməsi təkidlə qadağan olunmuş və müsəlmanların əməllərinin yaxşı yerə yozulmasına da göstəriş verilmişdir. Ətraflı məlumat üçün bir sıra ayə və rəvayətləri qeyd edirik.

BƏZİ GÜMANLAR GÜNAHDIR

"Hucurat" surəsində buyrulur:

"Ey iman gətirənlər! Bir çox gümanlardan çəkinin! Şübhəsiz, gümanların bəziləri günahdır və camaatın sizdən gizli olan eybləri haqda axtarış aparmayın."

Ayənin xulasəsi möminlər haqqında pis güman etməyin qadağan olunmasından ibarətdir. "Ali-İmran" surəsində buyrulur:

"Bilmədiyiniz şeyə itaət etmə ki, şübhəsiz, qulaq, göz və qəlbdən (bu barədə) sorğu-sual olunacaqdır."

YAXŞIYA YOZMAQ LAZIMDIR

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub:

"Mömin qardaşının işini əlinə dəlil yetişib onu təmizə çıxartmaq yolunu sənin üzünə bağlayanadək yaxşı yerə yoz! Həmçinin, (dini) qardaşının sözü barədə onun üçün yaxşı məna tapanadək pis güman etmə!"

Əllamə Məclisi bu hədisin şərhində buyurub: "Yəni, (mömin) qardaşının zahirdə yaxşı olmayan hər bir sözü və rəftarını yaxşı yerə yoz və onun söz və əməlini yaxşı yerə yozmaq üçün dəlil tapmayınca axtarış aparma! Çünki bu kimi günahlar səhvən də ola bilər, həmçinin, bu haqda axtarış aparmaq da qadağandır. Allah-taala buyurub: "Axtarış aparmayın..."

"Nəhcül-bəlağə"də imam Əlidən (ə) xulasəsi belə olan bir cümlə nəql olunmuşdur ki, mömindən iki mənası olan bir söz eşitdikdə, dəlil-sübut olmayan halda, həmçinin, məcazi və kinayə mənasında olsa belə, onu yaxşı mənaya yozmalısan. Xüsusən, onun özü dediyi sözün yaxşı mənasını qəsd etdiyini iddia edərsə, sözünü yaxşı yerə yozmaq daha zəruridir. Həccac ibn Yusif Qəbəsərinə hədələyərkən ona dedi:

"Səni zəncirləyəcəyəm." Qəbəsəri dedi: "Əmir kimi, qara ata minmək lazımdır." (Haccacın dediyi söz həm zəncirləmək, həm də daha gözəl olan qara at mənasında işlədilir)." Həccac dedi: "Mənim bu sözdə məqsədım zəncir idi." Qəbəsəri dedi: "Zirəng at tənbel atdan daha yaxşıdır.""

Gördüyünüz kimi, Qəbəsəri bu hekayədə Həccacın hədələyəcəyi sözlərini (yəni, zəncir və dəmir mənalarında olan) "ədhəm" və "hədid" sözlərini "at" və "zirək" kimi yaxşı mənaya yozdu. Bu məsələyə müsəlmanların bütün danışiq və rəftarlarında riayət olunmalı və müsəlmanların danışiq və rəftarlarını pis yerə yozmaqdan çəkinmək lazımdır.

MÖMİNƏ QARŞI PİS GÜMAN ETMƏK HARAMDIR

Mərhum Şəhid Sani "Kəşfur-rəybə" kitabında yazır: "Bir mömin haqqında pis danışmaq haram olduğu kimi, ona qarşı pis güman etmək də haram sayılır. Haram olan pis gümanda məqsəd, onu heç bir dəlil olmadan pis bilməkdir. Lakin möminə qarşı insanın qəlbindən keçən pis güman isə onun öz ixtiyarında olmadığı üçün haram deyil və bu kimi (qəlbədən keçən gümanlar "Rəf" hədisi adı ilə tanınmış Peyğəmbərin (s) mübarək hədisinə əsasən) bağışlanmışdır. Allah-taala buyurub: "Bir çox gümanlardan çəkinin, çünki bəzi gümanlar pis gümandır." Başqasının eybi aşkar və onun eybini yaxşı yerə yozmaq qeyri-mümkün olmayanadək haqqında pis güman etməməlisən. Sənə məlum olmayan və qəlbinə gələn pis güman şeytan tərəfindən ola bildiyi üçün bunu inkar etməlisən. Bu səbəbdən, müqəddəs şəriətdə buyurulmuşdur ki, birinin ağzından şərab iyi gələn kimi onu şərابخor adlandıraraq cəzalandırmaq olmaz, çünki onun şərabı ağzında qarqara edib yerə tökməsi, birinin zorla ona şərab içirtməsi, yaxud da stəkanda suyun olduğunu fikirləşərək səhvən şərab içməsi hallarının da olması ehtimalı vardır. Beləliklə, müsəlmana qarşı pis güman etmək caiz deyildir. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Müsəlmanın qanını tökmək, malını qarət və haqqında pis güman etmək haramdır.""

Şəhid Sani daha sonra yazır: ""Bir müsəlman haqqında qəlbə daxil olan pis gümanın yalnız ixtiyarsız halda bağışlanmış vəsvəsə və yaxud ixtiyar üzündən haqqında əzab vədəsi verilmiş pis güman olmasını bilmədikdə, qeyd etmək lazımdır ki, bu güman o müsəlmanı dəyişdirib ona qarşı pis edərsə, həmçinin, ona hörmət etməkdən uzaqlaşdıqda ona qarşı əvvəlki rəftarı dəyişərsə, bütün bunlar haram olan pis gümandan sayılır. Peyğəmbər (s) buyurub:

"Bir mömin ayrı bir müsəlman haqqında pis güman etməyə mübtəla olarsa, onun çıxış yolu o (pis) gümana qəlbində yer verməməsi və gümana itaət etməməsidir."

Yəni, danışiq və rəftarında pis gümana uyğun əməl etməməli, əksinə şeytana qalib olmaq üçün bu şeytani gümandan sonra öz rəftarını ona qarşı daha da yaxşılaşdırmalıdır. Həmçinin, şeytanın gözləri kor olsun deyə, o müsəlmanın huquqlarına əvvəlkindən daha çox riayət etmək məsləhətdir.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

1. QURANA HÖRMƏTSİZLİK

Böyük günahın təyin edilməsi üçün dördüncü yol dindarların hər bir günahı böyük saymasından ibarətdir. Belə ki, o əməlin Peyğəmbərin (s) və imamlar dövrünədək bütün zamanlarda hər bir dindarın nəzərində böyük olması sabit olunarsa, o əməl böyük günah sayılır. Buna misal olaraq dini müqəddəslərə qarşı hörmətsizliyi qeyd etmək olar. Yəni, dini cəhətdən Quran, müqəddəs Kəbə, Məscidul-Həram kimi müqəddəs yerlər və hətta imam Hüseyin (ə) türbəti kimi ehtiramı zəruri məsələlər nəzərdə tutulur. Burada qeyd olunmuş müqəddəs ocaqlara hörmətsizliyin haramlığı və onlara qarşı ehtiramın vacibliyi və hər birinin hökmü barədə ixtisarla söhbət edəcəyik:

QURANA QARŞI EHTİRAM DİNİNİN ZƏRURİ MƏSƏLƏLƏRİNDƏNDİR

İslam aləmində Allah-taala kəlamı olan Qurandan daha əziz, şərif və hörməti vacib olan ayrı bir şeyin olmaması hər bir müsəlmana üçün məlum məsələdir. Həzrəti Məhəmməd (s) onu böyük, qiymətli əmanət adlandıraraq buyurmuşdur:

"Siz müsəlmanların arasında iki qiymətli əmanət qoyuram (ki, onlardan biri böyük, digəri isə kiçikdir). Böyük əmanət Quran, kiçik əmanət isə mənim Əhli-beytimdir."

SAVABLARIN DAHA ÜSTÜNÜ

İmam Baqir (ə) Quranın əzəməti barədə uzun rəvayətdə buyurub:

"Qiyamət günü Quran deyər: "İlahi! Bəndələrindən bəzisi mənim hörmətimi saxlayaraq məni qorudu və məndən bir şeyi zay etmədi, lakin onlardan bəzisi mənə ziyan vuraraq haqqımı kiçildib təkzib etdi." Allah-taala buyurar: "İzzətim, cəlalım və uca məqamıma and olsun ki, bu gün savabların yaxşısı və əzabların daha pisini sənə xatirinə verəcəyəm."

İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Allah-taala buyurub: "İzzətim, cəlalım və uca məqamıma and olsun ki, şübhəsiz, bu gün sənə (dünyada) hörmət edənə hörmət edər və səni kiçildənə isə kiçildərəm (zəlil edərəm)."

Ümumiyyətlə, Qurana hörmətsizliyin böyük günah olması, Allaha və onun peyğəmbərinə (s) qarşı hörmətsizlik sayılması heç bir müsəlmana gizli deyildir. Peyğəmbər (s) buyurub: "Mən qiyamət günü Quran və Əhli-beytimlə (ə) Allah huzuruna daxil olan ilk şəxs olacağam və məndən sonra

ümmətim daxil olacaq. Mən ümmətimdən Allah kitabı və Əhli-beytimlə (ə) necə rəftar etməsini soruşacağam."

QURANA HÖRMƏTSİZLİYİN MƏNASI VƏ HÖKMÜ

Qurana qarşı hörmətsizliyin mənasını ürfün nəzərinə bağlıdır. Beləliklə, camaatın nəzərində Qurana qarşı hörmətsizlik sayılan hər növ danışiq və ya rəftar haram və böyük günahdır.

Əlbəttə bu, Qurana hörmətsizlik edən şəxsin din və Peyğəmbərin (s) müqəddəs şəriətinə qarşı hörmətsizlik etmək niyyəti olmayan, həmçinin, bu işi halal bilməyən hallara aiddir. Əks təqdirdə, bu hörmətsizlik şəxsin kafir və mürtədd (dindən xaric) olmasına səbəb olacaqdır. Bu isə Qurana hörmətsizliyin haram sayılmasının dini zərurətlərdən olmasından irəli gəlir. Nəticədə Qurani tapdalayan və yaxud onu nəcasət içinə atanın əməli zahirdə din və Qurana hörmətsizlik olduğundan, o, kafir və qanının tökülməsi halal sayılır. Əgər belə bir şəxs bu hörmətsizliyi qəzəb və ya ixtiyarsız halda etdiyini iddia etsə və onun həmin halda öz təbii halından xaric olduğuna ehtimal verilərsə, bu hökm ondan götürülür.

Quranla bağlı bir-neçə məsələ ona ehtiramsızlıq sayılır:

1. Quran cildi, qabı və vərəqlərinə (yəni, haşiyə kimi Quran ayələri yazılmayan yerlərə) hörmətsizlik etmək Quran xətlərinə hörmətsizlik etmək kimidir. Buna əsasən onları murdarlamaq ona qarşı hörmətsizlin sayılarsa, haramdır və belə bir halda onu pak etmək də vacib olur.

2. Qurani murdar mürəkkəblə yazmaq haramdır. Quran murdar mürəkkəblə yazılıb və yaxud yazıldıqdan sonra murdarlanarsa, onu pak etmək vacibdir. Onun pak edilməsi mümkün olmayan surətdə isə məhv edilməlidir.

3. Quran, onun bir vərəqi, məsumdan çatmış bir dua, üzərində Allah adı həkk olunmuş üzük, imam Hüseynnin (ə) türbəti, həmçinin, bu kimi dini və məzhəbi cəhətdən ehtiramı vacib olan bir şey (Allah göstərməsin) tualetə düşərsə, çoxlu pul xərclənsə belə, dərhal onu çölə çıxarıb pak etmək vacibdir və onu çıxartmazdan qabaq o tualetdən istifadə etmək haramdır. Lakin onu çölə çıxartmaq mümkün olmasa, oradan istifadə olunmasın deyər tualeti bağlamaq (bastırmaq) lazımdır.

4. Bu kimi şeylərin tualetdən çıxarılıb pak edilməsi yalnız onun sahibinə məxsus deyil, əksinə bundan xəbərdar olan hər bir müsəlmana "kifayi" surətdə vacib sayılır. (Belə ki, bir nəfər onu yerinə yetirsə, başqalarından məsuliyyət götürülür). Bu işi heç kəs etməsə, məsələni bilənlərin hamısı məsuliyyət daşıyaraq cəzalandırılacaqdır.

5. Muhdis şəxsin (yəni namaz qılmaq üçün dəstəmaz və ya qüsülü olmayanın) istər əli, istər dodağı, istərsə də sair bədən üzvləri ilə Quran xəttinə toxunmaq haramdır.

6. Mərhum şeyx Ənsari "Əl-Məkasibul-muhərrəmə" kitabının sonunda yazır: "Bəzi fəqihlər Quranın alınıb-satılmasını haram bilərək bu hökm üçün qeyd ediblər. Həmin səbəbdən, Qurani onun mübarək xətlərinə görə deyil, cildi və vərəqlərinə görə alıb-satmaq lazımdır. Həmçinin, alıcının pulunu Quranın qiyməti üçün deyil, əksinə hədiyyə adı ilə verməsi, satdığında Qurani satılan mal ünvanı ilə deyil, hədiyyə kimi verməsi daha yaxşıdır."

XATIRLANILASI MƏSƏLƏ

İnsan aləmə qarşı mərifət kəsb edib Allah-taalanın əzəmətini daha çox anlayarsa, onun kəlamı olan Quran da onun nəzərində böyük sayılar.

Həmçinin, bacardığı qədər onun ehtiram və ədəbini qoruyub saxlasa, yenə də özünü Quran haqqında müqəssir bilər. Belə bir şəxs isə heç vaxt dəstəmazsız, yəni mühdis halında Quranın cildi və haşiyələrinə toxunmaz, quru olan nəcis olmuş əlini ona vurmaz və mühdis halında onu özü ilə gəzdirməz. Quranı özü ilə gəzdirirsə, hökmən təharətlidir. Eyni zamanda, belə bir şəxs əylərkən arxasını Qurana çevirməz və ayağını ona tərəf uzatmaz. Bir şeyi Quran üzərinə qoymaz və Quran oxuyarkən ədəblə özü qibləyə əyləşib hüzeni-qəlb və onun nəsihətlərindən öyüd alaraq tilavət edər, çünki bu, onun Rəbbinin göstərişidir.

Başqası Quran oxuyanda qulaq asaraq ədəbə riayət edər, Quranın ədəbinə riayət etməyib ona qulaq asmayan məclisdə isə Quran oxumaz.

"Gülzari-əkbəri" kitabının 51-ci gülşəndə nəql olunmuşdur ki, Əblül-Vəfa Hirəvi deyir: "Mən padşah məclisində Quran oxuyur, məclis əhli isə ona qulaq asmadan söhbət edirdilər. Yuxuda Peyğəmbərin (s) mübarək rənginin dəyişdiyini gördüm və o həzrət (s) buyurdu: "Quranı bir-biri ilə söhbət edib ona qulaq asmayanlar üçün oxuyursanmı? Sən ədəbə riayət etmədiyin üçün Allahın istədiyindən başqa, (Quran) oxuya bilməyəcəksən."

Yuxudan ayıldıqda, lal olduğumu hiss etdim, lakin o həzrətin "Allah istədiyindən başqa" sözünü buyurduğu üçün nə vaxtsa dilimin açılmağına ümüdvar oldum. Dörd aydan sonra o yuxunu gördüyüm vaxt bir daha Peyğəmbəri (s) yuxuda gördüm. O həzrət mənə buyurdu: "Hər kəs Allaha tərəf qayıdarsa, Allah da ona tərəf (öz) bağışlamağı ilə qayıdacaqdır." Daha sonra dilimi çıxartmağımı söylədi və şəhadət barmağını dilimə çəkərək buyurdu: "Camaat yanında Quran oxuyanda sakit olub Allah kəlamına qulaq asanadək Quranın oxunuşunu saxla!"

Yuxudan ayıldıqda isə dilimin açıldığını gördüm, həmçinin, 80-ci gülşəndə dini müqəddəslərə ehtiram və hörmətsizliyin nəticəsinə aid bir hekayə də qeyd olunmuşdur ki, həmin kitaba baxa bilərsiniz. Məlumunuz olsun ki, Qurana qarşı hörmətsizlik haram və böyük günahlardan olduğu kimi, məsumlardan (ə) bizə çatmış "Səhifeyi-Səccadiyyə", hədis və rəvayətlərə qarşı hörmətsizlik də haram sayılır.

2. KƏBƏYƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK

İslam dünyasında Qurandan sonra müqəddəs Kəbədən daha əziz və şərəfətli bir şey yoxdur. Bu isə hər bir müsəlman üçün aydın bir məsələdir və ona qarşı hörmətsizliyi böyük günahdır. Quran barəsində qeyd olunduğu kimi, bu hörmətsizliyin bəzi növlərini isə "irtidat" (dindən çıxmaq) hesab edirlər. Mərhum Şeyx Səduq imam Sadiqin (ə) belə buyurduğunu nəql edir: "Şübhəsiz Allah-taala yanında üç əziz və hörmətli şey vardır ki, heç bir şey onlar kimi ola bilməz: Birincisi, Quran, ikincisi, camaatın qibləsi etdiyi Kəbə, üçüncüsü, Peyğəmbərinizin (s) Əhli-beyti (ə)."

Həmçinin başqa bir hədisdə buyurub: "Allah-taala yer üzündə özü üçün daha hörmətli olan Kəbədən başqa, ayrı bir yeri yaratmamışdır."

Ümumiyyətlə, hər bir dindar müsəlmanın nəzərində Kəbəyə hörmətsizliyin böyük günah olması, həmçinin, bütün Məkkə şəhəri və Allah hərəminə qarşı ehtiramın vacibliyi çox aydın və zəruri bir məsələdir.

KƏBƏ HAQQINDA SİFARİŞ

Bütün bunlardan əlavə, Kəbəyə hörmətsizlik etməyin haram olması barədə aydın dəlil də mövcuddur. Belə ki, Peyğəmbər (s) buyurub:

"Beytullahul-Hərama (Kəbəyə) qarşı ehtiramın tərk edilməsini halal saymaq böyük günahlardan biridir."

"Maidə" surəsində buyurulur: "Ey iman gətirənlər! İlahi nişanələrə qarşı hörmətsizliyi halal hesab etməyin!"

"Əl-Mizan" təfsirində belə yazılır: "Ehlal" bir şeyin məqam və hörmətinə əhəmiyyət vermədən onu halal hesab etməkdən ibarətdir. Allah əlamətlərini halal saymaq isə onlara qarşı hörmətsizlik edilərək onların tərk edilməsi deməkdir. Şübhəsiz müqəddəs Kəbə ilahi nişanələrin daha böyüyüdür. Həcc surəsində buyurulur: "Kim Allahın ehtiramını böyük tutarsa, bu, onun üçün Allah yanında daha yaxşıdır."

Bəzi müfəssirlər buyurmuşlar ki, bu ayədə bildirilən Allahın ehtiramında məqsəd müqəddəs Kəbə, Məscidul-Həram və Bələdul-Həramdır (möhtərəm şəhər).

KƏBƏYƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK NÖVLƏRİ

Qeyd olunduğu kimi, Kəbəni bilərəkdən dağıtmaq və murdarlamaq kimi hörmətsizliklər küfr və dindən xaric olmağa səbəb olur. İndi isə burada Kəbəyə qarşı hörmətsizliyin bir sıra növləri və bu haqda bəzi məsələləri diqqətinizə çatdırırıq:

1. HƏRƏMDƏ GÜNAH ETMƏK

Müqəddəs Məkkədə hər növ günah və şəriətin ziddinə olan iş görmək, Kəbə evi və möhtərəm şəhərə qarşı hörmətsizlik sayılır və haramdır.

Çünki Allah evində Allaha qarşı günah etmək onun qarşısında ədəbsizlik və ona əhəmmiyyət verməmək sayılır. Bu səbəbdən, bəzi rəvayətlərdə buyurulmuşdur ki, Kəbədə edilən bir yaxşı əməl üçün iki savab, həmçinin, bir günah üçün isə iki günah yazılır. Həmçinin, bəzi rəvayətlərdə hərəmdə günah edənlərin həddindən artıq cəzalandırılması vurğulanmışdır, çünki belə şəxslər Allah hərəminə qarşı hörmətsizlik etmişlər. Nəticədə, Allah hərəmində hər hansı bir günah böyük sayılacaqdır. Fəqihlərin bəzisi buyurmuşdur: "Allah hərəmində hər bir günahın hörmətsizliyindən əlavə, böyük sayılması Quranda bu barədə əzab vədəsi verilməsinə əsaslanır."

"Həcc" surəsində buyurulur: "Hər kəs Allah hərəmində ilahi qanundan çıxıb zülm və düşmənçiliyə üz gətirmək istəyirsə, biz ona şiddətli əzab dadızdırırıq."

Ayədəki "ilhad" sözündə məqsəd, hər hansı bir günah və şəriətin ziddinə olan işlərdir. İmam Sadiq (ə) buyurub: "Kim müqəddəs Məkkədə oğurluq, başqasına zülm etmək və ya Allahın şəriət qanunlarına təcavüzkarlıq kimi (pis işlərlə) özünə qarşı zülm edərsə, mən belə bir işi onun əleyhinə "şahid" sayıram. Elə buna görə də, təqvalı şəxslər hərəmdə qalmaqdan çəkinirlər."

Yəni, hərəmdə günaha düşüb ilahi əzaba layiq olmasınlar deyə, hərəmdə məskunlaşmırlar. "Əl-Kifayət" kitabında bir neçə belə rəvayət nəql olunmuşdur. Əllamə Məclisi bu hədisin şərhində yazır: "Bu hədisdən başa düşülür ki, özünü günahdan saxlaya bilən şəxsin Məkkə ətrafında yaşaması xoşagəlməz deyildir. İmam Sadiqdən (ə) soruşuldu: "Hərəm göyərçinlərinə əziyyət edən yırtıcı bir quş var." Həzrət buyurdu: "Onu tutub öldürün, çünki o quş Allah hərəmində həddini aşmışdır."

Qeyd etmək lazımdır ki, hərəmin məhdudiyyəti dörd bir tərəfdən dörd fərsəx sayılır ki, ümumilikdə on altı fərxəs olur.

2. HƏRƏM ƏMİNƏMANLIQ YERİDİR

Bir şəxs kənarda günah və ya cinayət edib hərəmə sığınsa, heç bir şəxs ona toxuna bilməz. Əksinə, məcburiyyət qarşısında qalıb hərəmdən xaric olsun deyə onunla yaxşı rəftarın tərk edilməsi, həmçinin ticarət və digər işlərdə onu çətinliyə salmaq lazımdır. Bundan sonra onu (hərəmin çölündə) qisas və yaxud şallaq vurmaq üçün yaxalamaq lazımdır. İmam Sadiqdən (ə) hərəmin çölündə bir nəfəri öldürdükdən sonra hərəmə sığınan şəxs barədə soruşulduqda buyurdu: "Belə bir şəxs hərəmin daxilində öldürülməməli, əksinə ona hərəmdən xaric olanədək yemək və su verilməməli, onunla alver etməməli, ona yer verilməməlidir. Bundan sonra cəzalandırılmalıdır." Soruşuldu: "Hərəmin daxilində birini öldürən və ya oğurluq edən haqqında nə buyurursunuz?" Həzrət buyurdu: "Belə bir şəxs hərəmin daxilində cəzalandırılmalıdır, çünki, o (ilahi) hərəm üçün heç bir hörmətə layiq deyildir."

Sumə imam Sadiq (ə) dedi: "Mənim malım bir müddətədek gizlənən

birinin əlində idi ki, nəhayət onu müqəddəs Kəbə ətrafında təvaf edən halda gördüm. Öz haqqımı ondan tələb edə bilərəmmi?" Həzrət buyurdu: "Xeyr! Hərəmdən xaric olanadək (səni tanımasın deyə) ona salam vermə, həmçinin, onu qorxutma!"

3. HEYVAN ÖLDÜRMƏK VƏ AĞACI QIRMAQ

Hərəmin daxilində dəvə, inək, qoyun və toyuq başı kəsməkdən başqa, digər bir heyvanı öldürmək haramdır. İlan, əqrəb, sıçovul, ağcaqanad, həmçinin, şərindən uzaq olmaq üçün hər hansı bir əziyyətedici heyvan və həşəratları öldürmək bu hökmdən istisna olunmuşdur. Həmçinin, hərəmdə bitmiş bir ağac və ya otu qırmaq da haramdır.

EHRAMSIZ HƏRƏMƏ DAXİL OLMAQ

Müqəddəs Məkkə və hərəm dairəsinə ehtiramsız daxil olmaq haram sayılır. Yəni, il boyu müqəddəs Məkkə və ya hərəmə daxil olmaq istəyən hər bir şəxsin "miqat"da ehram bağlaması vacibdir. Belə bir şəxs, "təvaf", "səy" və "təqsir"dən sonra ehramdan xaric olacaqdır. Odun daşıyan, məktub paylayan, həmçinin, keçmiş ehramı ilə növbəti ehrama daxil olması arasında bir aydan az fasilə olanlar isə ehram bağlamaqdan istisna olunmuşdur. Fəqihlərdən bəzisi isə (böyük günah sayılan) "İstihlalul-beyt" (Kəbəni saymaq) hökmünün müqəddəs Məkkəyə daxil olmaq istəyən hər kəsə aid olduğunu bildirmişlər.

AYAQYOLUNDA ÜZÜ VƏ YA ARXASI QİBLƏYƏ TƏRƏF OTURMAQ

İstər səhra, istər abadlıq, istərsə də, binalarda üzü qibləyə və yaxud arxası qibləyə oturub təxəlli etmək (ayaq yoluna getmək) haramdır. Həmçinin ehtiyata əsasən uşağı təxəlli vaxtı üzü qibləyə və ya arxası qibləyə tərəf əyləşdirməmək lazımdır. Lakin özü bu cür əyləşərsə onun qabağını almaq lazım deyildir. Həddi-bülüğa çatmış ağıllı bir şəxs məsələni bilmədiyindən belə edərsə, onu başa salmaq lazımdır. Amma belə bir şəxs bilərəkdən bu cür edərsə, nəhy əz münkər baxımından onu bu işdən çəkəndirmək vacibdir. Qiblədən bir az sağ və ya sol tərəfə dönərsə, kamil şəkildə şərq və qərb tərəfə çevrilməsə də, bu halda haram sayılmaz. Ötən məsələlərdəki kimi bu məsələlərin istinad edildiyi rəvayətləri ixtisara riayət olunsun deyə qeyd etmirik.

3. MƏSCİDLƏRƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK

Şiə və ya sair İslam fırqələrindən olan bir müsəlman vasitəsi ilə Allah adına tikilmiş məscidə qarşı hörmət qoymaq vacib, ona qarşı (dağıtmaq və ya murdarlamaq kimi) hörmətsizlik isə böyük günah sayılır. Məscidlərin Allaha məxsus olması, həmçinin, məscidə qarşı hörmətsizlik etməyin Allaha qarşı hörmətsizlik sayılması isə hər bir müsəlman üçün aydın bir məsələdir.

Əbu Bəşr imam Sadiqdən (ə) soruşdu: "Nə üçün məscidlərə hörmət etməyə göstəriş verilmişdir?" Həzrət buyurdu: "Çünki məscidlər yer üzündə Allahın evləridir."

Rəvayət olunmuşdur ki, Allah-taala buyurub: "Mənim yer üzərində olan evlərim məscidlərdir. Öz evində dəstəmaz alaraq mənim evimdə məni ziyarət edənə xoş halına! Şübhəsiz, hər bir ev sahibinə onun ziyarət üçün gələn şəxsə hörmət etməsi zəruridir. Gecənin qaranlıqlarında Allah məscidlərinə tərəf hərəkət edənlərə qiyamət günü verilən parlaq nurlarla müjdə ver."

Bundan əlavə, məscidlərə hörmətsizliyin haram olması hər bir dindar şəxsin zəhnində sabit olmuş əqidələrdəndir. Quranda məscidlərə qarşı hörmətsizlik növlərindən biri sayılan məscidi dağıtmaq əməli zülümkarlığın böyük nişanələrindən sayılmışdır.

Burada məscidə aid bir neçə hökmü ixtisarla heç bir ayə və rəvayəti nəql etmədən diqqətinizə çatdırırıq.

1. MƏSCİDİ MURDARLAMAQ HARAMDIR

Məscidi murdarlamaq, həmçinin, məscidin murdarlanmasına səbəb olacaq murdarı (nəcisi eynini) məscidin daxilinə aparmaq haramdır. Belə bir şeyi məscidə aparmaq məscidi murdarlamayıb yalnız məscid üçün hörmətsizlik sayılsa, haram olacaqdır. Mütənəccis (nəcis olmuş) olan quru bir şey məscidin murdarlanmasına səbəb olmasa da, bu hökmdəndir. Əlbəttə, belə bir şey məscidin murdarlanması və ya hörmətsizliyinə səbəb olmasa, onu məscidə aparmaq caizdir. Ehtiyata əsasən (it, donuz, qan və sair bu kimi) eyni-nəcisi əsla məscidə aparmaq olmaz.

2. MƏSCİDİ PAK ETMƏK VACİBDİR

Məscidi dərhal murdardan (nəcisdən) pak etmək vacibdir. Belə ki, camaat arasında "məscidin pak edilməsində səhlənkarlıq olmamalıdır" sözü ilə uyğun gəlməlidir. "Dərhal vacib" olan sözün mənası isə məsələn,

namaz vaxtı az olmayan halda ilk növbədə məscidi pak etməkdən ibarətdir. Bunun məscidin yeri, divarı, tavanı, tavanının üstü və ya divarının arxasının olmasında heç bir fərqi yoxdur. Məscidin murdar olunmuş xalçasını da pak etmək vacib sayılır. Həmçinin, məscidin pak edilməsinin vacibliyi yalnız onu murdarlayana aid deyil, əksinə bütün müsəlmanlara "kifayi" vacibdir. (Yəni, bir və ya neçə nəfər onu pak edərsə, başqalarının boynundan götürülər, amma heç kəs bu işi etməsə, hamısı günahkar sayılır). Məscid və ya onun xalçasının pak edilməsində pul xərclənməsinə ehtiyac olarsa, bu işdə pul xərcləmək vacibdir. Bu işin öhdəsindən bir nəfər gələ bilmədikdə, özü üçün köməkçi götürməlidir.

3. CUNUB, HEYZ VƏ NİFAS OLANIN MƏSCİDDƏ DAYANMASI

Cənabətli (kişi və ya qadının) həmçinin heyzli (aybaşı) və nifaslı qadınların məsciddə dayanması haram sayılır. Quranda buyrulur: "Ötməkdən başqa, cənabət halında məscidə daxil olmaq olmaz."

Yəni, məscidin bir qapısından girib başqa qapıdan çıxmağın eybi yoxdur. Lakin "Məscidul-Həram" (Məkkə) və "Məscidun-Nəbi" məscidlərindən cənabətli, heyzli və nifazlı şəxslərin ötməsi belə caiz deyildir.

4. MƏSCİDƏ AİD MÜSTƏHƏB (BƏYƏNİLƏN ƏMƏLLƏR

Məsciddə işığın yandırılması, onun təmiz saxlanması, məscidə daxil olarkən sağ ayağın, məsciddən çıxarkən isə sol ayağın ilk dəfə olaraq atılması müstəhəbdir. Həmçinin, bir şəxsin məscidə daxil olarkən məscid murdarlanmasın deyə öz ayaqqablarından ehtiyatlı olması, təharətlə (dəstəmaz və qüslə) məscidə daxil olması da müstəhəb işlərdən sayılır. Özünün daha yaxşı paltarlarını geyinib ətirdən istifadə edərək məscidə getməsi və məscidə daxil olduqdan sonra iki rükət məscidin "təhiyyət" namazını qılması da məscidin müstəhəb əməllərindən sayılır.

5. MƏSCİDƏ AİD MƏKRUH (XOŞAGƏLMƏZ) ƏMƏLLƏR

"Təhiyyət" namazı qılmadan məscidlərdən ötüb-keçmək məkruhdur. Başqa namazların qılınmasının heç bir eybi yoxdur. Məsciddə burun suyu və ya ağız suyu atılmamalı, məsciddə yatmamalı, azan və bu kimi işlərdən başqa, bərkdən danışılmamalı, nə isə itirdiyini söyləyib onu axtarmamalı və öyüd-nəsihətə aid olmayan şeirlər oxunmamalıdır. Həmçinin, məsciddə dünya sözü danışmamalı və alver etməməlidir. Ağzından pis iy gələn, soğan və sarımsaq kimi şeylər yeyən şəxs məscidə gəlməməli, həmçinin uşaq və dəliyə məsciddə yer verilməməlidir.

MƏSCİDLƏRİN FƏZİLƏT MƏRTƏBƏLƏRİ

Bütün məscidlərin üstünü və fəzilətli "Məscidul-Həram"dır ki, orada qılınan namaz başqa yerdə qılınan namazla bərabər deyildir. Ondan sonra Məscidun-Nəbidir ki, orada qılınan namaz isə başqa yerdə qılınan on min namaza bərabərdir. Ondan sonra isə "Kufə" və "Əqsa" məscidləridir, onlarda qılınan namaz digər yerdə qılınan min namaza bərabərdir. Daha sonra hər şəhərin "cümə" məscididir ki, orada qılınan namaz, ayrı yerdə qılınan iyirmi beş namaza bərabərdir. Daha sonra bazar məscididir ki,

orada qılınan namaz isə ayrı yerdə qılınan on iki namaza bərabərdir.

4. MÜQƏDDƏS MƏKANLARA QARŞI HÖRMƏTSİZLİK

Həzrət Məhəmməd (s), həmçinin, məsum imamların (ə) məzarlarına ehtiram etmək hər bir müsəlmanın nəzərinə zəruri sayılır və eyni halda onlara qarşı hörmətsizlik də hər bir dindar yanında böyük günah hesab olunur. Bu kimi müqəddəs məkanlara ehtiram etmək barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur. Burada yalnız Şeyx Tusinin "Ət-Təhzib" kitabından nəql olunmuş bir rəvayətlə kifayətlənirik: "Peyğəmbər (s) Əmirəl-möminin Əliyə (ə) buyurmuşdur: "Ey Əli! Allah-taala sən və sənənin övladlarının məzarını cənnət (torpağının) bir hissəsində müəyyən etmiş, həmçinin, sizin yolunuzda hər növ əzab-əziyyətə səbr edən pak və seçilmiş bəndələrinin qəblələrini sizə tərəf yönəltdir. Beləliklə də (onlar) sizin qəbirlərinizi abad (təmir) edərək o məzarları Allaha yaxınlaşmaq və onun peyğəmbərlərini sevmək üçün ziyarət edirlər. Ey Əli! Onlar qiyamətdə mənim şəfaətimə şamil olanlar, Kövsər hovuzunda mənim huzuruma gələnlər və mənim qonşularımdır. Ey Əli! Onların qəbrini təmir edib yanında hazır olanlar sanki Süleymana (ə) Beytul-Müqəddəsi tikməkdə köməkçi olmuşdurlar. Hər kəs onların qəbirlərini ziyarət edərsə, onun üçün yeddi qeyri-vacib həcc əməlinin savabı yazılar və günahlarından təmizlənər. Belə ki, oradan qayıdarkən anadan olduğu gün kimi günahsızdır. Ey Əli! Müjdə olsun sənə və səni sevənlərə! Heç bir gözün görmədiyi, heç bir qulağın eşitmədiyi və heç bir bəşər qəlbindən keçməyən nemətlərə yetişəcəklər. Dəyərsiz insanlar pis arvadı məzəmmət etdikləri kimi, sizin məzarlarınızın zəvvarlarını pisləyən və onlara hörmətsizlik edənlər şəfaətimə nail və mənim hovuzuma daxil olmayacaqlar."

MƏSUM QƏBRİNƏ HÖRMƏTSİZLİK KÜFRDÜR

Şiə məzhəbinin əqidəsinə əsasən, Peyğəmbər (s) və məsum imamların mübarək qəbrinə qarşı hörmətsizlik böyük günah, həm də böyük günahların daha pis, həmçinin şirk və küfr həddində sayılır. Buna misal olaraq, onları dağıtmaq və ya murdarlamağı qeyd etmək olar. Ehtiyata əsasən, bu kimi müqəddəs məkanlar murdarlandıqda bu murdarlıq onlara qarşı hörmətsizlik sayılmasa belə, onları pak etmək lazımdır. Fəqihlərin çoxu buyurmuşdur ki, cənabətli, heyzli və nifaslı şəxislərin bu müqəddəs məkanlarda dayanması onlara qarşı hörmətsizlik sayıldığı üçün haramdır. Fəqihlərin bəzisi isə buyurmuşdur ki, müqəddəs hərəmlərə ötüb-getmək niyyəti ilə daxil olmaq da "Məscidul-Həram" kimi caiz deyildir.

MƏSUM QƏBRİ KƏNARINDA NAMAZ QILMAQ

Müqəddəs məkanlarda namaz qılarkən Peyğəmbər (s) və ya imamların qəbrini arxada qoymaq namazın batil olmasına səbəb olar. Əksinə, qəbirdən geridə namaz qılmaq lazımdır. Amma ehtiyata əsasən müqəddəs qəbrin sağ və sol tərəfində belə ondan qabaq və ya onunla bərabər deyil, əksinə bir az müqəddəs qəbirdən arxada durmaq daha yaxşıdır. Həzrəti imam Kazim (ə) buyurub: "Vacib və müstəhəb olan heç bir namazda imamın (ə) qəbrinə səcdə etmək caiz deyildir. Əksinə, namaz qılarkən üzün sağ tərəfi müqəddəs qəbirə tərəf tutulmalıdır. Amma müqəddəs qəbrin yanında namaz qılarkən qəbirdən öndə durmaq caiz deyil və belə bir halda qəbirdən arxada durub namaz qılınmalıdır, çünki heç bir kəs imamdan (ə) qabağa düşməməlidir. Qəbrin sağ və solunda namaz qılmağın (müqəddəs qəbirdən və ya onunla bərabər olmadıqda) isə heç bir eybi yoxdur.

Sahibəz-Zaman imam Mehdidən (ə.c) belə buyurduğu rəvayət olunub: "Məsum qəbrinin qabaq və ya sağ və sol tərəflərində namaz qılmaq olmaz, çünki heç bir kəs imamdan (ə) qabağa düşməməli və ya onunla bərabər olmamalıdır." "Vəsailuş-şiə" kitabının müəllifi sağ və sol tərəfdə namaz qılmağı qadağan edən ikinci rəvayətin "məkruh" mənasında olduğunu vurğulamışdır." Fəqihlərin bəzisi isə buyurmuşdur ki, məsum qəbrindən qabaqda durub namaz qılmaq, şübhəsiz, onlara qarşı hörmətsizlikdir. Qəbrin sağ və solunda durub namaz qılmaq isə ehtiyatən hörmətsizlik sayılır. Lakin bununla belə ehtiyata riyaət etmək daha yaxşıdır.

5. İMAM HÜSEYNİN (Ə) TÜRƏƏTİNƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK

İmam Hüseyinin (ə) müqəddəs qəbrindən bir və ya dörd mil, yaxud da dörd fərsəxlik məsafədən təbərrük (yəni şəfa tapmaq), onun üzərinə səcdə etmək və yaxud bu kimi niyyətlərlə götürülən torpağın ehtiramını saxlamaq vacib, ona qarşı hörmətsizlik isə haram sayılır. Həmçinin, bu türbətə (torpağa) qarşı hörmətsizliyin haramlığı hamının zəhnində sabit olmuş bir məsələdir. Belə ki, imam Səccadın (ə) zamanından bu cür olmasına yəqin edilir.

Digər tərəfdən, türbətə qarşı hörmətsizlik qəbr sahibinə qarşı hörmətsizlik sayılır və imama (ə) qarşı hörmətsizliyin böyük günah olması isə aydın bir məsələdir. Nəticədə hörmətsizlik üzündən türbəti tullamaq, onu murdarlamaq və bu kimi işlər böyük günah sayılır. Bir şəxsin yanında olan türbət təxəlli vaxtı tualetə düşərsə, onu çölə çıxardıb pak etmək vacib, əks tədqirdə isə orada təxəlli etmək haramdır. Lakin "Qurana qarşı hörmətsizlik" mövzusunda qeyd olunduğu kimi onu çölə çıxartmaq mümkün olmasa, orada təxəlli olmasın deyə bağlanmalıdır (və ya basdırılmalıdır).

İMAM HÜSEYNİN (Ə) TÜRƏƏTİNİN FƏZİLƏTİ

Kərbəla torpağının fəziləti və imam Hüseyin (ə) türbətinin böyük təsirləri barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur. Burada onun fəzilət və şərəfinə aid iki rəvayət, ona qarşı hörmətsizliyin pis nəticəsi barədə isə iki əhvalatı qeyd etməklə kifayətlənirik. Mərhum Şeyx Mufidin müəllimi, böyük Şeyx İbn Quləveyh "Kamiluz-ziyarət" kitabında yazır: "Mədinəyə getdikdə xəstələndim. İmam Baqir (ə) öz xidmətçisi vasitəsi ilə mənə içməli su göndərdi." Xidmətçi mənə dedi: "Bunu iç. İmam (ə) mənə göstəriş vermişdir ki, bu dərmanı içməyincə geri qayıtmayım." Mən o suyu alıb içdikdə onun soyuq və yaxşı şərbət olduğu və ondan müşk qoxusunun gəldiyini gördüm. Xidmətçi daha sonra dedi: "İmam (ə) buyurdu ki, bunu içdikdən sonra onun huzuruna getməlisən." Mən hərəkət edə bilməyib ayaq üstə dura bilmədiyim üçün bu məsələdən təəccüb etdim. Lakin bir azdan sonra sanki zəncirdən azad olan kimi ayağa qalxaraq o həzrətin (ə) evinə gedib icazə istədim. Həzrət buyurdu: "Sağalmısan, daxil ol." Ağlayan halda içəri daxil olub salam verdim və o həzrətin (ə) əllərini və başını öpdüm. Həzrət buyurdu: "Ey Məhəmməd! Nə üçün ağlayırsan?" Dedim: Sizə qurban olum, sizdən yolumun uzaqlığı, qürbət və sizinlə birgə olub həmişə sizə

nəzər salmağa imkanımın azlığından ağlayıram." İmam Baqir (ə) buyurdu: "İmkanın azlığına gəldikdə (deməliyəm ki,) Allah-taala bizim üçün işlər və dostlarımızı beləcə müəyyən etmiş və bəlaları onlara tərəf çevirmişdir. Yolun uzaqlığına gəldikdə isə imam Hüseyini (ə) özünə örnək et ki, bizdən uzaq olan Fərat (çayının) kənarındadır. Amma bizə qarşı dediyin yaxınlıq məhəbbəti və görüş şövqinə və bu arzuya çatmaq üçün imkanın olmadığına gəldikdə isə (deməliyəm ki,) Allah-taala sənə qəlbindən agahdır və bu niyyətinə görə sənə savab verəcəkdir." Daha sonra buyurdu: "Hüseynin (ə) qəbrinin ziyarətinə gedirsənmi?" Dedim: "Bəli, amma çoxlu qorxu-hürkü ilə gedirəm." Buyurdu: "Qorxu nə qədər çox olarsa, savabı bir o qədər çox olar. Hər kəs bu səfərdə qorxu görərsə, Qiyamətin qorxusundan amanda qalar və günahları bağışlanan halda ziyarətdən qayıdır." Daha sonra soruşdu: "O şərbət necə idi?" Dedim: "Şəhadət verirəm ki, siz Əhli-beytin (ə) rəhmətiniz və siz Peyğəmbər canişinlərinin canişinisiniz. Xidmətçi o şərbəti gətirdikdə, ayaq üstə dura bilmirdim və özümdən naümi olmuşdum. Amma o şərbəti içərkən ondan dadlı və gözəl qoxulu bir şərbət görmədim. Xidmətçi sizin hüsurunuza gəlmək göstərişini mənə çatdıranda dedim: "Ölsəm belə bu halda getməliyəm." Lakin yola düşəndə, sanki bağlı zəncirdən azad oldum. Sizi işlər üçün rəhmət təyin edən Allaha həmd və sənə olsun" Həzrət buyurdu: "Ey Məhəmməd! İçdiyin o şərbət Hüseynin (ə) qəbrindən olan torpaqla düzəlmişdir və o, mənim şəfa tələb etdiyim daha üstün bir şeydir. Heç bir şeyi onunla bərabər bilmə. Biz onu öz övlad və qadınlarımıza içirdir və ondan çoxlu xeyirlər görürük."

Dedim: "Sizə fəda olum, biz də ondan götürür və şəfa diləyirik." Buyurdu: "Bəzi şəxslər onu götürərək parçadan çölə çıxarır və onu bir şeyə bükümlər. Beləliklə də, dərddə və xəstəliyi olan cin və heyvanlar onu siyirərək bərəkətini aparır və bərəkətini başqaları apardıqdan sonra onunla müalicə edirlər. Amma belə olmamalıdır. Dediym kimi olmasa, onu özünə sürtən şəxs və ya ondan yeyən o saat şəfa tapacaqdır. Şübhəsiz, o türbət "Həcərul-əsvəd" (Kəbədə yerləşən qara daş) kimidir. Belə ki, əvvəllər ağ yaqut kimi parıldayırdı və özünü ona sürtən hər bir xəstə o saat şəfa tapardı. Kafir və cahil xəstələr özünü ona sürtdüyündən qaraldı. Beləliklə də, təsiri azalmışdır."

Dedim: "Sizə fəda olum. Mən o müqəddəs türbəti necə götürürəm?" Həzrət buyurdu: "Sən də başqaları kimi onu açıq-aşkar götürür və xurcun kimi çirkli yerlərə atırsan. Elə buna görə də, onun bərəkəti aradan gedir." Dedim: "Düz buyurdunuz."

İmam (ə) buyurdu: "Ondan bir az sənə versəm, necə apararsan?" Dedim: "Onu öz paltarımın arasına qoyaram." Həzrət buyurdu: "Əvvəlki kimi səhv işini təkrar edirsən. O türbətdən bizim yanımızda istədiyən qədər istifadə et və onu özünə aparma, çünki təsiri aradan gedəcəkdir." İmam Baqir (ə) o türbətdən ikinci dəfə mənə içirdi və mən bir daha o xəstəliyə tutulmamışdım.

CƏNAZƏ İLƏ BİRGƏ TÜRƏT

Bir zinakar qadın ailəsinin qorxusundan zina yolu ilə dünyaya gətirdiyi körpələri təndir oduna atıb yandırdı. Onun bu işindən yalnız anasının

xəbəri var idi. O qadın öldükdən sonra dəfn edildi, lakin yer onu qəbul etməyib çölə atdı. Onu ayrı bir yerdə dəfn edəndən sonra yenə də bu hadisə təkrar oldu. Bu xəbər imam Sadiqə (ə) çatdıqda onun anasından soruşdu: "Qızın hansı günahları edirdi?" Anası öz qızının üzdən iraq pis işini söylədikdə, həzrət buyurdu: "Allah məxluquna ilahi əzab verdiyi üçün yer onu qəbul etmir. (Çünki odla əzab vermək Allaha məxsusdur və heç bir bəndənin (məxluqun) ayrı məxluqu odla yandırmağa haqqı yoxdur)." Həzrət daha sonra buyurdu: "Hüseynin (ə) türbətindən bir az onun qəbrinə qoyun." Onlar bu göstərişi yerinə yetirəndən sonra yer sakitləşib onu qəbul etdi.

MEYYİT ÜÇÜN TÜRBDƏN İSTİFADƏ ETMƏK

İmam Hüseynin (ə) türbətindən bir miqdarının meyyitin üzü qarşısında qoyulması müstəhəbdir. Həmçinin, hənut etmək vaxtı türbətdən bir az kafura qatışdırıb onunla meyyitin alın və əllərinə məs edilməsi də müstəhəb sayılır. Lakin meyyitin iki dizləri və ayaqlarının baş barmaqları kafurla məs edilməməlidir, çünki bu iki bədən üzvünü müqəddəs türbətlə məs etmək müqəddəs türbətə qarşı hörmətsizlik sayılır.

HƏR BİR DƏRDİN ŞƏFASI

Şeyx Tusi "Əmali" kitabında Məhəmməd Əzdidən belə nəql edir: "Mən Mədinə şəhərinin cümə məscidində namaz qılırdım ki, mənim kənarımda iki nəfər əyləşmiş və onlardan biri səfər paltarı geyinmişdi. Onlardan biri digərinə dedi: "Hüseynin (ə) türbətində hər bir dərddin dərmanı vardır, çünki mən elə bir xəstəliyə düşmüşdüm ki, heç bir dərmanla müalicə olmadım və yavaş-yavaş ölüm qorxusu mənə qalib oldu. O vaxtlar Kufə əhlindən olan qoca bir qarı bizim evə gələrək mənim pis vəziyyətimi görüb dedi: "Xəstəliyinin hər gün çoxalmasını görürəm. Bu xəstəlikdən şəfa tapmaq istəyirsənmi?" Dedim: Mənim bütün istəyim bu xəstəlikdən şəfa tapmaqdır. Beləliklə, içində bir az su olan qədəhi gətirərək onu mənə içirtdi. Onu içdikdən sonra şəfa tapdım və sanki belə bir xəstəliyə tutulmamışdım. Bir neçə aydan sonra "Sələmə" adlı o qoca qarı bizə gəldikdə, onu Allaha and verərək mənə verdiyi dərmanın nə olduğunu soruşdum. Cavabımda dedi: "Səni əlimdə olan təsbehin bir giləsi ilə müalicə etdim." Soruşdum: "Bu nə təsbehdir?" Dedi: "İmam Hüseynin (ə) türbətindən olan təsbehdir." Dedim: "Ey kafir! Məni Hüseyn qəbrinin torpağı ilə sağaldırsan?" O əsəbləşərək mənim yanımdan getdi və o saat xəstəliyim qayıdaraq ağırlaşdı və öləcəyimdən qorxdum."

Belə bir şəxsin heyrtləndirici möcüzəni görüb qəflətdən oyanmaq və hidayət olmaq əvəzinə öz danışıqları ilə o müqəddəs türbətə hörmətsizlik etməsi və nəticədə onun bərəkətindən məhrum qalıb yenidən xəstəliyə tutulması çox təəccüblü bir məsələdir.

"Quranda möminlər üçün şəfa və rəhmət olanı nazil edirik, (lakin) zalımlara ziyandan başqa, bir şey artmır."

TÜRBDƏTƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK HƏLAK EDİCİDİR

Həmçinin, Şeyx Tusi o kitabda Musa ibn Əbdüləzimin belə dediyini

nəql edir: "Yuhəna adlı məsihi bir həkim məni görərək soruşdu: "Səni Peyğəmbər (s) və dininin haqqına and verirəm ki, Kərbəla məntəqəsində camaatın ziyarətinə getdiyi şəxs kimdir? O, sizin Peyğəmbərin (s) səhabələrindəndirmi?" Cavabında dedim: "Xeyr! O, Peyğəmbərin (s) nəvəsi imam Hüseyndir (ə)." Ondan soruşdum: "Bu sualı nə üçün soruşdun? " Dedi: "Mənim bu barədə təəccüblü bir əhvalatım var: "

Harun Ər-Rəşidin xadimi Şapur bir gecə məni öz yanına çağırdı. Onun evinə getdikdə məni xəlifənin qohumlarından olan Musa ibn İsanın evinə apardı. Evə daxil olduqda onun huşdan gedib yatağa düşdüyünü və qarşısında bağırsaqları tökülmüş bir qabı gördüm. Harun o vaxtlar onu Kufədən öz yanına çağırırdı. Şapur Musanın xüsusi xadimindən soruşdu: "Bu nə vəziyyətdir?" Xadim dedi: "Bir saat bundan qabaq sağlam və sevinəcək halda öz dostları ilə söhbət edirdi. Məclisdə olan Bəni-Haşimdən bir nəfər dedi: "Mən ağır bir xəstəliyə tutulmuş və hər yolla özümü müalicə etdirsəm də, sağalmadım. Katibim mənə Hüseynin (ə) türbəti ilə müalicə olmağımı məsləhət gördükdə, ondan istifadə etdim və sağaldım." Musa ona dedi: "O türbətdən varındırmı?" Dedi: "Bəli." Beləliklə, türbətdən bir az gətizdirib ona verdi. Musa o türbəti alaraq ona çox pis hörmətsizlik etdi...və elə o saat "yandım, yandım" deyə bir qab su istədi. Qabı gətirdikdə, bağırsaq və içində olanlarını ağzından qaytardı və beləliklə də, dostları dağılışaraq məclisi matəmə çevirdi. Şapur üzünü mən tutaraq dedi: "Bunun müalicəsi üçün bir çarə tapa bilərsinizmi?" Çırağı qaba yaxınlaşdırıb onun içəliyatını gördükdə, təəccüblənərək dedim: "Bunu yalnız ölümləri dirildən həzrəti İsa (ə) müalicə edə bilər." Şapur dedi: "Düz deyirsən, lakin hələlik onun yanında qal." Mən gecəni onun yanında qaldım və səhər çağı cəhənnəmə vasil oldu. Musa ibn Əbdüləziz deyir: "Məsihi olan Yuhəna bir müddətdən sonra imam Hüseynin (ə) qəbrinin ziyarətinə getdi. Daha sonra İslam dinini qəbul edib səadətə nail oldu." Bu əhvalat "Biharul-ənvar" kitabının onuncu cildində də nəql olunmuşdur.

DOĞRU YUXU

Mərhum Hacı Mirzə Hüseyin Nuri "Darus-səlam" kitabında nəql etmişdir ki, qardaşlarından biri imam Hüseyin (ə) türbətidən olan möhürü arxa cibinə qoyaraq anamın otağına daxil oldu. Anam isə onun bu işindən narahat olaraq dedi: "Türbəti bu cibinə qoymağın ədəbsizlik və hörmətsizlik sayılır. Çünki möhür ayağının altında qalıb sına bilər." Qardaşım dedi: "İndiyədək türbətdən olan iki möhür bu cür ayağımın altında qalaraq sınımışdır." O, bir daha belə etməyəcəyinə söz verdi. Bu məsələdən heç bir xəbəri olmayan atam bir neçə gündən sonra (belə bir yuxu) görmüşdü ki, imam Hüseyin (ə) onun kitabxanasına daxil olaraq onun yanında əyləşib atamla mehribanlıqla rəftar edir və daha sonra buyurur: "Oğlanlarına hədiyyə verim deyə onları bura çağır." Beləliklə də, onların hər beşi həzrətin (ə) əyləşdiyi otağın qarşısında durur. Həzrət onları bir-bir çağıraraq parçaya бүkүlmüş hədiyyəni onlara verdi. Amma möhürü alt cibinə qoyan qardaşımın nöbəsi çatdıqda, həzrət ona qəzəbli baxışla baxıb daha sonra atama buyurdu: Bu oğlan mənim türbətimdən olan iki möhürü (ayağının altında qoyaraq) sındırmışdır. İmam (ə) onu başqa qardaşlarım

kimi otağa dəvət etmədi və ona yaxşı hədiyyə vermədi. Əksinə, onun üçün tirmeyi malından olan bir daraq qabını otağın çölünə atdı." Atam öz yuxusunu anama danışdıqda, anam da qardaşımın bu məsələsini ona dedi və beləliklə də atam öz doğru yuxusundan çox təəccüb etdi.

Bu kitabın son sözündə Allahın böyük rəhməti olan imam Hüseynin (ə) adından söhbət açdığımız üçün o həzrətin (ə) bərəkətinə görə Allah-taalanın bizə keçmiş günahlarımızdan tövbə etməkdə, həmçinin, gələcəkdə onları bir daha təkrarlamamaqda müvəfəqiyyət verməsini ümüd edirik.

İlahi! imam Hüseyn, onun qardaşı, babası, atası, anası və övladlarının ehtiramına bizim keçmiş günahlarımızı bağışla və geridə qalan ömrümüzdə bizi günahlardan qoru. Allahın onlara rəhməti, düşmənlərinə isə Qiyamət günündə lənəti olsun.

SUAL VƏ CAVAB

Bu kitabın ilk nəşrindən sonra bəzi oxucular tərəfindən aşağıdakı suallar verildi:

Bu kitabda qeyd olunmamış günahlar, kiçik günahlardan sayılırmı? Yaxud onların da böyük günahlardan olması ehtimalı varmı?

Bu kitabda qeyd olunmuş günahlardan əlavə, İslam dini baxımından digər günahlar da mövcuddurmu? Sair oxucuların da bu haqda maraqlanması ehtimalına əsasən, kitabın üçüncü nəşrində qeyd olunmuş iki suala ətraflı şəkildə cavab veririk:

BUNLARDAN BAŞQA, DİGƏR GÜNAHLAR DA MÖVCUDDUR

Qeyd etmək lazımdır ki, böyük İslam fəqihləri müstəhəb və məkrüh əməllərdən əlavə, bütün vacib və haram əməlləri "ibadət" (yəni: təharət, namaz, oruc, həcc, zəkat, xüms, əmr be məruf, nəhy əz münkər və cihad bölmələri), "müamilə" (yəni: alver, icarə və s.) həmçinin "saat" (yəni: talaq, diyə və sair bu) kimi kitablarında ətraflı şəkildə bəyan etmişlər.

Mərhum Şeyx Hurr Amili özünün "Bidayə-tun-nəhayə" kitabında bütün vacib və haram əməlləri qeyd etdikdən sonra, kitabın sonunda belə yazır: "Bu kitabda toplanmış vacib əməllərin sayı min beş yüz otuz beş (1535) ədəd, haram əməllərin sayı isə min dörd yüz qırx səkkiz (1448) ədəddir." Elə buna əsasən, hazırkı kitabda qeyd olunmuş günahların bu kitabda qeyd olunmamış günahlara nisbətdə ondabir hissənin olması aydınlaşır.

BAŞQA GÜNAHLARDA DA BÖYÜK GÜNAH OLMASI EHTİMALI VARDIR

Kitabın əvvəlində qeyd olunduğu kimi, bu kitabda əsas məqsəd qəti şəkildə böyük günah sayılan günahlar haqqında şərh verməkdən ibarətdir. Bu isə məhz kitabda qeyd olunmuş günahların yalnız böyük günah sayılması mənasında deyildir. Həmin səbəbdən, bu kitabda qeyd olunmamış başqa günahların adı halında qalması öz qüvvəsindədir. Belə ki, o günahların kiçik günah olması ehtimal edildiyi kimi, böyük günah olması ehtimalı da vardır. Həmçinin, böyük günahların bəzisinin bütün mərtəbələri qəti şəkildə böyük günah sayılır ki, buna misal olaraq "şirk" günahını qeyd etmək olar. Onlardan bəzisinin isə böyük günah olmasının

bir hissəsi qəti surətdə, ayrı hissəsi isə qeyri-adi haldadır ki, buna da misal olaraq hazırkı kitabda bu haqda ətraflı danışılmışdır. Hər bir müsəlmanın vacib əməlləri öyrənib onları həyata keçirməsi, həmçinin, haram işlərdən agah olub onlardan çəkinməsi vacib olduğu üçün əvvəl qəti surətdə haram olan günahları, daha sonra camaatın mübtəla olduğu günahları mündəricat şəklində qeyd edirik:

QƏTİ ŞƏKİLDƏ BÖYÜK OLAN GÜNAHLARIN MÜNDƏRİCATI

1. Şirk və riyakarlıq.:
2. Allahın rəhmətindən ümitsizlik.
3. Allaha qarşı pis güman.
4. Allahın məkrindən (tədbirindən) arxayınliq hissi.
5. Adam öldürmək.
6. Valdeynə hörmətsizlik.
7. Qohum-əqraba ilə rəbitəni kəsmək.
8. Yetim malını yemək.
9. Sələm.
10. Zinakarlıq.
11. Livat.
12. Zina etmək bəədə böhtan atmaq.
13. Şərabxorluq.
14. Qumarbazlıq.
15. Musiqi alətləri ilə məşğul olmaq.
16. Xanəndəlik.
17. Yalan.
18. Yalandan and içmək.
19. Yalandan şahidlik.
20. Şahidlik etməkdən boyun qaçırmaq.
21. Əhdi pozmaq
22. Əmanətə xəyanət
23. Oğurluq
24. Çəkiddə aldatmaq.
25. Haramxorluq
26. Haqqın verilməməsi (saxlanılması)
27. Cihaddan qaçmaq.
28. Hicrətdən sonra bədəvilik (cahil kimi yaşamaq).
29. Zalımlara yardım.
30. Məzlumlara kömək etməmək.
31. Sehrbazlıq
32. İsfərcilik
33. Təkəbbürlük
34. Müsəlmanlarla müharibə
35. Qan, murdar və donuz əti yemək
36. Namazı qəsdən tərk etmək
37. Zəkat verməmək.
38. Həccə yüngül saymaq
39. Vacib əməllərdən birini tərk etmək

40. Günaha təkid etmək və günahı kiçik saymaq
41. Vəsiyyətdə zülüm etmək
42. Qeybət
43. Söz gəzdirmək
44. Mömini ələ salmaq
45. Söyüş söymək və tənə vurmaq
46. Mömini alçaltmaq
47. Mömini rüsvay və məzəmmət etmək
- 48-Şeir vasitəsi ilə möminə hörmətsizlik
50. Qonşuya əziyyət etmək
51. Hiyləgərlik
52. İkiüzlülük
53. Möhtəkirlik
54. Həsəd
55. Möminlə düşmənçilik
56. Müsahiqə
57. Qiyadət və diyasət:
58. İstimna
59. Bidət
60. Ədalətsiz hökm
61. Haram aylarda vuruşmaq
62. Allah yolundan saxlamaq
63. Nankorluq
64. Fitnəkarlıq
65. Kafirlərə silah satmaq
66. Böhtan və pis güman:
67. Qurana hörmətsizlik
68. Kəbəyə hörmətsizlik
69. Məscidlərə hörmətsizlik
70. Müqəddəs məkanlar və imam Hüseynin (ə) türbətinə hörmətsizlik

BÖYÜK GÜNAHLARDAN OLMASINA EHTİMAL VERİLƏN GÜNAHLARIN MÜNDƏRİCATI

1. Nəcis olmuş şeyi yemək və ya içmək
2. Yaxşını pisdən ayırd edən uşaq (müməyyiz) yanında övrəti açmaq
3. Başqasının övrətinə baxmaq (ər-arvad bundan istisnatisna olunmuşdur)
4. Üzü və ya arxası qibləyə tərəf təxəlli etmək
5. Cənabət, heyz və nifas halında məscidlərdə durmaq
6. Kişinin xalis ipək və qızıldan istifadə etməsi
7. Kişilərin özünü qadınlara, qadınların özünü kişilərə oxşatması
8. Naməhrəmə şəhvət gözü ilə baxmaq
9. Birinin icazəsi olmadan məktubunu oxumaq
10. Birinin icazəsi olmadan evinin içinə (həyətinə) baxmaq
11. İnhirafa sürükləyən kitab, jurnal və sair yazılı şeylərin saxlanması. Onları aradan aparmaq vacibdir
12. Naməhrəmin bədənində toxunmaq
13. Təqiyyə məqsədi olmadan zülümkarı tərifləmək və ümumiyyətlə,

tərifə layiq olmayanı tərifləmək, məzəmmətə layiq olmayanı məzəmmət etmək

15. Günah məclisində iştirak etmək

16. Kişinin qızıl və gümüş mallardan istifadə etməsi

17. Etiraz üzündən müsəlmanların yığılmağında iştirak etməmək (Hətta bəzi fəqihlər belə bir şəxsin şahidliyi qəbul olunmadığı üçün bu işi böyük günahlardan saymışdır).

18. Təharət, namaz və oruc bölmələri, həmçinin, risalələrdə qeyd olunmuş haram işlər tərk edilməməlidir. Belə ki, dəstəmaz, qüsl, təyəmmüm, həmçinin, namaz, oruc, həcc, xüms və zəkat kimi vacib əməllərin yerinə yetirilməsində səhlənkarlıq etmək haramdır. Bundan əlavə "alver", "icarə", "hədiyyə", "qəsb" və bu kimi müamilə bölməsinə aid olan haram işləri öyrənib onlardan çəkinmək lazımdır. Belə ki, hətta birindən bir şey istədikdə, sahibi utandığından məcburiyyət qarşısında qalıb icazə verərsə, bu işin qəsbkarlıq olduğunu bilməli və ondan istifadə etməməlidir. Çünki belə hallarda birinin mallarından istifadə etmək haramdır. Həmçinin, qeyd etmək lazımdır ki, qəsbkarlıq ardıcıl günahlardan biri sayılır. Yəni, başqasının malını öz sahibinə çatdırmağa imkanı olan bir halda onu qaytarmasa, onun üçün yeni günah sayılır. Hər bir müsəlman evlənmək, talaq, yemək və içmək kimi öyrənilməsi zəruri olan mövzulara aid şeyləri bilib onların haramından çəkinməlidir. Bu günahlar əhkam risaləsində ətraflı şəkildə bəyan olunduğu üçün onları burada qeyd etmirik.

SON SÖZ

BİRİNCİ HİSSƏ

Tövbə və ya Allaha tərəf qayıdış

"Ey iman gətirənlər! (Hamılıqla) Allaha tərəf xalis tövbə edin (qayıdın)!"

Bəsirət sahiblərinə tövbənin böyük ilahi mərhəmət və Allahın bəndələrinin üzünə açdığı bir rəhmət qapısı olması heç də gizli deyildir. Bu qapı bağlanarsa, heç bir kəs səadətə nail ola bilməz, çünki bəşər daima xəta və günahla birgədir. Belə ki, hər bir insan Allahın onu qoruduğu miqdardan başqa, öz bədən üzvləri və qəlbini müxtəlif günahlara bulaşdıracaqdır.

Hətta peyğəmbərlərin bir çoxu da belədir. (Əlbəttə, qeyd olunacağı kimi, peyğəmbərlərin xətası başqalarının xətalarından tamami ilə fərqlidir). Bu səbəbdən, hikmətli və mehriban Allah insanlar günaha düşdükdən sonra paklanıb nicat tapsınlar deyər, tövbəni mənəvi və qəlbi xəstəliklərin dərmanı, həmçinin, müxtəlif (ruhi və mənəvi) çirkinlikləri təmizləyən amil olaraq müəyyən etmişdir. Bu rəhmət qapısının qədrini bilib ondan istifadə edəndə bu ilahi nemətin şükrünü yerinə yetirən şəxs xoşbəxt, haqqında bu rəhmət qapısı barədə yalnız hüccətin tamamlandığı şəxs isə bədbəxdir.

Yəni, qiyamət günü əməllərdən hesab çəkiləcəyi zaman üzrxahlıq edib: "İlahi! Nadan və cahil, şəhvət və qəzəbə əsir, nəfsani istəklərə məğlub olmuş və şeytan vəsvəселəri ilə mübarizədə aciz idim." bəhanələrini söyləyənlər nəzərdə tutulur. Belə bir şəxsin bütün bəhanələri qarşısında deyilir: "Tövbə qapısını sənin üzünə açmamışdım?" "Bacarağından artıq bir vəzifə boynuna qoyulmuşdumu?" "Tövbə üçün bacarmadığın çətin işlər vacib edilmişdimi?" Burada tövbə mövzusunə aid bir neçə mühüm məsələyə toxunuruq:

TÖVBƏNİN HƏQİQƏTİ

Həzrət Məhəmməd (s) buyurub: "Günahdan peşmançılıq tövbədir."

İmam Baqir (ə) buyurub: "Tövbədə peşmançılıq kifayətdir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Şübhəsiz, bir bəndə günah etdikdən sonra peşman olarsa, Allahdan bağışlanmağını istəməzdən qabaq Allah-taala onu bağışlayar."

Tövbə günahlar sayəsində Allahdan uzaq olduğu üçün insanın peşmançılığından ibarətdir. Məsələn, xidmətçi öz sahibinin razılığı olmadığı və sahibinin onu görməsindən xəbərsiz halda bir işi görsə və sonradan bu məsələni başa düşsə, şübhəsiz, öz işindən bərk peşiman olacaqdır. Yaxud bir tacir müəyyən bir alverdə özünün külli miqdarda sərmayəsini əldən verib

çoxlu borca düşərsə, bu ticarətdən çox peşmançılıq çəkəcəkdir. Bu isə ağıllı bir dostunun qabaqcadan onun belə bir ticarətdən çəkindiriyi halda baş verərsə, peşmançılıq daha şiddətli olacaqdır. Həmçinin, həkimin qadağan etdiyi müyyən yeməyi yeyən xəstə onu yedikdən sonra vəziyyətinin pisləşdiyini gördükdə, öz işindən bərk peşiman olacaq

GÜNAHDAN PEŞMANÇILIQ ONUN TƏRK EDİLMƏSİNƏ SƏBƏB OLUR

Şübhəsiz, Allaha və qiyamət gününə iman, Peyğəmbər (s) və imamın sözlərini təsdiq etmək nə qədər çox olarsa, günahdan da peşmançılıq bir o qədər çoxalacaq. Belə ki, günahdan peşmançılıq və həsrətin nəticəsi gələcəkdə bir daha o günahın edilməməsindən ibarətdir. Lakin o günahı tərk etmək üçün qəti qərara gəlmədikdə, onun etdiyi günahdan həqiqətən də peşiman olmaması anlaşılr. Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Günahdan peşmançılıq onun tərk edilməsinə səbəb olar."

Həmçinin, peşmançılıq və həsrətin nişanələri onun tədarükünün görülməsindən ibarətdir. Yəni etdiyi günah tərk olunmuş namaz, oruc, zəkat və həcc kimi "haqqullah" - Allahın hüququna aid olan əməllərdəndirsə, onların qəzasını yerinə yetirməlidir. Əgər belə bir şəxsin günahı "haqqun-nas" camaatın hüququ ilə bağlı günahlardandırsa, camaatın haqqını ödəməli, haqq sahibi dünyadan gedərsə, onun varislərinə ödəməli, onları tanımadıqda isə haqq sahibi adından sədəqə verməlidir. Başqasının haqqıdırsa, ondan halallıq almalı və onu özündən razı salmalıdır. Qisas və diyə kimi hüquqdandırsa, qisas alınması, diyə almaq və ya bağışlanmaq üçün özünü təslim etməlidir. Namus və böhtan kimi hədd (cəza) haqqı olarsa, cəzalanmaq və ya bağışlanmaq üçün özünü haqq sahibinə təslim etməlidir. Lakin zinakarlıq kimi hədd (cəza) təyin olunmuş günahlara görə cəzalandırılmaq üçün şəriət hakimi yanında etiraf etmək vacib deyildir. Belə hallarda öz günahından peşman olub onun tərk edilməsi üçün ciddi qərara gəlmək və tövbə etmək kifayətdir. Bu isə musiqiyə qulaq asmaq kimi, haqqında hədd (cəza) təyin olunmamış günahlardandır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu dünyada hədd görən (cəzalandırılan) şəxs üçün axirətdə şübhəsiz əzab verilməyəcəkdir. Lakin belə günahlardan şəxs yalnız tövbə etməklə kifayətlənərsə, tövbənin qəbul olub, əzabın ondan götürülməsi barədə olan arzu qorxu və ümid arasında olmalıdır. Ayə və rəvayətlərin zahirinə əsasən, günahdan sonra tövbə edib Allahdan onu bağışlanmasını diləməlidir.

KAMİL TÖVBƏ

Bir nəfər Əmirəl-möminin Əlinin (ə) yanında "əstəğfirullah"-(Allahdan bağışlanmaq istəyirəm) dedikdə, həzrət ona buyurdu: "Anan matəmində otursun! İstiğfarın nə olduğunu bilirsənmi? (Çünki o şəxsin tövbəsi həqiqi mənada deyil, əksinə yalnız dilində idi)." Daha sonra buyurdu: "Şübhəsiz, istiğfar (tövbə) uca məqamlı insanların dərəcəsi (və əməlidir). İstiğfar haqqında isə altı şərt zəruridir. 1. Keçmiş günahdan peşmançılıq və həsrət çəkmək. 2. O günahı həmişəlik tərk etməklə bağlı ciddi qərara gəlmək. 3. Camaatın haqqını ödəmək. (belə ki, paklanaraq ölərkən heç bir kəsin

haqqının boynunda olmayan halda Allah rəhmətinə qovuşması). 4. Əldən verdiyi vacib əməllərin qəzasını yerinə yetirmək. 5. Bədənində haramdan çoxalmış ətləri dərisi sümüyünə yapışanadək axirət hüznü ilə əritmək. 6, Günahın ləzət və şirinliyini daddığı kimi, ibadətin zəhmətinə qatlaşmaq. Bu altı şərti yerinə yetirdikdən sonra "əstəğfirullah" deyə bilərsən."

TÖBƏNİN VACİBLİYİ VƏ FƏZİLƏTİ

İstər böyük, istərsə də, kiçik günahlardan tövbə etmək bütün alimlərin icması və ağılın hökmünə əsasən vacibdir. Mühəqqiq Tusi "Təcridul-kəlam" və Əllamə Hilli bu kitabın şərhində yazmışdır: "Tövbə vasitəsi ilə zərər və ziyan uzaqlaşdırılır, zərər və ziyanı özündən uzaqlaşdırmaq isə ağıl baxımından vacibdir. Həmin səbəbdən, tövbə etmək əqlin hökmünə əsasən vacib sayılır. Quranda buyrulur: "Ey möminlər! Bəlkə, səadətə çatarsınız deyə, hamılıqla Allaha tərəf tövbə edin (qayıdın)." Həmçinin, buyrulur: "Ey Allaha iman gətirənlər! Allaha tərəf xalis tövbə edin (qayıdın), ola bilsin ki, Allah günahlarınızı bağışlasın."

"NƏSUH (XALIS) TÖVBƏ" NƏ DEMƏKDİR?

Mərhum Məclisi "Kifayət" kitabının şərhində "xalis tövbə" barədə müfəssirlərin bir sıra nəzərlərini qeyd etmişdir:

1. Allah rızası üçün xalis tövbə etmək: Yəni, cəhənnəm qorxusu və cənnət tamahı üçün deyil, məhz Allahın əmrindən çıxmaqdan qorxub tövbə etmək nəzərdə tutulur. Mühəqqiq Tusi "Təcridul-kəlam" kitabında buyurmuşdur ki, cəhənnəm qorxusundan bir günah qarşı peşmançılıq tövbə sayılmaz. 2. Nəsihət edici tövbə ilə camaatı öz işinə rəğbətləndirmək: Yəni, tövbə edərək elə bir tərzdə öz keçmişini islah edir ki, onun tövbəsinin nəticələrini görəndə hər bir günahkar istər-istəməz tövbə edib tövbə əhlindən olmağa can atır. Nəticədə, öz tövbəsi ilə başqalarını da tövbə etməyə rəğbətləndirmişdir. 3. Bərpaedici tövbə: (Burada "nəsuh" sözü "dərzilik" və "yamaqçılıq" mənasında işlədilmişdir). Yəni, tövbə ilə keçmişdə yırtdığı həya pərdələrinin tikilməsi və tövbə edən şəxs Allah dostları ilə birgə olması nəzərdə tutulur. 4. Nəsuh tövbə edənin sifəti sayılır: Öz tövbəsi ilə "özünə nəsihət edən şəxs tövbəsi" mənasındadır. Belə ki, kamil (və xalis) şəkildə tövbə edərək bütün günah təsirlərini aradan aparıb özünü nəfsani riyazətlər nəticəsində arıqladaraq günahların zülmətini məhv edir, həmçinin savablarla özünü zinətləndirir. Böyük alimlərdən biri buyurub: "Güzgünü parlatmaqda yalnız qara tüstüyə ehtiyac yoxdur. Əksinə, bundan əlavə onun üzərinə qonmuş qaralığı aradan aparmaq üçün cilalamağa ehtiyac vardır. İnsan qəlbi də güzgü kimidir, günah etdikdə qaralır və yalnız günahı tərk etməklə bu qaralıq onun qəlbindən təmizlənir. Əks təqdirdə isə keçmiş günahların qaranlığına əlavə olar. Həmin səbəbdən, qəlbimizin təmizlənilib ibadət və itaət nuru ilə parıldaması üçün o, cilalanmalıdır, çünki qəlb günah nəticəsində zülmətə büründüyü kimi, edilən hər bir ibadət sayəsində də parıldaıyıb nuranılışır. Beləliklə, qəlbə olan hər bir günah zülmətini onun ziddi olan ibadət nuru ilə aradan aparmaq lazımdır." Tövbə edən şəxs öz günahlarını nəzərdə tutaraq etdiyi hər bir günahın əvəzində savab əməlləri yerinə yetirməlidir. Məsələn, (haram) musiqilərə qulaq asmaq qarşısında

Quran, hədis, möizə və dini məsələləri dinləməlidir. Yaxud Quran xəttinə dəstəmazsız toxunması müqabilində Qurana daha çox ehtiram edib onun tilavəti ilə məşğul olmalıdır. Cənabətli hallarda məscidlərdə durması qarşısında etikaf etməli, həmçinin, haram (səhnələrə) baxmaq qarşısında Quran xəttinə, mehribancasına valideyin üzünə baxmaq, Əhli-beyt (ə), seyidlər və bu kimi şəxslərə baxılması ibadət sayılan səhnələrə baxmağa çalışmalıdır. Camaatın haqq məsələsində isə tövbə etdikdən sonra çoxlu sədəqə verməli, qeybət etmişsə, tövbədən sonra həməən şəxsi çoxlu tərifi etməli və yaxşı xüsusiyyətlərini bəyan etməlidir. Ümumiyyətlə, hər bir günahdan tövbə etdikdən sonra, (həkim öz xəstələrini xəstəliklərin ziddi ilə müalicə etdiyi kimi) o günahın ziddi olan ibadəti yerinə yetirmək lazımdır. (Mərhum Məclisinin sözünün sonu).

TÖVBƏNİN FƏZİLƏTİ

1. Allah yanında sevimli olmaq: "Bəqərə" surəsində buyrulur: "Şübhəsiz Allah-taala çoxlu tövbə edənləri sevir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Sizlərdən biriniz öz itirdiyi şeyi tapdıqda sevindiysi kimi, Allah-taala da öz mömin bəndəsinin tövbəsindən şad olur."

2. Günahın savaba çevirilməsi: Belə ki, tövbə sayəsində günahın zülməti aradan getməklə yanaşı, onun yerini itaət nuru tutur. Quranda buyrulur: "(Rəhman Allahın bəndələri) Allahdan başqa hansısa bir məbudu Allahla birgə çağırmayanlar, (Allah icazə verdiyi hallardan) başqa, onun öldürülməsini haram etdiyi insanı öldürməyən və zinakarlıq etməyənlərdir. Belə (günah) edənlərə isə şiddətli əzab veriləcəkdir. Onun Qiyamət günündə əzabı çoxalacaq və həmişəlik olaraq alçalmış halda orada qalacaqdır (Əlbəttə,) tövbə edib iman gətirən və saleh əməl edənlərdən başqa, (çünkü) Allah-taala onların günahlarını savab işlərə çevirəcəkdir. Allah-taala bağışlayan və mehribandır."

3. Mələklərin sitayiş və duası: Quranda buyrulur: "Ərşi daşıyan və onun ətrafında (təvaf edərək) Allaha təsbih və sitayiş edən mələklər deyər: "İlahi! Sənin rəhmət və elmin hər şeyi əhatə etmişdir. Beləliklə, tövbə edib sənin yolunda itaət edənləri bağışla və onları cəhənnəm əzabından qoru. İlahi! Onları vədə verdiyin əbədi cənnət bağlarına daxil et. Həmçinin ataları, alimləri və övladlarından saleh olanları (da onlara qovuşdur). Sən qadir və hikmətlisən. Onları pisləkdən qoru ki, sən o gündə pisləklərdən qoruduğun bəndələrinə öz rəhmətini şamil etmişən. Bu isə böyük səadətdir.""

4. Tövbə edən cənnət əhlidir: "Ali-İmran" surəsində buyrulur: "Pis (iş) günah görüb özlərinə zülüm edənlər Allahı xatırlayaraq günahları üçün ondan bağışlanmaq diləsinlər. Allahdan başqa, günahları bağışlayan kimdir? (Həmçinin,) etdikləri günahlara bilərəkdən israr etməsinlər. Onların mükafatı Allah tərəfindən bağışlanmaq və imarətləri altından arxlar axan cənnətlərdir. Onlar həmişəlik olaraq orada qalacaqlar və Allah üçün əməl edənlərin savabı (çox) yaxşıdır."

5. Tövbə ömrün uzanması və həyatın bərəkətli olmasına səbəb olur. "Hud" surəsinin 3-cü ayəsində buyrulur: "Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyin. Sonra ona tövbə edin ki, müəyyən bir müddət (ömrünüzün sonunadək) sizə yaxşı yaşayış və hər bir əməl sahibinə (əməlinin) mükafatını

versin..."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Günahları səbəbilə ömürləri qısalıb dünyadan gedənlər öz əcəlləri ilə ölənlərdən daha çoxdur."

Ümumiyyətlə, günah ömrün qısalmasına səbəb olursa, tövbə də ömrün uzanmasına səbəb olacaqdır. "Nuh" surəsində buyurulur: "Rəbbinizdən bağışlanmaq tələb edin. Şübhəsiz, o, çox bağışlayandır, asimandan sizin üçün çoxlu və ardıcıl yağış yağdıran bulud göndərib sizə mal və övladlarla kömək edir."

6. Tövbə duanın qəbul olmasına səbəb olur: İmam Səccaddan (ə) rəvayət olunur ki, buyurub: "Bir kişi öz ailəsini gəmiyə mindirərək səfərə çıxdı. Səfərdə o kişinin həyat yoldaşından başqa, hamısı həlak oldu. O qadın sınımış gəminin bir taxtasından tutdu və beləliklə də, dənizin dalgaları onu adalardan birinə apardı. O adada hər növ çirkin və günah işləri etmiş yol kəsən bir kişi var idi. Qadını görən kimi, ondan soruşdu: "İnsansan, yoxsa cin?" Qadın dedi: "İnsanam." (Günahkar) kişi heç bir söz demədən onunla zina etmək istədikdə, qadın əsməyə başladı. Soruşdu: "Nə üçün əsirsən?" Qadın asimana işarə edərək: "Allahdan qorxuram." dedi. Soruşdu: "İndiyədək belə bir iş görmüsənmi?" Dedi: "Allahın izzətinə and olsun ki, (indiyədək) belə bir iş etməmişəm." Yol kəsən kişi dedi: "Sən ömründə belə bir (pis) iş görmədiyin və mən səni zorla bu işə vadar etdiyim halda Allahdan beləcə qorxursan. And olsun Allaha ki, mən səndən çox belə bir qorxuya layiqəm." Beləliklə də, öz işindən peşman olub o qadına toxunmadan onu tərk etdi və ailəsinə tərəf yola düşdü. Onun etdiyi günahlara görə tövbədən başqa, bir çarəsi yox idi. Elə bu vaxt yoldan keçən bir rahib (məsihi abidi) ilə üzləşib onunla birgə yoluna davam etdi. Günəş istisi onları yandırdıqda rahib o cavana dedi: Günəş bizi yandırmasın deyə, dua edib Allahdan bir bulud istə. Cavan dedi: "Mənim Allah yanında cürət edib ondan bir şey istəməyim üçün heç bir savab əməlim yoxdur." Rahib dedi: "Beləliklə mən dua edirəm, sən də amin deyərsən." Rahib duaya başladı və o cavan amin deyən halda başları üstündə bir bulud dayanıb onlara kölgə saldı. Beləliklə də, onlar yolun çoxunu o buludun kölgəsi ilə getdilər. Onların yolu ayrıldıqda cavan bir yola rahib isə başqa bir yola tərəf getdi. Elə bu vaxt o bulud da o cavanın başı üstə durdu. Bunu görən rahib cavana üz tutaraq dedi: "Sən məndən yaxşısan, çünki sənin etdiyin dua qəbul olunmuş, mənimki isə qəbul olmamışdır. Öz əhvalatını mənə danış." Cavan başına gələnə ona danışdıqdan sonra rahib dedi: "Qəlbinə düşmüş qorxu üçün keçmişdə etdiyin günahlar bağışlanmışdır. Amma gələcəkdə necə olacağına diqqət yetir.""

7. Tövbə qəbul edilən və Allahın müjdəsi sayılır: "Şura" surəsində buyurulur: "O, Allahdır ki, bəndələrindən tövbəni qəbul edir, pis işlərdən keçir və sizin etdiklərinizi bilir."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taala Davuda (ə) buyurdu: "Ey Davud! Günahkarlara müjdə verib siddiqləri (yaxşı bəndələri) qorxut." Dedi: "Günahkarlara necə müjdə verim və (yaxşı bəndələri) qorxudum?" Buyurdu: "Günahkarlara tövbəni qəbul etməyimi və günahdan keçməyimi müjdə ver. Siddiqləri və yaxşı bəndələri isə öz əməllərindən qürurlanıb özlərini yaxşı saymasından, xudbinlikdən qorxut, çünki hesaba çəkdiyim

hər bir bəndə həlak olacaqdır.""

8. Günah nə qədər olsa da, tövbə ilə aradan gedər: "Zümər" surəsində buyurulur: "Ey mənim özlərinə (qarşı) zülm edən bəndələrim! Allahın rəhmətindən ümüdsüz olmayın! Şübhəsiz, Allah-taala günahların (istər böyük, istər də kiçik və həddindən aşmışların) hamısını bağışlayır. Həqiqətən, Allah-taala günahları bağışlayan və bəndələrinə qarşı mehribandır. Günahlardan tövbə edərək ciddiyyətlə Rəbbinizə tərəf üz tutun və ilahi əzab sizə yetişməmişdən qabaq, sizə əmr etdiklərinə istifadə edin, əks halda sizə heç bir yardım edilməz.""

Yəni, o halda əzabı sizdən uzaqlaşdıran biri tapılmayacaqdır. Bu ayədə isə tövbəyə təkid olunmuşdur. İmam Rza (ə) öz səhabələrindən birinə buyurdu: "Allah həzrət Əliyə (ə) dedi: "De ki, tövbə özünü islah edənlərdən qəbul olunar." Daha sonra buyurdu: "Həzrət Əliyə (ə) kömək etməyib sonradan peşiman olmayanın günahı o həzrətlə (ə) vuruşduqdan sonra tövbə edəndən daha çoxdur." Bu hədisdən başa düşülür ki, günahların böyüyü sayılan peyğəmbər canişini və imamla vuruşmaq da tövbə ilə bağışlanasıdır.

9. Tövbə onu pozmaqla batil olmaz: Tövbə edən şəxs Allahla etdiyi əhdini pozarsa, onun keçmiş tövbəsi batil olmaz, əksinə belə bir şəxsin yenidən tövbə etməsi vacibdir. Bir sözlə, insan şeytani vəsvəsələr nəticəsində öz tövbəsini sındırırsa, bir daha tövbə etməlidir. Belə etsə, bağışlanacaqdır. Məhəmməd ibn Müslim imam Baqirdən (ə) nəql edir ki, o həzrət buyurmuşdur: "Ey Məhəmməd ibn Müslim! Möminin tövbə etdiyi günahları bağışlanmışdır. Tövbədən sonra gələcək üçün bağışlanmaq diləməli və yaxşı işlər görməlidir. And olsun Allaha ki, bu, yalnız möminlər üçün fəzilət (üstünlük) sayılır." Soruşdum: "Tövbədən sonra bir daha günah edib tövbə edərsə, necə?" Həzrət buyurdu: "Ey Məhəmməd! Sən güman edirsən ki, Allah-taala günahdan peşman olaraq tövbə edən mömin bəndəsinin tövbəsini qəbul etməyəcəkdir?" Dedim: "O, bir neçə dəfə bunu təkrar etmiş və bu günahdan sonra Allahdan bağışlanmağını İstəyir." Buyurdu: "Mömin tövbə ilə qayıdarsa, Allah da bağışlamaqla ona tərəf qayıdar. Şübhəsiz, Allah-taala daha çox bağışlayan və mehribandır. O, tövbəni qəbul edir və pis işlərdən keçir. Heç vaxt möminləri Allah rəhmətindən naümid etmə!"

Əbu Bəşir deyir: "İmam Sadiqdən (ə) soruşdum: "Allah-taalanın göstəriş verdiyi "xalis tövbə" nə deməkdir?" Həzrət buyurdu: "O tövbə "heç vaxt hansısa bir günaha qayıtmamaq" deməkdir." Soruşdum: "Bizlərdən hansı birimiz qayıtmır?" Həzrət buyurdu: "Ey Əba Məhəmməd! Şübhəsiz, Allah-taala bəndələrindən şeytana çox aldanıb tövbə edənləri sevir.""

Başqa bir hədisdə buyurub: "Günah etməyən şəxs günah etdikdən sonra tövbə edəndən daha üstündür."

10. Tövbə qapısı son anadək açıqdır:

İmam Baqir (ə) buyurub: "Həzrət Adəm (ə) dedi: "İlahi Şeytanın mənə müsəllət olub qan kimi (damarlarımda) dolaşmasına icazə verdin. Mənim üçün də bir çıxış yolu müəyyən elə." Allah-taala buyurdu: "Ey Adəm! Övladlarından biri günah niyyəti edərsə, onun üçün (günahın) yazılmaması, amma günaha mürtekb olduqda onun üçün yalnız bir günahın yazılmasını,

həmçinin, xeyir işi yerinə yetirmək niyyətini edən halda ona bir savab, onu yerinə yetirdikdə isə on savabın yazılmasını təyin etdim." Dedi: "İlahi! Mənim üçün savabları bir qədər də artır." Buyurdu: "Onlardan hər biri günahdan sonra tövbə edərsə, onları bağışlamağımı sənin üçün təyin etdim." Dedi: "İlahi! Mənim üçün bir qədər də artır." Allah-taala buyurdu: "Nəfəs (boğaza) çatanədək onlar üçün tövbəni təyin etdim." Həzrət Adəm (ə) dedi: "İlahi! Mənim üçün kifayətdir.""

Peyğəmbər (s) buyurub: "Hər kəs vəfatından bir il qabaq tövbə edərsə, Allah-taala tövbəsini qəbul edir." Daha sonra buyurdu: "Bir il çoxdur, hər kəs vəfatından bir ay qabaq tövbə edərsə, Allah-taala tövbəsini qəbul edir." Sonra yenə buyurdu: "Bir ay (da) çoxdur. Hər kəs vəfatından bir həftə qabaq tövbə edərsə, Allah-taala tövbəsini qəbul edir." Daha sonra buyurdu: "Bir həftə (də) çoxdur. Hər kəs vəfatından bir gün qabaq tövbə edərsə, Allah-taala tövbəsini qəbul edir." Daha sonarə buyurdu: "Bir gün (də) çoxdur. Hər kəs axirət (və ya ölüm mələyi ilə) görüşdən qabaq tövbə edərsə, Allah-taala tövbəsini qəbul edir."

Mərhum Məclisi bu hədisdə tövbənin qəbul olma və təkamül baxımından olan mərhələlərinin bəyan olunduğunu ehtimal etmişdir, çünki qəlbin günah çirkinliklərindən təmizlənməsi, həmçinin qəlb güzgülünün razu-niyaz və savab işlərin həyata keçməsi ilə parıldaması, adətən, bir ildən az müddətdə əldə olunmur. Bir il də olmasa, ən azı bir ay, o da mümkün olmadıqda bir həftə və sair.

Amma hədislərdə buyurulmuşdur ki, ölüm ayağında tövbənin heç bir faydası yoxdur. Şeyx Bəhai "Ərbəin" kitabında yazır: "Hədisdə buyurulmuş "görüş" ölüm mələyini görməkdən ibarətdir. Həmçinin, onun insanın öz ölmünə yəqin edib həyatdan ümidini kəsməsi mənasında da olması mümkündür. Yaxud da onda məqsəd Peyğəmbər (s) və onun Əhli-beytini (ə) görməkdən ibarətdir. Ümumiyyətlə, alimlərin icması və Quranın aşkarcasına buyurduğuna əsasən, ölüm ayağında edilən tövbə batil və faydasızdır." Buyurur: "Günah edib ölən zamanadək o günahlarından tövbə etməyənlər üçün heç bir tövbə yoxdur və küfr ilə ölənlər üçün də heç bir tövbə yoxdur və onlar üçün şiddətli əzab hazırlamışıq."

(Həmçinin ayrı bir ayədə buyurur): "Allah tərəfindən tövbənin qəbul edilməsi, yalnız cəhalət üzündən günah etdikdən dərhal sonra tövbə edənlərə məxsusdur. Onlar Allah-taalanın onlara tərəf məğfirət (bağışlamaq) ilə qayıtdığı kəslərdir və Allah-taala bilici və hikmətlidir.

TÖVBƏ TƏCİLİ ŞƏKİLDƏ VACİBDİR

Mərhum Şeyx Bəhai "Ərbəin" kitabının şərhində yazır: "Tövbənin təcili şəkildə vacib olmasında heç bir şübhə yoxdur, çünki günahlar insan bədəninə zərər vuran zəhərlər kimidir. Zəhər içmiş şəxsin həlak olmasın deyə təcili surətdə özünü müalicə etdirməsi vacib olduğu kimi, günahkar şəxsin də dini aradan getməsin deyə dərhal tövbə etməsi vacibdir. Tövbə etməkdə səhlənkarlıq edən və onu təxirə salan günahkar özünü iki böyük təhlükə arasında qoymuşdur. Belə ki, onlardan birindən canını qurtardıqda digərinə mübtəala olacaqdır: Birinci təhlükə: Gözlənilmədən ölümün çatması. Belə ki, qəflət

yuxusundan ayılmayıb yalnız öz ölümünü görməsi. Quranda buyurulur: "(Şəhər və) kənd əhalisi yatan halda (qəflətən) ölümün onları yaxalamasından amandadırlarmı?"

O halda tövbə qapısı bağlanaraq istəlinən bir saatlıq möhlət belə qəbul olunmayacaqdır. Quranda buyurulur: "Sizlərdən birinin ölmü çatmazdan qabaq sizə ruzi etdiklərimizdən infaq edin (ki, o vaxt) deyər: "İlahi! Saleh bəndələrdən olum deyə, ölümümü bir az təxirə sal!" (Lakin) Allah-taala əcəli çatmış heç bir kəsin ölümünü təxirə salmayacaqdır."

Bu ayənin təfsirində buyurulmuşdur ki, ölüm ayağında olan şəxs ölüm mələyinə deyər: "Günahlarımdan tövbə edib axirət səfərim üçün bir azuqə hazırlayım deyə mənə bir gün möhlət ver. Mələk deyər: "Ömrünün günləri sona çatmışdır." Yenidən deyər: "Mənə bircə saat möhlət ver." Mələk deyər: "Ömrünün saatları qurtarmışdır." Daha sonra tövbə qapısı üzünə bağlanar və keçmiş ömrünə həsrət qalaraq və peşmançılıqlarla ruhu bədənindən xaric olar. Hətta bəzi vaxtlar o halda iman da təhlükəyə düşər."

İkinci təhlükə: Tövbə vasitəsi ilə özünü günah çirkinliklərindən təmizləmədiyi üçün günah zülməti qəlbində çoxalaraq bir daha pak olmayan "rəyn" və "təb" həddinə çatması. Çünki insanın etdiyi hər bir günah güzgüyə düşən ləkə kimi onun qəlbində zülmət yaradır. Belə ki, bəzi vaxtlar qəlbə olan günah zülməti çoxalaraq "rəyn"ə (çirklənməyə) səbəb olur. Bu isə nəfəs rütubətinin çoxluğunda paslanan güzgü kimidir. Qəlbin zülməti çoxaldıqda isə "Təb" (yəni, möhürlənmək və bir daha heç bir haqqı tanımayıb onu qəbul etməmək) halına düşür. Bu isə paslanma nəticəsində ləkə götürən və heç bir vasitə ilə cilalanmayan güzgü timsalındadır. Belə bir qəlb rəvayətlərdə "mənkus" (boşalmış) və "əsvəd" (daha qara) qəlb adları ilə adlandırılmışdır. İmam Baqir (ə) buyurub: "Qəlb üçün günah kimi heç bir ziyanverici şey yoxdur. Şübhəsiz, qəlb günah zülmətinə bürünür və bu zülmət onun hamısını örtənədək onunladır və nəticədə o qəlb rəzil olur. (Bir rəvayətdə buyurub: "Belə bir qəlbin sahibi bir daha yaxşılığa qayıtmaz.")" Yəni, belə bir qəlbin sahibi heç vaxt öz günahından əl çəkib tövbə etmər. Dili ilə "tövbə etdim" sözü isə yalnız dilinə gələn sözdür. Qəlbində isə tövbə etməyib. Bunun da heç bir təsir olmayacaqdır. Məsələn: Yalnız dildə "paltarımı yudum" sözünü deyən şəxs isə heç vaxt bu sözü ilə paltarı təmizlənmədiyi kimi, dildə tövbə edən də heç vaxt qəlbi paklanmaz. Hətta bəzi vaxtlar belə şəxslər din işlərində səhlənkarlıq etdikləri üçün imanlarını təhlükə qarşısında qoyur və ömürləri pis sonluqla başa çatır.

TÖVBƏNİN NÖVLƏRİ

"Allaha tərəf qayıdış" mənasını daşıyan tövbə tövbəkarlar baxımından bir neçə növdür:

1. Küfrdən imana, şəkk-şübhədən yəqinə, həmçinin, hər növ batil əqidədən haqq əqidəyə tərəf qayıdış.
2. İstər böyük, istərsə də, kiçik günahdan itaətçiliyə, həmçinin, müxalifətdən müvafiqliyə qayıdış.
3. İlahi mərifət əldə edilməsi və ona layiq olan bəndəlik vəzifələrinin yerinə yetirilməsindəki nöqsanı aradan qaldıraraq onlara daha kamil şəkildə

əməl etməyə sarı qayıdış, Allahdan qafil olmaqdan onu xatırlmaq və onu daha çox yad etməyə tərəf qayıdış.

4. Həmçinin, uzaqlaşmadan yaxınlaşmağa və cəfadan vəfadarlığa qayıdış da bu qəbilədənir. Qeyd etmək lazımdır ki, məsum peyğəmbərlər və imamların (ə) tövbəsi üçüncü və dördüncü növlərdən ibarətdir.

Beləliklə, tövbənin bütün insanlar və hətta yaxşı bəndələr üçün zəruri olması aydınlaşır, çünki həqiqətdə heç bir günah iş görməyən şəxslərin olduğu mərifət və ibadət məqamından daha çox uca məqamlar da mövcuddur və bu isə hazırkı məqamın kiçik sayılması deməkdir. Həmçinin, (ilahi) zikr və yaxınlıq nə qədər olsa da, ondan da böyük məqamlar mövcuddur və belə bir şəxsin özünü bu kimi daha uca məqamlara çatdırması zəruridir. Ümumiyyətlə, hər hansı bir mərifət, bəndəçilik və şükr mərhələsində olan şəxs, şübhəsiz aləmlərin Rəbbinə layiq olan kimi olmayacaqdır. Məxluqatın əsrəfi sayılan həzrət Məhəmməd (s) buyurub: "(İlahi!) Tanınmağa layiq olduğun kimi, səni tanımadıq və ibadətə layiq olduğun kimi, sənə pərəstiş etmədik."

Yəni, öz nöqsanından Allah dərgahında üzürxahlıq edən bəndə daha yaxşıdır. Əks təqdirdə, heç kim ona layiqincə ibadət edə bilməz. Nəticədə, özümüzün hazırkı vəziyyət, ibadət və məqamımızdan daha böyük məqamlara çatmaq üçün çalışmalıyıq. Bu məsələ ilahi zikrdə qər q olmağın mümkün olmadığı təbiət aləminin zəruri işləri və halal olan maddi ləzzətlərinə məşğul olan hallarda daha çox əhəmiyyət daşıyır.

Bu mətləblərdə əsas məqsəd, məsumların etdiyi tövbənin mənasını aydınlaşdırmaq və bəzi şəxslərin Peyğəmbərin (s) "Mən hər gün yetmiş dəfə bağışlanmaq diləyirəm." kimi hədisini eşitdikdə bu barədə şübhəyə düşməməsi üçündür. Bu tövbə xətakarlıq və tərək-övla (daha üstün əməlin tərək edilməsi) üçün edilən tövbə deyil, əksinə dördüncü növdən olan tövbədir, çünki onların müqəddəs vücudu hər növ çirkinlikdən (günahdan) təmizlənmiş və başqa sözlə, Allah tərəfindən paklaşdırılmışdır.

KAMİL TÖVBƏNİN QAYDASI VƏ MÜSTƏHƏB ƏMƏLLƏRİ

Qeyd olunduğu kimi, tövbənin həqiqəti qəlbən peşmançılıq və həsrət, həmçinin edilmiş günahdan yaranan qəlb ağrısından ibarətdir. Qəlbın kədəri nə qədər çox olarsa, tövbəsi də bir o qədər qəbul olunmağa yaxınlaşar. Buna misal olaraq, səhlənkarlıq üzündən bütün var dövlət və sərmayəsi od içində yanan şəxsi qeyd etmək olar. Şübhəsiz belə bir şəxsin var-dövlətinin od içində yanmaq təhlükəsi nə qədər çox olarsa, öz səhlənkarlığına qarşı qəm-qüssəsi də bir o qədər çox olacaqdır. Həmçinin, belə bir odun söndürülməsi onun özünün belə oda atılması ilə mümkün və heç bir çıxış yolu və köməyə çatanı olmadığı olmayan halda isə vəziyyəti daha da gərginləşəcəkdir. Günahkar şəxs də bilməlidir ki, özü üçün qaladığı oddan yaxa qurtarmaq və onu söndürmək heç cür mümkün deyildir, çünki bu od Allahın qəzəbindən yaranmış bir oddur. Əmirəl-möminin Əli (ə) "Kumeyl" duasında buyurub: "Bunlar elə əzablardır ki, asimanlar və yerlər onun qarşısında davam gətirə bilməz." Həmçinin, onun hərarəti də dünya odunun istisi kimi deyildir.

Peyğəmbər (s) buyurub: "Cəhənnəm əhlindən bir nəfəri çıxarıb dünyada

(olan) təndir odunun içinə atsalar, orada rahat yuxuya gedəcəkdir."

CANSIXICI İŞGƏNCƏLƏR

Digər tərəfdən, günahkar şəxs öz günahının kiçikliyinə deyil, qarşısında günah etdiyi Allahın böyüklüyünə nəzər salmalı, onun əzabının şiddətli olduğunu, əzabı qarşısında asimanlar və yerlərin tab gətirə bilmədiyini anlamalıdır. "Müzzəmmil" surəsində buyrulur: "Həqiqətən bizim yanımızda zəncirlər və cəhənnəm (odu) vardır (ki, düşmənlər üçün olan bu zəncirlər heç vaxt onlardan ayrılmaz). Həmçinin, bizim yanımızda boğaz tutan (şiddətli pisliyi və xoşagəlməzliyindən udulmayan və çölə qaytarılmayan) yemək və şiddətli əzab vardır."

Həmçinin, başqa ayələrdə "zəqqum", "zəri" və sair bu kimi Allahdan başqasının xəbəri olmadığı pis əzablardan söz açılmışdır. Allah-taalanın şiddətli qəzəbi barədə çoxlu ayələr mövcuddur. Ümumiyyətlə, günahkar şəxs bərk peşiman və narahat olaraq, ağlayıb-sızlamalı və paklaşmasına yəqin etməyincə rahat durmamalıdır. Bu yəqin isə yalnız ölüm vaxtı mələklərin ona verdiyi müjdə ilə əldə olunur.

Təccüblü məsələ bu ah-nalə və yanıb-qovrulmağın cəhənnəm odunu söndürən, çirkinlikləri paklaşdıran və günah zülmətini yox edən amillərdən sayılmasıdır. Peyğəmbər (s) buyurub: "Günahdan tövbə edən şəxs günah etməyən kimidir."

Hətta bəzi vaxtlar əvvəlkindən daha yaxşı olur. Yəni, qəlb yangısının ardıcılığı və öz vəziyyətini islah etmək nəticəsində Allaha daha çox yaxınlaşaraq onun sevimli bəndəsinə çevrilir.

Elə buna əsasən, imam Səccad (ə) deyir: "İlahi! Mənə sənə məhəbbət məqamına çatdıran bir tövbə nəsis et və mənə tövbə dərəcəsi ilə özünə tərəf yaxınlaşdır."

ÇOXLU PEŞMANÇILIQ VƏ PEYĞƏMBƏRLƏR TÖVBƏSİ

Tövbənin qəlbi peşmançılıq və onun günahları aradan aparmaqdakı təsirinin peşmançılığın kəmiyyəti və keyfiyyətindən aslı olmasını bildikdən sonra onun çoxalması istiqamətində çalışılmalıdır. Peşmançılığın çoxalması üçün daha yaxşı vasitə Quran ayələri, xüsusilə, həzrət Davud (ə), Yunis (ə) və Əyyub peyğəmbər (ə) barəsində nazil olan ayələr haqda düşünməkdən ibarətdir. Bu kitabın sonunda qeyd olunan bəzi tövbəkarların əhvalat və sərgüzəştləri barədə də təfəkkür etmək faydalıdır.

TÖVBƏNİN KAMİLLƏŞMƏSİ

Hər bir müsəlmanda tövbə haləti yarandıqdan sonra bir neçə məsələyə əməl etməsi məsləhətdir.

1. Üç gün oruc tutmaq: İmam Sadiq (ə) buyurub: "Allah-taaların əmr verdiyi nəsuh (xalis) tövbə çərşənbə və cümə axşamı günlərini oruc tutmaqdan ibarətdir."

2. Tövbə qüslü etmək: Musiqi alətlərilə məşğul olmaq mövzusunda qeyd olunduğu kimi, imam Rza (ə) musiqiyə qulaq asmaq günahından tövbə etmək istəyən şəxsə buyurub: "Ayağa qalx və qüsl et." Peyğəmbər (s) buyurub: "Şübhəsiz, bəndə nə qədər günah edib ondan peşman olaraq

tövbə edərsə, Allah-taala da ona tərəf bağışlamaqla qayıdar." Daha sonra (tövbə etmək istəyən kişiyyə) buyurdu: "Ayağa qalx, tövbə qüslü alıb səcdə et!"

3. İki və ya dörd rükət namaz qılmaq: İmam Sadiq (ə) buyurub: "Günah edən bəndə ayağa qalxaraq dəstəmaz alıb iki rükət namaz qıldıqdan sonra, Allahdan bağışlanmağını istəyərsə, Allah-taala da onun tövbəsini qəbul edir, çünki özü buyurmuşdur ki; "Pis iş görən və ya özünə zülm edən hər bir kəs bundan sonra istiğfar edərsə, Allahı bağışlayan və rəhm edən görər."

"İqbal" kitabının "Zilqədə ayının əməlləri" bölməsində nəql olunmuşdur ki, Peyğəmbər (s) bu ayın bazar günü öz səhabələrinə buyurmuşdur: "Sizdən tövbə etmək istəyən kimdir?" Dedilər: "Biz hamımız tövbə etmək istəyirik." Həzrət buyurdu: Qüsl edin və (ya) dəstəmaz alın! Həmçinin, dörd rükət namaz qılaraq hər rükətdə "Həmd" surəsindən sonra üç dəfə "İxlas" surəsini, bir dəfə "Fələq" və "Nas" surələrini oxuyun. Daha sonra yetmiş dəfə istiğfar edərək (əstəğfirullahi rəbbi və ətubu iləyh söyləyərək) axırda deyin: "La həvlə və la quvvətə illa billahil-əliyyil-əzim". Həmçinin, həzrət (s) onlara bunun ardınca kiçik bir duanın oxunmasını da öyrətdi (ki, belədir: "Ya əzizu ya ғəffar iğfirli zünubi və zunubə cəmi-işşini və-liy minat, fəinnəhu la yəğfiruz-zunubə illa əntə.") Həzrət daha sonra buyurdu: "Mənim ümmətimdən hər kəs buna əməl edərsə, asimandan belə bir səs gələr: "Tövbən qəbul olmuş, günahların isə bağışlanmışdır." Ərşdə olan mələklərdən biri deyər: "Düşmənlərin qiyamət günü səndən razı olacaqdır." Ayrı bir mələk deyər: "Ey imanlı bəndə! Qəbrin geniş və işıqlı olacaqdır." Başqa bir mələk deyər: "Ata-anan səndən razı oldu. Sənin bu əməlin üçün ilahi rəhmət və bağışlanma onlara və ailənə (nəslinə) şamil olmuşdur. Özün isə dünya və axirətdə bol ruzi içində olacaqsan." Cəbrail (ə) isə ona deyər: "Vəfatın vaxtı Əzrail ilə birlikdə gələr və sənin haqqında canını asan almasını tövsiyə edərim." Səhabələr dedilər: "Ey Allahın elçisi (s)! Bir şəxs bu əməli (Ziqədə ayında deyil,) başqa aylarda edərsə, necə olar?" Həzrət buyurdu: "Dediyim kimi olar. Şübhəsiz, bu sözləri Merac gecəsində Cəbrail (ə) mənə öyrətmişdir."

4. Bağışlanmaq diləmək və məsum imamlardan nəql olunmuş tövbəyə aid duaların oxunması: Xüsusilə, "Səhifeyi-Səccadiyyə"nin tövbə haqqında olan 31-ci duası, "Munacati xəmsə əşər", "Tamin" adlı münacatı və sair bu kimi dua və münacatların oxunması tövsiyə edilir. Bu duaları oxduqda onların mənalərini başa düşməyə çalışmaq lazımdır.

5. Tövbənin təkrar edilməsi: İmam Sadiq (ə) buyurub:

"Peyğəmbər (s) gün ərzində heç bir günah etmədən yüz dəfə Allaha tövbə edir və ondan bağışlanmaq diləyirdi."

Həmçinin, buyurub:

"Bəndə çoxlu istiğfar edərsə, onun əməl kitabı parıldayan halda göyə yüksələr."

İmam Rza (ə) buyurub: "İstiğfar bir ağacda olan və bir təkənla ardıcıl olaraq yerə tökülən yarpaq kimidir. Günahdan tövbə edərkən ondan əl çəkməyən və günahı yerinə yetirən şəxs öz Rəbbini ələ salmışdır."

İmam Sadiq (ə) buyurub: "Peyğəmbər (s) hətta qısa olan məclislərdə iyirmi beş dəfə (əstəğfirullah) deməmiş oranı tərk etmədi."

Digər bir hədisdə buyurulur: "O həzrət (s) hər gün yetmiş dəfə "əstəğfirullah" və yetmiş dəfə "ətubu iləllah"-(Allaha tərəf qayıdıram) sözlərini söyləyərmiş." Seyid ibn Tavus (rə) "Muhəcud-dəəvat" kitabında Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir: "Zəhmət, sıxıntı və ya çətinliyə düşən şəxs otuz min dəfə "əstəğfirullah və ətubu iləyh" sözünü deyərsə, şübhəsiz, Allah-taala onun üçün çıxış yolu göstərir." Hədisi rəvayət edən isə belə deyir: "Bu hədis doğru və təcrübə olunmuşdur."

6. Səhər vaxtı istiğfar etmək; dua və tövbə hər bir halda faydalı sayılsa səhər adlanan da, onu gecənin son üçdə birindən günəş çıxanadək zamanda yerinə yetirməyin günahlardan paklanmaq üçün xüsusi təsiri vardır. Belə ki, Quranın bir neçə ayəsində bu vaxta təkid olunaraq səhər çağı istiğfar edənlər təriflənmiş, həmçinin, bu iş, təqva və cənnət əhlinin xüsusiyyətlərindən sayılmışdır. O cümlədən, buyurulur: "(Onlar) dünyada gecənin az bir hissəsini yatır və səhərlər istiğfar edirlər."

Digər ayədə buyurulur: "(Onlar) səhər çağı istiğfar edənlərdir."

Əmirəl-möminin Əli (ə) buyurub: "Allah-taala bir bəla göndərmək istədikdə, buyurar: "Mənim cəlalım (ucalığım) üçün dostluq edən, mənim məscidlərimi abadlaşdıran və səhərlər istiğfar edənlər olmasaydı, şübhəsiz öz əzabımı nazil edərdim.""

Loğman (ə) öz oğluna buyurdu: "Oğlum! Məbada, xoruz səhər duraraq sən yatan halda istiğfar etməklə səndən bilikli olsun."

Səhər çağı və onun əməlləri barədə çoxlu rəvayətlər mövcuddur.

"Vitr" namazının qunutunda yetmiş dəfə "əstəğfirullah" və yüz dəfə "Əl-əfv" demək də müstəhəbdir. Həmçinin, Allah-taalanın öz peyğəmbərinə göstəriş verdiyi və hər bir möminin arzusu olan "bəyənilmiş məqam" (Məqamən-məhmud) məhz o həzrətin (s) səhər çağı durmasından irəli gəlirdi. Quranda buna göstəriş verilmişdir.

Ümumiyyətlə, hər hansı bir mənəvi məqama çatan şəxs səhər çağı durmağa adət etmişdir.

İKİNCİ HİSSƏ

QƏFLƏTDƏN AYILDAN ƏHVALATLAR

İman və təqva əhlinin əhvalat və sərgüzəştlərindən danışmaq (yatmış) qəlbləri oyatdığı, həmçinin dinləyiciləri yaxşı əmələ vadar etdiyi üçün burada tövbə əhli barədə bir sıra əhvalatları diqqətinizə çatdırırıq. Möhtərəm oxucuların bəhrələnməyini ümüd edirik.

BİRİNCİ ƏHVALAT

Mərhum Səbzivarinin "Məsabihul-qulub" kitabında yazılmışdır ki, şərabı qadağan edən ayə nazil olduqdan sonra Peyğəmbər (s) tərəfindən bir nəfər (uca səslə) heç bir kəsin şərab içməməsini (müsəlmanlara) çatdırdı. Günlərin bir günü Peyğəmbər (s) bir küçə ilə gedərkən əlində şərab şüşəsi olan müsəlmanlardan biri də yolunu o küçədən saldı. O, (uzaqdan) Peyğəmbəri (s) görərək qorxuya düşüb öz-özünə dedi: "İlahi! Tövbə etdim və daha şərab içməyəcəyəm. Məni rusvay etmə!"

Həzrət ona yaxınlaşıb buyurdu: "Bu şüşənin içindəki nədir? Cavabında dedi: "Sirkədir." Həzrət (s) əlini uzadaraq buyurdu: "Bir az əlimə tök." Beləliklə də, ondan bir az tökdükdə onun sirkə olması məlum oldu. O kişi ağlayaraq dedi: "Ey Allahın Rəsulu (s)! And olsun Allaha ki, bu sirkə deyil, əksinə şərab idi. Amma tövbə edib Allahdan rusvay olmamağımı istədiyim üçün belə oldu." Peyğəmbər (s) buyurdu: "Allah-taala tövbə edənlərin günahlarını yaxşı işlərə (savablara) çevirir."

İKİNCİ ƏHVALAT

"Usuli-kafi" kitabının "Vəqtut-tövbə" bölməsinin 4-cü hədisində Müaviyə ibn Vəhəbdən nəql olunmuşdur ki, deyir: "Biz Məkkə səfərinə getmişdik. Karvanımızda bir dindar qoca kişi də var idi. Amma şiə məzhəbində olmadığından, səfərdə namazlarını bütöv qılırdı, çünki sünnilər səfərdə namazın bütöv qılınmasına etiqadlıdır. Onun karvanda olan qardaşı oğlu isə şiə idi. Qoca kişi xəstələndikdə, onun qardaşı oğluna dedim: Eynilə şiə məzhəbini öz əlinlə ona təklif et, bəlkə, Allah ona nicat verdi! Ətrafdakılar isə dedilər: "Onunla işiniz olmasın, qoyun bu halda öz-özünə ölsün. Onun vəziyyəti heç də yaxşı deyildir." Qardaşı oğlu isə dözməyib dedi: Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra bir neçə nəfərdən başqa, camaatın hamısı dindən çıxıb mürtəd oldu. Əliyyibn Əbi Talib (ə) Peyğəmbərin (s) özü kimi itaət olunmağa layiq idi.

O kişi dərinə ah çəkərək uca səslə "Mən də bu əqidədəyəm." sözünü deyib dünyasını dəyişdi. İmam Sadiqin (ə) huzuruna getdikdə, bizlərdən biri olmuş hadisəni o həzrət üçün açıqladı. İmam (ə) isə belə buyurdu: "O, cənnət əhlindən olan bir kişidir." Soruşduq: "Ömrü boyu deyil, məhz ölən vaxtı şiə olan şəxs necə cənnət əhlindən ola bilər?" Həzrət buyurdu: "Daha ondan nə istəyirsiniz? And olsun Allaha ki, o, cənnətə daxil olmuşdur." Bu hədisdən (ölümə yaqın etməzdən qabaq) haqqa tərəf qayıdış və tövbə qapısının son nəfəsədək açıq olması başa düşülür."

ÜÇÜNCÜ ƏHVALAT

"Biharul-ənvar"ın "Babul-xəvf və rəca" bölməsində (15-ci cild, səhifə 117) imam Səccaddan (ə) belə nəql olunmuşdur: "Bəni-İsraildə kəfən oğurlayan bir kişinin qonşusu xəstələnib ölməsindən qorxduqda, o, kəfən oğurlayanı yanına çağıraraq ona dedi: "Mən necə qonşu idim?" Kəfən oğurlayan dedi: "Çox yaxşı qonşu olmusan." Dedi: "Hacətlərini yerinə yetirməyə hazıram." Daha sonra iki cür kəfən gətizdirərək ona dedi: "Bu kəfənlərin daha yaxşısını götürüb apar ki, mənə o biri kəfənə bükərlər, amma (bunun qarşılığında) dəfn olunduqdan sonra qəbrimi açıb mənə kəfənsiz qoyma." Kəfən oğurlayan bu təklifi qəbul etməkdən boyun qaçırır, amma qonşusunun təkidinə görə kəfənlərdən daha yaxşısını götürüb gedir.

Onun qonşusu vəfat etdi və dəfn olunduqdan sonra kəfən oğurlayan öz-özünə dedi: "Ölünün şüuru yoxdur ki, mənim öz vədəmə yalançı çıxmağımı anlasın. Gedib onun kəfənini oğurlayacam."

Beləliklə də, onun qəbrini açıb kəfənini götürmək istədikdə, birdən "Belə etmə!" deyərək qışqırıq səsinə eşitdi. O, qorxuya düşüb kəfəni götürmədən qəbri ördü və ömrünün sonunadək öz övladlarına belə dedi: "Sizin üçün necə ata olmuşam?" Dedilər: "Çox yaxşı ata olmusan." Dedi: "Mənim sizdən bir xahişim var." Dedilər: "Onu yerinə yetirərik." Dedi: "Mən öləndə bədənime od vurun və külə çevrildikdə, külümü havaya verib onun yarısını dənizə, yarısını isə səhraya tökün." Övladları onun xahişini qəbul edib öləndən sonra dediyini yerinə yetirdilər. Allah-taala onun dağılmış külünü bir yerə yığaraq onu dirildib buyurdu: "Nə üçün belə bir vəsiyyəti etdin?" Dedi: "And olsun sənə ucalığına ki, sənə əzabın qorxusu mənə belə bir vəsiyyətdə vadar etmişdir." Daha sonra buyurur: "Mən də səni bağışlayıb qorxunu asayışə çevirəcək və boynunda haqqı olanları səndən razı salacağam."" Bu əhvalatdan başa düşmək olur ki, günahkar öz günahından peşman olub Allah əzabından qorxarsa, Allah-taala da onu bağışlayaraq boynunda haqqı olanları ondan razı salacaqdır.

DÖRDÜNCÜ ƏHVALAT

"Rəvzətul-kifayə" kitabında imam Sadiqdən (ə) rəvayət olunmuşdur ki, buyurub: "Bəni-İsrail arasında dünyaya məşğul olmayan bir kişi var idi. Şeytan bütün qoşunlarını çağıraraq bir yerə yığıb dedi: "Sizdən hansınız bu kişini aldada bilər?" Onlardan biri dedi: "Onu mənə tapşır." Şeytan dedi: "Onu hansı yolla aldada bilərsən?" Dedi: "Qadınlarla." Şeytan dedi: "Sən bunu bacarmazsan, çünki o qadınları imtahan etməmiş və onları

dadmamışdır." Başqa bir şeytan dedi: "Onu mənə tapşır. Onu şərab içmək və xoşgüzəranlıqla aldadaram." Şeytan dedi: "Sən də bacarmazsan, çünki o, bu cür işlərə heç bir əhəmiyyət vermir." Ayrı bir şeytan dedi: "Mən onu yaxşı və xeyir əməllər yolu ilə aldadaram." Şeytan dedi: "Sən bacararsan." Beləliklə də o şeytan abid kişinin ibadət etdiyi yerə gedərək onun qarşısında durub ibadətə başladı. Abid yuxulayır, şeytan isə yuxuya getmir və abid yorulur, şeytan isə yorulmadan ardıcıl olaraq ibadət edirdi. Abid onun yanına gedib özünü və öz əməlini onun yanında dəyərsiz və kiçik sayaraq dedi: "Ey Allahın bəndəsi! Hansı yolla bu qədər namaz qılmağa qüvvət tapmısan?" Şeytan ona bir cavab vermədi. O, sualını ikinci dəfə təkrar etdi, amma cavab almadı. Nəhayət sualını üçüncü dəfə təkrar etdikdə, cavabında belə dedi: "Ey Allah bəndəsi! Həqiqətən, mən bir günaha batmış və daha sonra o günahdan tövbə etməmişəm. İndi o günahımı xatırladıqda, namaz qılmaq üçün güc əldə edirəm." Abid dedi: "De görüm hansı günahı etmişən, mən də onu edim namaz qılmağa güc tapım?" Dedi: "Şəhərə gedib filan addakı tanınmış pis qadını tap və ona iki dirhəm verərək onunla zinakarlıq et." Abid dedi: "Mən iki dirhəmi haradan gətirim?" Mən iki dirhəmin nə olduğunu belə bilmirəm. Şeytan ayağı altından iki dirhəmi götürərək ona uzatdı, abid də pulları alaraq başına atdığı əba ilə şəhərə daxil olub o pis qadının evini soruşdu. Caamat isə onun evini abidə göstərərək abidin o pis qadına öyüd-nəsihət verməsi üçün gəldiyini güman etdilər. Abid qadının evinə daxil olaraq iki dirhəmi onun qabağına atıb onu zinakarlığa dəvət etdi. Qadın üzünü abidə tutub dedi: "Sənin halında olanlar heç vaxt mənim kimi pis qadının yanına gəlmir. De görüm başına nə gəlmişdir?" Abid başına gələni ona danışdıqda, qadın dedi: "Ey Allah bəndəsi! Günahı tərk etmək tövbədən daha asandır və heç də günah edən şəxsin tövbə ardınca gedib onu tapması məlum deyildir. Səni bu yola göndərən sənin üçün cildə girmiş şeytan olması aydın bir məsələdir. Öz yerinə qayıtdıqda isə onu orada tapa bilməyəcəksən." Beləliklə də, abid geri qayıtdı, o qadın da o gecə dünyadan getdi. Sübh açılanda o qadının qapısına belə yazılmışdı: "Cənnət əhlindən olan filan qadının cənazəsinə hazır olun". Camaat şəkə düşərək üç günədək onu basdırmaqdan boyun qaçırdı, çünki ona qarşı inamları yox idi. Allah-taala peyğəmbərlərindən birinə nəzərimcə, həmin peyğəmbər Musa ibn İmrandır (ə) vəhy etdi ki, gedib filan qadına namaz qıl və camaatın da onun üçün namaz qılmasına göstəriş ver, çünki mən onu bağışlamış və cənnəti ona vacib etmişəm. Bu isə onun mənim bəndələrimdən birini günahdan saxladığı üçündür.

BEŞİNCİ ƏHVALAT

"Safi" təfsirində belə nəql olunur: Məaz ibn Cəbəl ağlayan halda Peyğəmbərin (s) yanına gəldi, ona salam verdi. Salamın cavabını verdikdən sonra Peyğəmbər (s) buyurdu: "Nə üçün ağlayırsan?" Cavab verdi ki, məscidin qapısında xoş simalı bir cavan var. O, elə ağlayır ki, elə bil cavan oğlu ölmüş bir qadın ağlayır. Sizin yanınıza gəlmək üçün icazə istəyir. Peyğəmbər (s) gəlməsi üçün ona icazə verdi. Cavan içəri daxil oldu və salam verdi. Salamın cavabını verdikdən sonra Peyğəmbər (s) buyurdu: "Nə üçün ağlayırsan?" Dedi: "Niyə də ağlamayım?! Mən elə bir günaha mürətkib

olmuşam ki, Allah məni bağışlamayıb cəhənnəmə atacaq!" Peyğəmbər (s) soruşdu ki, Allaha şərikin qoşmusan? "Xeyr!" deyə cavab verdi. Adam öldürmüşən? Yenə də cavabı "Xeyr!" demək oldu. Peyğəmbər (s) buyurdu: "Əgər günahın dağlar böyüklüyündə olsa belə, Allah bağışlayar." Cavan dedi: "Mənim günahım dağlardan da böyükdür." Allahın Rəsulu (s) yenə buyurdu: "Günahının böyüklüyü yeddi yer, deryalar, daşlar, ağaclar və yerdə olan məxluqatlar, göylər, ulduzlar, ərş və kürsü qədərdirmi?" Cavan dedi: "Mənim günahın onlardan daha böyükdür!" Peyğəmbər (s) buyurdu: "Vay sənə halına! Sənə günahın böyükdür, yoxsa, Allah?" Cavab verdi ki, Allah daha böyük və əzəmətlidir. Peyğəmbər (s) onun günahının nə olmasını soruşdu və o, belə cavab verdi: "Mən yeddi ildir ki, qəbirləri açmaq və yenidən dəfn olunmuşların kafəni oğurlayaraq satmaqla məşğulam. Bir gün ənsardan olan bir qadın vəfat elədi. Onun qəbrini açıb kafəni çıxardıqda, şeytan mənə vəsvəsə elədi. Mən onunla yaxınlıq etdim. Getmək istərkən ondan belə bir səs eşitdim: "Ey cavan, qiyamət günün sahibindən qorxmursanmı? Cəhənnəmin əzabına görə vay sənə halına!" Cavan dedi ki, indi mən nə edirəm? Peyğəmbər (s) buyurdu: "Ey fasiq, məndən uzaqlaş, qorxuram ki, sənə odun məni də yandıra!"

O, Peyğəmbərin (s) yanından çıxıb getdi və dağlara üz tutaraq əllərini boynuna bağladı, ibadət və tövbə etməklə məşğul oldu. Cavan qırx gecə və gündüz düz elə ağlayırdı ki, onun ağlamağı yırtıcı heyvanlar və quşlara da təsir edirdi. Qırx gündən sonra Allaha dua edərək dedi ki, ya məni bağışla, ya da göydən bir od göndərək məni məhv elə ki, qiyamətdə rüsvay olmayım.

Allah Peyğəmbərə (s) onun bağışlanması ilə bağlı bu ayəni nazil etdi:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ لَا يَلْحَقُهُ الْعَذَابُ

"O kəslər ki, çirkin bir iş (böyük günah) etdikdə və ya (kiçik bir günahla) özlərinə zülm etdikdə, Allahı yada salar və günahları üçün bağışlanmaq istəyərlər. Günahları Allahdan başqa, kim bağışlaya bilər? "

Peyğəmbər (s) bu ayəni gülümsəyərək oxudu və buyurdu: "Kim məni o cavanın yanına apara bilər?" Məz dedi ki, onun harada olduğunu mən bilirəm. Onlar birlikdə həmin cavanın yanına getdilər və gördülər ki, onun üzü günəşdən yanaraq qaralıb, ağlamaqdan kirpikləri tökülüb, özü isə münacatla məşğul olmaqda və başına torpaq tökməkdədir. Yırtıcı heyvanlar ətrafına toplaşmış və quşlar da başı üzərində qanad çalaraq onun halına ağlamaqdadırlar. Peyğəmbər (s) ona yaxınlaşıb başı və üz-gözündən torpağı sildi və ona müjdə verərək buyurdu ki, Allah səni bağışlayaraq cəhənnəm atəşindən xilas etmişdir. Sonra səhabələrinə belə buyurdu: "Öz günahlarınızı bu cür əməllərlə aradan qaldıraraq tələfi edin." Qeyd etmək lazımdır ki, ola bilsin ki, Peyğəmbərin (s) o cavanı öz yanından qovması, günahı daha böyük olduğundan, onun günahının zülmətinin aradan gedib İlahi rəhmətə layiq olması üçün qorxusunu şiddətləndirmək niyyəti ilə həyata keçmişdir. Belə də oldu. Peşmançılıq və ürək yangısı nə qədər çox olarsa, ilahi rəhmət və bağışlanmaq da daha yaxşı olacaqdır. Beləliklə, o cavanın Peyğəmbər (s) tərəfindən qovulması onun haqqında olan bir növ

1. "Ali-Imran" surəsi, ayə 135.

lütf sayılaraq onun öz xeyrinə tamamlandı.

ALTINCI ƏHVALAT

"Səfinətul-bihar" kitabının 1-ci cildinin 127-ci səhifəsində rəvayət olunmuşdur ki, Peyğəmbər (s) Mədinə yaxınlığında yaşayan "Bəni-Qurəyzə" tayfasının qalasını mühasirəyə aldıqda, onlar tərəfindən özü və müsəlmanlara qarşı çoxlu əziyyət və xəyanətlərə əl atıldığı üçün onlarla döyüşmək və onları öldürməkdən başqa, bir çarə görmədi. Onlar Peyğəmbərin (s) yanına bir nəfəri göndərərək məsləhətləşmək üçün keçmiş tanışları olan Əbu Ləbabı istədilər. Peyğəmbər (s) Əbu Ləbabiyə icazə verdikdən sonra onların yanına getdi. Əbu Ləbabiyə dedilər: "Peyğəmbərin (s) hökmünü (yəhudilərin təslim olmasını) necə görürsən? Onu qəbul edəkmi?" Əbu Ləbabı dedi: "Bəli, qəbul edin və bilin ki, Peyğəmbər (s) sizi öldürmək istəyir və bu sözü ilə boğazına işarə etdi. O, daha sonra bu sözündən peşiman olub öz-özünə dedi: "Allaha və onun elçisinə xəyanət edib Peyğəmbərin (s) sirrini açdım." "Bundan sonra qaladan xaric oldu. Amma xəcalətindən Peyğəmbərin (s) yanına getməyib məscidə tərəf üz tutdu. Məsciddə boynuna bir ip ataraq özünü onun sütununa bağladı, (o sütun peyğəmbərin qəbri yaxınlığında yerləşən ikinci sutundur ki, "tövbə sütunu" adı ilə məhşurdur) və dedi: "Ya ölüm, yaxud da Allah məni bağışlayanadək bu sutundan özümü açmayacam!" Bu xəbər Peyğəmbərə (s) çatdıqda buyurdu: "O, mənim yanıma gəlsəydi, Allahdan onun üçün bağışlanmaq dilərdim. İndi isə Allaha üz gətirdiyi üçün, Allahın özü onunla necə rəftar edəcəyini daha yaxşı bilir." Əbu Ləbabə gündüzlər oruc tutur, gecələr isə ölməsin deyə qızı ona azacıq yemək verir və zərurət hallarında açaraq yenə də bağlayırdı. Bir müddətdən sonra Peyğəmbər (s) Ümmü-Sələmənin evində olarkən onun tövbəsinin qəbul olması Allah tərəfindən vəhy olundu. Peyğəmbər (s) bunu Ümmü Sələməyə xəbər verdi. Ümmü Sələmə o həzrətdən (s) icazə aldıqdan sonra başını otaqdan çölə çıxarıb Əbu Ləbabəyə müjdə verdi. Əbu Ləbabə isə bunu eşitdikdə Allaha şükr etdi. Müsəlmanlar gəlib onu sutundan açmaq istəyəndə, imtina edərək dedi: "Yalnız Peyğəmbər (s) öz mübarək əli ilə məni açmalıdır." Peyğəmbər (s) gələrək onu sutundan açıb buyurdu: "Allah səni bağışladı və anadan dünyaya gələn kimi (günahsız) olmusan." Əbu Ləbabə dedi: "Ey Allahın elçisi! Bu nemətə şükr etmək üçün bütün var dövlətimi sədəqə verməyə icazə verirsinizmi?" Həzrət buyurdu: "Xeyr." Dedi: "Var-dövlətimin üçdəikisinə icazə verirsinizmi?" Həzrət buyurdu: "Xeyr." Əbu Ləbabə var dövlətinin üçdəbirini sədəqə verməyə icazə aldıqda, Peyğəmbər (s) öz razılığını bildirdi. O həzrət (s) daha sonra bu ayəni tilavət etdi: "Ayrı bir dəstə öz günahlarına etiraf edib yaxşı və pis işləri bir-birinə qatdı. Allahın onları bağışlamasına ümüd vardır və şübhəsiz, Allah-taala bağışlayan və mehribandır. Onların mallarından onları paklaşdırmaq üçün sədəqə al (və onu alarkən) onlara dua et, çünki sənin duan onlar üçün asayışdır və Allah-taala eşidən və biləndir. Onlar yalnız Allahın tövbəni qəbul edib günahları bağışladığını bilmirlərmi? Allah-taala çoxlu tövbə qəbul edən və mehribandır."

Bu əhvəlatdan belə nəticə alırıq ki:

Birincisi, hər bir günahkar öz günahını böyük sayıb ondan utanmalı, həmçinin, Allahın rəhmət və bağışlamasını böyük nemət sayıb onu tələb etməkdə ciddi olmalı və özünü ona möhtac hesab etməlidir.

İkincisi, tövbənin qəbul olub günahdan paklaşmağına yəqin etməyincə, Allaha yalvarmaq və ondan bağışlanmaq tələb etməkdən əl çəkməməlidir. Adətən, belə bir yəqin isə ölüm vaxtı hasil olur. Belə ki, ölüm vaxtı mələk səsi qulağına çataraq ona "Qorxma, sən bağışlanmış və cənnət əhlindən olmusan." deyər. Beləliklə, ölüm saatına qədər (kitabın müqəddiməsində deyildiyi kimi) öz tövbəsinin qəbul olması üçün qorxu və ümüd arasında olmalıdır.

YEDDİNCİ ƏHVALAT

Seyid Məhəmməd Əşrəf Mirdamad "Fəzammus-sadat" kitabında Şəhid Sanidən, o da Aisə ibn Covzinin kitabından nəql etmişdir ki, saleh şəxslərin biri Misir şəhərinə daxil olduqda, öz əli ilə qızarmış dəmiri yanar kürədən çıxaran və dəmirin istisinin ona təsir qoymayan bir dəmirçi ilə rastlaşdı. Öz-özünə "Bu kişi hökmən kəramətli şəxslərdəndir." deyib ona yaxınlaşdı, salam verərək dedi: "Ey Allahın bəndəsi! Bu kəraməti sənə verənin ehtiramına xatir mənim üçün bir dua et." Dəmirçi bu sözü eşidərək ağlayıb dedi: "Ay kişi! Sənin mənim haqqımda etdiyin güman səhvdir və mən özümü salehlərdən bilmirəm." Dedi: "Sənin bu əməlini saleh və xalis bəndlərdən başqa, heç kim bacarmır." Dəmirçi dedi: "Bunun bir səbəbi var." O, dəmirçiyə dedi: "Mənə minnət qoyub bunun səbəbini mənim üçün açıqla." Dəmirçi dedi: "Bir gün bu dükanda işlə məşğul idim ki, oxşarını görmədiyim gözəl bir qadın yanıma gələrək yoxsulluqdan şikayətləndi. Mən onun gözəlliyinə vurulub dedim: "Mənim istəyimi yerinə yetirsən, ehtiyaclarını ödəməyə hazıram." O isə cavabında dedi: Allahdan qorx, mən bu işin adamı deyiləm." Mən də onu öz yanımdan qovdum və o da narahat halda getdi. Amma bir azdan sonra qayıdaraq dedi: "Ehtiyac məni bura çəkərək istəyini qəbul etməyə gətirdi." Mən onunla birlikdə evə gedib qapını qıfılladım. Qadın soruşdu: "Nə üçün qapını qıfılladın?" Dedim: "Camaatın mənim bu işimdən xəbərdar olmasından qorxdum." Dedi: "Nə üçün Allahdan qorxmursan?" Cavabında dedim: "Allah bağışlayan və mehribandır." Ona yaxınlaşdıqda, gül dəsdəsi kimi güclü küləkdən əsən kimi titrəyib gözündən yaş axıtdığını gördüm. Dedim: "Sənə nə olub?" Dedi: "Bizi görən Allahımdan qorxuram. Məndən əl çəksən, Allahın sənə dünya və axirət odunu haram etməsinə zəmanət verirəm." O qadının sözü mənə təsir qoyduğundan öz niyyətimdən əl çəkib bütün var dövlətimi ona verdim və dedim: "Ey qadın, get ki, mən səni Allah qorxusundan azad etdim." O qadın isə sevincək halda evinə qayıtdı. Mən o gecə yuxuda başında yaqutdan tac olan möhtərəm bir qadın gördüm ki, belə buyurdu: "Allah sənə xeyir əcr versin." Dedim: "Siz kimsiniz?" Dedi: "Mən sənin yanına gələn və Allah qorxusundan əl çəkdiyin qadının anasıyam. Allah-taala səni dünya və axirət odu ilə yandırmasın." Dedim: "O qadın sizin hansı qohumlarınızındandır?" Buyurdu: "Peyğəmbərin (s) nəsilindəndir." Beləliklə, mən Allaha şükr etdim və o gündən sonra heç vaxt oddan mənə bir ziyan dəymədi. Axirətdə də odun məni yandırmamasına ümüdvaram."

Bu əhvəlatdan belə başa düşülür ki, Allah-taala şəhvət üçün şərait yaranan və həyacanlı hallarda özünü haramdan saxlayıb şəhvətini boğan şəxsə odu haram etmiş və onu öz rəhmətində yerləşdirmişdir.

SƏKKİZİNCİ ƏHVALAT

Həmçinin adı çəkilən kitabda nəql olunmuşdur ki, İshaq ibn İbrahim Tahiri yuxuda Peyğəmbəri (s) gördü və həzrət (s) ona buyurdu: "Qatili azad et!" O vəhşətlə yuxudan oyanıb həmin qatilin kimliyi və harada olduğu barədə axtarış apardıqda dedilər: "O, burdadır və öz dili ilə qətlə etiraf etmişdir." Qatili gətirdikdə İshaq ona dedi: "Sözün düzünü desən, səni azad edəcəm." Qatil dedi: "Mən bir dəsdə azğınla birlikdə Bağdad şəhərində hər bir haram və pis işləri görür və bir qoca qarı bizim üçün qadın gətirirdi. Bir gün o qoca gözəl bir qızı özü ilə bizim yanımıza gətirdi. O qız bizi görən kimi, işi başa düşüb qışqıraraq huşdan getdi. O, ayıldıqdan sonra qışqıraraq dedi: "Allahdan qorxun və məndən əl çəkin! Bu hiyləgər qarı məni aldadaraq dedi ki, filan məhəllədə görməli bir yer var. Mən də onun hiyləsinə aldanıb yola düşdüm və beləliklə də, məni buraya gətirdi. Allahdan qorxun, mən seyyidə və xanım Zəhranın (ə) nəslindənəm." Dostlarım onun sözünə əhəmiyyət vermədən ona tərəf hücum etdilər. Mən isə Peyğəmbərin (s) ehtiramına görə qeyrətə gəlib onlara mane oldum. Beləliklə də, gördüyünüz kimi çoxlu yaralar aldım. Nəhayət onların başçısına möhkəm zərbə vuraraq qızı onların əlindən alıb azad etdim. O qız isə mənə dua edərək dedi: "Mənim namusumu qoruduğun kimi, Allah da sənə eyblərini örtsün və mənə kömək etdiyin kimi, Allah da sənə yar olsun." O halda qışqırıq və hay-küyün səsinə qonşular evə girib əlimdə qanlı xəncər və qan içində vurnuxan şəxsi görərək məni tutub bura gətirdilər." İshaq dedi: "Mən səni Allah və Peyğəmbərinə (s) görə bağışladım. O kişi isə dedi: "Mən də bütün günahlardan tövbə edib səni bağışladıklarının haqqına görə, bir daha günah etməyəcəyəm." Gördüyünüz kimi bu qatil kişi haram işi tərk edib onun qarşısına aldığı, həmçinin, Allah və onun Peyğəmbərinin (s) hörmətinə görə məzluma kömək etdiyi üçün bütün günahkarlığına baxmayaraq Allah və onun Peyğəmbərinin (s) lütfünə nail oldu və beləliklə də, ölümdən xilas olunaraq tövbə etməyə müvəffəq edildi."

DOQQUZUNCU ƏHVALAT

Mərhum şeyx Abbas Qumi "Mənazilul-axirət" kitabında nəql etmişdir ki, İbn Səməd adlı bir nəfər gecə və gündüzün çox vaxtı öz nəfəslərini sayırdı. O, bir gün keçən ömrünün günlərini saydıqda, ömründən altmış ilin keçdiyini gördü. Daha sonra onun günlərini hesabladıqda, iyirmi bir min beş yüz gün olduğunu görüb dedi: "Vay olsun mənə! Hər gün yalnız bircə günah etmiş olsam, Allah-taala ilə iyirmi bir min beş yüz günahla görüşəcəm. O, bu sözü deyərək huşdan getdi və o halda dünyasını dəyişdi." Rəvayət olunmuşdur ki, Peyğəmbər (s) bir səhrada dəvəsindən enərək öz səhabələrinə buyurdu: "Gedin bir qədər odun gətirin. Dedilər: "Biz elə bir yerdə mənzil salmışıq ki, burada heç bir odun tapılmır." Həzrət (s) buyurdu: "Hər kəs bacardığı qədər gətirsin." Beləliklə, də hər kəs bir şey tapıb o həzrətin (s) qarşısında bir-birinin üstünə tökdü. Odunlar yığıldıqdan sonra

Peyğəmbər (s) buyurdu: "Günahlar da beləcə yığılır." peyğəmbərin (s) öz səhabələrinə odun yığmağa göstəriş verməsində məqsədi günahların da ilk baxışda odun tapılmayan səhra kimi nəzərə çarpmaması, amma axtarış apardıqda, yığılaraq bir topa olması idi.

ONUNCU ƏHVALAT

Fazil Nəraqi "Meracus-səadət" kitabında nəql etmişdir ki, Bəsrə şəhərində "Şəvanə" adlı (azgın) bir qadın vardı və Bəsrədə heç bir fəsad məclisi o olmadan qurulmazdı. Bir gün öz kənizləri ilə Bəsrə küçələrinin birindən ötdükdə, qışqırıq və nalə səsi gələn bir evə çatdılar. O dedi: "Subhanallah, (burada nə olub), bu nə səs-küydür?" Daha sonra xəbər almaq üçün kənizlərinin birini evin içinə göndərdi. O kəniz isə gedib geriye qayıtmadı. Başqa kənizi göndərdikdə o, da geri qayıtmadı. O, ayrı bir kənizini göndərərək ona tez qayıtmasını sifariş etdi. Kəniz evə gedib qayıtdıqdan sonra dedi: "Xanım! Bu, ölümlərin naləsi deyil, əksinə dirilər matəmidir. Günahkarlar və əməl dəftərləri qara olanların matəmidir." Şəvanə bu sözü eşidən kimi dedi: "Ah, gedək görək bu evdə nə baş vermişdir!" Evin içinə daxil olduqda, orada bir vaizin (moizə edənin) danışdığını və bir dəstənin onun ətrafında əyləşdiyini gördü. Vaiz onlara öyüd-nəsihət verərək Allah əzabından qorxudur, onlar isə hamılıqla ağlayıb nalə etməyə məşğul olurdular. Vaiz bu ayələri oxuyarkən Şəvanə ora çatdı:

"Qiyamət günü cəhənnəm günahları gördükdə nəyə çəkər və günahkarlar isə titrəyər. Günahkarları cəhənnəmə atılıb dar və qaranlıq yerdə od zəncirləri ilə bir-birinə bağladıqda qışqırıb nalə edər və cəhənnəm maliki onlara deyər: "Tez fəryad etdiniz, bundan sonra çoxlu fəryad və nalə edəcəksiniz." Şəvanə bu nalələri eşitdikdə ona təsir qoydu və dedi: "Ey şeyx! Mən Allah dərgahının üzü qaralarından (günahkarlardan) biriyəm. Tövbə etsəm, Allah məni bağışlayarmı?"

Vaiz dedi: "Əlbəttə, tövbə etsən, Şəvanə kimi günahın olsa belə, Allah-taala səni bağışlayar." Dedi: "Şeyx! Bundan sonra günah etmək istəməyən Şəvanə mən özüməm." Vaiz dedi: "Allah rəhm edənlərin ən rəhimlisidir, tövbə etsən, şübhəsiz ki, bağışlanarsan." Şəvanə tövbə edərək xidmətçi və kənizlərini azad etdi və ibadətə məşğul olaraq keçmiş günahlarının islah etdi. Belə ki, bədəni arıqlayıb zəiflədi. Bir gün öz bədənini baxıb özünü çox zəif halda görərək ah çəkib dedi: "Bu dünyada beləcə ərimişəm, amma axirətdə hansı vəziyyətdə olacağımı bilmirəm?!" Elə bu vaxt qulağına belə bir səs gəldi: "Narahat olma və bizim dərgahımıza bağlı ol, qiyamət günü bizim (sənə verdiyimiz) əcri görəcəksən."

Məşhur bir şeirin məzmununda deyilir:

"Bu qapıya üzrxahlıq etmək üçün gələnin peşmançılıq seli ilə günahı yuyulmayan biri qalmamışdır."

MÜNDƏRİCAT

<i>ÖN SÖZ</i>	5
<i>TƏQVA QURTULUŞ YOLUDUR</i>	5
<i>QURANDA TƏQVA</i>	5
<i>ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN RƏVAYƏTLƏRDƏ TƏQVA</i>	7
<i>MƏNİM DOSTLARIM TƏQVALILARDIR</i>	7
<i>TƏQVALI OLMAQDAN BAŞQA, BİR ÇARƏ YOXDUR!</i>	7
<i>TƏQVANIN MAHİYYƏT VƏ HƏQİQƏTİ</i>	8
<i>GÜNAH İNSANIN YAXŞI ƏMƏLLƏRİNİ PUÇ EDİR</i>	9
<i>CƏNNƏT AĞAQLARI VƏ YANDIRICI OD</i>	9
<i>CAMAATIN HAQQI DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR</i>	10
<i>GÜNAH DUANIN QƏBUL OLUNMASININA MANE OLUR</i>	11
<i>HƏQİQİ İBADƏT GÜNAHIN TƏRK OLUNMASIDIR</i>	11
<i>YAXŞI ƏMƏLLƏR GÜNAH SAYƏSİNDƏ TOZ KİMİ HAVAYA SOVRULAR</i>	11
<i>GÜNAHIN NÖVLƏRİ</i>	12
<i>CƏNNƏT QAPILARI TƏQVALILARIN ÜZÜNƏ AÇIQDIR</i>	13
<i>ŞƏFAƏT İNSANI GÜNAH İŞLƏRƏ CÜRƏTLƏNDİRMƏMƏLİDİR</i>	13
<i>NİCAT TAPMAQ ÜMİDİ İLƏ ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK (İNTİHAR)! </i>	13
<i>ÖLÜM ÜÇ ŞEYDƏN BİRİ İLƏDİR</i>	14
<i>QİYAMƏT GÜNÜ GÖZLƏRİNDƏN YAŞ ƏVƏZİNƏ QAN VƏ ÇİRK AXIDARLAR</i>	15
<i>ŞƏFAƏT NAMAZI YÜNGÜL SAYAN VƏ ONA ETİNASIZ YANAŞANLARA NƏSİB OLMAZ</i>	15
<i>ÇOXLU GÜNAH QƏLBDƏN İMANI APARIR VƏ QƏLBİ QARALDIR</i>	15
<i>MOİZƏNİN HEÇ BİR TƏSİRİ OLMUR</i>	16
<i>KEÇMİŞ PİS ƏMƏLLƏRDƏN QORXMAQ</i>	17
<i>ŞƏFAƏT QÜRURU DEYİL, ÜMİDƏ SƏBƏB OLMALIDIR</i>	17
<i>ƏHLİ-BEYT (Ə) ŞİƏLƏRİ</i>	17
<i>HƏQİQİ ŞİƏLƏR İMAMLARIN ARDICILLARIDIR</i>	18
<i>ŞİƏLİK İDDİASI ETMƏK KİFAYƏT DEYİLDİR!</i>	18
<i>ŞİƏLƏR HAMIDAN ARTIQ TƏQVALI OLAN VƏ ALLAHDAN DAHA ÇOX QORXANLARDIR</i>	19
<i>VİLAYƏT</i>	19
<i>HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) VİLAYƏTİ ALLAHIN ALINMAZ QALASIDIR</i>	20
<i>YIRTICI ŞİRDƏN QALAYA SİĞİNMAQ</i>	20
<i>TƏKCƏ SÖZ KİFAYƏT EDƏRMİ? </i>	21
<i>ƏLLAMƏ MƏCLİSİNİN TƏQVA VƏ ONUN QİSMLƏRİ BARƏSİNDƏ BUYURDUQLARI </i>	21

<i>MƏHƏBBƏT</i>	22
<i>MƏHƏBBƏT İNSANIN SABİTQƏDƏM OLMASINA SƏBƏBDİR</i>	22
<i>MƏLƏKLƏRİN HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) DOSTLARI ÜÇÜN BAĞIŞLANMAQ DİLƏMƏSİ</i>	22
<i>BƏLA GÜNAHKARLARI PAKLAYIR</i>	23
<i>BƏHRƏLƏNMƏK DOSTLUĞUN MİQDARI QƏDƏRDİR</i>	23
<i>SEVDA O QƏDƏR GÖZƏLDİR Kİ, İNSANIN CANINI ALIR</i>	24
<i>GÜNAH ZÜLMƏTİ VƏ TÖVBƏNİN NURU</i>	25
<i>KƏBİRƏ VƏ SƏĞİRƏ GÜNAHIN MƏNASI</i>	25
<i>KƏBİRƏ GÜNAH NƏDİR?</i>	26
<i>BİR SUAL VƏ ONUN CAVABI</i>	28
<i>ÇOXLU HİKMƏT</i>	29
<i>KİÇİK GÜNAHLARA İSRAR ETMƏYİN ÖZÜ DƏ KƏBİRƏ GÜNAHDIR</i>	29
<i>FƏSADA YUVARLANMAQ VƏ SAVABDAN MƏHRUM OLMAQ</i>	29
<i>ƏHLİ-BEYTƏ (Ə) MÜRACİƏT ETMƏK LAZIMDIR</i>	30
<i>NƏ ÜÇÜN "ZİKR ƏHLİ" ƏHLİ-BEYTDİR (Ə)?</i>	30
<i>İKİNCİ İRADIN CAVABI</i>	31
<i>DAHA BÖYÜK OLAN KƏBİRƏ GÜNAHLAR</i>	31
<i>KƏBİRƏ GÜNAH BAŞQA ÜNVAN İLƏ</i>	31

I BÖLMƏ

<i>AŞKAR ŞƏKİLDƏ BƏYAN OLUNAN KƏBİRƏ GÜNAHLAR</i>	33
<i>1. ALLAHA ŞƏRİK QOŞMAQ</i>	35
<i>1. ALLAHIN ZATI MƏQAMINDA TÖVHİD</i>	37
<i>MƏSİHİLƏR DƏ MÜŞRİKDİR</i>	37
<i>BÜTƏ SİTAYİŞ ETMƏK ALLAHA ŞƏRİK QOŞMAQDİR</i>	38
<i>2. ALLAHIN SİFƏTLƏRİ MƏQAMINDA TÖVHİD</i>	38
<i>MƏXLUQATIN GÖZƏL SİFƏTLƏRİNİN MƏNŞƏYİ ALLAHDIR</i>	38
<i>NƏFSİN QƏFLƏTDƏN PAKLAŞDIRILMASI</i>	39
<i>TƏQVALI İNSANLAR TƏRİFLƏNMƏKDƏN QORXARLAR</i>	39
<i>ALLAHIN SİFƏTLƏRDƏ DƏ HEÇ BİR ŞƏRİKİ YOXDUR</i>	39
<i>PEYĞƏMBƏRİ-ƏKRƏMİN (S) GÖSTƏRİŞİ</i>	40
<i>QARUN DA MÜŞRİK OLDU</i>	40
<i>3. FELLƏRDƏ TÖVHİD VƏ ŞİRK</i>	41
<i>ŞƏFFAF SUDAN MİNLƏRLƏ RƏNG İCAD EDİR</i>	41
<i>"FALİQUL-HƏBBİ VƏN-NƏVA" ("ƏNAM" SURƏSİ, 95-Cİ AYƏ)</i>	41
<i>"Fİ ZULUMATİN SƏLAS" ("ZÜMƏR" SURƏSİ, 6-Cİ AYƏ)</i>	41
<i>ÇİRKİLİ QANDAN LƏTAFƏTLİ SÜD</i>	42
<i>BƏNDƏLƏRƏ RUZİ VERİB DUALARINI QƏBUL EDİR</i>	42

Böyük günahlar (3-1)	671
YEGANƏ TƏSİR QOVAN (TƏSİRLİ) ALLAHDIR.....	42
ALLAHIN İŞLƏRİ SONSUZDUR.....	42
İNSANIN BACARIQ VƏ QÜDRƏTİ.....	43
İNSANIN QÜDRƏT VƏ BACARIĞI ALLAHIN İRADƏSİNƏ BAĞLIDIR.....	43
ALLAHDAN QORXMAQ.....	43
ALLAHA ÜMİDVAR OLMAQ.....	44
NEMƏT VERƏNƏ TƏŞƏKKÜR.....	45
VASİTƏLƏRİ DƏ TƏRİFLƏMƏK LAZIMDIR.....	45
MƏXLUQATI TƏRİFLƏMƏK MƏQAMINDA MƏXFİ ŞİRK.....	45
İMAM SADIQ (Ə) VƏ ÇOX ŞÜKR EDƏN DİLƏNÇİ.....	46
TÖVHİD VƏ TƏVƏKKÜL.....	46
BÜTÜN SƏBƏBLƏR ONLARI YARADAN ALLAHIN İXTİYARINDADIR.....	46
TƏVƏKKÜL VƏ TƏVƏKKÜL ETMƏK NƏ DEMƏKDİR?.....	47
TÖVHİD VƏ TƏSLİM.....	47
TÖVHİD VƏ MƏHƏBBƏT.....	48
4. İTƏƏTDƏ TÖVHİD VƏ ŞİRK.....	50
İLƏHİ RƏHBƏRLƏR.....	50
VƏLİYYİ-ƏMR (ƏMR SAHİBLƏRİ) KİMLƏRDİR?.....	50
MÜTƏ PEYĞƏMBƏRİN HÖKMÜ İLƏ HALAL, ÖMƏRİN HÖKMÜ İLƏ HARAM OLUR.....	51
PEYĞƏMBƏR (S) HƏZRƏT ƏLİNİ (Ə) SEVMƏYİ, MÜAVİYƏ İSƏ ONAQARŞI DÜŞMƏNÇİLİK BƏSLƏMƏYİ ƏMR EDİR.....	51
ULUL-ƏMRİN MÜƏYYƏN ŞƏXSLƏRƏ AİD EDİLMƏSİ.....	51
"ULUL-ƏMR" DEDİKDƏ MƏQSƏD ALİMLƏRDİRMİ?.....	52
ULUL-ƏMR ON İKİ ŞİƏ İMAMLARIDIR.....	52
PEYĞƏMBƏR ULUL-ƏMRİN KİM OLMASINI BƏYAN EDİR.....	52
ADİL MÜCTƏHİDƏ İTƏƏT ETMƏK.....	53
TƏQVALI FƏQİHƏ İTƏƏT ETMƏK.....	53
VALİDEYNƏ İTƏƏT ETMƏK DƏ ALLAHA İTƏƏT ETMƏKDİR.....	54
MÜXALİFƏT ETMƏKLƏ ƏZİYYƏT VERMƏK.....	54
QADININ ƏRİNƏ İTƏƏT ETMƏSİ.....	54
QADININ AİLƏ MÜNƏSİBƏTLƏRİNDƏ KİŞİNİN HÜQUQLARINI YERİNƏ YETİRMƏSİ VACİBDİR.....	55
MÜSTƏHƏR EHSANLAR ƏRİN İCAZƏSİ İLƏ OLMALIDIR.....	55
ZALİM HAKİMƏ MÜRACİƏT EDİLMƏMƏLİDİR.....	56
ELMİNƏ ƏMƏL ETMƏYƏN ALİMƏ TABE OLMAQ RƏVA DEYİL.....	56
DÜNYAPƏRƏST ALİMLƏR HAQQ YOLUNUN QARŞISINI ALANLARDIR.....	56
YALNIZ ALLAH XATİRİNƏ ELM ÖYRƏNİB FƏQİH OLMAQ LAZIMDIR.....	57
SÜNNİLƏRİN ALİM OLMAYAN AVAM CAMAATI DA MÜQƏSSİRDİR.....	57
5. İBADƏT MƏQAMINDA ŞİRK VƏ TÖVHİD.....	57
NİYYƏTDƏ XALİSLİK.....	58
RİYAKAR MÜŞRİKDİR.....	58
RİYA KİÇİK ŞİRKDİR.....	59

<i>RİYAKAR YALNIZ ÖZÜNÜ ALDADIR.....</i>	59
<i>CƏHƏNNƏM RİYAKARLARIN ATƏŞİNDƏN NALƏ EDƏR.....</i>	60
<i>ÖZ SAHİBİNİ ATƏŞƏ DOĞRU SÜRÜKLƏYƏN İBADƏTLƏR.....</i>	60
<i>İXLAS BƏYƏNİLƏN, RİYA İSƏ NİFRƏTOLUNANDIR.....</i>	61
<i>XALİS ƏMƏL CİLVƏLƏNƏCƏKDİR.....</i>	61
<i>FIQHİ BAXIMDAN RİYA.....</i>	62
<i>İBADƏTDƏN BAŞQA, DİGƏR HALLARDA RİYA.....</i>	62
<i>RİYA NİYYƏTLƏ BAĞLIDIR.....</i>	64
 2. ÜMİDSİZLİK (MƏYUS OLMAQ).....	65
<i>HƏR BİR GÜNAHDAN DA BÖYÜK GÜNAH.....</i>	66
<i>SƏBƏBLƏR VƏ SƏBƏBLƏRİN SƏBƏBKARI.....</i>	66
<i>BƏZİ HALLARDA SƏBƏBLƏR QÜVVƏDƏN DÜŞÜR.....</i>	67
1. OD YANDIRMIR, BIÇAQ KƏSMİR.....	67
<i>HƏZRƏT MUSA (Ə) VƏ FİRON.....</i>	67
<i>ƏBRƏHƏ KƏBƏNİ DAĞIDA BİLMƏDİ.....</i>	68
<i>PEYĞƏMBƏRİ-ƏKRƏMİN (S) QORUNUB-SAXLANMASI.....</i>	68
2. SƏBƏB OLMADAN DA BİR ŞEY VÜCUDA GƏLİR.....	69
<i>MƏKTƏBƏ GETMƏDƏN HƏZRƏT MƏHƏMMƏDƏ (S) BƏXŞ OLUNAN ELM.....</i>	69
<i>İSTƏKLƏRİ YERİNƏ YETİRİR.....</i>	69
3. BƏŞƏRİN AQİBƏTİ.....	70
<i>BƏLƏM BAURUN ƏBƏDİ BƏDBƏXTLİYİ.....</i>	70
4. AQİBƏT VƏ TALEYİN GÖZƏL ŞƏKİLDƏ SONA ÇATMASI.....	70
<i>FİRONUN SEHRBAZLARI.....</i>	70
<i>ASYA ƏN YAXŞI QADINLARDAN İDİ.....</i>	71
<i>ƏSHABİ-KƏHF (MAĞARA ƏSHABİ).....</i>	71
<i>ÖLÜMDƏN QABAQ QƏFLƏT YUXUSUNDAN AYILMAQ.....</i>	71
<i>MÜSƏLMAN OLUB ÖLÜRLƏR.....</i>	71
<i>ƏBƏDİ XOŞBƏXTLİK.....</i>	72
<i>AQİL İNSAN ÜMİDSİZ OLARMİ?.....</i>	72
<i>QOCALIQ VƏ RUHİ TƏRƏQQİ.....</i>	72
<i>MƏYUSLUQ GÜNAHININ BÖYÜKLÜYÜ.....</i>	72
<i>KÖRPƏ İNSANA BİR NƏZƏR.....</i>	73
<i>BELƏ İSƏ, ÜMİDVAR OLMAQ LAZIMDIR.....</i>	73
<i>NAÜMİDLİK YA KÜFRDƏN, YA DA XƏBƏRSİZLİKDƏNDİR.....</i>	73
<i>HƏR KƏSİN FİTRƏTİ ÜMİD ƏSASINDADIR.....</i>	73
<i>ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ.....</i>	75
1. MADDİ İŞLƏRDƏKİ ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ.....	75
1. ALLAHINQÜDRƏTİ.....	75
2. ŞƏXSİ TƏCRÜBƏLƏR.....	75
3. XARİCİ NÜMUNƏLƏR.....	75
<i>HƏZRƏT İBRAHİM (Ə) QOCA VAXTINDA ÖVLAD SAHİBİ OLUR.....</i>	75
<i>HƏZRƏT ZƏKƏRİYYA (Ə) VƏ ÖVLADI YƏHYA (Ə).....</i>	76
<i>ƏYYUB PEYĞƏMBƏR VƏ CÜRBƏCÜR BƏLƏLƏR.....</i>	77

<i>YOXSULLUĞUN DA HİKMƏTLƏRİ VARDIR.....</i>	<i>77</i>
<i>YOXSULLUQDAN SONRA VAR-DÖVLƏT.....</i>	<i>77</i>
<i>ÇƏTİNLİKLƏRDƏ ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ.....</i>	<i>79</i>

2. AXİRƏT VƏ MƏNƏVİ İŞLƏRLƏ ƏLAQƏDAR OLAN ÜMİDSİZLİYİN ÇARƏSİ....81

<i>BÜTÜN GÜNAHLAR BAĞIŞLANA BİLƏR.....</i>	<i>81</i>
<i>XİTAB MƏQAMINDA ALLAHIN LÜTFÜ.....</i>	<i>81</i>
<i>ÜMİDSİZ OLMAQ HARAMDIR!.....</i>	<i>82</i>
<i>HƏTTA PEYĞƏMBƏRLƏRİ ÖLDÜRƏN ŞƏXS DƏ BAĞIŞLANA BİLƏR.....</i>	<i>82</i>
<i>DUANIN QƏBUL OLUNMASINDAN ÜMİDSİZ OLMAQ DA SƏHVDİR.....</i>	<i>82</i>
<i>GÜNAH ƏMƏLLƏR DUANIN QƏBUL OLUNMASINA MANE OLUR.....</i>	<i>83</i>
<i>DUANIN QƏBULLUĞUNUN TƏXİRƏ SALINMASI BƏNDƏNİN ALLAH DƏRGAHINA YAXINLAŞMASINA SƏBƏB OLUR.....</i>	<i>83</i>

3. "ƏL QUNUTU MİN RƏHMƏTİLLAH" (ALLAHIN RƏHMƏTİNDƏN BÜTÜNLÜKLƏ NAÜMİD OLMAQ).....85

<i>MƏYUSLUQ DUA ETMƏKDƏN ÜMİDSİZ OLMAQDIR.....</i>	<i>86</i>
<i>BƏDGÜMANLIQ İLAHİ CƏZAYA SƏBƏB OLUR.....</i>	<i>86</i>
<i>BAĞIŞLANMAĞA ÜMİD VƏ DUANIN QƏBUL OLUNMASI.....</i>	<i>87</i>
<i>DÜNYA VƏ AXİRƏT İŞLƏRİNDƏ ÜMİDSİZLİK.....</i>	<i>87</i>
<i>QUNUT (ÜMİDSİZLİK) YƏSDƏN (MƏYUSLUQ) DƏ PİSDİR.....</i>	<i>87</i>

4. ALLAHIN MƏKRİNDƏN (TƏDBİR VƏ PLANLARINDAN) ARXAYINLIQ HİSSİ.....89

<i>İLAHİ TƏDBİRİN NÖVLƏRİNDƏN BİRİ DƏ MÖHLƏT VERMƏKDİR.....</i>	<i>91</i>
<i>PİS ƏMƏL SAHİBLƏRİNƏ MÖHLƏT VERİLMƏSİ ONLARIN ZƏRƏRİNƏDİR.....</i>	<i>92</i>
<i>İSTİDRAC (NEMƏTLƏRİN ARTIRILMASI) DA MƏKRDİR.....</i>	<i>92</i>
<i>TÖVBƏNİN TƏRK EDİLMƏSİ İSTİDRACDIR.....</i>	<i>93</i>
<i>ƏMİN-AMANLIQ VƏ ARXAYINLIQ HİSSİ HANSI ŞƏKİLDƏ OLA BİLƏR?.....</i>	<i>94</i>
<i>MƏRİFƏTİN (ELMİN) TƏLƏBİ QORXU VƏ ÜMİDDİR.....</i>	<i>94</i>
<i>GÜNAH ETMƏKDƏN QORXMAQ LAZIMDIR.....</i>	<i>94</i>
<i>HƏMİŞƏ QORXU İLƏ ÜMİD ARASINDA OLMAQ LAZIMDIR.....</i>	<i>95</i>
<i>HACƏTLƏRİN YERİNƏ YETİB DUALARIN DƏRHAL QƏBUL OLUNMASINDAN QORXMAQ</i>	<i>95</i>
<i>AYRILIQ VƏ HİCRAN DƏRDİ DAHA AĞIRDIR!.....</i>	<i>95</i>
<i>ÖMRÜN AXIRA QƏDƏR NECƏ OLACAQ.....</i>	<i>95</i>
<i>HAMI İMTAHANLA ÇƏKİLƏCƏK.....</i>	<i>96</i>
<i>İBRAHİM VƏ YANDIRICI OD.....</i>	<i>96</i>
<i>İMTAHANLARIN MÜSBƏT TƏSİRLƏRİ VARDIR.....</i>	<i>96</i>
<i>İMANIN AZLIĞI VƏ QƏFLƏTİN ÇOXLUĞU.....</i>	<i>96</i>
<i>ALLAHIN ƏZƏMƏTİNİ UNUDARAQ ÖZ ƏMƏLLƏRİNƏ QÜRRƏLƏNMƏK.....</i>	<i>97</i>
<i>YAXŞI ƏMƏL İLAHİ MÜVƏFFƏQİYYƏT SAYƏSİNDƏDİR.....</i>	<i>97</i>

<i>ELM SAHİBLƏRİ ALLAHDAN QORXURLAR.....</i>	<i>97</i>
<i>PEYĞƏMBƏRİN (S) ÜMMÜ SƏLƏMƏ İLƏ SÖHBƏTİ.....</i>	<i>97</i>
<i>İNSANLAR ARASINDA PEYĞƏMBƏR VƏ İMAMLAR ALLAHDAN HAMIDAN ÇOX</i>	

<i>QORXURLAR.....</i>	<i>98</i>
<i>MÖMİN HƏMİŞƏ ÜMİD VƏ QORXU ARASINDADIR.....</i>	<i>98</i>
<i>ÜMİD QÜRURU SƏBƏB OLMAZ.....</i>	<i>99</i>
<i>QORXU VƏ ÜMİD ƏMƏLDƏ ZAHİR OLMALIDIR.....</i>	<i>99</i>
<i>NƏSİHƏT.....</i>	<i>100</i>
<i>HƏMİŞƏ İKİ QORXU ARASINDA.....</i>	<i>100</i>
<i>AXİRƏT ÜÇÜN ÇALIŞMAQ LAZIMDIR.....</i>	<i>101</i>
<i>MÜDDƏA ƏMƏLDƏ ZAHİR OLMALIDIR.....</i>	<i>101</i>
<i>ALLAHDAN ELƏ QORX Kİ, SANKİ ONU GÖRÜRSƏN.....</i>	<i>101</i>
<i>QORXU VƏ ÜMİDİN KAMİL NÜMUNƏSİ.....</i>	<i>102</i>
<i>ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİ (Ə) HAMI ÜÇÜN NÜMUNƏDİR.....</i>	<i>102</i>
<i>ƏMİRƏL MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) VƏSİYYƏTNAMƏSİNİN BİR HİSSƏSİ.....</i>	<i>102</i>
<i>HƏZRƏT ƏLİYƏ TABE OLAQ.....</i>	<i>103</i>
<i>XƏBƏRDARDIQ.....</i>	<i>103</i>
<i>KARVANBAŞI QORXUR.....</i>	<i>104</i>

5. ADAM ÖLDÜRMƏK.....107

<i>ƏBƏDİ ƏZAB YALNIZ KAFİRLƏRƏ MƏXSUSDUR.....</i>	<i>108</i>
<i>MÜSƏLMANIN MALI VƏ QANI TOXUNULMAZDIR.....</i>	<i>108</i>
<i>İNTİHAR DA QƏTL SAYILIR.....</i>	<i>109</i>
<i>BÜTÜN İNSANLARI ÖLDÜRMƏK.....</i>	<i>109</i>
<i>BÜTÜN İNSANLARI DİRİLTMƏK.....</i>	<i>109</i>
<i>QATİL MÜSƏLMAN OLARAQ ÖLMƏZ.....</i>	<i>109</i>
<i>QƏTLƏ İŞTİRAK EDƏN BÜTÜN ŞƏRİKLƏR.....</i>	<i>110</i>
<i>HƏTTA AZACIQ ŞƏKİLDƏ BELƏ QƏTLƏ İŞTİRAK ETMƏK.....</i>	<i>110</i>
<i>MÖHLİM AMİRİ QƏTLƏ YETİRİR.....</i>	<i>111</i>
<i>QATİLİ YER DƏ QƏBUL ETMİR.....</i>	<i>111</i>
<i>ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK DƏ (İNTİHAR) HARAMDIR.....</i>	<i>111</i>
<i>NECƏLİYİNDƏN ASILI OLMAYARAQ ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏK HARAMDIR.....</i>	<i>112</i>
<i>MÖMİN HEÇ VAXT ÖZÜNÜ ÖLDÜRMƏZ.....</i>	<i>112</i>
<i>ADAM ÖLDÜRMƏYİN HARAM OLMASINDA BÖYÜKLƏ KİÇİK ARASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR.....</i>	<i>112</i>
<i>UŞAQ SALDIRMAQ DA HARAMDIR.....</i>	<i>113</i>
<i>NÜTFƏNİN DƏ TƏLƏF EDİLMƏSİ HARAMDIR.....</i>	<i>113</i>
<i>ANA ÖLSƏ, BƏTNİNDƏKİ UŞAQ DİRİ ÇIXARILMALIDIR.....</i>	<i>113</i>
<i>ADAM ÖLDÜRMƏYİN TÖVBƏSİ.....</i>	<i>114</i>
<i>QƏSDƏN OLMAYAN QƏTL.....</i>	<i>114</i>
<i>İNSANI ÖLDÜRMƏYİN HÖKMÜ.....</i>	<i>114</i>

6. VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ (AQQ-VALİDEYN OLMAQ).....	117
<i>HƏDİSLƏRDƏ VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ MƏSƏLƏSİ.....</i>	<i>119</i>
<i>VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLANLAR HEÇ VAXT BAĞIŞLANMAZ.....</i>	<i>119</i>
<i>AQQ-VALİDEYNİN NAMAZI QƏBUL DEYİL.....</i>	<i>120</i>
<i>CAN VERƏN CAVANA PEYĞƏMBƏRİN (S) ŞƏFAƏTİ.....</i>	<i>120</i>
<i>ÜZƏ AĞ OLMAQ NƏDİR?.....</i>	<i>121</i>
<i>ATA-ANAYA YAXŞILIQ ETMƏK VACİBDİR.....</i>	<i>121</i>
<i>AYƏNİN İMAM SADIQ (Ə) TƏRƏFİNDƏN TƏFSİRİ.....</i>	<i>122</i>
<i>CİHADDAN DA ÜSTÜN ƏMƏL.....</i>	<i>122</i>
<i>VALİDEYNƏ YAXŞILIQ ETMƏK GÜNAHLARIN KƏFFARƏSİDİR.....</i>	<i>123</i>
<i>ATA-ANAYA MEHRİBAN VƏ ŞƏFQƏTLİ BAXIŞLAR.....</i>	<i>123</i>
<i>VALİDEYNİN RAZILIĞI ALLAHIN RAZILIĞIDIR.....</i>	<i>124</i>
<i>MƏLƏKLƏR ATA-ANASINA YAXŞILIQ EDƏN ŞƏXSƏ DUA EDİR.....</i>	<i>124</i>
<i>VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAĞIN DÜNYƏVİ TƏSİRLƏRİ.....</i>	<i>124</i>
<i>VALİDEYNƏ YAXŞILIQ ÖMRÜ UZADIR.....</i>	<i>125</i>
<i>MAL-DÖVLƏT VƏ EHTİRAMIN ARTMASI.....</i>	<i>125</i>
<i>VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ YOXSULLUQ, DİLƏNÇİLİK VƏ BƏDBƏXTLİK GƏTİRİR.....</i>	<i>125</i>
<i>VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLANLAR PİS VƏ AĞIR AQİBƏTLƏ DÜNYADAN GEDİR.....</i>	<i>126</i>
<i>VALİDEYNİN ÖVLAD BARƏSİNDƏ ETDİYİ DUA QƏBUL OLUNUR.....</i>	<i>127</i>
<i>VALİDEYNİNİN ÜZÜNƏ AĞ OLAN CAVAN VƏ ŞİL OLMAQDAN XİLAS OLMA DUASI.....</i>	<i>127</i>
<i>YAXŞILIQ ETMƏKDƏ ANA DAHA ÖNDƏDİR.....</i>	<i>127</i>
<i>ATA-ANANIN HAQQININ ÖDƏNMƏSİ.....</i>	<i>127</i>
<i>CAVAN OĞLAN VƏ ƏLDƏN DÜŞMÜŞ ANASI.....</i>	<i>127</i>
<i>MÜSTƏHƏB NAMAZ ÜSTÜNDƏ ANAYA CAVAB VERMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>128</i>
<i>VALİDEYNƏ YAXŞILIQ ETMƏYİN VACİB OLMASINDA ONLARIN KAFİR VƏ YA MÜSƏLMAN OLMASI ARASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR.....</i>	<i>128</i>
<i>ƏHLİ-SÜNNƏ MƏZHƏBİNDƏ OLAN ATA-ANA ÜÇÜN DUA ETMƏK.....</i>	<i>128</i>
<i>BU BARƏDƏ HEÇ BİR İSTİSNA YOXDUR</i>	<i>129</i>
<i>İMAM SADIQIN (Ə) ZƏKƏRİYYA İBN İBRAHİMƏ GÖSTƏRİŞİ.....</i>	<i>129</i>
<i>ZƏKƏRİYYANIN ANASI İLƏ MEHRİBAN RƏFTARI.....</i>	<i>129</i>
<i>MÜSƏLMAN OLARAQ DÜNYADAN GEDİR.....</i>	<i>130</i>
<i>VALİDEYNƏ HƏM SAĞLIĞINDA, HƏM DƏ ÖLDÜKDƏN SONRA YAXŞILIQ ETMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>130</i>
<i>VALİDEYN DÜNYADAN GETDİKDƏN SONRA ONUN ÖVLAD ÜZƏRİNDƏKİ HAQQI.....</i>	<i>130</i>
<i>VALİDEYN VƏFAT ETDİKDƏN SONRA ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ.....</i>	<i>130</i>
<i>BİR ƏMƏLƏ ÇOXLU SAVAB</i>	<i>131</i>
<i>VALİDEYN ÜÇÜN BAĞIŞLANMAQ DİLƏMƏK VƏ DUA ETMƏK.....</i>	<i>131</i>
<i>VALİDEYNƏ İTƏTİN VACİBLİYİNİN ƏHATƏ DAİRƏSİ.....</i>	<i>131</i>
<i>ATA İLƏ ANANIN ƏMRİNİN BİR-BİRİNƏ ZİDD OLDUĞU HALDA.....</i>	<i>132</i>
<i>VALİDEYNDƏN İZN ALMAĞIN ZƏRURİLİYİ.....</i>	<i>133</i>

<i>ŞƏHİDİ ƏVVƏLİN ÖVLADIN MÜBAH VƏ MÜSTƏHƏB SƏFƏRLƏR BARƏDƏKİ BƏYANI.....</i>	<i>133</i>
<i>CAMAAT NAMAZI QILMAĞIN QADAĞAN OLUNMASI.....</i>	<i>133</i>
<i>VALİDEYNİN EHTİRAMINI SAXLAMAQ.....</i>	<i>134</i>
<i>ÖVLADI NƏZƏRƏ ALMAQ DA VALİDEYNƏ VACİBDİR.....</i>	<i>135</i>
<i>ÖVLADIN NƏFƏQƏSİ (XƏRCLƏRİ) ATAYA VACİBDİR.....</i>	<i>136</i>
<i>ÖVLADI EVLƏNDİRMƏKDƏ TƏLAŞ GÖSTƏRMƏK.....</i>	<i>136</i>
<i>ÖVLADIN DİNİ TƏLİM-TƏRBİYƏSİ.....</i>	<i>136</i>
<i>ÖVLADA MEHRİBANLIQ GÖSTƏRMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>136</i>
<i>NƏVAZİŞLİ BAXIŞLAR VƏ ÖVLADI ÖPMƏK.....</i>	<i>136</i>
<i>VALİDEYNDƏN SONRA ÖVLADA YAXŞILIQ ETMƏK.....</i>	<i>136</i>
<i>ÖVLADA YAXŞILIQ ETMƏKDƏ QIZ İRƏLİDİR.....</i>	<i>137</i>
<i>MƏNƏVİ ATA YAXŞILIĞA DAHA LAYİQDİR.....</i>	<i>137</i>
<i>DAHA ÇOX SAVAB, DAHA ŞİDDƏTLİ CƏZA.....</i>	<i>137</i>
<i>AYƏLƏR ÜMUMİDİR.....</i>	<i>137</i>
<i>HƏZRƏT MƏHƏMMƏD (S) VƏ ƏLİYƏ (Ə) TƏŞƏKKÜR.....</i>	<i>138</i>
<i>HƏM MƏNƏVİ, HƏM DƏ CİSMANİ VALİDEYN.....</i>	<i>138</i>
<i>MƏNƏVİ VALİDEYNİN ÜZÜNƏ AĞ OLMAQ.....</i>	<i>138</i>
<i>MƏHƏMMƏD (S) VƏ ƏLİ (Ə) - ÜMMƏTİN İKİ ATASI.....</i>	<i>138</i>
<i>MƏNƏVİ VALİDEYNƏ YAXŞILIQ.....</i>	<i>139</i>

7. QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSMƏK.....141

<i>QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSƏNLƏR BARƏDƏ RƏVAYƏTLƏR.....</i>	<i>143</i>
<i>ALLAH YANINDA ƏMƏLLƏRİN ƏN PİSİ.....</i>	<i>143</i>
<i>QOHUMLARIN ETDİYİ PİSLİK MÜQABİLİNDƏ YAXŞI İŞLƏR GÖRMƏK.....</i>	<i>143</i>
<i>ÖLÜMÜ YAXINLAŞDIRIR.....</i>	<i>144</i>
<i>KÜTLƏVİ ŞƏKİLDƏ ÖLÜRLƏR.....</i>	<i>144</i>
<i>İLƏHİ RƏHMƏTİ ARADAN APARIR.....</i>	<i>145</i>
<i>SİLEYİ-RƏHİM VACİBDİR.....</i>	<i>145</i>
<i>NAMAZ VƏ ZƏKAT, TƏQVA VƏ SİLEYİ-RƏHİM.....</i>	<i>146</i>
<i>QOHUMLARA BİR ŞEY VERMƏK SORĞU-SUALI ASANLAŞDIRIR.....</i>	<i>146</i>
<i>İMAM SADIQIN (Ə) HƏSƏN ƏFTƏŞƏ EHSANI.....</i>	<i>147</i>
<i>RƏVAYƏTLƏRDƏ SİLEYİ-RƏHİM.....</i>	<i>147</i>
<i>SİRAT KÖRPÜSÜNDƏN KEÇƏ BİLMƏZ.....</i>	<i>147</i>
<i>SİLEYİ-RƏHİMİN DÜNYƏVİ TƏSİRLƏRİ.....</i>	<i>148</i>
<i>ÖMRÜN UZANMASINA SƏBƏB OLUR.....</i>	<i>149</i>
<i>SİLEYİ-RƏHİMİN MƏNƏVİ VƏ AXİRƏT FAYDALARI.....</i>	<i>149</i>
<i>SAİR ƏMƏLLƏR DƏ QƏBUL OLUNUR.....</i>	<i>150</i>
<i>ƏN YAXŞI ADDIM.....</i>	<i>150</i>
<i>SİLEYİ-RƏHİMİN SAVABI.....</i>	<i>150</i>
<i>QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN YARADILMASI VƏ YA KƏSİLMƏSİNİN HƏQİQİ MƏNASI</i>	

Böyük günahlar (3-1)	677
QOHUMLARIN FƏQİR VƏ YA ZƏNGİN OLMASINDA HEÇ BİR FƏRQ YOXDUR...	151
SİLEYİ-RƏHİM NƏDİR?	151
SİLEYİ-RƏHİMİN MƏRTƏBƏLƏRİ	152
QOHUMLARLA ƏLAQƏNİN KƏSİLMƏSİNDƏ MEYAR CAMAATIN NƏZƏRİDİR	152
QOHUMLUQ DƏRƏCƏSİNƏ GÖRƏ ƏLAQƏLƏRİN KƏSİLMƏSİ DƏ FƏRQLƏNİR	152
FƏQİR QOHUMLARA QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK ƏLAQƏLƏRİN KƏSİLMƏSİDİR	153
SİLEYİ-RƏHİMİN VACİB OLAN HƏDDİ	153
SİLEYİ-RƏHİM VƏ QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN KƏSİLMƏSİNDƏ MEYAR CAMAATIN NƏZƏRİDİR	153
VACİB OLMASA, MÜSTƏHƏBDİR	153
QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSƏN ŞƏXSLƏ DƏ ƏLAQƏNİ KƏSMƏK HARAMDIR	154
İMAM SADIQIN (Ə) KƏLAMİ	154
PİSLİK QARŞISINDA YAXŞILIQ	154
QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN KƏSİLMƏSİNİN HARAM OLMASINDA QOHUMLARIN MÜSƏLMAN VƏ YA KAFİR OLMASININ FƏRQİ YOXDUR	155
DAVUD RƏQQİNİN SİLEYİ-RƏHİM ETMƏSİ VƏ QOHUMLARININ ÖLMƏSİ	155
İMAM SADIQIN (Ə) HƏSƏN VƏ ABDULLAH İLƏ RƏFTARI	156
İMAM SADIQIN (Ə) ABDULLAH İBN HƏSƏN İLƏ SÖHBƏTİ	156
İMAM HƏSƏNİN (Ə) NƏSLİNDƏN OLAN SEYYİDLƏRİN HALINA İMAMIN YANMASI	156
QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİN YARADILMASININ QOHUMLAR KAFİR OLDUĞU HALDA ONLARA ƏDAVƏT BƏSLƏMƏKLƏ ZİDDİYYƏTİ YOXDUR	156
DİN DÜŞMƏNLƏRİ UZAQLAŞDIRILMALIDIR	157
ƏGƏR DİNLƏ DÜŞMƏNÇİLİK ETMƏSƏ, SİLEYİ-RƏHİM VACİBDİR	157
SİLEYİ-RƏHİM ETMƏK ÜÇÜN SƏFƏRƏ ÇIXMAQ	158
UZAQLIQ VƏ DOSTLUQ	158
MƏNƏVİ QOHUMLARIN GÖRÜŞÜNƏ GETMƏK	158
BESƏT (PEYĞƏMBƏRLİK) - NEMƏTLƏRİN ƏN ÜSTÜNÜDÜR	159
ƏHLİ-BEYTİN (Ə) VİLAYƏTİ HEÇ NƏ İLƏ MÜQAYİSƏ OLUNA BİLMƏZ	159
MƏNƏVİ QOHUMLAR KİMLƏRDİR?	159
SEYYİDLƏRİN HÜQUQLARI	160
PEYĞƏMBƏRİN (S) ÜZƏRİNDƏ HAQQI OLAN ŞƏXSLƏR	160
SEYYİDLƏRƏ EDİLƏN XİDMƏTİN ƏVƏZİ VERİLƏR	161
DİN QARDAŞLARININ HÜQUQLARI	161
SALEH MÖMİNLƏRİ ZİYARƏT ETMƏK İMAMI ZİYARƏT ETMƏKDİR	162
8. YETİM MALINI MƏNİMSƏMƏK	163
ETDİYİ RƏFTARLARIN ƏVƏZİ EYNİLƏ VERİLƏCƏKDİR	166
ZALIMIN CƏZASININ ONUN ÖVLADLARINA VERİLMƏSİ ƏDALƏTLƏ ZİDD DEYİLDİR	167
BU GÜNAH BARƏSİNDƏ NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR	167

<i>BORC SAHİBİNİN ÖLMƏSİ VƏ ONUN UŞAQLARI</i>	168
<i>ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) GÖZ AĞRISI</i>	168
<i>DƏHŞƏTLİ XƏBƏR</i>	168
<i>YETİMƏ EHSAN</i>	169
<i>AZYAŞLININ QƏYYUMLARI</i>	170

<i>YETİMLƏ ƏLAQƏDAR OLAN İŞLƏRDƏ SON DƏRƏCƏ DİQQƏTLİ OLMAQ LAZIMDIR</i>	170

<i>AZYAŞLI UŞAĞIN QƏYYUMU SƏRVƏTLİ OLSA, İŞLƏRİ PULSUZ YERİNƏ YETİRSİN</i>	171
<i>İKİ İŞDƏN DAHA ASANINI SEÇMƏK MƏSLƏHƏTDİR</i>	171
<i>HƏDDİ-BÜLUĞA ÇATMAYINCA MALINI ONA VERMƏK OLMAZ</i>	172
<i>ŞƏRİƏT NÖQTƏYİ-NƏZƏRİNDƏN HƏDDİ BÜLUĞUN NİŞANƏLƏRİ</i>	172
<i>İNKİŞAF NƏDİR?</i>	172

9. SƏLƏMÇİLİK (RİBAXORLUQ)	173

<i>ƏQLİN ARADAN GETMƏSİ VƏ ŞƏRİƏTDƏN ÇIXMAQ</i>	175
<i>SƏLƏM EYNİLƏ ALVER KİMİDİRMİ?</i>	175
<i>SƏLƏMÇİLİK CƏMİYYƏTDƏ SİNFİ ZİDDİYYƏTLƏR VƏ İNQİLABA SƏBƏB OLUR</i>	175
<i>ƏLAVƏ GƏLİR OLMADAN BORC VERMƏK (QƏRZÜL-HƏSƏNƏ)</i>	176
<i>SƏLƏM YEYƏNLƏR XEYİR ƏMƏLLƏRDƏN MƏHRUMDURLAR</i>	176
<i>ALLAHA TƏVƏKKÜL ETMƏKDƏN MƏHRUM OLMAQ</i>	176
<i>QƏRZÜL-HƏSƏNƏ ÜÇÜN ÇOXLU SAVAB</i>	177
<i>ŞİDDƏTLİ VƏ ƏBƏDİ ƏZAB</i>	177
<i>SƏLƏMDƏN ƏLDƏ OLUNAN MALIN BƏRƏKƏTİ YOXDUR</i>	178
<i>ALLAH VƏ ONUN RƏSULU (S) İLƏ MÜHARİBƏ</i>	178
<i>RİBA İLƏ ƏLAQƏDAR NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR</i>	179
<i>QURANDA RİBA BƏRƏSİNDƏ TƏKİDLƏR</i>	180
<i>SƏLƏM DİNİ ARADAN APARIR</i>	180
<i>SƏLƏM YEYƏNİN BƏRZƏX ƏZABININ NÜMUNƏLƏRİ</i>	180
<i>ALİ-FİRONUN AYAQLARI ALTINDA</i>	181
<i>SƏLƏMÇİLİK ZİNADAN QAT-QAT BÖYÜK GÜNAHDIR</i>	181
<i>BORC VERİLDİKDƏ RİBA</i>	182
<i>BİR NEÇƏ MÜHÜM MƏSƏLƏ</i>	183
<i>ALVERDƏ RİBA</i>	183
<i>ÜÇ MÜHÜM MƏSƏLƏ</i>	184

10. ZİNA	185

<i>"ƏSAM" VƏ "ĞƏYY"İN MƏNALARI</i>	186
<i>ŞƏHVƏT HİSSİNİN TƏMİN EDİLMƏSİNİN ƏN PİS YOLU</i>	186
<i>ZİNANIN DÜNYA VƏ AXİRƏTDƏKİ MƏNFİ TƏSİRLƏRİ</i>	188
<i>ZİNAKARIN BƏRZƏXDƏKİ ƏZABI</i>	188
<i>MƏHŞƏR SƏHNƏSİNDƏ ZİNAKARIN ÜFUNƏTLİ İYİ</i>	188

<i>MƏHŞƏR SƏHNƏSİNDƏ HAMI ZİNAKARI LƏNƏTLƏYƏR.....</i>	<i>189</i>
<i>ZİNA QƏFİL ÖLÜM VƏ FƏQİRLİK GƏTİRİR.....</i>	<i>189</i>
<i>ƏSİL-NƏSƏBİN POZULMASI VƏ UŞAĞIN TƏRBİYƏSİ.....</i>	<i>189</i>
<i>MÖHSİNƏ ZİNA.....</i>	<i>189</i>
<i>İSLAMIN UZAQQÖRƏNLIYI.....</i>	<i>189</i>
<i>XƏBƏRDARLIQ.....</i>	<i>192</i>
<i>1. HİCAB VƏ ÖRTÜNMƏK QURANIN ZƏRURİ HÖKMLƏRİNDƏNDİR.....</i>	<i>192</i>
<i>2. NAMƏHRƏMƏ BAXMAQ.....</i>	<i>195</i>
<i>ŞEYTANIN ZƏHƏRLİ OXLARI.....</i>	<i>195</i>
<i>BƏDƏN ÜZVLƏRİNİN ZİNASI.....</i>	<i>195</i>
<i>İBLİS ODDAN OLAN YOLDAŞDIR!.....</i>	<i>195</i>
<i>3. NAMƏHRƏM KİŞİ İLƏ QADININ BİR YERDƏ OLMASI QADAĞANDIR!.....</i>	<i>196</i>
<i>4. ŞİDDƏTLİ CƏZA QANUNLARI.....</i>	<i>196</i>
<i>ŞƏRİƏT YOLU İLƏ SÜBUT YETMƏLİDİR.....</i>	<i>198</i>
 <i>11. LİVAT (KİŞİNİN KİŞİ İLƏ CİNSİ ƏLAQƏDƏ OLMASI).....</i>	 <i>203</i>
<i>LİVAT KÜFRDÜR!.....</i>	<i>204</i>
<i>ÖLÜM ZAMANI ƏZAB DAŞLARI.....</i>	<i>205</i>
<i>LUT QÖVMÜNƏ VERİLƏN ƏZABLAR ZALIMLARA NAZİL OLAR.....</i>	<i>205</i>
<i>ÖZ AĞASINI ÖLDÜRƏN QUL.....</i>	<i>205</i>
<i>LİVAT EDƏN ŞƏXS LUT PEYĞƏMBƏRİN QÖVMÜNƏ QOVUŞAR.....</i>	<i>205</i>
<i>LİVAT AŞKAR VƏ ÇİRKİN BİR ƏMƏLDİR.....</i>	<i>206</i>
<i>GƏNC OĞLAN UŞAĞINA ŞƏHVƏTLİ BAXIŞ HARAMDIR.....</i>	<i>206</i>
<i>ŞƏHVƏTLİ ÖPÜŞƏ GÖRƏ ODDAN OLAN CİLOV.....</i>	<i>207</i>
<i>LİVATIN CƏZASI.....</i>	<i>207</i>
<i>NƏ ÜÇÜN LİVATIN CƏZASI QƏTLİDİR?.....</i>	<i>208</i>
<i>TÖVBƏ EDƏRSƏ, ODDA YANMAZ.....</i>	<i>209</i>
<i>MÜHÜM MƏSƏLƏ.....</i>	<i>210</i>
<i>HÖKMÜN XÜSUSİYYƏTLƏRİ.....</i>	<i>210</i>
 <i>12. QƏZF.....</i>	 <i>211</i>
<i>DÜNYADA DA CƏMİYYƏTDƏN QOVULURLAR.....</i>	<i>212</i>
<i>BƏDƏN ÜZVLƏRİNİN ŞAHİDLİYİ CƏHƏNNƏM ƏHLİNİN</i>	
<i>ƏLEYHİNƏDİR.....</i>	<i>212</i>
<i>CƏZA VERİLMƏSİ, ŞƏHADƏTİNİN RƏDD OLUNMASI VƏ FASİQLİK.....</i>	<i>212</i>
<i>MÖMİNLƏRİN CƏRGƏSİNDƏN XARİCDİR.....</i>	<i>213</i>
<i>QƏZFİN CƏZASI.....</i>	<i>214</i>
<i>ALLAHIN HARAM HARAM OLARAQ TƏYİN ETDİYİ HÜDUDLAR</i>	
<i>POZULMAMALIDIR.....</i>	<i>215</i>
 <i>QİYAMƏT GÜNÜNDƏ ƏVƏZİ ÇIXILACAQDIR.....</i>	 <i>215</i>
<i>QƏZFİN TÖVBƏSİ.....</i>	<i>216</i>
<i>QƏZF İTTİHAMI VURAN ŞƏXSİN MÜQABİLİNDƏ MÜSƏLMANLARIN</i>	
<i>VƏZİFƏSİ.....</i>	<i>217</i>

<i>ŞƏRTLƏR MÖVCUD OLMADIQDA BELƏ, YENƏ TÖHMƏT HARAMDIR.....</i>	<i>219</i>
<i>KAFİRLƏRƏ DƏ TÖHMƏT VURMAQ CAİZ DEYİL.....</i>	<i>219</i>
<i>SÖYÜŞ SÖYMƏK DƏ HARAMDIR.....</i>	<i>220</i>
<i>RƏVAYƏTLƏRDƏ SÖYÜŞ SÖYMƏYİN QƏBAHƏTİ.....</i>	<i>220</i>
<i>SÖYÜŞÜN CAVABI.....</i>	<i>220</i>
<i>HƏDDİ AŞMAMAQ ŞƏRTİ İLƏ.....</i>	<i>221</i>
<i>SUSMAQ DAHA YAXŞIDIR.....</i>	<i>221</i>
<i>SÖYÜŞ SÖYƏNƏ DƏ İŞGƏNCƏ VERİLƏCƏKDİR.....</i>	<i>222</i>

13. ŞƏRAB İÇMƏK.....223

<i>ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏRDƏ ŞƏRABXORUN VƏZİYYƏTİ.....</i>	<i>229</i>
<i>ŞƏRAB BÜTÜN GÜNAHLARIN BAŞIDIR.....</i>	<i>230</i>
<i>ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXSİN ALLAHDAN QORXUSU OLMAZ.....</i>	<i>230</i>
<i>AZLIQ VƏ YA ÇOXLUĞU, ELƏCƏ DƏ, XALİS VƏ YA QARIŞIQ OLMASI ARASINDA FƏRQ YOXDUR.....</i>	<i>232</i>
<i>MƏSTEDİCİ MAYELƏR HƏM DƏ NƏCİSDİR.....</i>	<i>233</i>
<i>BAŞQASINA İÇİRTMƏK DƏ HARAMDIR.....</i>	<i>233</i>
<i>ŞƏRAB İÇİLƏN SÜFRƏDƏ YEMƏK YEMƏK.....</i>	<i>233</i>
<i>MÜALİCƏ MƏQSƏDİLƏ ŞƏRAB İÇMƏK.....</i>	<i>234</i>
<i>ÜÇ ŞƏRT DAXİLİNDƏ MÜALİCƏ ÜÇÜN İÇMƏYİN EYBİ YOXDUR.....</i>	<i>234</i>
<i>ŞƏRABDA ŞƏFA YOXDUR!.....</i>	<i>234</i>
<i>ÖLÜM ZAMANI TƏSİRİ AŞKAR OLUR.....</i>	<i>234</i>
<i>ŞƏRAB İÇƏNİN CƏZASI.....</i>	<i>237</i>
<i>ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXS CƏMİYYƏTDƏN QOVULMALIDIR.....</i>	<i>238</i>
<i>ŞƏRAB İÇƏN ŞƏXSƏ QIZ VERMƏYİN!.....</i>	<i>238</i>
<i>PİS İŞDƏN ƏMƏLDƏ ÇƏKİNDİRMƏK.....</i>	<i>239</i>
<i>ARDICIL VƏ HƏRTƏRƏFLİ MÜBARİZƏ APARILMALIDIR.....</i>	<i>239</i>

14. QUMAR.....241

<i>"MƏYSİR" VƏ "ƏZLAM" NƏDİR?.....</i>	<i>242</i>
<i>ŞƏRAB VƏ QUMARDA DÜŞMƏNÇİLİYİN OLMASI.....</i>	<i>243</i>
<i>QUMAR ƏYYAŞLIQ VƏ HƏYASIZLIQ GƏTİRİR.....</i>	<i>243</i>
<i>ALLAHDAN QAFİL OLMAQ VƏ NAMAZI TƏRK ETMƏK.....</i>	<i>244</i>
<i>1. QUMAR ALƏTLƏRİ VƏ ŞƏRT QOYMAQLA OYNAMAQ.....</i>	<i>245</i>
<i>2. QUMARALƏTLƏRİ İLƏ UDUB-UDUZMAQ ŞƏRT EDİLMƏDƏN ƏYLƏNCƏ MƏQSƏDİLƏ</i>	
<i>HƏYATA KEÇİRİLƏN OYUNLAR DA HARAMDIR.....</i>	<i>246</i>
<i>3. QUMAR ALƏTİ OLMAYAN ŞEYLƏRLƏ ŞƏRT QOYULMAQLA OYNAMAQ.....</i>	<i>248</i>
<i>AT ÇAPMAQ VƏ OX ATMAQ.....</i>	<i>248</i>
<i>4. QUMAR ALƏTİ OLMAYAN ŞEYLƏRLƏ ŞƏRTSİZ OYNAMAQ CAİZDİR.....</i>	<i>249</i>

MUSİQİ BARƏSİNDƏ ƏHLİ-BEYTİN (Ə) HƏDİSLƏRİ.....	252
MUSİQİ NİFAQ YARADIR, QEYRƏTİ APARIR.....	252
EŞİDİLƏN ŞEYLƏRDƏN SUAL OLUNACAQDIR.....	253
MUSİQİ XEYİR-BƏRƏKƏTİ ARADAN APARIR.....	253
ÜZÜ QARA ŞƏKİLDƏ MƏHŞƏRƏ DAXİL OLAR.....	254
QIRX GÜN MUSİQİ ALƏTLƏRİ İLƏ BİRGƏ OLANLAR.....	254
AXİRÜZ-ZAMANDA AÇIQ-AŞKAR MUSİQİ.....	254
ƏSƏB SİSTEMİNİN FUNKSİYASI VƏ MUSİQİNİN ONDA QOYDUĞU TƏSİR.....	254

16. ĞİNA.257

AVAZLA OXUMAQ.....	258
ĞİNA NƏDİR.....	258
ĞİNA BARƏSİNDƏ BİR NEÇƏ MÜHÜM MƏSƏLƏ.....	259
1. ĞİNA BÖYÜK GÜNAHLARDANDIR.....	259
2. QURANDA "LƏHVUL-HƏDİS" KƏLMƏSİ ĞİNANI GÖSTƏRİR.....	259
3. QURANDAKI "QOVLUZ-ZUR" ĞİNA KİMİ TƏFSİR EDİLİR.....	260
4. ĞİNA LƏĞV SAYILIR.....	260
5. ĞİNA NİFAQ YARADIR.....	261
6. ĞİNA MƏCLİSİ.....	261
7. ĞİNA FƏQİRLİYƏ SƏBƏB OLUR.....	261
8. ĞİNANIN ƏZABI.....	261
ALLAHIN RƏHMƏTİ ONA ÇATMAZ.....	261
ĞİNAYA QULAQ ASMAQ ŞEYTANA SITAYIŞ ETMƏKDİR.....	262
XANƏNDƏLİK VƏ CƏNNƏT AĞACI.....	262
CƏNNƏT XANƏNDƏLƏRİ.....	262
CİDDİ TƏHDİDLƏR.....	262
9. ĞİNA İLƏ ZİNA ARASINDAKI RABİTƏ.....	262
ĞİNANIN HARAM OLMASI DİNİN ZƏRURİ HÖKMLƏRİNDƏNDİR.....	263
QURANDA ĞİNANIN GÜNAHI DAHA ŞİDDƏTLİDİR.....	263
GÖZƏL SƏSİN HEÇ BİR EYBİ YOXDUR.....	264
YAXŞI OXUMAQLA ĞİNA BİR-BİRİNDƏN FƏRQLİ ŞEYLƏRDİR.....	264
QADINLARIN TOY MƏCLİSİNDƏ ÖZ ARALARINDA OXUMASI.....	264

17. YALAN DANIŞMAQ.....265

YALAN KƏBİRƏ GÜNAHLARIN ƏN BÖYÜYÜDÜR.....	266
MƏLƏKLƏRİN LƏNƏTLƏMƏSİ VƏ ÜFUNƏTLİ İY.....	266
QURANDA YALAN.....	267
YALAN UNUTQANLIQ GƏTİRİR.....	269
YALANÇILARA VERİLƏN XÜSUSİ ƏZAB.....	270
YALANIN MƏRTƏBƏLƏRİ.....	271
1. ALLAHIN, PEYĞƏMBƏRİN (S) VƏ İMAMIN (Ə) ADINDAN YALAN DANIŞMAQ.....	271
DEYİLMƏ TƏRZİNDƏN ASILI OLMAYARAQ, YALAN DEYİLMƏMƏLİDİR.....	272

<i>DÜZGÜN OLMAYAN TƏRCÜMƏLƏR DƏ YALAN SAYILIR.....</i>	272
<i>HƏR KƏSİN İŞİ DEYİLDİR.....</i>	272
<i>ALLAHA YALAN QOŞMAĞIN NÖVLƏRİ.....</i>	272
<i>PEYĞƏMBƏRVƏ İMAMIN ADINDAN YALAN DANIŞMAQ.....</i>	273
<i>RƏVAYƏTLƏRİN SƏNƏDİNİ QEYD ETMƏKLƏ NƏQL OLUNMASI.....</i>	273
<i>HƏDİSİN MƏZMUNUNU NƏQL ETMƏK DƏ MÜƏYYƏN ŞƏRTLƏR DAXİLİNDƏ CAİZDİR.....</i>	274
<i>2. YALAN AND, YALAN ŞƏHADƏT VƏ HAQQIN GİZLƏDİLMƏSİ.....</i>	274
<i>3. FƏSAD TÖRƏDƏN YALAN.....</i>	274
<i>4. ZARAFATLA DEYİLƏN YALAN.....</i>	274
<i>HƏR NÖV YALANDAN UZAQ OLMAQ LAZIMDIR.....</i>	275
<i>MÜBALİĞƏ EDİB ŞİŞİRTMƏK YALAN DEYİLDİR.....</i>	276
<i>YALANIN BÖYÜYÜ KİÇİYİ YOXDUR.....</i>	276
<i>QURAŞDIRMA YUXU DA YALAN SAYILIR.....</i>	277
<i>ZƏRBÜL-MƏSƏLLƏR DƏ YALANDIRMI?.....</i>	277
<i>İMAM HƏSƏN MÜCTƏBANIN (Ə) MƏSƏL ÇƏKMƏSİ.....</i>	278
<i>YALANA QULAQ ASMAQ DA HARAMDIR.....</i>	278
<i>TOVRİYƏ NƏDİR?.....</i>	278
<i>TOVRİYƏNİN HÖKMÜ.....</i>	279
<i>YALANIN CAİZ OLDUĞU YERLƏR.....</i>	279
<i>MÜSƏLMANIN XİLAS OLMASI ÜÇÜN YALANDAN AND İÇMƏK.....</i>	280
<i>DƏYƏRİ AZ OLAN MAL-DÖVLƏT ÜÇÜN AND İÇMƏK OLMAZ.....</i>	280
<i>MÜMKÜN QƏDƏR TORİYƏ ETMƏLİ.....</i>	280
<i>İKİ NƏFƏRİN ARASINDA BARIŞIQ YARATMAQ.....</i>	280
<i>KƏSKİN MESAJLARI MÜLAYİMLƏŞDİRSİN.....</i>	281
<i>İSLAH ƏN BÖYÜK İBADƏTLƏRDƏNDİR.....</i>	281
<i>KÜRR VƏ AZ SU: TƏSİR VƏ TƏSİRLƏNMƏ.....</i>	282
<i>MÜHARİBƏDƏ YALAN DEMƏK.....</i>	282
<i>ƏHLİ-ƏYALA VƏDƏ.....</i>	282
<i>İCAZƏ VERİLMƏSİ ÇƏTİNDİR.....</i>	282
<i>XOVF VƏ ÜMİD MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ.....</i>	283
<i>İNSANIN SÖZÜ İLƏ ƏMƏLİ EYNİ OLMALIDIR.....</i>	283
<i>BƏNDƏÇİLİYİ İZHAR ETMƏK MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ.....</i>	284
<i>DUA VƏ MÜNACAT MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ.....</i>	284
<i>İMAMLARIN İMAMƏTİNİ İQRAR ETMƏK MƏQAMINDA YALAN DANIŞMAQ.....</i>	284
<i>GÖRƏSƏN, DOĞRU DEYİRMİ?.....</i>	284
<i>İMAMA YALAN DANIŞMAQ.....</i>	285
<i>BƏS DUA ZAMANI NƏ ETMƏLİYİK?.....</i>	285
<i>HƏR ŞƏXSİN ÖZÜNƏ UYGUN MƏRTƏBƏSİ VAR.....</i>	285
<i>DOĞRU VƏ YALAN YƏQİN.....</i>	286

Böyük günahlar (3-1).....	683
18. YALANDAN AND İÇMƏK.....	287
<i>QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ.....</i>	<i>288</i>
<i>PEYĞƏMBƏRİN (S) BU BARƏDƏ SÖYLƏDİKLƏRİ.....</i>	<i>288</i>
<i>YALANDAN AND İÇMƏYİN AĞIR TƏSİRLƏRİ.....</i>	<i>289</i>
<i>ANDIN NÖVLƏRİ.....</i>	<i>289</i>
<i>İMAM SƏCCAD (Ə) AND İÇMİR.....</i>	<i>290</i>
<i>HAQQ MƏTLƏBƏ TƏKİD ETMƏK.....</i>	<i>291</i>
<i>MƏKRUH AND.....</i>	<i>291</i>
<i>HƏZRƏT MƏSİHİN (Ə) YOL GÖSTƏRMƏSİ.....</i>	<i>291</i>
<i>SAİR MÖHTƏRƏM ŞEYLƏRƏ AND İÇMƏK.....</i>	<i>292</i>
<i>HƏMİŞƏ HARAM OLAN AND.....</i>	<i>292</i>
<i>HARAM AND İÇMƏYİN KƏFFARƏSİ.....</i>	<i>292</i>
<i>İMAM SADIQ (Ə) VƏ MƏNSUR DƏVƏNİQİ.....</i>	<i>293</i>
<i>BU MƏSƏLƏNİN HARAM OLMAQLA ZİDDİYYƏTİ YOXDURMU?.....</i>	<i>293</i>
<i>YALAN ANDIN TÖVBƏSİ.....</i>	<i>294</i>
<i>GƏLƏCƏKDƏ BİR İŞ GÖRMƏYƏ VƏDƏ VERMƏK BARƏDƏ AND İÇMƏK.....</i>	<i>294</i>
<i>BƏYƏNİLMƏYƏN İŞLƏR ÜÇÜN AND İÇMƏK BATİLDİR.....</i>	<i>295</i>
<i>AND İÇMƏYİN NÖVLƏRİ.....</i>	<i>296</i>
19. YALANDAN ŞAHİDLİK ETMƏK.....	297
<i>RƏVAYƏTLƏR ARASINDA ZİDDİYYƏT YOXDUR.....</i>	<i>298</i>
<i>YALANDAN ŞAHİDLİK EDƏNLƏRƏ CƏHƏNNƏM ƏZABI VƏDƏSİ.....</i>	<i>299</i>
<i>ŞAHİDLİK KAMİLƏN ELM ƏSASINDA OLMALIDIR.....</i>	<i>300</i>
<i>YALANDAN ŞAHİDLİK EDƏNLƏR İFŞA EDİLMƏLİDİR.....</i>	<i>300</i>
<i>DAHA SONRA HEÇ VAXT ŞAHİDLİYİ QƏBUL EDİLMƏZ.....</i>	<i>301</i>
<i>DƏYƏN XƏSARƏTİ DƏ ÖDƏMƏLİDİR.....</i>	<i>301</i>
<i>GÜNAHIN TÖVBƏSİ.....</i>	<i>301</i>
20. ŞAHİDLİK ETMƏKDƏN BOYUN QAÇIRMAQ.....	303
<i>ŞAHİDİN ƏLEYHİNƏ OLSA BELƏ HAQQA ŞƏHADƏT VERMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>305</i>
<i>ŞƏXSİ DÜŞMƏNÇİLİK ŞAHİDLİKDƏ TƏSİR QOYMAMALIDIR.....</i>	<i>305</i>
<i>ŞAHİDLİYİ GİZLƏDƏNLƏR ÜÇÜN SONSUZ ZÜLMƏT.....</i>	<i>305</i>
<i>ŞAHİDLİYİN QƏBUL EDİLMƏSİ.....</i>	<i>306</i>
<i>BELƏ BİR ŞƏXSİN DUASI QƏBUL OLUNMAZ.....</i>	<i>307</i>
<i>ŞAHİDLİK ETMƏK VACİB, ONU GİZLƏTMƏK HARAMDIR.....</i>	<i>307</i>
<i>AGAŞ ŞƏKİLDƏ ŞAHİDLİK ETMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>308</i>
<i>ŞAHİDLİK ZƏRƏRƏ SƏBƏB OLMAMALIDIR.....</i>	<i>308</i>
<i>İMAM KAZİMDƏN (Ə) NƏQL OLUNAN BİR HƏDİS.....</i>	<i>309</i>
<i>HAQLI OLARAQ ZƏRƏRƏ DÜŞMƏK ŞAHİDLİYİN GİZLƏDİLMƏSİNƏ</i>	
<i>SƏBƏB OLMAMALIDIR.....</i>	<i>310</i>
<i>ZƏRƏRƏ DÜŞMƏK MƏNFƏƏT QAZANMAMAQDAN FƏRQLƏNİR.....</i>	<i>310</i>

21. ƏHD-PEYMANI POZMAQ.....311

<i>ƏHDİ POZMAĞIN NÖVLƏRİ VƏ ONUN HÖKMLƏRİ.....</i>	<i>314</i>
<i>ALLAH DUALARIN QƏBUL EDİLMƏSİNİ VƏDƏ VERMİŞDİR.....</i>	<i>315</i>
<i>NƏZRİ VƏ ƏHDİ DİLDƏ DEMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>316</i>
<i>BƏYƏNİLMƏYƏN ŞEYLƏR ÜÇÜN ƏHD VƏ YA NƏZR ETMƏK DÜZ DEYİLDİR.....</i>	<i>316</i>
<i>NƏZR OLUNAN ŞEY ÜSTÜN ƏMƏLLƏRDƏN OLMALIDIR.....</i>	<i>316</i>
<i>QEYDLİ VƏ QEYDSİZ ƏHD.....</i>	<i>316</i>
<i>ƏHD VƏ NƏZRİN KƏFFARƏSİ.....</i>	<i>317</i>
<i>ALLAHLA BAĞLANAN ƏHD DƏ ÜÇ QİSİMDİR.....</i>	<i>317</i>
<i>ƏHD-PEYMANI POZMAQ NİFAQ (İKİ ÜZLÜLÜK) GƏTİRƏR.....</i>	<i>317</i>
<i>CAMAATLA ƏHD-PEYMAN BAĞLAMAQ.....</i>	<i>319</i>
<i>VƏDƏYƏ XİLAF ÇIXMAQ MÜNAFİQLƏRİN XÜSUSİYYƏTLƏRİNDƏNDİR.....</i>	<i>320</i>
<i>HEÇ BİR İSTİSNA YOXDUR.....</i>	<i>320</i>
<i>ƏHD-PEYMANI POZANLAR HEYVANLARDAN DA AŞAĞI SƏVİYYƏDƏDİR.....</i>	<i>320</i>
<i>MÜŞRİKLƏRLƏ BAĞLANAN ƏHD-PEYMAN MÖHTƏRƏM SAYILMALIDIR.....</i>	<i>321</i>
<i>PEYĞƏMBƏR (S) MÜŞRİKLƏRLƏ BAĞLADIĞI ƏHDƏ VƏFALI QALIR.....</i>	<i>321</i>
<i>QÜREYŞLƏ BAĞLANAN ƏHD-PEYMAN MÖHTƏRƏMDİR.....</i>	<i>322</i>
<i>OĞULU ATAYA QAYTARIN!.....</i>	<i>322</i>
<i>ÖLƏNƏ QƏDƏR BURADA QALACAQDIM.....</i>	<i>322</i>
<i>VƏDƏSİNƏ SADİQ QALAN İSMAIL.....</i>	<i>323</i>
<i>VƏFASIZLIQ KÜFRDƏN YARANIR.....</i>	<i>323</i>
<i>MÜSƏLMAN HEÇ VAXT HİYLƏ İŞLƏTMƏZ.....</i>	<i>323</i>
<i>ƏHDİ POZMAQ VƏ YALAN.....</i>	<i>324</i>
<i>ƏQDDƏ ƏMƏL OLUNMASI VACİB OLAN ŞƏRT.....</i>	<i>324</i>
<i>HƏR YERDƏ VƏ HƏMİŞƏ ƏHDƏ VƏFA ETMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>324</i>
<i>ALLAHIN İSTƏYİ İLƏ ƏLAQƏLƏNDİRMƏK MÜXTƏLİFDİR.....</i>	<i>324</i>
<i>ŞƏR VƏ PİS İŞLƏR ÜÇÜN VERİLƏN VƏDƏYƏ ƏMƏL ETMƏK LAZIM DEYİL.....</i>	<i>325</i>
<i>HƏZRƏT ƏYYUB (Ə) VƏ BİR TOPA ÇUBUQ.....</i>	<i>325</i>

22. ƏMANƏTƏ XƏYANƏT ETMƏK.....327

<i>QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ.....</i>	<i>328</i>
<i>ƏHLİ-BEYTDƏN (Ə) XƏYANƏT BARƏSİNDƏ NƏQL OLUNAN HƏDİSLƏR.....</i>	<i>329</i>
<i>XƏYANƏT FƏQİRLİK GƏTİRƏR.....</i>	<i>330</i>
<i>KİMLİYİNƏ BAXMAYARAQ ƏMANƏTİ SAHİBİNƏ QAYTARMAQ VACİBDİR.....</i>	<i>330</i>
<i>BU KİMİ HALLARDA ŞEYTANIN VƏSVƏSƏSİ DAHA ÇOX OLUR.....</i>	<i>331</i>
<i>MƏHƏMMƏD ƏMİN (S).....</i>	<i>332</i>
<i>XƏYANƏTİN QİSMLƏRİ.....</i>	<i>332</i>
<i>1. ƏQL VƏ İLAHİ VƏZİFƏLƏR QARŞISINDA ƏMANƏTDARLIQ.....</i>	<i>333</i>
<i>DİNİ HÖKMLƏRİ BAŞQALARINA ÇATDIRIN.....</i>	<i>333</i>
<i>2. PEYĞƏMBƏRİN (S) ƏMANƏTİ.....</i>	<i>333</i>
<i>PEYĞƏMBƏR (S) ÖVLADLARI ƏMANƏTDİR.....</i>	<i>334</i>

Böyük günahlar (3-1)	685
3. CAMAATIN ƏMANƏTİ.....	334
ŞƏRİ ƏMANƏT.....	335
CAMAATIN ƏMANƏTİNƏ XƏYANƏT.....	335
1. ƏMANƏTDƏ HƏDDİ AŞMAQ.....	335
2. ƏMANƏTƏ QARŞI ETİNASIZLIQ.....	336
3. ƏMANƏTİN QAYTARILMASINDA LAQEYDLİK.....	336
İCARƏ, ARIYƏ, RƏHN VƏ MÜZARİBƏ.....	337
MALİKİN AX TARILMASI VƏ ONUN TƏRƏFİNDƏN SƏDƏQƏ VERİLMƏSİ.....	337
ƏMANƏTİ QOYAN VƏ QƏBUL EDƏN ŞƏXSLƏRİN HƏDDİ-BÜLUĞA ÇATMASI VƏ AĞILLI OLMASI ŞƏRTDİR.....	337
ALLAH ƏMANƏTDARLARI SEVİR.....	338
ƏMANƏT QOYULAN MALDAN ZORLA BİR ŞEY GÖTÜMƏK.....	338
ƏMANƏTƏ XƏYANƏT QIYAMƏTDƏ AĞIR BİR YÜKDÜR.....	339
GÜNAHKARLAR (XƏYANƏTKARLAR) ÖZ SİMLƏRİNDƏN TANINAR (YURƏFUL-MUCRİMUNƏ BISİMAHUM).....	340
PEYĞƏMBƏR (S) ƏMANƏTİN QALACAĞINDAN QORXUR.....	340
BAŞQALARININ SİRRİ ƏMANƏTDİR.....	341
BİR MƏCLİSDƏKİ SÖZLƏR ƏMANƏTDİR.....	341
SİRRİN AŞKAR EDİLMƏSİ ƏMANƏTƏ XƏYANƏTDİR.....	341
MÜSƏLMANLARIN SİRRİNİ KAFİRLƏRƏ ÇATDIRMAQ.....	342
ƏMANƏTDARLAR İLAHİ ƏRŞİN KÖLGƏSİNDƏDİR.....	342
ÖZ SİRRİNİZİ BAŞQALARINA DEMƏYİN.....	343
SİRR SAXLAMAGIN ƏN GÖZƏL NÜMUNƏSİ.....	344
23. OĞURLUQ.....	347
OĞURLUĞUN CƏZASI.....	348
OĞURLUQ CƏZASININ İCRAOLUNMA ŞƏRTLƏRİ.....	353
İNSAN ÖZ MALI VƏ NAMUSUNU MÜDAFİƏ ETMƏLİDİR.....	356
HƏDDİN İCRAOLUNMA TƏRZİ.....	356
DİYƏ VƏ OĞURLUĞUN HƏDDİ.....	356
24. ÇƏKİDƏ ALDATMAQ.....	357
ONLARIN ƏMƏL DƏFTƏRLƏRİ SİCCİNDƏDİR.....	358
ÇƏKİDƏ ALDADANIN İMANI YOXDUR.....	359
BEŞ XÜSUSİYYƏT VƏ BEŞ BƏLA.....	359
ƏMİRƏL-MÖMİNİN ƏLİNİN (Ə) NƏSİHƏTİ.....	359
ODDAN OLAN İKİ DAĞ ARASINDA.....	360
SAYLA SATILAN ŞEYLƏRDƏ DƏ ALDATMAQ HARAMDIR.....	360
ALICIYA BORCLU QALIR.....	360
SAX TAKARLIQ VƏ FIRILDAQ DA AZ SATMAQDIR.....	360
ALVERDƏ GƏŞŞ (MALA NƏSƏ QATMAQ) DA HARAMDIR.....	361
ALLAH VƏ BƏNDƏLƏRƏ QARŞI TƏTFİF (HAQQININ AZ VERİLMƏSİ).....	362

<i>ÖZÜNÜ BAŞQALARININ YERİNƏ QOY.....</i>	363
<i>İNSAF ƏN YAXŞI İŞLƏRDƏNDİR.....</i>	363
<i>HAMI ÜÇÜN ƏDALƏTİN MEYARI.....</i>	363
<i>HƏR ŞEYİN ÖLÇÜSÜ VƏ MEYARI VARDIR.....</i>	364
<i>HƏZRƏT ƏLİ (Ə) ƏMƏLLƏRİN MİZANIDIR.....</i>	364
 25. HARAM MAL YEMƏK.....	365
 <i>RÜŞVƏTİN QİSMLƏRİ.....</i>	367
<i>RÜŞVƏT ADI İLƏ HƏDİYYƏ VƏ XÜMS.....</i>	368
<i>HALAL RÜŞVƏT.....</i>	369
<i>HALAL RÜŞVƏT ALMAQ MƏKRUHDUR.....</i>	369
<i>HARAM YEMƏYİN TƏSİRLƏRİ.....</i>	370
<i>HARAM YEYƏNİN DUASI QƏBUL OLUNMAZ.....</i>	370
<i>HARAM MAL YEMƏK QƏLBİN BƏRKİMƏSİNƏ SƏBƏB OLUR.....</i>	370
<i>HALAL YEMƏK BÜTÜN XEYİRLƏRİN MƏNŞƏYİDİR.....</i>	371
<i>ALLAH HEÇ KƏS ÜÇÜN HARAM RUZİ İSTƏMƏMİŞDİR.....</i>	372
<i>RUZİNİN HAMISI VERİLMƏYİNCƏ ÖLMƏZ.....</i>	372
<i>OĞRU HALAL RUZİDƏN MƏHRUMDUR.....</i>	372
 26. HAQQIN HƏBS EDİLMƏSİ (SAXLANILMASI).....	375
 <i>HƏQİQİ MÜFLİS.....</i>	377
<i>HÜQUQUN SAXLANILMASININ YERLƏRİ.....</i>	377
<i>MÜDDƏTLİ VƏ MÜDDƏTSİZ BORC.....</i>	377
<i>BORCU ÖDƏMƏK LAZIMDIR.....</i>	378
<i>BORCU ÖDƏMƏMƏK HAMIYA XƏYANƏT VƏ ZÜLM ETMƏKDİR.....</i>	380
<i>BORC VERMƏK VƏ ALMAĞIN HÖKMÜ.....</i>	380
<i>BORC VERMƏYİN SAVABI VƏ ONU TƏRK ETMƏYİN ƏZABI.....</i>	381
<i>BORCU ÖDƏMƏK NİYYƏTİ OLMALIDIR.....</i>	381
<i>İMKANSIZ BORCLUYA MÖHLƏT VERMƏK LAZIMDIR.....</i>	381
<i>BORCU ÖDƏMƏKDƏ TƏLƏSMƏK MÜSTƏHƏBDİR.....</i>	386
<i>HAQQUN-NASI (CAMAATIN HAQQINI) ÖDƏMƏK LAZIMDIR.....</i>	386
 27. CİHADDAN QAÇMAQ.....	389
 <i>İBTİDAİ CİHAD VƏ MÜDAFİƏ CİHADI.....</i>	390
 28. HİCRƏTDƏN SONRA BƏDƏVİLİK (BƏDƏVİ HƏYAT TƏRZİ).....	393
 <i>HİCRƏTDƏN SONRA BƏDƏVİLİK NƏ DEMƏKDİR?.....</i>	394
<i>NƏ ÜÇÜN HİCRƏT ETMƏDİNİZ?.....</i>	394
<i>PEYĞƏMBƏRDƏN (S) SONRA BƏDƏVİ HƏYAT TƏRZİ SÜRMƏK.....</i>	395
<i>KÜFR ÖLKƏLƏRİNDƏ VİLAYƏTİN TƏBLİĞİ.....</i>	398

Böyük günahlar (3-1)	687
<i>BƏDƏVİ HƏYAT TƏRZİ VƏ HİCRƏTDƏN SONRA BƏDƏVİLİYİN YERLƏRİ</i>	398
<i>DİNİ HÖKMLƏRİ BİLMƏMƏK BƏDƏVİLİKDİR</i>	399
<i>ÖYRƏNDİKDƏN SONRA ƏMƏL ETMƏMƏK DƏ BƏDƏVİLİKDİR</i>	399
<i>CƏHALƏT VƏ NADANLIQ SƏHRASI</i>	400
<i>DİNİ ELMLƏRİ TƏRK ETMƏK</i>	400

29. ZALIMLARA KÖMƏK ETMƏK.....401

<i>ƏQLİ DƏLİL</i>	405
<i>ICMA</i>	405
<i>QURAN</i>	405
<i>ZALIMA KÖMƏK ETMƏK VƏ ƏHLİ-BEYTİN (Ə) RƏVAYƏTLƏRİ</i>	405
<i>ZALIMI TƏRİFLƏMƏK DƏ HARAMDIR</i>	406
<i>ZALIMDAN MƏQAM QƏBUL ETMƏK OLMAZ</i>	406
<i>VƏZİFƏ QƏBUL ETMƏYİN İSTİSNA HALLARI</i>	408
<i>1. ZÜLM OLMAYAN VƏZİFƏ VƏ İŞLƏRİ QƏBUL ETMƏK</i>	408
<i>TƏKCƏ BİR HALDA VACİBDİR</i>	410
<i>2. ZALIMA ZÜLM SAYILMAYAN İŞLƏRDƏ KÖMƏK ETMƏK</i>	411
<i>3. HARAM OLMAYAN KÖMƏK</i>	413
<i>4. PEŞƏSİ ZÜLM OLMAYAN ZALIMA KÖMƏK ETMƏK</i>	414
<i>ZÜLMÜN QARŞISINI ALMAQ LAZIMDIR</i>	415
<i>5. GÜNAH İŞDƏ DƏ KÖMƏK ETMƏK OLMAZ</i>	415
<i>GÜNAHKARA GÜNAH OLMAYAN İŞDƏ KÖMƏK ETMƏK</i>	416
<i>ÇIXIŞ YOLU</i>	417

30. MƏZLUMLARA KÖMƏK ETMƏMƏK.....419

<i>ABİD YERƏ BATIR</i>	423
<i>MÖMİNƏ KÖMƏK ETMƏYİN DÜNYA VƏ AXİRƏTDƏ TƏSİRİ</i>	424
<i>İMAM KAZİM (Ə) VƏ ƏLİYYİBNİ YƏQTİN</i>	426
<i>ŞƏXSİN ÖZ HACƏTİ DƏ HƏYATA KEÇİR</i>	427
<i>31. SEHR</i>	429
<i>RƏVAYƏTLƏRDƏ SEHR</i>	432
<i>SEHRİN CƏZASI ÖLÜMDÜR!</i>	433
<i>SEHRİN HƏQİQƏT VƏ NÖVLƏRİ</i>	433
<i>KAHİNLİK, GÖZBAĞLAYICILIQ, ÖZ TƏSİRİNƏ SALMA, QİYAFƏ, MÜNƏCCİMLİK</i>	433
<i>FƏLSƏFİ BƏHS</i>	433
<i>ELMİ BƏHS</i>	435
<i>1. KAHİNLİK</i>	436
<i>2. SEHRBAZ VƏ KAHİN NİFRƏTOLUNASIDIR</i>	437
<i>3. GÖZBAĞLAYICILIQ</i>	438
<i>SEHRBAZIN QÜDRƏTİ MƏHDUDDUR</i>	438
<i>4. ƏLƏ ALMAQ VƏ ÖZÜNƏ TABE ETMƏK</i>	438
<i>5. QİYAFƏ</i>	439
<i>MÜNƏCCİMLİK</i>	440

<i>DEYİLƏNLƏR HƏYATA KEÇMİR.....</i>	<i>442</i>
<i>SEHR MÖCÜZƏDƏN FƏRQLİ BİR ŞEYDİR.....</i>	<i>443</i>
<i>SEHRİN ÇARƏSİ.....</i>	<i>443</i>

32. İSRAF.....445

<i>İSRAFIN MƏNASI VƏ NÖVLƏRİ.....</i>	<i>447</i>
<i>MÜXTƏLİF İNSANLARIN İSRAFÇILIĞI DA FƏRQLİDİR.....</i>	<i>448</i>
<i>ƏBUZƏR ALDANMAZ!.....</i>	<i>449</i>
<i>İSRAFÇILIQ ZAMANA NİSBƏTDƏ DƏ MÜXTƏLİFDİR.....</i>	<i>451</i>
<i>HƏMİŞƏ HARAM OLAN İSRAFÇILIQ.....</i>	<i>451</i>
<i>ZƏRƏRLİ ŞEYLƏRİ YEMƏK DƏ İSRAFDIR.....</i>	<i>452</i>
<i>HARAM İŞLƏRƏ PUL XƏRCLƏMƏK İSRAFDIR.....</i>	<i>452</i>
<i>XEYİR İŞLƏRDƏ İSRAF VARDIRMI?.....</i>	<i>453</i>
<i>BÜTÜN İŞLƏRDƏ ORTA HƏDDİ GÖZLƏMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>453</i>
<i>MÜXTƏLİF AYƏ VƏ RƏVAYƏTLƏRİN ZAHİRİ ZİDDİYYƏTİNİN ARADAN QALDIRILMA ÜSULU.....</i>	<i>454</i>
<i>XEYİR İŞLƏRDƏ İSRAF YOXDUR.....</i>	<i>455</i>
<i>BU QADAĞA HEÇ DƏ HARAM VƏ MƏKRUH QADAĞASI DEYİL, ƏKSİNƏ RƏHMƏT VƏ ŞƏQƏT QADAĞASIDIR.....</i>	<i>455</i>
<i>ƏQİDƏ VƏ ƏMƏLLƏRDƏ İSRAFÇILIQ.....</i>	<i>457</i>

33. TƏKƏBBÜR.....459

<i>TƏKƏBBÜR VƏ ONUN NÖVLƏRİ.....</i>	<i>462</i>
<i>TƏKƏBBÜRLÜK SƏBƏBİLƏ DUANI TƏRK ETMƏK KÜFRDÜR.....</i>	<i>463</i>
<i>ALLAHA MƏXSUSU OLAN MÖHTƏRƏM ŞEYLƏRƏ NİSBƏTDƏ TƏKƏBBÜRLÜLÜK.....</i>	<i>464</i>
<i>TƏKƏBBÜR DÜNYA VƏ AXİRƏT ZİLLƏTİNƏ SƏBƏB OLUR.....</i>	<i>464</i>
<i>PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAM QARŞISINDA TƏKƏBBÜRLÜK.....</i>	<i>464</i>
<i>ALİMƏ QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK PEYĞƏMBƏRƏ (S) QARŞI TƏKƏBBÜRLÜKDÜR.....</i>	<i>465</i>
<i>CƏHƏNNƏM ODUNDA OLAN TƏKƏBBÜRLÜLƏR.....</i>	<i>465</i>
<i>ALLAH BƏNDƏLƏRİ QARŞISINDA TƏKƏBBÜRLÜLÜK.....</i>	<i>466</i>
<i>QURANIN NƏZƏRİNDƏ CAMAATA QARŞI TƏKƏBBÜRLÜK.....</i>	<i>467</i>
<i>VAR-DÖVLƏTLƏ FƏXR ETMƏK DƏ TƏKƏBBÜRDÜR.....</i>	<i>468</i>
<i>TƏKƏBBÜR EDƏNLƏR HƏQİQİ DƏLİLƏRDİR.....</i>	<i>468</i>
<i>ÖZÜNÜ TƏMİZƏ ÇIXARTMAQ DA (TƏRİFLƏMƏK) TƏKƏBBÜRDÜR.....</i>	<i>468</i>
<i>TƏKƏBBÜRÜN ƏLAMƏTLƏRİ.....</i>	<i>469</i>
<i>TƏKƏBBÜR XƏSTƏLİYİNİN ÇARƏSİ.....</i>	<i>470</i>
<i>ÖLÜMDƏN SONRA NƏLƏR OLACAQDIR.....</i>	<i>470</i>
<i>ÖZÜNDƏN YUXARIDAKILARI GÖRMƏK LAZIMDIR.....</i>	<i>471</i>
<i>PEYĞƏMBƏRİN (S) HALƏTLƏRİ TƏVAZÖKARLIQ NİŞANƏSİDİR.....</i>	<i>471</i>
<i>TƏKƏBBÜRÜN KÖKÜ VƏ MƏNŞƏYİNİ ARADAN QALDIRMAQ LAZIMDIR.....</i>	<i>472</i>
<i>QƏBUL OLMUŞ ƏMƏL DƏYƏRLİDİR.....</i>	<i>472</i>

Böyük günahlar (3-1)	689
ƏSİL-NƏSƏB ŞƏRAFƏTİ TƏKƏBBÜRƏ SƏBƏB OLMAMALIDIR.....	472
VAR- DÖVLƏTƏ GÖRƏ TƏKƏBBÜRLÜK ETMƏK AĞILSIZLIQDİR!.....	473
MƏQAM, MƏNSƏB VƏ TƏRƏFDARLAR MÜVƏQQƏTİ VƏ NİSBİDİR.....	474
FİZİKİ QÜVVƏLƏR DƏ MÜVƏQQƏTİDİR.....	475
TƏKƏBBÜRÜN ƏMƏLİ ƏLACI.....	475
TƏVAZÖKARLIĞIN FƏZİLƏTİ.....	475
İBADƏT TƏKƏBBÜRÜ ARADAN APARIR.....	476
TƏVAZÖKARLIĞIN MƏNASI VƏ NÖVLƏRİ.....	476
ALLAH QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ.....	476
ALLAH NEMƏTLƏRİ QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ.....	476
PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAM (Ə) QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ.....	477
CAMAAT QARŞISINDA TƏVAZÖKARLIQ.....	477
AZĞIN VƏ KAFİRƏ QARŞI TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK DÜZGÜN DEYİLDİR.....	478
TƏKƏBBÜRLÜ ŞƏXS ÜÇÜN DƏ TƏVAZÖKARLIQ DÜZGÜN DEYİLİR.....	478
TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK TƏKƏBBÜR ETMƏKDƏN FƏRQLƏNİR.....	479
TƏKƏBBÜRLÜK BƏNDƏÇİLİKLƏ UYGUN DEYİL.....	479
VARLIYA ONUN VAR-DÖVLƏTİNƏ GÖRƏ TƏVAZÖKARLIQ ETMƏK İMANI MƏHV EDİR.....	480
ALLAH RİZASI ÜÇÜN VARLININ TƏVAZÖKARLIĞI VƏ YOXSULUN TƏKƏBBÜRÜ.....	480
TƏVAZÖKARLIQDA MƏQAM VƏ VƏZİYYƏT NƏZƏRƏ ALINMALIDIR.....	480
TƏVAZÖKARLIĞIN ƏLAMƏTLƏRİ.....	481
BİZİM DİN RƏHBƏRLƏRİMİZ HAMIDAN ÇOX TƏVAZÖKARLIQ ETMİŞLƏR...481	
TƏKƏBBÜRÜN MƏNŞƏYİ VƏ KÖKÜ HƏR NƏ OLURSA-OLSUN, MÜTLƏQ ARADAN APARILMALIDIR!	482
 34. MÜSƏLMANLARLA MÜHARİBƏ ETMƏK.....	483
 MÜHARİBƏ EDƏN KİMDİR?.....	484
ALLAH VƏ PEYĞƏMBƏRLƏ (S) MÜHARİBƏ.....	485
MÜHARİBƏ EDƏNİN CƏZASI.....	485
OĞRU QARŞISINDA ÖZÜNÜ MÜDAFİƏ ETMƏK.....	487
 35. MURDAR, QAN VƏ DONUZ ƏTİ YEMƏK.....	489
 QURUDA YAŞAYAN HEYVANLAR.....	491
QUŞLAR VƏ SUDA YAŞAYAN HEYVANLAR.....	491
OV VASİTƏSİ İLƏ HEYVANLARIN PAKLAŞDIRILMASI.....	492
ƏT YEMƏK BARƏSİNDƏ BİR NEÇƏ MƏSƏLƏ.....	492
ŞƏRİ QAYDA İLƏ HEYVANIN BAŞINI KƏSMƏK.....	495
ƏTİ HARAM OLAN HEYVAN DA BU YOLLA PAK OLUR.....	496
MURDAR NƏ ÜÇÜN HARAM OLMUŞDUR?.....	497
QANI YEMƏYİN HARAMLIĞININ SƏBƏBİ.....	498
DONUZ.....	498

<i>MƏNƏVİ VƏ ƏXLAQİ ZƏRƏRLƏR</i>	499
<i>CİSMİ ZƏRƏRLƏR</i>	500

36. BİLƏRƏKDƏN NAMAZI TƏRK ETMƏK.....503

<i>QURANDA ƏZAB VƏDƏSİ</i>	505
<i>NAMAZ QILMAMAĞIN DÜNYA VƏ AXİRƏTLƏ BAĞLI TƏSİRLƏRİNDƏN ON BEŞİ</i>	506
<i>ALLAHIN DAHA ƏHƏMİYYƏTLİ VACİBİ</i>	507
<i>NAMAZ QILMAYANA YARDIM ETMƏK</i>	508
<i>NAMAZ QILMAĞIN NÖVLƏRİ</i>	508
<i>NAMAZIN ƏVVƏL VAXTDA QILINMASINA TƏKİD OLUNMASI</i>	509
<i>NAMAZIN QƏBULLUĞUNDA DİGƏR ŞƏRTLƏR DƏ VARDIR</i>	510
<i>QƏLB HÜZURU NƏDİR</i>	511
<i>MANEƏLƏR ARADAN QALDIRILMALIDIR</i>	512
<i>VACİB NAMAZLAR</i>	513
<i>QILINMAYAN NAMAZIN QƏZASI VACİBDİR</i>	513

37. ZƏKAT VERMƏMƏK.....515

<i>ZƏKAT VERMƏYƏN KAFİRDİR</i>	518
<i>ZƏKATIN VACİBOLMA SƏBƏBİ</i>	519
<i>ZƏKAT VƏ SƏDƏQƏ MALI ÇOXALDAR</i>	519
<i>ZƏKATIN NÖVLƏRİ, ODƏNMƏ YERLƏRİ VƏ MİQDARI</i>	521
<i>QIZIL VƏ GÜMÜSÜN NİSABI (ZƏKAT HƏDDİ)</i>	522
<i>FİTRƏ ZƏKATI</i>	522
<i>ZƏKATIN XƏRCLƏNMƏSİ</i>	523
<i>MÜSTƏHƏR ZƏKAT</i>	523
<i>SAİR VACİB NƏFƏQƏLƏR</i>	523
<i>RUZİNİN ÇOXALMASI, (VAR-DÖVLƏTİN TƏMİZLİYİ) GƏLƏCƏK AZUQƏSİ</i>	524
<i>XÜMSÜN VACİBOLMA VƏ XƏRCLƏNMƏ YERLƏRİ</i>	525
<i>VACİB OLAN AİLƏ XƏRCİ</i>	525
<i>MÜSTƏHƏB NƏFƏQƏLƏR</i>	526

38. HƏCC ƏMƏLİNİ YÜNGÜL SAYMAQ.....529

<i>HƏCCİ ŞƏRTLƏRƏ MALİK OLDUĞU İLDƏN TƏXİRƏ SALMAQ HARAMDIR</i>	530
<i>HƏCCİ TƏRK EDƏNLƏR BARƏSİNDƏ AYƏLƏR</i>	531
<i>HƏCC ƏMƏLİNİ TƏXİRƏ SALMAĞIN DÜNYƏVİ NƏTİCƏLƏRİ</i>	532
<i>HƏCCİN FƏZİLƏTİ</i>	533
<i>HƏCCİN VACİBOLMA ŞƏRTLƏRİ</i>	534
<i>İSTİTAEYİN (HƏCC ÜÇÜN İMKANA MALİK OLMAMAĞIN) ŞƏRTLƏRİ</i>	534
<i>DİRİ VƏ YA ÖLÜ ÜÇÜN NAİB TUTMAQ MÜSTƏHƏBDİR</i>	535
<i>İMAMIN NAİBİ TƏQVALI OLMALIDIR</i>	535

Böyük günahlar (3-1).....	691
<i>HƏCCİN VACİB OLMA SİRLƏRİ.....</i>	<i>536</i>
<i>ALLAHA BƏNDƏÇİLİYİN MƏLƏKLƏRƏ OXŞARLIĞI.....</i>	<i>536</i>
 39. VACİB ƏMƏLLƏRDƏN BİRİNİ TƏRK ETMƏK.....	539
<i>FİTNƏ VƏ ŞİDDƏTLİ ƏZAB.....</i>	<i>540</i>
<i>VACİB ƏMƏLLƏRDƏ MƏQSƏD NƏDİR?.....</i>	<i>541</i>
<i>RAMAZAN AYININ ORUCU CİHAD.....</i>	<i>541</i>
<i>ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏR.....</i>	<i>542</i>
<i>RƏVAYƏTLƏR BAXIMINDAN ƏMR BE MƏRUF VƏ NƏHY ƏZ MÜNKƏR.....</i>	<i>543</i>
<i>AZACIQ VƏ EHİMALİ ZƏRƏRLƏRƏ ETİNA OLUNMAMALIDIR.....</i>	<i>545</i>
<i>"DAHA ƏHƏMİYYƏTLİ" VƏ "MÜHÜM" MÖVZUSUNA RİAYƏT OLUNMALIDIR.....</i>	<i>546</i>
<i>NƏHY ƏZ KÜNKƏRİN MƏRHƏLƏLƏRİ.....</i>	<i>546</i>
<i>DİRİLƏR ARASINDA BİR ÖLÜ.....</i>	<i>547</i>
<i>TƏVƏLLA VƏ TƏBƏRRƏ.....</i>	<i>548</i>
<i>"ƏHLİ-BEYTİN (Ə) HAQQININ İNKAR EDİLMƏSİ.....</i>	<i>549</i>
 40. GÜNAHA İSRAR ETMƏK.....	551
<i>İSRAR ETMƏMƏK ŞƏRTİ İLƏ BAĞIŞLANMAQ.....</i>	<i>552</i>
<i>DAHA BÖYÜK GÜNAH.....</i>	<i>553</i>
<i>GÜNAHA İSRAR ETMƏK NƏ DEMƏKDİR?.....</i>	<i>553</i>
<i>GÜNAHI KİÇİK SAYMAQ.....</i>	<i>554</i>
<i>GÜNAH ETMƏKDƏN SEVİNMEK.....</i>	<i>555</i>
<i>GÜNAHI AŞKAR ETMƏK.....</i>	<i>555</i>
<i>ŞƏXS VƏ GÜNAHIN İCTİMAİ MÖVQEYİ.....</i>	<i>556</i>
<i>BÜDRƏYƏN ALİM ALƏMİ FƏSADA SÜRÜKLƏYƏR.....</i>	<i>556</i>
<i>HƏQİQİ BÖYÜK GÜNAHIN OXŞARI.....</i>	<i>556</i>
<i>TƏKİD ETMƏYİ MÜƏYYƏNLƏŞDİRMƏK ÜRFİ MƏSƏLƏDİR.....</i>	<i>556</i>
<i>VƏSİYYƏTDƏ ZÜLÜMKARLIQ.....</i>	<i>557</i>
<i>YOXSUL VARİSİ NƏZƏRƏ ALMAQ LAZIMDIR.....</i>	<i>557</i>
<i>YOXSUZ BAŞQALARINDAN İRƏLİDİR.....</i>	<i>558</i>
<i>VAR-DÖVLƏT GÖSTƏRİŞ VERİLDİYİ KİMİ BÖLÜNMƏLİDİR.....</i>	<i>558</i>
 II BÖLMƏ	
 Aşkar şəkildə bəyan edilməyən və haqqında aydın dəlil olmayan böyük günahlar.....	559
 BİRİNCİ FƏSİL.....	560
 1. QEYBƏT.....	562

<i>ƏHLİ-BEYT (Ə RƏVAYƏTLƏRİNDƏ QEYBƏT.....</i>	563
<i>QEYBƏTİN MƏNASI VƏ YERLƏRİ.....</i>	564
<i>QEYBƏTİN NÖVLƏRİ.....</i>	565
<i>QEYRİ-MÜƏYYƏN BİR ŞƏXSİN QEYBƏTİ.....</i>	566
<i>QEYBƏTİN KƏFFARƏSİ VƏ TÖVBƏSİ.....</i>	566
<i>QEYBƏTİN CAİZ OLDUĞU YERLƏR.....</i>	566
<i>QEYBƏTİ DİNLƏMƏK DƏ HARAMDIR.....</i>	569
<i>QEYBƏTİ RƏDD ETMƏK İSTİSNA OLUNMUŞLARA AİD DEYİLDİR.....</i>	570
<i>İKİÜZLÜ VƏ İKİDİLLİ.....</i>	570
 2. SÖZ GƏZDİRMƏK.....	571
<i>SÖZGƏZDİRƏNƏ GÖRƏ YAĞIŞ YAĞMADI.....</i>	572
<i>SÖZGƏZDİRMƏYİN MƏNASI.....</i>	572
<i>HEKAYƏ.....</i>	573
 3. MÖMİNİN ABRINI APARMAQ.....	574
<i>MÖMİN İZZƏTLİDİR.....</i>	574
1. MƏSXƏRƏ ETMƏK (ƏLƏ SALMAQ).....	574
<i>BU GÜN MÖMİNLƏR KAFİRLƏRƏ GÜLÜRLƏR.....</i>	575
2. SÖYÜŞ VƏ TƏNƏ.....	576
<i>BƏZİ VAXTLAR MƏZLUMDAN ZALIM OLUR.....</i>	577
<i>CƏNNƏT ACIDİL ADAMLARA HARAMDIR.....</i>	577
<i>QONŞU HÜQUQU.....</i>	579
<i>HƏYAT YOLDAŞINI İNCİTMƏK.....</i>	579
<i>YOXSULA ƏZİYYƏT ETMƏK.....</i>	579
 4. HİYLƏGƏRLİK.....	581
<i>HİYLƏGƏRLİK, ƏHD POZMAQ VƏ FIRILDAQÇILIĞIN MƏNASI.....</i>	581
<i>ALLAHA QARŞI HİYLƏGƏRLİK ETMƏK.....</i>	582
<i>MƏNƏVİ MƏQAMLAR İDDİASI.....</i>	582
<i>DİNİ RƏHBƏRLƏRƏ QARŞI HİYLƏGƏRLİK.....</i>	582
<i>ALLAH BƏNDƏLƏRİNƏ QARŞI HİYLƏLİK.....</i>	582
<i>"İKİÜZLÜLÜK VƏ İKİ DİLLİLİK DƏ HİYLƏGƏRLİK SAYILIR".....</i>	583
<i>İKİÜZLÜ VƏ İKİDİLLİ OLMAQ NƏ DEMƏKDİR?.....</i>	583
<i>ALDATMAQ DA CAMAATA QARŞI HİYLƏGƏRLİK SAYILIR.....</i>	584
<i>BAHA SATMAQ DA HİYLƏGƏRLİK SAYILIR.....</i>	584
 5 MÖHTƏKİRLİK.....	585
6. HƏSƏD.....	586
<i>HƏSƏD İMANI OD KİMİ ARADAN APARIR.....</i>	586
<i>KÜFÜRÜN ƏSASI.....</i>	587
<i>HƏSƏDİN ZAHİR EDİLMƏSİ.....</i>	587
<i>HƏSƏD İXTİYAR ÜZÜNDƏNDİR.....</i>	588
<i>HƏSƏDİN QARŞISINI ALMAQ ÜÇÜN ELMİ VƏ ƏMƏLİ GÖSTƏRİŞ.....</i>	588
<i>"RƏF" HƏDİSİNİN MƏNASI.....</i>	588

Böyük günahlar (3-1)	693
BAŞQA RƏVAYƏTLƏRLƏ ZİDD DEYİLDİR	589
QİBTƏ HARAM DEYİLDİR	589
 7. MÖMİNLƏ DÜŞMƏNÇİLİK ETMƏK.....	591
8. MÜSAHİQƏ <i>MÜSAHİQƏNİN CƏZASI</i>	592
9. QİYADƏT VƏ DİYASƏT.....	594
<i>QİYADƏTİN CƏZASI</i>	594
<i>DİYASƏT (DƏYYUSLUQ)</i>	595
 10. İSTİMNƏ.....	596
<i>İSTİMNANIN YAYILMASI</i>	596
<i>İSTİMNANIN FİZİKİ VƏ PSIXOLJİ ZƏRƏRLƏRİ</i>	597
 11. BİDƏT.....	599
<i>BİDƏT</i>	
<i>NƏDİR?</i>	599
<i>ŞƏHİD ƏVVƏLİN NƏZƏRİNDƏ BİDƏTİN NÖVLƏRİ</i>	600
<i>MƏRHUM MƏCLİSİNİN NƏZƏRİ</i>	601
<i>BİDƏT İLAHİ HÖKMÜN DƏYİŞDİRİLMƏSİDİR</i>	601
 12. ƏDALƏTSİZ HÖKM.....	602
 13-14. HARAM AYLARDA MÜHARİBƏ ETMƏK VƏ İNSANLARI ALLAH YOLUNDAN SAXLAMAQ.....	604
<i>İNSANLARI ALLAH YOLUNDAN SAXLAMAĞIN NÖVLƏRİ</i>	604
 15. NANKORLUQ.....	606
 <i>SƏBƏ QÖVMÜ NANKORLUQ ETDİYİ ÜÇÜN ƏZAB ÇƏKİR</i>	606
<i>NEMƏT BƏLAYA ÇEVRİLİR</i>	607
<i>NANKORLUQ KÜFRÜN NÖVLƏRİNDƏNDİR</i>	607
<i>ƏHLİ-BEYT (Ə) RƏVAYƏTLƏRİNDƏ NANKORLUQ</i>	607
<i>NANKORLUĞUN MƏNASI</i>	608
<i>ŞÜKR OLMASA, İNSAN HEYVANDAN DA AŞAĞI OLAR</i>	609
<i>VASİTƏLƏRƏ QARŞI NANKORLUQ</i>	609
<i>XEYİR VASİTƏSİNƏ TƏŞƏKKÜR ETMƏK QAYDASI</i>	610
<i>"VİLAYƏT" NEMƏTLƏRİN DAHA ÜSTÜNÜDÜR</i>	610
<i>ALİMLƏRƏ QARŞI NANKORLUQ</i>	611
<i>İMAMIN CANIŞINI KİMDİR?</i>	611
<i>RUHANİ ALİMƏ QARŞI NANKORLUQ</i>	611
<i>ALİMLƏRƏ QARŞI NANKORLUĞUN ŞİDDƏTLİ ƏZABLAR</i>	612
 İKİNCİ FƏSİL.....	613
 Böyük günahlardan daha böyük sayılan günahlar.....	613
 1. FİTNƏ.....	614
<i>FİTNƏNİN MƏNASI</i>	615

BƏNİ-ÜMƏYYƏ FİTNƏLƏRİ DAHA PİSDİR.....	615
BİDƏT VƏ CƏSUSLUQ.....	617
ŞİƏLƏR VƏ MƏNASI ÇƏTİN ANLAŞILAN HƏDİSLƏRİN SİRLƏRİNİ AÇMAQ.....	617
DİNİ QURUPLARIN PƏRAKƏNDƏLİYİ.....	617
FİTNƏNİN GÜNAHI QƏTLƏN BÖYÜKDÜR.....	618
BAŞI KƏSMƏKDƏN DAHA PİS OLAN QƏTL.....	618
DÜNYƏVİ FİTNƏ.....	618
FİTNƏ KÜFR VƏ ŞİRK MƏNALARINA DA TƏFSİR OLUNMUŞDUR.....	618
ZÜLMKAR ÜÇÜN CƏSUSLUQ.....	619

2. KAFİRLƏRƏ SİLAH SATMAQ.....	620

3. BÖHTAN.....	621
"NUR" SURƏSİNDƏ BÖHTAN AYƏLƏRİ.....	621
ƏHL-BEYT (Ə) RƏVAYƏTLƏRİNDƏ BÖHTAN.....	623
BÖHTANIN NÖVLƏRİ.....	623
PEYĞƏMBƏR (S) VƏ İMAMLARA QARŞI BÖHTAN:.....	624
CAMAATA QARŞI TÖHMƏT.....	624
KAFİRƏ DƏ BÖHTAN ATMAQ HARAMDIR.....	624
XƏYANƏTKARIN AQİBƏTİ.....	624
ÇARƏSİ İMAN QAZANMAQDIR.....	625
PİS GÜNAH.....	625
BƏZİ GÜMANLAR GÜNAHDIR.....	625
YAXŞIYA YOZMAQ LAZIMDIR.....	625
MÖMİNƏ QARŞI PİS GÜMAN ETMƏK HARAMDIR.....	626

ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	627

1. QURANA HÖRMƏTSİZLİK.....	628
QURANA QARŞI EHTİRAM DİNİNİN ZƏRURİ MƏSƏLƏLƏRİNDƏNDİR.....	628
SAVABLARIN DAHA ÜSTÜNÜ.....	628
QURANA HÖRMƏTSİZLİYİN MƏNASI VƏ HÖKMÜ.....	629
XATIRLANILASI MƏSƏLƏ.....	630

2. KƏBƏYƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK.....	631
KƏBƏ HAQQINDA SİFARİŞ.....	631
KƏBƏYƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK NÖVLƏRİ.....	631
1. HƏRƏMDƏ GÜNAH ETMƏK.....	632
2. HƏRƏM ƏMİNƏMANLIQ YERİDİR.....	632
3. HEYVAN ÖLDÜRMƏK VƏ AĞACI QIRMAQ.....	632
EHRAMSIZ HƏRƏMƏ DAXİL OLMAQ.....	633
AYAQYOLUNDA ÜZÜ VƏ YA ARXASI QİBLƏYƏ TƏRƏF OTURMAQ.....	633

3. MƏSCİDLƏRƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK.....	634
1. MƏSCİDİ MURDARLAMAQ HARAMDIR.....	634
2. MƏSCİDİ PAK ETMƏK VACİBDİR.....	634
3. CUNUB, HEYZ VƏ NİFAS OLANIN MƏSCİDDƏ DAYANMASI.....	635
4. MƏSCİDƏ AİD MÜSTƏHƏB (BƏYƏNİLƏN ƏMƏLLƏR.....	635
5. MƏSCİDƏ AİD MƏKRUH (XOŞAGƏLMƏZ) ƏMƏLLƏR.....	635
MƏSCİDLƏRİN FƏZİLƏT MƏRTƏBƏLƏRİ.....	635

4. MÜQƏDDƏS MƏKANLARA QARŞI HÖRMƏTSİZLİK.....	637
<i>MƏSUM QƏBRİNƏ HÖRMƏTSİZLİK KÜFRDÜR.....</i>	<i>637</i>
<i>MƏSUM QƏBRİ KƏNARINDA NAMAZ QILMAQ.....</i>	<i>638</i>
5. İMAM HÜSEYNİN (Ə) TÜRƏTİNƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK.....	639
<i>İMAM HÜSEYNİN (Ə) TÜRƏTİNİN FƏZİLƏTİ.....</i>	<i>639</i>
<i>CƏNAZƏ İLƏ BİRGƏ TÜRƏM.....</i>	<i>640</i>
<i>MEYYİT ÜÇÜN TÜRƏTDƏN İSTİFADƏ ETMƏK.....</i>	<i>641</i>
<i>HƏR BİR DƏRDİN ŞƏFASI.....</i>	<i>641</i>
<i>TÜRƏTƏ QARŞI HÖRMƏTSİZLİK HƏLAK EDİCİDİR.....</i>	<i>641</i>
<i>DOĞRU YUXU.....</i>	<i>642</i>
<i>SUAL VƏ CAVAB.....</i>	<i>643</i>
<i>BUNLARDAN BAŞQA, DİGƏR GÜNAHLAR DA MÖVCUDDUR.....</i>	<i>643</i>
<i>BAŞQA GÜNAHLARDA DA BÖYÜK GÜNAH OLMASI EHTİMALI VARDIR.....</i>	<i>643</i>
<i>QƏTİ ŞƏKİLDƏ BÖYÜK OLAN GÜNAHLARIN MÜNDƏRİCATI.....</i>	<i>644</i>
<i>BÖYÜK GÜNAHLARDAN OLMASINA EHTİMAL VERİLƏN GÜNAHLARIN MÜNDƏRİCATI.....</i>	<i>645</i>
SON SÖZ.....	647
BİRİNCİ HİSSƏ.....	648
TÖVBƏ VƏ YA ALLAHA TƏRƏF QAYIDIŞ.....	648
<i>TÖVBƏNİN HƏQİQƏTİ.....</i>	<i>648</i>
<i>GÜNAHDAN PEŞMANÇILIQ ONUN TƏRK EDİLMƏSİNƏ SƏBƏB OLUR.....</i>	<i>649</i>
<i>KAMİL TÖVBƏ.....</i>	<i>649</i>
<i>TÖVBƏNİN VACİBLİYİ VƏ FƏZİLƏTİ.....</i>	<i>650</i>
<i>"NƏSUH (XALİS) TÖVBƏ" NƏ DEMƏKDİR?.....</i>	<i>650</i>
<i>TÖVBƏNİN FƏZİLƏTİ.....</i>	<i>651</i>
<i>TÖVBƏ TƏCİLİ ŞƏKİLDƏ VACİBDİR.....</i>	<i>654</i>
<i>TÖVBƏNİN NÖVLƏRİ.....</i>	<i>655</i>
<i>KAMİL TÖVBƏNİN QAYDASI VƏ MÜSTƏHƏB ƏMƏLLƏRİ.....</i>	<i>656</i>
<i>CANSIXICI İŞGƏNCƏLƏR.....</i>	<i>657</i>
<i>ÇOXLU PEŞMANÇILIQ VƏ PEYĞBƏMBƏRLƏR TÖVBƏSİ.....</i>	<i>657</i>
<i>TÖVBƏNİN KAMİLLƏŞMƏSİ.....</i>	<i>657</i>
İKİNCİ HİSSƏ.....	660
QƏFLƏTDƏN AYILDAN ƏHVALATLAR.....	660
<i>BİRİNCİ ƏHVALAT.....</i>	<i>660</i>
<i>İKİNCİ ƏHVALAT.....</i>	<i>660</i>
<i>ÜÇÜNCÜ ƏHVALAT.....</i>	<i>661</i>
<i>DÖRDÜNCÜ ƏHVALAT.....</i>	<i>661</i>
<i>BƏŞİNCİ ƏHVALAT.....</i>	<i>662</i>
<i>ALTINCI ƏHVALAT.....</i>	<i>664</i>

<i>YEDDİNCİ ƏHVALAT.....</i>	<i>665</i>
<i>SƏKKİZİNCİ ƏHVALAT.....</i>	<i>666</i>
<i>DOQQUZUNCU ƏHVALAT.....</i>	<i>666</i>
<i>ONUNCU ƏHVALAT.....</i>	<i>667</i>
<i>MÜNDƏRİCAT.....</i>	<i>669</i>